ഋഗ്വേദം

ഋഗ്വേദം

''ദേവീപ്രസാദം'' ഭാഷാഭാഷ്യം

വാല്യം 2

രചയിതാവ്
നാരായണൻ നമ്പൂതിരിപ്പാട്

പ്രസാധകർ
മഠം ബ്രഹ്മസ്വം
തൃശ്ശൂർ—1

വിതരണം
കൈരളി പ്രസ് & ബുക്സ്
എം. ജി. റോഡ്, തൃശ്ശൂർ—1

വില 60 ക.

RIGVEDAM
Bhasha Bhashyam
Vol: II

By.
O. M. C. Narayanan Nambudiripad
Vellinali (Palghat Dt.)

Publishers:
Vadakke Madham Brahmaswom,
M. G. Road, Trichur-1

Distributors:
Kairali Press & Books,
(A Co-operative Concern)
M. G. Road, Trichur-1

First Published July 1982

Printed at
Kairali Press,
M. G. Road, Trichur-1

Price 60

Printed with Paper Supplied by Government of India at concession rate and with financial assistance from the Ministry of Education and Social Welfare, Govt. of India.

മുഖക്കുറിപ്പ്

ഋഗ്വേദം ഭാഷാഭാഷ്യത്തിൻെറ രണ്ടാം വാല്യം ഇതാ സഹൃദയസമക്ഷം സമർപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു. വേദവും വൈദിക സംസ്കാരവും നിലനിന്നുകണ്ടാൽക്കൊള്ളാമെന്നാഗ്രഹിക്കുകയും അതിന്നായി യത്നിക്കുന്നവക്കു ആവശ്യാനുസരണം പ്രോത്സാഹനം നൽകുകയും ചെയ്യാൻ സന്നദ്ധതയുള്ള ഒരുവിഭാഗം ആളുകൾ ഇപ്പോഴും ഇവിടെയുണ്ടെന്നുള്ള അനുഭവം, കൃത്യനിർവഹണത്തിൽ,എനിക്കുത്തേജനം നല്കിയിട്ടുണ്ടെന്ന വസ്തുത ആദരപൂർവം പ്രസ്താവിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.

ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ ഉപയോഗിച്ച അടയാളങ്ങളുടെ അർത്ഥം വിവരിക്കണമെന്നു് ചില വായനക്കാർ ആവശ്യപ്പെട്ടെഴുതിയിട്ടുണ്ടു്. സംഗീതം ചിഹ്നങ്ങളിട്ടു് അച്ചടിച്ചതു വായിച്ചാൽ പാടാൻ സാധിക്കാത്തതുപോലെ, ഇതും എഴുതി വിവരിച്ചാൽ ചൊല്ലാൻ പററുകയില്ല എങ്കിലും ചുരുക്കത്തിൽ വിവരിക്കുവാൻ ശ്രമിക്കാം.

1) അക്ഷരങ്ങളുടെ മുകളിൽ കാണുന്ന ' । ' എന്ന ചിഹ്നം സ്വരിതത്തെ കുറിക്കുന്നു. അക്ഷരങ്ങളുടെ താഴത്തെ ' – ' എന്ന ചിഹ്നം അനുദാത്തസ്വരം കുറിക്കുന്നു —താഴെ എത്തേണ്ടതെന്നർത്ഥം. നാഗരാക്ഷരത്തിൽ അച്ചടിച്ച ഋഗ്വേദമൂലങ്ങളിൽ ഉദാത്തത്തിന്നു് ചിഹ്നമില്ല. ആ പതിവുപിടിച്ചു് ഇതിലും ഉദാത്തത്തിന്നും പ്രചയത്തിന്നും ചിഹ്നം ചേർത്തിട്ടില്ല ഉദാഹരിക്കാം. ''അഗ്നിമീളേ'' എന്നതിൽ 'അ' അനുദാത്തമാണു്. 'ഗ്നി' എന്നതു് ഉദാത്തം. 'മീ' എന്നതു് സ്വരിതം. സ്വരിതം വലത്തോട്ടു ചെരിച്ചാണു് ചൊല്ലുക. 'ളേ' എന്നുള്ളതു് സ്വരിതത്തെ തുടർന്നുള്ള പ്രചയമാണു്.

2) ' ഁ ' എന്ന ചിഹ്നം രണ്ടു് സന്ദർഭങ്ങളിൽ ഉപയോഗിക്കപ്പെടുന്നു. ''സദേവാഁഏഹ'' ഇവിടെ ദേവാൻ എന്നാണു് പദം. പക്ഷെ സംഹിത ചൊല്ലുമ്പോൾ ''ദേവ്ങ്ഏഹ'' എന്നു ചൊല്ലണം. അതു കാണിക്കാനാണു് ഈ ചിഹ്നം. ഇഷുധി

ർസക്ത (1–3–1) എന്നതിൽ 'ഇഷുധീൻ' എന്നാണ് പദം. സംഹിതയിൽ 'ഇഷുധീനസക്ത' എന്നതിന്ന പകരം രേഫം ചേർന്ന് ''ഇഷുധീരസക്ത'' എന്നാവുന്നു. അവിടെ ദൃഢകൂട്ടി 'അനുനാസികം' ചേർത്തു ചൊല്ലുക.

3) '∫' എന്ന അടയാളവും '∫∫' എന്ന അടയാളവും കമ്പം എന്ന സ്വരവിശേഷപ്രക്രിയ കാണിക്കുന്നു. അനുദാത്ത സ്വരിതം കഴിഞ്ഞ് ഉദാത്തമെടുക്കുമ്പോഴാണ് കമ്പം വരുന്നത്. '∫' എന്ന ചിഹ്നം ചെറിയ (ഹ്രസ്വമായ) കമ്പത്തെ കുറിക്കുന്നു. ''മക്ഷൂ∫ത്ഥാ'', മക്ഷു+ഇത്ഥാ, മക്ഷൂഇത്ഥാ എന്നതിൽ ഒരു ചെറിയ നീട്ടൽ വരുന്നു. വലിയ കമ്പത്തിന്നാണ് '∫∫' എന്ന ചിഹ്നം. ഉദാഹരണം: യോരായഃ+ അവനിഃ, യോരായോ∫∫വനിഃ. ഇതിൽ വലിയ നീട്ടൽ വരുന്നു.

4) ഋഗ്വേദത്തിൽ സംഹിതയിലുള്ള പാഠം പദത്തിൽ പല ദിക്കിലും രൂപഭേദം പ്രാപിക്കും. ദീർഘം ഹ്രസ്വമാവും. അപ്രകാരമുള്ള ചില ഉദാഹരണങ്ങൾ ചുവടെ ചേർക്കുന്നു ''ദൂളഭം'' ''ദുർദഭ''വും, ''ദൂഢ്യം'' ''ദുർധ്യ''വും, 'ഷക്ഷത്' ''ധക്ഷ''ലും, 'ഷഡ്ഭക്ഷത്' 'അധ്യക്ഷ'വുമായിത്തീരുന്നു. ''ശുനശ്ചിച്ഛേപം'' എന്നതു പദമാകുമ്പോൾ ''ശുനശ്ശേപംചിത്'' എന്നും ''നരാചശംസം'' എന്നത് ''നാരാശംസംച'' എന്നുമായിത്തീരുന്നു. ഇമ്മാതിരി ഭേദങ്ങൾ സംഹിതയും പദവും മനസ്സിരുത്തി നോക്കിയാൽ മനസ്സിലാവും.

അവതാരികയിൽ നിർദ്ദേശിക്കുന്നപോലെ സ്വരത്തോടു കൂടി ചൊല്ലി, വിശദീകരിക്കുന്ന ഒരു ടേപ്പ്റിക്കാർഡ് ഉണ്ടായാൽ മാത്രമേ അശിക്ഷിതനായ ഒരാൾക്കു മന്ത്രത്തിന്റെ അർത്ഥം പിടികിട്ടുകയുള്ളു. അതുണ്ടാക്കാൻ ശ്രമിച്ചുനോക്കാം.

ഈ വാല്യത്തിന് സൂക്ഷ്മഗ്രാഹിയും പണ്ഡിതോചിതവുമായ ഒരവതാരിക എഴുതി എന്നെ ആശീർവ്വദിച്ച ശ്രീ. എൻ. വി. കൃഷ്ണവാരിയരോടുള്ള അളവററ നന്ദി ഞാനിവിടെ വിനയപൂർവ്വം രേഖപ്പെടുത്തുന്നു.

ഗ്രന്ഥകർത്താവ്.

അവതാരിക

മനുഷ്യന്റെ ഏറ്റവും പ്രാചീനമായ സാഹിത്യകൃതി ആണോ ഋഗ്വേദം? അങ്ങിനെ വിശ്വസിക്കുന്നവർ ധാരാളമുണ്ട്. ആ വിശ്വാസത്തിന്ന് അവക്ക് വേണ്ടത്ര ഉപപത്തികളുമുണ്ട്. ഇനി, ഋഗ്വേദത്തോളമോ അതിൽ അല്പം കൂടുതലോ പ്രാചീനത അവകാശപ്പെടുന്ന ഏതാനും ചില കൃതികൾ ഉണ്ടായിരിക്കാമെങ്കിൽത്തന്നെ, അവയെല്ലാം അത്യന്തം അപൂർണ്ണവും വികലവും ഭ്രഷ്ടവുമായ രൂപത്തിലേ നമുക്ക് കൈവന്നിട്ടുള്ളു.

ഋഗ്വേദത്തിന്റെ സ്ഥിതി ഇതല്ല. ആയിരത്തിപ്പതിനേഴ സൂക്തങ്ങളിലായി പതിനായിരത്തിനാന്നൂറെറഴുപത്തിരണ്ടു ഋക്കുകൾ, അഥവാ പദ്യങ്ങൾ, ഉൾക്കൊള്ളുന്ന ബൃഹത്തായ ഒരു കൃതിയാണ് ഋഗ്വേദം. വലുപ്പംകൊണ്ടും വിഷയവൈവിധ്യം കൊണ്ടും ഋഗ്വേദത്തോടു കിടനില്ക്കാവുന്ന പ്രാചീന സാഹിത്യകൃതികൾ ഏറെയില്ല. എങ്കിലും, നമുക്കു ലഭ്യമായ രൂപത്തിൽ ഋഗ്വേദവും പൂർണ്ണമാണെന്നു പറഞ്ഞുകൂട. അനേകം ഋഷികുലങ്ങളിൽ പരമ്പരയാ പ്രചരിച്ചുവന്ന അപാരമായ ഒരു മൗഖികസാഹിത്യസമുച്ചയത്തിൽ നിന്നു തിരഞ്ഞെടുത്ത്, ചില തത്വങ്ങളുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ക്രമപ്പെടുത്തിയ, സൂക്തങ്ങളുടെ ഒരു സമാഹാരമാണല്ലൊ ഋഗ്വേദം. ഈ സൂക്തങ്ങളെല്ലാം പരസ്പരാനപേക്ഷങ്ങളും, ഏറെക്കുറെ സ്വയം പര്യാപ്തങ്ങളുമാണ്. എന്നിട്ടും, അവയിൽ പലതിന്റെയും ശരിയായ താൽപര്യമെന്തെന്ന് നിർണ്ണയിക്കുക പ്രയാസമാകുന്നു. രണ്ടായിരത്തഞ്ഞൂറു വർഷംമുമ്പ് ജീവിച്ചിരുന്നതായി കരുതപ്പെടുന്ന യാസ്കന്റെ കാലത്തുതന്നെ പല വേദമന്ത്രങ്ങളുടേയും അർത്ഥം ദുർഗ്രഹമായിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. സന്ദിഗ്ദ്ധാർത്ഥകങ്ങളോ അർത്ഥപ്രതീതി ജനിപ്പിക്കാത്തവയോ ആയ ഗ്രന്ഥസന്ദർഭങ്ങളിലേയ്ക്കു വെളിച്ചം വീശാൻ കഴിയുമായിരുന്ന സൂക്തങ്ങളും മന്ത്രങ്ങളും ഇന്നത്തെ ഋഗ്വേദസംഹിതയിൽ ഉൾപ്പെടുത്താൻ വിട്ടുപോയതാണ് ഈ ദുർഗ്രഹതയ്ക്കു കാരണം. ഈ നഷ്ടം നിമിത്തം, ലബ്ധങ്ങളായ മന്ത്രങ്ങളിൽ ചിലവയെയെങ്കിലും അവയുടെ ശരിയായ പ്രകരണത്തിൽ പ്രതിഷ്ഠിച്ച് പരിശോധിക്കാൻ കഴിയാതെ പോകുന്നു.

വൈദികമന്ത്രങ്ങളുടെ ഈ ദുർഗ്രഹതക്ക് കുറെയെങ്കിലും പരിഹാരമുണ്ടാക്കാനാണ് യാസ്കൻ 'നിരുക്തം' നിർമ്മിച്ചത്. ധാത്വർത്ഥത്തെ അവലംബിച്ച് പദാർത്ഥത്തെ നിർവ്വചിക്കുക എന്നതാണ് യാസ്കൻ അവലംബിച്ച തത്വം. ഈ അടിസ്ഥാന തത്വത്തെ ആധാരമാക്കിക്കൊണ്ടാണ് ഇന്ത്യയിൽപ്പിറന്ന എല്ലാ ഭാഷ്യകാരന്മാരും പിന്നീട് വേദമന്ത്രങ്ങളെ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുള്ളത്. ഈ സമ്പ്രദായത്തിന് ഗുരുതരമായ പരിമിതിയുണ്ടെന്നത് സ്പഷ്ടമാണല്ലോ. പക്ഷെ, ഭാരതീയ വ്യാഖ്യാതാക്കളെസ്സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം മറ്റൊരു സമീപനം അവർക്ക് സാധ്യമായിരുന്നില്ല

പിൽക്കാലത്ത് പാശ്ചാത്യഭാഷാശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരാണ് ഇതിൽനിന്ന് അല്പം വ്യത്യസ്തമായ ഒരു സമീപനം വേദവ്യാഖ്യാനവിഷയത്തിൽ അവലംബിച്ചത്. ഇറാനിയന്മാരുടെ 'സെന്റ് അവെസ്ത' എന്ന വേദഗ്രന്ഥത്തോട് താരതമ്യപ്പെടുത്തിയാൽ, സാമ്പ്രദായിക (ഭാരതീയ) വ്യാഖ്യാതാക്കൾ നൽകുന്ന അർത്ഥത്തിൽനിന്ന് വ്യത്യസ്തമായ വല്ല അർത്ഥവും വേദമന്ത്രങ്ങൾക്ക് പുറത്തുവരുമോ എന്ന് അവർ പരീക്ഷിച്ചു നോക്കി. ഗ്രീക്ക് ലത്തീൻ മുതലായ പ്രാചീന ഇന്തോ-യൂറോപ്യൻ ഭാഷകളിലെ സമാനപദങ്ങളുമായി വൈദിക പദങ്ങളെ താരതമ്യപ്പെടുത്തുകയായിരുന്നു മറ്റൊരു തന്ത്രം. ഭാരതീയേതര പ്രാചീന ജനതകളുടെ പുരാണേതിഹാസദേവ കഥകളും (മിത്തുകളും), മതവിശ്വാസങ്ങളും, ആചാരാനുഷ്ഠാനങ്ങളും മുതലായവയിൽനിന്ന് കിട്ടുന്ന വെളിച്ചവും വേദമന്ത്രങ്ങളുടെ ശരിയായ താൽപര്യം മനസ്സിലാക്കുന്നതിന്നായി ഉപയോഗപ്പെടുത്തപ്പെട്ടു. പക്ഷെ, ആധുനിക ഭാഷാശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരുടെ ഈ പരിശ്രമങ്ങൾക്കെല്ലാം പരിമിതമായ പ്രയോജനമേ ഉണ്ടായുള്ളൂ. വേദാർത്ഥഗ്രഹണത്തിന് ഭാരതീയ വ്യാഖ്യാതാക്കളെ, പ്രത്യേകിച്ച് താരതമ്യേന ആധുനികനായ സായണാചാര്യരെ, തന്നെ സർവ്വാത്മനാ ആശ്രയിക്കണമെന്നതാണ് ഇന്നത്തെ നില. സായണൻ രചിച്ച വ്യാഖ്യാനസൗധത്തിൽ അങ്ങിങ്ങ് ചില ചെറിയ അലങ്കാരവേലകൾ കൂട്ടിച്ചേർക്കുന്നതിന്നുമാത്രമേ ഇന്ത്യയുടെ പുറമെ നിന്ന് സംഭരിച്ച സാമഗ്രികൾ ഉപകരിക്കുകയുള്ളൂ എന്ന് ഇപ്പോൾ പൊതുവേ ബോദ്ധ്യമായിരിക്കുന്നു.

പ്രാചീന ജനതകളുടെ ആദ്യകാലസാഹിത്യകൃതികളധി കവും നുള്ള–നുറുങ്ങുകളുടെ രൂപത്തിലേ നമുക്കു കിട്ടിയിട്ടുള്ളു എന്നു് പറഞ്ഞുവല്ലോ. ചിരന്തനമായ ഒരു മൗഖിക പാരമ്പര്യ ത്തിൽ നിന്നു് തിരഞ്ഞെടുത്തു് സംഹിതാരൂപത്തിൽ ഋഗ്വേദ ത്തെ ക്രമപ്പെടുത്തിയ സമയത്തു്, ഒട്ടുവളരെ ഋക്കുകൾ ഉപേ ക്ഷിക്കപ്പെട്ടിരിക്കാം. എങ്കിലും, വൈപുല്യം കൊണ്ടും വൈ വിധ്യം കൊണ്ടും അത്യന്തം സമൃദ്ധമായ ഒരു സാഹിത്യപൈതൃ കമാണു്, ഇപ്പോൾ ലഭ്യമായ രൂപത്തിൽത്തന്നെ, ഋഗ്വേദസം ഹിത. ഈ പൈതൃകത്തെ മനസ്സിലാക്കാനും, അതുകൊണ്ടുള്ള പ്രയോജനം നേടാനും ഇക്കാലത്തു് ശ്രമിക്കുന്നതു് വിരലിലെ ണ്ണാവുന്ന ഏതാനും വേദപണ്ഡിതന്മാർ മാത്രമാകുന്നു. ഇവരിൽ പ്രാമാണികരായ പലരും യൂറോപ്പിലോ, അമേരിക്കയിലോ, ആസ്ട്രേലിയയിലോ ഒക്കെ ഉള്ള സർവ്വകലാശാലകളിൽ ജോ ലി ചെയ്യുന്നവരാണു്. വേദം കാണാപ്പാഠം പഠിക്കാനും, സ്വരം തെററാതെ ഉച്ചരിക്കാനും ആണു് ഇന്ത്യയിലെ വേദവിദ്യാർത്ഥി കളിലധികം പേരും ശ്രമിക്കുന്നതു്. പദപാഠം, ക്രമപാഠം, രഥപാഠം, ജടാപാഠം, ഘനപാഠം മുതലായ ആലപനവിശേ ഷങ്ങളിൽ വൈദഗ്ദ്ധ്യം ആർജ്ജിക്കുവാൻ ചിലർ യത്നിക്കുന്നു. എന്നാൽ വേദമന്ത്രങ്ങളുടെ പൊരുൾ മനസ്സിലാക്കാനും, അ തിൽ നിന്നു് ഉളവാകുന്ന സംസ്കാരം ആർജ്ജിക്കാനും ശ്രമിക്കുന്ന ഭാരതീയർ വളരെ വളരെ കുറവാണു്. അല്പം സംസ്കൃതഭാഷാ പരിജ്ഞാനവും കുറെയധികം ജിജ്ഞാസയും ധാരാളം പരി ശ്രമശീലവുമുണ്ടെങ്കിൽ, സായണൻ മനസ്സിലാക്കിയ രീതിയി ലെങ്കിലും വേദമന്ത്രങ്ങളുടെ അർത്ഥം ആർക്കും ഉൾക്കൊള്ളാവുന്ന തേയുള്ളു. ഭാരതീയരായ സംസ്കൃതവിദ്യാർത്ഥികൾ പൊതു വെ വേദാർത്ഥവിചിന്തനത്തിൽ താൽപര്യം പ്രകടിപ്പിക്കുന്നി ല്ലെന്നതു് ദുഃഖകരം മാത്രമല്ല, ലജ്ജാകരം കൂടിയാകുന്നു.

ബുദ്ധിമുട്ടി ഋഗ്വേദം പഠിച്ചിട്ടു് ഇന്നു് എന്തുകിട്ടാനുണ്ടു്? ഇന്നും പലതും കിട്ടാനുണ്ടു് എന്നാണു് ഉത്തരം. ഒന്നാമതു്, ഋഗ്വേദത്തിലെ പല സൂക്തങ്ങളും ഉൽകൃഷ്ടമായ സാഹിത്യ മാകുന്നു. ഭാഷയുടെ സൗന്ദര്യവും സങ്കല്പത്തിന്റെ ഉദാത്തത യും അവയിൽ സവിശേഷമായി അനുഭവപ്പെടുന്നു. മനുഷ്യ വർഗ്ഗത്തിന്റെ ബാല്യത്തിൽ സഹജമായിരുന്നിരിക്കാവുന്ന കൗതുഹലവും സരളതയും വിശ്വാസവും വീക്ഷണസ്ഫുടതയും

ശ്രേഷ്ഠങ്ങളുമായ ആചാരങ്ങളെപ്പററി, ജീവിതത്തെയും മരണത്തെയും സംബന്ധിച്ച സങ്കല്പങ്ങളെപ്പററി, എല്ലാം എത്രയധികം രസകരമായ വിവരങ്ങളാണ് ഋഗ്വേദം ഉൾക്കൊള്ളുന്നത്!

സാഹിത്യമെന്നപോലെ എല്ലാ വിജ്ഞാനവിഭാഗങ്ങളും ഇന്ത്യയിൽ ആരംഭിക്കുന്നത് വേദത്തിൽനിന്നാകുന്നു. സംഖ്യാഗണിതം പോലെയുള്ള ശുദ്ധശാസ്ത്രങ്ങളായാലും ക്ഷേത്രഗണിതം, വാസ്തുശില്പം, ജ്യോതിഷം, വൈദ്യശാസ്ത്രം മുതലായവ പോലെയുള്ള പ്രായോഗിക ശാസ്ത്രങ്ങളായാലും, കൃഷി പശുപാലനം എന്നിവ പോലെയുള്ള സാങ്കേതിക വിജ്ഞാനങ്ങളായാലും, ഇന്ത്യയിൽ ഏതുവിഷയത്തിലും ഉപരിപഠനം നടത്തുന്നവർക്ക് അതാതു വിജ്ഞാനവിഭാഗത്തിലേക്ക് വേദം നൽകുന്ന വെളിച്ചം പ്രയോജനപ്രദമാകാതിരിക്കുകയില്ല

സർവ്വോപരി, അദ്വൈത-ദ്വൈത- വിശിഷ്ടാദ്വൈതാദി നാനാപ്രഭേദപ്രഭിന്നമായ ഭാരതീയ തത്വചിന്തയുടെ മുഴുവൻ ഉത്ഭവം വേദത്തിലാകുന്നു. പരസ്പരം വിരുദ്ധങ്ങളെന്നു തോന്നുന്ന വേദവാക്യങ്ങളുടെ സമന്വയനമാണ് ഭാരതീയ ദർശനങ്ങളുടെ പ്രതിപാദ്യത്തിന്റെ ഏറിയകൂറും. വേദം ധർമ്മമൂലമാകുന്ന ഒരു സ്വതഃപ്രമാണമാണ്. സ്വന്തം പ്രാമാണ്യത്തിന് അതു മറെറാന്നിനെ ആശ്രയിക്കുന്നില്ല വേദത്തിനു വിരുദ്ധമാകാത്തപ്പോൾ മാത്രമേ സ്മൃതിയും സദാചാരവും ആത്മതുഷ്ടിയും മററും, ധർമ്മനിർണ്ണയത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം, പ്രമാണമാവുന്നുള്ളു അതിനാൽ സദാചാരശാസ്ത്രത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനവും, ഇന്ത്യയിൽ, വേദം തന്നെ

ഭാരതത്തിൽ വേദാധ്യയനം ഇന്നും പ്രസക്തമാണെന്ന് സമർത്ഥിക്കുന്നതിന് ഈ ലഘുചർച്ച പര്യാപ്തമായിരിക്കുമെന്ന് വിശ്വസിക്കുന്നു.

അഗാധമെങ്കിലും വേദം അത്യന്തം സാരവത്താണ് വിപുലമെങ്കിലും യൂറോപ്പിലെ സഹസ്രാധികം സ്ഥലങ്ങളിൽ ഭാരതം. സായം. നിരാകാംക്ഷമായ് ... സമഗ്രമായ സംസ്കൃതപരിജ്ഞാനമുള്ള അനേകം പണ്ഡിതന്മാർ പരിശ്രമിച്ചാൽ വേദങ്ങൾ സുഗ്രഹമായിത്തീരും. വേദമന്ത്രങ്ങളിൽ നിന്ന് സംഗതമായ അർത്ഥം വ്യാഖ്യാനം. നിഷ്പന്നം. ചെയ്യുന്നതിന് പ്രധാനമായ കാര്യമാണ് സായണഭാഷ്യവും മററും

ആധാരമാക്കിയുള്ള ഈ ഭാഷാഭാഷ്യവും അദ്ധ്യേതാവിനെ ഈ വിഷയത്തിൽ പൂർണ്ണമായും സഹായിക്കും.

ഉപരിതലത്തിൽ പ്രകടമല്ല വേദത്തിൻെറ ഗഹനത. മറെറാരുവിധത്തിൽപ്പറഞ്ഞാൽ, വേദത്തിൻെറ യഥാശ്രുതവാച്യാർത്ഥമല്ല അതിൻെറ താൽപര്യാർത്ഥമാണ് ഗഹനം. ''അഗ്നിമീളേ'' എന്ന പ്രഥമമന്ത്രത്തിൻെറ അർത്ഥം തന്നെ പര്യാലോചിക്കുക. അതിൽ ഗഹനമായി എന്താണുള്ളത്? പക്ഷേ, അല്പമൊന്ന് ആഴത്തിൽ ചിന്തിക്കുവാൻ തുടങ്ങുന്നതോടെ പ്രയാസങ്ങൾ നമ്മെ അഭിമുഖീകരിക്കുന്നു. സ്തുതിക്കു വിഷയീഭവിക്കുന്ന ഈ അഗ്നി എന്താണ്? ഭൗതികമായ, അടുപ്പിലെരിയുന്നതും ഭക്ഷണം പാകംചെയ്യുന്നതുമായ തീ ആണോ അത്? അതോ, ഭൗതികാഗ്നി മറെറന്തെങ്കിലും സങ്കല്പത്തിന്നു പകരം നില്ക്കുന്ന ഒരു പ്രതീകമാണോ? അഗ്നി എങ്ങിനെയാണ് ''പുരോഹിതൻ'' ആകുന്നത്? പുരോഹിതപദത്തിൻെറ അർത്ഥവ്യാപ്തി എത്രത്തോളമുണ്ട്? യജ്ഞത്തിൻെറ ദേവനും ഋത്വിക്കും ഹോതാവുമാണ് അഗ്നിയെങ്കിൽ, ആ യജ്ഞം എന്താണ്? അഗ്നി ധരിക്കുന്ന, അല്ലെങ്കിൽ ദാനംചെയ്യുന്ന, രത്നങ്ങൾ എന്തൊക്കെ? ഇത്തരം പ്രസക്തങ്ങളായ പല പ്രശ്നങ്ങളും ഋഗ്വേദത്തിൻെറ ആദ്യമന്ത്രംതന്നെ ഉത്ഥാപനം ചെയ്യുന്നുണ്ട്. ആധിഭൗതികമെന്നപോലെ ആധിദൈവികവും അധ്യാത്മികവുമായ അർത്ഥകല്പനകൾ അനാദികാലം മുതൽ വേദമന്ത്രങ്ങൾക്ക് ഉണ്ടായിട്ടുള്ളതു ഇത്തരം പ്രശ്നങ്ങൾക്കു തൃപ്തികരമായ സമാധാനം കാണുന്നതിന്നാകുന്നു. ഇവിടെ പാരന്തികസത്യം ഏതു് എന്നു പറയുക പ്രയാസംതന്നെ. കവിതയിൽ പ്രയോഗിക്കുമ്പോൾ ഏറെക്കുറെ എല്ലാ പദങ്ങളും അർത്ഥവ്യാപ്തി, അർത്ഥസന്ദേഹം തന്നെ, കൈക്കൊള്ളുന്നു. വേദത്തിലാകട്ടെ, പദങ്ങളുടെ അർത്ഥവ്യാപ്തി അനന്തതയോളമാകുന്നു. അനുവാചകൻെറ സംസ്കാരവും താൽപര്യവും പ്രതിഭയും അനുസരിച്ച് ഓരോ സന്ദർഭത്തിലും സമഞ്ജസമെന്നു തോന്നുന്ന അർത്ഥം അയാൾക്കു സ്വീകരിക്കാം. അതിന്നു്, പക്ഷേ, അയാൾ ഒന്നുകിൽ ഒരു ആചാര്യപരമ്പരയെ പിൻതുടരണം; അല്ലെങ്കിൽ സ്വയം മനനം ചെയ്ത് ഉൾക്കാഴ്ച നേടണം.

സായണഭാഷ്യത്തിൻെറയും, അതിനെ ആധാരമാക്കി ശ്രീ ഒ. എം. സി. നാരായണൻ നമ്പൂതിരിപ്പാട് വിരചിച്ച

ആശയം പ്രതിപക്ഷം ആസ്വാദ്യം ഋഗ്വേദകവികളിൽ മിക്കവരുടെയും പ്രത്യേകതയാകുന്നു. മനുഷ്യചേതനയുടെ എന്നെന്നേയ്ക്കുമായി നഷ്ടപ്പെട്ടുപോയ കൗമാരകാലത്തെ, അതിന്റെ എല്ലാ മാധുര്യത്തോടും കൂടി, നാം ഈ സൂക്തങ്ങളിൽ ആസ്വദിക്കുന്നു. വൈദികസാഹിത്യത്തിന്റെ തനിമ ഒന്നു് ഇതു്; വൈദികസാഹിത്യം അനന്യാദൃശവും അനർഘവുമായതിന്റെ മുഖ്യകാരണവും ഇതുതന്നെ.

പില്ക്കാലത്തെ ഇന്ത്യൻ ക്ലാസ്സിക്കൽ സാഹിത്യം മുഴുവൻ വേരോടി നില്ക്കുന്നതു് വൈദികസാഹിത്യത്തിലാകുന്നു. വൈദികസാഹിത്യത്തിന്റെ അനുപ്രവേശം രാമായണത്തിലും മഹാഭാരതത്തിലും വലിയതോതിലുണ്ടു്. ഭാഗവതത്തിലാണെങ്കിൽ, വേദത്തിൽനിന്നു നേരിട്ടും അല്ലാതെയുമുള്ള ഉദ്ധരണങ്ങൾക്കു കണക്കില്ല. മറ്റു് ഇതിഹാസപുരാണങ്ങളുടെയും സ്ഥിതി ഏറെക്കുറെ ഇതുതന്നെയാണു്. വേദാർത്ഥത്തിന്റെ ഉപബൃംഹണമാണു് ഇതിഹാസ പുരാണങ്ങളെന്നത്രേ ഭാരതീയ സിദ്ധാന്തം. വേദമന്ത്രങ്ങളെ ഉള്ളടക്കിയ ചിമിഴുകളാണു് കാളിദാസ പദ്യങ്ങളിൽ പലതും. കാളിദാസന്റെ പല പദ്യങ്ങളുടെയും അർത്ഥം ശരിക്കു് മനസ്സിലാവണമെങ്കിൽ, പല ഉപമകളുടെയും സ്വാരസ്യം ആസ്വാദ്യമാകണമെങ്കിൽ, അവ സൂചിപ്പിക്കുന്ന വേദഭാഗങ്ങൾ ഓർമ്മയിൽ വരണം. വൈദികസാഹിത്യത്തിലെ ഒരു ഉപാഖ്യാനമാണല്ലോ ''വിക്രമോർവ്വശീയ'' രചനയിൽ കാളിദാസൻ ഉപജീവിച്ചിട്ടുള്ളതു്. ഇങ്ങേ അറ്റം, രവീന്ദ്രനാഥടാഗോറിന്റെ ''ഗീതാഞ്ജലി'' ശരിക്കു മനസ്സിലാക്കണമെങ്കിൽത്തന്നെ വൈദികസാഹിത്യപശ്ചാത്തലം ആവശ്യമാകുന്നു. വേദത്തെപ്പറ്റി സാമാന്യമായെങ്കിലും ഗ്രഹിക്കാതെ, ഒരാൾക്കു് ഇന്ത്യൻ സാഹിത്യത്തിൽ എങ്ങിനെ അവഗാഹമുണ്ടാകാനാണു്?

സാഹിത്യത്തിന്റെ ഒരു പ്രമുഖഘടകമായി കരുതപ്പെട്ടുവരുന്ന ''മിത്തോളജി'' (ഐതിഹ്യകഥാഖ്യാനങ്ങളും ദേവതാ സങ്കല്പനങ്ങളും) ഇപ്പോൾ സ്വയംപര്യാപ്തമായ ഒരു വിജ്ഞാനവിഭാഗമായി വളർന്നിട്ടുണ്ടു്. ആധുനിക മനഃശാസ്ത്രം, പ്രത്യേകിച്ചു് യുങ്ങ് സ്ഥാപിച്ച മനഃശാസ്ത്രവിഭാഗം, ''മിത്തോളജി''ക്കു് പരമമായ പ്രാധാന്യം കല്പിക്കുന്നു. ഋഗ്വേദത്തിലെ ''മിത്തോളജി'' വിപുലവും വിചിത്രവും രസകരവു

ാണ്. മാത്രമല്ല, സുമേര്യർ, ഈജിപ്ഷ്യർ, ഇസ്രായേല്യർ, യവനർ മുതലായ പ്രാചീന ജനതകളുടെ മിത്തോളജികൾ അധ്യയനം ചെയ്യുന്നതിന്ന് ശരിയായ പശ്ചാത്തലം ഋഗ്വേദ മിത്തോളജി നല്കുന്നുമുണ്ട്. താരതമ്യാത്മകപഠനമാണ് ''മിത്തോളജി'' യോടുള്ള സമീചീനമായ സമീപനം. ലോക മിത്തോളജികൾക്കിടയിൽ അദ്വിതീയമായ സ്ഥാനമാണ് വേദമിത്തോളജിക്കുള്ളത്.

മിത്തോളജി പോലെത്തന്നെ ഒരു സ്വതന്ത്രവിജ്ഞാനശാഖയായി വളൎന്നിട്ടുണ്ട് മതാചാര (റിച്വൽ) പഠനം. ഋഗ്വേദീയമതാചാരങ്ങൾപോലെ വൈചിത്ര്യവും വൈപുല്യവും സമഗ്രതയും മററധികം മതാചാരങ്ങൾക്കുമില്ല. വൈദികമതാചാരങ്ങൾക്കുള്ള ഒരു സവിശേഷത അവയുടെ പ്രതീകാത്മകതയാണ്. ഒരേ കൎമ്മം തന്നെ ആധിഭൗതികതലത്തിലെന്നപോലെ ആധിദൈവികതലത്തിലും ആധ്യാത്മികതലത്തിലും സാൎത്ഥകത കൈവരിയ്ക്കുന്നത് പ്രതീകാത്മകതമൂലമാകുന്നു. മതതാരതമ്യവിജ്ഞാനം, മതചരിത്രം മുതലായ വിജ്ഞാനശാഖകൾ പാശ്ചാത്യനാടുകളിൽ ഉറവെടുത്തതു തന്നെ വൈദികമതാചാരപഠനത്തെ ആധാരമാക്കിയാണ്. വേദങ്ങളിലെ മിത്തോളജിയും മതാചാരങ്ങളും ഇന്നും സജീവങ്ങളായി, വിപുല ജനവിഭാഗങ്ങൾക്കിടയിൽ നിലനിന്നുവരുന്നുണ്ടെന്ന വസ്തുതയും പ്രസ്താവ്യമാകുന്നു.

പ്രാചീനഭാരതത്തിൻെറ ചരിത്രം പഠിക്കുന്നതിന്നെന്നപോലെ പ്രാചീനജനതകളുടെ സമൂഹവിജ്ഞാനം പഠിക്കുന്നതിന്നും വേദപഠനം ഗണ്യമായ സഹായം നൽകുന്നു. ഗോത്രങ്ങളായി വിഭജിക്കപ്പെട്ടു, ജാതികളായി വിഭജിക്കപ്പെടാൻ തുടങ്ങിയ, പല പരിഷ്കൃത കൃഷക സമൂഹങ്ങളെ നാം ഋഗ്വേദത്തിൽ കാണുന്നു. മനുഷ്യചരിത്രത്തിൽ നിൎണ്ണായകപ്രാധാന്യമുള്ള പല സംഭവങ്ങളും ഋഗ്വേദത്തിൽ സൂചിപ്പിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. പല തൊഴിലുകളിലേൎപ്പെട്ടു, സംസ്കാരത്തിൻെറ പല വിതാനങ്ങളിൽ വൎത്തിക്കുന്ന, പല ജനതകളുടെ നിത്യജീവിതത്തിലെ വിശദാംശങ്ങളെപ്പററി ഋഗ്വേദം നമുക്ക് അറിവു തരുന്നു. അവരുടെ തൊഴിലുകളെപ്പററി, വിനോദങ്ങളെപ്പററി, ഉത്സവങ്ങളെപ്പററി, യുദ്ധങ്ങളെപ്പററി, വിദ്യാഭ്യാസത്തെപ്പററി, വ്യവസായ-വാണിജ്യങ്ങളെപ്പററി, ഗൃഹ്യങ്ങളും

ഈ ഭാഷാഭാഷ്യത്തിന്റെയും ലക്ഷ്യം, നാട സൂചിപ്പിച്ചതു പോലെ, തുലോം പരിമിതമാണ്. വേദമന്ത്രങ്ങൾക്ക് ആപാതതഃ തോന്നുന്ന ഋജുവായ വാച്യാർത്ഥത്തെ ഇവ അവതരിപ്പിക്കുന്നു. പദങ്ങളുടെ ധാത്വർത്ഥമാണ് ഈ വ്യാഖ്യാനങ്ങളിൽ മാർഗ്ഗദീപമായി വർത്തിച്ചിട്ടുള്ളതു്, നദീമുഖത്തിലൂടെ സമുദ്രത്തിലേയ്ക്കെന്നപോലെ, ഈ വ്യാഖ്യാനങ്ങളിലൂടെ ജിജ്ഞാസുക്കൾക്ക് വേദത്തിന്റെ അപാരതയിലേക്ക് പ്രവേശിക്കാം. സമുദ്രത്തിന്റെ ഉപരിതലം അങ്ങിനെ അവക്കു കാണാം. അതിന്റെ അഗാധതയിലിറങ്ങി മുങ്ങിത്തപ്പണമെന്നുള്ളവർ അതിന്നാവശ്യമുള്ള ഉപകരണങ്ങൾ വേറെ നേടണം. പക്ഷേ, അത്തരമൊരു പരിശ്രമത്തിന്റെ അനപേക്ഷണീയമായ ആദ്യത്തെ ഘട്ടമെന്ന നിലയിൽ ഈ വ്യാഖ്യാനങ്ങൾ നിർവ്വഹിക്കുന്ന സേവനം നിസ്തുല്യമാകുന്നു.

അല്പം സംസ്കൃതപരിജ്ഞാനമോ, സംസ്കൃതത്തിൽ ആഭിമുഖ്യമെങ്കിലുമോ ഉള്ള കേരളീയർക്ക് ഋഗ്വേദവുമായി ഫലപ്രദമാംവിധം സമ്പർക്കം നേടുന്നതിന്ന് അത്യനർഘമായ ഒരവസരം ആണ് ശ്രീ. ഒ. എം. സി. നൽകിയിട്ടുള്ളതു്. മലയാളത്തിൽ ഇതിന്നുമുമ്പ് ഈ വിഷയത്തിൽ ഇങ്ങിനെയൊരു സമഗ്രസമീപനം ഉണ്ടായിട്ടില്ല. മഹാകവി വള്ളത്തോളിന്റെ ഋഗ്വേദ തർജ്ജമയെ അവഗണിച്ചല്ല ഇതു പറയുന്നതു്. തർജ്ജമ ഒരിക്കലും മൂലത്തിന്നുപകരമല്ല. പ്രത്യേകിച്ചും പ്രഭുസമ്മിതവും ശബ്ദപ്രധാനവുമായ വേദത്തിന്ന് തർജ്ജമ ഒരിക്കലും പ്രാതിനിധ്യം വഹിക്കുകയില്ല. അർത്ഥത്തെപ്പോലെത്തന്നെ നാം വൈദിക ശബ്ദങ്ങളേയും അവയുടെ രചനാശില്പങ്ങളെയും ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതുണ്ട്. മൂലം, പദച്ഛേദം, പദാനുപദാർത്ഥം, ആകെക്കൂടി ഒരു താൽപര്യം—ഇത്രയും കിട്ടിയാൽ പിന്നെ പതുക്കെ മൂലത്തിലേയ്ക്ക് നമുക്കു സ്വയം ഇറങ്ങിച്ചെല്ലാം. ഇതിന്നുള്ള കഴിവ് തർജ്ജമകൊണ്ട് കൈവരുന്നതല്ല. പലപ്പോഴും തർജ്ജമ തെറ്റിദ്ധാരണയുളവാക്കുമെന്ന ദോഷവുമുണ്ട്. മദ്യത്തിലും സ്ത്രീയിലും സംഗീതത്തിലും ആണ്ടുമുങ്ങിയ ആര്യന്മാർ ധനത്തിന്നും ഭൗതികസുഖത്തിന്നും വേണ്ടി നടത്തുന്ന പ്രാർത്ഥനകളാണ് വേദമന്ത്രങ്ങളെന്ന് നിശ്ശങ്കം തട്ടിവിടുന്ന ധാരാളം ആളുകളെ, പ്രശസ്തരെത്തന്നെ, നമ്മുടെ ഇടയിൽ കണ്ടുവരുന്നുണ്ടല്ലോ. അപക്വങ്ങളായ തർജ്ജമകളോടുള്ള ഉപരിപ്ലവ

മായ പരിചയത്തിൽ നിന്നാണ് അവർ ഈ അബദ്ധമായ അഭിപ്രായം രൂപവൽക്കരിച്ചിട്ടുള്ളത്.

വേദത്തിലെ ശബ്ദങ്ങളോടുതന്നെ നമുക്ക് എന്തുകൊണ്ടു പരിചയം സ്ഥാപിച്ചുകൂടാ? അവയിൽ പലതും നിത്യവ്യവഹാരത്തിൽ നാം ഉപയോഗിച്ചുവരുന്നവ പോലുമാണ്. നിഷ്പത്തികൊണ്ടും പദാന്തര സംസർഗ്ഗംകൊണ്ടും മററും അതാതു സന്ദർഭത്തിൽ അവയ്ക്കു വന്നുചേരുന്ന അർത്ഥവ്യാപ്തി കുറിക്കാൻ മറെറാരുപദം പര്യാപ്തമായെന്നു വരില്ല. മുമ്പു നിർദ്ദേശിച്ച മന്ത്രത്തിലെ 'പുരോഹിത'പദംതന്നെ എടുക്കുക. 'മുമ്പിൽ വെയ്ക്കപ്പെട്ട' എന്ന അവയവാർത്ഥം പറഞ്ഞാൽ, 'പുരോഹിത' ശബ്ദത്തിൻെറ വിവക്ഷിതം അതിൽ അടങ്ങുമോ? 'പ്രീസ്റ്റ്' എന്ന ഇംഗ്ലീഷ് പദത്തിന്ന് അതിൻെറ അർത്ഥവ്യാപ്തി കൈവരുമോ? 'പുരോഹിത'ശബ്ദത്തിൻെറ സീമാതിലംഘിയായ, അനാവൃതസീമാന്തമായ, അനന്തധ്വനിസഞ്ചയത്തെ ആവഹിക്കുന്ന തുല്യപദം വേറേ ഏതുണ്ട്? പര്യായങ്ങളെന്നു കരുതപ്പെടുമ്പോഴും 'അഗ്നി' പദവും 'വഹ്നി' പദവും തന്നെ വ്യത്യസ്ത താൽപര്യാർത്ഥങ്ങൾ സമർപ്പിക്കുന്നില്ലേ; 'ദേവ' എന്ന ലളിത പദത്തെ, ആ ധാതുവിൻെറ ക്രീഡ, വിജിഗീഷ, ദ്യുതി, ഗതി മുതലായ വ്യത്യസ്താർത്ഥദ്യോതകങ്ങൾ വിലോപം വരാതെ, മറെറാരു പദമായി മാററാമോ?

ഈ ഋഗ്വേദഭാഷ്യത്തിലൂടെ മഹത്തായ ഋഗ്വേദത്തിൻെറ ശരീരത്തോടും ആത്മാവിനോടും ബന്ധപ്പെടാനുള്ള സുദുർലഭമായ അവസരം കേരളീയർക്കു കൈവന്നിരിക്കുന്നു. മലയാളികളായ ഏവരും ഈ അവസരം ഉപയോഗപ്പെടുത്തുക തന്നെ വേണം. കഴിവുള്ളവരെല്ലാം ഈ പ്രസിദ്ധീകരണം വാങ്ങിവെയ്ക്കുകയും, സൗകര്യമുള്ളപ്പോൾ അവിടവിടെ മറിച്ചുനോക്കുകയും, രസം തോന്നുന്ന ഭാഗങ്ങൾ വീണ്ടും വീണ്ടും വായിച്ച് ഉൾക്കൊള്ളുകയും ചെയ്യട്ടെ. ഇരുന്നഇരിപ്പിൽ വായിച്ചുതീർക്കേണ്ട ഒരു പുസ്തകമല്ല ഇത്. മഹത്തായ എല്ലാ സംസ്കാരങ്ങളും പോലെ, നിരന്തര പരിചയം കൊണ്ട് കുറേശ്ശക്കുറേശ്ശയായി ആത്മസാൽക്കരിക്കേണ്ടതാണ് വൈദിക സംസ്കാരം. ലോകത്തിൻെറ മുഴുവനുമല്ലെങ്കിൽ ഇന്ത്യയുടെയെങ്കിലും പ്രാചീനതമമായ സാഹിത്യകൃതിയോട് സാത്മ്യം നേടുന്നതിന് ഏതാനും മാസങ്ങളോ വർഷങ്ങളോ ചെലവഴിച്ചാൽത്തന്നെ, ഒരിക്കലും അതൊരു നഷ്ടമായിരിക്കുകയില്ല.

ഉദാത്താനുദാത്തസ്വരിതാദ്യുച്ചാരണപ്രഭേദങ്ങളോടെ ഋഗ്വേദം ആദ്യന്തം ഹൃദിസ്ഥമാക്കിയ ഒരു ''ഓത്തൻ'' ആണല്ലോ ഈ ഭാഷാഭാഷ്യത്തിന്റെ രചയിതാവായ ശ്രീ ഒ. എം. സി. നാരായണൻ നമ്പൂതിരിപ്പാട്. ഉദാത്താദിസ്വരഭേദം സഹസ്രാബ്ദങ്ങൾക്കു മുമ്പുതന്നെ ലൗകികസംസ്കൃതഭാഷയിൽനിന്ന് അപ്രത്യക്ഷമായി. അത്യധികമായ പ്രയത്നം ചെയ്ത് ഈ ഉച്ചാരണ സവിശേഷതകൾ നിലനിർത്തിയിട്ടുള്ളത് വേദങ്ങളിൽ മാത്രമാകുന്നു. ഉച്ചരിച്ചു കേട്ട് കാതിന്നു തഴക്കം വന്നാലല്ലാതെ ലിപികളുടെ മുകളിലും ചുവട്ടിലും കൊടുക്കുന്ന കുറികൾ കണ്ണുകൊണ്ടുവായിച്ച് ഈ ഉച്ചാരണഭേദം മനസ്സിലാക്കുക അസാധ്യമാകുന്നു. അതിനാൽ വേദോച്ചാരണത്തിന്റെ സവിശേഷതകൾ കേട്ടു മനസ്സിലാക്കുന്നതിന്നുവേണ്ടി, ഈ പുസ്തകത്തിന്റെ ഓരോ വാല്യത്തോടും ഒപ്പം, അതാതുവാല്യത്തിൽ അടങ്ങിയ ഏതാനും സൂക്തങ്ങളെങ്കിലും ശാസ്ത്രീയമായും ശ്രുതിമധുരമായും ചൊല്ലി റിക്കാർഡ് ചെയ്ത ടേയ്പ്പുകൾ കൂടി തയ്യാറാക്കി, ചുരുങ്ങിയ വിലയ്ക്ക് ആവശ്യക്കാർക്ക് ലഭിക്കുമാറാക്കുന്നത് നന്നായിരിക്കും. പ്രസാധകർ ഈ കാര്യത്തിന്റെ പ്രായോഗികത പരിഗണനാവിഷയമാക്കുമെന്ന് ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു.

ലളിതവും നാതിസംക്ഷേപവിസ്തരവുമായ ഈ ഭാഷ്യം സംവത്സരങ്ങളോളം നീണ്ടുനിന്ന നിരന്തര പ്രയത്നത്തിലൂടെ വിരചിക്കുക മാത്രമല്ല, ബഹുവ്യയസാധ്യമായ ഇതിന്റെ പ്രകാശനഭാരം സ്വയം ഏറ്റെടുക്കുകകൂടി ചെയ്ത്, വേദവുമായി പരിചയപ്പെടുന്നതിന്ന് കേരളീയർക്ക് വഴിതുറന്നു തന്ന ശ്രോത്രിയോത്തമനായ ഭാഷ്യകാരനെ എത്ര അഭിനന്ദിച്ചാലാണ് മതിയാവുക? അഭിനന്ദിക്കുന്നതിലേറെ, അദ്ദേഹത്തോടു നന്ദിപറയാനാണ് എനിക്ക് ഇഷ്ടം. നന്ദി രണ്ടു കാര്യങ്ങൾക്കാണ്. ഒന്നാമത്, ഈ ഗ്രന്ഥം രചിച്ച് നമ്മെ ചിരാധമർണ്യത്തിൽ ആഴ്ത്തിയതിന്ന്, രണ്ടാമത് ഈ വിശിഷ്ട ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ രണ്ടാം വാല്യത്തിന്ന് അവതാരിക എഴുതുവാൻ ഒരു സംസ്കൃത വിദ്യാർത്ഥിയെന്നതിൽക്കവിഞ്ഞ യോഗ്യതയൊന്നുമില്ലാത്ത എന്നെ നിയോഗിച്ച് ബഹുമാനിച്ചതിന്ന്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആജ്ഞ ശിരോധാര്യമാകയാലാണ്, അർഹതയുണ്ടെന്നവിശ്വാസത്താലല്ല, ഞാൻ ഈ സാഹസത്തിന്നുമുതിർന്നത്.

പഥികൃത്തായ ഈ ആധുനിക ഋഷിക്ക് എന്റെ വിനീത പ്രണാമങ്ങൾ

കൊല്ലം
2 മെയ് 1992

എൻ വി. കൃഷ്ണവാരിയർ

അദ്ധ്യായപീഠിക

അഷ്ടകം — 2 — അധ്യായം — 1.

1–2–3–വർഗ്ഗങ്ങൾ മിത്രവരുണാദികളായ വിശ്വദേവകളെ ഉദ്ദേശിച്ചാണ്. 4 മുതൽ 9 കൂടിയ വർഗ്ഗങ്ങൾക്ക് ദേവത ഉഷസ്സാണ്. കാലകാരിണിയും സുന്ദരിയുമായ ഉഷസ്സിൻെറ വിവിധ രൂപഭാവങ്ങൾ കവിതാമയമായി അതിൽ വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു. 10–ാം വർഗ്ഗം ഒരു രാജാവിൻെറ ദാനത്തെ സ്തുതിച്ചുകൊണ്ട് സാമാന്യമായി ദാനത്തെ പ്രകീർത്തിക്കുന്നു. ദാനമാണ് ദേവത. 6–ം 7–ം മന്ത്രങ്ങൾ ദാനമഹത്വം ഘോഷിക്കുന്നു. 11–ാം വർഗ്ഗവും അതേദാനസ്തുതിയാണ്. ഒടുവിലത്തെ 2 ഋക്കുകളിൽ രോമശ എന്ന സ്ത്രീയുടെ കാമാത്ഥനയുണ്ട്. 12–ാം വർഗ്ഗം മുതൽ പരിച്ഛേപൻ എന്ന ഋഷിയുടേതാണ്. ഇതിന്ന് 'പാരിച്ഛേപ്യം,–(മലയാളത്തിൽ പാരിച്ഛപം) എന്നു പറയുന്നു. 12 മുതൽ 15 കൂടി അഗ്നിദേവതാകങ്ങൾ. ഇവയിലും തുടന്ന വർഗ്ഗങ്ങളിലും 7 പാദങ്ങളും അന്ത്യപ്രാസങ്ങളുമുണ്ട്. ചൊല്ലി കേൾക്കാൻ വളരെ രസമാണ്. 16 മുതൽ 20 കൂടി ഇന്ദ്രനും 21 ഇന്ദ്രപർവ്വതന്മാരും 22 വീണ്ടും ഇന്ദ്രനമാണ് ദേവത. 23 വായുവും 24–25 ഇന്ദ്രവായുക്കളും 26 മിത്രവരുണന്മാരുമാണ് ദേവത.

അഷ്ടകം–2 അധ്യായം–1 വർഗ്ഗം 1–2–3. കക്ഷീവാൻ ഋഷിഃ ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ വിശ്വേ ദേവാദേവതാ

1 പ്രവഃ പാന്തം രഘുമന്യവോന്ധോ
യജ്ഞം രുദ്രായ മീള്ഹുഷേരധ്വം
ദിവോ അസ്തോഷ്യസുരസ്യവീരൈ
രിഷുധ്യേവമരുതോരോദസ്യോഃ

അന്വയം:–

ഹേ രഘു–മന്യവഃ — ലഘുക്രോധാഃ, അക്രോധിനഃ, (ഋത്വിജഃ)

*1

വഃ പാന്തം യജ്ഞം — യുഷ്മാകം പാതവ്യം യാഗസാധനം
അന്ധഃ — ആജ്യസോമലക്ഷണമന്നം
മീള്ഹുഷേ രുദ്രായ — ഫലസ്യവർഷിത്രേതന്നാമകായ ദേവായ
പ്ര ഭരധ്വം — പ്രകർഷേണ സമ്പാദയത
(അഹം ച) ഇഷുധ്യാ–ഇവ — ശത്രൂൻ യഥാ നിരസതി തഥാ
വീരൈഃ — വീര്യോപേതൈഃ തദനുചരൈ മരുത്ഭിസ്സഹ
ദിവഃ — (ഉപലക്ഷണമേതൽ) ലോകത്രയാദപി
അസുരസ്യ — നിരസിതവ്യാനാമസുരാണാം നിരസിതുഃ, നിരസിതാരം (കർമ്മണിഷഷ്ഠീ)
(തമേവദേവം)
രോദസ്യോഃ — ദ്യാവാപൃഥിവ്യോഃ (മധ്യവർത്തമാനാൻ)
മരുതഃ (ച) അസ്തോഷി — സ്തൌമി

അർത്ഥം–അല്ലയോ ക്രോധമില്ലാത്ത ഋത്വിക്കുകളേ, നിങ്ങൾ പ്രകാശിക്കേണ്ടും യജ്ഞസാധനമായ സോമവും നെയ്യും ചേർത്ത അന്നം (ഹവിസ്സ്) അഭീഷ്ടവർഷകനായ രുദ്രനുവേണ്ടി നന്നായി ഒരുക്കുക. ഞാനാവട്ടെ, ശത്രുക്കളെ അകററത്തക്കവിധം വീര്യത്തോടുകൂടിയ അവിടത്തെ അനുചരന്മാരോടുകൂടി, (മരുത്തുക്കളോടുകൂടി) മൂലോകങ്ങളിലുമുള്ള അസുരന്മാരെ അകററുന്ന ആ ദേവനെയും ദ്യാവാപൃഥിവികളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ വർത്തിയ്ക്കുന്ന മരുത്തുക്കളെയും സ്തുതിയ്ക്കുന്നു (യജമാനനാണ് ഋത്വിക്കുകളോട് പറയുന്നത്)

2 പത്നീവപൂർവ്വഹൂതിംവാവൃധധ്യാ
ഉഷാസാനക്താപുരുധാവിദാനേ
സ്തരീർന്നാൽകം വ്യുതംവസാനാ
സൂര്യസ്യശ്രിയാസുദൃശീഹിരണ്യൈഃ

അന്വയം:—

പത്നീ–ഇവ, പൂർവ്വ–ഹൂതിം	— യഥാ പത്നീ പത്യുഃ പൂർവ്വാഹ്വാനം
വവൃധധ്യൈ	— വർദ്ധയിതും (യഥാ ശീഘ്രഗതിർഭവതി തദ്വൽ)
ഉഷസാനക്താ	— അഹോരാത്രദേവതേ അപി
പുരുധാ	— ബഹുപ്രകാരം, ബഹുവിധൈ സ്തോത്രൈഃ
വിദാനേ	— ജ്ഞായമാനേസത്യൌ

(അസ്മദീയം പൂർവ്വാഹ്വാനം വർദ്ധയിതും ശീഘ്രമാഗച്ഛതം)

സ്തരീഃ ന	— തേജസാച്ഛന്നഃ ആദിത്യ ഇവ
ഹിരണ്യൈഃ	— ഹിരണ്യവർണ്ണൈഃ രശ്മിഭിഃ
വി–ഉതം	— വിതതം, വിശേഷേണ സംബദ്ധം
അൽക്കം	— അക്തംരൂപം
വസാനാ	— ആച്ഛാദയന്തീ, ധാരയന്തീ
സൂര്യസ്യ ശ്രിയാ	— ശോഭയാ
സു–ദൃശീ	— ശോഭനം ദൃശ്യമാനാ, സൂര്യസ്യ പുരോഗാമിനീ, ഉഷാഃ അസ്മൽ പൂർവ്വാഹൂതിം പാലയതു

അർത്ഥം—ഭാര്യ ഭർത്താവിൻെറ വിളിയെ അനുസരിച്ച് (അതുപ്രകാരം ചെയ്‌വാൻ) ബദ്ധപ്പെടുന്നപോലെ അഹോരാത്രദേവതകളും ബഹുവിധ സ്തോത്രങ്ങളാൽ നമ്മളെ അറിയുന്നവരായി, നമ്മളുടെ വിളികേട്ട് അതുപ്രകാരം ചെയ്‌വാൻ വേഗം വരുമാറാകണം. തേജസ്സുകൊണ്ട് പുതച്ച ആദിത്യനെന്നപോലെ സുവർണ്ണ വർണ്ണങ്ങളായ രശ്മികളാൽ ചിന്നിയതും വ്യാപിച്ചതുമായ രൂപത്തെ ധരിച്ച് സൂര്യൻെറ ശോഭയാൽ നമുക്ക് നന്നായി കാണത്തക്കവളും സൂര്യന്നുമുമ്പെ നടക്കുന്നവളുമായ ആ ഉഷസ്സ് നമ്മുടെ വിളിയെ കേൾക്കട്ടെ, വിളിച്ചർത്ഥിച്ച കാര്യത്തെ പാലിക്കട്ടെ.

3 മമത്തു നഃ പരിജ്മാ വസർഹാ
മമത്തു വാതോ അപാം വൃഷണ്വാൻ
ശിശീതമിന്ദ്രാപർവ്വതാ യുവന്നഃ
സ്തന്നോ വിശ്വേ വരിവസ്യന്തു ദേവാഃ

അന്വയം:—

വസർഹാ	— വാസരസ്യ ഗമയിതാ
പരി–ജ്മാ	— പരിതോഗന്താ, ആദിത്യഃ
നഃ മമത്തു	— അസ്മാൻ മാദയതു
(തഥാ) അപാം	
വൃഷൺ–വാൻ	— വൃഷ്ട്യുദകാനാം വർഷണവാൻ, വൃഷ്ട്യുല്പാദകഃ
വാതഃ മമത്തു	— വായുഃ അസ്മാൻ മാദയതു
(കിം ച) ഹേ	
ഇന്ദ്രാപർവ്വതാ	— പർവ്വതഃ പർവ്വവാൻ പർജ്ജന്യഃ, ഇന്ദ്രാപർവ്വതൌ
യുവം നഃ	— യുവാം അസ്മാൻ ബുദ്ധിം
ശിശീതം	— തീക്ഷ്ണീകുരുതം
തൽ	— യസ്മാദഹം സർവ്വാൻ സ്തൌമി തസ്മാൽ
വിശ്വേ ദേവാഃ	— സർവ്വേദേവാഃ
നഃ വരിവസ്യന്തു	— പ്രഭൂതമന്നം പ്രദാതുമിച്ഛന്തു, സമൃദ്ധാന്നപ്രദാനേന പ്രീണയന്തു

അർത്ഥം—പകലിനെ നടത്തുന്നവനും എങ്ങും വ്യാപിക്കുന്നവനുമായ ആദിത്യൻ നമ്മളെ ഹർഷിപ്പിക്കട്ടെ. അതുപോലെ മഴപെയ്യിക്കുന്ന വായു നമ്മളെ ഹർഷിപ്പിക്കട്ടെ. അല്ലയോ ഇന്ദ്രപർവ്വതന്മാരേ, (പർവ്വതൻ—പർജ്ജന്യൻ, മേഘം) നിങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ ബുദ്ധിക്കു മൂർച്ചകൂട്ടിയാലും. ഞങ്ങൾ എല്ലാ ദേവന്മാരെയും സ്തുതിക്കുന്നതുകൊണ്ട്, എല്ലാ ദേവന്മാരും ധാരാളമായ അന്നം തന്നരുളി ഞങ്ങളെ സന്തോഷിപ്പിക്കട്ടെ.

4 ഉതത്യാമേ യശസാശ്വേതനായൈ
വ്യന്താപാന്തൌശിജോഹുവധ്യൈ
പ്രവോനപാതമപാംകൃണുധ്വം
പ്രമാതരാരാസ്പിനസ്യായോഃ

അന്വയം:—

ഔശിജഃ	— ഉശിജഃ പുത്രഃ കക്ഷീവാൻ (അഹം)
മേ യശസാ	— മദർത്ഥം യശോവന്തൌ, ബലവന്തൌ
വ്യന്താ	— ചരുപുരോഡാശാദികം ഭക്ഷയന്തൌ
പാന്താ	— ആജ്യസോമാദികം പിബന്തൌ
ത്യാ	— തൌ (അശ്വിനൌ)
ശ്വേതനായൈ	— ജഗൽശ്വേതയന്ത്യാഃ ഉഷസ സ്സംബന്ധിനികാലേ (ഷഷ്ഠ്യർത്ഥേ ചതുർത്ഥീ)
ഹുവധ്യൈ	— ആഹ്വാനായ യതേയം
(ഹേ ഋത്വിജഃ,) വഃ	— യൂയം (പ്രഥമാർത്ഥേ ദ്വിതീയാ)
അപാം നപാതം പ്ര	
കൃണുധ്വം	— പ്രകർഷേണ സ്തുധ്വം
ഉത രാസ്പിനസ്യ	— അപിച സ്തോതുഃ
ആയോഃ	— മനുഷ്യസ്യ (മമ)
മാതരാ	— മാതൃവദ്ധിതകാരിണ്യൌ, അഹോരാത്രദേവതേ
പ്ര (കൃണുധ്വം)	— പ്രസ്തുധ്വം

അർത്ഥം—ഉശിക്കിന്റെ മകൻ, കക്ഷീവാനായ ഞാൻ എനിയ്ക്കുവേണ്ടി, എന്റെ അഭിമതസിദ്ധിയ്ക്കുവേണ്ടി, ബലവാന്മാരും ചരുപുരോഡാശാദി ഹവിസ്സ ഭക്ഷിയ്ക്കുന്നവരും നെയ്യ്, സോമം മുതലായവ കുടിക്കുന്നവരുമായ ആ അശ്വികളെ ലോകം വെളുക്കുന്ന ഈ വേളയിൽ ഉഷസ്സന്ധ്യയിൽ, വിളിയ്ക്കാൻ

യതികളെ അല്ലയോ സ്തുതിക്കുകരേ, നിങ്ങാം ജലപൌത്രനായ (ജലത്തിൽനിന്ന് സസ്യാദി, സസ്യാദിയിൽ നിന്ന് അഗ്നി ഇങ്ങിനെ പൌത്രത്വം) അഗ്നിയെ വേണ്ടപോലെ സ്തുതിച്ചാലും. സ്തോതാവായ മനുഷ്യൻെറ അമ്മമാരായ, അമ്മമാരേപ്പോലെ ഹിതകാരിണികളായ പകലിരവുകളുടെ ദേവതമാരെയും വേണ്ടപോലെ സ്തുതിച്ചാലും.

5 ആവോരുവണ്യമൌശിജോഹുവധ്യൈ
ഘോഷേവശംസമർജ്ജുനസ്യനംശേ
പ്രവഃ പൂഷ്ണേദാവനആ
അച്ഛാവോചേയവസുതാതിമഗ്നേഃ വ 1

അന്വയം —

(ഹേ ദേവാഃ) ഔശിജഃ — കക്ഷീവാൻ (അഹം)
അർജ്ജുനസ്യ നംശേ — ശ്വേതവർണ്ണസ്യ സ്വശരീരഗതത്വഗ്രോഗനാശനായ യഥാശ്വിനൌശംസകാഷീത് തദ്വൽ
ഘോഷാ-ഇവ — ഏതന്നാമികാ ബ്രഹ്മവാദിനീവ
വഃ രുവണ്യം — യുഷ്മാകം സംബന്ധിനം രവണീയം ശബ്ദനീയം
ശംസം വഃ ആ ഹുവധ്യൈ — യുഷ്മദാഹ്വാനായ
അച്ഛ ആ വോചേയ — ആഭിമുഖ്യേന ബ്രവീമി
ദാവനേ പൂഷ്ണേ പ്ര — ഫലസ്യദാത്രേ ഏതന്നാമകായാപി പ്രവോചേയം
(കിംച) അഗ്നേഃ വസുതാതിം — തത് സംബന്ധി ധനമപി വോചേയ, സ്തൌമി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ദേവന്മാരേ, കക്ഷീവാനായ ഞാൻ, ശരീരത്തിൽ വെള്ളപ്പാണ്ടെന്ന ത്വക്‌രോഗം ബാധിച്ച ബ്രഹ്മവാദിനിയായ ഘോഷ അതിൻെറ നാശത്തിന് അശ്വികളെ സ്തുതിച്ചപോലെ നിങ്ങളെസ്സംബന്ധിച്ച് ഉറക്കെച്ചൊല്ലേണ്ടും

സ്തുതിയെ നിങ്ങളെ വിളിയ്ക്കാനായി നേരിട്ട ചൊല്ലുന്നു. ഫല ദാതാവായ പൂഷാവെന്ന ദേവനും സ്തുതിചൊല്ലുന്നു. അഗ്നിയു ടെ ഐശ്വര്യത്തിന്നും സ്തുതിചൊല്ലുന്നു.

6 ശ്രുതമ്മേ മിത്രാവരുണാ ഹവേമോ
തശ്രുതം സദനേ വിശ്വതസ്സീം
ശ്രോത്തുനശ്രോത്തുരാതിസ്സശ്രോത്തു
സ്സക്ഷേത്രാസിസ്ധുരദ്ഭിഃ

അന്വയം:—

ഹേ മിത്രാവരുണാ,	—	അഹോരാത്രാഭിമാനിദേവൌ യുവാം
മേ ഇമാ ഹവാ ശ്രുതം	—	അസ്മദാഹ്വാനാനി ശൃണുതം
ഉത സദനേ വിശ്വതഃ		
സീം	—	യാഗഗൃഹേ ഉൽഗാത്രാദിഭിഃ സർവ്വതഃ ക്രിയമാണം സ്തോത്രമപി
ശ്രുതം	—	ശൃണുതം
(കിം ച) ശ്രോത്തു—രാതിഃ	—	സർവ്വത്രശ്രൂയമാണദാനഃ
സു—ശ്രോത്തുഃ	—	അസ്മദാഹ്വാനം സമ്യക്ശ്രോതാ
സിന്ധുഃ	—	ജലാഭിമാനീ ദേവഃ
സു—ക്ഷേത്രാ അൽ—ഭിഃ	—	അസ്മൽ ക്ഷേത്രാണി·അദ്ഭിഃ സുക്ഷേത്രാണി, സസ്യാദി സമൃദ്ധാനി കുർവ്വൻ
നഃ (ഹവം) ശ്രോത്തു	—	ശൃണോത്തു

അർത്ഥം—അല്ലയോ പകലിരവുകളുടെ അഭിമാനദേവതക ളായ മിത്രവരുണന്മാരെ, ഞങ്ങളുടെ ഈ വിളികൾ കേട്ടാലും. ഞങ്ങളുടെ മാത്രമല്ല, യാഗശാലയിലെ ഉൽഗാതാവു മുതലായ വർ എമ്പാടും ചൊല്ലുന്ന സ്തോത്രത്തെയും കേട്ടാലും. പ്രഖ്യാ തമായ ദാനശീലമുള്ളവനും ഞങ്ങളുടെ വിളി വേണ്ടപോലെ കേൾക്കുന്നവനുമായ ജലാഭിമാനദേവതയായ സിന്ധു ഞങ്ങളു ടെ വയലുകളെ വെള്ളത്താൽ നനച്ച് സസ്യാദി സമൃദ്ധമാക്കി ച്ചെയ്യുകൊണ്ട്, ഞങ്ങളുടെ വിളികേൾക്കട്ടെ.

7 സ്തുഷേസാവാം വരുണമിത്രരാതി
ർഗ്ഗവാംശതാപൃക്ഷയാമേഷുപജ്രേ
ശ്രുതരഥേപ്രിയരഥേദധാനാ
സ്സദ്യഃ പുഷ്ടിന്നിരുന്ധാനാസോഅഗ്മൻ

അന്വയം:—

ഹേ മിത്ര, ഹേ വരുണ	
വാം സ്തുഷേ	— യുവാംസ്തുവേ
സാ രാതിഃ	— യുവയോസ്സംബന്ധി പ്രസിദ്ധം ദാനം
ശതാ ഗവാം	— അപരിമിതാനാം ഗവാം (രാതിഃ)
പജ്രേ	— കക്ഷീവതിമയി
പൃക്ഷ–യാമേഷു	— പൃക്ഷാണാം, അന്നാനാം നിയമനം യേഷു യജ്ഞേഷു തേഷു നിമിത്തഭൂതേഷു (ഭവതു)
(കിം ച മിത്രാദയോ ദേവാഃ) ശ്രുത–രഥേ	— പ്രസിദ്ധരഥോപേതേ
പ്രിയ–രഥേ	— പ്രീയമാണരഥയുക്തേ, രഥപ്രിയേ പജ്രേമയി
പുഷ്ടിം ദധാനാഃ	— പുഷ്ടിം കുർവ്വാണാഃ
സദ്യഃ	— ആഗമനാനന്തരമേവ
നി–രുന്ധാനാസഃ	— കൃതാം പുഷ്ടിംസ്ഥിരാം കുർവ്വന്തഃ
അഗ്മൻ	— ആഗച്ഛന്തു

അർത്ഥം–അല്ലയോ മിത്ര, വരുണ, നിങ്ങളെ ഞാൻ സ്തുതിക്കുന്നു നിങ്ങളുടെ ആ പ്രസിദ്ധമായ ദാനം, അപരിമിതങ്ങളായ പശുക്കളുടെ ദാനം, കക്ഷീവാനായ എന്നിൽ, ഈ യാഗങ്ങളുടെ അനുഷ്ഠാനം നിമിത്തമായി (ഹവിന്നിയമത്തോടുകൂടിയ ഈ യജ്ഞങ്ങളുടെ അനുഷ്ഠാനം നിമിത്തമായി) ഭവിക്കട്ടെ പിന്നെയോ, മിത്രാദിദേവന്മാർ പ്രസിദ്ധമായ തേരോടു കൂടിയവനും പ്രീതിപ്പെടുത്തുന്ന തേരോടുകൂടിയവനും (തേരിൽ

ഇമ്പമുള്ളവനും) ആയ പജ്ര (ഔശിജ)നായ എന്നിൽ ഉടനെ പുഷ്ടിയുണ്ടാക്കുന്നവരായും ഉണ്ടാക്കിയ പുഷ്ടിയെ സ്ഥിരപ്പെടുത്തുന്നവരായും വന്നുചേരട്ടെ

8 അസ്യസ്തുഷേമഹിമഘസ്യരാധ

സ്സചാസനേമനഹുഷസ്സുവീരാഃ

ജനോയഃ പജ്രേഭ്യോവാജിനീവാ

നശ്വാവതോരഥിനോമഹ്യം സൂരിഃ

അന്വയം –

യഃ ജനഃ	—	ദേവജനഃ, ദേവസംഘഃ
പജ്രേഭ്യഃ	—	അംങ്ഗിരോഗോത്രോല്പന്നേഭ്യഃ കക്ഷീവദ്ഭ്യഃ
വാജിനീ–വാൻ	—	വാജമന്നം, തദ്വതീക്രിയാ വാജിനീ, തദ്വാൻ
(യശ്ചദേവസംഘഃ)		
അശ്വ–വതഃ	—	ബഹുഭിഃ, തദ്ദൈത്തരശ്വൈഃ ഉപേതഃ
രഥിനഃ മഹ്യം	—	രഥവതഃ മമ
സൂരിഃ	—	പ്രേരകഃ (ഭവതി)
(അശ്വാനാം രഥാനാം പ്രേരയിതാ)		
മഹി–മഘസ്യ	—	മഹി, മഹൽ, പൂജ്യംമഘഃ, ധനംയസ്യ
അസ്യ രാധഃ	—	ധനം
നഹുഷഃ	—	പരസ്പരസ്നേഹബന്ധോപേതാ മനുഷ്യാ വയം, കക്ഷീവന്തഃ
സു–വീരാഃ	—	ശോഭനപുത്ര്യാദ്യുപേതാസ്സന്തഃ
സ്തുഷേ	—	സ്തുവേ
സചാ സനേമ	—	പരസ്പരൈകമത്യേനസഹ, ത്വദ്ദത്തം ധനം സംഭജേമ, ലഭേമഹി

അർത്ഥം — യാതൊന്നു ദേവസംഘം അംഗിരസഗോത്രക്കാരായ കക്ഷീവാന്മാർക്ക് അന്നവാനോ അന്നദാതാവോ യാതൊരു ദേവസംഘം കുതിരകളോടും തേരുകളോടും കൂടിയ ഹവിസ്സ്, ആ കുതിരകളും തേരുകളുമെത്തിക്കുന്നതാണോ, മഹാധനമുറ്റ ആ ദേവസംഘത്തിന്റെ ധനത്തെ, പരസ്പരസ്നേഹബദ്ധരായ, മനുഷ്യരായ കക്ഷീവാന്മാരായ ഞങ്ങൾ സൽപുത്രവാന്മാരായി പരസ്പരൈകമത്യത്തോടുകൂടി സ്തുതിക്കുന്നു, അവിടുന്നരുളിയ ആ ധനം നേടുന്നു

9 ജനോയോമിത്രാവരുണാവഭിധ്രു
ഗപോനവാം സുനോത്യക്ഷ്ണയാധ്രുക്
സ്വയംസയക്ഷ്മം ഹൃദയേ നിധത്ത
ആപയദീംഹോത്രാഭിരൃതാവാ

അന്വയം —

ഹേ മിത്രാവരുണൌ യഃ
ജനഃ അഭി-ധ്രുക് — അഭിതോദ്രോഗ്ധാ അയഷ്ടാ ഭവതി
(യശ്ച) അക്ഷ്ണയാ-ധ്രുക് — വക്രേണ മാർഗ്ഗേണ അന്യഥാ പ്രകാരേണ ദ്രുഹ്യതി
(കേനപ്രകാരേണ?)
വാം അപഃ — യുവാഭ്യാം സോമരസം
ന സുനോതി — അഭിഷവം ന കരോതി
(യുവാം അതിക്രമ്യ അന്യദേവതാർത്ഥം സുനോതി അയമേവ അക്ഷ്ണയാ ദ്രോഹഃ)
സഃ (മൂഢഃ) സ്വയം യക്ഷ്മം — വ്യാധിം
ഹൃദയേ നി ധത്തേ — സ്ഥാപയതി, അനുഷ്ഠാതൄണാം ഭോഗാൻ പശ്യൻ വ്യഥിതോ ഭവതി
യത് ഈം — യഃ (ലിംഗവ്യത്യയഃ) പുമാൻ ഏവ

ഋത–വാ — യജ്ഞവാൻ, പരിഗൃഹീത യജ്ഞഃ
ഹോത്രാഭിഃ — സ്തുതിവാക്ഭിഃ
(ഇമം) ആപ — ഏനം സോമരസം വ്യാപ്നോതി, സ്തുവൻ, സോമമഭിഷുണോതി
(സഃ നരഃ പ്രസൂയാതി)

അർത്ഥം–അല്ലയോ മിത്രാവരുണന്മാരേ, ഏതൊരുവൻ യാഗം (സൽകർമ്മം) അനുഷ്ഠിക്കാതെ ദ്രോഹിയായി (ദേവനിന്ദകനും ദേവാരാധകദ്രോഹിയുമായി) ഭവിക്കുന്നു? ഏവൻ നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി സോമം ചതച്ചൊരുക്കാതെയും (നിങ്ങളെ വന്ദിക്കാതെയും), നിങ്ങളെ മറികടന്ന് അന്യദേവതകൾക്ക് (ക്ഷുദ്രദേവതകൾക്ക്) സോമം ചതച്ചൊരുക്കുകയും ചെയ്ത് വക്രമായ മാർഗ്ഗത്തിലൂടെ ദ്രോഹിക്കുന്നുവോ, ആ മൂഢൻ വ്യാധിയെ ഹൃദയത്തിൽ സ്വയം സ്ഥാപിക്കുന്നു-അനുഷ്ഠാതാക്കളുടെ സുഖം കണ്ട് (അസൂയകൊണ്ട്) വ്യഥിതഹൃദയനായി ഭവിക്കുന്നു മറിച്ച്, ഏവൻ യജ്ഞാനുഷ്ഠാതാവായി സ്തുതിവാക്കുകളോടുകൂടി സോമം ചതച്ചൊരുക്കുന്നുവോ, അവൻ യുദ്ധങ്ങളിൽ, ജീവിതസമരങ്ങളിൽ, വിജയിയായി ചരിക്കുന്നു

10 സവ്രാധതോനഹുഷോദംസൂജ്ഞത
ശ്ശർധസ്തരോനരാങ്ഗൂർത്തശ്രവാഃ
വിസൃഷ്ടരാതിര്യാതിബാള്ഹസ്യത്വാ
വിശ്വാസുപൃൽസുസദമിച്ഛൂരഃ വ 2

അന്വയം:–
(ഹേ മിത്രാവരുണൌ, ഗതമന്ത്രോക്തലക്ഷണഃ യുഷ്മൽപൂജകോജനഃ)
ദം–സൂജ്ഞതഃ — ദാന്തൈരശ്വൈഃ പ്രേരിതഃ
നരാം ശർധഃ തരഃ — നരാണാം അതിശയേനാഭിഭവിതാ
(സ്വസമാനാനാംമധ്യേ)
ഗൂർത്ത-ശ്രവാഃ — ഉൽഗൂർണ്ണദീപ്തിഃ

വിസൃഷ്ട-രാതിഃ സഃ — ആഹിതൃ പ്രദത്തധനസ്സഃ
ശൂരഃ (സൻ) വിശ്വാസു
പൃത്-സു — സർവ്വേഷു സംഗ്രാമേഷു
വ്രാധതഃ നഹുഷഃ — മഹതോഹിംസകാൻ,
മനുഷ്യാൻ, ശത്രൂൻ പ്രതി
ബാള്ഹ-സൃത്വാ — ദൃശംസൃത്വാ, അശങ്കിത
ഗമനസ്സൻ
സദം ഇത് യാതി — സദൈവഗച്ഛതി

അർത്ഥം—അല്ലയോ മിത്രാവരുണന്മാരെ, മുൻമന്ത്രത്തിൽ പറഞ്ഞ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടി നിങ്ങളെ പൂജിക്കുന്നവൻ ഒളുകാമുള്ള കതിരകളാൽ വേണ്ടപോലെ (വേണ്ടിടത്തു്) എത്തിയ്ക്കപ്പെട്ടു്, മനുഷ്യരുടെ മികച്ച ജേതാവായി ചെയ്യുന്ന തന്നോടു തുല്യരുടെ ഇടയിൽ ഏറ്റവം പ്രകാശിക്കുന്നവനും അർത്ഥികൾക്കു് ധനം കൊടുക്കുന്നവനുമായ അവൻ ശൂരനായി എല്ലാ യുദ്ധങ്ങളിലും മഹാപരാക്രമികളായ ശത്രുക്കളുടെ ഇടയിൽ ശങ്കിക്കാതെ എപ്പോഴും ചരിക്കുന്നു (ജയിക്കുന്നു)

11 അധഗ്നാനഹുഷോ ഹവ്യ സൂരേഃ
ശ്രോതാരാജാനോ അമൃതസ്യമന്ദ്രാഃ
നഭോജുവോയന്നിരവസ്യരാധഃ
പ്രശസ്തയേമഹിനാരഥവതേ

അന്വയം:—

ഹേ രാജാനഃ — രാജമാനാസ്സർവ്വേദേവാഃ
ഹേ മന്ദ്രാഃ നഭഃ—ജുവഃ — മാദയിതാരഃ
നഭസിവ്യാപ്താദ്ധയം
യത് നിരവസ്യ — യസ്മാത് നിഗ്ഗതരക്ഷകസ്യ,
രക്ഷകാന്തരരഹിതസ്യ
രഥ-വതേ മഹിനാ — മാഹാത്മ്യേനയുക്താം
രാധഃ — സമൃദ്ധിസാധനം
ഹവിർല്ലക്ഷണം

പ്ര–ശസ്തയേ	— പ്രശംസിതും കാമയധേ
അമൃതസ്യ സൂരേഃ	— അമരണസ്യ സ്തോത്രാദി പ്രേരകസ്യ
നഹുഷഃ	— മനുഷ്യസ്യ മമ
ഹവം ശ്രോത	— ആഹ്വാനം ശ്രുണത
അധ ഗ്മന്ത	— ശ്രവണാനന്തരം ആഗച്ഛത

അത്ഥം–അല്ലയോ പ്രകാശവാന്മാരായ ദേവന്മാരേ, ഹര്ഷയിതാക്കളേ, അനന്യശരണനായി രഥവാനായ യജമാനന്റെ മാഹാത്മ്യത്തോടുകൂടിയ ഹവിസ്സെന്ന സമൃദ്ധിസാധനത്തെ കൊണ്ടാടാൻ നിങ്ങളിഷ്ടപ്പെടുന്ന ദേവസ്തോത്രങ്ങൾ ചൊല്ലുന്നവനും കമ്മങ്ങൾ നടത്തുന്നവനുമായ മനുഷ്യനായ എന്റെ വിളി കേട്ടാലും. വിളികേട്ട് വന്നാലും.

12 ഏതംശദ്ധന്ധാമയസ്യസൂരേ
രിത്യവോചന്ദശതയസ്യനംശേ
ദ്യുമ്നാനിയേഷുവസുതാതീരാരൻ
വിശ്വേസനാന്തുപ്രഭൃഥേഷുവാജം

അന്വയം –

യസ്യ സൂരേഃ	— ഹവിരാദിപ്രേരകസ്യ യജമാനസ്യ സംബന്ധിനഃ
ദശ–തയസ്യ	— ദശേന്ദ്രിയസംവദ്ധകത്വേന, ദശാവയവസ്യാന്നസ്യ
നംശേ	— പ്രാപ്തയേ (വയമാഗതാസ്സ തസ്മൈ യജമാനായ)
ഏതം ശദ്ധം	— ഇദാനീം ദാതവ്യത്വേന വത്തമാനം പരേഷാം അഭിഭാവുകമന്നം
ധാമ	— വിദധാമ, കരവാമ
ഇതി (ദേവാഃ) അവോചൻ	— ഉക്തവന്തഃ

യേഷു (ദേവേഷു) ദ്യുമ്നാനി— ദ്യോതമാനാന്യന്നാനി
വസു–താതിഃ — വസൂനാം വിസ്താരശ്ച
രരൻ — ദൃശംരമന്തേ
(തേ) വിശ്വേ (ദേവാഃ)
പ്ര–ഭൃഥേഷു — യാഗേഷു
വാജം സന്തു — അന്നം പ്രയച്ഛന്തു

അർത്ഥം–''ഹവിസ്സുകളും മററും ഒരുക്കുന്ന ഏതു യജമാനന്റെ പത്തു് ഇന്ദ്രിയങ്ങൾ (അഞ്ചു് ജ്ഞാനേന്ദ്രിയങ്ങളും അഞ്ചു കർമ്മേന്ദ്രിയങ്ങളും) പുഷ്ടികരമായി പത്തവയവങ്ങളോടുകൂടിയ (പത്തു പാത്രങ്ങളിലാക്കിയ–അല്ലെങ്കിൽ നെയ്യ്, തേൻ, സോമം മുതലായ പത്തുവിധം ഹവിസ്സ സ്വീകരിപ്പാൻ) ഞങ്ങൾ ആരാൽ വിളിയ്ക്കപ്പെട്ടുവോ, ആ യജമാനന്നു് കൊടുക്കേണ്ടതും ശത്രുക്കളെ ജയിയ്ക്കാനുള്ള ശക്തി നല്കുന്നതുമായ അന്നം കൊടുക്കുന്നാണു്'' എന്നു് ദേവന്മാർ പറഞ്ഞു ദേവന്മാരെവരിൽ മിന്നുന്ന അന്നവും നിറഞ്ഞ ധനവും പ്രഭൂതമായി ഇണങ്ങുന്നുവോ, ആ സർവ്വദേവന്മാരും യാഗങ്ങളിൽ ഞങ്ങൾക്കു് അന്നം തന്നരുളട്ടെ

13 മന്ദാമഹേദശതയസ്യധാസേ
ദ്വിര്യത് പഞ്ചബിഭ്രതോയന്ത്യന്നാ
കിമിഷ്ടാശ്വ ഇഷ്ടരശ്മിരേത
ഈശാനാസസ്തരുഷ ഋഞ്ജതേനൄൻ

അന്വയം:—

ദശ–തയസ്യ ധാസേഃ — ദശേന്ദ്രിയ തൃപ്തിസാധനത്വേന ദശാവയവസ്യ അന്നസ്യ (ദശ ചമസ ഗൃഹീതത്വാത് അന്നസ്യ ദശവിധത്വം)
യത് ദ്വിഃ പഞ്ച അന്നാ — യസ്മാത് ദശവിധാനി ആജ്യ മധ്വാദീനി അന്നാനി വിശ്വേഭ്യോ ദേവേഭ്യോ ഹോതും

ബിഭ്രതഃ	— ധാരയന്തഃ അധ്വര്യവഃ ആഹവനീയംപ്രതി
യന്തി	— ഗച്ഛന്തി യദാ, തദാ വയം ദേവാൻ
മന്ദാമഹേ	— സ്തുമഃ
തരുഷഃ നൄൻ	— ശത്രൂണാം താരകാൻ കർമ്മണാം നേതൄൻ (ദേവാൻ)
ഇഷ്ട–അശ്വഃ	— ഏതന്നാമകോരാജാ
കിം ഭുഞ്ജതേ?	— കിംപ്രസാധയതി?
(തഥാ) ഇഷ്ട–രശ്മിഃ (കിം ഭുഞ്ജതേ?)	
ഏതേ ഈശാനാസഃ	— ഇദാനീം വർത്തമാനാഃ പൃഥിവ്യാഃ ഈശ്വരാഃ, രാജാനഃ കിം ഭുഞ്ജന്തേ?

അർത്ഥം–പത്ത് ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കും തൃപ്തിചേർക്കുന്നവയും പത്തുചമസ (പാത്ര)ങ്ങളിൽ സംഭരിച്ചവയുമായ അന്നത്തിന്റെ സിദ്ധിയ്ക്കായി ഈരഞ്ചായി നെയ്യ്, തേൻ, സോമം മുതലായ ഹവിസ്സുകൾ ഹോമിയ്ക്കാനായി ധരിച്ചുകൊണ്ട്, അധ്വര്യുക്കൾ എപ്പോൾ ആഹവനീയത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച് നീങ്ങുന്നുവോ, അപ്പോൾ നമ്മൾ ദേവന്മാരെ സ്തുതിയ്ക്കുന്നു ശത്രുക്കളെ മറികടക്കുന്ന കർമ്മനേതാക്കളായ ദേവന്മാരെ, ഇഷ്ടാശ്വൻ, ഇഷ്ടരശ്മി എന്നീ രാജാക്കന്മാർ ആരാധിയ്ക്കുന്നതുകൊണ്ട് എന്തുണ്ട്? (ആ ദേവന്മാർ അവരെവിട്ട്, ഇവിടെ വന്നാൽ ഇപ്പോൾ ഭൂമിപാലരായ ആ രാജാക്കന്മാർ എന്തുചെയ്യും? നമ്മളെ എന്തുപദ്രവിക്കും? അതിന്നവർക്ക് ശക്തിയില്ല.)

14 ഹിരണ്യകർണ്ണംമണിഗ്രീവമർണ്ണ

സ്തന്നോവിശ്വേവരിവസ്യന്തുദേവാഃ

അര്യോഗിരസ്സദ്യ ആജഗ്മുഷീരോ

സ്രാശ്ചാകന്നുഭയേഷ്വസ്മേ

അന്വയം:—

ഹിരണ്യ–കർണ്ണം	— ഹിരണ്യകുണ്ഡലാദ്യുപേതകർണ്ണം
മണി–ഗ്രീവം	— രത്നാദ്യുപേതകണ്ഠം (ഏതദ്വയം സർവ്വാവയവസ്യോപലക്ഷണം, സർവ്വാംഗാഭരണയുക്തം)
തൽ അർണ്ണഃ	— അരണീയം രൂപം, തദ്വന്തം പുത്രാദികം
നഃ വിശ്വേ ദേവാഃ	— അസ്മാകം സർവ്വേദേവാഃ
വരിവസ്യന്തു	— പരിചരന്തു പ്രയച്ഛന്തു
അര്യഃ	— അരണീയോ വിശ്വേഷാം ദേവാനാം സംഘഃ
ആ ജഗ്മുഷീഃ ഗിരഃ	— സ്തോതുർമുഖാൽ നിർഗ്ഗച്ഛന്തീഃ സ്തുതീഃ
ഉസ്രാഃ	— ക്ഷീരാജ്യാദീനി ഹവീംഷി ച
അസ്മേ ഉഭയേഷു	— അസ്മാകം സംബന്ധിഷു സ്തോതൃഷു യഷ്ടൃഷു ച
സദ്യഃ ആ ചാകന്തു	— പര്യാപ്തം കാമയന്താം

അർത്ഥം—സ്വർണ്ണകുണ്ഡലമണിഞ്ഞ കാതു്, രത്നാദികളണിഞ്ഞ കഴുത്തു് മുതലായി സർവ്വാംഗങ്ങളിലും ആഭരണങ്ങളോടു കൂടിയ, ആ മനോഹരരൂപത്തോടുകൂടിയ പുത്രാദികളെ വിശ്വദേവകൾ ഞങ്ങൾക്കു് തന്നരുളട്ടെ. പൂജാർഹരായ ദേവന്മാരുടെ സമൂഹം സ്തോതാക്കൾ ഉതിർക്കുന്ന സ്തുതികളും പാൽ നെയ്യ് മുതലായ ഹവിസ്സുകളും, സ്തോതാക്കളും യഷ്ടാക്കളുമായ ഇരുകൂട്ടരിൽനിന്നും ഇപ്പോൾ തന്നെ കാമിക്കട്ടെ, സ്വീകരിക്കട്ടെ.

15 ചത്വാരോമാമശർശാരസ്യശിശ്വ
സ്ത്രയോരാജ്ഞ ആയവസസ്യജിഷ്ണോഃ
രഥോവാംമിത്രാവരുണാദീർഘാപ്സാ
സ്സ്യൂമഗഭസ്തിസ്സൂരോനാദ്യൗൽ വ 3

അന്വയം:—

മശർശാരസ്യ — ഏതന്നാമകസ്യരാജ്ഞഃ
ശിശവഃ ചത്വാരഃ — ശിശുവദപ്രബുദ്ധാഃ ചത്വാരഃ
പുത്രാഃ
മാ — മാം ബാധന്തേ
(തഥാ) ജിഷ്ണോഃ
ആയവസസ്യ രാജ്ഞഃ — ജയശീലസ്യ ഏതന്നാമ്നഃ
രാജ്ഞഃ
ത്രയഃ (പുത്രാ അപിബാധന്തേ)
ഹേ മിത്രാവരുണാ, വാം — മിത്രാവരുണൌ, യുവയോഃ
രഥഃ ദീർഘ-അപ്സാഃ — അതിവിസ്തൃതരൂപാഃ
സ്യൂമ-ഗഭസ്തിഃ — സുഖകരദീപ്തിസ്സൻ
സൂരഃ ന അദ്യൌൽ — സൂര്യ ഇവദ്യോതതാം
(അസ്മദ്വിരോധിനാം പുരതഃ സ്ഫുരൽഭയ ജനകോ ഭവതു)

അർത്ഥം—മശർശാരൻ എന്ന രാജാവിൻെറ അല്പബുദ്ധികളായ നാലു മക്കളും കക്ഷീവാനായ എന്നെ ഉപദ്രവിക്കുന്നു. അതു പോലെ ജയശീലനായ ആയവസൻ എന്ന രാജാവിൻെറ മൂന്നു മക്കളും എന്നെ ഉപദ്രവിക്കുന്നു. അല്ലയോ മിത്രവരുണന്മാരേ, നിങ്ങളുടെ തേർ അതിവിസ്തൃത രൂപവും സുഖപ്രകാശവുമായി സൂര്യനെന്നപോലെ ആ വിരോധികളുടെ മുമ്പിൽ അവരെ പേടിപ്പെടുത്തുമാറു് തിളങ്ങട്ടെ.

വർഗ്ഗം—4—5—6—ഉഷോദേവതാ.

1 പൃഥൂരഥോ ദക്ഷിണായാ അയോജ്യൈ
നന്ദേവാസോ അമൃതാസോ അസ്ഥുഃ
കൃഷ്ണാദുദസ്ഥാദര്യാ ൯ വിഹായാ
ശ്ചികിത്സന്തീമാനുഷായക്ഷയായ

അന്വയം—

ദക്ഷിണായാഃ — പ്രവൃദ്ധായാഃ, സ്വസ്വവ്യാപാര കുശലായാഃ (ഉഷോദേവതായാഃ)
പൃഥുഃ രഥഃ അയോജി — വിസ്തീർണ്ണരഥഃ ഐശ്വര്യ യുക്തസ്സന്നദ്ധഃ
ഏനം (സന്നദ്ധം രഥം)
അമൃതാസഃ — അമരണശീലാഃ
ദേവാസഃ ആ അസ്ഥുഃ — ദേവാഃ ആസ്ഥിതവന്തഃ
(ആസ്ഥിതവന്തഃ, ദേവയജനം ഗന്തുമാരൂഢാഃ)
(ജനാനാം) അര്യാ,
വിഹായാഃ — പൂജനീയാ, മഹതീസാ ഉഷാഃ
മാനുഷായ ക്ഷയായ — മനുഷ്യാണാം നിവാസായ
ചികിത്സന്തീ — അന്ധകാരനിവാരണരൂപാം ചികിത്സാം കുർവ്വതീ, തമോനിവാരയന്തീ
കൃഷ്ണാത് — നികൃഷ്ടാത്, നൈശാത്, തമസ്സകാശാത്
ഉത് അസ്ഥാത് — ഉത്ഥിതാ അഭൂത്

അർത്ഥം:-(ഇവിടെ ഉഷസ്സിന് വിശേഷ്യം പറഞ്ഞിട്ടില്ലെങ്കിലും സന്ദർഭംകൊണ്ട് ഉഷസ്സിന്ന് ദേവതാത്വം പറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു)

പ്രവൃദ്ധയായി സ്വവ്യാപാരങ്ങളിൽ സമർത്ഥയായ ഉഷോദേവതയുടെ വിസ്തീർണ്ണമായ രഥം ഐശ്വര്യയുക്തമായി, ഒരുക്കിനിർത്തപ്പെട്ട് അതിൽ അമരന്മാരായ ദേവന്മാർ കയറി ദേവയജനത്തിന്ന് വരുവാൻ പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന മനുഷ്യഗൃഹങ്ങൾക്ക് അന്ധകാരനിവാരണമാകുന്ന ചികിത്സചെയ്യുന്നവളായി ഇരുട്ടകററുന്നവളായി പൂജനീയയും മഹതിയുമായ ഉഷസ്സ്, നികൃഷ്ടമായ രാവിരുട്ടിൽ നിന്ന് എഴുന്നേററു വന്നിരിക്കുന്നു

2 പൂർവ്വാ വിശ്വസ്മാദ് ഭുവനാദബോധി
ജയന്തീവാജംബൃഹതീസനൃത്രീ
ഉച്ചാവ്യഖ്യദ്യുവതിഃ പുനർഭ്രൂ
രോഷാ അഗൻ പ്രഥമാപൂർവ്വഹൂതൌ

അന്വയം—

വാജം	—	ഗമനശീലം പ്രകാശം നിർവ്വർത്യ
(അന്ധകാരം) ജയന്തീ	—	പരാഭവം കുർവ്വതീ
ബൃഹതീ, സനൃത്രീ	—	മഹതീ, പ്രകാശസ്യ ദാത്രീ
വിശ്വസ്മാൽ ഭുവനാൽ	—	സർവ്വസ്മാൽ സൃഷ്ടാൽ, ഭൂതജാതാൽ
പൂർവ്വാ അബോധി	—	പ്രഥമാസതീബുദ്ധാ അഭൂൽ (ഇയം ഉഷാഃ)
(പശ്ചാൽ സർവ്വേപ്രാണിനഃ പ്രതിബുദ്ധ്യന്തേ)		
(കിംച) യുവതിഃ	—	നിത്യയൌവ്വനാ
പുനഃ-ഭൂഃ	—	പുനഃ പുനർഭവനശീലാ
(സാ) ഉഷാഃ പൂർവ്വ-ഹൂതൌ	—	പ്രഥമാഹ്വാനേ സത്യാം
ഉച്ചാ വി അഖ്യൽ	—	ഉന്നതാവിചക്ഷേ സർവ്വം ജഗൽ പശ്യതി
പ്രഥമാ ആ അഗൻ	—	മുഖ്യാ, പ്രകൃഷ്ടാസതീ ദേവയജനദേശം പ്രത്യാഗച്ഛതി

അർത്ഥം—പരക്കുന്ന പ്രകാശത്തെ ഉയർത്തിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടു്, ഇരുട്ടിനെജയിക്കുന്നവളായി മഹതിയായി വെളിച്ചം വിതരണം ചെയ്യുന്ന ഉഷസ്സ് എല്ലാവക്കും മുമ്പു് ഉണരുന്നു. മററു പ്രാണികളം അതിന്നുശേഷമേ ഉണരുന്നുള്ളു. പിന്നെ നിത്യതരുണിയും, വീണ്ടും വീണ്ടും (ദിവസംപ്രതി) ജനിക്കുന്നവളുമായ ആ ഉഷസ്സ് മുകളിലിരുന്നു് ജഗത്തു് മുഴവൻ കാണുന്നു. ആദ്യത്തെ വിളിയിൽ മുമ്പത്തിയായി ദേവയജനദേശത്തു് എത്തുന്നു.

3 യദദ്യഭാഗം വിഭജാസിനൃഭ്യ
ഉഷോദേവി മർത്ത്യത്രാസുജാതേ
ദേവോനോ അത്ര സവിതാദമൂനാ
അനാഗസോവോചതി സൂര്യായ

അന്വയം:—

സു-ജാതേ, ദേവി, ഹേ

ഉഷഃ	— ഉഷഃകാലാഭിമാനദേവതേ
മർത്ത്യ-ത്രാ	— മനുഷ്യാണാം പാലയിത്രീ (ത്വം)
അദ്യ നൃ-ഭ്യഃ	— അസ്മിൻ കാലേ മനുഷ്യേഭ്യഃ
യത് ഭാഗം	— ഭജനീയം സ്വപ്രകാശാംശം
വി-ഭജാസി	— വിഭജ്യദദാസി
അത്ര ദമൂനാഃ	— അസ്മിൻ ഭാഗവിഷയേ അഭിമതഫലദാനമനാഃ
സവിതാ ദേവഃ	— പ്രേരകോ ദേവഃ
സൂര്യായ	— അസ്മദ്യാഗദേശം പ്രതിസൂര്യസ്യാഗമനാർത്ഥം
നഃ അനാഗസഃ	— അസ്മാൻ അപാപാൻ, യാഗയോഗ്യാൻ
വോചതി	— ബ്രവീതു

അർത്ഥം—സുന്ദരി, ദേവി, ഉഷഃകാലദേവതേ, മനുഷ്യർക്ക് രക്ഷാകർത്രിയായ അവിടുന്ന്, ഇപ്പോൾ മനുഷ്യർക്ക് അവിടുത്തെ പ്രകാശത്തിന്റെ യാതൊരു ഭാഗം വിഭജിച്ചു കൊടുക്കുന്നുവോ, ആ വിഭജന വിഷയത്തിൽ അഭീഷ്ടദാതാവായ സവിതാവെന്ന ദേവൻ ഞങ്ങളുടെ യാഗത്തിൽ സൂര്യന്റെ ആഗമനത്തിനുവേണ്ടി ഞങ്ങളെ അപാപന്മാരെന്ന്, യാഗയോഗ്യരെന്ന് പറയട്ടെ. (ഇവിടെ സവിതാവിനെയും സൂര്യനെയും രണ്ടു ദേവന്മാരായി പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. സവിതാവ് സർവ്വാന്തര്യാമിയായ പ്രേരകനും, സൂര്യൻ മണ്ഡലാധിദേവനും ആയിട്ടാണ്. വേറെ ഇടങ്ങളിലും ഈ വിധം കാണാം. പിന്നെ ഉഷ

സ്സ് പ്രകാശത്തിൻെറ ഭാഗം വിഭജിയ്ക്കുമ്പോാം ബാഹ്യപ്രകാശംപോലെ ആന്തരപ്രകാശവും കൊടുക്കുന്നു. ആന്തരപ്രകാശത്തിൻെറ പ്രകൃഷ്ടതയിലാണ് അപാപത്വം, യാഗയോഗ്യത്വം സിദ്ധിക്കുന്നത്. ആ സിദ്ധിയെയാണ് ഇവിടെ അർത്ഥിക്കുന്നത്)

4 ഗൃഹംഗൃഹമഹനായാത്യച്ഛാ
ദിവേദിവേ അധിനാമാദധാനാ
സിഷാസന്തീദ്യോതനാശശ്വദാഗാ
ദഗ്രമഗ്രമിദ്ഭജതേവസൂനാം.

അന്വയം:–

അധി നാമ ദധാനാ	— അധികം പ്രകാശരൂപം ധാരയന്തീ
സിസാസന്തീ	— സംഭക്തുമിച്ഛന്തീ
ദ്യോതനാ അഹനാ	— കൃത്സ്നം ജഗദ്യോതനശീലാ ഉഷഃ
ദിവേ-ദിവേ ഗൃഹം-ഗൃഹം	— പ്രതിദിവസം തത്തദ്യജ്ഞഗൃഹം
അച്ഛ യാതി	— ആഭിമുഖ്യേന ഗച്ഛതി
ശശ്വൽ ആ അഗാൽ	— പ്രതിദിനമാഗച്ഛതി
(ആഗത്യ ച) വസൂനാം	— ഹവിർല്ലക്ഷണാനാമന്നാനാം
അഗ്രം-അഗ്രം ഇൽ	— തത്തച്ഛ്രേഷ്ഠ ഭാഗമേവ
ഭജതേ	— സേവതേ, സ്വീകരോതി

അർത്ഥം—അധികമായ പ്രകാശരൂപം ധരിയ്ക്കുന്നവളും, (യാഗദേശം) പ്രാപിക്കാനിച്ഛിയ്ക്കുന്നവളും, ജഗത്തു മുഴുവൻ തെളിയിയ്ക്കുന്നവളുമായ ഉഷസ്സ് ദിവസംപ്രതി യാഗശാല തോറും നേരെ എത്തുന്നു, നിത്യവും ആഗമിയ്ക്കുന്നു, വന്നെത്തിയിട്ട്, ഹവിദ്ധനങ്ങളിൽ മുന്തിയത് മുന്തിയത് സ്വീകരിയ്ക്കുന്നു.

5 ഭഗസ്യസ്വസാവരുണസ്യജാമി
രുഷസ്സൂനൃതേ പ്രഥമാജരസ്വ
പശ്ചാസദഘ്യായോ അഘസ്യധാതാ
ജയേമതംദക്ഷിണയാരഥേന വ. 4

അന്വയം:—

ഹേ സൂനൃതേ, ഉഷഃ,	— സുഷ്ഠുമനുഷ്യാണാം നേത്രി, ഉഷോദേവതേ, (ത്വം)
ഭഗസ്യ സ്വസാ	— സ്വസൃസ്ഥാനീയാ (അസി)
(തഥാ) വരുണസ്യ ജാമിഃ	— തമോനിവാരകസ്യ ദേവസ്യ സവിതുഃ ഭഗിനീസ്ഥാനീയാ
(താദൃശീത്വം) പ്രഥമാ	— ഇതരദേവേഭ്യഃ പൂർവ്വാ, ഉത്കൃഷ്ടാ
ജരസ്വ	— സ്തൂയസ്വ,
പശ്ചാ യഃ അഘസ്യ	— പശ്ചാത്, ത്വത്പ്രീത്യനന്തരം ദുഃഖോത്പാദകസ്യ പാപസ്യ
ധാതാ	— ധാരയിതാ (അസ്തി)
സഃ ദഘ്യാഃ	— ഗച്ഛതു
(യദി സഃ പാപഃ ബലീയാൻ) തം	— പാപം
ദക്ഷിണയാ	— പ്രവൃദ്ധയാ സഹായഭൂതയാ ത്വയാ
രഥേന	— ത്വദീയ രഥാദിസാധനേന ച
ജയേമ	— ജയം പ്രാപ്നയാമ

അർത്ഥം—മനുഷ്യരെ സന്മാർഗ്ഗത്തിൽ നയിക്കുന്ന ഉഷോദേവതേ, അവിടുന്ന് (പന്ത്രണ്ടാദിത്യന്മാരിൽപ്പെട്ട) ഭഗന്റെ ഉടപ്പിറന്നവളാകുന്നു. അതുപോലെ തമസ്സകററുന്ന സവിതാവിന്റെ പെങ്ങളാകുന്നു. അപ്രകാരം മററുദേവന്മാരെക്കാളും ഉൽകൃഷ്ടയായ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവളായി ഭവിച്ചാലും. (ഞങ്ങളുടെ സ്തുതി ഉൾക്കൊണ്ടവളായി ഭവിച്ചാലും.) അവിടുന്ന് പ്രീതയായതിൽ പിന്നെ ദുഃഖദായകമായ

പാപത്തെ ആർ ധരിയ്ക്കുന്നു, അവൻ അകലട്ടെ, ആ പാപം ബലവത്താണെങ്കിൽ അവിടുന്നാകുന്ന മഹത്തായ സഹായം കൊണ്ടും പാപത്തെ അകററുന്ന ഞങ്ങളുടെ രഥത്താലും (രഥം പോലെ ക്ഷിപ്രകൃതമായ കർമ്മത്താലും) ജയം പ്രാപിച്ചാവൂ. (പാപത്തെ ധരിക്കുന്നവൻ ബാഹ്യനായ ശത്രുവല്ല. ചാപല പ്രേരകമായ സ്വമനസ്സാണ്. അതാണ് പാപധാരകം, അതാണകലേണ്ടത്.)

6 ഉദീരതാം സൂനൃതാ ഉൽപുരന്ധീ
ഉദഗ്നയശ്ശുശുചാനാസോ അസ്ഥുഃ
സ്പാർഹാവസൂനി തമസാപഗൂള്ഹാ
വിഷ്കൃണ്വന്ത്യുഷസോവിഭാതീഃ

അന്വയം:—

(യതഃ) വി-ഭാതീഃ — വിവിധം ഭാസമാനാഃ
ഉഷസഃ — ഉഷോദേവതാഃ
തമസാ അപ-ഗൂള്ഹാ — അപഗൂഢാനി, അന്ധകാരേണ അത്യന്തം ഗോപിതാനി
സ്പാർഹാ വസൂനി — സ്പൃഹണീയാനി, യജ്ഞസാധനഭൂതഹവിരാദീനി
ആവിഃ കൃണ്വന്തി — യഥാവസ്തുപ്രകടീകുർവ്വന്തി, പ്രകാശീകുർവ്വന്തു
(തസ്മാൽ) സൂനൃതാഃ — പ്രിയസത്യാത്മികാവാചഃ, സ്തുതിരൂപാവാചഃ
ഉൽ ഈരതാം — ഉൽഗച്ഛന്തു
(ഹേ ഋത്വിജഃ ഉൽകൃഷ്ടം യഥാ ഭവതി തഥാ സ്തോത്രം പ്രവർത്തയധ്വം)
(തഥാ) പുരം-ധീഃ ഉൽ — പുരം ശരീരം, യാസുധീയതേതാഃ പുരന്ധയഃ പ്രയോഗവിഷയാഃ പ്രജ്ഞാഃ ഉത്തിഷ്ഠന്തു (പ്രജ്ഞോപലക്ഷിതാനി കർമ്മാണി പ്രവർത്തന്താം)

(തഥാ) അഗ്നയഃ — ആഹവനീയാദ്യാഃ
ശുശുചാനാസഃ — അത്യന്തം ദീപ്യമാനാഃ
ഉൽ അസ്ഥുഃ — ഉത്തിഷ്ഠന്തു, പ്രജ്വലയന്തു

അർത്ഥം—നാനാവിധമായി പ്രകാശിക്കുന്ന ഉഷോദേവത കരം ഇരുട്ടുകൊണ്ടു മറഞ്ഞുകിടന്നിരുന്ന ധനസാധനങ്ങളായ ഹവിസ്സുതൊട്ട സ്പൃഹണീയ വസ്തുക്കളെ വേണ്ടപോലെ തെളിയിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട്, അല്ലയോ ഋത്വിക്കുകളേ, ദേവന്മാർക്ക് പ്രിയങ്ങളും അവരുടെ മഹത്വം സത്യമായി പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നവയും, സ്തുത്യാത്മകങ്ങളുമായ വചനങ്ങൾ ഉച്ചത്തിൽ ചൊല്ലുക അതുപോലെ പ്രയോഗവിഷയങ്ങളായ പ്രജ്ഞകൾ കൺമിഴിക്കട്ടെ അതായതു്, ആ പ്രജ്ഞകളോടു കൂടി കർമ്മങ്ങളെച്ചെയ്യുക. പിന്നെ, ആഹവനീയാദ്യഗ്നികളെ ഏററവും പ്രകാശമാനങ്ങളായി ഉയരെ ആളിക്കത്തിക്കുക.

7 അപാന്യദേത്യഭ്യ൯ന്യദേതി
വിഷുരൂപേ അഹനീ സഞ്ചരേതേ
പരിക്ഷിതോസ്തമോ അന്യാഗുഹാക
രദ്യൌദുഷാശ്ശോശുചതാരഥേന

അന്വയം:—

(അഹോരാത്ര സ്തുതിദ്വാരാ ഉഷാഃ സ്തൂയതേ)
വിഷു–രൂപേ അഹനീ — നാനാരൂപേ അഹശ്ചരാത്രി ശ്ചോഭേ
സം ചരേതേ — സഹൈവ അവ്യവധാനേന ചരതഃ
അന്യൽ അപ ഏതി — രാത്രിരൂപമഹഃ അവഗച്ഛതി, പ്രതിലോമം ഗച്ഛതി
അന്യൽ (പ്ര) അഭി ഏതി — ദിവസരൂപമഹഃ ആഭിമുഖ്യേന ഗച്ഛതി
പരി–ക്ഷിതോഃ — പര്യായേണനിവസതോഃ തയോമ്മദ്ധ്യേ

അന്യാ — രാത്രിഃ
തമഃ ഗൂഹാ അകഃ — തമോരൂപാപദാത്ഥാനാം
ഗൂഹനം കരോതി
(അന്യാ അഹരേകദേശഭൂതാ) ഉഷാഃ
ശോശുചതാ രഥേന — ദൃശംദീപ്തേന രഥേന
അദ്യൌൽ — ദ്യോതതേ, സവ്വംപ്രകാശയതി

അത്ഥം—(അഹോരാത്രങ്ങൾക്കു് സ്തുതിയുടെ രൂപത്തിൽ ഇവിടെ ഉഷസ്സിനെ സ്തുതിക്കുന്നു)

നാനാരൂപകളായ പകലും രാവും, രണ്ടും മാററമില്ലാതെ ഒപ്പം ചരിക്കുന്നു അവയിൽ ഒന്നു്, രാത്രി അപഗമിക്കുന്നു, പുറത്തുപോകുന്നു. മറേറതു്, പകൽ അഭിഗമിക്കുന്നു, നേരേ വരുന്നു. (രാവും പകലും ഒരു ദിവസത്തിൻെറ ഭാഗമാകയാൽ രാവിൽ ഇരുട്ടാകകൊണ്ടു് പോകുന്നു എന്നും, പകൽ വെളിച്ചമാകയാൽ വരുന്നു എന്നും പറയുന്നു) ഊഴമിട്ടു ചരിക്കുന്ന ഇവരിൽ, രാത്രി അന്ധകാരരൂപയായി എല്ലാററിനെയും മറയ്ക്കുന്നു. പകലിനോടടുത്ത ഉഷസ്സാകട്ടെ, പ്രകാശമാനമായ രഥത്തോടു കൂടിവന്നു്, എല്ലാം തെളിയിക്കുന്നു.

8 സദൃശീരദ്യ സദൃശീരിദുശ്വോ
ദീഘംസചന്തേ വരുണസ്യ ധാമ
അനവദ്യാസ്ത്രിംശതം യോജനാ
ന്യേകൈകാക്രതും പരിയന്തിസദ്യഃ

അന്വയം:—

അദ്യ സ-ദൃശീഃ ഇൽ — അസ്മിന്നഹനിസദൃശ്യ ഏവ
(തഥാ) ശ്വഃ ഉ സ-ദൃശീഃ — സദൃശ്യ അപി
(അദ്യതന്യഃ ഉഷസഃ ശ്വസ്തനീഭിഃ, ശ്വസ്തന്യശ്ച അദ്യതനീഭിഃ സദൃശ്യഃ)
(ഏവമേകരൂപാഃ
ഉഷസഃ) അനവദ്യാഃ — ശുദ്ധാഃ

ദീർഘം — അത്യന്തമായതം
വരുണസ്യ ധാമ — തമോനിവാരകസ്യ സൂര്യസ്യ സ്ഥാനം, മേഖവലയം
ത്രിംശതം യോജനാനി — ത്രിംശദ്യോജനാനി പുരതഃ
സചന്ത — പ്രതിദിനം സേവന്തേ
(സൂര്യോ യത്രോദേതി തസ്മാത് ത്രിംശദ്യോജനം പുരസ്താത് ഉദ്യന്തി)
ഏകൈകാ—ഏകൈകാ (ഉഷാഃ)
ക്രതും — കർമ്മ, തദ്വിഷയാം പ്രജ്ഞാം
സദ്യഃ — തദാനീമേവ, സൂര്യോദയകാലേ ഏവ
പരി യന്തി — പരിതോഗച്ഛതി, നിർവ്വഹതി

അർത്ഥം—ഇന്നും നാളെയും തുല്യരൂപകളായി (ഇന്നത്തേതിനോട് തുല്യയായി നാളെയും, നാളത്തേതിനോട് തുല്യയായി ഇന്നും ഏക രൂപത്തോടുകൂടിയ) ഉഷസ്സുകൾ ശുദ്ധകളായി (ഉഷസ്സിന്റെ പിറവിയിൽ എല്ലാം ശുദ്ധമാണ് അപ്പോൾ ശുദ്ധികാരിണിയായ ഉഷസ്സിന്റെ ശുദ്ധി പറയേണ്ടതുണ്ടോ?) ഇരുട്ടകറ്റുന്ന സൂര്യന്റെ സ്ഥാനത്തിന് മുപ്പതു യോജനമുമ്പിലായി ദിവസം പ്രതി സേവിക്കുന്ന (എവിടെ സൂര്യൻ എപ്പോൾ ഉദിക്കുന്നുവോ, അവിടെ അപ്പോൾ മുപ്പതുയോജന മുമ്പിൽ ഉഷസ്സുകളും ഉദിക്കുന്ന പല ഭാഗങ്ങളിലും ഭിന്ന സമയങ്ങളിൽ ഉദിക്കുന്നതുകൊണ്ട് ഉഷസ്സുകൾ എന്ന് ബഹുവചനം കല്പിച്ചിരിക്കുന്ന) ഇങ്ങിനെ ഉദിയ്ക്കുന്ന ഓരോ ഉഷസ്സും കർമ്മം നിർവ്വഹിക്കുന്നു. ആ കർമ്മവിഷയകമായ ജ്ഞാനം ഉൽപാദിപ്പിക്കുന്നു

9 ജാനത്യഹ്നഃ പ്രഥമസ്യനാമ
ശുക്രാകൃഷ്ണാദജനിഷ്ടശ്വിതീചീ
ഋതസ്യയോഷാനമിനാതിധാമാ
ഹരഹർന്നിഷ്കൃതമാചരന്തീ

അന്വയം:—

(ഉഷാഃ) പ്രഥമസ്യ അഹ്നഃ	— മുഖ്യസ്യ ദിവസസ്യ
നാമ ജാനതി	— നമനം, ആഗമനം അവഗച്ഛന്തീ പ്രാണിനാം പ്രജ്ഞാപയന്തീ
ശുക്രാ, ശുചിതീചി	— സ്വതോദീപ്താ, അത ഏവശൈത്യം, പ്രകാശം പ്രാപ്നുവതീ
കൃഷ്ണാൽ അജനിഷ്ട	— തമസസ്സകാശാൽ പ്രാദുർഭവതി
(സാ) ഋതസ്യ ധാമ	— സത്യഭൂതസ്യാദിത്യസ്യ തേജോയുക്തം സ്ഥാനം
യോഷാ	— മിശ്രയന്തീ
ന മിനാതി	— നഹിനസ്തി, തദീയം തേജോന പരാഭവതി
(അപിതു) അഹഃ—അഹഃ	— സർവ്വേഷ്വഹസ്സു
നിഃ—കൃതം ആ—ചരന്തീ	— അലങ്കാരശോഭാം കുർവ്വതീ (അജനിഷ്ട)

അർത്ഥം—ഉഷസ്സ്, ദിവസത്തിൻെറ മുഖ്യമായ വരവിനെ പ്രാണികൾക്കറിയിക്കുന്നവളായി, സ്വയം പ്രകാശവതിയായി, അതുകൊണ്ടു തന്നെ വെളുത്ത നിറമേന്തി, ഇരുട്ടിൽ നിന്നു് പുറത്തുവരുന്ന അവൾ സത്യമൂർത്തിയായ ആദിത്യൻെറ തേജസ്ഥാനത്തിന്നു് കേടുവരുത്തുന്നില്ല. (പ്രത്യുത അതിനോടു് അലിഞ്ഞു ചേരുന്ന) മാത്രമല്ല പ്രതിദിനം സൂര്യന്നു് അലങ്കാര ശോഭയുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടാണു് പിറക്കുന്നതു്.

10 കന്യേവതന്വാ൨ ശാശദാനാ

ഏഷിദേവി ദേവമിയക്ഷമാണം

സംസ്മയമാനായുവതിഃ പുരസ്താ

ദാവിർവ്വക്ഷാംസി കൃണുഷേവിഭാതീ വ. 5

അന്വയം:—

ഹേ ദേവി,	— ദേവനശീലേ,
കന്യാ—ഇവ	— കമനീയാകന്യകേവ ഉഷസ്ത്വം അപ്രഗത്ഭാസതീ

തന്വാ ശാശദാനാ — ശരീരേണ ശശദ്യമാനാ,
സ്പഷ്ടതാം പ്രാപ്നുവതീ ദൃശ്യസേ
(പശ്ചാൽ പ്രഗത്ഭാസതീ)
ഇയക്ഷമാണം — സംഗച്ഛന്തം, അഭിമതം
ദാതുമിച്ഛന്തം
ദേവം ഏഷി — ദ്യോതമാന സൂര്യരൂപം
പ്രിയംഗച്ഛസി
(തതഃ) യുവതിഃ പുരസ്താദ് — പ്രൌഢ്യാ തരുണീ ഭവന്തീ,
പാത്യുസ്സൂര്യസ്യപുരതഃ
സം—സ്മയമാനാ — സമ്യക്, ഈഷദ്ധസന്തീ
വി—ഭാതീ — അത്യന്തം ഭാസമാനാ
വക്ഷാംസി — വക്ഷസോപലക്ഷിതാനി
ഗോപ്യാനി ബാഹുമൂല
സ്തനാദീനി
ആവിഃ കൃണോഷേ — പ്രകടീകരോഷി

അർത്ഥം—അല്ലയോ പ്രകാശവതി, കമനീയരൂപയായ (അപ്രൌഢയായ, മുഗ്ദ്ധയായ) കന്യകപോലെ അവിടന്ന്, സ്വശരീരം കൊണ്ട് തെളിവേല്പുന്നു പിന്നെ (പ്രൌഢയായി) തന്നോട്ട സംഗമിക്കുന്ന, അഭീഷ്ടമരുളുന്ന തേജോരൂപനായ സൂര്യനെ പ്രാപിക്കുന്നു അനന്തരം (പ്രഗത്ഭയായി) താരുണ്യവതിയായി ഭർത്താവായ സൂര്യന്റെ മുമ്പിൽ ചെറുപുഞ്ചിരി തൂകി, ഏററവും ശോഭാവതിയായി തന്റെ കക്ഷം മുല മുതലായ ഗോപ്യാവയവങ്ങളും പുറത്തു കാണിക്കുന്നു (ഇവിടെ ഉഷസ്സിന്ന് മുഗ്ദ്ധ, പ്രൌഢ, പ്രഗത്ഭ, എന്നീ മൂന്നു നായികമാരുടേയും സ്വഭാവങ്ങളും കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു)

11 സുസങ്കാശാമാതൃമൃഷ്ടേവയോഷാ
വിസ്തന്വം കൃണുഷേ ദൃശേകം
ഭദ്രാത്വമുഷോവിതരംവ്യുച്ഛ
നതത്തേഅന്യാ ഉഷസോനശന്ത

അന്വയം:—

(ഹേ ഉഷോദേവി)	
മാതൃമൃഷ്ടാ—ഇവ	— മാതൃഭിഃ, ജനനീഭിഃ, ശുദ്ധീകൃതാ, അലംകൃതാ ശോഭനാ ഇവ
യോഷാ സു—സംകാശാ	— അത്യർത്ഥം പ്രകാശമാനാ (ത്വം)
തന്വം	— സ്വകീയം തനും
ദൃശേ കം ആവിഃ കൃണുഷേ	— സർവ്വേഷാം ദശനായ സുഖം യഥാ ഭവതി തഥാ പ്രകാശയസി
ഹേ ഉഷഃ, ഭദ്രാ	— കല്ല്യാണശീലാ
ത്വം വി—തരം വി ഉച്ഛ	— ആവരകമന്ധകാരം വിപ്രകൃഷ്ടം യഥാഭവതി തഥാവിവാസയ
(കിംച) തേ തൽ	— തവ വ്യദസനം
അന്യാഃ ഉഷസഃ	— അതീതാഃ ആഗാമിന്യശ്ച ഉഷസഃ
ന നശന്ത	— യഥാ ന വ്യാപ്നുവന്തി തഥാവ്യുച്ഛ

അത്ഥം—അല്ലയോ ഉഷോദേവി അമ്മയാൽ ശുദ്ധിവരുത്തപ്പെട്ട്, അലംകൃതയായി അമ്പാന്ന നല്ലാളെന്നപോലെ കാന്തിമതിയായ അവിടുന്ന് സ്വന്തം ശരീരം എല്ലാവ൪ക്കും സുഖകരമായി കാണ്മാനായി പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു അല്ലയോ ഉഷസ്സേ, മറയ്ക്കുന്ന ഇരുട്ട, ദൂരത്തിലാവുന്ന വിധം, മംഗളശീലയായ അവിടുന്ന് അകററിയാലും അത്രയുമല്ല, അവിടത്തെ ആ ഇരുട്ടകററൽ കഴിഞ്ഞതും വരാനുള്ളതുമായ ഉഷസ്സുകരം നേടാത്തവിധം, സാധിക്കാത്തവിധം, അത്ര പൂർണ്ണമാക്കിയാലും

12 അശ്വാവതീർഗ്ഗോമതീർവ്വിശ്വവാരാ
യതമാനാരശ്മിഭിസ്സൂര്യസ്യ
പരാചയന്തിപുനരാചയന്തി
ഭദ്രാനാമവഹമാനാ ഉഷാസഃ

അന്വയം:—

അശ്വ-വതീഃ — ബഹ്വീഭിരശ്വൈര്യുക്താഃ
ഗോ-മതീഃ — ബഹ്വീഭിർഗോഭിര്യുക്താഃ
വിശ്വ-വാരാഃ — വിശ്വൈർവരണീയാഃ
സൂര്യസ്യ രശ്മി-ഭിഃ — സൂര്യരശ്മിഭിസ്സാകം
യതമാനാഃ — തമോനിവാരണായ പ്രയത്നം കുർവ്വാണാഃ
(കിംച) ഭദ്രാ നാമ — കല്യാണം നമനം, സർവ്വജനാനുകൂല്യം
വഹമാനാഃ — ധാരയമാണാഃ
ഉഷസഃ — ഉഷോദേവതാഃ
പരാ ച യന്തി — പരായന്തി ച
പുനഃ ആ ച യന്തി — പുനരായന്തി ച

അർത്ഥം—വളരെ കുതിരകളോടുകൂടിയവരും പശുക്കളോടു കൂടിയവരും എല്ലാ പ്രാണികളാലും വരിക്കപ്പെടു (ആദരിക്കപ്പെടു)ന്നവരും, സൂര്യരശ്മികളോടൊപ്പം ഇരുട്ടകറ്റാൻ പ്രയത്നിക്കുന്നവരും, പുറമേ, മംഗളമായ സർവ്വജനാനുകൂല്യം നേടിയവരുമായ ഉഷോദേവതകൾ ദിവസേന മടങ്ങിപ്പോകുന്നു, വീണ്ടും വരുന്നു

13 ഋതസ്യ രശ്മിമനുയച്ഛമാനാ
ഭദ്രംഭദ്രം ക്രതുമസ്മാസു ധേഹി
ഉഷോ നോ അദ്യ സുഹവാ വ്യുച്ഛാ
സ്മാസു രായോ മഘവത്സു ച സ്യുഃ (വ 6)

അന്വയം —

(ഹേ ഉഷഃ,) ഋതസ്യ
രശ്മിം — സത്യഭൂതസ്യാദിത്യസ്യ രശ്മിം
അനു-യച്ഛമാനാ — ആനുകൂല്യേന പ്രവർത്തമാനാ (ത്വം)
ഭദ്രം-ഭദ്രം ക്രതും — തത്തൽ കല്യാണം, സ്തുത്യം, ലൌകികം വൈദികം കർമ്മ

അസ്മാസു ധേഹി	— സ്ഥാപയ
ഹേ ഉഷഃ അദ്യ നഃ	
സു-ഹവാ	— അസ്മിൻ ദിവസേ അസ്മദർത്ഥം സുഷ്ഠുആഹൂതാസതീ
മഘവൽ–സു	— ഹവിർല്ലക്ഷണ ധനയുക്തേഷു
അസ്മാസു രായഃ	— യജമാനേഷുധനാനി
(യഥാ) ച സ്യുഃ (തഥാ)	
വി ഉച്ഛ	— തമോവിവാസയ. പ്രകാശംകുരു

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഉഷസ്സേ, സത്യാത്മാവായ സൂര്യന്റെ രശ്മികളെ അനുകൂലിച്ച് പ്രവർത്തിക്കുന്ന, മംഗളകരമായ അതാതു ലൌകിക വൈദിക കർമ്മം ഞങ്ങളിൽ ഉളവാക്കിയാലും, വളർത്തിയാലും. അല്ലയോ ഉഷസ്സേ, ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി, വേണ്ട പോലെ വിളിക്കപ്പെട്ടവളായി ഇന്ന് ഹവിരന്നധനന്മാരായ ഞങ്ങളിൽ ബഹുവിധ ധനങ്ങൾ ഉണ്ടായി വളരുമാറ്, ഇരുട്ടകററിയാലും, പ്രകാശിച്ചാലും. (ലൌകിക വിവേകവും, ആത്മീയ ജ്ഞാനവുമാകുന്ന ധനങ്ങൾ വളർത്തി ഞങ്ങളുടെ ഉള്ളിലെ ഇരുട്ട അകററിയാലും).

വർഗ്ഗം–7–8–9

1 ഉഷാഉച്ഛന്തീസമിധാനേ അഗ്നാ
ഉദ്യന്ത്സൂര്യ ഉർവ്വിയാജ്യോതിരശ്രേൽ
ദേവോനോ അത്രസവിതാനുഅർത്ഥം
പ്രാസാവീദ്വിപൽ പ്രചതുഷ്പദിത്യൈ

അന്വയം:–

(ഏഷാ) ഉഷാഃ സം–ഇധാനേ അഗ്നൌ	— അഗ്നിഷുസമിധ്യമാനേഷു
ഉച്ഛന്തീ	— തമോ വിവാസയന്തീ
ഉർവ്വിയാ ജ്യോതിഃ	— ഉരു ബഹുലം പ്രകാശം
ഉത്–യൻ സൂര്യഃ (ഇവ)	— ഉദിതസൂര്യ ഇവ
പ്ര അശ്രേൽ	— പ്രസേവതേ, പ്രകാശയതി

അത്ര സവിതാ ദേവഃ	— അസ്മിൻ കർമ്മണി സർവ്വസ്യ പ്രേരകോ ദേവഃ
നഃ ന	— അസ്മദർത്ഥം ക്ഷിപ്രം
ദ്വി-പത് (തഥാ) ചതുഃ—	
പത് അർത്ഥം	— പാദദ്വയോപേതം, പാദചതുഷ്ടയോപേതം, ദ്വിരൂപം ധനം
ഇരൈത്യ	— അസ്മത് ഗമനാഗമനാദിവ്യാപാരായ
പ്ര അസാവീത്	— അനുജ്ഞാനാതു, ദോതു

അർത്ഥം—ഈ ഉഷസ്സ് ഇരുട്ടകററിക്കൊണ്ട് ആഹവനീയാദ്യഗ്നികരം പ്രജ്വലിതങ്ങളാകുമ്പോരം, അത്യന്തം പ്രകാശവതിയായി ഉദിച്ചുവരുന്ന സൂര്യൻ പോലെ എല്ലാം തെളിയിയ്ക്കുന്നു. ഈ കർമ്മത്തിൽ സർവ്വപ്രേരകനായ ആദിത്യദേവൻ നമുക്കായി വേഗത്തിൽ ഇരുകാലികളുടെയും നാല്ക്കാലികളുടെയും രൂപത്തിലുള്ള ധനം, നമ്മുടെ പോക്കുവരവുകരം മുതലായ പ്രവൃത്തനങ്ങരം മുടങ്ങാതെ നടക്കാൻ വേണ്ടി, നല്കട്ടെ. അതായത് സന്തതി വർദ്ധനരൂപേണ ജനധനവും പശ്വാദിധനവും തന്നരുളട്ടെ അവകൊണ്ടുവേണമല്ലൊ പോക്കും വരവുമായ പ്രപഞ്ചവൃത്തി നടക്കാൻ.

2 അമിനതീ ദൈവ്യാനി വ്രതാനി
പ്രമിനതീ മനുഷ്യാ യുഗാനി
ഈയുഷീണാമുപമാശശ്വതീനാ
മായതീനാം പ്രഥമോഷാവ്യദ്യൗത്

അന്വയം:—

ദൈവ്യാനി വ്രതാനി	— ദേവസംബന്ധീനി കർമ്മാണി
അമിനതീ	— അഹിംസന്തീ, ദാനപ്രദാനേന അനകൂലം കുർവ്വതീ
മനുഷ്യാ യുഗാനി	— മനുഷ്യാണാം യുഗോപലക്ഷിതാൻ നിമേഷാദികാലാവയവാൻ, യദ്വാ— മനുഷ്യാണാം യുഗ്മാനി സ്ത്രീപുരുഷയുഗ്മാനി

പ്ര–മിനതീ	— ആയുഃ ഹിംസന്തീ, വിയോഗംകുർവ്വതീ
ഈയുഷീണാം	— ഗച്ഛന്തീനാം, അതീതാനാം
ശശ്വതീനാം ഉപ–മാ	— താദൃശീ
(തഥാ) ആ–യതീനാം	— ആഗാമിനീനാം ഉഷസാം
പ്രഥമാ ഉഷാഃ	— പ്രഥമഭാവിനീ സതീ ഉഷാഃ
വി അദ്യൌൽ	— വിശേഷേണ പ്രകാശതേ

അർത്ഥം–ദേവസംബന്ധികളായ കർമ്മങ്ങളെ പ്രകാശവിതരണംകൊണ്ട് കേടിയററാതെ പോഷിപ്പിക്കുന്നവളും മനുഷ്യരുടെ ആയുഷ്കാലത്തിൻെറ അവയവമായ നിമേഷത്തെ ക്ഷയിപ്പിക്കുന്നവളും, (അല്ലെങ്കിൽ ഇണചേർന്ന സ്ത്രീപുരുഷമിഥുനങ്ങൾക്ക് വിയോഗം വരുത്തുന്നവളും,) കഴിഞ്ഞുപോയവയും, നിത്യകളുമായ ഉഷസ്സുകളോട് തുല്യരൂപയും, വരാൻപോകുന്ന ഉഷസ്സുകളിൽ ഒന്നാമത്തവളുമായി ഈ ഉഷസ്സ് നന്നായി പ്രകാശിക്കുന്നു.

3 ഏഷാദിവോദുഹിതാ പ്രത്യദർശി
ജ്യോതിർവ്വസാനാസമനാപുരസ്താൽ
ഋതസ്യപന്ഥാമന്വേതിസാധു
പ്രജാനതീവനദിശോമിനാതി

അന്വയം:–

ഏഷാ (ഉഷാഃ) ദിവഃ	
ദുഹിതാ	— ദ്യുലോകസ്യപുത്രീ
പുരസ്താൽ	— പൂർവ്വസ്യാം ദിശി
പ്രതി അദർശി	— പ്രത്യേകം ദൃശ്യതേ
ജ്യോതിഃ വസാനാ	— തേജോരൂപം വസ്ത്രമാച്ഛാദയന്തീ
സമനാ	— സമ്യഗാനയിത്രീ, ചേഷ്ടയിത്രീ
(സാ) പ്രജാനതീ–ഇവ	— പ്രിയവ്രതസ്യ സൂരസ്യമാർഗ്ഗഃ മയാഽഭിഗന്തവ്യഃ ഇതിചേതയന്തീവ

ഋതസ്യ പന്ഥാം സാധു
ജാന ഏതി — ആദിത്യസ്യമാർഗ്ഗം സമ്യഗനു
ക്രമേണഗച്ഛതി

(കിം ച) ദിശഃ ന
മിനാതി — പ്രാഗാദികാഃ നഹിനസ്തി

അർത്ഥം—ഉഷസ്സ് സ്വർഗ്ഗപുത്രിയായി കിഴക്കുദിക്കിൽ നേരെ കാണപ്പെടുന്നു തേജസ്സാകുന്ന വസ്ത്രമണിഞ്ഞ് ഏവർക്കും ചേതന വരുത്തുന്നവളായി, നയിക്കുന്നവളായി, പ്രിയഭർത്താവായ സൂര്യന്റെ മാർഗ്ഗത്തിൽ താൻ മുൻ നടക്കണമെന്ന ബോധത്തോടുകൂടി ആദിത്യമാർഗ്ഗത്തിൽ വേണ്ടപോലെ നടക്കുന്നു. പിന്നെ കിഴക്കു മുതലായ ദിക്കുകളെ കേടിയററാതെ പോഷിപ്പിയ്ക്കുന്നു, തെളിയിക്കുന്നു (പ്രഭാതമില്ലെങ്കിൽ കിഴക്കെന്ന ദിക്ബോധം തന്നെ ഇല്ലല്ലൊ.)

4 ഉപോ അദർശി ശുന്ധ്യുവോനവക്ഷോ
നോധാ ഇവാവിരകൃത പ്രിയാണി
അദ്മസന്ന സസതോ ബോധയന്തീ
ശശ്വത്തമാഗാത് പുനരേയുഷീണാം

അന്വയം —

ഉപോ — സർവ്വസ്യ സമീപേ ഏവ
ശുന്ധ്യുവഃ ന വക്ഷഃ
അദർശി — സർവ്വേഷാം ശോധകസ്യാദിത്യ
സ്യവക്ഷസ്ഥാനീയോ രശ്മി
സമൂഹഃ സമ്യഥാ പ്രകാശമാനോ
ദൃശ്യതേ, തഥാ ദൃശ്യതേ
(കിം ച) നോധാഃ—ഇവ — നവനം, സ്തോത്രം ധാരയന്തീ
തി നോധാഃ ഏതന്നാമാ ഋഷിഃ
നാനാവിധൈരമന്ത്രൈഃ
പ്രിയാണി ആവിഃ അകൃത — സ്വമനീഷിതാനി
ആവിഷ്കൃതവാൻ

(തഥാ ഏഷാപിസ്വകീയാനി സർവ്വലോക പ്രിയാണി തേജാംസി ആവിരകരോൽ)

(കിം ച) അദ്മ-സൽ ന — അദ്യതേ ഇത്യദ്മ അന്നം തസ്യപാകായ ഗൃഹേസീദതീതി അന്നസൽ പാചികാ ജനനീ വാ

സസതഃ — സ്വപതഃ പുത്രാദീൻ

ബോധയന്തീ — യഥാപ്രബോധയന്തി തഥാഭുവനാഖ്യേഗൃഹേ സീദന്തീ, തത്രത്യാൻ പ്രാണിനഃ പ്രബോധയന്തീ

ആ-ഈയുഷീണാം — ആഗമനശീലാനാം മധ്യേ

ശശ്വൽ-തമാ — നിത്യതമാ

പുനഃ ആ അഗാൽ — പുനഃ പുനരാഗച്ഛതി

അർത്ഥം-ഏവക്ഷം സമീപത്തിൽ തന്നെ, എല്ലാം ശുദ്ധീകരിക്കുന്ന സൂര്യന്റെ മാറിടത്തിലുള്ള രശ്മിസമൂഹംപോലെ, തിളങ്ങി കാണപ്പെടുന്നവളായി, സ്തോത്രധാരിയായ നോധസ്സെന്ന ഋഷി സ്തുത്യദേവന്ന് പ്രിയമുളവാക്കുന്നപോലെ, ഈ ഉഷസ്സും സർവ്വലോകഹിതങ്ങളായ തേജസ്സുകളെ ആവിഷ്കരിച്ചിരിക്കുന്നു. ചോറുവെച്ചൊരുക്കി ഉറങ്ങുന്ന കുട്ടികളെ അമ്മ വിളിച്ചുണർത്തുന്നപോലെ ഭുവനമാകുന്ന ഭവനത്തിലിരുന്നുകൊണ്ട് സർവ്വപ്രാണികളേയും വിളിച്ചുണർത്തുന്നു. ആഗമനശീലയായ ഉഷസ്സ് നിത്യനൂതനയായി, വീണ്ടും വീണ്ടും, ദിവസംപ്രതി വന്നുചേരുന്നു.

5 പൂർവ്വേ അർദ്ധേരജസോ അപ്ത്യസ്യ
ഗവാം ജനിത്ര്യകൃത പ്രകേതും
വ്യുപ്രഥതേ വിതരം വരീയ
ഓഭാപൃണന്തീ പിത്രോരുപസ്ഥാ (വ. 7)

അന്വയം;—

അപ്ത്യസ്യ രജസഃ — വ്യാപനശീലസ്യ, വിസ്തൃതസ്യ അന്തരിക്ഷലോകസ്യ

പൂർവ്വേ അർദ്ധേ ജനിത്രീ — പൂർവ്വസ്മിൻ ഭാഗേ ഉൽപ്പന്നാസതീ
ഗവാം കേതും പ്ര അകൃത — ദിശാം പ്രജ്ഞാനം പ്രകർഷേണ കരോതി
(കിം ച) പിത്രോഃ — പാലയിത്ര്യോഃ ദ്യാവാപൃഥിവ്യോഃ
ഉപ–സ്ഥാ — ഉപസ്ഥേ, ഉത്സംഗേ
ഉഭാ — ഉഭേദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
ആ പൃണന്തീ — സ്വതേജസാ പൂരയന്തീ
വി-തരം വരീയഃ — വിശിഷ്ടതരം, ഉരുതരം, വിസ്തീർണ്ണം യഥാഭവതിതഥാ
വി ഉ പ്രഥതേ — വിശേഷേണൈവ പ്രഖ്യാതം ഭവതി, പ്രകാശതേ

അർത്ഥം—എങ്ങും നിറഞ്ഞു 'വിസ്തൃതമായ അന്തരിക്ഷത്തിന്റെ കിഴക്കുഭാഗത്ത് ഉൽപന്നയായി, ഉഷസ്സ് ദിക്ബോധം വേണ്ടപോലെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. പിന്നെ രക്ഷിത്രികളായ ദ്യാവാപൃഥിവികളുടെ സമീപത്തിൽ, അവരുടെ മടിയിൽ വർത്തിച്ച്, ദ്യോവിനെയും ഭൂവിനെയും രണ്ടിനെയും സ്വതേജസ്സുകൊണ്ട് പൂരിപ്പിക്കുന്നവളായി, വിശിഷ്ടമായും വിസ്തീർണ്ണമായും നന്നായി പ്രകാശിക്കുന്നു.

6 ഏവേദേഷാ പുരുതമാ ദൃശേ കം
നാജാമിം ന പരിവൃണക്തി ജാമിം
അരേപസാ തന്വാ ശാശദാനാ
നാർഭാദീഷതേ ന മഹോ വിഭാതീ

അന്വയം:-
ഏഷാ (ഉഷാഃ) ഏവ ഇത് — ഏവമേവ
ദൃശേ കം — സുഖം, യഥാഭവതിതഥാ സർവ്വാൻ ദർശയിതും
പുരു-തമാ — വിപുലതമാ, അത്യന്ത വിസ്തൃതാസതീ

അജാമിം — വിജാതീയം മനുഷ്യാദിജാതിം
ന പരി വൃണക്തി — ന പരിവജ്ജയതി
(തഥാ) ജാമിം ന — സജാതീയം ദേവജാതിം ന പരിവൃണക്തി
(കിം ച) അരേപസാ — അപാപയാ, നിമ്മലയാ
തന്വാ ശാശദാനാ — ശരീരേണ ശാശദ്യമാനാ; സ്പഷ്ടതാം ഗച്ഛന്തി
വി-ഭാതീ — വിശേഷേണ പ്രകാശയന്തീ (സാ)
അർഭാൽ — അല്പാൽ, പൃത്തികാദേസ്സ കാശാൽ
ന ഈഷതേ — ന ഗച്ഛതി, തമപിപ്രകാശയതി
(തഥാ) മഹഃ — മഹതഃ മേർവ്വാദേസ്സകാശാൽ
ന — ന ഗച്ഛതി തമപിപ്രകാശയതി

(പൂവ്വം ലോകദ്വയം പ്രകാശതേ ഇത്യുക്തം ഇഹപരമാണ്വാദി പവ്വതപര്യന്തം കൃത്സ്നം ലോകം പ്രകാശയതി)

അത്ഥം—ഈ ഉഷസ്സ് ഇപ്രകാരം തന്നെ അത്യന്ത വിസ്തൃതയായി തന്റെ തേജസ്സ് വിപുലമായി പരത്തി, സുഖകരമായി എവക്കും കാണ്മാനായി ബന്ധുത്വമില്ലാത്ത മനുഷ്യാദിപ്രാണികളെ പരിത്യജിയ്ക്കാതെ, പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. അതുപോലെ ബന്ധുത്വമുള്ള ദേവാദികളെയും, പരിത്യജിയ്ക്കാതെ പ്രകാശിപ്പിയ്ക്കുന്നു. കൂടാതെ പാപം പററാത്ത, നിമ്മലമായ ശരീരത്താൽ തെളിഞ്ഞുകൊണ്ടു് കാന്തികാരിണിയായി പരമാണു പ്രായമായ ജീവിയുടെ അടുക്കൽ നിന്നും പോകാതെ, അതിനെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. അതുപോലെ മഹാമേരു മുതലായ വലിയ മലകളിൽ നിന്നും പോകാതെ അവയെയും പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. (ഉഷസ്സിന്നു് തന്റെ പ്രകാശംകൊണ്ടനുഗ്രഹിക്കുന്നതിൽ ഭൂലോക ദ്യുലോകഭേദമോ, പരമാണു പവ്വത വ്യത്യാസമോ ഇല്ല.)

7 അഭ്രാതേവ പുംസ ഏതി പ്രതീചീ
ഗർത്താരുഗിവ സനയേ ധനാനാം
ജായേവ പത്യ ഉശതീ സുവാസാ
ഉഷാ ഹസ്രേവ നിരിണീതേ അപ്സഃ

അന്വയം –

അഭ്രാതാ–ഇവ — ഭ്രാതൃരഹിതാ ഇവ
പുംസഃ — പിത്രാദീൻ പ്രതി
പ്രതീചീ — സ്വകീയസ്ഥാനാൽ പ്രതി
നിവൃത്തമുഖീ സതീ
(ഉഷാഃ) ഏതി — ഗച്ഛതി
(യഥാലോകേ ഭ്രാതൃരഹിതാ യോഷാസ്വോചിതവാസോല ങ്കാരാദി ലാഭായ പിതൄൻ ഏതി, തഥാസ്വോചിതപ്രകാ ശാദിലാഭായ പിതൃഭൂതം സൂര്യം ആഭിമുഖ്യേന ഗച്ഛതി)
(തഥാ) ധനാനാം സനയേ – രിക്ഥാനാം ലാഭായ
ഗർത്ത–ആരുഗിവ — ന്യായനിർണ്ണേതൃഭിഃ അധി
ഷ്ഠിതം ഗൃഹം ന്യായാസന
സ്ഥാനം ആരോഹമാണാ ഇവ
(യഥാകാചിൽ ഗതഭർതൃകായോഷിൽ സ്വകീയ രിക്ഥാനാം ധനാനാം ലാഭായ ഗർത്തമാഗച്ഛതി, തഥാ ഉഷാഃ പ്രീണന സാധനാനാം ധനാനാം പ്രകാശാനാം ലാഭായ ഗർത്തം, ആകാ ശം, സൂര്യനിവാസസ്ഥാനമാരോഹതി)
(കിച) പത്യേ ഉശതീ
സു–വാസാഃ — കാമയമാനാ, ശോഭനവസനാ
സതീ
ജായാ–ഇവ ഉഷാഃ — പതിവ്രതാ ഭാര്യേവ ഉഷാഃ
ഹസ്രാ–ഇവ — ഹസന്താ ഇവ
അപ്സഃ — നിരൂപ്യമാനാനി പദാർത്ഥ
ജാതാനി
നി രിണീതേ — നിതരാം രിണീതേ, ഗമയതി,
പ്രകാശയതി

അൎത്ഥം–സഹോദരനില്ലാത്ത സ്ത്രീ സ്വന്തം ഗൃഹത്തിൽച്ചെന്നു്, തനിക്കില്ലാത്ത വസ്ത്രാഭരണാദികൾക്കുവേണ്ടി അച്ഛൻ മുതലായവരെ സമീപിക്കുന്നപോലെ, ഈ ഉഷസ്സ് സ്വസ്ഥാനത്തുനിന്നു് മുഖം തിരിച്ചു് പ്രകാശാദി പ്രഭാവങ്ങളുടെ സിദ്ധിക്കായി പിതൃഭൂതനായ സൂൎയ്യന്റെനേരെ ചെല്ലുന്നു ഭൎത്തൃവിയുക്തയായ ഒരുവൾ തനിക്കവകാശപ്പെട്ട സ്വത്തു കിട്ടുവാൻവേണ്ടി രാജപുരുഷരായ ന്യായാധിപന്മാർ ഇരിക്കുന്ന കോടതിയിൽ കയറിച്ചെല്ലുന്നപോലെ, ഉഷസ്സ് ലോകത്തെ സന്തോഷിപ്പിക്കാനുള്ള സാധനമായ ധനത്തിന്റെ (പ്രകാശത്തിന്റെ) ലബ്ധിക്കായി സൂൎയ്യനിവാസസ്ഥാനമായ ആകാശത്തിൽ കയറുന്നു പിന്നെ, നല്ല ആടയാഭരണങ്ങളണിഞ്ഞു് പതിവ്രതയായ ഭാൎയ്യ ഭോഗകാംക്ഷിണിയായി ഭൎത്താവിനെ എന്ന പോലെ സൂൎയ്യനെ പ്രാപിച്ച ഉഷസ്സ്, പുഞ്ചിരി തൂകുന്നവൾ പല്ലു കൊണ്ടെന്നപോലെ എല്ലാ പദാൎത്ഥങ്ങളെയും പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു

8 സ്വസാസ്വസ്രേജ്യായസ്യൈയോനിമാരൈ
ഗപൈത്യസ്യാഃ പ്രതിചക്ഷ്യേവ
വ്യുച്ഛന്തീരശ്മിഭിസ്സൂൎയ്യസ്യാ
ഞ്ജ്യങ്ക്തേസമനഗാഇവവ്രാഃ

അന്വയം –

സ്വസാ	— രാത്രിഃ
ജ്യായസ്യൈ സ്വസ്രേ	— ജ്യേഷ്ഠായൈ (ഏകസ്മാ ദേവാന്തരിക്ഷാൽ ഉല്പന്നത്വാൽ അഹ്നഃരാത്രേശ്ചപരസ്പരം സ്വസൃഭാവഃ അഹ്നഃപ്രാഥമ്യാൽ തേജസ്വിത്വാച്ചജ്യായസ്ത്വം)
യോനിം അരൈക്	— ഉല്പത്തിസ്ഥാനം അരിചൽ, പ്രാദാൽ, പ്രരേചയതി
(ഉത്വാച) അസ്യാഃ	— ഉൽപന്നായാ ഉഷസഃ
പ്രതിചക്ഷ്യാ-ഇവ	— ജ്ഞാപയിത്വാ ഇവ

അപ ഏതി — സ്വയം അപസൃത്യൈവഗച്ഛതി
(ഏവമുൽപന്നാ ഏഷാ)
സൂര്യസ്യ രശ്മി–ഭിഃ — കിരണൈഃ
വി-ഉച്ഛന്തി — തമോവിവാസയന്തി
സമനഗാഃ–ഇവ വ്രാഃ — വിദ്യുതഃ വ്രാതാഃ, വിദ്യുത്സംഘാഃ ഇവ (വിദ്യുതഃ യഥാ ജഗൽ പ്രകാശയന്തി തഥാ)
അഞ്ജി അങ്ക്തേ — വ്യഞ്ജകം തേജഃ അനക്തി, പ്രകാശയതി

അർത്ഥം–സഹോദരിയായ രാത്രി (ഒരേ അന്തരിക്ഷത്തിൽ നിന്ന് പൊറുവിണവരാകയാൽ രാവും പകലും സഹോദരിമാർ) ഏട്ടത്തിക്ക് (പ്രാധാന്യം കൊണ്ടും തേജസ്വിത്വം കൊണ്ടും പകലിന്ന് ജ്യേഷ്ഠത്തി സ്ഥാനം) തന്റെ ഉൽപത്തിസ്ഥാനം ഒഴിഞ്ഞുകൊടുത്തു അങ്ങിനെ കൊടുത്തിട്ട്, തന്നിൽ നിന്നുളവായ ഉഷസ്സിന്റെ വരവറിയിച്ചുകൊണ്ട് (രാത്രി) തന്നത്താൻ പുറത്തു പോകുന്നു അപ്രകാരം ഉൽപന്നയായ ഉഷസ്സ് സൂര്യരശ്മികളെക്കൊണ്ട്, ഇരുട്ടകററി ഇടിമിന്നൽ കൂട്ടംപോലെ ലോകത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന, തെളിഞ്ഞ തേജസ്സ് എമ്പാടും പരത്തുന്നു.

9 ആസാം പൂർവ്വാസാമഹസു സ്വസൃണാ
മപരാപൂർവാമഭ്യേതിപശ്ചാൽ
താഃ പ്രത്നവന്നവ്യസീർന്നൂനമസ്മേ
രേവദുച്ഛന്തു സുദിനാ ഉഷാസഃ

അന്വയം:–

സ്വസൃണാം — പരസ്പരം സ്വസൃഭാവമാപന്നാനാം
പൂർവ്വാസാം ആസാം — പുരാതനീനാം ഉഷസാംമധ്യേ
അഹസു — അഹസ്സു, പ്രതിദിനം

അപരാ — അന്യാ, അദ്യതന്യഷാഃ
പൂൎവ്വാം — അതീത ദിവസസംബന്ധിനീ മുഷസം
പശ്ചാൽ അഭി എതി — അനസൃത്യ അഭിമുഖം ഗച്ഛതി
(സൎവ്വേഷാമഹസ്സു ഏവമേവാദ്യേതി)
നവ്യസീഃ താഃ ഉഷസഃ — നവീയസ്യഃ നവതരാഃ, ആഗാമിന്യഃ ഉഷസഃ അപി
നൂനം പ്രത്ന-വൽ — നിശ്ചയം പുരാതന്യ ഇവ
സു-ദിനാഃ — ശോഭനദിനമുഖാഃ
അസ്മേ രേവൽ — അസ്മാകം ബഹുവിശിഷ്ടധനം യഥാഭവേതിതഥാ
ഉച്ഛന്തു — പ്രകാശയന്തു
(പൂൎവ്വതന്യോയഥൌച്ഛൽ, തഥാ ആഗമിന്യോപി ഉച്ഛന്തു)

അൎത്ഥം—പരസ്പരം സഹോദരീ ഭാവമാൎന്ന, കഴിഞ്ഞുപോയ ഉഷസ്സുകളുടെ കൂട്ടത്തിൽ ദിവസംപ്രതി ഓരോ പുതിയ ഉഷസ്സ് തുടൎന്ന നേരെ വരുന്നു. എല്ലാ ദിവസങ്ങളിലും ഇപ്രകാരം വരുന്ന പുതുതായി വരാൻപോകുന്ന ഉഷസ്സുകളും കഴിഞ്ഞുപോയ ഉഷസ്സുകരംപോലെ നിശ്ചയമായും ശോഭന ദിവസമുഖങ്ങളായി, നമ്മരംക്ക് ബഹുവിധ ധനം എപ്രകാരമായാൽ ഉണ്ടാവുമോ അപ്രകാരം എല്ലാം പ്രകാശിപ്പിയ്ക്കട്ടെ മുൻ ഉഷസ്സുകരം പ്രകാശിപ്പിച്ചപോലെ വരുന്ന ഉഷസ്സുകളും പ്രകാശിപ്പിക്കട്ടെ.

10 പ്രബോധയോഷഃ പൃണതോമഘോ
ന്യബുധ്യമാനാഃ പണയസ്സസന്തു
രേവദുച്ഛമഘവദ്ഭ്യോമഘോനി
രേവൽസ്തോത്രേസൂനൃതേജാരയന്തീ വ. 8

അന്വയം:—
ഹേ മഘോനി — അസ്മഭ്യം ദാതവ്യൈശ്വൎയ്യകേത
ഉഷഃ — ഹേ ഉഷോദേവി
പൃണതഃ — ഹവിഃപ്രദാൻ അസ്മാൻ യജമാനാൻ

പ്ര ബോധയ — പ്രജ്ഞാപയ, പ്രബുദ്ധാൻകുരു
(കിം ച) പണയഃ — ലുബ്ധകാ വണിജഃ
അബുധ്യമാനാഃ — യാഗാദീൻ അകുർവാണാഃ
അദാനശീലാഃ അസൃഷ്ടത്രവഃ
സസന്തു — സ്വപന്തു ദീർഘനിദ്രാമേവത്തു
മ്രിയന്താം
(കിം ച) ഹേ മഘോനി — ധനവതി, ഉഷഃ
മഘവദ്ഭ്യഃ — ഹവിർല്ലക്ഷണാന്നവദ്ഭ്യഃ
യജമാനേഭ്യഃ
രേവത് — ധനവത്, സമൃദ്ധിമത്
ഉച്ഛ — വിഭാഹി
(കിം ച) ഹേ സൂനൃതേ, — സർവ്വ മനുഷ്യാണാം നേത്രി,
ജൂയന്തി — സർവ്വപ്രാണിനഃ ക്ഷപയന്തീ
(ത്വം)
സ്തോത്രേ — സ്തുതികർത്രേ യജമാനായ
രേവത് — ധനവത്, സമൃദ്ധ്യർത്ഥം (ഉച്ഛ)

അർത്ഥം—ഞങ്ങൾക്ക് തരുവാനുള്ള വിവിധ ധനങ്ങളോട് കൂടിയ ഉഷസ്സേ, ഹവിസ്സർപ്പിക്കുന്ന യജമാനന്മാരായ ഞങ്ങളെ അവിടുന്ന വാവാരിയിച്ചാലും ഉണർവ്വുള്ളവരാക്കിയാലും. പിന്നെ യാഗാദികർമ്മങ്ങളോ, ദാനങ്ങളോ ചെയ്യാത്ത പിശുക്കന്മാരായ, ഞങ്ങളുടെ വിരോധികളായ കച്ചവടക്കാർ ഉറങ്ങട്ടെ, നീണ്ടുറങ്ങട്ടെ, മരിച്ചുകൊള്ളട്ടെ അല്ലയോ ധനവതി, ഹവിരന്നമേറിയ യജമാനന്മാർക്ക് സമൃദ്ധിമത്തായവിധം പ്രകാശിച്ചാലും. മനുഷ്യരെ വേണ്ടവിധം നയിക്കുന്ന ഉഷസ്സേ, സർവ്വപ്രാണികളുടെയും ആയുസ്സ് ക്ഷയിപ്പിക്കുന്ന അവിടുന്ന്, സ്തുതികർത്താവായ യജമാനന്ന് സമൃദ്ധിയുണ്ടായി പ്രകാശിച്ചാലും.

11 അവേയമശ്വൈദ്യുവതിഃ പുരസ്താദ്
യുങ്ക്തേ ഗവാമരുണാനാമനീകം
വിനൂനമുച്ഛാദസതി പ്രകേതുർ
ഗൃഹംഗൃഹമുപതിഷ്ഠാതേ അഗ്നിഃ

അന്വയം:–

ഇയം (ഉഷാഃ) യുവതിഃ — യൌവ്വനോപേത യോഷിൽ സ്ഥാനീയാ
പുരസ്താൽ അവ അശ്വൈൽ — പൂർവ്വസ്യാം ദിശി അത്യർത്ഥമാഗച്ഛതി
(യം) അരുണാനാം ഗവാം — അരുണവർണ്ണാനാം രശ്മീനാം
അനീകം യുങ്ക്തേ — സമൂഹം യോജയതി
(തഥാ) നൂനം വി ഉച്ഛാൽ — നിശ്ചയം തമോവിവജ്ജയിഷ്യതി
(താദൃശീസാ) അസതി — നീരൂപേന്തരിക്ഷേ
കേതുഃ പ്ര — കേതുസ്ഥാനീയാ, ജ്ഞാപയിത്രീ പ്രകർഷേണ ഭാസതേ
(തസ്മിൻ കാലേ) അഗ്നിഃ — ആഹവനീയാദിരൂപഃ
ഗൃഹം–ഗൃഹം — യജമാനഗൃഹംപ്രതി, അഗ്നിഹോത്രാദ്യർത്ഥം
ഉപ തിഷ്ഠാതേ — ഉപതിഷ്ഠതേ, ദീപ്യതേ

അർത്ഥം-ഈ ഉഷസ്സു്, യൌവ്വനയുക്തയായ ഒരു സ്ത്രീപോലെ കിഴക്കുദിക്കിൽ ശരിസ്സുവന്നുചേരുന്നു ഇളംചുകപ്പുനിറമുള്ള രശ്മികളുടെ കൂട്ടത്തെ യോജിപ്പിയ്ക്കുന്നു. എന്നിതീച്ചയായും ഇരുട്ടകററും. അപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്നു് അരൂപമായ അന്തരിക്ഷത്തിൽ കൊടിക്കൂറപോലെ തന്റെ വരവറിയിക്കുന്നവളായി, നന്നായിശോഭിയ്ക്കുന്നു ആ സമയത്തു് ആഹവനീയാദിരൂപത്തിലുള്ള അഗ്നി എല്ലാ യജമാനന്മാരുടെയും ഗൃഹംതോറും അഗ്നിഹോത്രാദികാംക്കുവേണ്ടി വർത്തിയ്ക്കുന്നു, കത്തുന്നു.

12 ഉത്തേവയശ്ചിദ്വസതേരപപ്തൻ
നരശ്ചയേ പിതുഭാജോവ്യുഷ്ടൌ
അമാസതേവഹസിഭൂരിവാമ
മുഷോ ദേവി ദാശുഷേ മർത്ത്യായ

അന്വയം:—

തേ വി-ഉഷ്ടൌ	— തവസത്യാം
വയഃ ചിത്	— ഗമനവന്തഃ പക്ഷിണോപി
വസതേഃ ഉത് അപപ്തൻ	— നിവാസസ്ഥാനാത്, നീഡാദേഃ ഊർദ്ധ്വംപതന്തി
(കിംച) നരഃ ച	— മനുഷ്യാശ്ച
യേ പിതു-ഭാജഃ	— അന്നാർത്ഥിനഃ, കൃഷിവാണിജ്യാദികർത്താരഃ
(തേ അപി)	— സ്വസ്വവ്യാപാരാർത്ഥം ഉദ്യുക്താഃ അപപ്തൻ, ഗച്ഛന്തി

(ഏവം സത്യാം) ഹേ ദേവി, ഉഷഃ,

അമാ സതേ	— ദേവയജനഗൃഹേ തിഷ്ഠതേ
ദാശുഷേ മർത്ത്യായ	— ഹവിർദ്ദത്തവതേയജമാനായ
ഭൂരിവാമം വഹസി	— ബഹുശോഭനധനം പ്രാപയസി

അർത്ഥം—അവിടന്ന് വന്നതോടുകൂടി സഞ്ചാരശീലങ്ങളായ പക്ഷികളും അവയുടെ വാസസ്ഥാനങ്ങളായ കൂടുകളിൽ നിന്ന് മേൽപോട്ടുയർന്നു പറക്കുന്നു പിന്നെ മനുഷ്യരായ യാവർ അന്നാർത്ഥികളായി കൃഷി, കച്ചവടം മുതലായവയിൽ ഏർപ്പെട്ടവരായുണ്ടോ, അവർ സ്വസ്വവ്യാപാരത്തിന്നായി ഉത്സാഹപൂർവ്വം ഗമിക്കുന്നു ഇപ്രകാരമിരിയ്ക്കു, അല്ലയോ ദേവി, ഉഷസ്സേ, യാഗശാലയിലിരിക്കുന്ന മനുഷ്യന്ന്, ഹവിസ്സർപ്പിക്കുന്ന യജമാനന്ന്, ശോഭനമായ ധനം അവിടന്ന് ധാരാളമായി എത്തിച്ചുകൊടുക്കുന്നു.

13 അസ്തോഢ്വം സ്തോമ്യാ ബ്രഹ്മണാ മേ
ഽവീവൃധധ്വമുശതീരുഷാസഃ
യുഷ്മാകം ദേവീരവസാ സനേമ
സഹസ്രിണം ച ശതിനം ച വാജം

വ.

അന്വയം:—

ഹേ സ്തോമ്യാഃ
(ഉഷസഃ) — സ്തുത്യർഹാഃ ഉഷസഃ
മേ ബ്രഹ്മണാ — മൽസംഭൃതേന സൂക്തദ്വയമന്ത്ര രൂപേണ സ്തോത്രേണ
അസ്തോഢ്വം — സ്തുതാഭവത
(കിം ച) ഹേ ഉഷസഃ
ഉശതീഃ — സ്തോതൄനസ്മാൻ യൂയം
അവീവൃധധ്വം — പ്രവർദ്ധയത
(കിം ച) ഹേ ദേവീഃ — ദേവ്യഃ
യുഷ്മാകം അവസാ — യുഷ്മൽസംബന്ധിനാ രക്ഷണേന വയം
സഹസ്രിണം ച ശതിനം
ച വാജം — സഹസ്രസംഖ്യാകം ശതസംഖ്യാകം ച ധനം
സനേമ — ലഭേമഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ സ്തുത്യർഹകളായ ഉഷോദേവതകളേ, കഴിഞ്ഞ രണ്ടു സൂക്തങ്ങളിൽ സ്തുതിച്ച പ്രകാരം എന്റെ സ്തോത്രത്താൽ നിങ്ങൾ സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവരായി, (സ്തുതികൊണ്ട് പ്രീതകളായി) ഭവിച്ചാലും. ഉഷസ്സുകളേ, സ്തോതാക്കളായ ഞങ്ങളെ നിങ്ങൾ ഇഷ്ടപ്പെട്ട്, സമൃദ്ധരാക്കിയാലും. കൂടാതെ, ദേവികളേ, നിങ്ങളുടെ രക്ഷണത്താൽ ആയിരവും നൂറും കണക്കിൽ (അപരിമിതമായി) ധനം ഞങ്ങൾക്കു ലഭിക്കാവൂ.

വർഗ്ഗം 10 ജഗതീത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദസീ ദാനംദേവതാ

1 പ്രാതാരത്നം പ്രാതരിത്വാദധാതി
തം ചികിത്വാൻ പ്രതിഗൃഹ്യാനിധത്തേ
തേനപ്രജാം വർദ്ധയമാനആയൂ
രായസ്പോഷേണ സചതേസുവീരഃ

അന്വയം:—

(സ്വനയോ നാമരാജാ)	
പ്രാതഃ—ഇത്വാ	— പ്രാതരേവ ആത്മനസ്സകാശമാ ഗതസ്സൻ
രത്നം	— രമണീയം നിഷ്കാദികം
പ്രാതഃ ദധാതി	— ആത്മസന്നിധൌ സ്ഥാപയതി
തം ചികിത്വാൻ	— അഗ്യമിത്യവഗതവാൻ
പ്രതി—ഗൃഹ്യ നി ധത്തേ	— സ്വീകൃത്യ പിതുസ്സമീപേ സ്ഥാപയതി
(അനന്തരം) തേന	— ദത്തേന നിഷ്കാദിനാ
പ്ര-ജാം വർദ്ധയമാനഃ	— പുത്രഭൃത്യാദിരൂപാം പ്രജാംപോഷയൻ
ആയുഃ	— ജീവിതം (ച വർദ്ധയമാനഃ)
സു—വീരഃ	— ശോഭനൈർവ്വീരൈഃ പുത്രാദിഭിരുപേതസ്സൻ
രായഃ പോഷേണ	— ധനാനാം പുനഃപുനർവ്വർദ്ധനേന
സചതേ	— സംഗച്ഛതാം

അർത്ഥം—ദീർഘതമസ്സിന്റെ പുത്രനായ കക്ഷീവാൻ (ഈ സൂക്തത്തിന്റെ ഋഷി) ഗുരുകുലവാസം കഴിഞ്ഞ്, സ്വ ഗൃഹത്തിലേക്ക് മടങ്ങുമ്പോൾ വഴിയിൽ ഒരിടത്തുവെച്ച് യദൃച്ഛയാ ഭാവയവ്യൻ എന്ന രാജാവിന്റെ പുത്രൻ സ്വനയ നാൽ കാണപ്പെട്ട കക്ഷീവാന്റെ രൂപസൌന്ദര്യം കണ്ട് സ്വനയൻ അദ്ദേഹത്തിന്ന് തന്റെ പുത്രിമാരെ വിവാഹം ചെയ്തു കൊടുപ്പാനാഗ്രഹിച്ച രാജാവ് കക്ഷീവാനെ രാജ ധാനിയിൽ കൊണ്ടുപോയി സല്ക്കരിച്ച്, തേരുകളോടുകൂടി പത്തു കന്യകകളെയും അതോടൊപ്പം നൂറൊട്ടു സ്വർണ്ണം മുക മുള്ള (ഒരു സ്വർണ്ണം പതിനാറ് മാഷം) നൂറു സ്വർണ്ണനാണ്യങ്ങ ളെയും നൂറു കുതിരകളെയും നൂറ് കാളകളെയും ആയിരത്തി അറുപത് പശുക്കളെയും പതിനൊന്നു തേരുകളേയും കൊടുത്തു. അവ ദോഷരഹിതമെന്ന് കണ്ട് കക്ഷീവാൻ സ്വീകരിച്ച് അച്ഛൻ ദീർഘതമസ്സിന്റെ മുമ്പിൽ സമർപ്പിച്ചു ഇവിടെ പരോ ക്ഷമായി ആ ദാനത്തെ പ്രശംസിക്കുന്നു

സ്വനയനെന്ന രാജാവ് നേരം പുലന്നപ്പോഠം തന്നെ, തൻെറ അട്ടത്തുവന്ന് രമണീയങ്ങളായ സ്വർണ്ണനാണ്യങ്ങളും മററും സന്നിധിയിൽ വെച്ച് ദാനം തന്നു. അത് ദോഷരഹിതമെന്നറിഞ്ഞ് താൻ സ്വീകരിച്ച്, അച്ഛൻെറ മുമ്പിൽ വെയ്ക്കുന്നു. അതിന്നുശേഷം ദാനം ചെയ്യപ്പെട്ട ആ സ്വർണ്ണനാണ്യം മുതലായവയാൽ പുത്രഭൃത്യാദി സ്വജനങ്ങളെപ്പോഷിപ്പിച്ച്, ജീവിതവും പോഷിപ്പിച്ച്, ആ സൽപുത്രാദികളോടുകൂടി വർദ്ധമാനമായ ധനപുഷ്ടിയൊത്ത് കഴിയുന്നു. (സ്വനയൻെറ ദാനത്തിൻെറ ഫലമായ സമൃദ്ധിയെ കാണിച്ച് ദാനത്തെ പ്രശംസിയ്ക്കുന്നു.)

2 സുഗുരസൽസുഹിരണ്യസ്വശ്വോ
ബൃഹദസ്മൈവയ ഇന്ദ്രോദധാതി
യസ്ത്വായന്തം വസുനാപ്രാതരിത്വോ
മുക്ഷീജയേവപദിമുൽസിനാതി

അന്വയം:—

(കക്ഷീവതഃ പിതാരാജാനമാശാസ്തേ)
യഃ (രാജാ) പ്രാതഃ—

ഇത്വഃ,	— പ്രാതരാഗാമിന്നതിഥേ, പുത്ര,
ആ—യന്തം	— ഗുരുകുലാൽ ആഗച്ഛന്തം
മുക്ഷീജയാ—ഇവ പദിം	— മുച്യമാനാസതീബന്ധനം ജനയതീതി മുക്ഷീജാ, മൃഗപക്ഷ്യാദിബന്ധനീ രജ്ജുഃ തയാപാശകഃ യഥാ മൃഗപക്ഷ്യാദികം ഉൽസിനാതി ബധ്നാതി തഥാപഥികം
ത്വാ വസുനാ	— ത്വാം ഗവാദി ധനേന
ഉൽ—സിനാതി	— ഉൽകൃഷ്ടം ബധ്നാതി, നിരുണദ്ധി
(സഃ) സു—ഗുഃ അസൽ	— ശോഭനൈബ്ബഹുഭിർഗ്ഗോഭിരൃക്തഃ ഭവേത്സ

(തഥാ) സു—ഹിരണ്യഃ — സുഷ്ഠുഹിതരമണീയൈർധ
നൈര്യുക്തഃ (ഭവതു)
(തഥാ) സു—അശ്വഃ — ശോഭനൈരശ്വൈരുപേതഃ
(ഭവതു)
അസ്മൈ (പ്രദാത്രേ രാജ്ഞേ)
ബൃഹൽ വയഃ — പ്രഭൂതമന്നം
ഇന്ദ്രഃ ദധാതി — പരമേശ്വരോ ദധാതു, ദദാതു

അർത്ഥം—കക്ഷീവാന്റെ അച്ഛൻ ദീർഘതമസ്സ് മകനോടായി പറഞ്ഞുകൊണ്ട് സ്വനയന്ന് ആശിസ്സരുളുകയാണ്.

പ്രഭാതത്തിൽ വന്ന അതിഥേ, പുത്ര, ഏതുരാജാവ് ഗുരുകലത്തിൽ നിന്ന് നടന്ന വരുന്ന നിന്നെ മൃഗപക്ഷ്യാദികളെ വേടൻ വലക്കയറിനാലെന്നപോലെ പശു, കുതിര മുതലായ ധനങ്ങളാൽ നന്നായി ബന്ധിച്ചുവോ, തടഞ്ഞുവോ, ആ രാജാവ് ശോഭനങ്ങളായ വളരെ പശുക്കളോടുകൂടിയവനാകട്ടെ സ്വർണ്ണം മുതലായ വിശേഷപ്പെട്ട ധനങ്ങളോടു കൂടിയവനാകട്ടെ നല്ല കുതിരകളോടു കൂടിയവനാകട്ടെ. ആ ദാതാവായ രാജാവിന്ന് മഹത്തായ അന്നപുഷ്ടി (അഭിവൃദ്ധി) സർവ്വേശ്വരൻ കൊടുക്കട്ടെ

3 ആയമദ്യ സുകൃതം പ്രാതരിച്ഛ
ന്നിഷ്ടേഃ പുത്രം വസുമതാ രഥേന
അംശോഃസ്സുതം പായയമത്സരസ്യ
ക്ഷയദ്വീരം വർദ്ധയ സൂനൃതാഭിഃ

അന്വയം:—
പ്രാതഃ — പൂർവ്വേദ്യുഃ പ്രഭാതകാലേ അയം ധനം ദത്തവാൻ തസ്മിന്നേവ കാലേ
സു—കൃതം — ശോഭനസ്യ കർത്താരം
ഇഷ്ടേഃ പുത്രം — യാഗസ്യ പുത്രാതാരം, കർത്താരം

വസൂ–മതാ രഥേന
(സഹിതം) — സമൃദ്ധധനവതാരഥേനോപേതം ത്വാം
ഇച്ഛൻ — പ്രാപ്തുമിച്ഛൻ, കദാദ്രക്ഷ്യാമീതികാമയമാനഃ അഹം
അദ്യ ആയം — അസ്മിൻദിനേ പ്രാപ്തോസ്മി
(കിം ച മദാനീതേന സമൃദ്ധേന ധനേന)
അംശോഃ — അംശുമതോവല്ലീരൂപസ്യ
മത്സരസ്യ സുതം — മാദനസാധനസ്യ സോമസ്യ അഭിഷുതം രസം
പായയ — ആത്മാനം പായയ, ഇഷ്ടസാധനം സോമയാഗം കുരു
(കൃത്വാച) ക്ഷയൽ–വീരം — നിവസന്തോവീരാഃ പുത്രഭൃത്യാദയഃ യസ്യതം ബഹുധനപ്രദാതാരം രാജാനം
സൂനൃതാഭിഃ — പ്രിയസത്യാത്മികാഭിർവാഗ്ഭിഃ
വർധയ — സമൃദ്ധം കുരു (യഥാപ്രവൃദ്ധോ ഭവതി തഥാ കാമയ)

അർത്ഥം–ഇന്നലെ പുലർച്ചയിൽ, ഈ ധനം നിനക്കു കിട്ടിയ സമയത്തുതന്നെ, നിന്നെ എന്നാണു് കാണുക എന്നാലോചിച്ച് കാണാനിച്ഛിച്ച ഞാൻ, സൽകർമ്മശീലനും, യാഗത്തെ രക്ഷിക്കുന്നവനും, ധനസമൃദ്ധമായ തേരോടുകൂടിയവനുമായ നിന്നെ ഇതാ ഇപ്പോഴും കണ്ടു. പിന്നെ എനിക്കു കൊണ്ടുവന്ന ഈ സമൃദ്ധമായ ധനംകൊണ്ടു് സോമവള്ളിയെ ചതച്ച ഹർഷകരമായ രസം സ്വയം കുടിക്കുക. അതായതു്, സോമയാഗം ചെയ്യുക. അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ടു്, പുത്രഭൃത്യാദികളൊത്ത ദാതാവായ രാജാവിനെ പ്രിയസത്യാത്മകങ്ങളായ വാക്കുകളാൽ വർദ്ധിപ്പിക്കുക. അതായതു് എപ്രകാരമായാൽ അദ്ദേഹം സമൃദ്ധനാകുമോ, അപ്രകാരമാവാൻ ആശിക്കുക, ആശിസ്സേകുക.

4 ഉപക്ഷരന്തിസിന്ധവോമയോഭുവ
ഈജാനം ച യക്ഷ്യമാണം ച ധേനവഃ
പൃണന്തം ച പപുരിം ച ശ്രവസ്യവോ
ഘൃതസ്യധാരാ ഉപയന്തി വിശ്വതഃ

അന്വയം:-

(സോമയാഗം ഫലപ്രദർശനേനസ്തൌതി)

സിന്ധവഃ	— സ്യന്ദനശീലാഃ പ്രസ്തുതപയോധരാഃ
മയഃ—ഭുവഃ	— സുഖസ്യ ഭാവയിത്ര്യഃ
ധേനവഃ	— പ്രീണയന്ത്യോഗാവഃ
ഈജാനം ച	— സോമയാഗമനുതിഷ്ഠന്തം
യക്ഷ്യമാണം ച	— യക്ഷ്യേ ഇതിപ്രണതിം കുർവ്വന്തം
ഉപ ക്ഷരന്തി	— ഉപേത്യ സ്രവന്തി, പ്രീണയന്തി

(ന കേവലം സോമയാഗമനുതിഷ്ഠന്തമേവ മഹൽഫലം, സുകൃതസാധനാനി കർമ്മാന്തരാണി അധിതിഷ്ഠതാമപി)

പൃണന്തം ച	— പിതൄൻ പ്രീണയന്തം ച
പപുരിം ച	— പ്രീണനശീലം, ഇഷ്ടദാതാരം, പ്രാണിനസ്സർവ്വാ പ്രീണയിതാരം പുരുഷം ച
ശ്രവസ്യവഃ	— അന്നസമൃദ്ധിഹേതവഃ
ഘൃതസ്യ ധാരാഃ	— ഘൃതകുല്യാഃ
വിശ്വതഃ ഉപ യന്തി	— സർവ്വതഃ ഉപേത്യ പ്രാപ്നുവന്തി, പ്രീണയന്തി

അർത്ഥം—(ഫലം പറഞ്ഞു സോമയാഗത്തെ പുകഴ്ത്തുന്നു.)

ഒഴുകുന്ന ക്ഷീരധാരകളോടുകൂടി, സുഖദാത്രികളായി, പ്രീണയിത്രികളായ പശുക്കൾ സോമയാഗം അനുഷ്ഠിയ്ക്കുന്നവനെയും, താൻ സോമയാഗം ചെയ്യുമെന്ന് പ്രാർത്ഥിയ്ക്കുന്നവനെയും പ്രാപിച്ച് സന്തോഷിപ്പിയ്ക്കുന്നു. (യാഗാനുഷ്ഠാതാവിന്ന് മരിച്ചാൽ സ്വർഗ്ഗം പോലെ ജീവിതത്തിൽ സമൃദ്ധിയും സിദ്ധമെന്ന് കാണിയ്ക്കുന്നു. സോമയാഗത്തിനുമാത്രമല്ല മഹത്തായ ഫലം. സുകൃതസാധനങ്ങളായ മററു സൽകർമ്മങ്ങൾക്കും മികച്ച ഫലമുണ്ടെന്ന് തുടർന്നു പറയുന്നു.) പിതൃക്കളെ സന്തോഷിപ്പിയ്ക്കുന്നവനെയും എല്ലാ പ്രാണികളെയും ഇഷ്ടമുള്ളത് കൊടുത്ത് സന്തോഷിപ്പിയ്ക്കുന്നവനെയും അന്നസമൃദ്ധിയെക്കുറിയ്ക്കുന്ന നെയ്ത്തോടുകൾ എല്ലാ ദിക്കിൽ നിന്നും സമീപത്തൊഴുകിവന്ന് പ്രീണിപ്പിയ്ക്കുന്നു.

5 നാകസ്യപൃഷ്ഠേ അധിതിഷ്ഠതിശ്രിതോ

യഃ പൃണാതിസഹദേവേഷുഗച്ഛതി

തസ്മാ ആപോഘൃതമർഷന്തിസിന്ധവ

സ്തസ്മാ ഇയംദക്ഷിണാപിന്വതേസദാ

അന്വയം:—

(സാമാന്യതോ ദാനം പ്രശംസതി)

യഃ (മർത്യഃ) പൃണാതി	— ഹവിരാദി ദാനേന ദേവാദീൻ പ്രീണയതി
സഃ നാകസ്യ പൃഷ്ഠേ	— സ്വർഗ്ഗസ്യ ഉന്നതേ ഉപരിദേശേ
ശ്രിതഃ (സൻ) അധി	
തിഷ്ഠതി ഹ	— അധിഷ്ഠായ പ്രമുഖോഭൂത്വാ തിഷ്ഠതി ഖലു
ദേവേഷു (മധ്യേ) ഗച്ഛതി	— സ്വയമേവ ദേവോഭവതി
തസ്മൈ	— പ്രീണയിത്രേ പുരുഷായ
സിന്ധവഃ ആപഃ	— സ്യന്ദനശീലാ ആപഃ
ഘൃതം അർഷന്തി	— രസവത്യോ ഭവന്തി
(കിം ച) തസ്മൈ ഇയം	— ഭൂമിരപി
ദക്ഷിണാ	— സസ്യാദിഫലസമ്പാദന ദക്ഷാസതീ
സദാ പിന്വതേ	— സർവ്വകാലം സേചയതി, തോഷയതി

അർത്ഥം—(സാമാന്യമായി ദാനത്തെപ്പുകഴ്ത്തുന്നു) ഏതു മനുഷ്യൻ ഹവിസ്സു മുതലായവയുടെ ദാനംകൊണ്ടു് ദേവന്മാരെയും മററും പ്രസാദിപ്പിക്കുന്നുവോ, അവൻ സ്വർഗ്ഗത്തിൻെറ ഉയൎന്ന ഉപരിപ്രദേശത്തു് ചെന്നു്, അവിടെ പ്രമുഖനായിത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നു അവൻ ദേവന്മാരുടെ ഇടയിൽ ഒപ്പം ഗമിക്കുന്നു, സ്വയം ദേവനായിത്തീരുന്നു. അവന്നു് ഒഴുകുന്ന ജലങ്ങൾ നെയ്യുപോലെ രസവത്തുക്കളായി ഭവിക്കുന്നു മാത്രമല്ല, ഭൂമിയും അവന്നുവേണ്ടി സസ്യാദികൾ ഒരുക്കുന്നവളായി എന്നും അവന്നു് നനവിയററുന്നു, സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു.

6 ദക്ഷിണാവതാമിദിമാനിചിത്രാ

ദക്ഷിണാവതാം ദിവിസൂര്യാസഃ

ദക്ഷിണാവന്തോ അമൃതംഭജന്തേ

ദക്ഷിണാവന്തഃ പ്രതിരന്ത ആയുഃ

അന്വയം:—

ദക്ഷിണാ-വതാം ഇത് — ഹിരണ്യാദി ദക്ഷിണാ പ്രദാതൃണാമേവ

ഇമാനി ചിത്രാ — ഭൂമൌദൃശ്യമാനാനിചായനീയാനിമണിമുക്താദിരൂപാണി ദ്രവ്യാണി സമൃദ്ധാനി (ഭവന്തി)

ദക്ഷിണാ-വതാം (ഏവ) ദിവി — ദ്യുലോകേ

സൂര്യാസഃ — സൂര്യസംബന്ധിനോ ലോകാഃ സമൃദ്ധാഭവന്തി

(കിം ച) ദക്ഷിണാ-വന്തഃ — ദാതാരഏവ

അമൃതം ഭജന്തേ — ജരാമരണരഹിതംസ്ഥാനം സേവന്തേ, യദ്വാ ദാനേനാപഗതപാപ്മാനഃ ആത്മാനംവിദിത്വാ അവിനാശംമോക്ഷം പ്രാപ്നുവന്തി

ദക്ഷിണാ-വന്തഃ (ഏവ) ആയുഃ പ്ര തിരന്തേ • — അതിദീർഘമേവായുഷ്യം വർദ്ധയന്തേ

അർത്ഥം—പശുക്കൾ, സ്വർണ്ണം മുതലായവ ദാനം ചെയ്യുന്ന ദക്ഷിണാവാന്മാർക്ക് മാത്രമാണ് ഭൂമിയിൽ കാണപ്പെടുന്ന മനോഹരങ്ങളായ ദ്രവ്യങ്ങൾ സമൃദ്ധമായുണ്ടാകുന്നത്. ദക്ഷിണാവാന്മാർക്ക് മാത്രമാണ് സൂര്യലോകങ്ങൾ ലഭിക്കുന്നത്. ദക്ഷിണാവാന്മാർ മാത്രം ജരാമരണങ്ങളില്ലാത്ത സ്ഥിതിയെ

പ്രാപിക്കുന്നു. (അല്ലെങ്കിൽ ദാനംകൊണ്ടു് പാപം നശിച്ചു്, ആത്മജ്ഞാനമുദിച്ചു്, അവിനാശമായ മോക്ഷം നേടുന്നു) ദക്ഷിണാവത്തുക്കാം മാത്രം ആയുസ്സിനെ അതിദീഘമായി വദ്ധിപ്പിക്കുന്നു

7 മാപൃണന്തോദുരിതമേന ആര
ന്മാജാരിഷുസ്സുരയസ്സുവ്രതാസഃ
അന്യസ്തേഷാംപരിധിരസ്തുകശ്ചി
ദപൃണന്തമഭിസംയന്തുശോകാഃ വ 10

അന്വയം —

പൃണന്തഃ — ദേവാദീൻ ഹവിരാദിനാ പ്രീണയന്തസ്സന്തഃ
ദുഃ–ഇതം — ദുഷ്ടം യഥാഭവതി തഥാപ്രാപ്തം ദുഃഖം
ഏനഃ — തൽ സാധനം പാപം ച
മാ ആ അരൻ — മാപ്രാപപ്നവൻ
(ന കേവലം ദാതാര ഏവ, അപിതു)
സൂരയഃ — ദേവാനാം സ്തോതാരോ വിദ്വാംസഃ
മാ ജാരിഷുഃ — ജരയാ നജീണ്ണാഭവേയുഃ,
(തഥാ) സു–വ്രതാസഃ — ശോഭനേ കൃഛ്രചാന്ദ്രായണാദി നിയമവന്തഃ (അപി) മാജാരിഷുഃ
(തഹി ഏഷാമന്യോജനഃ)
തേഷാം — ദാതൃണാം, സ്തോതൃണാം, വ്രതീനാം
അന്യഃ (യഃ) കഃ ചിൽ
(സഃ) പരി–ധിഃ അസ്തു — പാപസ്യ പരിതോധാരകഃ അസ്തു
അപൃണന്തം — ദേവാദീൻ അപ്രീണയന്തം

ശോകാഃ — ചിത്തപീഡാഃ തത്സാധനാഃ പാപ്മാനഃ

അപ സം യന്തു — അഭിമുഖം സമ്യക് പ്രാപ്നുവന്തു

അർത്ഥം—ദേവന്മാർ മുതലായവരെ ഹവിസ്സുകൾ മുതലായവകൊണ്ട് പ്രസാദിപ്പിയ്ക്കുന്നവരെ ദുർവൃത്തിഫലമായ ദുഃഖവും തൽകാരണമായ പാപവും ബാധിയ്ക്കാതിരിയ്ക്കട്ടെ (മാതാക്കൾ മാത്രമല്ല) ദേവന്മാരെ സ്തുതിയ്ക്കുന്ന വിദ്വാന്മാരും ജയാൻ ജിജ്ഞാസാകരന്മ് അതുപോലെ കൃച്ഛ്രചാന്ദ്രായണാദി വ്രതങ്ങളനുഷ്ഠിയ്ക്കുന്നവരും ജിജ്ഞാസാകരാത് എന്നാൽ അവരിൽ നിന്ന് അന്യൻ മാതാക്കളിൽ നിന്നും സ്തോതാക്കളിൽ നിന്നും വ്രതപരന്മാരിൽ നിന്നും അന്യനായ ആളും, പാപത്തെ മുറും ധരിയ്ക്കുന്നവനാകട്ടെ എല്ലുന്നവനാവട്ടെ ദേവന്മാർ മുതലായവരെ സല്പ്രവൃത്തികൾ കൊണ്ട് പ്രീതിപ്പെടുത്താത്തവനെ മനഃപീഡകളും, തന്മൂലങ്ങളായ പാപങ്ങളും നേരെ തികച്ചും ബാധിയ്ക്കട്ടെ

വർഗ്ഗം 11—കക്ഷീവാൻ ഭാവയവ്യ ഋഷിഃ രോമശാനാമബ്രഹ്മവാദിനി ച ഋഷയഃ, ത്രിഷ്ടുബനുഷ്ടുപ്ഛന്ദസീ, ഭാവയവ്യശ്ച രോമശാ ദേവതാ

1 അമന്ദാൻസ്തോമാൻ പ്രഭരേ മനീഷാ
സിന്ധാവധിക്ഷിയതോ ഭാവ്യസ്യ
യോ മേ സഹസ്രമമിമീത സവാ
നതൂർതോ രാജാ ശ്രവ ഇച്ഛമാനഃ

അന്വയം —

സിന്ധൌ — സിന്ധുതീരേ, സമുദ്രതീരേ

അധി ക്ഷിയതഃ — അധിനിവസതഃ

ഭാവ്യസ്യ — ഭാവയവ്യസ്യ, തത്പുത്രസ്യ സ്വനയസ്യ

അമന്ദാൻ സ്തോമാൻ	— അനല്പാണി സ്തോത്രാണി, തന്നിഷ്ഠബഹുവിധധനദാനാദീനാം കീർത്തനാനി
മനീഷാ	— മനീഷയാ, പ്രീയാതിശയബുദ്ധ്യാ
പ്ര ഭരേ	— പ്രകർഷേണ സമ്പാദയാമി
അതൂർത്തഃ	— കേനാപ്യഹിംസിതഃ
യഃ രാജാ മേ	— മദർത്ഥം
ശ്രവഃ ഇച്ഛമാനഃ	— സർവ്വൈഃ ശ്രൂയമാണാം കീർത്തിം ആത്മനേ കാമയമാനഃ
സഹസ്രം സവാൻ	— തൽസംഖ്യാകാൻ സോമയാഗാൻ
അമിമീത	— സമ്പൂർണ്ണ ധനപ്രദാനേന നിർമ്മിതവാൻ

അർത്ഥം—സമുദ്രതീരത്തിൽ അധിവസിക്കുന്ന ഭാവയവ്യന്റെ മകൻ സ്വനയന്നായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബഹുവിധദാനങ്ങളെ പ്രകീർത്തിക്കുന്ന ധാരാളം സ്തോത്രങ്ങൾ അത്യധികം പ്രീതിയാർന്ന ബുദ്ധിയോടുകൂടി ഞാനുണ്ടാക്കുന്നു അജയ്യനായ, ആരാലും ഉപദ്രവിക്കപ്പെടാൻ കഴിയാത്ത, യാതൊരു രാജാവ് സർവ്വരാലും അറിയപ്പെടേണ്ട കീർത്തിമാത്രം സ്വയം ഇച്ഛിക്കുന്നവനായി, എനിക്ക് കണക്കററ സോമയാഗങ്ങൾ ചെയ്യുവാൻ സാധിപ്പിച്ചുവോ, അമിതമായ ധനദാനം കൊണ്ടതിന്നു കഴിവുണ്ടാക്കിയോ, ആ സ്വനയന്നായി സ്തോത്രങ്ങളുണ്ടാക്കുന്നു.

2 ശതംരാജ്ഞോനാധമാനസ്യനിഷ്കാ
ഞ്ഛതമശ്വാൻ പ്രയതാന്ത്സദ്യ ആദം
ശതംകക്ഷീവാ അസുരസ്യഗോനാം
ദിവിശ്രവോജരമാതതാന

അന്വയം:—

നാധമാനസ്യ — സ്വീകര്‍ത്തവ്യം ഇത്യുച്ചൈഃ യാചമാനസ്യ
അസുരസ്യ — ധനാനാം നിരസിതുഃ, ദാനശീലസ്യ
രാജ്ഞഃ — സ്വതേജസാദീപ്യമാനസ്യ സ്വനയസ്യ
ശതം നിഷ്കാന്‍ — ശതസംഖ്യാകാനി സുവര്‍ണ്ണാനി
സദ്യഃ — പ്രാര്‍ത്ഥനാനന്തരമേവ
കക്ഷീവാന്‍ (അഹം) ആദം — ആത്തവാനസ്മി
(തഥാ) പ്ര-യതാന്‍ ശതം
അശ്വാന്‍ — ശുദ്ധാന്‍, ലക്ഷണോപേതാന്‍ അധ്വഗമന സമര്‍ത്ഥാന്‍ ഹയാന്‍ (ആദം)
(തഥാ) ഗോനാം ശതം — പുങ്ഗവാനാം, ബലീവര്‍ദ്ദാനാം ശതം (ആദം)
(ഏവം പ്രദാതാരാജാ)
ദിവി — ദ്യുലോകേ
ശ്രവഃ അജരം ആ തതാന — കീര്‍ത്തിം, ശാശ്വതീം വിസ്താരി തവാന്‍

അര്‍ത്ഥം—''സ്വീകരിച്ചാല്‍ കൊള്ളാം'' എന്നു' ഉറക്കെ എന്റെ അടുക്കല്‍ വന്നപേക്ഷിച്ചവനും പിശുക്കില്ലാത്ത ദാനശീലത്തോടുകൂടിയവനുമായ സ്വനയനെന്ന രാജാവിന്റെ കണക്കററ നിഷ്കങ്ങളും, സുവര്‍ണ്ണങ്ങളും അപേക്ഷാനന്തരം തന്നെ കക്ഷീവനായ ഞാന്‍ കൈക്കൊണ്ടു. അതുപോലെ ലക്ഷണമൊത്ത വഴിതാണ്ടാന്‍ മിടുക്കുള്ള നൂറു കുതിരകളെയും ഞാന്‍ കൈക്കൊണ്ടു. പിന്നെ നൂറു കാളകളെയും കൈക്കൊണ്ടു. അപ്രകാരം ദാനശീലനായ രാജാവു് സ്വര്‍ഗ്ഗത്തില്‍ ശാശ്വതമായ യശസ്സു പരത്തിയിരിക്കുന്നു

3 ഉപ്മാശ്യാവാസ്വനയേനദത്താ
വധൂമന്തോദശരഥാസോ അസ്ഥുഃ
ഷഷ്ടിസ്സഹസ്രമനുഗവ്യമാഗാത്
സനത്കക്ഷീവാ അഭിപിത്വേഅഹ്നാം

അന്വയം:—

സ്വനയേന ദത്താഃ

ശ്യാവാഃ	— തദ്വർണ്ണാശ്വൈര്യുക്തത്വാൽ ശ്യാവാഃ
വധൂ—മന്തഃ	— ആശ്രദ്ധാഭിർവധൂഭിര്യുക്താഃ
ദശ രഥാസഃ	— ഏതൽ സംഖ്യാകാരഥാഃ
മാ ഉപ അസ്ഥുഃ	— മാമുപസ്ഥിതാഃ
ഷഷ്ടിഃ സഹസ്രം അനു	
ഗവ്യം	— ഗവ്യ ശബ്ദോഗോസമൂഹവാചീ, ഷഷ്ട്യധിക സഹസ്രം ഗവാം , സമൂഹഃ അനു
ആ അഗാൽ	— ആഗതഃ
(തതഃ തൽസർവ്വം പ്രതിഗൃഹ്യ അയം)	
കക്ഷീവാൻ അഹ്നാം	— ദിവസാനാം മധ്യേ
അഭി—പിത്വേ	— സന്നിഹിതേഹനി
സനൽ	— സ്വീകൃതം രഥവധ്വാദികം സ്വപിത്രേ സമർപ്പയതി

അർത്ഥം—സ്വനയനാൽ ദാനം ചെയ്യപ്പെട്ട കറുത്ത മഞ്ഞച്ച കുതിരകളോടുകൂടിയവയും ആശ്രദ്ധകളായ വധുക്കളോടുകൂടിയവയുമായ പത്തു തേരുകരം എന്റെ അടുക്കൽ എത്തിയ്ക്കപ്പെട്ടു. അറുപതിനായിരത്തിലധികം വരുന്ന പശുക്കളുടെ കൂട്ടവും വന്നുചേന്നു. അവയെല്ലാം സ്വീകരിച്ച ഈ കക്ഷീവാൻ അന്നത്തെ ദിവസം തന്നെ ആ പശുരഥാദികളെ സ്വന്തം അച്ഛന്ന് സമർപ്പിച്ചു.

4 ചത്വാരിംശദ്ദശരഥസ്യ ശോണാ

സ്സഹസ്രസ്യാഗ്രേ ശ്രേണിം നയന്തി

മദച്യുതഃ കൃശനാവതോ അത്യാൻ

കക്ഷീവന്ത ഉദമൃക്ഷന്ത പജ്രാഃ

അന്വയം —

ദശ—രഥസ്യ	— ദശസംഖ്യാകരഥവതഃ
സഹസ്രസ്യ അഗ്രേ	— ഗോയൂഥ സഹസ്രോപേതസ്യ (കക്ഷീവതഃ) പുരസ്താൽ
ശോണാഃ	— ശോണവർണ്ണാശ്വാഃ
ചത്വാരിംശൽ	— ഏകൈക സ്യ രഥസ്യ ചതുഷ്ടയേ സതി ദശരഥാനാം ചത്വാരിംശ ദശ്വാഃ
ശ്രേണിം നയന്തി	— പങ്ക്തിമാശ്രിത്യരഥാൻ അഭിമതദേശം പ്രാപയന്തി
(അഥ താൻ) കക്ഷീവന്തഃ	— കക്ഷീവദനചരാഃ
പജ്രാഃ	— പ്രാസാദ്യന്നവന്തസ്സന്തഃ
മദ—ച്യുതഃ	— ശത്രൂണാം മദസ്യച്യാവയിതൄൻ
കൃശന—വതഃ	— സുവർണ്ണാഭരണോപേതാൻ
അത്യാൻ	— സതതഗമനശീലാനശ്വാൻ
ഉൽ അമൃക്ഷന്ത	— അധ്വശ്രമജനിത സ്വേദാപന യനായ ഉത്കൃഷ്ടം മാർജ്ജയന്തി

അർത്ഥം—പത്തുതേരുകളോടും ആയിരക്കണക്കിൽ പശുക്കൂട്ടങ്ങളോടും കൂടിയ നാല്പതു ചുകന്ന കുതിരകൾ വരിവരിയായി നടന്നു ഉദ്ദിഷ്ട സ്ഥാനത്തു കക്ഷീവാന്റെ മുമ്പിൽ എത്തുന്നു (ഓരോതേരിന്നും നന്നാലു കുതിരകൾ പ്രകാരം പത്തു തേരിനു നാല്പതു) പിന്നെ കക്ഷീവാന്റെ കൂട്ടുകാർ പുല്ലുണ്ടുകളാകുന്ന തീററയോടുകൂടിച്ചെന്നു, മാററാരുടെ ഊററം കെടുക്കുന്നവയും സ്വർണ്ണാഭരണങ്ങൾ അണിഞ്ഞവയും എപ്പോഴും ഓടുന്ന ശീലത്തോടുകൂടിയവയുമായ ആ കുതിരകളെ, വഴിയാത്രകൊണ്ടുളവായ വിയർപ്പുകററാനായി നല്ലപോലെ തലോടുന്നു

5 പൂർവ്വാമനു പ്രയതിമാദദേ വ

സ്ത്രീൻയുക്താ അഷ്ടാവരിധായസോ ഗാഃ

സുബന്ധവോയേ വിശ്യാ ഇവവ്രാ

അനസ്വന്തശ്രവ ഐഷന്തപജ്രാഃ

അന്വയം:—

ഹേ സു-ബന്ധവഃ	— വിദ്യായോനിസംബന്ധിനഃ ബന്ധവഃ
പൂർവ്വാം പ്ര-യതിം അനു	— പൂർവ്വപ്രദാനമനുസൃത്യദാന ക്രമേണൈവ
വഃ ആ ദദേ	— യുഷ്മദർത്ഥം സ്വീകൃതവാനസ്മി, പ്രതിഗൃഹീതവാനസ്മി
(കാനിതാനീതി) ത്രീൻ അഷ്ടൌ (ച) യുക്താൻ (രഥാൻ)	— ചതുർഭിശ്ചതുർഭിരശ്വൈര്യുക്താൻ ഏകാദശസംഖ്യാകാൻ രഥാൻ
(തഥാ) അരി-ധായസഃ	— അരിഭിഃ, ഈശ്വരൈഃ ധരണീയാഃ ബഹുമൂല്യാഃ
ഗാഃ (ച ആ ദദേ)	— സ്വീകൃതവാൻ
വിശ്യാഃ-ഇവ വ്രാഃ	— വിശാം, പ്രജാനാം വ്രാതാഃ യഥാ പരസ്പരമനുരാഗവന്തഃ തഥാ
പജ്രാഃ യേ	— അന്നവന്തഃ അങ്ഗിരസ സ്സന്താനപ്രഭവാഃ യേ സന്തി, തേ
അനസ്വന്തഃ	— ശകടവന്തഃ, ഹവിർധാനശകടോ പലക്ഷിതസോമയാഗ വന്തസ്സന്തഃ
ശ്രവഃ ഐഷന്ത	— ശ്രൂയമാണാം കീർത്തിം ഇച്ഛന്ത (തദർത്ഥമാദദേ)

അർത്ഥം—ജന്മംവഴിക്കും, വിദ്യാദാനം വഴിക്കും, ബന്ധുക്കളായവരെ, മുമ്പുവാങ്ങിയ ദാനത്തെത്തുടർന്ന് നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ഞാൻ (വേറെയും) ദാനങ്ങൾ സ്വീകരിച്ചു, പ്രതിഗ്രഹിച്ചു. അവയിൽ നന്നാലു കുതിരകളോടുകൂടിയ പതിനൊന്നു രഥങ്ങളും, ഈശ്വരന്മാർക്കു ചേരേണ്ട, വളരെ വിലപിടിച്ച പശുക്കളും നിങ്ങൾക്ക് വേണ്ടിയാണ് ഞാൻ കൈക്കൊണ്ടതു്. തങ്ങളിലിണങ്ങിയ നാട്ടുകൂട്ടങ്ങൾ പോലെ അങ്ഗിരസന്മാർ ഏവർ ഹവിസ്സിന്റെ പാത്രങ്ങൾ കയററുന്ന വണ്ടികളുമായി സോമയാഗാനുഷ്ഠാതാക്കളായി കീർത്തിയെ ഇച്ഛിക്കുന്നുവോ, അവൎക്ക് ഈ പശുക്കളും തേരുകളും ആ ബന്ധുക്കൾക്ക് സോമയാഗത്തിന്നുപകരിയ്ക്കുമാറാകട്ടെ എന്നു സാരം.

6 ആഗധിതാപരിഗധിതായാകശീകേവജങ്ഗഹേ

ദദാതിമഹ്യംയാദുരീയാശൂനാംഭോജ്യാശതാ

അന്വയം.—

(സംഭോഗായ പ്രാർത്ഥിതോ ഭാവയവ്യഃ സ്വഭാര്യാം ബൃഹസ്പതിപുത്രീം രോമശാം അപ്രൌഢേതിബുദ്ധ്യാ പരിഹസന്നാഹ)

ഭോജ്യാ — ഭോഗയോഗ്യാഽസ്വാ
ആ–ഗധിതാ (തഥാ)
പരി–ഗധിതാ — ആസമന്താത് പരിതശ്ച ഗൃഹീതാ
(യാ) ജങ്ഗഹേ — അത്യർത്ഥംഗൃഹ്ണാതി, കദാചിദപിനമുഞ്ചതി
കശീകാ–ഇവ — തന്നാമികാസൃതവത്സാ നകുലീവ (സായഥാപത്യാസഹ, നിരാകുലംക്രീഡതി, നകദാചിദപിമുഞ്ചതിതദ്വൈഷാപി)
(കിം ച) യാദുരീ — ബഹുരേതോയുക്താ
(താദൃശീസതീ) യാശൂനാം — സംഭോഗാനാം
ശതാ മഹ്യം ദദാതി — ശതസംഖ്യാനി മേ ദദാതി

അർത്ഥം—ബൃഹസ്പതിപുത്രിയും ബ്രഹ്മവാദിനിയുമായ 'രോമശ' തന്റെ ഭർത്താവായ ഭാവയവ്യനോട് സംഭോഗം യാചിച്ചപ്പോൾ മെയ്യുമുഴുവൻ രോമം മുളച്ചുപൊങ്ങിയ അവളെ അദ്ദേഹം പരിഹസിച്ചു പറയുന്നു

സംഭോഗ യോഗ്യയായ ഇവൾ എന്നാൽ തികച്ചും, എമ്പാടും സ്വീകരിക്കപ്പെട്ടവളാണല്ലോ ഇവൾ എപ്പോഴും കശിക എന്ന പേരുള്ള പെററപെൺകീരി ഭർത്താവൊത്ത് വിടാതെ ക്രീഡിക്കുന്നപോലെ എന്നെ വിടാതെ പിടിക്കുന്ന കാമം കൊണ്ടു യോനി സ്വേദമാർന്നവളായി നൂറുകണക്കിൽ സംഭോഗ സുഖങ്ങൾ എനിക്കു നല്കുന്നു (ഇവിടെ പറയുന്നതിന്ന് വിപരീതാർത്ഥമാണ് ഇത്ര ദാനശീലനും യോഗ്യനുമായ ഭാവയവ്യൻ തന്റെ ഭാര്യയോടെന്തേ ഇത്ര നിർദ്ദയം പെരുമാറാൻ? അവൾ മുഗ്ദ്ധയാണ്, അപ്രൌഢയാണ്, എന്നത് ന്യായീകരണമല്ല മഹാന്മാരാവന്മാർക്കും ഇമ്മാതിരി ദോഷബാധ വരാമെന്നാവാം കാണിക്കുന്നത്)

7 ഉപോപമേ പരാമൃശമാമേദഭ്രാണിമന്യഥാഃ

സർവ്വാഹമസ്മിരോമശാഗന്ധാരീണാമിവാവികാ വ 11

അന്വയം:-

(ഭോ പതേ,) മേ ഉപ-ഉപ — മാം (ദ്വിതീയാൎത്ഥേ ചതുൎത്ഥീ) ഉപേത്യ
പരാ മൃശ — സമ്യക്സ്പൃശ, ഭോഗയോഗ്യാമവഗച്ഛ
മേ — മദംഗാനി
ദഭ്രാണി മാ മന്യഥാഃ — അല്പാനിമാബുധ്യസ്വ
അഹം ഗന്ധാരീണാം-
ഇവ അവികാ — ഗന്ധാരദേശ ഭവാനാം അവിജാതിരിവ
രോമശാ അസ്മി — ബഹുരോമയുക്താസ്മി
(യതോഽഹമീദൃശീ തതഃ)
സൎവ്വാ — സമ്പൂൎണ്ണാവയവ

അൎത്ഥം—അല്ലയോ നാഥ, എന്റെ ഏററവും അടുത്തുവന്ന് നല്ലപോലെ തൊടുക. എന്നെ ഭോഗയോഗ്യയായറിയുക. എന്റെ അങ്ഗങ്ങൾ ന്യൂനതയുള്ളവയെന്ന് വിചാരിക്കരുത്. ഞാൻ ഗാന്ധാരദേശത്തെ ചെമ്മരിയാടുപോലെ അധികം രോമത്തോടുകൂടിയവളാണ് എന്നാലും മുഴുവൻ അവയവങ്ങളോടും കൂടിയവളാണ്.

വൎഗ്ഗം 12-13—ദിവോദാസപുത്രഃ പരുച്ഛേപഃ ഋഷിഃ അത്യഷ്ടിരതിധൃതിച്ഛന്ദസീ, അഗ്നിൎദ്ദേവതാ.

1 അഗ്നിം ഹോതാരം മന്യേ ദാസ്വന്തം
വസും സൂനും സഹസോ ജാതവേദസം
വിപ്രന്ന ജാതവേദസം
യ ഊൎദ്ധ്വയാസ്വധ്വരോദേവോ ദേവാച്യാ കൃപാ
ഘൃതസ്യ വിഭ്രാഷ്ടിമനുവഷ്ടിശോചിഷാ
ജുഹ്വാനസ്യ സൎപ്പിഷഃ

അന്വയം:—

യഃ ദേവഃ സു-അധ്വരഃ — ശോഭനയജ്ഞവാൻ, സമ്യക് യജ്ഞം നിർവ്വഹൻ
ഊർധ്വയാ — ഉന്നതയാ, ഉൽകൃഷ്ടയാ
ദേവാച്യാ കൃപാ — ദേവാൻ പൂജയന്ത്യാ കൃപയാ സാമർത്ഥ്യലക്ഷണയാ യുക്തസ്സൻ
ആ-ജുഹ്വാനസ്യ — ആസമന്താൽ ഹൂയമാനസ്യ
സർപ്പിഷഃ ഘൃതസ്യ — സരണശീലസ്യാജ്യസ്യ
വി-ഭ്രാഷ്ടിം — വിശേഷേണ ഭ്രാജമാനം
അനു — സ്വയമപിതദാജ്യം
ശോചിഷാ വഷ്ടി — ജ്വാലയാ കാമയതേ, സ്വീകരോതി
(തം) ദാസ്വന്തം — അതിശയേന ദാനവന്തം
വസും — സർവ്വേഷാം നിവാസഹേതും
സഹസഃ സൂനും — ബലസ്യ പുത്രം
ജാത-വേദസം — ജാതബലം
വിപ്രം ന ജാത-വേദസം — മേധാവിനം, ബ്രാഹ്മണമിവ ജാതവിദ്യം
ഹോതാരം — ദേവാനാമാഹ്വാതാരം
അഗ്നിം മന്യേ — സ്തൗമി

അർത്ഥം—ഏതുദേവൻ നല്ല യജ്ഞത്തോടുകൂടിയവനാണോ, യജ്ഞം വേണ്ടപോലെ നിർവ്വഹിക്കുന്നവനാണോ, ഉൽകൃഷ്ടമായി ദേവന്മാരെ പൂജിക്കുന്ന കെല്പോടുകൂടിയവനാണോ, ഭക്തിയോടുകൂടി വിളിക്കുന്നവന്റെ ഉരുകിത്തെളിഞ്ഞ നെയ്യ് സ്വയം ജ്വാലകൊണ്ട് ഇഷ്ടപ്പെട്ട് സ്വീകരിക്കുന്നവനാണോ, പ്രദാനശീലനും എല്ലാവരെയും അതാതിടത്ത് നിവസിപ്പിക്കുന്നവനും, ബലത്തിന്റെ മകനും, പിറവിയിൽ തന്നെ ബലത്തോടുകൂടിയവനും, വിദ്വാനായ ബ്രാഹ്മണനെപ്പോലെ വിജ്ഞാനം ദേവന്മാരെ വിളിച്ചുവരുത്തുന്നവനുമായ ആ അഗ്നിയെ സ്തുതിക്കുന്നു.

2 യജിഷ്ഠന്ത്വായജമാനാഹുവേമ
ജ്യേഷ്ഠമങ്ഗിരസാം വിപ്രമന്മഭി
ർവ്വിപ്രേഭിശ്ശുക്രമന്മഭിഃ
പരിജ്മാനമിവദ്യാംഹോതാരം ചർഷണീനാം
ശോചിഷ്കേശം വൃഷണം യമിമാവിശഃ
പ്രാവന്തു ജൂതയേ വിശഃ

അന്വയം:—

ഹേ വിപ്ര, ശുക്ര,	— മേധാവിൻ, ദീപ്തജ്വാല (അഗ്നേ)
യജിഷ്ഠം	— യഷ്ടൃതമം
അങ്ഗിരസം ജ്യേഷ്ഠം ത്വാ	— അങ്ഗിരോ ഗോത്രോൽ പന്നാനാം മധ്യേ ജ്യേഷ്ഠം ത്വാം
യജമാനാഃ മന്മ-ഭിഃ, വിപ്രേഭിഃ മന്മ-ഭിഃ	— മനനസാധനൈഃ വിശേഷേണ പ്രീണയിതൃഭിർമ്മന്ത്രൈഃ
ഹുവേമ (ത്വദാഹ്വാനാനന്തരം)	— ആഹ്വയാമഃ
പരിജ്മാനം-ഇവ	— പരിതോഗച്ഛന്തം, വർത്തമാനം
ദ്യാം	— സൂര്യമിവ
ചർഷണീനാം	— മനുഷ്യാണാം യജമാനാനാം അർത്ഥേ
ഹോതാരം	— ദേവാനാമാഹ്വാതാരം.
ശോചിഃ—കേശം	— കേശവൽ അത്യന്തായത ജ്വാലോപേതം
വൃഷണം	— കാമാനാം വർഷിതാരം
യം (ത്വാം) വിശഃ	— ത്വാമേവ നിവിശമാനാഃ

ഇമാഃ വിശഃ — യജമാനരൂപാഃ പ്രജാഃ
ഊതയേ — സ്വർഗ്ഗാദ്യഭിമതഫലപ്രാപ്തയേ
പ്ര അവന്തു — പ്രകർഷേണ പ്രീണയന്തു
(താദൃശം ത്വാം ഹുവേമ)

അർത്ഥം—മേധാവിയും മിന്നുന്ന ജ്വാലകളോടുകൂടിയവനുമായ അഗ്നേ, യജിക്കപ്പെടേണ്ടവരിൽ ഉത്തമനും, അംഗിരോഗോത്രക്കാരിൽ മുമ്പനുമായ അവിടുത്തെ, ധ്യാനസാധനങ്ങളും വിശേഷിച്ചും പ്രീതിപ്പെടുത്തുന്നവയുമായ മന്ത്രങ്ങളാൽ യജമാനന്മാരായ ഞങ്ങൾ വിളിക്കുന്നു സൂര്യനെപ്പോലെ എല്ലാടവും എത്തുന്നവനും, യജമാനനാകവേണ്ടി ദേവന്മാരെ വിളിച്ചുവരുത്തുന്നവനും, നീണ്ട ജ്വാലകളാകുന്ന തലമുടിയോടുകൂടിയവനും, ആയ യാതൊരവിടുത്തെ ഗൃഹത്തിൽ കുടിവെക്കുന്നവരായ പ്രജകൾ, യജമാനന്മാർ, സ്വർഗ്ഗാദി സിദ്ധിക്കായി നല്ലപോലെ പ്രീണിപ്പിക്കേണ്ടതുണ്ടോ, അപ്രകാരമുള്ള അവിടുത്തെ ഞങ്ങൾ വിളിക്കുന്നു

3 സഹിപുരുചിദോജസാവിരുക്മതാ
ദീദ്യാനോഭവതിദ്രുഹന്തരഃ പരശുർന്ദ്രുഹന്തരഃ
വീളുചിദ്യസ്യസമൃതൌ ശ്രുവദ്വനേവയൽസ്ഥിരം
നിഷ്ഷഹമാണോയമതേനായതേ
ധന്വാസഹാനായതേ

അന്വയം —

സഃ ഹി — പൂർവ്വം സ്തുതഃഅഗ്നിഃ
വിരുക്മതാ — വിശേഷേണരോചനവതാ
ഓജസാ — ജ്വാലാരൂപേണ ബലേന
പുരു ചിൽ ദീദ്യാനഃ — അത്യധികമേവദീപ്യമാനഃ
ദ്രുഹം-തരഃ പരശുഃ ന — ദ്രോഗ്ധൄണാംഛേദനായ
പ്രയുക്തഃ പരശുരിവ

ദ്രഹം—തരഃ ഭവതി — അസ്മദ്രോഗ്ധൄണാം, ശത്രൂണാം തരിതാ, നിവാരയിതാ ഭവതി

(കിം ച) യസ്യ (അഗ്നേഃ)

സം—ഋതൌ — സങ്ഗതൌ, സംയോഗേ

വീളു ചിൽ — ദൃഢമപി (പാഷാണാദികം)

ശ്രുവൽ — ഗച്ഛേൽ, ശീര്യതേ

(തഥാ) യൽ സ്ഥിരം — യച്ചപർവ്വതാദിസ്ഥിരം, അചലിതം

വനാ—ഇവ — ഉദകമിവ, യഥാഗ്നി സംയോഗേ ഉദകം ശുഷ്യതി തഥാശ്രുവൽ

(അയമഗ്നിഃ)

നിഃ—സഹമാനഃ — ശത്രൂൻ നിശ്ശേഷേണാഭിഭവൻ

യമതേ — ഉപരമതേ, ശത്രുഷുമധ്യേ ക്രീഡതി

(തഥാ കൃത്വൻ) ന അയതേ — നപലായതേ

ധന്വാ—സഹാ ന — ശത്രൂൻ അഭിഭവിതൃണാധനുഷാ യുക്തഃ, ദൃഢധന്വാ ഇവ

(ന) അയതേ — ന ചലതേ

അർത്ഥം—മുമ്പു സ്തുതിക്കപ്പെട്ട ഈ അഗ്നിതന്നെ നല്ലപോലെ ശോഭിക്കുന്ന ജ്വാലാരൂപമായ ബലംകൊണ്ടു് ഏററവും പ്രകാശിക്കുന്നവനായി, ദ്രോഹിക്കാനടുക്കുന്നവരെ ഛേദിക്കുന്ന മഴ പോലെ നമ്മുടെ ശത്രുക്കളെ അകററുന്നവനായി ഭവിക്കുന്നു. പിന്നെ യാതൊരഗ്നിയുടെ ചേർച്ചയിൽ ഉറപ്പുററ കല്ലുമുതലായതുംകൂടി പൊടിഞ്ഞുപോകുന്നുവോ, അതുപോലെ പർവ്വതാദികളായ ഇളകാത്ത, ഉറച്ചുനില്ക്കുന്ന വസ്തുക്കളും, വെള്ളം തീയ്യാൽ കുറകുന്നപോലെ, പോയ്പോകുന്നുവോ, ആ അഗ്നി ശത്രുക്കളെ നിശ്ശേഷം ജയിച്ചു് വിഹരിക്കുന്നു, ശത്രുക്കളുടെ നടുക്കു് ക്രീഡിക്കുന്നു. ഒരിക്കലും ഓടിപ്പോകുന്നില്ല. ശത്രുക്കളെ ജയിക്കുന്ന വില്ലോടുകൂടിയ ഊക്കനായ പടയാളി എന്നപോലെ അഗ്നി ചലിക്കാതെ നില്ക്കുന്നു.

4 ദൃള്ഹാ ചിദസ്മാ അനു ദുര്യഥാ വിദേ
തേജിഷ്ഠാഭിരരണിഭിര്ദാഷ്ട്യവസേ
അഗ്നയേ ദാഷ്ട്യവസേ
പ്ര യഃ പുരൂണി ഗാഹതേ തക്ഷദ്വനേവ ശോചിഷാ
സ്ഥിരാ ചിദന്നാ നി രിണാത്യോജസാ
നി സ്ഥിരാണി ചിദോജസാ

അന്വയം:—

(യജമാനാഃ) അസ്മൈ (അഗ്നയേ)
യഥാ വിദേ — വിദുഷേ, പരമാർത്ഥദർശിനേ ദാനശീലാഃ ഉത്കൃഷ്ടാനി ധനാനി വിതരന്തി തഥാ
ദൃള്ഹാ ചിത് അനു ദുഃ — ദൃഢാന്യേവ സാരവന്തി ഹവീംഷി ച അനുക്രമേണ പ്രതിമന്ത്രം ദദാതി
(കിം ച സോഽഗ്നിഃ)
തേജിഷ്ഠാഭിഃ അരണി-ഭിഃ — അത്യന്തതേജോയുക്തൈഃ യജ്ഞാദിരൂപൈഃ മാർഗ്ഗൈഃ
അവസേ — ത്വദ്രക്ഷണായ
ദാഷ്ടി — (പൂജിതസ്സൻ സ്വർഗ്ഗാദികം) ദദാതി
(കിം ച ഇതരദേവതാ പ്രദാനസമയേപി യജമാനഃ)
അഗ്നയേ അവസേ — അഗ്നിപ്രീതയേ, രക്ഷണാർത്ഥം
ദാഷ്ടി — പ്രഥമം ദദാതി
(യദ്യം അന്യസ്യാത്, ഇതരേഭ്യോദാതവ്യമപി സ്വയം സ്വീകര്യാത് തസ്മാത് അഗ്നയേ പ്രയാജാദി ക്രമേണ ദദാതി)
(കിം ച) യഃ (അഗ്നിഃ)
ശോചിഷാ പുരൂണി — സ്വതേജസാ ബഹൂനി യജമാന ധനാദീനി

പ്ര ഗാഹതേ	— പ്രവിശതി, പ്രവിശ്യ ച ജ്വാലയാ
വനാ-ഇവ	— വൃക്ഷസമൂഹാനീവ
തക്ഷൽ	— തന്വകരോതി, നാശയതി
(കിംചായമഗ്നിഃ)	
സ്ഥിരാ ചിൽ	— സ്ഥിരാണി, കഠിനാന്യപി
അന്നാ	— അന്നാനി, വ്രീഹ്യാദീനി
ഓജസാ	— തേജോരൂപയാ ജ്വാലയാ
നി രിണാതി	— നിതരാം ഗച്ഛതി, പചതി
(തഥാ) ഓജസാ	— സ്വകീയേന തേജസാ
സ്ഥിരാണി ചിൽ	— അപരിഹരണീയാനി പാപാന്യപി
നി (രിണാതി)	— നിശ്ശേഷേണനാശയതി

അൎത്ഥം—യജമാനന്മാർ ഈ അഗ്നിയ്ക്കായിക്കൊണ്ടു് ദാനശീലന്മാരായി, വിദ്വാന്മാൎക്കു് ഉൽകൃഷ്ടധനങ്ങരം ദാനം ചെയ്യുന്നപോലെ സാരവത്തുക്കളായ (മധുഘൃതസോമാദികരം ചേൎന്ന) ഹവിസ്സുകരം ഓരോ ആഹുതികളം മന്ത്രത്തോടു കൂടി ക്രമമായി കൊടുക്കുന്നു. പിന്നെ ഈ അഗ്നി ഏററവും തേജസ്സുററ യജ്ഞരൂപങ്ങളായ മാൎഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ പൂജിതനായി, യജമാനന്മാൎക്കു് അവരുടെ രക്ഷയ്ക്കായി സ്വൎഗ്ഗാദ്യഭീഷ്ടങ്ങളെ നല്കുന്നു. ഇതര ദേവന്മാൎക്കു് കൊടുക്കുന്ന സമയത്തും യജമാനൻ അഗ്നിപ്രീതിയ്ക്കായി, സ്വരക്ഷണാൎത്ഥം, മുമ്പായി കൊടുക്കുന്നു. ഈ അഗ്നി അതൃപ്തനായാൽ മററു ദേവന്മാൎക്കു് കൊടുത്തതും സ്വയമെടുക്കും. അതുകൊണ്ടത്രെ അഗ്നിക്കു പ്രയാജമായി യജമാനൻ ഘൃതാദ്യാഹുതി കൊടുക്കുന്നതു്.) മാത്രമല്ല യജമാനൻെറ ധനാദികളിൽ സ്വതേജസ്സാൽ പ്രവേശിച്ചു്, തൻെറ ജ്വാലകൊണ്ടു്, മരക്കൂട്ടത്തെയെന്ന പോലെ, അവയെ നശിപ്പിക്കുന്നു. (അഗ്നി സന്തുഷ്ടനായാലൊ) കഠിനങ്ങളായ യവാദി ധാന്യങ്ങളെ തൻെറ പ്രകാശമുററ ജ്വാലയാൽ ചെന്നു് വേവിയ്ക്കുന്നു. അതുപോലെ പരിഹരിക്കാൻ പററാത്ത പാപങ്ങളെയും സ്വന്തം തേജസ്സുകൊണ്ടു് നിശ്ശേഷം നശിപ്പിയ്ക്കുന്നു.

5 തമസ്യപൃക്ഷ മുപരാസുധീമഹി

നക്തംയസ്സുദശതരോ ദിവാതരാ

ദപ്രായുഷേദിവാതരാൽ

ആദസ്യായുഗ്രഹണേവദ്വീളുശർമ്മനസൂനവേ

ഭക്തമഭക്തമവോവ്യന്തോഅജരാ

അഗ്നയോവ്യന്തോ അജരാഃ വ 12

അന്വയം:—

യഃ (അഗ്നിഃ) നക്തം	— രാത്രൌ
ദിവാ–തരാൽ	— അഹ്നോപി
സുദശ–തരഃ	— അത്യർത്ഥം ദശനീയോഭവതി
ദിവാ–തരാൽ	— അഹ്നസ്സകാശാദേവ
അപ്ര–ആയുഷേ	— പ്രഗതമായുര്യസ്യസഃ പ്രായുഃ ന പ്രായുഃ അപ്രായുഃ തസ്മൈ
അസ്യ ഉപരാസു	— വേദിസമീപഭൂമിഷു
തം പൃക്ഷം ധീമഹി	— പ്രസിദ്ധം ഹവിർലക്ഷണ മന്നംധാരയാമഃ
(കിംച) ആൽ	— അത ഏവ കാരണാൽ, യതോയം സുദശതരോയതശ്ചാപ്രായുഃ അതഃ കാരണാൽ
അസ്യ	— അസ്മൈ, തദർത്ഥം
സൂനവേ	— പുത്രായപിത്രോഃ
വീളു ശർമ്മ ന	— ദൃഢം ഗൃഹമിവ
ആയുഃ	— ഹവിർല്ലക്ഷണമന്നം
ഗ്രഭണേ–വത്	— ഗ്രഹണയുക്തം (അഭൂൽ)
(ഏതേ) അഗ്നയഃ	— ആഹവനീയാദിരൂപാഃ
ഭക്തം അഭക്തം	— സേവമാനമസേവമാനം ച
വ്യന്തഃ	— ഏതേ പ്രാണിനഃ അനുഗ്രാഹ്യാ ഇതി ബുധ്യമാനാഃ

അവഃ — രക്ഷന്തി
വ്യന്തഃ — തൈഃപ്രത്തം ഹവിരശ്നന്തഃ
അജരാഃ — ഭവന്തി
(തൽ കൃപയാ യജമാനാ അപി) അജരാഃ (ഭവന്തി)

അത്ഥം—യാതൊരഗ്നി രാത്രിയിൽ പകലേക്കാരം എത്രയോ അധികം തിളങ്ങിക്കാണപ്പെടുന്നുവോ, പകലിൻെറ അടക്കലും അതായത്ത് പകലും കെടാതെ നില്ക്കുന്ന അവിടുത്തേയ്ക്കു, വേദിസമീപഭൂമിയിൽ ഇതാ നമ്മരം പ്രശസ്തമായ ഹവിരന്നം മേന്തിക്കൊണ്ടു് നിലകൊള്ളുന്നു. (സൂര്യൻ രാവിൽ അപ്രത്യക്ഷനാകുമല്ലൊ. അഗ്നിയാവട്ടെ, പകലും മറയുന്നില്ല.) രാത്രി കൂടുതൽ ദശ്നീയനും പകലും കാണപ്പെടുന്നവനുമാകയാൽ അവിടുത്തേയ്ക്കു അച്ഛൻെറ ഉറപ്പുള്ള വീടു് മകനെന്നപോലെ ഹവിരന്നം സ്വീകാരാത്ഥം സമപ്പിതമായിരിക്കുന്നു. ആഹവനീയാദി രൂപന്മാരായ ഈ അഗ്നികരം തങ്ങളെ ഉപാസിക്കുന്നവനും ഉപാസിക്കാത്തവനും അനുഗ്രഹാഹ്നന്മാരെന്നു കരുതി അവരെ രക്ഷിക്കുന്നു. (എന്നാൽ യാഗാദികളെക്കൊണ്ടു് സേവിക്കുന്നവരെ കൂടുതൽ കാത്തുരക്ഷിക്കുന്നു എന്നു് വെളിവാകുന്നു.) യജമാനന്മാരാൽ നല്കപ്പെട്ട ഹവിസ്സു ഭക്ഷിച്ചു്, അവർ (അഗ്നികരം) അജരന്മാരായി ഭവിക്കുന്നു. ആ അഗ്നികളുടെ കൃപകൊണ്ടു് യജമാനന്മാരും അജരന്മാരായി ഭവിക്കുന്നു.

6 സഹിശർധോന മാരുതം തുവിഷ്വണി
രപ്നസ്വതീഷൂർവ്വരാസ്വിഷ്ടനിരാത്തനാസ്വിഷ്ടനിഃ
ആദദ്ധവ്യാന്യാദദിര്യജ്ഞസ്യ കേതുരഹ്ണാ
അധസ്മാസ്യഹഷ്തോ ഹൃഷീവതോ
വിശ്വേജുഷന്ത പന്ഥാന്നരശ്ശുഭേനപന്ഥാം

അന്വയം:—
ഇഷ്ടനിഃ — യഷ്ടവ്യഃ
സഃ ഹി — സ്തുത്യതയാ പ്രസിദ്ധ ഏവാഗ്നിഃ
മാരുതം ശർധഃ ന — മരുത്സംബന്ധി ബലമിവ, മരുതാം സമൂഹോ യഥാധ്വനയതി തഥാ

അപ്നസ്വതീഷു ഉർവ്വരാസു	— കർമ്മോപേതാസു, ഉരുവരണയുക്താസു, ശ്രേഷ്ഠാസു വേദിഭൂമിഷു
ശുഷ്മി-സ്വനിഃ	— ബഹുസ്വനിഃ, അത്യന്തധ്വനി യുക്തഃ (വർത്തതേ)
(കിം ച) ആർത്തനാസു	— പൃതനാസു (ജയായ)
ഇഷ്യനിഃ	— യഷ്ടവ്യഃ (ഭവതി)
(കിംച ഏവം സ്വനയന്നഗ്നിഃ) ഹവ്യാനി	— ആജ്യപുരോഡാശാദീനി
ആദൽ	— അത്തി, ഭക്ഷയതി
(ഹവ്യാനി) ആ-ദദിഃ	— സർവ്വത്രഹവിരാദാനശീലഃ
യജ്ഞസ്യ കേതുഃ	— കേതുസ്ഥാനീയഃ
അർഹണാ	— പൂജനീയഃ (ഭവതി)
അധ ഹർഷതഃ	— അതഃ കാരണാൽ അഭിമത ഫല ദാനേന യജമാനാൻ ഹർഷയതഃ
ഹൃഷീവതഃ	— ആജ്യസ്വീകാരേണ ഹർഷയുക്തസ്യ
അസ്യ ജുഷേ	— ജുഷ്ടായ, സുഖപ്രാപ്തയേ
പന്ഥാം	— പന്ഥാനം
വിശ്വേ	— സർവ്വേ
നരഃ പന്ഥാം ന	— യഥാലോകേ മനുഷ്യാഃ ശോഭനായ, സുഖപ്രാപ്തയേ സർവ്വൈർഗ്ഗന്തവ്യം മാർഗ്ഗം ഗച്ഛന്തി തഥാ
ജുഷന്ത സ്മ	— അസേവന്ത

അർത്ഥം-യജിക്കപ്പെടേണ്ട ആ സ്തുത്യനായ അഗ്നി, കാററിൻകൂട്ടം പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന ബലവത്തായ ശബ്ദംപോലെ കർമ്മങ്ങൾ നടക്കുന്ന വേദികളിൽ അത്യന്തം ശബ്ദമുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടു വർത്തിക്കുന്നു. പിന്നെ യുദ്ധങ്ങളിൽ ജയത്തിന്നായി അവിടുന്നു പൂജാർഹനായി ഭവിക്കുന്നു മേൽപ്രകാരം ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന അഗ്നി നെയ്യ്, പുരോഡാശം മുതലായ ഹവിസ്സുകളെ ഭക്ഷിക്കുന്നു. ഹവിസ്സുകളെ എങ്ങും സ്വീകരിക്കുന്ന ശീലത്തോടുകൂടിയ അവിടുന്ന്, യജ്ഞത്തിന്റെ കൊടിക്കൂറയായി

ധർണ്ണി: — ധാരണകുശലഃ
ഏഷാം വസൂനാം — ദീയമാനാനാം ഹവിഷാം
ഈശേ — ഈഷ്ടേ, സമർത്ഥോ ഭവതി
(കിം ചായമഗ്നിഃ)
മേധിരഃ — യഷ്ടവ്യത്വേന മേധേ, യജ്ഞേ, പ്രധാനഭൂതസ്സൻ
പ്രിയാൻ — പ്രീതിഹേതൂനാജ്യാദീൻ
അപി-ധീൻ — പര്യാപ്തിപര്യന്തം ദത്താൻ
വനിഷീഷ്ട — സംഭജതേ
(തഥാ) മേധിരഃ — മേധാവാനസൌ
ആ വനിഷീഷ്ട — അന്യദേവതാകേഷ്വപി യജ്ഞേഷു പ്രയാജാദിരൂപമാജ്യഭാഗം സ്വയം സംഭജതേ

അർത്ഥം—യാതൊരു അഗ്നിയെ ഐഹികവും, ആമുഷ്മികവുമായ രണ്ടു ഫലത്തിന്നായിക്കൊണ്ട്, സ്തോതാക്കളും, ഇരിക്കുന്നിടം മുറ്റും പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നവരും, നമസ്കാരാദികളാൽ ഉപാസിക്കുന്നവരുമായ ഭാർഗവന്മാരായ മഹർഷികൾ ഹവിസ്സർപ്പിക്കുവാൻ വേണ്ടി അരണിയിൽ തീകടയുന്നവരായി, പാപമകററുന്നവരായി അടുത്തുചെന്ന് സ്തുതിക്കുന്നുവോ, യാതൊരഗ്നി കത്തിക്കാളി, ഹോമിക്കുന്നതെന്തും ഉൾക്കൊള്ളാൻ സമർത്ഥനായി, ഹോമിക്കപ്പെടുന്ന ഹവിസ്സുകളുടെ ഈശനായി ഭവിക്കുന്നുവോ, ആ അഗ്നിയജ്ഞത്തിൽ പ്രധാനഭൂതനായി, മതിയാവോളം നല്ലപ്പെടുന്ന പ്രീതികരങ്ങളായ നെയ് മുതലായവയെ സ്വയംസ്വീകരിക്കുന്നു പിന്നെ മേധാവിയായ അവിടുന്ന് അന്യദേവതകളെ ഉദ്ദേശിച്ച യജ്ഞങ്ങളിലും പ്രയാജരൂപത്തിൽ നെയ്യ് ഹോമിച്ചതു് സ്വയം സ്വീകരിക്കുന്നു.

8 വിശ്വാസാംത്വാവിശാംപതിം ഹവാമഹേ

സർവ്വാസാംസമാനം ദംപതിംഭുജേ

സത്യഗിർവ്വാഹസംഭുജേ

അതിഥിമ്മാനുഷാണാം പിതുർന്നയസ്യാസയാ

അമീചവിശ്വേഅമൃതാസ ആവയോ

ഹവ്യാദേവേഷ്വാവയഃ

അന്വയം:—

വിശ്വാസാം വിശാം	— സർവ്വാസാം പ്രജാനാം, യജമാനാനാം
പതിം	— അഭിമതഫലദാനേനപാലകം
സർവ്വാസാം സമാനം	— നകേവലം യജമാനാനാം, കിന്തുസർവ്വാസാം പ്രജാനാമേക രൂപം (ദാഹപചനാദ്യുപകാര സ്യ സമത്വാൽ)
ദം—പതിം ഭുജേ	— ദമഃ ഗൃഹനാമ, ഗൃഹസ്യപതിം ഭോഗായാഹ്വയാമഃ
സത്യ—ഗിർവ്വാഹസം	— അവിസംവാദിഫലാനാം സ്തുതി രൂപാണാം ഗിരാംവോഢാരം
മാനുഷാണാം അതിഥിം	— അതിഥിവൽപൂജ്യം
ഭുജേ ഹവാമഹേ	— ഭോഗായ ആഹ്വയാമഃ
(കിം ച) യസ്യ (അഗ്നേഃ)	
ആസയാ	— സമീപേ
അമീ വിശ്വേ	
അമൃതാസഃ ച	— സർവ്വേദേവാ അപി
വയഃ	— ഹവിർല്ലക്ഷണമന്നമുദ്ദിശ്യ
പിതുഃ ന ആ	— പിതുരന്തികേ അന്നാദ്യർത്ഥം പുത്രാദയഃ സേവന്തേതദ്വൽ ആഗച്ഛന്തി (അഗ്നിമുഖാദേവാഃ, ഇതരേഭ്യോനീയമാനത്വാൽ)

(കിംച) വയഃ — നേതാരഃ, ഋത്വിജഃ അപി
ദേവേഷു — ഇതരേഷു ഇജ്യമാനേഷു മധ്യേ
ഹവ്യാ ആ — ഹവീംഷി അഗ്നയേ
ആഭിമുഖ്യേന പ്രയച്ഛന്തി

അന്വയം—അഭിമതഫലദാനം കൊണ്ടു് എല്ലാ യജമാനന്മാരുടെയും രക്ഷകനും (യജമാനന്മാൎക്കു് മാത്രമല്ല) വേവിക്കൽ, ദഹിപ്പിക്കൽ മുതലായ ഉപകാരങ്ങളാൽ എല്ലാ ജനങ്ങൾക്കും തുല്യനും, ഗൃഹപതിയും, സത്യമായ, നിസ്സംശയമായ ഫലം നല്കുന്ന സ്തോത്രങ്ങൾ സ്വയം ഉൾക്കൊള്ളുന്നവനും മനുഷ്യൎക്കു് അതിഥിയെപ്പോലെ ആദരണീയനുമായ അവിടത്തെ സുഖഭോഗത്തിന്നായി നാം വിളിക്കുന്നു കൂടാതെ ഈ അഗ്നിയുടെ സമീപത്തിൽ ഈ എല്ലാ ദേവന്മാരും ഹവിരന്നത്തിന്നാവേണ്ടി, അച്ഛന്റെ അരികിൽ ചോറിന്നാവേണ്ടി പുത്രന്മാർ മുതലായവർ വന്നിരിക്കുന്നപോലെ, വന്നുചേരുന്നു (അഗ്നിമുഖത്തുകൂടെ വേണമല്ലൊ മറ്റു ദേവന്മാൎക്കു് ഹവിസ്സു് മുതലായതു് കിട്ടാൻ) പിന്നെ പൂജ്യരായ ദേവന്മാൎക്കിടയിൽ വെച്ചു് ഋത്വിക്കുകളും അഗ്നിക്കായി ഹവിസ്സുകൾ നേരേ കൊടുക്കുന്നു

9 ത്വമഗ്നേ സഹസാ സഹന്തമ
ശു്ഷ്മിന്തമോജായസേ ദേവതാതയേ
രയിന്നദേവതാതയേ
ശുഷ്മിന്തമോഹിതേമദോ ദ്യുമ്നിന്തമ ഉതക്രതുഃ
അധസ്മാതേപരിചരന്ത്യജര
ശ്രുഷ്ടീവാനോനാജര

അന്വയം —
ഹേ അഗ്നേ, ത്വം
സഹസാ സഹൻ–തമഃ — ബലേന ശത്രൂണാമഭിഭവിതാ
(തഥാ) ശുഷ്മിൻ–തമഃ — അതിശയേനതേജസ്വീ
ദേവ–താതയേ രയിഃ ന — യജ്ഞാൎത്ഥം ധനമിവ
ദേവ–താതയേ ജായസേ — യജ്ഞാൎത്ഥമുൽപന്നഃ

(കിംച) തേ മദഃ — ആജ്യ സ്വീകാര ജനിതോഹഷഃ
ശുഷ്മിൻ–തമഃ ഹി — അതിശയേന ബലവാൻ ഖലു
ഉത ക്രതുഃ — തവ കമ്മവിശേഷോപി
ദ്യുമ്നിൻ–തമഃ — അതിശയേന യശോയുക്തഃ
അധ ഹേ അജര, — അതഃ കാരണാൽ ജരാരഹിത, (അഗ്നേ,)
(യജമാനാഃ) തേ — ത്വാം
ശ്രുഷ്ടീ–വാനഃ ന — ദൂതാ ഇവ, യഥാതേ വാത്താ വിശേഷപ്രദാനേന രാജാനം സേവന്തേ തഥാ
പരി ചരന്തി സ്മ — സേവന്തേ
ഹേ അജര, — ഭക്താനാം അജരയിതഃ, (ത്വാം പരിചരന്തി)

അത്ഥം–അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്നു് ബലത്താൽ ശത്രുക്കളെ ജയിയ്ക്കുന്നവരിൽ മുന്തിയവനും ഏററവും തേജസ്സേററവനമായി, യജ്ഞനിവ്വഹണത്തിന്നു് ഉൽപന്നമായ ധനംപോലെ യജ്ഞത്തിന്നായി പിറന്നവനാകുന്നു. നെയ്യ് സ്വീകരിയ്ക്കുന്നതുകൊണ്ടുള്ള അവിടുത്തെ ഹർഷം ഏററവും ബലവത്താണല്ലൊ. പിന്നെ അവിടുത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച കമ്മവിശേഷവും കീത്തിമത്താകുന്നു. അക്കാരണത്താൽ അല്ലയോ ജരാരഹിതനായ അഗ്നേ, രാജദൂതന്മാർ വാത്തകാം ശേഖരിച്ചു് രാജാവിനെ അറിയിച്ച സേവിയ്ക്കുന്നപോലെ, യജമാനന്മാർ അവിടുത്തെ സേവിയ്ക്കുന്നു. ഭക്തന്മാരെ ജരിപ്പിക്കാത്ത (നശിപ്പിക്കാത്ത) അഗ്നേ, അവിടുത്തെ അവർ പരിചരിക്കുന്നു.

10 പ്രവോമഹേ സഹസാ സഹസ്വത
ഉഷബ്ബുധേ പശുഷേ നാഗ്നയേ
സ്തോമോ ബഭൂത്വഗ്നയേ
പ്രതിയദീം ഹവിഷ്മാൻ വിശ്വാസുക്ഷാസുജോഗുവേ
അഗ്രേരേഭോനജരതല്ലഷ്യുണാം
ഭ്രജ്ജിഹോതല്ലഷ്യുണാം

അന്വയം –

(ഹേ ഉൽഗാത്രാദയഃ സ്തോതാരഃ)
വഃ സ്തോമഃ — യുഷ്മാകം സ്തോത്രം
മഹേ സഹസാ
സഹസ്യതേ — മഹതേ, ബലേനപരാഭിഭവന
സാമർത്ഥ്യവതേ
ഉഷഃ ബുധേ ജാഗ്രയേ — ഉഷഃ കാലേപ്രബുധ്യമാനായ
ഗൃഹേ പ്രബുദ്ധ
പശു–ഷേ ന — പശുഫലപ്രദായാപി
(നശബ്ദോപ്യർത്ഥ)
അഗ്നയേ (സഹസാ)
പ്ര ബഭ്രേ — പ്രീണയിതും സമർത്ഥം ഭവതു
യത് ഈം പ്രതി — യസ്മാത് പുനരഗ്നിം ലക്ഷീകൃത്യ
ഹവിഷ്മാൻ — ഘൃതാദിഹവിര്യുക്തഃ യജമാനഃ
വിശ്വാസു ക്ഷാസു — സർവ്വാസ്വപിവാസ
ഭൂതാസുവേദിഷു
ജോഗുവേ — അത്യർത്ഥം ഗച്ഛതി
ഋഷ്വണാം — ഭാഗവതാനാം, ദേവാനാംമധ്യേ
(ശ്രേഷ്ഠമഗ്നിം)
ദ്രഷ്ടിഃ — സ്തുതികുശലഃ
ഋഷ്വണാം — മഹതാം ധനവതാംമധ്യേ
രേഭഃ ന — വന്ദീവ
ഹോതാ അഗ്രേ ജാതേ — സ്തൗതി (ഇതരദേവേഭ്യഃ പൂർവ്വം)

അർത്ഥം–ഉൽഗാതാവു മുതലായ സ്തോതാക്കളേ, നിങ്ങളുടെ സ്തോത്രം മഹാനും, ബലംകൊണ്ട് ശത്രുക്കളെ ജയിപ്പാൻ പോന്നവനും, പ്രഭാതത്തിൽ ഉണരുന്നവനും, സേവിക്കുന്നവൎക്ക് പശുഫലത്തെ (ഗോവർദ്ധന ഫലത്തെ) കൊടുക്കുന്നവനുമായ അഗ്നിക്ക പ്രീണനപരമായി ഭവിക്കട്ടെ. ഈ അഗ്നിയെ ഉദ്ദേശിച്ചാണല്ലൊ നെയ്യ് മുതലായ ഹവിസ്സോടുകൂടിയ യജമാനൻ എല്ലാ യാഗവേദികളിലും എപ്പോഴും ഗമിക്കുന്നത്. വന്നചേരുന്ന ദേവന്മാരുടെ ഇടയിൽ ശ്രേഷ്ഠനായ അഗ്നിയെ സ്തുതികുശലനായ ഹോതാവ്, പ്രഭുക്കളുടെ ഇടയിൽ സ്തുതിപാഠകൻ എന്നപോലെ മററു ദേവന്മാൎക്ക മുമ്പിൽ സ്തുതിക്കുന്നു.

11 സനോനേദിഷ്ഠംദദൃശാനആഭരാ
ഗ്നേദേവേഭിസ്സചനാസ്സുചേതുനാ
മഹോരായസ്സുചേതുനാ
മഹിശവിഷ്ഠനസ്കൃധി സഞ്ചക്ഷേഭുജേ അസ്യൈ
മഹിസ്തോതൃഭ്യോമഘവന്ത്സുവീര്യം
മഥീരുഗ്രോനശവസാ വ 13

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ സഃ (ത്വം)

നഃ നേദിഷ്ഠം	— അത്യന്തസമീപേ
ദദൃശാനഃ	— വേദ്യാം ദീപ്യതേന ദൃശ്യമാനഃ
ദേവേഭിഃ സ–ചനാഃ	— ഇതരൈർദ്ദേവൈസ്സമാനാന്നഃ
സു–ചേതുനാ	— ശോഭനേന ചേതസായുക്തഃ
സു–ചേതുനാ	— ത്വദനുഗ്രഹ ഹേതുനാ ശോഭന ചേതോവതാമയായുക്തഃ
മഹഃ രായഃ ആ ഭര	— അസ്മാകമാഹര
ഹേ ശവിഷ്ഠ, (അഗ്നേ,)	— ബലവന്നഗ്നേ,
സം–ചക്ഷേ അസ്യൈ മഹി ഭുജേ	— സമ്യക്ദർശനീയായ പൃഥിവ്യാസ്സംബന്ധിനേ മഹതേ ഭോഗായ
നഃ മഹി കൃധി	— മഹദന്നം, ബലംവാ കുരു, സമ്പാദയ
ഹേ മഘ–വൻ,	
സ്തോതൃ–ഭ്യഃ	— സ്തോതൃകർത്തൃഭ്യഃ
സു–വീര്യം	— ശോഭനപുത്രഭൃത്യാദ്യുപേതം ധനം (കൃധി)
(കിംച ശവസാ യുക്തസ്സൻ) ശവസാ ഉഗ്രഃ ന	— കശ്ചിത്ക്രൂരഃ ബലേന മഥീത്വതി തദ്വൽ
മഥീഃ	— അസ്മദഭിരോധിനോനാശയ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്ന് ഞങ്ങൾക്ക് ഏററവും സമീപത്തിൽ, വേദിയിൽ കത്തിക്കാളി കാണപ്പെട്ടുന്നവനായി, ദേവന്മാരോടൊപ്പം ആനന്ദിപ്പവനായി, നല്ല ചേതസ്സുററവനായി, അവിടത്തെ അനുഗ്രഹത്താൽ നല്ല മനസ്സോടെ എന്നോടുകൂടിയവനായി, മഹത്തായ സമ്പത്ത് ഞങ്ങൾക്കണച്ചാലും. അല്ലയോ ബലവാനായ അഗ്നേ, നല്ലപോലെ കാണത്തക്ക മഹത്തായ ഐശ്വര്യമായ ഭോഗത്തിന്നായിക്കൊണ്ട് ഞങ്ങൾക്ക് മഹത്തായ അന്നം (പുഷ്ടി, ബലം) ഉണ്ടാക്കിത്തന്നാലും. അല്ലയോ ധനവാനായ അഗ്നേ, സ്തോതാക്കൾക്ക് സൽപുത്രഭൃത്യാദികളോടുകൂടിയ സമ്പത്തുണ്ടാക്കികൊടുത്താലും. അവിടുന്ന് ബലവാനായി, ഊക്കനായ ഒരു ക്രൂരൻ എതിരാളിയെ അമർക്കുന്നപോലെ, ഞങ്ങളുടെ ശത്രുക്കളെ ഒടുക്കിയാലും.

വർഗ്ഗം 14–16

1 അയം ജായത മനുഷോ ധരീമണി
ഹോതാ യജിഷ്ഠ ഉശിജാമനുവ്രത
മഗ്നിഃ സ്വമനുവ്രതം
വിശ്വശ്രുഷ്ടിസ്സഖീയതേ രയിരിവ ശ്രവസ്യതേ
അദബ്ധോ ഹോതാ നിഷദദിളസ്പദേ
പരിവീത ഇളസ്പദേ

അന്വയം.—

ഹോതാ	— ദേവാനാമാഹ്വാതാ
യജിഷ്ഠഃ	— അതിശയേനയഷ്ടൃതമഃ
അയം അഗ്നിഃ ഉശിജാം	— കാമയിതൄണാം യജമാനാനാം
വ്രതം അനു	— കർമ്മലക്ഷീകൃത്യ
മനുഷഃ	— മനുഷ്യസ്യ അധ്വര്യോസ്സകാശാൽ
ജായത	— അരണിമഥനേനോൽപന്നഃ

(ന കേവലം പരാത്ഥമേവ)—	വിശ്വ–ശ്രുഷ്ടിഃ–വിശ്വവിഷയ കമ്മവാൻ (സഃ)
സ്വം പ്രതം അന	— സ്വകീയം ഹവിസ്വീകാരാദി രൂപം കമ്മ അന ലക്ഷ്യച
സഖി–യതേ	— സഖിത്വമാത്മന ഇച്ഛതേ
ശ്രവസ്യതേ	— അതിപ്രസിദ്ധാന്നമാത്മന ഇച്ഛതേ യജമാനായ
രയിഃ–ഇവ	— ധനസ്ഥാനീയഃ (ജായത)

(ധനം യഥാ സഖ്യം അന്നസമൃദ്ധിം ച സാധയതി തദ്വൽ അയമഗ്നിരപി തസ്മൈ ദ്വയം സാധയതി.)

(കിം ചായമഗ്നിഃ)

അദബ്ധഃ	— കേനാപ്യഹിംസിതഃ
ഹോതാ	— ഹോമനിഷ്പാദകഃ
പരി–വീതഃ	— പരിധിഭിഃ പരിതോവേഷ്ടിതസ്സൻ
ഇളഃ പദേ	— ഇഡായാഃ, ഭൂമ്യാഃ പദേ
ധരീമണി	— സാരഭൂതേ സ്ഥാനേ, വേദ്യാം
ഇളഃ പദേ	— മനോഃ പുത്ര്യാഃ ഗോരൂപായാഃ ഇഡായാഃ പാദന്യാസപ്രദേശേ
നി സദൽ	— നിഷീദതി

അത്ഥം—ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനും ഏററവും യജനീയനമായ ഈ അഗ്നി ഫലകാമന്മാരായ യജമാനന്മാരുടെ കമ്മത്തെ മുൻനിർത്തി, അധ്വര്യുവിൻെറ അടുക്കൽ അരണികടച്ചിലിൽ നിന്നു് ജനിച്ചു. അന്യക്കുവേണ്ടി മാത്രമല്ല, എല്ലാ വിഷയങ്ങളിലുമുള്ള കമ്മത്തോടുകൂടിയ അവിടുന്നു് സ്വന്തമായി ഹവിസ്സു സ്വീകരിക്കുക മുതലായ കമ്മത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചും തൻെറ സഖിത്വമിച്ഛിക്കുന്നവനും യശസ്കരമായ അന്നമാഗ്രഹിക്കുന്നവനുമായ യജമാനന്നു് ധനാഗമസ്ഥാനീയനായും ജനിച്ചു. (ധനം കൊണ്ടു് സഖ്യവും അന്നസമൃദ്ധിയും കൈവരുന്നപോലെ അവരണ്ടും അഗ്നിയും സാധിപ്പിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു ധനാഗമസ്ഥാനീയത്വം.) കൂടാതെ ഈ അഗ്നി ആരാലും കേടേല്പിക്കപ്പെടാതെ, ഹോമനിവ്വാഹകനായി പരിധികളാൽ (ഹോമകുണ്ഡത്തിന്നു് ചുററും വിരിക്കുന്ന ദഭ പുല്ലുകളാൽ) ചുററപ്പെട്ടവനായി, ഭൂമിയുടെ പദത്തിൽ, വേദിയിൽ മനുവിൻെറ

പുത്രി ഗോത്രപയായ ഇഡയുടെ പാദവിന്യാസ പ്രദേശത്ത് ഇരിയ്ക്കുന്നു. ("വേദിമാഹുഃപരമന്തം പൃഥിവ്യാഃ" എന്നും "ഏതാവതീവൈ പൃഥിവീയാവതീ വേദിഃ" എന്നും ശ്രുതി. ഏതുവരെ ഭൂമിയുണ്ടോ അതുവരെ വേദി എന്നർത്ഥം. മനുപുത്രിയായ ഇഡയുടെ പാദവിന്യാസം യാഗവേദിയിൽ സങ്കല്പിതം.)

2 തംയജ്ഞസാധമപിവാതയാമ
സ്യൃതസ്യപഥാനമസാഹവിഷ്മതാ
ദേവത്രാതാഹവിഷ്മതാ
സനഊർജ്ജാമുപാഭൃത്യയാകൃപാനജൂര്യതി
യം മാതരിശ്വാമനവേപരാവതോ
ദേവംഭാഃ പരാവതഃ

അന്വയം:—

യജ്ഞ_സാധം — യജ്ഞസ്യസാധകം
(വേദ്യാം സ്ഥാപിതം) തം (അഗ്നിം)
ഋതസ്യ പഥാ — യാഗസ്യമാർഗ്ഗേണ, യാഗാനുഷ്ഠാനേന
ഹവിഷ്മതാ നമസാ — ആജ്യാദിദ്രവ്യവതാ നമസ്കാരോപലക്ഷണേന ഉപസ്ഥാനേന
ഹവിഷ്മതാ — ഹവിഷ്മതി, ബഹുഹവിര്യുക്തേ (സപ്തമ്യർത്ഥേതൃതീയ)
ദേവ-ത്രാതാ — യജ്ഞേ
അപി വാതയാമസി — ആപാദിതോഷം സേവാമഹേ
യം (അഗ്നിം) ദേവം — ദ്യോതമാനം
മാതരിശ്വാ — അന്തരിക്ഷസഞ്ചാരീവായുഃ പൂർവ്വം

മനവേ	— മനോരഥായ
പരാ–വതഃ	— അതിദൂരം ഗതവതഃ ആദിത്യാൽ
ഭാഃ	— ആഭാസീൽ, ഔചിത്യേന ഭൂമൌസ്ഥാപിതവാൻ തദാൽ
സഃ (അഗ്നിഃ) നഃ	— അസ്മൽ സംബന്ധിനാം
ഊർജ്ജാം	— ഹവിർല്ലക്ഷണാന്നാനാം
ഉപ–ആഭൃതി	— ഉപാഹരണേ, തൽസ്വീകാര വിഷയേ
അയാ കൃപാ	— അനയാ സാമർത്ഥ്യലക്ഷണയാ ഹവിസ്വീകാരരൂപയാകല്പനയാ
ന ജൂര്യതി	— യജ്ഞസമാപ്തിപര്യന്തം ന നശ്യതി, അജരോവർത്തതേ
(തമഗ്നിം) പരാ–വതഃ	— ദൂരാൽ, അസ്മദ്ദേവയജനം പ്രതി സ്ഥാപയതു

അർത്ഥം–യജ്ഞത്തെ സാധിപ്പിക്കുന്നവനും വേദിയിൽ സ്ഥാപിതനുമായ ആ അഗ്നിയെ, യാഗാനുഷ്ഠാനമാർഗ്ഗത്തിലൂടെയും നെയ്യ് മുതലായ ഹവിസ്സുകളോടുകൂടി നമസ്കാരം മുതലായ ഉപാസനയാലും പലവിധ ഹവിസ്സുകളോടുകൂടിയ യജ്ഞത്തിൽ അവിടന്ന് പ്രസാദിക്കും വരെ സേവിക്കുന്നു. കൂടാതെ തിളങ്ങുന്ന യാതൊരഗ്നിയെ അന്തരീക്ഷചാരിയായ വായു മനുവിനുവേണ്ടി ആദിത്യങ്കൽ നിന്ന് കളത്തി ഭൂമിയിൽ സ്ഥാപിച്ചുവോ, ആ അഗ്നി നമ്മളെസ്സംബന്ധിച്ചവരുടെ ഹവിരന്നങ്ങളുടെ സ്വീകാരവിഷയത്തിൽ സാമർത്ഥ്യത്തോടുകൂടി ദൂരത്തിൽ നിന്ന് നമ്മളുടെ യാഗത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച് സ്ഥാപിതനായി, യജ്ഞസമാപ്തി വരെ കെടാതെ നില്ക്കുന്നു.

3 ഏവേനസദ്യഃ പര്യേതിപാർത്ഥിവം
മുഹുർഗ്ഗീരേതോ വൃഷഭഃ കനിക്രദ
ദ്ദധദ്രേതഃ കനിക്രദൽ
ശതം ചക്ഷാണോ അക്ഷഭിർദ്ദേവോ വനേഷു തുർവ്വണിഃ
സദോദധാന ഉപരേഷുസാനു
ഷ്വഗ്നിഃ പരേഷു സാനുഷു

അന്വയം:—

മുഹുഃ-ഗീഃ — സർവ്വദാഗിരമാണഃ
രേതഃ — ഹവീരൂപമന്നം, തദ്വാൻ
വൃഷഭഃ — കാമാനാം വർഷിതാ (അയമഗ്നിഃ)
കനിക്രദൽ — ശബ്ദയൻ
ഏവേന പരി ഏതി — ഗമനസാധനേന അഭിമുഖം ഗച്ഛതി
സദ്യഃ — അസ്മദാഹ്വാനാനന്തരമേവ
പാർത്ഥിവം — പൃഥിവീസംബന്ധിസ്ഥാനം വേദിം
രേതഃ ദധൽ — ആജ്യാദി സ്വീകാരേണ അത്യധികം സാമർത്ഥ്യം ദധാനഃ
ദേവഃ വനേഷു — സംഭജനേഷു സ്തോത്രേഷു
അക്ഷ-ഭിഃ — അക്ഷസ്ഥാനീയാഭിർജ്വാലാഭിഃ
ശതം ചക്ഷാണഃ — സർവ്വതഃ വിവിധം പ്രകാശമാനഃ
(തഥാ) തുർവ്വണിഃ — ശീഘ്രഗന്താ (അയമഗ്നിഃ)
കനിക്രദൽ (പരിഏതി) — ശബ്ദയൻ അഭിമുഖമാഗച്ഛതി
(കിംച) സാനുഷു
ഉപരേഷു — സമുച്ഛ്രിതേഷു യജമാന ഗൃഹേഷു
സദഃ ദധാനഃ — സ്ഥാനം ധാരയമാണഃ
അഗ്നിഃ പരേഷു സാനുഷു — സമുച്ഛ്രിതേഷു കർമ്മസു (പരി ഏതി)

അർത്ഥം—എപ്പോഴും പുകഴ്ത്തപ്പെടേണ്ടവനും ഹവിരന്നത്തോടു കൂടിയവനും, കാമവർഷകനമായ ഈ അഗ്നി നമ്മുടെ വിളികേട്ടു ഉടനെ വേദിസ്ഥാനത്തു് വാഹനാരൂഢനായി ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ടു് നേരേ എത്തുന്നു. നെയ്യ് മുതലായ ഹവിസ്സുകൾ ഉൾക്കൊണ്ടു് അത്യധികം സാമർത്ഥ്യമാർന്ന ദേവനായ അഗ്നി, സ്തോത്രങ്ങളിൽ തല്പരനായി കണ്ണുകളുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള ജ്വാലകളാൽ നൂറുവിധത്തിൽ പ്രകാശമാനനായി, ശീഘ്രഗാമിയായി ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ടു നേരേ വരുന്നു. കൂടാതെ ഉയരമുള്ള യജമാനഗൃഹങ്ങളിൽ സ്ഥാനമുറപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് അഗ്നി ഉൽകൃഷ്ടകർമ്മങ്ങളിൽ വന്നുചേരുന്നു.

4 സസുക്രതുഃ പുരോഹിതോ ദമേദമേ

ഗ്നിര്യജ്ഞസ്യാധ്വരസ്യചേതതി

ക്രത്വായജ്ഞസ്യ ചേതതി

ക്രത്വാവേധാ ഇഷൂയതേ വിശ്വാ ജാതാനിപസ്പശേ

യതോഘൃതശ്രീരതിഥി രജായത

വഹ്നിർവേധാ അജായത

അന്വയം:—

സഃ അഗ്നിഃ സു–ക്രതുഃ	— ശോഭനകർമ്മാ
പുരഃ–ഹിതഃ	— യാഗനിർവ്വാഹകഃ
ദമേ–ദമേ	— തത്തദ്യജമാന ഗൃഹേ
അധ്വരസ്യ യജ്ഞസ്യ	— നാശരഹിതസ്യ ഫലപ്രദസ്യ യജ്ഞസ്യ
ചേതതി	— തദർത്ഥം പ്രബുധ്യതേ
(കിംച അയം യജമാനോപി) ക്രത്വാ	— ശോഭനകർമ്മണാ
യജ്ഞസ്യ ചേതതി	— കർത്തവ്യതാം അവ ജാനാതി
(കിംചായമഗ്നിരപി) ക്രത്വാ	— പ്രകൃഷ്ടേന കർമ്മണാ
വേധാഃ	— വിവിധാനാം ഫലാനാം കർത്താസൻ
ഇഷു–യതേ	— അന്നമിഛതേ യജമാനായ
വിശ്വാ ജാതാനി	— സർവ്വാണി സമ്പാദിതാനി ഹവിരാദീനി
പസ്പശേ	— അത്യർത്ഥം സ്പൃശതി, സ്വീകരോതി
യതഃ (അയം) ഘൃത–ശ്രീഃ	— ഘൃതംസേവമാനഃ
അതിഥിഃ അജായത	— അതിഥിവൽ പൂജ്യഃ ഉൽപന്നഃ

(ഏവം അഗ്നൌ പ്രവൃദ്ധേ സതി യജമാനോപി)

വഹ്നിഃ വേധാഃ — ഹവിഷാം വോഢാ വിവിധസ്യഫലസ്യ കർത്താ, ഉൽപാദയിതാ

അജായത — സമർത്ഥോഭവൽ

അർത്ഥം—ആ അഗ്നി ശോഭനകർമ്മാവും യാഗനിർവ്വാഹകനുമാകുന്നു. യജമാനഗൃഹങ്ങളിൽ നാശരഹിതമായ, ഫലപ്രദമായ യജ്ഞത്തിനുവേണ്ടി ഉണർവ്വേല്ക്കുന്നു. അപ്പോൾ യജമാനനും സൽകർമ്മത്താൽ യജ്ഞത്തിന്റെ കർത്തവ്യതയെ അറിയുന്നു. അഗ്നിയും ഉൽകൃഷ്ടകർമ്മാവായി വിവിധഫലങ്ങളുടെ കർത്താവായി അനുഗമിച്ചിരിക്കുന്ന യജമാനനുവേണ്ടി ഒരുക്കിവെച്ച ഹവിസ്സു മുതലായതെല്ലാം നല്ലപോലെ സ്പർശിക്കുന്നു, സ്വീകരിക്കുന്നു. അവിടുന്ന് നെയ്യ് ഉൾക്കൊണ്ട് അതിഥി എന്നപോലെ പൂജ്യനായി, ഉൽപന്നനായി വളർന്നപ്പോൾ യജമാനനും ഹവിസ്സുവഹിക്കുന്നവനായും വിവിധ ഫലങ്ങളുടെ കർത്താവായും ഉൽപാദനത്തിന് സമർത്ഥനായും ഭവിച്ചു.

5 ക്രത്വായദസ്യതവിഷീഷു പൃഞ്ചതേ
ഽഗ്നേരവേണ മരുതാം നഭോജ്യ
ഷിരായനഭോജ്യാ
സഹിഷ്മാദാനമിന്വതി വസൂനാം ച മജ്മനാ
സന സ്ത്രാസതേദുരിതാദഭിഹ്രുത
ശംസാദഘാദഭിഹ്രുതഃ വ. 14

അന്വയം:—

യൽ — യസ്മാൽ കാരണാൽ സർവ്വേ യജമാനാഃ

ക്രത്വാ — ഹവിഷ്പ്രദാനരൂപേണ പ്രകൃഷ്ടേന കർമ്മണാ

അസ്യ അഗ്നേഃ

തവിഷീഷു — പ്രബലാസു ജ്വാലാസു

അവേന — തൃപ്തിനിമിത്തേന
ഭോജ്യാ — ഭക്ഷ്യാണി, പുരോഡാശാദീനി
മരുതാം ന ഭോജ്യാ — വായൂനാം സംബന്ധീനി
വ്രീഹ്യാദീനീവ
(വായുഷു മേഘം നിഭിദ്യവൃഷ്ടിം ജനയത്സുസത്സുവ്രീഹ്യാദി
ഭോജ്യാന്യുൽപന്നാനി)
ഇഷിരായ ന — യാചമാനായാതഥിനേഭക്ഷ്യാ
ദീനിയഥാദീയന്തേ, തദ്വൽ
പൃഞ്ചതേ — മിശ്രയതി
(അതഃ കാരണാൽ)
സഃ ഹി — സഃഖലു യജമാനഃ
വസൂനാം ച മജ്മനാ — നിവാസയോഗ്യാനാം ധനാനാം
(അഗ്നിനാലബ്ധാനാം
ബലേനൈവ)
ദാനം ഇന്വതി സ്മ — ഹവിഷ്പ്രദാനം തസ്മൈ വ്യാപ്നോ
തിസ്മ
(കിംച) സഃ (അഗ്നിഃ)
അഭി–ഹ്രുതഃ — ആഭിമുഖ്യേന പാപൈഃ
ഹ്രിയമാണാൻ
നഃ ഉഃ—ഇതാൽ ത്രാസതേ — അസ്മാൻ പാപാൽ ത്രായതേ
(തഥാ) ശംസാൽ — ഹിംസകാൽ
അഭി–ഹ്രുതഃ — അഭിതോ ഹ്രിയമാണാൽ
അംഘാൽ — ദുഃഖാൽ, തൽ കാരണാൽ
പാപാൽ (ത്രാസതേ)

അർത്ഥം—യാതൊരു കാരണത്താൽ എല്ലാ യജമാനന്മാരും ഹവിർദ്ദാനരൂപമായ ഉൽകൃഷ്ടകർമ്മം കൊണ്ടു് ഈ അഗ്നിയുടെ ശക്തിയുള്ള ജ്വാലകളിൽ, അവിടത്തെ തൃപ്തിയെ ഉദ്ദേശിച്ചു്, പുരോഡാശാദി ഭക്ഷണസാധനങ്ങൾ, വായുസംബന്ധമായ നെല്ലു്, അരി മുതലായവ യാചിച്ചുവരുന്ന അതിഥിക്കു് ഭക്ഷണമായി കൊടുക്കുന്ന പോലെ, ഹോമിച്ചു ചേർക്കുന്നുവോ, ആ കാരണത്താൽ അഗ്നിയിൽ നിന്നു് ലഭിച്ച സുഖജീവിതയോഗ്യമായ ധനങ്ങളുടെ ബലത്താൽ അവിടത്തേക്കു് ഹവിഷ്പ്രദാനം നിറച്ചും ചെയ്യുന്ന (അഗ്നിയെ ഉദ്ദേശിച്ചു് യാഗം ചെയ്തു് അഗ്നിപ്രസാദത്താൽ ലഭിച്ച ധനം വീണ്ടും അഗ്നിക്കു തന്നെ

സമപ്പിക്കുന്നു) കൂടാതെ ആ അഗ്നി നേരിട്ടു പാപം ബാധിച്ചു ആ ദുരിതത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിയ്ക്കുന്നു അതുപോലെ ഉപദ്രവകാരിയിൽ നിന്നും, അടുത്താണഞ്ഞു ബാധിയ്ക്കുന്ന ദുഃഖത്തിൽ നിന്നും അതിന്നു കാരണമായ പാപത്തിൽ നിന്നും രക്ഷിയ്ക്കുന്നു

6 വിശ്വോവിഹായാ അരതിർവസുർദധേ
ഹസ്തേ ദക്ഷിണേ തരണിർന്ന ശിശ്രഥൽ
ശ്രവസ്യയാനശിശ്രഥൽ
വിശ്വസ്മാ ഇദിഷുധ്യതേ
ദേവത്രാഹവ്യമോഹിഷേ
വിശ്വസ്മാ ഇത്സുകൃതേവാരമൃണ്വ
ത്യഗ്നിർദ്വാരാ വ്യൃണ്വതി

അന്വയം —

വിശ്വഃ വി-ഹായാഃ വസുഃ — വിശ്വാത്മകഃ, മഹാൻ, നിവാസയിതാ
അരതിഃ — അയജമാനസ്യ, അരമമാണഃ, അപ്രീതഃ
(അയമഗ്നിഃ) ദക്ഷിണേ ഹസ്തേ — വാമേതരേ, അഭിമതം പ്രദാതുമുദ്യുക്തേ ഹസ്തേ
(യജമാനായ ദാതവ്യം ധനം) ദധേ — ധാരയതി
(ധനം ച) തരണിഃ ന — താരകസ്സൂര്യ ഇവ, സയഥാ ഉപാസകായ അഭിമതം ഹസ്തേ ശ്ലഥയതി തഥാ
ശിശ്രഥൽ — യജമാനാഘം ശ്രഥയതി, ദദാതി

(കിം ച) ശ്രവസ്യയാ
ന ശിശ്രഥൽ — ഹവീരൂപാന്നേച്ഛയൈവ നവി മുഞ്ചതി
(അയമനുഗ്രഹേണൈവ പാലയതേ; ഹവിസ്വീകാരസ്തു വ്യപദേശമാത്രേണ)
(ഇദാനീം പ്രത്യക്ഷകൃതഃ ഹേ അഗ്നേ)
ദേവ—ത്രാ — ദേവേഷുമധ്യേ അതിശയേനത്വം
വിശ്വസ്മൈ ഇൽ
ഇഷുധ്യതേ — സർവ്വസ്മൈ ഏവ ഹവിരാത്മന ഇച്ഛതേ, ഇന്ദ്രാദയേ
ഹവ്യം ആ ഊഹിഷേ — തത്തദ്ദേവതാമുദ്ദിശ്യപ്രത്തം പുരോഡാശാദികം സർവ്വതോ വഹസി
(കിം ചായമഗ്നിഃ) വിശ്വ
സ്മൈ ഇൽ സു—കൃതേ — ശോഭനയജ്ഞകർത്രേ യജമാനായൈവ
വാരം — വരണീയം, അന്നാദികം
ഋണ്വതി — ഗച്ഛതി, കരോതി
(കിം ചായം) അഗ്നിഃ
ദ്വാരാ — സ്വർഗ്ഗാദ്യഭിമതദ്വാരാണി
വി ഋണ്വതി — വിവൃണോതി, പ്രതിബന്ധ പാപാപനയദ്വാരാ അഭിമതാനി സാധയതി

അത്ഥം—വിശ്വാത്മകനും, മഹാനും എല്ലാവരെയും അതാതിടത്തു് വസിപ്പിക്കുന്നവനും, അയജ്വാക്കളിൽ (യാഗവിരോധികളിൽ) ഇണങ്ങാത്തവനുമായ ഈ അഗ്നി, അഭിമതം കൊടുപ്പാൻ ഉന്നുന്ന വലത്തെകയ്യിൽ യജമാനന്നു് കൊടുക്കേണ്ടും ധനം ധരിക്കുന്നു. അങ്ങിനെ കയ്യിലേന്തി താരകനായ സൂര്യൻ തന്റെ ഉപാസകന്നു് അഭീഷ്ടമരുളുന്നപോലെ, കയ്യയക്കുന്നു, കൊടുക്കുന്നു. കൂടാതെ ഹവിരന്നത്തിലുള്ള ഇഷ്ടംകൊണ്ടു്, (യജമാനന്മാരെ) വിടുന്നില്ല. (അവിടുന്നു് അനുഗ്രഹം കൊണ്ടു പാലിക്കുന്നു എന്നു മാത്രം. ഹവിസ്വീകാരം ഒരു ചടങ്ങുമാത്രം) (എനി നേരേ സ്തുതിക്കുന്നു.) അല്ലയോ അഗ്നേ, ദേവന്മാരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ അവിടുന്നു്, ഹവിസ്സിച്ഛിക്കുന്ന ഇന്ദ്രാദ്യന്മാരായ

എല്ലാപേക്കും തന്നെ അതാതു ദേവന്മാക്ക് ഉദ്ദേശിച്ച നല്ലപ്പെട്ടന്ന പുരോഡാശാദി ഹവിസ്സ് എമ്പാടും വഹിക്കുന്ന പിന്നെ ഈ അഗ്നി യജ്ഞാർത്ഥമുള്ള യജമാനന്നെല്ലാം തന്നെ വരണീയമായ അന്നാദിപുഷ്ടിയെ ഉണ്ടാക്കുന്ന കൂടാതെ ഈ അഗ്നി സ്വർഗ്ഗാദിയായ അഭിമതത്തിൻറെ വാതില്ക്കൽ അതിന്നു തടസ്ഥമായ പാപത്തെ അകററി ഉന്നാകാട്ടക്കുന്ന സാധിപ്പിക്കുന്ന

7 സമാനഷേ വൃജനേശന്തമോഹി

തോഽഗ്നിര്യജ്ഞേഷു ജേന്യോന വിശ്പതിഃ

പ്രിയോയജ്ഞേഷു വിശ്പതിഃ

സഹവ്യാ മാനുഷാണാ

മിളാകൃതാനിപത്യതേ

സനസ്രാസതേ വരുണസ്യധൂർത്തേ

മഹോദേവസ്യ ധൂർത്തേഃ

അന്വയം —

സഃ അഗ്നിഃ മാനുഷേ

വൃജനേ — മനുഷ്യസ്യ യജമാനസ്യ സംബന്ധിനി വർജനീയേ പാപേ നിമിത്തഭൂതേ സതി

യജ്ഞേഷു (നിമിത്തഭൂതേഷു) ശം—തമഃ — അത്യന്തം സുഖതമഃ (അരിഷ്ടസ്യ നിവാരകത്വാൽ)

ഹിതഃ — സ്വർഗ്ഗാദ്യഭിമതസാധകഃ (ഭവതി)

(കിം ചായം) യജ്ഞേഷു — യാഗേഷു

ജേന്യഃ ന വിശ്പതിഃ — ജയശീലോ രാജാ സമ്യക് പരിപാലനേന യഥാ പ്രജാനാം പ്രിയോ ഭവതി തഥാ

വിശ്പതിഃ പ്രിയഃ — ഋത്വിക് രൂപാണാം പ്രജാനാം പാലക പ്രിയശ്ച ഭവതി

—

സഃ മാനുഷാണാം	— യജമാനാനാം സംബന്ധീനി
ഇളാ കൃതാനി ഹവ്യാ	— വേദ്യാം സമ്പാദിതാനി ഹവീംഷി ഉദ്ദിശ്യ
പത്യതേ	— പതതി, ആഗച്ഛതി
(കിം ച) സഃ (അഗ്നിഃ)	
നഃ	— അസ്മാൻ യജമാനാൻ
വരുണസ്യ ധൂർത്തേഃ	— വാരകസ്യ, ഹിംസകസ്യ (ഭയാൽ)
ത്രാസതേ	— ത്രായതേ, പാലയതേ
മഹഃ ദേവസ്യ ധൂർത്തേഃ	— മഹതഃ ദേവസ്യ ഹിംസാതഃ ത്രാസതേ

അർത്ഥം—ആ അഗ്നി യജമാനനെസ്സംബന്ധിച്ച് ഒഴിവാക്കേണ്ട പാപമിരിയ്ക്കുമ്പോഴും യജ്ഞങ്ങൾ അനുഷ്ഠിച്ച നിമിത്തമായി, അവങ്കൽ അത്യന്തം പ്രീതനും സ്വർഗ്ഗാദ്യഭീഷ്ടങ്ങൾ സാധിപ്പിയ്ക്കുന്നവനുമായി ഭവിക്കുന്നു. കൂടാതെ അവിടുന്ന്, വേണ്ടപോലെ ഭരിക്കുന്ന ജയശീലനായ ഒരു രാജാവ് പ്രജകൾക്ക് പ്രിയനാകുന്നതുപോലെ, യജ്ഞങ്ങളിൽ ഋത്വിഗാദികളായ പ്രജകൾക്ക് പാലകനായും പ്രിയനായും ഭവിക്കുന്നു. പിന്നെ ഈ അഗ്നി, യജമാനന്മാർ വേദിയിലൊരുക്കിയ ഹവിസ്സുകളെത്തേടി പറന്നെത്തുന്നു. അതിന്നും പുറമെ, ആ അഗ്നി യജമാനരായ നമ്മെ, തടുത്തുനിർത്തി ഉപദ്രവിക്കുന്ന ദ്രോഹികളുടെ, ഭയത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിക്കുന്നു. അതുപോലെ മഹാനായ ദേവൻെറ ഹിംസയിൽ നിന്നും (ദൈവികമായ ആപത്തിൽനിന്നും) രക്ഷിക്കുന്നു.

8 അഗ്നിംഹോതാരമീളതേവസ്വധിതിം
പ്രിയംചേതിഷ്ഠ മരതിന്ന്യേരിരേ
ഹവ്യവാഹന്ന്യേരിരേ
വിശ്വായുംവിശ്വവേദസം
ഹോതാരം യജതംകവിം
ദേവാസോരണ്വമവസേവസൂയവോ
ഗീർഭീരണ്വംവസൂയവഃ

അന്വയം:-

(ഋത്വിജഃ) ഹോതാരം — ഹോമനിഷ്പാദകം
(ഇമം) അഗ്നിം
ഈളതേ — സ്തുവന്തി
(തഥാ) വസു-ധിതിം — ധനസ്യ ധാരയിതാരം
പ്രിയം — സർവ്വേഷാം പ്രിയതമം
ചേതിഷ്ഠം — പ്രകൃഷ്ട ചേതനവന്തം
അരതിം — ഈശ്വരം
വിശ്വ-ആയും — സർവ്വത്ര പ്രാണിജീവനം
വിശ്വ-വേദസം — സർവ്വപ്രജ്ഞം
ഹോതാരം — ദേവാനാമാഹ്വാതാരം
യജതം, കവിം — യജനീയം, സർവ്വജ്ഞം
അമുമഗ്നിം
നി ഏരിരേ — നിതരാം പ്രാപ്താഃ
ഹവ്യ-വാഹം നി ഏരിരേ — നിശ്ശേഷേണ പ്രാപ്താഃ
(കിംച) ദേവാസഃ — ദേവനശീലാ ഋത്വിജഃ
രണ്വം അവസേ — ശബ്ദവന്തം (തം) രക്ഷണായ
വസു-യവഃ — വസുകാമാസ്സന്തഃ (ന്യേരിരേ)
രണ്വം ഗീഃ-ഭിഃ
വസു-യവഃ — ഹവിരന്നം അഗ്നയേ ദാതും
ആത്മന ഇച്ഛന്തഃ (ന്യേരിരേ)

അർത്ഥം-ഋത്വിക്കുകൾ ഹോമനിർവ്വാഹകനായ ഈ അഗ്നിയെ സ്തുതിയ്ക്കുന്നു. ധനം കയ്യിലേന്തിയവനും എല്ലാവർക്കും പ്രിയനും ഉൽകൃഷ്ട ചേതനയോടു കൂടിയവനും ഈശ്വരനും സർവ്വ പ്രാണികൾക്കും ജീവനം കൊടുക്കുന്നവനും എല്ലാ അറിവും തികഞ്ഞവനും ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനും യജനീയനും, മേധാവിയുമായ ഈ അഗ്നിയെ ഋത്വിക്കുകൾ പ്രാപിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു. ദേവന്മാർക്കു ഹവിസ്സു വഹിക്കുന്ന അവിടുത്തെ തികച്ചും പ്രാപിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു. പിന്നെ പ്രകാശമാനന്മാരായ ഋത്വിക്കുകൾ രക്ഷണത്തിന്നായി, ശബ്ദമുണ്ടാക്കുന്ന അവിടുത്തെ ധനകാമന്മാരായി പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു. ശബ്ദമുണ്ടാക്കുന്ന അവിടുത്തെ സ്തോത്രങ്ങൾ മുഴക്കി ധനകാമന്മാരായി പ്രാപിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു.

വർഗ്ഗം 16–17–ഇന്ദ്രോദേവതാ.

1 യം ത്വം രഥമിന്ദ്രമേധസാതയേ
പാകാസന്തമിഷിരപ്രണയസി
പ്രാനവദ്യനയസി
സദ്യശ്ചിത്തമഭിഷ്ടയേ
കരോവശശ്ച വാജിനം
സാസ്മാകമനവദ്യതുതുജാന വേധസാ
മിമാംവാചം ന വേധസാം

അന്വയം:–

ഹേ ഇന്ദ്ര, ഇഷിര, ത്വം	— യജ്ഞാഗമനശീല, ത്വം
മേധ–സാതയേ	— യജ്ഞസ്യ ലാഭായ
അപാകാ	— അപാകം അനല്പപ്രജ്ഞയാ അധികാരവന്തം
(അത ഏവ) സന്തം	— പണ്ഡിതം സന്തം
യം (യജമാനം പ്രതി)	
രഥം പ്ര–നയസി	— പ്രാപയസി
(കിംച) ഹേ അനവദ്യ,	— അനിന്ദിത, (യം യജമാനം ധനവിദ്യാദിനാ)
പ്ര നയസി	— പ്രകൃഷ്ടം നയസി
തം (യജമാനം) സദ്യഃ ചിൽ	— തദാനീമേവ
അഭിഷ്ടയേ കരഃ	— അഭിമതഫലപ്രാപ്തയേ കരോതി
(ഏവം കൃത്വാ) വാജിനം	— ഹവിർല്ലക്ഷണമന്നം
വശഃ ച	— കാമയസേച
ഹേ അനവദ്യ,	— സർവ്വൈസ്സ്തൂയമാന,
തുതുജാന, സഃ (ത്വം)	— അസ്മാനനുഗ്രഹീതും ത്വരമാണ, ത്വം

വേധസാം — വിവിധഫല കർതൄണാം മദ്ധ്യേ ശ്രേഷ്ഠതയാ
വേധസാം —' മേധാവിനാം
അസ്മാകം (ഹവിഃ) ഇമാം
വാചം ന — അസ്മദീയാം സ്തുതിരൂപാം വാചമിവസ്വീകുരു

അൎത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, യജ്ഞം ഗമനശീല, അവിടുന്ന യജ്ഞസിദ്ധിയ്ക്കായി, കൎമ്മശാസ്ത്രജ്ഞാനം കൊണ്ട് അധികാരിയായി, അതുകൊണ്ടുതന്നെ പണ്ഡിതനായ ഏതു യജമാനനെ ഉദ്ദേശിച്ച്, തേരോടിച്ച് എത്തുന്നുവോ, അതുപോലെ കറമറ ഇന്ദ്ര, ഏതു യജമാനനെ ധനവിദ്യാദികളെക്കൊണ്ട് വേണ്ടുംപോലെ നയിയ്ക്കുന്നുവോ, അപ്പോരം തന്നെ ആ യജമാനനെ അഭിമതഫലസിദ്ധിയ്ക്ക് പാത്രമാക്കുന്നു. അപ്രകാരം ചെയ്ത ഹവിസ്സ് കാമിയ്ക്കുന്ന (സ്വീകരിയ്ക്കുന്നു.) എല്ലാവരാലും സ്തുത്യനായ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങളെ അനുഗ്രഹിയ്ക്കാൻ ബദ്ധപ്പെടുന്ന അവിടുന്ന്, വിവിധ ഫലങ്ങരംനല്കുന്ന ദേവന്മാരുടെ ഇടയിൽ ശ്രേഷ്ഠതകൊണ്ട്, മേധാവികളായ ഞങ്ങളുടെ ഈ ഹവിസ്സിനെ, സ്തുതിവചനത്തെ എന്നപോലെ, സ്വീകരിച്ചാലും.

2 സശ്രുധിയസ്മാപൃതനാസുകാസുചി
ദ്ദക്ഷായ്യ ഇന്ദ്ര ഭരഹൂതയേ നൃഭി
രസിപ്രതൂൎത്തയേ നൃഭിഃ
യശ്ശൂരൈസ്സ്വസ്സനിതാ
യോവിപ്രൈർവ്വാജം തരുതാ
തമീശാനാസ ഇരധന്തവാജിനം
പൃക്ഷമത്യം ന വാജിനം

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, സഃ ശ്രുധി	— വക്ഷ്യമാണഗുണവിശിഷ്ടസ്ത്വം അസ്മൽ സ്തോത്രം ശൃണു
യഃ സ്മ നൃ—ഭിഃ	— യഃ ഖലു ത്വം മരുത്ഭിഃ (സഹിതഃ) -
കാസു ചിൽ പൃതനാസു	— സവ്വേഷു പ്രൌഢേഷു സംഗ്രാമേഷു
ഭരേ—ഹൂതയേ	— ഭരണവിശിഷ്ടാഹ്വാനയുക്തായ
പ്ര—തൂർത്തയേ	— പാപാനാം പ്രകൃഷ്ടഹിംസനായ
നൃ—ഭിഃ	— നേതൃഭിര്യജമാനൈഃ പ്രാർത്ഥിതസ്സൻ
ദക്ഷായ്യഃ അസി	— പ്രവർദ്ധനശീലഃ, സാമർത്ഥഃ അസി
(കിം ച) യഃ (ത്വം)	
ശൂരൈഃ	— ശൌര്യോപേതൈർമ്മരുത്ഭിസ്സഹിതസ്സൻ
സ്വഃ സനിതാ	— മനീഷിതസ്യ സംഭക്താ (അസി)
(തേഷാം സാഹിത്യേ അന്യൈരപേക്ഷേണൈവ)	
യഃ (ച ത്വം) വിപ്രൈഃ	— മേധാവിഭിരൃത്വിഗ്ഭിസ്തുതസ്സൻ
വാജം തരുതാ	— അന്നസ്യ ദാതാ അസി
തം വാജിനം പൃക്ഷം	— ഗമനവന്തം ഹവിർലക്ഷണാന്നവന്തമിന്ദ്രം
ഈശാനാസഃ	— സമ്യഗഭ്യർത്ഥയിതും സമർത്ഥാഃ ഋത്വിജഃ
വാജിനം അത്യം ന	— ഗമനവന്തമശ്വമിവ
ഇരധന്ത	— സംരാധന്തി, സേവന്തേ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, പറയാൻപോകുന്ന ഗുണങ്ങളോ ചേർന്ന അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രം കേട്ടാലും. യാതൊരു അവിടുന്നല്ലൊ മരുത്തുക്കളോടുകൂടി നികൃഷ്ടന്മാരായ ശത്രുക്കളുടെ നിശ്ശേഷവധത്തിന്നായി നേതാക്കളായ യജമാനന്മാരാൽ പ്രാർത്ഥിക്കപ്പെട്ട്, അവരുടെ രക്ഷണത്തിന്നുള്ള വിളികേട്ട്, പലപല ഘോരയുദ്ധങ്ങളിൽ ആ കൃത്യത്തിൽ (ശത്രുക്കളെ ജയി

ക്കുന്നതിൽ) സമർത്ഥനാകുന്നുവോ, പിന്നെ യാതൊരവിടുന്ന് വീരന്മാരായ മരുത്തുക്കളോടുചേർന്ന് മനോഭിലാഷം നേടുന്നവനായി ഭവിക്കുന്നുവോ, അവരുടെ കൂട്ടിൽ അന്യാപേക്ഷ കൂടാതെ യാതൊരവിടുന്ന് മേധാവികളായ ഋത്വിക്കുകളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെട്ട്, അവർക്ക് അന്നദാതാവായി ഭവിക്കുന്നുവോ, ഗമനശീലനും ഹവിരന്നത്തോടുകൂടിയവനുമായ ആ ഇന്ദ്രനോടുവേണ്ട പോലെ അഭ്യർത്ഥിക്കാൻ കഴിവുള്ള ഋത്വിക്കുകൾ ഓട്ടം ശീലമുള്ള കുതിരയെ എന്നപോലെ അവിടുത്തെ ആരാധിക്കുന്നു, സേവിക്കുന്നു (പശുവും കുതിരയും അരണ്യവാസികളായ ഋഷികൾക്ക് അത്യന്തപ്രിയങ്ങളാണ് കുതിരയെപ്പോലെ ആരാധിക്കുന്നു എന്നു പറയുമ്പോൾ പ്രിയാധിക്യമാണ് പ്രകടമാവുന്നത്)

3 ദസ്മോഹിഷ്മാവൃഷണംപിന്വസിത്വചം
കംചിദ്യാവീരരരുംശൂരമർത്യം
പരിവൃണക്ഷിമർത്യം
ഇന്ദ്രോതതുഭ്യംതദ്ദിവേ
തദ്രുദ്രായസ്വയശസേ
മിത്രായവോചംവരുണായസപ്രഥഃ
സുമൃളീകായസപ്രഥഃ

അന്വയം —

(ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം) ദസ്മഃ
ഹി സ്മ — ശത്രൂണാം ഉപക്ഷപകഃ ഖലു
(അത ഏവ) വൃഷണം — വർഷണശീലം
ത്വചം — സംവരണവന്തം പുടബന്ധവൽ ഉദകവേഷ്ടനവന്തം
കം ചിത് — ജലധാരിണം മേഘം
പിന്വസി — നിർഭിദ്യ സേചയസി

മർത്ത്യം അരതം	— മർത്യവൽ അരണശീലം, ഗമന സ്വഭാവം കഞ്ചിൽ മേഘം
ഹേശ്ശൂര, യാവീഃ	— മിശ്രയസി, അവഷ്ണേന ഗച്ഛന്തം ബലാന്നിഗൃഹ്യ വഷ്യസി
(തഥാ) മർത്യം	— മരണശീലം, ശീര്യമാണ സ്വഭാവം നിരുദകം കഞ്ചിന്മേഘം
പരി–വൃണക്ഷി	— സർവ്വതോ വജ്ജയസി
ഹേ ഇന്ദ്ര, തൽ	— താദൃശം വർഷണശീലം കമ്മ
സ–പ്രഥഃ	— സർവ്വതഃ പൃഥുയഥാ ഭവതിതഥാ
സ്വ–യശസേ തുഭ്യം	
വോചം	— സ്വകീയ യശോയുക്തായതുഭ്യം ബ്രവീമി
(തഥാ) ദിവേ ഉത	— ദ്യുലോക ദേവതായൈ അപി
തൽ (വോചം)	— താദൃശം കമ്മബ്രവീമി
(തഥാ സ്വ–യശസേ)	
തദ്രായ	— സ്വകീയയശോയുക്തായ ദുഃഖദ്രാവയിത്രേ അഗ്നയേ (തൽവോചം)
(തഥാ) സു–മൃളീകായ	
മിത്രായ	— ശോഭന സുഖയിത്രേ അഹരഭി മാനിദേവായ (തദ്വോചം)
വരുണായ	— രാത്ര്യഭിമാനിദേവായ (തൽവോചം)
(ഉക്തേഭ്യോ ദേവേഭ്യഃ)	
സ–പ്രഥഃ	— പൃഥുയഥാ ഭവതി തഥാ തദ്വഷ്ണകമ്മബ്രവീമി

അത്ഥം-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് ശത്രുക്കളെ അടക്കുന്നവനാണല്ലൊ. അക്കാരണത്താൽ പെയ്യുന്ന ശീലമുള്ളതെങ്കിലും കടത്തിലടച്ചുവെച്ചവിധം ഉള്ളിലുള്ള വെള്ളത്തെ മറച്ചു മേഘത്തെ പിളർന്ന് വെള്ളം വിടുന്നു. അല്ലയോ ശൂര, മനുഷ്യനെപ്പോലെ അങ്ങിങ്ങലയുന്ന ഒരു മേഘത്തെ പിടിച്ചു നിര്ത്തി പെയ്യിയ്ക്കുന്നു. ഉശിരററ, ഉള്ളിൽ വെള്ളമില്ലാത്ത

മേഘത്തെ വെറുതെ വിടുന്ന അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അപ്രകാരമുള്ള വർഷണകർമ്മത്തെ സ്വന്തം യശസ്സാർന്ന അവിടുത്തോട് എത്ര പരത്തിപ്പറയാമോ അത്ര പരത്തി ഞാൻ പറയുന്നു അതു പോലെ ആകാശദേവതയോടും ആ കർമ്മം പറയുന്നു സ്വന്തം കീർത്തിയാൻ, ദുഃഖം അലിയിച്ചുകറുന്ന അഗ്നിയോടും ആ കർമ്മം പറയുന്നു (അഗ്നിയിൽ ഹവിരാദികൾ ഹോമിച്ചതിന്റെ ഫലമാണല്ലോ മഴ, അതുകൊണ്ട്) പിന്നെ നല്ല സുഖങ്ങളാകുന്ന പകലിന്റെ അഭിമാനദേവനായ മിത്രനോടും ആ കർമ്മം പറയുന്നു രാവിന്റെ അധിദേവനായ വരുണനോടും ആ കർമ്മം പറയുന്നു മേൽപറഞ്ഞ ദേവന്മാരോടെല്ലാം വിസ്തരിയ്ക്കാവുന്നവിധം വിസ്തരിച്ച്, ഞാൻ പറയുന്നു. (ഇന്ദ്രനെപ്പററിയ പ്രശംസ, സന്തോഷംകൊണ്ട് മററു ദേവന്മാരോടും വേറെ വേറെ എടുത്തു പറയുന്നു)

4 അസ്മാകം വ ഇന്ദ്രമുശ്മസീഷ്ടയേ
സഖായം വിശ്വായും പ്രാസഹം യുജം
വാജേഷു പ്രാസഹം യുജം
അസ്മാകം ബ്രഹ്മോതയേ
വാപൃഥ്സുഷുകാസ്വചിൽ
നഹിത്വാശത്രുസ്തരതേ സ്തൃണോഷിയം
വിശ്വം ശത്രുംസ്തൃണോഷിയം

അന്വയം —

(ഹേ ഋത്വിജഃ)
അസ്മാകം വഃ ഇഷ്ടയേ — അസ്മദർത്ഥം യുഷ്മദർത്ഥം ച യാഗായ
സഖായം വിശ്വ-ആയും — സഖിവദത്യന്തഹിതകാരിണം, വിശ്വേഷാം യാഗാനാം ഗന്താരം

പ്ര–സഹം — പ്രകർഷേണ
ശത്രൂണാംമർഷയിതാരം
യുജം — സർവ്വദായുക്തം, സഹായഭൂതം
വാജേഷു പ്ര–സഹം — ഹവീരൂപാന്നേഷു നിമിത്ത
ഭൂതേഷു
യജ്ഞവിഘ്നാതിനസ്സഹമാനം
യുജം — മരുത്ഭിര്യുക്തം
ഇന്ദ്രം ഉശ്മസി — അഭിമതം കാമയാമഹേ
(കിംചഹേ ഇന്ദ്ര,)
അസ്മാകം ഊതയേ — രക്ഷണായ
ബ്രഹ്മ അവ — പരിവൃഢം കർമ്മരക്ഷ
യം സ്തൃണോഷി — യം വിരോധിനം വാരയസി
യം വിശ്വം ശത്രും
സ്തൃണോഷി — വാരയസി
കാസു ചിൽ പൃഥ്സുഷു — പൃൽസു, സംഗ്രാമേഷു
ത്വാ (സഃ കശ്ചിദപി)
ശത്രുഃ നഹി സ്മരതേ — നഹിനസ്തി

അത്ഥം—അല്ലയോ ഋത്വിക്കുകളേ, (യജമാനൻ പറയുകയാണു്.) എനിക്കുവേണ്ടിയും നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയും യാഗത്തിന്നായി, ചങ്ങാതിയെപ്പോലെ ഹിതകാരിയും എല്ലാ യാഗത്തിന്നും എത്തുന്നവനും ശത്രുക്കളെ അമത്തുന്നവനും എപ്പോഴും സഹായഭൂതനായി കൂടെ നില്ക്കുന്നവനും ഹവിരന്നം നിമിത്തമായി യജ്ഞവിരോധികളെ ജയിക്കുന്നവനും മരുത്തുക്കളോടു കൂടിയവനുമായ ഇന്ദ്രനോടു് അഭീഷ്ടം യാചിക്കുന്നു. കൂടാതെ അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങളുടെ രക്ഷയ്ക്കായി മഹത്തായ കമ്മത്തെ (ഈ യാഗത്തെ) രക്ഷിച്ചാലും. യാതൊരു വിരോധിയെ അവിടുന്നകററുന്നുവോ, ഏതു ശത്രുവേ അകററുന്നുവോ, ആ ഒരു ശത്രുവും ഏതു യുദ്ധത്തിലും അവിടുത്തെ ഉപദ്രവിക്കുന്നില്ല.

5 നിഷൂനമാതിമതിംകയസ്യചി
ത്തേജിഷ്ഠാഭിരരണിഭിർനോതിഭി
രുഗ്രാഭിരുഗ്രോതിഭിഃ
നേഷിണോയഥാപുരാ
നേനാശ്ശൂരമന്യസേ
വിശ്വാനിപൂരോരപപർഷിവഹ്നി
രാസാവഹ്നിർനോഅച്ഛ വ 16

അന്വയം:—

ഹേ ഉഗ്ര, (ഇന്ദ്ര) — ഉത്കൃഷ്ടബല, കസ്യചിത്
കയസ്യ ചിത് — ഏതസ്യ യജമാനസ്യ
ഊതി-ഭിഃ — രക്ഷണൈഃ
അതി-മതിം — അതിക്രാന്തമനനം വിരുദ്ധമനസ്കം ശത്രും
തേജിഷ്ഠാഭിഃ അരണി-ഭിഃ ന — അതിശയേന തേജസ്വിഭിഃ യുദ്ധാദിരൂപൈഃ മാർഗ്ഗൈഃ വൃത്രാദിം യഥാ നമിതവാൻ തഥാ
നി സു നമ — നിതരാം സുഷ്ഠു നാമയ, അസ്മാൻ പ്രണതം കുരു
(തേജിഷ്ഠാഭിരരണിഭിഃ, തേജോയുക്തൈരശ്വമേധാദിമാർഗ്ഗൈഃ യഥാസ്മാൻ യോജിതവാനസി തഥാ)
ഉഗ്രാഭിഃ ഊതി-ഭിഃ — പ്രകാശികാഭിഃ യാഗഫലഭൂതാഭിഃ രക്ഷാഭിഃ
പുരാ യഥാ — പൂർവ്വസ്മിൻകാലേ അസ്മത് പിത്രാദീനിവ
നഃ നേഷി — അസ്മാൻ അഭിമതസ്വർഗ്ഗാദി ഫലം പ്രാപയസി

ഹേ ശൂര	— വിക്രാന്ത, (ത്വം)
അനേനാഃ മന്യസേ	— അസ്മാനപി അനേനസഃ മന്യസേ
(കിം ച ഹേ ഇന്ദ്ര)	
വഹ്നിഃ	— വൃഷ്ട്യാദിപ്രദാനേന ജഗതാം നിർവ്വാഹകസ്സൻ
പൂരോഃ വിശ്വാനി	— മനുഷ്യസ്യസർവ്വാണി ഏനാംസി
അപ പർഷി	— അപകൃത്യപാലയസി
(അതഃ) നഃ ആ സാ	— അസ്മാകമപ്യന്തികേ ദേവയജനദേശേ
അച്ഛ വഹ്നിഃ	— ആഭിമുഖ്യേനാഗത്യ, അഭിമതാനാം വോഢാ സൻ അനഭിമതം അപകൃത്യപർഷി, അഭിമതഫലം പൂരയസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ മഹാബലനായ ഇന്ദ്ര, (ഞങ്ങളിൽ) ഒരു ഭക്തന്റെ, യജമാനന്റെ വിരോധിയായ ശത്രുവെ വീര്യമുററ, യുദ്ധാദിരൂപങ്ങളായ മാർഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ, വൃത്രാദിശത്രുക്കളെ തല കുനിപ്പിച്ച പോലെ, ഞങ്ങൾക്ക് മുമ്പിൽ കുനിപ്പിച്ചാലും. തേജസ്സുററ യജ്ഞാദിമാർഗ്ഗങ്ങളോട് ഞങ്ങളെ ഇണക്കിയപോലെ, യാഗഫലഭൂതങ്ങളായ തെളിഞ്ഞ രക്ഷണങ്ങളാൽ പണ്ട് ഞങ്ങളുടെ പൂർവ്വന്മാരെയെന്നപോലെ സ്വർഗ്ഗാദിഫലത്തിലേക്ക് അവിടുന്നു ഞങ്ങളെ നയിയ്ക്കുന്നു അല്ലയോ വിക്രമിയായ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്നു ഞങ്ങളെ അപാപന്മാരായി വിചാരിയ്ക്കുന്നു. (വിചാരിയ്ക്കുമാറാകണം) പിന്നെ ഇന്ദ്ര, മഴപെയ്യിച്ച് ജഗത്തിന്റെ നിർവ്വാഹകനായി മനുഷ്യന്റെ എല്ലാ പാപങ്ങളും അവിടുന്നു പോക്കി രക്ഷിയ്ക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു ഞങ്ങളുടെ സമീപത്തിൽ, യാഗഭൂമിയിൽ, അഭിമതങ്ങൾ കയ്യിലേന്തി നേരെ വന്ന് അനിഷ്ടത്തെ അകററി, ഇഷ്ടം നിറവേററുന്നു. (നിറവേററുമാറാകണം).

6 പ്രതദ്വോചേയം ഭവ്യായേന്ദവേ
ഹവ്യാനയ ഇഷവാൻ മന്മരേജതി
രക്ഷോഹാമന്മരേജതി.
സ്വയംസോ അസ്മദാനിദോ
വധൈരജേതദുർമ്മതിം
അവസ്രവേദഘശംസോവതര
മവക്ഷുദ്രമിവസ്രവേൽ

അന്വയം –

ഭവ്യായ	— ഭവനശീലായ, പ്രതിദിനം കലാഭിവൃദ്ധ്യാ വർധനശീലായ
ഇന്ദവേ	— അമൃതേനാസർവ്വസ്യ ക്ലേദയിത്രേ, തദർത്ഥം
തൽ പ്ര വോചേയം	— വക്ഷ്യമാണ കർമ്മ പ്രകർഷേണ വക്തും ശക്തോഭ്രയാസം
യഃ (ഇന്ദുഃ) ഇഷ വാൻ	— ഏഷണവാൻ
രക്ഷഃ–ഹാ	— യജ്ഞവിഘാതകാനാം രക്ഷസാം ഹന്താ
മന്മ രേജതി	— തേഷാമേവഹനനാദിരൂപം കർമ്മ ഗച്ഛതി, ചാലയതി, നാശയതി
ഹവ്യഃ ന	— ആഹ്വാതവ്യഃ ഇന്ദ്ര ഇവ
മന്മ രേജതി	— മനനീയം സ്തോത്രമഭിശ്യഗച്ഛതി
സഃ (ഏവ ഇന്ദുഃ) സ്വയം	
നിദഃ	— അസ്മന്നിന്ദിതൄവൈരിണഃ
ദുഃ–മതിം വധൈഃ	— ദുർബുദ്ധിം ഹനനായുധൈഃ
അസ്മൽ ആ അജേത	— അസ്മത്തഃ ആക്ഷിപേൽ അവനയേൽ
(കിം ച) അഘ–ശംസഃ	— പാപാനാംശംസിതാ, സ്തേനഃ

അവ–തരം — അത്യന്തനികൃഷ്ടം
അവ സ്രവേൽ — സ്വസ്ഥാനാദവാങ്മുഖോഭ്രത്വാ അധഃ പതതു
ക്ഷുദ്രം–ഇവ അവ സ്രവേൽ — ക്ഷേപ്തും ശക്യമുദകാദികമിവാവസ്രവേൽ

അർത്ഥം–പ്രതിപദം മുതൽ പ്രതിദിനം ഓരോ കലകൂടി വർദ്ധിക്കുന്നവനും അമൃതസമമായ നിലാവുകൊണ്ട് എല്ലാവരുടെയും ഉൾക്കളിരേകുന്നവനുമായ ചന്ദ്രനായിക്കൊണ്ട്, പറയാൻപോകുന്ന അവിടുത്തെ കർമ്മത്തെ വിവരിക്കുവാൻ എനിക്ക് കഴിവുണ്ടാകാവൂ. (പ്രശംസിക്കേണ്ടും കർമ്മത്തിന്റെ മഹത്വംകൊണ്ടാണ് ആത്മവിശ്വാസക്കുറവ്) യജ്ഞവിഘ്നാതികളായ രക്ഷസ്സുകളുടെ ഹന്താവായി, അവരുടെ ഹിംസാത്മകമായ കർമ്മത്തെ അവിടുന്ന് പോക്കുന്നു, നശിപ്പിക്കുന്നു. കർമ്മങ്ങളിൽ വിളിക്കപ്പെടേണ്ട ഇന്ദ്രനെന്നപോലെ അവിടുന്ന് ധ്യാനമധുരമായ സ്തോത്രത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചുവരുന്നു യാതൊരു ചന്ദ്രൻ സ്വയം പ്രേരിതനായി അപ്രകാരമെല്ലാം ചെയ്യുന്നവോ, ആ ചന്ദ്രൻ തന്നെ ഞങ്ങളെ പഴിക്കുന്ന ശത്രുവിന്റെ ദുർബ്ബുദ്ധിയെ ഹനനായുധങ്ങളാൽ ഞങ്ങളിൽ നിന്ന് അകററട്ടെ. പിന്നെ പാപപ്രശംസകനായ ചോരൻ അത്യന്തം നികൃഷ്ടമായി സ്വസ്ഥാനത്തു് നിന്ന് മുഖം കുത്തി താഴെ വീഴട്ടെ, ഒഴുകുന്നവെള്ളം മുതലായവപോലെ ഒലിച്ചുകലട്ടെ. (ചന്ദ്രനെന്നപോലെ സോമനും ഈ പറഞ്ഞതു യോജിയ്ക്കും)

7 വനേമതദ്ധോത്രയാചിതന്ത്യാ
വനേമരയിംരയിവസ്സുവീര്യം
രണ്വംസന്തംസുവീര്യം
ദുർമ്മന്മാനംസുമന്തുഭി
രേമിഷാപൃചീമഹി
ആസത്യാഭിരിന്ദ്രംദ്യുമ്നഹൂതിഭി
ര്യജത്രംദ്യുമ്നഹൂതിഭിഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര, വയം,
യജമാനാഃ) തത് — താദൃശം തവസ്തുത്യം രൂപം
ചിതന്ത്യാ — ത്വദ്ഗുണാൻ ജ്ഞാപയന്ത്യാ
ഹോത്രയാ — ഹോമസാധനരൂപയാ
സ്തുതിരൂപയാവാചാ
വനേമ — സംഭജേമ
ഹേ രയി-വഃ, — വിശിഷ്ടധനവൻ, ഇന്ദ്ര,
സു-വീര്യം — ശോഭനസാമർത്ഥ്യോപേതം
രണ്വം — രമണീയം, അസ്മാഭിർഗ്ഗന്തവ്യം
സന്തം — സർവ്വദാവർത്തമാനം; യജ്ഞാദി
ദ്വാരാ ബഹുശഃ ദീയമാനമപി
വർദ്ധമാനം
സു-വീര്യം — ശോഭന പുത്രഭൃത്യോപേതം
രയിം വനേമ — ധനം സംഭജേമ
(കിംചഹേ ഇന്ദ്ര,)
ദുഃ-മന്മാനം — ദുഃഖേന മന്തും ശക്യം ത്വാം
സുമന്തു ഭിഃ — ശോഭനമനനൈഃ
ഇഷാ — ഹവിർല്ലക്ഷണാന്നേന ച
ആ പൃചീമഹി — സർവ്വതസ്സംപൃക്താ ഭവാമ
(കിംച) യജത്രം ഇന്ദ്രം
ഇന്ദ്രം — യാഗനിഷ്പാദകം ഇന്ദ്രം
സത്യാഭിഃ — അവിസംവാദിനീഭിഃ
ദ്യുമ്നഹൂതി-ഭിഃ — 'ഹരിവ ആഗച്ഛ'
ഇത്യാഹ്വാനൈഃ
ദ്യുമ്നഹൂതി-ഭിഃ — ഹവിർല്ലക്ഷണാന്ന നിമിത്തൈഃ
ആഹ്വാനൈഃ
ആ (പൃചീമഹി) — സർവ്വതസ്സംപൃക്താ ഭവാമ

അർത്ഥം:—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങൾ അവിടുത്തെ സ്തുത്യമായ ആ പ്രഭാവം, അവിടുത്തെ ഗുണങ്ങളെ വിളിച്ചറിയിക്കുന്ന (ഹോമസാധനമായ) സ്തുതിരൂപമായ വാക്കാൽ ഭജിക്കുന്നു. അല്ലയോ വിശിഷ്ടധനങ്ങളോടുകൂടിയ ഇന്ദ്ര, നല്ലകാര്യങ്ങൾ നടത്താൻ മതിയായതും, അർത്ഥികൾക്ക് ഇഷ്ടംപോലെവന്ന്

ചോദിച്ച വാങ്ങാവുന്നതും യാഗം വഴിയ്ക്കും മററും ധാരാളം ചിലവുള്ളതെങ്കിലും വദ്ധിയ്ക്കുന്നതും നല്ല പുത്രഭൃത്യാദികളോടു ചേന്നതുമായ ധനത്തെ ഭജിയ്ക്കുന്നു. (അതിന്നുവേണ്ടി അവിടുത്തെ ആശ്രയിയ്ക്കുന്നു) കൂടാതെ ധ്യാനിയ്ക്കാൻ പ്രയാസമുള്ള അവിടുത്തെ, നല്ലമന്ത്രങ്ങളോടും, ഹവിരന്നത്തോടും ഞങ്ങളെമ്പാടും യോജിപ്പിയ്ക്കുന്നു. യാഗനിർവ്വാഹകനായ ഈ അവിടുത്തെത്തന്നെ മറിച്ചു പറയാനില്ലാത്ത സത്ത്യോക്തികളാൽ, ''ഇന്ദ്ര, വന്നാലും'' എന്നുള്ള വിളികളോടും, ഹവിരന്നത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച വിളികളോടും കൂട്ടിയോജിപ്പിയ്ക്കുന്നു,

8 പ്രപ്രാവോ അസ്മേ സ്വയശോഭിരൂതീ

പരിവര്‍ഗ്ഗ ഇന്ദ്രോദുർമ്മതീനാം

ദരീമന്ദുർമ്മതീനാം

സ്വയം സാരിഷയദ്ധ്യൈ

യാന്ന ഉപേഷേ അത്രൈഃ

ഹതേമസന്നവക്ഷതി

ക്ഷിപ്താജൂർണ്ണിന്നവക്ഷതി

അന്വയം:—

(ഹേ ഋത്വിജഃ,) വഃ

അസ്മേ	— യുഷ്മദർത്ഥമസ്മദർത്ഥഞ്ച
ഇന്ദ്രഃ സ്വയശഃ-ഭിഃ ഊതീ	— സ്വകീയ യശോയുക്തൈഃ ഉതിഭിഃ, രക്ഷണൈഃ
ദുഃ-മതീനാം	— ദ്വേഷ്ടാനാം വിരോധിനാം
പരി-വര്‍ഗ്ഗേ	— പരിതോ വജ്ജനേ
പ്ര-പ്ര	— പ്രകൃഷ്ടഃ, സമത്ഥഃ ഭവതി
ദുഃ-മതീനാം	— ഹനനബുദ്ധീനാം
ദരീമൻ	— ദരീമണി, ദാരയിതരി (ഇന്ദ്രേ സമ്യക്പാലയതി സതി)

അമിത്രൈഃ — ഭക്ഷകൈഃ അസ്മദ്വിരോധിഭിഃ
യാ ജൂർണ്ണിഃ — ജയവതീസേനാ
നഃ രിഷണ്യേ — അസ്മാൻ പ്രതി ഹിംസിതും
ഉപ-ഈയുഷേ — അസ്മാൻ ഉപഗന്തും, പ്രാപ്തും
ക്ഷിപ്താ സാ — പ്രേരിതാസാസേനാ
സ്വയം ഹതാ ഈം അസത് — ഹിംസിതൈവാസീത്
ന വക്ഷതി — അസ്മാൻ നവഹേൽ, ന പ്രാപ്നോതി
(തഥാ അസ്മദ്ധിംസകാൻ ശത്രൂനപി) ന വക്ഷതി — നവഹതി, തത്രൈവ സാ നഷ്ടാഭൂത്

അർത്ഥം—അല്ലയോ സ്തുതികർത്താക്കളേ, നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയും എനിയ്ക്കുവേണ്ടിയും ഇന്ദ്രൻ, സ്വന്തം കീർത്തി വളർത്തുന്ന രക്ഷകളാൽ ദുഷ്ടന്മാരായ ശത്രുക്കളെ തികച്ചും അകററുന്നതിൽ ഏററവും കഴിവുററവനായി ഭവിയ്ക്കുന്ന ഹിംസാബുദ്ധികളായ അവരെ ഒടുക്കിക്കൊണ്ടു് ഇന്ദ്രൻ ജഗത്തു്, വേണ്ടപോലെ പാലിയ്ക്കുമ്പോൾ, എന്നും തിന്നുന്ന നമ്മുടെ വിരോധികളാൽ ജയശീലമുള്ള യാതൊരു പട നമ്മുടെ നേരെ അയയ്ക്കപ്പെട്ടുവോ, അതു് സ്വയം ഹിംസിക്കപ്പെട്ടു, നശിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. (നമ്മുടെ അടുത്തെത്തും മുമ്പുതന്നെ ഇന്ദ്രനാൽ നശിപ്പിയ്ക്കപ്പെട്ടു. അതുകൊണ്ടു് അതു് നമ്മളെ അടുക്കുന്നില്ല. അതവിടെ വെച്ചുതന്നെ നശിച്ചു.)

9 ത്വന്ന ഇന്ദ്രരായാ പരീണസാ
യാഹിപഥാ അനേഹസാ
പുരോയാഹ്യരക്ഷസാ
സചസ്വനഃ പരാക ആ
സചസ്വാസ്തമീക ആ
പാഹിനോദൂരാദാരാദഭിഷ്ടിഭി
സ്സദാപാഹ്യഭിഷ്ടിഭിഃ

ചയം:—

ഇന്ദ്ര, ത്വം അരക്ഷസാ— രക്ഷോവജ്ജിതേന
ീഹസാ നഃ
ാ യാഹി — അപാപേന അസ്മൽ സംബന്ധി
നാമാർഗ്ഗേണഗച്ഛ
ിണസാ രായാ — പരിതോനന്ധേന അസ്മഭ്യം
ദാതവ്യേന ബഹുധനേന
യുക്തസ്സൻ
ഃ യാഹി — പുരതഃ ആ ഗച്ഛ
ഠ ഇന്ദ്ര,) നഃ പരാകേ — അസ്മാൻ സ്വർഗ്ഗലക്ഷണാൽ
അത്യന്തദൂരാൽ ദേശാൽ
സചസ്വ — സമവേതോഭവ
ഥാ) അന്തം–ഈകേ — അത്യന്താന്തികേ, ദേവയജന
ദേശേ
സചസ്വ — അസ്മൽ പ്രത്തം ഹവിസ്സേവസ്വ
ഭിഷ്ടി—ഭിഃ — അഭിമുഖൈര്യാഗൈഃ
ദൂരാൽ പാഹി — സ്വർഗ്ഗാദേഃ ദൂരദേശാൽ രക്ഷ,
ൃരാൽ — സന്നിഹിതാൽ ഇഹലോകാൽ
(രക്ഷ)
ിം ബഹുനാ?) സദാ
ഭിഷ്ടി—ഭിഃ — അഭിതഃ ഏഷണൈഃ പാഹി
ാഹി — സമ്യക് പാലയ

അത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, രക്ഷസ്സുകളൊഴിഞ്ഞതും പാപം ബാധിയ്ക്കാത്തതുമായ ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിന്റെ മാർഗ്ഗത്തിലൂടെ വന്നാലും. ഞങ്ങൾക്ക് തരുവാനുള്ളതും കെട്ടായി വെച്ചതുമായ ബഹുവിധധനംതൊട്ടുകൂടി മുമ്പിൽ വന്നുചേർന്നാലും. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അത്യന്തദൂരത്തിലുള്ള സ്വർഗ്ഗത്തിൽ നിന്ന് വന്നുചേർന്നാലും. അതുപോലെ അത്യന്ത സമീപത്തിൽ, ദേവയജനഭൂമിയിൽ ഞങ്ങളാൽ സമർപ്പിയ്ക്കപ്പെട്ട ഹവിസ്സ് സ്വീകരിച്ചാലും. അവിടേക്കഭിമുഖങ്ങളായ യാഗങ്ങളെക്കൊണ്ട് സ്വർഗ്ഗാദിദൂരപ്രദേശത്തുനിന്ന് ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും; ചാരത്തുനിന്ന്, ഇഹലോകത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിച്ചാലും. ഏറെതിന്നധികം? എപ്പോഴും അടുത്തിരുന്ന് സൽപ്രേരണങ്ങളെക്കൊണ്ട് ഞങ്ങളെ വേണ്ടപോലെ പാലിച്ചാലും. എപ്പോഴും പാലിച്ചാലും.

10 ത്വന്ന ഇന്ദ്രരായാതരൂഷസോ

ഗ്രംചിത്വാമഹിമാസക്ഷദവസേ

മഹേമിത്രന്നാവസേ

ഓജിഷ്ഠത്രാതരവിതാ

രഥംകംചിദമർത്ത്യ

അന്യമസ്മദ്രിരിഷേഃ കംചിദദ്രിവോ

രിരിക്ഷന്തംചിദദ്രിവഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം, നഃ,
തരൂഷസാ — അസ്മാൻ ശത്രുഭ്യഃ ഉത്താരിതും ശക്തേന
രായാ — ധനേന (ഉദ്ധാരയസ്വ)
(ഹേ ഇന്ദ്ര) ത്വാ
ഉഗ്രം ചിത് — ഉദ്ഗൂർണ്ണബലംത്വാമേവ
മഹിമാ — അസ്മത് സ്തോത്രജനിതം മഹത്വം
അവസേ — തവ പ്രീതയേ
മഹേ അവസേ മിത്രം ന — മഹതേ രക്ഷണായ പ്രകാശാരോഗ്യാദിരൂപായ സർവ്വജനമിത്രം സൂര്യമിവ
സക്ഷത് — സേവതേ, സംഭജതേ
(കിം ച) ഹേ ഓജിഷ്ഠ — ഓജസ്വിതമ
ത്രാതഃ, അമർത്ത്യ,
അവിതഃ — രക്ഷിതഃ, അമരണധർമ്മൻ, അസ്മാൻ ധനേനതർപ്പയിതഃ (ത്വം)
കം ചിത് രഥം (വേഗവന്തമന്യസ്യ അസ്മദ്ദേവയജനം ശീഘ്രമാഗച്ഛ)
(തഥാ) ഹേ അദ്രി-വഃ — ശത്രൂണാംക്ഷേപക, ഇന്ദ്ര

അസ്മൽ കം ചിൽ അന്യം
രിരിക്ഷന്തം ചിൽ — അല്പം മഹാന്തംവാ (ശത്രും)
രിരിഷേഃ — ബാധസ്വ
(തഥാ) ഹേ അദ്രി–വഃ, രിരിക്ഷന്തം ചിൽ–കത്സിതമപി
ശത്രും രിരിഷേഃ, ബാധസ്വ

അത്ഥം-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ആപത്തുകളിൽ നിന്ന് കരകയററാൻ ശക്തമായ ധനത്താൽ ഞങ്ങളെ അവിടുന്ന് ഉദ്ധരിച്ചാലും. മഹത്തായ ബലത്തോടുകൂടിയ അവിടുത്തെത്തന്നെയാണ്, അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ പ്രസാദത്തിനുവേണ്ടിയാണ്, ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രങ്ങളാലുളവായ മഹത്വം (അതായത് അവിടുത്തെ മഹത്വം വെളിപ്പെടുത്തുന്ന സ്തോത്രങ്ങൾ) പ്രകാശരൂപനും, ആരോഗ്യാത്മാവുമായി, സർവ്വജന ഹിതനായ സൂര്യനെ എന്നപോലെ ഭജിയ്ക്കുന്നത്, പ്രാപിയ്ക്കുന്നത്. (മന്ത്രങ്ങൾ സൂര്യനെ പ്രാപിയ്ക്കുന്നപോലെ അവിടുത്തെയും പ്രാപിയ്ക്കുന്നു) കൂടാതെ അല്ലയോ ഏററവും ഓജസ്വിയും രക്ഷകനും അനശ്വരനും ഞങ്ങളെ സമ്പത്തുകൊണ്ട് അനുഗ്രഹിയ്ക്കുന്നവനുമായ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് ഏതെങ്കിലും വേഗവത്തായ തേരിലേറി ഞങ്ങളുടെ ദേവയജന ദേശം പ്രാപിച്ചാലും, പിന്നെ അല്ലയോ ശത്രുനാശക, അല്പനോ, വമ്പനോ ആകട്ടെ ഏതു ശത്രുവിനെയും അവിടുന്ന് ബാധിച്ചാലും ശത്രുനാശക, കത്സിതനായ ശത്രുവിനെയും ബാധിച്ചാലും.

11 പാഹിന ഇന്ദ്രസുഷ്ടുതസ്രിധോ
വയാതാസദമിദ്ദുമ്മതീനാം
ദേവസ്സന്ദുമ്മതീനാം
ഹന്താപാപസ്യ രക്ഷസ
സ്ത്രാതാവിപ്രസ്യമാവതഃ
അധാഹിത്വാജനിതാജീജനദ–സോ
രക്ഷോഹണം ത്വാജീജനദ്വസോ വ 17

അന്വയം –

ഹേ ഇന്ദ്ര, സു–സ്തുത,
(ത്വം) സ്രിധഃ പാഹി — ദുഃഖാൽ പാഹി
(യതഃ) ദുഃ–മതീനാം — ദുർമ്മനസ്കാനാം, രക്ഷഃ പ്രഭൃതീനാം
സദം ഇൽ അവ–യാതാ — അധോയാവയിതാ ത്വം
(അതം) നഃ (പാഹി) — അസ്മാൻ രക്ഷ
(ഹേ ഇന്ദ്ര) പാപസ്യ
രക്ഷസഃ — പാപിനം രാക്ഷസാദേഃ
ഹന്താ (അസി)
(അത ഏവ) ദേവഃ സൻ — ത്വം അസ്മൽ സ്തുത്യാ ഹൃഷ്ടസ്സൻ
ദുഃ–മതീനാം — ദുഷ്ടമനനവതാം യാഗവിഘാതകാനാം അവയാതാ അസി
(തഥാ) മാ–വതഃ
വിപ്രസ്യ — മത്സദൃശസ്യമേധാവിനഃ യജമാനസ്യ
ത്രാതാ — രക്ഷിതാ (അസി)
അധ വസോ — അതോഹേതോഃ സർവ്വേഷാം നിവാസഭൂത
ത്വാ ജനിതാ — ത്വാം സർവ്വസ്യജനയിതാ, ആദികർത്താ പരമേശ്വരഃ
ജീജനൽ ഹി — അജനയൽ, ഉൽപാദിതവാൻ ഖലു
(തഥാ) ഹേ വസോ — വാസയിതഃ
ത്വാ രക്ഷഃ–ഹനം
ജീജനൽ — രക്ഷോഹനനായ ഉൽപാദിതവാൻ

അർത്ഥം:–വേണ്ടപോലെ സർവ്വരാലും സ്തുതിക്കപ്പെട്ട ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് ഞങ്ങളെ ദുഃഖത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിച്ചാലും. യാതൊരു കാരണത്താൽ അവിടുന്ന് ദുർബുദ്ധികളായ രാക്ഷസാദികളെ എപ്പോഴും കീഴ്പ്പെടുത്തി അകററുന്നവനാണൊ, ആ കാരണത്താൽ ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും. അവിടുന്ന പാപികളായ രാക്ഷസാദികളുടെ ഹന്താവാകുന്നു അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അതുകൊണ്ടുതന്നെ അവിടുന്ന് ദേവനായി, ഞങ്ങളുടെ സ്തുതിയാൽ പ്രസ

ന്നനായി, യാഗവിരോധികളായ ദുഷ്ടതിതളെ അകററുന്നവനായി ഭവിയ്ക്കുന്നു. അതുപോലെ എന്നെപ്പോലെയുള്ള മേധാവിയായ യജമാനൻെറ രക്ഷകനായി ഭവിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടാണ് എല്ലാവക്കും നിവാസഭൂതനായ, ആശ്രയഭൂതനായ, ഇന്ദ്ര, എല്ലാററിൻേറയും ജനയിതാവും ആദികത്താവുമായ സവ്വേശ്വരൻ അവിടുത്തെ സൃഷ്ടിച്ചിട്ടുള്ളത്. പിന്നെ, എല്ലാവരെയും അതാതിടത്തു് വസിപ്പിക്കുന്ന ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ രക്ഷോഹന്താവായിട്ടാണ് സൃഷ്ടിച്ചിട്ടുള്ളത്.

വർഗ്ഗ 18–19 അത്യഷ്ടിഃ ത്രിഷ്ടുപ് ഛന്ദസീ

1 ഏന്ദ്രയാഹ്യുപനഃ പരാവതോ
നായമച്ഛാവിദഥാനീവസൽപതി
രസ്തംരാജേവസൽപതിഃ
ഹവാമഹേത്വാവയം
പ്രയസ്വന്തസ്സുതേസചാ
പുത്രാസോനപിതരംവാജസാതയേ
മംഹിഷ്ഠം വാജസാതയേ

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, പരാ–വതഃ — സ്വർഗ്ഗലക്ഷണാൽ ദൂരദേശാൽ
അയം ന — പുരോവത്തീ അഗ്നിരിവ
നഃ ഉപ യാഹി — അസ്മൽസമീപം പ്രത്യാഗച്ഛ
സൽ–പതിഃ വിദഥാനി–
ഇവ — ഫലാനാംപാലകഃ അഗ്നിഃ യഥായജ്ഞഗൃഹാണി തഥാ
സൽ–പതിഃ രാജാ–ഇവ
അസ്തം — ചന്ദ്രമാഃ സ്വസ്ഥാനമിവ
(അമും) അച്ഛ ആ — ആഭിമുഖ്യേന ദേവയജനദേശം പ്രാപ്തും ആ യാഹി

(കിംച) പ്രയസ്വന്തഃ
വയം സചാ — ഹവിരന്നവന്തഃ വയം ഋത്വിഗ്ഭിസ്സഹിതാഃ
ത്വാ സുതേ — ത്വാം അഭിഷുതേ സോമേ നിമിത്തഭൂതേ
പുത്രാസഃ പിതരം ന
വാജ–സാതയേ — യഥാ അന്നസ്യ സംഭജനായ പുത്രാഃ പിതരമാഹ്വയന്തി തഥാ
ഹവാമഹേ — ആഹ്വയാമഃ
(കിംച) മംഹിഷ്ഠം — മഹനീയതമം ത്വാം
വാജ–സാതയേ — ഹവിസ്വീകാരായ ആഹ്വയാമഃ

അർത്ഥം–അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ദൂരദേശത്തുള്ള സ്വർഗ്ഗത്തിൽ നിന്നു, ഞങ്ങളുടെ മുമ്പിലിരിക്കുന്ന അഗ്നി എന്നപോലെ, അവിടുന്ന് സമീപത്തു വന്നെത്തിയാലും. ഫലദാതാവായ അഗ്നി യജ്ഞഗൃഹങ്ങളെ എന്നപോലെയും, നക്ഷത്രനാഥനായ ചന്ദ്രൻ സ്വസ്ഥാനത്തെ എന്നപോലെയും അവിടുന്ന് ഈ ദേവയജനദേശം നേരെ പ്രാപിയ്ക്കാൻ വന്നരുളിയാലും. പിന്നെ ഹവിരന്നമേന്തിയ ഞങ്ങൾ ഋത്വിക്കുകളോടുകൂടി ചതച്ച സംസ്കരിച്ച സോമത്തിന്നുവേണ്ടി, അച്ഛനെ ഭക്ഷണം കഴിക്കാൻ മക്കൾ വിളിക്കുന്നപോലെ അവിടുത്തെ വിളിക്കുന്നു. ഏറ്റവും മഹാനായ അവിടുത്തെ ഹവിസ്വീകാരത്തിന്നായും വിളിക്കുന്നു

2 പിബാസോമമിന്ദ്ര സുവാനമദ്രിഭിഃ
കോശേന സിക്തമവതന്ന വംസഗ
സ്താതൃഷാണോന വംസഗഃ
മദായഹര്യതായതേ
തുവിഷ്ടമായ ധായസേ
ആത്വായച്ഛന്തുഹരിതോനസൂര്യ
മഹാവിശ്വേവസൂര്യം

അന്വയം:–

ഹേ ഇന്ദ്ര, വംസഗഃ	— വനനീയഗമനഃ (ത്വം)
അദ്രി–ഭിഃ സുവാനം	— അഭിഷവസാധനൈഃ ഗ്രാവഭി സ്സൂയമാനം
കോശേന സിക്തം	
സോമം	— സ്വോചിതജലേന പൂരിതം സോമം
അവതം ന	— ആഹാവാദികമാഗത്യ തൃഷിതഃ വൃഷഃ ശീഘ്രഗാമീ യഥാ പിബതിതദ്വൽ
തതൃഷാണഃ ന വംസഗഃ	— യഥാ അത്യന്തം തൃഷിതോ വനനീയഗമനഃ ശീഘ്രഗാമീ പുരുഷഃ ആഹാവാദികമാഗത്യ പിബതി തദ്വൽ
തേ മദായ ഹര്യതായ	
പിബ	— തൃപ്തയേ, വിക്രാന്തിഹേതവേ പിബ
തുവിഃ–തമായ ധായസേ	— അതിപ്രവൃദ്ധായ പാനായ
ത്വാ ഹരിതഃ ന സൂര്യം	— തം യഥാ അഭിമതദേശം അഭി പ്രേരിതാഃ അശ്വാഃ വഹന്തി തദ്വൽ
ആ യച്ഛന്തു	— ആഭിമുഖ്യേന ഗമയന്തു
അഹാ വിശ്വാ–ഇവ	
സൂര്യം	— സർവ്വാണ്യഹാനി യഥാ സൂര്യം വഹന്തി തഥാ അസ്മദ്യാഗ ദിവസാഃ പ്രതിദിനം ത്വാമാവഹന്തു

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് പിടിക്കല്ലാൽ സംസ്കരിക്കപ്പെട്ടതും, അതിന്നുചേർന്ന വെള്ളം ചേർത്തുമായ സോമത്തെ, ദാഹമുററ കാള വെള്ളത്തൊട്ടിയിലെ വെള്ളത്തെ എന്നപോലെയും ദാഹിച്ചവലഞ്ഞ ഒരു മനുഷ്യൻ ഓടിവന്ന് കിണർവെള്ളത്തെ എന്നപോലെയും (അത്രയും ആസക്തിയോടുകൂടി) അവിടുത്തെ ഹർഷത്തിന്നും വിക്രമത്തിന്നുമായി പാനം

4 ദദ്ദഹാണോവജ്രമിന്ദ്രോഗഭസ്ത്യോഃ
ക്ഷദ്മേവതിഗ്മമസനായസംശ്യ
ദഹിഹത്യായസംശ്യൽ
സംവിവ്യാന ഓജസാശവോഭിരിന്ദ്രമജ്മനാ
തഷ്ടേവവൃക്ഷം വനിനോനിവൃശ്ചസി
പരശ്വേവ നിവൃശ്ചസി

അന്വയം:-

(അയം) ഇന്ദ്രഃ ഗഭസ്ത്യോഃ	— ബാഹ്വോഃ
തിഗ്മം വജ്രം ദദ്ദഹാണഃ	— അത്യന്തദീപ്തം വജ്രം ദൃഢം ഗൃഹ്ണൻ
അസനായ	— ശത്രോരുപരിക്ഷേപണായ
അഹി–ഹത്യായ	— മേഘസ്യഹനനായച
ക്ഷദ്മ–ഇവ	— ഉദകം യഥാ ശത്രൂണാം നിരസനായ അഭിമന്ത്രാദി സംസ്കാരേണ തീക്ഷ്ണീ ക്രിയതേ തഥാ
സം ശ്യത്	— സമ്യക് തീക്ഷ്ണീകരോതി
സം ശ്യത്	— പൂർവ്വമേവ തീക്ഷ്ണം പുനരപി വധായ തീക്ഷ്ണയതി
ഹേ ഇന്ദ്ര, ഓജസാ	— പരാഭിഭവ സമർത്ഥേന ബലേന
ശവഃ–ഭിഃ	— സേനാബലൈഃ
മജ്മനാ	— ശരീരേണ ബലേന
സം–വിവ്യാനഃ	— സമ്യക്സംയുക്തഃ (സൻ)
വൃക്ഷം തഷ്ടാ–ഇവ	— യഥാകശ്ചിത്തഷ്ടാ വൃക്ഷാണാം തക്ഷണസ്യ സാധുകർത്താ
വനിനഃ	— വനസംബന്ധിനോ വൃക്ഷാൻ നിതരാം തക്ഷണേനഛിനത്തി, തനൂകരോതി

(തഥാ ത്വമപി അസ്മാസ്വവക്രമാചരന്തം ശത്രും)

നി വൃശ്ചസി — നിതരാം മുഞ്ചസി

പരശ്വാ—ഇവ നി

വൃശ്ചസി — പരശ്വനാകശ്ചിദ്വൃക്ഷം ഛിനത്തി തഥാ ത്വമപി ഉക്തൈസ്ത്രിവിധൈർബ്ബലൈഃ നിതരാമസ്മദ്വേഷിണം വൃശ്ചസി

അത്ഥം—ഈ ഇന്ദ്രൻ കൈകളിൽ ഏററവും മൂച്ച്യുള്ള വജ്രായുധം ഉറപ്പിൽ പിടിച്ചുകൊണ്ടു്, ശത്രുക്കളുടെ മേൽ ആഞ്ഞു പ്രയോഗിപ്പാനായും മേഘത്തെ പിളക്കാനായും ശത്രുബാധയകററാൻ മന്ത്രസംസ്കാരം കൊണ്ടു് വെള്ളത്തിന്നു് ശക്തികൂട്ടുന്നപോലെ, അതിന്നു് (വജ്രത്തിന്നു്) നന്നായി മൂച്ച്കൂട്ടുന്നു; മുമ്പുതന്നെ മൂച്ച്യുള്ള അതിന്നു് വീണ്ടും മൂച്ച്കൂട്ടുന്നു. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ശത്രുക്കളെ ജയിയ്ക്കാൻ മതിയായ ആത്മബലത്തോടും, സേനാശക്തികളോടും ശരീര ദാർഢ്യത്തോടും വേണ്ടപോലെ ച്ചേൎന്നവനായി ഒരു മരംമുറിക്കാരൻ കാട്ടിലുള്ള മരങ്ങളെ വെട്ടി മുറിയ്ക്കുന്നതുപോലെ, അവിടുന്നും ഞങ്ങളിൽ വിപരീതമാചരിക്കുന്ന ശത്രുവിനെ വെട്ടിമുറിയ്ക്കുന്നു. ഒരുവൻ കോടാലിയാൽ മരം മുറിക്കുന്നപോലെ മുൻപറയപ്പെട്ട മൂന്നു ബലങ്ങളാൽ വെട്ടി മുറിയ്ക്കുന്നു.

5 ത്വം വൃഥാനദ്യ ഇന്ദ്രസൎത്തവേ

ച്ഛാസമുദ്രമസൃജോരഥാ ഇവ

വാജയതോരഥാ ഇവ

ഇത ഊതീരയുഞ്ജതസമാനമൎത്ഥമക്ഷിതം

ധേനൂരിവമനവേ വിശ്വദോഹസോ

ജനായ വിശ്വദോഹസഃ

ചെയ്യാലും, അവിടേയ്ക്കു് മതിയാവോളം കുടിയ്ക്കാനായി, ഹരിത്തുക്കൾ വേണ്ടപോലെ സൂര്യനെ വഹിയ്ക്കുന്നപോലെ കുതിരകൾ അവിടത്തെ നേരെ ഇവിടെ എത്തിയ്ക്കട്ടെ സൂര്യനെ എല്ലാ പകലുകളും വഹിയ്ക്കുന്നപോലെ, ഞങ്ങളുടെ യാഗദിവസങ്ങൾ, നാൾതോറും അവിടത്തെ ആവഹിയ്ക്കട്ടെ

3 ആവിർദ്ദിവോനിഹിതങ്ഗുഹാനിധിം
വേർന്നഗർഭം പരിവീതമശ്മ
ന്യനന്തേ അന്തരശ്മനി
വ്രജം വജ്രീ ഗവാമിവ
സിഷാസന്നങ്ഗിരസ്തമഃ
അപാവൃണോദിഷ ഇന്ദ്രഃ പരീവൃതാ
ദ്വാര ഇഷഃ പരീവൃതാഃ

അന്വയം:—

അങ്ഗിരഃ-തമഃ — അതിശയേന തേജസ്വീന്ദ്രഃ
ദിവഃ — ദ്യുലോകാൽ പക്ഷിരൂപയാ ഗായത്ര്യാ
ഗുഹാ നി-ഹിതം — അതിഗോപ്യപ്രദേശേ സ്ഥാപിതം
(അതഃ ഏവ) നി-ധിം — നിധിസ്ഥാനീയം അനാശം സോമം അപഹൃതം ദ്രുതമാനീതം
വേഃ ഗർഭം ന — പക്ഷിണഃ ശിശും ഇവ, യഥാ കപോതാദി പക്ഷിണീ സ്വശിശും വ്യാധാദിഭയാൽ കസ്മിംശ്ചിദ്ഗുഹ്യേ സ്ഥാപയിത്വാ തൽസ്ഥാനമനന്തരം പരിഭ്രമ്യ വിന്ദതേ തദ്വൽ
(പുനഃ) അശ്മനി — അതിമഹതി പാഷാണേ

അനന്തേ അശ്മനി — അപരിമിതപാഷാണേ ശിലോച്ചയാദൌ
അന്തഃ പരി-വീതം — ലതാകണ്ടകാദിനാ പരിതോ വേഷ്ടിതം
ഗവാം—ഇവ വ്രജം വജ്രീ
(ഇന്ദ്രഃ) — പണിനാപഹൃതം ഭൂമൌഖനിത്വാ പാഷാണേന പിഹിതദ്വാരം ഗവാംവ്രജം യഥാജിത്വാദ്വാര മുൽഘാട്യലബ്ധവാൻ തഥാ സോമം
സിസാസൻ — സംഭക്തുമിച്ഛൻ
അവിന്ദൽ — അലഭത, സ്വീകൃതവാൻ
(തഥായം) ഇന്ദ്രഃ
പരി-വൃതാഃ — പരിതോ മേഘാവൃതാഃ
ഇഷഃ — അന്നഹേതുഭൂതോദകസ്യ
ദ്വാരഃ അപ അവൃണോൽ — അപാവൃതാന്യകരോൽ
(തഥാ) ഇഷഃ — ഇഷ്യമാണാനി വ്രീഹ്യാദീനി
പരി-വൃതാഃ — ഭൂമൌ പരിതോവ്യാപ്താന്യ കരോൽ

അർത്ഥം—അതിതേജസ്വിയായ ഈ ഇന്ദ്രൻ സ്വർഗ്ഗത്തിൽ നിന്ന് പക്ഷിരൂപയായ ഗായത്രിയാൽ അവിടെ അത്യന്തം ഗോപ്യസ്ഥലത്ത് നിധിപോലെ നശിയ്ക്കാതെ സൂക്ഷിച്ചുവെച്ചിരുന്ന സോമം അപഹരിയ്ക്കപ്പെട്ട ഭൂമിയിലെത്തി. ഒരു പെൺപക്ഷി തന്റെ കുട്ടിയെ വേടന്മാർ മുതലായ ശത്രുക്കളിൽ നിന്ന് രക്ഷിയ്ക്കാൻ ഏതെങ്കിലും ഗൂഢസ്ഥലത്ത് ഒളിപ്പിച്ചു വച്ച്, ആ സ്ഥലം മറന്ന് തിരഞ്ഞു കണ്ടെത്തുന്നപോലെയും, പെരുമ്പാറക്കുള്ളിൽ പൊന്തകളാലും കല്ലുകളാലും മൂടി പണി എന്ന അസുരൻ അപഹരിച്ചൊളിച്ചുവെച്ച പശുക്കൂട്ടത്തെ അതിന്റെ ദ്വാരം തുറന്ന് കണ്ടുപിടിച്ചപോലയും, ഇന്ദ്രൻ സോമത്തെ പ്രാപിയ്ക്കാനിച്ഛിച്ച് അതു നേടി. പിന്നെ ഈ ഇന്ദ്രൻ മേഘത്താൽ മൂടപ്പെട്ട അന്നഹേതുവായ വെള്ളത്തെ തുറന്നുവിട്ടു. ഭക്ഷിയ്ക്കാവുന്ന സസ്യാദികളും ഭൂമിയിലെങ്ങും നിറഞ്ഞു. (ഈ ജലവൃഷ്ടിയും സസ്യപുഷ്ടിയും ആ സോമലബ്ധിയിലുള്ള പ്രസാദത്തിന്റെ ഫലം.)

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം വൃഥാ	— അപ്രയത്നേനൈവ
നദ്യഃ സമുദ്രം അച്ഛ	— നദീഃ സമുദ്രമാഭിമുഖ്യേന
സർത്തവേ	— പ്രാപ്തും
രഥാൻ-ഇവ	— യഥാത്വം രഥാൻ അസ്മദ്യാഗം പ്രതി ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്തു
അസൃജഃ	— മേഘം നിർഭിദ്യ ഉൽപാദിതവാനസി
വാജ—യതഃ രഥാൻ-ഇവ	— സംഗ്രാമമിച്ഛന്തോ രാജാദയോ രഥാനിവ അസൃജഃ
(കിംച) ഇതഃ	— അസ്മൽ സന്നിധിദേശം (ദ്വിതീയാർത്ഥേ തസിൽ)
ഊതീഃ	— രക്ഷണവത്യഃ (നദ്യഃ)
സമാനം അർത്ഥം	— സമാനപ്രയോജനവൽ
അക്ഷിതം അയുഞ്ജത	— ഉദകം യോജിതവത്യഃ (ത്വൽപ്രസാദാദിതിഭാവഃ.)
മനവേ ധേനുഃ—ഇവ	— മനോരർത്ഥായധേനവഃ ഇവ
വിശ്വ—ദോഹസഃ	— സർവ്വാർത്ഥം ദോഗ്ധ്ര്യഃ അഭവൻ
ജനായ വിശ്വ-ദോഹസഃ	— സർവ്വജനാർത്ഥം സസ്യാദീനഭിലക്ഷ്യനദ്യഃ സമ്പൂർണ്ണദോഗ്ധ്ര്യഃ ഭവന്തി തദ്വൽ അക്ഷിതം അയുഞ്ജത

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് അനായാസമായി മുകിൽ പിളന്ന് നദികളെ സമുദ്രത്തിനുനേരെ എത്തിക്കുന്നത് ഞങ്ങളുടെ യാഗത്തിനെഴുന്നള്ളുവാൻ നേരെ തേരുകൾ വിടുന്നപോലെയാണ് യുദ്ധേച്ഛുക്കളായ രാജാക്കന്മാരും മററും തേരുകൾ വിടുന്നപോലെ മേഘത്തെപ്പിളന്ന വെള്ളം വിട്ടു കൂടാതെ, ഞങ്ങളുടെ ഇരിപ്പിടത്തെ, വാസപ്രദേശത്തെ, രക്ഷണശീലകളായ നദികൾ, അവിടുത്തെ പ്രസാദത്താൽ, എല്ലാവക്കും ഒരുപോലെ പ്രയോജനപ്പെടുമാറു് ജലവതികളായി. മനുവിന്നുവേണ്ടി പശുക്കൾ എല്ലാ അഭീഷ്ടങ്ങളും കറന്നുകൊടുക്കുന്നവയായപോലെ, എല്ലാ ജനങ്ങൾക്കുംവേണ്ടി, സസ്യാദിവൃദ്ധിക്കായി നദികൾ ഏററവും കറവുററവയായി.

6 ഇമാംതേവാചംവസൂയന്തആയവോ

രഥന്നധീരസ്വപാഅതക്ഷിഷു

സ്സുമ്നായത്വാമതക്ഷിഷുഃ

ശുംഭന്തോജേന്യംയഥാവാജേഷുവിപ്രവാജിനം

അത്യമിവശവസേസാതയേധനാ

വിശ്വാധനാനിസാതയേ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) തേ

വസു–യന്തഃ — ത്വദർത്ഥം ധനമാത്മന ഇച്ഛന്തഃ

ആയവഃ — ദാതവ്യഹവിർത്രൂപാന്നവന്തഃ ഋത്വിജഃ

ഇമാം വാചം — ക്രിയമാണാം സ്തുതിരൂപാം വാചം

സു–അപാഃ ധീരഃ രഥം ന — ശോഭനകർമ്മവാൻ ധീരഃ രഥം യഥാ പ്രയത്നേന സാധുകരോതി, തദ്വൽ

അതക്ഷിഷുഃ — സമ്പാദിതവന്തഃ

(ഏവം കൃത്വാ) ത്വാം

സുമ്നായ — സുഖായ

അതക്ഷിഷുഃ — അനുകൂലമുൽപാദയന്തി

(കിം ച) ഹേ വിപ്ര, — മേധാവിന്നിന്ദ്ര

വാജേഷു വാജിനം — സംഗ്രാമേഷു വേഗവന്തം ത്വാം

ജേന്യം യഥാ — ജയശീലം ശൂരം രാജാനം ഭടാ യഥാസ്തുവന്തി തദ്വൽ

ശുംഭന്തഃ — ഗുണൈർദ്ദീപയന്തഃ അതക്ഷിഷുഃ, സ്തുത്വാ പ്രീണയന്തി

(കിംച) ശവസേ ധനാ

സാതയേ — ബലായ ധനാനാം ലാഭായസ്മ്മഃ

(ന കേവലം ധനമാത്രം, കിംതു)
വിശ്വാ ധനാനി
സാതയേ — കൃത്സ്നാനി പ്രീണനസാധനാനി ഗവാദീനി ധനാനി
അത്യം—ഇവ — തേഷാം ധനാനാം പ്രാപ്തയേ സതതഗാമിനമശ്വമിവ ധനാനി സ്മഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടത്തേയ്ക്കുവേണ്ടി (അവിടത്തെ പ്രീതിയ്ക്കായി കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്‌വാൻ) ധനമിച്ഛിയ്ക്കുന്ന, ഹവിസ്സേന്തിയ ഋത്വിക്കുകൾ ഇതാ ഈ സ്തുതിരൂപമായ വാക്കിനെ കർമ്മകുശലനും ധീരനുമായ ഒരാൾ തേർ കേട്ടതിനു ശരിയാക്കുന്നപോലെ, ഒരുക്കിയിരിക്കുന്നു അങ്ങിനെ ചെയ്തിട്ട്, സുഖത്തിന്നുവേണ്ടി അവിടേയ്ക്കു ഇഷ്ടമായവിധത്തിൽ അനുഷ്ഠാനം (ചൊല്ലുന്നു) കൂടാതെ, മേധാവിയായ ഇന്ദ്ര, യുദ്ധങ്ങളിൽ ക്ഷിപ്രകാരിയായ അവിടത്തെ, ജയശീലനും ശൂരനുമായ രാജാവിനെ ഭടന്മാർ സ്തുതിയ്ക്കുന്നപോലെ, ഗുണങ്ങളാൽ തെളിയിച്ച് സ്തുതിയാൽ അവിടത്തെ പ്രീണിപ്പിയ്ക്കുന്നു പിന്നെ ബലത്തിന്റേയും ധനങ്ങളുടെയും സിദ്ധിയ്ക്കായി സ്തുതിയ്ക്കുന്നു കേവലം ധനത്തിന്നല്ല ഓട്ടക്കാരനായ ഒരു കുതിരയെ പ്രശംസിയ്ക്കുന്നപോലെ (എല്ലാടവുമെത്തിയ സുഖസാധനങ്ങളുടെയും പശുതൊട്ട ധനങ്ങളുടെയും സിദ്ധിയ്ക്കായി) സ്തുതിയ്ക്കുന്നു

7 ഭിനത്പുരോനവതിമിന്ദ്രപൂരവേ
ദിവോദാസായമഹിദാശുഷേനൃതോ
വജ്രേണദാശുഷേനൃതോ
അതിഥിഗ്വായശംബരംഗിരേരുഗ്രോഅവാഭരത്
മഹോധനാനിദയമാന ഓജസാ
വിശ്വാധനാന്യോജസാ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, നൃതോ	—	രണേനർത്തനശീല
ദാശുഷേ പൂരവേ	—	ഹവിർദ്ദത്തവതേ മനുഷ്യായ
മഹി ദിവഃ—ദാസായ	—	മഹതേ, ഏതന്നാമകായരാജ്ഞേ
നവതിം പുരഃ ഭിനൽ	—	ഏതൽ സംഖ്യാകാനി ശത്രുപുരാണിഭിന്നവാനസി
(തഥാ) ഹേ നൃതോ	—	ഹസ്തപാദാദിവിക്ഷേപേണ ശത്രൂണാം ഹിംസക
വജ്രേണ ദാശുഷേ	—	ഹവിർദ്ദാത്രേ
അതിഥി—ഗ്വായ	—	പൂജാർത്ഥമതിഥിം ഗച്ഛതേദിവോദാസായ
ഉഗ്രഃ	—	ഉൽകൃഷ്ടബലസ്സൻ (ഇന്ദ്രഃ)

(പൂർവ്വം പുരഭേദസമയേവിദ്ധമപി അമ്രിയമാണം ഗിരിമാരൂഢം)

ശംബരം	—	ഏതന്നാമാനമസുരം
ഗിരേഃ	—	പർവ്വതാദേസ്സകാശാൽ
മഹഃ ധനാനി ദയമാനഃ	—	ഗവാശ്വാദീനിമഹാന്തിതദീയ ധനാനിദിവോദാസായരാജ്ഞേ സാധയൻ
ഓജസാ അവ അഭരൽ	—	സ്വകീയേന ബലേനഅവാങ്ങ് മുഖമവകൃഷ്യപ്രാണംഹൃതവാൻ

(നകേവലമല്ലം ധനം)

ഓജസാ വിശ്വാ ധനാനി	—	സർവ്വാണ്യപിതസ്യമണിമുക്താദീനിധനാനിദയമാനഃ അവാഭരൽ

അർത്ഥം—യുദ്ധത്തിൽ നൃത്തം ചെയ്യുന്ന ഇന്ദ്ര, അവിടേക്ക് ഹവിസ്സർപ്പിച്ച മനുഷ്യനായ, മഹാനായ ദിവോദാസനെന്ന രാജാവിന്നുവേണ്ടി തൊണ്ണൂറ് ശത്രുനഗരങ്ങളെ അവിടുന്ന് തകർത്തു. കൈകാലുകളുടെ ഏറുകൊണ്ട് ശത്രുക്കളെ അമർത്തുന്ന ഇന്ദ്ര, ഹവിസ്സേകുന്ന, അതിഥിപൂജകനായ ദിവോദാസന്നുവേണ്ടി ഉൽക്കടബലശാലിയായി, ഇന്ദ്രൻ, നഗരം തകർത്ത സമയത്തു മുറിവേററുവെങ്കിലും ചാകാതെ ഒരു മല പൂകിയ ശംബരനെന്ന അസുരനെ, ആ മലയിൽ നിന്ന് സ്വന്തം ഊക്കുകൊണ്ട്,

അവന്റെ പശു കുതിര മുതലായ ധനങ്ങളെ രാജാവായ ദിവോദാസന്ന് നേടിക്കൊടുത്തുകൊണ്ട്, മുഖം കീഴ്ക്കാംതൂക്കാക്കി കൊന്നു അല്പധനമല്ല, അവന്റെ രത്നം മുത്ത് മുതലായ എല്ലാ ധനങ്ങളും രാജാവിന്ന് നേടിക്കൊടുത്തുകൊണ്ടാണ് കൊന്നത്

8 ഇന്ദ്രസ്സമത്സു യജമാനമാര്യം
പ്രാവദ്വിശ്വേഷു ശതമൂതിരാജിഷു
സ്വർമീള്ഹേഷ്വാജിഷു
മനവേശാസദവ്രതാന്ത്വചം കൃഷ്ണാമരന്ധയൽ
ദക്ഷന്നവിശ്വം തതൃഷാണമോഷതി
ന്യർശസാനമോഷതി

അന്വയം —

(അയം) ഇന്ദ്രഃ സമത്–സു	— രണേഷു
ആര്യം യജമാനം പ്ര ആവൽ	— സർവ്വൈർഗ്ഗന്തവ്യം യഷ്ടാരം രക്ഷതി
(കിഞ്ച) ശതം–ഊതിഃ	— അപരിമിതരക്ഷണഃ (ഇന്ദ്രഃ)
വിശ്വേഷു ആജിഷു	— സർവ്വേഷു സംഗ്രാമേഷു യജമാനം പ്രാവൽ
(തഥാ) സ്വഃ–മീള്ഹേഷു ആജിഷു	— സ്വർഗ്ഗദേശേഷു മഹാസംഗ്രാമേഷു സ്വർഗ്ഗപ്രദാനേന പ്രാവൽ
(അയമിന്ദ്രഃ) മനവേ	— മനുഷ്യായ, തദർത്ഥായ
അവ്രതാൻ	— കർമ്മരഹിതാൻ, യാഗവിദ്വേഷിണഃ
ശാസൽ	— ശിക്ഷിതവാൻ, ഹിംസിതവാൻ
(തഥാ) കൃഷ്ണാം ത്വചം	— കൃഷ്ണനാമ്നോഽസുരസ്യ കൃഷ്ണവർണ്ണാം ത്വചമുൽകൃത്യ
അരന്ധയൽ	— ഹിംസിതവാൻ
ധക്ഷൽ	— ഭസ്മീകൃതവാൻ

(തഥാ) വിശ്വം
തത്രുഷാണം ഓഷതി — സർവ്വമപി ഹിംസകം തദനുചരസംഘംചദഹതി
അശ്സാനം — ഹിംസാരുചിം ഹതാവശിഷ്ടം
നി ഓഷതി ന — നിശ്ശേഷേണദഹതി (യൽകിഞ്ചിദവശിഷ്ടമിതിന ഇത്യാഹ)

അത്ഥം—ഈ ഇന്ദ്രൻ യുദ്ധങ്ങളിൽ, സവ്വക്കും ശരണ്യനായ യജമാനനെ രക്ഷിക്കുന്നു കൂടാതെ, അപരിമിതരക്ഷണനായ ഇന്ദ്രൻ എല്ലാ യുദ്ധങ്ങളിലും യജമാനനെ രക്ഷിക്കുന്നു. അതു പോലെ മഹായുദ്ധങ്ങളിൽ യജമാനന്മാക്ക് സ്വഗ്ഗമരുളി രക്ഷിക്കുന്നു. (ഇവിടെ പരാശരസ്മൃതിയിലെ ഈ ശ്ലോകം സ്മത്തവ്യം 'ദ്വാവിമൌപുരുഷൌ ലോകേ സൂര്യമണ്ഡലഭേദിനൌ, പരിവ്രാട് യോഗയുക്തശ്ചരണേയോ ഭിമുഖോഹതഃ'—അത്ഥം:—രണ്ടുതരക്കാരാണ് സൂരമണ്ഡലം ഭേദിച്ച് ഉയരുന്നതു്—യോഗവാനായ സന്യാസിയും, യുദ്ധത്തിൽ നേരെനിന്നു് പൊരുതി മരിച്ചവനും) ഈ ഇന്ദ്രൻ മനുഷ്യക്കുവേണ്ടി കമ്മ (യാഗ) വിദ്വേഷികളെ ശാസിച്ചു ശിക്ഷിച്ചു അതുപോലെ അംശുമതീ നദീതീരത്തിൽ പത്തിനായിരം കൂട്ടകാരോടുകൂടി തദ്ദേശവാസികളെ ഉപദ്രവിച്ചിരുന്ന കൃഷ്ണനെന്ന അസുരന്റെ കൃഷ്ണവർണ്ണമായ (കറുത്ത) തോൽ ഉരിച്ചു്, അവനെകൊന്നു് വെണ്ണീറാക്കി. അതുപോലെ എല്ലാ ഹിംസകരെയും അവരുടെ കൂട്ടാളികളെയും ദഹിപ്പിച്ചു ചാകാതെ ബാക്കിയായവരിൽ ഹിംസാ വാസനയുള്ളവരെ മുഴുവൻ നിശ്ശേഷം ചുട്ടെരിച്ചു. ആരും ബാക്കിയായില്ല.

9 സൂരശ്ചക്രം പ്രവൃഹജ്ജാത ഓജസാ
പ്രപിത്വേ വാചമരുണോമുഷായതി
ശാന ആമുഷായതി
ഉശനാ യൽപരാവതോജഗന്നൂതയേകവേ
സുമ്നാനി വിശ്വാ മനുഷേവതുർവ്വണി
രഹാവിശ്വേവതുർവ്വണിഃ

അന്വയം:-

(ഇന്ദ്രഃ ഏവ ദ്യുസ്ഥാനസ്സൻ ആദിത്യാത്മനാ സ്തൂയതേ.)

സൂരഃ ജാതഃ — സൂര്യാത്മനാ ഇന്ദ്രഃ ഉദിതസ്സൻ

ഓജസാ — സ്വകീയേന തേജസാ യുക്തം

ചക്രം പ്ര വൃഹൽ — (തമോനിവാരണാർത്ഥം അസുരജയായച) പ്രക്ഷിപ്പവാൻ

(തതഃ പൂർവ്വം) അരുണഃ — അരുണവർണ്ണഃ, അത്യന്തതേജോയുക്തസ്സൻ

(അസുരാണാം) പ്രപിത്വേ — സമീപേ തേഷാം

വാചം — ''ജഹി, ഭിന്ധി'' ഇത്യാദിധ്വനിം

മുഷായതി — മുഷ്ണാതി, തേഷാം പ്രഹരധ്വനിം മുഷായതി, വാഗുപലക്ഷിതം പ്രാണം മുഷായതി, അവധീൽ

(തദനന്തരം) ഈശാനഃ — സർവ്വാണിതമാംസി നിരാകർത്തും സമർത്ഥസ്സൻ

ആ മുഷായതി — സമന്താൽ മുഷ്ണാതി

ഹേ കവേ, യൽ — ക്രാന്തദർശിൻ, യൽ ത്വം

ഉശനാ — ഉശനസായുക്തസ്സൻ

ഊതയേ പരാ-വതഃ അജഗൻ — സ്വർഗ്ഗസ്ഥാനാൽ ഗതവാനസി

(ആഗത്യച) വിശ്വാ സുമ്നാനി — സർവ്വാണി സുഖസാധനാനി ധനാനി ആദായ അസ്മാകം

മനുഷാ-ഇവ — മനുഷ്യാണാമിവ, ഇതരേഷാം ഋത്വിജാം സർവ്വാണി ധനാന്യാദായ തുർവ്വണിഃ ഭവസി തദ്വൽ

തുർവ്വണിഃ — തൂർണ്ണവനിഃ ക്ഷിപ്രംസംഭോക്താ (ഭവ)

(നഃ കേവലമേകസ്മിന്നേവയാഗദിനേ, കിന്തു)

അഹാ വിശ്വാ-ഇവ — സർവ്വേഷ്വപി അഹസ്സു

തുർവ്വണിഃ (ഭവ)

അത്ഥം—(ദ്യോവിൽ വത്തിക്കുന്ന ഇന്ദ്രനെ സൂര്യാത്മാവായി സ്തുതിക്കുന്നു.)

സൂര്യാത്മാവായ ഇന്ദ്രൻ ഉദിച്ച്, സ്വതേജസ്സാററ ചക്രത്തെ ഇരുട്ടകററാനും അസുരജയത്തിനുമായി ആഞ്ഞെറിഞ്ഞു. അതിന്നുമുമ്പ് അരുണവണ്ണനായി, അത്യന്തം തേജസ്സാന്നവനായി, അസുരന്മാരുടെ സമീപത്തിൽ, അവരുടെ ''കൊല്ലുക, പിളക്കുക'' മുതലായ കാഹളശബ്ദങ്ങളെ ഇല്ലാതാക്കി, കേരാക്കാതാക്കി, അവരെ കൊന്നു. അതിന്നുശേഷം എല്ലാ ഇരുട്ടകളും അകററാൻ ശക്തനായി, എല്ലാ അസുരന്മാരെയും ഇരുട്ടിനെയും (അജ്ഞാനത്തെയും) ഇല്ലാതാക്കി. അല്ലയോ അങ്ങേ അററം കാണുന്ന ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് ഉശനസ്സിനോട്ട് (ശുക്രനോട്ട്) കൂടി ഞങ്ങളുടെ രക്ഷയ്ക്കായി ദൂരെ സ്വഗ്ഗത്തിൽ നിന്നാണല്ലൊ വന്നരുളുന്നത്. വന്നു, സുഖസാധനങ്ങളായ എല്ലാ ധനങ്ങളും കയ്യിലേന്തി, മററ് ഋത്വിക്കകൾക്ക് എല്ലാ ധനങ്ങളുടേയും ദാതാവാകുന്നതുപോലെ, ഞങ്ങൾക്കും അവ വേഗത്തിലണയ്ക്കുന്നവനായി ഭവിച്ചാലും. ഈ യാഗദിവസം മാത്രമല്ല, എല്ലാ ദിവസങ്ങളിലും ഞങ്ങൾക്ക് സവ്വധനദാതാവായി ഭവിച്ചാലും.

10 സനോനവ്യേഭിർവൃഷകമ്മന്നുക്ഥൈഃ
പുരാംദത്തഃ പായുഭിഃ പാഹിശഗ്മൈഃ
ദിവോദാസേഭിരിന്ദ്രസ്തവാനോ
വാവൃധീഥാഅഹോഭിരിവദ്യൗഃ (വ—19)

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) വൃഷ–കമ്മൻ, — അഭിമതവഷണശീല,
ഹേ പുരാം ദത്തഃ, — അസുരപുരാണാം ദാരയിതഃ,
സഃ (ത്വം) നഃ നവ്യേഭിഃ
ഉക്ഥൈഃ — അസ്മൽ സംബന്ധിഭിഃ നൂതനൈസ്തോത്രൈഃ തുഷ്ടസ്സൻ
പായു–ഭിഃ ശഗ്മൈഃ
പാഹി — പാലനപ്രകാരൈഃ, ഐഹികാമുഷ്മികൈഃ സുഖൈഃ പാലയ

2 വിശ്വേഷുഹിത്വാസവനേഷുതുഞ്ജതേ
സമാനമേകം വൃഷമണ്യവഃ പൃഥക്
സ്വസ്സനിഷ്യവഃ പൃഥക്
തംത്വാനാവന്നപർഷണിം ശൂഷസ്യധുരിധീമഹി
ഇന്ദ്രന്നയജ്ഞൈശ്ചിതയന്ത ആയവ
സ്തോമേഭിരിന്ദ്രമായവഃ

അന്വയം —

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) സമാനം ത്വാ — സർവ്വേഷാമേകരൂപം ത്വാം
വൃഷ–മന്യവഃ — അഭിമതവർഷണായത്വാമേവമന്യമാനായജമാനാവയം
സ്വഃ സനിഷ്യവഃ — സ്വർഗ്ഗം സംഭക്തുകാമാഃ
ഏകം ഹി — ഏകമേവസന്തം
വിശ്വേഷു സവനേഷു — സർവ്വേഷു സോമയാഗേഷു
പൃഥക് പൃഥക് തുഞ്ജതേ — ത്വരയന്തി, ഹവിരാദീനിദദതേ
തം ത്വാ ശൂഷസ്യ ധുരി — താദൃശം ത്വാം സേനാരൂപസ്യ ബലസ്യ വഹനേ
പർഷണിം നാവം ന — പാരസ്യ സംഭക്ത്രീം ഫലസ്യ നാവമിവത്വാം യഥാഭാരവഹനേ സ്ഥാപയതി തദ്വൽ
ആയവഃ — മനുഷ്യാഃ
യജ്ഞൈഃ ഇന്ദ്രം ന
ചിതയന്തഃ — ഇന്ദ്രമേവത്വാം ജാനന്തഃ വയം
ധീമഹി — സ്ഥാപയാമഃ
(തഥാ) സ്തോമേഭിഃ ഇന്ദ്രം — സ്തോത്രൈഃ ഇന്ദ്രമേവ
ആയവഃ — ഗച്ഛന്തോവയം ധീമഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, എല്ലാവർക്കും ഒരുപോലെയുള്ള അവിടുത്തേയ്ക്കു, അഭീഷ്ടസിദ്ധിയ്ക്കായി അവിടത്തെത്തന്നെ ധ്യാനിയ്ക്കുന്ന യജമാനന്മാരായ ഞങ്ങൾ, സ്വർഗ്ഗംപ്രാപിയ്ക്കാനിച്ഛിച്ചുകൊണ്ടു്, എല്ലാ സോമയാഗങ്ങളിലും അവിടുന്നേകന്ന

തന്നെ പ്രത്യേകം പ്രത്യേകം ഹവിസ്സുമുതലായവ വേഗത്തി, ലെത്തിയ്ക്കുന്നു, സമർപ്പിയ്ക്കുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള അവിടുത്തെ യജ്ഞങ്ങളാൽ ഇന്ദ്രനായി (പരമേശ്വരനായി)ത്തന്നെ അറിയുന്ന ഞങ്ങൾ, സാമാനം കയററി അക്കരെ പററുന്ന തോണി പോലെ, അവിടുത്തെ, സേനാരൂപമായ ബലത്തിൻെറ ഭാര ത്തിൽ സ്ഥാപിയ്ക്കുന്നു. അതുപോലെ ഇന്ദ്രനെത്തന്നെ ജീവി തയാത്രികരായ ഞങ്ങൾ സ്തോത്രങ്ങളാൽ ധ്യാനിയ്ക്കുന്നു.

3 വിത്വാതതസ്രേ മിഥുനാ അവസ്യവോ
വ്രജസ്യ സാതാഗവ്യസ്യ നിസ്സൃജ
സ്സക്ഷന്ത ഇന്ദ്രനിസ്സൃജഃ
യദ്ഗവ്യന്താദ്വാജനാ സ്വ്യന്താസമൂഹസി
ആവിഷ്കരിക്രദ്വൃഷണം സചാഭുവം
വജ്രമിന്ദ്രസചാഭുവം

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വാ
(ത്വാമുദ്ദിശ്യ) അവസ്യവഃ — ആത്മന സ്ത്രപ്തിമിച്ഛന്തഃ
നിഃ—സൃജഃ — നിശ്ശേഷേണ ഹവിസ്സൃജന്തഃ
സക്ഷന്തഃ — ത്വാം സംഭജമാനാഃ
നിഃ—സൃജഃ — ഫലപ്രതിബന്ധകം പാപം നിർഗ്ഗമയന്തഃ
മിഥുനാഃ — പത്നീസഹിതാ യജമാനാഃ
ഗവ്യസ്യ വ്രജസ്യ സാതാ — ഗവാം സംബന്ധിനഃ യൂഥസ്യ ലാഭേ നിമിത്തഭൂതേ സതി
വി തതസ്രേ — യജ്ഞം വിതന്വതേ
യദ് ഗവ്യന്താ — ഗാമാത്മന ഇച്ഛന്തൌ
സ്വഃ യന്താ — സ്വർഗ്ഗംയന്തൌ, ഗച്ഛന്തൌ
ദ്വാ ജനാ — ദ്വൌ ജായാപതീരൂപൌ ജനൌ

(കിംച) ഹേ ഇന്ദ്ര,

ദിവഃ—ദാസേഭിഃ	— തവ ഗോത്രോത്പന്നൈഃ അസ്മാഭിഃ പരുച്ഛേപൈഃ
സ്തവാനഃ	— സ്തൂയമാനഃ
അഹോഭിഃ— ഇവ ദ്യൗഃ	— അഹോഭിഃ ദ്യോതനശീലഃ ആദിത്യ ഇവ
വവൃധീഥാഃ	— പ്രവൃദ്ധോഭവ

അർത്ഥം—ശത്രുക്കളുടെ അധിവാസസ്ഥാനം അസുര നഗരങ്ങളെ തകർത്തവനായ ഇന്ദ്ര, ആപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ പുതിയ സ്തോത്രങ്ങളാൽ സന്തുഷ്ടനായി രക്ഷണരീതികളാൽ ഐഹികാമുഷ്മികങ്ങളായ സുഖങ്ങളെക്കൊണ്ട് പാലിച്ചാലും. കൂടാതെ, ഇന്ദ്ര, ദിവോദാസ ഗോത്രക്കാരായ പരുച്ഛേപന്മാരായ ഞങ്ങളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെട്ട്, പകലുകളിൽ തേജസ്വിയായ സൂര്യനെന്നപോലെ, അവിടുന്ന വർദ്ധിച്ചാലും.

വർഗ്ഗം – 20

1 ഇന്ദ്രായഹിദ്യൌ രസുരോ അനമ്നത
ന്ദ്രായമഹീപൃഥിവീ വരീമഭി
ദ്യുമ്നസാതാവരീമഭിഃ
ഇന്ദ്രം വിശ്വേസജോഷസോദേവാസോ ദധിരേപുരഃ
ഇന്ദ്രായ വിശ്വാസവനാനി മാനുഷാ
രാതാനിസന്തുമാനുഷാ

അന്വയം –

അസുരഃ	— ശത്രൂണാം നിരസനശീലഃ പുണ്യകൃതാമേവദിവി നിവാസാൻ ഇതരാൻ നിരസനശീലഃ
ദ്യൗഃ	— ദ്യുലോകഃ, തന്നിവാസീ ദേവസംഘഃ

ായ ഹി അനപ്തന — ഇന്ദ്രായൈവപ്രഹ്വോഭവതി
ാ) ഇന്ദ്രായ മഹീ
ിവീ — ഇന്ദ്രാത്ഥം മഹതീഭൂമിഃ;
തത്രത്യസ്സവ്വോജനഃ
ീമ–ഭിഃ — വരണീയൈസ്തോത്രൈഃ
(അനപ്തത)
ം ച) ദ്യുമ്ന–സാതാ — ദ്യുമ്നസാതൌ, അന്നസ്യനിമിത്ത
ഭൂതേസതി
ീമ–ഭിഃ — വരണീയൈഃ ഹവിർഭിര്യുക്താ
യജമാനാഃ പ്രഹ്വാഭവന്തി
ിം ച) ഇന്ദ്രം (ഏവ)
ിശ്വേ ദേവാസഃ — സർവ്വേദേവാഃ
–ജോഷസഃ — സമാനപ്രീതിയുക്താഃ
ഃ ദധിരേ — പുരതഃ സ്ഥാപിതവന്തഃ
ഥാ) മാനുഷാ വിശ്വാ
വനാനി — മനുഷ്യാണാം സർവ്വാണി അഭിഷ
വയുക്താനിപ്രാതരാദീനി
സവനാനി
ഇന്ദ്രായ സന്തു — ഇന്ദ്രായൈവ ഭവന്തു
ഥാ) മാനുഷാ രാതാനി — മനുഷ്യാണാം ദാതവ്യാനി പുരോ
ഡാശാദീനി ഇന്ദ്രായഹിസന്തു

അത്ഥം—പുണ്യം ചെയ്തവക്കമാത്രം നിവാസയോഗ്യവും, അല്ലാത്തവരെ കടത്താത്തതുമായ സ്വർഗ്ഗം, അവിടെ വസിക്കുന്ന ദേവസമൂഹം, ഇന്ദ്രന്നായി (ഇന്ദ്രനെ) കുമ്പിടുന്നു. അതുപോലെ സുവിസ്തൃതയായ ഭൂമി, അവിടെ വസിക്കുന്ന ജനസഞ്ചയം, ശ്രേഷ്ഠസ്തോത്രങ്ങളാൽ അവിടേയ്ക്കു കുമ്പിടുന്നു കൂടാതെ, അന്നലാഭമുദ്ദേശിച്ച് (സമൃദ്ധിക്കായി) മുന്തിയ ഹവിസ്സേന്തിയ യജമാനന്മാർ അവിടേയ്ക്കു കുമ്പിടുന്നു പിന്നെയോ, എല്ലാ ദേവന്മാരും ഒരുപോലെ സന്തുഷ്ടരായി അവിടുത്തെ, മുമ്പിൽ നിർത്തിയിരിക്കുന്നു അതുപോലെ മനുഷ്യരുടെ സോമസംസ്കാരത്തോടുകൂടിയ എല്ലാ സവനങ്ങളും ഇന്ദ്രന്നായിത്തന്നെ ഭവിക്കട്ടെ. മനുഷ്യരുടെ പുരോഡാശാദികളായി ഹോമിക്കാനുള്ള ഹവിസ്സുകളും ഇന്ദ്രന്നായി ഭവിക്കട്ടെ

സം–ഊഹസി — സംയുക്തയോരേവസ്വർഗ്ഗാദികം പ്രാപയസി

(കിം ച) ഹേ ഇന്ദ്ര,
(ത്വം) വൃഷണം — കാമാനാം വർഷകം
സഹാ–ഭുവം — സഹൈവോൽപന്നം, ത്വയാ അവിനാഭൂതം
സഹാ–ഭുവം — ശത്രുവധസാമർത്ഥ്യേന സഹോൽപന്നം
വജ്രം ആവിഃ കരിക്രത് — ആവിഷ്കുർവ്വൻ വർത്തസേ

അത്ഥം–അല്ലയോ ഇന്ദ്ര അവിടത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച്, ആത്മതൃപ്തി ഇച്ഛിക്കുന്നവരും ഹവിസ്സുമുഴുവൻ അപ്പിക്കുന്നവരും ഫലത്തെ തടയുന്ന പാപത്തെ പോക്കുന്നവരും അവിടത്തെ ആശ്രയിക്കുന്നവരുമായ പത്നീയജമാനന്മാർ പശുക്കൂട്ടത്തിന്റെ ലാഭത്തിനുവേണ്ടി യജ്ഞമനുഷ്ഠിക്കുന്നു ആ കാരണത്താൽ പശുക്കളെ കാംക്ഷിക്കുന്നവരും സ്വർഗ്ഗം പൂകാൻ ഉദ്യുക്തരുമായ ഭാര്യാഭർത്തൃരൂപരായ രണ്ടുപേരെ അവിടുന്നു ഒരുമിച്ച് സ്വർഗ്ഗാദികളെ പ്രാപിപ്പിക്കുന്നു കൂടാതെ അല്ലയോ ഇന്ദ്ര അവിടുന്ന് കാമവർഷകവും അവിടത്തോടു കൂടാതെ ഉണ്ടാവാത്തതും ശത്രുവധത്തിന് കരുത്തുറ്റതും അവിടുത്തോടൊപ്പമുളവായതുമായ വജ്രത്തെ പുറത്തു കാട്ടിക്കൊണ്ട് വത്തിക്കുന്നു

4 വിദുഷ്ടേഅസ്യവീര്യസ്യപൂരവഃ
പുരോയദിന്ദ്രശാരദീരവാതിര
സ്സാസഹാനോ അവാതിരഃ
ശാസസ്തമിന്ദ്രമർത്യമയജ്യുംശവസസ്പതേ
മഹീമമുഷ്ണാഃ പൃഥിവീമിമാ അപോ
മന്ദസാനഇമാഅപഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, തേ അസ്യ വീര്യസ്യ (കർമ്മണിഷഷ്ഠീ)
പൂരവഃ വിദുഃ — മനുഷ്യായജമാനാഃ ജാനന്തി
(യേ ത്വാമേവയജന്തി തേ വിദുഃ)
(ഹേ ഇന്ദ്ര) യൽ — യസ്മാൽ കാരണാൽ
ശാരദീഃ — സംവത്സരസംബന്ധിനീഃ, സംവത്സരപര്യന്തം പ്രാകാര പരിഖാദിഭിർദ്ദൃഢീകൃതാഃ
പുരഃ അവ—അതിരഃ — ശത്രൂണാം പുരീഃ അനാശയഃ
സസഹാനഃ — തത്രത്യാനഭിഭവൻ, ധനാദ്യപ ഹാരേണ പീഡയൻ
അവ—അതിരഃ — അനാശയഃ
(കിം ച) ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം
മർത്ത്യം — മരണധർമ്മാണം
അയജ്യം — അയഷ്ടാരം യജ്ഞവിഘ്നാതിനം
ശാസഃ — നിഗൃഹീതവാനസി
ഹേ ശവസഃ പതേ, — ബലസ്യപാലക, (ഇന്ദ്ര, ത്വം)
മഹീം പൃഥിവീം — മഹതീം ഭൂമിം
ഇമാഃ അപഃ — സമുദ്രനദ്യാത്മകാന്യുദകാനിച
അമുഷ്ണാഃ — ബലാൽ അപഹൃതവാനസി
മന്ദസാനഃ ഇമാഃ അപഃ — ഹൃഷ്യന്നേവ ഇമാനി അപ്കാ ര്യാണി, വ്രീഹ്യാദീനി അമുഷ്ണാഃ, ലബ്ധവാനസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടത്തെ വീര്യത്തെ മനുഷ്യരായ യജമാനന്മാർ അറിയുന്നു. ഇന്ദ്ര, എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ കൊല്ലംതോറും കിടങ്ങുമതിലുകളാൽ ഉറപ്പിക്കപ്പെട്ട ശത്രുനഗരങ്ങളെ അവിടുന്ന് നശിപ്പിച്ചു (വരുന്നു.) അവിടെയുള്ളവരെ ജയിച്ചും ധനാദികളപഹരിച്ചും നശിപ്പിച്ചു. (വരുന്നു) കൂടാതെ, അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, മരണധർമ്മിയായ യജ്ഞവിരോധിയെ അവിടുന്നു, പിടിച്ചടക്കി. അല്ലയോ ബലപാലക, മഹതിയായ ഭൂമിയെയും നദീസമുദ്രങ്ങളിലുള്ള ജലങ്ങളെയും അവിടുന്ന് കീഴടക്കി. നിഷ്പ്രയാസമായി, ഹർഷിക്കുന്നവനായി ജലോത്ഭവങ്ങളായ സസ്യാദികളെ നേടി.

5 ആദിത്തേ അസ്യവീര്യസ്യചർക്കിര
ന്മദേഷുവൃഷന്നുശിജോയദാവിഥ
സഖീയതോയദാവിഥ
ചകർത്ഥകാരമേഭ്യഃ പൃതനാസുപ്രവന്തവേ
തേ അന്യാമന്യാന്നദ്യംസനിഷ്ണത
ശ്രവസ്യന്തസ്സനിഷ്ണത

അന്വയം.—

മദേഷു വൃഷൻ, — സോമനിമിത്തമദേഷുസത്സു കാമാനാം വർഷിതഃ, (ഇന്ദ്ര.)
ഉശിജഃ — ത്വാം കാമയമാനാൻ യജമാനാൻ
യത് ആവിഥ — യതഃ കാരണാത് രക്ഷസി
സഖി–യതഃ യത് ആവിഥ — തവസഖിത്വമാത്മന ഇച്ഛതോസ്മാൻ, യസ്മാത് തർപ്പയസി
ആത് ഇത് — അത ഏവഹേതോഃ
അസ്യ തേ വീര്യസ്യ — തവസംബന്ധിനേ വീര്യായ, തന്മഹിവൃദ്ധയേ (ചതുർത്ഥ്യർത്ഥേഷഷ്ഠീ)
ചർക്കിരൻ — പുനഃ പുനസ്സ്തോമം സർവ്വേഷു സവനേഷു യജമാനാഃ വികരന്തി
(കിംചഹേ ഇന്ദ്ര,) ഏഭ്യഃ — യജമാനേഭ്യഃ
കാരം — ശബ്ദം, സിംഹനാദം കരോഷി
പൃതനാസു പ്ര–വന്തവേ — സംഗ്രാമേഷു പ്രകർഷേണവനിതും സംഭക്തും
ചകർത്ഥ — കരോഷി
(കിംച) തേ അന്യാം–അന്യാം — തവസംഗ്രാമവാസിനഃ ത്വയി അന്യമന്യംപ്രതി

നദ്യം — നദിം, സന്തോഷം, സമൃദ്ധിംവാ
സനിഷ്ണത — സംഭജന്തേ
(തഥാ) ശ്രവസ്യന്തഃ — ജയാല്ലബ്ധമന്നം കാംക്ഷന്തഃ
സനിഷ്ണത — സംഭജന്തേ

അർത്ഥം:—സോമപാനത്തിന്റെ ഹർഷത്തിൽ 'അഭീഷ്ടം' വർഷിക്കുന്ന ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ (അനുഗ്രഹം) കാമിക്കുന്ന യജമാനന്മാരെ യാതൊരു കാരണത്താൽ അവിടുന്ന് രക്ഷിക്കുന്നുവോ, അവിടുത്തെ ചങ്ങാതമാഗ്രഹിക്കുന്ന ഞങ്ങളെ യാതൊരു കാരണത്താൽ അഭിമതമരുളി തൃപ്തിപ്പെടുത്തുന്നുവോ, ആ കാരണത്താൽ തന്നെ അവിടുത്തെ വീര്യത്തിന്റെ വർദ്ധനത്തിന്നായി എല്ലാ സവനങ്ങളിലും യജമാനന്മാർ വീണ്ടും വീണ്ടും സോമമൊഴുക്കുന്നു. കൂടാതെ യജമാനന്മാർക്കുവേണ്ടി അവരെ അടപ്പിക്കാനായി അവിടുന്ന് (യുദ്ധങ്ങളിൽ) സിംഹനാദം മുഴക്കുന്നു. പിന്നെയോ, അവിടുത്തെ ആശ്രിതരായ യോദ്ധാക്കൾ ഓരോരുത്തരും അവിടുന്നിൽ സന്തോഷം പ്രാപിക്കുന്നു. അതുപോലെ ജയത്താൽ കിട്ടിച്ച അന്നത്തെ (പുഷ്ടിയെ) ആഗ്രഹിക്കുന്നവർ സന്തോഷം പ്രാപിക്കുന്നു.

6 ഉതോന്നോഅസ്യാ ഉഷസോജ്ജുഷേതഹ്യ
ർക്കസ്യബോധിഹവിഷോ ഹവീമഭി
സ്വർഷാതാഹവീമഭിഃ
യദിന്ദ്രഹന്തവേമൃധോ വൃഷാവജ്രിഞ്ചികേതസി
ആമേഅസ്യവേധസോനവീയസോ
മന്മശ്രുധിനവീയസഃ

അന്വയം:—
ഹേ വജ്രിൻ, ഇന്ദ്ര,
യത് — യസ്മാൽ കാരണാൽ
മൃധഃ ഹന്തവേ — ഹിംസകാൻ ശത്രൂൻഹന്തും
വൃഷാ ചികേതസി — കാമാനാം വർഷിതാസൻ അവബുധ്യസേ

(തസ്മാൽ) നഃ അസ്യാഃ
ഉഷസഃ — ഏതാമുഷസം (കർമ്മണിഷഷ്ഠീ)
ഉതോ ജുഷേത ഹി — ഉഷസ്യേവഅസ്മാകം യജ്ഞം ഗച്ഛേൽ

(ഗത്വാച) അസ്യ
അർക്കസ്യ ഹവിഷഃ — അച്ചനസാധനം ഹവിഃ (കർമ്മണിഷഷ്ഠീ)

അസ്യ ഹവീമ-ഭിഃ — ഹവനപ്രകാരവിശേഷൈഃ (ദത്തം ഹവിഃ)

(ഉതോ) ബോധി — ജാനീഹി
(കിം ച) സ്വഃ-സാതാ — സ്വർഗ്ഗസ്യസംഭജനസ്ഥാനേ, യജ്ഞേ

ഹവീമ-ഭിഃ — ആഹ്വാനൈഃ (ആഹൂതോഭവ)
(അസ്മാഭിരാഹൂതസ്സൻ ഉഷസ്യേവാഗത്യഹവിസ്വീകരോഷി)
വേധസഃ — മേധാവിനഃ
നവീയസഃ — നവതരസ്യ, ദീക്ഷിത സംസ്കാരൈഃ സംസ്കൃതത്വാൽ നവീയസ്ത്വതഃ

മേ മന്മ — മമ മനനീയം സ്തോത്രം
(ഹേ ഇന്ദ്ര) ആ ശ്രുധി — സർവ്വതശ്ശൃണു
നവീയസഃ — അതിശയേന നവനവതഃ, അസാധാരണ സ്തുതിമതഃ മേസ്തോത്രം ശൃണു

അർത്ഥം—അല്ലയോ വജ്രായുധനായ ഇന്ദ്ര, യാതൊരു കാരണത്താൽ അവിടന്ന് കാമവർഷിതാവായി, ദ്രോഹിയായ ശത്രുവിനെ കൊല്ലുവാൻ വിചാരിയ്ക്കുന്നുവോ, ആ കാരണത്താൽ ഈ പ്രഭാതത്തിൽ തന്നെ ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിൽ എത്തിച്ചേർന്നാലും. ഈ പൂജാസാധനമായ ഹവിസ്സ് ഹോമക്രമങ്ങളോട് കൂടി അർപ്പിയ്ക്കപ്പെട്ടത് അറിഞ്ഞാലും. (സ്വീകരിച്ചാലും.) കൂടാതെ സ്വർഗ്ഗത്തിന്റെ ആശ്രയസ്ഥാനമായ യജ്ഞത്തിൽ ഞങ്ങളുടെ വിളികളെ കേട്ടു വന്ന് അവിടന്ന് ഹവിസ്സ് സ്വീകരിയ്ക്കുന്നു. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, മേധാവിയുടെ ദീക്ഷാസംസ്കാരം കൊണ്ട് പുതുതായ എന്റെ മനോഹരമായ സ്തോത്രം എമ്പാടും കേട്ടാലും. അപൂർവ്വ സ്തുതികാരനായ എന്റെ സ്തോത്രം കേട്ടാലും.

7 ത്വന്തമിന്ദ്രവാവൃധാനോ അസ്മയു

രമിത്രയന്തന്തുവിജാത മർത്യം

വജ്രേണ ശൂരമർത്യം

ജഹിയോനോ അഘായതി ശൃണുഷ്വ സുശ്രവസ്തമഃ

രിഷ്ടന്ന യാമന്നപഭൂതുദുർമ്മതി

വ്വിശ്വാപഭൂതു ദുർമ്മതിഃ വ. 20

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, തുവി– ജാത, ശൂര,	— ബഹുഭാവമാപന്ന, വിക്രാന്ത,
യഃ നഃ	— യോ മർത്യഃ അസ്മാകം
അഘ–യതി	— അഘം, പാപം, ദുഃഖമിച്ഛതി
അമിത്ര–യന്തം മർത്യം	
തം മർത്യം	— അസ്മാസു ശത്രുത്വമാചരന്തം മരണസ്വഭാവം തം മർത്യം
അസ്മ–യുഃ ത്വം	— ത്വൽഭക്താനസ്മാൻ കാമയമാനസ്ത്വം
വവൃധാനഃ	— അത്യർത്ഥം വർദ്ധമാനഃ
വജ്രേണ ജഹി	— വിനാശയ
(കിം ച) സുശ്രവഃ–തമഃ	
ശൃണുഷ്വ	— ആകർണ്ണയ
(ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വൽ പ്രസാദാൽ) ദുഃ–മതിഃ	— അസ്മജ്ജിഘാംസാവിഷയാ ദുഷ്ടബുദ്ധിഃ
അപ ഭൂതു	— അപഗതാഭവതു
(ന കേവലം ഹിംസാ രൂപാ) വിശ്വാ ദുഃ–മതിഃ	— സർവ്വാപിക്രോധപരിവാദാദി രൂപാ ദുഷ്ടബുദ്ധിഃ

യാമൻ രിഷ്ടം ന — യാമനി, യജ്ഞാദിരൂപേ മാർഗ്ഗേ അസുരകൃതഹിംസാദിരൂപം വിഘ്നം യഥാ പരിഹരസി തഥാ

അപ ഭൂതു — അപഗതാ ഭവതു

അർത്ഥം—നാനാ ഭാവങ്ങളോടുകൂടിയവനും വീരനുമായ ഇന്ദ്ര, ഏതു മനുഷ്യൻ ഞങ്ങൾക്കു് പാപം, ദുഃഖം വരുത്തുവാനിച്ഛിക്കുന്നുവോ, ഞങ്ങളിൽ ശത്രുഭാവമുള്ള ഭയങ്കരസ്വഭാവനായ ആ മനുഷ്യനെ, ഭക്തന്മാരായ ഞങ്ങളെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന അവിടുന്നു് വർദ്ധമാനനായി, വജ്രംകൊണ്ടു് നിഹനിച്ചാലും. കൂടാതെ കേൾവിപ്പെട്ട അവിടുന്ന കേട്ടാലും. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടത്തെ പ്രസാദത്താൽ ഞങ്ങളെ ദ്രോഹിക്കാനുള്ള ദുഷ്ടബുദ്ധി (ആർക്കെങ്കിലുമുണ്ടെങ്കിൽ അതു്) അകലെപ്പോകട്ടെ ഹിംസാരൂപമായ ദുർബ്ബുദ്ധി മാത്രമല്ല, ക്രോധം, ദ്വേഷം, എന്നിങ്ങനെ എല്ലാ രൂപത്തിലുമുള്ള ദുർബ്ബുദ്ധിയും, യജ്ഞമാർഗ്ഗത്തിൽ അസുരന്മാർ ചെയ്യുന്ന വിഘ്നത്തെ അവിടുന്നകറ്റുന്നപോലെ അകലെപ്പോകട്ടെ (ഇവിടെ ദുർബ്ബുദ്ധി അകലണമെന്നേ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളൂ ദുർബ്ബുദ്ധിയുള്ള ആളെപ്പറ്റി പറഞ്ഞിട്ടില്ല അങ്ങിനെ പറഞ്ഞിട്ടുള്ള ഇടങ്ങളിലും ഇതുതന്നെ ഉദ്ദേശവും അർത്ഥവും കരുതേണ്ടതുള്ളൂ)

വർഗ്ഗം—21

1 ത്വയാവയംമഘവൻപൂർവ്യേധന
ഇന്ദ്രത്വോതാസ്സാസഹ്യാമപൃതന്യതോ
വനുയാമവനുഷ്യതഃ
നേദിഷ്ഠേ അസ്മിന്നഹന്യധിവോചാനുസുന്വതേ
അസ്മിൻയജ്ഞേവിചയേമാഭരേകൃതം
വാജയന്തോഭരേകൃതം

അന്വയം:—

ഹേ മഘ-വൻ, ത്വയാ

വയം	— യജമാനാഃ
ഇന്ദ്രത്വാ-ഊതാഃ	— ഇന്ദ്രേണത്വയാ രക്ഷിതാസ്സന്തഃ
പൃതന്യതഃ	— പൃതനാമാത്മന ഇച്ഛതഃ പ്രബലസേനായുക്താൻ ശത്രൂൻ
സസഹ്യാമ	— അഭിഭവേമ
(തഥാ) വനുഷ്യതഃ	— അസ്മൽ പ്രഹാരായ ആഗച്ഛതഃ ശത്രൂൻ
വനുയാമ	— ആഗമനാൽ പൂർവ്വമേവവയം സംഭജേമ
(കിംച) പൂർവ്യേ ധനേ അസ്മിൻ യജ്ഞേ നേദിഷ്ഠേ അസ്മിൻ അഹനി	— അത്യന്തസന്നിഹിതേ അഭിഷവയുക്തേ അദ്യതനേ അഹനി
സുന്വതേ	— യജമാനായ, തദർത്ഥം
അധി വോച ന	— യജമാനം യജ്ഞം വാക്ഷിപ്രമധി ബ്രൂഹി
(കിംച) ഭരേ കൃതം	— സംഗ്രാമേ ജയസ്യ കർത്താരം ത്വാമുദ്ദിശ്യ, ജയാർത്ഥം
വാജ-യന്തഃ	— ഹവിരന്നമുപാചരന്തഃ
വി ചയേമ	— സ്തോത്രാദികം വിചിനുയാമ
ഭരേ കൃതം	— ദേവാനാം സംഗ്രാമേ അസുരജയേ കർത്താരം ത്വാം വിചയേമ

അർത്ഥം—അല്ലയോ സുഖശാലിയായ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങൾ ഇന്ദ്രനായ അവിടുന്നാൽ രക്ഷിതരായി, യുദ്ധത്തിന്ന് മോഹിച്ചുവരുന്ന പെരുമ്പടയൊത്ത ശത്രുക്കളെ ജയിയ്ക്കുമാറാവൂ. അതുപോലെ ഞങ്ങളുടെ അടിയേല്ക്കാൻ വരുന്നവരെ എത്തും മുമ്പുതന്നെ ഞങ്ങൾ നേരിടുന്നു. കൂടാതെ പൂർവ്വസ്വത്തായ ഈ യജ്ഞത്തിൽ സോമം സംസ്കരിയ്ക്കലുള്ള ഇന്ന്, അവിടുന്ന് യജമാനന്നുവേണ്ടി ഈ യജ്ഞത്തെക്കുറിച്ച് വേണ്ടപോലെ പ്രശംസിച്ച് പറ

ഞാലും പിന്നെ, യുദ്ധത്തിൽ ജയകാരിയായ അവിടത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച്, ജയത്തിന്നവേണ്ടി ഹവിരന്നം കൊണ്ട് ഉപചരിയ്ക്കുന്ന ഞങ്ങൾ സ്തുതികൾ കൂട്ടിക്കൂട്ടി വെയ്ക്കുന്ന ദേവന്മാരുടെ യുദ്ധത്തിൽ അസുരവിജയിയായ അവിടത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച് സ്തുതികൾ കൂട്ടിവെയ്ക്കുന്ന

2 സ്വർജ്ജേഷേഭര ആപ്രസ്യവക്മ

ന്യുഷർബ്ബുധസ്വസ്മിന്നഞ്ജസി

ക്രാണസ്യ സ്വസ്മിന്നഞ്ജസി

അഹന്നിന്ദ്രോ യഥാവിദേ ശീർഷ്ണാശീർഷ്ണോപവാച്യഃ

അസ്മത്രാതേ സധ്ര്യക്സന്തുരാതയോ

ഭദ്രാഭദ്രസ്യരാതയഃ

അന്വയം —

(അയമിന്ദ്രഃ) സ്വഃ-ജേഷേ

ഭരേ — സ്വർഗ്ഗഗമനസാധനേ സംഗ്രാമേ

ആപ്രസ്യ — ആപനശീലസ്യ, വ്യാപ്തസ്യ, ശൂരസ്യ

വക്മനി — മാർഗ്ഗദ്രതേ

സ്വസ്മിൻ അഞ്ജസി — സ്വദ്രുതേ അഭിവ്യക്തിമതി

സ്വസ്മിൻ അഞ്ജസി — യുദ്ധേ, മഹതി സംഗ്രാമേ

ഉഷഃ-ബുധഃ — ഉഷഃ കാലേ അനുഷ്ഠാനായ പ്രബുദ്ധ്യമാനസ്യ

ക്രാണസ്യ — യാഗം കുർവ്വാണസ്യ യജമാനസ്യ

(ശത്രൂൻ) അഹൻ — ഹിനസ്തി

(അതഃ കാരണാത് അയം) ഇന്ദ്രഃ

യഥാ വിദേ — യഥാസർവ്വജ്ഞായ ശിരസാ പ്രണതിഃ ക്രിയതേ തദ്വത്

ശീർഷ്ണാ-ശീർഷ്ണാ

ഉപ-വാച്യഃ — സർവ്വേഷാം ശിരസാ പ്രണമ്യഃ, സ്തുത്യഃ

(കിംച ഹേ ഇന്ദ്ര,)
തേ രാതയഃ — തവധനദാനാനി
അസ്മ-ത്രാ സധ്ര്യക് സന്തു — അസ്മാസ്വേവ ഏകോദ്യോഗേന ഭവന്തു.
(കിം ച) ഭദ്രസ്യ രാതയഃ — സ്തുത്യസ്യ ദാനാനി
ഭദ്രാഃ — അതിസ്ഥിരാണി ഭവന്തു

അർത്ഥം—ഈ ഇന്ദ്രൻ സ്വർഗ്ഗസാധകമായ യുദ്ധത്തിൽ (വീരമരണം പ്രാപിച്ച് സ്വർഗ്ഗംനേടാനുള്ള യുദ്ധത്തിൽ) ശൂരൻെറ രീതിയിലും തൻെറ മഹത്തായ വഴിയിലും പ്രഭാതത്തിൽ ഉണരുന്ന യാഗാനുഷ്ഠാതാവായ യജമാനൻെറ ശത്രുവിനെ ഹനിക്കുന്നു. അക്കാരണത്താൽ ഈ ഇന്ദ്രൻ എല്ലാവരാലും തലകനിച്ച് നമിക്കപ്പെടേണ്ടവനാണ്, സ്തുതിക്കപ്പെടേണ്ടവനാണ്. കൂടാതെ അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടത്തെ ധനദാനങ്ങൾ ഞങ്ങളിൽ തന്നെ അഭംഗുരമായി ഭവിക്കട്ടെ. ആ സ്തുത്യൻെറ ദാനങ്ങൾ അതിസ്ഥിരങ്ങളായി ഭവിക്കട്ടെ

3 തത്തു പ്രയഃ പ്രത്നഥാതേശുശുക്വനം
യസ്മിൻ യജ്ഞേ വാരമകൃണ്വത ക്ഷയ
മൃതസ്യ വാരസി ക്ഷയം
വിതദ്വോചേരധ ദ്വിതാന്തഃ പശ്യന്തി രശ്മിഭിഃ
സ ഘാവിദേ അന്വിന്ദ്രോഗവേഷണോ
ബന്ധുക്ഷിദ്ഭ്യോ ഗവേഷണഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) തത്
ശുശുക്വനം — ഭൃശം ദീപ്തം
പ്രയഃ തു — ഹവിർല്ലക്ഷണമന്നംതു
പ്രത്ന-ഥാ — ഇതഃ പൂർവ്വം യഥായാഗകാലേ ഹവിഃതവസ്വംഭവേതിതഥാ

തേ — തവാസാധാരണം ഭവതി, സർവ്വാത്മനാ
ദേവയജനേ
യജ്ഞേ യസ്മിൻ — യാഗേ യസ്മിൻ ഹവിഷി
വാരം ക്ഷയം — വരണീയം സ്ഥാനം, വേദിം
അകൃണ്വത — പ്രാപിതഃ കുർവന്തി
(തൽ) ഋതസ്യ — യജ്ഞസ്യ
ക്ഷയം വാഃ അസി — നിവാസസ്ഥാനം
സംഭജസി
തൽ വി വോചേഃ — താദൃശം കർമ്മ വിബ്രൂഹി
അധ ദ്വിതാ അന്തഃ — മിഥുനഭൂതയോഃ ദ്യാവാപൃ
ഥിവ്യോർമ്മധ്യേ സന്താപികേ
രശ്മിഭിഃ പശ്യന്തി — ആദിത്യകിരണൈഃ സർവ്വേ
പശ്യന്തി

(അസ്മദ്ദത്തം ഹവിഃ ആദിത്യം പ്രാപയിത്വാ ആദിത്യദ്വാരാ വൃഷ്ടിം ജനയസി)

സഃ ഘ ഇന്ദ്രഃ — സ ഖല്വിന്ദ്രഃ
ഗോ-ഏഷണഃ — ഉദകസ്യാന്വേഷണശീലഃ
(തഥാ) ബന്ധുക്ഷിദ്ഭ്യഃ — ഹവിഃപ്രദാതൄണാം ബന്ധുഭാവം
പ്രാപ്നുവദ്ഭ്യഃ യജമാനേഭ്യഃ
ഗോ-ഏഷണഃ — പ്രസിദ്ധാനാം ഗവാം ഏഷണ
കർത്താ
അനു വിദേ — ഉക്തപ്രകാരേണൈവ കാലേ സൻ
വിന്ദതേ, ഉദകപ്രാപ്തിപ്രകാരം
ജാനാതി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഏറ്റവും ദീപ്തമായ ആ ഹവിരന്നമാകട്ടെ മുമ്പു യാഗകാലത്തിൽ എങ്ങിനെ ഹവിസ്സ് അവിടത്തെയായോ, അതുപോലെ അവിടേക്ക് സ്വന്തമായി ഭവിക്കുന്നു. (ഓരോ ഹോമക്രിയക്കും ഉദ്ദേശത്യാഗമുണ്ട്. 'ഇന്ദ്രായേദം, ന മമ' എന്ന്. അതോടുകൂടി ഹോമിച്ച ദ്രവ്യം തന്റെയല്ലാതായി ഉദ്ദിഷ്ടദേവന്റെയായി) യജ്ഞത്തിൽ യാതൊരു ഹവിസ്സ് വേദിയെ പ്രാപിപ്പിക്കുന്നുവോ, അത് യജ്ഞസ്ഥാനത്തെത്തി അതിനെ അവിടന്ന് പ്രാപിക്കുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള കർമ്മം പറഞ്ഞാലും. ആ കാരണത്താൽ ഇണകളായ ദ്യാവാപൃഥിവികളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ ആദിത്യകിരണങ്ങ

ളാൽ അതിനെ എല്ലാവരും കാണുന്നു അതായത് നാം കൊടുക്കുന്ന ഹവിസ്സ് ആദിത്യനെത്തിച്ച് അവിടുന്ന് രശ്മി വഴിക്ക് മഴ പെയ്യിക്കുന്നത് എല്ലാവരും കാണുന്നു ആ ഇന്ദ്രനാകട്ടെ എന്നും ജലാന്വേഷിയാണ് അതുപോലെ ഹവിസ്സേകി ബന്ധുത്വം പ്രാപിച്ച യജമാനന്മാൎക്ക് നല്ല പശുക്കളെ എത്തിച്ചുകൊടുക്കുന്നവനുമാകുന്നു ഇപ്പറഞ്ഞ ക്രമത്തിൽ അവിടുന്ന് മഴയെ നേടേണ്ടുംവഴി അറിയുന്നു, നേടുന്നു

4 ന്യ ഇത്ഥാതേ പൂൎവ്വഥാച പ്രവാച്യം

യദങ്ഗിരോഭ്യോവൃണോരപവ്രജ

മിന്ദ്രശിക്ഷന്നപവ്രജം

ഐഭ്യസ്സമാന്യാദിശാസ്മഭ്യംജേഷിയോധ്സിച

സുന്വദ്ഭ്യോരന്ധയാകഞ്ചിദവ്രതം

ഹൃണായന്തഞ്ചിദവ്രതം

അന്വയം –

യൽ (ത്വം) അങ്ഗിരഃ–ഭ്യഃ — ഏതൽഗോത്രോൽപന്നേഭ്യഃ മഹൎഷിഭ്യഃ
വ്രജം അപ അവൃണോഃ — അന്തരിക്ഷേ ഗച്ഛന്തം മേഘം അപവൃതവാനസി
ഹേ ഇന്ദ്ര, തേ ഇത്ഥാ — തവ ഇത്ഥമുക്തപ്രകാരം കൎമ്മ
പൂൎവ്വ–ഥാ — പൂൎവ്വം യഥാസ്തുത്യം
ന ച പ്ര–വാച്യം — ഇദാനീന്തനമപിസ്തോതവ്യം
(കിംച ഹേ ഇന്ദ്ര,) വ്രജം – ഗവാം സമൂഹം
അപ ശിക്ഷൻ — പണിഭിരപഹൃതം തേഭ്യഃ അങ്ഗിരോഭ്യഃ ഏവ വിതരൻ, രക്ഷിതവാനസി
(കിംച ഹേ ഇന്ദ്ര,) ഏഭ്യഃ — ഉക്തേഭ്യഃ ഋഷിഭ്യഃ

സമാന്യാ ദിശാ — സമാനയാരീത്യാ മദാസി തദാൻ
അസ്മഭ്യം (അപി) ജേഷി — സംഗ്രാമം ജയ
(തദർത്ഥം) യോത്സി ച — യുദ്ധ്യസ്വ ച
(കിംചതാം) സുന്വദ്ഭ്യഃ — ത്വദർത്ഥമഭിഷവം കുർവ്വദ്ഭ്യഃ
അസ്മഭ്യം
കം ചിത് അവ്രതം — സർവ്വമപ്യയജ്വാനം,
യാഗവിരോധിനം
ആ രന്ധയ — ഋത്വിഗ്ഭ്യേന ബാധയ,
മധീനം കുരു
(ന കേവലമയജ്വാനം, കിംതു)
ഹൃണായന്തം ചിത്
അവ്രതം — അസ്മാസു രോഷം കുർവ്വന്തം
തമേവായജ്വാരം പുനർഹനനാ
സമർത്ഥം കുർവ്വൻ രന്ധയ

അർത്ഥം—യാതൊരു കാരണത്താൽ അവിടുന്ന് അംഗിരോഗോത്രക്കാരായ മഹർഷിമാർക്കുവേണ്ടി അന്തരിക്ഷത്തിൽ പാറിനടക്കുന്ന മേഘത്തെ ഇറന്നുവിട്ടുവോ, അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ അപ്രകാരമുള്ള കർമ്മം പണ്ട് സ്തുത്യമായതുപോലെ ഇന്നും സ്തോതവ്യമായിരിക്കുന്നു. കൂടാതെ, അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, പണികളാൽ അപഹരിക്കപ്പെട്ട പശുക്കൂട്ടത്തെ (തിരഞ്ഞു കണ്ടുപിടിച്ച്) അവിടുന്ന് ആ അംഗിരസ്സുകൾക്ക് കൊടുത്തു രക്ഷിച്ചുവല്ലൊ. യജ്ഞവിരോധികളിൽ നിന്ന് പശുക്കൂട്ടത്തെ അപഹരിച്ച് അവയെയും അംഗിരസ്സുകൾക്ക് കൊടുത്തുവല്ലൊ. ആ ഋഷികൾക്ക് ഒപ്പം കൊടുത്തതുപോലെ (അഭീഷ്ടമരുളിയപോലെ) ഞങ്ങൾക്കുംവേണ്ടി യുദ്ധം ജയിച്ചാലും. . അതിനുവേണ്ടി അവിടുന്ന് പൊരുതിയാലും, അവിടേക്കു സോമം പതച്ച് സംസ്കരിക്കുന്ന ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി എല്ലാ യാഗവിരോധികളെയും നേരെ ബാധിച്ചാലും, കീഴ്പെടുത്തിയാലും. യാഗവിരോധികളെ മാത്രമല്ല, ഞങ്ങളിൽ ക്രുദ്ധനായ ആ യാഗവിരോധിയെ എനിയൊരിക്കൽ ദ്രോഹിക്കാൻ *സമർത്ഥനല്ലാതാ*കുന്നവിധം ബാധിച്ചാലും.

5 സംയജ്ജനാൻക്രതുഭിശ്ശൂര ഈക്ഷയ

ധനേ ഹിതേ തരുഷന്തശ്രവസ്യവഃ

പ്രയക്ഷന്തശ്രവസ്യവഃ

തസ്മാ ആയുഃ പ്രജാവദിദ്ബാധേ അർച്ചന്ത്യോജസാ

ഇന്ദ്രഓക്യംദിധിഷന്തധീതയോ

ദേവാ അച്ഛാനധീതയഃ

അന്വയം:—

യൽ ശൂരഃ — യഃ ഇന്ദ്രഃ വിക്രാന്തസ്സൻ
ജനാൻ — സർവ്വാൻ പ്രാണിനഃ
ക്രതു-ഭിഃ സം ഈക്ഷയൽ — കർമ്മഭിഃ സമ്യഗീക്ഷതി, സുകൃതദുഷ്കൃതരൂപൈഃ നിമിത്തഭൂതൈഃ തത്തൽ ഫലം യോജയതി
(ഏവം പ്രേരയതി സതി)
ശ്രവസ്യവഃ — അന്നമിച്ഛന്തോ യജമാനാഃ
ഹിതേ ധനേ — ധനേ അഭിപ്രേതേ സതി
തരുഷന്ത — ശത്രൂൻ ഹിംസന്തി
(അതഃ കാരണാൽ)
ശ്രവസ്യവഃ — ഹവിരന്നം ഇന്ദ്രായ ഇച്ഛന്തസ്സന്തഃ
പ്ര യക്ഷന്ത — പ്രകർഷേണയജന്തേ
(കിംച) തസ്മൈ ഇൽ — പ്രസിദ്ധായേന്ദ്രായൈവ
ആയുഃ പ്രജാ—വൽ — ഹവിരന്നം പുത്രാദിസഹിതം ദീയതേ
(കിം ച യജമാനാഃ)
ഓജസാ — സ്വകീയേന ബലേന യുക്താഃ
ബാധേ — ശത്രൂണാം ബാധനേ, ബാധിതും
അർച്ചന്തി — പൂജയന്തി
(കിം ച) ധീതയഃ ഇന്ദ്രേ — കർമ്മവന്തോ യജമാനാഃ ഇന്ദ്രസമീപേ

സമാന്യാ ദിശാ — സമാനയാരീത്യാ ഭവസി തദ്വൽ
അസ്മഭ്യം (അപി) ജേഷി — സംഗ്രാമം ജയ
(തദർത്ഥം) യോധ്സി ച — യുദ്ധ്യസ്വ ച
(കിം ച തം) സുന്വദ്ഭ്യഃ — താദർത്ഥമഭിഷവം കുർവദ്ഭ്യഃ
അസ്മഭ്യം
കം ചിൽ അവ്രതം — സർവ്വമപ്യയജ്വാനം,
യാഗവിരോധിനം
ആ രന്ധയ — ആഭിമുഖ്യേന ബാധയ,
മദധീനം കുരു
(ന കേവലമയജ്വാനം, കിം തു)
ഹ്വണായന്തം ചിൽ
അവ്രതം — അസ്മാസു രോഷം കുർവ്വന്തം
തമേവായജ്വാരം പുനർഹനനാ
സമർത്ഥം കുർവ്വൻ രന്ധയ

അർത്ഥം-യാതൊരു കാരണത്താൽ അവിടുന്ന് അംഗിരോഗോത്രക്കാരായ മഹർഷിമാർക്കുവേണ്ടി അന്തരിക്ഷത്തിൽ പാറിനടക്കുന്ന മേഘത്തെ തുറന്നുവിട്ടുവോ, അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ അപ്രകാരമുള്ള കർമ്മം പണ്ട് സ്തുത്യമായതുപോലെ ഇന്നും സ്തോതവ്യമായിരിക്കുന്നു കൂടാതെ, അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, പണികളാൽ അപഹരിക്കപ്പെട്ട പശുക്കൂട്ടത്തെ (തിരഞ്ഞു കണ്ടുപിടിച്ച്) അവിടുന്ന് ആ അംഗിരസ്സുകൾക്ക് കൊടുത്തു രക്ഷിച്ചുവല്ലോ. യജ്ഞവിരോധികളിൽ നിന്ന് പശുക്കൂട്ടത്തെ അപഹരിച്ച് അവയെയും അംഗിരസ്സുകൾക്ക് കൊടുത്തുവല്ലോ. ആ ഋഷികൾക്ക് ഒപ്പം കൊടുത്തപോലെ (അഭീഷ്ടമരുളിയപോലെ) ഞങ്ങൾക്കുംവേണ്ടി യുദ്ധം ജയിച്ചാലും. അതിനുവേണ്ടി അവിടുന്ന് പൊരുതിയാലും, അവിടേക്കു സോമം പതച്ച് സംസ്കരിക്കുന്ന ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി എല്ലാ യാഗവിരോധികളെയും നേരെ ബാധിച്ചാലും, കീഴ്പെടുത്തിയാലും, യാഗവിരോധികളെ മാത്രമല്ല, ഞങ്ങളിൽ ക്രുദ്ധനായ ആ യാഗവിരോധിയെ എനിയൊരിക്കൽ ദ്രോഹിക്കാൻ സമർത്ഥനല്ലാതാകുന്നവിധം ബാധിച്ചാലും.

5 സംയജ്ജനാൻക്രതുഭിശ്ശൂര ഈക്ഷയ

ധനേ ഹിതേ തരുഷന്തശ്രവസ്യവഃ

പ്രയക്ഷന്തശ്രവസ്യവഃ

തസ്മാ ആയുഃ പ്രജാവദിദ്ബാധേ അച്ചന്ത്യോജസാ

ഇന്ദ്രഓക്യംദിധിഷന്തധീതയോ

ദേവാ അച്ഛാനധീതയഃ

അന്വയം:—

യൽ ശൂരഃ — യഃ ഇന്ദ്രഃ വിക്രാന്തസ്സൻ
ജനാൻ — സർവ്വാൻ പ്രാണിനഃ
ക്രതു-ഭിഃ സം ഈക്ഷയൽ — കർമ്മഭിഃ സമ്യഗീക്ഷതി, സുകൃത ദുഷ്കൃതരൂപൈഃ നിമിത്ത ഭൂതൈഃ തത്തൽ ഫലം യോജയതി
(ഏവം പ്രേരയതി സതി)
ശ്രവസ്യവഃ — അന്നമിച്ഛന്തോ യജമാനാഃ
ഹിതേ ധനേ — ധനേ അഭിപ്രേതേ സതി
തരുഷന്ത — ശത്രൂൻ ഹിംസന്തി
(അതഃ കാരണാൽ)
ശ്രവസ്യവഃ — ഹവിരന്നം ഇന്ദ്രായ ഇച്ഛന്തസ്സന്തഃ
പ്ര യക്ഷന്ത — പ്രകർഷേണയജന്തേ
(കിംച) തസ്മൈ ഇൽ — പ്രസിദ്ധായേന്ദ്രായൈവ
ആയുഃ പ്രജാ—വൽ — ഹവിരന്നം പുത്രാദിസഹിതം ദീയതേ
(കിം ച യജമാനാഃ)
ഓജസാ — സ്വകീയേന ബലേന യുക്താഃ
ബാധേ — ശത്രൂണാം ബാധനേ, ബാധിതും
അച്ചന്തി — പൂജയന്തി
(കിം ച) ധീതയഃ ഇന്ദ്രേ — കർമ്മവന്തോ യജമാനാഃ ഇന്ദ്രസമീപേ

ഓക്യം ദിധിഷന്ത — ഓകം, നിവാസസ്ഥാനം ധാരയന്തി

ധീതയഃ — സ്വർഗ്ഗസാധനകർമ്മവന്തസ്സന്തഃ

ദേവാൻ അച്ഛ ന — ദേവാൻ ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്തും ഇവ ഓക്യം ദിധിഷന്ത

അർത്ഥം-- യാതൊരിന്ദ്രൻ വിക്രമത്തോടുകൂടി എല്ലാ പ്രാണികളെയും അവരവരുടെ കർമ്മങ്ങളെക്കൊണ്ട് വേണ്ടപോലെ കാണുന്നുവോ, അതായത് അവരവരുടെ പുണ്യപാപരൂപങ്ങളായ കർമ്മങ്ങളെ അതാതുഫലങ്ങളോട് ചേർക്കുന്നുവോ, അപ്രകാരം അവിടുന്ന് പുണ്യപാപങ്ങൾക്ക് ആന്തരപ്രേരണചെയ്യവേ, അന്നകാംക്ഷികളായ യജമാനന്മാർ ഹിതമായ ധനത്തിൽ ആഗ്രഹത്തോടുകൂടി, ശത്രുക്കളെഹിംസിക്കുന്നു. അതിനുവേണ്ടി അവർ ഇന്ദ്രന്നായി ഹവിരന്നമിച്ഛിച്ച് അവിടത്തെ ന്നായി യജിക്കുന്നു കൂടാതെ, ആ മഹാനായ ഇന്ദ്രന്നായി കൊണ്ടുതന്നെ പുത്രാദികളൊത്തുചേർന്ന് ഹവിരന്നം നല്കപ്പെടുന്ന സ്വന്തം ശക്തിയോടുകൂടി (അവിടത്തെ അനുഗ്രഹം മൂലമുണ്ടായ ബലത്തോടുകൂടി) ശത്രുക്കളെ ബാധിക്കുവാനായി (അതിൽ വിജയം ലഭിക്കുവാനായി) അവിടത്തെ പൂജിക്കുന്നു ഇന്ദ്രസമീപമാണ് കാമികളായ യജമാനന്മാർ തങ്ങളുടെ നിവാസസ്ഥാനം, ഇരിപ്പിടം ധരിക്കുന്നത് സ്വർഗ്ഗം നേടാനുള്ള കർമ്മം ചെയ്യുന്ന അവർ ദേവന്മാരെ നേരെ പ്രാപിക്കുവാൻ അവിടെ നിവാസസ്ഥാനം ധരിക്കുന്നു (അവരുടെ ഭൗതികമായ നിവാസസ്ഥാനം ഭൂമിയിലാണെങ്കിലും മാനസികമായ, ആത്മീയമായ നിവാസസ്ഥാനം പരമേശ്വരനായ ഇന്ദ്രനിലാണ്. ഐഹികവൃത്തികളിലേർപ്പെടുമ്പോഴും അവർ ഇന്ദ്രനെക്കുറിച്ച നിരന്തരധ്യാനപരരാണ്)

6 യുവന്തമിന്ദ്രാപർവ്വതാ പുരോയുധാ
യോനഃ പൃതന്യാദപതന്തമിദ്ധതം
വജ്രേണതന്തമിദ്ധതം
ദൂരേചത്തായച്ഛന്തസ്സ ദ്ഗഹനം യദിനക്ഷത്
അസ്മാകംശത്രൂൻപരിശൂരവിശ്വതോ
ദർമാദർഷീഷ്ടവിശ്വതഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്രാപർവ്വതാ	—	പർവ്വതഃ പർവ്വവാൻ, മേഘഃ തദഭിമാനീദേവഃ
(തൌ) യുവം പുരഃ—യുധാ	—	യുവാം സംഗ്രാമേ പുരതോയോദ്ധാരൌ
നഃ യഃ പൃതന്യാൽ	—	അസ്മാകം യഃ ശത്രുഃ പൃതനാമാത്മന ഇച്ഛതി
തം തം—തം ഇൽ	—	സർവ്വമപിശത്രും
അപ ഹതം	—	നാശയതം
തം—തം ഇൽ	—	സർവ്വമപിശത്രും
വജ്രേണ ഹതം	—	നാശയതം
യൽ ദൂരേ ചത്തായ	—	യഃ വജ്രഃ അത്യന്തദൂരദേശേ ഗതായ, നഷ്ടായ അദർശനമാപന്നായ ശത്രും
ഛന്ത്സൽ	—	ഛന്ദയതി, കാമയതേ
(കിംച) ഗഹനം	—	ദുരവഗാഹം സ്ഥാനം
ഇനക്ഷൽ	—	പ്രാപ്നോതി
ഹേ ശൂര, അസ്മാകം		
ശത്രൂൻ വിശ്വതഃ	—	സർവ്വാൻ
പരി വിശ്വതഃ	—	പരിതഃ വിശ്വൈരുപായൈഃ
ദർഷീഷ്ട	—	ദാരയസി
ദർമ്മാ	—	ശത്രൂണാം ദാരകഃ ത്വം ദർഷീഷ്ട, കാർത്സ്ന്യേന ദാരയസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്രപർവ്വതന്മാരേ, (പർവ്വതൻ മേഘത്തിന്റെ അഭിമാനി ദേവൻ) നിങ്ങൾ യുദ്ധത്തിൽ മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്ന ഇരുയോദ്ധാക്കളായി, ഞങ്ങളുടെ യാതൊരു ശത്രു പോരിനാണിവരുന്നുവോ, അങ്ങിനെ വരുന്ന ഓരോ ശത്രുവിനെയും നശിപ്പിച്ചാലും. ഓരോരുത്തനെയും വജ്രംകൊണ്ട് നിഹനിച്ചാലും ആ വജ്രം അത്യന്ത ദൂരപ്രദേശത്തു്പോയവനെ, കാണാതായവനെ, നഷ്ടപ്പെട്ടവനെയാണല്ലൊ പ്രാപിച്ചാക്രമിയ്ക്കാനിച്ഛപ്പെടുന്നതു്. (അപ്പോഴാണല്ലൊ അതിന്റെ ബലം കൂടുതൽ പ്രകടമാവുക) എത്താൻ പ്രയാസമായ ഇടത്താണല്ലൊ

ആതൊന്നുന്നത്. അല്ലയോ വീര, ഞങ്ങളുടെ ശത്രുക്കളെയെല്ലാം എല്ലാ ഉപായങ്ങളിൽക്കൂടെയും അവിടുന്ന് പിളക്കുന്നു. ശത്രുദാരകനായ അവിടുന്ന് ശത്രുക്കളെ ഒട്ടുകൊടുക്കുന്നു.
വർഗ്ഗം — 22 — ത്രിഷ്ടുബനുഷ്ടുബ്ഗായത്രീധൃത്യത്യഷ്ടയഃ ഛാന്ദാംസി

1 ഉഭേപുനാമിരോദസീ ഋതേന
ദ്രുഹോദഹാമിസംമഹീരനിന്ദ്രാഃ
അഭിവ്ളഗ്യയത്രഹതാ അമിത്രാ
വൈലസ്ഥാനംപരിതൃള്ഹാഅശേരൻ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര) ഋതേന	— യജ്ഞേന
ഉഭേ രോദസീ പുനാമി	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ പാവയാമി
(കിം ച ഭൂലോകേ)	
അനിന്ദ്രാഃ മഹീഃ	— ഇന്ദ്രരഹിതാനാമാശ്രയ ഭൂതാഉർവ്വീഃ
(അത ഏവ) ദ്രുഹഃ	— ദ്രോഹിണാം (ആധാരഭൂതത്വാൽ സ്വയമപിദ്രോഗ്ധ്രീഃ)
സം ദഹാമി	— സംഭൂയഏകഹേലയാദഹാമി
യത്ര അമിത്രാഃ	— യാസുഭൂമിഷുശത്രവഃ
അഭി-വ്ളഗ്യ ഹതാഃ	— അഭിതോഗത്വാ അസ്മാഭി ഘാതിതാഃ
(തേ സർവ്വേ)	
പരി തൃള്ഹാഃ	— ഹിംസിതാസ്സന്തഃ
വൈല-സ്ഥാനം	
അശേരൻ	— ശ്മശാനേശയനം പ്രാപ്താഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, യജ്ഞംകൊണ്ട് ഞാൻ ദ്യാവാപൃഥിവികളെ ശുദ്ധീകരിക്കുന്നു. ഭൂമിയിൽ ഇന്ദ്രനില്ലാത്ത (ഇന്ദ്രനെ കർമ്മാനുഷ്ഠാനങ്ങളാൽ ഭജിക്കാത്ത) ഭാഗങ്ങളും, അതുകാരണമായി ദ്രോഹികളും തിങ്ങിക്കൂടി ദ്രോഹസ്വഭാവമാർന്ന ഭാഗങ്ങളും, പുല്ലുപോലെ (കരിയായി) ദഹിപ്പിക്കുന്നു. ഭൂമിയിൽ

ഏതു ഭാഗത്തു് ശത്രുക്കൾ ഞങ്ങളാൽ ആക്രമിയ്ക്കപ്പെട്ട് കൊല്ലപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടോ അവരെല്ലാം ശ്മശാനത്തിൽ കിടപ്പായിരിക്കുന്നു. (ഇവിടെ കർമ്മത്തിൽ ഉദ്ദിഷ്ടദേവനായ ഇന്ദ്രൻെറയും കർമ്മത്തിൻെറയും ശക്തിയാണ് സ്പഷ്ടമാക്കുന്നതു്.)

2 അഭിവ്ളഗ്യാചിദദ്രിവ ശ്രീഷായാതുമതീനാം
ഛിന്ധിവട്ടരിണാപദാ മഹാവട്ടരിണാപദാ

അന്വയം:—

ഹേ അദ്രി—വഃ	— മേഘസ്യ ആദർത്തഃ (ഇന്ദ്ര, ത്വം)
യാതു-മതീനാം	— യാതവോരക്ഷാംസി, തദ്വതീനാം സേനാനാം
ശീഷാ അഭി-വ്ളഗ്യ ചിൽ	— ശീർഷാണി അഭിതഃ പ്രാപ്യൈവ
വട്ടരിണാ പദാ	— വേഷ്ടനശീലേന സർവ്വവ്യാപ്തേന പാദേന
ഛിന്ധി	— ചൂർണ്ണയ
മഹാ-വട്ടരിണാ പദാ	— മഹാവേഷ്ടനവതാ ഐരാവത സംബന്ധിനാപാദേന (ഛിന്ധി)

അർത്ഥം—മേഘത്തെ പിളർക്കുന്ന ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് രക്ഷസ്സുകളുടെ സേനകൾക്ക് തലപ്പുകളിലെത്തി അവയെ എല്ലാടവും വ്യാപിച്ച അവിടുത്തെ പാദത്താൽ ഞെരിച്ചുപൊടിച്ചാലും. അവിടുത്തെ ആനയുടെ, ഐരാവതത്തിൻെറ, പെരുംകാലുകളാൽ ചവിട്ടിച്ചു ഞെരിച്ചാലും.

3 അവാസാമ്മഘവഞ്ജഹി ശർധോയാതുമതീനാം
വൈലസ്ഥാനകേ അർമ്മകേ
മഹാവൈലസ്ഥേ അർമ്മകേ

അന്വയം —

ഹേ മഘ-വൻ — ധനവന്നിന്ദ്ര
ആസാം യാതു-മതീനാം — യാതുധാനവതാം സേനാനാം
ശർധഃ അവ ജഹി — ബലം ചൂർണ്ണയ
(തഥാ കൃത്വാ) അമ്മകേ — കുത്സിതേ
വൈല-സ്ഥാനകേ — ശ്മശാനേ (ക്ഷപയ)
അമ്മകേ — കുത്സിതേ
മഹാ-വൈലസ്ഥേ — മഹാശ്മശാനേ (ക്ഷപയ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ ധനവാനായ ഇന്ദ്ര, രാക്ഷസരോടുകൂടിയ ആ സേനയുടെ ബലത്തെ അടിച്ചുടച്ചാലും. അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ട്, നിന്ദ്യമായ ശ്മശാനത്തിൽ അവരെ (ശവങ്ങളാം) എറിഞ്ഞാലും ബീഭത്സമായ പെരുംചുടലയിൽ എറിഞ്ഞാലും.

4 യാസാന്തിസ്രഃ പഞ്ചാശതോ
ഭിവ്ളങ്ഗൈരപാവപഃ
തത്സു തേ മനായതി തകത്സു തേ മനായതി

അന്വയം —

(ഹേ ഇന്ദ്ര) യാസാം — പൂർവ്വോക്തലക്ഷണാനാം സേനാനാം
തിസ്രഃ പഞ്ചാശതഃ — ത്രിഗുണിതപഞ്ചാശത്സംഖ്യാം
അഭി-വ്ളങ്ഗൈഃ — അഭിഗമനൈഃ പ്രാപ്യ
അപ-അവപഃ — നാശിതവാനസി
തേ തത് — താദൃശം സേനാനാശനരൂപം കർമ്മ
സു മനായതി — സുഷ്ഠു സംഭാവയതി
(കിംച) തേ (തവ ശത്രുസേനാജയം മഹദപി)
തകത് (ഇതി)
സു മനായതി — അത്യല്പമിദമിതി സുഷ്ഠുമന്യതേ

അർത്ഥം—മുൻപറഞ്ഞ സേനകളുടെ നൂററമ്പതെണ്ണത്തെ അവിടുന്ന് നേരിട്ട് ഒടുക്കിയല്ലോ. അപ്രകാരമുള്ള അവിടുത്തെ ശത്രുജയകർമ്മത്തെ (ലോകം) ഏററവും ബഹുമാനിക്കുന്നു. ആ കർമ്മം മഹത്തെങ്കിലും അവിടുത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം വളരെ ലഘുവെന്ന് വിചാരിക്കപ്പെടുന്നു

5 പിശങ്ഗ്ഭൃഷ്ടിമംഭൃണം പിശാചിമിന്ദ്രസംമൃണ

സർവ്വംരക്ഷോനിബർഹയ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, പിശങ്ഗ-

ഭൃഷ്ടിം	— ഈഷദ്രക്തവർണ്ണം
അംഭൃണം	— അതിഭയങ്കരം, ശബ്ദായമാനം, മഹാന്തം
പിശാചിം	— പിശാചവിശേഷം (ജരാം ഇത്യേകേ)
സം മൃണ	— സമ്യക്ഹിംസയ
സർവ്വം രക്ഷഃ നി ബർഹയ	— രാക്ഷസാദികം നിഷൂദയ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഇളം ചുകപ്പാററ അതിഭയങ്കരയായ, അലറുന്ന പിശാചിയെ (ജര എന്ന പിശാചിയെയാണെന്നു് ചിലർ) വേണ്ടപോലെ നശിപ്പിച്ചാലും. മാത്രമല്ല, എല്ലാ രക്ഷസ്സിനെയും ഒടുക്കിയാലും.

6 അവമ്മഹഇന്ദ്രദാദൃഹിശ്രുധീന

ശ്ശുശോചഹിദ്യൌഃക്ഷാനഭീഷാ അദ്രിവോ

ഘൃണാന്നഭീഷാ അദ്രിവഃ

ശുഷ്മിന്തമോഹിശുഷ്മിഭിർവ്വധൈരുഗ്രേഭിരീയസേ

അപൂരുഷഘ്നോഅപ്രതീതശൂരസത്വഭി

സ്ത്രിസപ്തൈശ്ശൂരസത്വഭിഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, മഹഃ	— മഹതഃ മേഘസ്യ (കർമ്മണി ഷഷ്ഠീ) മഹാന്തം ജലധരം
അവഃ ദൃഹി	— അവാങ്മുഖം വിദാരയ

നഃ ശ്രുധി — അസ്മദ്വാക്യം ശൃണു
ഹേ അദ്രി-വഃ, ഹി ദ്യൗഃ — മഘവൻ, യസ്മാൽ ദ്യുലോകഃ
ക്ഷാഃ ന — സർവ്വനിവാസാശ്രയാദ്ഭൂമിരിവ
(സായഥാ) ഭീഷാ — വൃഷ്ട്യഭാവാൽ സസ്യാദിശോഷ ഭീത്യാഇവ
ശുശോച — ശോചതി
ഹേ അദ്രി-വഃ — വജ്രവൻ
ഘൃണാൽ ഭീഷാ ന — ദീപ്താൽ അഗ്നേർമൂർത്ത്യന്തരാൽ ത്വഷ്ടുർഭീത്യാപൂർവ്വംയഥാദ്യാവാ പൃഥിവ്യൗശോചതഃ തദ്വൽ
(താദൃശംഭയംവൃഷ്ടിപ്രദാനേന പരിഹര)
(ഹേ ഇന്ദ്ര ത്വം) ശുഷ്മി-ഭിഃ — ബലൈഃ
ശുഷ്മിൻ-തമഃ ഹി — അതിശയേന ബലവാൻഖലു
(അതഃ കാരണാൽ) ഹേ
ശൂര ഉഗ്രേഭിഃ വധൈഃ — അതിക്രൂരൈർവ്വധോപായൈ സ്സഹിതഃ
(ശത്രൂൻ) ഈയസേ — ഗച്ഛസി
ഹേ ശൂര, സത്വ-ഭിഃ
അപ്രതി-ഇത — രക്ഷഃ പ്രഭൃതിഭിഃ അപ്രതിഗത
അപുരുഷ-ഘ്നഃ — പൗരുഷോപേതാനാം അഹനനഃ
ത്രി-സപ്തൈഃ സത്വ-ഭിഃ — ത്രിഭിസ്സപ്തഭിഃ അനുചരൈഃ ഉപേതസ്സൻ ഈയസേ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, വെള്ളം നിറഞ്ഞ പെരുംമുകിലിനെ അവിടുന്ന് പിളർന്ന് കീഴോട്ടൊഴുക്കണം ഞങ്ങളുടെ വാക്യം കേട്ടാലും. അല്ലയോ മഘവാവേ, യാതൊരു കാരണത്താൽ സ്വർഗ്ഗം സർവ്വനിവാസാശ്രയമായ ഭൂമിയെപ്പോലെ മഴ പെയ്യായ്കയാൽ സസ്യാദികളുടെ ഉണക്കംകൊണ്ട് ഭയപ്പെടുന്നുവോ, അല്ലയോ വജ്രായുധ, അതുപോലെ എരിയുന്ന മറെറാരഗ്നിയെ (വരൾച്ചയെയും ചൂടിനെയും കുറിച്ച്) ദ്യാവാപൃഥിവികളും പണ്ട് ത്വഷ്ടാവിനെ ഭയപ്പെട്ടപോലെ (ഭൂമി) ഭീതയാണൊ, ആ ഭയം മഴപെയ്യിച്ച് തീർത്ത് തന്നാലും. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് സ്വബലങ്ങളാൽ അതീവശക്തനാണല്ലൊ. അക്കാരണത്താൽ അതിക്രൂരങ്ങളായ വധോപായങ്ങളെക്കൊ

ണ്ടു് ശത്രുക്കളെ പ്രാപിക്കുന്ന അല്ലയോ വിക്രമിൻ, രക്ഷസ്സു കളാലും മററും എതിരിടപ്പെടാത്ത അവിടുന്നു് പൌരുഷശാലി കളെ ഹനിക്കാതെ ഇരുപത്തൊന്നനുചരന്മാരോടുകൂടി സഞ്ച രിക്കുന്നു (രക്ഷസ്സുകളുടെ ബാധയാലാണു് മഴപെയ്യാത്തതെ ന്നും രക്ഷോഹന്താവായ അവിടുന്നു് ആ ബാധനീക്കി മഴപെ യ്യിച്ചു തരണമെന്നും സൂചന)

7 വനോതിഹിസുന്വൻ ക്ഷയംപരീണസ

സ്സുന്വാനോഹിഷ്മായജത്യവദ്വിഷോ

ദേവാനാമവദ്വിഷഃ

സുന്വാന ഇൽസിഷാസതി സഹസ്രാവാജ്യവൃതഃ

സുന്വാനായേന്ദ്രോദദാത്യാഭുവം

രയിം ദദാത്യാഭുവം

വ 22

അന്വയം —

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) സുന്വൻ — ത്വാമുദ്ദിശ്യ അഭിഷവം കുവ്വൻ യജമാനഃ

ക്ഷയം വനോതി ഹി — ഗൃഹം ത്വൽ പ്രസാദാൽ സംഭജതേ ഖലു

(കിം ച) സുന്വാനഃ ഹി — സോമയാഗം കുവ്വാണ ഏവ

പരീണസഃ ദ്വിഷഃ — പരിതോനദ്ധാൻ ദ്വേഷ്ടൄൻ

അവ യജതി സ്മ — നാശയതി സ്മ

(ന കേവലം യാഗദ്വേഷിണഃ)

ദേവാനാം ദ്വിഷഃ

(അപി) അവ — അവയജതി

(കിംച) സുന്വാനഃ ഇൽ — അഭിഷവോപലക്ഷിതം യാഗം കുവ്വാണ ഏവ

വാജീ — വാജവാൻ, അന്നവാൻ

ആവൃതഃ — പരൈരനാക്രാന്തസ്സൻ

സഹസ്രാ — സഹസ്രാണി, അപരിമിതാനി ഗവാദീ ധനാനി

സിസാസതി — സാധയിതുമിച്ഛതി
സുന്വാനായ — ഇന്ദ്രമുദ്ദിശ്യയാഗം കുർവാണായ
ഇന്ദ്രഃ ആ-ഭുവം ദദാതി — സമന്താൽ ഭവനശീലം ദദാതി
(തഥാ) ആ-ഭുവം — പുനർഭവനശീലം, അതിസമൃദ്ധം
രയിം ദദാതി — ധനം പ്രയച്ഛതി

അത്ഥം-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച് സോമം സംസ്കരിക്കുന്ന യജമാനൻ അവിടത്തെ പ്രസാദത്താൽ (സുഖപൂർണ്ണമായ) ഗൃഹം പ്രാപിക്കുന്നവല്ലൊ അവിടേക്ക് സോമം ചതക്കുന്നവൻ തന്നെയാണല്ലൊ ചുററുമണയുന്ന ശത്രുക്കളെ നശിപ്പിച്ചതും കേവലം യാഗവിരോധികളെ മാത്രമല്ല, ദേവന്മാരുടെ ശത്രുക്കളെയും അവൻ നശിപ്പിച്ച (അവൻെറ കമ്മം കൊണ്ട് ദേവരിപുക്കറാക്ക് നാശമണഞ്ഞു) അവിടേക്കുവേണ്ടി സോമം സംസ്കരിക്കുന്നവൻ തന്നെയാണ് അന്നവാ (പുഷ്ടിമാ)നായി, ശത്രുക്കളാൽ ആക്രമിക്കപ്പെടാതെ, ആയിരക്കണക്കിൽ, അററമററ ധനങ്ങാം നേടാനിച്ഛിക്കുന്നത് ഇന്ദ്രനെ ഉദ്ദേശിച്ച് സോമം ചതക്കുന്നവരാണ് അവിടന്ന് അഭിവൃദ്ധിയുണ്ടാക്കുന്നത്, വീണ്ടും വീണ്ടും വളരുന്ന സമൃദ്ധമായ ധനം കൊടുക്കുന്നത്

വർഗ്ഗം 23-അത്യഷ്ട്യഷ്ടിച്ഛന്ദസീ വായുർദ്ദേവതാ

1 ആത്വാ ജുവോരാരഹാണാ അഭിപ്രയോ
വായോ വഹന്ത്വിഹപൂർവ്വപീതയേ
സോമസ്യ പൂർവ്വപീതയേ
ഊർധ്വാതേ അനുസൂനൃതാമനസ്തിഷ്ഠതുജാനതീ
നിയുത്വതാരഥേനായാഹിദാവനേ
വായോമഖസ്യദാവനേ

അന്വയം:—

ഹേ വായോ, ത്വാ	— ത്വാം
ജൂവഃ, രരഹാണാഃ	— ഗമനശീലാഃ, ബലവന്തഃ നിയുൽസംജ്ഞകാഃ അശ്വാഃ
ഇഹ പ്രയഃ	— അസ്മിൻ യജ്ഞേ ചരുപുരോഡാശാദി ഹവിഃ
പൂവ്വ-പീതയേ	— പൂവ്വവൽ പാനായ
സോമസ്യ പൂവ്വ-പീതയേ	— ഇതരേഭ്യോ ദേവേഭ്യഃ പുരാ പാനായ
അഭി വഹന്തു	— അഭി പ്രാപയന്തു
(കിംച ഹേ വായോ,)	
തേ മനഃ	— തവമനഃ
ഊർധ്വാ ജാനതീ	— തവ ഉന്നതാൻ ഗുണാൻ വിശേഷേണാവഗച്ഛന്തീ
അനു സൂനൃതാ	— പ്രിയസത്യാത്മികാ സ്തുതിരൂപാ അസ്മദീയാവാക്
ആ തിഷ്ഠതു	— ആശ്രിത്യ സവ്വദാ വത്തതാം, ഹർഷയതു
ഹേ വായോ, മഖസ്യ	
ദാവനേ	— യജ്ഞസ്യ ദാതവ്യായ ഹവിഷേ, തൽസ്വീകാരായ
ദാവനേ	— അസ്മഭ്യമഭിമതദാനായ
നിയുത്വതാ രഥേന	— നിയുത്ഭിരുക്തേന രഥേന
ആ യാഹി	— ആഗച്ഛ

അത്ഥം—അല്ലയോ വായോ, ഗമനശീലങ്ങളും കരുത്തുററവയുമായ നിയുത്തുക്കളെന്ന കുതിരകൾ അവിടുത്തെ ഈ യജ്ഞത്തിൽ മുമ്പെന്നപോലെ ചരുപുരോഡാശാദി ഹവിസ്സ് ഉം കൊള്ളാനായി, മററു ദേവന്മാക്ക് മുമ്പ് സോമത്തിൻെറ പാനത്തിന്നായി, നേരെ എത്തിയ്ക്കട്ടെ- കൂടാതെ അവിടുത്തെ ഉൽകൃഷ്ടഗുണങ്ങളെ അറിഞ്ഞു വെളിപ്പെടുത്തുന്നതും, പ്രിയസത്യരൂപവുമായ ഞങ്ങളുടെ സ്തുതിവചനം അവിടുത്തെ മനസ്സിനെ എപ്പോഴും ആശ്രയിച്ചു നില്ക്കട്ടെ. അതവിടുത്തെ സന്തോഷിപ്പിയ്ക്കട്ടെ. അല്ലയോ വായോ, യജ്ഞത്തിൽ അവിടേക്ക് നല്ലേണ്ടും, ഹവിസ്സ സ്വീകരിപ്പാനായും ഞങ്ങൾക്കഭീഷ്ടം നല്കാനായും നിയുത്തുക്കളെന്ന കുതിരകളെ പൂട്ടിയ തേരിൽ അവിടുന്നു വന്നുചേന്നാലും.

2 മന്ദന്തു ത്വാ മന്ദിനോ വായവിന്ദവോ
സ്മൽക്രാണാസസ്സുകൃതാ അഭിദ്യവോ
ഗോഭിഃക്രാണാ അഭിദ്യവഃ
യദ്ധ ക്രാണാ ഇരധ്യൈ ദക്ഷം സചന്ത ഊതയഃ
സധ്രീചീനാ നിയുതോ ദാവനേ ധിയ
ഉപ ബ്രുവത ഈം ധിയഃ

അന്വയം —

ഹേ വായോ, സു-കൃതാഃ	— അഭിഷവദശാ പവിത്ര ശോധനാദിഭിസ്സുഷ്ഠുഗതാഃ
മന്ദിനഃ	— മാദയിതാരഃ
ക്രാണാസഃ	— ഹർഷാദികം കുർവ്വാണാഃ
അഭി-ദ്യവഃ	— അഭിതഃ ദ്യോതമാനാഃ
ഗോഭിഃ ക്രാണാഃ	— മന്ത്രരൂപാഭിർവ്വാഗ്ഭിഃ ക്രിയമാണാഃ, സ്തൂയമാനാഃ
അഭി-ദ്യവഃ	— അഭിഗന്താരഃ
അസ്മത് ഇന്ദവഃ	— അസ്മാകം ക്ലേദയിതാരസ്സോമാഃ
ത്വാ മന്ദന്തു	— ത്വാം മാദയന്തു
(ഹേ വായോ,) യത് ഹ	— യസ്മാത് കാരണാത്
ദക്ഷം	— അസ്മദ്യാഗദേശം പ്രതിഗന്തു മുത്സാഹവന്തം
ഈം (ത്വാം) ക്രാണാഃ	— രഥവാഹനാദികം സ്വവ്യാപാരം കുർവ്വാണാഃ
ഊതയഃ	— പ്രീതിയുക്താഃ
(തഥാ) സധ്രീചീനാഃ	— ത്വയാസഹഗച്ഛന്ത്യഃ
നി-യുതഃ	— ഏതൽ സംജ്ഞകാഃ തവാശ്വാഃ
ദാവനേ	— ഹവിസ്സ്വീകാരനിമിത്തം
ധിയഃ ഇരധ്യൈ	— കർമ്മാണി (ഉദ്ദിശ്യ) പ്രാപയിതും
സചന്തേ	— ത്വാം സംഗച്ഛന്തേ
(കിം-ച) ധിയഃ	— കർമ്മവന്തഃ ഋത്വിജഃ
ഉപ ബ്രുവതേ	— ഉപേത്യബ്രുവന്തി, സ്വാഭിമതം വിജ്ഞാപയന്തി

അത്ഥം:–അല്ലയോ വായോ, ചതച്ചും ദശാപവിത്രംകൊണ്ട് അരിച്ചും സംസ്കൃതങ്ങളും, ഹർഷജനകങ്ങളും രോമാഞ്ചാദികളുണ്ടാകുന്നവയും നാലുപാടും പ്രകാശം ചിതറുന്നവയും മന്ത്രപൂതങ്ങളായി ഹോമിയ്ക്കപ്പെടുന്നവയുമായ ഞങ്ങളുടെ കുളിരിയറുന്ന സോമങ്ങൾ അവിടുത്തെ ആനന്ദിപ്പിയ്ക്കട്ടെ. അല്ലയോ വായോ, തേർവലിയ്ക്കലെന്ന സ്വകൃത്യം നിവ്വഹിക്കുന്നവയും പ്രീതിയോടുകൂടിയവയും അവിടുത്തെ ഒപ്പം സഞ്ചരിയ്ക്കുന്നവയുമായ നിയുത്തുക്കളെന്ന കതിരകൾ, ഞങ്ങളുടെ യാഗദേശമണവാൻ ഉത്സുകനായ അവിടുത്തെ ഹവിസ്സ്വീകാരത്തിന്നുവേണ്ടി, കമ്മങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ച്, എത്തിക്കാനായി അവിടുത്തെ സമീപിയ്ക്കുന്നു കൂടാതെ കമ്മികളായ ഋത്വിക്കുകൾ അവിടുത്തെ അടുക്കൽ അഭീഷ്ടമറിയിയ്ക്കുന്നു.

3 വായുർയുങ്ക്തേരോഹിതാ വായുരരുണാ
വായൂരഥേ അജിരാധുരിവോള്ഹവേ
വഹിഷ്ഠാധുരിവോള്ഹവേ
പ്രബോധയാ പുരന്ധിം ജാര ആസസതീമിവ
പ്രചക്ഷയരോദസീ വാസയോഷസ
ശ്രവസേ വാസയോഷസഃ

അന്വയം:–

(അയം) വായുഃ (കൃചിൽ)
രോഹിതാ — രോഹിതവണ്ണാവശ്വൌ
(കൃചിൽ) വായുഃ
അരുണാ — അരുണവണ്ണാവശ്വൌ
(തഥാ) വായുഃ അജിരാ — ഗമനശീലാവശ്വൌ
വോള്ഹവേ — ഭാരവഹനായ
രഥേ ധുരി യുങ്ക്തേ — യോജയതി

വായുഃ വഹിഷ്ഠാ ധുരി
വോള്ഹവേ — അതിശയേന വോഢാരാവ ശ്വൗ മഹദ്ഭാരം വോഢും യുങ്ക്ഷ്വ

(ഹേ വായോ,) പുരംധിം — ബഹുപ്രജ്ഞം (യജമാനം)

ജാരഃ ആ സസതീം ഇവ — പാരദാരികഃ ഉപപത്യാഗമന ധ്യാനേന ഈഷത് സ്വപന്തീം സംകേതസ്ഥാം യോഷിതമിവ

പ്ര ബോധയ — കർമ്മശ്രമേണ ഈഷത് സ്വപന്തം യജമാനം രഥേന ശീഘ്രമാഗത്യ ഹവിസ്സ്വീകാരായ പ്രജ്ഞാപയ

(കിം ച തദർത്ഥം) രോദസീ
പ്ര ചക്ഷയ — ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ പ്രകാശയ

(തത് പ്രകാശാർത്ഥം)
ഉഷസഃ വാസയ — ഉഷഃ കാലാനപി യഥാവത് സ്ഥാപയ, പ്രഭാതം കുരു

ശ്രവസേ — ഹവിരന്നസ്വീകാരായ

ഉഷസഃ വാസയ — പ്രഭാതം കുരു

അർത്ഥം- ഈ വായു ചിലപ്പോൾ കുങ്കുമവർണ്ണമാർന്നവയും ചിലപ്പോൾ ഇളംചുകപ്പിയന്നവയും മുതുകത്തുള്ളവയുമായ കുതിരകളെ ഭാരം വഹിപ്പാനായി തേരിൽ പൂട്ടുന്നു. ഏറ്റവും ചുമട് വഹിക്കാൻ ശീലമുള്ള കുതിരകളെ കനത്ത ഭാരം വഹിക്കുവാൻ പൂട്ടുന്നു. അല്ലയോ വായോ, കർമ്മശ്രമം കൊണ്ട് ക്ഷീണിച്ച് ഉറങ്ങുന്ന വിദ്വാനായ യജമാനനെ, അന്യഭാര്യാരതനായ ഒരു ജാരൻ സങ്കേതസ്ഥാനത്ത് തന്റെ വരവുകാത്ത്, മയങ്ങിപ്പോയ ഒരു സ്ത്രീയെ ചെന്നുണർത്തുന്ന പോലെ, തേരിൽ വേഗം ചെന്ന് ഹവിസ്സ്വീകാരത്തിന്നായി ഉണർത്തിയാലും. കൂടാതെ, ദ്യാവാപൃഥിവികളെ പ്രകാശിപ്പിച്ചാലും. അപ്രകാരം പ്രകാശിപ്പിക്കുവാൻ ഉഷസ്സുകളാവിർഭവിപ്പിച്ചാലും, പ്രഭാതമുണ്ടാക്കിയാലും. ഹവിരന്നം സ്വീകരിപ്പാനായി ഉഷസ്സുകളെ വേണ്ട പോലെ വരുത്തിയാലും.

4 തുഭ്യമുഷാസശ്ശുചയഃ പരാവതി

ഭദ്രാവസ്ത്രാതനാതേദംസുരശ്മിഷു

ചിത്രാനവ്യേഷുരശ്മിഷു

തുഭ്യംധേനുസ്സബദ്ദുഘാ വിശ്വാവസൂനിദോഹതേ

അജനയോമരുതോവക്ഷണാഭ്യോ

ദിവആവക്ഷണാഭ്യഃ

അന്വയം:—

(ഹേ വായോ) തുഭ്യം ഉഷസഃ

ശുചയഃ — ത്വയാപ്രകാശിതാഃ ഉഷസഃ ദീപ്താഃ

പരാ—വതി — അത്യന്തദൂരദേശേ അന്തരിക്ഷേ

ദം—സു — യാഗഗൃഹേഷു

രശ്മിഷു — ഹോമായ പ്രദീപ്തജ്വാലാവത്സു (ആഗതായ തുഭ്യം)

ഭദ്രാ വസ്ത്രാ — കല്ല്യാണാനി ആച്ഛാദനയോഗ്യാനി വസ്ത്രാണി

തന്വതേ — വിസ്താരയന്തി

നവ്യേഷു രശ്മിഷു ചിത്രാ — നാനാവർണ്ണയുക്താനിവസ്ത്രാണി തന്വതേ

(അഗ്നിജ്വാലാഏവ വസ്ത്രാണിവിസ്താരയന്തി)

(കിം ച ഹേവായോ)

തുഭ്യം — ത്വദർത്ഥം, ത്വദ്യാഗാർത്ഥമേവ

ധേനുഃ — ക്ഷീരാദിനാ പ്രീണയിത്രീഗൌഃ

സബഃ—ദുഘാ — സബരിതി അമൃതനാമ, തസ്യദോഗ്ധ്രീ

വിശ്വാ വസൂനി — ആജ്യാദിരൂപാണി സർവ്വാണി ധനാനി

ആ ദോഹതേ — സ്വയമേവദുഗ്ധേ

(ഹേ വായോ) ദിവഃ
മരുതഃ — ദീപ്താന്തരിക്ഷാൽ മരുതഃ
ത്വദംശഭൂതാൻ ദേവാൻ
വക്ഷണാഭ്യഃ — പ്രവഹണശീലാഭ്യഃ അദ്ഭ്യഃ
അജനയഃ — ജനയസി, ഉൽപാദയസി
(തഥാ) വക്ഷണാഭ്യഃ — നദീനാമർത്ഥായ അജനയഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ വായോ, അവിടന്ന് തെളിയിച്ച ഉഷസ്സുകൾ ശോഭയോടുകൂടി എത്രയോ ദൂരത്തുള്ള അന്തരിക്ഷത്തിൽ നിന്ന് യാഗശാലകളിൽ, അഗ്നി ആളിക്കത്തുന്ന ഹോമത്തിന് ആഗതനായ ഭവിടത്തേയ്ക്കു, പുതയ്ക്കാൻ പററിയ മംഗളരൂപങ്ങളായ വസ്ത്രങ്ങൾ നിരത്തുന്നു (ജ്വാലകൾ തന്നെ വസ്ത്രങ്ങളായി സംകല്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു) പുതിയ രശ്മികളിൽ നാനാവർണ്ണങ്ങളായ വസ്ത്രങ്ങൾ നിരത്തുന്നു. (പ്രഭാതരശ്മികൾ കത്തുന്ന ഹോമാഗ്നിക്കു വരുത്തുന്ന വർണ്ണഭേദങ്ങളെ ഇവിടെ ഉദ്ദേശിച്ചിരിക്കുന്നു) അല്ലയോ വായോ, അവിടേയ്ക്കുള്ള യാഗത്തിനുവേണ്ടി പാൽ മുതലായവ നല്കിസ്സന്തോഷിപ്പിക്കുന്ന പശു, അമൃതസമമായ പാൽ ചുരത്തുന്ന പശു, നൈ മുതലായ ധനങ്ങളും ചുരത്തുന്നു അല്ലയോ വായോ, ദീപ്തമായ അന്തരിക്ഷത്തിൽ നിന്ന് അവിടത്തെ അംശഭൂതരായ മരുത്തുക്കളെ താഴോട്ടൊഴുകുന്ന ജലങ്ങൾക്ക് വേണ്ടി, പുഴകൾക്കുവേണ്ടി, അവിടന്നുൽപാദിപ്പിച്ചു (വായുവിന്റെ ശക്തികൊണ്ടാണ് പുഴകൾ ഒഴുകുന്നതെന്ന് ആശയം)

5 തുഭ്യം ശുക്രാസശ്ശുചയസ്തുരണ്യവോ
മദേഷൂഗ്രാ ഇഷണന്ത ഭുര്‍വ്വ
ണ്യപാമിഷന്ത ഭുര്‍വ്വണി
ത്വാംത്സാരീദസമാനോഭഗമീട്ടേ തക്വവീയേ
ത്വം വിശ്വസ്മാദ്ഭുവനാൽ പാസിധർമ്മണാ
സുര്യാൽപാസിധർമ്മണാ

ന്വയം:—

ഹേ വായോ,) തുഭ്യം	— ത്വദർത്ഥം
ശുക്രാസഃ, ശുചയഃ	— ദീപ്താഃ, ശുദ്ധാഃ
തുരണ്യവഃ	— ത്വാം പ്രാപ്തും ത്വരണായുക്താഃ
ഉഗ്രാഃ	— ഉൽഗൂർണ്ണതേജസഃ (സോമാഃ)
മദേഷു ഭുർവ്വണി	— തവമദേഷു നിമിത്തഭൂതേഷു യാഗേഷു ഭരണവതി
ഇഷണന്ത	— ആഹവനീയം പ്രതിഗച്ഛന്തി
(കിം ച) അപാം ഭുർവ്വണി ഇഷന്ത	— മേഘേ ഭരണവതി ഉദകമുല്പാദയിതുമിച്ഛന്തി
(കിംച ഹേ വായോ, യതഃ) ത്വം വിശ്വസ്മാൽ	— സർവ്വസ്മാൽ
ഭുവനാൽ	— ലോകാൽ, ലോകത്രയ സംബന്ധിനോഭയാൽ
ധർമ്മണാ പാസി	— അസ്മദീയ ഹവിഷാം ധാരണേന പാലയസി
അസുര്യാൽ	— അസുരസംബന്ധിനോഭയാൽ
ധർമ്മണാ പാസി	— അസ്മദ്ധാരണേനയുക്തഃ പാലയസി
(അതഃ) ഭയം ത്വാം	— ഭജനീയം ത്വാം
ത്സാരീ	— ത്സരണവാൻ, അത്യന്തഭീതഃ
ദസമാനഃ	— പയോവ്രതാദിനിയമൈഃ ഉപക്ഷീണഃ
തകവീയേ	— തസ്കരാണാം, യജ്ഞവിഘ്നാതിനാം അന്യത്രഗമനാൽ
ഈട്ടേ	— സ്തൗതി

അർത്ഥം—അല്ലയോ വായോ, അവിടേക്കവേണ്ടി ദീപ്തങ്ങളും ശുദ്ധങ്ങളും അവിടുത്തെ പ്രാപിക്കാൻ കതിക്കുന്നവയും അത്യന്തം തേജസ്സുററവയുമായ സോമങ്ങൾ അവിടേക്ക് ഹർഷങ്ങളുളവാക്കുന്ന യാഗങ്ങളിൽ, ആഹവനീയ സ്ഥാനത്തേക്ക് നീങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. മേഘത്തിൽ നിന്ന് വെള്ളം താഴെ വരുവാൻ യജമാനന്മാർ ഇച്ഛിക്കുന്നു. പിന്നെ, വായോ, യാതൊരു കാരണത്താൽ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ ഹവിസ്സ് സ്വീകരിച്ച് മൂലോകങ്ങളിലേയും ഭയങ്ങളിൽ നിന്ന് രക്ഷിക്കുന്നുവോ,

അസുരഭയത്തിൽ നിന്ന് ഞങ്ങളെ ധരിച്ച് രക്ഷിക്കുന്നുവോ ആ കാരണത്താൽ ഭജനീയനായ അവിടുത്തെ അത്യന്തം ഭീതനാം പയോവ്രതാദിനിയമങ്ങളാൽ പരിക്ഷീണനമായ യജമാനൻ, യജ്ഞവിഘ്നാതികളുടെ അന്യസ്ഥലഗമനത്തിൽ സ്തുതിക്കുന്നു.

6 ത്വന്നോവായവേഷാമപൂർവ്യ
സോമാനാംപ്രഥമഃ പീതിമർഹസി
സുതാനാം പീതിമർഹസി
ഉതോവിഹുത്മതീനാം വിശാംവവർജുഷീണാം
വിശ്വാഇത്തേധേനവോ ദുഹ്രആശിരം
ഘൃതംദുഹ്രത ആശിരം വ 23

അന്വയം:—

ഹേ വായോ ത്വം

അപൂർവ്യഃ	— അപൂർവ്വപാനാർഹഃ
(അതഃ ഏവ) പ്രഥമഃ	— ഇതരേഭ്യോദേവേഭ്യഃ പൂർവ്വഭൂതസ്സൻ
ഏഷാം സോമാനാം പീതിം അർഹസി	— പാനം പ്രാപ്നോഷി
സുതാനാം പീതിം അർഹസി	— അഭിഷുതാനാം സോമാനാം പാനം പ്രാപ്നോഷി
ഉതോ വിഹുത്മതീനാം	— വിശേഷേണാഹ്വാനവതീനാം
വവർജുഷീണാം	— അനഭിമത പാപം വർജയന്തീനാം
വിശാം നഃ	— ഋത്വിഗ്യജമാനരൂപാണാം പ്രജാനാമസ്മാകം ഹവിസ്സ്വീകരോഷി
(തേഷാം യഷ്ട്രൃണാം) വിശ്വാഃ ഇത് ധേനവഃ	— സർവ്വാ അപിഗാവഃ
തേ ആ-ശിരം	— ത്വദർത്ഥം ആശ്രയണദ്രവ്യം ക്ഷീരം

ദുഹ്രേ — സ്വയമേവദുഹന്തി
(തഥാ) ആ-ശിരം ഘൃതം — ഉപസ്തരണാദ്യാശ്രയണായ യോഗ്യംദ്രവ്യം
ദുഹ്രതേ — ദുഹന്തി

അത്ഥം—അല്ലയോ വായോ, അവിടുന്നു് മററാക്കം മുമ്പു് സോമപാനം ചെയ്‌വാൻ യോഗ്യനും അതുകൊണ്ടുതന്നെ മററു ദേവന്മാക്ക മുമ്പനുമായി സോമപാനമഹിക്കുന്നു. ചതച്ച സോമത്തിന്റെ പാനം അഹിക്കുന്നു. പിന്നെ, അവിടുത്തെ വേണ്ട പോലെ വിളിക്കുന്നവരും അനിഷ്ടപാപത്തെ (ജീവിതത്തിൽ) ഒഴിവാക്കുന്നവരുമായ ഋത്വിഗ്യജമാനന്മാരായ ഞങ്ങളുടെ ഹവിസ്സ് അവിടുന്നു് സ്വീകരിക്കുന്നു. ഈ യജ്വാക്കളുടെ പശുക്കളെല്ലാം തന്നെ അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടി (സോമത്തിൽ ചേക്കേണ്ടും) പാൽ ചുരത്തുന്നു. അതുപോലെ ഉപസ്തരണം മുതലായി ഹവിസ്സുകളിൽ ചേക്കേണ്ട ദ്രവ്യമായ നെയ്യും ചുരത്തുന്നു.

വഗ്ഗം—24—25 ഇന്ദ്രഃ ഇന്ദ്രവായൂചദേവതാ

1 സ്തീർണ്ണംബഹിരുപനോയാഹിവീതയേ
സഹസ്രേണനിയുതാനിയുത്വതേ
ശതിനീഭിന്നിയുത്വതേ
തുഭ്യംഹിപൂർവ്വപീതയേ ദേവാദേവായയേമിരേ
പ്രതേസുതാസോമധുമന്തോ അസ്ഥിരൻ
മദായക്രത്വേ അസ്ഥിരൻ

അന്വയം:—
(ഹേ വായോ) നഃ
സ്തീർണ്ണം ബഹിഃ — അസ്മദ്യജ്ഞാത്ഥം ആസ്തൃതം ബഹിരഭിലക്ഷ്യ
സഹസ്രേണ നി-യുതാ — സഹസ്രസംഖ്യാകേനനിയുൽ സം...

ശതിനീഭിഃ നിയുത്വതേ — ശതസംഖ്യോപേതാഭിഃ നിയുദ്ഭിഃ സഹിതായതുഭ്യംഹവിഃ ദീയതേ
വീതയേ ഉപ യാഹി — ഹവിഷാം ഭക്ഷണായാഗച്ഛ
നിയുത്വതേ ദേവായ തുഭ്യം ഹി — നിയുത്സംജ്ഞകാശ്വയുക്തായ ദ്യോതമാനായതുഭ്യമേവ
പൂർവ്വ-പീതയേ — ഇതരദേവേഭ്യഃ പൂർവ്വം പാനായ
ദേവാഃ പ്ര യേമിരേ — ഋത്വിജഃ ആഹവനീയംപ്രതി പ്രകർഷേണ നിയമിതവന്തഃ
(കിംച) തേ സുതാസഃ — ത്വദർത്ഥം അഭിഷുതാഃ
മധു-മന്തഃ — മാധുര്യോപേതാഃ (സോമാഃ)
മദായ അസ്ഥിരൻ — തവമോദായ തിഷ്ഠന്തി
(കിംച) ക്രത്വേ അസ്ഥിരൻ — കർമ്മണേതിഷ്ഠന്തി (അതസ്ത്വം പിബ)

അർത്ഥം-അല്ലയോ വായോ, ഞങ്ങളുടെ യാഗത്തിന്ന് വിരിച്ച ദർഭപ്പുല്ലിനെ അഭിലക്ഷിച്ച്, ആയിരവും നൂറും കണക്കിൽ നിയുത്തുക്കളെന്ന അശ്വങ്ങളോടുകൂടിയ അവിടേക്കു ഹവിസ്സ് അർപ്പിക്കപ്പെടുന്നു ഹവിസ്സുകൾ കൊള്ളാനായി അണഞ്ഞാലും. നിയുത്തുക്കളോടുകൂടിയദേവനായ അവിടേക്കു മററു ദേവന്മാരേക്കാൾ മുമ്പ് കുടിപ്പാനായി ഋത്വിക്കുകൾ സോമങ്ങൾ ആഹവനീയത്തിലേക്ക് എത്തിക്കുന്നു കൂടാതെ, ചതച്ചവയും മാധുര്യപൂററവയും ആയ സോമങ്ങൾ അവിടുത്തെ ഹർഷത്തിന്നായി ഇതാ ഇരിക്കുന്നു കർമ്മത്തിന്നായി വച്ചിരിക്കുന്നു അതുകൊണ്ടു പാനംചെയ്താലും

2 തുഭ്യായം സോമഃ പരിപൂതോ അദ്രിഭി
സ്പാർഹാവസാനഃ പരികോശമർഷതി
ശുക്രാ വസാനോ അർഷതി
തവായം ഭാഗ ആയുഷു സോമോ ദേവേഷു ഹൂയതേ
വഹവായോ നിയുതോയാഹ്യസ്മയുർ
ജുഷാണോയാഹ്യസ്മയുഃ

അന്വയം:–

(ഹേ വായോ,) ത്തുഭ്യ	— ത്തുഭ്യം, ത്വദർത്ഥം
അദ്രി–ഭിഃ പരി–പൂതഃ	— അഭിഷവസാധനൈഃ ശോധിതഃ
സ്സാർഹാ വസാനഃ	— സ്പൃഹണീയാനിതേജാംസി പിധാനഃ
അയം സോമഃ കോശം	— കോശസ്ഥാനീയം ഗ്രഹം
പരി അർഷതി	— ഗച്ഛതി, പ്രാപ്നോതി
ശുക്രാ വസാനഃ അർഷതി	— നിർമ്മലാനിതേജാംസിവസാനഃ ത്വാം പ്രാപ്നോതി
(ഹേ വായോ) ആയുഷ്ഷു	— മനുഷ്യേഷുയഷ്ടവ്യത്വേന സ്ഥിതഃ
അയം ഭാഗഃ സോമഃ	— ഭജനീയഃ സോമഃ
തവ ദേവേഷു ഹൂയതേ	— ത്വദർത്ഥം ദേവേഷുമധ്യേഹൂയതേ
(കിം ച) ഹേ വായോ (ഏവം തം സോമം)	
അസ്മ–യുഃ	— അസ്മാഭിര്യുക്തസ്ത്വം
നി–യുതഃ വഹ	— നിയുൽസംജ്ഞകാനശ്വാൻ വാഹനായ പ്രാപയ
(തതഃ പരം) യാഹി	— ദിവം പ്രതിഗച്ഛ
(തഥാ കുർവ്വൻ) അസ്മ–യുഃ	— അസ്മാൻ കാമയമാനഃ, അസ്മാനനുഗൃഹ്ണൻ
ജുഷാണഃ യാഹി	— പ്രീയമാണഃ ഗച്ഛ

അർത്ഥം–അല്ലയോ വായോ, അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടി പിടിക്കല്ലാൽ സംസ്കരിച്ചതും, നല്ല തേജസ്സുമുററിയതുമായ ഈ സോമം കോശത്തിൻെറ സ്ഥാനത്തുള്ള ഗ്രഹത്തിൽ (കണ്ടൻ മരികയിൽ) എത്തുന്നു. നിർമ്മലതേജസ്സാൎന്ന അതു് അവിടത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു. അല്ലയോ വായോ, മനുഷ്യരുടെ ഇടയിൽ യജനസാധനമായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന വന്ദനീയമായ ഈ സോമം അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടിയാണു് ദേവന്മാരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ ഹോമിക്കപ്പെടുന്നതു്. അല്ലയോ വായോ, ആ സോമത്തെ, ഞങ്ങളോടുകൂടി അവിടുന്നു് നിയുത്തുക്കളെന്നു പേരുള്ള കുതിരകളെ വഹിക്കാനായി പ്രാപിപ്പിച്ചാലും. അതിൽ പിന്നെ (ആ സോമത്തോടുകൂടി) ദ്യോവിലേയ്ക്കു പോകാം. അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ടു്, ഞങ്ങളെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നവനായി, അനുഗ്രഹിക്കുന്നവനായി, പ്രീതനായി ഗമിച്ചാലും.

3 ആനോനിയുദ്ഭിശ്ശതിനീഭിരധ്വരം
സഹസ്രിണീഭിരുപയാഹിവീതയേ
വായോഹവ്യാനി വീതയേ
തവായംഭാഗഋത്വിയ സ്സരശ്മിസ്സൂര്യേസചാ
അധ്വര്യുഭിർഭരമാണാ അയംസത
വായോശുക്രാ അയംസത

അന്വയം.—

ഹേ വായോ, (ത്വം) നഃ
അധ്വരം — അസ്മൽ സംബന്ധിനം യജ്ഞം
ശതിനീഭിഃ സഹസ്രിണീഭിഃ (ച) നിയുൽ-ഭിഃ — ശതസഹസ്രസംഖ്യാകൈഃ താവദ്ഭിരശ്വൈഃ
വീതയേ ഉപ ആ യാഹി — ത്വദഭിമതപൂർത്തയേ ഉപാഗച്ഛ
ഹവ്യാനി വീതയേ — സോമാദി ഹവിർഭക്ഷണായ അതിശീഘ്രമാഗച്ഛ
(കിം ച) അയം തവ ഭാഗഃ — ഭജനീയഃ സോമഃ
ഋത്വിയഃ — പ്രാപ്തകാലഃ പ്രദാനാവസരം പ്രാപ്തഃ
(കിം ച സോമഃ) സൂര്യേ (ഉദിതേസതി)
സചാ സ-രശ്മിഃ — രശ്മിഭിസ്സഹഭവതി, സമാന ദീപ്തിർഭവതി
(കിം ച സോമാഃ)
അധ്വര്യു-ഭിഃ — ദശഭിഃ ചമസാധ്വര്യുഭിഃ
ഭരമാണാഃ — ധ്രിയമാണാഃ
അയംസത — നിയതാ അഭവൻ
(കിം ച) ഹേ വായോ,
(തേ സോമാഃ) ശുക്രാഃ — ദീപ്താഃ
അയംസത — ഉദ്യതാഃ
(അതഃ തേഷാം ഭക്ഷണായ ആ യാഹി)

അത്ഥം—അല്പയോ വായോ, അവിടുന്നു ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിൽ നൂറുമായിരവും കണക്കിൽ നിയുത്തുക്കളെന്ന കുതിരകളോടുകൂടി അവിടുത്തെ അഭീഷ്ടപൂത്തിയ്ക്കായി വന്നാലും. സോമാദി ഹവിസ്സുകൾ ഭക്ഷിയ്ക്കാൻ വേഗത്തിൽ വന്നാലും. അവിടേയ്ക്കു് ഭജനീയമായ ഈ സോമത്തിന്റെ ആഹുതിക്കു സമയമായിരിക്കുന്നു. സൂര്യനുദിച്ചാൽ അത്തു് രശ്മികളോടുകൂടി തുല്യപ്രകാശമായി ഭവിക്കുന്നു. ആ സോമങ്ങൾ പത്തു (ചമസം വഹിയ്ക്കുന്ന) അധ്വര്യുക്കളേന്തി അവിടുത്തെ മുമ്പിലെത്തിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു. ആ സോമങ്ങൾ അത്യന്തപ്രകാശത്തോടുകൂടി ഇതാ മുമ്പിലെത്തിയിരിക്കുന്നു. അവയെ ഉൾക്കൊള്ളാനായി വന്നു ചേന്നാലും.

6 ആവാംരഥോനിയുത്വാൻവക്ഷദവസേ

ഭിപ്രയാംസിസുധിതാനിവീതയേ

വായോഹവ്യാനിവീതയേ

പിബതംമധ്വോ അന്ധസഃ പൂവ്വപേയം ഹിവാംഹിതം

വായവാചന്ദ്രേണരാധസാഗത

മിന്ദ്രശ്ചരാധസാഗതം

അന്വയം:—

(ഇന്ദ്രവായൂന്വൌതി,) ഹേ വായോ,

വാം	—	യുക്ഷ്മാൻ (ത്വാം ഇന്ദ്രഞ്ച)
രഥഃ നിയുത്വാൻ	—	രഥഃ നിയുൽഭിരുപേതസ്സൻ
അവസേ	—	അസ്മാകം രക്ഷണായ
പ്രയാംസി സു—ധിതാനി	—	സോമലക്ഷണാന്നാനി സുഷ്ഠു ഗൃഹീതാനി
അഭി വീതയേ	—	ആഭിമുഖ്യേന ഭക്ഷണായ
(പുനഃ) ഹവ്യാനി		
വീതയേ	—	ഇതരേഷാം ഹവിഷാം ഭക്ഷണായ

ആ വക്ഷൽ — ദേവയജനദേശം പ്രതി ആവഹതു
(കിംച) മധ്വഃ അന്ധസഃ — മധുരരസസ്യ സോമരൂപസ്യാന്ന സ്യ (കർമ്മണിഷഷ്ഠീ) മധുരം സോമം
പിബതം — പാനം കരുതം
പൂർവ്വ–പേയം
വാം ഹിതം ഹി — ഇതരദേവേഭ്യഃ പൂർവ്വം പാനം യുവയോഃ ഹിതം ഖലു
(കിം ച) ഹേ വായോ, (ത്വം) ഇന്ദ്രഃ ച
ആ ചന്ദ്രേണ — അഹ്ലാദകേന ഹിരണ്യേന
രാധസാ ആ ഗതം — ഗവാദിരൂപേണ ധനേന ച ആഗച്ഛതം
രാധസാ ആ ഗതം — രത്നേന ധനേന സഹ ആഗച്ഛതം

അർത്ഥം–(ഇന്ദ്രനും വായുവും തമ്മിലുള്ള ഇണക്കം കൊണ്ടു് രണ്ടു ദേവന്മാരെയും കൂട്ടി സ്തുതിയ്ക്കുന്നു) അല്ലയോ വായോ, അവിടത്തെ തേർ, നിയുത്തുക്കളെന്ന കുതിരകളെ പൂട്ടി അവിടത്തെയും ഇന്ദ്രനെയും, ഞങ്ങളുടെ രക്ഷണത്തിന്നായും സോമഹവിസ്സു് സ്വീകരിച്ചുകൊള്ളാനായും, മററു പുരോഡാശാദി ഹവിസ്സുകൾ ഉൾക്കൊള്ളാനായും യാഗശാലയിലെത്തിയ്ക്കട്ടെ. കൂടാതെ, മധുരരസമാർന്ന സോമാന്നത്തെ പാനം ചെയ്യാലും. മററു ദേവന്മാരേക്കാൾ മുമ്പു് പാനം ചെയ്യുന്നതു് നിങ്ങൾക്കു് ഹിതമാണല്ലൊ അല്ലയൊ വായോ, അവിടന്നും ഇന്ദ്രനും ഇമ്പമിയററുന്ന സ്വർണ്ണത്തോടും പശു മുതലായ ധനത്തോടും കൂടി വന്നാലും രമണീയ ധനത്തോടുകൂടി വന്നാലും.

5 ആ വാം ധിയോ വവൃത്യുരധ്വരാ ഉപേ
മമിന്ദും മർമൃജന്ത വാജിന
മാശുമത്യം ന വാജിനം
തേഷാം പിബതമസ്മയു ആ നോ ഗന്തമിഹോത്യാ
ഇന്ദ്രവായൂ സുതാനാമദ്രിഭിര്യുവം
മദായ വാജദാ യുവം

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്രവായൂ) വാം	
ധിയഃ	— യുവയോഃ കർമ്മാണി
അധ്വരാൻ ഉപ വവൃത്യുഃ	— അസ്മദീയാൻ യജ്ഞാൻ ലക്ഷീകൃത്യ പ്രവർത്തയന്തി
(കിം ച യുഷ്മദർത്ഥം)	
വാജിനം	— ഗ്രഹണായ ദ്രോണകലശാൽ ഗ്രഹാൻ പ്രതിഗമനവന്തം
ഇമം ഇന്ദും	— പുരതോവർത്തമാനം സോമം
ആശും വാജിനം	
അത്യം ന	— അതിശീഘ്രഗാമിനം വേജനവന്തമശ്വമിവ
(അധ്വര്യവഃ) മർമ്മൃജന്ത	— സംമാർജ്ജയന്തി (യഥാ സ്വേദാപനയനേന അശ്വം സംമാർജ്ജയന്തി തഥാ)
(കിം ച) ഹേ ഇന്ദ്രവായൂ,	
അസ്മ—യു	— അസ്മാനിച്ഛന്തൌ
തേഷാം അദ്രി—ഭിഃ	
സുതാനാം പിബതം	— അഭിഷുതാനാം സോമാനാം (കർമ്മണി ഷഷ്ഠീ) സുതാൻ സോമാൻ പിബതം
യുവം ഇഹ ഊത്യാ	— രക്ഷണേന
നഃ ആ ഗന്തം	— അസ്മാൻ ആഗച്ഛതം
വാജ-ദാ യുവം മദായ	— വാജസ്യാന്നസ്യ ദാതാരൌ ഹർഷായ (യുവാം പിബത)

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്രവായുക്കളെ, ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞങ്ങളെ മുൻനിർത്തിയാണ്, ലക്ഷ്യംവെച്ചാണ് നിങ്ങളുടെ കർമ്മങ്ങൾ പ്രവർത്തിക്കുന്നത്. കൂടാതെ നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ദ്രോണകലശത്തിൽ നിന്ന് കുണ്ടൻ മരികയിലേക്ക് പകർന്നു തൈർ ചേർത്ത് മുമ്പിൽവെച്ചിരിക്കുന്ന ഈ സോമത്തെ, ഓട്ടക്കാരനായ കുതിരയെ വിയർപ്പുമാററാൻ തലോടിക്കൊടുക്കുന്ന പോലെ അധ്വര്യുക്കൾ കൊണ്ടാടി ശുദ്ധിചെയ്യുന്നു. അല്ലയൊ ഇന്ദ്രവായുക്കളെ, ഞങ്ങളെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന നിങ്ങൾ രക്ഷണത്തോടുകൂടി

ഇവിടെ ഞങ്ങളെ പ്രാപിച്ചാലും. പിടികല്ലുകളാൽ സംസ്കരിച്ച ആ സോമങ്ങളെ കുടിച്ചാലും. അന്നദാതാക്കളായ നിങ്ങൾ ഹർഷത്തിന്നായി കുടിച്ചാലും.

6 ഇമേവാംസോമാ അപ്സ്വാസുതാഇഹാ
ധ്വര്യുഭിർഭരമാണാ അയംസത
വായോശ്ശുക്രാ അയംസത
ഏതേവാമഭ്യസൃക്ഷത തിരഃ പവിത്രമാശവഃ
യുവായവോ തിരോമാണ്യവ്യയാ
സോമാസോ അത്യവ്യയാ

അന്വയം:—

ഹേ വായോ, വാം	—	യുവയോഃ, ത്വച ഇന്ദ്രസ്യ സ്വഭൃതാഃ
ഇമേ സോമാഃ അപ്—സു	—	അസ്മദീയേഷു കർമ്മസു
ഇഹ	—	അസ്മിന്നഭിഷവസ്ഥാനേ
സുതാഃ അധ്വര്യ്യു—ഭിഃ		
ഭരമാണാഃ	—	ഭ്രിയമാണാഃ (ഹോതും)
ആ അയംസത	—	യുവയോന്നിയതാ ഭവന്തി
(തേ സോമാഃ) ശുക്രാഃ		
അയംസത	—	ശുഭ്രാഃ നിയതാഭവന്തി
(കിംച) ഏതേ ആശവഃ	—	വ്യാപകാസ്സോമാഃ
വാം	—	യുവാം (പ്രീണയിതും)
തിരഃ പവിത്രം	—	തിര്യക്ഭൃതം പവിത്രം
അഭി അസൃക്ഷത	—	അഭിലക്ഷ്യ അസൃജ്യന്ത, സൃഷ്ടാ ഭവന്തി
(കിംച) യുവാ-യവഃ	—	യുവാം കാമയമാനാഃ

സോമാസഃ അവ്യയാ
രോമാണി — സോമാഃ അവ്യയാനി, അവിച്ഛിന്നാനി, പവിത്രസംബന്ധീനി, അവിരോമാണി
അതി — അതിക്രമ്യപാത്രാൻ ഗച്ഛതി
അതി അവ്യയാ — അതിശയേനവ്യയരഹിതാഃ അസൃക്ഷത

അർത്ഥം—അല്ലയോ വായോ, അവിടേക്കും ഇന്ദ്രനും ഞങ്ങളുടെ കർമ്മങ്ങളിൽ ഈ സോമങ്ങൾ സംസ്കരണസ്ഥാനത്തു് അധ്വര്യുക്കളാൽ ഹോമിക്കുവാൻ ഒരുക്കിക്കൊണ്ടുവന്നു്, നിങ്ങൾക്കു് സമർപ്പിതങ്ങളായി ഭവിക്കുന്നു. ആ സോമങ്ങൾ ദീപ്തങ്ങളായി നിങ്ങൾക്കു് മുമ്പിൽ വെച്ചിരിക്കുന്നു. വ്യാപിക്കുന്ന ആ സോമങ്ങൾ നിങ്ങളെ സന്തോഷിപ്പിക്കുവാൻവേണ്ടി വിലങ്ങനെയുള്ള ദശാപവിത്രത്തിന്നുനേരെ ഒഴുകിവരുന്നു. നിങ്ങളെ കാമിക്കുന്ന സോമങ്ങളും പവിത്രത്തിൽ ബന്ധിച്ച ആട്ടിൻ രോമങ്ങളെ മറികടന്നു് പാത്രത്തിൽനിന്നൊഴുകുന്നു. ഒട്ടും പോകാതെ, നഷ്ടപ്പെടാതെ പുറത്തുവരുന്നു.

7 അതിവായോ സസതോയാഹിശശ്വതോ
യത്രഗ്രാവാവദതി തത്രഗച്ഛതം
ഗൃഹമിന്ദ്രശ്ച ഗച്ഛതം
വിസൂനൃതാദദൃശേരീയതേഘൃത
മാപൂർണ്ണയാനിയുതാ യാഥോ അധ്വര
മിന്ദ്രശ്ചയാഥോ അധ്വരം

അന്വയം:—

ഹേ വായോ, (ത്വം)
സസതഃ — ആലസ്യാദിനാനിദ്രാം കുർവ്വതഃ
ശശ്വതഃ — ബഹൂൻ യജമാനാൻ

അതി യാഹി	— അതിക്രമ്യ, ഉപേക്ഷ്യ, അസ്മദ്യജ്ഞം ഗച്ഛ
യത്ര ഗ്രാവാ വദതി	— യസ്മിൻദേശേ അഭിഷവാർത്ഥഃ പാഷാണധ്വനിഃ ശ്രൂയതേ
(ത്വം) ഇന്ദ്രഃ ച	
തത്ര ഗച്ഛതം	— തംദേശമാഗച്ഛതം
ഗൃഹം ഗച്ഛതം	— യജ്ഞഗൃഹം ഗച്ഛതം
(യത്ര) സൂനൃതാ	— സ്തുതിരൂപാവാക്
വി ദദൃശേ	— വിശേഷേണ ദൃശ്യതേ, ശ്രൂയതേ (തത്രഗച്ഛതം)
(യത്രച) ഘൃതം	— ഹോമാർത്ഥം ഗൃഹീതമാജ്യം
രീയതേ	— ആഹവനീയം പ്രതിനീയതേ (തത്രഗച്ഛതം)
പൂർണ്ണയാ നി-യുതാ	— പുഷ്ടാങ്ഗയാ നിയുജ്യാത്യാ (ജാത്യേകവചനം)
അധ്വരം ആ യാഥഃ	— അസ്മദ്യജ്ഞം ആഭിമുഖ്യേനപ്ര യാഥഃ

(കിം ച ഹേ വായോ ത്വം)
ഇന്ദ്രഃ ച അധ്വരം യാഥഃ — അസ്മദ്യജ്ഞമായാഥഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ വായോ, ഉറക്കം തൂങ്ങുന്ന എണ്ണമററ യജമാനന്മാരെ വിട്ട്, അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിന്നെ ത്തിച്ചേരണം. എവിടെ സോമം ചതക്കുന്ന കല്ലിന്റെ ശബ്ദം കേൾക്കപ്പെടുന്നുവോ, അവിടെ അവിടുന്നും ഇന്ദ്രനും എത്തുമാ റാകണം. എവിടെ സ്തുതിരൂപമായ വാക്ക് കേൾക്കപ്പെടുന്നു വോ അവിടെ എത്തുമാറാകണം. എവിടെ ഹോമത്തിന്നൊരു ക്കിയ നെയ്യ് ആഹവനീയാഗ്നിയിലേക്ക് നയിക്കപ്പെടുന്നു വോ, അവിടെ എത്തുമാറാകണം. അങ്ഗപുഷ്ടിയൊത്ത നിയു ത്തെന്ന കുതിരയോടുകൂടി ഞങ്ങളുടെ യാഗത്തിന്നെത്തുമാറാക ണം. അല്ലയോ വായോ, അവിടുന്നും ഇന്ദ്രനും ഞങ്ങളുടെ യാഗ ത്തിന്ന് വന്നുചേരണം.

8 അത്രാഹതദ്വഹേഥേമധ്വ ആഹുതിം

യമശ്വത്ഥമുപതിഷ്ഠന്തജായവോ

സ്വേതേസന്തു ജായവഃ

സാകംഗാവസ്സുവതേ പച്യതേയവോ

നതേവായഉപദസ്യന്തിധേനവോ

നാപദസ്യന്തിധേനവഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്രവായൂ,) യം
അശ്വത്ഥം — പർവ്വതാദി വ്യാപ്തിപ്രദേശേ സ്ഥിതം സോമം
ജായവഃ ഉപ–തിഷ്ഠന്ത — ജേതാരഃ യജമാനാഃ ഉപേത്യ തിഷ്ഠന്തി
മധ്വഃ തൽ ആ–ഹുതിം — മധുരസ്യ തസ്യാഹുതിം
അത്ര അഹ വഹേഥേ — അസ്മിന്നേവ യജ്ഞേ ധാരയതം
(കിംച) തേ ജായവഃ — പ്രസിദ്ധാഃ കർമ്മനിർവ്വാഹകാഃ ഋത്വിജഃ
അസ്വേ സന്തു — നാന്യസ്യ സന്തു
(ഹേ ഇന്ദ്രവായൂ, അസ്മിൻ യജ്ഞേ) ഗാവഃ — ധേനവഃ
സാകം സുവതേ — സഹൈവ യുഷ്മദർത്ഥമേവ ക്ഷീരമുൽപാദയന്തി, ദോഗ്ധ്ര്യോഭവന്തി
(കിംച) യവഃ പച്യതേ — യവാദിഭിഃ പുരോഡാശാദികം പച്യതേ (ഉപലക്ഷണം)
(കിംച) ഹേ വായോ, (ഇന്ദ്ര, ച, യതോഗാവഃ ഏവം സുവതേ, അതഃ)
തേ ധേനവഃ — ത്വദർത്ഥാഃ ഗാവഃ
ന ഉപ ദസ്യന്തി — രോഗാദിനാ കൃശാഃ, ഉപക്ഷീണാ ന ഭവന്തി

(ന കേവലമന്നപക്ഷീണാഃ കിന്തു)
ധേനവഃ — യുഷ്മൽപ്രീണയിത്ര്യഃഗാവഃ
ന അപ ദസ്യന്തി — ചൌരാദ്യേപഹാരൈഃ നഷ്ടാന ഭവന്തി

അൎത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്രവായുക്കളേ, യാതൊരു സോമം മലതൊട്ട പരന്ന പ്രദേശങ്ങളിൽ നില്ക്കുന്നതു് യജമാനന്മാർ കൊണ്ടുവന്നവെയ്ക്കുന്നവോ, മധുരമായ അതിന്റെ ആഹുതിയെ ഈ യജ്ഞത്തിൽ തന്നെ നിങ്ങാം കൈക്കൊള്ളമാറാകണം. കൂടാതെ പ്രസിദ്ധരും കൎമ്മനിൎവ്വഹണകുശലരുമായ (ഈ) ഋത്വിക്കകാം ഞങ്ങാംക്കതന്നെ ചേരട്ടെ. അല്ലയോ ഇന്ദ്രവായുക്കളേ, ഈ യജ്ഞത്തിൽ പശുക്കാം നിങ്ങാംക്കവേണ്ടിയാണു് പാൽ ഉൽപാദിപ്പിയ്ക്കുന്നതു്, കറവുള്ളവയായി നില്ക്കുന്നതു്. പിന്നെ, യവം മുതലായ ധാന്യങ്ങളാൽ പുരോഡാശാദികാം പചിയ്ക്കപ്പെടുന്നതും. അല്ലയോ വായോ, ഇന്ദ്ര, അപ്രകാരം പാൽ ഉൽപാദിപ്പിയ്ക്കുന്നതുകൊണ്ടു് നിങ്ങാംക്കവേണ്ടിയുള്ള ആ പശുക്കാം രോഗാദികളാൽ മെലിയുന്നില്ല, തളരുന്നില്ല, തളരാതിരക്കകമാത്രമല്ല, നിങ്ങളെ സന്തോഷിപ്പിയ്ക്കുന്ന ആ പശുക്കാം കള്ളന്മാരാലും മററും അപഹരിയ്ക്കപെട്ടു് നഷ്ടപ്പെടുന്നമില്ല.

9 ഇമേയേതേ സുവായോബാഹ്വോജസോ
അന്തർദീതേപതയന്ത്യുക്ഷണോ
മഹിവ്രാധന്തഉക്ഷണഃ
ധന്വഞ്ചിദ്യേ അനാശവോ ജീരാശ്ചിദഗിരൌകസഃ
സൂര്യസ്യേവരശ്മയോദുർന്നിയന്തവോ
ഹസ്തയോർദ്ദുർന്നിയന്തവഃ

വ 25

അന്വയം:—
സു വായോ — ശോഭനഫലപ്രദ, വായോ
ബാഹു—ഓജസഃ — ബാഹ്വൊഃപ്രകൃഷ്ടബലവന്തഃ സൎവ്വാംഗബലാഃ (ഉപലക്ഷണം)

ഉക്ഷണഃ	— സേക്താരഃ, യുവാനഃ
മഹി പ്രാധന്തഃ	— മഹൽ, അതിപ്രഭൃതം വദ്ധമാനാഃ
(തഥാ) ഉക്ഷണഃ	— ഉക്ഷാണഃ, തൽസദൃശാഃ
തേ ഇമേ യേ	— തവസംഭൃതാഃ പുരതോദൃശ്യ മാനഃ അശ്വാസ്സന്തി
തേ നദീ	— നദനേ ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
അന്തഃ	— തയോരന്തരാളം തം ത്വാം
പതയന്തി	— പാതയന്തി, ഗമയന്തി
(കിം ച) ധന്വൻ ചിൽ	— അന്തരിക്ഷേപി നിരാലംബേ
അനാശവഃ ജീരാഃ ചിൽ	— അവ്യാപ്താഃ ക്ഷിപ്രഗതയശ്ച
(കിം ച) അഗിരാ–	
ഓകസഃ	— ഗിരാഓകഃ, സ്ഥാനം ഏഷാം നാസ്തിതേ, ഭർത്സനാദിനാ സ്ഥിതിമലഭമാനാഃ
സൂര്യസ്യ–ഇവ രശ്മയഃ	— സൂര്യകിരണാ ഇവ
ദുഃ–നിയന്തവഃ	— ദുഃഖേന നിയന്തവ്യാഃ
ഹസ്തയോഃ ദുഃ–നിയന്തവഃ	— ദുഃഖേനനിയന്തവ്യാഃ (ദേവ യജനഗമനായ ശീഘ്രഗാമിനഃ)

അർത്ഥം—അഗ്നിയോ സൽഫലദാതാവായ വായോ, സർവ്വാംഗബലമൊത്തവയും പ്രായത്തിൽ ചെറുപ്പമുററവയും നല്ലപോലെ വളരുന്നവയും കൂററൻമൂരികരംപോലുള്ളവയും അവിടത്തെ മുമ്പിൽ കാണപ്പെടുന്നവയുമായ ഈ കുതിരകരം, ദ്യാവാപൃഥിവികളുടെ ഇടയിൽ വർത്തിയ്ക്കുന്ന അവിടത്തെ വഹിച്ചുകൊണ്ടോടുന്നു. നിരാലംബമായ അന്തരിക്ഷത്തിൽ തങ്ങാതെ ശീഘ്രഗതികളോടുകൂടി അവ ഓടുന്നു. ശാസിച്ചാൽ കൂട്ടാക്കാത്ത അവ സൂര്യന്റെ രശ്മികരംപോലെ നിയന്ത്രണത്തിന്ന് വഴിപ്പെടാത്തവയാണ്. കൈകളാലും (കൈകളിലേന്തിയ ചമ്മട്ടി മുതലായവയാലും) കീഴടങ്ങാൻ വഴിപ്പെടാതെ ദേവയജനദേശത്തേയ്ക്ക് കുതിയ്ക്കുന്നവയാകുന്നു.

വർഗ്ഗം — 26 — അത്യഷ്ടിസ്ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദസീ, മിത്രാവരുണൌ ദേവതാ.

1 പ്രസുജ്യേഷ്ഠന്നിചിരാഭ്യാം ബൃഹന്നമോ
ഹവ്യം മതിം ഭരതാ മൃളയദ്ഭ്യോ
സ്വാദിഷ്ഠം മൃളയദ്ഭ്യാം
താസമ്രാജാ ഘൃതാസുതീ യജ്ഞേയജ്ഞ ഉപസ്തുതാ
അഥൈനോഃ ക്ഷത്രം ന കുതശ്ചനാധൃഷേ
ദേവത്വം നൂചിദാധൃഷേ

അന്വയം:—

(ഹേ ഋത്വിജഃ,)

നി-ചിരാഭ്യാം	— നിത്യാഭ്യാം
മൃളയത്-ഭ്യാം	— സ്തുത്യാ സ്വയം മുദിതൌ, യജമാനമപി സുഖയദ്ഭ്യാം
സ്വാദിഷ്ഠം മൃളയത്-ഭ്യാം	— സ്വാദുതമം ഹവിഃ സുഖയദ്ഭ്യാം, ഭക്ഷയദ്ഭ്യാം മിത്രാവരുണാഭ്യാം
സു ജ്യേഷ്ഠം, ബൃഹത് നമഃ	— സുഷ്ഠുപ്രശസ്യം പ്രവൃദ്ധം ഹവിരന്നം
മതിം ഹവ്യം	— സോമാജ്യാദിരൂപം നിപേയം പൂജ്യം ഹവിശ്ച
പ്ര ഭരത	— സമ്പാദയത
താ സം-രാജാ	— തൌ സമ്യക്‌രാജമാനൌ
ഘൃത-ആസുതീ	— ഘൃതം, വൃഷ്ടിലക്ഷണമുദകം പ്രസൂയമാനയോസ്താഭ്യാം തൌ
യജ്ഞേ-യജ്ഞേ ഉപ-സ്തുതാ	— സർവ്വേഷു യജ്ഞേഷു ഋത്വിഗ്ഭിഃ സ്തൂയമാനൌ
അഥ ഏനോഃ ക്ഷത്രം	— ഏനയോർബ്ബലം

കുതഃ ചന — കസ്മാദപിശത്രോഃ
ന ആ-ധൃഷേ — ആധാർഷിതുംശക്യം ന ഭവതി
ദേവ-ത്വം ന ചിൽ — ദേവത്വമപി
(ന) ആ-ധൃഷേ — ആധാർഷിതും ശക്യം ന ഭവതി

അർത്ഥം-അല്ലയോ ഋത്വിക്കുകളേ, നിത്യന്മാരും, സ്തുതിയാൽ സ്വയം ഹർഷിച്ച്, യജമാനനെയും സുഖിപ്പിക്കുന്നവരും ഏററവും സ്വാദുള്ള ഹവിസ്സ് ഉരംകൊള്ളുന്നവരുമായ മിത്രവരുണന്മാർക്കായി നല്ലതും പ്രശസ്യവും നിറവുററതുമായ പുരോഡാശാദി ഹവിസ്സും സോമവും നെയ്യും ചേർത്ത് ദ്രവാത്മകമായ പൂജ്യഹവിസ്സും ഒരുക്കുക. അവർ നല്ലപോലെ ശോഭിക്കുന്നവരും മഴപെയ്യിച്ച് വെള്ളമുളവാക്കുന്നവരും എല്ലാ യജ്ഞങ്ങളിലും ഋത്വിക്കുകളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നവരുമാകുന്നു പിന്നെ, അവരുടെ ബലം ഏതെങ്കിലും ശത്രുവിന്ന് നേരിടാൻ വയ്യാത്തതാകുന്നു. അവരുടെ ദേവഭാവവും ആക്രമിക്കപ്പെടാൻ പററാത്തതാകുന്നു.

2 അദശിഗാതുരുരവേവരീയസീ
പന്ഥാഋതസ്യസമയംസ്തരശ്മിഭി
ശ്ചക്ഷുർഭഗസ്യരശ്മിഭിഃ
ദ്യുക്ഷംമിത്രസ്യസാദനമര്യമ്ണോവരുണസ്യച
അഥാദധാതേബൃഹദുക്ഥ്യം വയ
ഉപസ്തുത്യംബൃഹദ്വയഃ

അന്വയം:—

ഗാതുഃ വരീയസീ — ഗമനശീലാ, ഉരുതരാ (ഉഷാഃ)
ഉരവേ — വിസ്തീർണ്ണായയാഗായ ഗമനാദി വ്യാപാരായ
അദശി — സമൈർദൃശ്യതേ,
(തഥാ) ഋതസ്യ പന്ഥാഃ — ആദിത്യസ്യ ആകാശലക്ഷണോ മാർഗ്ഗഃ

രശ്മി–ഭിഃ സം അയംസ്ത — പ്രകാശൈഃ സംഗതാഭൂൽ
ഭഗസ്യ — ഭജനീയസ്യ ഏതന്നാമകസ്യ ദേവസ്യ
രശ്മി–ഭിഃ ചക്ഷുഃ — സർവ്വപ്രാണിനാം ലോചനം സമയംസ്ത
(സർവ്വേ സ്വസ്വ ദ്രവ്യ ദർശനായ സമർത്ഥാ അഭവൻ)
മിത്രസ്യ സദനം — സർവ്വജനമിത്രസ്യ ഗൃഹം, അന്തരിക്ഷം
ദൃക്ഷം — ദീപ്താനാം നിവാസസ്ഥാനം രശ്മിഭിഃ സമയംസ്ത
(തഥാ) അര്യമ്ണഃ — ഏതന്നാമകസ്യ ദേവസ്യ ദൃക്ഷം സദനം രശ്മിഭിഃ സമയംസ്ത
(കിംച) വരുണസ്യ ച — തമോനിവാരകസ്യ തം നാമകസ്യ ദേവസ്യ ച സദനം തഥാഭൂൽ
(സൂര്യസ്യ ഏകത്വേഽപി ഉപാധി ഭേദേന പൃഥക് സ്തുതിഃ)
അഥ — അതഃ കാരണാൽ
ഉക്ഥ്യം ബൃഹൽ വയഃ — സ്തുത്യം പ്രഭൂതം ഹവിർല്ലക്ഷണമന്നം
ദധാതേ — ധാരയതഃ
ഉപ–സ്തുത്യം
ബൃഹൽ വയഃ — സ്തോമാദിനാ മഹൽസ്തോത്രം ഹവിരന്നം ചദധാതേ

അർത്ഥം–ഗമനശീലയായ (വന്നുംപോയുമിരിയ്ക്കുന്ന) ഉഷസ്സ് ദേപ്പൽ നിറച്ചുവിരിച്ച യാഗത്തെ വ്യാപിച്ചുകൊണ്ട് എല്ലാവരാലും കാണപ്പെടുന്നവളായി ഭവിച്ചു. ആദിത്യന്റെ ആകാശമാർഗ്ഗം രശ്മികളോട് ചേർന്നതായി ഭവിച്ചു. ഭഗനെന്ന ദേവന്റെ രശ്മികളോട് എല്ലാ പ്രാണികളുടെയും കണ്ണ് യോജിച്ചു–അതായത് ഭഗന്റെ രശ്മികളാൽ കണ്ണുതെളിഞ്ഞു. എല്ലാവരും അവനവന്ന് കാണേണ്ടതു കാണാൻ ശക്തരായി. സർവ്വജനപ്രിയനായ മിത്രന്റെ ഗൃഹം, അന്തരിക്ഷം, ആ രശ്മികളോട യോജിച്ചു (രശ്മികളാൽ പ്രകാശിതമായി) അതുപോലെ അര്യമാവിന്റെ സ്ഥാനവും അപ്രകാരം പ്രകാശിതമായി ഇരുട്ടകറ്റുന്ന വരുണന്റെസ്ഥാനവും പ്രകാശിതമായി

(സൂര്യൻ ഏകനെങ്കിലും ഉപാധിഭേദത്താൽ പ്രത്യേകംപ്രത്യേകം സ്തുതി. ഭഗൻ, അര്യമാവ്, മുതലായവരെല്ലാം പന്ത്രണ്ടാദിത്യന്മാരിൽ പെടുന്നു.) ആ കാരണത്താൽ, സൂര്യൻ ഉദിച്ചുവരുന്നതിനാൽ സ്തുത്യമായ, സമൃദ്ധമായ ഹവിരന്നം മിത്രവരുണന്മാർ ധരിക്കുന്നു. സ്തോത്രയുക്തമായ ഹവിരന്നം ധരിക്കുന്നു.

3 ജ്യോതിഷ്മതീമദിതിംധാരയൽക്ഷിതം
സ്വർവ്വതീമാസ്ചേതേദിവേദിവേ
ജാഗൃവാംസാ ദിവേദിവേ
ജ്യോതിഷ്മൽക്ഷത്രമാശാതേ ആദിത്യാദാനുനസ്പതീ
മിത്രസ്തയോർവ്വരുണോയാതയജ്ജനോ
ര്യമായാതയജ്ജനഃ

അന്വയം:—

(അയം യജമാനഃ)

ജ്യോതിഷ്മതീം	— ആഹവനീയാഗ്നേസ്തേജോയുക്താം
അദിതിം	— അദീനാം, സമ്പൂർണ്ണലക്ഷണാം
ധാരയൽ—ക്ഷിതിം	— അഗ്നേർന്നിവാസയോഗ്യാം ഉത്തരവേദിലക്ഷണാം ഭൂമിം ധാരയതീം

(''ഏതാവതീവൈപൃഥിവീയാവതീവേദിഃ'')

(തഥാ) സ്വഃ—വതീം	— യജ്ഞനിഷ്പത്തിദ്വാരാസ്വർഗ്ഗവതീം താദൃശാം താം
ദിവേ—ദിവേ ആ സചേതേ	— സർവ്വേഷ്വഹസ്സുമിത്രാവരുണൌ സംഗതൌഭവതഃ
ദിവേ—ദിവേ ജാഗൃ—വാംസാ	— പ്രബോധം കുർവ്വാണൌ യജ്ഞം ഗന്തും അനുസ്യൌ സംഗതൌ ഭവതഃ

(കിം ച വേദിമാഗത്യ)

ആദിത്യാ — അദിതേഃ പുത്രൗ

ദാനനഃ പതീ — അഭിമതദാനസ്യ പാലയിതാരൗതൗ

ജ്യോതിഷ്മൽ — ആജ്യാദിസ്വീകാരേണ അതിശയേന തേജോയുക്തം

ക്ഷത്രം ആശാതേ — ബലം അശ്നുവതേ, പ്രാപ്നുതഃ

മിത്രഃ (ച) വരുണഃ (ച)

തയോഃ — മിത്രാവരുണയോഃ ഉഭയോർമ്മധ്യേസ്ഥിതഃ

യാതയൽ-ജനഃ — സ്വസ്വവ്യാപാരനിയോജിതസ്വജനഃ

അര്യമാ യാതയൽ-ജനഃ — കർമ്മസാക്ഷിത്വാൽ സ്വസ്വ കർമ്മാനുരോധേന പ്രാണിനസ്സുകൃതേ യാതയതി

(താദൃശഃ അര്യമാ മിത്രവരുണയോരധീനഃ വർത്തതേ)

അർത്ഥം—ഈ യജമാനൻ ആഹവനീയാഗ്നിയുടെ തേജസ്സുററ, ലക്ഷണമൊത്ത, അഗ്നിയുടെ നിവാസത്തിന്ന് യോഗ്യമായ, ഉത്തരവേദിരൂപമായ ഭൂമിയെ ധരിയ്ക്കുന്നു (സാഗ്നികനായി വർത്തിക്കുന്നു) യജ്ഞാനുഷ്ഠാനം വഴി സ്വർഗ്ഗദാത്രിയായ ആ വേദിയെ എല്ലാ ദിവസവും മിത്രാവരുണന്മാർ സംഗമിക്കുന്നു യജ്ഞത്തിന്ന പോകുന്നതിൽ ഉത്സുകരും ഉണർവ്വുണ്ടാക്കുന്നവരുമായ അവർ സംഗമിക്കുന്ന വേദിയിൽ ചെന്ന്, അദിതിപുത്രന്മാരും അഭീഷ്ടദാനത്തിൻെറ രക്ഷിതാക്കളുമായ അവർ നെയ്യ് മുതലായ ഹവിസ്സുകൾ സ്വീകരിച്ച് ഏററവും തേജസ്സാന്ന കരുത്തു നേടുന്നു മിത്രനും വരുണനുമുണ്ടല്ലൊ, അവരുമായ ബന്ധത്താൽ നടുവിൽ സ്ഥിതനായി, എല്ലാ ജനങ്ങളേയും അവരവരുടെ വ്യാപാരങ്ങളിൽ ഏർപ്പെടുത്തുന്നവനായി, കർമ്മസാക്ഷിത്വം കൊണ്ട് താന്താങ്ങളുടെ കർമ്മമനസരിച്ച് അര്യമാവ് പ്രാണികളെ സുകൃതത്തിലൂടെ നയിക്കുന്ന ആ പ്രകാരമുള്ള അര്യമാവ് മിത്രാവരുണന്മാർക്കധീനനത്രേ (എത്ര വരെ പൃഥിവിയുണ്ടോ, അത്രവരെ വേദി എന്ന് ശ്രുതി അതായത് ഭൂമി വേദിയുടെ വിസ്താരമാണ് അല്ലെങ്കിൽ വേദി ഭൂമിയുടെ പ്രതിനിധിയാണ്)

4 അയം മിത്രായ വരുണായ ശന്തമ

സ്സോമോ ഭൂത്വവപാനേഷ്വാഭഗോ

ദേവോദേവേഷ്വാഭഗഃ

തം ദേവാസോജ്ജുഷേരത വിശ്വേ അദ്യസജോഷസഃ

തഥാ രാജാനാകരഥോയദീമഹ

ഋതാവാനായദീമഹേ

അന്വയം:—

അയം സോമഃ	— അസ്മാഭിർഹൂയമാനസ്സോമഃ
മിത്രായ വരുണായ (ച)	
ശം—തമഃ ഭൂത്വ	— പീയമാനസ്സൻ സുഖതമഃ ഭവതു
അവ—പാനേഷു	— അവാങ്മുഖചമസപാനേഷു വിഷയേഷു
ആ—ഭഗഃ	— സർവ്വതഃ ഭജനീയഃ (ഭവതു)
(കിംച) ദേവഃ ദേവേഷു	— ദീപ്യമാനഃ ഇതരദേവേഷു
ആ—ഭഗഃ	— തൈഃ സർവ്വതഃ ഭജനീയഃ (ഭവതു)
(കിം ച) തം സ— ജോഷസഃ	— സോമം സാമാന പ്രീതിയുക്താഃ
വിശ്വേ ദേവാസഃ	— സർവ്വേദേവാഃ
അദ്യ ജുഷേരത	— അസ്മിന്നഹനി സേവന്തേ
തഥാ രാജാനാ	— രാജമാനൌ മിത്രാവരുണൌ യുവാം
കരഥഃ	— കുരുതം, സേവേഥേ
യത് ഈമഹേ	— യസ്മാൽ കാരണാൽ പ്രാപ്നമഃ തൽ ദേവാൻ യാചാമഹേ
(തഥാ) ഋത—വാനാ	— ഋതവന്തൌ, സത്യവന്തൌ മിത്രാവരുണൌ
യത് ഈമഹേ	— യദഭിമതം ഫലം തദ്യാചാമഹേ

1

അത്ഥം—ഞങ്ങളാൽ വിളിയ്ക്കപ്പെടുന്ന ഈ സോമൻ (സോമം) മിത്രന്നും-വരുണന്നും കുടിയ്ക്കുന്നതിന്നായി സുഖതമമായി ഭവിയ്ക്കട്ടെ. ചരിച്ചു പിടിച്ചു വാലൻ മരികയിൽ നിന്ന് അവക്ക് മോന്താനായി ഭവിയ്ക്കട്ടെ. പിന്നെ പ്രകാശിക്കുന്നതായി, മററുദേവന്മാരാലും മോന്താനായി ഭവിയ്ക്കട്ടെ. ആ സോമത്തെ ഒരുപോലെ സന്തുഷ്ടരായ എല്ലാ ദേവന്മാരും ഇന്ന് സേവിയ്ക്കുന്നു. അതുപോലെ മിത്രവരുണന്മാരായ നിങ്ങളും സേവിയ്ക്കുന്നു. യാതൊരുകാരണത്താൽ ദേവന്മാരോട് പ്രാപ്യമായതു് യാചിയ്ക്കുന്നുവോ, ആ കാരണത്താൽ സത്യനിരതന്മാരായ മിത്രാവരുണന്മാരോടും അഭിമതഫലം യാചിയ്ക്കുന്നു.

5 യോമിത്രായവരുണായാവിധജ്ജനോ
നർവ്വാണംതംപരിപാതോ അംഹസോ
ദാശ്വാംസംമർത്തമംഹസഃ
തമര്യമാഭിരക്ഷത്യൃജൂയന്തമനുവ്രതം
ഉക്ഥൈര്യഏനോഃ പരിഭൂഷതിവ്രതം
സ്തോമൈരാഭൂഷതിവ്രതം

അന്വയം:—

യഃ ജനഃ മിത്രായ വരുണായ	— മിത്രം വരുണം ച (കർമ്മണി ചതുത്ഥീ)
അവിധൽ	— പരിചരൽ
തം അനർവ്വാണം	— അദ്വേഷിണം ജനം, യജമാനം
അംഹസഃ	— ന്യൂനാതിരേകജനിതാൽ പാപാൽ
(താ) പരി പാതഃ	— പരിതോരക്ഷതാം
ദാശ്വാംസം മർത്തം	— ഹവിർദ്ദത്തവന്തം മരണധർമ്മാണം
അംഹസഃ	— സർവ്വസ്മാദപിപാപാൽ പരിപാതഃ

അര്യമാ	— സര്വ്വേഷാം നിയന്താദേവ (അപി)
യഃ ഉക്ഥൈഃ	— ശസ്ത്രൈഃ
ഏനോഃ വ്രതം	— ഏനയോഃ, മിത്രാവരുണയോഃ കര്മ്മ
പരി–ഭൂഷതി	— പരിഗൃഹ്ണാതി
(തഥാ) സ്തോമൈഃ വ്രതം	— ഗാനയുക്ത മന്ത്രസാദ്ധ്യൈഃ യുഷ്മദീയം കര്മ്മ
ആ–ഭൂഷതി	— സര്വ്വതോലംകരോതി
ഋജൂ–യന്തം തം	— ദേവേഷ്വാജ്ജവമാചരന്തം (തം)
അനു വ്രതം	— തദീയകര്മ്മാനുലക്ഷ്യ
അഭി രക്ഷതി	— അഭിതോ രക്ഷതി

അര്ത്ഥം–ഏതൊരുവൻ മിത്രനെയും വരുണനെയും സേവിക്കുന്നുവോ, ആ യജമാനനെ അവർ ശത്രുരഹിതനാക്കി, കര്മ്മത്തിൽ ഏററക്കുറവുകൊണ്ടുവന്ന പാപ (ദോഷ) ത്തിൽ നിന്നു് രക്ഷിക്കുന്നു ഹവിസ്സേകുന്ന മനുഷ്യനെ എല്ലാ പാപത്തിൽ നിന്നും രക്ഷിക്കുന്നു ശസ്ത്രമന്ത്രങ്ങളാൽ മിത്രവരുണന്മാക്കുള്ള കര്മ്മത്തെ ചെയ്യുകയും ഗാനാത്മകമന്ത്രങ്ങളാൽ (സാമസ്തുതികളാൽ) സാധിക്കേണ്ടും കര്മ്മമനുഷ്ഠിക്കുകയും ചെയ്തു് ഏവൻ അവരെ അലങ്കരിക്കുന്നുവോ, കൊണ്ടാടുന്നുവോ, ദേവന്മാരിൽ നേരുള്ള അവനെ തൻെറ കര്മ്മത്തിനു തക്കവിധം അര്യമാവും അടുത്തണഞ്ഞു രക്ഷിക്കുന്നു

6 നമോദിവേ ബൃഹതേ രോദസീഭ്യാം
മിത്രായവോചം വരുണായ മീള്ഹുഷേ
സുമൃളീകായമീള്ഹുഷേ
ഇന്ദ്രമഗ്നിമുപസ്തുഹിദ്യുക്ഷമര്യമണം ഭഗം
ജ്യോഗ്ജീവന്തഃ പ്രജയാസചേമഹി
സോമസ്യോതീ സചേമഹി

അന്വയം'—

ബൃഹതേ ദിവേ നമഃ

വോചം — മഹതേ ദ്യോതമാനായ സൂര്യായ നമസ്കാരോപലക്ഷിതം സ്തോത്രം ബ്രവീമി, സ്തൗമി

രോദസീഭ്യാം — ദ്യാവാപൃഥിവിഭ്യാം നമോവോചം

(തഥാ) മിത്രായ (നമഃ) വോചം

വരുണായ (നമോവോചം)

(തഥാ) മീള്ഹുഷേ സു-

മൃളീകായ മീള്ഹുഷേ — അഭിമതഫലസ്യ സേക്ത്രേ ശോഭനസുഖയിത്രേ, രുദ്രായ നമോവോചം

(യജമാനഃ ആത്മാനം പ്രതിബ്രവീതി)

(ഹേ ആത്മൻ,) ഇന്ദ്രം,

അഗ്നിം, ദ്യുക്ഷം — ദീപ്തിമന്തം

അര്യമണം, ഭഗം (ച) ഉപ — ഉപേത്യ

സ്തുഹി — ബുദ്ധ്യാപ്രാപ്യ സ്തുതിംകുരു

(ഹേ ദേവാഃ യുഷ്മദനു

ഗ്രഹാത്) ജ്യോക് — ചിരകാലം

ജീവന്തഃ — ജീവനോപേതാഃ വയം

പ്ര-ജയാ സചേമഹി — പുത്രാദിനാ സംഗതാ ഭൂയാസ്മ

(കിംച) സോമസ്യ

ഊതീ — ഇന്ദോഃ ഊത്യാ

സചേമഹി — രക്ഷണേനസഹിതാ ഭൂയാസ്മ

അർത്ഥം—മഹാനും, പ്രകാശവാനുമായ സൂര്യനായി ഞാൻ നമസ്കാരത്തോടുകൂടിയ സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്നു ദ്യാവാപൃഥിവികളെയും സ്തുതിക്കുന്നു അതുപോലെ മിത്രനെ സ്തുതിക്കുന്നു വരുണനെ സ്തുതിക്കുന്നു അഭീഷ്ടവർഷിയും സുഖമണയ്ക്കുന്നവനുമായ രുദ്രനെ സ്തുതിക്കുന്നു (എന്നി യജമാനൻ ആത്മാവിനോട് പറയുന്നു) അല്ലയോ ആത്മൻ, ഇന്ദ്രനെയും അഗ്നിയെയും പ്രദീപ്തനായ അര്യമാവിനെയും ബുദ്ധികൊണ്ട് ധ്യാനിച്ച് സ്തുതിക്കുക അല്ലയോ ദേവന്മാരെ, നിങ്ങളുടെ അനുഗ്രഹത്താൽ ചിരകാലം ജീവിച്ച് ഞാൻ പുത്രാദികളോട് സംഗമിച്ച് വാഴാവൂ സോമന്റെ രക്ഷണത്തോടുകൂടിയവനായി ഭവിച്ചാവൂ

7 ഊതീദേവാനാംവയമിന്ദ്രവന്തോ

മംസീമഹിസ്വയശസോമരുദ്ഭിഃ

അഗ്നിർമ്മിത്രോവരുണശ്ശർമ്മയംസ

ന്തദശ്യാമമഘവാനോവയംച വ 26

അന്വയം:—

ഇന്ദ്ര—വന്തഃ	— പ്രീതേനേന്ദ്രേണസഹിതാഃ
സ്വ—യശസഃ	— സ്വായത്തകീർത്തയഃ
മരുൽ—ഭിഃ	— സ്തുത്യാഹൈഷ്ചൈഃ മരുത്ഭിരനുഗൃഹീതാഃ
വയം ദേവാനാം ഊതീ	— ഊത്യാ, രക്ഷണേന (രക്ഷിതാഃ)
മംസീമഹി	— മന്യേമഹി
(കിം ച) അഗ്നിഃ മിത്രഃ	
വരുണഃ ശർമ്മ യംസൻ	— അസ്മാകം സുഖം പ്രായച്ഛൻ
മഘ—വാനഃ	— ധനൈർത്താന്നവന്തഃ
വയം ച തൽ അശ്യാമ	— സുഖം പ്രാപ്നയാമ

അർത്ഥം—പ്രീതനായ ഇന്ദ്രനോടുകൂടിയവരും സ്വകർമ്മത്താൽ സ്വയം കീർത്തിനേടിയവരും മരുത്തുകളാൽ സ്തുതികളെക്കൊണ്ടു് അനുഗ്രഹീതരുമായ നമ്മൾ ദേവന്മാരുടെ രക്ഷണത്താൽ കാക്കപ്പെട്ടവരായി വിചാരിക്കുന്നു. കൂടാതെ, അഗ്നിയും, മിത്രനും, വരുണനും നമുക്കു് സുഖമണച്ചിരിക്കുന്നു. ആ ദേവന്മാരാൽ അരുളപ്പെട്ട അന്നത്തോടു് (പുഷ്ടിയോടു്) കൂടിയ നമ്മളും സുഖം പ്രാപിച്ചാവു.

അദ്ധ്യായപീഠിക

അഷ്ടകം—2 അദ്ധ്യായം—2

പാരുച്ഛേപ്യം തുടരുന്നു. 1-ാം വർഗ്ഗത്തിൽ മിത്രാവരുണന്മാരും 2ൽ പൂഷാവും 3-4ൽ പല ദേവന്മാരും ദേവതകളായി പാരുച്ഛേപ്യം അവസാനിക്കുന്നു. 4ൽ പെട്ട 11-ാം മന്ത്രം വൈശ്വദേവത്തിൽ പിതൃക്കൾക്ക് ഹവിസ്സ് നൽകാൻ ഉപയോഗിക്കുന്നു. 5-6-7-8-9 കൂടി അഗ്നിദേവതാകം. 10-11കൂടി ആപ്രീസൂക്തമാണ്. സമിദ്ധൻ മുതൽ അഗ്നിയെ വിവിധ രൂപങ്ങളിൽ സ്തുതിക്കുന്നു. ഒരു ഋക്കിൽ മാത്രം ഇന്ദ്രൻ ദേവത. ആപ്രീസൂക്തത്തിന്റെ സ്വഭാവം ഒന്നാമഷ്ടകം ഒന്നാം അധ്യായത്തിന്റെ പീഠികയിൽ വിവരിച്ചിട്ടുണ്ട്. 12 മുതൽ 19കൂടി അഗ്നിതന്നെ ദേവത. 20 മുതൽ 23 കൂടി മിത്രാവരുണന്മാർ ദേവത. 22-ാം വർഗ്ഗത്തിൽ ഒന്നാം ഋക്ക് വിവാഹത്തിനും മറ്റും മന്ത്രപൂർവ്വമായ വസ്ത്രധാരണത്തിനുപയോഗിക്കുന്നു. 23 മുതൽ 26 കൂടി വർഗ്ഗങ്ങൾ വിഷ്ണുസൂക്തങ്ങളിൽ പെട്ടതു്. ഒന്നു രണ്ടിടങ്ങളിൽ ഇന്ദ്രവിഷ്ണുക്കളാണ് ദേവത. 27ൽ അശ്വികാം ദേവത.

അഷ്ടകം—2 അധ്യായം—2 വർഗ്ഗം—1

പരുച്ഛേപഃ ഋഷിഃ അതിശാക്വരം ഛന്ദഃ മിത്രാവരുണൌ ദേവതാ

1 സുഷുമായാതമദ്രിഭിർ ഗോശ്രീതാമത്സരാഇമേ

സോമാസോമത്സരാഇമേ

ആരാജാനാദിവിസ്പൃശാസ്മത്രാഗന്തമുപനഃ

ഇമേവാംമിത്രാവരുണാഗവാശിര

സ്സോമാശ്ശുക്രാഗവാശിരഃ

അന്വയം:—

(ഹേ മിത്രാവരുണൌ)

ആ യാതം — അസ്മദ്യജ്ഞംപ്രതി ആഗച്ഛതം

അദ്രി–ഭിഃ സുസുമ — അഭിഷവസാധനൈഃ സുതവന്തഃ വയം

(അതഃ) ഗോ–ശ്രീതാഃ — പയോഭിർമ്മിശ്രിതാഃ

മത്സരാഃ — തൃപ്തിഹേതവഃ സോമാഃ

ഇമേ — പുരതോഗൃഹീതാവർത്തന്തേ (അതഃ ആയാതം)

ഇമേ സോമാസഃ

മത്സരാഃ — മദഹേതവഃ

രാജാനാ — രാജനശീലൌ

ദിവി–സ്പൃശാ — ദ്യുലോകവാസിനൌ

അസ്മ–ത്രാ — അസ്മൽപാലകൌ (യുവാം)

നഃ ഉപ ആ ഗന്തം — അസ്മദ്യജ്ഞം ഉപാഗച്ഛതം

(കിം ച) ഹേ

മിത്രാവരുണാ — മിത്രാവരുണൌ

വാം ഇമേ സോമാഃ — യുവയോരർത്ഥായ ഇമേസോമാഃ

ഗോ–ആശിരഃ — ക്ഷീരൈഃ ആശിരഃ, മിശ്രിതാഃ

ഗോ–ആശിരഃ — ഗോഭിഃ, സ്തുതിലക്ഷണൈഃ മന്ത്രൈഃ പൂതാഃ

(അത ഏവ) ശുക്രാഃ — ദീപ്താഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ മിത്രവരുണന്മാരേ, ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു വന്നാലും. പിടിക്കല്ലുകളാൽ സോമങ്ങൾ ഞങ്ങൾ സംസ്കരിച്ചു വെച്ചിരിക്കുന്നു. അവ പാൽ ചേർത്തവയാണ്. നിങ്ങൾക്കു തൃപ്തിഹേതുക്കളായ ആ സോമങ്ങൾ മുമ്പിൽ കൊണ്ടുവന്നു വെച്ചിരിക്കുന്നു, വന്നാലും. ഈ സോമങ്ങൾ ഹർഷകരങ്ങളാണ്! പ്രകാശവാന്മാരും സ്വർഗ്ഗവാസികളും ഞങ്ങളുടെ രക്ഷിതാക്കളുമായ നിങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിന്നു വന്നണഞ്ഞാലും. പിന്നെ അല്ലയോ മിത്രവരുണന്മാരേ, നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയ ഈ സോമങ്ങൾ പാൽചേർത്തവയാണ്. സ്തുതിമന്ത്രങ്ങളാൽ ശുദ്ധീകരിക്കപ്പെട്ടവയാണ്. അതുകൊണ്ടു തന്നെ ദീപ്തങ്ങളാണ്. (മിത്രവരുണന്മാർക്കുള്ള സോമത്തിൽ പാൽ ചേർക്കണമെന്നു തൈത്തരീയ സംഹിതയിൽ വിധിയുണ്ടു്).

2 ഇമ ആയാതമിന്ദവസ്സോമാസോ ദധ്യാശിര
സ്സുതാസോ ദധ്യാശിരഃ
ഉത വാമുഷസോ ബുധി സാകം സൂര്യസ്യ രശ്മിഭിഃ
സുതോ മിത്രായ വരുണായ പീതയേ
ചാരുരൃതായ പീതയേ

അന്വയം:—

(ഹേ മിത്രാവരുണൌ),
ആ യാതം — ആഗച്ഛതം
ഇന്ദവഃ സോമാസഃ — ക്ലേദനസമർത്ഥാഃ സോമാഃ
ദധി-ആശിരഃ — ദധ്യാശ്രയണവന്തസ്സന്തഃ
ഇമേ — പുരോഗ്രഹേണ ഗൃഹീതാഃ വർത്തന്തേ (അതഃ ആയാതം)
ദധി-ആശിരഃ — ധീയമാനാശിരഃ സോമാഃ
സുതാസഃ — മന്ത്രേണ ഗ്രാവഭിരഭിഷുതാഃ സമ്പന്നാഃ
(ആദിത്യ ഗ്രഹേ ദധ്യവനയ സദ്ഭാവാൽ തദപേക്ഷയാ ദധ്യാശിരഃ)
ഉത വാം പീതയേ — അപി ച യുവയോഃ, പാനായ
ഉഷസഃ ബുധി — ഉഷസ്സംബന്ധിനി ബോധേ സതി, പ്രകാശേ സംജാതേ സതി
സൂര്യസ്യ രശ്മി-ഭിഃ
സാകം — സൂര്യകിരണൈസ്സഹ പ്രകാശേ ഹവിഃപ്രദാനായ സംജാതേ സതി
സുതഃ — (സോമഃ) അഭിഷുതഃ
(ഇദാനീം വിഭജ്യ ഉച്യതേ)
മിത്രായ വരുണായ — തദർത്ഥം സോമഃ സുതഃ
(കിംച) ഋതായ — യജ്ഞായ, തന്നിർവ്വാഹകായ

പീതയേ — പാനായ (യജ്ഞസിദ്ധ്യത്ഥം ഹി ദേവാനാം സോമപാനം)
ചാരുഃ — ചരണീയഃ, ഭക്ഷണീയഃ സോമസ്സുതഃ,

അത്ഥം-അല്ലയോ മിത്രവരുണന്മാരേ, വന്നാലും. ദ്രവാത്മകങ്ങളായ സോമങ്ങഠം ഇതാ മുമ്പിൽ കണ്ടൻമരികയിൽ വച്ചിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് വന്നാലും. (ആദിത്യനുള്ള ഗ്രഹത്തിൽ, കണ്ടൻ മരികയിൽ തൈർ ചേക്കാറുണ്ട്.) നിങ്ങഠംക്ക് കടിക്കാനായി ഉഷസ്സിന്റെ ബോധം, (ഉണവ്വ്) പ്രകാശം തെളിയുമ്പോഠം, സൂര്യരശ്മികളോടൊത്തു് പ്രകാശം തെളിഞ്ഞു് ഹവിർദ്ദാനം കാലമാകുമ്പോഠം, സോമം ചതച്ചൊരുക്കിയിരിക്കുന്നു. (എനി പരോക്ഷമായിപറയുന്നു) മിത്രനും, വരുണനും വേണ്ടി സോമം ചതച്ചു വെച്ചിരിക്കുന്നു. യജ്ഞത്തിന്നു്, യജ്ഞനിർവ്വാഹകന്നു് കടിക്കാനായി സോമം ചതച്ചുവെച്ചിരിക്കുന്നു. (യജ്ഞസിദ്ധി ദേവന്മാരുടെ സോമപാനത്താലത്രെ.)

3 താംവാം ധേനും ന വാസരീമംശും ദുഹന്ത്യദ്രിഭി
സ്സോമം ദുഹന്ത്യദ്രിഭിഃ
അസ്മത്രാഗന്തമുപനോവ്വാഞ്ചാ സോമപീതയേ
അയം വാം മിത്രാവരുണാനൃഭിസ്സുത
സ്സോമ ആ പീതയേ സുതഃ (വ. 1)

അന്വയം:—

വാം അംശും — യുവയോസ്സംബന്ധിനം വല്ലീരൂപം സോമം
താം വാസരീം ധേനും ന — പ്രസിദ്ധാം, അഗ്നിഹോത്രാദ്യത്ഥാം, സർവ്വാങ്ഗാച്ഛാദിതപയസ്സാം (ബഹുക്ഷീരാം) പ്രീണയിത്രീംഗാം ഇവ

അദ്രി–ഭിഃ ദുഹന്തി — ഗ്രാവഭിഃ അധ്വര്യവഃ സമ്പാദയന്തി

(കിം ച) അദ്രി–ഭിഃ സോമം ദുഹന്തി — ഗ്രാവഭിഃ യുഷ്മദർത്ഥം സമ്പാദയന്തി

(വല്ലീരൂപം സോമം യുഷ്മദർത്ഥമേവ ഉദകനാപ്ലാവ്യ, രസം ദുഹന്തി)

(കിം ച) അവ്വാഞ്ചാ — അസ്മദഭിമുഖൌ സന്തൌ

സോമ–പീതയേ — സോമപാനായ

അസ്മ–ത്രാ — അസ്മൽത്രാതാരൌയുവാം

നഃ ഉപ ഗന്തം — അസ്മദീയംയജ്ഞംഉപാഗച്ഛതം

(കിം ച) ഹേ മിത്രാവരു

ണാ വാം അയം സോമഃ — മിത്രാവരുണൌ യുഷ്മദർത്ഥമയം സോമഃ

നൃ–ഭിഃ സുതഃ — നേതൃഭിഃ, ഋത്വിഗ്ഭിഃ അഭിഷുതഃ

ആ പീതയേ സുതഃ — സമ്പൂർണ്ണപാനായാഭിഷുതഃ (അതഃ ആഗച്ഛതം)

അർത്ഥം:—നിങ്ങൾക്കുള്ള സോമവല്ലി, പ്രസിദ്ധമായി അഗ്നിഹോത്രത്തിനുവേണ്ടി പാലൊഴുക്കുന്ന പശുവിനെ കറക്കുന്ന പോലെ, പിടിക്കല്ലുകളാൽ അധ്വര്യുക്കൾ ഇടിച്ച് നീരൊരുക്കുന്നു., പിടിക്കല്ലുകളാൽ നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി സോമനീർ കറക്കുന്നു. (സോമവള്ളി നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി വെള്ളത്തിൽ മുക്കി ച്ചതച്ച് രസം കറന്നെടുക്കുന്നു) അല്ലയോ മിത്രവരുണന്മാരേ, ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖരായി, ഞങ്ങളുടെ രക്ഷകരായി, ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിൽ നിങ്ങൾ വന്നുചേന്നാലും ഈ സോമം ഋത്വിക്കുകളാൽ സംസ്കരിക്കപ്പെട്ടതാണ് നിങ്ങൾക്ക് മതിയാവോളം പാനത്തിന്നായി സംസ്കരിക്കപ്പെട്ടതാണ്. അതുകൊണ്ടു വന്നാലും

വർഗ്ഗം —2—അത്യഷ്ടിശ്ഛന്ദഃ പൂഷാദേവതാ

1 പ്രപ്രപൂഷ്ണസ്തുവിജാതസ്യശസ്യതേ
മഹിത്വമസ്യ തവസോനതന്ദതേ
സ്തോത്രമസ്യ ന തന്ദതേ
അർച്ചാമിസുമ്നയന്നഹമന്ത്യൂതിം മയോഭുവം
വിശ്വസ്യയോമന ആയുയുവേമഖോ
ദേവ ആയുയുവേമഖഃ

അന്വയം:—

തുവി–ജാതസ്യ	— ബഹുയജമാനാത്ഉൽപന്നസ്യ
അസ്യ പൂഷ്ണഃ	— പോഷകസ്യ, ഏതന്നാമകസ്യ ദേവസ്യ
തവസഃ മഹി–ത്വം	— ബലസ്യ മഹത്വം
പ്ര–പ്ര ശസ്യതേ	— സർവ്വൈഃ പ്രസ്തൂയതേ
ന തന്ദതേ	— ന്ഹിനസ്ഥി
അസ്യ സ്തോത്രം ന തന്ദതേ	— നഹിനസ്ഥി, നവിരമതി

(ജഗൽ പോഷകത്വാൽ സർവ്വോപി ജനഃ തം സർവ്വദാ സ്തൌതി)

(യജമാനഃ) അഹം	
(അപി) സുമ്ന–യൽ	— സുഖമിച്ഛൻ
അന്തി–ഊതിം	— ആസന്നരക്ഷണം, സ്തുത്യനന്തര മേവവരപ്രദം
മയഃ–ഭുവം	— സുഖസ്യോൽപാദകം തം
അർച്ചാമി	— സ്തൌമി
യഃ മഖഃ	— യഃ യജ്ഞവാൻ
വിശ്വസ്യ	— സർവ്വസ്യ സ്തോതുഃ, ഋത്വിജഃ
മനഃ ആ-യുയുവേ	— സമന്താൽ, ശീഘ്രവരപ്രദാനാൽ മിശ്രയതി

(കിംച യഃ) ദേവഃ — ദീപ്യമാനഃ
മഖഃ ആ–യുയുവേ — മഖം, യജ്ഞം സമ്പൂർത്തിപര്യന്തം മിശ്രയതി (തമച്ഛാമി)

അർത്ഥം—പല യജമാനന്മാർക്കുംവേണ്ടി പലപാട് പ്രത്യക്ഷനാകുന്ന ഈ പൂഷാവെന്ന ദേവന്റെ ബലത്തിന്റെ വലുപ്പം എല്ലാവരാലും സ്തുതിക്കപ്പെടുന്ന ആത്മതിനെ ഹനിക്കുന്നില്ല. അവിടത്തെ സ്തോത്രത്തെയും ഹനിക്കുന്നില്ല യാതൊരിക്കലും നില്ക്കുന്നില്ല ജഗൽപോഷകത്വംകൊണ്ട് എല്ലാവരുമെപ്പോഴും അവിടത്തെ സ്തുതിക്കുന്ന യജമാനനായ ഞാനും സുഖം നേർന്നുകൊണ്ട്, ക്ഷിപ്രവരപ്രദനും, സുഖദാതാവുമായ അവിടത്തെ സ്തുതിക്കുന്നു. യാതൊരു പൂഷാവ് യജ്ഞത്തോടു കൂടിയവനും, (യജ്ഞാത്മാവും,) എല്ലാ ഭൂതങ്ങളുടെയും മനസ്സിനെ വെട്ടെന്നുള്ള വരദാനംകൊണ്ട് സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നവനമാണോ, പിന്നെ യാതൊരു ദേവൻ യജ്ഞത്തെ സമാപ്തിവരെ എത്തിക്കുന്നുവോ, ആ പൂഷാവിനെ ഞാൻ സ്തുതിക്കുന്നു.

2 പ്രഹിത്വാ പൂഷന്നജിരന്നയാമനി
സ്തോമേഭിഃകൃണ്വ ഋണവോയഥാമൃധ
ഉഷ്ട്രോനപീപരോമൃധഃ
ഹുവേയത്വാമയോഭുവം ദേവംസഖ്യായമർത്ത്യഃ
അസ്മാകമാങ്ഗൂഷാന്ദ്യുമ്നിനസ്കൃധി
വാജേഷുദ്യുമ്നിനസ്കൃധി

അന്വയം:—

ഹേ പൂഷൻ, അജിരം ത്വാ — യജ്ഞദേശം പ്രതിഗമനവന്തം ത്വാം
യാമനി — ഗമനനിമിത്തഭൂതേസതി
(യാമനി അജിരം) ന — ശീഘ്രഗാമിനമശ്വമിവ
സ്തോമേഭിഃ പ്ര കൃണ്വേ — പ്രകൃഷ്ടം കരോമി

യഥാ മൃധഃ	— സംഗ്രാമാനദ്ദിശ്യ
ഌണവഃ	— ഗതിമന്തഃ തഥാ പ്രകൃണ്വേ
(കിംച) മൃധഃ	— ഹിംസകാൻയോദ്ധൃൻ സംഗ്രാമേ
ഉഷ്ട്രഃ ന	— യഥാഭാരംവോഢാ, പാരയതി തദ്വൽ
പരിപരഃ ഹി	— പാരം നയസിഖല്വ
യൽ മയഃ—ഭൂവം	— യസ്മാൽ കാരണാൽ സുഖസാധകം
ദേവം ത്വാ	— ദേവനശീലം പൂഷണം ത്വാം
സഖ്യായ മർത്യഃ ഹ്വേ	— പ്രിയകരണായമരണധമ്മാഹം ആഹ്വയാമി
(ഏവമാഹൂതസ്സൻ)	
അസ്മാകം ആങ്ഗൂഷാൻ	— മന്ത്രാഹ്വാനഘോഷാൻ
ദ്യുമ്നിനഃ കൃധി	— ദ്യോതനവതഃ കുരു
(കിം ച) വാജേഷു	— സംഗ്രാമേഷു
ദ്യുമ്നിനഃ കൃധി	— അസ്മദ്വൈരിണോജിത്വാ, തേഷാമന്നംമയികുരു

അത്ഥം—അല്ലയോ പൂഷാവേ, യജ്ഞസ്ഥാനത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച് വന്നരുളുന്ന അവിടുത്തെ, യാത്രയിൽ ശീഘ്രഗാമിയായ കുതിരയെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നപോലെ, സ്തോത്രങ്ങളാൽ പുകഴ്ത്തുന്നു. പടകളെത്തെ ഉന്നംവെച്ച് പോകുന്നവരെ എന്നപോലെ പുകഴ്ത്തുന്നു. ഭാരം വഹിക്കുന്ന ഒട്ടകം (മരുഭൂമിയുടെ) കരയെത്തിക്കുന്നപോലെ, ശൂരന്മാരായ യോദ്ധാക്കളെ യുദ്ധത്തിൽ അവിടുന്ന് കര കടത്തുന്നുവല്ലൊ. അക്കാരണത്താൽ സുഖദാതാവായി, പ്രകാശവാനായി പൂഷാവായ അവിടുത്തെ വെറും മനുഷ്യനായ ഞാൻ വിളിക്കുന്നു. അപ്രകാരം വിളിക്കപ്പെട്ട്, ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രഘോഷങ്ങളെ തെളിവുററതാക്കിയാലും. പിന്നെ, യുദ്ധങ്ങളിൽ ഞങ്ങളുടെ ശത്രുക്കളെ ജയിച്ച് അവരുടെ അന്നം (പുഷ്ടി) എനിക്കാക്കിയാലും.

3 യസ്യതേപൂഷന്ത്സഖ്യേവിപന്യവഃ

ക്രത്വാചിത്സന്തോവസാബുഭുജ്രിര

ഇതിക്രത്വാബുഭുജ്രിരേ

താ മന്ത്വാ നവീയസീം നിയുതം രായ ഈമഹേ

അഹേളമാന ഉരുശംസസരീ ഭവ

വാജേവാജേസരീഭവ

അന്വയം -

ഹേ പൂഷൻ, യസ്യ തേ
സഖ്യേ — തവസഖിത്വേ ഹിതകാരണേ
ക്രത്വാ ചിത് — പ്രകൃഷ്ടേന കർമ്മണൈവ
സന്തഃ — ഭവന്തം പ്രീണയിതാരസ്സന്തഃ
വിപന്യവഃ — വിശേഷേണ സ്തോത്രശീലാ മനുഷ്യാഃ
അവസാ — ത്വത്കൃതേന രക്ഷണേന രക്ഷിതാസ്സന്തഃ
ബുഭുജ്രിരേ — ഭോഗാൻ ഭുഞ്ജതേ
ഇതി ക്രത്വാ — ഏവംഭവാനുബദ്ധാ കർമ്മണാ
ബുഭുജ്രിരേ — ഭോഗാൻ ഭുഞ്ജതേ
താം നവീയസീം — താദൃശീം നവതരാം രക്ഷാം
അന്വ — അനുസൃത്യ രക്ഷായാഃ അനന്തരം
നി-യുതം രായഃ — ഏതത് സംഖ്യാക ധനാനി
ത്വാ ഈമഹേ — ത്വാം യാചാമഹേ
(കിംച) ഹേ ഉരു-ശംസ — ബഹുധാ സ്തുത്യ, ത്വം
അഹേളമാനഃ — അക്രുധ്യൻ, അസ്മാസു സുമനാസ്സൻ
സരീ ഭവ — അസ്മാഭിഗ്ഗന്തവ്യോ ഭവ
വാജേ-വാജേ — സർവ്വേഷ്വപി സംഗ്രാമേഷു
സരീ ഭവ — ഗമനശീലോ ഭവ, പുരതോഗന്താ

അൎത്ഥം—അല്ലയോ പൂഷാവേ, യാതൊരവിടത്തെ സഖിത്വത്തിൽ ഉൽകൃഷ്ടകൎമ്മംകൊണ്ടുതന്നെ അവിടത്തെ പ്രസാദിപ്പിക്കുന്നവരും, നല്ല സ്തോത്രങ്ങൾ ചൊല്ലുന്നവരുമായ യജമാനന്മാർ, അവിടത്തെ പാലനത്താൽ രക്ഷിതരായി ഭോഗങ്ങൾ അനുഭവിക്കുന്നുവോ, എപ്പോഴും കൎമ്മങ്ങൾകൊണ്ടു ഭോഗങ്ങൾ അനുഭവിക്കുന്നുവോ, ആ അവിടത്തെ പുതുപുതുതായ ആ രക്ഷയെ അനുസരിച്ച് (രക്ഷക്കുശേഷം) ലക്ഷക്കണക്കിൽ ധനം അവിടത്തോട് യാചിക്കുന്നു. കൂടാതെ പല പാട്ട് സ്തുതിക്കപ്പെടുന്ന പൂഷാവേ, അവിടുന്ന് അക്രോധനായി, ഞങ്ങളിൽ സന്മനസ്സാൎന്നവനായി, അടുത്തുവരാവുന്നവനായി ഭവിച്ചാലും. എല്ലാ യുദ്ധങ്ങളിലും ഞങ്ങൾക്ക് മുമ്പിൽ നടക്കുന്നവനായി ഭവിച്ചാലും.

4 അസ്യാ ഊഷുണ ഉപസാതയേ ഭുവോ
ഹേളമാനോരരിവാ അജാശ്വ
ശ്രവസ്യതാമജാശ്വ
ഓഷുത്വാവവൃതീമഹിസ്തോമേഭിൎദ്ദസ്മ സാധുഭിഃ
നഹിത്വാ പൂഷന്നതിമന്യ ആഘൃണേ
നതേ സഖ്യമപഹ്നുവേ

അന്വയം:-

ഹേ അജ—അശ്വ,	— (അജാ ഏവാശ്വസ്ഥാനീയാഃ യസ്യ സഃ താദൃശ, പൂഷൻ
നഃ അസ്യാഃ സാതയേ	— അസ്യൈ (ചതുൎത്ഥ്യൎത്ഥേ ഷഷ്ഠീ) ലാഭായ
അഹേളമാനഃ രരി—വാൻ	— അക്രുദ്ധ്യൻ, ദാതാ (ച) സൻ
സു ഉ ഉപ ഭുവഃ	— സമീപസ്ഥോ ഭവ
(കിംച) ഹേ അജ—അശ്വ,	
ശ്രവസ്യതാം	— അന്നമിച്ഛതാമസ്മാകം (രരിവാൻ സൻ ഉപഭുവഃ)
ഹേ ദസ്മ,	— ശത്രുണാം ഉപക്ഷയിതഃ
ഹേ പൂഷൻ, ത്വാ	
സാധു—ഭിഃ സ്തോമേഭിഃ	— ത്വാം പ്രീണയിതും സമൎത്ഥൈഃ സ്തോത്രൈഃ

ഓ സു വവൃതീമഹി — സുഷ്ഠു ഏവസ്വതരാം വർത്തയാമഹി, യജ്ഞാന്തരഗമനാൽ നിവർത്തയാമഃ

(കിം ച) ഹേ ആഘൃണേ,
ത്വാ — ഹവിഷാമാഹർത്തഃ ത്വാം
നഹി ഋതി–മന്യ — അവമതിം നൈവകരോമി
തേ സഖ്യം ന അപ–
ഹ്നുവേ — നൈവാപനയാമി, നത്യജാമി, പ്രഖ്യാപയാമി

അർത്ഥം—കതിരയുടെ സ്ഥാനത്ത് വാഹനമായി ആടോടു കൂടിയ പൂഷാവേ, ഞങ്ങൾക്ക് അതിന്റെ സിദ്ധിക്കായി (മുൻ പറഞ്ഞ ധനസമൃദ്ധിക്കായി) അവിടുന്ന് ക്രോധരഹിതനായും വദാന്യനായും സമീപസ്ഥനായി ഭവിച്ചാലും. കൂടാതെ, അല്ലയോ അജാശ്വ, അന്നമിച്ഛിക്കുന്ന ഞങ്ങൾക്ക് അനുകൂലനായി ഭവിച്ചാലും. ശത്രുനാശനനായ പൂഷാവേ, പ്രിയകരങ്ങളായ സ്തോത്രങ്ങളാൽ അവിടത്തെ ഇവിടെത്തന്നെ ഞങ്ങൾ നിർത്തുന്നു, അന്യയാഗത്തിന്ന് പോകുന്നതിൽ നിന്ന് തടഞ്ഞുനിർത്തുന്നു. പിന്നെ ഹവിസ്സാഹരിക്കുന്ന പൂഷാവേ, അവിടത്തെ ഞങ്ങൾ ഒരിക്കലും അനാദരിക്കുകയില്ല. അവിടത്തെ സഖ്യത്തെ ഉപേക്ഷിക്കാതെ ഉച്ചത്തിൽ ഘോഷിക്കുന്നു.

വർഗ്ഗം 3–4–അത്യഷ്ടിസ്ത്രിഷ്ടുബ്ബൃഹത്യശ്ഛന്ദാംസി, വിശ്വേദേവാഃ, മിത്രാവരുണൗ, അശ്വിനൗ, ഇന്ദ്രഃ, അഗ്നിഃ, മരുതഃ, ഇന്ദ്രാഗ്നീ, ബൃഹസ്പതിശ്ചദേവതാ.

1 അസ്തുശ്രൗഷട്പുരോഅഗ്നിംധിയാദധ
ആനുതച്ഛർധോദിവ്യംവൃണീമഹ
ഇന്ദ്രവായൂവൃണീമഹേ
യദ്ധക്രാണാവിവസ്വതി നാഭാസന്ദായിനവ്യസീ
അധപ്രസൂനഉപയന്തുധീതയോ
ദേവാँഅച്ഛാനധീതയഃ

അന്വയം:—

(അഹം) പുരഃ അഗ്നിം	—	പുരതഃ ആഹവനീയാഖ്യാം ഉത്തരവേദ്യാം തം
ധിയാ ദധേ	—	പ്രണയനാദികർമ്മണാധാരിത വാനസ്മി
തൽ ശർധഃ	—	താദൃശം ബലവന്തമഗ്നിം
ദിവ്യം ന ആ വൃണീമഹേ	—	ദിവിഭവം ക്ഷിപ്രം സംഭജാമഹേ
(കിം ച) ഇന്ദ്രവായൂ വൃണീമഹേ	—	വരണം കരോമി
യൽഹ വിവസ്വതി	—	യസ്മാൽ കാരണാൽ ദീപ്തിമതി
നാഭാ	—	നാഭൌ, ഭൂമ്യാനാഭിസ്ഥാനേ, ദേവയജനേ, വേദീരൂപേ
ക്രാണാ	—	സ്വാത്മപ്രകാശനം കുർവ്വാണാ
നവ്യസീ	—	നവതരാ, സ്തുതിരൂപാവാക്
സം–ദായി	—	സംബധ്യതേ
(യസ്മാൽ സ്തുതിഃ ക്രിയതേ തസ്മാൽ)		
അസ്മ ശ്രൌഷട്	—	സ്തുതേഃ ശ്രവണം ഭവതു, അഗ്നിഃ ശ്രോതാ ഭവതു
അധ നഃ ധീതയഃ	—	അനന്തരം അസ്മദീയ സ്തുത്യാദി രൂപാണി യാനി കർമ്മാണി
പ്ര സു ഉപ യന്തു	—	പ്രകർഷേണ സുഷ്ഠു യുഷ്മാനുപഗച്ഛന്തു
(കിം ച) ദേവാൻ അച്ഛ ന	—	അഗ്ന്യാദിദേവാൻ ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്തുമിവ
ധീതയഃ	—	അസ്മദീയാനി കർമ്മാണി തേഷാം സമീപം പ്രാപ്നുവന്തു

അർത്ഥം—മുമ്പിൽ ആഹവനീയമെന്ന ഉത്തരവേദിയിലെ അഗ്നിയെ (അഗ്ന്യാധാനം മുതലായ) പ്രണയനകർമ്മത്താൽ ഞാൻ ധരിച്ചിരിക്കുന്നു അപ്രകാരം ബലവാനായ അഗ്നിയെ ദ്യോവിലുള്ളവായ അവിടുത്തെ ബലത്തെ, ഞാൻ വിളംബം കൂടാതെ ഭജിക്കുന്നു. കൂടാതെ ഇന്ദ്രവായുക്കളെ ഭജിക്കുന്നു. പ്രകാശിക്കുന്ന നാഭിയിൽ, ഭൂമിയുടെ നാഭിസ്ഥാനമായ യാഗവേദിയിൽ, ആളിക്കത്തി സ്വയം തിളങ്ങുന്ന അവിടുത്തെ പുതുപുതു സ്തുതിവാക്ക് സംബന്ധിക്കുന്നു, സംഗമിപ്പിക്കുന്നു. അക്കാരണ

ത്താൽ ആ സ്തുതി കേൾക്കപ്പെടട്ടെ അഗ്നി അതു കേൾക്കുന്നവനായി ഭവിക്കട്ടെ പിന്നെ നമ്മുടെ സ്തുതി മുതലായ രൂപത്തിലുള്ള കർമ്മങ്ങൾ വേണ്ടപോലെ ആവിർഭവിച്ച അടുക്കലെത്തട്ടെ· ദേവന്മാരെ നേരെ പ്രാപിക്കുവാൻ നമ്മുടെ കർമ്മങ്ങൾ അവരുടെ അടുക്കലെത്തട്ടെ.

2 യദ്ധത്യന്മിത്രാവരുണാവൃതാദ
ധ്യാദദാഥേഅനൃതംസ്വേനമന്യുനാ
ദക്ഷസ്യസ്വേനമന്യുനാ
യുവോരിത്ഥാധിസദ്മ
സ്വപശ്യാമഹിരണ്യയം
ധീഭിശ്ചനമനസാസ്വേഭിരക്ഷഭി
സ്സോമസ്യസ്വേഭിരക്ഷഭിഃ

അന്വയം —

ഹേ മിത്രാവരുണൌ,
ഋതാത് — ആദിത്യാത്
അനൃതം ത്യത് — നശ്വരം, ശോഷണസ്വഭാവം തത് (ഉദകം)
യത് ഹ സ്വേന മന്യുനാ — യസ്മാത് കാരണാത് സ്വകീയേന തേജസാ
അധി ആ-ദദാഥേ — സ്വതോ ദധഃ
(അഹോരാത്രാഭിമാനി ദേവൌ മിത്രാവരുണൌ ഖലു വൃഷ്ടിം മോചയതഃ)
ദക്ഷസ്യ സ്വേന മന്യുനാ — സമർത്ഥസ്യ സ്വകീയേന തേജസാ അധ്യാദദാഥേ
(കിം ച ഹേ മിത്രാവരുണൌ) യുവോഃ — യുവയോഃ

ഇത്ഥാ സദ്മ—സു	— ഇത്ഥം യജ്ഞസദനേഷു
ധീഭിഃ	— ത്വദ്ദ്വേശ്യൈഃ യജ്ഞാദിരൂപൈഃ കർമ്മഭിഃ
മനസാ ചന	— ത്വദാസക്തേന ചേതസാ ച
സ്വേഭിഃ അക്ഷ—ഭിഃ	— ആരമീയൈഃ ചക്ഷുരിന്ദ്രിയൈഃ
അധി അപശ്യാമ	— പശ്യേമ
സോമസ്യ സ്വേഭിഃ	
അക്ഷ—ഭിഃ	— സോമം (കർമ്മണിഷഷ്ഠി) ച ആത്മീയൈഃ ഇന്ദ്രിയൈഃ അധിപശ്യാമ

അർത്ഥം—അല്ലയോ മിത്രവരുണന്മാരെ, വററിനശിക്കുന്ന സ്വഭാവമുള്ള ആ വെള്ളത്തെ ആദിത്യങ്കൽ നിന്നു് നിങ്ങൾ യാതൊരു കാരണത്താൽ സ്വന്തം തേജസ്സുകൊണ്ടു് എമ്പാടും പ്രത്തുന്നുവോ, (പകലിരവുകളുടെ അധിദേവതകളായ മിത്രവരുണന്മാരാണു് മഴയെ തുറന്നുവിടുന്നതു്) എന്തിന്നുംപോന്ന സ്വതേജസ്സുകൊണ്ടു് പരത്തുന്നുവോ, ആ കാരണത്താൽ നിങ്ങളുടെ സ്വർണ്ണമയമായ രൂപം യജ്ഞഗൃഹങ്ങളിൽ നിങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ച കർമ്മങ്ങളാലും നിങ്ങളിൽ ഉറച്ച ചേതസ്സാലും ഞങ്ങൾ കൺകളാൽ കാണുമാറാകട്ടെ അതുപോലെ സോമനെയും സ്വന്തം കണ്ണുകളാൽ കാണുമാറാകട്ടെ

3 യുവാംസ്തോമേഭിർദ്ദേവയന്തോ അശ്വിനാ

ശ്രാവയന്തഇവശ്ലോകമായവോ

യുവാംഹവ്യാഭ്യാ൧യവഃ

യുവോർവ്വിശ്വാ അധിശ്രിയഃ

പൃക്ഷശ്ചവിശ്വവേദസാ

പ്രുഷായന്തേവാംപവയോഹിരണ്യയേ

രഥേദസ്രാഹിരണ്യയേ

അന്വയം:—

ഹേ അശ്വിനാ, യുവാം സ്തോമേഭിഃ	— അശ്വിനൌ, യുവാം സ്തോത്രൈഃ
ദേവ— യന്തഃ	— ദേവൌയുവാം ആത്മനഇച്ഛന്തഃ
ആയവഃ	— മനുഷ്യാഃ, യജമാനാഃ
ശ്ലോകം	— യുഷ്മദീയസ്തുതിരൂപാം വാചം
ആശ്രവയന്തഃ_ഇവ	— ശ്രവണവിഷയാം കുർവ്വന്തഇവ (സ്തുവന്തി)
യുവാം ഹവ്യാ അഭി ആയവഃ	— ഹവീംഷി ആഭിമുഖ്യേനഗന്താരഃ
(കിം ച) ഹേ വിശ്വ— വേദസാ	— സർവ്വധനൌ
യുവോഃ വിശ്വാഃ ശ്രിയഃ ച	— യുവയോഃ സർവ്വാഃ ധനകനകാദി രൂപാലക്ഷ്മീശ്ച
അധി	— അധികം (ഭജന്തേ)
(കിം ച) പൃക്ഷഃ	— അന്നമപിയുഷ്മൽ പ്രസാദാൽ അധികം ലഭന്തേ
(കിം ച) ഹേ ദസ്രാ	— ദസ്രൌ, ശത്രൂണാമുപക്ഷയിതാരൌ
വാം ഹിരണ്യയേ രഥേ	— ഹിരണ്മയേമധുപൂർണ്ണേരഥേ
പവയഃ പ്രുഷായന്തേ	— നേമയഃ സ്രവന്തി

(മധുപൂർണ്ണപാത്രോപേതത്വാൽ ശീഘ്രഗമനേന ചക്രേഷുമധുനി സ്രവന്തി)

(കിം ച) ഹിരണ്യയേ	— ഹൃദയരമണേരഥേ (ഹവിർവ്വഹതം)

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, സ്തോത്രങ്ങളാൽ ദേവന്മാരായ നിങ്ങളെ (നിങ്ങളുടെ അനുഗ്രഹം) ഇച്ഛിക്കുന്ന മനുഷ്യരായ യജമാനന്മാർ നിങ്ങളെക്കുറിച്ച സ്തുതിരൂപമായ വാക്ക് നിങ്ങളുടെ കേൾവിക്കു വിഷയമാകത്തക്കവണ്ണം (ഉറക്കെ) ചൊല്ലുന്നു. നിങ്ങൾ ഹവിസ്സുകൾക്ക് നേരെ വരുന്നവരാണല്ലൊ. അല്ലയോ സർവ്വധനന്മാരേ, നിങ്ങളെച്ചേർന്നാണ് കനകാദിരൂപകളായ എല്ലാ ധനലക്ഷ്മികളും കുടികൊള്ളുന്നത്. (അല്ലെങ്കിൽ നിങ്ങളുടെ ധനലക്ഷ്മികളെ യജമാനന്മാർ അത്യന്തം ഭജിക്കുന്നു.

ആശ്രയിക്കുന്നു.) അതുപോലെ നിങ്ങളുടെ പ്രസാദത്താലാണ് ധാരാളം അന്നവും ലഭിക്കുന്നതു്. കൂടാതെ, ശത്രുഹന്താക്കളേ, നിങ്ങളുടെ തേനൊഴുകുന്ന സുവർണ്ണരഥത്തിൽ ചക്രത്തിൻെറ അററങ്ങളും തേനൊലിപ്പിക്കുന്നു. ആ ഹൃദയാഭിരാമമായ തേരിൽ ഹവിസ്സ് വഹിച്ചാലും. (തേൻ നിറച്ചപാത്രം തേരിൽ വെച്ചു് അതു് ചക്രങ്ങളിൽ ഒലിക്കുന്നു. Lubrication നു് ഒരു പഴയ പ്രയോഗമാവാം)

4 അചേതിദസ്രാവ്യ/നാകമൃണ്വഥോ

യുഞ്ജതേവാംരഥയുജോദിവിഷ്ടി

ഷ്വധ്വസ്മാനോദിവിഷ്ടിഷു

അധിവാംസ്ഥാമവന്ധുരേ രഥേദസ്രാഹിരണ്യയേ

പഥേവയന്താവനുശാസതാരജോ

ഞ്ജസാശാസതാരജഃ

അന്വയം:—

ഹേ ദസ്രാ, നാകം	— ദസ്രാവശ്വിനൌ, യജ്ഞസ്യ പൂർത്ത്യനന്തരം യുവാം സ്വർഗ്ഗം
വി ഋണ്വഥഃ	— വിശേഷേണ ഗച്ഛഥഃ (ഇതി)
അചേതി ഉ	— യുഷ്മച്ചേഷ്ടിതം സർവ്വൈർ ജ്ഞായതേ ഖലു
(തദർത്ഥം) വാം രഥ-യുജഃ	— യുഷ്മൽ സംബന്ധിനോ രഥസ്യയോജയിതാരഃ, സാരഥയഃ
ദിവിഷ്ടിഷു	— സ്വർഗ്ഗസ്യൈഷണേഷു നിമിത്തഭൂതേഷു
യുഞ്ജതേ	— രഥേ അശ്വാൻ യോജയന്തി
ദിവിഷ്ടിഷു	— ദിവോഗമനേഷു
അധ്വസ്മാനഃ	— ധ്വംസമകുർവ്വാണാഃ സാരഥയഃ അശ്വാൻ യോജയന്തി

(കിംച) ഹേ മിത്രാ,	— മിത്രാവരുണന്മാരേ,
വാം വന്ധുരേ	— യുവയോഃ വന്ധുരത്രിതയയുക്തേ (യുഗബന്ധനാധാരഃ കാഷ്ഠവിശേഷഃ വന്ധുരഃ)
ഹിരണ്യയേ രഥേ	— ഹിരണ്മയേ രഥേ
അധി സ്ഥാമ,	— രഥസ്യോപരി ആസ്ഥാപയാമ
പഥാ–ഇവ	— സുപഥേന മാർഗ്ഗേണ ഇവ നിരാലംബേ ആകാശേ
രജഃ യന്തൌ	— രഞ്ജനാത്മകം സ്വർഗ്ഗം പ്രതിഗച്ഛന്തൌ യുവാം
അനു-ശാസതാ	— അനുകൂലാൻ, ശത്രൂൻ അനുശാസന്തൌ, വിധേയീ കുർവന്തൌ
അഞ്ജസാ	— മുഖ്യതോന പ്രകൃഷ്ടം
രജഃ	— വൃഷ്ടിലക്ഷണം ജലം
ശാസതാ	— ബലാധീധേയീ കുർവന്തൌ

അർത്ഥം—മിത്രാവരുണന്മാരേ, യജ്ഞം കഴിച്ചശേഷം നിങ്ങൾ വേണ്ടപോലെ സ്വർഗ്ഗത്തിലേയ്ക്കു പോകുന്നുവെന്നു എല്ലാവർക്കുമറിയാം. അതിന്നുവേണ്ടി നിങ്ങളോട് ശ്രേഷ്ഠ തെളിയുന്നവർ സംഗ്രാമങ്ങളിലൂടെ ഗമനത്തിന് തേരിൽ കുതിരകളെ പൂട്ടുന്നു കുതിരകളെ ഉപദ്രവിക്കാത്ത സാരഥികൾ അവയെ പൂട്ടുന്നു. കൂടാതെ, അശ്വികളേ, നിങ്ങളുടെ മൂന്നു തണ്ടുകളോടുകൂടിയ സ്വർണ്ണമയമായ തേരിൽ നിങ്ങളെ ഞങ്ങൾ കയററിക്കൊള്ളാം. ഏതും പിടിയുമില്ലാത്ത ആകാശത്തിലൂടെ, നല്ലവഴിയിലൂടേയെന്നപോലെ, സ്വർഗ്ഗത്തിലേയ്ക്കു പോകുന്നവരും പ്രതികൂലരായ ശത്രുക്കളെ കീഴ്പെടുത്തുന്നവരും ഉൽകൃഷ്ടമായ മഴവെള്ളത്തെ ബലംകൊണ്ടു വീഴ്ത്തുന്നവരുമാണല്ലൊ നിങ്ങൾ.

5 ശചീഭിർന്നശ്ശചീവസൂദീവാനക്തം ദശസ്യതം

മാവാംരാതിരുപദസത്കദാചനാ

സ്മദ്രാതിഃകദാചന (വ. 3)

അന്വയം:—

ഹേ ശചീ–വസൂ,	— ജ്യോതിഷ്ടോമാദികർമ്മധനൌ, യുവാം
ശചീഭിഃ	— യാഗാദിഭിഃ കർമ്മഭിർന്നിമിത്ത ഭൂതൈഃ
ദിവാ നക്തം	— അഹനിരാത്രൌ ച
നഃ ദശസ്യതം	— അസ്മാകമഭിമതം ദദേഥാം
വാം രാതിഃ	— യുവയോർദ്ദാനം
കദാ ചന	— യാഗകാലേ, അയാഗകാലേ ച സർവ്വദാ
മാ ഉപ ദസൽ	— മാ ഉപക്ഷീണം ഭൂൽ
അസ്മൽ രാതിഃ കദാ ചന	— സർവ്വാവസ്ഥായാമപിമാ ഉപദസൽ

അർത്ഥം–യജമാനന്മാരനുഷ്ഠിക്കുന്ന ജ്യോതിഷ്ടോമം മുതലായ കർമ്മങ്ങളാകുന്ന ധനങ്ങളോടുകൂടിയ അശ്വികളെ, ഞങ്ങളനുഷ്ഠിക്കുന്ന യാഗാദി കർമ്മങ്ങളെക്കൊണ്ടു് (തൃപ്തരായി) പകലും രാവും നിങ്ങൾ ഞങ്ങൾക്കഭിമതമരുളമാറാകണം നിങ്ങളുടെ) ദാനം ഒരിക്കലും, യാഗകാലത്തിലും അയാഗകാലത്തിലും മങ്ങാതെ ഭവിക്കണം നിങ്ങൾക്കു്, ഞങ്ങളുടെ ഹവിസ്സു മുതലായവയുടെ ദാനവും അല്ലെങ്കിൽ ധർമ്മാർത്ഥമായ ദാനവും ഒരിക്കലും മങ്ങാതിരിക്കണം.

6 വൃഷന്നിന്ദ്രവൃഷപാണാസ ഇന്ദവ

ഇമേസുതാഅദ്രിഷുതാസഉദ്ഭിദ

സ്തുഭ്യംസുതാസഉദ്ഭിദഃ

തേത്വാമന്ദന്തുദാവനേ മഹേചിത്രായരാധസേ

ഗീർഭിർഗ്ഗിർവ്വാഹസ്തവമാന ആഗഹി

സുമൃളീകോന ആഗഹി

ന്വയം —

ഹ ഇന്ദ്ര, വൃഷൻ — കാമാനാം വർഷിതഃ
ഷ-പാനാസഃ — അഭിമതവർഷകേണത്വയാ പാതവ്യാഃ
ദ്രി-സുതാസഃ — ദൃഢൈഃ പാഷാണൈഃ അഭിഷവസാധനൈഃ സുതാഃ
ൽ-ഭിദഃ — വർഷസ്യ ഉൽഭേദകാഃ
ദ്ദമേ ഇന്ദവഃ സുതാഃ — പുരതോദൃശ്യമാനാഃ സോമാഃ ത്വദർത്ഥമഭിഷുതാഃ
ഉൽ-ഭിദഃ — ബലസ്യഉൽഭേദകാഃ സോമാഃ
ത്ഥ്യം സുതാസഃ — ത്വദർത്ഥമേവാഭിഷുതാഃ
(കിം ച) തേ ത്വാ ദാവനേ — തേ സോമാഃ ത്വാം അഭിമതദാനായ
മന്ദന്തു — തൃപ്പയന്തു
(തഥാ) മഹേ ചിത്രായ രാധസേ — മഹതേ വിചിത്രായ ധനായ (തൃപ്പയന്തു)
(കിം ച) ഹേ ഗിർവ്വാഹഃ — ഗിരാം സ്തുതീനാം വോഢഃ
ഗീഃ-ഭിഃ സ്തവമാനഃ — അസ്മൽ സ്തുതിഭിസ്സ്തൂയമാനസ്സൻ
ആ ഗഹി — ആഗച്ഛ
നഃ സു-മൃളീകഃ — അസ്മാൻ സുഷ്ഠുമൃഡയിതാസൻ
ആ ഗഹി — ആഗച്ഛ

അത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, കാമവർഷിതാവേ, അഭീഷ്ടവർഷകനായ അവിടേയ്ക്ക് കടിയ്ക്കാനായി ഉറപ്പുള്ള പിടികല്ലുകളാൽ ഇടിച്ചവയും, വർഷത്തിന്നവേണ്ടി മേഘത്തെ പിളക്കുന്നവയും, (സോമലാഭത്താൽ തുഷ്ടനായി ഇന്ദ്രൻ മഴ പൊഴിക്കുന്നതു കൊണ്ട് വർഷത്തിന്നവേണ്ടി മേഘം പിളക്കുന്നതിന്റെ കർത്തൃത്വം സോമത്തിന്ന് കല്പിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു.) ആയ, മുമ്പിൽ വെച്ചിരിക്കുന്ന സോമങ്ങൾ അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടി സംസ്കരിച്ചവയാണ് (ശത്രു) ബലത്തെ പിളക്കുന്ന സോമങ്ങൾ അവിടേയ്ക്ക് വേണ്ടി സംസ്കരിച്ചവയാണ് ആ സോമങ്ങൾ അഭീഷ്ടദാനത്തിന്നായി അവിടത്തെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തട്ടെ മഹത്തായ, നാനാവിധമായ ധനത്തിന്നായി അവിടത്തെ തൃപ്തിപ്പെടു

ത്തട്ടെ. സ്തുതികളെ വഹിക്കുന്ന ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രങ്ങ
ദ്ദാൽ പുകഴ്ത്തപ്പെട്ടന്നവനായി വന്നാലും. ഞങ്ങളെ വേണ്ട
ാപോലെ സുഖിപ്പിയ്ക്കുന്നവനായി വന്നാലും.

7 ഓഷുണോ അഗ്നേ ശൃണുഹിത്വമീളിതോ

ദേവേഭ്യോബ്രവസിയജ്ഞിയേഭ്യോ

രാജഭ്യോയജ്ഞിയേഭ്യഃ

യദ്ധത്യാമങ്ഗിരോഭ്യോധേനും ദേവാ അദത്തന

വിത്വാം ദുഹ്രേ അര്യമാകർത്തരീസചാ

ഏഷതാം വേദമേ സചാ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ത്വം ഈളിതഃ — അസ്മാഭിസ്തുതസ്സൻ
നഃ ഓ സു ശൃണുഹി — അസ്മദീയമാഹ്വാനം ആഭിമുഖ്യേ
നൈവസുഷ്ഠുശൃണു
(ശ്രുത്വാച) ദേവേഭ്യഃ — ദേവനശീലേഭ്യഃ
യജ്ഞിയേഭ്യഃ — സ്തുതിഹവിർഭാഗ്ഭ്യഃ
രാജ–ഭ്യഃ യജ്ഞിയേഭ്യഃ — രാജമാനേഭ്യഃ യജമാനേഭ്യഃ
സംബന്ധികർമ്മ
ബ്രവസി — ബ്രൂഹി
യൽ ത്യാം — യാം താം, പ്രസിദ്ധാം
ധേനും ഹ — ക്ഷീരാദിനാ പ്രീണയിത്രീംഗാം
ദേവാഃ അങ്ഗിരഃ–ഭ്യഃ
അദത്തന — ദത്തവന്തഃ
താം അര്യമാ — സർവ്വസ്യ നിയമിതാദേവഃ
കർത്തരി — സർവ്വസ്യോൽപാദകേ ത്വയി,
അഗ്നൌ
സചാ വി ദുഹ്രേ — ഇതരദേവേഭ്യസ്സാകം വിവിധം
ദുഗ്ധവാൻ
ഏഷഃ താം — അര്യമാ താം ധേനും

മേ സചാ വേദ — മൽസമവായേന ജാനാതി
(അര്യമാവദഹമപി ജാനാമി. ഋൗദൃശീധേനുഃ ത്വദർത്ഥമേവ ദുഹ്യതേ)

അർത്ഥം-ഇവിടെ ഒരു കഥ സൂചിപ്പിക്കുന്നു അംഗിരസ്സുകൾ ദേവന്മാരെ സ്തുതിച്ച്, യജ്ഞാർത്ഥം ഒരു പശുവിനെ യാചിച്ചു അവർ ഒരു കാമധേനുവിനെ കൊടുത്തു. അതിനെ കറക്കുവാൻ കഴിയാതെ അംഗിരസ്സുകൾ അര്യമാവിനെ സമീപിച്ചു അവിടുന്ന് പശുവിനെ കറന്നുകൊടുത്തു

അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞങ്ങളുടെ സ്തുതിയാൽ പൂജിതനായി അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ വിളി വേണ്ടപോലെ നേരെ കേട്ടാലും. കേട്ടിട്ട്, തേജസ്സുററവരും, യജ്ഞത്തിൽ സ്തുതികളും ഹവിസ്സിന്നും പങ്കുവകാശികളുമായ ദേവന്മാരോട്, കർമ്മംകൊണ്ടു പ്രകാശിക്കുന്ന യജമാനന്മാരെസ്സംബന്ധിച്ചു പറഞ്ഞു മനസ്സിലാക്കിയാലും. പാൽ മുതലായവയാൽ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്ന യാതൊരു പ്രസിദ്ധിയാർന്ന പശുവിനെ അംഗിരസ്സുകൾക്ക് ദേവന്മാർ കൊടുത്തുവോ, ആ പശുവിനെ സ്വന്തനിയന്താവായ അര്യമാവ് അഖിലകർത്താവായ (അഗ്നിയായ) അവിടുന്നിലാണ് മററു ദേവന്മാരോടുകൂടി പലപ്രാവശ്യം കറന്നു. അവിടുന്ന് (അര്യമാവ്) പശുവിനെ എന്നോടൊപ്പമാണ് അറിയുന്നത്. അതായത്, അര്യമാവിനെപ്പോലെ ഞാനും അറിയുന്നു. ഇപ്രകാരമുള്ള പശു അഗ്നിയായ അവിടേക്കുവേണ്ടിയാണ് കറക്കപ്പെടുന്നത്.

8 മോഷുവോ അസ്മദഭിതാനി പൌംസ്യാ
സനാഭുവന്ദ്യുമ്നാനി മോതജാരിഷു
രസ്മൽ പുരോതജാരിഷുഃ
യദ്വശ്ചിത്രം യുഗേയുഗേ നവ്യം ഘോഷാദമർത്ത്യം
അസ്മാസുതൻ മരുതോയച്ച ദുഷ്ടരം
ദിധൃതായച്ച ദുഷ്ടരം

അന്വയം:—

(ഹേ മരുതഃ,) വഃ താനി
പൌംസ്യാ — യുഷ്മൽ സംബന്ധീനി പ്രസി ദ്ധാനി പൌംസ്യാനി, ബലാനി

സനാ ദ്യുമ്നാനി — സനാതനാനി, ധനവന്തി

അസ്മൽ മോ സു അഭി
ഭുവൻ — അസ്മത്തോപഗതാനിമാ ഭുവൻ

ഉത (താനി ദ്യുമ്നാനി) മാ
ജാരിഷുഃ — ക്ഷീണാനി മാ ഭുവൻ

ഉത അസ്മൽ പുരാ — പുരാണി, ലക്ഷണയാ തത്ര സ്ഥാഃ പ്രാണിനഃ

(മാ) ജാരിഷുഃ — ജീർണ്ണാഃ നഷ്ടാ മാ ഭുവൻ

(കിംച) വഃ ചിത്രം — യുഷ്മൽ സംബന്ധി നാനാവിധം

നവ്യം അമർത്യം — നൂതനം മർത്ത്യേഷു ദുർല്ലഭം

യൽ (അസ്തി) ഘോഷാൽ — ശബ്ദോപേതാഗവാദയഃ യേസന്തി

തൽ (സർവ്വം) യുഗേ-യുഗേ — തത്തൽകാലേ

അസ്മാസു — അസ്മാസ്വേവ (ഭവേത്തു)

(കിം ച) ഹേ മരുതഃ യൽ
ച ദുഷ്ടരം — ദുഃഖേനതരണീയം, സമ്പാദനീ യം ധനം

ദിധൃത — ധാരയത, തദപ്യസ്മാസുഭവേത്തു

(കിം ച) യൽ ച ദുസ്തരം — ശത്രുഭിരഹിംസിതം തൽസർവ്വ മപി അസ്മാസുസ്ഥാപയത

അർത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, നിങ്ങളുടെ പ്രഖ്യാതങ്ങളായ ബലങ്ങളും നിത്യങ്ങളായി, ധനവത്തുക്കളായി ഞങ്ങളെ എന്നും വിട്ടുപോകാതിരിക്കട്ടെ. ആ ധനങ്ങളെന്നും ക്ഷയിക്കാതിരിക്കട്ടെ. ഞങ്ങളുടെ നഗരങ്ങളും, അവിടങ്ങളിലുള്ള പ്രാണികളും, ഒരിക്കലും ജീർണ്ണിക്കാതെ, നശിക്കാതിരിക്കട്ടെ. നിങ്ങളെ സംബന്ധിച്ച നാനാവിധവും പുത്തും മനുഷ്യക്ക് ദുർല്ലഭവുമായ യാതൊരു ശബ്ദഘോഷം മുഴക്കുന്ന പശുസമൂഹമുണ്ടോ അതു്, മുഴുകെ ഞങ്ങളിൽ ഭവിക്കട്ടെ. കൂടാതെ അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, സമ്പാദിക്കുവാൻ പ്രയാസമുള്ള യാതൊരു ധനമുണ്ടോ, അതും ഞങ്ങളിൽ ഭവിക്കട്ടെ ശത്രുക്കളാൽ പരുക്കേല്പിക്കപ്പെടാതെ അതു മുഴുവൻ ഞങ്ങളിൽ ഭവിക്കട്ടെ.

9 ദധ്യങ്ഹമേജനുഷം പൂർവ്വോഅങ്ഗിരാഃ
പ്രിയമേധഃ കണ്വോഅത്രിർമ്മനുർവ്വിദു
സ്തേമേപൂർവ്വേമനുർവ്വിദുഃ
തേഷാംദേവേഷ്വായതി രസ്മാകംതേഷുനാഭയഃ
തേഷാംപദേനമഹ്യാനമേഗിരേ
ന്ദ്രാഗ്നീആനമേഗിരാ

അന്വയം:—

ദധ്യങ് — അഥർവ്വണപുത്രഃ ഏതന്നാമകഃ ഋഷിഃ
പൂർവ്വഃ അങ്ഗിരാഃ — സർവ്വസ്യപുരാതനഃ തന്നാമകഃ ഋഷിഃ
പ്രിയ—മേധഃ കണ്വഃ
അത്രിഃ മനുഃ — ഏതേമഹർഷയഃ
മേ ജനുഷം — ദിവോദാസപുത്രസ്യ പരുച്ഛേപസ്യ മേ ജന്മ
വിദുഃ ഹ — ജാനന്തി ഖലു
(കിംച) തേ പൂർവ്വേ — പൂർവ്വോക്താഃ പൂർവ്വകാലീനാഃ
മേ — അസ്മത് പിത്രാദീൻ ജാനന്തി
മനുഃ വിദുഃ — പൂർവ്വേ മനവശ്ച ജാനന്തി
തേഷാം — ദധ്യങ്ങാദീനാം ഋഷീണാം
ദേവേഷു — ദേവന ശീലേഷു ഇതരേഷു ഋഷിഷു മദ്ധ്യേ
ആ—യതിഃ — ദീർഘകാല സംബന്ധോഽസ്തി (അതോവിദുഃ)
അസ്മാകം നാഭയഃ — ജീവേനസഹബന്ധവന്തഃ പ്രാണാഃ
തേഷു — തേഷ്വേവ (വർത്തന്തേ)
(അസൌവിശിഷ്ടജന്മാ, തേന തദധീനത്വം) യജ്ഞായോഗ്യഃ ഇതി തൈർവ്വക്തവ്യ
തേഷാം — ദധ്യങ്ങാദീനാം

പദേന — ആസ്പദേന മഹത്വേന നിമിത്ത ഭൂതേന
ഗിരാ — സ്തുതിരൂപയാവാചായുക്തസ്സൻ
മഹി ആ നമേ — മഹൽ അത്യധികം സർവ്വോജനഃ നമതി
(കിം ച തേഷാമനുഗ്രഹാൽ യജ്ഞയോഗ്യസ്സൻ)
ഇന്ദ്രാഗ്നീ ഗിരാ ആ നമേ — സ്തുതിരൂപയാവാചായുക്തസ്സൻ നമാമി, സ്തൌമി

അർത്ഥം—അഥർവ്വണപുത്രനായ ദധ്യങ്ങ് (ദധീചി) എല്ലാവക്കും പൂർവ്വനായ അംഗിരസ്സ്, മേധാപ്രിയനായ പ്രിയമേധൻ, മേധാവിയായ കണ്വൻ, ദുഃഖത്രയരഹിതനായ അത്രി, ധ്യാനവാനായ മനു—ഈ മഹർഷിമാരെല്ലാം എന്റെ പിറവി അറിയും, ദിവോദാസപുത്രനായ പരുച്ഛേപനെ അറിയും. മുൻ പറഞ്ഞ പൂർവ്വന്മാർ എന്റെ അച്ഛൻ മുതലായവരെ അറിയും. മുമ്പുള്ള മനുക്കളും അറിയും. ദധ്യങ്ങ്തൊട്ട മഹർഷിമാക്ക് തേജസ്സററ മററ് മഹർഷിമാക്കിടയിൽ ദീർഘകാല ബന്ധമുണ്ടായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടാണറിയുന്നത് എന്റെ പ്രാണങ്ങൾ അവയിലായിരുന്നു. ''ഇവൻ സൽകുലജാതൻ, യാഗയോഗ്യൻ'' എന്ന അവരുടെ വാക്കുകൊണ്ട് ഞാൻ അവക്ക്ധീനനായിരുന്നു. അവരുടെ മഹത്വം കാരണമായിട്ടാണ് സ്തുതിരൂപമായ വാക്കാൽ എല്ലാവരും അവരെ അത്യധികം വണങ്ങുന്നത്. അവരുടെ അനുഗ്രഹത്താൽ യജ്ഞയോഗ്യനായി ഞാനും സ്തുതിവാക്കിനാൽ ഇന്ദ്രാഗ്നികളെ നേരെ നമിക്കുന്നു.

10 ഹോതായക്ഷദ്വനിനോവന്തവാര്യം
ബൃഹസ്പതിര്യജതിവേനഉക്ഷഭിഃ
പുരുവാരേഭിരുക്ഷഭിഃ
ജഗൃഭ്മാദൂരആദിശം ശ്ലോകമദ്രേരധത്മനാ
അധാരയദരരിന്ദാനിസുക്രതുഃ
പുരുസദ്മാനിസുക്രതുഃ

അന്വയം:—

(അയം) ഹോതാ യക്ഷത് — ദേവാനാമാഹ്വാതാ യാജ്യാം പഠതു
വനിനഃ — ഹവിഃകാമയമാനാ ദേവാഃ
വാര്യം വന്ത — വരണീയം സോമം സംഭജന്താം
(തദർത്ഥം) ഉക്ഷ-ഭിഃ — സേചകൈഃ സ്തോത്രൈഃ
പുരു-വാരേഭിഃ — ബഹുഭിർവ്വരണീയൈഃ
ഉക്ഷ-ഭിഃ — സേചനസമർത്ഥൈരുദകൈഃ
വേനഃ ബൃഹസ്പതിഃ — കാമയമാനഃ, ബൃഹതാം മന്ത്രസ്യ പാലകോ ദേവഃ
(സ്വയം) യജതി — യാഗം കരോതി
(വയം, യജമാനാഃ)
ദൂരേ-ആദിശം — ദൂരദേശ ആദേശോ യസ്യ താദൃശം
അദ്രേഃ ശ്ലോകം — അഭിഷവസാധനസ്യ ഗ്രാവ്ണഃ വാചം, ധ്വനിം
ജഗൃഭ്മ — ഗൃഹ്ണീമഃ,
സു-ക്രതുഃ — ശോഭനകർമ്മാ, അയം യജമാനഃ
അധ — അഥ, യാഗസംപൂർത്ത്യനന്തരം
അരരിന്ദാനി — ചേഷ്ടാപ്രദാനി വൃഷ്ടിലക്ഷണാന്യുദകാനി
ത്മനാ അധാരയത് — ആത്മനാ ധാരയതി
(താദൃശാനി ഉദകാനി യാഗേനോൽപാദിതത്വാൽ)
(കിംച) സു-ക്രതുഃ — ശോഭനകർമ്മാ, അയം
പുരു സദ്മാനി — പുരൂണി, ബഹൂനി സദനാനി, സുഖനിവാസയോഗ്യാനി ഗൃഹാണി (അധാരയൽ,)

അർത്ഥം—ഈ ഹോതാവ്, ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവൻ യാജ്യ എന്ന മന്ത്രം ചൊല്ലട്ടെ ഹവിഷ്കാമന്മാരായ ദേവന്മാർ ശ്രേഷ്ഠമായ സോമത്തെ പ്രാപിക്കട്ടെ അതിനുവേണ്ടി നീരിറുന്ന സോമങ്ങളെക്കൊണ്ടും, എല്ലാവരാലും വരണീയങ്ങളായ ജലങ്ങളെക്കൊണ്ടും, കാമപ്രേമിയായ ബൃഹസ്പതി തന്നെ താൻ യാഗംചെയ്യുന്നു യജമാനന്മാരായ നമ്മൾ ദൂരദേശത്തിൽ നിന്ന് സോമം ചതയ്ക്കുന്ന കല്ലിന്റെ ശബ്ദം ഗ്രഹിക്കു

ന്നു. സല്ലക്ഷ്മവാനായ ഈ യജമാനൻ യാഗപൂർത്തിയ്ക്കുശേഷം ചേഷ്ടാപ്രദങ്ങളായ ജലങ്ങളെ ആത്മാവിനാൽ ധരിയ്ക്കുന്നു. (''ആപോമയഃ പ്രാണഃ'' എന്ന് ശ്രുതി) അതായത് യാഗത്താൽ അപ്രകാരമുള്ള മഴവെള്ളങ്ങൾ ഉൽപാദിപ്പിയ്ക്കുന്നു. കൂടാതെ, സുകർമ്മാവായ ഈ യജമാനൻ സുഖനിവാസയോഗ്യങ്ങളായ അനവധി ഗൃഹങ്ങൾ ധരിയ്ക്കുന്നു, നിർമ്മിയ്ക്കുന്നു.

11 യേ ദേവാസോദിവ്യേകാദശസ്ഥ
പൃഥിവ്യാമധ്യേകാദശസ്ഥ
അഫ്സുക്ഷിതോമഹിനൈകാദശസ്ഥ
തേ ദേവാസോയജ്ഞമിമം ജുഷധ്വം (വ. 4)

അന്വയം:—

ഹേ ദേവാസഃ യേ ദിവി	— ദേവാഃ യേ യൂയം ദ്യുലോകേ
ഏകാദശ സ്ഥ	— ഏതൽ സംഖ്യാകാ ഭവഥ
(തഥാ) പൃഥിവ്യാം അധി	— ഉപരി
ഏകാദശ സ്ഥ	— ഏതൽ സംഖ്യാകാ ഭവഥ
അഫ്സു-ക്ഷിതഃ	— അപ് സു, അന്തരിക്ഷേ ക്ഷിയന്തി, നിവസന്തി ഇത്യപ്സുക്ഷിതഃ
ഏകാദശ സ്ഥ	— തൽസംഖ്യാകാ ഭവഥ
മഹിനാ	— മഹത്വേന, സ്വസ്വവിഭൂത്യാ ത്രയസ്ത്രിംശൽസംഖ്യാകാഃ
ഹേ ദേവാസഃ, തേ (യൂയം)	— ദേവാഃ മിളിത്വാ
ഇമം യജ്ഞം ജുഷധ്വം	— സംഭജധ്വം

അർത്ഥം—അല്ലയോ ദേവന്മാരേ, നിങ്ങളേവർ ദ്യുലോകത്തിൽ പതിനൊന്നു പേർ വർത്തിക്കുന്നു, പിന്നെ ഭൂമിയുടെ ഉപരിതലത്തിൽ പതിനൊന്നു പേർ വർത്തിയ്ക്കുന്നു, അന്തരിക്ഷവാസികളായി പതിനൊന്നു പേർ വർത്തിയ്ക്കുന്നു, സ്വസ്വവിഭൂതിയോടുകൂടിയ ആ മുപ്പത്തിമൂന്നു പേരായ നിങ്ങൾ അല്ലയോ ദേവന്മാരെ, കൂടിച്ചേർന്ന് ഈ യജ്ഞത്തെ പ്രാപിച്ചാലും, സ്വീകരിച്ചാലും.

വർഗ്ഗം 5-6-7 ദീർഘതമാഃ ഋഷിഃ ത്രിഷ്ടുബ് ജഗത്യൗ ഛന്ദസീ, അഗ്നിർദ്ദേവതാ

1 വേദിഷദേപ്രിയധാമായ സുദ്യുതേ
ധാസിമിവപ്രഭരായോനിമഗ്നയേ
വസ്ത്രേണേവവാസയാമന്മനാശുചിം
ജ്യോതിർരഥം ശുക്രവർണ്ണം തമോഹനം

അന്വയം:-

(ഹേ അധ്വര്യോ)
വേദി-സദേ — വേദ്യാം നിത്യം സീദതേ
പ്രിയ-ധാമായ — പ്രിയധാമ്നേ, ഉത്തരവേദി ലക്ഷണപ്രിയായ
സു-ദ്യുതേ അഗ്നയേ — ശോഭനദ്യോതനായാഗ്നയേ.
യോനിം ധാസിം ഇവ — വേദ്യാഖ്യം സ്ഥാനം ഹവീരൂപാന്നമിവ
പ്ര ഭര — പ്ര ഹര, പ്രകർഷേണ സമ്പാദയ
(തൽസ്ഥാനം)
വസ്ത്രേണ-ഇവ — വസ്ത്രസദൃശേന
മന്മനാ വാസയ — മനനീയേനതൃകാഷ്ഠാദിനാ ആച്ഛാദയ
(തൽസ്ഥാനം) ശുചിം — ഉൽപവന പ്രോക്ഷണാദിനാ അമേധ്യാസുരാദീൻ അപഗതത്വാൽ ശുദ്ധം
ജ്യോതിഃ-രഥം — ആധാരഭൂതത്വാൽ അഗ്നേഃ രഥസ്ഥാനീയം
ശുക്ര-വർണ്ണം — അഗ്ന്യുപേതത്വാൽ ദീപ്തവർണ്ണം
(അത ഏവ) തമഃ-ഹനം — അന്ധകാരസ്യ അജ്ഞാനസ്യ വാ ഹന്താരം (സമ്പാദയ)
(അഗ്നിസാധ്യ യജ്ഞദ്വാരാ ജ്ഞാനസിദ്ധിഃ.)

അത്ഥം—അല്ലയോ അധ്വര്യോ, വേദിയിൽ നിത്യവും ഇരിയ്ക്കുന്നവനും, ഉത്തരവേദിയാകുന്ന പ്രിയസ്ഥാനത്തോടു കൂടിയവനും നന്നായി ശോഭിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നിയ്ക്കായി വേദിയെന്ന സ്ഥാനം ഹവിസ്സെന്നപോലെ ഒരുക്കുക. ആ സ്ഥാനം വസ്ത്രതുല്യമായി, ലോലമായി, ഹൃദ്യമായ ചെറു നറുഞ്ഞ കൂട്ടത്താൽ മൂടുക ആ സ്ഥാനം അടിക്കാട്ടുതിക്കളഞ്ഞും, കഴുകിയും, കമ്മവിരോധികളായ അസുരാദികളെ അകററിയും ശുദ്ധമായ ഇരിപ്പിടമാകയാൽ അഗ്നിയുടെ തേരിൻെറ സ്ഥാനത്തുള്ളതും, പ്രകാശമാനവും അതുകൊണ്ടുതന്നെ ഇരുട്ടിനെ അല്ലങ്കിൽ ഉള്ളിലുള്ള അജ്ഞാനത്തെ അകററുന്നതുമായി ഒരുക്കുക (അജ്ഞാനപക്ഷത്തിൽ, അഗ്നിസാധ്യമായ യജ്ഞത്താൽ ജ്ഞാനസിദ്ധി.)

2 അഭിദ്വിജന്മാത്രിവൃദന്നമൃജ്യതേ
സംവത്സരേവാവൃധേജഗ്ധമീപുനഃ
അന്യസ്യാസാജിഹ്വയാജേന്യോവൃഷാ
ന്യ്യ ന്യേനവനിനോമൃഷ്ടവാരണഃ

അന്വയം —

ദ്വി—ജന്മാ	— മഥനേന, ആധാനസംസ്കാരേണ ച ഉൽപന്നഃ
(അയമഗ്നിഃ) ത്രി—വൃൽ അന്നം	— ആജ്യപുരോഡാശസോമ രൂപേണ ത്രിപ്രകാരമന്നം
അഭി മൃജ്യതേ	— ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്നോതി
(കിംച) ഈം ജഗ്ധം	— ഇദം ഭക്ഷിതം
സംവത്സരേ (പൂണ്ണേ) പുനഃ വവൃധേ	— അഗ്നിവ്വദ്ധയതി, ഹവിർവൃധ്യാ യജമാനം പ്രതി സംവത്സരം യാഗസമത്ഥം കരോതി
(കിംചായമഗ്നിഃ) വൃഷാ	— വഷകസ്സൻ

അന്യസ്യ ആസാ ജിഹ്വയാ	— ആസ്വാദയിത്ര്യാ, സ്വീകർത്ത്യാ ജിഹ്വയാ
ജേന്യഃ	— പ്രവൃദ്ധഃ (ഭവതി)
(തഥാ) അന്യേന	— ഭാവാഗ്നിരൂപേണ
വാരണഃ	— സർവ്വേഷാം വാരകസ്സൻ
വനിനഃ നി ഋഷ്ട	— നിമാർഷ്ടി, ദഹതി,

അർത്ഥം—അരണികരം കടഞ്ഞും, ആധാനക്രിയകൊണ്ടുമുള്ള ഉൽപത്തിയാൽ ഇരട്ടപ്പിറവിയോടുകൂടിയ ഈ അഗ്നി, നെയ്, പുരോഡാശം, സോമം എന്നിങ്ങനെ മൂന്നുവിധത്തിലുള്ള അന്നത്തെ പ്രാപിയ്ക്കുന്നു, ഭക്ഷിയ്ക്കുന്നു. കൂടാതെ ഇതു് ഭക്ഷിച്ച് ഒരുകൊല്ലം തികയുമ്പോഴം വീണ്ടും യജമാനനെ യാഗസമർത്ഥനാക്കി വർദ്ധിപ്പിയ്ക്കുന്നു. പിന്നെ ഈ അഗ്നി, കാമവർഷിതാവായി ഹവിസ്സ സ്വീകരിയ്ക്കുന്ന തൻെറ ഒരു നാവിനാൽ (ജ്വാലയാൽ) ഹവിസ്സുകൾകൊണ്ടു് പ്രവൃദ്ധനായി ഭവിയ്ക്കുന്നു. മററൊരുനാവിനാൽ കാട്ടുതീയ്യിൻെറ രൂപത്തിൽ എല്ലാം തുടച്ചു നീക്കുന്നവനായി വനവൃക്ഷങ്ങളെ ദഹിപ്പിയ്ക്കുന്നു.

3 കൃഷ്ണപ്രുതൌവേവിജേഅസ്യസക്ഷിതാ
ഉഭാതരേതേ അഭിമാതരാശിശും
പ്രാചാജിഹ്വംധ്വസയന്തം തൃഷുച്യുത
മാസാച്യംകുപയംവർധനംപിതുഃ

അന്വയം:—

അസ്യ മാതരാ ഉഭാ	— അഗ്നേഃ മാതൃസ്ഥാനീയേ അരണ്യാഖ്യേ ഉഭേ
വേവിജേ (മഥനോപക്രമേ)	— ചലതഃ
കൃഷ്ണ-പ്രുതൌ	— അഗ്നിസമ്പർക്കാൽ കൃഷ്ണവർണ്ണതാം പ്രാപ്നുവത്യൌ
സ-ക്ഷിതൌ	— സമാനകാര്യം, അഗ്ന്യുല്പാദനം ഗച്ഛന്ത്യൌ മാതരൌ

പ്രാചാ-ജിഹ്വം	— പ്രാക്ദേശസ്ഥിത ജിഹ്വാ സ്ഥാനീയജ്വാലം
ധ്വസയന്തം	— തമോനാശയന്തം
തൃഷു—ച്യുതം	— അരണീഭ്യാം ക്ഷിപ്രം നിർഗ്ഗച്ഛന്തം
ആ സാച്യം	— ഈഷൽ സമവേതവ്യം
കുപ്യയം	— മൃദ്ഗകാഷ്ഠാദിനാ ഗോപനീയം
പിതുഃ വദ്ധനം	— യജമാനസ്യ പ്രവദ്ധനം, പ്രവദ്ധയിതാരം
ശിശ്രും	— ശിശ്രുവദ്ഉൽപത്തി സമയേ അത്യല്പമഗ്നിം
അജി തരേതേ	— ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്നതഃ

അത്ഥം—ഈ അഗ്നിയുടെ അമ്മമാരുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള രണ്ടരണികഠം ചലിക്കന്നു. കടയുമ്പോഠം അഗ്നിസ്പശ്ംകൊണ്ടു് കറുത്തനിറം പൂകന്നവരും തീയുണ്ടാക്കുകയെന്ന ഏകകാര്യത്തിലേപ്പെട്ടവരും ആയ ആ അമ്മമാർ (അരണികഠം) കിഴക്കുതിരിഞ്ഞു നാവൊത്ത ജ്വാലയോടുകൂടിയതും, ഇരുട്ടകററുന്നതും, അരണികളിൽനിന്നു് വേഗത്തിൽ പുറത്തുവരുന്നതും അല്പാല്പമായി (പൊരികഠം) കൂടിച്ചേരുന്നതും ചെറുനറുങ്ങുകളാൽ രക്ഷിയ്ക്കപ്പെടേണ്ടതും പാലയിതാവായ യജമാനന്നു് ശ്രേയസ്സുണ്ടാക്കുന്നതുമായ ശിശുവിനെ, ശിശുപോലെ ചെറുതായ അഗ്നിയെ അരണികഠം പ്രാപിക്കുന്നു.

4 മുമുക്ഷ്വാ ൯ ൯ മനവേ മാനവസ്യതേ
രഘുദ്രുവഃ കൃഷ്ണസീതാസ ഊജ്ജുവഃ
അസമനാ അജിരാസോ രഘുഷ്യദോ
വാതജൂതാ ഉപയുജ്യന്ത ആശവഃ

അന്വയം:—

മനവേ	— മനനവതേ
മാനവസ്യതേ	— ഋത്വിജഃ, കമ്മാത്ഥമിച്ഛതേ യജമാനായ

മുമുക്ഷ്വഃ — മുമുക്ഷവഃ, ആഹുതിദ്വാരാ
യജമാനം മോക്ഷമിച്ഛന്ത്യഃ,
ബ്രഹ്മലോകം പ്രാപയന്ത്യഃ
രഘു-ദ്രുവഃ — ക്ഷിപ്രം ഗച്ഛന്ത്യഃ
കൃഷ്ണ-സീതാസഃ — കൃഷ്ണമാർഗ്ഗാഃ
ജൂവഃ — ജവനശീലാഃ ശീഘ്രകാരിണ്യഃ
അസമനാഃ — അസമാനമനസ്കാഃ
(കാശ്ചനപ്രാങ്മുഖ്യഃ, കാശ്ചനപ്രത്യങ്മുഖ്യഃ ഇതി വിവിധ മനസ്കാഃ)
അജിരാസഃ — ഗമനശീലാഃ
രഘു-സ്യദഃ — ശീഘ്രം സ്യന്ദമാനാഃ
വാത-ജൂതാഃ — വാതപ്രേരിതാഃ
ആശവഃ ഉ — വ്യാപനശീലാശ്ച
(അഗ്നേർജ്വാലാഃ) ഉപ
യുജ്യന്തേ — യജ്ഞേഷൂപയുജ്യന്തേ

അർത്ഥം—ധ്യാനപരനും, കർമ്മനിർവ്വഹണത്തിന്ന് ഋത്വിക്കുകളെ ഇച്ഛിയ്ക്കുന്നവനുമായ യജമാനന്നായിക്കൊണ്ട്, ആഹുതിമൂലം യജമാനനെ ബ്രഹ്മലോകത്തിലെത്തിപ്പിയ്ക്കുന്നവയും വേഗത്തിൽ ഗമിയ്ക്കുന്നവയും കറുത്ത (പുകകൊണ്ട്) മാർഗ്ഗങ്ങളോടുകൂടിയവയും ശീഘ്രശീലമുററവയും വിവിധ മനസ്സുകളോടു കൂടിയവയും (ചിലവ കിഴക്കോട്ടു മുഖമായും മററു ചിലവ പടിഞ്ഞാട്ടു മുഖമായും, തിരിയുന്നതുകൊണ്ട് വിവിധ മനോഗതികളോടു കൂടിയവ) എപ്പോഴും സഞ്ചരിയ്ക്കുന്നവയും വേഗത്തിൽ ഒഴുകുന്നവയും വായുവിനാൽ തിരിയ്ക്കപ്പെടുന്നവയും എമ്പാടും പടരുന്നവയുമായ അഗ്നിജ്വാലകൾ യജ്ഞങ്ങളിൽ ഉപയോഗ്യങ്ങളായി ഭവിയ്ക്കുന്നു

5 ആദസ്യതേ ധ്വസയന്തോ വൃഥേരതേ

കൃഷ്ണമഭ്വം മഹി വർപ്പഃ കരിക്രതഃ

യത് സീം മഹീമവനിം പ്രാഭി മർമൃശ

ദഭിശ്വസൻ സ്തനയന്നേതി നാനദത് (ഋ 5)

അന്വയം —

യൽ മഹീം അവനിം	— യദാമഹതീം ഭൂമിം
സീം മമ്മൃശൽ	— സൎവ്വതഃ പുനഃ പുനരാമൃശൽ
അഭി-ശ്വസൻ	— സൎവ്വതശ്ചേഷ്ടമാനഃ
സ്തനയൻ നാനദൽ	— ശബ്ദം കുൎവ്വൻ അത്യൎത്ഥം ശബ്ദയൻ
പ്ര അഭി ഏതി	— അഭിതഃ പ്രകൎഷേണ ഗച്ഛതി
ആൽ ധ്വസയന്തഃ	— അനന്തരം, തദാ തമാംസി ധ്വംസയന്തഃ
(തഥാ) കൃഷ്ണം, അഭ്വം	— കൃഷ്ണവൎണ്ണം, മഹാന്തം
മഹി വൎപ്പഃ കരിക്രതഃ	— മഹദ്രൂപം അത്യൎത്ഥം കുൎവ്വന്തഃ
അസ്യ തേ	— അഗ്നേഃ പ്രസിദ്ധാ വിസ്ഫുലിംഗാഃ
വൃഥാ ഈരതേ	— സഹൈവ സൎവ്വതോ ഗച്ഛന്തി

അൎത്ഥം—എപ്പോൾ മഹതിയായ ഭൂമിയെ എല്ലാടവും ഉരുമ്മിക്കൊണ്ടു്, എമ്പാടും പരന്ന ചേഷ്ടയോടുകൂടി മുഴക്കമുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടു് ഉറക്കെ ശബ്ദിക്കുന്നുവോ, ശക്തിയിൽ നേരെ ഗമിക്കുന്നുവോ, അപ്പോൾ ഇരുട്ടുകളകററുന്നവയും കറുത്ത നിറവും, വലുതും മഹത്തുമായ രൂപമുണ്ടാക്കികൊണ്ടു് ഈ അഗ്നിയുടെ ആ സ്ഫുലിംഗങ്ങൾ (തീപ്പൊരികൾ) ഒന്നിച്ചു് നിഷ്പ്രയാസമായി എല്ലാടങ്ങളിലുമെത്തുന്നു

6 ഭൂഷന്നയോധിബഭ്രൂഷുനമ്നതേ
വൃഷേവപത്നീരഭ്യേതിരോരുവൽ
ഓജായമാനസ്തന്വശ്ചശുംഭതേ
ഭീമോനശൃങ്ഗാദവിധാവദുർഗൃഭിഃ

അന്വയം —

യഃ (അഗ്നിഃ) ബഭ്രൂഷു	— ബഭ്രുവൎണ്ണാസ്വോഷധീഷു
അധി നമ്നതേ	— അധികം നമതി, കാഷ്ഠാനി പ്രവിശതി

ഭൃഷൻ ന — ഭൂതാന്യേവസ്വതേജസാ ഭൃഷയന്നിവ
വൃഷാ—ഇവ — സേക്താവൃഷഭഇവ
പത്നീഃ — തമേവപാലയിത്രീഃ ഓഷധീഃ
രോരുവത് — അത്യർത്ഥംശബ്ദയൻ
അഭി ഏതി — അഭിതോഗച്ഛതി
(പ്രഥമംഓഷധീഃ പ്രവിശ്യപശ്ചാത്താഏവ ദഹതി)
(സഃ) ഓജായമാനഃ — സ്വയംബലമിവാചരൻ
തന്വഃ ച ശുംഭതേ — സ്വശരീരഭൂതാജ്വാലാഅപി ദീപയതി, പോഷയതി
(ധൂമാദിഭിർവ്വിനാകേവലം തേജോരൂപസ്സൻ)
ദുഃ—ഗൃഭിഃ — കേനചിദപിഗ്രഹീതുമശക്യസ്സൻ
ഭീമഃ ന — ഭയങ്കരോമൃഗഇവ
ശൃങ്ഗാ — ശൃങ്ഗവദുന്നതാജ്വാലാഃ
ദവിധാവ — അത്യർത്ഥം ചാലയതി

അർത്ഥം—യാതൊരഗ്നി പച്ചപിടിച്ച സസ്യാദികളുടെ ചില്ലകളെ കനിപ്പിച്ച്, സ്വന്തം തേജസ്സുകൊണ്ട് ഭൂതജാതങ്ങളെ അലങ്കരിക്കുന്നപോലെ തെളിയിച്ച്, തന്നെ വളർത്തുന്ന ആ സസ്യാദികളെ കൂററൻമൂരി എന്നപോലെ ഉറക്കെ ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ട് നേരിടുന്നുവോ, ബലം മൂർത്തിമത്തായപോലുള്ള ആ അഗ്നി സ്വശരീരോത്ഭവങ്ങളായ ജ്വാലകളാൽ അവയെ കത്തിക്കുന്നു. പുകയില്ലാതെ കേവലം തേജസ്സാറവനായി, ആരാലും പിടിച്ചു നിർത്താൻ കഴിയാത്തവനായി, അഗ്നി കൊമ്പുകളോടൊത്ത ജ്വാലകളാൽ അവയെ ഏററവും ചലിപ്പിക്കുന്നു, വിറപ്പിക്കുന്നു.

7 സസംസ്തിരോവിഷ്ടിരസ്സംഗൃഭായതി
ജാനന്നേവജാനതീർന്നിത്യ ആശയേ
പുനർവ്വർദ്ധന്തേ അപിയന്തിദേവ്യ
മന്യദ്വർപ്പഃ പിത്രോഃ കൃണ്വതേസചാ

അന്വയം:—

സഃ സം—സ്തിരഃ — ആച്ഛന്നഃ
(തഥാ) വി—സ്തിരഃ — കദാചിദ്വിസ്തീർണ്ണസ്സൻ
സം ഗൃഭായതി — ഓഷധീസ്സംഗൃഹ്ണാതി
ജാനൻ ഏവ — യജമാനാർത്ഥം പ്രവൃദ്ധേനഭവിതവ്യം അതോജ്വാലാഭിസ്സംയോജ്യം ഇത്യവഗച്ഛന്നേവ
ജാനതീഃ — യജമാനാർത്ഥം പ്രവൃദ്ധാഭിഃ ഭവിതവ്യാഇത്യവഗച്ഛന്തീഃ ജ്വാലാഃ
നിത്യഃ ആ ശയേ — അവിച്ഛിന്നസ്സൻ ആശേതേ, ആശ്രയതി
(ഏവം ഭൂതാജ്വാലാഃ)
പുനഃ വർദ്ധന്തേ — പൂർവ്വംപ്രവൃദ്ധാഏവ പുനരപി യാഗയോഗ്യായഥാ ഭവന്തി തഥാവർദ്ധന്തേ
ദേവ്യം — യാഗാദിവ്യവഹാരയോഗ്യം, സ്തുത്യം
അപി യന്തി — പ്രാപ്നുവന്തി
(ഏവം പ്രവൃദ്ധാജ്വാലാഃ)
സചാ — അഗ്നിനാസഹ
പിത്രോഃ — ജഗൽപാലയിത്രോഃ ദ്യാവാപൃഥിവ്യോഃ
അന്യൽ വപുഃ കൃണ്വതേ — പൂർവ്വമവിദ്യമാനം തേജോമയം രൂപം കുർവ്വന്തി

അർത്ഥം—അവിടുന്നു് (അഗ്നി) ചിലപ്പോൾ മറഞ്ഞും ചിലപ്പോൾ പരന്നും സസ്യാദികളെ പിടിക്കുന്നു. യജമാനന്മാർക്കു് ജ്വാലകളാണു് മംഗല്യം ചേർക്കുന്നതെന്നറിഞ്ഞു്, അവർക്കു് ശുഭം ചേർക്കുന്ന ജ്വാലകളെ ഇടതടവില്ലാതെ ആശ്രയിക്കുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള ജ്വാലകൾ മുമ്പു വർദ്ധിച്ചവകൂടി വീണ്ടും യാഗയോഗ്യമായി വർദ്ധിക്കുന്നു. യാഗയോഗ്യതകൊണ്ടു് സ്തുത്യനായ യജമാനനെ പ്രാപിക്കുന്നു. ആ ജ്വാലകൾ അഗ്നിയോടുകൂടി ജഗദ്രക്ഷിത്രികളായ ദ്യാവാപൃഥിവികൾക്കു്, മുമ്പറിയപ്പെടാത്ത ഒരു തേജോമയ രൂപം ഉണ്ടാക്കുന്നു.

8 തമഗ്രുവഃ കേശിനീസ്സം ഹി രേഭിര

ഊർധ്വാസ്തസ്ഥുർമമ്രുഷീഃ പ്രായവേപുനഃ

താസാം ജരാം പ്രമുഞ്ചന്നേതി നാനദ

ദസും പരം ജനയൻ ജീവമസ്തൃതം

അന്വയം— —

തം (അഗ്നിം) അഗ്രുവഃ — അഗ്രതസ്ഥിതാഃ
കേശിനീഃ — കേശസ്ഥാനീയാ ജ്വാലാഃ
സം രേഭിരേ ഹി — പരിരംഭം കുർവന്തി ഖലു
മമ്രുഷീഃ — മൃതാഃ, അങ്ഗാരഭാവമാപന്നാ അപി
ആയവേ — ആഗച്ഛതേ ഭർത്രേ, അഗ്നയേ
പുനഃ ഊർധ്വാഃ പ്ര തസ്ഥുഃ — ഊർധ്വമുഖാഃ പ്രതസ്ഥിരേ
(മൃതപ്രായാ അപി പ്രത്യുത്ഥാനം കുർവത്യഃ)
(ഏവം കൃതവതീഷു സതീഷു ജ്വാലാസു സ ഭർതാഗ്നിഃ)
താസാം ജരാം പ്ര—മുഞ്ചൻ — വയോഹാനിം മോചയൻ
നാനദത് — മന്ത്രയന്നിവ അത്യർഥം ശബ്ദയൻ
പരം അസും അസ്തൃതം — നിരതിശയം പ്രാണം അഹിംസിതം
ജീവം ജനയൻ — പ്രാണധാരണസാമർഥ്യമുല്പാദയൻ
ഏതി — ഗച്ഛതി

അർഥം—അഗ്നിയെ, മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്ന തലമുടിയുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള ജ്വാലകൾ നല്ലപോലെ ആലിംഗനം ചെയ്യുന്നുവല്ലൊ കെട്ട് കരിക്കട്ടയായവകൂടി അടുത്തണയുന്ന ഭർത്താവായ അഗ്നിക്കായി മുഖമുയർത്തി നില്ക്കുന്നു, അവ കെട്ടടങ്ങിയവയെങ്കിലും വീണ്ടും കത്തിപ്പിടിക്കുന്നു അപ്രകാരം ചെയ്യുന്ന ജ്വാലകൾക്ക് ഭർത്താവായ അഗ്നി വിളർപ്പു തീർത്ത് മന്ത്രമുച്ചരിക്കുന്ന പോലെ ശബ്ദിച്ച്, നിരതിശയമായ പ്രാണശക്തിയെ, പ്രകാശത്തെ, കെടുത്താതെ വീണ്ടും ജീവൻ നല്കിക്കൊണ്ടു വരുന്നു

9 അധീവാസം പരിമാതുരിഹന്നഹ
തുവിഗ്രേഭിസ്സത്വഭിര്യാതി വിജ്രയഃ
വയോദധൽപദ്വതേരേരിഹൽ സദാ
നശ്യേനീ സചതേ വർത്തനീരഹ

അന്വയം:—

(ദാവാഗ്നിഃ സ്തൂയതേ)
(അയമഗ്നിഃ) മാതുഃ — ഭൂതാനാം നിർമ്മാതുഃ, ഭൂമേഃ
അധീവാസം — ഉപരിധാര്യമാണം വസ്ത്രം, തൃണ ഗുൽമൌഷധ്യാദികം
പരി രിഹൻ അഹ — പരിതഃ ലിഹൻ, ദഹൻ ഖലു
തുവീ–ഗ്രേഭിഃ — പ്രഭൂതം ശബ്ദയത്ഭിഃ
സത്വ–ഭിഃ — പ്രാണിഭിസ്സഹിതഃ
ജ്രയഃ വി യാ തി — ജ്രയസാ ജവേന വിവിധം ഗച്ഛതി
സദാ രേരിഹൽ — സർവ്വദാ തൃണാദികം ദഹൻ
പൽ–വതേ — പാദവതേ, ദ്വിപദേ ചതുഷ്പദേച
വയഃ ദധൽ — തത്തദുചിതമന്നം ദദൽ
(കിം ച) ശ്യേനീ
വർത്തനിഃ — ശ്യാമവർണ്ണോമാർഗ്ഗഃ
അനു സചതേ അഹ — അനുക്രമേണ സേവതേ ഹി
(യത്രയത്രാഗ്നിർഗ്ഗച്ഛതി തത്ര തത്രകൃഷ്ണോമാർഗ്ഗഃ ഭവതി)

അർത്ഥം—(കാട്ടുതീയ്യിനെ സ്തുതിക്കുന്നു)
ഈ അഗ്നി, ഭൂതധാത്രിയായ ഭൂമിക്കു മേലണിഞ്ഞ വസ്ത്രം പോലെയുള്ള പുൽച്ചെടി മരങ്ങളെ എമ്പാടും നക്കി (ദഹിപ്പിച്ച്) കൊണ്ടാണല്ലൊ ശബ്ദം മുഴക്കി, ഭയപ്പെട്ടോടുന്ന പ്രാണികളോടുകൂടി, വേഗത്തിലങ്ങുമിങ്ങും എത്തുന്നതു് അങ്ങിനെ ചരിയ്ക്കുമ്പോൾ ഇരുകാലികളും നാൽക്കാലികളുമായ ജന്തുക്കൾക്കു് അതാതിന്നുചിതമായ അന്നവും നല്കുന്നു. (തീ കണ്ടു പേടിച്ചോടുമ്പോൾ മാൻ മുതലായ ജന്തുക്കൾ നരി മുതലായ ഹിംസ്രവർ

ഗ്ഗങ്ങൾക്ക് ഇരയാകുന്നു). പിന്നെ അവിടുന്ന് താൻ എവിടെ എവിടെ എത്തിയോ, അവിടെയവിടെ കറുത്ത വഴി (പുക) ക്രമത്തിലുണ്ടാകുന്നു.

10 അസ്മാകമഗ്നേമഘവത്സുദീദി
ഹ്യധശ്വസീവാന്വൃഷഭോദമൂനാഃ
അവാസ്യാശിശ്രുമതീരദീദേ
ർവ്മേവയുത്സുപരിജർഭുരാണഃ വ. 6

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, അസ്മാകം

മഘവത്—സു	— അന്നവത്സുയാഗേഷു
ദീദിഹി	— ദീപ്യസ്വ
അധ ശ്വസീവാൻ	— അഥജ്വാലാഭിശ്ശ്വേഷ്ഠാവാൻ
വൃഷഭഃ, ദമൂനാഃ	— കാമവർഷകഃ, ദാനമനാഃ (സർവ്വത്രഭവ)
യുത്—സു വർമ്മ—ഇവ	— സംഗ്രാമേഷ്വകവചഃ അസ്മദ്വേഷ്ടൃൻ
പരി—ജർഭുരാണഃ	— പുനഃ പുനഃപരിഹരൻ
(ത്വം) ശിശ്രു—മതീഃ	
അവ—അസ്യ	— ശൈശവവതീജ്ജ്വാലാഃ അപക്ഷേപ്യ, വിഹായ
അദീദേഃ	— ദീപ്യസ്വ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, ഹവിസ്സുകളോടുകൂടിയ ഞങ്ങളുടെ യാഗങ്ങളിൽ തെളിഞ്ഞു കത്തിയാലും. പിന്നെ ജ്വാലകളാൽ ശ്വേഷ്ഠപൂണ്ട്, കാമവർഷിതാവായി, ദാനമനസ്സായി ഭ വിച്ചാലും. യുദ്ധങ്ങളിൽ ഞങ്ങൾക്ക് മെയ്ച്ചട്ടപോലെ ശത്രുക്കളെ വീണ്ടും വീണ്ടും അകറ്റുന്നവനായ അവിടുന്ന് ചെറു ജ്വാലകളെ വിട്ട്, നല്ലപോലെ കത്തിയാലും.

11 ഇദമഗ്നേസുധിതംദൎധിതാദധി
പ്രിയാദുചിന്മന്മനഃ പ്രേയോഅസ്തുതേ
യത്തേശുക്രംതന്വോ രോചതേശുചി
തേനാസ്മഭ്യംവനസേരത്നമാത്വം

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ദുഃ—ധിതാൽ — ദൃഢം സ്ഥാപിതാൽ, കഠിനാൽ കാഷ്ഠാദേഃ
അധി സു—ധിതം — ഉപരി, സുഹിതം, സുഷ്ഠുദത്തം
ഇദം — അസ്മദീയം സോമാദിരൂപം ഹവിഃ
മന്മനഃ പ്രിയാൽ ഉ ചിൽ — മനനീയാൽ ഹൃദ്യാദപി
തേ പ്രേയഃ അസ്തു — തവ അതിപ്രിയതമം ഭവതു
(ഹേ അഗ്നേ,) തേ തന്വഃ — തവ ശരീരസ്യ ഘൃതേന പ്രജ്വലിതായാഃ ജ്വാലായാഃ
ശുചി ശുക്രം യൽ രോചതേ — നിൎമ്മലം ദീപ്തം യൽ തേജഃ പ്രകാശതേ
തേന (സഹ) ത്വം രത്നം — രമണീയം മണിമുക്താദികം വിതരൻ
അസ്മഭ്യം ആ വനസേ — അസ്മാൻ ആസമന്താൽ സംഭജസ്വ

അൎത്ഥം.—അല്ലയോ അഗ്നേ, ഉറപ്പുള്ള മരപ്പാത്രത്തിൽ നന്നായിവെച്ച ഈ സോമാദിരൂപമായ ഹവിസ്സ്, അവിടേക്ക പ്രിയത്തിലും വെച്ച് പ്രിയതരമായി ഭവിക്കട്ടെ. അവിടത്തെ ശരീരത്തിൽ നിന്ന് നെയ് വീഴ്കി, കാളുന്ന ജ്വാലകളുടെ നിൎമ്മലവും പ്രദീപ്തവുമായ യാതൊരു തേജസ്സ് പ്രകാശിക്കുന്നുവോ, അതോടുകൂടി അവിടുന്ന് മനോഹരങ്ങളായ മുത്തുമണി മുതലായവയെ നല്കിക്കൊണ്ടു് ഞങ്ങളെ പൂൎണ്ണമായും പ്രാപിച്ചാലും.

കൂടിയതുമായ തോണിയെ, സംസാരത്തിന്റെ കരകടത്തുന്ന സോമയാഗരൂപമായ തോണിയെ ഞങ്ങൾക്കരുളിയാലും. ആ യാഗാനുഷ്ഠാനത്തിന്നു് വേണ്ട പുണ്യമുണ്ടാക്കിയാലും. പിന്നെ ഞങ്ങളുടെ പുത്രാദികളെ യാതൊരു തോണി ഹവിരന്നത്തോടു കൂടിയവർ (യാഗാദികർമ്മങ്ങളിലേർപ്പെട്ടവർ) ആക്കുമോ, ഏതു തോണി യജമാനന്മാരെ ബഹുദുഃഖാത്മകമായ സംസാരത്തിന്റെ കരയായ ബ്രഹ്മലോകത്തിലെത്തിക്കുമോ, ഏതു തോണി അതിരററ സുഖം, ബ്രഹ്മാനുഭൂതി അണയ്ക്കുമോ, ആ തോണി ഞങ്ങൾക്കു തന്നരുളിയാലും.

13 അഭീനോഅഗ്നഉക്ഥമിജ്ജുഗുര്യാ
ദ്യാവാക്ഷാമാസിന്ധവശ്ചസ്വഗൂർത്താഃ
ഗവ്യംയവ്യംയന്തോദീർഘാഹേ
ഷം വരമരുണ്യോവരന്ത

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, നഃ ഉക്ഥം — ശസ്ത്രം
അഭി ജുഗുര്യാഃ — ആഭിമുഖ്യേന സ്തുഹി പ്രോത്സാഹയ, സമ്യക് ശസ്തമിത്യംഗീകുരു
(തഥാ) ദ്യാവാക്ഷാമാ — തേപി യജ്ഞസാധന സമ്പാദനേന പ്രോത്സാഹയതാം
(തഥാ) സിന്ധവഃ ച — സ്യന്ദനശീലാനദ്യശ്ച
സ്വ-ഗൂർത്താഃ — സ്വയമേവ ഗാമിന്യഃ
ഗവ്യം — ഗോസംഭവം, ക്ഷീരാദികം (തൃണാദ്യുൽപാദനദ്വാരാ)
യവ്യം — യവവ്രീഹ്യാദിജന്യം പുരോഡാശാദികം
യന്തഃ — പ്രാപയന്തഃ, പ്രോത്സാഹയന്തു
(തഥാ) അരുണ്യഃ — അരുണവർണ്ണോപേതാഃ ഉഷസഃ
ദീർഘാ അഹാ — സർവ്വാണ്യഹാനി, സർവ്വകാലം
ഇഷം — ഇഷ്യമാണമന്നരസാദികം

വരം വരന്ത — വരണീയം അന്യദപിയാഗ സാധനം പ്രാപയന്തു
(ഏതത് സർവ്വമഗ്നേഃ പ്രസാദാദിതി അഗ്നേരേവസ്തുതിഃ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞങ്ങളുടെ ശസ്ത്രത്തെ നേരെ പ്രശംസിച്ചാലും—വേണ്ടപോലെ ചൊല്ലി എന്നംഗീകരിച്ചാലും. അതുപോലെ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ യാഗസംഭാരങ്ങൾ നേടുന്നതിൽ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കട്ടെ. പശു മുതലായവയെ നനവുകൊണ്ട് ഉൽപാദിപ്പിച്ച് സ്വയം ഒഴുകുന്ന നദികൾ ക്ഷീരാദികളും യവം നെല്ല് മുതലായ ധാന്യങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ള പുരോഡാശാദികളും എത്തിക്കട്ടെ. അതുപോലെ ഇളം ചുകപ്പാർന്ന രശ്മികളോടുകൂടിയ ഉഷസ്സുകൾ എല്ലാ ദിവസങ്ങളിലും അന്നത്തെയും മററു യാഗസാധനങ്ങളെയും എത്തിക്കട്ടെ. (ഇതെല്ലാം അഗ്നിപ്രസാദത്താലാണെന്ന് അഗ്നിയെ സ്തുതി.)

വർഗ്ഗം—8—9 ജഗതീച്ഛന്ദഃ

1 ബളിത്ഥാതദ്വപുഷേധായി ദർശതം
ദേവസ്യ ഭർഗ്ഗസ്സഹസോയതോജനി
യദീമുപഹ്വരതേ സാധതേ മതി
ര്യതസ്യധേനാ അനയന്ത സസ്രുതഃ

അന്വയം:—

ദേവസ്യ	— ദ്യോതനശീലസ്യാദിത്യസ്യ
ദർശതം തത് ഭർഗ്ഗഃ	— സർവ്വൈർദ്ദർശനീയം തേജഃ
ബട് ഇത്ഥാ	— ഇത്ഥം
വപുഷേ ധായി	— ശരീരവ്യവഹാരായ സർവ്വൈഃ ധാര്യതേ

(ഭാരാഗ്നിനാ ഭുക്താനാം ഭാരണേന ശരീരധാരണം)

യതഃ സഹസഃ ജനി	— മഥനകാലേ ബലേനോൽപന്നഃ അതോബലായ ധാര്യതേ
യത് ഈം	— യദേതൽപ്രസിദ്ധം

മതിഃ ഉപ ഹ്വരതേ	— മദീയ ബുദ്ധിഃ ഉപഗച്ഛതി
സാധതേ	— തേനൈവതേജസാസ്വാഭീഷ്ടം സാധയതി
(കിംച) ഋതസ്യ	— യജ്ഞസാധകസ്യാഗ്നേഃ (തേജസാ)
ധേനാഃ	— സർവ്വപ്രാണിനാം വാചഃ
സ്രസ്രുതഃ	— സമാനം ഗച്ഛന്ത്യഃ, സഹൈവ വർത്തമാനാഃ
അനയന്ത	— നയന്തി ജഗദ്വ്യവഹാരം നിർവ്വഹന്തി

അർത്ഥം—പ്രകാശശീലനായ ആദിത്യന്റെ, എല്ലാവരാലും ദർശനീയമായ തേജസ്സ് (അഗ്നി) ഇപ്രകാരം എല്ലാവരാലും ശരീരധാരണത്തിന്നായി ധരിയ്ക്കപ്പെടുന്നു. (തിന്നതു് ദഹിപ്പിക്കുന്ന ജഠരാഗ്നിയാണല്ലൊ ശരീരധാരണത്തിന്നു് മൂലം) കടച്ചിലിൽ ബലത്താൽ ഉൽപാദിതനായി, ബലത്തിന്നായി ധരിയ്ക്കപ്പെടുന്ന യാതൊരു പ്രസിദ്ധമായ ഈ തേജസ്സുണ്ടോ, അതിനെയാണു് എന്റെ ബുദ്ധി ഉപഗമിയ്ക്കുന്നതു്. ആ തേജസ്സിനാൽ സ്വാഭീഷ്ടം നേടുന്നു. കൂടാതെ യജ്ഞസാധകനായ അഗ്നിയുടെ തേജസ്സുകൊണ്ടു് എല്ലാ പ്രാണികളുടേയും വാക്കുകൾ ഒരുപോലെ ഗമിച്ചു്, ഒപ്പം പ്രവർത്തിച്ചു് ലോക വ്യവഹാരം നിർവ്വഹിയ്ക്കുന്നു.

2 പൃക്ഷോവപുഃ പിതുമാന്നിത്യആശയേ
ദ്വിതീയമാസപ്തശിവാസുമാതൃഷു
തൃതീയമസ്യവൃഷഭസ്യദോഹസേ
ദശപ്രമതിഞ്ജനയന്തയോഷണഃ

അന്വയം:—

(അയമഗ്നിഃ) പൃക്ഷഃ	— അന്നസാധകഃ
(പാകാദിനാ) വപുഃ	— വപുഷ്മാൻ, ശരീരാദിവൃദ്ധിഹേതുഃ

പിതു-മാൻ — ഹവിർല്ലക്ഷണാന്നയുക്തഃ
നിത്യഃ — ശാശ്വതഃ (ഈദൃശസ്സൻ)
(പ്രഥമംപൃഥിവീസ്ഥാന
സ്സൻ) ആ ശയേ — ആശേതേ
(ദാഹപാകാദിലൌകികംകർമ്മ, യജ്ഞാദിവൈദികം കർമ്മ ച
നിർവ്വർത്തയൻ ധ്രുവോഭൂമൌ വർത്തതേ)
(തഥാ) സപ്ത-ശിവാസു
മാതൃഷു — സപ്തലോകഹിതകാരിഷു
വൃഷ്ടിഷു
ദ്വിതീയം ആ (ശേതേ) — മധ്യമസ്ഥാനോവിദ്യുദ്രൂപോ
വർത്തതേ
അസ്യ വൃഷഭസ്യ — വർഷിതുരസ്യവൈദ്യുതാഗ്നേഃ
സഹായത്വേനസംബന്ധിനേ
ദോഹസേ — ദോഗ്ധ്ര്യേ ആദിത്യസ്യോദകസ്യ
വർഷയിത്രേ, ആദിത്യരശ്മയേ,
ഘർമ്മകാലേഭൂമിസ്ഥജലമാകൃ
ഷ്യസൂര്യം പ്രാപയ്യപുനരന്തരി
ക്ഷം പ്രാപ്യമേഘേഷുസ്ഥിതാഃ
കാലേപ്രവർഷന്തി അതഃ രശ്മേഃ
ദോഗ്ധൃത്വം
(താൻ പ്രവൃത്തയേ)
തൃതീയം — ആ ശേതേ, ദ്യുസ്ഥാനോവർത്തതേ
(ഈദൃശം ത്രിസ്ഥാന
മഗ്നിം) യോഷണഃ — മിശ്രണശീലാസ്സർവ്വാദിശഃ
ജനയന്ത — ഉൽപാദയന്തി
(സർവ്വാസുദിക്ഷുപ്രസൃത
തം) ദശ-പ്രമതിം — ദശദിക്ഷുവ്യാപ്തം (ജനയന്ത)

അർത്ഥം—ഈ അഗ്നി അന്നം നേടിത്തരുന്നവനത്രെ. വേവിക്കൽ, ദഹിപ്പിക്കൽ മുതലായതുകളാൽ ശരീരപോഷകനത്രെ. ഹവിരന്നത്തോടുകൂടിയവനത്രെ. ശാശ്വതനത്രെ ഇപ്രകാരം ഒന്നാമതായി ഭൂമിയിൽ വസിക്കുന്ന, ലൌകിക വൈദിക കർമ്മങ്ങളെ നിർവ്വഹിച്ചുകൊണ്ട് സ്ഥിരമായി ഭൂമിയിൽ വർത്തിക്കുന്നു. രണ്ടാമതായി ഏഴ് ലോകങ്ങൾക്കു ഹിതമായ മഴയിൽ മധ്യസ്ഥാനത്ത് ഇടിമിന്നലിന്റെ രൂപത്തിൽ വർത്തിക്കുന്നു. വേനലിൽ ഭൂമിയിലെ ജലം വലിച്ചെടുത്ത് സൂര്യങ്കലെത്തി

ച്ച്, വീണ്ടും കാലത്തു് വർഷരൂപത്തിൽ പെയ്യുന്ന സൂര്യരശ്മികൾ വേണ്ടി മൂന്നാമതായി ദ്യോവിൽ വർത്തിക്കുന്നു. (വർഷിതാവായ വൈദ്യുതാഗ്നിയുടെ സഹായം കൊണ്ടാണ് സൂര്യരശ്മികൾക്കിപ്രകാരം മഴ പെയ്യാൻ കഴിയുന്നതു്). ഇപ്രകാരം മൂന്നിടങ്ങളിൽ വർത്തിക്കുന്ന അഗ്നിയെ എല്ലാം കൂട്ടിചേർക്കുന്ന ദിക്കുകൾ ഉല്ലാദിപ്പിക്കുന്നു. പത്തു ദിക്കുകളിലും വ്യാപിച്ചവനായി ഉൽപാദിപ്പിക്കുന്നു.

3 നിര്യദീം ബുധ്നാൻ മഹിഷസ്യ വർപ്പസ

ഈശാനാസശ്ശവസാക്രന്തസൂരയഃ

യദീമനുപ്രദിവോമധ്വ ആധവേ

ഗുഹാസന്തം മാതരിശ്വാമഥായതി

അന്വയം:-

ഈം യൽ	— ഏനമഗ്നിം യസ്മാൽ കാരണാൽ
മഹിഷസ്യ ബുധ്നാൽ	— മഹതോ യജ്ഞസ്യമൂലാൽ (ആധാനാൽ ആരഭ്യ)
വർപ്പസഃ	— ഉപക്രമോപസംഹാരാത്മകസ്യ യജ്ഞസ്യ സിദ്ധയേ
ഈശാനാസഃ സൂരയഃ	— സ്വകീയ വ്യാപാരസമർത്ഥാഃ മേധാവിനഃ ഋത്വിജഃ
ശവസാ	— മന്ത്രാദിരൂപേണ ബലേന
നിഃ ക്രന്ത	— നിഷ്പ്പന്തി, സാധയന്തി
(കിംച) യൽ ഈം	
പ്ര-ദിവഃ	— യസ്മാൽ കാരണാൽ ഏനമേവാഗ്നിം പുരാണാൽ, അനാദി കാലാദാരഭ്യ
മധ്വഃ ആ-ധവേ	— മധുസദൃശസ്യപ്രക്ഷേപേ നിമിത്തേസതി
ഗുഹാ സന്തം	— ഗുഹായാം, അരണ്യോഃ നിഗൂഢം സന്തം

ഉർവ്വിയാ വി വവൃധേ — ഉത, അതിപ്രവൃദ്ധോ ഭവേൽ

മാതൃഃ — ഉൽപാദയിത്രീഃ, മാതൃ സ്ഥാനീയാദശദിശഃ

ആ അവിശൽ — സർവ്വതഃ പ്രവിശതി

(തഥാ) അവരാസു

നവ്യസീഷു — പശ്ചാൽ ഭാവിനീഷോഷധീഷു

നി ധാവതേ — നിതരാംഗച്ഛതി, അന്തഃ പ്രവിശതി, ജ്വലതി, തദാദികശ്ച പ്രകാശിതോ ഭവേൽ

അർത്ഥം—ഈ അഗ്നി ഉൽപന്നനായപ്പോഴം തന്നെ, കുറേ കാലമായി വിട്ടുപിരിഞ്ഞതവയും ഇട്ടുകൊട്ടത്തവയുമായ വിറകുകളിന്മേൽ എപ്പോഴം പിടിച്ച് കയറുന്നുവോ, അപ്പോഴം വൃദ്ധി പ്രകാശനായി, ഏതുവരിലാണോ താൻ ആരാലും കേടേല്പിക്കപ്പെടാതെ വളർന്ന വലുതായതു്, ആ പത്തുദിക്കുകളാകുന്ന അമ്മമാരെ പ്രാപിച്ചു. (ലോകത്തിൽ അമ്മയാൽ കേടുപാടു കൂടാതെ വളർത്തപ്പെട്ട മകൻ പിന്നീടമ്മയെ സമീപിക്കുന്ന പോലെ പത്തു ദിക്കുകളും പ്രകാശിപ്പിച്ചു എന്നു് ഭാവം). അതിന്നുശേഷം ഇട്ടുകൊട്ടത്ത വിറകുകളിൽ പ്രവേശിച്ചു്, ജ്വലിച്ചു പത്തു ദിക്കുകളിൽ പ്രകാശിതനായി.

6 ആദിദ്ധോതാരം വൃണതേ ദിവിഷ്ടിഷു

ഭഗമിവ പപൃചാനാസ ഋഞ്ജതേ

ദേവാൻ യൽക്രത്വാമജ്മനാ പുരുഷ്ടുതോ

മർത്തം ശംസം വിശ്വധാ വേതിധായസേ

അന്വയം:—

യൽ (അയമഗ്നിഃ)

പുരു—സ്തുതഃ — ബഹുധാ സ്തൂയമാനഃ

ക്രത്വാ മജ്മനാ — യാഗാദിരൂപേണ ശരീരേണ യുക്താൻ

ദേവാൻ	— യജ്ഞമുഖാൻ
മർത്തം	— യജമാനം
ശംസം	— സ്തുതിം ച
വിശ്വധാ	— വിശ്വാത്മകഃ (അയം)
ധായസേ വേതി	— ഹവിരന്നായ കാമയതേ, തസ്മാൽ
ഹോതാരം	— ദേവാനാമാഹ്വാതാരം തം
ദിവിഷ്ടിഷു വൃണതേ	— ദിവസേഷു സംഭജതേ
ആൽ ഇൽ	— അനന്തരമേവ
പപ്രചാനാസഃ	— ഹവിഷാസ്തുത്യാച സംപ്പൃചാനാഃ ഋത്വിജോ യജമാനാശ്ച
ഭഗം–ഇവ	— തം യഥാജനാഃ പ്രസാധയന്തി തദ്വൽ
ഋഞ്ജതേ	— പ്രസാധയന്തി

അത്ഥം—യാതൊരു കാരണത്താൽ യാഗാത്മാക്കളായ, യജ്ഞമുഖന്മാരായ ദേവന്മാരെയും യജമാനനെയും സ്തോത്രത്തെയും വിശ്വരൂപനായ ഈ അഗ്നി ഹവിരന്നത്തിന്നായി കാമിയ്ക്കുന്നുവോ, ആ കാരണത്താൽ ഋത്വിക്കുകരം, ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്ന അവിടുത്തെ ദിവസം തോറും ഭജിക്കുന്ന ഹവിസ്സും സ്തുതിയും അവിടുത്തോടു ചേക്കുന്ന ഋത്വിഗ്യജമാനന്മാർ ഭാഗ്യത്തെ (ഭഗനെന്ന ദേവനെ)യെന്നപോലെ അവിടുത്തെ ചമയിച്ചുകൊണ്ടാടുന്നു.

7 വിയദസ്ഥാദ്യജതോവാതചോദിതോ

ഹ്വാരോനവക്വാജരണാ അനാകൃതഃ

തസ്യപത്മൻ ദക്ഷുഷഃ കൃഷ്ണജംഹസ

ശ്ശുചിജന്മനോ രജ ആവ്യധ്വനഃ

അന്വയം:—

യദ് വാത–ചോദിതഃ	— യദാ (അയമഗ്നിഃ) വായുനാ പ്രേരിതഃ
യജതഃ	— സവ്വൈഃ യഷ്ടവ്യസ്സൻ

മാതരിശ്വാ	— ഫലസ്യമാതരി, യാഗേശ്വസതി, ചേഷ്ടതേ ഇതിമാതരിശ്വാ വായുഃ
അനു മഥായതി	— ക്രമേണമഥ്നാതി, ചാലയതി, ഉൽബോധയതി (തസ്മാദയം സ്തോതവ്യഃ)

അർത്ഥം—ഈ അഗ്നിയെ യാതൊരു കാരണത്താൽ ആധാനം മുതലാരംഭിച്ച്, ഉപക്രമോപസംഹാര ശരീരത്തോടുകൂടിയ യജ്ഞത്തിന്റെ സിദ്ധിയ്ക്കായി, സ്വകൃത്യസമർത്ഥന്മാരും വിദ്വാന്മാരുമായ ഋത്വിക്കുകൾ മന്ത്രരൂപമായ ശക്തികൊണ്ട് ഉണ്ടാക്കുന്നുവോ, നേടുന്നുവോ, കൂടാതെ യാതൊരു കാരണത്താൽ ഈ അഗ്നിയെത്തന്നെ പണ്ടേമുതൽ അരണികളിൽ മറിഞ്ഞു കിടക്കുന്നതിൽ നിന്ന് യാഗത്തിൽ ശ്വസിക്കുന്ന, ഇളകുന്ന വായു ക്രമത്തിൽ കടയുന്നുവോ, ചലിപ്പിക്കുന്നുവോ, ഉണർത്തുന്നുവോ, ആ കാരണത്താൽ അവിടുന്ന് സ്തുതിക്കപ്പെടേണ്ടവനാകുന്നു

4 പ്രയൽപിതുഃ പരമാന്നീയതേപ

ര്യാപൃക്ഷുധോവീരുധോദംസുരോഹതി

ഉഭായദസ്യജനുഷംയദിന്വത

ആദിദ്യവിഷ്ഠോഅഭവദ്ഘൃണാശുചിഃ

അന്വയം —

യൽ പിതുഃ പരമാൽ	— യസ്മാൽ ഉൽപാദകാൽ, ഉൽകൃഷ്ടാൽ ഗാർഹപത്യലക്ഷണാദഗ്നേസ്സകാശാൽ
പ്ര പരി ആ നീയതേ	— പ്രകർഷേണ ആഹവനീയം പ്രതിനീയതേ
(കിം ച) യൽ പൃക്ഷുധഃ	— പ്രക്ഷോധ്യാഃ, പ്രകർഷേണ ബുഭുക്ഷിതാഃ, ദഗ്ധുമിഷ്യമാണാഃ
വീരുധഃ ദം—സു	— ദന്തേഷുമധ്യേ
രോഹതി	— ആരോഹതി, പ്രവിശതി
യൽ ഉഭാ	— യസ്മാൽ ഉഭൌ, അധ്വര്യുയജമാനൌ

അസ്യ ജനുഷം — അഗ്നേർജന്മ, ഉൽപത്തിം
ഇനതഃ — വ്യാപ്നുതഃ, സ്വീകുർവതഃ
ആൽ ഇൽ — അത ഏവ കാരണാൽ
ശുചിഃ ഘൃണാ — ശുദ്ധഃ, ഘൃണഃ, ദീപ്തിമാനയമഗ്നിഃ
യവിഷ്ഠഃ അഭവൽ — യുവതമഃ സമ്പന്നഃ, സ്വീകാര സമർത്ഥഃ

അർത്ഥം-യാതൊരു കാരണത്താൽ ഉൽകൃഷ്ടമായ ഗാർഹപത്യസ്ഥാനത്തുനിന്ന് ആഹവനീയ സ്ഥാനത്തേയ്ക്ക് വേണ്ട പോലെ നയിയ്ക്കപ്പെടുന്നുവോ, യാതൊരു കാരണത്താൽ തങ്ങളെ തിന്നാനിച്ഛിക്കുന്ന പുൽച്ചെടിമരങ്ങൾ അവിടുത്തെ (ജ്വാലകളാകുന്ന) പല്ലുകൾക്കിടയിൽ കയറിക്കൂടുന്നുവോ, യാതൊരു കാരണത്താൽ അധ്വര്യുവും യജമാനനും അവിടുത്തെ പിറവിയെ സ്വീകരിയ്ക്കുന്നുവോ, അതേ കാരണത്താൽ പരിശുദ്ധനും, ദീപ്തിമാനുമായ ഈ അഗ്നി വളച്ച് പ്രാപിച്ച് ഹവിസ്വീകാരത്തിന്ന് കരുത്തനായി ഭവിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു.

5 ആദിന്മാതൄരാവിശദ്യാസ്വാ ശുചി
രഹിംസ്യമാന ഉർവ്വിയാ വിവാവൃധേ
അനുയൽപൂർവ്വാ അരുഹൽസനാജുവോ
നിനവ്യസീഷ്വവരാസുധാവതേ (വ. 8)

അന്വയം:—
(അയമഗ്നിഃ) യൽ
സനാ-ജുവഃ — യദാദീർഘകാലവിയോഗിന്യഃ സ്ഥാപനകാല ഏവ പ്രക്ഷിപ്താഃ
(അത ഏവ) പൂർവ്വാഃ അനു — പ്രഥമഭാവിനീരോഷധീഃ അനുക്രമേണ
അരുഹൽ — ആരോഹതി
ആൽ ഇൽ ആ ശുചിഃ — ആസമന്താൽ ദീപ്യസ്സൻ
യാ സു അഹിംസ്യമാനഃ — മാതൃഷുപരൈരപീഡ്യമാനഃ

അനാകൃതഃ	— അനിവാരിതഃ, അപ്രതിബദ്ധ പ്രസരഃ
വക്വാ	— ബഹുവക്താ
ഹ്വാരഃ ന	— കുടിലഃ, വിദൂഷകാദിരിവ
ജരണാഃ	— സ്തുതീഃ
വി അസ്ഥാത്	— വിതിഷ്ഠതേ, സർവ്വതോവ്യാപ്തോ ഭവതി
(തദാ) ധക്ഷുഷഃ	— ദഹതഃ
കൃഷ്ണ-ജംഹസഃ	— കൃഷ്ണമാർഗ്ഗസ്യ
ശുചി-ജന്മനഃ	— മന്ത്രസഹിതാരണ്യോത്പന്നത്വാത് ശുദ്ധജന്മനഃ
വി-അധ്വനഃ	— വിവിധ ജ്വാലസ്യ, അനിയത മാർഗ്ഗസ്യ
തസ്യ (അഗ്നേഃ) പത്മൻ	— പതനേ, യജ്ഞരൂപേ മാർഗ്ഗേ
രജഃ	— രഞ്ജനാത്മകോ ലോകഃ
ആ (അസ്ഥാത്)	— ആതിഷ്ഠതി, സർവ്വതഃ ആശ്രയതി, അഗ്നൗ ബഹുധായജതി

അർത്ഥം—എപ്പോഴും ഈ അഗ്നി വായുപ്രേരിതനായി സർവ്വരാലും യജിയ്ക്കപ്പെടേണ്ടവനായി വർത്തിയ്ക്കുന്നു, എല്ലാടവും വ്യാപിയ്ക്കുന്നു, അപ്പോഴും അനിവാരിതമായ പ്രസരത്തോടു കൂടിയവനും ധാരാളം ശബ്ദമുണ്ടാക്കുന്നവനുമായി, കുടിലമതിയായ ഒരു പരദൂഷകനെന്നപോലെ എല്ലാടവും വ്യാപിയ്ക്കുന്നു. ദഹിപ്പിയ്ക്കുന്നവനും പുകകൊണ്ടു കറുത്ത വഴിയുണ്ടാക്കുന്നവനും അരണികളിൽ നിന്നു് മന്ത്രപൂർവ്വമായ ഉൽപത്തികൊണ്ടു് ശുദ്ധജന്മാവും, ആയ അവിടത്തെ യജ്ഞരൂപമാർഗ്ഗത്തിലൂടെയുള്ള പതനത്തിലാണ്, ഗമനത്തിലാണ് ലോകം നിലകൊള്ളുന്നതു്. അതായതു്, അഗ്നിയെ പലവിധത്തിൽ യജിച്ചാണ് ലോകം പുലരുന്നതു്.

8 രഥോനയാതശ്ശിക്വഭിഃകൃതോ
ദ്യാമങ്ഗേഭിരരുഷേഭിരീയതേ
ആദസ്യതേ കൃഷ്ണാസോ ദക്ഷിസൂരയ
ശൂരസ്യേവത്വേഷഥാദീഷതേ വയഃ

അന്വയം:–

(അയമഗ്നിഃ)
ശിക്വ–ഭിഃ കൃതഃ — രജ്ജുഭിഃ ബദ്ധഃ
രഥഃ ന യാതഃ — രഥ ഇവ യഥാ സ്വീയൈശ്ചക്രാദിഭിഃ ന ഈയതേ, തദ്വൽ സ്ഥാപിതസ്സൻ
അരുഷേഭിഃ അങ്ഗേഭിഃ — ജ്വാലാദിഭിഃ അവയവൈഃ
ദ്യാം ഈയതേ — അന്തരിക്ഷം ഗച്ഛതി
ആൽ അസ്യ — പ്രവൃദ്ധ്യനന്തരമഗ്നേഃ
തേ സൃതയഃ — സരണയഃ, മാർഗ്ഗാഃ
കൃഷ്ണാസഃ — കൃഷ്ണവർണ്ണാഃ (ഭവന്തി)
(യതഃ ഏവംഭവതി തദർത്ഥം) ധക്ഷി — കാഷ്ഠാൻ ദഹതി
(കിംച ജ്വലിതസ്യാഗ്നേഃ)
ത്വേഷഥാൽ — ദീപ്താൽ തേജസസ്സകാശാൽ
ശൂരസ്യ–ഇവ — കസ്യചിദ്വിക്രാന്തസ്യ സകാശാൽ ജനാ ഭീത്യാ പലായമാനാഃ തദ്വൽ
വയഃ ഈഷതേ — ഗമനവന്തഃ പക്ഷിണഃ ഗച്ഛന്തി

അർത്ഥം–കയർകൊണ്ട് കെട്ടിയിട്ട തേർ, ചക്രാദികളാൽ ഇളകാതെ നില്ക്കുന്നപോലെ, ഈ അഗ്നി ഒരിടത്ത് സ്ഥാപിതനായിട്ട്, ഗമനശീലങ്ങളായ തന്റെ ജ്വാലകളാകുന്ന അംഗങ്ങളാൽ അന്തരിക്ഷത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു. കത്തിപ്പിടിച്ചു വളൎന്ന ശേഷം അവിടുത്തെ മാർഗ്ഗങ്ങൾ കറുത്തവയായി ഭവിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരമാവാൻ വേണ്ടിയാണ് വിറകുകൾ ദഹിപ്പിക്കുന്നത്. കൂടാതെ ദീപ്തമായ അവിടുത്തെ തേജസ്സിന്റെ അടുക്കൽനിന്ന് വിക്രമിയായ ഒരാളെപ്പേടിച്ച് ജനങ്ങളോടിപ്പോകുന്നപോലെ, ഗമനശീലങ്ങളായ പക്ഷികൾ പറന്നകലുന്നു.

9 ത്വയാഹ്യഗ്നേവരുണോധൃതവ്രതോ
മിത്രശ്ശാശദ്രേഅര്യമാസുദാനവഃ
യൽസീമനുക്രതുനാവിശ്വഥാവിഭൂ
രരാന്നനേമിഃപരിഭൂരജായഥാഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, യത് സീം — യസ്മാത് കാരണാത് സർവ്വതഃ
ക്രതുനാ വിശ്വഥാ — വിശ്വാത്മക ഇവ
വിഭുഃ — മിത്രാര്യമാദ്യാത്മനാ സർവ്വവ്യാപീ
പരിഭൂഃ — സ്വതേജസാ സർവ്വതഃ പരിഭവിതാ
അരാൻ നേമിഃ ന — രഥസ്യ ശങ്കൂൻ ബാഹ്യവലയഃ ഇവ (സൻ)
അനു (ക്രമേണ)
അജായഥാഃ — ജായസേ, പ്രാദുർഭവസി
(തേന) ത്വയാ ഹി
വരുണഃ — രാത്ര്യഭിമാനീ ദേവഃ ഖലു
ധൃതവ്രതഃ — സ്വീകൃതവർഷണാദി കർമ്മാ (ഭവതി)
(തഥാ) മിത്രഃ ശാശദ്രേ — അഹരഭിമാനീ ദേവഃ തമഃ ശാതയതി
(തഥാ) അര്യമാ സുദാനവഃ — ഉഭയോർമ്മധ്യവർത്തീ ദേവഃ ശോഭനദാനഃ (ഭവതി) വ്യത്യയേന ബഹുവചനം

അർത്ഥം:— അല്ലയോ അഗ്നേ, യാതൊരു കാരണത്താൽ അവിടന്ന് വിശ്വരൂപനെന്നപോലെ എല്ലാടവും വ്യാപിച്ച വൈഭവമാർന്ന് വർത്തിച്ച്, സ്വതേജസ്സുകൊണ്ട് എങ്ങും ശോഭിച്ച് തേർ ചക്രത്തിന്റെ അരങ്ങളെ (അഴികളെ) പുറംപോള എന്നപോലെ താങ്ങിക്കൊണ്ട് ക്രമത്തിൽ പ്രാദുർഭവിക്കുന്നുവോ, ആ അവിടന്നാലാണ് രാത്ര്യഭിമാനി ദേവനായ വരുണൻ മഴ പെയ്യിക്കുന്ന കർമ്മം നിറവേറ്റുന്നത്, ദിവസാഭിമാനി ദേവനായ മിത്രൻ ഇരുട്ടകറ്റുന്നത്, അവരുടെ മധ്യത്തിൽ വർത്തിക്കുന്ന അര്യമാവ് ദാനശീലനായി ഭവിക്കുന്നത്.

10 ത്വമഗ്നേശശമാനായസുന്വതേ
രത്നംയവിഷ്ഠദേവതാതിമിന്വസി
തംത്വാനുനവ്യം സഹസോയുവൻവയം
ഭഗംനകാരേമഹിരത്നധീമഹി

അന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ, യവിഷ്ഠ ത്വം	—	യുവതമ, ത്വം
ശശമാനായ സുന്വതേ	—	ത്വാംസ്തുവതേ, ത്വദർത്ഥമഭിഷവം കുർവ്വതേ
(ത്വദ്യാഗാർത്ഥം) രത്നം	—	രമണീയം ഹവിഃ
ദേവ-താതിം	—	ദേവേഷുവിസ്താര്യമാണം
ഇന്വസി	—	വ്യാപ്നോഷി, അസ്മൽപ്രത്തം ഹവിഃ ദേവാൻ പ്രാപയസി
ഹേ സഹസഃ യുവൻ	—	മഥനകാലേ ബലേനോൽപന്ന
ഹേ മഹി-രത്ന	—	അസ്മൽ പ്രദേയമഹദ്രമണീയധന
നവ്യം തം ത്വാ	—	നവതരം, താദൃശംഹവിർഭുജം ത്വാം
വയം ഭഗം ന	—	യജമാനാഃ വയം ആദിത്യമിവ
കാരേ ന ധീമഹി	—	സ്തോത്രലക്ഷണശബ്ദേ ക്ഷിപ്രംസ്ഥാപയാമഃ

അർത്ഥം-അല്ലയോ അഗ്നേ, നിത്യയുവാവേ, അവിടത്തെ സ്തുതിയ്ക്കുന്നവനും അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടി സോമം സംസ്കരിയ്ക്കുന്നവനും വേണ്ടി (അവരുടെ യാഗനിർവ്വഹണത്തിനുവേണ്ടി) ഞങ്ങൾ തന്ന ശോഭനമായ ഹവിസ്സിനെ ദേവന്മാർക്കിടയിൽ വിതരണം ചെയ്തുകൊണ്ട്, അവിടന്ന് വ്യാപിക്കുന്നു. അല്ലയോ ബലത്തിൽ നിന്നുളവായവനേ, ഞങ്ങൾക്ക് തരുവാനുള്ള അനർഘധനത്തോടുകൂടിയവനേ, എന്നും പുതിയവനായി അപ്രകാരമുള്ള ഹവിസ്സു ഭുജിയ്ക്കുന്നവനായ അവി

ടുത്തെ, യജമാനന്മാരായ ഞങ്ങൾ ആദിത്യനെയെന്നപോലെ സ്തോത്രത്തിൽ സ്ഥാപിക്കുന്നു, സ്തോത്രത്താൽ ആകർഷിച്ച് ഒരിടത്തു് നിർത്തുന്നു.

11 അസ്മേരയിം ന സ്വർഥം ദമൂനസം
ഭഗം ദക്ഷം ന പപൃചാസി ധർണ്ണസിം
രശ്മീരിവ യോ യമതി ജന്മനീ ഉഭേ,
ദേവാനാം ശംസമൃത ആ ച സുക്രതുഃ

അന്വയം:—

(അയമഗ്നിഃ അസ്മേ	— അസ്മാസു
സു—അർഥം, ദമൂനസം	— സുഷ്ഠു അരണീയം, ദമനീയം, ഉപാർജ്യം
രയിം ന പപൃചാസി	— ധനമിവ സംപൃണക്തി
(തഥാ) ഭഗം, ദക്ഷം ന ധർണ്ണസിം	— സദ്ഭിർഭജനീയം, ഉത്സാഹവന്തം, വിദ്യാദിധാരണാകുശലം പുത്രം (യഥാ പപൃചാസി) ദദാതി
യഃ (അഗ്നിഃ) രശ്മീൻ—ഇവ യമതി	— സ്വകീയാൻ രശ്മീൻ യഥാ നിയമതി, വിസ്താരയതി തദ്വൽ സഃ
ഉഭേ ജന്മനീ	— ജനനാധാരഭൂതൗ ഉഭൗ ലോകൌ (യമതി)
(തഥാ) സു—ക്രതുഃ ഋതേ	— ശോഭനകർമാ, അസ്മദീയേ യജ്ഞേ
ദേവാനാം ശംസം ച	— ദേവസംബന്ധിനം സ്തവം ച
ആ (യമതി)	— ആ യച്ഛതി, സർവ്വദാ ദദാതി

അർഥം—ഈ അഗ്നി ഞങ്ങളിൽ ശോഭനവും യത്നപ്രാപ്യവുമായ ധനം ചേർക്കുന്ന പോലെ, (തന്നരുളുന്ന പോലെ) ഭാഗ്യവാനും ഉത്സാഹവാനും (കർമ്മശീലനും) വിദ്യാധാരണകുശലനുമായ പുത്രനെയും നല്കുന്നു. യാതൊരഗ്നി സ്വന്തം രശ്മികളെ

പരത്തുന്നുവോ, അതുപോലെ അവിടുന്ന് തന്റെ ഉൽപത്തിസ്ഥാനധാരഭൂതങ്ങളായ രണ്ടു ലോകങ്ങളെയും (ദ്യോവിനെയും ഭൂവിനെയും) നിയന്ത്രിക്കുന്നു. പിന്നെ, ശോഭനകർമ്മാവായി, നമ്മുടെ ഈ യജ്ഞത്തിൽ ദേവസ്തുതിയെ തന്നരുളുന്നു. അതായത് അതു ചൊല്ലാൻ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നു.

12 ഉതന്സ്സുദ്യോത്മാജീരാശ്വോ
ഹോതാമന്ദ്രശ്ശൃണവച്ചന്ദ്രരഥഃ
സനോനേഷന്നേഷതമൈരമൂരോ
ഗ്നിർവ്വാമംസുവിതം വസ്യോ അച്ഛ

അന്വയം:—

സു—ദ്യോത്മാ	— സുദ്യോതമാനഃ
ജീര—അശ്വഃ	— ശീഘ്രഗമനാശ്വയുക്തഃ
ഹോതാ, മന്ദ്രഃ	— ആഹ്വാതാ, മദനശീലഃ
ചന്ദ്ര—രഥഃ	— സുവർണ്ണമയരഥോപേതഃ സോഗ്നിഃ
നഃ ഉത ശൃണവൽ	— അസ്മാൻ ദേവേഷു മധ്യേപി പ്രഖ്യാപയേൽ
(കിം ച) അമൂരഃ	— അമൂഢബലഃ
വസ്യഃ സഃ അഗ്നിഃ	— വസനീയഃ സോഗ്നിഃ
നേഷ—തമൈഃ	— അത്യർത്ഥം നേതൃഭിഃ കർമ്മഭിഃ സ്തോത്രൈർവ്വാ
വാമം സുവിതം അച്ഛ	— വനനീയം, സുപ്രാപ്യം സ്വർഗ്ഗം ആഭിമുഖ്യേന
നഃ നേഷൽ	— നയേൽ, യജ്ഞസ്യപാരം പ്രാപയേൽ

അർത്ഥം—ഏററവും പ്രകാശമാനനും, വേഗതയുള്ള കുതിരകളോടുകൂടിയവനും, ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനും, ഹർഷണശീലനും, സ്വർണ്ണമയമായ തേരോടുകൂടിയവനുമായ ആ അഗ്നി നമ്മേക്കുറിച്ച് ദേവന്മാരുടെ ഇടയിലും കൊണ്ടാടുമാറാകണം

(ഗുണം പ്രശംസിക്കമാറാകണം) തളരാത്ത ബലത്തോടുകൂടിയ വനം, കടിവെച്ചുപാസിക്കോന്ദവനം (ആഗ്ന്യാധാനം ചെയ്ത്, ഗൃഹത്തിൽ സ്ഥാപിച്ച്, സേവിക്കോന്ദവനം) ആയ ആ ആഗ്നി നമ്മയിലേയ്ക്ക് ഏറ്റവും നയിക്കുന്ന കർമ്മങ്ങളാൽ മോഹനവും സുപ്രാപ്യവുമായ സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു്, അതായത് യജ്ഞത്തിന്റെ പരമഫലത്തിലേക്ക് നമ്മെ നയിക്കമാറാകണം, എത്തിക്കമാറാകണം

13 അസ്മാവഗ്നിസ്ത്രിമീവദ്ഭിരർകൈഃ

സ്സാമ്രാജ്യായപ്രതരംദധാനഃ

അമീചയേമഘവാനോവയംച

മിഹന്നസൂരോഅതിനിഷ്ടതന്യുഃ വ 9

അന്വയം —

സാം—രാജ്യായ	— സമ്യക് രാജമാനത്വം (കാമണനിഷ്പത്തി സ്ഥാനേചതുർഥി)
പ്ര—തരം ദധാനഃ	— പ്രകൃഷ്ട തരംധാരയൻ
(അയം) അഗ്നിഃ	
ശിമീവൽ—ഭിഃ	— ഹവിഷ് പ്രദാനാദി കർമ്മവദ്ഭിഃ
അർകൈഃ അസ്മാവി	— അച്ഛനമന്ത്രൈഃ അസ്മാഭിര്യജമാനൈസ്തുതഃ
(കിംചേമമഗ്നിം)	
അമീ ച	— പുരോവർത്തമാനാഃ പുത്രാശ്ച
യേ മഘ-വാനഃ വയം ച	— പൂർവ്വം സ്തോതൃത്വേന പ്രസിദ്ധാ വയമപി
മിഹം ന സൂരഃ	— സൂര്യഃ സേചനശീലം മേഘമിവ
അതി നിഃ തതന്യുഃ	— അത്യന്തം ശബ്ദയന്തു

അർത്ഥം—നല്ല ശോഭമാനത്വം ഏറ്റവുമിയന്ന ഈ അഗ്നി, ഹവിസ്സേകുന്ന കർമ്മത്തോടുകൂടിയവരാലും അച്ഛനമന്ത്രങ്ങളാൽ യജമാനന്മാരായ നമ്മളാലും സ്തുതിയ്ക്കപ്പെടുന്ന കൂടാതെ ഈ മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്ന പുത്രന്മാരും, ഹവിർധനന്മാരും, മുമ്പു മുതൽക്കേ സ്തോതാക്കളെന്ന് പ്രസിദ്ധരുമായ നമ്മളും,

ജലവർഷിയായ മേഘത്തെ സൂര്യൻ എന്നപോലെ, ഏററവും ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിക്കുക. (സൂര്യൻ അഗ്ന്യാത്മാവായി ഇടി വെട്ടുന്നപോലെ നമ്മാം സ്തോത്രശബ്ദം മുഴക്കുക.)

വർഗ്ഗം 10–11 (ആപ്രീസൂക്തം) അനുഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ, സമിദ്ധോഗ്നിഃ, തനൂനപാൽ, നരാശംസഃ, ഇളഃ, ബർഹിഃ, ദേവീർദ്വാരഃ, ഉഷാസാനക്താ, ദൈവ്യൗഹോതാരൌ പ്രചേതസൌ, തിസ്രോദേവ്യഃ സരസ്വതീളാഭാരത്യഃ, ത്വഷ്ടാ, വനസ്പതിഃ, സ്വാഹാകൃതിഃ, ഇന്ദ്രശ്ചദേവതാ.

1 സമിദ്ധോഅഗ്നആവഹ ദേവാം അദ്യയതസ്രുചേ
തന്തുന്തനുഷ്വപൂർവ്യം സുതസോമായദാശുഷേ

സമിദ്ധഃ

അന്വയം:–

ഹേ അഗ്നേ, സം–ഇദ്ധഃ	—	സമ്യക്ദീപിതഃ, ഏതന്നാമകസ്ത്വം
അദ്യ ദേവാൻ	—	അസ്മിൻ യാഗദിനേ ഹവിഷാം ഭോക്തൄൻ ദേവാൻ
ആവഹ	—	അസ്മഭ്യം പ്രതി പ്രാപയ
യത–സ്രുചേ	—	യാഗയോഗ്യസ്രുചേ, തദർത്ഥം
(ആവാഹ്യ)		
സുത–സോമായ	—	യാഗാർത്ഥമഭിഷുതസോമായ
ദാശുഷേ	—	ഹവിർദ്ദത്തവതേ യജമാനായ
പൂർവ്യം തന്തും തനുഷ്വ	—	പൂർവ്വകാലീനം യജ്ഞംവിസ്താരയ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, സമിദ്ധൻ എന്ന പേരായി ആളിക്കത്തുന്ന അവിടുന്ന് ഈ യാഗദിനത്തിൽ ഹവിർഭോക്താക്കളായ ദേവന്മാരെ ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ആനയിച്ചാലും. യാഗത്തിന്നായി സ്രുവം കയ്യിലേന്തിയ യജമാനന്നുവേണ്ടി ദേവന്മാരെ വിളിച്ച്, ചതച്ചു സംസ്കരിച്ച സോമത്തിന്നായി, ഹവിസ്സേകുന്ന യജമാനന്റെ പണ്ടുതൊട്ടു പരമ്പരാഗതമായ യാഗത്തെ സമൃദ്ധമാക്കിയാലും.

2 ഘൃതവന്തമുപ മാസി മധുമന്തം തനൂനപാത്

യജ്ഞം വിപ്രസ്യ മാവതഃ ശശമാനസ്യ ദാശുഷഃ

തനൂനപാത്

അന്വയം:—

ഹേ തനൂ-നപാത്,	—	ഏതന്നാമക, ഹേ അഗ്നേ,
വിപ്രസ്യ ശശമാനസ്യ ദാശുഷഃ	—	മേധാവിനഃ, ശംസമാനസ്യ. ത്വാം സ്തുവതഃ, ഹവിർദ്ദത്തവതഃ
മാ-വതഃ	—	മത്സദൃശസ്യ യജമാനസ്യ
ഘൃത-വന്തം	—	ക്ഷരദാജ്യോപേതം
മധു-മന്തം	—	സോമാദി മധുദ്രവ്യേണ മാധുര്യോപേതം
യജ്ഞം ഉപ മാസി	—	ഉപേത്യ നിർമിമിഷേ

അർത്ഥം—അല്ലയോ തനൂനപാത്തെന്ന പേരോടുകൂടിയ അഗ്നേ, വിദ്വാനും, അവിടത്തെ സ്തുതിക്കുന്നവനും, ഹവിസ്സേകുന്നവനുമായ എന്നെപ്പോലെയുള്ള യജമാനന്റെ, ഉരുകിയ നെയ്യോടുകൂടിയതും, സോമം മുതലായ മധുദ്രവ്യങ്ങൾ കൊണ്ട് മാധുര്യമുറ്റതുമായ യജ്ഞത്തെ അവിടുന്നാണ് അടുത്തു വന്നു് നിർമ്മിക്കുന്നതു്. (പാലിൽനിന്നു് നെയ്യ്, നെയ്യോടുകൂടിയ യജ്ഞം, അതിൽ നിന്നുൽപന്നൻ എന്നും, വെള്ളത്തിൽനിന്നു് ഓഷധികൾ, അവ (അരണികൾ) യിൽ നിന്നു് ഉൽപന്നൻ എന്നുമിങ്ങിനെ തനൂനപാത് എന്ന പദത്തിന് പശുക്കളുടെയും വെള്ളത്തിന്റെയും പൌത്രൻ എന്നർത്ഥം പറയുന്നു)

3 ശുചിഃ പാവകോ അദ്ഭുതോ മധ്വാ യജ്ഞം മിമിക്ഷതി

നരാശംസസ്ത്രിരാ ദിവോ ദേവോ ദേവേഷു യജ്ഞിയഃ

നരാശംസഃ

അന്വയം —

ദേവേഷു (മധ്യേ) ശുചിഃ	—	ദീപ്തഃ
പാവകഃ, അദ്ഭുതഃ	—	അന്യസ്യ ശോധയിതാ, ആശ്ചര്യഭൂതഃ

ദേവഃ, യജ്ഞിയഃ	— ദ്യോതനശീലഃ, യജ്ഞാർഹഃ
നരാശംസഃ	— നരൈഃ, കർമ്മനേതൃഭിഃ ഋത്വിഗ്ഭിഃ ശംസനീയഃ (അഗ്നിഃ)
ദിവഃ	— ദ്യുലോകാദാഗത്യ
മധ്വാ യജ്ഞം	— മധുരേണരസേനയജ്ഞം
ത്രിഃ ആ മിമിക്ഷതി	— ത്രിവാരംസമന്താൽ സിഞ്ചതി, സ്വാദയതി

അർത്ഥം—ദേവന്മാരുടെ ഇടയിൽ തിളങ്ങുന്നവനും, അശുദ്ധമായതിനെ ശുദ്ധമാക്കുന്നവനും, മുമ്പുണ്ടാവാത്തമട്ടിൽ എന്നും പുത്തനായി, ആശ്ചര്യഭൂതനായി ഉളവാകുന്നവനുമായ നരാശംസനെന്ന അഗ്നി (നരന്മാരായ ഋത്വിക്കുകളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെട്ടനവൻ) ദ്യുലോകത്തിൽ നിന്നാഗമിച്ച്, മധുരരസത്തോടുകൂടിയ യജ്ഞത്തെ മൂന്നുപ്രാവശ്യം (തന്റെ നാളങ്ങളാകുന്ന നാവുകൾകൊണ്ടു്) നക്കുന്നു, ആസ്വദിക്കുന്നു. (നരാശംസൻ യജ്ഞാഭിമാനി ദേവൻ.)

4 ഈളിതോഅഗ്നആവഹേന്ദ്രഞ്ചിത്രമിഹപ്രിയം
ഇയംഹിത്വാമതിർമ്മമാ ച്ഛാസുജിഹ്വവച്യതേ

ഇളഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ഈളിതഃ	— സർവ്വൈസ്തുതഃ, ഇട്നാമകസ്ത്വം
ഇഹ ചിത്രം പ്രിയം	— ചായനീയം, പ്രീണയിതാരം
ഇന്ദ്രം ആ വഹ	— ആഹ്വയ
ഹേ സു-ജിഹ്വ	— ഘൃതപാനേന ശോഭനജ്വാല,
ഇയം മമ മതിഃ	— മനനസാധനാ സ്തുതിരൂപാവാക്
ത്വാ അച്ഛ വച്യതേ ഹി	— ത്വാം ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്തും ഉച്യതേഖലു

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, എല്ലാവരാലും സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവനും, ഇട് എന്ന പേരോടുകൂടിയവനുമായ അവിടുന്ന് സുഭഗനും, എല്ലാവരെയും സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നവനും ആയ ഇന്ദ്രനെ ഇവിടേയ്ക്കു് വിളിച്ചാലും, നെയ് കുടിച്ചു തെളിഞ്ഞ നാളങ്ങളോടുകൂടിയ അഗ്നേ, എന്റെ ഈ ധ്യാനസാധനമായ സ്തുതി അ

വിട്ടത്തെ നേരെ എത്തുവാനായി ചൊല്ലപ്പെടുന്ന (പുരോഡാശാദി സന്തര്പ്പണതരങ്ങളായ ഇട്ടുകളുടെ അഭിമാനദേവതാത്വം കൊണ്ടു് ഇട് എന്ന പേരോടുകൂടിയവൻ ഇവിടെ ഈളിതഃ എന്ന പദത്തിന്നു് ഇളൻ എന്ന അത്ഥം എടുക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു ശബ്ദത്തിന്റെ ഛായകൊണ്ടു്, ആഭിരൂപ്യംകൊണ്ടുള്ള സങ്കല്പ സമ്പ്രദായമാണിതു്)

5 സ്തൃണാനാസോയതസ്രുചോ ബഹിര്യജ്ഞേസ്വധ്വരേ

വൃഞ്ജേദേവവ്യചസ്തമ മിന്ദ്രായശമ്മസപ്രഥഃ

ബഹിഃ

അന്വയം —

സു–അധ്വരേ യജ്ഞേ ബർഹിഃ	— അവാന്തരയാഗവതി
സ്തൃണാനാസഃ	— സോമയാഗേമർത്ഥം ആസ്തരന്തഃ
യത–സ്രുചഃ	— നിയമിതജൂഹ്വാദിപാത്രാഃ, ഋത്വിജഃ
ദേവവ്യചഃ–തമം	— അതിശയേന ദേവഗാമിനം
സ–പ്രഥഃ ശമ്മ	— സവ്വതോ വിസ്തീണ്ണം, സുഖസാധനം ഗൃഹം
ഇന്ദ്രായ വൃഞ്ജേ	— വിവജ്ജയതി, സമ്പാദയതി

അത്ഥം- യാഗത്തിന്റെ ഇടയിലുള്ള കമ്മങ്ങളോടുകൂടിയ യജ്ഞത്തിൽ ദപ്പുല്ലുകരം വിരിക്കുന്നവരും, സ്രുവം കയ്യിലേന്തിയവരും, ആയ ഋത്വിക്കുകരം ഇന്ദ്രന്നായി സുവിസ്തൃതമായ ഒരു ഇരിപ്പിടം സജ്ജമാക്കുന്നു

6 വിശ്രയന്താമൃതാവൃധഃ പ്രയൈദേവേഭ്യോമഹീഃ

പാവകാസഃപുരുസ്പൃഹോ

ദ്വാരോദേവീരസശ്ചതഃ

ദേവീർദ്വാരഃ

അന്വയം:—

ഋത–വൃധഃ	— യജ്ഞസ്യ വർധയിത്ര്യഃ, പൂജ്യാഃ
മഹീഃ, പാവകാസഃ	— മഹത്യഃ ശോധയിത്ര്യഃ
പുരു–സ്പൃഹഃ	— ബഹുസ്പൃഹണീയാഃ
അസശ്ചതഃ	— അസജ്ജമാനാഃ, പരസ്പരം വിപ്രകൃഷ്ടാഃ
ദ്വാരഃ ദേവീഃ	— യജ്ഞസ്യ ദ്വാരാഭിമാനിന്യോ ദേവ്യഃ
ദേവേഭ്യഃ പ്ര–യൈ	— പ്രയാതും, ദേവാനാം പ്രാപണായ
വി ശ്രയന്താം	— വിവിധം ശ്രയന്തു, വിവൃതാ ഭവന്തു

അർത്ഥം—യജ്ഞത്തെ വളർത്തുന്നവരും, മഹതികളും, അശുദ്ധമായതിനെ ശുദ്ധമാക്കുന്നവരും, എല്ലാവർക്കും ഇഷ്ടപ്പെട്ടവരും, അന്യോന്യം അകന്നുനില്ക്കുന്നവരും യജ്ഞഗൃഹത്തിൻെറ കവാടങ്ങളുടെ (ഉമ്മറങ്ങളുടെ) അഭിമാനദേവതകളുമായ ദ്വാരദേവികൾ, ദേവന്മാർക്ക് ഉള്ളിലേക്ക് വരുവാനായി വാതിലുകൾ തുറക്കട്ടെ.

7 ആ ഭന്ദമാനേ ഉപാകേ നക്തോഷാസാ സുപേശസാ
യഹ്വീ ഋതസ്യ മാതരാ സീദതാം ബർഹിരാ സുമത്

നക്തോഷസാ

അന്വയം —

ആ ഭന്ദമാനേ	— സർവൈഃ ആസമന്താൽ സ്തൂയമാനേ
ഉപാകേ	— പരസ്പരം സന്നിഹിതേ
സു–പേശസാ	— ശോഭനരൂപേ
യഹ്വീ	— പ്രതിദിനം ജായമാനത്വാൽ അപത്യരൂപേ
ഋതസ്യ മാതരാ	— യജ്ഞസ്യ നിർമാത്ര്യൌ

നക്താഷസാ — അഹോരാത്രദേവതേ
സ്വ—മൻ — സ്വയമേവ
ബർഹിഃ ആ സീദതാം — ആസ്തൃതം ദർഭമുപവിശതാം

അർത്ഥം—എല്ലാവരാലും എമ്പാടും സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നവരും, അന്യോന്യം ഒത്തുമാറി വരുന്നവരും, ശോഭനരൂപമുററവരും, ദിവസം പ്രതി പുതുപുതുതായി ജനിക്കുന്നതുകൊണ്ട് കുട്ടിത്തമുററവരും, യജ്ഞത്തെ നിർമ്മിക്കുന്നവരുമായ അഹോരാത്ര ദേവതകൾ തന്നെത്താൻ ഈ വിരിച്ച ദർഭപ്പുല്ലിൽ വന്നിരിക്കട്ടെ.

8 മന്ദ്രജിഹ്വാജുഗുർവ്വണീ ഹോതാരാദൈവ്യാകവീ
യജ്ഞന്നോയക്ഷതാമിമം സിധ്രമദ്യദിവിസ്പൃശം

ദൈവ്യൗഹോതാരൗ

അന്വയം—
മന്ദ്ര—ജിഹ്വാ — ദേവാനാം മാദനജ്വാലൌ
ജുഗുർവ്വണീ — ഭൃശം ഗൃണന്താം, സ്തുവതാം യജമാനാനാം സംഭക്താരൌ
കവീ, ദൈവ്യാ, ഹോതാരാ — മേധാവിനൌ, ദേവസംബന്ധിനൌ, ഹോതാരൌ അയഞ്ചമധ്യസ്ഥാനശ്ച, ഉഭൌ
സിധ്രം — ഫലസാധനരൂപം
ദിവി—സ്പൃശം — ദ്യുലോകവാസി ദേവാൻ ഹവിസ്സ്വീക്രിയമാണത്വാൽ സ്പൃശന്തം
ഇമം നഃ യജ്ഞം
അദ്യ യക്ഷതാം — അനുതിഷ്ഠതാം നിർവ്വാഹയതാം

അർത്ഥം—ദേവന്മാർക്ക് മദമിയററുന്ന ജ്വാലകളോടുകൂടിയവരും, (ആ ജ്വാലകളാണല്ലോ സോമാദി ഹവിസ്സുകൾ കൊണ്ടുവരുന്നത്) സ്തുതിക്കുന്ന യജമാനനെ പ്രാപിക്കുന്നവരും, മേധാവികളും, ദേവന്മാരുടെ ഹോതാക്കളുമായ ഈ പ്രത്യക്ഷാഗ്നിയും, മധ്യസ്ഥാനാഗ്നിയും, ഫലസാധനരൂപവും ഹവിസ്സു സ്വീകരിക്കുന്ന വഴിക്ക് സ്വർഗ്ഗസ്ഥരായ ദേവന്മാരെ തൊടുന്നതുമായ ഈ യാഗത്തെ ഇപ്പോൾ നിർവ്വഹിക്കുമാറാകണം.

9 ശുചിർദ്ദേവേഷ്വപ്പിതാ ഹോത്രാ മരുൽസു ഭാരതീ

ഇളാസരസ്വതീ മഹീ ബഹിസ്സീദന്തുയജ്ഞിയാഃ

ഭാരതീളാ സരസ്വതീ

അന്വയം:—

ശുചിഃ	— ശുദ്ധാ
ദേവേഷു മരുൽ—സു	— ദ്യോതനശീലേഷു മരുത്സു
അപ്പിതാ ഹോത്രാ	— നിയതാ ഹോമനിഷ്പാദികാ
ഭാരതീ	— ഭരതസ്യ, ആദിത്യസ്യ സംബന്ധിനീ ദ്യുസ്ഥാനാവാക്
(തഥാ) ഇളാ	— പാത്ഥിവീ, പ്രൈഷാദിരൂപാ
മഹീ സരസ്വതീ	— മാധ്യമികാവാക്
യജ്ഞിയാഃ	— യജ്ഞാഹാഃ (സത്യഃ)
(സ്തീണ്ണം) ബഹിഃ സീദന്തു	— ഉപവിശന്തു

അത്ഥം—ശുദ്ധയും, പ്രകാശമാനരായ മരുത്തുക്കളിൽ നിയതയും, ഹോമനിവ്വാഹികയും ഭരത (ആദിത്യ) സംബന്ധിനിയായി സ്വഗ്ഗത്തിൽ സ്ഥാനമുള്ള വാക്കായ ഭാരതിയും, ഭൂമിയിൽ പ്രൈഷം മുതലായ (കമ്മഫലങ്ങരം പ്രവചിയ്ക്കുന്ന ശ്രൌതവചനങ്ങരം) രൂപത്തിലുള്ള ഇളാ എന്ന വാക്കം, മാദ്ധ്യമിക (അന്തരിക്ഷസ്ഥ) വാക്കായ സരസ്വതിയും യജ്ഞാഹകളായി ഈ വിരിച്ചദഭയിൽ വന്നിരിയ്ക്കട്ടെ.

10 തന്നസ്തുരീപമദ്ഭുതം പുരുവാരംപുരുത്മനാ

ത്വഷ്ടാപോഷായവിഷ്യതു രായേനാഭാനോ അസ്മയുഃ

ത്വഷ്ടാ

അന്വയം:—

നഃ തൽ തുരീപം	— അസ്മദത്ഥം താദൃശംതൂണ്ണം, വ്യാപി
അദ്ഭുതം	— സദ്യഃ ആവിർഭവൽ, സാരതോ മഹൽ

പുരു വാ — ബഹൂനാം പ്രാണിനാം
അത്ഥായച

അരം — അലം, സമത്ഥം

ത്മനാ പുരു — ആത്മനാബഹുക്രിയാത്ഥം
ഉദകം

ത്വഷ്ടാ — വൃഷ്ട്യാദേഃ കത്താ, തന്നാമകോ
വൈദ്യുതാഗ്നിഃ

അസ്മ–യുഃ — അസ്മാൻ കാമയമാനഃ

നഃ പോഷായ രായേ — അസ്മൽപുഷ്ടയേ, സമൃദ്ധയേ ച

നാഭാ — നാഭൌ, മേഘസ്യനാഭിസ്ഥാനേ
അവസ്ഥിതമുദകം

വി സ്യതു — വിവിധംഗമയതു വൃഷ്ടിം മുഞ്ചതു

അത്ഥം—ഞങ്ങൾക്കവേണ്ടി നിറഞ്ഞും വ്യാപിച്ചും പെട്ടെന്നുളവായതും, സാരംകൊണ്ട് മഹത്തും ബഹുപ്രാണികൾക്ക് ജീവനത്തിന്ന് നന്നായി ഉതകുന്നതും തനിക്ക് പല വിധം ക്രിയകൾക്കുള്ളതുമായ വെള്ളം വൃഷ്ടികത്താവായ വൈദ്യുതാഗ്നി നമ്മളിൽ തല്പരനായി നമ്മുടെ പുഷ്ടിക്കും സമൃദ്ധിക്കുമായി, മേഘത്തിൻെറ മദ്ധ്യസ്ഥാനത്ത് നിന്ന് പലവിധത്തിൽ വിട്ടയയ്ക്കട്ടെ, മഴ പെയ്യിക്കട്ടെ

11 അവസൃജന്നുപത്മനാ ദേവാൻ യക്ഷിവനസ്പതേ
അഗ്നിർഹവ്യാസുഷൂദതി ദേവോദേവേഷുമേധിരഃ

വനസ്പതിഃ

അന്വയം —

ഹേ വനസ്പതേ, — വനാനാം പാലക,
യൂപാഭിമാനിദേവ, (അഗ്നേ,)

അവ–സൃജൻ — സ്വൈരം വത്തയൻ ഋത്വിജാം
സ്വസ്വകമ്മസു വ്യാപാരയൻ

ത്മനാ ദേവാൻ — ആത്മനാ ഹവിർഭുജഃ ദേവാൻ

ഉപ യക്ഷി — ഉപേത്യ യജ

ദേവഃ മേധിരഃ അഗ്നിഃ — ദ്യോതമാനഃ മേധാവാൻ
ആഹവനീയഃ

ദേവേഷു (മധ്യേ) ഹവ്യാ — ഹവീംഷി

സുസൂദതി — പ്രേരയതി

അൎത്ഥം—അല്ലയോ വനപാലകനും യൂപാഭിമാനിദേവനു മായ അഗ്നേ, ഋത്വിക്കുകളുടെ സ്വസ്വകൎമ്മങ്ങളിൽ ഇഷ്ടം പോലെ വിഹരിയ്ക്കുന്നവനായി അവിടുന്ന് ഹവിർഭുക്കുകളായ ദേവന്മാരെ സ്വയം അടുത്തുചെന്ന് യജിച്ചാലും. പ്രകാശമാ നനും മേധാവിയുമായ ആഹവനീയാഗ്നിയാണല്ലൊ ദേവ ന്മാരുടെ ഇടയിൽ ഹവിസ്സുകൾ വേണ്ടപോലെ എത്തിയ്ക്കു ന്നതു്.

12 പൂഷണ്വതേമരുത്വതേ വിശ്വദേവായ വായവേ
സ്വാഹാഗായത്രവേപസേഹവ്യമിന്ദ്രായ കൎത്തന

സ്വാഹാകൃതവഃ

അന്വയം:—

പൂഷൺ—വതേ	— പൂഷ്ണാ, തദ്വതേ
മരുത്വതേ	— മരുത്ഭിഃ, തദ്വതേ
വിശ്വ—ദേവായ, വായവേ	— സൎവ്വദേവ സംഘായ, വായവേച
(തഥാ)	
ഗായത്ര—വേപസേ	— ഗായത്ര സാമരൂപായ
ഇന്ദ്രായ ഹവ്യം	— പ്രദാതും ഹവിഃ
സ്വാഹാ കൎത്തന	— സ്വാഹാകാരം കുരുത

അൎത്ഥം—പൂഷാവോടു കൂടിയതും മരുത്തുക്കളോടു ചേൎന്നതു മായ എല്ലാ ദേവന്മാരുടെ സംഘത്തിന്നും വായുവിന്നും ഗായ ത്രസാമമാകുന്ന ശരീരത്തോടുകൂടിയ ഇന്ദ്രന്നും നല്കേണ്ടുന്ന ഹവിസ്സ്, ഋത്വിക്കുകളേ, സ്വാഹാകരിയ്ക്കുക, ഹോമിയ്ക്കുക.

13 സ്വാഹാകൃതാന്യാഗഹ്യുപഹവ്യാനിവീതയേ
ഇന്ദ്രാഗഹിശ്രുധീഹവം ത്വാംഹവന്തേഅധ്വരേ വ. 11

ഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:–

(ഹേ ഇന്ദ്ര) സ്വാഹാ–കൃതാനി

ഹവ്യാനി — ഹുതാനിഹവീംഷി

വീതയേ ഉപ ആ ഗഹി — ഭക്ഷണായഉപേത്യ ആഗച്ഛ

(തഥാ) ഹേ ഇന്ദ്ര, ആ

ഗഹി — സ്തോത്രാണ്യഭിലക്ഷ്യ ആഗച്ഛ

(യതഃ) ത്വാം അധ്വരേ — അഹിംസകാത്മകേയാഗേ

(ഋത്വിജഃ) ഹവന്തേ — ആഹ്വയന്തി

(ആഗത്യ തം) ഹവം ശ്രുധി— ആഹ്വാനം ശൃണു

അർത്ഥം–അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഹോമിയ്ക്കപ്പെട്ട ഹവിസ്സുകളുടെ ഭക്ഷണത്തിന്നായി അടുത്തുവന്നാലും. അതുപോലെ ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രങ്ങളെ കരുതിയും വന്നാലും. ഋത്വിക്കുകൾ അവിടുത്തെ അഹിംസകമായ ഈ യാഗത്തിൽ വിളിക്കുന്നതുകൊണ്ട് വന്നിട്ട് വിളികേട്ടാലും. (അധ്വരം എന്നാൽ ധ്വരം, ഹിംസ ഇല്ലാത്ത യാഗമെന്ന് സായണാചാര്യർ പല ദിക്കിലും അർത്ഥം പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ഹിംസയില്ലാത്ത യാഗം എന്നതുകൊണ്ട് പശുഹിംസ ഇല്ലാ എന്നല്ല യാഗത്തിലെ പശുഹിംസ ഹിംസയല്ലാ എന്നാണർത്ഥമാക്കേണ്ടതെന്ന് കേരളത്തിലെ മികച്ച യജ്ഞവിശാരദനായ ശ്രീ ഏർക്കര രാമൻ നമ്പൂതിരി പറയുന്നു).

വർഗ്ഗം–12 ജഗതീത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദസീ, അഗ്നിർദ്ദേവതാ

1 പ്രതവ്യസീംനവ്യസീംധീതിമഗ്നയേ
വാചോമതിം സഹസസ്സൂനവേഭരേ
അപാംനപാദ്യോവസുഭിസ്സഹപ്രിയോ
ഹോതാപൃഥിവ്യാംന്യസീദദൃത്വിയഃ

അന്വയം:–

(അഹം) സഹസഃ സൂനവേ

അഗ്നയേ — ബലസ്യപുത്രായാഗ്നയേ

തവ്യസീം — തവീയസീം, അതിശയേന വർദ്ധയിത്രീം

നവ്യസീം	— നവതരാം, അപൂൎവ്വാം
ധീതിം പ്ര ഭരേ	— യാഗലക്ഷണം കൎമ്മ പ്രകൎഷേണ കരോമി
വാചഃ മതിം	— സ്തുതിരൂപംകൎമ്മ (പ്രഭരേ)
(കിംച) യഃ അപാം	
നപാൽ	— ജലാനാംനപ്താ
(തഥാ) പ്രിയഃ ഹോതാ	— യജമാനസ്യ പ്രീണയിതാ, ഹോമനിഷ്പാദകഃ (സോഗ്നിഃ)
ഋതിയഃ	— പ്രാപ്തപ്രദാനസമയഃ (സൻ)
പൃഥിവ്യാം	— വേദ്യാം
വസു–ഭിഃ സഹ	— നിവാസയോഗ്യൈഃ ഗവാദി ധനൈഃ (സഹിതഃ)
നി അസീദൽ	— നിതരാംസീദതി

അൎത്ഥം—ബലപുത്രനായ അഗ്നിയ്ക്കായി ബലവൎദ്ധകവും മുമ്പില്ലാത്തവിധം പുതുതുമായ യാഗകൎമ്മത്തെ ഞാൻ വേണ്ട പോലെ ചെയ്യുന്നു. യാതൊരഗ്നി അപ്പുകളുടെ (ജലങ്ങളുടെ) പൌത്രനാണൊ, യജമാനന്മാരെ പ്രീതിപ്പെടുത്തുന്നവനാണൊ, ഹോമനിൎവ്വാഹകനാണൊ, ആ അഗ്നി ഹവിരൎപ്പണസമയത്തെ പ്രാപിച്ചവനായി വേദിയിൽ പശു മുതലായി ജീവിതോപ യോഗികളായ ധനങ്ങളോടുകൂടി ഇരുന്നരുളുന്നു.

2 സജായമാനഃപരമേവ്യോമ
ന്യാവിരഗ്നിരഭവന്മാതരിശ്വനേ
അസ്യക്രത്വാസമിധാനസ്യമജ്മനാ
പ്രദ്യാവാശോചിഃപൃഥിവീഅരോചയൽ

അന്വയം:—

സഃ അഗ്നിഃ ജായമാനഃ	— അരണ്യോരുൽപദ്യമാനസ്സൻ
(തദാനീമേവ) പരമേ	
വി–ഓമനി	— വിവിധരക്ഷണവതി വേദിദേശേ
മാതരിശ്വനേ	— വായവേ (പ്രഥമം)

ആവിഃ നഭവൽ — പ്രത്യക്ഷോഭൂൽ (വായുസംയോഗാൽ പ്രജ്വലിതഃ)

(കിംച) സം–ഇധാനസ്യ അസ്യ — ഇന്ധനൈസ്സമ്യക് വദ്ധമാനസ്യ തസ്യ

മജ്മനാ ക്രത്വാ ശോചിഃ — ബലവതാ കമ്മണാജ്വലനാദി വ്യാപാരേണോല്ലാദിതം തേജഃ

ദ്യാവാ പൃഥിവീ (ച) പ്ര അരോചയൽ — പ്രകഷേണാദീപയൽ

അത്ഥം—ആ അഗ്നി അരണികളിൽ നിന്ന് പിറന്ന്, അപ്പോഠം തന്നെ വിവിധ രക്ഷണത്തോടുകൂടിയ വേദിയിൽ ഒന്നാമതായി വായുവിന്ന് പ്രത്യക്ഷനായി (വായുസംയോഗത്താൽ ജ്വലിച്ച) പിന്നെ, മേലേരി (പ്ലാവ്, തെങ്ങ് മുതലായ ഉത്തമവൃക്ഷങ്ങളുടെ നറുങ്ങുവിറക്) യാൽ കത്തിപ്പിടിച്ച അഗ്നിയുടെ ബലവത്തായ ജ്വലനകമ്മത്താൽ ഉളവായ തേജസ്സ്, ദ്യോവിനെയും ഭുവിനെയും നല്ലപോലെ പ്രകാശിപ്പിച്ചു

3 അസ്യത്വേഷാ അജരാ അസ്യ ഭാനവ

സുസംദൃശസ്സുപ്രതീകസ്യ സുദ്യുതഃ

ഭാത്വക്ഷസോ അത്യക്തുർന സിന്ധവോ

ഗ്നേരേജന്തേ അസസന്തോ അജരാഃ

അന്വയം —

അസ്യ ത്വേഷാഃ — സ്തൂയമാനസ്യാഗ്നേഃ ദീപ്തയഃ

അജരാഃ — ജരാരഹിതാഃ അവിരതാഃ

(തഥാ) സു–പ്രതീകസ്യ അസ്യ — ശോഭനമുഖസ്യാഗ്നേഃ

ഭാനവഃ — രശ്മയഃ, വിസ്ഫുലിംഗാഃ അവഗന്തവ്യാഃ

(തേ ച) സു–സന്ദൃശഃ — സുഷ്ഠുസമ്യക് ദ്രഷ്ടാരഃ, സവ്വതോ വ്യാപ്താഃ

സു–ദൃതഃ — സുഷ്ഠുസൎവ്വതോ ദ്യോതമാനാഃ
(തഥാ അസ്യ) അഗ്നേഃ
ഭാ–ത്വക്ഷസഃ — ഭാസമാനബലാഃ
അക്തൂഃ അതി — ജഗദഞ്ജകം നൈശം തമഃ (ദ്വിതീയാൎത്ഥേ പ്രഥമാ) അതിക്രമ്യ
സിന്ധവഃ — സ്യന്ദമാനാഃ, സൎവ്വത്ര വ്യാപ്നുവന്തഃ
അസസന്തഃ — സ്വവ്യാപാരേഷു അസ്വപന്തഃ അവിരതാഃ (അത ഏവ)
അജരാഃ ന രേജന്തേ — ന കമ്പന്തേ

അൎത്ഥം–സ്തുതിക്കപ്പെടുന്ന ആ അഗ്നിയുടെ പ്രകാശങ്ങൾ മങ്ങാത്തവയും നിലയ്ക്കാത്തവയുമത്രേ. ശോഭനമുഖനായ അവിടുത്തെ രശ്മികൾ, തീപ്പൊരികൾ, അറിയപ്പെടേണ്ടവയത്രേ, ആദരത്തോടുകൂടി സ്തുതിക്കപ്പെടേണ്ടവയത്രേ. ആ രശ്മികൾ എല്ലാം കാണുന്നവയായി, എങ്ങും വ്യാപിച്ചവയായി, എല്ലാടവും തെളിയിക്കുന്നവയായി ഭവിക്കുന്നു. പിന്നെ ഈ അഗ്നിയുടെ തേജോബലങ്ങൾ, ജഗത്തിനെ ബാധിച്ച രാവിരുട്ടിനെ അതിക്രമിച്ച്, ഒഴുകിക്കൊണ്ടു് എമ്പാടും പരന്നു്, തന്റെ കൎമ്മത്തിൽ ആലസ്യം ബാധിക്കാതെ, അതിൽനിന്നു് വിട്ടുമാറാതെ, ചലിക്കാതെ, നിലകൊള്ളുന്നു.

4 യമേരിരേ ഭൃഗവോ വിശ്വവേദസം
നാഭാ പൃഥിവ്യാ ഭുവനസ്യ മജ്മനാ
അഗ്നിം തം ഗീൎഭിൎഹിനുഹി സ്വ ആദമേ
യ ഏകോവസ്വോ വരുണോ ന രാജതി

അന്വയം:–
യഃ വരുണഃ ന — യോഗ്നിൎവ്വാരക ആദിത്യ ഇവ, സയഥാ സൎവ്വസ്യേഷ്ടേ തഥാ
ഏകഃ വസ്വഃ — മുഖ്യസ്സൻ വസുനഃ, ഗവാദിധനസ്യ

രാജതി — പ്രദാതുമീശ്വരോ ഭവതി
വിശ്വ-വേദസം യം — സർവ്വധനം യമഗ്നിം
ഭൃഗവഃ — ഭൃഗുഗോത്രോൽപന്നാഃ. പാപസ്യ ഭർജ്ജകാഃ
പൃഥിവ്യാഃ നാഭാ — ഭൂമേർന്നാഭൗ, ഉത്തരവേദ്യാം
ഭുവനസ്യ മജ്മനാ — ഭൂതജാതസ്യ ബലസ്യ നിമിത്തേന
ആ-ഈരിരേ — ഈരിതവന്തഃ സ്ഥാപിതവന്തഃ
തം അഗ്നിം സ്വേ ദമേ — സ്വകീയേ യജ്ഞഗൃഹേ, ഉത്തരവേദ്യാം
ഗീഃ-ഭിഃ ആ ഹിനുഹി — പ്രാപ്നുഹി

അർത്ഥം—യാതൊരഗ്നി തമോനിവാരകനായ ആദിത്യൻ എല്ലാററിന്നുമീശ്വരനായിരിക്കുന്നപോലെ, മുഖ്യനായി, പശു മുതലായ ധനം തന്നരുളുന്നതിന്ന് ഈശ്വരനാണോ, സർവ്വധനനായ യാതൊരഗ്നിയെ പാപഹന്താക്കളായ ഭൃഗുക്കൾ ഭൂമിയിലെ മുഖ്യസ്ഥാനമായ ഉത്തരവേദിയിൽ, ഭൂതജാതത്തിന്റെ ബലത്തിന്നുവേണ്ടി, സ്ഥാപിച്ചുവോ ആ അഗ്നിയെ സ്വന്തം യജ്ഞഗൃഹത്തിൽ, ഉത്തരവേദിയിൽ സ്തോത്രങ്ങളോടുകൂടി പ്രാപിക്കുക. (ഇവിടെ വേദിയെന്ന പരിമിത സ്ഥലത്തിന്ന് പൃഥിവി എന്ന സുവിസ്തൃതമായ അർത്ഥമുള്ള പദം പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നു. പരിമിത ദേശത്തിന്ന് അപരിമിത ദേശപദം ഉപയോഗിക്കുക മാത്രമല്ല വേദി പൃഥിവി ഭൂമി തന്നെയാണ്, എന്ന ശ്രുതിസിദ്ധാന്തവും പ്രയോഗത്തിൽ അന്തർഭവിച്ചിരിക്കുന്നു.)

5 നയോവരായമരുതാമിവസ്വന

സ്സേനേവസൃഷ്ടാദിവ്യായഥാശനിഃ

അഗ്നിർജംഭൈസ്തിഗിതൈരത്തിഭർവ്വതി

യോധോനശത്രൂന്ത്സവനാന്യൃഞ്ജതേ

അന്വയം:–

യഃ (അഗ്നിഃ) മരുതാം–ഇവ

സ്വനഃ	— സയഥാ അഗ്രാഹ്യഃ തദ്വൽ
സൃഷ്ടാ സേനാ–ഇവ	— വൈരിക്ഷയായ പ്രബലേന സജ്ജീകൃതാസായഥാ അന്യൈ രനിരോദ്ധ്യാ തഥാ
ദിവ്യാ അശനിഃ യഥാ	— ദിവിഭവാ അശനിഃ യഥാപത ത്യേവ, നനിവാര്യതേ തദ്വൽ
വരായ ന	— വരണായ, നിഗ്രഹായ, നിവാര ണായശക്യോനഭവതി
(അയം) അഗ്നിഃ	
തിഗ്മൈഃ	— നിശിതൈഃ, തീക്ഷ്ണീഭൃതൈഃ
ജംഭൈഃ	— ദന്തൈഃ, ദന്തസ്ഥാനീയാഭി ജ്ജ്വാലാഭിഃ
യോധഃ ശത്രൂൻ ന	— ശൂരഃ ശത്രൂനിവ
അത്തി (തഥാ) ഭർവ്വതി	— ഭക്ഷയതി, ഹിനസ്തി (ച)
(കിംച) സഃ വനാ	— അഗ്നിഃ വനാനി, വൃക്ഷാദി സമൂഹാൻ
നി ഋഞ്ജതേ	— നിതരാം പ്രസാധയതി, ദഹതി

അർത്ഥം–യാതൊരഗ്നി, മരുത്തുകളുടെ (കാററിൻെറ) പിടികിട്ടാത്ത ഒച്ചപോലെ, പ്രബലനായ ഒരു സേനാനി യാൽ ശത്രുക്ഷയത്തിന്നു് സജ്ജമായി, തടുക്കാൻ കഴിയാത്ത പടപോലെ, അന്തരിക്ഷത്തിൽ പതിയ്ക്കുന്ന ഉടനെ ഒഴിച്ചു മാററാൻ പററാത്ത ഇടിമിന്നൽപോലെ, നിവാരണം ചെയ് വാൻ, നിഗ്രഹിക്കാൻ പററാത്തവനാണോ, ആ അഗ്നി, മൂർച്ചയേറിയ പല്ലുകളാൽ, പല്ലിൻെറ സ്ഥാനത്തുള്ള ശക്തി യേറിയ ജ്വാലകളാൽ, ശൂരനായ ഒരു പടയാളി ശത്രുക്കളെ എന്നപോലെ എല്ലാം ഭക്ഷിക്കുന്നു, ഹനിക്കുന്നു. പിന്നെ ആ അഗ്നി വനങ്ങളെ വൃക്ഷാദി സമൂഹങ്ങളെ എമ്പാടും ദഹി പ്പിക്കുന്നു.

6 കുവിന്നോ അഗ്നിരുചഥസ്യവീരസ
ദ്വസ്സുവിദ്വസ്സുഭിഃകാമമാവർൽ
ചോദഃകുവിത്തുത്തുജ്യാൽസാതയേധിയ
ശ്ശുചിപ്രതീകംതമയാധിയാഗൃണേ

അന്വയം —

(അയം) അഗ്നിഃ നഃ
ഉചഥസ്യ — അസ്മദീയസ്യ ഉക്ഥസ്യ, സ്തോത്രസ്യ
കവിൽ വീഃ അസൽ — ബഹുവാരം കാമയിതാഭവതു
(തഥാ) വസുഃ വസു–ഭിഃ — വാസയിതാ, വാസയിതൃഭിർധനൈഃ
കാമം കവിൽ ആ–വരൽ — അത്യർഥം പ്രവൃതമാവൃണോൽ
(അഭിമതപ്രദാനേന കാമം നിവൃത്തായതു)
(അയമഗ്നിഃ) ചോദഃ — അസ്മാകം കർമസുപ്രേരകഃ (സൻ)
ധിയഃ സാതയേ — കർമണഃ ലാഭായ
കവിൽ ഉതുജ്യാൽ — ബഹു ത്വരയതു, പ്രേരയതു
ശുചി–പ്രതീകം തം — ശോഭനാവയവം, ശോഭനജ്വാലംതം
അയാ ധിയാ ഗൃണേ — അനയാ സ്തുതിരൂപയാ പ്രജ്ഞയാ സ്തൗമി

അർഥം—ഈ അഗ്നി ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രം (കേൾക്കാൻ) വീണ്ടും വീണ്ടും ഇഷ്ടപ്പെടുന്നവനായി ഭവിയ്ക്കട്ടെ അതുപോലെ എല്ലാവരെയും അതാതിടത്ത് നിവസിപ്പിയ്ക്കുന്ന അവിടുന്ന് നിവാസസാധകങ്ങളായ ധനങ്ങൾ ഏററവും സമൃദ്ധമായി നിറയ്ക്കട്ടെ, തന്നരുളട്ടെ അഭിമതപ്രദാനം കൊണ്ട് അഭിലാഷം നിവർത്തിയ്ക്കട്ടെ നമുക്ക് കർമപ്രേരകനായി ഈ അഗ്നി (സ്വകർമ്മ ലാഭത്തിനായി) കർമങ്ങൾ നടത്തുവാൻ നമ്മളെ ധൃതിപ്പെടുത്തട്ടെ ശോഭനജ്വാലകളോടുകൂടിയ അവിടുത്തെ, സ്തുതിരൂപയായ പ്രജ്ഞയാൽ, ബുദ്ധിയാൽ സ്തുതിയ്ക്കുന്നു

7 ഘൃതപ്രതീകം വ ഋതസ്യ ധൂഷദ
മഗ്നിം മിത്രം ന സമിധാന ഋഞ്ജതേ
ഇന്ധാനോ അക്രോവിദഥേഷു ദീദ്യ
ച്ഛുക്രവർണ്ണാമുദുനോയംസതേധിയം

അന്വയം:—

ഘൃത–പ്രതീകം	—	ഘൃതാങ്ഗം, ദീപ്തജ്വാലം
വഃ ഋതസ്യ ധൂഃ–സദം	—	യുഷ്മൽ സംബന്ധിനഃ യജ്ഞസ്യ ധുരി, നിർവ്വഹണേ സീദന്തം
അഗ്നിം മിത്രം ന	—	മിത്രമിവ
സം–ഇധാനഃ	—	ഇധ്മൈർദ്ദീപ്യമാനഃ,
ഋഞ്ജതേ	—	പ്രസാധയതി
(ഏവം) ഇന്ധാനഃ	—	ദീപ്യമാനഃ
അക്രുഃ	—	ജ്വാലാഭിരാക്രാന്തഃ
നഃ വിദഥേഷു ദീദ്യൽ	—	അസ്മാകം യജ്ഞേഷു സ്വയം ദീപ്യമാനഃ
(അസ്മദീയം) ധിയം	—	യാഗാദി വിഷയാം പ്രജ്ഞാം
ശുക്ര–വർണ്ണാം	—	ശുഭ്രവർണ്ണാം, നിർമ്മലാം
ഉൽ ഉ യംസതേ	—	ഉദ്യോജയത്യേവ

അർത്ഥം—നെയ് കലർന്ന അംഗങ്ങളോടുകൂടി ആളിക്കത്തുന്നവനും, നിങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിൻെറ നിർവ്വഹണത്തിൽ ഇരിക്കുന്നവനും, ഒരു ചങ്ങാതിപോലെയുള്ളവനുമായ അഗ്നിയെ പിലാശിൻ ചമതകളാൽ കത്തിപ്രകാശിക്കുന്നവനായി യജമാനൻ ശുശ്രൂഷിച്ചുകൊണ്ടാടുന്നു. ഇപ്രകാരം പ്രകാശമാനനായി ജ്വാലകളാൽ മൂടിയ അഗ്നി, യജ്ഞങ്ങളിൽ സ്വയം തെളിഞ്ഞു്, നമ്മുടെ കർമ്മവിഷയകമായ പ്രജ്ഞയെ നിർമ്മലമായി അനുഷ്ഠാനത്തോടു് ഉത്തരോത്തരം യോജിപ്പിക്കുന്നു (ഇവിടെ ആർ ആരോടു പറയുന്നു എന്നു് വ്യക്തമല്ല. യജ്ഞത്തിൽ ആചാര്യസ്ഥാനത്തുള്ള ഒരാൾ ഋത്വിഗാദികളോട് പറയുന്നതായി കണക്കാക്കാം.)

8 അപ്രയുച്ഛന്നപ്രയുച്ഛദ്ഭിരഗ്നേ

ശിവേഭിർനഃ പായുഭിഃ പാഹി ശഗ്മൈഃ

അദബ്ധേഭിരദൃപിതേഭിരിഷ്ടേ

നിമിഷദ്ഭിഃ പരിപാഹി നോ ജാഃ

വ. 12

അന്വയം –

ഹേ അഗ്നേ,

അപ്ര–യുച്ഛൻ — അസ്മാസു അപ്രമാദ്യൻ അവിച്ഛിന്നപ്രവൃത്തിഃ (സൻ)

അപ്രയുച്ഛൽ–ഭിഃ — അപ്രമാദ്യത്ഭിഃ, അനവധാനരഹിതൈഃ

ശിവേഭിഃ — മന്ത്രകല്യാണൈഃ

ശഗ്മൈഃ പായു–ഭിഃ — സുഖകരൈഃ രക്ഷണപ്രകാരൈഃ

നഃ പാഹി — അസ്മാൻ രക്ഷ

(കിം ച) ഹേ ഇഷ്ട — സർവ്വൈരേഷണീയാഗ്നേ

അദബ്ധേഭിഃ — അഹിംസിതൈഃ

അദൃപിതേഭിഃ — കേനചിദപ്യ പരിഭ്രതൈഃ

അനിമിഷൽ–ഭിഃ — നിമേഷരഹിതൈഃ, അനലസസ്വഭാവൈഃ

നഃ ജാഃ പരി പാഹി — അസ്മദീയ സംബന്ധിനീഃ പുത്രപൌത്രാദിരൂപാഃ പ്രജാഃ (ച) പരിതഃ പാലയ

ഭാഷ്യം.—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് ഞങ്ങളിൽ പിഴ പററാതെ, കമ്മം മുടങ്ങാതെ, അതിൽ അശ്രദ്ധകൊണ്ടുള്ള വീഴ്ചവരാതെ മന്ത്രപൂതങ്ങളും സുഖകരങ്ങളുമായ രക്ഷണപ്രകാരങ്ങളാൽ ഞങ്ങളെ കാത്താലും. അല്ലയോ സർവ്വരാലും പ്രാപ്യനായ അഗ്നേ കേടുപററാത്തവയും, തോൽവി ഏല്ക്കാത്തവയും കൺചിമ്മലില്ലാതെ നിരന്തരം ഉണൎന്നുററവയുമായ അവിടുത്തെ രക്ഷണപ്രകാരങ്ങളാൽ ഞങ്ങളുടെ പുത്രപൌത്രാദി സന്തതികളെയും എമ്പാടും രക്ഷിച്ചാലും

വർഗ്ഗം—13 ജഗതീ ഛന്ദഃ

1 ഏതിപ്രഹോതാവ്രതമസ്യമായയോ
ധ്വാന്ദധാനശ്ശുചിപേശസംധിയം
അഭിസ്രുചഃ ക്രമതേദക്ഷിണാവൃതോ
യാ അസ്യധാമപ്രഥമംഹനിംസതേ

അന്വയം:—

അസ്യ (യജമാനസ്യ)

വ്രതം	— കമ്മ (കത്തൃം)
ഊർധ്വാം	— ഊർധ്വവത്തി
ശുചി—പേശസം	— ശോഭനരൂപോപേതം
ധിയം ദധാനഃ	— ജ്വാലാചലനാദിരൂപം കമ്മ ധാരയമാണഃ
(അയം) ഹോതാ	— ദേവാനാമാഹ്വാതാഗ്നിഃ
മായയാ	— കത്തവ്യവിശേഷപ്രജ്ഞയാ യുക്തഃ (സൻ)
പ്ര ഏതി	— പ്രകർഷേണാഗച്ഛതി
(ആഗത്യ ച)	
ദക്ഷിണാ—ആവൃതഃ	— പ്രാദക്ഷിണ്യേനവത്തമാനാഃ
യാഃ പ്രഥമം	— പാത്രാസാദനകാലേ
അസ്യ ധാമ	— അഗ്നേസ്ഥാനം
നിംസതേ	— ചുംബന്തി, ഭജന്തേ
(താഃ) സ്രുചഃ അഭി ക്രമതേ ഹ	— ജുഹ്വാദീഃ അഭിഗൃഹ്ണാതി ആക്രമതേ

അത്ഥം—ഈ യജമാനന്റെ കമ്മം നിവ്വഹിക്കാനായി മുകളിലേയ്ക്ക് പൊങ്ങുന്നതും, ശോഭനരൂപവുമായ, ജ്വാലകളെ ചലിപ്പിക്കുന്ന പ്രവൃത്തിയിൽ ഏപ്പെട്ട്, ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്ന ഈ അഗ്നി അഗ്നിഷ്ടോമാദികമ്മത്തെക്കുറിച്ച് നന്നായറിവേന്തിയാണ് ആഗമിക്കുന്നത്. വന്നുചേന്നിട്ട്, പ്രദക്ഷിണമായിവെച്ചവയും പാത്രങ്ങളാം നിരത്തുന്ന സമയത്ത് അഗ്നിയുടെ സ്ഥാനമായ വേദിയെ പ്രാപിച്ചവയുമായ ജുഹുമുതലായ ഹോമോപകരണങ്ങളെ ആക്രമിക്കുന്നു, ഗ്രഹിക്കുന്നു

2 അഭീമൃതസ്യ ദോഹനാ അനൂഷത

യോനൗ ദേവസ്യസദനേ പരീവൃതാഃ

അപാമുപസ്ഥേ വിഭൃതോയദാവസ

ദധസ്വധാ അധയദ്യാഭിരീയതേ

അന്വയം:—

യൽ അപാം ഉപ–സ്ഥേ	— യദാ ഉദകാനാമുത്സംഗേ, അന്തഃ
വി–ഭൃതഃ	— വിശേഷേണ താഭിർദ്ധാര്യമാണഃ (സൻ)
(അയമഗ്നിഃ)	
ആ അവസൽ	— ആക്രമ്യനിവസതി,
(തദാ) ഋതസ്യ ദോഹനാഃ	— ഉദകസ്യ ധാരാഃ
യോനൌ	— ഉൽപത്തിസ്ഥാനേ
ദേവസ്യ സദനേ	— ആദിത്യസ്യസ്ഥാനേ
പരി–വൃതാഃ	— തദ്രശ്മിഭിഃ പരിതോവ്യാപ്താഃ സത്യഃ
അഭി അനൂഷത ഈം	— അഭിനവാഭവന്ത്യേവ
(ഭയമഗ്നിഃ) അധ	— അധുനാ
യാഭിഃ (ഭൂമിഃ) ഈയതേ	— സംഗച്ഛതേ, വിദ്യുദാത്മനാ ഏതദുദകാനി ജഗൽപായയതേ
(താഃ) സ്വധാഃ	— അമൃതോപമാ അപഃ
അധയൽ	— സർവ്വലോകഃ പിബതി

അർത്ഥം—എപ്പോഠം ജലങ്ങളുടെ മടിയിൽ, ജലങ്ങളാൽ ധരിയ്ക്കപ്പെട്ടവനായി, ഈ അഗ്നി കയറിച്ചെന്നാവസിയ്ക്കുന്നുവോ, അപ്പോഠം ജലധാരകഠം ഉൽപത്തിസ്ഥാനമായ ആദിത്യങ്കൽ, അവിടത്തെ രശ്മികളാൽ എമ്പാടും വ്യാപ്തങ്ങളായി, അഭിനവങ്ങളായി ഭവിയ്ക്കുന്നു. ഈ അഗ്നി ഇപ്പോഠം എപ്രകാരമുള്ള വെള്ളങ്ങളാൽ ഭൂമിയെ സംഗമിയ്ക്കുന്നുവോ, അതായതു് ഇടിമിന്നലിന്റെ രൂപത്തിൽ വന്നു് ജഗത്തിനെ വെള്ളം കുടിപ്പിയ്ക്കുന്നുവോ, ആ അമൃതതുല്യങ്ങളായ ജലങ്ങളാണു് ലോകത്തിൽ എല്ലാ പ്രാണികളും കുടിയ്ക്കുന്നതു്.

3 യുയൂഷതസ്സ്വയസാ തദിദ്വപു

സ്സമാനമർത്ഥം വിതരിത്രതാമിഥഃ

ആദീംഭഗോനഹവ്യസ്സമസ്മദാ

വോഢുർന്നരശ്മീന്ത്സമയംസ്ത സാരഥിഃ

അന്വയം:—

സ–വയസാ	—	സമാനവയസ്സൌ, സമാനസാമത്ഥ്യൌ
(യദാഗ്നിഃ പ്രവൃദ്ധോ		
ഭവതി) തൽ ഇൽ	—	തദാനീമേവ
സമാനം അത്ഥം	—	സമാനപ്രയോജനം
മിഥഃ വി–തരിത്രതാ	—	പ്രത്യേകം ഭൃശം തരന്തൌ (ഹോത്രധ്വര്യൂ)
(അഗ്നേഃ) വപുഃ	—	ശരീരം
യുയൂഷതഃ	—	സ്വസ്വവ്യാപാരേണ മിശ്രയിതു മിച്ഛതഃ

(പ്രൈഷാനന്തരം യാജ്യാദി പാഠോഹോത്രവ്യാപാരഃ; വഷട്കാരാനന്തരം ഹോമഃ അധ്വര്യോവ്വിഭാഗഃ)

ആൽ ഈം	—	അനന്തരമേവ
ഹവ്യഃ	—	ആഹവനീയോഗ്നിഃ
അസ്മൽ രശ്മീൻ	—	അസ്മാകം സംബന്ധിനഃ രശ്മിവദായതാ ഘൃതധാരാഃ
ഭഗഃ ന	—	സർവൈർഭജനീയഃ ആദിത്യഃ യഥാ സർവ്വതഃ പൂജാമാദത്തേ തദ്വൽ
(യഥാ) സാരഥിഃ വോ		
ള്ഹഃ ന രശ്മീൻ	—	രഥസ്യയന്താ അശ്വാദേഃ രശ്മീനിവ
ആ സം അയംസ്ത	—	സർവ്വതസ്സമ്യക് സ്വീകരോതി

അത്ഥം–സമാനവയസ്സരും തുല്യസാമത്ഥ്യമുററവരുമായി, അഗ്നി വളൎന്നുകത്തുമ്പോൾ സമപ്രയോജനമായി ഒററയ്ക്കൊററക്ക് കടന്നുചെല്ലുന്ന ഹോതാവും അധ്വര്യുവും, അഗ്നിയുടെ ശരീരത്തെ അവനവൻെറ കൎമ്മത്തോട് ചേൎക്കാനിച്ഛിക്കുന്നു. (പ്രൈഷത്തിന്നുശേഷം യാജ്യം പറയൽ ഹോതാവിൻെറ പണി; വഷട്കാരത്തിന്നുശേഷം ഹോമിക്കൽ അധ്വര്യുവിൻെറയും; രണ്ടുപേരുടെയും ഉദ്ദേശം അഗ്നിപ്രസാദനം) അതിന്നുശേഷം ആഹവനീയാഗ്നി നമ്മുടെ നീണ്ട നെയ്ധാരകളെ, എല്ലാവരാലും ഭജനീയനായ സൂര്യൻ എല്ലാടത്തു

നിന്നും പൂജയേല്ക്കുന്നപോലെ, ഒരു തേരാളി കുതിരക്ക് കടിഞ്ഞാണിടുന്നപോലെ (നെയ്ധാരകളെ കടിഞ്ഞാണുകളാക്കി) സ്വീകരിക്കുന്നു

4 യമീം ദ്വാസവയസാ സപര്യത്
സ്സമാനേയോനാമിഥുനാസമോകസാ
ദിവാനനക്തം പലിതോ യുവാജനി
പുരുചരന്നജരോ മാനുഷായുഗാ

അന്വയം —

യം ഈം ദ്വാ സ-വയസാ	— ഏനമഗ്നിം ദ്വൌ സമാന വയസ്സൌ
സമാനേ യോനാ	— ഫലോൽപത്തിസ്ഥാനേ യജ്ഞേ വർത്തമാനൌ
മിഥുനാ	— മിഥുനൌ, ദമ്പതീ ഇവ ഏക കാര്യോദ്യുക്തൌ
സം-ഓകസാ	— യജനസ്ഥാനേ സമാന നിവാസൌ
ദിവാ ന നക്തം	— അഹനീവരാത്രാവപിഹോത്ര ധ്വര്യൂ
സപര്യതഃ	— പൂജയതഃ, പ്രീണയതഃ
(ഏവം പൂജ്യമാനോഗ്നിഃ)	
പലിതഃ	— അങ്ഗാരാവസ്ഥായാം ജീർണ്ണോപി
(സമിന്ധനാനന്തരം)	
യുവാ അജനി	— തരുണഃ ജായതേ
(ഏവം ജാതോയം)	
മാനുഷാ യുഗാ	— മനോസ്സംബന്ധീനി ജായാപതീ രൂപാണിയുഗാന്യുദ്ദിശ്യ
പുരു ചരൻ	— ബഹ്വാജ്യാദികം ഭക്ഷയൻ
അജരഃ	— ജരാരഹിതഃ (വർത്തതേ)

അൎത്ഥം—ഈ അഗ്നിയെ രണ്ടു സമാനവയസ്സന്മാർ, ഭാര്യാഭൎത്താക്കന്മാരെപ്പോലെ ഒരേ കാര്യത്തിന്നു പുറപ്പെട്ടവർ, യാഗശാലയാകുന്ന ഏകനിവാസത്തോടുകൂടിയവർ (ഹോതൃധ്വര്യക്കാരം) പകലെന്ന പോലെ രാവിലും പൂജിക്കുന്നു, പ്രീണിപ്പിക്കുന്നു. അപ്രകാരം പൂജിക്കപ്പെടുന്ന അഗ്നി, വെണ്ണീറു കൂടി നരച്ചപോലെ ഇരുന്നവനെങ്കിലും വീശിക്കത്തിച്ചപ്പോൾ ഒരു ചെറുപ്പക്കാരനായിത്തീൎന്നു. അപ്രകാരം വീണ്ടും ഉയൎന്ന അവിടുന്നു ഭാര്യാഭൎത്തൃരൂപരെപ്പോലെയുള്ള അധ്വര്യുഹോതാക്കളെ ഉദ്ദേശിച്ചു, അവൎക്കുവേണ്ടി, ധാരാളം നെയ്യു മുതലായവ ഭക്ഷിച്ചു, അജരനായി വൎത്തിയ്ക്കുന്നു,

5 തമീംഹിന്വന്തിധീതയോദശവ്രിശോ
ദേവംമൎത്താസഊതയേഹവാമഹേ
ധനോരധിപ്രവതആസഋണ്വ
ത്യഭിവ്രജദ്ഭിർവ്വയുനാനവാധിത

അന്വയം:—

ദേവം തം	— ദ്യോതമാനമേനമഗ്നിം
ദശ ധീതയഃ	— ദശസംഖ്യാകാ അംഗുലയഃ
വ്രിശഃ	— വിശഃ, പരസ്പരംവിശ്ലിഷ്ടാഃ
ഹിന്വന്തി ഈം	— മഥനകാലേപ്രീണയന്തി ഹി
(തഥാ) മൎത്താസഃ	— മനുഷ്യാഃ യജമാനാവയം
ഊതയേ ഹവാമഹേ	— രക്ഷണായാഹ്വയാമഃ
ധനോഃ അധി പ്ര—വതഃ	
ആ	— ധനുഷസ്സകാശാൽ പ്രകൃഷ്ടവേഗേനഗച്ഛതഃ ബാണാൻ ശത്രൂൻ പരിയഥാമുഞ്ചതിതഥാ (ആ ഇതിഉപമാൎത്ഥേ)

സഃ (അഗ്നിഃ ധനുസ്ഥാനീയാൽ സ്വശരീരസകാശാൽ പ്രവതഃ, പ്രകൃഷ്ടവേഗവതഃ രശ്മീൻ)

ഋണ്വതി	— ഗമയതി

(കിം ച ഏവം പ്രവൃദ്ധോ ഗ്നിഃ) അഭിപ്രജൻ–ഭിഃ	— അനുഷ്ഠാനാർത്ഥം ആഭിതസ്സഞ്ചരന്ദിഃ
നവാ വയുനാ	— നൂതനാനി അനുഷ്ഠാനവിഷയാണി പ്രജ്ഞാനാനി
അധിത	— ധാരയതി, പ്രജ്ഞാപയതി

അർത്ഥം–പ്രകാശമാനനായ അഗ്നിയെ അരണികൾ കടയുന്ന കാലത്തിൽ പത്തു വിരലുകൾ വെവ്വേറെ പ്രീണിപ്പിക്കുന്നു, പരിചരിക്കുന്നു. യജമാനന്മാരായ നമ്മൾ രക്ഷണത്തിന്നായി അവിടത്തെ വിളിക്കുന്നു. വില്ലിൽനിന്ന് അതിവേഗത്തിൽ അമ്പുകൾ ശത്രുശിരസ്സിലെത്തിക്കുന്നപോലെ, ആ അഗ്നി വില്ലൊത്ത സ്വശരീരത്തിൽ നിന്ന് അതിവേഗത്തിൽ അമ്പുകൾക്കൊത്ത രശ്മികൾ വിടുന്നു. കൂടാതെ, ആളികത്തുന്ന അഗ്നി അനുഷ്ഠാനത്തിന്നായി ചുററും പെരുമാറുന്നവർക്ക് യാഗാനുഷ്ഠാന പ്രജ്ഞാനങ്ങൾ അപ്പപ്പോൾ ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കുന്നു. (ഓമ്മവിട്ടത്ത് ഓർമ്മിപ്പിക്കുന്നു.)

6 ത്വംഹ്യഗ്നേദിവ്യസ്യരാജസി
ത്വംപാർത്ഥിവസ്യപശുപാഇവത്മനാ
ഏനീതഏദൗബൃഹതീരഭിശ്രിയാ
ഹിരണ്യയീവക്വരീബർഹിരാശാതേ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ത്വം ഹി	
ദിവ്യസ്യ	— ദിവിഭവസ്യ ദേവാദേഃ
രാജസി	— ഈശിഷേ, ഈശ്വരോഭവസി
(തഥാ) പാർത്ഥിവസ്യ	— പൃഥിവീ സംബന്ധിനോ മനുഷ്യാദേഃ (രാജസി.)
ത്വം പശുപാഃ–ഇവ	— സ്വസാമർത്ഥ്യനൈവ പശൂനാം നിരോധന നിഗ്രഹനാദിവ്യാപാര

ത്മനാ — ആത്മനൈവ സാമർത്ഥ്യനൈവ അത്യന്തസ്വതന്ത്രഃ

(കിംച യസ്മാദേവം തസ്മാൽ) (തേ) ബർഹിഃ — യജ്ഞം

ബൃഹതീ — മഹത്യൌ, അതിവിസ്തൃതേ

അഭി-ശ്രിയാ — പ്രാപ്തൈശ്വര്യേ

ഹിരണ്യയീ — ഹിതരമണീയേ

വകരീ — അതികുശലം ശബ്ദയന്ത്യൌ

തേ ഏതേ ഏനീ — പ്രസിദ്ധേ, ഏതവർണ്ണേ, ശുഭ്രവർണ്ണേ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ

ആശാതേ — അശ്നവാതേ, വ്യാപ്നവതഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്നുതന്നെ ദ്യോവിലുള്ള ദേവാദികളുടെ ഈശനായി ഭവിക്കുന്നു. ഭൂവിലുള്ള മനുഷ്യാദികളുടേയും ഈശ്വരനാകുന്നു. അവിടുന്ന് പശുക്കളെ തടഞ്ഞും വിട്ടും കൊണ്ടുനടക്കുന്ന മാട്ടുമേയ്പ്പുകാരനെന്നപോലെ സ്വന്തമായ കഴിവിനാൽ ഏററവും സ്വതന്ത്രനാകുന്നു. ഇപ്രകാരമാകയാൽ പരന്ന് പെരുമയാൎന്നവരും ഐശ്വര്യസമൃദ്ധിയാൎന്നവരും സ്വൎണ്ണവൎണ്ണമുററവരും അതികൗശലത്തോടുകൂടി ശബ്ദിക്കുന്നവരും പച്ചനിറംപൂണ്ടവരും ആയ ആ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ ഈ യജ്ഞത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു.

7 അഗ്നേ ജുഷസ്വ പ്രതിഹര്യതദ്വചോ
മന്ദ്രസ്വധാവ ഋതജാതസുക്രതോ
യോ വിശ്വതഃ പ്രത്യങ്ങസിദർശതോ
രണ്വസ്സംദൃഷ്ടൌ പിതുമാ ഇവക്ഷയഃ വ, 13

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ജുഷസ്വ — ഹവിസ്സേവസ്വ

തദ് വചഃ പ്രതി ഹര്യ — താദൃശം വാഗ്രൂപം സ്തോത്രം പുനഃ കാമയസ്വ

ഹേ മന്ദ്ര, സ്വധാ–വഃ,
ഋത–ജാത, സു–ക്രതോ, — മദനശീല, ഹവിർല്ലക്ഷണാന്നവൻ, യജ്ഞാർത്ഥമുൽപന്ന, ശോഭനകാമൻ, (അഗ്നേ,)
യഃ വിശ്വതഃ — സർവ്വസ്യ സ്ഥാവരജംഗമസ്യ ജഗതഃ
പ്രത്യങ് അസി — അഭിമതഃ, അനുകൂലഃ അപരാങ്മുഖോസി
(തഥാ) ദർശതഃ — ദർശനീയഃ
സം–ദൃഷ്ടൗ രണ്വഃ — സമ്യക് ദർശനേ സർവ്വസ്യ രമയിതാ
പിതുമാൻ–ഇവ — അതിപ്രഭൂതാന്ന സ്വാമീയഥാ സർവ്വൈഃ സേവ്യഃ, ഗന്തവ്യഃ തഥാ
ക്ഷയഃ — നിവാസവാൻ (ഭവതി)

അർത്ഥം–അല്ലയോ അഗ്നേ, ഹവിസ്സ സ്വീകരിച്ചാലും, പ്രീതനായാലും, വാഗ്രൂപമായ സ്തോത്രത്തെ ഇനിയും ഇഷ്ടപ്പെട്ടാലും. ഹർഷശീലനും ഹവിരന്നത്തോടുകൂടിയവനും യജ്ഞത്തിന്നായി പിറന്നവനും ശോഭനകർമ്മാവുമായ അഗ്നേ, യാതൊരവിടുന്ന് സ്ഥാവരജംഗമാത്മകമായ ജഗത്തിന്ന് മുഴുവൻ അഭിമതനും, അനുകൂലനും, അഭിമുഖനുമാണോ, അതുപോലെ എല്ലാവർക്കും കാണത്തക്കവനാണോ, കാഴ്ചയിൽ എല്ലാവരെയും സുഖിപ്പിക്കുന്നവനാണോ, ആ അവിടുന്ന് മികച്ച ഒരു നെല്ലുടമ എപ്രകാരമെല്ലാവർക്കും സ്തുത്യനും ശരണ്യനുമാകുന്നുവോ, അപ്രകാരം ആശ്രയഭൂതനായി ഭവിക്കുന്ന

1 തം പൃച്ഛതാ സ ജഗാമാ സ വേദ
സ ചികിത്വാ ഈയതേ സാ ന്വീയതേ
തസ്മിന്ത്സന്തി പ്രശിഷസ്തസ്മിന്നിഷ്ടയഃ
സ വാജസ്യ ശവസഃ ശുഷ്മിണസ്പതിഃ

അന്വയം:—

(ഹേ യജമാനാഃ,) തം
(അഗ്നിം) പൃച്ഛത — യൽ സ്വൎഗ്ഗാദി വിഷയം തൽ
സഃ ജഗാമ — സൎവ്വത്ര ഗച്ഛതി
സഃ വേദ — പ്രഷ്ടവ്യം ജാനാതി
സഃ ചികിത്വാൻ — ചേതനാവാൻ, വിശേഷജ്ഞഃ
(സഃ ഏവ) ഈയതേ — ജ്ഞേയസകാശം ഗച്ഛതി
സഃ ന ഈയതേ — യൽ യജമാനസ്യ ജ്ഞേയ
മസ്തിതദൎത്ഥം
ജ്ഞാതും ശീഘ്രമേവ ഗച്ഛതി
(തത്ര അപേക്ഷിതാഃ കാമാസ്സന്തി)
(കിംച) തസ്മിൻ
പ്ര—ശിഷഃ സന്തി — അഗ്നൌ പ്രശാസനാനി നിയ
മനസാമൎത്ഥ്യാനി സാധയിതും
ശക്തിരസ്തി
(കിംച) തസ്മിൻ ഇഷ്ടയഃ — അഗ്നൌ ഏഷ്ടവ്യാ ഭോഗാസ്സന്തി
സഃ വാജസ്യ — അന്നസ്യ
ശവസഃ പതിഃ — ബലസ്യപാലയിതാ, ദാതാ
(കിംച) ശുഷ്മിണഃ
(പതിഃ) — ബലവതാംസ്വാമീ
(യസ്മാദയം താദൃശോമഹാനഭാവഃ തസ്മാൽ തമേവപൃഷ്ട്വാ പുരു
ഷാൎത്ഥംസാധയത)

അൎത്ഥം—അല്ലയോ യജമാനന്മാരേ, സ്വൎഗ്ഗാദിവിഷയമേതോ, അതു് അവിടത്തോടു് (അഗ്നിയോടു്) ചോദിക്കുക. അവിടന്നു് എല്ലാടങ്ങളിലും പോയിട്ടുണ്ടു്. ചോദിയ്ക്കപ്പെടേണ്ടതു് അറിയുന്നു. അവിടന്നു് ചേതനാവാനാണു്, വിജ്ഞനാണു്. അവിടന്നുതന്നെ അറിയേണ്ടുന്നിടത്തു് പോകുന്നു. യജമാനന്നു് എന്തൊന്നറിയേണ്ടതുണ്ടോ അതിന്നുവേണ്ടി വേഗത്തിൽ പോകുന്നു. അവിടെ അപേക്ഷിക്കപ്പെട്ട അഭിലാഷങ്ങളൊക്കെ സാധിതങ്ങളാണു്. കൂടാതെ അഗ്നിയിൽ ശാസനശീലങ്ങളുണ്ടു്. അസാദ്ധ്യമായതിനെ നിയന്ത്രിച്ചു സാധിക്കാൻ ശക്തിയുണ്ടു്. അഗ്നിയിൽ, പ്രാപിക്കേണ്ട ഭോഗസുഖങ്ങളും ഉണ്ടു്. ആ അഗ്നി അന്നബലത്തിന്റെ പാലയിതാവാ

ണ്; ബലവാന്മാരുടെ നാഥനാണ്. അവിടന്ന് അപ്രകാരം മഹാനമാവനാകയാൽ അവിടത്തോട് ചോദിച്ച് പുരുഷാർത്ഥം സാധിക്കുക.

2 തമിത്പൃച്ഛന്തിനസിമോവിപൃച്ഛതി
സ്വേനേവധീരോമനസായദഗ്രഭീത്
നമൃഷ്യതേപ്രഥമംനാപരംവചോ
സ്യക്രത്വാസചതേ അപ്രദൃപിതഃ

അന്വയം:—

(സഃ അനന്യേനപ്രഷ്ടവ്യഃ)
തം ഇത് പൃച്ഛന്തി — തമേവാഗ്നിം പ്രശ്നസമയേപി
സിമഃ ന വി പൃച്ഛതി — സർവ്വജനഃ വിപരീതംനപൃച്ഛതി
(പൃഷ്ടോപി) ധീരഃ — ധീമാനയം
സ്വേന-ഇവ മനസാ — സ്വകീയയെവബുദ്ധ്യാ (ഇവശബ്ദഃ ഏവാർത്ഥഃ)
യത് അഗ്രഭീത് — യദ്വാക്യംവക്തവ്യത്വേനസ്വീകര്യാത്, തദേവാഗ്നിംപൃച്ഛതി, നതുബഹൂക്തോഷിതം
ഭീ
(അയമഗ്നിഃ) പ്രഥമം
വചഃ — സ്വസ്വവാക്യാത്പൂർവ്വമപി വചനം
ന മൃഷ്യതേ — ന സഹതേ
(തഥാ) അപരം (വചഃ) ന — സ്വവാക്യനന്തരമപി പ്രതിവചനം നമൃഷ്യതേ
(അസ്മാത്) അപ്ര-ദൃപിതഃ — അപ്രദൃപ്തഃ, അനുദ്ധതഃ
അസ്യ — മഹാന്തമേവസ്യാഗ്നേഃ
ക്രത്വാ സചതേ — യജമാനാദികമേണാസഹസം ഗച്ഛതേ, ജീവതി

അർത്ഥം—(അഗ്നിയോടു ചോദിക്കുന്നതു് നയത്തിലും മയത്തിലും വേണം) ചോദിക്കുമ്പോഴും അവിടുത്തോടു മാത്രമേ ചോദിക്കാവൂ, അന്യനോടു് പാടില്ല. ആരും വിപരീതം ചോദിക്കാറില്ല. ചോദിക്കപ്പെട്ടാലും ബുദ്ധിമാനായ അവിടുന്നു് സ്വന്തം ബുദ്ധികൊണ്ടു തന്നെ പറയേണ്ടതു് സ്വീകരിക്കും. അതിന്നു തക്കവിധമേ ചോദിക്കാവൂ അതിവാദം പാടില്ല. തന്റെ ഓരോ വാക്യത്തിന്നും ഇടയിൽ, മുമ്പുഞാനെന്നമട്ടിൽ, പറയുന്നതു് അവിടുന്നു് പൊറുക്കുകയില്ല. അവിടുന്നു് പറഞ്ഞശേഷം വീണ്ടും പറയുന്നതായ വാക്കും അവിടുന്നു് പൊറുക്കുകയില്ല. അതിനാൽ ഗർവ്വിഷ്ഠനാവാതെ, ഉദ്ധതനാകാതെ വേണം മഹാനുഭാവനായ അഗ്നിയോടു്, അവിടുത്തെ രക്ഷണം സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ടു വേണം, സംഗമിക്കാൻ, പെരുമാറാൻ. (ജ്ഞാനിയായ ഒരു മഹാന്റെ അടുക്കൽ സംശയനിവൃത്തിക്കു ചെല്ലുമ്പോൾ ആചരിക്കേണ്ട പെരുമാററരീതിയാണു് ഇവിടെ പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുള്ളതു്.)

3 തമിദ്ഗ്ച്ഛന്തിജുഹ്വ ൧ സ്തമർവ്വതീ
ർവ്വിശ്വാന്യേകശ്ശൃണവദ്വചാംസിമേ
പുരുപ്രൈഷസ്തതുരിര്യജ്ഞസാധനോ
ച്ഛിദ്രോതിശ്ശിശുരാദത്തസംരഭഃ

അന്വയം:—

ജുഹ്വഃ	— അസ്മദീയാ ജുഹ്വുപഭൃതാദയഃ ആജ്യപൂർണ്ണാഃ
തം ഇൽ ഗച്ഛന്തി	— തമേവാഗ്നിം പ്രീണയിതും ഗച്ഛന്തി
(കിംച) അർവ്വതീഃ	— പ്രാപ്തിമത്യഃ സ്തുതയഃ
തം (ഇൽഗച്ഛന്തി)	— തമേവഗച്ഛന്തി
(സഃ) ഏകഃ വിശ്വാനി	
മേ വചാംസി	— സർവ്വാണിമമസ്തോത്രാണി
ശൃണവത്	— ശൃണോതി (സർവ്വദേവതാത്മകത്വാത്)

പുരു–പ്രൈഷഃ — സർവ്വസ്യാജ്ഞാപയിതാ
തരുരിഃ — താരയിതാ
യജ്ഞ–സാധനഃ — അഗ്ന്യധീനത്വാൽ യജ്ഞ സാധകഃ
അച്ഛിദ്ര–ഊതിഃ — അവിച്ഛിന്ന രക്ഷണഃ
ശിശുഃ — ശിശുവത് പ്രിയകാരീ
(ഏവംഭൂതോഗ്നിഃ)
സം രഭഃ — യജ്ഞാദിസംരംഭവാൻ (സൻ)
ആ അദത്ത — ആദത്തേ, ഹവിരാദികം സ്വീകരോതി

അർത്ഥം–എന്റെ ജുഹു, ഉപഭൃത്ത് (ചക്രാകൃതിയിലുള്ള ഒരു യാഗോപകരണം) മുതലായവ നെയ്യ് നിറഞ്ഞ് ആ അഗ്നിയെത്തന്നെ ചെന്ന് പ്രാപിക്കുന്നു. അവിടെ എത്താൻ കഴിവുള്ള സ്തോത്രങ്ങളും അവിടുത്തെത്തന്നെ പ്രാപിക്കുന്നു. സർവ്വദേവതാത്മകത്വത്താൽ അവിടുന്നേകനാണ്, എന്റെ എല്ലാ സ്തോത്രങ്ങളും കേൾക്കുന്നു (എല്ലാ ദേവന്മാരും അഗ്നിയിലുണ്ടെന്ന് ശ്രുതി) എല്ലാവരോടും ആജ്ഞാപിക്കുന്നവനും എല്ലാവരെയും വിഷമങ്ങളിൽ നിന്ന് കരകയറ്റുന്നവനും യജ്ഞം അഗ്നിക്കധീനമാകയാൽ അത് സാധിപ്പിക്കുന്നവനും നിരന്തരമായ രക്ഷണത്തോടുകൂടിയവനും ഒരു കുട്ടിപോലെ പ്രിയങ്കരനുമായ ആ അഗ്നി യജ്ഞാദികർമ്മങ്ങളിൽ ഏർപ്പെട്ട് ഹവിസ്സുമുതലായവ സ്വീകരിക്കുന്നു.

4 ഉപസ്ഥായഞ്ചരതി യത് സമാരത
സദ്യോജാതസ്തത്സാര യുജ്യേഭിഃ
അഭിശ്വാന്തം മൃശതേ നാന്ദ്യേമുദേ
യദീം ഗച്ഛന്ത്യുശതീരപിഷ്ഠിതം

5 സ ഈം മൃഗോ അപ്യോ വനർഗ്ഗു
രുപ ത്വച്യുപമസ്യാം നിധായി
വ്യബ്രവീദ്വയുനാ മർത്തേഭ്യോ
ഗ്നിർവിദ്വാ ഋതചിദ്ധി സത്യഃ (വ 14)

അന്വയം –

സഃ ഈം ഉപ–മസ്യാം — സ ഏവാഗ്നിഃ ഉപമായാം, ഉപമാസ്പദായാം
ത്വചി — ഓഷധ്യാദിഭിരാച്ഛാദിതായാം വേദ്യാം
ഉപ നി ധായി — നിധിവത് ഉപസ്ഥാപ്യതേ
(സഃ) മൃഗഃ — അന്വേഷണശീലഃ
അപ്യഃ — ആപ്യഃ ഗന്തവ്യഃ, കർമസുസാധുഃ
വനർഗ്ഗുഃ — വനഗാമീ
മർത്തേഭ്യഃ — മരണധർമേഭ്യോ യജമാനേഭ്യഃ
വയുനാ — വയുനാനി, പ്രജ്ഞാനാനി, അനുഷ്ഠേയജ്ഞാനാനി
വി അബ്രവീത് — വിശേഷേണ ബ്രവീതി, ഉപദിശതി
(അയം) അഗ്നിഃ വിദ്വാൻ — സർവജ്ഞഃ
ഋത–ചിത് — യജ്ഞസ്യചേതിതാ, ജ്ഞാതാ
സത്യഃ ഹി — സത്സു ഭവഃ, സമ്യക് ഫലപ്രദഃ ഖലു

അർത്ഥം—ആ അഗ്നി തന്നെ ഉപമാസ്പദവും (പലതിനോടും തുല്യതയാർന്നതും) ദർഭ, സോമലത, പലവിധം ചമതകൾ, മുതലായവയാൽ മൂടിയതുമായ വേദിയിൽ ഒരു നിധിപോലെ സ്ഥാപിയ്ക്കപ്പെടുന്നു. അവിടന്ന് അന്വേഷണശീലനാണ് (എല്ലാം നോക്കിക്കണ്ടു മനസ്സിലാക്കുന്നവൻ) അടുത്ത് ചെല്ലാവുന്നവനാണ്, കർമ്മങ്ങളിൽ ഇണങ്ങിയവനാണ് കാട്ടു പുകുന്ന

വനാണ്. അപ്രകാരമുള്ള അഗ്നി മരണധർമ്മികളായ യജമാനന്മാർക്ക് കർമ്മാനുഷ്ഠാനവിധികൾ വേണ്ടപോലെ ഉപദേശിക്കുന്നു. ഈ അഗ്നി സർവ്വജ്ഞനും യജ്ഞവിത്തമമാണ്. സത്തിൽ നിന്ന് ഉൽപന്നനായി, കർമ്മഫലം വേണ്ടപോലെ കൊടുക്കുന്നവനുമത്രേ.

1 ത്രിമൂർധാനം സപ്തരശ്മിം ഗൃണീഷേ
ന്യൂനമഗ്നിം പിത്രോരുപസ്ഥേ
നിഷത്തമസ്യ ചരതോധ്രുവസ്യ
വിശ്വാദിവോരോചനാപപ്രിവാംസം

അന്വയം:—

ത്രി-മൂർധാനം	— ക്ഷിത്യന്തരിക്ഷദ്യുലോകാഖ്യ സ്ഥാനത്രയോപേതം
സപ്ത-രശ്മിം	— നിയാമക സപ്തജ്വാലായുക്തം
അന്യൂനം	— അന്യൂനം, അവികലം, സമ്പൂർണ്ണം
പിത്രോഃ ഉപ-സ്ഥേ	
നി-സത്തം	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യോരുത്സംഗേ, തയോർമ്മധ്യേ ഭൂമിസ്ഥ ദ്രവ്യേണ ദ്യുലോകസ്ഥദേവതാഭ്യസ്സാധ്യത്വാൽ
ആപപ്രി-വാംസം	— സർവ്വതഃ പൂരയന്തം
അഗ്നിം ഗൃണീഷേ	— ഗൃണീഹി, സ്തുഹി
(കിംച) ധ്രുവസ്യ	— നിത്യതയാൽ അവിചലിതസ്യ
ചരതഃ	— സർവ്വത്ര ജ്വാലാഭിർഗ്ഗച്ഛതഃ
ദിവഃ അസ്യ	— രോചമാനസ്യാഗ്നേഃ
വിശ്വാ രോചനാ	— സർവ്വാണി രോചമാനാനി തേജാംസി (പ്രാപ്നുവന്തി)

അൎത്ഥം—ഭൂമി, അന്തരിക്ഷം, ദ്യോവ് എന്നീ മൂന്നു ലോകങ്ങളിലും സ്ഥാനമുള്ളവനും, ഏഴു ജ്വാലാവിശേഷങ്ങളോടു കൂടിയവനും, (കാളി, കരാളി, മനോജവ, സുലോഹിത, സുധൂമ്രവൎണ്ണ, സ്ഫുലിംഗിനി, വിശ്വരുചി എന്നിവ അഗ്നിയുടെ ഏഴു ജ്വാലകളാം അല്ലെങ്കിൽ നാവുകളാം) സമ്പൂൎണ്ണനും, ദ്യാവാപൃഥിവികളുടെ മധ്യത്തിൽ ഭൂമിയിലെ ദ്രവ്യങ്ങളെ ദ്യുലോകദേവന്മാൎക്ക് എത്തിച്ചുകൊടുത്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവനും, എല്ലാടവും നിറയുന്നവനുമായ അഗ്നിയെ, ഹേ അന്തരാത്മാവേ, സ്തുതിച്ചാലും. കൂടാതെ നെയ്യൊഴിച്ച് ഇളകാതെ ഉറച്ചവനും ജ്വാലകളാൽ എങ്ങും ചരിക്കുന്നവനും, പ്രകാശമാനനുമായ അവിടത്തെ തേജസ്സുകൾ എമ്പാടും വ്യാപിക്കുന്നു.

2 ഉക്ഷാമഹാँ അഭിവവക്ഷഏനേ
അജരസ്തസ്ഥാവിതഊതിരൃഷ്വഃ
ഉൎവ്യാഃ പദോനിദധാതിസാനൌ
രിഹന്ത്യൂധോ അരുഷാസോഅസ്യ .

അന്വയം.—

ഉക്ഷാ — സേക്താ, ഫലപ്രദാനസമൎത്ഥഃ
മഹാൻ — സ്വമഹിമ്നാത്മരൂപേണ ഉദ്ധൃതവൃഷഭസദൃശഃ (അയമഗ്നിഃ)
ഏനേ അഭി — ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ അഭിക്രമ്യ, വ്യാപ്യ
വവക്ഷ — വഹതി, വ്യാപ്നോതി
(വൃഷ്ട്യാദിപ്രദാനേന ഹവിർവ്വഹനേനച ലോകദ്വയസ്യ വാസിനഃ, ദേവാൻ മനുഷ്യാംശ്ചരക്ഷതി)
(കിംചായം) അജരഃ,
ഋഷ്വഃ — ജരാരഹിതഃ, ഉക്ഷഃ
ഇതഃ-ഊതിഃ — പ്രാപ്തരക്ഷണഃ (സൻ)
തസ്ഥൌ — സ്ഥിതോവൎത്തതേ
(അദന്താം) ഉൎവ്യാഃ — വിസ്തൃതായാഭൂമ്യാഃ
സാനൌ — സമുച്ഛ്രിതപ്രദേശേ, വേദ്യാം

പദഃ നി ദധാതി — പദാനിസ്ഥാപയതി
(കിംച) അസ്യ
അരുഷാസഃ — അഗ്നേഃ ആരോചമാനാഃ
ഊധഃ രിഹന്തി — ഊധസ്ഥാനീയം യജ്ഞംരിഹന്തി ബ്രഹ്മവച്ച്സേനയജമാനാരിഹന്തി, അഭിമതസ്വഗ്ഗാദീനി ലിഹന്തി

അത്ഥം-കമ്മഫലപ്രദാതാവും പെരുത്ത സ്വരൂപംകൊണ്ടു് തലയുയർത്തിയ കാളയ്ക്കൊത്തവനുമായ ഈ അഗ്നി ദ്യാവാപൃഥിവികളെ അതിക്രമിച്ചു് വ്യാപിയ്ക്കുന്നു. മഴ പെയ്യിച്ചും ഹവിസ്സുകൊണ്ടുപോയും മനുഷ്യക്കും ദേവന്മാക്കും രക്ഷനല്കുന്നു. കൂടാതെ, അവിടുന്നു് ക്ഷീണിയ്ക്കാത്തവനും കാമം വഷിയ്ക്കുന്നവനും ഏവക്കും എത്തിച്ച രക്ഷണത്തോടുകൂടിയവനുമായി വർത്തിയ്ക്കുന്നു. പിന്നെ, വിസ്തൃതയായ ഭൂമിയുടെ മുകളം പ്രദേശത്തു് അതായതു് യാഗവേദിയിൽ (യാഗവേദി സമുച്ഛ്രിതം, ഉന്നതമായതു് ഭൌതികമായിട്ടല്ല, പരിശുദ്ധിയും ശ്രേഷ്ഠതയും കൊണ്ടു് അതു് താണിടത്തായാലും ഉയന്നതാണു്.) കാൽകുത്തുന്നു. ആ അഗ്നിയുടെ അകിടിന്റെ സ്ഥാനത്തുള്ള യജ്ഞത്തെ ബ്രഹ്മവച്ച്സ്സുകൊണ്ടു് പ്രകാശിയ്ക്കുന്ന യജമാനന്മാർ നക്കുന്നു; അഭീഷ്ടമായ സ്വഗ്ഗാദിഫലത്തെ നക്കുന്നു അതായതു് യജ്ഞം അഗ്നിയാകുന്ന പശുവിന്റെ അകിടുപോലെയാണു്. അതു കറന്നാൽ, യാഗമനുഷ്ഠിച്ചാൽ, ഫലം യജമാനന്നു് നക്കാവുന്ന വിധം, അനുഭവിയ്ക്കാവുന്ന വിധം കിട്ടുന്നു.

3 സമാനം വത്സമഭിസഞ്ചരന്തീ
വിഷ്വഗ്ധേനൂ വിചരതസ്സുമേകേ
അനപവൃജ്യാം അധ്വനോ മിമാനേ
വിശ്വാൻ കേതാം അധിമഹോദധാനേ

അന്വയം —

സു-മേകേ — ശോഭനകർമ്മാണൌ, പരിചരണകുശലേ
അനപ-വൃജ്യാൻ — അപവർജ്ജനീയ രഹിതാൻ
അധ്വനഃ മിമാനേ — അഗ്നേഃ പ്രാന്തപ്രദേശാൻ കേശാദ്യമേധ്യരഹിതാൻ സമ്പാദയിത്ര്യൌ
വിശ്വാൻ കേതാൻ — സർവ്വാണി പ്രവർദ്ധന വിഷയാണി പ്രജ്ഞാനാനി
മഹഃ അധി ദധാനേ — മഹാന്തി അധികം ധാരയന്ത്യൌ
(ദ്വേ) ധേനൂ — അഗ്നിഹിതകരണേന പ്രീണയിത്ര്യൌ ജായാപതീരൂപേ അധ്വര്യുയജമാനരൂപേ
സമാനം വത്സം — ഏകമേവ വത്സസ്ഥാനീയം, പുത്രവദ്ധർഷഹേതും അഗ്നിം
അഭി സം-ചരന്തീ — അഭിമുഖം സഞ്ചരന്ത്യൌ
വിഷ്വക് വി ചരതഃ — സഞ്ചരതഃ

അർത്ഥം—ശോഭനകർമ്മമുറ്റവരും പരിചരണശീലമുള്ളതും, അടിച്ചുവാരേണ്ടും തലനാര് മുതലായ അശുദ്ധികൾ അഗ്നിസമീപത്തിൽ നിന്ന് ഒഴിച്ചു തെളിയിക്കുന്നവരും, അഭിവൃദ്ധിവിഷയങ്ങളായ അറിവുകൾ നന്നായി അധികമുൾക്കൊണ്ടവരുമായ രണ്ടു പശുക്കൾ, അഗ്നിയെ ഹിതാനുവർത്തനംകൊണ്ട് പ്രീണിപ്പിക്കുന്ന ഭാര്യാഭർത്താക്കൾപോലെയുള്ള (അധ്വര്യുയജമാനന്മാരാകുന്ന പശുക്കൾ, രണ്ടുപേരും ചേർന്ന കുട്ടിയെപ്പോലെ ഹർഷകരനായ അഗ്നിയെ അഭിമുഖമായി ചരിച്ചുകൊണ്ട് വളരുന്നു (തലകൊടുക്കുന്ന സ്ഥാനത്ത് നറുങ്ങുകൂട്ടിയും, നക്കിത്തലോടുന്ന സ്ഥാനത്ത് അന്ന് ഊക്കിക്കൂട്ടിയും, മററും അഗ്നിശിശുവിനെ ശുശ്രൂഷിക്കുന്ന അധ്വര്യുയജമാനന്മാരെ ഭാര്യാഭർത്താവെന്നും കല്പിച്ചിട്ടുള്ളത് അവരുടെ ഇണക്കം കാണിക്കാനാണ്; ആ ഇണക്കംകൊണ്ടു മാത്രമേ യാഗം പൂർണ്ണമാകൂ)

4 ധീരാസഃ പദംകവയോനയന്തി

നാനാഹൃദാരക്ഷമാണാ അജൂര്യം

സിഷാസന്തഃ പര്യപശ്യന്തസിന്ധു

മാവിരേഭ്യോഅഭവൽസൂര്യോനൄൻ

അന്വയം:—

കവയഃ	— ക്രാന്തദർശിനഃ, അനൂചാനാഃ
നാനാ ഹൃദാ രക്ഷമാണാഃ	— ബഹുപ്രകാരയാബുധ്യാധാരയമാണാഃ
സിന്ധും സിസാസന്തഃ	— സ്യന്ദമാനം, യജ്ഞദ്വാരാ ഫലാനിസ്രവന്തം, (അഗ്നിം) സംഭക്തുമിച്ഛന്തഃ
ധീരാസഃ	— ധീരാഃ, ധീമന്തഃ, പ്രയോഗജ്ഞാഃ, അധ്വര്യ്വാദയഃ
അജൂര്യം	— അജര്യം, അജീർണ്ണം (അഗ്നിം)
പദം നയന്തി	— സർവ്വകാമാനാമാസ്പദം വേദിലക്ഷണം സ്ഥാനം മഥനദേശാൽ പ്രാപയന്തി
പരി അപശ്യന്ത	— പരിതഃ പശ്യന്തി, ശുശ്രൂഷന്തേ
(കിംച) സൂര്യഃ	— സർവ്വസ്യ പ്രസവിതാ (അയമഗ്നിഃ)
ഏഭ്യഃ നൄൻ	— ഏവം കർത്തൃഭ്യഃ നേതൃഭ്യഃ
ആവിഃ അഭവൽ	— തേഷാമനുഗ്രഹേണ പ്രത്യക്ഷോഭൂൽ

അർത്ഥം—അപ്പുറം കാണുന്നവരും വേദവേദാംഗ വിദ്വാന്മാരും നാനാവിധമായ ബുദ്ധികൊണ്ടു ബഹുവിഷയങ്ങളും ഉൾക്കൊള്ളുന്നവരും യജ്ഞം വഴിക്കു സൽഫലമൊഴുക്കുന്ന അഗ്നിയെ ആശ്രയിയ്ക്കുന്നവരും ധീമാന്മാരും പ്രയോഗജ്ഞരുമായ അധ്വര്യു മുതലായവർ അഗ്നിയെ കടഞ്ഞു തെളിഞ്ഞ ദിക്കിൽനിന്നു സർവ്വാഭീഷ്ടസ്ഥാനമായ വേദിയിലേക്കു കൊണ്ടു പോകുന്നു; എമ്പാടും നോക്കി ശുശ്രൂഷിക്കുന്നു. കൂടാതെ എല്ലാ

റ്റിനെയും ഉളവാക്കുന്ന ഈ അഗ്നി ഇപ്രകാരം പരിചരിക്കുന്ന യാഗനേതാക്കൾക്കെല്ലാം, അവരിൽ അനുഗ്രഹത്തോടുകൂടി പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു.

5 ദിദൃക്ഷേണ്യഃ പരികാഷ്ഠാസു ജേന്യ
ഈളേന്യോ മഹോ അർഭായ ജീവസേ
പുരുത്രാ യദഭവത്സൂരഹൈഭ്യോ
ഗർഭേഭ്യോ മഘവാ വിശ്വദർശതഃ വ 15

അന്വയഃ:—

(അയമഗ്നിഃ) പരി
കാഷ്ഠാസു — പരിതഃ ക്രാന്താസു വർത്തമാനാസു ദിക്ഷു
ദിദൃക്ഷേണ്യഃ — അനുഗ്രഹബുദ്ധ്യാ ദർശനാർഹഃ (ഭവതി)
(അത ഏവ) ജേന്യഃ — ജയശീലഃ (ഭവതി)
മഹഃ — മഹതോ ദേവാദേഃ (ഹവിഷ്പ്രദാനേന)
അർഭായ — അൽപകസ്യ, അല്പസ്യ യജമാനാദേഃ (ധനപ്രദാനേന)
ജീവസേ — ജീവനായ
(കിം ച താദൃശപ്രദാനസമയേ) ഈളേന്യഃ — സ്തുത്യഃ
യത് അഹ പുരു-ത്രാ — യസ്മാത് ഖലു ബഹുദേശേഷു
മഘ-വാ — ഹവിരന്നവാൻ
വിശ്വ-ദർശതഃ — സർവ്വവിഷയ ദ്രഷ്ടവ്യവാൻ (അഗ്നിഃ)
ഏഭ്യഃ ഗർഭേഭ്യഃ — ഏതാദൃശാനാം ഗർഭാൻ, ശിശുവദത്യന്ത രക്ഷണീയാനാം
സൂഃ അഭവത് — പ്രസവിതാ, ഉത്പാദയിതാ (ഭവതി)
(തസ്മാത് തം ദേവപദം നയതി)

അർത്ഥം—ഈ അഗ്നി പരസ്പരം കടന്നുനില്ക്കുന്ന പത്തുദിക്കുകളിലും അനുഗ്രഹശീലനായി കാണപ്പെടുന്നവനാകുന്നു. ജയശീലനാകുന്നു. മഹാന്മാരായ ദേവന്മാർക്ക് ഹവിസ്സെത്തിച്ചു കൊടുത്തും, അല്പന്മാരായ യജമാനന്മാർക്ക് ജീവിക്കാൻ കർമ്മഫലമായി ഐശ്വര്യം നല്കിയും വർത്തിക്കുന്ന അവിടുന്ന്, അപ്രകാരം ഫലദാനം ചെയ്യുന്ന വേളയിൽ സ്തുതിക്കപ്പെടേണ്ടവനാകുന്നു. യാതൊരു കാരണത്താലാണോ അവിടുന്ന് ബഹുദേശങ്ങളിൽ കാണേണ്ടതുമുഴുവൻ കണ്ടുകൊണ്ട്, സമസ്തലോകകർമ്മസാക്ഷിയായി ഗർഭശിശുക്കളെപ്പോലെ രക്ഷിക്കപ്പെടേണ്ടവരായ ഋത്വിഗാദികളുടെ ഉൽപാദയിതാവായി ഭവിക്കുന്നത് ആ കാരണത്താലാണ് അവർ അവിടുത്തെ വേദിയിലേക്കു നയിക്കുന്നത്.

വർഗ്ഗം—16—

1 കഥാതേ അഗ്നേ ശുചയന്ത ആയോ

ർദ്ദദാശുർവ്വാജേഭിരാശുഷാണാഃ

ഉഭേയത്തോകേ തനയേ ദധാനാ

ഋതസ്യ സാമന്രണയന്ത ദേവാഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, തേ	— തവസംബന്ധിനോ രശ്മയഃ
ശുചയന്തഃ	— ദീപ്തിം സർവ്വത്ര പ്രകടയന്തഃ
ആശുഷാണാഃ	— ആശു, ശീഘ്രംസംഭക്താരഃ
വാജേഭിഃ	— അന്നൈഃ (സഹിതം)
ആയോഃ	— ആയുഃ, ആയുഷ്യം (കർമ്മണിഷഷ്ഠീ)
കഥാ ദദാശുഃ	— കേനോപായേനദദാതി?
യൽ ഉഭേ	— ഉക്തേ അന്നായുഷീ
തോകേ തനയേ	— പുത്രേ തൽ പുത്രാദൌച
ദധാനാഃ	— ധാരയന്തഃ
ദേവാഃ	— വ്യവഹർത്താരോയജമാനാഃ
ഋതസ്യ സാമൻ	— യജ്ഞസ്യസംബന്ധിനി രഥന്തരാദൌസാമ്നി

രണയന്ത — രമന്തേ രമയന്തി, ശബ്ദയന്തി (യസ്മാത് അന്നായുഷ്പുത്രാദിസഹിതാഃ സോമേനേഷ്ട്വാ സാമ്നി രമന്തേ തസ്മാത് രശ്മയഃ ദദാതി).

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുത്തെ രശ്മികൾ പ്രകാശമെങ്ങും വിതറിക്കൊണ്ടും വേഗമല്ല്യാടനുറ്റമത്തിക്കൊണ്ടും അന്നങ്ങളോടും (ജീവനോപായങ്ങളോടും) ആയുസ്സ് എന്തുപായംകൊണ്ടാണ് കൊടുക്കുന്നത്? ഏതു കാരണത്താൽ മേൽ പറഞ്ഞ രണ്ടും, അന്നവും ആയുസ്സും, പുത്രനിലും പൌത്രപ്രപൌത്രാദികളിലും ധരിച്ചുകൊണ്ട് (ആശംസിച്ചുകൊണ്ട്) കർമ്മത്തിലേർപ്പെട്ട യജമാനന്മാർ യജ്ഞസംബന്ധമായ രഥന്തരാദി സാമത്തിൽ രമിക്കുന്നുവോ, സാമം ചൊല്ലുന്നുവോ, ആ കാരണത്താലാണ് അഗ്നിരശ്മികൾ അന്നായുസ്സുകളരുളുന്നത് (അന്നം, ആയുസ്സ്, മുറിയാത്ത സന്തതി എന്നിവ മൂന്നും അഗ്നിയെ മുൻനിർത്തിയ സല്ക്കർമ്മങ്ങൾകൊണ്ടാണ് ലഭിക്കുന്നത്. സാമഘോഷം ഉപലക്ഷണമായി പറഞ്ഞ യാഗഭാഗം മാത്രം)

2 ബോധാമേ അസ്യവചസോയവിഷ്ഠ
മംഹിഷ്ഠസ്യപ്രഭൃതസ്യസ്വധാവഃ
പീയതിത്വോഅനുത്വോഗൃണാതി
വന്ദാരുസ്തേതന്വം വന്ദേ അഗ്നേ

അന്വയം:—

ഹേ യവിഷ്ഠ സ്വധാ-വഃ, — യുവതമ, ഹവിർല്ലക്ഷണാന്നവൻ
മേ മംഹിഷ്ഠസ്യ — മദീയസ്യ അതിശയേന പൂജനീയസ്യ
പ്ര-ഭൃതസ്യ — പ്രകർഷേണ സമ്പാദിതസ്യ
അസ്യ വചസഃ — ഇദാനീം ക്രിയമാണസ്യ സ്തുതിരൂപസ്യ വചനസ്യ (കർമ്മണി ഷഷ്ഠി)
ബോധ — ബുദ്ധ്യസ്വ, സ്തുതോഭവ
ഹേ അഗ്നേ, ത്വഃ — ഏകഃ (ജനഃ)

പീയതി	— ഹിനസ്തി, യജ്ഞാദിനാ ന പൂജയതി
ത്വഃ അനു ഗൃണാതി	— ഏകഃ അനുകൂലമുച്ചാരയതി
(തയോർമ്മധ്യേ) വന്ദാരുഃ	— വന്ദനശീലഃ (അഹം)
തേ തന്വം വന്ദേ	— തവമൂർത്തിം സ്തൌമി

അർത്ഥം—അല്ലയോ നിത്യയുവാവേ, ഹവിരന്നത്തോടുകൂടിയ അഗ്നേ, ഏറ്റവു പൂർണ്ണീയവും നന്നായി ഉരുവിട്ടു പഠിച്ചതുമായ എന്റെ (ഈ ചൊല്ലുന്ന) സ്തോത്രത്തെ അറിഞ്ഞാലും, അവിടുന്ന് സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവനായി കരുതിയാലും അല്ലയോ അഗ്നേ, ലോകത്തിൽ ഒരുവൻ വകവെക്കാതിരിക്കുന്നു യജ്ഞാദിയാൽ പൂജിയ്ക്കാതിരിക്കുന്നു ഒരുവൻ അവിടേയ്ക്കനുകൂലമായി പറയുന്നു. അവരുടെ ഇടയിൽ വന്ദനശീലനായ ഞാൻ അവിടുത്തെ മൂർത്തിയെ സ്തുതിക്കുന്നു

3 യേ പായവോ മാമതേയന്തേ അഗ്നേ
പശ്യന്തോ അന്ധം ദുരിതാദരക്ഷൻ
രരക്ഷതാന്ത്സുകൃതോ വിശ്വവേദാ
ദിപ്സന്ത ഇദ്രിപവോനാഹദേഭുഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ,

തേ യേ പായവഃ	— തവസംബന്ധിനഃ പ്രസിദ്ധാഃ പാലയിതാരോരശ്മയഃ
മാമതേയം	— മമതായാഃ പുത്രം ദീർഘതമസം
അന്ധം പശ്യന്തഃ	— ''അന്ധോയം, അതോസ്മാഭിഃ രക്ഷണീയഃ'' ഇത്യവഗച്ഛന്തസ്സന്തഃ
ദുഃ—ഇതാൽ അരക്ഷൻ	— ദുഷ്ടം പ്രാപ്താൽ ദുഃഖാൽ രക്ഷിതവന്തഃ
താൻ (രശ്മീൻ) ഇൽ	
സു—കൃതഃ	— സുഖകർത്തൃനേവ

വിശ്വവേദാഃ ററക്ഷ — വിശ്വപ്രജ്ഞഃ (ത്വം) രക്ഷതി (അസ്മൽപാലനായ തൈഃ ഭാസ്വാനപി രക്ഷിഷ്യതി)

(ഏവം രക്ഷിതാനസ്മാൻ)

ദിപ്സന്തഃ — ഹിംസിതുമിച്ഛന്തഃ

രിപവഃ ന അഹ ദേഭുഃ — കാമാദയഃ ന ഖലു ഹിംസിതും ശക്നുവന്തി

ഭാവം—ഇവിടെ ഒരു കഥ സൂചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. ഉചഥ്യൻ, ബൃഹസ്പതി എന്ന രണ്ടു ഋഷികളുണ്ടായിരുന്നു. ഉചഥ്യന്റെ പത്നി മമത ഗർഭിണിയായ കാലത്ത് ബൃഹസ്പതി അവളെപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോയി രമിച്ചു. ശുക്ലസ്രവണ സമയത്ത് മുമ്പ് ഗർഭത്തിലുണ്ടായിരുന്ന ഉചഥ്യന്റെ ഗർഭശിശുരൂപമായ രേതസ്സ് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു. "മുനേ, രേതസ്സ് വിടരുത്, ഞാൻ ഇവിടെ മുമ്പ് വന്നിരിക്കുന്നു. ശുക്ലസങ്കരം വരുത്തരുത്" ഇതുകേട്ട ബൃഹസ്പതി രേതസ്സ് പിൻവലിച്ച്. ഇപ്രകാരം ശപിച്ചു "ഗർഭമേ, എന്റെ രേതസ്സിനെ നീ നിരോധിച്ചതിനാൽ നീണ്ടകാലം ഇരുളിലാവും, ജന്മനാ അന്ധത ഭവിക്കും" ഇപ്രകാരം ശപിക്കപ്പെട്ട മമതയുടെ ഗർഭത്തിൽ നിന്ന് ദീർഘതമസ്സുണ്ടായി. അന്ധതാവ്യഥിതനായ അദ്ദേഹം അഗ്നിയെ സ്തുതിച്ചു. പ്രീതനായി അഗ്നി അന്ധത്വം നീക്കിക്കൊടുത്തു

അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടത്തെ പ്രസിദ്ധിയാർന്ന രക്ഷണശീലങ്ങളായ രശ്മികളേവയാണോ, മമതയുടെ പുത്രനായ ദീർഘതമസ്സിനെകണ്ട്, ("ഇവൻ അന്ധൻ, രക്ഷിക്കപ്പെടേണ്ടവൻ" എന്നു തോന്നി) ദാരുണമായ ദുഃഖത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിച്ചു, ആ സുകൃതാക്കളായ രശ്മികളെത്തന്നെ സർവ്വജ്ഞനായ അവിടുന്ന് (ഇപ്പോഴും) രക്ഷിക്കുന്നു, വഹിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. മേലിലും അവയാൽ ഞങ്ങളെ രക്ഷിക്കും. അപ്രകാരം രക്ഷയോടുകൂടിയ ഞങ്ങളെ ശപ്പിഷ്ഠരാകാൻ നോക്കുന്ന കാമാദി ശത്രുക്കൾ അതിന് ശക്തരാകയില്ല. അവിടത്തെ രക്ഷയുള്ളപ്പോൾ കാമാദികൾക്ക് ഞങ്ങളെ ബാധിക്കാൻ പറ്റുകയില്ല.

4 യോനോഅഗ്നേ അരരിവാഅഘായു

രരാതീവാമച്ഛ്യതിദ്വയേന

മന്ത്രോഗുരുഃ പുനരസ്തുസോഅസ്മാ

അനുമൃക്ഷീഷ്ടതന്വംദുരുക്തൈഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, നഃ യഃ

അഘ–യുഃ	—	ദുഷ്ടദ്രക്ഷിതാനസ്മാൻ യഃ മാരണാദിരൂപപാപേച്ഛാവാൻ
അരരി–വാൻ	—	അസ്മദ്ദാനപ്രതിബന്ധകഃ
അരാതി–വാ	—	സ്വയമദാനവാൻ, ശത്രുത്വമാച രൻ യഃ
ദ്വയേന	—	മാനസവാചികഭേദേനദ്വിവി ധേനമന്ത്രേണ

(ന ദദാമീതിമാനസോമന്ത്രഃ നിന്ദാദ്യാരോപേണദാനനിവാര ണംവാചികോമന്ത്രഃ അഥവാ വാചികകായികഭേദേനദ്വിവി ധേനമന്ത്രേണയോവിരുദ്ധമാചരതി, തംനസങ്കീർത്തയതി, യ ച്ചപ്രിയംബ്രൂതേ തംന കരോതി)

(ഈദൃശേനമന്ത്രേണയശ്ശത്രുഃ)

മച്ഛ്യതി	—	ഭർത്സയതി
സഃ മന്ത്രഃ അസ്മൈ പുനഃ		
ഗുരുഃ അസ്തു	—	മന്ത്രഃ അസ്യപ്രയോക്ത്രുരേവ ഗുരുഃ, ഗരിതാ, ഭക്ഷകോസ്തു
(തഥാ) ദുഃ–ഉക്തൈഃ	—	നിന്ദാരൂപൈർദുർവ്വാക്യൈഃ
തന്വം	—	സ്വകീയാം തനും
അനു മൃക്ഷീഷ്ട	—	അനുക്രമേണ ലുമ്പതു, സ്വാത്മാന മേവാവൃത്യ ഹേതു

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുത്തെ രക്ഷയിലുള്ള ഞങ്ങളെ മാരണോപദ്രവമേല്പിച്ചുനശിപ്പിച്ച്, ഞങ്ങളുടെ ദാന കർമ്മത്തെ മുടക്കുന്നവനായോ സ്വയം ദാനം കൊടുക്കാത്തവനും ശത്രു പോലെ പെരുമാറുന്നവനുമായോ, രണ്ടുതരത്തിൽ ഏവൻ പുറപ്പെടുന്നുവോ, അവൻെറ ദുരാലോചന (ഞങ്ങളെ ദ്രോഹി

ല്ലാനുള്ള ഉദ്ദേശം) അവനുതന്നെ വലുതായ വിഷമമാവട്ടെ, അതിന്റെ ഫലം അവന്തന്നെ അനുഭവിക്കട്ടെ. അതുപോലെ നിന്ദാരൂപങ്ങളായ ദുർവ്വാക്കുകളാൽ (ഞങ്ങളെ ദ്വേഷിക്കുന്നവൻ) അവന്റെ സ്വന്തം ദേഹം ക്രമേണ നശിപ്പിക്കട്ടെ, ആത്മാവിനെ ദ്രോഹിപ്പിക്കട്ടെ (രണ്ടുതരത്തിലുള്ള ശത്രുക്കൾ എന്നുപറഞ്ഞതു് മാനസിക വാചിക വിധന്മാരേയാണ്: ഞാൻ ദാനം ചെയ്യുകയില്ല എന്നു പറയുന്നതു് മാനസിക നിഷേധം, നിന്ദാരോപണങ്ങളാൽ ദാനം മുടക്കുന്നതു് വാചികനിഷേധം അല്ലെങ്കിൽ രണ്ടുതരത്തിലെന്നതു്, വാചിക കായികഭേദങ്ങളാം: എതിർചെയ്യുന്നവൻ അതു് വിളിച്ചു പറയുകയില്ല. പ്രിയം പറയുന്നതു് ചെയ്യുകയില്ല. ഇത്തരക്കാരെ ദ്വയാവികൾ എന്നു പറയാം.)

5 ഉതവായസ്സഹസ്യ പ്രവിദ്വാ
ന്മർത്തോമർത്തം മർച്ചയതി ദ്വയേന
അതഃ പാഹിസ്തവമാന സ്തുവന്ത
മഗ്നേമാകിർനോ ദുരിതായ ധായീഃ വ. 16

അന്വയം:—

(അത്രോത്തരാർദ്ധേന പാഹീത്യഗ്നിഃ പ്രാർത്ഥ്യതേ,)

ഉത വാ ഹേ സഹസ്യ, — ബലേഭവ, (അഗ്നേ,)
യഃ മർത്തഃ — മരണധർമ്മാ മനുഷ്യഃ
പ്ര-വിദ്വാൻ — മായാതന്ത്രാണാം പ്രകർഷേണ ജ്ഞാതാ
ദ്വയേന — പൂർവ്വോക്തരീത്യാ ദ്വിവിധതന്ത്രേണ
മർത്തം മർച്ചയതി — മനുഷ്യം ഭർത്സയതി, വിധേയീ കരോതി
അതഃ — തത്കഷ്ടസകാശാത്
ഹേ സ്തവമാന, അഗ്നേ, — സ്തൂയമാനാഗ്നേ
സ്തുവന്തം പാഹി — സ്തുതിം കുർവ്വന്തം മാം രക്ഷ

(കിംച) നഃ ദുഃ—ഇതായ — അസ്മാൻ തൽ കൃതായ ദുർമന്ത്രണ പ്രയുക്തായ ദുഃഖായ

(സമർത്ഥം, ഭാജനം)
മാകിഃ ധായീഃ — മാസ്ഥാപയ, മാകാർഷീഃ

അർത്ഥം—(ഇവിടെ ആ ദ്വയാവികളുടെ മന്ത്രണത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിയ്ക്കണമെന്ന് അഗ്നിയോട്ട് പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു.) അല്ലയോ ബലോൽപന്ന, അഗ്നേ, മരണധർമ്മിയായ യാതൊരു മനുഷ്യൻ ചതിപ്രയോഗങ്ങളറിയുന്നവനായി, മുൻപറഞ്ഞ രണ്ടു തരത്തിൽ മനുഷ്യനെ ഭർത്സിക്കുന്നുവോ, കീഴ്പ്പെടുത്തുന്നുവോ, അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നവനിൽ നിന്നു്, സ്തുതിക്കപ്പെടുന്ന അഗ്നേ, സ്തവകർത്താവായ എന്നെ രക്ഷിച്ചാലും. കൂടാതെ, അവൻ ചെയ്യു ചതിപ്രയോഗം മൂലമുള്ള ദുഃഖത്തിന്ന് എന്നെ പാത്രമാക്കരുതേ.

1 മഥീദ്യദീം വിഷ്ടോമാതരിശ്വാ
ഹോതാരം വിശ്വാപ്സും വിശ്വദേവ്യം
നിയന്ദധുർമ്മനുഷ്യാസുവിക്ഷു
സ്വ൪ ണ്ണചിത്രം വപുഷേ വിഭാവം

അന്വയം:—

യൽ ഈം — യം ഏനമഗ്നിം
മാതരിശ്വാ — അന്തരിക്ഷ ശ്വസനോ വായുഃ
വിഷ്ടഃ — കാഷ്ഠേഷ്വന്തഃ പ്രവിഷ്ടഃ (സൻ)
മഥീൽ — അമഥ്നാൽ, പ്രാവർദ്ധയൽ
യം മനുഷ്യാസു വിക്ഷു — മത്വാ കർമ്മ കർത്രീഷു ഋത്വിഗ്രൂപാസു പ്രജാസു
വപുഷേ — ശരീരസിദ്ധയേ
സ്വഃ ന ചിത്രം വിഭാ–വം — ആദിത്യമിവചായനീയം വിവിധ പ്രകാശവന്തം
നി ദധുഃ — യജമാനാധാരയന്തി

ഹോതാരം — ദേവാനാമാഹ്വാതാരം
വിശ്വ-അപ്സം — നാനാരൂപം, പാർത്ഥിവവൈദ്യുതജാഠരാദിഭേദേന, ആഹവനീയാദിഭേദേന, കാളീകരാള്യാദിരൂപാണാം ജ്വാലാനാം വൈരൂപ്യാദ്വിശ്വരൂപം
വിശ്വ-ദേവ്യം — സർവ്വദേവയോഗ്യ ക്രിയാസാധ്യം (തമഗ്നിം സ്തൗമി)

അർത്ഥം—യാതൊരഗ്നിയെ അന്തരിക്ഷത്തിൽ ശ്വസിക്കുന്ന വായു, അരണികളുടെ ഉള്ളിൽ കടന്ന് കടഞ്ഞുവരുത്തിയോ, യാതൊരഗ്നിയെ മന്ത്രപൂർവ്വം കർമ്മംചെയ്യുന്ന ഋത്വിക്കുകളാകുന്ന പ്രജകളിൽ യജമാനന്മാർ ധനശരീരസിദ്ധിയ്ക്കായി ആദിത്യനെന്നപോലെ മോഹനനും വിവിധ പ്രകാശനമായി ധരിച്ചുവോ, ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനും പാർത്ഥിവ വൈദ്യുതജാഠരാദിയും ആഹവനീയാദിയുമായി നാനാരൂപനും, കാളീകരാളി മുതലായ ഏഴ് ജ്വാലാഭേദങ്ങളാൽ വിശ്വരൂപനും ദേവന്മാർക്ക് അർഹമായ എല്ലാ ക്രിയകളും ഉണ്ണുന്നവനായ (ഹവിസ്സ് സ്വീകരിക്കുന്നവനായ) ആ അഗ്നിയെ സ്തുതിക്കുന്നു

2 ദദാനമിന്നദദഭന്തമന്മാ
ഗ്നിർവ്വരൂഥം മമ തസ്യ ചാകൻ
ജുഷന്തവിശ്വാന്യസ്യ കർമ്മോ
പസ്തുതിംഭരമാണസ്യ കാരോഃ

അന്വയം:—

മന്മ ദദാനം — മനനീയം സ്തോത്രം അഗ്നയേ കല്പാണം മാം
(ദംഭിതാരഃ വൈരിണഃ)
ന ദഭന്ത — ദംഭിതും, ഹിംസിതും ന പ്രഭവന്തി
തസ്യ (പ്രദാതുഃ) മമ

വരൂഥം — വരണീയം സ്തോത്രാദികം
അഗ്നിഃ ചാകൻ ഇൽ — അത്യർത്ഥം കാമയതേഹി
(ന കേവലമഗ്നിരേവ, സർവ്വേദേവാഃ കാമയന്തേ)
കർമ്മ ഉപ-സ്തുതിം (ച)
ഭരമാണസ്യ — കുർവ്വാണസ്യ
കാരോഃ അസ്യ — സ്തോതുരസ്യ മമ
വിശ്വാനി — സർവ്വാണി ഹവിഷ്പ്രദാനാദി രൂപാണി
(സർവ്വേദേവാഃ) ജുഷന്ത — സേവന്തേ

അർത്ഥം—അഗ്നിക്കു സാരഭൂതമായ സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്ന എന്നെ ദ്രോഹിക്കുവാൻ ശത്രുക്കൾ ശക്തരാകയില്ല. ഹവിസ്സേകുന്ന എന്റെ ശ്രേഷ്ഠമായ സ്തോത്രാദിയെ അഗ്നി ഏററവുമിഷ്ടപ്പെട്ടകതന്നെ ചെയ്യുന്നു. (അഗ്നി മാത്രമല്ല എല്ലാ ദേവന്മാരും ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു.) കർമ്മവും സ്തോത്രവും നടത്തുന്ന ഈ സ്തോതാവായ എന്റെ ഹവിർദ്ദാനാദികളെല്ലാം എല്ലാദേവന്മാരും സ്വീകരിക്കുന്നു. (തന്റെ പ്രാർത്ഥനയും അർപ്പണവും ഉപാസ്യദേവൻ സ്വീകരിയ്ക്കുന്നു എന്നതു് ഭക്തന്റെ ഉറച്ച വിശ്വാസമാണു്.)

3 നിത്യേ ചിന്നയം സദനേ ജഗൃഭ്രേ
പ്രശസ്തിഭിർദ്ദധിരേ യജ്ഞിയാസഃ
പ്രസൂനയന്ത ഗൃഭയന്ത ഇഷ്ടാ
വശ്വാസോ നരഥ്യോരാരഹാണാഃ

അന്വയം:—
യജ്ഞിയാസഃ — യജ്ഞയോഗ്യാ യജമാനാഃ
യം (മഥനോൽപന്നമഗ്നിം)
നിത്യേ ചിൽ സദനേ — നിത്യേ ഏവ ഗാർഹപത്യ ലക്ഷണേ അഗ്ന്യാ സാദനസ്ഥാനേ
ന ജഗൃഭ്രേ — ക്ഷിപ്രം ഗൃഹ്ണന്തി,
(ഗൃഹീത്വാ) പ്രശസ്തി-ഭിഃ ദധിരേ — സ്തുതിഭിഃ ആഹവനീയാർത്ഥം ധാരയന്തി

(ധൃതാച) ഗൃഹ്ണന്തഃ — ഋത്വിജഃ
ഇഷ്ടൗ — യജന നിമിത്തേ സതി
രാരഹാണാഃ — രംഹസാ ഗച്ഛന്തഃ
രഥ്യഃ അശ്വാസഃ ന — രഥേ നിയുക്താഃ അശ്വാഃ യഥാ രഥസ്വാമിനം അഭിമതദേശം നയന്തി തഥാ
പ്ര സു നയന്ത — സുഷ്ഠു പ്രണയന്തി

അർത്ഥം—യജ്ഞയോഗ്യരായ യജമാനന്മാർ കടഞ്ഞുണ്ടായ അഗ്നിയെ നിത്യമായ ഗാർഹപത്യസ്ഥാനത്തേക്ക് (കുണ്ഡത്തിലേക്ക്) വേഗത്തിൽ എടുക്കുന്നു. എടുത്ത്, ആഹവനീയത്തിന്നായി സ്തുതികളോടുകൂടി ധരിക്കുന്നു. പിന്നെ, ഋത്വിക്കുകൾ യജ്ഞത്തിന്നുവേണ്ടി, ഊക്കോടുകൂടി ഓടുന്ന തേർകുതിരകൾ തേരാളിയെ ഉദ്ദിഷ്ടസ്ഥലത്തെത്തിക്കുന്നപോലെ, അഗ്നിയെ നല്ലപോലെ നയിച്ചുകൊണ്ടുപോകുന്നു.

4 പുരൂണിദസ്മോനിരിണാതിജംഭൈ
രാദ്രോചതേവനആവിഭാവാ
ആദസ്യവാതോഅനുവാതിശോചി
രസ്തുർന്നശര്യാമസനാമനുദ്യൂൻ

അന്വയം:—
(ദാവാഗ്നിസ്തൂയതേ)
ദസ്മഃ ജംഭൈഃ — ഉപക്ഷയിതായോഽഗ്നിഃ ദന്തസ്ഥാനീയാഭിർജ്ജ്വാലാഭിഃ
പുരൂണി ആ നി രിണാതി — ബഹൂനി വൃക്ഷാദീനി സമന്താൽ നിതരാം ഹിനസ്തി
ആൽ വനേ വിഭാ—വാ രോചതേ — ദാഹാനന്തരം വിവിധപ്രകാശഃ ദീപ്യതേതി
ആൽ അസ്യ ശോചിഃ വാതഃ — ജ്വാലാനുകൂലഃ അഗ്നിസഖീഭൂതോ വായുഃ

അസ്സുഃ അസനാം
ശര്യാം ന — ക്ഷേപ്തുസ്സകാശാൽ ഗച്ഛന്തീം ശര്യാം, ശരംഇവ
അനു ദ്യൻ അനു വാതി — പ്രതിദിനമനുകൂലം വാതി

അർത്ഥം–സംഹാരശീലനായ അഗ്നി തന്റെ പല്ലുകളുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള ജ്വാലകളാൽ എത്രയോ വൃക്ഷാദികളെ അമ്പേ, ആമൂലം നശിപ്പിക്കുന്നു ദഹിച്ച ശേഷം വിവിധ പ്രകാശനായി കത്തുന്നു. അനന്തരം അനലസഖനായ അനിലൻ ജ്വാലാനുകൂലനായി, എയ്യുന്നവന്റെ അടുക്കൽ നിന്ന് അമ്പെന്നപോലെ, (അഗ്നിസ്ഫുലിംഗങ്ങളെ) ദിവസംതോറും അനുകൂലിച്ച് വീശുന്നു. (അങ്ങുമിങ്ങുമെത്തിക്കുന്നു.)

5 നയംരിപവോ നരിഷണ്യവോ
ഗർഭേസന്തംരേഷണാരേഷയന്തി
അന്ധാഅപശ്യാനദഭന്നഭിഖ്യാ
നിത്യാസഈംപ്രേതാരോഅരക്ഷൻ വ 17

അന്വയം:–

യം ഗർഭേ സന്തം — അരണിമധ്യേ ഗർഭവൽ രക്ഷകേ വർത്തമാനമഗ്നിം
രേഷണാഃ — ഹിംസനസ്വഭാവാഃ
രിപവഃ ന രേഷയന്തി — ന ദുഃഖയന്തി
(തഥാ) രിഷണ്യവഃ ന — അന്യേഹിംസകാ നഹിംസന്തി,
(കിംചാസ്യ) അഭി–ഖ്യാ — അഭിതഃഖ്യാതിം, മാഹാത്മ്യം
അന്ധാഃ അപശ്യാഃ — ജ്ഞാനശക്തിരഹിതാഃ, അവിദ്വാംസഃ, അദ്രഷ്ടാരഃ
ന ദഭൻ — നദഭ്നുവന്തി, നഹിംസന്തി
നിത്യാസഃ — നിത്യാഃ, അവിചലിതഭക്തയഃ, അഗ്നിഹോത്രാദി നിത്യകർമ്മരതാഃ, യജമാനാഃ
പ്രേതാരഃ — യജ്ഞാദിനാതമേവ തർപ്പയിതാരഃ
ഈം അരക്ഷൻ — ഏനം യജ്ഞാദിരൂപേണ രക്ഷന്തി, ജുഗോപ

അർത്ഥം—അരണിമദ്ധ്യത്തിൽ ഗർഭരൂപത്തിൽ വർത്തിക്കുന്ന യാതൊരഗ്നിയെ ഹിംസാശീലരായ ശത്രുക്കൾ ഉപദ്രവിക്കുന്നില്ല (അവർക്കു ഉപദ്രവിക്കാൻ കഴിയുകയില്ല) മററു ഹിംസകന്മാരും (അല്ലെങ്കിൽ കർമ്മവിരോധികൾ) ഹനിക്കുന്നില്ല, യാതൊരവിടത്തെ കീർത്തിയെ, മാഹാത്മ്യത്തെ അറിവററവർ, അവിദ്വാന്മാർ, ഉൾക്കാഴ്ചയില്ലാത്തവർ കേടുവരുത്തുന്നില്ല, ആ അഗ്നിയെയാണ് ചലിക്കാത്ത ഭക്തിയോടുകൂടി, അഗ്നിഹോത്രാദികർമ്മങ്ങളിൽ തല്പരരായ യജമാനന്മാർ യജ്ഞാദ്യനുഷ്ഠാനത്താൽ ഭജിക്കുന്നതു്, രക്ഷിക്കുന്നതു്

വർഗ്ഗം—18 വിരാട്ഛന്ദഃ

1 മഹസ്സരായ ഏഷതേ പതിർദ്ദ
ന്നിന ഇനസ്യവസുനഃ പദ ആ
ഉപധ്രജന്തമദ്രയോവിധന്നിത്

അന്വയം —

മഹഃ രായഃ പതിഃ	— മഹതഃ ഗവാദിരൂപസ്യ ധനസ്യ പാലകഃ
സഃ (അഗ്നിഃ) ദൻ	— അഭിമതം പ്രയച്ഛൻ
ആ ഈഷതേ	— ആഭിമുഖ്യേന ഗച്ഛതി
(കിംച) ഇനസ്യ ഇനഃ	— സർവ്വേഷാം സ്വാമിനാം സ്വാമീ സഃ
വസുനഃ പദേ ആ	— ധനസ്യാസ്പദഭൂതേ വേദിസ്ഥാനേ ആശ്രയതി
(കിംച) ഉപ ധ്രജന്തം	— ഉപഗച്ഛന്തമേനം
അദ്രയഃ വിധൻ ഇത്	— ഗ്രാവവന്തോ യജമാനാഃ പരിചരന്ത്യേവ

അർത്ഥം—മഹാനായ പൂജ്യമായ (പശു മുതലായ) ധനത്തിന്റെ രക്ഷകനായ ആ അഗ്നി അഭീഷ്ടപ്രദാതാവായി ഇതാ നേരെ വരുന്നു കൂടാതെ ഈശ്വരന്മാരുടെ ഈശ്വരനായ അവിടുന്ന് എല്ലാ ഐശ്വര്യങ്ങൾക്കും ആസ്പദഭൂതമായ വേദിയെ ആശ്രയിക്കുന്നു ഞങ്ങളിലേക്കു അടുത്തണയുന്ന അവിടുത്തെ സോമം ചതക്കുന്ന കല്ലുകളോടുകൂടിയ (സോമസംസ്കാരത്തിലേർപ്പെട്ട) യജമാനന്മാർ സ്വീകരിച്ചുപചരിക്കുന്നു

2 സയോവൃഷാനരാന്നരോദസ്യോ
ശ്രവോഭിരസ്തിജീവപീതസർഗ്ഗഃ
പ്രയസ്സസ്രാണശ്ശിശ്രീതയോനൌ

അന്വയം:—

യഃ (അഗ്നിഃ) നരാം ന — മനുഷ്യാണാമിവ
രോദസ്യോഃ വൃഷാ — ദ്യാവാപൃഥിവ്യോരപിസേക്താ, ഉൽപാദകഃ
(സ്വദത്തംഹവിഃ ആദിത്യം പ്രാപയ്യ തദ്രശ്മിഭിസ്സഹ വൈദ്യുതരൂപേണ മേഘദ്വാരാ ഉദകേന പ്രവഷ്യ, സർവ്വാൻപ്രാണിനഃ പ്രാപയതി ഇത്യുൽപാദയിതാ)
യഃ (അഗ്നിഃ) യോനൌ
പ്ര സസ്രാണഃ — ഗർഭാശയേ പ്രവിഷ്ടസ്സൻ
ശിശ്രീത — നിഷിക്തംരേതഃ പാരയതി, പാചയതി, നൃപശ്വാദി ദേഹാകാരേണ പരിണമയതി, യദ്യഗ്നിന്നപചേൽനോൽ പദ്യതേ, തസ്മാൽ സാക്ഷാ ദേവോൽപാദകഃ
(യതഃ) ജീവപീത—സർഗ്ഗഃ— നാനാവിധൈജ്ജീവൈഃ പീതഃ, ആസ്വാദിതഃ സർഗ്ഗഃ, സൃഷ്ടിക്രമോയസ്യ
സഃ ശ്രവഃ—ഭിഃ — ശ്രൂയമാണൈഃ യശോഭിര്യുക്തസ്സൻ
അസ്തി — വർത്തതേ

അർത്ഥം—യാതൊരഗ്നി, മനുഷ്യർക്കെന്നപോലെ ദ്യാവാപൃഥിവികൾക്കും വർഷകനാണോ, ഉല്പാദകനാണോ, യാതൊരഗ്നി ഗർഭാശയത്തിൽ പ്രവേശിച്ച് അവിടെ നിക്ഷേപിച്ച രേതസ്സിനെ പാകപ്പെടുത്തുന്നവോ, യാതൊന്നുകൊണ്ട് നാനാവിധ ജീവികളാൽ ആസ്വദിയ്ക്കപ്പെട്ട, അനുഭവിയ്ക്കപ്പെട്ട സൃഷ്ടികർമ്മത്തോടു കൂടിയവനാണോ, ആ അഗ്നി എങ്ങും മുഴങ്ങികേശം

ക്കുന്ന കീർത്തിയോടുകൂടി വർത്തിക്കുന്നു. (ഹവിസ്സ് ആദിത്യനെ ത്തിച്ച് വൈദ്യുതരൂപത്തിൽ മേഘം വഴി വർഷിച്ച്, എല്ലാ പ്രാണികൾക്കും എത്തിക്കുന്നതുകൊണ്ട്, ഉത്പാദകത്വം. ഗർഭാശയത്തിലെ രേതസ്സ് ജാഠരരൂപനായി പാകംവരുത്തി പല മനുഷ്യാദിരൂപം പരിണമിപ്പിക്കുന്നതിനാലും ഉല്പാദകത്വം.)

3 ആ യഃ പുരം നാർമ്മിണീമദീദേ-
ദത്യഃ കവിർന്നഭന്യോ൩ നാർവ്വാ
സൂരോ ന രുരുക്വാഞ്ഛതാത്മാ

അന്വയഃ:—

അത്യഃ	— അപേക്ഷിതദേശം പ്രതി അതനശീലഃ
കവിഃ യഃ (അഗ്നിഃ) നാർമ്മിണീം	— ക്രാന്തദർശീ, നർമ്മവതീം യജമാനാനാം സംബന്ധിനീം ഉത്തരവേദീം
അർവ്വാ നഭന്യഃ ന	— ഗമനകുശലഃ നഭോജാത വായുരിവ
പുരം ആ അദീദേത്	— തത്സ്ഥാനം ദീപയതി
(കിംച) ശത—ആത്മാ	— അപരിമിതരൂപഃ, യജമാനാനുഗ്രഹാപേക്ഷയാ നാനാരൂപഃ
(സഃ) സൂരഃ ന രുരുക്വാൻ	— സൂര്യ ഇവ ദീപ്യമാനഃ (വർത്തതേ)

അർത്ഥം—എത്തേണ്ടിടങ്ങളിൽ എപ്പോഴുമെത്തുന്നവനും എ
ല്ലാറ്റിന്റെയും അപ്പുറം കാണുന്നവനുമായ യാതൊരഗ്നി യജമാ
നന്റെ പ്രിയകാരിണിയായ വേദിയെ, സഞ്ചാരശീലനായ
വായു പോലെ പ്രാപിച്ച് പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു, ആ അഗ്നി യജ
മാനന്മാരുടെ അപേക്ഷപ്രകാരം മാറി മാറി രൂപം പൂണ്ട് ന
നാകാരനായി സൂര്യൻ എന്ന പോലെ ശോഭമാനനായ
വർത്തിക്കുന്നു.

4 അഭിദ്വിജന്മാത്രീരോചനാനി

വിശ്വാരജാംസി ശുശുചാനോ അസ്ഥാൽ

ഹോതായജിഷ്ഠോ അപാം സധസ്ഥേ

അന്വയം:—

(അയമഗ്നിഃ) ദ്വി–ജന്മാ — ദ്വാഭ്യാമരണീഭ്യാം ജായമാനഃ
ത്രീ രോചനാനി
ശുശുചാനഃ അഭി — ത്രീണിരോചനാനി ക്ഷിത്യാദി സ്ഥാനാനി അഭിതഃ പ്രകാശയൻ
(ന കേവലം ത്രീണ്യേവ, കിന്തു)
വിശ്വാ രജാംസി — സർവ്വാണി രഞ്ജകാനി ലോകാനി പ്രകാശയൻ
ഹോതാ, യജിഷ്ഠഃ — ദേവാനാമാഹ്വാതാ, യഷ്ടൃതമഃ (സൻ)
അപാം സധ–സ്ഥേ
അസ്ഥാൽ — പ്രോക്ഷണ്യാദ്യുദകാനാം സഹ സ്ഥാനേ തിഷ്ഠതി

അർത്ഥം—ഈ അഗ്നി രണ്ടരണികളിൽ നിന്ന് ഉളവായവനാകയാൽ ദ്വിജനാകുന്നു ഭൂമി, അന്തരിക്ഷം, ദ്യോവ്, ഈ മൂന്നു സ്ഥാനങ്ങളേയും അടുത്തു പ്രകാശിപ്പിയ്ക്കുന്നവനാകുന്നു. മൂന്നു സ്ഥാനങ്ങളെ അല്ല, എല്ലാ ലോകങ്ങളെയും പ്രകാശിപ്പിയ്ക്കുന്നവനാകുന്നു. ദേവന്മാരെ വിളിയ്ക്കുന്നവനും യജിക്കുന്നവരിൽ വെച്ച് മുന്തിയവനുമായ അവിടുന്ന് പ്രോക്ഷണി മുതലായ ജലപാത്രങ്ങളോടൊപ്പം യാഗശാലയിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു.

5 അയംസഹോതായോദ്വിജന്മാ

വിശ്വാദധേവാര്യാണിശ്രവസ്യാ

മർത്തോയോഅസ്മൈസുതുകോദദാശ വ 18

അന്വയം:—

യഃ ദ്വി-ജന്മാ സഃ
ഹോതാ — ഹോമനിഷ്പാദകഃ
ശ്രുവസ്യാ — ശ്രുവസ്യയാ, ഹവിർല്ലക്ഷണാ
ന്നേച്ഛയാ
അയം വിശ്വാ വാര്യാണി — സർവ്വാണി വരണീയാനി
ധനാനി
ദധേ — ധാരയതി
അസ്മൈ യഃ മർത്തഃ ദദാശ — ദദാതി
(സഃ) സു-ജന്തുഃ — ശോഭനപുത്രാ (ഭവതി)

അർത്ഥം—രണ്ടുജന്മങ്ങളോടുകൂടിയ അവിടുന്ന് ഹോമനിഷ്പാദകനാകുന്നു. ഹവിരന്നത്തിലുള്ള താത്പര്യംകൊണ്ട് (അതേകുന്നവർക്ക് കൊടുക്കാനായി) എല്ലാ ശ്രേഷ്ഠധനങ്ങളും അവിടുന്ന് ധരിക്കുന്നു. അവിടേക്ക് ആർ കൊടുക്കുന്നുവോ, അവൻ, സത്പുത്രവാനായി ഭവിക്കുന്നു.

വർഗ്ഗം—19 ഉഷ്ണിക്ഛന്ദഃ

1 പുരുത്വാദാശ്വാൻവോചേരിരഗ്നേതവസ്വിദാ
തോദസ്യേവശരണആമഹസ്യ

അന്വയം:—

(ഹേ അഗ്നേ,) ത്വാ പുരു
വോചേ — ത്വാം ബഹുവോചേ
(പുത്രം ദേഹി, വിത്തം ദേഹി ഇത്യാദി)
(യതഃ) ദാശ്വാൻ — യതഃ അഭിമതം,
ഹവിർദ്ദത്തവാൻ, അതഃ വോചേ
മഹസ്യ തോദസ്യ-ഇവ — മഹതഃ ശിക്ഷകസ്യ സ്വാമിനഃ
ശരണേ ആ — ഗൃഹേ ആസമന്താൽ നിയതോ
വത്തതേ തദ്വത്
(യതോഹം) ഹേ അഗ്നേ,
തവ സ്വിത് — തവൈവ

ആ അരിഃ — ആഭിമുഖ്യേന അർത്ഥാ ഹവിരാദി പ്രാപണേന സേവകഃ

(യസ്മാദേവം തസ്മാൽ അഭിമതം ബഹുവോചേ, ത്വമിഹതൽ സർവ്വം ദേഹി)

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞാൻ വളരെ കാര്യങ്ങൾ അവിടത്തോട് ചോദിക്കുന്നു-പുത്രനെ തരണം, ധനം തരണം എന്നിങ്ങനെ അലട്ടുന്നു. ഞാൻ അവിടേക്ക് ഇഷ്ടമായ ഹവിസ്സ് നല്കുന്നതുകൊണ്ടാണ് ഇങ്ങിനെ ചോദിക്കുന്നത്. ഒരു വലിയ പ്രഭുവിൻെറ വീട്ടിൽ പറഞ്ഞതു്കേട്ടു പാർക്കുന്നവൻ പോലെ ഞാൻ അവിടേക്ക് ചേർന്നവനാകുന്നു, ഭൃത്യനാകുന്നു. ഹവിസ്സു മുതലായവ എത്തിച്ചു സേവിക്കുന്നവനാകുന്നു. അതുകൊണ്ട് അഭീഷ്ടങ്ങൾ പലതും പറയുന്നു. തന്നരുളിയാലും.

2 വ്യനിനസ്യ ധനിനഃപ്രഹോഷേ ചിദരുഷഃ
കദാചനപ്രജിഗതോ അദേവയോഃ

അന്വയം:—

(ഹേ അഗ്നേ, ത്വാം) വി
അനിനസ്യ — വിശേഷേണ ബ്രവീമി അസ്വാമിനഃ, ത്വാം അസ്വാമിനം കർമ്മാണസ്യ

(തഥാ) ധനിനഃ — സമഗ്രധനവതഃ

(കിംച) പ്ര-ഹോഷേ
ചിൽ —പ്രകർഷേണ ഹോതും ച

അരുഷഃ — ദക്ഷിണാരൂപേണ അദദതഃ

കദാ ചന പ്ര-ജിഗതഃ — കദാചിദപി ദേവാൻ അസ്തുവതഃ

അദേവ-യോഃ — ദേവാൻ ആത്മനോനേച്ഛതഃ

(എതയോഃ നദാതവ്യം ഇതിവോചേ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞാനവിടത്തോട് വേണ്ടപോലെ പറയുന്നു: അവിടത്തെ സ്വാമിയായി ഗണിക്കാത്തവനും ധാരാളം ധനമുള്ളവനും (ആ ധനം യാഗാദി ധർമ്മകർമ്മങ്ങൾക്ക് ഉപയോഗിക്കാത്തവനും) ഹോമിക്കുന്നതിന്നു് (കർമ്മം ചെയ്യു

ബോഴും) ദക്ഷിണ കൊടുക്കാത്തവനും ഒരിക്കലും ദേവന്മാരെ വന്ദിക്കാത്തവനും ദേവന്മാരെ ആത്മാവിനാൽ ഇഷ്ടപ്പെടാത്തവനും ഒന്നും അവിടുന്ന് കൊടുക്കേണ്ടതില്ല

3 സചന്ദ്രോവിപ്രമർത്ത്യോ മഹോവ്രാധന്തമോദിവി
പ്രപ്രേത്തേഅഗ്നേവനുഷഃസ്യാമ വ 19

അന്വയം —

(ഹേ അഗ്നേ,) വിപ്ര,
(യഃ) മർത്യഃ (ത്വാം
യജതേ)
സഃ (യജമാനഃ) ദിവി — ദ്യുലോകേ
ചന്ദ്രഃ — ആഹ്ലാദകഃ, ചന്ദ്രസദൃശോ ഭവതി
മഹഃ — മഹതഃ
വ്രാധൻ-തമഃ — പ്രവൃദ്ധതമഃ, ഇതരദേവാനാമപിശ്രേഷ്ഠഃ
(അതഃ) ഹേ അഗ്നേ തേ — ത്വാം
പ്ര-പ്ര ഇത് — പ്രകർഷേണൈവ
വനുഷഃ സ്യാമ — സംഭക്താരോ ഭവേമ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, യാതൊരു മനുഷ്യൻ അവിടുത്തെ യജിക്കുന്നു, അവൻ ദ്യോവിൽ സർവ്വാഹ്ലാദകനായ ചന്ദ്രനു തുല്യനായിത്തീരുന്നു (യാഗാദികർമ്മങ്ങളും ചെയ്യുന്നവൻ തനിക്കു സൽഗതി നേടുക മാത്രമല്ല, ലോകത്തിന്ന് സന്തോഷമുണ്ടാക്കുകയും ചെയ്യുന്നു) അവിടുന്ന് മഹത്തുക്കളിലും വെച്ച് ഇതരദേവന്മാരെക്കാളും, ഉൽകൃഷ്ടനാകുന്നു അതുകൊണ്ട് അഗ്നേ, ഞാൻ വേണ്ടപോലെ അവിടുത്തെ ആശ്രിതനാകാവൂ

വർഗ്ഗം—20–21 ജഗതീഛന്ദഃ മിത്രാവരുണൌ ദേവതാ

1 മിത്രംനയംശിമ്യാഗോഷുഗവ്യവ
സ്സ്വാധ്യോവിദഥേ അപ്സുജീജനൻ
അരേജേതാംരോദസീപാജസാഗിരാ
പ്രതിപ്രിയംയജതംജനുഷാമവഃ

അന്വയം:—

യം (മിത്രം) മിത്രം ന ശിമ്യാ	— പ്രകാശവൃഷ്ട്യുൽപാദനാദികർമ്മണാ സഖായമിവസ്ഥിതം
ഗോഷു ഗവ്യവഃ	— ബഹ്വീഷുഗോഷുനിമിത്തഭൂതേഷു ഗാഃ ആത്മനഇച്ഛന്തഃ
(തഥാ) സു-ആധ്യഃ	— ശോഭനധ്യാനാഃ
വിദഥേ	— യാഗേ
അപ്–സു	— അന്തരിക്ഷേവർത്തമാനം (ച)
പ്രിയം, യജതം	— സർവ്വേഷാം പ്രീണയിതാരം, യഷ്ടവ്യം
ജനുഷാം അവഃ പ്രതി ജീജനൻ	— ജന്മവതാം രക്ഷണംനിമിത്തീകൃത്യയജമാനാഃ ജനയന്തി
(ഏവമുൽപന്നസ്യ മിത്രസ്യ) പാജസാ	— ബലേന
ഗിരാ	— ശബ്ദേന ച
രോദസീ അരേജേതാം	— അകമ്പേതാം

അർത്ഥം—പ്രകാശം, വൃഷ്ടിപ്രദാനം മുതലായ കർമ്മത്താൽ ചങ്ങാതിപോലെ ഇരിക്കുന്ന യാതൊരു മിത്രനെ, തങ്ങൾക്ക് ധാരാളം പശുക്കൾ ഉള്ളതുകാരണം പശുപ്രിയന്മാരും ശോഭനധ്യാനന്മാരുമായ ഋത്വിക്കുകൾ യാഗത്തിലും അന്തരിക്ഷത്തിലും വർത്തിക്കുന്നവനായി, എല്ലാവരെയും പ്രീണിപ്പിക്കുന്നവനായി, യജിക്കപ്പെടേണ്ടവനായി, ജന്മംപൂണ്ട മനുഷ്യരുടെ രക്ഷണത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച് ജനിപ്പിച്ചുവോ, ആ മിത്രന്റെ ബല

ത്താലും ശബ്ദത്താലും ദ്യാവാപൃഥിവികൾ ഇളകിമറിയുന്ന (യാഗാദികർമ്മ കർത്താക്കൾ ധ്യാനംകൊണ്ട്, തപസ്സാധനകൊണ്ടാണ് മിത്രാദിദേവന്മാരെ സൃഷ്ടിച്ചത്).

2 യദ്ധത്യദ്വാം പുരുമീള്ഹസ്യ സോമിനഃ
പ്രമിത്രാസോനദധിരേസ്വാഭുവഃ
അധക്രതും വിദതം ഗാതുമർച്ചത
ഉതശ്രുതം വൃഷണാപസ്ത്യാവതഃ

അന്വയം:—

(ഹേ മിത്രാ വരുണൌ,)

യത് വാം	—	യസ്മാത് യുവാം
പുരു-മീള്ഹസ്യ	—	ഏതന്നാമകസ്യ രാജ്ഞഃ
സോമിനഃ സു-ആഭുവഃ	—	സോമവതഃ, സ്വാഭവനശീലാഃ, സ്വസ്വവ്യാപാരനിരതാഃ
ത്യത്	—	ഉക്തലക്ഷണം കർമ്മ
മിത്രാസഃ ന	—	മിത്രാണീവ, മിത്രഭൂതാ ഋത്വിജഃ
പ്ര ദധിരേ ഹ	—	പ്രകർഷേണ ധാരയന്തി ഖലു
അധ	—	അതഃ കാരണാത്
ഗാതും അർച്ചതേ	—	യുഷ്മദ്ഗമനം അർച്ചയതഃ (ഷഷ്ഠ്യർത്ഥേ ചതുർത്ഥീ)
ക്രതും വിദതം	—	കർമ്മ ജാനീതം
ഉത വൃഷണാ	—	അപിച കാമവർഷിതാരൌ (യുവാം)
പസ്ത്യ-വതഃ	—	പ്രാചീനവംശാദി ഗൃഹവതഃ യജമാനസ്യാഹ്വാനം
ശ്രുതം	—	ശൃണുതം

ഭാഷ:- അല്ലയോ മിത്രാവരുണന്മാരേ, നിങ്ങൾക്കായി പുരുമീള്ഹനെന്ന രാജാവിന്റെ ചേർന്നവരും സോമം കയ്യിലേന്തിയവരും സ്വസ്വകർമ്മങ്ങളിൽ കുശലന്മാരുമായവർ, ഋത്വിക്കുകൾ മിത്രങ്ങൾ പോലെ ദർപ്പണാ കർമ്മം വേണ്ടപോലെ

ധരിയ്ക്കുന്നു, അനുഷ്ഠിയ്ക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു് നിങ്ങളുടെ വരവിനെ കൊണ്ടാടുന്ന അവരുടെ കർമ്മത്തെ അറിയുമാറാകണം. കൂടാതെ കാമവർഷകരായ നിങ്ങൾ പഴം മുളകൾകൊണ്ടും മററുമുള്ള ഗൃഹമുററ യജമാനന്റെ വിളി കേൾക്കുമാറാകണം.

3 ആവാം ഭൂഷൻക്ഷിതയോ ജന്മരോദസ്യോഃ
പ്രവാച്യം വൃഷണാ ദക്ഷസേമഹേ
യദീമൃതായ ഭരഥോയദർവ്വതേ
പ്രഹോത്രയാശിമ്മ്യാവീഥോ അധ്വരം

അന്വയം:—

ഹേ വൃഷണാ, വാം — കാമാനാം വർഷിതാരൌ,
രോദസ്യോഃ — ദ്യാവാപൃഥിവ്യോസ്സകാശാൽ
(യുവയോഃ) പ്ര-വാച്യം
ജന്മ — സ്തുത്യം ജനനം
മഹേ ദക്ഷസേ — മഹതേ സർവ്വവിഷയബലായ
ക്ഷിതയഃ ആ ഭൂഷൻ — മനുഷ്യാഃ സർവ്വതോലംകുർവ്വന്തി. ശ്ലാഘന്തേ
യൽ ഈം — യസ്മാദേവ കാരണാൽ
ഋതായ ഭരഥഃ — യജ്ഞായ സാമർത്ഥ്യം
യൽ അർവ്വതേ — യസ്മാൽ പ്രാപ്തവതേ യജമാനായ അഭിമതഫലം ഭരഥഃ
(യജ്ഞം യജമാനം ച ഭരഥഃ)
(യസ്മാച്ച) ഹോത്രയാ — സ്തുതിരൂപയാ വാചാ
ശിമ്യാ — ഹവിഷ്പ്രദാനാദി കർമ്മണാ (ച)
അധ്വരം പ്ര വീഥഃ — യജ്ഞം പ്രകർഷേണ പ്രാപ്നഥഃ (തസ്മാൽ പ്രവാച്യം ജന്മഭൂഷയന്തി)

അർത്ഥം—അല്ലയോ കാമവർഷകരേ, ദ്യാവാപൃഥിവികളിൽ നിന്നുള്ള നിങ്ങളുടെ സ്തുത്യമായ ജനനത്തെ, ഉൽപത്തിയെ സർവ്വവിഷയങ്ങളിലും മഹത്തായ ബലത്തിനുവേണ്ടി മനുഷ്യർ

കൊണ്ടാടുന്നു, പുകഴ്ത്തുന്നു യജ്ഞത്തിന്നുള്ള കഴിവും, നിങ്ങളെ ഉപാസിക്കുന്നവർക്ക് അഭിമതഫലസിദ്ധിയും കൊണ്ട് നിങ്ങൾ യജ്ഞത്തെയും യജമാനനെയും ഭരിയ്ക്കുന്നുവല്ലോ അതുപോലെ സ്തുതിരൂപമായ വാക്കുകൊണ്ടും ഹവിർദ്ദാനാദി കർമ്മം കൊണ്ടും നിങ്ങൾ യജ്ഞത്തെ വേണ്ടപോലെ പ്രാപിയ്ക്കുന്നു അതുകൊണ്ടാണ് നിങ്ങളുടെ ജനനത്തെ കൊണ്ടാടുന്നത്.

4 പ്രസാക്ഷിതിരസുരയാമഹിപ്രിയ
ഋതാവാനാവൃതമാഘോഷഥോബൃഹൽ
യുവംദിവോബൃഹതോദക്ഷമാഭുവം
ഗാം ന ധുര്യുപയുഞ്ജാഥേഅപഃ

അന്വയം —

ഹേ അസുരാ	— അസുരൌ, ബലവന്തൌ, മിത്രാവരുണൌ യുവാം
യാ (ക്ഷിതിഃ) മഹി പ്രിയാ	— ദേവയജനരൂപാ യാഗഭൂമിഃ മഹതീ, അത്യധികംപ്രിയതരാ
സാ ക്ഷിതിഃ പ്ര	— പ്രകർഷേണ സമ്പാദിതാ (ആസീദതം)
(ആസാദ്യ) ഹേ ഋത–വാനൌ	— ഋതവന്തൌ
ബൃഹൽ ഋതം ആ ഘോഷഥഃ	— മഹൽ അസ്മദീയം യജ്ഞം അവൈകല്യേന സമ്പാദിതഃ ഇതിസ്തുതം
(യതഃ) യുവം ബൃഹതഃ	— യുവാം മഹതഃ
ദിവഃ ദക്ഷം	— ദ്യുലോകസ്യധുരിദേവാൻ പ്രീണയിതും സമർത്ഥം
ആ–ഭുവം അപഃ	— സർവ്വതോഭവനശീലം സോമയാഗരൂപം കർമ്മ

ധുരി ഗാം ന — ശരീരബലസ്യനിർവ്വാഹേ ധേനുമിവ, ക്ഷീരാദികമിവ
ഉപ യുഞ്ജാഥേ — സേവേഥേ (തത്രത്യം ഹവിഃ സ്വീകൃത്യ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബലവാന്മാരായ മിത്രാവരുണന്മാരേ, നിങ്ങൾക്ക് എപ്രകാരമുള്ള യാഗഭൂമിയാണോ അത്യധികം ശ്രേഷ്ഠം, പ്രിയപ്പെട്ടത്, അപ്രകാരമുള്ളവേദി ഇതാ ഒരുക്കിയിരിക്കുന്നു, വന്നരുളിയാലും. അല്ലയോ സത്യവാന്മാരേ, ഇരുന്നരുളിയിട്ട്, ഞങ്ങളുടെ മഹത്തായ യജ്ഞത്തെ അററകുററമില്ലാത്തതെന്ന് ഉറക്കെ അരുളിച്ചെയ്താലും നിങ്ങൾ പെരുതായ ദ്യുലോകത്തിലെ ദേവന്മാരെ പ്രീണിപ്പിക്കാൻ പോന്നതും എങ്ങും നടക്കുന്നതുമായ സോമയാഗത്തെ, ശരീരബലം നിലനിർത്താൻ പശുവിൻപാൽ എന്നപോലെ, അവിടങ്ങളിൽ ഹവിസ്സ സ്വീകരിച്ച് എപ്പോഴും സേവിക്കുന്നുവല്ലൊ.

5 മഹീ അത്രമഹിനാവാരമൃണ്വഥോ
രേണവസ്തുജ ആസദ്മന്ധേനവഃ
സ്വരന്തിതാ ഉപരതാതിസൂര്യ
മാനിമ്രുച ഉഷസസ്തകവീരിവ വ 20

അന്വയം:—

(ഹേ മിത്രാവരുണൌ,
യുവാം) മഹീ — മഹാന്തൌ
അത്ര മഹിനാ — അസ്യാം പൃഥിവ്യാം, മഹിമ്നാ, മഹത്വേന യാ ധേനുഃ
വാരം ഋണ്വഥഃ — വരണീയം പ്രദേശം ഗമയഥഃ
(താ ഏതാഃ) ധേനവഃ — ഗാവഃ സായംകാലേ യുഷ്മന്മഹത്വേന
അരേണവഃ — അനവദ്യാഃ തസ്കരാദ്യനപഹാരേണ അനഷ്ടാഃ
ഉസ്രഃ സദ്മൻ ആ — ക്ഷീരാണാം പ്രദാത്ര്യഃ സദ്മനി ഗോഷ്ഠേ ആശ്രിതാഃ ആഗച്ഛന്തി

താഃ ഉപര-താതി — ഉപരതാതൌ മേഘാനാം വിസ്താരവതി അന്തരിക്ഷേ മേഘച്ഛന്നേ സതി

സൂര്യം — സർവ്വസ്യപ്രസവിതാരമാദിത്യ മഭിലക്ഷ്യ

നി-മ്രുചഃ ഉഷസഃ — സർവ്വേഷ്വപി സായം കാലേഷു, ഉഷഃ കാലേഷു ച

തകവഃ-ഇവ — സ്തേന ഇവ, തസ്യവേതാ, ഗന്താ, മനുഷ്യഃ യഥാക്രോശതി തഥാ

ആ സ്വരന്തി — സുഖസഞ്ചാരായ ശബ്ദയന്തി

അർത്ഥം--അല്ലയോ മിത്രവരുണന്മാരേ, മഹതിയായ ഈ ഭൂമിയിൽ മഹത്വത്തോടുകൂടിയ പശുക്കളെ ഏതുവയേയാണോ നല്ല പ്രദേശത്തേയ്ക്കു മേയ്ക്കാൻ കൊണ്ടുപോകുന്നതു്, ആ പശുക്കളെ സന്ധ്യാകാലത്ത് നിങ്ങളുടെ മഹത്വംകൊണ്ടാണ് തസ്കരാദികളാൽ അപഹരിയ്ക്കപ്പെടാതെ, നഷ്ടപ്പെടാതെ, കേടുപറ്റാതെ, പാൽ ചുരന്നവയായി തൊഴുത്തിൽ തിരിച്ചെത്തുന്നതു്. അവ, വിസ്തൃതമായ അന്തരിക്ഷം മഴക്കാറിനാൽ മറയുമ്പോഴും സർവ്വോത്പാദകനായ സൂര്യനെ ഉദ്ദേശിച്ചു് എല്ലാ സായംസന്ധ്യകളിലും പ്രാതസ്സന്ധ്യകളിലും ചോരന്റെ പിന്നാലെ ഓടുന്ന മനുഷ്യൻ കൂകുന്നപോലെ ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിക്കുന്നു (പശുക്കളുടെ സുരക്ഷിതഗതി നിങ്ങളുടെ കനിവു കൊണ്ടാണു്.)

6 ആവാമൃതായകേശിനീരനൂഷത
മിത്രയത്ര വരുണഗാതുമർച്ചഥഃ
അവത്മനാസൃജതം പിന്വതം ധിയോ
യുവം വിപ്രസ്യ മന്മനാമിരജ്യഥഃ

അന്വയം:—

(ഹേ മിത്രാവരുണൌ,)

കേശിനീഃ	—	കേശവത്യഃ അഗ്നേർജ്ജ്വാലാഃ
വാം ഋതായ	—	യുവാം യജ്ഞാർത്ഥം
ആ അനൃഷത	—	ഹവിസ്സമർപ്പണേനാഭിപൂജയന്തി
ഹേ മിത്ര, ഹേ വരുണ,		
യത്ര ഗാതും	—	യാഗേ, യജ്ഞദേശം
അർച്ചഥഃ	—	പൂജഥഃ, സ്വീകരുഥഃ
(ആഗത്യ ച) ത്മനാ		
അവ സൃജതം	—	ആത്മനൈവ വൃഷ്ടിം അവാങ്മുഖം വിസൃജതം
(തഥാ കൃത്വാ) ധിയഃ		
പിന്വതം	—	അസ്മദീയാനി കർമ്മാണി പ്രവർദ്ധയതം
(ഏവം കൃത്വാ) വിപ്രസ്യ		
മന്മനാം	—	മേധാവിനഃ യജമാനസ്യ മനനവതീനാം സ്തുതീനാം
യുവം ഇരജ്യഥഃ	—	യുവാം ഈശ്വരൌ ഭവഥഃ

അർത്ഥം:—അല്ലയോ മിത്രവരുണന്മാരേ, അഗ്നിയുടെ തലമുടിക്കൊത്ത ജ്വാലകൾ നിങ്ങളെ യജ്ഞത്തിന്നുള്ള ഹവിസ്സമർപ്പണം കൊണ്ടു് അഭിപൂജിക്കുന്നു അല്ലയോ മിത്ര, വരുണ, നിങ്ങൾ എവിടെ യാഗത്തിൽ യജനദേശത്തെ പൂജിക്കുന്നുവോ, അവിടെ അർപ്പിതമായ ഹവിസ്സു് സ്വീകരിക്കുന്നുവോ, സ്വയം മഴ കീഴ്പോട്ടു വീഴ്ത്തുന്നുവോ, അപ്രകാരമെല്ലാം ചെയ്തിട്ടു്, ഞങ്ങളുടെ കർമ്മങ്ങളെ വളർത്തണം. എന്നിട്ടു്, മേധാവിയായ യജമാനൻെറ സ്തുതികൾക്കു്, ഈശ്വരന്മാരായി ഭവിക്കണം.

7 യോവാംയജ്ഞൈശ്ശശമാനോഹദാശതി
കവിർഹോതായജതിമന്മസാധനഃ
ഉപാഹതംഗച്ഛഥോവീഥോഅധ്വരം
അച്ഛാഗിരസ്സുമതിംഗന്തമസ്മയു

അന്വയം —

യഃ ഹ വാം — യഃ ഖലു യുവാം ഉദ്ദിശ്യ
യജ്ഞൈഃ ശശമാനഃ
ദാശതി — ശംസമാനഃ ഹവിരാദികം സ്വസ്വത്വം നിവൎത്ത്യ യുഷ്മത് സ്വത്വാപാദാനം കരോതി
(യഃ ഏവ) കവിഃ ഹോതാ — അനൂചാനഃ ഹോമനിഷ്പാദകഃ യജമാനഃ
മന്മ–സാധനഃ — മനനീയ ദ്രവ്യദക്ഷിണാദി സാധനോപേതഃ (സൻ)
യജതി — സോമയാഗാദികം കരോതി
സ്വ–മതിം തം — തമേവ യജമാനം
ഉപ ഗച്ഛഥഃ അഹ — ഉപലക്ഷ്യ പ്രാപ്നഥഃ, കാമയഥഃ ഖലു
(തദീയം) അധ്വരം വീഥഃ — കാമയേഥേ
(കിംച) അസ്മ–യു — അസ്മാൻ കാമയമാനൌ യുവാം
ഗിരഃ അച്ഛ ഗന്തം — സ്തുതീഃ ആഭിമുഖ്യേന ഗച്ഛതം

അൎത്ഥം—യാതൊരു യജമാനനാണൊ നിങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ച് യജ്ഞങ്ങളോടുകൂടി സ്തോത്രം ചെയ്ത് ഹവിസ്സുമുതലായവയെ ഇത് മിത്രാവരുണന്മാരുടേതാണ്, എനിക്കുള്ളതല്ല'' (മിത്രാവരുണാഭ്യാം ഇദം, ന മമ) എന്ന് അൎപ്പണബുദ്ധിയോടുകൂടി തരുന്നത്, പിന്നെ വേദവേദാംഗജ്ഞനും ഹോമനിൎവ്വാഹകനുമായ യാതൊരു യജമാനനാണോ നല്ല ദക്ഷിണാസാധനങ്ങളോടുകൂടി സോമയാഗാദികൎമ്മം ചെയ്യുന്നത്, ആ യജമാനന്റെ തന്നെ അടുക്കലാണല്ലൊ നിങ്ങൾ വന്നുചേരുന്നത്, അവനെയാണല്ലൊ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നത് അവന്റെ യാഗമാണല്ലൊ കാമിക്കുന്നത് എന്നെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന നിങ്ങൾ എന്റെ സ്തുതികൾ കൈക്കൊണ്ടാലും.

8 യുവാംയജ്ഞൈഃ പ്രഥമാഗോഭിരഞ്ജത
ഋതാവാനാമനസോനപ്രയുക്തിഷു
ഭരന്തിവാംമന്മനാസംയതാഗിരോ
ദൃപ്യതാമനസാരേവദാശാഥേ

അന്വയം:—

ഹേ ഋത-വാനാ — യജ്ഞവന്തൌ, മിത്രാവരുണൌ
യുവാം പ്രഥമാ — പ്രഥമൌ
പ്ര-യുക്തിഷു മനസഃ ന — തദ്യഥാപ്രഥമംവ്യജ്യതി, മുഖ്യം കുര്വ്വന്തിതൽപൂര്വ്വകത്വാൽ സര്വ്വ വ്യവഹാരായ
യജ്ഞൈഃ — യജ്ഞസാധനൈഃ
ഗോഭിഃ അഞ്ജതേ — വാഗ്ഭിഃ സ്തുവന്തി
(കിം ച) വാം മന്മനാ
സം-യതാ — മനനവതാ സമ്യക്ഗച്ഛതാ ചിത്തേന
ഗിരഃ ഭരന്തി — സമ്പാദയന്തി
അദൃപ്യതാ മനസാ — അനഭിഭവേതാ പ്രകൃഷ്ടേനചേത സായുക്തൌ സന്തൌ
രേവൽ — അസ്മദീയം ധനവൽകര്മ്മ
ആശാഥേ — അശ്നവാഥേ, വ്യാപ്നുഥഃ, ദദാഥേ

അർത്ഥം—അല്പ്രയോ യജ്ഞവാന്മാരായ മിത്രവരുണന്മാരേ, നിങ്ങളെ യജ്ഞാങ്ഗളായ സ്തോത്രങ്ങളാൽ, അനുഷ്ഠാനത്തിൽ ഒന്നാമതായിവേണ്ട മനസ്സുപോലെ മുമ്പിൽ കണ്ടുകൊണ്ട്, മുഖ്യന്മാരായി കണ്ടുകൊണ്ട്, സ്തുതിക്കുന്നു. (ഏതു കര്മ്മത്തിന്നും മുമ്പിൽ വേണ്ടതു മനസ്സാണല്ലൊ. ആ മനസ്സുപോലെ നിങ്ങളെ കണ്ടുകൊണ്ട്) കൂടാതെ ധ്യാനംകൊണ്ട് നിങ്ങളെ എത്തുന്നതായ മനസ്സോടുകൂടി സ്തുതികൾ ഒരുക്കുന്നു, ചൊല്ലുന്നു. തോല്ക്കാത്തതും ഉൽകൃഷ്ടവുമായ ബുദ്ധിയോടുകൂടി നിങ്ങൾ എന്റെ ധനവത്തായ (ധനപ്രാപ്തിഫലമായ) കര്മ്മത്തെ പ്രാപിച്ചാലും.

9 രേവദ്വയോദധാഥേരേവദാശാഥേ
നരാമായാഭിരിതഊതിമാഹിനം
നവാന്ദ്യാവോഹഭിർന്നോതസിന്ധവോ
നദേവത്വംപണയോനാനശുർമ്മഘം

വ. 21

അന്വയം:-

(ഹേ മിത്രാവരുണൌ)
മായാഭിഃ — യുവയോഃ പ്രജ്ഞാഭിഃ
ഇതഃ-ഊതി — ഇതോസ്മദഭിമുഖംഗമനവൽ
മാഹിനം രേവൽ വയഃ — അതിമഹൽ ധനവദന്നം (ഉഭയം)
ദധാഥേ — ധാരയഥഃ
ഹേ നരാ, രേവൽ — നേതാരൌ, ധനംവയശ്ച
(യുവാം) ആശാഥേ — അശ്നുവാഥേ, അസ്മഭ്യംദദാഥേ
വാം ദേവ-ത്വം — യുവയോർദ്ദേവഭാവം
അഹ-ഭിഃ — അഹോഭിഃ രാത്രിഭിഃ
(താഭിസ്സഹിതാഃ) ദ്യാവഃ — ദിവസാഃ
ന ആനശുഃ — ന പ്രാപ്നുവന്തി
ഉത സിന്ധവഃ ന — സ്യന്ദനശീലാനദ്യഃ ന പ്രാപ്നുവന്തി
പണയഃ ന — അസുരാഅപി നപ്രാപ്നുവന്തി
മഘം ന — ധനം ന ആനശിരേ
(ലോകത്രയേയുവയോഃ പരാഭവിതാരോനകോപി)

അർത്ഥം-അല്ലയോ മിത്രവരുണന്മാരേ, നിങ്ങളുടെ സൂക്ഷ്മജ്ഞാനങ്ങളാൽ (മുൻകൂട്ടിയുള്ള അറിവുകളാൽ) ഞങ്ങാംക്ക് നേരെ ഇട്ടുതെളുന്നതും അതിമഹത്തുമായ ധനമെന്നപോലെ അന്നവും നിങ്ങാം ധരിക്കുന്ന, നിങ്ങളിലിരിക്കുന്ന അല്ലയോ നേതാക്കളെ, ആ ധനവും അന്നവും ഞങ്ങാംക്ക് തന്നരുളിയാലും. നിങ്ങളുടെ ദേവഭാവത്തെ രാത്രികളും പകലുകളും അവയോടു ചേർന്ന ദിവസങ്ങളും ബാധിക്കുന്നില്ല ഒഴുകുന്ന നദികളും ബാധിക്കുന്നില്ല, അസുരന്മാരും ബാധിക്കുന്നില്ല. ധനവും (ധനശക്തിയും) ബാധിക്കുന്നില്ല മൂന്നു ലോകങ്ങളിലും നിങ്ങളെ തോല്പിക്കുന്നവരായി ആരുമില്ല

വർഗ്ഗം—22 —

1 യുവം വസ്ത്രാണിപീവസാവസാഥേ
യുവോരച്ഛിദ്രാമന്തവോഹസർഗ്ഗാഃ
അവാതിരതമനൃതാനി വിശ്വ
ഋതേന മിത്രാവരുണാ സചേഥേ

അന്വയം:—

ഹേ മിത്രാവരുണാ,

പീവസാ	— മിത്രാവരുണൌ, സ്ഥൂലേന പ്രഭൃതേന തേജസാ
യുവം വസ്ത്രാണി വസാഥേ	— യുവാം ആച്ഛാദനയോഗ്യാനി, വാസാംസി, ആച്ഛാദയഥഃ, ധാരയഥഃ
(കിംച) യുവോഃ സർഗ്ഗാഃ	— യുവയോസ്സൃഷ്ടയഃ
അച്ഛിദ്രാഃ മന്തവഃ ഹ	— അച്ഛിന്നാഃ മനനീയാഃ ഖലു
(ഈദൃശൌ യുവാം)	
വിശ്വാ അനൃതാനി	— സർവ്വാണ്യസത്യാനി, അപ്രിയാണി, പാപാനി
അവ അതിരതം	— നാശയതം
ഋതേന	— ഫലസാധനേന യജ്ഞേന
സചേഥേ	— സംഗച്ഛേഥേ അസ്മഭ്യം യോജയ

അർത്ഥം—അല്ലയോ മിത്രവരുണന്മാരേ, സ്ഥൂലവും മികച്ചതുമായ തേജസ്സുകൊണ്ടാണല്ലൊ നിങ്ങറം ദേഹം മറയ്ക്കാൻ പററിയ വസ്ത്രങ്ങളുടുത്തിരിക്കുന്നതു്—അതായതു് തേജസ്സാകുന്ന വസ്ത്രമുടുത്തവരാണു് നിങ്ങറം കൂടാതെ, പ്രകാശവൃഷ്ട്യാദികളായ നിങ്ങളുടെ സൃഷ്ടികറം എടമുറിയാത്തവയും മനോഹരങ്ങളും തന്നെയല്ലൊ. ഇപ്രകാരമുള്ള നിങ്ങറം ലോകത്തിൽ എല്ലാ അസത്യങ്ങളെയും അഹിതങ്ങളായ പാപങ്ങളെയും ഒടുക്കിയാലും. ഫലസാധനമായ യജ്ഞത്തോടു്, സത്യത്തോടു് ഞങ്ങളെ യോജിപ്പിച്ചാലും. നിങ്ങളേപ്പോലെ സത്യതേജസ്സുകളും സത്യസൃഷ്ടിസാമർത്ഥ്യങ്ങളും ഞങ്ങറംക്കുമുണ്ടാക്കിയാലും (ഈ ഋക്കു് വേളി മുതലായ ക്രിയകറംക്കും വരൻ മുതലായവർ തററുടുക്കാൻ ചൊല്ലുന്ന മന്ത്രമാകുന്നു.)

2 ഏതച്ചനത്വോ വിചികേതദേഷാം
സത്യോ മന്ത്രഃ കവിശസ്ത ഋഘാവാൻ
ത്രിരശ്രിംഹന്തി ചതുരശ്രിരുഗ്രോ
ദേവനിദോഹ പ്രഥമാ അജൂര്യൻ

അന്വയം:—

ഏഷാം — ഏതയോർമദ്ധ്യേ (ബഹുവചനം പൂജാർത്ഥം)

ത്വഃ ചന — ഏകഃ ഏവ

ഏതത് വി ചികേതത് — വക്ഷ്യമാണം സാമർത്ഥ്യരൂപം കർമ്മ വിശേഷേണ ചേതതി അനുതിഷ്ഠതി

(സഃ) സത്യഃ മന്ത്രഃ — സത്സ്വഭാവഃ, അബാധ്യഃ, മനനവാൻ

കവി-ശസ്തഃ — കവിഭിഃ പ്രശംസനീയഃ

ഋഘാവാൻ — ഹിംസാവാൻ

(സഃ) ചതുഃ-അശ്രിഃ — അശ്രിചതുഷ്ടോപേതമായുധം യസ്യ സഃ, ആയുധവാൻ

ഉഗ്രഃ — ഉത്കൃഷ്ടബലഃ

ത്രിഃ-അശ്രിം — അശ്രിത്രയോപേതം ആയുധം യസ്യ സഃ (തം)

ഹന്തി — ഹിനസ്തി

(കിം ച യുവയോഃ ഏകസ്യൈവ സാമർത്ഥ്യേന)

ദേവ-നിദഃ ഹ — ദേവനിന്ദകാസ്തു

പ്രഥമാഃ അജൂര്യൻ — സമർത്ഥാസ്സന്തോപി സ്വയം ജീർണ്ണാ ഭവന്തി

(ഏകോഹി മഹാബലഃ മിളിതയോസ്തു സാമർത്ഥ്യേ കിമു വക്തവ്യം?)

അർത്ഥം—ഇവരിൽ ഒരുവൻതന്നെ സാമർത്ഥ്യമൊത്ത കർമ്മത്തെ ചെയ്യുന്ന ആ ഏകൻ സജ്ജനങ്ങളിൽ ഭവിച്ചവനായി, (ആരാധ്യനായി) ആരാലും ബാധിക്കപ്പെടാൻ കഴിയാത്തവനായി, ബുദ്ധിമാനായി, മേധാവികളാൽ പ്രശസ്തനായി, ശത്രുഹന്താവായ ഭവിക്കുന്ന ആ ഏകൻ മൂന്നു വായ്ത്തലകളുള്ള ആയുധങ്ങളോടുകൂടിയ ശത്രുവെ (തീക്ഷ്ണായുധനായ ശത്രുവെ) നാലു വായ്ത്തലകളോടുകൂടിയ ആയുധമിയന്നവനായി (അധികായുധനായി) ഹനിക്കുന്ന. നിങ്ങളിൽ ഏകന്റെ സാമർത്ഥ്യത്താൽ ബലത്താൽ ദേവനിന്ദകന്മാർ, അസുരന്മാർ, അവർ മുഖ്യന്മാരാണെങ്കിൽ കൂടി, സ്വയം തളർന്ന്, തകരുന്നു (രണ്ടു പേരിൽ ഏകൻ തന്നെ മഹാബലൻ, കൂടിച്ചേർന്നാൽ ശക്തി പറയാനുണ്ടോ?)

3 അപാദേതിപ്രഥമാപദ്വതീനാം
കസ്തദ്വാംമിത്രാവരുണാചികേത
ഗർഭോഭാരംഭരത്യാചിദസ്യ
ഋതംപിപർത്ത്യനൃതം നിതാരീൽ

അന്വയം:—

ഹേ മിത്രാവരുണാ, പദ്-

വതീനാം	— മിത്രാവരുണൌ, പാദവതീനാം മനുഷ്യാദീനാം പ്രജാനാം
പ്രഥമാ അപാൽ ഏതി	— പ്രഥമഭാവിനീ, പാദരഹിതാ ഉഷാഃ പ്രതിദിനംസ്വസ്യാഃ പരിഭ്രമണഭാവാൽ സൂര്യഗമനേ നൈവസ്വാഗമനാൽ ഏതി, ഉദേതി
തൽ വാം	— താദൃശം യുവയോഃ പ്രസിദ്ധം കർമ്മ
കഃ ആ ചികേത?	— ആഭിമുഖ്യേനജാനാതി?

(മിത്രാവരുണയോഃ അഹോരാത്രദേവതാത്വാൽ അഹോരാത്രയോഃ അന്തരാളസൈ്യവ ഉഷസ്ത്വാൽ ഏതൽ കർത്തൃത്വം)

(കിംച) അസ്യ ഭാരം	— ലോകസ്യ നിർവ്വാഹം
ഗർഭഃ	— യുവയോർഗ്ഗർഭസ്ഥാനീയഃ ശിശുരാദിത്യഃ
ആ ഭരതി	— നിർവ്വഹതി
ചിൽ ഋതം പിപർത്തി	— ജഗതഃ പ്രകാശനാദിരൂപം സത്യം പൂരയതി
അനൃതം നി താരീൽ	— അന്ധകാരം നിതരതി, നാശയതി

(ശിശോർജ്ജഗൽ ഭാരവഹനരൂപം കർമ്മയുഷ്മൽ സാമർത്ഥ്യാൽ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ മിത്രവരുണന്മാരേ, കാലുള്ളവരിൽ, മനുഷ്യാദിക പ്രജകളിൽ ഒന്നാമത്തവളായി, എന്നാൽ കാലില്ലാതെ ഒന്നാമതായി ദിവസംതോറും ലോകംചുററിക്കൊണ്ടു്

സൂര്യന്റെ വരവിനോടൊപ്പം, ഉഷസ്സെത്തുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള നിങ്ങളുടെ കർമ്മം (ഉഷസ്സിനെ ഉദിപ്പിക്കുന്ന കർമ്മം) നേരാ ആരറിഞ്ഞു? (അഹോരാത്രദേവതകളായ മിത്രാവരുണന്മാർ തങ്ങൾക്കിടയിൽ വിടവുവരാതിരിക്കാനാണ് ഈ ഉഷസ്സിനെ ഏർപ്പെടുത്തിട്ടുള്ളത്) ഈ ലോകത്തിന്റെ ഭാരം നിങ്ങൾക്ക് വേണ്ടി ഗർഭസ്ഥാനത്തുള്ള സൂര്യശിശുവാണ് നിർവ്വഹിക്കുന്നത്. അവിടുന്ന് ജഗത്പ്രകാശനമെന്ന സത്യം പൂർണ്ണമാക്കുന്ന അന്ധകാരത്തെ അകറ്റുന്ന അങ്ങനെ ബാലസൂര്യൻ ജഗത്ഭാരം വഹിക്കുന്നത് നിങ്ങളുടെ സാമർത്ഥ്യംകൊണ്ടത്രേ.

4 പ്രയന്തമിത് പരിജാരംകനീനാം
പശ്യാമസിനോപനിപദ്യമാനം
അനവപൃഗ്ണാവിതതാവസാനം
പ്രിയംമിത്രസ്യവരുണസ്യധാമ

അന്വയം —

കനീനാം ജാരം — ദീപ്താനാം കന്യകാസ്ഥാനീയാനാം ഉഷസാംജരയിതാരം, ആദിത്യം
പ്ര-യന്തം ഇത് — പ്രഗച്ഛന്തമേവ
പരി പശ്യാമസി — വയം പരിപശ്യാമഃ
ഉപ-നിപദ്യമാനം ന — ക്ഷണമാത്രമപിനിഷീദന്തം ന പശ്യാമഃ
അനവ-പൃഗ്ണാ വി-തതാ — അനവപൃഗ്ണാനി, അത്യന്തവിതതാനിതേജാംസി
വസാനം — ആച്ഛാദയന്തം
പ്രിയം മിത്രസ്യ വരുണസ്യ ധാമ — തയോഃ തേജസ്ഥാനഭൂതം പ്രേമസ്ഥാനം പശ്യാമഃ
(ഈദൃശം ആദിത്യം യുഷ്മദനുഗ്രഹാത്പശ്യാമഃ)

അത്ഥം—കാന്തിമതികളായ കന്യകമാർപോലെയുള്ള ഉഷസ്സുകളുടെ ജാരനായ (ജരിപ്പിക്കുന്നവൻ, ക്ഷീണിപ്പിക്കുന്നവൻ) ആദിത്യൻ വരുന്നതു് തന്നെ ഞങ്ങാം കാണുന്നു. അവിടുന്നു് ക്ഷണമാത്രംപോലും ഒരിടത്തിരിക്കുന്നതു് കാണുന്നില്ല. കുടിനില്ക്കുന്നതുകൊണ്ടു് പരന്ന തേജസ്സിനാൽ മൂടിയതും പ്രിയവ്രതവും ആയ മിത്രന്റെയും വരുണന്റെയും സ്ഥാനം ഞങ്ങാം കാണുന്നു. ഇപ്രകാരം ആദിത്യദശനം സാധിക്കുന്നതു് മിത്രവരുണന്മാരുടെ അനുജ്ഞകൊണ്ടത്രേ (ജാരൻ എന്ന പദം ലോകത്തിൽ ഭത്താവിനെ അറിയാതെ സ്ത്രീയെ പ്രാപിക്കുന്നവനാണല്ലൊ ഉപയോഗിക്കുന്നതു്. എന്നാൽ ജരിപ്പിക്കുന്നവൻ ആത്മനാശംവരുത്തുന്നവൻ എന്നത്ഥത്തിൽ ആ പദം പുരുഷനും സ്ത്രീക്കും ബാധകമാണു്. ഇവിടെ ഉഷഃകാലത്തെ അവസാനിപ്പിക്കുന്നവൻ എന്നത്ഥത്തിലാണു് ആ പദം ആദിത്യനെ വിശേഷിപ്പിക്കുന്നതു്).

5 അനശ്വോ ജാതോ അനഭീശുരവ്വാ
കനിക്രദൽ പതയദൂർധ്വസാനുഃ
അചിത്തം ബ്രഹ്മജുജുഷുര്യുവാനഃ
പ്രമിത്രേ ധാമ വരുണേ ഗൃണന്തഃ

അന്വയം:—

(സ ഏവാദിത്യഃ)	
അനശ്വഃ	— ശീഘ്രഗാമ്യശ്വരഹിതഃ
(തഥാ) അനഭീശുഃ	— ആലംബനാധാരപ്രഗ്രഹസ്ഥാനീയരശ്മിരഹിതഃ
(തഥാപി) അവ്വാ ജാതഃ	— ശീഘ്രഗമനവാൻ സമ്പന്നഃ
(തഥാവിധസ്സഃ)	
കനിക്രദൽ	— അത്യത്ഥം ക്രന്ദയൻ
ഊർധ്വ-സാനുഃ	— ഉപര്യുപരി സമുച്ഛ്രയണസ്സൻ
പതയൽ	— ഗച്ഛതി
അചിത്തം ബ്രഹ്മ	— ചിത്താവിഷയം, പരിവൃഢം, കമ്മ

മിത്രേ വരുണേ (ച) ധാമ — തേജസ്ഥാനം
യുവാനഃ — മിശ്രയന്തഃ, തയോർധാമ്നി ആരോപയന്തഃ
(തഥാ) പ്ര ഗൃണന്തഃ — പ്രകർഷേണ സ്തുവന്തഃ
ജുജുഷുഃ — (മനുഷ്യാഃ) സേവന്തേ

അർത്ഥം—ആ ആദിത്യൻ വേഗവാനായ കുതിരയോ, കടിഞ്ഞാണോ ഇല്ലാത്തവനെങ്കിലും ശീഘ്രഗാമിയായിത്തന്നെ വേിച്ചിരിക്കുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള അവിടന്ന് ഏററവും ശബ്ദത്തോടുകൂടി (പകൽ ശബ്ദമയമാണല്ലൊ, ആ ശബ്ദം സൂര്യന്റേതെന്ന് കല്പന) മേൽപ്പോട്ടുയർന്നുയർന്നു പോകുന്നു. മനസ്സിന്ന് പിടികിട്ടാത്ത വിധം മഹത്തായ മിത്രന്റെയും വരുണന്റെയും കർമ്മത്തെയും തേജസ്ഥാനത്തെയും, ആ സ്ഥാനം തേജോമയമെന്ന് സങ്കല്പിച്ചു കൊണ്ട് മനുഷ്യർ അവരെ സ്തുതിച്ചു സേവിക്കുന്നു.

6 ആധേനവോമാമതേയമവന്തീ
ബ്രഹ്മപ്രിയംപീപയന്ത്സസ്മിന്നൂധൻ
പിത്വോഭിക്ഷേതവയുനാനിവിദ്വാ
നാസാവിവാസന്നദിതിമുരുഷ്യേൽ

അന്വയം:—

മാമതേയം — മമതാപുത്രം ദീർഘതമസം മാം
ബ്രഹ്മ-പ്രിയം — പരിവൃദ്ധസ്യകർമ്മണഃ പ്രിയതമം
അവന്തീഃ ധേനവഃ — പ്രീണയന്ത്യോഗാവഃ
സസ്മിൻ ഊധൻ — സ്വകീയേ ഊധനി
ആ പീപയൻ — സർവ്വത്ര ആപ്യായയന്തു
(യുവാഭ്യാം പ്രദേയേന ഊധോഗതേനക്ഷീരേണ അസ്മാൻ രക്ഷന്തി)
(ഏവം പ്രദത്തഹവിഃ)
വയുനാനി വിദ്വാൻ — അനുഷ്ഠാന വിഷയാണിജ്ഞാനാനിജാനൻ (ഹുതശേഷോഭക്ഷണീയഇത്യവഗച്ഛൻ)

പിത്വഃ	— പിതോർഹുതശിഷ്ടസ്യാന്നസ്യ (ഭാഗം)
ആസാ ഭിക്ഷേത	— ആസ്യേനഭക്ഷയിതും യുഷ്മാൻ യാചേത
(കിംപ) ആ–വിവാസൻ	— യുവാംപരിചരൻ
അദിതിം	— അഖണ്ഡനീയം, അന്യൂനമേതൽ കമ്മ
ഉരുഷ്യേൽ	— യഥാ ശിഷ്ടം ഭക്ഷയത, യഥാ കമ്മസമാപനേനരക്ഷേൽ തഥാ ആപീപയൻ

അത്ഥം—മമതാപുത്രനായ, ദീഘതമസ്സായ എന്നെ ഉൽകൃഷ്ട കമ്മത്തിൽ പ്രിയമുള്ള എന്നെ, സുഖകാരിണികളായ പശുക്കരം സ്വന്തം അകിടുകളിൽ പാൽ നിറച്ച് അഭിവൃദ്ധിപ്പെടുത്തട്ടെ. (നിങ്ങരംക്ക് നല്ലവാനുള്ള പാൽ അകിട്ടിലുണ്ടായി, എന്നെ രക്ഷിയ്ക്കട്ടെ. മിത്രവരുണന്മാക്ക് പാൽ ചേത്ത ഹവിസ്സ് പ്രധാനം) അപ്രകാരം ഹവിസ്സേകിയ ഈയുള്ളവൻ അനുഷ്ഠാന വിധികളിൽ വിജ്ഞനായി, ഹോമിച്ചതിൻെറ ഉച്ഛിഷ്ടം (ശേഷം) മാത്രം ഭക്ഷിയ്ക്കാവുന്നതെന്നറിഞ്ഞു്, പിതൃക്കരംക്ക് ഹോമിച്ചതിൻെറ ശിഷ്ടഭാഗത്തെ വായാൽ ഭക്ഷിക്കവാൻ നിങ്ങളോട് യാചിക്കട്ടെ അനുജ്ഞ ചോദിക്കട്ടെ. കൂടാതെ നിങ്ങളെ എല്ലാ വിധത്തിലും പരിചരിച്ചുകൊണ്ട് അന്യൂനമായ ഈ കമ്മം ഉച്ഛിഷ്ടമാത്ര ഭക്ഷണ നിയമപ്രകാരം സമാപനംവരെ രക്ഷിച്ച് വദ്ധിപ്പിക്കട്ടെ.

7 ആവാം മിത്രാ വരുണാ ഹവ്യജുഷ്ടിം
നമസാ ദേവാ വവസാവവൃത്യാം
അസ്മാകം ബ്രഹ്മപൃതനാസുസഹ്യാ
അസ്മാകം വൃഷ്ടിർദ്ദിവ്യാ സുപാരാ വ. 22

അന്വയം:—

ഹേ ദേവൌ,

മിത്രാവരുണൌ, — ദേവനശീലൌ, മിത്രാവരുണൌ

വാം ഹവ്യ–ജുഷ്ടിം — യുവാം ഹവിസ്സേവാം

നമസാ അവസാ — നമസ്കാരേണ, രക്ഷണേന ച നിമിത്തഭൂതേന

ആ വവൃത്യാം — ആവൃത്യകരോമി

(കിം ച) അസ്മാകം ബ്രഹ്മ — പരിവൃഢം കർമ്മ

പൃതനാസു സഹ്യാഃ — ശത്രൂൻ അഭിഭവതാത്

(കിംച) അസ്മാകം

ദിവ്യാ വൃഷ്ടിഃ — ദിവിഭവാ വൃഷ്ടിഃ

സു–പാരാ — സുഷ്ഠുപാരയിതാ (ഭവതു)

അർത്ഥം—അല്ലയോ പ്രകാശശീലരായ മിത്രാവരുണന്മാരേ, രക്ഷണത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചുള്ള നമസ്കാരത്തോടുകൂടി നിങ്ങളേ ഹവിസ്സുകൊണ്ടുള്ള സേവ, ഞാൻ ആവർത്തിച്ച് തുടർന്ന് ചെയ്യുന്നു. എന്റെ ഈ ഉത്തമമായ കർമ്മം യുദ്ധങ്ങളിൽ ശത്രുക്കളെ ജയിക്കട്ടെ (ജയിക്കാൻ മതിയാവട്ടെ) പിന്നെ, ദ്യോവിലുള്ള മഴ ഞങ്ങളെ കഷ്ടപ്പാടിൽ നിന്ന് കരകയറ്റുന്നതായി വേിക്കട്ടെ

വർഗ്ഗം—23

1 യജാമഹേവാംമഹസ്സജോഷാ

ഹവ്യേഭിർമ്മിത്രാവരുണാനമോഭിഃ

ഘൃതൈർഘൃതസ്നൂ അധയദ്വാമസ്മേ

അധ്വര്യവോനധീതിഭിർഭരന്തി

അന്വയം.—

ഹേ ഘൃത–സ്നൂ

മിത്രാവരുണാ — ആജ്യസ്യസ്രാവയിതാരൌ, മിത്രാവരുണൌ

മഹഃ വാം — മഹാന്തൌ യുവാം

സ-ജോഷാഃ — സമാനപ്രീതിയുക്താഃ യജമാനാഃ ഋത്വിജശ്ച
ഘൃതൈഃ ഹവ്യേഭിഃ
നമഃ-ഭിഃ — ആജ്യൈഃ പുരോഡാശാദിഭിഃ നമസ്കാരോപലക്ഷിതൈഃ
യജാമഹേ — പൂജയാമഃ
അധ യത് — അപിച യസ്മാൽ കാരണാൽ
വാം അസ്മേ അധ്വര്യവഃ ന — അസ്മദീയാ അധ്വര്യവോപി
ധീതി-ഭിഃ ഭരന്തി — സ്വകീയൈഃ കർമ്മഭിഃ പോഷയന്തി

അർത്ഥം—(പശ്ശുക്കറവു് വദ്ധിപ്പിച്ചു്) നെയ്ധാരയുണ്ടാക്കുന്ന മിത്രവരുണന്മാരേ, മഹാന്മാരായ നിങ്ങളെ തുല്യപ്രീതരായ ഋത്വിഗ്യജമാനന്മാർ നെയ്യുകൾകൊണ്ടും പുരോഡാശാദി ഹവിസ്സുകൾകൊണ്ടും നമസ്കാരത്തോടുകൂടിയും പൂജിക്കുന്നു. ഞങ്ങളുടെ അധ്വര്യുക്കളും സ്വന്തം കർമ്മങ്ങളാൽ നിങ്ങളെ പോഷിപ്പിക്കുന്നു.

2 പ്രസ്തുതിർവ്വാം ധാമനപ്രയുക്തി
രയാമിമിത്രാവരുണാ സുവൃക്തിഃ
അനക്തിയദ്വാം വിദഥേഷു ഹോതാ
സുമ്നം വാം സൂരിർവൃഷണാ വിയക്ഷൻ

അന്വയം:—

ഹേ മിത്രാവരുണാ വാം — മിത്രാവരുണൌ, യുവാം
പ്ര-സ്തുതിഃ — യുവയോസ്സംബന്ധിനഃ യാഗസ്യ സ്തുതിഃ കരോമീതി സങ്കല്പ്യ ഏവ
ന പ്ര-യുക്തിഃ — കൃത്സ്നപ്രയോഗേന സമ്പന്നഃ
(തദൈവ യുവയോഃ) ധാമ— തേജസ്ഥാനം
അയാമി — പ്രാപ്നോമി

സു-വൃക്തിഃ	— യുവയോഃ ശോഭനാവർജകശ്ച യുഷ്മൽ പരിഗ്രഹാദസ്തി
യൽ വിദഥേഷു	— യദാ തു യജ്ഞേഷു
വാം ഹോതാ	— യുവാം ഹോമനിഷ്പാദകോധ്വര്യുഃ
ആനക്തി	— ഹവിഷാ ആഗച്ഛതി
(തദാ) സൂരിഃ	— യുഷ്മന്മാഹാത്മ്യവിത്
ഇയക്ഷൻ	— യാഗം കർത്തുമിച്ഛൻ
ഹേ വൃഷണൌ,	— കാമവർഷകൌ,
വാം സുമ്നം	— യുഷ്മൽ സംബന്ധിസുഖം, ദേവത്വം അയാമി

അർത്ഥം-അല്ലയോ മിത്രാവരുണന്മാരേ, നിങ്ങളേക്കുറിച്ചുള്ള സ്തുതി ചൊല്ലുവാൻ സങ്കല്പിച്ചതേയുള്ളു, അതുചൊല്ലി മുഴുമിച്ചില്ല, അപ്പോഴേയ്ക്കുതന്നെ നിങ്ങളുടെ തേജസ്സുററ സ്ഥാനം പ്രാപിക്കുകയായി, നിങ്ങളാൽ ആകൃഷ്ടനായി, പരിഗൃഹീതനായി എപ്പോഴെങ്കിലും യജ്ഞങ്ങളിൽ ഹോമനിർവ്വാഹകനായ അധ്വര്യു നിങ്ങളെ ഹവിസ്സോടുകൂടി പ്രാപിക്കുന്നുവോ, അല്ലയോ കാമവർഷകരേ, നിങ്ങളുടെ മഹത്വമറിയുന്നവനും യാഗം ചെയ്‌വാനിച്ഛിക്കുന്നവനുമായ ഞാൻ അപ്പോൾ തന്നെ നിങ്ങളുടെ സുഖം, ദേവത്വം പ്രാപിക്കുന്നു (മിത്രാവരുണന്മാരെ ഉദാഹരണമാക്കി ഈശ്വരന്റെ ക്ഷിപ്രപ്രസാദത്വം വെളിപ്പെടുത്തുന്നു സങ്കല്പമാത്രംകൊണ്ടു തന്നെ സൽഫലം ഉളവാകുന്നു.)

3 പീപായധേനുരദിതിരൃതായ
ജനായമിത്രാവരുണാഹവിർദേ
ഹിനോതിയദ്വാം വിദഥേസപര്യ
ന്ത്സരാതഹവ്യോമാനുഷോനഹോതാ

അന്വയം —

യൽ സഃ രാത-ഹവ്യഃ	— ദത്തഹവിഷ്കഃ
സപര്യൻ	— സ്തുത്യാപൂജയൻ
മാനുഷഃ ഹോതാ ന	— യജമാനസ്യ ഋത്വിഗിവ

വാം വിദഥേ ഹിനോതി	— യുവാം യജ്ഞേഹവിരാദിനാ പ്രീണയതി, തദാ
ഹേ മിത്രാവരുണൗ,	
ഋതായ	— മിത്രാവരുണൌ, യജ്ഞായ
ഹവിഃ—ദേ ജനായ	— ഹവിഷോദാത്രേ യജമാനായ
ധേനുഃ അദിതിഃ പീപായ	— ഗൌഃ ബഹുക്ഷീരാ സതീപുനഃ പുനരാപ്യായതാം

അർത്ഥം—അല്ലയോ മിത്രവരുണന്മാരേ, എപ്പോഴാം ദത്തഹവിസ്സായ യജമാനൻ സ്തുതിയാൽ ഉപാസിക്കുന്നവനായി ഋത്വിക്കുപോലെ നിങ്ങളെ യജ്ഞത്തിൽ ഹവിസ്സു മുതലായവയാൽ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നുവോ, അപ്പോഴാം ഹവിസ്സേകുന്ന യജമാനന്ന് അവൻെറ പശു ധാരാളം പാലുള്ളതായി വീണ്ടും വീണ്ടും പുഷ്ടി പ്രാപിക്കട്ടെ.

4 ഉത വാം വിക്ഷു മദ്യാസ്വന്ധോ
ഗാവ ആപശ്ച പീപയന്ത ദേവീഃ
ഉതോനോ അസ്യ പൂർവ്യഃ പതിർദൻ
വീതം പാതം പയസ ഉസ്രിയായാഃ വ. 23

അന്വയം:—

ഉത (ഹേ മിത്രാവരുണൌ,) വാം	— അപിച യുവാം
അന്ധഃ	— അദനീയമന്നം, പയോരൂപം
ദേവീഃ ഗാവഃ ആപഃ ച	— ദ്യോതനശീലാധേനവഃ വ്രീഹ്യാദിവർദ്ധകാന്യുദകാനിച
മദ്യാസു വിക്ഷു	— യുഷ്മാഭിർമ്മദനീയാസുപ്രജാസു യജമാനേഷു, തേഷാംവൃദ്ധ്യർത്ഥം
പീപയന്ത	— ആപ്യായയന്തു
ഉതോ നഃ അസ്യ	— അപിചാസ്മദീയസ്യയജ്ഞസ്യ
പൂർവ്യഃ പതിഃ ദൻ	— പൂർവ്വകാലീനഃ പാലകോഗ്നിഃ ദാതാ-(ഭവതി)

(യസ്മാദേവം തസ്മാൽ)
വീതം — (പുരോഡാശാദികം) ഭക്ഷയതം
ഉസ്രിയായാഃ പയസഃ — ധേനോഃ പയഃ (കർമ്മണിഷഷ്ഠീ)
പാതം — പാനംകരുതം

അർത്ഥം—പിന്നെ മിത്രാവരുണന്മാരേ നിങ്ങളാൽ സന്തോഷിപ്പിക്കപ്പെടേണ്ടും യജമാനന്മാരിൽ നിങ്ങാം അവരുടെ അഭിവൃദ്ധിക്കുവേണ്ടി പ്രകാശവതികളായ പശുക്കളെയും സസ്യവൃദ്ധികരമാകുന്ന ജലങ്ങളെയും (മഴയെയും) ക്ഷീരാന്നത്തെയും വർദ്ധിപ്പിച്ചാലും യജ്ഞത്തിൻെറ പൂർവ്വമുതല്ലേ സാധനായ അഗ്നി നിങ്ങാംക്ക് അഭീഷ്ടമേകുന്നവനാണല്ലൊ അതുകൊണ്ട് പുരോഡാശാദി ഹവിസ്സ് ഭക്ഷിച്ചാലും പാലൊഴുകുന്ന പശുവിൻെറ പാൽ കുടിച്ചാലും

വ—24

1 വിഷ്ണോർനുകംവീര്യാണി പ്രവോചം
യഃ പാർത്ഥിവാനിവിമമേരജാംസി
യോഅസ്കഭായദുത്തരംസധസ്ഥം
വിചക്രമാണസ്ത്രേധോരുഗായഃ

അന്വയം —
(ഹേ നരാഃ) വിഷ്ണോഃ — വ്യാപനശീലസ്യ
വീര്യാണി — വീരകർമ്മാണി
നു കം — അതിശീഘ്രം
പ്ര വോചം — പ്രബ്രവീമി
യഃ (വിഷ്ണുഃ) പാർത്ഥിവാനി രജാംസി — പൃഥിവീസംബന്ധീനി, ക്ഷിത്യാദിലോകത്രയാഭിമാനീനി, അഗ്നിവായ്വാദിത്യരൂപാണി
വി–മമേ — വിശേഷേണ നിർമ്മമേ,
യഃ (വിഷ്ണുഃ) ഉത്–തരം — വിസ്തീർണ്ണം

സധ–സ്ഥം	— സഹസ്ഥാനം, ലോകത്രയാശ്രയം, അന്തരിക്ഷം
ത്രേധാ	— ത്രിപ്രകാരം
വി–ചക്രമാണഃ	— വിവിധം കുർവ്വാണഃ
ഉരു–ഗായഃ	— മഹത്ഭിഃ ഗീയമാനഃ
അസ്കഭായൽ	— സ്തംഭിതവാൻ, നിർമ്മിതവാൻ

അർത്ഥം—അല്ലയോ നരന്മാരേ, യാതൊരു വ്യാപനശീലനായ വിഷ്ണുവാണോ, അഗ്നിവായ്വാദിത്യന്മാരോടുകൂടി ഭൂമി മുതൽ മൂന്നുലോകങ്ങളെ നിർമ്മിച്ചതു്, യാതൊരു വിഷ്ണുവാണോ ലോകത്രയാശ്രയമായ അന്തരിക്ഷം മൂന്നുവിധത്തിൽ അടിവെച്ചു് സ്തംഭിപ്പിച്ചു നിർത്തി, മഹാന്മാരാൽ കീർത്തിക്കപ്പെട്ടുന്നതു്, ആ വിഷ്ണുവിന്റെ കർമ്മങ്ങളെ ഞാൻ അതിവേഗം പറയുന്നു.

2 പ്രതദ്വിഷ്ണുസ്തവതേ വീര്യേണ
മൃഗോനഭീമഃ കുചരോഗിരിഷ്ഠാഃ
യസ്യോരുഷുത്രിഷുവിക്രമണേ
ഷ്വധിക്ഷിയന്തിഭുവനാനിവിശ്വാ

അന്വയം:—

തൽ (സഃ മഹാനുഭാവഃ)	— തസ്മാൽ
വീര്യേണ	— സ്വകീയേനവീരകർമ്മണാ
മൃഗഃ ന	— സിംഹാദിരിവ
ഭീമഃ	— ഭീതിജനകഃ
കുചരഃ	— കുത്സിതഹിംസാദികർത്താ, ദുർഗ്ഗമപ്രദേശഗന്താവാ
ഗിരി–സ്ഥാഃ	— ഗിരിസ്ഥായീ, സർവ്വദാവർത്തമാനഃ (ഭവതി)
യസ്യ (വിഷ്ണോഃ) ഉരുഷു ത്രിഷു	— വിസ്തീർണ്ണേഷു ത്രിസംഖ്യാകേഷു

വി–ക്രമണേഷു — പാദപ്രക്ഷേപേഷു
വിശ്വാ — സർവ്വാണി, ഭൂതജാതാനി
അധി–ക്ഷിയന്തി — ആശ്രിത്യനിവസന്തി
(സഃ) വിഷ്ണുഃ
(സർവ്വൈഃ) പ്ര സ്തവതേ— പ്രകർഷേണസ്തൂയതേ

അർത്ഥം–യാതൊരു വിഷ്ണുവിന്റെ വിസ്തീർണ്ണങ്ങളായ മൂന്നു കാൽവെപ്പുകളിൽ, എല്ലാ ചരാചരഭൂതങ്ങളും ആശ്രയിച്ചു നില്ക്കുന്നുവോ, ആ വിഷ്ണു സ്വകീയാപദാനങ്ങളെക്കൊണ്ട് സിംഹാദികളെപ്പോലെ ഭയജനകനും ദുർഗ്ഗമപ്രദേശചാരിയും സാർവ്വകാലികനും ആകുന്നു ആ വിഷ്ണു സർവ്വരാലും ഏററവും സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നു

3 പ്രവിഷ്ണവേശൂഷമേതുമന്മ
ഗിരിക്ഷിത ഉരുഗായായവൃഷ്ണേ
യ ഇദം ദീർഘം പ്രയതം സധസ്ഥ
മേകോവിമമേത്രിഭിരിത് പദേഭിഃ

അന്വയം —

യഃ ഇദം ദീർഘം — അതിവിസ്തൃതം
പ്ര–യതം — നിയതം
സധ–സ്ഥം — സഹസ്ഥാനം ലോകത്രയം
ഏകഃ ഇത് — ഏക ഏവാദ്വിതീയഃ
ത്രി–ഭിഃ പദേഭിഃ
വി–മമേ — പാദൈഃ വിശേഷേണ നിർമ്മിതവാൻ
ഗിരി–ക്ഷിതേ — വാചി, ഉന്നതപ്രദേശേവാതിഷ്ഠതേ
ഉരു–ഗായായ — ബഹുഭിഃ ഗീയമാനായ
വൃഷ്ണേ, — കാമാനാം വർഷിത്രേ (തസ്മൈ)
വിഷ്ണവേ ശൂഷം — ബലം, മഹത്വം
മന്മ — മനനം, സ്തോത്രം
പ്ര ഏതു — പ്രാപ്നോതു

അര്‍ത്ഥം—യായൊരു വിഷ്ണു അതി വിസ്തൃതവും നിയതമായി ചരിക്കുന്നതുമായ ലോകത്രയത്തെ താന്‍ തനിച്ച്, മൂന്നു കാലടിവെപ്പുകളാല്‍ വിശേഷമായി നിര്‍മ്മിച്ചുവോ, വാക്കില്‍ (ഉന്നത പ്രദേശത്തില്‍) സ്ഥിതിചെയ്യുന്നവനും സര്‍വ്വരാലും ഗീയമാനനും ആശ്രയിക്കുന്നവര്‍ക്ക് അഭീഷ്ടങ്ങള്‍ വര്‍ഷിക്കുന്നവനുമായ ആ വിഷ്ണുവിന്നായി മഹത്വവും സ്തോത്രവും എത്തിച്ചേരട്ടെ.

4 യസ്യ ത്രീപൂര്‍ണ്ണാ മധുനാ പദാ

ന്യക്ഷീയമാണാസ്വധയാ മദന്തി

യ ഉത്രിധാതു പൃഥിവീമുതദ്യാ

മേകോദാധാര ഭുവനാനി വിശ്വാ

അന്വയം:—

യസ്യ (വിഷ്ണോഃ) മധുനാ	— മധുരേണ, ദിവ്യേനാമൃതേന
പൂര്‍ണ്ണാ	— പൂര്‍ണ്ണാനി
ത്രീപദാനി	— ത്രീണിപാദപ്രക്ഷേപണാനി
അക്ഷീയമാണാ	— അക്ഷീയമാണാനി,
സ്വധയാ	— അന്നേന
മദന്തി (ആശ്രിതാന്‍)	— മാദയന്തി
യഃ ഉ ഏകഃ	— യഃ ഏവാസഹായഃ
പൃഥിവീം	— ഭൂമിം
ദ്യാം ഉത	— ദ്യോതമാനമന്തരിക്ഷഞ്ച
വിശ്വാ ഭുവനാനി	— സര്‍വ്വാണി ഭുവനാനി
ത്രി-ധാതു	— പൃഥിവ്യപ്തേജോരൂപ ധാതുത്രയവിശിഷ്ടം യഥാ ഭവതി തഥാ
ദാധാര	— ധൃതവാന്‍ (തസ്യൈ വിഷ്ണവേ മന്മഏതു)

അര്‍ത്ഥം—യാതൊരു വിഷ്ണുവിന്റെ ദിവ്യാമൃത പൂര്‍ണ്ണമായ മൂന്ന പാദപ്രക്ഷേപണങ്ങള്‍ തളരാത്തവയാണോ; ആശ്രിതന്മാരെ (ഭക്തന്മാരെ) അന്നം കൊണ്ട് (പാലനംകൊണ്ട്) മദി[illegible]

തൊരു വിഷ്ണുതന്നെ പൃഥിവി, അപ്പ്, തേജസ്സ് ഈ ധാതുത്രയം ചേർക്കുന്ന മട്ടിൽ ഭൂവിനെയും ദ്യോവിനെയും എല്ലാ ഭുവനങ്ങളേയും സ്വാത്മാവിങ്കൽ ധരിക്കുന്നുവോ, ആ വിഷ്ണുവിന്ന് സ്തുതി എത്തിച്ചേരട്ടെ.

5 തദസ്യപ്രിയമഭിപാഥോഅശ്യാം
നരോയത്രദേവയവോമദന്തി
ഉരുക്രമസ്യസഹിബന്ധുരിത്ഥാ
വിഷ്ണോഃ പദേപരമേമധ്വഉത്സഃ

അന്വയം:—

യത്ര	— യസ്മിൻസ്ഥാനേ
ദേവയവഃ	— ദേവം (വിഷ്ണും) ആത്മന ഇച്ഛന്തഃ
നരഃ	— മനുഷ്യാഃ
മദന്തി	— തൃപ്തിമനുഭവന്തി
അസ്യ (മഹതോ വിഷ്ണോഃ) പ്രിയം	— പ്രിയഭൂതം
തത്	— പ്രസിദ്ധം
പാഥഃ	— അന്തരിക്ഷം (അവിനശ്വരം, ബ്രഹ്മലോകം)
അഭി അശ്യാം	— അഭി വ്യാപ്നവാം
ഉരു-ക്രമസ്യ	— സർവ്വംജഗത് ആക്രമമാണസ്യ
വിഷ്ണോഃ പരമേ	— ഉത്കൃഷ്ടേ
പദേ	— സ്ഥാനേ
മധ്വഃ	— മധുരസ്യ
ഉത്സഃ	— നിഷ്യന്ദഃ (വർത്തതേ തത് അശ്യാം)
ഇത്ഥാ	— ഇത്ഥം, ഉക്തപ്രകാരേണ
സഃ ഹി	— ഏവ
ബന്ധുഃ	— സർവ്വേഷാം സുകൃതീനാം ഹിതകരഃ

അത്ഥം—സ്വഹൃദയത്തിൽ വിഷ്ണുവിനെ ഇച്ഛിക്കുന്ന, ധ്യാനിക്കുന്ന മനുഷ്യൻ യാതൊരേടത്ത് ആത്മതൃപ്തി അനുഭവിക്കുന്നുവോ, അവർ അവിടേയ്ക്ക് പ്രിയവ്രതവും പ്രസിദ്ധവുമായ അന്തരിക്ഷം, അനശ്വരബ്രഹ്മലോകം പ്രാപിക്കുമാറാകട്ടെ. ജഗത്തുമുഴുവൻ ആക്രമമാണനായ വിഷ്ണുവിൻെറ ഉൽകൃഷ്ടമായ ഇരിപ്പിടത്തിൽ, മധുരത്തിൻെറ, സച്ചിദാനന്ദത്തിൻെറ, അനന്ത്യസ്യതധാരയത്രേ. ഭക്തന്മാർ അത്ര പ്രാപിക്കുമാറാകട്ടെ. എല്ലാ സുകൃതികാംക്കും അവിടുന്ന് തന്നെയാണ് ഹിതകാരി.

6 താവാം വാസ്തൂന്യുശ്മസിഗമധ്യൈ
യത്ര ഗാവോ ഭൂരിശൃങ്ഗാഅയാസഃ
അത്രാഹതദുരുഗായസ്യവൃഷ്ണഃ
പരമം പദമവഭാതി ഭൂരി (വ. 24)

അന്വയം—

(ഹേ പത്നീയജമാനൌ,)

യത്ര	—	യേഷുവാസ്തുഷു
ഗാവഃ	—	രശ്മയഃ
ഭൂരി—ശൃങ്ഗാഃ	—	അത്യന്തോന്നത്യപേതാഃ
അയാസഃ	—	ഗന്താരഃ (അത്യന്ത പ്രകാശയുക്താഃ)
അത്ര അഹ	—	അത്ര ഖലു (വാസ്ത്വാധാര ഭൂതേ ലോകേ)
ഉരു—ഗായസ്യ വൃഷ്ണഃ	—	കാമാനാം വരഷിതുഃ
പരമം	—	നിരതിശയം
തൽ പദം	—	സ്ഥാനം
ഭൂരി	—	അതിപ്രഭൃതം
അവ ഭാതി	—	സ്വമഹിമ്നാ സ്ഫുരതി
(പത്നീയജമാനൌ)		
വാം താ	—	താനി
വാസ്തൂനി	—	സുഖനിവാസയോഗ്യാനി സ്ഥാനാനി

ഗമധ്യൈ — യുവയോഃ ഗമനായ
ഉശ്മസി — കാമയാമഹേ, വിഷ്ണും പ്രാത്ഥയാമഃ

അത്ഥം—അല്ലയോ പത്നീയജമാനന്മാരേ, ഏതേതു വാസ്തുകളിൽ രശ്മികരം അത്യുന്നതതലവത്തികളും, അത്യന്തപ്രകാശയുക്തങ്ങളുമാണോ, വാസ്ത്വാധാരഭൂതമായ ആ ദ്യുലോകത്തിൽ ഏറ്റവും കീത്തിക്കപ്പെടുന്ന കാമവർഷിതാവിൻെറ, ഭക്തപ്രിയനായ വിഷ്ണുവിൻെറ, നിരതിശയമായ സ്ഥാനം സ്വമഹിമയാൽ അത്യന്തം ശോഭിക്കുന്ന പത്നീയജമാനന്മാരായ നിങ്ങൾ ആ വാസ്തുകളിൽ എത്തിച്ചേരാനായി ഞങ്ങൾ ആശംസിക്കുന്നു, വിഷ്ണുവിനോട് പ്രാത്ഥിക്കുന്നു (ഇവിടെ ഋത്വിഗാദികൾ പത്നീ യജമാനന്മാരോട് പറഞ്ഞിരിക്കുകയാണ് യജ്ഞത്തിൻെറ ഫലം ഇഷ്ടസിദ്ധിയല്ലെന്നും വിഷ്ണുലോകപ്രാപ്തിയാണെന്നും ഇതുകൊണ്ട് വരുന്ന മഹത്തായ സൽകമ്മം ഏതും യജ്ഞമാണ്)

വർഗ്ഗം—25 ജഗതീഛന്ദഃ വിഷ്ണുഃ ഇന്ദ്രാവിഷ്ണൂദേവതാ

1 പ്രവഃ പാന്തമന്ധസോധിയായതേ
മഹേശൂരായവിഷ്ണവേചാച്ചത
യാസാനുനിപവ്വതാനാമദാഭ്യോ
മഹസ്തസ്ഥതുരവ്വതേവസാധുനാ

അന്വയം —

(ഹേ അധ്വയ്യ്വാദയഃ) യാ — യൌ ഇന്ദ്രാവിഷ്ണൂ
പവ്വതാനാം — പ്രീണനവതാം ലോകാനാം
സാനുനി തസ്ഥതുഃ — സമുച്ഛ്രിതപ്രദേശേ സവ്വലോകേതിഷ്ഠതഃ
(യൌ) അദാഭ്യാ, മഹഃ — അദംഭനീയൌ, പരൈരനഭിഭാവ്യൌ, മഹാന്തൌ
സാധുനാ അവ്വതാ–ഇവ — അഭിമതപ്രാപണസമത്ഥേനാശ്വേന അത്യുച്ഛ്രിതപ്രദേശമാരോഹതി തദ്വൽ

ധിയാ–യതേ — സ്തുതീരിച്ഛതേ
മഹേ ശൂരായ — മഹതേ, വിക്രാന്തായ
(ഇന്ദ്രായ) വിഷ്ണവേ ച — വ്യാപകായദേവായ
വഃ പാന്തം — യുഷ്മാകം സംബന്ധിപാതവ്യം
അന്ധസഃ — അന്ധഃ, സോമരൂപമന്നം
പ്ര അർച്ചത — പ്രകർഷേണ സമ്പാദയ

അർത്ഥം-അല്ലയോ അധ്വര്യുപ്രമുഖന്മാരേ, ഇന്ദ്രവിഷ്ണുക്കളായ ഏവർ അവരെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്ന ലോകങ്ങളുടെ ഒത്ത മുകളിൽ, സർവ്വലോകത്തിലും, സ്ഥിതിചെയ്യുന്നുവോ, യാവർ ശത്രുക്കളാൽ അജയ്യരും മഹാന്മാരുമായി, ഉട്ടിഷ്ടപ്രദേശത്തെത്തിക്കുന്ന കുതിരയാൽ അത്യുന്നത പ്രദേശം എത്തപ്പെട്ടന്നപോലെ, അവിടെ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നുവോ, സ്തോത്രേച്ഛുവും മഹാനുഭാവനും വിക്രാന്തനുമായ ആ വിഷ്ണുവിന്നും (ഇന്ദ്രന്നും) കുടിക്കാൻ പററിയ നിങ്ങളുടെ സോമഹവിസ്സ് വേണ്ടപോലെ ഒരുക്കുക.

2 ത്വേഷമിത്ഥാസമരണം ശിമീവതോ
രിന്ദ്രാവിഷ്ണൂസുതപാവാമുരുഷ്യതി
യാമർത്ത്യായപ്രതിധീയമാനമിൽ
കൃശാനോരസ്തുരസനാമുരുഷ്യഥഃ

അന്വയം:—

യാ മർത്ത്യായ — യൌ (ഇന്ദ്രാവിഷ്ണൂ) ഹവിർദ്ദാത്രേ യജമാനായ
പ്രതി–ധീയമാനം ഇൽ — പ്രതിധാതവ്യം, ഫലരൂപം
അസനാം — അസനം, ചലനശീലം പ്രദാനശീലം അന്നാദികം
അസ്തുഃ കൃശാനോഃ — അഭിമതക്ഷേപ്തുഃ അഗ്നേസ്സകാശാൽ
ഉരുഷ്യഥഃ — അവിച്ഛിന്നേന പ്രവർത്തയഥഃ

ഹേ, ഇന്ദ്രാവിഷ്ണു
ശിമീ—വതോഃ — ഇഷ്ടപ്രദാനാദി കർമ്മവതഃ
വാം ഇത്ഥാ ത്വേഷം
സം—അരണം — യുവയോഃ ഇത്ഥം പ്രസിദ്ധം (ദീപ്തം) സമ്യക് യാഗദേശഗമനം
സുത—പാഃ — ഹുതശിഷ്ട സോമപീത യജമാനഃ
ഉരുഷ്യതി — രക്ഷതി, യാഗേന പൂജയതി

അർത്ഥം—(ഇന്ദ്രവിഷ്ണുക്കളായ) ഏവർ ഹവിസ്സേകുന്ന യജമാനന്ന് ഫലരൂപവും ദാനാർഹവുമായ അന്നാദിയെ, അഭീഷ്ടം എറിഞ്ഞുകൊടുക്കുന്ന അഗ്നിയുടെ അടുക്കൽക്കൂടെ മുടക്കം കൂടാതെ എത്തിക്കുന്നുവോ, (അഗ്നിയിൽക്കൂടെ ഹവിസ്സ് സ്വീകരിച്ച് അഗ്നിയിൽക്കൂടെത്തന്നെ ഫലം കൊടുക്കുന്നുവോ,) അല്ലയോ ഇന്ദ്രവിഷ്ണുക്കളേ, അഭീഷ്ടദാനകർമ്മവാന്മാരായ നിങ്ങളുടെ ഇപ്രകാരമുള്ള, പ്രകാശം ചിതറുന്നയാഗദേശാഗമനത്തെ, യജമാനൻ, ഹോമിച്ചതിന്റെ ഉച്ഛിഷ്ടമായ സോമം കുടിക്കുന്ന യജമാനൻ, (വിധിപോലെ എല്ലാം അനുഷ്ഠിക്കുന്ന യജമാനൻ) യാഗത്താൽ പൂജിക്കുന്നു, കൊണ്ടാടുന്നു

3 താഈംവർദ്ധന്തിമഹ്യസ്യപൌംസ്യം
നിമാതരാനയതിരേതസേഭുജേ
ദധാതിപുത്രോവരംപരംപിതു
ർനാമതൃതീയമധിരോചനേദിവഃ

അന്വയം —
താഃ — യജമാനേന ഹുതാഃസോമരൂപാ ആഹുതയഃ
ഈം അസ്യ മഹി
പൌംസ്യം — ഏതൽ ഇന്ദ്രസ്യമഹൽ പുംസഃ കർമ്മ ബലം
വർദ്ധന്തി — വർദ്ധയന്തി (സച ഇന്ദ്രഃ സോമപാന ജനിതം സാമർത്ഥ്യം)

രേതസേ	— പ്രാണിനാം പുത്രാദ്യുല്പാദന സാമർത്ഥ്യായ
ഭുജേ	— തേഷാംഭോഗായ
മാതരാ നി നയതി	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌനിതരാം പ്രാപയതി
ദിവഃ അധി രോചനേ	— ദ്യോതമാനസ്യാദിത്യസ്യ അധികം രോചമാനേമണ്ഡലേ
പിതുഃ	— സ്വോൽപാദകാൽ സ്വയമുൽപന്നം സൽ
അവരം നാമ	— നിഷ്കൃഷ്ടം പൌത്രസംജ്ഞം
പരം	— തദുൽകൃഷ്ടം
പുത്രഃ	— (ഇതിനാമ തദുഭയാപേക്ഷയാ)
തൃതീയം ദധാതി	— പിതേതിനാമ ധാരയതി

(അഗ്നൌ ഹുതാസ്സോമാഹുതയഃ ആദിത്യമണ്ഡലം പ്രാപ്യ സവിതുർമ്മൂർത്ത്യന്തരൌ ഇന്ദ്രാവിഷ്ണൂപോഷയതഃ തുഷ്ടൌ തൌ വൃഷ്ട്യാ സസ്യാദിദ്വാരാ പ്രജാഃ പുത്രപൌത്രാദിരൂപേണ വദ്ധയതഃ)

അത്ഥം—യജമാനൻ ഹോമിച്ച സോമഹവിസ്സ് ഇന്ദ്രന്റെ ആ മഹത്തായ പൌരുഷത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു. അവിടുന്ന് സോമലബ്ധമായ ശക്തിയെ പ്രാണികൾക്ക് സന്താനോൽപാദനത്തിന്നും ഭോഗസുഖത്തിന്നും വേണ്ടി ദ്യാവാപൃഥിവികൾക്ക് എത്തിക്കുന്നു. ശോഭിക്കുന്ന സൂര്യന്റെ അതിതേജസ്സുററ മണ്ഡലത്തിൽനിന്ന് ആ രേതസ്സിന്റെ ബലം പിതാവു പുത്രനിൽ, പിന്നെ താഴെ പൌത്രനിൽ (പൌത്രൻ പുത്രൻ പിതാവ്) എന്നീ ക്രമത്തിൽ പിതൃപുത്രപൌത്ര പരമ്പരയെ ധരിക്കുന്നു. ആദിത്യന്റെ മൂർത്തിഭേദങ്ങളായ ഇന്ദ്രവിഷ്ണുക്കൾ സോമസന്തുഷ്ടരായി മഴവഴി സസ്യാദി വർദ്ധിപ്പിച്ച് പ്രാണിപരമ്പരയെ പുലർത്തുന്നു.

4 തത്തദിദസ്യപൌംസ്യംഗൃണീമസീ

നസ്യത്രാതുരവൃകസ്യമീള്ഹുഷഃ

യഃ പാർത്ഥിവാനിത്രിഭിരിദ്വിഗാമഭി

രുരുക്രമിഷ്ടോരുഗായായജീവസേ

അന്വയം:—

യഃ പാർത്ഥിവാനി	— പൃഥിവ്യാദീനിലോകത്രയാണി
ത്രി-ഭിഃ ഇൽ വിഗാമ-ഭിഃ	— ത്രിഭിരേവവിവിധഗമനൈഃ
ഉരു ക്രമിഷ്ട	— വിസ്തീർണ്ണം യഥാഭവതിതഥാ ക്രാന്തവാൻ
ഉരു-ഗായായ	— ഉരുഗായസ്യ (ഷഷ്ഠ്യർത്ഥേ ചതുർത്ഥി)
ഇനസ്യ, ത്രാതുഃ	— സർവ്വസ്യസ്വാമിനഃ, പാലകസ്യ
അവൃകസ്യ, മീള്ഹുഷഃ	— ശത്രുരഹിതസ്യ, സേക്തുഃ, നിത്യതരുണസ്യ
അസ്യ തൽ—തൽ ഇൽ	
പൌംസ്യം	— പുംസ്ത്വം, പരാക്രമാതിശയം
ജീവസേ ഗൃണീമസി	— ജീവനായ, രക്ഷണായ, ഗൃണീമഃ, സ്തുമഃ

അർത്ഥം—യാതൊരു വിഷ്ണുവാണോ, ഭൂമിതൊട്ട മൂന്നു ലോകങ്ങളെ മൂന്നുമാത്രം അടിവെപ്പുകൾകൊണ്ടു് വിസ്തീർണ്ണമായ വിധം കവച്ചുവെച്ചതു്, ബഹുഭക്തന്മാരാൽ സ്തുത്യനും എല്ലാററിന്നും നാഥനും രക്ഷകനും ശത്രുരഹിതനും അഭിമത വർഷകനും (നിത്യയുവാവുമായ) അവിടത്തെ പരാക്രമാതിശയത്തെ രക്ഷണത്തിന്നായി സ്തുതിക്കുന്നു.

5 ദ്വേ ഇദസ്യ ക്രമണേ സ്വർദൃശോ

ഭിഖ്യായമർത്ത്യോ ഭുരണ്യതി

തൃതീയമസ്യനകിരാദധർഷതി

വയശ്ചനപതയന്തഃ പതത്രിണഃ

അന്വയം:—

അസ്യ സ്വഃ-ദൃശഃ	— സർവ്വസ്യ ദ്രഷ്ടുർവ്വിഷ്ണോഃ
ദ്വേ ഇത് ക്രമണേ	— ദ്വേ ഏവ പദേ
മർത്യഃ അഭി-ഖ്യായ	— മനുഷ്യഃ സർവ്വഭൂത്യാദീനാം പ്രഖ്യായ
ഭുരണ്യതി	— ഗച്ഛതി, ഭജതേ

(ഭൂലോകം വൃഷ്ട്യാഗമനാൽ അന്തരിക്ഷഞ്ച ഇത്യുഭേ ക്രമേണ ജാനാതി)

അസ്യ തൃതീയം	— ക്രമണം
(കോപിമർത്യഃ) നകിഃ	
ആ ദധർഷതി	— ബുദ്ധ്യാ നാഭിഭവതി, ജ്ഞാതും നശക്നോതി
(ന കേവലം മനുഷ്യ ഏവ	
അപിതു) പതയന്തഃ	— സർവ്വത്ര ഗമനസമർത്ഥാഃ
വയഃ ചന	— വേതാരോമരുതോപി ന ശക്നുവന്തി
(തഥാ) പതത്രിണഃ	— പതനശീലാ ഗരുഡാദയഃ (നകിഃ ആദധർഷതി)

(സത്യലോകസ്യ അത്യന്ത വിപ്രകൃഷ്ടത്വേന സർവ്വേഷാം അവിഷയത്വാൽ)

അർത്ഥം—സർവ്വദ്രഷ്ടാവായ വിഷ്ണുവിൻെറ രണ്ടുകാൽവെപ്പുകരം മനുഷ്യൻ ഭൂതികളാൽ (വൈഭവപ്രകാശങ്ങളായ ദൃശ്യങ്ങളാൽ) അറിയുന്നു. മഴകൊണ്ട് അതു് ഭൂലോകവും അന്തരിക്ഷവും അറിയുന്നു. അവിടത്തെ മൂന്നാമത്തെ കാൽവെപ്പ് (കണ്ണുകരംകൊണ്ടെന്നല്ല) ബുദ്ധികൊണ്ടും അറിയാൻ ആരും ശക്തരല്ല. മനുഷ്യർ മാത്രമല്ല സദാഗതികളായ മരുത്തുക്കളും എത്രയോ മുകളിൽ പറക്കുന്ന ഗരുഡാദി പക്ഷികളും അതറിയാൻ ശക്തരല്ല. സത്യലോകത്തിൻെറ അതിവിദൂരത കാരണം അതേവർക്കും ജ്ഞാനാതീതമാണ്. (പുരാണങ്ങളിൽ മൂന്നാമത്തെ കാൽവെച്ചതു് മഹാബലിയുടെ ശിരസ്സിലാണല്ലോ. ഇവിടെ അതു് സത്യലോകത്തിലാണ്.)

6 ചതുർഭിസ്സാകം നവതിഞ്ച നാമഭി
ശ്ചക്രംനവൃത്തംവ്യതീംരവീവിപത്
ബൃഹച്ഛരീരോവിമിമാനഋക്വഭി
ര്യുവാകുമാരഃ പ്രത്യേത്യാഹവം വ 25

അന്വയം —

(ആദിത്യാത്മാവിഷ്ണുഃ)
ചതുഃ-ഭിഃ സാകം
നവതിം ച — ചതുർനവതിം, ഏതാൻ സംഖ്യാകാൻ കാലാവയവാൻ
നാമ-ഭിഃ — സ്വകീയഗമനപ്രകാരൈഃ പ്രേരണവിശേഷൈഃ
ചക്രം ന വൃത്തം — ബഹ്വരോപേതം ചക്രമിവ യഥാവേതിതഥാ
വ്യതീൻ — വിവിധഗമനസ്വഭാവാൻ
അവീവിപത് — കമ്പയതി, ഭ്രമയതി
(ചതുരധിക നവതിസംഖ്യാകാൻ കാലാവയവാൻ നന്വാദിത്യഃ സ്വയമപിപരിഭ്രമതി ആദിത്യാത്മാവിഷ്ണുഃ ഭ്രമയതി)
(ഏവം കാലാത്മകഃ സഃ)
ബൃഹത്-ശരീരഃ — വിരാഡാത്മനാസർവ്വദേവമനുഷ്യശരീരാണാം സ്വശരീരത്വാൽ
വി-മിമാനഃ — വിവിധമാത്മനാമിമാനഃ ദേവമനുഷ്യതിര്യഗാത്മനാവിഭജ്യ സ്ഥാപയൻ
യുവാ, അകുമാരഃ — നിത്യതരുണഃ, അനല്പഃ
ഋക്വ-ഭിഃ — സ്തുതിമദ്ഭിഃ, മന്ത്രവദ്ഭിഃ, വിമിമാനഃ സൻ
(വിഭുരപി ഭക്ത്യധീനത്വാൽ മീയതേ)
ആ-ഹവം പ്രതി ഏതി — ആഹ്വാനം പ്രതിയജ്ഞദേശം ഗച്ഛതി

അർത്ഥം—ഒരു കൊല്ലം, രണ്ടയനങ്ങളും, അഞ്ച് ഋതുക്കളും, പന്ത്രണ്ടുമാസങ്ങളും, 24 പക്ഷങ്ങളും, മാസത്തിൽ മുപ്പതുരാപ്പകലുകളും (ദിവസങ്ങളും), എട്ടു യാമങ്ങളും, ഒരു ദിവസത്തിൽ ചുററുന്ന മേടം മുതലായ പന്ത്രണ്ടു രാശികളും ഇങ്ങനെ തൊണ്ണൂററിനാല് കാലാവയവങ്ങളെ സ്വന്തം പ്രേരണാവിശേഷങ്ങളും കൊണ്ട്, വളരെ മുനകളുള്ള ചക്രംപോലെ വട്ടത്തിൽ (ആവർത്തന സ്വഭാവത്തോടുകൂടി) ആദിത്യാത്മാവായ വിഷ്ണു ചുഴററുന്നു. (കാലാവയവനായ ആദിത്യൻ ചുററുന്നു. ആദിത്യാത്മാവായ വിഷ്ണുവാണ് ചുററിക്കുന്നതു്) ഇപ്രകാരം കാലാത്മകനായ അവിടുന്ന് ദേവമനുഷ്യാദി സർവ്വചരാചരങ്ങളും സ്വശരീരത്തിലൊതുക്കി, വിരാട് സ്വരൂപനായി, ദേവമനുഷ്യതിര്യഗ്‌രൂപങ്ങളിൽ വേർതിരിഞ്ഞു്, സ്വയം സ്ഥാപിച്ച് പരിമിതനായി വർത്തിക്കുന്നു. നിത്യയുവാവും മഹാഭാവനുമായ അവിടുന്ന് വിഭുവാണെങ്കിലും ഭക്തിക്കധീനനാകയാൽ മന്ത്രവത്തുക്കളാൽ പരിച്ഛിന്നനായി (വെവ്വേറെ രൂപത്തിൽ കാണത്തക്കവനായി) അവരുടെ വിളികേട്ട് യജ്ഞദേശത്തിൽ (അവിടുത്തെ പൂജിക്കുന്നിടത്തു്) വന്നു ചേരുന്നു.

വർഗ്ഗം—26

1 ഭവാമിത്രോ നശേവ്യോഘൃതാസുതി

വിഭൂതദ്യുമ്ന ഏവയാ ഉസപ്രഥാഃ

അധാതേ വിഷ്ണോ വിദുഷാ ചിദർധ്യ

സ്തോമോയജ്ഞശ്ചരാധ്യോ ഹവിഷ്മതാ

അന്വയം:—

ഹേ വിഷ്ണോ, മിത്രഃ ന	— മിത്രവൽ
ശേവ്യഃ	— സുഖകർത്താ
ഘൃത–ആസുതിഃ	— ഘൃതം, ഉദകം യേന ആസൂയതേ സഃ, അഥവാ ഘൃതം ആജ്യം യസ്മൈ ആഭിമുഖ്യേന നീയതേ സഃ

വിശ്രുത–ശ്രവാഃ	— പ്രഭൂതയശാഃ
ഏവ–യാഃ	— രക്ഷണസ്യപ്രാപയിതാ
സ–പ്രഥാഃ ഭവ	— സർവ്വതഃ പൃഥു ഭവ
ഉ	— ഹേ വിഷ്ണോ (ത്വം യസ്മാൽ ഈദൃശോഭവസി)
അധ ചിൽ	— അസ്മാൽ
തേ	— തവ
സ്തോമഃ	— സ്തോത്രവിശേഷഃ
വിദുഷാ	— ത്വന്മാഹാത്മ്യവേദിത്രാ യജമാനേന
അർഭ്യഃ	— പുനഃ പുനഃ പ്രവർത്തനാർഹഃ (തഥാതേ)
യജ്ഞഃ ച ഹവിഷ്മതാ	— യജമാനേന
രാധ്യഃ	— സമാരാധനീയഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ വിഷ്ണോ, അവിടുന്ന് മിത്രനെന്നപോലെ സുഖകാരിയായും, ഉദകനിർമ്മാതാവായും, (വർഷിതാവായും) അത്യന്തം യശോയുക്തനായും ആശ്രിതർക്ക് രക്ഷണം കൊടുക്കുന്നവനായും എല്ലാററിലും വെച്ച് വലിയവനായും ഭവിച്ചാലും വിഷ്ണോ, അതേ കാരണം കൊണ്ട്, സ്തോത്രത്താൽ അവിടുന്ന് തത്വമറിയുന്നവനാൽ വീണ്ടും വീണ്ടും പുകഴ്ത്തപ്പെടുവാൻ അർഹനാകുന്നു അതുപോലെ അവിടുത്തെ യജിക്കുന്നത്, ഉപാസിക്കുന്നത് യജമാനനാൽ, ഭക്തനാൽ സമാരാധനീയമാകുന്നു.

2 യഃ പൂർവ്വ്യായവേധസേനവീയസേ
സുമജ്ജാനയേവിഷ്ണവേദദാശതി
യോജാതമസ്യമഹതോമഹിബ്രവൽ
സേദുശ്രവോഭിര്യുജ്യഞ്ചിദഭ്യസൽ

അന്വയം:—

യഃ	— യോമർത്ത്യഃ
പൂർവ്വ്യായ	— നിത്യായ
നവീയസേ	— നിത്യനൂതനായ

സുമൽ–ജാനയേ വേധസേ	—	സ്വയമേവോൽപന്നായ്, സർവ്വജഗന്മാദനശീല ശ്രീപതയേ, വിധാത്രേ
വിഷ്ണവേ ദദാശതി	—	ഹവിരാദികം ദദാതി
യഃ അസ്യ	—	വിഷ്ണോഃ
മഹതഃ	—	മഹാനുഭാവസ്യ
മഹി	—	മഹൽ, പൂജ്യം
ജാതം	—	ഹിരണ്യഗർഭാദിരൂപം ജന്മ
ബ്രവൽ	—	ബ്രൂയാൽ, സങ്കീർത്തയേൽ
സഃ ഇൽ ഉ	—	സോപിദാതാസ്തോതാവാ
ശ്രവഃ–ഭിഃ	—	അന്നൈഃ കീർത്തിഭിർവ്വായുക്തഃ
യുജ്യം ചിൽ	—	സർവ്വൈഃപ്രാപ്യമേവ തൽപദം
അഭി അസൽ	—	ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്നോതി

അർത്ഥം–യാതൊരു മനുഷ്യൻ അനാദ്യനും, നിത്യനൂതനനും വിധാതാവും സർവ്വജഗന്മോഹിനിയായ ശ്രീയുടെ പതിയുമായ വിഷ്ണുവിന്ന് ഹവിസ്സു മുതലായവ സമർപ്പിക്കുന്നുവോ, ഏതുവൻ ആ മഹാനുഭാവന്റെ പൂജ്യങ്ങളായ ഹിരണ്യഗർഭരൂപാദ്യവതാരങ്ങളെ സങ്കീർത്തിക്കുന്നുവോ, ദാതാവോ സ്തോതാവോ ആയ ആ മനുഷ്യൻ അന്നത്താലും കീർത്തിയാലും പ്രവൃദ്ധനായി ഏവരാലും എത്തപ്പെടേണ്ട അവിടത്തെ പദം ആഭിമുഖ്യത്തോടുകൂടി പ്രാപിക്കുന്നു.

3 തമുസ്തോതാരഃപൂർവ്വ്യംയഥാവിദ

ഋതസ്യഗർഭംജനുഷാപിപർത്തന

ആസ്യജാനന്തോനാമചിദ്വിവക്തന

മഹസ്തേ വിഷ്ണോ സുമതിം ഭജാമഹേ

അന്വയം:–

ഹേ സ്തോതാരഃ, തം ഉ	—	തമേവ വിഷ്ണും
പൂർവ്വ്യം	—	അനാദി സംസിദ്ധം
ഋതസ്യ ഗർഭം	—	യജ്ഞാത്മനാ ഉൽപന്നം

യഥാ വിദ	— ജാനീഥ
(തഥാ) ജുഷ്ടാ	— സ്വത ഏവ, ന വരലാഭാദിനാ
പിപർത്തന	— സ്തോത്രാദിനാ പ്രീണയത
(യാവദസ്യമാഹാത്മ്യം ജാനീഥതാവൽ)	
അസ്യ	— വിഷ്ണോഃ
നാമ ചിൽ	— സർവ്വൈഃ നമനീയമഭിധാനം, സാർവ്വാത്മ്യ പ്രതിപാദകം വിഷ്ണരിത്യേവ നാമ
ജാനന്തഃ	— പുരുഷാർത്ഥപ്രതിപാദകം ഇത്യഭിഗച്ഛന്തഃ
ആ	— സമന്താൽ
വിവക്തന	— വദത, സങ്കീർത്തയ
ഹേ വിഷ്ണോ, മഹഃ, തേ	— മഹതഃ തവ
സു—മതിം ഭജാമഹേ	— അനുഗ്രഹാത്മികാം ബുദ്ധിം ഭജാമഃ

അർത്ഥം— ഹേ സ്തോതാക്കളേ ആ വിഷ്ണുവിനെത്തന്നെ അനാദ്യനായും, യജ്ഞാത്മാവിങ്കൽ നിന്ന് ഉൽപന്നനായും യാതൊരുവിധം അറിയുന്നുവോ ആവിധം സ്വയം ഫലേച്ഛ കൂടാതെ, അവിടുത്തെ സ്തോത്രങ്ങളാൽ പ്രീണിപ്പിയ്ക്കുക—ഞങ്ങൾക്ക് അവിടത്തെ മാഹാത്മ്യം എത്രത്തോളം അറിയുമോ അത്രത്തോളം ആ വിഷ്ണുവിന്റെ സർവ്വവന്ദ്യമായ നാമം, പുരുഷാർത്ഥപ്രതിപാദകം എന്നറിഞ്ഞ് എപ്പോഴും സങ്കീർത്തനം ചെയ്യുക അല്ലയോ വിഷ്ണോ മഹാനായ അവിടത്തെ അനുഗ്രഹബുദ്ധിയെ ഞങ്ങൾ ഭജിയ്ക്കുന്നു, ആരാധിയ്ക്കുന്നു

4 തമസ്യരാജാവരുണസ്തമശ്വിനാ
ക്രതുംസചന്തമാരുതസ്യവേധസഃ
ദാധാരദക്ഷമുത്തമമഹർവ്വിദം
വ്രജഞ്ചവിഷ്ണുസ്സഖിവാँഅപോർണ്ണുതേ

അന്വയം:-

മാരുതസ്യ	— മരുതാം, ഋത്വിജാം സംഘാതഃ, മാരുതം തദ്വതഃ
വേധസഃ	— മേധാവിനഃ
അസ്യ	— യജമാനസ്യ
തം	— പ്രസിദ്ധം
ക്രത്തും	— യാഗം, യജ്ഞാത്മകം വിഷ്ണും
രാജാ വരുണഃ	— രാജമാനഃ, വരുണഃ
സചന്ത	— സേവതേ
തം	— ക്രത്തും
അശ്വിനാ	— അശ്വിനൌ
(സചേതേ)	— സേവേതേ (അന്യേപിദേവാഃ സചന്തേ)
(കിംച) വിഷ്ണുഃ	— സവനത്രയാത്മനാവ്യാപ്തഃ
സഖി-വാൻ	— യജമാനാദിഭി സ്സഖിഭിര്യുക്തസ്സൻ
ഉൽ-തമം	— ഉൽകൃഷ്ടതമം
അഹഃ-വിദം	— അഹർവ്വേത്താരം സ്വർഗ്ഗോല്പാദകം
ദക്ഷം	— ബലം (ഫലപ്രദാന സാമർത്ഥ്യരൂപം)
ദാധാര	— ധൃതവാൻ
വ്രജം ച	— മേഘം ച
അപ-ഊർണ്ണുതേ	— അപഗതാവരണം കരോതി (ആഹുതിദ്വാരാ യജ്ഞസ്യൈവ വൃഷ്ട്യുൽപാദകത്വാൽ)

(അഥവാ) മാരുതസ്യ, മരുത്സംഘാതസ്യ ദേവഗണസ്യ വേധസഃ വിധാതുഃ സ്രഷ്ടുഃ വിഷ്ണോഃക്രത്തും കർമ്മപാലനാദി രൂപം വരുണാദയഃ സചന്തേ. സചസഖീവാൻ ഇന്ദ്രാദി സഹായോപേതഃ സൻ ദക്ഷം വൃഷ്ട്യുൽപാദനാദി സാമർത്ഥ്യ രൂപം ബലം ദാധാര, തഥാവ്രജം ച അപോർണ്ണുതേ.

അർത്ഥം- ഋത്വിക്സംഘത്തോടുകൂടിയ പണ്ഡിതനായ യജമാനൻ അനുഷ്ഠിക്കുന്ന ആ യാഗത്തെ, യജ്ഞാത്മകനായ വിഷ്ണുവിനെ, രാജമാനനായ വരുണൻ സേവിക്കുന്നു. അശ്വികളും അന്യദേവന്മാരും സേവിക്കുന്നു. പിന്നെയോ, സവനത്രയാത്മ

വായ വിഷ്ണു യജമാനാദികളായ മനുഷ്യരോടുകൂടിയും, ഉൽകൃഷ്ടതമവും സ്വർഗ്ഗസംബന്ധിപാദകവും, ഫലപ്രദാനസമർത്ഥവുമായ ബലത്തോടുകൂടിയും മേഘത്തെ തുറന്നുവിടുന്ന മഴ പെയ്യിക്കുന്ന (യജ്ഞാഹുതി വൃഷ്ട്യുൽപാദകമെന്ന് ശ്രുതി സിദ്ധം)

(അല്ലെങ്കിൽ)

മരുത്സമൂഹത്തോടുകൂടിയ ദേവഗണത്തിന്റെ വേധസ്സായ (വിധാതാവായ സ്രഷ്ടാവായ) വിഷ്ണു പിതൃപാലനരൂപകർമ്മത്തെ വരുണാദികൾ സേവിക്കുന്ന ഭാവിടുന്ന് ഇന്ദ്രാദി സഹായയോപേതനായി വൃഷ്ട്യുൽപാദനസമർത്ഥമായ ബലത്തെ ധരിച്ച് മേഘത്തെ തുറന്നുവിടുന്നു

5 ആയോവിവായ സചഥായദൈവ്യ
ഇന്ദ്രായവിഷ്ണുസ്സുകൃതേ സുകൃത്തരഃ
വേധാ അജിന്വത്ത്രിഷധസ്ഥ ആര്യ
മൃതസ്യഭാഗേ യജമാനമാഭജൽ വ–26

അന്വയം –

യഃ വിഷ്ണുഃ ദൈവ്യഃ	— ദിവി ഭവഃ
സുകൃൽ–തരഃ	— ശോഭനഫലപ്രദാനാം മദ്ധ്യേ ശ്രേഷ്ഠഃ
സു–കൃതേ ഇന്ദ്രായ	— ശോഭനസ്തുതികർത്രേ യജമാനായ
സചഥായ	— യാഗസഹായകരണായ
ആ വിവായ	— ആഗച്ഛതി
(ആഗത്യച) വേധാഃ	— അഭിമതഫലവിധാതാ
ത്രി–സധസ്ഥഃ	— സവനത്രയസ്ഥാനഃ, ക്ഷിത്യാദി സ്ഥാനത്രയോവാ
ആര്യം	— യജമാനം
അജിന്വൽ	— പ്രീണയതി
ഋതസ്യ	— യജ്ഞസ്യ

ഭാഗേ — ഫലേ
യജമാനം ആ അഭജൽ — സ്വാമിത്വേന സ്ഥാപയതി

അർത്ഥം—യാതൊരു വിഷ്ണു ദ്യോവിൽ ഭവിച്ചവനായി, ശോഭനഫലങ്ങളെക്കൊടുക്കുന്ന ദേവന്മാരിൽ ശ്രേഷ്ഠനായി, സ്തുതികർത്താവായ യജമാനന്നു് യാഗസഹായകാരിയായി വരുന്നുവോ, അഭിമതഫലവിധാതാവും, ലോകത്രയസ്ഥാനനുമായ അവിടുന്നു് യജമാനനെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു, സ്വാമിത്വത്തോടുകൂടി സ്ഥാപിക്കുന്നു

വർഗ്ഗം—27 ജഗതീച്ഛന്ദഃ അശ്വിനൌദേവതാ

1 അബോധ്യഗ്നിർജ്മഉദേതിസൂര്യോ
വ്യുഷാശ്ചന്ദ്രാമഹ്യാവോ അർച്ചിഷാ
ആയുക്ഷാതാമശ്വിനായാതവേരഥം
പ്രാസാവീദ്ദേവസ്സവിതാജഗൽപൃഥക്

അന്വയം:—

(അയം) അഗ്നിഃ — വിഹിതസ്സൻ
ജ്മഃ അബോധി — ജ്മായാഃ പൃഥിവ്യാഃ വേദിലക്ഷണായാഃ സംബന്ധീ സൻ പ്രതിബോധിതഃ
(കിംച) സൂര്യഃ ഉൽ എതി — ഉദയം പ്രാപ്നോതി
മഹീ ഉഷാഃ അർച്ചിഷാ — മഹത്യുഷാഃ പ്രകൃഷ്ടേന തേജസാ
ചന്ദ്രാ വി ആവഃ — പ്രാണിനാം ആഹ്ളാദിനീ സതീ, തമാംസിവിവാസയതി
(അതഃ) ഹേ അശ്വിനാ
രഥം — അശ്വിനൌ, യുവയോഃ സംബന്ധിനം രഥം
യാതവേ ആയുക്ഷാതാം — ദേവയജനഗമനായരാസഭാഭ്യാം ആഭിമുഖ്യേന അയുങ്ക്താഥാം

(തഥാ) സവിതാ ദേവഃ — സർവ്വകർമ്മണോനുജ്ഞാതാ
ജഗൽ പൃഥക് — ജംഗമംപ്രാണിജാതം സ്വാസ്വ കർമ്മാനുരോധേന
പ്ര അസാവീൽ — പ്രസൗതു, അനുജാനാതു

അർത്ഥം—അഗ്നി, ഇതാ, നുറുങ്ങുകൂട്ടി തെളിയിക്കപ്പെട്ടു് വേദിബദ്ധനായി ഉണർന്നുകഴിഞ്ഞു. സൂര്യൻ ഉദിക്കുന്നു. മഹതിയായ ഉഷസ്സു് ഉൽകൃഷ്ടമായ തേജസ്സാൽ, പ്രാണികൾക്കാഹ്ളാദകാരിണിയായി ഇരുട്ടകററുന്നു. അതുകൊണ്ടു് അശ്വികളേ, നിങ്ങളുടെ തേരിൽ യാഗദേശത്തേയ്ക്കു പോകാൻ കുതിരകളെ പൂട്ടിയാലും. സർവ്വകർമ്മങ്ങളുടേയും അനുജ്ഞാതാവായ, പ്രേരകനായ സൂര്യൻ പ്രാണികളെ, അവരവരുടെ കർമ്മത്തിനൊത്തപോലെ പോകാൻ അനുവദിക്കട്ടെ.

2 യദ്യുഞ്ജാഥേവൃഷണമശ്വിനാരഥം
ഘൃതേനനോമധുനാക്ഷത്രമുക്ഷതം
അസ്മാകംബ്രഹ്മപൃതനാസുജിന്വതം
വയംധനാശൂരസാതാഭജേമഹി

അന്വയം—

ഹേ അശ്വിനാ, യൽ
വൃഷണം രഥം — അശ്വിനൌ, യദാ അഭീഷ്ടവർഷകം യുവയോ രഥം
യുഞ്ജാഥേ — യോജയഥഃ (തദാ)
നഃ ക്ഷത്രം — അസ്മദീയം ബലം
ഘൃതേന മധുനാ ഉക്ഷതം — ക്ഷരണരൂപേണ മധുനാ പ്രവർദ്ധയതം
(അശ്വിനോരഥസ്യ മധുപൂർണ്ണത്വം പ്രസിദ്ധം)
(കിംച) അസ്മാകം
പൃതനാസു — പുത്രപൌത്രാദി മനുഷ്യരൂപാസു
ബ്രഹ്മ ജിന്വതം — ബ്രാഹ്മംതേജഃ, ബ്രഹ്മവർച്ചഃ പ്രീണയതം

വയം (പ) ശൂര-സാതാ — ശൂരാണാം പ്രഹാരാദിനായുക്തേ സംഗ്രാമേ
ധനാ ഭജേമഹി — തദീയധനാനി ലഭേമഹി

അർത്ഥം-അല്ലയോ അശ്വികളേ, മഴ മുതലായ അഭീഷ്ടങ്ങളും പൊഴിയ്ക്കുന്ന നിങ്ങളുടെ തേർ എപ്പോഴും പൂട്ടുന്നുവോ, അപ്പോഴും നിങ്ങളുടെ തേരിൽ നിന്നൊലിക്കുന്ന തേനിനാൽ ഞങ്ങളുടെ ബലം വർദ്ധിപ്പിക്കണം. (അശ്വികളുടെ തേരിൽ തേനൊലി പ്രസിദ്ധം) കൂടാതെ ഞങ്ങളുടെ പുത്രപൌത്രാദികളിൽ ബ്രാഹ്മമായ തേജസ്സ്, ബ്രഹ്മവർച്ചസ്സ്, തുണക്കണം. ശൂരഭടന്മാർ അന്യോന്യമടരാടുന്ന യുദ്ധത്തിൽ അവരുടെ (ശത്രുക്കളുടെ) ധനം നേടുമാറാകണം.

3 അർവ്വാങ് ത്രിചക്രോ മധുവാഹനോ രഥോ
ജീരാശ്വോ അശ്വിനോര്യാതു സുഷ്ടുതഃ
ത്രിവന്ധുരോ മഘവാ വിശ്വസൌഭഗഃ
ശം ന ആ വക്ഷദ്ദ്വിപദേ ചതുഷ്പദേ

അന്വയം:—
ത്രി-ചക്രഃ, മധു-വാഹനഃ — ചക്രത്രയയുക്തഃ, മധുവോഢാ
ജീര-അശ്വഃ — ശീഘ്രഗാമ്യശ്വോപേതഃ
ത്രി-വന്ധുരഃ — നിമ്നോന്നത കാഷ്ഠത്രയോപേതഃ (സാരഥ്യാശ്രയസ്ഥാനം വന്ധുരം)
സു-സ്തുതഃ — അസ്മാഭി സ്തൂയമാനഃ
മഘ-വാ,
വിശ്വ-സൌഭഗഃ — ധനവാൻ, സർവ്വ സൌഭാഗ്യോപേതഃ
അശ്വിനോഃ രഥഃ
അർവ്വാങ് യാതു — അസ്മദഭിമുഖം ഗച്ഛതു
(സഃ രഥഃ) നഃ ദ്വി-പദേ — പുത്രാദിപ്രജായൈ
ചതുഃ-പദേ — പശവേ ച
ശം ആ വക്ഷത് — സുഖമാവഹതു

(തഥാ) സവിതാ ദേവഃ — സർവ്വകർമ്മണോനുജ്ഞാതാ
ജഗൽ പൃഥക് — ജംഗമംപ്രാണിജാതം സ്വസ്വ കർമ്മാനുരോധേന
പ്ര അസാവീൽ — പ്രസൗതു, അനുജാനാതു

അർത്ഥം—അഗ്നി, ഇതാ, നുറുങ്ങുകൂട്ടി തെളിയിക്കപ്പെട്ട് വേദിബദ്ധനായി ഉണർന്നുകഴിഞ്ഞു. സൂര്യൻ ഉദിക്കുന്നു. മഹതിയായ ഉഷസ്സ് ഉൽകൃഷ്ടമായ തേജസ്സാൽ, പ്രാണികൾക്കാഹ്ലാദകാരിണിയായി ഇരുട്ടകറ്റുന്നു അതുകൊണ്ട് അശ്വികളേ, നിങ്ങളുടെ തേരിൽ യാഗദേശത്തേയ്ക്കു പോകാൻ കുതിരകളെ പൂട്ടിയാലും. സർവ്വകർമ്മങ്ങളുടേയും അനുജ്ഞാതാവായ, പ്രേരകനായ സൂര്യൻ പ്രാണികളെ, അവരവരുടെ കർമ്മത്തിന്നൊത്തപോലെ പോകാൻ അനുവദിക്കട്ടെ.

2 യദ്യുഞ്ജാഥേവൃഷണമശ്വിനാരഥം
ഘൃതേനനോമധുനാക്ഷത്രമുക്ഷതം
അസ്മാകംബ്രഹ്മപൃതനാസുജിന്വതം
വയംധനാശൂരസാതാഭജേമഹി

അന്വയം:—

ഹേ അശ്വിനാ, യത്
വൃഷണം രഥം — അശ്വിനൗ, യദാ അഭീഷ്ടവർഷകം യുവയോ രഥം
യുഞ്ജാഥേ — യോജയഥഃ (തദാ)
നഃ ക്ഷത്രം — അസ്മദീയം ബലം
ഘൃതേന മധുനാ ഉക്ഷതം — ക്ഷരണരൂപേണ മധുനാ പ്രവർദ്ധയതം
(അശ്വിനോരഥസ്യ മധുപൂർണ്ണത്വം പ്രസിദ്ധം)
(കിംച) അസ്മാകം
പൃതനാസു — പുത്രപൗത്രാദി മനുഷ്യരൂപാസു
ബ്രഹ്മ ജിന്വതം — ബ്രാഹ്മംതേജഃ, ബ്രഹ്മവർച്ചഃ പ്രീണയതം

വയം (പ്ര) ശൂര-സാതാ — ശൂരാണാം പ്രഹാരാദിനായുക്തേ സംഗ്രാമേ
ധനാ ഭജേമഹി — തദീയധനാനി ലഭേമഹി

അർത്ഥം-അല്ലയോ അശ്വികളേ, മഴ മുതലായ അഭീഷ്ട ങ്ങൾ പൊഴിയ്ക്കുന്ന നിങ്ങളുടെ തേർ എപ്പോഴും പൂട്ടുന്നുവോ, അപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ തേരിൽ നിന്നൊലിക്കുന്ന തേനിനാൽ ഞങ്ങളുടെ ബലം വർദ്ധിപ്പിക്കണം. (അശ്വികളുടെ തേരിൽ തേനൊലി പ്രസിദ്ധം) കൂടാതെ ഞങ്ങളുടെ പുത്രപൌത്രാദി കളിൽ ബ്രാഹ്മമായ തേജസ്സ്, ബ്രഹ്മവർച്ചസ്സ്, തുണക്കണം. ശൂരഭടന്മാർ അന്യോന്യമടരാടുന്ന യുദ്ധത്തിൽ അവരുടെ (ശത്രു ക്കളുടെ) ധനം നേടുമാറാകണം.

3 അർവ്വാങ്ങ് ത്രിചക്രോ മധുവാഹനോ രഥോ
ജീരാശ്വോ അശ്വിനോര്യാതു സുഷ്ടുതഃ
ത്രിവന്ധുരോ മഘവാ വിശ്വസൌഭഗഃ
ശം ന ആവക്ഷദ്വിപദേ ചതുഷ്പദേ

അന്വയം:—

ത്രി-ചക്രഃ, മധു-വാഹനഃ — ചക്രത്രയയുക്തഃ, മധുവോഢാ
ജീര-അശ്വഃ — ശീഘ്രഗാമ്യശ്വോപേതഃ
ത്രി-വന്ധുരഃ — നിമ്നോന്നത കാഷ്ഠത്രയോപേതഃ (സാരഥ്യാശ്രയസ്ഥാനം വന്ധുരം)
സു-സ്തുതഃ — അസ്മാദി സ്തൂയമാനഃ
മഘ-വാ,
വിശ്വ-സൌഭഗഃ — ധനവാൻ, സർവ്വ സൌഭാഗ്യോപേതഃ
അശ്വിനോഃ രഥഃ
അർവ്വാങ്ങ് യാതു — അസ്മദഭിമുഖം ഗച്ഛതു
(സഃ രഥഃ) നഃ ദ്വി-പദേ — പുത്രാദിപ്രജായൈ
ചതുഃ-പദേ — പശവേ ച
ശം ആ വക്ഷത് — സുഖമാവഹതു

അർത്ഥം—മൂന്ന ചക്രങ്ങളോടുകൂടിയതും തേനേറ്റുന്നതും വേഗവത്തുക്കളായ കുതിര (കഴുത) കളോടു ചേർന്നതും, തേർ തെളിക്കുന്നവന്, ഉയർന്നും താഴ്ന്നും മൂന്ന് ഇരിപ്പിടത്തട്ടുകളോടു ചേർന്നതും, നമ്മളാൽ പുകഴ്ത്തപ്പെടുന്നതും, ധനങ്ങളോടുകൂടിയതും, എല്ലാസൌഭാഗ്യങ്ങളുമൊത്തതുമായ അശ്വികളുടെ തേർ നമുക്കുനേരെ വരട്ടെ. ആ തേർ നമ്മുടെ പുത്രാദികളായ ഇരുകാലികൾക്കും പശു മുതലായ നാല്ക്കാലികൾക്കും ക്ഷേമമെത്തിയ്ക്കട്ടെ

4 ആനഊർജ്ജം വഹതമശ്വിനായുവം
മധുമത്യാനഃ കശയാമിമിക്ഷതം
പ്രായുസ്താരിഷ്ടം നീരപാംസിമൃക്ഷതം
സേധതം ദ്വേഷോ ഭവതം സചാഭുവാ

അന്വയം—

ഹേ അശ്വിനാ, യുവം — അശ്വിനൌ, യുവാം
നഃ ഊർജ്ജം ആ വഹതം — അസ്മാകം ബലം പ്രാപയതം
(കിംച) നഃ മധു-മത്യാ കശയാ — മധുരേണോപേതയാ വാചാ
മിമിക്ഷതം — സിഞ്ചതം, പ്രീണയതം
(കിംച) ആയുഃ പ്രതാരിഷ്ടം — ആയുഷ്യം പ്രവർദ്ധയതം
(തഥാ) രപാംസി നിഃമൃക്ഷതം — നിശ്ശേഷേണ ശോധയതം
(കിംച) ദ്വേഷഃ സേധതം - അമിത്രാദികം നാശയതം
സചാ-ഭുവാ ഭവതം — അസ്മത് കാര്യേഷു സഹഭാവേന വർത്തൌഭവതം

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ ഞങ്ങൾക്ക് ബലം ഉണ്ടാക്കിത്തരണം. (അഭീഷ്ടപ്രദാനരൂപങ്ങളായ) മധുരവാക്കിനാൽ ഞങ്ങൾക്ക്, നനവിയ്ക്കണം, സന്തോഷമണയ്ക്കണം. ഞങ്ങളുടെ ആയുസ്സ് വർദ്ധിപ്പിക്കണം. പാപങ്ങൾ നിശ്ശേഷം നീക്കി ശുദ്ധീകരിയ്ക്കണം. പുറമെ, ശത്രുക്കളെ ഒടുക്കണം. ഞങ്ങളുടെ കാര്യങ്ങളിൽ നിങ്ങൾ ഒപ്പം നില്ക്കണം.

5 യുവംഹഗർഭംജഗതീഷുധത്ഥോ

യുവംവിശ്വേഷുഭുവനേഷ്വന്തഃ

യുവമഗ്നിഞ്ചവൃഷണാവപശ്ച

വനസ്പതീരശ്വിനാവൈരയേഥാം

അന്വയം:-

ഹേ അശ്വിനൌ, യുവം ഹ— യുവാം ഖലു
ജഗതീഷു അന്തഃ — ഗമനശീലാസുഗോഷുമധ്യേ
ഗർഭം ധത്ഥഃ — ധാരയഥഃ
(നകേവലംഗോഷ്വേവ,
അപിതു) യുവം — യുവാം
വിശ്വേഷു ഭുവനേഷു
അന്തഃ — സർവ്വേഷു ഭൂതജാതേഷ്വന്തഃ ഗർഭം ധത്ഥഃ
(വൃഷ്ടിദ്വാരാ ആമിഷരൂപേണ ഗർഭസ്ഥരേതസഃ പോഷകത്വാൽ)
(കിംച) ഹേ വൃഷണൌ — കാമവർഷകൌ,
യുവം അഗ്നിം ച അപഃ ച വനസ്പതീൻ (ച)
ഐരയേഥാം — പ്രവർത്തയേഥാം

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ നിങ്ങളാണല്ലൊ സഞ്ചാരശീലമുററ പശുക്കളിൽ ഗർഭം ധരിക്കുന്നതു്. പശുക്കളിൽ മാത്രമല്ല ഇക്കണ്ട എല്ലാ ചരാചരങ്ങളുടെയും ഉള്ളിൽ നിങ്ങൾ ഗർഭം ധരിക്കുന്നു. (മഴ പെയ്യിച്ച് സസ്യവൃദ്ധിയിലൂടെ ഭക്ഷണസാധന രൂപത്തിൽ ഗർഭത്തിലുള്ള രേതസ്സിനെ പോഷിപ്പിക്കുന്നു) അല്ലയോ കാമവർഷകരേ, നിങ്ങൾ അഗ്നിയെയും ജലത്തെയും, വനവൃക്ഷങ്ങളെയും (സസ്യാദികളെയും) പ്രവർത്തിപ്പിച്ചാലും.

6 യുവംഹസ്ഥോഭിഷജാഭേഷജേഭി
രഥോഹസ്ഥോരഥ്യാ ऽ ऽ രാഥ്യേഭിഃ
അഥോഹക്ഷത്രമധിധത്ഥഉഗ്രാ
യോവാംഹവിഷ്മാന്മനസാദദാശ വ 27

അന്വയം:-

(ഹേ അശ്വിനൌ,)
യുവം ഹ — യുവാം ഖലു
ഭേഷജേഭിഃ ഭിഷജാ
സ്ഥഃ ഹ — ഔഷധൈഃ ഭിഷജൌഭവഥഃ ഖലു
അഥോ രഥ്യേഭിഃ — അപിച രഥവോഢൃഭിരശ്വൈഃ
രഥ്യാ സ്ഥഃ — രഥവന്തൌ ഭവഥഃ
അഥോ ക്ഷത്രം — അപിച യുവയോർബ്ബലം
അധി ഹ — അധികം ഖലു
(യസ്യാദേവം തസ്യാത്)
ഹേ ഉഗ്രാ, — ഉഗ്രൌ, ഉദ്ഗൂർണ്ണബലൌ,
വാം യഃ ഹവിഷ്മാൻ — യുവാഭ്യാം യഃ ആജ്യപുരോഡാശാദി ഹവിര്യുക്തഃ യജമാനഃ
മനസാ ദദാശ — യുഷ്മദായത്തേന ചേതസാ ദദാതി
(തം) ധത്ഥഃ — ധാരയഥഃ, അനുഗൃഹ്ണീഥഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങടം മരുന്നുകളോട് കൂടിയ വൈദ്യന്മാരാണല്ലൊ തേർവലിക്കുന്ന കുതിര (കഴുത) കളോട്കൂടിയ തേരാളികളുമാണല്ലൊ നിങ്ങളുടെ ബലം മികച്ചതുമാണല്ലൊ അതുകൊണ്ട് അല്ലയോ ഉഗ്രബലന്മാരേ, നെയ്യ് പുരോഡാശം മുതലായ ഹവിസ്സുകളോടി നിങ്ങളിലുറച്ച മനസ്സോടുകൂടി ഏതു യജമാനൻ ഹവിസ്സേകുന്നുവോ അവനെ നിങ്ങാം ധരിക്കുന്നു, അനുഗ്രഹിക്കുന്നു

അദ്ധ്യായ പീഠിക

അഷ്ടകം—2 അദ്ധ്യായം—3

1—ാം വർഗ്ഗത്തിൽ അശ്വികരം ദേവത. 2–3—ദ്യാവാപൃഥി. വികരം ദേവത. 4–5–6 എന്നിവയിൽ ഋഭുക്കരം ദേവത. 7–8–9–10 ൽ കതിരയാണ് ദേവത. അശ്വമേധവർണ്ണനയാണ്. കുതിരയെ അംഗം അംഗമായി മുറിക്കുന്നതും ഹോമിയ്ക്കുന്നതുമതിൽ സ്പഷ്ടമായി പ്രതിപാദിക്കപ്പെട്ടിരിയ്ക്കുന്നു. 11–12–13 ലും ദേവത കുതിരയാണ്. അശ്വമേധത്തിൽ ഹോമിക്കപ്പെട്ട കുതിരകളുടെ സൽഗതി പറയുന്നു. 14 മുതൽ 23 കൂടി വർഗ്ഗങ്ങരം ഋഗ്വേദത്തിലെ സുപ്രസിദ്ധ സൂക്തങ്ങളിൽ ഒന്നാണ്. ഇതിൽ 20–ാം മന്ത്രം ''ദ്വാസുപർണ്ണാ'' എന്ന ഋക്ക് ജീവാത്മപരമാത്മബന്ധങ്ങളെ അതിസരസമായി അന്യാപദേശരൂപത്തിൽ പ്രതിപാദിയ്ക്കുന്നു. 32-ാം ഋക്കിൽ പുനർജ്ജന്മത്തിൻെറ സൂചനയുണ്ടെന്നു പറയാം. സൂചന മാത്രം. 24—25—26 വർഗ്ഗങ്ങരം ഇന്ദ്രനും അഗസ്ത്യനും മരുത്തുക്കളും തങ്ങളിലുള്ള സംവാദമാണ്. ജീവാത്മപ്രാണബന്ധമാണ് ഇന്ദ്രനും മരുത്തുക്കരംക്കും കല്പിച്ചിട്ടുള്ളത്. 4ാം മന്ത്രത്തിൽ ഇന്ദ്രൻെറ ഔന്നത്യം പ്രകടമാകുന്നു. പ്രാണങ്ങരം ജീവാത്മാശ്രയങ്ങളാണെന്നും. 22 23 വർഗ്ഗങ്ങളിൽ 45-ം, 49—ം മന്ത്രങ്ങരം സാരസ്വതത്തിൽ പെട്ട പ്രധാന മന്ത്രങ്ങളാണു. അതിൽ തന്നെ 46-47 മന്ത്രങ്ങരം സൌരത്തിൽ പെട്ടതാണ്. 46–ാം മന്ത്രം ലോകപ്രസിദ്ധവും ഹൈന്ദവസംസ്കാരസാരഭൂതവുമാണ്.

അഷ്ടകം 2—അധ്യായം—3 വർഗ്ഗം-1 ദീർഘതമാഃ ഋഷിഃ ത്രിഷ്ടുബനുഷ്ടുഭൌച്ഛന്ദസീ, അശ്വിനൌ ദേവതാ

1 വസുരുദ്രാ പുരുമന്തൂവൃധന്താ
ദശസ്യതന്നോ വൃഷണാവഭിഷ്ടൌ
ദസ്രാഹയദ്രേക്ണ ഔചഥ്യോവാം
പ്രയത്സസ്രാഥേ അകവാഭിരുതീ

അന്വയം:—

ഹേ വൃഷണൌ, ഭസ്രൌ,	— കാമവർഷകൌ, ശത്രൂപക്ഷയിതാരൌ
വസൂ, രുദ്രാ	— പ്രജാനാം വാസയിതാരൌ സംഗ്രാമേ ഭയങ്കരം ശബ്ദയിതാരൌ
പുരു-മന്തു	— ബഹൂനാം ജ്ഞാതാരൌ
വൃധന്താ	— സ്തോത്രാദിനാവർദ്ധമാനൌ
അഭിഷ്ടൌ	— ആഭിമുഖ്യേന പൂജിതൌ (യുവാം)
യൽ ഔചഥ്യഃ	— യസ്മാൽ ഉചഥ്യസ്യ പുത്രഃ, ദീർഘതമാഃ
വാം രേക്ണഃ	— വാം സ്തുതിനാ ധനം പ്രാർത്ഥയതേ
യൽ അകവാഭിഃ ഊതീ	— യസ്മാച്ച അകുത്സിതൈഃ രക്ഷണൈഃ
പ്ര സസ്രാഥേ ഹ	— പ്രസാരയഥഃ പ്രകർഷേണ ദത്ഥഃ ഖലു
(തസ്മാൽ) നഃ ദശസ്യതം	— ഫലം ദത്തം

അർത്ഥം—കാമവർഷകരും ശത്രുനാശകരുമായ അശ്വികളേ, ജനങ്ങളെ അതാതിടത്തു് വസിപ്പിയ്ക്കുന്നവരും യുദ്ധത്തിൽ ഭീകരശബ്ദമുണ്ടാക്കുന്നവരും അത്യധികം കാര്യങ്ങൾ അറിയുന്നവരും സ്തോത്രാദികളാൽ വർദ്ധിക്കുന്നവരും നേരെ പൂജിക്കപ്പെടുന്നവരുമായ നിങ്ങളോടു് ഉചഥ്യന്റെ മകനായ ദീർഘതമസ്സു് സ്തുതിയാൽ ഐശ്വര്യം പ്രാർത്ഥിക്കുന്ന ആശ്രയിക്കുന്നവർക്ക് നിങ്ങൾ കേടററ രക്ഷണങ്ങൾ വിതരണം ചെയ്യുന്നവല്ലൊ. അതുകൊണ്ടു് എനിക്കു (കർമ്മ)ഫലം തന്നരുളിയാലും.

2 കോവാംദാശൽസുമതയേ ചിദസ്യൈ
വസൂയദ്ധേഥേ നമസാപദേഗോഃ
ജിഗൃതമസ്മേരേവതീഃ പുരന്ധീഃ
കാമപ്രേണേവമനസാ ചരന്താ

അന്വയം:—

യൽ ഗോഃ പദേ — യസ്മാൽ ഭൂമ്യാഃ, വേദിരൂപായാഃ സ്ഥാനേ

(അസ്മാഭിഃ പ്രാൎത്ഥിതൌ

സന്തൌ) നമസാ — യവമാത്രപ്രകാരേണ ഹവിരന്നേന ബഹുപ്രദാനവിഷയാം ബുദ്ധിം

ധേഥേ — ധാരയഥഃ

(തസ്മാൽ) ഹേ വസൂ — വാസയിതാരാവശ്വിനൌ

വാം അസ്യൈ സ്വ—മതയേ

ചിൽ — സ്വല്പേനൈവഹവിഷാ മഹൽ ഫലപ്രദാനരൂപായൈ അപി ബുദ്ധ്യൈ പ്രീണനായ

കഃ ദാശൽ? — ദദ്യാൽ, ദാതും ശക്നോതി?

(യസ്മാദേവം തസ്മാൽ)

അസ്മേ — അസ്മഭ്യം

രേവതീഃ പുരം—ധീഃ — ക്ഷീരാദിധനവതീഃ ശരീരധാരികാഃ ഗാഃ

കാമപ്രേണ—ഇവ — കാമപൂരകേണൈവ (ഇവശബ്ദഃ ഏവകാരാൎത്ഥഃ)

മനസാ ചരന്താ — യുവാമാനസ്യകാമാഃ പൂരണീയാഃ ഇതികൃതസങ്കല്പൌ

ജിഗ്യതം — ശബ്ദയതം, ദത്തം

അൎത്ഥം—ഭൂമിയിൽ, യാഗവേദിയിൽ, ഞങ്ങളാൽ പ്രാർത്ഥിക്കപ്പെട്ടവരായി, ലഘുവായ, യവമാത്രമായ ഹവിരന്നത്താൽ മികച്ച അഭീഷ്ടദാനത്തിന്നു് ഉന്നുന്ന ബുദ്ധിയെ നിങ്ങൾ ധരിക്കുന്നു എന്നതുകൊണ്ടു്, ജനങ്ങളെ അതാതിടത്തു് വസിപ്പിക്കുന്ന അശ്വികളേ, സ്വല്പം ഹവിസ്സുകൊണ്ടു് മഹത്തായ ധനം നല്കുന്ന നിങ്ങളുടെ ആ ബുദ്ധിയെ സന്തോഷിപ്പിക്കുവാൻ കൂടി ആർ ഹവിസ്സേകുന്നു? ആൎക്കതിന്നു് കഴിയുന്നു? (ഹവിസ്സെന്ന ഭൌതിക സാധനത്തേക്കാൾ മനസ്സെന്ന പ്രാഥമോപാധി ശുദ്ധമായിരിക്കണം. അതില്ലാത്തതിനാൽ) അപ്രകാരമിരിക്കെ, നിങ്ങൾ ഉഭയം ദാനശീലരായിരിക്കെ, അല്പസന്തുഷ്ടരായിരിക്കെ, ഞങ്ങൾക്കു് (എനിക്കു) യജമാനന്റെ (എന്റെ) കാമ

ഷ്ടകം എട്ടാമധ്യായത്തിൽ പതിനഞ്ചാം വർഗ്ഗത്തിൽ സൂചിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്.)

അല്ലയോ അശ്വികളേ, വെള്ളത്തിന്നക്കരെ പറക്കുന്ന നിങ്ങളുടെ തേർ തുഗ്രപുത്രനായ ഭുജ്യു എന്ന രാജാവിന്റെ ബന്ധനമോചനത്തിന്നായി നടക്കടലിൽ കുതിരകളാൽ പൂട്ടപ്പെട്ടുവല്ലൊ. ആ തേർ ബലത്തോടുകൂടി എത്തി (അവിടെ) നിർത്തപ്പെട്ടു. ഒരു ശൂരൻ വൈരികളെ ജയിച്ച് നിർഭയം സ്വഗൃഹത്തിൽ ഓടുന്ന കുതിരയുടെ പുറത്ത് കയറി വരുന്നപോലെ, നിങ്ങളുടെ രക്ഷയെ ഞാൻ ശരണം പ്രാപിച്ചാവൂ.

4 ഉപസ്തുതിരൌചത്ഥ്യമുരുഷ്യേ

ന്മാമാമിമേപതത്രിണീവിദ്ഗ്ധാം

മാമാമേധോ ദശതയശ്ചിതോധാക്

പ്രയദ്വാം ബദ്ധസ്ത്മനിഖാദതിക്ഷാം

അന്വയം:—

യൽ വാം — യസ്മാൽ യുവയോസ്സംബന്ധീ അയം ജനഃ ഔചത്ഥ്യഃ ദീർഘതമാഃ

പ്ര ബദ്ധഃ — പാശൈർഗ്ഗാഢം വേഷ്ടിതസ്സൻ

ത്മനി ക്ഷാം ഖാദതി — ഗന്തുമശക്തഃ ആത്മനി, ആത്മനാഭൂമിം ഭക്ഷയതി

(തസ്മാൽ ഹേ അശ്വിനൌ)

ഉപ–സ്തുതിഃ — ബുദ്ധ്യോപേത്യക്രിയമാണാ സ്തുതിഃ

ഔചത്ഥ്യം ഉരുഷ്യേൽ — ദീർഘതമസം മാം ദാഹാദ്യുപദ്രവാൽ രക്ഷേൽ

ഇമേ പതത്രിണീ — പതനശീലേ, പുനരാവർത്തനശീലേ, അഹോരാത്രേ

മാം മാ വി ദുഗ്ധാം — വിശേഷേണമാദോഹഗതസാരം, പ്രാണനിർഗ്ഗമനാനുകൂല്യം മാകരുതാം

(കിംച) ദശതയഃ ചിതഃ — ദശധാ സഞ്ചിതഃ, പ്രജ്വ
ഏധഃ ലിതോഗ്നിസംഘഃ സമ്പാദിതഃ

മാം മാ ധാക് — മാധാക്ഷീത്

അർത്ഥം—ഇവിടെ ഒരു കഥാസൂചന. അന്ധനായ ദീർഘതമസ്സിനെ ശുശ്രൂഷിക്കാൻ നിന്നിരുന്ന ഭൃത്യന്മാർ അശക്യമെന്ന് കണ്ട് കത്തിക്കാനായി മുറുക്കെ കെട്ടി തീയിലിട്ടു. പിന്നെ അവർ അദ്ദേഹത്തെ വെള്ളത്തിൽ മുക്കി. രണ്ടവസ്ഥയിലും അദ്ദേഹം അശ്വികളെ സ്തുതിച്ച് രക്ഷപ്പെട്ടു. പിന്നെ ത്രൈതനൻ എന്ന പേരായ ഒരു ഭൃത്യൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ തലയും മാറും വെട്ടിമുറിച്ചു. അപ്പോഴും സ്തുതരായ അശ്വികൾ രക്ഷിച്ചു. ഈ കഥയാണ് രണ്ട് ഋക്കുകളിൽ സൂചിപ്പിക്കുന്നത്.

നിങ്ങൾക്കുചേർന്ന ഇച്ഛയുള്ളവൻ, ഉചഥ്യപുത്രനായ ദീർഘതമസ്സ് കയറുകളാൽ വരിഞ്ഞുമുറുക്കി കെട്ടപ്പെട്ട് എങ്ങും പോകാനാകാതെ, ആത്മാവുകൊണ്ട് ഭൂമിയെ, മണ്ണ്, കപ്പുകയായി വാക്കുകൊണ്ട് അശ്വികളെ, ബുദ്ധികൊണ്ട് നിങ്ങളെ പ്രാപിച്ചു സ്തുതി, ഉചഥ്യപുത്രനായ എന്നെ മരണത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിക്കുന്നതിനായി, ആവർത്തിച്ചാവർത്തിച്ചു വരുന്ന ഈ പകലിരവുകളാകുന്ന പാവകൾ എന്നെ ഉണക്കിക്കളയരുത്; എന്നിലുള്ള ചോരയും നീരും കാർന്ന് കൊള്ളരുത്. കൂടാതെ സംഭരിച്ച് പത്തു പ്രാവശ്യം കത്തിക്കപ്പെട്ട വിറകുകൾ എന്നെ ദഹിപ്പിക്കരുത്. (ഇപ്രകാരം പ്രാർത്ഥിച്ച കഥ ഇപ്പോൾ നടക്കുന്നപോലെ പറഞ്ഞ് പ്രാർത്ഥിക്കുകയാണ്)

5 ന മാ ഗരന്നദ്യോ മാതൃതമാ

ദാസാ യദീം സുസമുബ്ധമവാധുഃ

ശിരോ യദസ്യ ത്രൈതനോ വിതക്ഷത്

സ്വയം ദാസ ഉരോ അംസാവപി ഗ്ധ

അന്വയം:—

മാതൃ–തമാഃ നദ്യഃ	— മാതൃവജ്ജഗതാം ഹിതകാരിണ്യഃ ആപഃ
(മാം) മാ ഗരൻ	— നഗിരേയുഃ നിമഗ്നംമാകരുഃ
യൽ ദാസാഃ ഈം	— യസ്മാൽഭൃത്യാഃ ഏനം ദീർഘതമസംമാം
സു–സമുബ്ധം	— സുഷ്ഠുസങ്കചിത സർവ്വാങ്ഗം
അവ–അധുഃ	— അവാങ്മുഖമപാതയൽ
(കിംച) അസ്യ (മമ)	
ശിരഃ ത്രൈതനഃ	— ഏതന്നാമകഃ
ദാസഃ യൽ വി–തക്ഷൽ	— വിവിധം തഷ്ടവാൻ
ന (കേവലം ശിര ഏവ)	
ഉരഃ	— വക്ഷസ്ഥലം
അംസൌ അപി ഗ്ധ	— ഹതവാൻ
(തസ്മാൽ സദാസഃ)	
സ്വയം	— സ്വകീയമേവശിരഃ തക്ഷതു

അർത്ഥം–അമ്മമാരേപ്പോലെ ഹിതമേ ചെയ്യുന്ന ജലങ്ങൾ എന്നെ മുക്കരുതേ ഈ ഗർഭദാസന്മാർ (ഞാൻ ഗർഭത്തിലിരിക്കുമ്പോൾതന്നെ ഭൃത്യരായവർ) ദീർഘതമസ്സായ ഈ എന്നെ സർവ്വാംഗം ചുരുട്ടി മുഖം കീഴായി വീഴ്ത്തി. മാത്രമല്ല ത്രൈതനൻ എന്ന ഭൃത്യൻ എന്റെ ശിരസ്സും മാറിടവും ചുമലുകളും വെട്ടി മുറിച്ചു. ഇപ്രകാരം ചെയ്തതുകൊണ്ട് ആ ഭൃത്യൻ തന്നത്താൻ തന്റെ തല വെട്ടട്ടേ.

6 ദീർഘതമാമാമതേയോ ജുജുർവ്വാൻദശമേയുഗേ
അപാമർത്ഥം യതീനാം ബ്രഹ്മാ ഭവതി സാരഥിഃ (വ. 1)

അന്വയം:—

മാമതേയഃ ദീർഘ–തമാഃ	— മമതാപുത്രഃ
ദശമേ യുഗേ	— ദശയുഗപര്യന്തം, അശ്വിനോഃ പ്രഭാവാൽ ദുഃഖാദിമുക്തഃ, അത്യന്ത സുഖീ സ്വപുത്രഭാര്യാദിഭിസ്സഹിതഃ ജീവിതവാൻ

(ദശമേ യുഗേ അതീതേ സതി) ജുജുർവ്വാൻ — ജീർണ്ണഃ, വലീപലിതഗാത്രഃ ബഭൂവ

(ഏവം ഭൂതസ്സൻ) അപാം അർത്ഥം — പുത്രൈശ്വര്യമാനം സ്വർഗ്ഗാദികം കർമ്മഫലം

യതീനാം — പ്രാപ്തവതീനാം മധ്യേ

ബ്രഹ്മാ ഭവതി — ബ്രഹ്മസദൃശഃ, പരിവൃഢഃ ഭവതി

(കിംച) സാരഥിഃ — നിർവ്വാഹകഃ, ദേവഃ ഭവതി

(അത്ര സ്വാത്മാനം പാരോക്ഷ്യേണ അശ്വിനോർമ്മഹത്വം പ്രകടയിതും ബ്രവീതി)

അർത്ഥം—മമതാപുത്രനായ ദീർഘതമസ്സ്, പത്തുയുഗം കാലം അശ്വികളുടെ അനുഗ്രഹപ്രഭാവത്താൽ ദുഃഖമൊഴിഞ്ഞ് അത്യന്ത സുഖിയായി ഭാര്യാപുത്രന്മാരോടുകൂടി ജീവിച്ചു. പത്തുയുഗം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ചുക്കം ചുളിവുമുള്ള ദേഹത്തോടു കൂടിയവനായി ഭവിച്ചു. പിന്നെ മനുഷ്യരാൽ പ്രാർത്ഥിക്കപ്പെടേണ്ടുന്ന സ്വർഗ്ഗാദി കർമ്മഫലം നേടുന്നവരുടെ ഇടയിൽ അദ്ദേഹം ബ്രഹ്മതുല്യനായി, മഹാനായി ഭവിക്കുന്നു. മാത്രമല്ല അപ്പിധം കർമ്മപ്രാപ്തിയുടെ നിർവ്വാഹകനായി, ദാതാവുമ് ദേവനായിഭവിക്കുന്നു. (ഇവിടെ ദീർഘതമസ്സ് തന്റെ ഭാവി ഉൾക്കണ്ണുകൊണ്ടു കണ്ട് പരോക്ഷ രീതിയിൽ പറയുകയാണ്. അശ്വികളുടെ മഹത്വത്തെ പ്രകീർത്തിക്കാൻ വേണ്ടി)

വർഗ്ഗം—2—ജഗതീച്ഛന്ദഃ ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ ദേവതാ

1 പ്രദ്യാവായജ്ഞൈഃ പൃഥിവീ ഋതാവൃധാ

മഹീസ്തുഷേ വിദഥേഷു പ്രചേതസാ

ദേവേഭിര്യേ ദേവപുത്രേ സുദംസസേ

ത്ഥാധിയാവാര്യാണി പ്രഭൂഷതഃ

അന്വയം:-

യേ ദേവേഭിഃ	—	യജമാനൈഃ
ദേവ–പുത്രേ	—	ദേവസ്ഥാനീയാ യജമാനാഃ പുത്രസ്ഥാനീയാഃ, ശുശ്രൂഷകാഃ യയോസ്തേ
സു–ദംസസാ	—	ശോഭനകർമ്മോപേതേ
ഋത–വൃധാ	—	യജ്ഞസ്യ വർദ്ധയിത്ര്യൗ
മഹീ	—	മഹത്യൗ
വിദഥേഷു പ്ര–ചേതസാ	—	യാഗേഷു അസ്മാൻ പ്രകർഷേണ ചേതയിത്ര്യൗ
ദ്യാവാ പൃഥിവീ	—	ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
(അഹം യജമാനഃ)		
യജ്ഞൈഃ	—	യാഗൈഃ ഹവിഷ്പ്രദാനാർത്ഥം
പ്ര സ്തുഷേ	—	സ്തൗമി (പുരുഷവ്യത്യയഃ)
ഇത്ഥാ ധിയാ	—	സത്യം അസ്മദനുഗ്രഹബുദ്ധ്യാ
വാര്യാണി പ്ര–ഭൂഷതഃ	—	വരണീയാനി ധനാനി അലം കുരുതഃ ദത്തഃ

അർത്ഥം—ദേവന്മാരെപ്പോലുള്ള യജമാനന്മാർ ഏവർക്കു് ശുശ്രൂഷകരായ മക്കളെപ്പോലെയാണോ, ഏവർ സൽക്കർമ്മവതികളാണോ, യജ്ഞത്തെ വളർത്തുന്നവരും മാഹാത്മ്യശാലിനികളും യാഗങ്ങളിൽ നമ്മളെ ബോധവാന്മാരാക്കുന്നവരുമായ ആ ദ്യാവാപൃഥിവികളെ യജമാനനായ ഞാൻ ഹവിർദ്ദാനത്തിന്നായി (അതു സ്വീകരിപ്പാനായി) സ്തുതിക്കുന്നു. സത്യമായി നമ്മളിൽ അനുഗ്രഹബുദ്ധികൊണ്ടു് ശ്രേഷ്ഠധനങ്ങൾ അവർ തന്നരുളുന്നു. ധനങ്ങളെക്കൊണ്ടു് നമ്മളെ അലങ്കരിക്കുന്നു.

2 ഉത മന്യേ പിതുരദ്രുഹോ മനോ

മാതുർമ്മഹി സ്വതവസ്തദ്ധവീമഭിഃ

സുരേതസാ പിതരാ ഭൂമ ചക്രതു

രുരു പ്രജായാ അമൃതം വരീമഭിഃ

അന്വയം'—

ഉത അദ്രുഹഃ പിതുഃ	— അപിച അദ്രോഗ്ധുഃ ദ്യുലോകസ്യ
സ്വ–തവഃ	— സ്വായത്തം ബലം, സ്വയമേ വാസ്മദനുഗ്രഹായ ത്വരമാണം
മഹി തൽ മനഃ	— മഹത് തൽചിത്തം
ഹവീമ–ഭിഃ മന്യേ	— ഹവനൈഃ, ആഹ്വാനൈഃ ജാനാമി, പ്രസാദയാമി
(തഥാ) മാതുഃ	— ഭൂമ്യാഃ മനഃമന്യേ
(കിംച) പിതരാ	— പിതരൌ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
സു–രേതസാ	— ശോഭനേ സാമർത്ഥ്യേന
പ്ര–ജായാഃ	— യജമാനാദിരൂപായാഃ
വരീമ–ഭിഃ	— വിശിഷ്ടൈ രക്ഷണവിശേഷൈഃ
ഭൂമ ഉരു	— ബഹുതരം, വിസ്തീർണ്ണം
അമൃതം	— അമരണരൂപമഭിലഷിതം
ചക്രുഃ	— കുരുത

അർത്ഥം—കൂടാതെ ദ്രോഹിക്കാത്ത അച്ഛനായ ദ്യുലോകത്തിന്റെ സ്വായത്തമായ ബലം എന്നെ അനുഗ്രഹിപ്പാൻ വെമ്പുന്ന ബലം, മഹത്താകുന്നു. ആ ദ്യോവിന്റെ മനസ്സിനെ ഹോമങ്ങൾ കൊണ്ടും വിളികൾ കൊണ്ടും പ്രസാദിപ്പിക്കുന്നു. അതുപോലെ അമ്മയായ ഭൂമിയുടേയും മനസ്സിനെ പ്രസാദിപ്പിക്കുന്നു പിന്നെ, ദ്യാവാപൃഥിവികളായ അച്ഛനമ്മമാർ (നിങ്ങൾ) നല്ല പോരിമയോടുകൂടി യജമാനക്ക് ഉൽകൃഷ്ട രക്ഷകളോടുകൂടി അവരുടെ പല തരത്തിൽ പരന്ന ശാശ്വതമായ അഭിലാഷം കൊടുത്തരുളിയാലും. (അമൃതം, ശാശ്വതമഭിലാഷം എന്നു പറഞ്ഞതുകൊണ്ട് പരമ സൽഗതിയാണ് ഉദ്ദേശിക്കുന്നതെന്നു് വിചാരിയ്ക്കണം)

3 തേസൂനവസ്വപസസ്സുദംസസോ

മഹീജജ്ഞുർമ്മാതരാപൂർവ്വചിത്തയേ

സ്ഥാതുശ്ചസത്യംജഗതശ്ചധർമ്മണി

പുത്രസ്യപാഥഃപദമദ്വയാവിനഃ

അന്വയം:—

തേ സൂനവഃ	— യുഷ്മഭ്യാമുൽപന്നാഃ പ്രസിദ്ധാഃ പുത്രസ്ഥാനീയാഃ പ്രജാഃ
സു-അപസഃ, സു-ദംസസഃ	— ശോഭനകർമ്മാണഃ, ശോഭന ദർശനാഃ (ഭവന്തി)
(യുവാം) മഹീ മാതരാ	— മഹത്യൌ, മാതൃവദ്ധിത കാരിണ്യൌ
പൂർവ്വ-ചിത്തയേ	— പ്രാണിനാം പ്രഥമജ്ഞാനായ
ജജ്ഞുഃ	— ജാനന്തി
(കിംചതേ ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ) സ്ഥാതുഃ ജഗതഃ ച	— സ്ഥാവരസ്യ ജംഗമസ്യ
പുത്രസ്യ	— പുത്രസ്ഥാനീയസ്യ (ഉഭയവിധസ്യ ജഗതഃ)
അദ്വയാവിനഃ	— നവിദ്യതേദ്വയം യസ്യതാദൃശസ്യ, യുഷ്മദ്വ്യതിരിക്തമജാനതഃ
ധർമ്മണി	— ധാരണേ, രക്ഷണേ നിമിത്തഭൂതേ സതി
പദം സത്യം പാഥഃ ച	— സ്ഥാനം അബാധ്യം രക്ഷഥഃ, ദത്ഥശ്ച

അർത്ഥം—നിങ്ങൾക്ക് മക്കളുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള പ്രജകൾ, മനുഷ്യർ സൽക്കർമ്മവാന്മാരും ശോഭന ദർശനന്മാരുമാകുന്നു. അവർ നിങ്ങളെ പ്രാഥമികജ്ഞാനത്തിന്നായി (അസ്തിത്വബോധത്തിന്നായി, ഭാതായത്തു് നിങ്ങളെ കാണുമ്പോൾ മാത്രമേ അവരുടെ ആപേക്ഷികമായ അസ്തിത്വം അവക്കു് ബോധ്യപ്പെടുള്ളു.) മഹതികളായ അമ്മമാരുടെ സ്ഥാനത്തു്, അമ്മമാരേപ്പോലെ ഹിതകാരിണികളായി, അറിയുന്നു. കൂടാതെ ആ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ, സ്ഥാവരവും ജംഗമവും രണ്ടുവിധവുമായ ജഗത്തിന്നു് നിങ്ങളെ ഒഴിച്ചു് രണ്ടാമതൊന്നു് അറിയാത്ത ജഗത്തിന്നു് രക്ഷാസ്ഥലമായ സ്ഥാനം സത്യമായി, അബാധിതമായി കൊടുക്കുകയും ചെയ്യുന്നു, രക്ഷിയ്ക്കുന്നു

4 തേമായിനോമമിരേ സുപ്രചേതസോ
ജാമീസയോനീ മിഥുനാസമോകസാ
നവ്യന്നവ്യന്തന്തുമാതന്വതേദിവി
സമുദ്രേ അന്തഃ കവയസ്സുദീതയഃ

അന്വയം:—

ജാമീ — പരസ്പരം ഭഗിനീസ്ഥാനീയേ
സ—യോനീ — സമാനോൽപത്തിസ്ഥാനേ
മിഥുനാ — പ്രാണ്യുൽപത്തയേ മിഥുനഭൂതേ, പരസ്പരമവിയുക്തേ
സം—ഓകസാ — സമാനസ്ഥാനേ, ഏകസ്മിന്നേവ അവകാശരൂപേ ആകാശേ വസ്ഥാനാൽ
തേ മായിനഃ — പ്രജ്ഞാവന്തഃ
സു—പ്രചേതസഃ — സുഷ്ഠുപ്രകർഷേണ ചേതിതും ശക്താഃ (രശ്മയഃ)
മമിരേ — മിമതേ, പ്രമാണേന പരിച്ഛിന്ദതി
(കിംച) കവയഃ — മേധാവിനഃ, സ്വസ്വവ്യാപാര വിഷയജ്ഞാനവന്തഃ
സു—ദീതയഃ — സുഷ്ഠുദ്യോതനാഃ (രശ്മയഃ)
ദിവി സമുദ്രേ അന്തഃ — ദ്യോതമാനേന്തരിക്ഷ മധ്യേ
നവ്യം—നവ്യം തന്തും — തനനീയം, വിസ്താരണീയം (ജാത്യേകവചനം)
(രശ്മീൻ) ആ തന്വതേ — സമന്താദ്വിസ്താരയതി

ആശയം—പരസ്പരം സോദരീസ്ഥാനമാർന്നവരും, ഒരേ സ്ഥാനത്ത് നിന്ന് ജനിച്ചവരും, അന്യോന്യമെന്നും പിരിയാതെ പ്രാണികളുടെ ഉൽപത്തിക്കുവേണ്ടി കൂടിച്ചേർന്നവരും ഒഴിഞ്ഞ ആകാശമാകുന്ന ഒരേ വാസസ്ഥാനത്തോടുകൂടിയവരുമായ, ആ പ്രസിദ്ധ ദ്യാവാപൃഥിവികളെ, അറിയേണ്ടുന്നവയും ചൈതന്യ

മിയററുന്നവയുമായ രശ്മികളെ അളന്നമുറിച്ച് പ്രസരിപ്പിക്കുന്നു. കൂടാതെ സ്വസ്വവ്യാപാരങ്ങളിൽ സാമൎത്ഥ്യമുററവയും, സ്വപ്രകാശങ്ങളുമായ ആ രശ്മികളെ തിളങ്ങുന്ന ആകാശത്തിന്റെ നടുവിൽ പുതുപുതുതായി പരന്നു പ്രസരിക്കത്തക്കവയായി എമ്പാടും പടത്തുന്നു.

5 തദ്രാധോ അദ്യസവിതുൎവ്വരേണ്യം
വയംദേവസ്യപ്രസവേമനാമഹേ
അസ്മഭ്യംദ്യാവാപൃഥിവീസുചേതുനാ
രയിംധത്തംവസുമന്തംശതഗ്വിനം വ. 2

അന്വയം:—

(യജമാനാഃ) വയം സവിതുഃ

ദേവസ്യ	— സൎവ്വസ്യപ്രസവിതുഃ ആദിത്യസ്യ
പ്ര—സവേ	— അനുജ്ഞായാം സത്യാം
തൽ വരേണ്യം രാധഃ	— താദൃശംപുരുഷാൎത്ഥസാധനം ഗവാദിധനം
അദ്യ മനാമഹേ	— യാചാമഹേ
(കിംച) അസ്മഭ്യം	
ദ്യാവാപൃഥിവീ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
സു—ചേതുനാ	— ശോഭനചേതനേന, അസ്മദനുഗ്രഹബുദ്ധ്യാ
വസു—മന്തം	— നിവാസയോഗ്യഗൃഹാദി വിശിഷ്ടം
ശത-ഗ്വിനം	— ശതസംഖ്യാക ഗവാദിവിശിഷ്ടം
രയിം ധത്തം	— ധനം ദത്തം

അൎത്ഥം—യജമാനന്മാരായ ഞങ്ങൾ സൎവ്വോല്പാദകനായ ആദിത്യന്റെ അനുജ്ഞാവത്തിൽ ഉറച്ച് പുരുഷാൎത്ഥം സാധിക്കാനാവശ്യമായ പശു മുതലായ ധനത്തെ ഇപ്പോൾ യാചിക്കുന്നു. (ധനം ഭോഗസുഖ സാധനമല്ല. യാഗാദി കൎമ്മങ്ങൾക്കാ

വശ്യമായ ഗവ്യാദി വസ്തുക്കൾക്കുവേണ്ടിയാണ്.) കൂടാതെ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ അനുഗ്രഹബുദ്ധിയോടുകൂടി ഞങ്ങൾക്ക് വാസഗൃഹത്തോടുകൂടിയതും നൂറുകണക്കിൽ പശുക്കൾ ഉൾപ്പെട്ടതുമായ ധനം തന്നരുളണം (ഋഷിമാരുടെ വാസഗൃഹം തന്നെ അഗ്നിഹോത്രാദികളാൽ സല്ക്കർമ്മസ്ഥാനങ്ങളാണ് ഒരു വിധത്തിൽ ആഹിതാഗ്നികളെ സൂക്ഷിക്കുന്നതിനും രക്ഷിക്കുന്നതിനുമാണ് ഗൃഹം തന്നെ പശുക്കൾ അഗ്നിഹോത്രാദി കർമ്മങ്ങൾക്ക് പാൽ നെയ്യ് മുതലായവയ്ക്കും)

വർഗ്ഗം–3

1 തേഹിദ്യാവാപൃഥിവീവിശ്വശംഭുവ
ഋതാവരീരജസോധാരയത്കവീ
സുജന്മനീധിഷണേ അന്തരീയതേ
ദേവോദേവീധർമ്മണാസൂര്യശ്ശുചിഃ

അന്വയം —

വിശ്വ–ശംഭുവാ	— വിശ്വസ്യസുഖയിത്ര്യൗ
ഋത–വരീ	— ഋതവത്യൗ
രജസഃ ധാരയത്–കവീ	— വൃഷ്ട്യുദകധാരയത് സൂര്യോപേതേ
സു–ജന്മനീ	— ശോഭനജന്മവത്യൗ
ധിഷണേ, ദേവീ	— സ്വസ്വവ്യാപാരപ്രഗത്ഭേ, ദ്യോതമാനേ
തേ ഹി ദ്യാവാപൃഥിവീ	— പ്രസിദ്ധേഖലു ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
അന്തഃ, ശുചിഃ, ദേവഃ	— തയോരന്തരാളേ, വിശ്വസ്യശോചയിതാ, ദീപ്യമാനഃ
സൂര്യഃ ധർമ്മണാ	— പ്രകാശോദകദാനാനിധാരണേന യുക്തസ്സൻ
ഈയതേ	— സർവ്വദാഗച്ഛതി (താദൃശം കർമ്മ യുവയോരനുഗ്രഹാദിതിഭാവഃ)

അത്ഥം-ഭുവനത്തിന്നു് സുഖദാത്രികളും, സത്യ (യജ്ഞ-കർമ്മ) വതികളും, മഴവെള്ളത്തെ ധരിക്കുന്ന സൂര്യനോടുകൂടിയവരും, തൽപിറവികളൊത്തവരും സ്വസ്വകൃത്യങ്ങളിൽ പോരിമയുള്ളവരും, പ്രകാശവതികളുമായ പ്രസിദ്ധ ദ്യാവാപൃഥിവികളുണ്ടല്ലൊ, അവരുടെ ഇടയിലാണു് വിശ്വം ശുദ്ധീകരിയ്ക്കുന്നവനും പ്രകാശമാനനുമായ സൂര്യൻ തേജസ്സു്, ജലദാനം എന്നിവയോടുകൂടി എപ്പോഴും ഗമിക്കുന്നതു്. (ആ കർമ്മം നിങ്ങളുടെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ടാണെന്നു് സ്തുതി.)

2 ഉരുവ്യചസാമഹിനീഅസശ്ചതാ
പിതാമാതാചഭുവനാനിരക്ഷതഃ
സുധൃഷ്ടമേവപുഷ്യേ ഽ ഽ നരോദസീ
പിതായൽസീമഭിരൂപൈരവാസയൽ

അന്വയം:–

ഉരു-വ്യചസാ, മഹിനീ	— അതിവിസ്തീർണ്ണേ, അത ഏവ മഹത്യൌ
അസശ്ചതാ	— അസജ്ജമാനേ, പരസ്പര വിയുക്തേ
പിതാ മാതാ ച	— പാലയിത്രീദ്യൌഃ, നിർമ്മാത്രീ പൃഥിവീച ഉഭേ
ഭുവനാനി രക്ഷതഃ	— ഭൂതജാതാനി പാലയതഃ
(കിംച) സു-ധൃഷ്ടമേ	— അതിശയേനധൃഷ്ടേ, പ്രഗത്ഭേ
രോദസീ യൽ സീം പിതാ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ, യസ്മാൽ സർവ്വതഃ പിതൃസ്ഥാനീയാദ്യൌഃ
(തസ്മാൽ) രൂപൈഃ	— നിരൂപണസാധനൈഃ പ്രകാരൈഃ
വപുഷ്യേ ന	— വപുഷഃ ഹിതേ ഇവ പ്രാണിനാം പിതരാവിവ ശരീരരക്ഷകേ
അഭി അവാസയൽ	— അഭിവാസയതി, ആധിതിഷ്ഠതി

അർത്ഥം—അത്യന്തം പരന്നുകിടക്കുന്നവരും അതുകൊണ്ട് തന്നെ മഹതികളും വേറെവേറെ നില്ക്കുന്നവരുമായ, അച്ഛന്റെ (രക്ഷകന്റെ) സ്ഥാനത്തുള്ള ദ്യോവും, അമ്മയുടെ (സ്രഷ്ടികർത്രിയുടെ) സ്ഥാനത്തുള്ള ഭൂവും, രണ്ടും സർവ്വചരാചരങ്ങളെയും രക്ഷിക്കുന്ന ഏററവും പ്രഗത്ഭകളായ ദ്യാവാപൃഥിവികളും, അവരിൽ എന്തുകൊണ്ടാണോ ദ്യോവ് പ്രകാശനാദി കർമ്മങ്ങളാൽ ഭുവനത്തിന്റെ രക്ഷിതാവായത്, ആ കാരണത്താൽ അവർ കാണത്തക്ക പ്രകാശങ്ങളോടുകൂടി പ്രാണികളുടെ പിതാക്കളെപോലെ ശരീരരക്ഷിത്രികളായി നിലകൊള്ളുന്നു

3 സവഹ്നിഃപുത്രഃപിത്രോഃപവിത്രവാൻ
പുനാതിധീരോഭുവനാനിമായയാ
ധേനുംചപൃശ്നിംവൃഷഭംസുരേതസം
വിശ്വാഹാശുക്രംപയോഅസ്യധുക്ഷത

അന്വയം –

പിത്രോഃ പുത്രഃ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യോഃ പുത്രഭൂതഃ, പുത്രസ്ഥാനീയഃ (ആദിത്യഃ)
പവിത്ര–വാൻ	— പാവനരശ്മിയുക്തഃ
ധീരഃ വഹ്നിഃ	— ധീമാൻ, ഫലസ്യവോഢാ, ധാരകസ്സൻ
മായയാ ഭുവനാനി പുനാതി	— സ്വകീയയാ പ്രജ്ഞയാ ഭൂതജാതാനി പാവയതി, പ്രകാശയതി
(കിംച) സഃ വിശ്വാഹാ	— സർവ്വാണ്യഹാനി
പൃശ്നിം ധേനും	— ശുക്ലവർണ്ണാം പ്രീണയിത്രീം ഭൂമിം
സു–രേതസം	— ശോഭനോദകം
വൃഷഭം ച	— സേക്താരം ദ്യുലോകം ച (പുനാതി)
(കിംച) അസ്യ	— ദ്യുലോകസ്യ
ശുക്രം പയഃ * ധുക്ഷത	— ദോഗ്ധി, ദീപ്തം പയസ്സുദശദകം

* ധുക്ഷത എന്ന സംഹിതയിലെ ശബ്ദം പദമാകുമ്പോൾ ധുക്ഷത എന്നായി മാറും

അത്ഥം—മാതാപിതാക്കളായ ദ്യാവാപൃഥിവികളുടെ രക്ഷകനും പുത്രസ്ഥാനത്ത്ˆ വത്തിക്കുന്നവനുമായ ആദിത്യൻ പരിശുദ്ധ രശ്മികളെക്കൊണ്ടു്, ധീമാനും, കമ്മഫലവാഹകനുമായി സ്വന്തം പ്രജ്ഞയാൽ ചരാചരങ്ങളെ ശുദ്ധീകരിക്കുന്നു, പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. അവിടുന്ന്ˆ എല്ലാ ദിവസവും, സവ്വകാലവും, ഇമ്പമേകുന്ന വെള്ളപ്പശുവായ ഭൂമിയെയും തെളിഞ്ഞ വെള്ളം വഷിക്കുന്ന ദ്യോവിനെയും ശുദ്ധീകരിക്കുന്നു കൂടാതെ, ദ്യോവിൻെറ പാലൊത്ത ജലത്തെ കറന്നുകൊടുക്കുന്നു. (ഇങ്ങനെ മഹാനുഭാവനായ ആദിത്യന്ന്ˆ പുത്രത്വം പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു് ദ്യാവാപൃഥിവികൾക്ക്ˆ സ്തുതി)

4 അയംദേവാനാമപസാമപസ്തമോ

യോജജാനരോദസീവിശ്വശംഭുവാ

വിയോമമേരജസീസുക്രതുയയാ

ജരേഭിസ്കംഭനേഭിസ്സമാനൃചേ

അന്വയം:—

(പൂവ്വം പുത്രത്വം പ്രശസ്യ ഇദാനീമുൽപാദകത്വം പ്രശംസതി)

യഃ വിശ്വ–ശംഭുവാ	— സവ്വസ്യഭൂതജാതസ്യ സുഖസ്യ ഭാവയിത്ര്യൗ
രോദസീ ജജാന	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ ഉൽപാദിതവാൻ
യഃ രജസീ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
സുക്രതു–യയാ	— ശോഭനകമ്മേച്ഛയാ, യേനകമ്മണാ പ്രാണിനാം സുഖംഭവേതി താദൃക്കമ്മേച്ഛയാ, നസ്വോപഭോഗായ
അജരേഭിഃ സ്കംഭനേഭിഃ	— ദൃഢതരൈഃ ശംകുഭിഃ
സം ആനൃചേ	— സവ്വതഃ പൂജിതവാൻ, സ്ഥാപിതവാൻ

വി മമേ — പരിച്ഛിനത്തി
(സഃ) അയം ദേവാനാം — ആദിത്യഃ തേഷാംമധ്യേ ദേവതമഃ
അപസാം അപഃ-തമഃ — കർമ്മവതാം മധ്യേപ്രകൃഷ്ടകർമ്മാ

അർത്ഥം—(ആദ്യം ആദിത്യന്ന് പുത്രത്വം കല്പിച്ചു. എന്നി പിതൃത്വം കല്പിക്കുന്നു)

എല്ലാ ഭൂതജാതങ്ങൾക്കും സുഖദാത്രികളായ ദ്യാവാപൃഥിവികളെ ആർ ഉത്പാദിപ്പിച്ചുവോ, ആ ദ്യാവാപൃഥിവികളെ ആർ തന്റെ സുഖഭോഗത്തിന്ന് വേണ്ടിയല്ലാതെ, സർവ്വപ്രാണികൾക്കും ക്ഷേമകരമായ കർമ്മത്തിൽ ഇച്ഛയോടുകൂടി ഉറപ്പുള്ള ആണികളിട്ട് ഇളകാതെ അതിരിട്ട നിർത്തിയോ, ആ ആദിത്യൻ ദേവന്മാരുടെ ഇടയിൽ മഹാദേവനും കർമ്മവാന്മാരുടെ ഇടയിൽ മഹാകർമ്മാവുമാകുന്നു.

5 തേനോഗൃണാനേ മഹിനീ മഹിശ്രവഃ
ക്ഷത്രം ദ്യാവാപൃഥിവീധാസഥോബൃഹത്
യേനാഭി കൃഷ്ടീസ്തതനാമ വിശ്വഹാ
പനായ്യമോജോ അസ്മേസമിന്വതം (വ 3)

അന്വയം—

തേ മഹിനീ
ദ്യാവാപൃഥിവീ — മഹത്യൌ ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
ഗൃണാനേ — അസ്മാഭിസ്തൂയമാനേ സത്യൌ
മഹി ശ്രവഃ — സർവത്ര ശ്രൂയമാണാം കീർത്തിം
നഃ ധാസഥഃ — അസ്മഭ്യം ധത്തം
യേന (ബലേന)
വിശ്വഹാ — സർവ്വേഷ്വപ്യഹസ്സു
കൃഷ്ടീഃ — പുത്രാദിരൂപാഃ പ്രജാഃ
അഭി തതനാമ — അഭിതോ വിസ്താരയാമ
(തത്) ബൃഹത് ക്ഷത്രം — അതിപ്രഭൂതം ബലം (ധാസഥഃ)

(കിംച) പനായ്യം ഓജഃ — സ്തുത്യം ശരീരബലം
അസ്മേ സം ഇന്വതം — അസ്മാസു സമ്യക് വ്യാപ്നുതം, പ്രവർദ്ധയതം

അർത്ഥം—ആ മഹതികളായ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ നമ്മളാൽ സ്തുതിയ്ക്കപ്പെടുന്നവരായി, എങ്ങും പരന്ന കീർത്തി നമുക്കുണ്ടാക്കിത്തരുമാറാകണം. യാതൊരു ബലത്താൽ നമുക്ക് പുത്രാദികൾ പെരുക്കുമോ, ആ മികവുററ ബലം തന്നരുളുമാറാകണം. കൂടാതെ, സ്തുത്യമായ ശരീരബലവും നമ്മളിൽ വേണ്ടപോലെ വ്യാപിപ്പിയ്ക്കണം, വർദ്ധിപ്പിയ്ക്കണം.

വർഗ്ഗം—4—5—6—ത്രിഷ്ടബ് ജഗത്യൗച്ഛന്ദസീ ഋഭവോ ദേവതാ

1 കിമുശ്രേഷ്ഠഃ കിംയവിഷ്ഠോന ആജഗൻ
കിമീയതേ ദൂത്യം കദ്യ ദൂചിമ
നനിന്ദിമചമസം യോമഹാകുലോ
ഗ്നേ ഭ്രാതർദ്രുണ ഇദ്ഭൂതിമൂദിമ

അന്വയം:—

(ഋഭവഃ നാമ സുധന്വനസ്ത്രയഃ പുത്രാഃ—ഋഭുഃ, വിഭ്വാ, വാജഃ, സുകർമ്മണാ ദേവത്വം പ്രാപ്യകർമ്മകാലേ സോമപാനായ പ്രവൃത്താഃ താൻ പ്രതിദേവൈഃ പ്രേരിതോഗ്നിഃ സമാനരൂപാൻ ദൃഷ്ട്വാ സ്വയം തദാകാരം ധൃത്വാ ചതുർത്ഥസ്സൻ പാതും പ്രവൃത്തഃ ഋഭവശ്ച തം സമാനരൂപമവലോക്യ വിവേക്തുമസമർത്ഥാഃ പരസ്പരം സന്ദിഹതേ.)
(അയം) കിം ഉ ശ്രേഷ്ഠഃ? — കിന്നു ഖലു അസ്മത്തഃ പ്രശസ്യഃ വയസാ ശ്രേഷ്ഠഃ
(സോസ്മാൻ) ആ അജഗൻ— ആഗമൽ പ്രാപ്തഃ
കിംനഃ യവിഷ്ഠഃ? — കിംവാസ്മാകം യുവതമഃ കനീയാൻ? (ആജഗൻ)
കിം (വാ) ദൂത്യം - ദേവസംബന്ധി ദൂതകർമ്മ
ഈയതേ — ഗച്ഛതി, ദേവൈഃ പ്രേരിതോ ദൂതോസ്മാനാഗതോവാ

യത് ഊചിമ — യദേതത് ബ്രൂമഃ

(തത്) കത്? — കഥം നിശ്ചയിതവ്യം?

(ഏവം സന്ദിഹ്യ കഥം ചിത് സ്വതോന്യം നിശ്ചിത്യ തം പ്രതി ആപരോക്ഷ്യേണ ബ്രുവതേ)

ഹേ അഗ്നേ, ഭ്രാതഃ — ഭ്രാതൃവൽഭാഗാർഹ

ചമസം ന നിന്ദിമ — അധികസ്സമാഗത ഇതിപാനമത്ത്വാ ചമസം ന ദൂഷയാമഃ

യഃ (ചമസഃ) മഹാ-കുലഃ — മഹാകുലോത്പന്നഃ (ത്വഷ്ടാനിർമ്മിതത്വാൽ)

(അതഃ കാരണാത്) ദ്രുണഃ

ഇത് — ദാരുവികാര ചമസസ്യ

ഭൂതിം ഊദിമ — പ്രാപ്തിം ബ്രൂമഃ

അർത്ഥം—(സുധന്വാവിന്റെ മൂന്നു മക്കളായ ഋഭു, വിഭ്വാവ്, വാജൻ എന്നിവരാണ് ഋഭുക്കൾ. സൽകർമ്മംകൊണ്ട് ദേവപദവി നേടി അവർ യാഗത്തിൽ സോമപാനത്തിന് ഉദ്യതരായി. അപ്പോൾ ദേവന്മാരാൽ പ്രേരിതനായി അഗ്നി ഏകരൂപത്തിലുള്ള ആ മൂന്നുപേരോടൊപ്പം അതേ രൂപത്തിൽ നാലാമനായി വന്നുനിന്ന ആ തുല്യരൂപനെക്കണ്ട് വേർതിരിച്ചറിയാൻ കഴിയാതെ അവർ പരസ്പരം സംശയമുന്നയിക്കുന്നു).

ഇദ്ദേഹം ജ്യേഷ്ഠനാണോ? വയസ്സുകൊണ്ട് മുതിർന്നവനാണോ ഈ വന്നിട്ടുള്ളത്? ഇദ്ദേഹം കനിഷ്ഠനാണോ? വയസ്സു കുറഞ്ഞവനാണോ വന്നിട്ടുള്ളത്? ഇദ്ദേഹം ദേവന്മാരുടെ ദൗത്യമായി നമ്മെ പ്രാപിച്ചതാണോ? ഈ പറയുന്നതെങ്ങിനെ നിശ്ചയിക്കും? (ഇപ്രകാരം സംശയിച്ച്, എങ്ങിനെയോ തങ്ങളിൽനിന്നന്യനെ ഊഹിച്ചറിഞ്ഞ് പ്രത്യക്ഷമായി പറയുന്നു) അല്ലയോ അഗ്നേ, ഭാഗാർഹനായ സഹോദരാ, നാം മാത്രാധികമുള്ളതുകൊണ്ട്, ചമസത്തെ, സോമം നിറച്ച വലിയ മരികയെ, നിന്ദിക്കുന്നില്ല. ആ ത്വഷ്ടാവിനാൽ നിർമ്മിതമായി കുലമഹിമയുള്ളതാണ് ആ മരിക എങ്ങിനെ വന്നു എന്നാണ് പറയാം.

2 ഏകംചമസംചതുരഃ കൃണോതന

തദ്വോദേവാഅബ്രുവന്തദ്വആഗമം

സൌധന്വനായദ്യേവാകരിഷ്യഥ

സാകംദേവൈര്യജ്ഞിയാസോഭവിഷ്യഥ

അന്വയം:—

(ഏവം പൃഷ്ടോഗ്നിസ്താൻ പ്രത്യുവാച)

ഹേ സൌധന്വനാഃ	—	സുധന്വനഃ പുത്രാഃ (യൂയം)
ഏകം ചമസം	—	ത്വഷ്ടാസമ്പാദിതം പൂർവ്വമേക മേവസന്തം ചമസം
ചതുരഃ കൃണോതന	—	ചതുസ്സംഖ്യാകാൻ കുരുത
(ന കേവലമഹമേവബ്രവീമി, കിന്തു)		
വഃ തൽ (ഉക്തം)	—	യുഷ്മാൻ പ്രതിചതുർധാരണ രൂപം കർമ്മ
ദേവാഃ അബ്രുവൻ	—	ഇന്ദ്രാദയഃ ദേവത്വപ്രാപ്ത്യുപായ ത്വേന അബ്രുവൻ
തൽ വഃ	—	താദൃശംകർമ്മ യുഷ്മാകം വക്തും (അഹം)
ആ അഗമം	—	പ്രാപ്തോസ്മി
യദി ഏവകരിഷ്യഥ	—	യദ്യേവം, ഉക്തപ്രകാരേണ കർത്തും ശക്നുഥ, തഥാചേൽ
ദേവൈഃ സാകം	—	സഹ
യജ്ഞിയാസഃ ഭവിഷ്യഥ	—	യജ്ഞാർഹാഭവിഷ്യഥ

അർത്ഥം—(ചോദിയ്ക്കപ്പെട്ട അഗ്നി ഉത്തരം പറയുന്നു)

അല്ലയോ സുധന്വപുത്രന്മാരേ, ത്വഷ്ടാവിനാൽ നിർമ്മി 'യ്ക്കപ്പെട്ട ഈ മരികയെ, മുമ്പ് ഒന്നായിരുന്ന മരികയെ (സോമപാത്രത്തെ) നിങ്ങൾ നാലാക്കുക. ഇതു് ഞാൻ മാത്രം പറയുന്നതല്ല. ഈ നാലാക്കുന്ന കർമ്മം നിങ്ങളോടു് പറയപ്പെട്ടതാണ്, ദേവത്വസിദ്ധിയ്ക്കുള്ള മാർഗ്ഗമായി ഇന്ദ്രാദി ദേവന്മാർ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതാണ്. ആ കർമ്മത്തെ പററി നിങ്ങളോടു് പറ

യുവാനാണ് ഞാൻ വന്നതു് അപ്രകാരം ചെയ്യുവാൻ നിങ്ങൾക്കു് കഴിയുമെങ്കിൽ ദേവന്മാരുടെ കൂടെ നിങ്ങൾ യജ്ഞഭോഗാർഹന്മാരായി ഭവിയ്ക്കും

3 അഗ്നിം ദൂതം പ്രതിയദബ്രവീതനാ

ശ്വഃ കർത്ത്വോ രഥ ഉതേഹകർത്വഃ

ധേനുഃ കർത്വാ യുവശാ കർത്വാ ദ്വാ

താനിഭ്രാതരനുവഃ കൃത്വ്യേമസി

അന്വയം —

ഹേ (ആഗത ദേവ)

ദൂതം അഗ്നിം	—	ദൂതകർമ്മപ്രാപ്തവന്തമഗ്നിം ത്വാം
പ്രതി യൽ അബ്രവീതന	—	യൽ കാര്യമബ്രുവൻ
അശ്വഃ കർത്വഃ	—	ഏകസ്മാദശ്വാൽ അശ്വാന്തരം കർത്തവ്യം
ഉത രഥഃ ഇഹ കർത്വഃ	—	അപിചരഥഃ കർത്തവ്യഃ
ധേനുഃ കർത്വാ	—	ചർമ്മര ഹിതാ മൃതാഗൌഃ നിത്യദോഗ്ധ്രീ, പുനർന്നൂതനാ കാര്യാ
(തഥാ) ദ്വാ	—	ദ്വൌ പിതരൌ ജീർണ്ണൌ സന്തൌ
യുവശാ കർത്വാ	—	യുവാനൌ, പ്രകൃഷ്ട യൌവനോപേതൌ കർത്തവ്യൌ
ഹേ ഭ്രാതഃ താനി	—	യുഷ്മാകം ദേവൈരുക്താനി കർമ്മാണി കൃത്വാ
അനു കൃത്വീ	—	പശ്ചാൽ കൃത്വാ, കർമ്മണാ
വഃ ആ ഇമസി	—	ഏമഃ, ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്നുമഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ വന്നുചേർന്ന ദേവ, ദൂതകർമ്മമേററുവന്ന അഗ്നിയായ അവിടുത്തോടു് ഒരു കാര്യം ഇതാ പറഞ്ഞു ഒരു കുതിരയിൽ നിന്നു് മറെറാരു കുതിരയെ ഉണ്ടാക്കണമെന്നും ഒരു തേരുണ്ടാക്കണമെന്നും കറവുന്നായിരുന്നതും, ചത്തു് തോൽ കിഴിഞ്ഞതുമായ പശുവിനെ വീണ്ടും ജീവിപ്പിയ്ക്കണ

മെന്നും വൃദ്ധരായ അച്ഛനമ്മമാരെ വീണ്ടും പുണ്യയുവാക്കളാക്കണ മെന്നുമാണല്ലൊ അവിടുന്ന് പറഞ്ഞതു്. അല്ലയോ സഹോദര, അവിടുത്തോടു ദേവന്മാരരുളിയ (അപ്രകാരമവിടുന്നരുളിച്ചെയ്ത) കർമ്മങ്ങൾ നിറവേററിക്കഴിഞ്ഞു. ഏനി ചെയ്യേണ്ടും കർമ്മത്തിന്നായി ഞങ്ങൾ ഇതാ തിരുമുമ്പിലെത്തിയിരിക്കുന്നു. (ഋഭുക്കളുടെ മഹത്വമറിയാൻ വെച്ച പരീക്ഷകളാണ് മേൽപറഞ്ഞ മൂന്ന് കർമ്മങ്ങളും. അവരതു് നിറവേററി എന്ന സംഗതിയാണ് പറയപ്പെട്ടതു്.)

4 ചകൃവാംസ ഋഭവസ്തദപൃച്ഛത
കേദഭൂദ്യസ്യ ദൂതോന ആജഗൻ
യദാവാഖ്യച്ചമസാഞ്ചതുരഃ കൃതാ
നാദിത്വഷ്ടാഗ്നാസ്വന്തർന്യാനജേ

അന്വയം:—

ഹേ ഋഭവഃ തൽ ചകൃവാംസഃ	— തൽകാര്യം യഥാകൃതവന്തൗ (യൂയം)
അപൃച്ഛത	— പ്രശ്നം കരുത
യഃ നഃ ആ അജഗൻ	— യോ ദൂതഃ അസ്മാനഗമൽ, പ്രാപ്തഃ
സ്യഃ ദൂതഃ ക്വ ഇൽ അഭൂൽ— (ഏവം ഭൃതേസതി) യദാ (അയം)	— സഃ ദൂതഃ കുത്രഗതഃ (ഇതി)
	— ത്വഷ്ടാ
ചതുരഃ കൃതാൻ ചമസാൻ	
അവ—അഖ്യൽ	— അഭിപശ്യതി, അവഖ്യാനം അവമതിമകരോൽ
ആൽ ഇൽ ത്വഷ്ടാ	— അനന്തരമേവചമസസ്യോല്പാദകഃ ദേവഃ
ഗ്നാസു	— സ്ത്രീഷു, ഛന്ദോഭിമാനിനീഷു ഗായത്ര്യാദിഷു സ്ത്രീഷു
അന്തഃ നി ആനജേ	— ന്യക്തോഭൂൽ, ആത്മാനംസ്ത്രീയം മന്യത

അർത്ഥം—അല്പയോ ഋഭുക്കളേ, (ഋഭു എന്ന ഒന്നാമൻെറ പേരിനാൽ മൂവരേയും കൂടി ഋഭുക്കൾ എന്നു പറഞ്ഞുവരുന്നു.) ആ കാര്യം വേണ്ടപോലെ ചെയ്യ നിങ്ങൾ ചോദിച്ചു: യാതൊരു ദേവൻ നമ്മുടെ അടുക്കൽ വന്നുവോ, ആ ദൂതനെവിടെപ്പോയി? എന്നു്. ഇതു് സംഭവിച്ചപ്പോൾ ഒരു ചമസം നാലാക്കിയതു് ത്വഷ്ടാവ് കാണുന്നു അപ്പോൾ അവിടേക്കു, (താനുണ്ടാക്കിയ പാത്രം നാലാക്കി കൂടുതൽ നന്നായിക്കണ്ടപ്പോൾ) സ്വയം അവമാനം തോന്നി, താൻ (മൂന്നു ഋഭുക്കളുടെ മുമ്പിൽ) സ്ത്രീയാണെന്നു കരുതി, ഛന്ദസ്സുകളുടെ അഭിമാനദേവതകളായ ഗായത്ര്യാദികളിൽ ഒരുവളായി സ്വയം വിചാരിച്ചു.

5 ഹനാമൈനാഇതിത്വഷ്ടായദബ്രവീ
ച്ചമസംയേദേവപാനമനിന്ദിഷുഃ
അന്യാനാമാനികൃണ്വതേസുതേസചാ
അന്യൈരേനാൻകന്യാ നാമഭിസ്പരത് വ 4

അന്വയം:—

ഏനാൻ ഹനാമ	— ദേവയോഗ്യംത്വാഷ്ട്രചമസം മനുഷ്യാഃ, ഋഭവഃ ചതുർദ്ധാവ്യഭജൻ, താൻഋഭൂൻഹനാമ
ഇതി യത് ത്വഷ്ടാ	
അബ്രവീത്	— യദാ ഉക്തവാൻ
യേ ദേവ–പാനം ചമസം	— ദേവൈഃ പാതവ്യം യേ ഋഭവഃ
അനിന്ദിഷുഃ	— നിന്ദാമകുർവൻ
(തദാ പ്രഭൃതി) സുതേ	— അഭിഷുതേസോമേപാനായ പ്രസ്തുതേസതി
സചാ	— സഹ, പരസ്പരം
അന്യാ നാമാനി	— അന്യാനിഹോത്രാധ്വര്യൂൽഗാത്രാദീനിനാമാനി

കൃണ്വതേ — കുർവ്വന്തി, പൂർവ്വനാമം പ്രച്ഛാദ്യ, ഉപഹ്വവകാലേ ആത്മാനം ത്വഷ്ടൃവധഭീത്യാ പ്രഖ്യാപയന്തി

ഏനാൻ കന്യാ — സോൽപാദയിത്രീമാതാ
അന്യൈഃ (ഏവ) നാമ–ഭിഃ
സ്വരൽ — പ്രീണയതി

അർത്ഥം—ആ ഋഭുക്കളിൽ ത്വഷ്ടാവ് ക്രുദ്ധനായി ''അവരെ ഞാൻ കൊല്ലുന്നുണ്ട്'' എന്നു പറഞ്ഞു ദേവന്മാർക്ക് ചേർന്ന, ദേവന്മാർക്കു പാനപാത്രമായ ചമസം എപ്പോൾ ഋഭുക്കൾ നിന്ദിച്ചുവോ (നിന്ദിച്ചതായി ത്വഷ്ടാവ് ക്രോധിച്ചുവോ അന്നു മുതൽ) സോമം ചതച്ച് സംസ്കരിച്ച് കുടിയ്ക്കാനായിവെച്ച് അന്യോന്യം കൊടുക്കുമ്പോൾ ഋത്വിക്കുകൾ പരസ്പരം ഹോതാവ് അധ്വര്യു, ഉൽഗാതാവ് മുതലായ പേരുകളേ വിളിക്കാറുള്ളു. ത്വഷ്ടാവിൽ നിന്ന് വധംഭയപ്പെട്ടിട്ട്, മാതാക്കൾ സ്വന്തം കുട്ടികളെ മററു പേരുകളാൽ, ഓമനപ്പേരുകളാൽ വിളിച്ച് ലാളിക്കാറുണ്ടല്ലൊ, അതുപോലെ.

6 ഇന്ദ്രോഹരീയുയുജേഅശ്വിനാരഥം
ബൃഹസ്പതിർവ്വിശ്വരൂപാമുപാജത
ഋഭുർവ്വിഭ്വാവാജോദേവാംഅഗച്ഛത
സ്വപസോയജ്ഞിയംഭാഗമൈതന

അന്വയം:—

ഇന്ദ്രഃ ഹരീ യുയുജേ — (ഋഭുഭിസ്സൃഷ്ടാനാം ചതുർണ്ണാമശ്വാദീനാം മധ്യേ) ഏതന്നാമാനശ്വാൻ ഇന്ദ്രഃ രഥേയോജിതവാൻ

(തഥാ) അശ്വിനാ രഥം — അശ്വിനൌ രഥം യോജിതവന്തൌ

ബൃഹസ്പതിഃ വിശ്വ–രൂപാം — നാനാരൂപോപേതാം (ഗാം)

ഉപ ആജത — സ്വീകൃതവാൻ
(തസ്മാത്) ഋഭുഃ വി ഭ്വാ, വാജഃ (ച യൂയം) ദേവാൻ അഗച്ഛത
(ഗത്വാച) സു–അപസഃ — ശോഭനാശ്വരഥാദി
കർമ്മവന്തോയൂയം
യജ്ഞിയം ഭാഗം — യജ്ഞസംബന്ധിനം
സോമാജ്യരൂപം ഭാഗം
ഐതന — പ്രാപ്നുത കർമ്മസാമർത്ഥ്യേന
ഹവിർഭുജോഭവത

അർത്ഥം—ഋഭുക്കളായ് അഗ്നിയുടെ ആദേശപ്രകാരം സൃഷ്ടി ക്കപ്പെട്ട തേരുകൾ കതിരകൾ മുതലായവയിൽ നിന്ന് ഇന്ദ്രൻ ഹരികളെന്ന കതിരകളെ സ്വന്തം തേരിൽ പൂട്ടി അശ്വികൾ ഒരു തേരെടുത്ത് സ്വന്തം വാഹനങ്ങളെ അതിൽ പൂട്ടി ബൃഹ സ്പതി നാനാ രൂപയായ പശുവിനെ സ്വീകരിച്ചു അതുകൊ ണ്ട്, ഋഭു, വിഭ്വാവ്, വാജൻ എന്ന നിങ്ങൾ ദേവന്മാരുടെ അടുക്കൽ പോവുക പോയിട്ട് (അശ്വരഥഗോക്കളെ നിർമ്മിച്ച) സുശോഭന കർമ്മങ്ങളോടുകൂടിയ നിങ്ങൾ യാഗം സംബന്ധിച്ച സോമവും നെയ്യും ചേർന്നഭാഗം പ്രാപിയ്ക്കുക ഹവിർഭുക്കുകളാ വുക (ഇവിടെ സൂക്തദ്രഷ്ടാവായ ഋഷി എത്രയോ മുമ്പു നടന്ന ഋഭുക്കളുടെ ദേവത്വപ്രാപ്തിയെ ഇപ്പോൾ നടന്ന സംഭവമാ യിക്കണ്ട് ഋഭുക്കളോട് ജയാശംസ പറയുകയാണ്)

7 നിശ്ചർമ്മണോ ഗാമരിണീത ധീതിഭി
ര്യാജരന്താ യുവശാതാകൃണോതന
സൌധന്വനാ അശ്വാദശ്വമതക്ഷത
യുക്ത്വാരഥമുപദേവാ് ണയാതന

അന്വയം —
ഹേ സൌധന്വനാഃ, — സുധന്വനഃ പുത്രാഃ (യൂയം)
നിഃ ചർമ്മണഃ — മൃതായാഃ ഗോസ്സകാശാൽ
ഉൽകൃത്താച്ചർമ്മണഃ തേനൈവ
ചർമ്മണാ സംവീതാം

ഗാം ധീതി–ഭിഃ — നൂതനാം ഗാം സ്വകർമ്മഭിഃ
(നിഃ) അരിണീത — നിരഗമയത, ഉൽപാദിതവന്തഃ
(ന കേവലം ഗോകരണമേവ, അപിച)
യാ ജരന്താ — യൌ ജീർണ്ണൌ പിതരൌ, കർമ്മണാ
താ യുവശാ — തൌ യുവാനൌ
അകൃണോതന — അകുരുത
(കിംച) അശ്വാൽ അശ്വം — ഏകേനാശ്വേന അശ്വാന്തരം
അതക്ഷത — പ്രയത്നേന സമ്പാദിതവന്തഃ
(യസ്മാദേവം തസ്മാൽ)
രഥം യുക്ത്വാ — യുഷ്മദീയം രഥം അശ്വൈര്യോജയിത്വാ
ദേവാൻ ഉപ അയാതന — ഇന്ദ്രാദീൻ പ്രാപ്നുത

അർത്ഥം—അല്ലയോ സുധന്വപുത്രന്മാരേ, നിങ്ങൾ ചത്ത പശുവിൻെറ തോൽ കിഴിച്ചെടുത്ത് അതുകൊണ്ട് മൂടിയ പുതിയ പശുവിനെ സ്വന്തം കർമ്മങ്ങളാൽ ഉൽപാദിപ്പിച്ചു, ജീവിപ്പിച്ചു. (അങ്ങിനെ പശുസൃഷ്ടിമാത്രമല്ല) നിങ്ങളുടെ കർമ്മത്താൽ, ജരബാധിച്ച പിതാക്കളെ യുവാക്കളാക്കി. കൂടാതെ ഒരു കുതിരയിൽ നിന്ന് മറെറാരു കുതിരയെ ഉണ്ടാക്കി. ഇപ്രകാരമെല്ലാമാകയാൽ നിങ്ങളുടെ തേരിൽ കുതിരകളെപ്പൂട്ടി ദേവന്മാരെ ചെന്ന് പ്രാപിക്കുക. (ഇവിടെയും മഹത്വം എടുത്തുപറഞ്ഞ് സംഭവമിപ്പോൾ നടന്നപോലെ ജയമാശംസിയ്ക്കുന്നു.)

8 ഇദമുദകംപിബതേത്യബ്രവീതനേ
ദംവാഘാപിബതാമുഞ്ജനേജനം
സൌധന്വനായദിതന്നോവഹാര്യഥ
തൃതീയേഘാസവനേമാദയാധ്വൈ

അന്വയം:—

ഹേ സൌധന്വനാഃ — സുധന്വനഃ പുത്രാഃ (യൂയം)
ഇദം ഉദകം — സോമലക്ഷണമുദകം
പിബത ഇതി
അബ്രവീതന — ഇത്യുക്തവന്തഃ

വാ ഘ ഇദം മുഞ്ജ–നേ
ജനം പിബത — അഥവാ പ്രസിദ്ധം സോമോൽപത്തിസ്ഥാനാൽ ആഹൃതം (മുഞ്ജപർവ്വതാൽ) മുഞ്ജതൃണേന ശോധിതം ഇദം പിബത

(ഹേ ഋഭവഃ, യൂയം) തൽ — ഉഭയസംബന്ധിസോമപാനായ

യദി ന–ഇവ ഹര്യഥ — നൈവകാമയഥചേൽ

തൃതീയേ സവനേ
മാദയാധ്വൈ ഘ — തൃതീയേ സവനേ തു അത്യർത്ഥം തൃപ്താഭവഥ

അർത്ഥം–അല്ലയോ സുധന്വപുത്രന്മാരേ, നിങ്ങൾ ഈ സോമജലം കുടിച്ചുകൊള്ളുക എന്നു പറയപ്പെട്ടുവല്ലോ. അല്ലെങ്കിൽ സോമലത വളരുന്ന മുഞ്ജപർവ്വതത്തിൽ നിന്ന് കൊണ്ടുവന്നതും മുഞ്ഞപ്പുല്ലാൽ ശുദ്ധിചെയ്യപ്പെട്ടതുമായ ഇതു കുടിച്ചുകൊള്ളുക. ഋഭുക്കളേ, നിങ്ങൾ പ്രാതസ്സവനത്തിനും (മാധ്യന്ദിനസവനത്തിനും) സോമപാനത്തിന് ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ലെങ്കിൽ മൂന്നാം സവനത്തിൽ സോമപാനത്താൽ ഏറ്റവും തൃപ്തരായി ഭവിക്കുക. (ഭവിക്കുന്നു.)

9 ആപോഭൂയിഷ്ഠാഇത്യേകോ അബ്രവീ
ദഗ്നിർഭൂയിഷ്ഠഇത്യന്യോ അബ്രവീത്
വധര്യന്തീംബഹുഭ്യഃ പ്രൈകോ അബ്രവീ
ദൃതാവദന്തശ്ചമസാ് അപിംശത

അന്വയം:–

(ചമസചതുഷ്കരണകാലേ കിമിതിസത്യം വദന്തോവ്യജേന്നിതിതദാഹ)

ഏകഃ ആപഃ ഭൂയിഷ്ഠാഃ
ഇതി അബ്രവീത് — ത്രയാണാമേകതമഃ നഹി ഉദകാത് പ്രശസ്തം ലോകോപകാരകം തത്വാന്തരമിതി

(തഥാ) അന്യഃ അഗ്നിഃ
ഭ്രയിഷ്ഠഃ ഇതി അബ്രവീൽ — ആന്തരം ബാഹ്യംചദാഹപാക ഭുക്തജരണാദിവ്യാപാരേണ അഗ്നേരേവജഗന്നിർവ്വാഹകത്വാൽ തസ്യൈവഭ്രയിഷ്ഠത്വമിതി

(തഥാ) ഏകഃ ബഹു-ഭ്യഃ
വധഃ-യന്തീം — തേഷാമർത്ഥായവധമാത്മന ഇച്ഛന്തീംഭ്രമിംശ്രേഷ്ഠതമാം
അബ്രവീൽ — കഥിതവാൻ
(ഏവം) ഋതാ — ഋതാനി, ഉക്തരൂപാണിയഥാർത്ഥാനിവാക്യാനി
പ്ര വദന്തഃ — പരസ്പരംബ്രുവന്തഃ
ചമസാൻ അപിംശത — അവയവിനോകുരുത, ചതുർദ്ധാ വ്യഭജതഇത്യർത്ഥഃ

അർത്ഥം—(ചമസം നാലാക്കി ഭാഗിക്കുന്ന സമയത്ത് ഏതാണ് സത്യം, ഉൽകൃഷ്ടതരമെന്ന് പരസ്പരം പറഞ്ഞുകൊണ്ടാണ് ഋഭുക്കരം ആ പ്രവൃത്തി ചെയ്തതു്)

മൂന്നു പേരിൽ ഒരുവൻ പറഞ്ഞു, വെള്ളത്തേക്കാരം കൂടുതൽ ലോകോപകാരകമായ തത്വമില്ലാത്തതിനാൽ ജലങ്ങളാണ് ഏററവും ശ്രേഷ്ഠങ്ങളെന്ന്. മറേറവൻ പറഞ്ഞു, അകത്തും പുറത്തുമെല്ലാം ദഹിപ്പിച്ച് ജഗൽഗതി നിർവ്വഹിക്കുന്ന അഗ്നിയാണ് ഏററവും ശ്രേഷ്ഠനെന്ന് മൂന്നാമൻ പറഞ്ഞു, എത്രയോ പ്രാണികരംക്കുവേണ്ടി താൻ സ്വയം വധം (കിളുമുതലായതുകളാൽ വിവിധ വേദനകരം) ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന ഭ്രമിയാണ് ഏററവും ശ്രേഷ്ഠയെന്ന്. ഇപ്രകാരം സത്യവാക്യങ്ങരം അന്യോന്യം പറഞ്ഞുകൊണ്ടാണ് അവർ ചമസങ്ങരം നാലായി വിഭജിച്ചതു്.

10 ശ്രോണാമേക ഉദകംഗാമവാജതി
മാംസമേകഃ പിംശതിസൂനയാഭൃതം
ആനിമ്രുചഃശകൃദേകോ അപാഭരൽ
കിംസ്വിൽപുത്രേഭ്യഃ പിതരാഉപാവതുഃ വ. 5

അത്ഥം—(ഋഭുക്കരം സൂര്യരശ്മിരൂപന്മാരെന്ന് പറയപ്പെടുന്നു. ഋഭുക്കരം എന്നതിന്നത്ഥംതന്നെ ഉരുഭാസമാനന്മാർ, ഏററവും പ്രകാശിക്കുന്നവർ എന്നും, ഋതത്താൽ, ആദിത്യനാൽ ഭാസമാനന്മാരെന്നും, ആദിത്യങ്കൽനിന്നൽപന്നമായ ഋതം, ജലംകൊണ്ട് ഭാസമാനന്മാർ എന്നും മററും പറയുന്നു.)

സൂര്യരശ്മിരൂപരായ ഋഭുക്കളേ, പ്രകാശം മഴവെള്ളം മുതലായവയെ നയിക്കുന്ന നിങ്ങരം പ്രാണികരംക്ക് രക്ഷയ്ക്കായി ഉയന്ന പ്രദേശങ്ങളിൽ നെല്ലു മുതലായ സസ്യവും താഴ്ന്ന പ്രദേശങ്ങളിൽ ജലങ്ങളും ഉണ്ടാക്കിയവരാണല്ലൊ. എന്തിന്നുവേണ്ടി? സ്വന്തം ഭോഗത്തിന്നായിട്ടല്ല, സല്കർമ്മങ്ങരം നടക്കാനുള്ള ഇച്ഛകൊണ്ട്. പിന്നെ നിങ്ങരം എള്ളുംപിടിയുമില്ലാത്ത ആദിത്യമണ്ഡലത്തിൽ എത്ര കാലം ഉറങ്ങുന്നുവോ, രാത്രിയിൽ നിവ്യാപാരരായി കഴിയുന്നുവോ അത്രകാലം സസ്യാദിവൃദ്ധിക്കും ജലപ്രവാഹത്തിന്നും വേണ്ട കർമ്മം നിങ്ങരം അനുഷ്ഠിക്കുന്നില്ല. (സൂര്യരശ്മിയുടെ പ്രവർത്തനം കൂടാതെ സസ്യാദികളോ അവയ്ക്കാസ്പദമായ മഴയോ ഉണ്ടാകുന്നില്ല.)

12 സമ്മീല്യ്യയദ്ഭുവനാപര്യസ്പ്പത
കാസ്വിത്താത്യാപിതരാവ ആസതുഃ
അശപതയഃ കരസ്നം വ ആദദേ
യഃ പ്രാബ്രവീൽ പ്രോതസ്മാ അബ്രവീതന

അന്വയം:—
(ഹേ രശ്മിഭൂതാഃ ഋഭവഃ, യൂയം)
യൽ ഭുവനാ — യദാശ്രിതജാതാനി
സം—മീല്യ്യ — സമ്മീളിതം കൃത്വാ, ജലപടലൈരാച്ഛാദ്യ
പരി—അസപ്പ്ത — പരിതഃ സപ്പണം കുരുഥ, വഷ്ക
താത്യാ — താതൌ, തായമാനേ വൃഷ്ട്യുദ്ധേ
പിതരാ — ജഗതഃ പാലകൌ സൂര്യാചന്ദ്രമസൌ
ക്വ സ്വിൽ ആസതുഃ — കുത്രവല്യതിഷ്ഠതഃ

(കിംച ഈദൃശാൻ) വഃ — യുഷ്മാൻ
യഃ കരസ്നം വഃ ആ–ദദേ — കോപിവൃഷ്ടി പ്രതിബന്ധകാരി രാക്ഷസാദിഃ ഹസ്തം ഗൃഹ്ണാതി, പ്രതിരോധം കരോതി
തം അശപത — നാശയ
യഃ പ്ര അബ്രവീൽ — പ്രകർഷേണ വാചാനിരുന്ധേ,
തസ്മൈ പ്രോ
അബ്രവീതന — പ്രൈവ. പ്രകർഷേണ ഭർത്സനാദി ശബ്ദം കുരുധ

അർത്ഥം—അല്ലയോ രശ്മിഭൃതരായ ഋഭുക്കളേ, എപ്പോഴാം നിങ്ങൾ ചരാചരസമൂഹത്തെ ജലരാശികളാൽ മൂടി എല്ലാടവും പ്രസരിയ്ക്കുന്നവോ, വർഷിയ്ക്കുന്നവോ, അപ്പോൾ, ആ മഴ വെള്ളം പരക്കമ്പോൾ, ജഗത്തിൻെറ അച്ഛന്മാരായ സൂര്യചന്ദ്രന്മാർ എവിടെ നില്ക്കുന്നു? (മഴക്കാറുകൊണ്ട് മറഞ്ഞവർ) പിന്നെ ഇപ്രകാരം വർഷിയ്ക്കുന്ന നിങ്ങളെ രാക്ഷസാദിയായ വല്ല പ്രതിബന്ധകാരിയും വന്നു് കൈക്കപിടിച്ച് വർഷകർമ്മം മുടക്കന്നുവെങ്കിൽ അവനെ നശിപ്പിച്ചാലും. അതുപോലെ വല്ലവനും എതിർ പറഞ്ഞു് മുടക്കന്നുവെങ്കിൽ അവനെ ഭർത്സനത്താൽ ഒതുക്കിയാലും.

13 സുഷുപ്വാംസ ഋഭവസ്ത ദപൃച്ഛതാ
ഗോഹ്യക ഇദം നോ അബൂബുധൽ
ശ്വാനം ബസ്തോബോധയിതാരമബ്രവീൽ
സംവത്സര ഇദമദ്യാ വ്യഖ്യത

അന്വയം:—

ഹേ (രശ്മ്യാത്മകാഃ) ഋഭവഃ (യൂയം)
സുസുപ്വാംസഃ — ആദിത്യമണ്ഡലേ വർഷണായ സ്വപന്തഃ
(തമാദിത്യം) തൽ
അപൃച്ഛത — പ്രശ്നം കുരുധ

അന്വയം:-

(അത്ര ഋഭവ ഏവ ഋത്വിക്‌രൂപേണസ്ഥിത്വാസർവ്വയജ്ഞം നിർവ്വഹന്തീത്യാഹ)

ശ്രോണാം ഉദകം	—	ശോണവർണ്ണമുദകം, രുധിരം
ഏകഃ ഗാം അവ അജതി	—	ഋഭൂണാംമധ്യേ ഏകഋത്വിക് ഗാം ബാഹ്യാംഭൂമിം ഗമയതി രക്ഷോ ഭാഗാർത്ഥേനസ്ഥാപയതി
(തഥാ) ഏകഃ മാംസം		
സൂനയാ	—	ഛേദനസാധനേന, സ്വധിതിനാ
ആഭൃതം പിംശതി	—	സമ്പാദിതം അവയവീകരോതി
(അഥ) ഏകഃ നിമ്രുചഃ	—	നിശ്ലേഷേണഛിന്നാൽമാംസാൽ
ശകൃത്	—	കുക്ഷിസ്ഥംഊവധ്യനാമകം ജരത്തൃണം
അപ ആ അഭരത്	—	നിരസനായ അപാഹരത്
(ഏവമൃത്വിക്‌രൂപേണ സ്ഥിതേഭ്യഃ) പുത്രേഭ്യഃ	—	പുത്രസ്ഥാനീയേഭ്യഃ ഋഭുഭ്യഃ സർവ്വേഷ്വനുഷ്ഠിതേഷു
പിതരൌ	—	യജ്ഞസ്യപാലയിതാരൌജായാപത്യൌ
കിം സ്വിത് ഉപ ആവതുഃ	—	കിംഖലുപ്രാപ്നുതഃ, ഉപാഗച്ഛേതാം?

അർത്ഥം:-(ഋഭുക്കൾ തന്നെയാണ് എവിടേയും ഋത്വിക്കുകളായി യാഗം നിർവ്വഹിക്കുന്നതെന്നു പറയുന്നു)

അവരിൽ ഒരു ഋത്വിക് ചെഞ്ചോരയോടുകൂടിയ പശുവിനെ പുറത്തേയ്ക്ക് കൊണ്ടുവരുന്നു മറെറാരു ഋത്വിക് മാംസം കോടാലികൊണ്ട് വെട്ടിനുറുക്കുന്നു മൂന്നാമത്തെ ഋത്വിക് ചിന്നിക്കിടക്കുന്ന മാംസത്തിൽനിന്ന് വയററിലുള്ള ഊവധ്യം എന്ന പേരായ ദ്രവിച്ച പദാർത്ഥം നീക്കം ചെയ്യുന്നു ഇപ്രകാരം ഋത്വിക്കുകളായി നില്ക്കുന്ന പുത്രന്മാരോട സ്ഥാനമുള്ള ഋഭുക്കളിൽ നിന്നു യാഗപിതാക്കളായ, യാഗപാലയിതാക്കളായ യജമാനനും പത്നിക്കും എന്തൊന്നു കിട്ടാനിരിക്കുന്നു?

(മുടന്തിപയ്യനെ ഒരുവൻ പുറത്തേയ്ക്കുകൊണ്ടുപോയി, കച്ചവടക്കാരിൽനിന്ന് വാങ്ങിയ മാംസം മററൊരാരം വൃത്തിയാക്കി, മൂന്നാമൻ സന്ധ്യക്കുമുമ്പ് ചാണകം കൊണ്ടുവന്നു യജമാനനും പതിക്കും പുത്രസ്ഥാനത്തുള്ള ശുശ്രൂഷാപരരായ ഋഭുക്കളിൽ നിന്ന് എനി എന്തുകിട്ടാൻ? ഇപ്രകാരം അത്ഥാന്തരവും പറയാം)

11 ഉദ്വൽസ്വസ്മാ അകൃണോതനാതൃണം

നിവൽസ്വപസ്വപസ്യയാനരഃ

അഗോഹ്യസ്യയദസസ്തനാഗൃഹേ

തദദ്യേദമൃഭവോനാനുഗച്ഛഥ

അന്വയം:—

ഹേ ഋഭവഃ	—	സൂര്യരശ്മിരൂപാഃ
നരഃ	—	പ്രകാശവൃഷ്ട്യദകോദേനേതാരഃ യൂയം
ഉദ്വൽ—സു	—	ഉന്നതേഷു പ്രദേശേഷു
തൃണം	—	വ്രീഹിയവാദിരൂപം
അസ്മൈ അകൃണോതന	—	പ്രാണിജാതായ, തദുപകാരാത്ഥം കൃതവന്തഃ
(തഥാ) നിവൽ—സു	—	പ്രവണദേശേഷു അസ്മൈ ഏവ
അപഃ	—	ഉദകാന്യകൃണോതന
(കിമത്ഥം? സ്വഭോഗായ ന)		
സു-അപസ്യയാ	—	ശോഭനകമ്മേച്ഛയാ
(കിംചയൂയം)		
അഗോഹ്യസ്യ	—	അഗ്രാഹ്യസ്യാദിത്യസ്യ
ഗൃഹേ യൽ അസസ്തന	—	മണ്ഡലേയാവൽകാലം സുപ്തവന്തഃസ്ഥ, രാത്രൗ നിവ്യാപാരാസ്തിഷ്ഠഥ
തൽ അദ്യ	—	താവന്തം കാലം അഹനി
ഇദം ന അനു ഗച്ഛഥ	—	ഇദാനീം അനുസൃത്യന ഗച്ഛഥ

(യാവന്തം കാലം രാത്രൗസൂര്യേ നിഗൂഢാവത്തധ്വേ താവന്തം കാലം അഹന്യപി നാനുഗച്ഛഥ)

(കിം തദിതി) ഹേ
അഗോഹ്യ, — കേനചിദഗോപനീയാദിത്യ
നഃ ഇദം കഃ
അബുബുധൽ — അസ്മദീയം വർഷണരൂപം
കർമ്മ കഃ പ്രേരയതി?
ബസ്തഃ — സർവ്വസ്യ വാസയിതാദിത്യഃ
ബോധയിതാരം ശ്വാനം — പ്രേരയിതാരം അന്തരിക്ഷേ ശ്വ
സന്തം വായും
അബ്രവീത് — പ്രാവാദീൽ ''അസൌയുഷ്മാൻ
പ്രേരയതി'' ഇതി
സംവത്സരേ — സംവത്സരപൂർണ്ണേ യൂയം
ആദ്യ ഇദം വി അഖ്യത — ഇദാനീം ജഗദ്വിവിധം
പ്രകാശിതവന്തഃ
(വർഷകാലേതീതേ സൂര്യാചന്ദ്രമസൌ ഭാസമാനൌ വിശ്വം ജഗൽ വ്യക്തം കരുഥ)

അർത്ഥം-രശ്മ്യാത്മകരായ ഋഭുക്കളേ, നിങ്ങൾ മഴ പെയ്യിക്കാനായി സൂര്യമണ്ഡലത്തിൽ ഉറങ്ങുന്നവരാണല്ലൊ. ആ ആദിത്യനോട് ഇത് ചോദിക്കുക അല്ലയോ ആക്കം മറയ്ക്കാൻ കഴിയാത്ത സ്വാമിൻ, ഞങ്ങളുടെ (അവിടത്തെ രശ്മികളുടെ) മഴ പെയ്യിക്കുന്ന പ്രക്രിയയെ ആരാണ് പ്രേരിപ്പിക്കുന്നത്? എല്ലാവരെയും അതാതിടത്ത് വസിപ്പിക്കുന്ന ആദിത്യൻ, അന്തരിക്ഷത്തിൽ ശ്വാസരൂപത്തിൽ ചരിക്കുന്നവനും വർഷത്തെ പ്രേരിപ്പിയ്ക്കുന്നവനുമായ വായുവിനെച്ചൂണ്ടിപ്പറഞ്ഞു ''ഇദ്ദേഹമാണ് നിങ്ങളെ പ്രേരിപ്പിയ്ക്കുന്നത്'' സംവത്സരം തികയുമ്പോൾ, (വർഷകാലം കഴിയുമ്പോൾ) ജഗത്തു മുഴുവൻ നിങ്ങൾ പലവിധത്തിൽ പ്രകാശിതമാകുന്നു (മഴക്കാലം കഴിഞ്ഞാൽ സൂര്യചന്ദ്രന്മാർ തെളിഞ്ഞ്, ലോകം മുഴുവൻ നിങ്ങൾ വ്യക്തമാക്കുന്നു)

14 ദിവാ യാന്തി മരുതോ ഭൂമ്യാഗ്നി
രയം വാതോ അന്തരിക്ഷേണയാതി
അദ്ഭിര്യാതി വരുണസ്സമുദ്രൈ
ര്യുഷ്മാ ഇച്ഛന്തശ്ശവസോനപാതഃ (പ 6)

അന്വയം:—

ഹേ ശവസഃ നപാതഃ, — ബലസ്യ നപാതയിതാരഃ, രുദ്രവഃ,
യുഷ്മാൻ ഇച്ഛന്തഃ — വൃഷ്ട്യനകൂലചികീർഷയാ സർവ്വേദേവാഃ
യാന്തി — ആഗച്ഛന്തി
മരുതഃ ദിവാ — ദ്യുലോകാൽ യാന്തി
ഭൂമ്യാ അഗ്നിഃ — ഭൂമേഃ സകാശാൽയാതി, ആഗച്ഛതി
അയം വാതഃ
അന്തരിക്ഷേണ യാതി — ഗച്ഛതി
(തഥാ) വരുണഃ — ജലാഭിമാനീ ദേവഃ
സമുദ്രൈഃ അൽ–ഭിഃ
യാതി — താദൃ ആയാതി

അർത്ഥം–അല്ലയോ ബലപുത്രരായ രുദ്രക്കളേ, നിങ്ങളുടെ മഴ പെയ്യിയ്ക്കുന്ന കർമ്മത്തിൽ താല്പര്യത്തോടുകൂടി എല്ലാ ദേവന്മാരും വന്നുചേരുന്നു. ദ്യുലോകത്തിൽ നിന്നു് മരുത്തുക്കളും വരുന്നു. ഭൂമിയിൽ നിന്നു് അഗ്നി വരുന്നു. അന്തരിക്ഷം വഴി ഈ വായു വരുന്നു. ജലാഭിമാനിദേവനായ വരുണൻ സമുദ്രജലങ്ങളിൽ നിന്നു് വരുന്നു

വർഗ്ഗം 7—8—9—10 ത്രിഷ്ടുബ് ജഗത്യൗച്ഛന്ദസീ, അശ്വോ ദേവതാ.

1 മാനോമിത്രോവരുണോഅര്യമായു
രിന്ദ്രഋഭുക്ഷാമരുതഃപരിഖ്യൻ
യദ്വാജിനോദേവജാതസ്യസപ്തേഃ
പ്രവക്ഷ്യാമോവിദഥേവീര്യാണി

അന്വയം:—

(അശ്വം സ്തോതും
പ്രവൃത്താൻ) നഃ — അസ്മാൻ

മിത്രഃ, വരുണഃ, അര്യമാ,
ആയുഃ, (വായുഃ) ഇന്ദ്രഃ,
ഋഭുക്ഷാഃ,
(പ്രജാപതിഃ) മരുതഃ,
മാ പരി ഖ്യൻ — പരിഖ്യാനം, നിന്ദാം മാകുർവ്വന്തു
യത് വാജിനഃ — യസ്മാത്‌വേഗവതഃ
ദേവ-ജാതസ്യ — ബഹുദേവതാ സ്വരൂപേണോത്പന്നസ്യ, ഗന്ധർവ്വകുലേ ഉത്പന്നത്വാത് ദേവേഭ്യോ ജാതസ്യ
സപ്തേഃ വീര്യാണി — അശ്വസ്യവീരകർമ്മാണി
വിദഥേ പ്ര-വക്ഷ്യാമഃ — പ്രകർഷേണ ബ്രൂമഃ
(അതോമാപരിഖ്യൻ, പ്രത്യുത അനുഗൃഹ്ണന്തു)

അർത്ഥം—അശ്വത്തെ സ്തുതിക്കുവാൻ പുറപ്പെടുന്ന ഞങ്ങളെ മിത്രനും, വരുണനും, അര്യമാവും, വായുവും, ഇന്ദ്രനും, പ്രജാപതിയും, മരുത്തുകളും, നിന്ദിക്കാതിരിക്കട്ടെ (ദേവാംശങ്ങളെകൊണ്ട് ഉത്പന്നമായ കുതിരയെ ഈ മനുഷ്യർ സ്തുതിക്കുന്നു് പരിഹാസ്യമെന്ന നിലയിൽ) (ഉഷസ്സ് കുതിരയുടെ തലയാണെന്ന് ശ്രുതി) വേഗത്തോടുകൂടിയതും, ഗന്ധർവ്വകുലത്തിൽ ജനിച്ച നിലയിൽ ദേവസന്തതിയെന്ന മഹാത്മാന്നും ആയ കുതിരയുടെ വീരകർമ്മങ്ങളെ ഈ യാഗത്തിൽ വെച്ച് പറയുന്നതുകേട്ട്, മിത്രാദിദേവന്മാർ നിന്ദിക്കരുത്, നേരേ മറിച്ച് അനുഗ്രഹിക്കട്ടെ

2 യന്നിർണ്ണിജാരേക്ണസാപ്രാവൃതസ്യ
രാതിംഗൃഭീതാംമുഖതോനയന്തി
സുപ്രാങജോമേമ്യദ്വിശ്വരൂപ
ഇന്ദ്രാപൂഷ്ണോഃപ്രിയമപ്യേതിപാഥഃ

അന്വയം:—

യൽ നിഃ—നിജാ

രേക്ണസാ	—	രൂപവതാഹിരണ്യവതാ ഭരണേന
പ്രാവൃതസ്യ	—	സവ്വതോവേഷ്ടിതസ്യാശ്വസ്യ
മുഖതഃ	—	പുരസ്താൽ
ഗൃഭീതാം രാതിം	—	ഗൃഹീതാം (ദാതവ്യത്വേന) അജാം
(ഋത്വിജഃ) നയന്തി		
(സഃ) അജഃ സു—പ്രാങ്ങ്	—	സുഷ്ഠുപ്രശസ്യഗമനഃ
മേമ്യൽ	—	മേമേശബ്ദം കവ്വൻ
വിശ്വ—രൂപഃ (അയം)	—	അനേകവണ്ണഃ കൃഷ്ണഗ്രീവഃ അജഃ
ഇന്ദ്രാപൂഷ്ണോഃ പ്രിയം		
പാഥഃ	—	അന്നം
അപി ഏതി	—	പ്രാപ്നോതു

അത്ഥം—യാതൊരു കാരണത്താൽ രൂപം കൊത്തിയ സ്വണ്ണാഭരണംകൊണ്ട് അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട കുതിരയുടെ മുമ്പിലൂടെ കൊടുക്കാനായി പിടിച്ചുനിത്തപ്പെട്ട ആടിനെ ഋത്വിക്കുകൾ കൊണ്ടുനടക്കുന്നുവോ, ആ ആട് നല്ല നടത്തത്തോടുകൂടി 'മേ മേ' ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ച് (നില്ക്കുന്നു.) കറുത്ത കഴുത്തും, പല നിറത്തിലുള്ള ഉടലുമാണ്ട ആ ആട് ഇന്ദ്രന്നും പൂഷാവിന്നും (അഗ്നിക്കും) ഇഷ്ടപ്പെട്ട അന്നമായി ഭവിക്കട്ടെ.

3 ഏഷച്ഛാഗഃ പുരോഅശ്വേനവാജിനാ
പൂഷ്ണോഭാഗോനീയതേവിശ്വദേവ്യഃ
അഭിപ്രിയംയൽപുരോളാശമവ്വതാ
ത്വഷ്ടേദേനംസൌശ്രവസായജിന്വതി

അന്വയം:—

ഏഷഃ ഛാഗഃ	— ശൃങ്ഗ്ഗരഹിതോജഃ
ആശുന വാജിനാ	— ശീഘ്രവ്യാപകേനാശ്വേനസഹ
പൂഷ്ണഃ ഭാഗഃ	— പോഷകസ്യാഗ്നേഃ ഭജനീയഃ
വിശ്വ–ദേവ്യഃ	— അഗ്നേഃ സർവ്വദേവാത്മകത്വാത് തദർത്ഥേനസർവ്വദേവപ്രിയസ്യ
(ഏവം വിധഃ അജഃ) പുരഃ	
നീയതേ	— പുരസ്താത് പ്രാപ്യതേ
യത്	— യസ്മാദേവം ക്രിയതേ തസ്മാത്
അഭി–പ്രിയം പുരോളാശം	
ഏനം	— പ്രീണയിതാരം പുരസ്താദ്ദാതവ്യം അജം
ത്വഷ്ടാ ഇത്	— സർവ്വസ്യോത്പാദകോ ദേവഃ ഏവ
അർവ്വതാ	— അശ്വേനസഹ
സൌശ്രവസായ	— ദേവാനാം ശോഭനാന്നനിമിത്തം
ജിന്വതി	— പ്രീതിഹേതുകം കരോതി

അർത്ഥം—ഈ കൊമ്പില്ലാത്ത ആട് വേഗതയുള്ള കുതിരയോടുകൂടി പൂഷാവിന്ന് (പോഷകദേവനായ അഗ്നിക്ക്) ഭാഗമായി, പ്രാപ്യമായി; അഗ്നി സർവ്വദേവരൂപനാകയാൽ എല്ലാ ദേവന്മാർക്കും പ്രിയമായി, മുമ്പിൽ കൊണ്ടുവരപ്പെടുന്നു. ഇപ്രകാരം ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ട് പ്രീതികരമായ പുരോഡാശമായി (നല്ലനായി മുമ്പിൽ നിർത്തപ്പെട്ട) ആടിനെ സർവ്വോത്പാദകനായ ത്വഷ്ടാവുതന്നെ കുതിരയോടുകൂടി ദേവന്മാർക്ക് രുചികരമായ അന്നമാക്കിച്ചെയ്യുന്നു.

4 യദ്ധവിഷ്യമൃതുശോ ദേവയാനം
ത്രിർമാനുഷാഃ പര്യശ്വം നയന്തി
അത്രാപൂഷ്ണഃ പ്രഥമോഭാഗ ഏതി
യജ്ഞം ദേവേഭ്യഃ പ്രതിവേദയന്നജഃ

അന്വയം:—

ഹവിഷ്യം ദേവ–യാനം — ഹവിർയ്യോഗ്യം ദേവാനാം പ്രാപണീയം
അശ്വം യൽ മാനുഷാഃ — യദാ ഋത്വിജഃ
ഋതു–ശഃ — ഋതൌ ഋതൌ, കാലേ കാലേ
ത്രിഃ പരി നയന്തി — പര്യഗ്നിം കുർവ്വന്തി
അത്ര പൂഷ്ണഃ ഭാഗഃ — അസ്മിൻ സമയേ അഗ്നേർഭാഗഃ
അജഃ യജ്ഞം ദേവേഭ്യഃ
പ്രതി–വേദയൻ . — പ്രഖ്യാപയൻ
പ്രഥമഃ ഏതി — പുരോഗാമീ സൻഗച്ഛതി

അർത്ഥം—ഹവിസ്സിന്നു് യോഗ്യവും ദേവന്മാർക്കു് എത്തിയ്ക്കേണ്ടതുമായ കുതിരയെ എപ്പോൾ ഋത്വിക്കുകൾ കാലത്തിൽ കാലത്തിൽ മൂന്നുവട്ടം പര്യഗ്നി ചെയ്യുന്നുവോ, (ഹോമിയ്ക്കാനുള്ള സാധനത്തെ ദർഭപ്പുൽ കത്തിച്ചു കത്തിച്ചു് നാലുപാടും മൂന്നുവട്ടം ചുററിക്കാട്ടി ശുദ്ധിവരുത്തുന്നുവോ,) അപ്പോൾ അഗ്നിയുടെ ഭാഗമായി യജ്ഞം ദേവന്മാർക്കു് അറിയിച്ചുകൊണ്ടു്, ആടു് മുമ്പിൽവന്നെത്തുന്നു.

5 ഹോതാധ്വര്യുരാവയാഅഗ്നിമിന്ധോ
ഗ്രാവഗ്രാഭഉതശംസ്താസുവിപ്രഃ
തേനയജ്ഞേനസ്വരംകൃതേന
സ്വിഷ്ടേനവക്ഷണാആപൃണധ്വം വ 7

അന്വയം:—

ഹോതാ — ഏതന്നാമക ഋത്വിക്
ആ–വയാഃ — ആഭിമുഖ്യേന ഹവിഷാം ഗമയിതാ
അധ്വര്യുഃ — അധ്വരസ്യനേതാ (പ്രതിപ്രസ്ഥാതാ വാ)
അഗ്നിം–ഇന്ധഃ — അഗ്നീ
ഗ്രാവ–ഗ്രാഭഃ — ഗ്രാവസ്തുത്

ഉത ശംസ്താ — പ്രശാസ്താ
സു-വിപ്രഃ — ബ്രഹ്മാ
(ഏതൈസ്സർവ്വൈ) തേന
സ്വ-അരങ്കൃതേന — സ്വലംകൃതേന, ഉച്ചാരണസൌഷ്ഠവാദിനാ സുഷ്ഠു സമ്പാദിതേന
സു-ഇഷ്ടേന യജ്ഞേന — സുഷ്ഠു ഇഷ്ടേന, യാഗേന
വക്ഷണാഃ — അഭിതോ ഘൃതകുല്യാദീൻ പ്രവഹണസ്വഭാവാഃ നദീഃ
ആ പൃണധ്വം — സർവ്വതഃ പൂരയത

അർത്ഥം—ഹോതാവ്, അധ്വര്യു (പ്രതിപ്രസ്ഥാതാവ്) അഗ്നീധ്രൻ, ഗ്രാവസ്തുത്ത്, പ്രശാസ്താവ്, മേധാവിയായ ബ്രഹ്മൻ—ഈ ഋത്വിക്കുകളെല്ലാം തെളിഞ്ഞ ഉച്ചാരണം കൊണ്ട് അലംകൃതമായി ഒരുക്കിയ നന്മയേറ യജ്ഞത്താൽ നെയ്ത്തോടുകളെ അമൃതോപമജലപ്രവാഹകളായ നദികളെ നിറയ്ക്കട്ടെ (യാഗാനുഷ്ഠാനംകൊണ്ട് മഴപെയ്യിച്ച് നദികൾ നിറയട്ടെ.)

6 യൂപവ്രസ്കാ ഉത യേ യൂപവാഹാ
ശ്ചഷാലം യേ അശ്വയൂപായ തക്ഷതി
യേ ചാർവ്വതേ പചനം സംഭര
ന്ത്യുതോ തേഷാമഭിഗൂർത്തിർന്ന ഇന്വതു

അന്വയം:—

യൂപ-വ്രസ്കാഃ — യൂപാർഹവൃക്ഷസ്യ വ്രശ്ചന കർത്താരഃ, ഛേത്താരഃ
ഉത യേ യൂപ-വാഹാഃ — ഛിന്നസ്യ വോഢാരഃ
യേ (ച) ചഷാലം — യൂപസ്യോപരിസ്ഥാപ്യം, യൂപാഗ്രഭാഗം
അശ്വ-യൂപായ — അശ്വബന്ധനയൂപായ
തക്ഷതി — സാധുസമ്പാദയന്തി
യേ ച അർവ്വതേ — ഗമനവതേ അശ്വായ

പചനം സം–ഭരന്തി — പാകസാധനം കാഷ്ഠഭാണ്ഡാദികം സമ്പാദയന്തി

ഉതോ നഃ തേഷാം — അപിച അസ്മൽ സംബന്ധിനാം ഋത്വിജാം

അഭി–ഗൂർത്തിഃ ഇന്വതു — സർവ്വഥാകരണീയമിതി ബുദ്ധിഃ സങ്കല്പഃ വ്യാപ്നോതു

അർത്ഥം–യൂപത്തിന്ന് (യാഗപശുവിനെ, ആടായാലും കുതിരയായാലും കെട്ടാനുള്ള മരക്കാൽ) പററിയ വൃക്ഷംവെട്ടുന്നവരും, വെട്ടിമുറിച്ച കഷണങ്ങൾ ഏററികൊണ്ടുവരുന്നവരും, യൂപത്തിന്ന് മുകൾഭാഗത്ത് സ്ഥാപിക്കേണ്ടും തലപ്പ് കുതിരയെ കെട്ടുന്നതിന് വേണ്ടപോലെ ഒരുക്കുന്നവരും കുതിരയെ പാകം ചെയ്യുവാനുള്ള വിറകിൻകെട്ട് സംഭരിക്കുന്നവരും ആരെല്ലാമോ, നമ്മളെ സംബന്ധിച്ച ആ ഋത്വിക്കുകളുടെ ബുദ്ധി, ഏതു വിധത്തിലും യാഗമനുഷ്ഠിക്കണമെന്ന സങ്കല്പം, വ്യാപിക്കട്ടെ, ഫലയുക്തമാവട്ടെ.

7 ഉപപ്രാഗാൽ സുമന്മേധായി മന്മ
ദേവാനാമാശാ ഉപവീതപൃഷ്ഠഃ
അന്വേനം വിപ്രാ ഋഷയോമദന്തി
ദേവാനാം പുഷ്ടേ ചകൃമാസുബന്ധും

അന്വയം:–

മന്മ — മനനീയം ഫലം

സു–മൽ ഉപ പ്ര അഗാൽ (സ്വയമേവ മാമയി തതമേ) മേ അധായി — സ്വയം ഉപപ്രൈതു; മയിധീയതേ, ഫലഭൃത്യാം അശ്വഃ ആഗതഃ സചിതയാ ധാര്യതേ

വീത–പൃഷ്ഠഃ — കാന്തപൃഷ്ഠഃ അയം

ദേവാനാം ആശാഃ (പൂരയിതും) ഉപ — ഉപഗച്ഛതു

ഏനം സു–ബന്ധും — ശോഭനബന്ധനമശ്വം
ദേവാനാം പുഷ്ടേ ചക്രമ — പോഷണായ കൎമ്മഃ
(തം ച) വിപ്രാഃ — മേധാവിനഃ ഋത്വിജഃ
ഋഷയഃ — അതീന്ദ്രിയദ്രഷ്ടാരോന്യേ വിപ്രാഃ
അനു മദന്തി — അനുമോദന്താം സമ്യക് കൃതമിതി പരി തുഷ്യന്തു

അൎത്ഥം—മഹത്തായ ഫലം താനേ വന്നുചേരട്ടെ. സ്വയം ദേവന്മാരെ സന്തോഷിപ്പിയ്ക്കുന്ന എനിയ്ക്കു്, ഫലശ്രുതികൊണ്ടു്, കുതിര വന്നുചേൎന്നുവല്ലൊ എന്നാൽ അതു് ധരിയ്ക്കപ്പെട്ടിരിയ്ക്കുന്നു, എൻെറ അധീനത്തിൽ വന്നിരിയ്ക്കുന്നു. തെളിവുററ പിൻഭാഗത്തോടുകൂടിയ ആ കുതിര ദേവന്മാരുടെ ആശകളെ പൂരിപ്പിയ്ക്കുവാനായി അടുത്തുവരട്ടെ. നന്നായി ബന്ധിച്ച ആ കുതിരയെ ദേവന്മാൎക്കു് പോഷണത്തിന്നായി സമൎപ്പിയ്ക്കുന്നു. ആ കൎമ്മത്തെ മേധാവികളായ ഋത്വിക്കുകളും അതീന്ദ്രിയദ്രഷ്ടാക്കളായ ഋഷികളും അനുമോദിയ്ക്കട്ടെ; വേണ്ടപോലെ ചെയ്യപ്പെട്ടു എന്നു് പരിതോഷിയ്ക്കട്ടെ

8 യദ്വാജിനോദാമസന്ദാനമൎവ്വതോ
യാശീൎഷണ്യാരശനാരജ്ജുരസ്യ
യദ്വാഘാസ്യപ്രഭൃതമാസ്യേ തൃണം
സൎവ്വാതാതേഅപിദേവേഷ്വസ്തു

അന്വയം:—

വാജിനഃ യൽ ദാമ — ഗമനവതോശ്വസ്യ ഗ്രീവാബദ്ധാരജ്ജുഃ
(യച്ച) അസ്യ അൎവ്വതഃ സം–ദാനം — അശ്വസ്യ സമ്യഗവച്ഛേദകം, ബന്ധകം പാദബന്ധനമസ്തി
യാ (ച) അസ്യ ശീൎഷ്ണ്യാ രശനാ രജ്ജുഃ — ശിരസിബദ്ധാ ഖലീനരജ്ജുഃ അസ്തി

യൽ വാ ഘ ആസ്യേ
പ്ര–ഭൃതം തൃണം — പ്രക്ഷിപ്തം തൃണമസ്തി
സർവ്വാ താ അപി തേ — സർവ്വാണി താന്യപി തവസംബന്ധീനി
ദേവേഷു അസ്തു — സന്തു, ദേവേഷുമധ്യേ ഭവന്തു, ദേവത്വം പ്രാപ്നവന്തു

(അത്രോപയുക്താനാം സർവ്വേഷാം ദേവത്വംകില, അശ്വസ്യതൽ പ്രാപ്തിഃ ന ആശംസനീയാ)

അർത്ഥം—ഗമനശീലമിയന്ന കുതിരയുടെ കഴുത്തിൽ കെട്ടിയ കയറും, കാലുകൾ മടക്കിച്ച് കെട്ടിയ കെട്ടും തലയിൽ കെട്ടി ദേഹത്തോട്ട് ചേൻ്റ കയറും, അതിൻെറ വായിൽ നിറച്ചിട്ടുള്ള പുല്ലും—നിന്നെ സംബന്ധിക്കുന്ന ഇവയെല്ലാംതന്നെ (അല്ലയോ അശ്വമേ,) ദേവന്മാരിലെത്തട്ടെ, ദേവത്വം പ്രാപിക്കട്ടെ. (കുതിരയുടെ ഉപയുക്തങ്ങൾതന്നെ ദേവത്വം പ്രാപിക്കുമ്പോൾ കുതിരക്ക ദേവത്വം ആശംസിക്കേണ്ടതില്ലല്ലൊ)

9 യദശ്വസ്യക്രവിഷോ മക്ഷികാശ
യദ്വാസ്വരൌ സ്വധിതൌരിപ്തമസ്തി
യദ്ധസ്തയോശ്ശമിതുര്യന്നഖേഷു
സർവ്വാതാതേ അപിദേവേഷ്വസ്തു

അന്വയം:—

അശ്വസ്യ ക്രവിഷഃ — തദവയവഭൂതസ്യ ആമമാംസസ്യ
യൽ മക്ഷികാ ആശ — യദംശം അക്ഷേയൽ
വാ സ്വരൌ — അഥവാ പശുബന്ധനകാലേ
യൽ രിപ്തം അസ്തി — ലിപ്തമസ്തി
(അഥവാ) സ്വ–ധിതൌ — ഛേദനകാലേച അവദാന കാലേ യൽ രിപ്തമസ്തി
യൽ ശമിതുഃ ഹസ്തയോഃ (ലിപ്തമസ്തി)
(വിശസനകാലേ) യൽ (പ) നഖേഷു (ലിപ്തം)

താ സർവ്വാ അപി — താനി സർവ്വാണി അപി
(ഹേ അശ്വ,) തേ — തവസംബന്ധീനി
ദേവേഷു അസ്തു — സന്തു, ദേവേഷു സന്തോഷാർത്ഥായ ഭവന്തു

അർത്ഥം—കുതിരയുടെ ആമ (വയററിലെ) മാംസത്തിൽ ഈച്ച ഭക്ഷിച്ചതു്, അതിനെ അറുക്കുമ്പോഴും പുറത്തുവന്നതു്, അതിനെ മുറിക്കുമ്പോഴും, ശുദ്ധമാക്കുമ്പോഴും കയ്യിൽ പുരണ്ടതു്, ശമിതാവിന്റെ (അറക്കുന്ന ആളുടെ) കയ്യിൽ പുരണ്ടതു്, നഖങ്ങളിൽ പുരണ്ടതു്—നിന്നെപ്പററിയ ഇതെല്ലാം അല്ലയോ അശ്വമേ, ദേവന്മാരിൽ ഭവിക്കട്ടെ, ദേവന്മാരുടെ സന്തോഷത്തിനായിത്തീരട്ടെ, ദേവത്വം പ്രാപിക്കട്ടെ.

10 യദൂവധ്യമുദരസ്യാപവാതി
യ ആമസ്യ ക്രവിഷോ ഗന്ധോ അസ്തി
സുകൃതാതച്ഛമിതാരഃ കൃണ്വന്തൂ
തമേധം ശൃതപാകം പചന്തു (വ. 8)

അന്വയം:—

ഉദരസ്യ (സംബന്ധി)
യൽ ഊവധ്യം — ഈഷജ്ജീർണ്ണം തൃണം, പുരീഷം
അപ-വാതി — അപഗച്ഛതി
യഃ (ച) ആമസ്യ
ക്രവിഷഃ — അപക്വസ്യമാംസസ്യ
ഗന്ധഃ അസ്തി — ലേശോസ്തി
തൽ (സർവ്വം) ശമിതാരഃ — വിശസനകർത്താരഃ
സു-കൃതാ കൃണ്വന്തു — ദോഷരഹിതം കുർവ്വന്തു
ഉത മേധം — അപിച മേധ്യം, യജ്ഞാർഹം പശ്വവയവം
ശൃത-പാകം പചന്തു — ദേവയോഗ്യപാകോപേതം പചന്തു

അത്ഥം—കുതിരയുടെ വയററിലെ ഏതാനം ദഹിച്ച പുല്ലി ന്റെ ചാണകം, ദഹിക്കാതെ വയററിൽ കിടക്കുന്നതിന്റെ ചെറുഗന്ധം, ഇതെല്ലാം ശമിതാക്കൾ കേടററതാക്കട്ടെ. കൂടാതെ, പരിശുദ്ധമായി യജ്ഞാഹമായതിനെ ദേവന്മാക്ക പററിയ വേവോടുകൂടി (ദേവന്മാക്ക് അധികം വേവരുത്, നന്ന കറച്ച മാവരുത്; തിളച്ച വേവേവേണ്ടൂ.) പാകം ചെയ്യട്ടെ.

11 യത്തേഗാത്രാദഗ്നിനാപച്യമാനാ
ദഭിശൂലംനിഹതസ്യാവധാവതി
മാതദ്ഭൂമ്യാമാശ്രിഷന്മാതൃണേഷു
ദേവേഭ്യസ്തദുശദ്ഭ്യോരാതമസ്തു

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വ) തേ അഗ്നിനാ പച്യമാനാൽ ഗാത്രാൽ

യൽ അവ—ധാവതി	— നിഗ്ഗച്ഛതി
(തഥാ) നി—ഹതസ്യ	— നിശ്ശേഷേണഹതസ്യ തവയദംങ്ഗംരസത്രൂപം
ശൂലം അഭി	— അഭിലക്ഷ്യാവധാവതി
തൽ ഭൂമ്യാം മാ ആ	
ശ്രിഷൽ	— ആശ്ലിഷ്യംമാഭ്രൽ
(പാകസമയേ തഥാ)	
മാ തൃണേഷു	— വിശസനസമയേ ദഭേഷുമാ അപഗച്ഛതു
തൽ ഉശൽ—ഭ്യഃ ദേവേഭ്യഃ	— താദൃശംകൃത്സ്നംഹവിഃ കാമ യമാനേഭ്യഃ ദേവേഭ്യഃ
രാതം അസ്തു	— ദത്തം ഭവതു

അത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വമേ, തിയ്യിൽ വേവിയ്ക്കപ്പെടുന്ന നിന്റെ ഉടലിൽ നിന്ന് പുറത്തു വരുന്നതും, കൊല്ലപ്പെട്ട നി ന്റെ അവയവം തിയ്യിൽ തിളച്ച പൊങ്ങുമ്പോൾ ദ്രാവകമായി വരുന്നതുമായ ഹവിസ്സ് നിലത്തു തെറിയ്ക്കരുത്. വേവിയ്ക്കു മ്പോൾ ദഭപ്പുല്ലിൽ തെറിച്ച പോകരുത്. ആ ഹവിസ്സ മുഴ വൻ കിട്ടാനാഗ്രഹിയ്ക്കുന്ന ദേവന്മാക്ക് നല്ലപ്പെട്ടതായി വേി ശ്ലൂട്ടെ.

12 യേ വാജിനം പരിപശ്യന്തി പക്വം
യ ഈമാഹുസ്സുരഭിർന്നിർഹരേതി
യേ ചാർവ്വതോ മാംസഭിക്ഷാമുപാസത
ഉതോ തേഷാമഭിഗൂർത്തിർന്ന ഇന്വതു

അന്വയം:—

യേ പക്വം വാജിനം	— അശ്വം, തദവയവം
പരി— പശ്യന്തി	— പരിതഃ പാവനബുദ്ധ്യാ ഈക്ഷന്തേ
യേ "ഈം സുരഭിഃ (അതഃ) നിഃ ഹര" ഇതി ആഹുഃ	— യേ ചൈനം "ശോഭനഗന്ധഃ നിശ്ശേഷേണ ദേവേഭ്യോ ഹര" ഇത്യാഹുഃ
(കിം ച) യേ ച അർവ്വതഃ	— അശ്വസ്യ
മാംസ—ഭിക്ഷാം	
ഉപ—ആസതേ	— കാംക്ഷന്തേ
ഉതോ തേഷാം	
അഭി—ഗൂർത്തിഃ	— സങ്കല്പഃ, ഉദ്യമനം
നഃ ഇന്വതു	— അസ്മാൻ വ്യാപ്നോതു

സാരം—യാവർ, വേവിച്ച കുതിരമാംസം പരിശുദ്ധബുദ്ധിയോടുകൂടി എമ്പാടും നോക്കി, "ഈ സുഗന്ധമുള്ള വസ്തു മുഴുവനും ദേവന്മാർക്കു കൊടുക്കുക" എന്നു പറയുന്നുവോ, കുതിരമാംസത്തെ (ഹോമിച്ചതു് കഴിച്ച ബാക്കി യാവർ) കാംക്ഷിക്കുന്നുവോ, അവരുടെ ആ സങ്കല്പത്തിനു്, ആഗ്രഹത്തിനു്, ഫലം വന്നുചേരട്ടെ (കാഴ്ചയിലും ഗന്ധത്തിലും അത്ര ആകർഷകമാവണം എന്നു സാരം)

13 യന്നീക്ഷണം മാംസ്പചന്യാ ഉഖായാ
യാ പാത്രാണി യൂഷ്ണ ആസേചനാനി
ഊഷ്മണ്യാപിധാനാ ചരൂണാം
അങ്കാഃ സൂനാഃ പരിഭൂഷന്ത്യശ്വം

അന്വയം:—

യൽ മാസ്പചന്യാഃ

ഉഖായാഃ	— മാംസപചന്യാഃ സ്ഥാല്യാഃ
നി–ഈക്ഷണം	— പാകപരീക്ഷാസാധനംകാഷ്ഠം
(തഥാ) യാ പാത്രാണി	
യൂഷ്ണഃ	— ക്വഥിതസ്യരസസ്യ
ആ–സേചനാനി	— ആസേചനസാധനാനി
(തഥാ) ഊഷ്മണ്യാ	— ഊഷ്മനിവാരണാർഹാണി പാത്രാണി
(തഥാ) ചരൂണാം	— മാംസപൂർണ്ണാനാം പാത്രാണാം
അപി–ധാനാ	— അപിധാനാനി
(തഥാ) അങ്കാഃ	— ഹൃദയാദ്യവയവാങ്കന സാധനാഃ
സൂനാഃ	— അവദാനസാധനാഃ സ്വധിത്യാ ദയഃ
(ഏതം) അശ്വം	— അശ്വാവയവം
പരി ഭൂഷന്തി	— പരിതോഭൂഷയന്തി

അർത്ഥം—മാംസം വേവിക്കുന്ന ഉരുളികളിൽ വേവുനോക്കാൻ ഇളക്കാനുള്ള മരക്കയ്യിൽ, നീക്കിവെച്ച രസം നാളിക്കുന്ന ഉപകരണങ്ങൾ, ചൂടാററാനുള്ള പാത്രങ്ങൾ, മാംസം നിറഞ്ഞ പാത്രങ്ങൾക്കുള്ള അടപ്പുകൾ, ഹൃദയം മുതലായവ അടയാളപ്പെടുത്താനുള്ള സാധനങ്ങൾ മുറിക്കാനുള്ള കത്തികൾ മുതലായവയെല്ലാം കുതിരയെ (അതിൻെറ ശദ്ധത്തെ) അലങ്കരിക്കുന്നു.

14 നിക്രമണം നിഷദനം വിവർത്തനം

യച്ചപഡ്ബീശമർവ്വതഃ

യച്ചപപൌ യച്ചഘാസിംജഘാസ

സർവ്വാതാതേ അപിദേവേഷ്വസ്തു

അന്വയം:—

അര്വതഃ (യത്)
നി–ക്രമണം — അശ്വസ്യനിതരാംക്രമണം
നി–സദനം — നിതരാം സീദനം
വി–വത്തനം — വിവിധവത്തനം
യത് ച പഡ്ബീശം — പാദബന്ധനം
യത് ച പപൌ — യദുദകമപിബത്
യത് ച ഘാസിം — അദനീയം തൃണാദികം
ജഘാസ — അഭക്ഷയത്
(ഹേ അശ്വ,) സവ്വാ
തേ താ അപി — തവതാനി സവ്വാണ്യപി
ദേവേഷു അസ്തു — സന്തു, വ്യാപ്നോതു

അത്ഥം—കുതിരയുടെ നടത്തം, ഇരുത്തം, (കിടപ്പ്) മററു പല വിധത്തിലുള്ള പ്രവത്തനം, കാൽ ബന്ധനം, കുടിച്ച വെള്ളം, തിന്ന പുല്ല് മുതലായതു്, അല്ലയോ അശ്വമേ, നിന്റെ ഇവയെല്ലാം ദേവന്മാരിൽ ചേരട്ടേ ദേവത്വം പ്രാപിയ്ക്കട്ടെ.

15 മാത്വാഗ്നിരധ്വനയീദ്ധൂമഗന്ധി
ര്മോഖാഭ്രാജന്ത്യഭിവിക്തജഘ്രിഃ
ഇഷ്ടം വീതമഭിഗൂത്തംവഷട്കൃതം
തം ദേവാസഃ പ്രതിഗൃഭ്ണന്ത്യശ്വം (വ.9)

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വ,) ത്വാ
ധൂമ–ഗന്ധിഃ അഗ്നിഃ — ത്വാം ധൂമേന വ്യാപ്നോഗ്നിഃ
മാ ധ്വനയീത് — മാധ്വനയത്, ധൂമം ദൃഷ്ട്വാ ശബ്ദം മാ കുരു
(ഹിംച) ഭ്രാജന്തീ — അത്യന്താഗ്നിസംയോഗേന ദീപ്താ

ജൽപ്രീഃ ഉഖാ മാ അഭി
വിക്ത — താപേന ജിഘ്രന്തീ സ്ഥാലീ അഭിതോമാചീചലൽ, താപാതിശയേന മാനീനശൽ

തം അശ്വം ഇഷ്ടം — ഹോതുമിഷ്ടിതം

വീതം — ഹോമായാനീതം

അഭി-ഗൂർത്തം — ആഭിമുഖ്യേന പ്രദാനായോദ്യതം

വഷട്-കൃതം — വഷട്കാരേണ ദേവസംസ്കൃതം

(തം) ദേവാസഃ പ്രതി
ഗൃഭ്ണന്തി — പ്രതിഗൃഹ്ണന്തി

അർത്ഥം-അല്ലയോ അശ്വമേ, നിന്നെ, പുകയുടെ ഗന്ധമുററ അഗ്നി (പുക പരത്തുന്ന അഗ്നി) ശബ്ദിപ്പിയ്ക്കരുത്, പുക കണ്ടു് നീ ശബ്ദമുണ്ടാക്കരുതു്. (കുതിരയുടെ ശബ്ദം കർമ്മഭംഗകരമാണ്, പ്രായശ്ചിത്ത വിഷയമാണ്.) പിന്നെ തീയാളിക്കത്തി ചൂടേററ് ഉരുളി പഴക്കരുതു്. ഹോമിയ്ക്കാൻ ഉദ്ദിഷ്ടമായ ആ കതിരയെ, ഹോമകുണ്ഡത്തിന്നടുത്തണച്ച് നേരേ ഹോമിയ്ക്കുവാൻ ഒരുങ്ങിയതിനെ, വഷട്കാരമെന്ന ദേവസംസ്കാരത്തോടുകൂടി ദേവന്മാർ പ്രതിഗ്രഹിയ്ക്കുന്നു, സ്വീകരിക്കുന്നു.

16 യദശ്വായവാസ ഉപസ്തൃണ
ന്ത്യധീവാസംയാ ഹിരണ്യാന്യസ്മൈ
സന്ദാനമർവ്വന്തം പഡ്ബീശം
പ്രിയാദേവേഷ്വായാമയന്തി

അന്വയം:—

അശ്വായ അധീവാസം — ഉപര്യാഛാദനയോഗ്യം

യത് വാസഃ
ഉപ-സ്തൃണന്തി — സർവ്വതഃ ആഛാദയന്തി

(തഥാ) അസ്മൈ യാ
ഹിരണ്യാനി — അശ്വായയാനിസൌവർണ്ണരാജതകാംസ്യാനി കല്പയന്തി

(തഥാ) അര്വന്തം — അര്വതഃ (ഷഷ്ഠ്യർത്ഥേ ദ്വിതീയാ)
സം—ദാനം — ശിരോബന്ധനം
പഡ്ബീശം — പാദബന്ധനം
(ഏതാനി) പ്രിയാ — ദേവാനാം പ്രിയതരാണി
ദേവേഷു ആ യമയന്തി — പ്രാപയന്തി

അർത്ഥം—കുതിരയുടെ മുകൾഭാഗം ഏതു വസ്ത്രം കൊണ്ടു മൂടുന്നുവോ, അതിന്നു് സ്വർണ്ണം, വെള്ളി, ഓട്ട് എന്നിവകൊണ്ടു് എന്തൊക്കെയുണ്ടാക്കിട്ടുണ്ടോ, അതിന്റെ തലയിലെ കെട്ട്, കാലിലെ കെട്ട്, എന്നിവയുമുണ്ടോ, അവ ദേവന്മാർക്കു് ഇഷ്ടപ്പെട്ടവയായി, അവരിലെത്തിച്ചേരുന്നു

17 യത്തേസാദേമഹസാ ശൂകൃതസ്യ
പാർഷ്ണ്യാവാകശയാവാതുതോദ
സ്രുചേവതാഹവിഷോഅധ്വരേഷു
സർവ്വാതാതേബ്രഹ്മണാസൂദയാമി

അന്വയം —

മഹസാ ശൂകൃതസ്യ — ബലേനശൂൽകാരം കർവ്വതഃ
തേ സാദേ — തവസദനേ, ആഗമനേ നിമിത്തഭൂതേ
(ത്വാം) പാർഷ്ണ്യാ വാ
കശയാ വാ തുതോദ — വ്യഥയതിസ്മ
യത് തേ താ സർവ്വാ — തവയാനി താനിസർവ്വാണി
അധ്വരേഷു ബ്രഹ്മണാ താ — യാഗേഷു മന്ത്രേണതാനി
ഹവിഷഃ സ്രുചാ—ഇവ — ഹവിഃ സ്രുചായഥാ സൂദയതിതഥാ
സൂദയാമി — ആഹുതിത്വേനക്ഷരാമി

അർത്ഥം—(അശ്വമേ) ബലത്തോടുകൂടി 'ശൂ' എന്ന ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ച് യാത്രയിൽ നീ നിന്നപ്പോൾ, നിന്നെ കാൽമടമ്പുകൊണ്ടും, ചാട്ടവാർകൊണ്ടും (തെളിക്കുന്നവൻ) വേദനി

പ്പിച്ചവല്ലൊ. ആയവ (ആ വ്യസനം) മുഴവൻ യാഗങ്ങളിൽ മന്ത്രത്താൽ, സ്രുക്കുകൊണ്ട് ഹവിസ്സ് (ഹോമിച്ച്) ദഹിപ്പിക്കുന്ന പോലെ, ആഹുതിത്വംകൊണ്ട് ഇല്ലാതാക്കുന്നു. (നിന്നെ ഹോമിച്ച് ആ വ്യസനം ശമിപ്പിക്കുന്നു.)

18 ചതുസ്ത്രിംശദ്വാജിനോദേവബന്ധോ
വ്ങ്ക്രീരശ്വസ്യസ്വധിതിസ്സമേതി
അച്ഛിദ്രാഗാത്രാവയുനാകൃണോത
പരുഷ്പരുരനുഘുഷ്യാവിശസ്ത

അന്വയം:–

വാജിനഃ അശ്വസ്യ
ദേവ–ബന്ധോഃ — ദേവാനാം പ്രിയസ്യ
ചതുഃ–ത്രിംശൽ വങ്ക്രീഃ — ഏതൽസംഖ്യാനി ഉഭയപാർശ്വാസ്ഥീനി
സ്വ–ധിതിഃ — ഛേദനസാധനോസിഃ
സം ഏതി — സമ്യക് ഗച്ഛതി
(ഹേ ശമിതാരഃ, അശ്വസ്യ) ഗാത്രാ
അച്ഛിദ്രാ — അവയവാനി അച്ഛിദ്രാണിയഥാ ഭവന്തിതഥാ
വയുനാ കൃണോത — പ്രജ്ഞാനാനി കുരുത
(ഹൃദയ ജിഹ്വാ വക്ഷഃ പ്രഭൃതീനി പ്രജ്ഞായ മദ്ധ്യേഛിന്നാനി മാ കുരുത)
(തദർത്ഥം) പരുഃ–പരുഃ — പ്രതിപർവ്വം, പ്രത്യവയവം
അനു–ഘുഷ്യ — ഇദമവദ്യം ഇതിസംശബ്ദ്യൈവ
വി ശസ്ത — വിശസനം കുരുത

അർത്ഥം–വേഗവാനായ കുതിരയുടെ, ദേവന്മാൎക്ക് പ്രിയമായ ശരീരത്തിൽ രണ്ടു ഭാഗങ്ങളിലുമുള്ള മുപ്പത്തിനാല് എല്ലുകളിന്മേൽ വെട്ടുകത്തി ചെല്ലുന്നു. അല്ലയോ ശമിതാക്കളേ, കുതിരയുടെ അവയവങ്ങളെ മുറിയാതെ മനസ്സിരുത്തി വേർ

പെടുത്തുക ഹൃദയം, നാവ്, മാറിടം മുതലായവ ഇടയിൽ മുറിയാതെയാക്കുക എന്നിന്നവേണ്ടി ഓരോ അവയവം കീറുമ്പോഴും ഇത് കൊള്ളേണ്ടത്, ഇത് തള്ളേണ്ടത് എന്ന് പറഞ്ഞുകൊണ്ട് കീറുക (യാഗത്തിൽ തൂടിന്ന് ഇതപത്താറെല്ലുകളെ വേർപെടുത്താനുള്ള)

19 ഏകസ്ത്വഷ്ടുരശ്വസ്യാ വിശസ്താ

ദ്വായന്താരാ ഭവതസ്തഥ ഋതുഃ

യാതേ ഗാത്രാണാമൃതുഥാ കൃണോമി

താതാപിണ്ഡാനാം പ്രജുഹോമ്യഗ്നൗ

അന്വയം —

ത്വഷ്ടുഃ അശ്വസ്യ	— ദീപ്തസ്യാശ്വസ്യ
വി-ശസ്താ ഏക:	— വിശസനസ്യകർത്താ ഏക ഏവ
(സഃ കഃ?) ഋതുഃ	— ഋതൂപലക്ഷിതഃ കാലാത്മാ
തഥാ ദ്വാ യന്താരാ	— നിയമിതാരൌ, അഹോരാത്രേ ദേവൌ
(തൌ ഋത്വിക്ഷ) ഭവതഃ	
(ഹേ അശ്വ) തേ ഗാത്രാണാം (മധ്യേ)	
യാ ഋതു-ഥാ കൃണോമി	— കാലേകാലേ ഛിനദ്മി
പിണ്ഡാനാം (മധ്യേ)	
താ—താ	— താനി താനി
അഗ്നൌ പ്ര ജുഹോമി	— പ്രകർഷേണ ഹുതം കരോമി

അർഥം—തെളിവുററ കതിരയുടെ ശമിതാവ് ഒരുത്തൻ മാത്രമാണ്— ഋതു എന്ന സൂചിതവാക്കാൽ അറിയേണ്ടും കാലാത്മാവായ സർവ്വേശ്വരൻ തെളിയുന്ന രണ്ടുപേരോ, പകലിരവുകളാകുന്ന ദേവന്മാർ അവർ ഋത്വിക്കുകളിൽ ഭവിക്കുന്നു അല്ലയോ അശ്വമേ നിന്റെ ഹൃദയം മുതലായ അവയവങ്ങളെ കാലത്തിൽ കാലത്തിൽ (ഋത്വിക്കായ) ഞാൻ ഛേദിക്കുന്നു മാംസപിണ്ഡങ്ങളിൽ നിന്ന് ശാസ്ത്രപ്രകാരം അതാതിനെ അഗ്നിയിൽ ഹോമിക്കുന്നു

20 മാതപാതപൽപ്രിയ ആത്മാപിയന്തം

മാസ്വധിതിസ്തന്വ ആതിഷ്ഠിപത്തേ

മാതേഗൃധ്നരവിശസ്താതിഹായ

ഛിദ്രാഗാത്രാണ്യസിനാമിഥൂകഃ

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വ) അപി-യന്തം ത്വാ	— ദേവാൻ പ്രതിഗച്ഛന്തം ത്വാം
പ്രിയഃ ആത്മാ	— ഭോഗായതനത്വാൽ തവപ്രിയതരോദേഹഃ
മാ തപൽ	— തപ്തം മാകാർഷീൽ, വിയോഗജനിതാ വ്യഥാമാഭൂൽ
സ്വധിതിഃ തേ തന്വഃ	— ശസ്ത്രം തവതന്വഃ
മാ ആ തിസ്ഥിപൽ	— ത്വയിചിരമാസ്ഥിതാനി മാകാർഷീൽ
(തഥാ) തേ ഗാത്രാണി	
ഗൃധ്നുഃ	— കേവലമാംസഗ്രഹണേപ്സുഃ
അവി-ശസ്താ	— വിശസനേ അകുശലഃ ശമിതാ
അതി-ഹായ	— ന്യൂനാതിരേക ഭാവേനതത്തദങ്ഗമതിക്രമ്യമധ്യേ
മിഥു	— മിഥ്യാ വ്യർത്ഥം
അസിനാ ഛിദ്രാ	— ഛിദ്രാണി, തിര്യക്ഛിന്നാനി
മാ കഃ	— മാകാർഷീൽ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വമേ, ദേവന്മാരെ പ്രാപിക്കുന്ന നിന്നെ ഭോഗസുഖസിദ്ധികൊണ്ട് നിനക്ക് പ്രിയമായ ദേഹം (കുടുംബത്തോടുള്ള) വിരഹത്താൽ തപിക്കരുത്. വ്യസനിക്കരുത്. ആയുധം നിന്റെ ശരീരാവയവങ്ങളിൽ ഏല്പിച്ച മുറിവ് നീണ്ടുനില്ക്കരുത്. അസമർത്ഥനായ ശമിതാവ് നിന്റെ അവയവങ്ങളെ കൂടിയോ, കുറഞ്ഞോ, അസ്ഥാനത്ത്, അങ്ഗങ്ങളുടെ നടുക്ക് മുറിച്ച്, വിലങ്ങനെയുള്ള കഷ്ണങ്ങളാക്കരുത്.

21 നവാ ഉ ഏതന്മ്രിയസേനരിഷ്യസി

ദേവാം ഇദേഷി പഥിഭിസ്സുഗേഭിഃ

ഹരീതേയുഞ്ജാ പൃഷതീ അഭൂതാം

ഉപാസ്ഥാദ്വാജീധുരിരാസഭസ്യ

അന്വയം:-

(ഹേ അശ്വ,) ന വൈ ഉ — നൈവഖലു, നൈവ ഇദാനീം ഇതരാശ്വവൽ

ഏതൽ മ്രിയസേ — മൃതോഭവസി (ദേവതാപ്രാപ്ത്യാ)

(അത ഏവ) ന രിഷ്യസി — ന ഹിംസ്യതേ

സു-ഗേഭിഃ പഥി-ഭിഃ — ദേവയാനലക്ഷണൈഃ ശോഭന ഗമനൈർമ്മാർഗ്ഗൈഃ

ദേവാൻ ഇൽ ഏഷി — ദേവാനേവ പ്രാപ്നോഷി

തേ ഹരീ — ത്വാം വോഢും ഇന്ദ്രസ്യാശ്വൗ

യുഞ്ജാ അഭൂതാം — രഥേയുക്തൗ ഭവിഷ്യതഃ

(തഥാ) പൃഷതീ — മരുതാം വാഹനഭൂതൗ പൃഷത്യൗ (യുഞ്ജാ അഭൂതാം)

(തഥാ) രാസഭസ്യ ധുരി — അശ്വിനോർവ്വാഹനസ്യ സ്ഥാനേ വർത്തമാനസ്യ

വാജീ ഉപ അസ്ഥാൽ — ഉപസ്ഥാസ്യതി, വഹതി

(ദേവത്വം ഗച്ഛതസ്തവാഗമനായ ഇന്ദ്രാദയഃ സ്വസ്വവാഹനാനി പ്രേഷയന്തി.)

അർത്ഥം—ഇപ്പോഴം ഒരുതരത്തിലും മററൊരുകുതിരയെപ്പോലെയല്ല, അശ്വമേ, നീ മരിച്ചിരിയ്ക്കുന്നത്; ദേവതാപ്രാപ്തിയോടു കൂടിയാണ്. നീ ഏന്നി ആരാലും ഉപദ്രവിയ്ക്കപ്പെടുകയില്ല. ദേവയാനങ്ങളായ നല്ല മാർഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ നീ ദേവന്മാരെ തന്നെ പ്രാപിയ്ക്കുന്നു. നിന്നെ വഹിയ്ക്കാൻ ഇന്ദ്രൻെറ കുതിരകളായ ഹരികരം തേരിൽ പൂട്ടപ്പെട്ടു. അതുപോലെ മരുത്തുക്കളുടെ വാഹനങ്ങളായ പുള്ളിമാനുകരം തേരിൽ പൂട്ടപ്പെട്ടു. അശ്വികളുടെ വാഹനമായ കഴുതയുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള കുതിര നിൻെറ അടുത്തുവരും, വഹിയ്ക്കും. ദേവത്വം നേടിയ നിൻെറ യാത്രയ്ക്ക് ഇന്ദ്രാദി ദേവന്മാർ അവരവരുടെ വാഹനങ്ങളയയ്ക്കുന്നു.

22 സുഗവ്യംനോവാജീസ്വശ്വ്യം

പുംസഃ പുത്രാ ഉത വിശ്വാപുഷംരയിം

അനാഗാസ്ത്വന്നോ അദിതിഃ കൃണോതു

ക്ഷത്രന്നോ അശ്വോവനതാംഹവിഷ്മാൻ (വ. 10)

അന്വയം:--

വാജീ	—	ആലഭ്യമാനോശ്വഃ
നഃ സു–ഗവ്യം	—	ശോഭനേന ഗോസമൂഹേന യുക്തം
സു–അശ്വ്യം	—	ശോഭനാശ്വ സമൂഹയുക്തം
വിശ്വ–പുഷം രയിം	—	വിശ്വസ്യ പോഷകം ധനം
കൃണോതു	—	കരോതു
ഉത പുംസഃ പുത്രാൻ	—	പുമപത്യാൻ കൃണോതു
(കിംച) അദിതിഃ	—	അദീനോശ്വഃ
നഃ അനാഗാഃ–ത്വം	—	ഉക്താനാം ഫലാനാം ന്യൂനാതിരേക ജനിത പാപക്ഷയാഭാവേ അസംഭവാൽ അപാപത്വം കൃണോതു
(കിംച) ഹവിഷ്മാൻ	—	ഹവിർഭൃതാവയവോപേതഃ
അശ്വഃ നഃ ക്ഷത്രം		
വനതാം	—	അസ്മാകം ബലം കരുതാം

അർത്ഥം—(ഈ യാഗത്തിൽ) കൊല്ലപ്പെടുന്ന കുതിര, നല്ല പശുക്കൂട്ടത്തോടും, നല്ല കുതിരക്കൂട്ടത്തോടും കൂടിയതും, ലോക വൃദ്ധികരവുമായ ധനം നമുക്ക് തന്നരുളട്ടെ. പിന്നെ നമുക്ക് പുരുഷസന്താനങ്ങൾ ഉണ്ടാകട്ടെ. ശാസ്ത്രപ്രകാരമുള്ള ഫലങ്ങൾക്കായി ഏറ്റക്കുറച്ചിൽ കൂടാതെ നടന്നാൽ മാത്രം കിട്ടുന്ന അപാപത്വവും നമുക്കുണ്ടാകട്ടെ. കൂടാതെ ഹവിസ്സായിത്തീർന്ന അംഗങ്ങളോടുകൂടിയ കുതിര നമുക്ക് ബലമുണ്ടാക്കിത്തരട്ടെ.

വർഗ്ഗം–11–12–13 ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ

1 യദക്രന്ദഃ പ്രഥമം ജായമാന
ഉദ്യന്ത്സമുദ്രാദുത വാ പുരീഷാത്
ശ്യേനസ്യ പക്ഷാ ഹരിണസ്യ ബാഹൂ
ഉപസ്തുത്യം മഹി ജാതം തേ അർവൻ

അന്വയം –

ഹേ അർവൻ	— അരന്നക ശലാശ്വ
യത് സമുദ്രാൽ പ്രഥമം	
ജായമാനഃ	— സൂര്യാൽ പൂർവമല്ലന്നഃ
ഉത വാ പുരീഷാത്	— പുരകാദുദകാത്
ഉത്-യൻ	— ജായമാനഃ
(സത്വം യത്) അക്രന്ദഃ	— യജമാനമനുഗൃഹീതും മഹാശബ്ദമകരോഃ
തേ മഹി ജാതം	
ഉപ-സ്തുത്യം	— മഹത്യുത്പത്തിഃ ഉപേത്യ സർവൈസ്തോതവ്യാ
(കിംച തേ) പക്ഷാ	— പതനസാധനൗപക്ഷൗ
ശ്യേനസ്യ (പക്ഷാവിവ	
തവ) ബാഹൂഹരിണസ്യ	— ബാഹൂ ഇവ

അർത്ഥം—അല്പയോ ശീഘ്രഗാമിയായ അശ്വമേ, നീ ഒന്നാമതായി സൂര്യകൽ നിന്നു് ഉൽഭവിച്ചവനും പിന്നെ നിറഞ്ഞ വെള്ളത്തിൽ നിന്നു് പിറന്നവനും ആകയാലും, യജമാനനെ അനുഗ്രഹിപ്പാൻ ഊക്കനൊച്ച പുറപ്പെടുവിച്ചതിനാലും നിന്റെ മഹത്തായ ജന്മം അടുത്തുവന്ന സ്തുതിയ്ക്കത്തക്കതാണു് പിന്നെ നിന്റെ ചിറകുകൾ (വേഗതയെ കാണിയ്ക്കാൻ ചിറകുകൾ സങ്കല്പിച്ചിരിക്കുകയാണു്) പരുന്തിന്റേതുപോലെയും, കൈകൾ മാനിന്റേതുപോലെയുമാകുന്നു (രണ്ടും വേഗതയെക്കുറിക്കുന്നു)

2 യമേനദത്തംത്രിതഏനമായുന

ഗിന്ദ്രഏണംപ്രഥമോഅധ്യതിഷ്ഠൽ

ഗന്ധർവ്വോഅസ്യരശനാമഗൃഭ്ണാൽ

സൂരാദശ്വംവസവോനിരതഷ്ട

അന്വയം:-

യമേന ദത്തം ഏനം	—	നിയാമകേനാഗ്നിനാദത്തമശ്വം
ത്രിതഃ	—	പൃഥിവ്യാദിഷുത്രിഷുസ്ഥാനേഷു വർത്തമാനഃ വായുഃ
അയുനക്	—	രഥേന യോജിതവാൻ
(കിംച) ഏനം ഇന്ദ്രഃ		
പ്രഥമഃ അധി അതിഷ്ഠൽ	—	മുഖ്യഃ അധിഷ്ഠിതവാൻ
അസ്യ രശനാം ഗന്ധർവ്വഃ	—	സോമഃ
അഗൃഭ്ണാൽ	—	അഗ്രഹീൽ
ഹേ വസവഃ,	—	രശ്മയഃ (യൂയം)
സൂരാൽ അശ്വം നിഃ		
അതഷ്ട	—	ആദിത്യാദതക്ഷത

അർത്ഥം—നിയന്താവായ അഗ്നിയാൽ നല്കപ്പെട്ട കുതിരയെ ഭൂമിതൊട്ട മൂന്നു സ്ഥാനങ്ങളിലും വർത്തിക്കുന്ന വായു തേരിൽ പൂട്ടി. ഇന്ദ്രൻ മുമ്പനായി അതിൽ കയറി. സോമൻ അതിന്റെ കയർ (കടിഞ്ഞാൺ) പിടിച്ചു. അല്ലയോ രശ്മികളേ, നിങ്ങളാണല്ലൊ ആദിത്യങ്കൽ നിന്നു് കുതിരയെ ഉണ്ടാക്കിയതു്. (ആദിത്യന്റെ സപ്തവർണ്ണങ്ങളിലുള്ള രശ്മികളെ ഏഴ കുതിരകളെന്നു് സങ്കല്പിക്കുന്നു. ഇവിടേയും രശ്മികളാണ് കുതിരകൾക്കു് മൂലഭൂതമെന്നു് പറയുന്നു. അപ്പോൾ അശ്വം, ആ പദത്തിന്നു് വ്യാപകം എന്നർത്ഥമുണ്ടു്, അശ്വം സാങ്കല്പികമാണെന്നു് വരുന്നു. യാഗത്തിലെ അശ്വവും അതിന്റെ വിശസനവും സാങ്കല്പികമായിക്കൂടന്നില്ല. പുരുഷസൂക്തത്തിൽ സാങ്കല്പിക പശുവിനെക്കൊണ്ടു് യാഗം ചെയ്ത ഋഷികൾ പിന്നീടുള്ള കാലങ്ങളിലും സാങ്കല്പികാശ്വത്താലാവാം യാഗം നടത്തിയതു്. അനന്തരകാലങ്ങളിൽ പശ്വാലംഭനം സങ്കല്പശക്തി കുറഞ്ഞപ്പോൾ യഥാർത്ഥമാക്കിയതാവാം.)

3 അസിയമോ അസ്യാദിത്യോ അർവ്വ
ന്നസി ത്രിതോ ഗുഹ്യേന വ്രതേന
അസി സോമേന സമയാവിപൃക്ത
ആഹുസ്തേ ത്രീണി ദിവിബന്ധനാനി

അന്വയം:—

ഹേ അർവ്വൻ, (ത്വം)
യമഃ അസി — നിയമിതാഗ്നിരസി (തേനദത്തത്വാൽ)
ഗുഹ്യേന വ്രതേന — യാഗാദിസാധനരൂപേണ ഗോപനീയകർമ്മണാ
ത്രിതഃ അസി — വായുരസി (വ്യാപകത്വാൽ)
(തഥാ) ആദിത്യഃ അസി — (തസ്മാൽ സംഭൃതത്വാൽ)
(കിംചത്വം) സോമേന
സമയാ — സമയഃ, കാലഃ തേന
വി—പൃക്തഃ അസി — സംപൃക്തഃ, ചന്ദ്രഗത്യധീനത്വാൽ കാലേന പൃക്തഃ ഭവസി
(ഹേ അശ്വ, ഏവം രൂപം) തേ ദിവി ത്രീണി ബന്ധനാനി — ദ്യുലോകേ വർത്തമാനസ്യ തേ
ആഹുഃ — പുരാവിദഃ വദന്തി, (വസവഃ, ആദിത്യഃ ദ്യൌശ്ചേതിത്രീണി)

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വമേ, നീ നിയന്താവായ അഗ്നിയാകുന്നു (അഗ്നിയാൽ നല്കപ്പെട്ടതുകൊണ്ടു്) യാഗസാധനരൂപമായി ഗുഹ്യമായ കർമ്മത്താൽ, വ്യാപ്തികൊണ്ടു് നീ വായുവാകുന്നു നീ ആദിത്യനാകുന്നു (ആദിത്യങ്കൽ നിന്നുളവായതുമൂലം.) കൂടാതെ ചന്ദ്രനാൽ കാലത്തോടു ചേർക്കപ്പെട്ടവനാകുന്നു (കാലം ചന്ദ്രഗതിയ്ക്കധീനമാകയാൽ) അല്ലയോ അശ്വമേ, ഇപ്രകാരം രൂപമാന്ന നിനക്കു്, പഴങ്കഥയറിയുന്നവർ മൂന്നു് ഉൽപ്പത്തി കാരണങ്ങളാം പറയുന്നു—വസുക്കളും, (രശ്മികളും) ആദിത്യൻ, ദ്യോവ്.

4 ത്രീണിത ആഹുർദ്ദിവിബന്ധനാനി
ത്രീണ്യപ്സുത്രീണ്യന്തസ്സമുദ്രേ
ഉതേവമേ വരുണശ്ചന്ഥസ്യർവ്വൻ
യത്രാത ആഹുഃ പരമം ജനിത്രം

അന്വയം:—

ഹേ അർവ്വൻ, തേ ദിവി — തവ ദ്യുലോകേ
ത്രീണി ബന്ധനാനി
ആഹുഃ — പൂർവ്വമുക്താനി
അപ്—സു (ച) ത്രീണി — ഭുവി അന്നം, സ്ഥാനം, ബീജം ഇതിത്രീണി ബന്ധനാനി
(തഥാ) സമുദ്രേ അന്തഃ
ത്രീണി — അന്തരിക്ഷമദ്ധ്യേ മേഘോ വിദ്യുൽസ്തനിതമിതി ത്രീണി
ഉത—ഇവ വരുണഃ — അപിച പാപസ്യ വാരയിതാ ത്വം (ഇവശബ്ദശ്ചാർത്ഥേ)
മേ തേ പരമം ജനിത്രം — മഹ്യം തവനിരതിശയംജന്മ
യത്ര ആഹുഃ — ത്രിഷുക്ഷേത്രഷുസ്ഥാനേഷു കഥയന്തി
(താദൃശം പ്രശസ്യം ജന്മ യജ്ഞസാധനഭാവേന കഥ്യതേ ഇതി യൽ)
(തൽ) ഛന്ഥസി — കഥയസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വമേ, നിനക്ക് ദ്യോവിലുള്ള മൂന്നുൽപത്തിസ്ഥാനങ്ങൾ പറഞ്ഞുവല്ലൊ. ഭൂമിയിലും മൂന്ന് ഉൽപത്തിസ്ഥാനങ്ങളുണ്ട്—അന്നം, സ്ഥാനം, ബീജം (ഇവിടെ അപ്ശബ്ദംകൊണ്ട് ഭൂമിയെ ഉദ്ദേശിച്ചിരിക്കുന്നു.) അതുപോലെ അന്തരിക്ഷത്തിലും മൂന്നുസ്ഥാനങ്ങൾ—മഴക്കാറ്, മിന്നൽ, ഇടി. കൂടാതെ പാപനിവാരകനായ നിന്റെ മൂന്നു സ്ഥാനങ്ങളിലുള്ള അതിമഹത്തായ ഉൽപത്തി പറയപ്പെടുന്നുണ്ടല്ലൊ, അത് യജ്ഞസാധന ഭാവത്തിൽ എന്നോട് നീ പറയുന്നു. (പറഞ്ഞാലും).

5 ഇമാതേവാജിന്നവമാജ്ജനാ

നീമാശഫാനാംസനിതുന്നിധാനാ

അത്രാതേഭദ്രാരശനാഅപശ്യ

ഋതസ്യയാഅഭിരക്ഷന്തിഗോപാഃ വ. 11

അന്വയം:-

ഹേ വാജിൻ, തേ — തവസംബന്ധീനി
ഇമാ അവ-മാജ്ജനാനി — അങ്ഗസംശോധകസ്ഥാനാനി
ഇമാ ശഫാനാം നി-ധാനാ — ഇമാനികൃതാനിദേവയജനദേശാനിനിധാനാനി, സ്ഥാനാനി
സനിതുഃ അത്ര ഭദ്രാഃ — യാഗസംഭക്തുസ്തവകല്യാണാഃ
യാഃ ഗോപാഃ — ഗോപയിത്ര്യഃ
തേ രശനാഃ — ഗ്രീവാദിഷുസംയുക്താഃ രജ്ജവഃ
ഋതസ്യ — യജ്ഞസാധനഭൂതസ്യാശ്വസ്യ (കമ്മണിഷഷ്ഠീ) അശ്വം
അഭി-രക്ഷന്തി — അഭിതഃ പാലയന്തി
(താനി) അപശ്യം — ദൃഷ്ടവാനസ്മി

അത്ഥം-അശ്വമേ, നിന്റെ മെയ് കഴുകാനുള്ള വെള്ളങ്ങളുടെ സ്ഥാനങ്ങളും ഇതാ, യാഗത്തിന്ന് പ്രാപ്തനായ നിന്റെ കുളമ്പുകൾ ഈ ദേവയജനഭൂമികളിൽ വെയ്ക്കും, (സഞ്ചരിക്കാം) ഇവിടെ മംഗളങ്ങളും, നിന്നെ രക്ഷിക്കുന്നവയുമായി നിന്റെ കഴുത്തു തലായ അംഗങ്ങളിൽ കെട്ടിയ കയറുകൾ യജ്ഞസാധനഭൂതമായ നിന്നെ എല്ലാ വിധത്തിലും രക്ഷിക്കുന്നു. അതു ഞാൻ കണ്ടു

6 ആത്മാനന്തേമനസാരാദ്ജാനാ

മവോദിവാപതയന്താംപതങ്ഗം

ശിരോഅപശ്യംപഥിഭിസ്സുഗേഭി

രരേണുഭിർജേഹമാനംപതത്രി

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വ) തേ
ആത്മാനം — സശിരസ്കം ശരീരം
അവഃ — അവസ്താൽ ഭൂമിമാരഭ്യ
ദിവാ പതങ്ഗം — അന്തരിക്ഷേണാദിത്യം
പതയന്തം — ഗച്ഛന്തം, വ്യാപ്നുവന്തം
മനസാ — പ്രകൃഷ്ടഗമനവതാചേതസാ
ആരാൽ അജാനാം — അതിദൂരേസ്ഥിതംജാനാമി, അതിവ്യാപ്തം ഭാവയാമി
(കിംച) ശിരഃ — തവ ശിരഃ
സു—ഗേഭിഃ, അരേണു—ഭിഃ
പഥി—ഭിഃ — ശോഭനഗമനസാധനൈഃ അപാപൈർമ്മാർഗ്ഗൈഃ ആദിത്യ മണ്ഡലാദപ്യുപരിഭൂതൈഃ സത്യലോകമാർഗ്ഗൈഃ
ജേഹമാനം — ഉപര്യുപരിവ്യാപ്നുവൽ
പതത്രി അപശ്യം — പതനവൽപശ്യാമി

അത്ഥം—അശ്വമേ, നിന്റെ തലയോടുകൂടിയ ഉടൽ ഭൂമിയിൽ നിന്ന് പുറപ്പെട്ട് അന്തരിക്ഷമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ ആദിത്യനെ പ്രാപിയ്ക്കുന്നത് വേഗവത്തായ മനസ്സുകൊണ്ട് ഞാനറിയുന്നു, സങ്കല്പിക്കുന്നു (കണ്ണുകൊണ്ടല്ല മനസ്സുകൊണ്ട് കാണുന്നു) നിന്റെ തല, സുഖഗമനങ്ങളും അപാപങ്ങളുമായ മാർഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ ആദിത്യമണ്ഡലത്തിനും മുകളിലുള്ള സത്യലോകത്തിലേയ്ക്കുള്ള വഴികളിലൂടെ, ഉയൎന്നു ചെന്ന്, പക്ഷിപറക്കുന്നപോലെ, പോകുന്നതു ഞാൻ കാണുന്നു (ഭാവനയിൽ കാണുന്നു)

7 അത്രാതേരൂപമുത്തമമപശ്യം
ജിഗീഷമാണമിഷ ആ പദേഗോഃ
യദാതേമർത്തോ അനുഭോഗമാന
ളാദിദ്ഗ്രസിഷ്ഠ ഓഷധീരജീഗഃ

അന്വയം —

(ഏവം ഗമനാന്തരം ഹേ
അശ്വ) തേ — തവ
ഗോഃ പദേ — ഭൂമ്യാസ്ഥാനേ, ദേവസ്ഥാനേ
ഇഷഃ ആ ജിഗീഷമാണം — ഇഷം, അന്നം ഗന്തുമിച്ഛന്തം (കർമ്മണിഷഷ്ഠീ)
ഉത്—തമം രൂപം — ഉത്കൃഷ്ടം രൂപം
അത്ര അപശ്യം — അസ്മിൻ യാഗദേശേപശ്യാമി
യദാ തേ മർത്തഃ — യദാതവമനുഷ്യഃ
ഭോഗം അനു ആനട് — ഭോക്തവ്യമന്നം അനുക്രമേണ സമീപംഗമയതി
ആത് ഇത് — അനന്തരമേവ, വിളംബമകൃത്വാ
ഗ്രസിഷ്ഠഃ — മഹാതൃഷ്ണയേവ ഭക്ഷയിതൃതമസ്സൻ
ഓഷധീഃ അജീഗഃ — അന്നാനിഗിരസി, ഭക്ഷയസി
(ത്വം ലൌകികാശ്വവത് അസ്വാദയിത്രീയമാനം സ്വല്പംഭക്ഷ്യം അനുഗ്രഹാത് സ്വീകരോഷി)

അർത്ഥം—അശ്വമേ, ഇപ്രകാരം ഉപരിലോകങ്ങളിലേയ്ക്ക് പോയ ശേഷം ഭൂമിയിൽ ദേവസ്ഥാനത്ത്, ദേവയജനസ്ഥാനത്ത് അന്നം കിട്ടാനിച്ഛിച്ച് (നില്ക്കുന്ന) നിന്റെ ഉൽകൃഷ്ട രൂപം ഞാൻ (മനസ്സുകൊണ്ട്) കാണുന്നു. അശ്വമേ, മനുഷ്യൻ എപ്പോഴാണ് നിനക്ക് ഭക്ഷിയ്ക്കാവുന്ന അന്നം ക്രമപ്രകാരം സമീപമെത്തിയ്ക്കുന്നുവോ, അപ്പോഴാണ് താമസം കൂടാതെ അതിബുഭുക്ഷയോടുകൂടിയെന്നപോലെ സ്വീകരിച്ച് അന്നങ്ങളെ നീ ഭക്ഷിക്കുന്നു. ലോകത്തിലെ സാധാരണ കുതിരപോലെ ഞങ്ങളാൽ നല്കപ്പെടുന്ന ചെറുതിനെ അനുഗ്രഹബുദ്ധികൊണ്ട് നീ സ്വീകരിയ്ക്കുന്നു

8 അനു ത്വാ രഥോ അനു മര്യോ അർവ
ന്നനു ഗാവോനു ഭഗഃ കനീനാം
അനു വ്രാതാസസ്തവ സഖ്യമീയു
രനു ദേവാ മമിരേ വീര്യം തേ

അന്വയം:—

ഹേ അർവ്വൻ, ത്വാ അനു — ത്വാമനുസൃത്യ
(പുരതോശ്വസ്യ ഗമനാൽ) രഥഃ (ഗച്ഛതി)
(തഥാ) മര്യഃ അനു — മർത്ത്യസ്ത്വാമനുഗച്ഛതി
ഗാവഃ അനു — അനുഗച്ഛതി
(തഥാ) കനീനാം
ഭഗഃ അനു — കന്യകാനാം ഭാഗ്യം, സൌന്ദര്യം, ത്വൽഭഗം അനുഗച്ഛതി
(തഥാ) വ്രാതാസഃ — വ്രാതാഃ, സംഘാത്മകാഃ അന്യേ അശ്വസമൂഹാഃ, വസ്വാദി ദേവ ഗണാഃ ത്വാം
അനു തവ സഖ്യം ഈയുഃ — സഖിഭാവമനുഗച്ഛതി
ദേവാഃ തേ വീര്യം — ഋത്വിജഃ തവ വീരകർമ്മ
അനു മമിരേ — സ്തുത്യാമാന്തി
(ത്വന്തു സർവ്വസ്യ ശ്രേഷ്ഠഃ)

അർത്ഥം—അശ്വമേ, നിന്നെ അനുസരിച്ചാണ് (നിൻെറ പിന്നിലാണ്) തേർ പോകുന്നത്. (തേരിൻെറ മുമ്പിലാണല്ലൊ കുതിര) മനുഷ്യനും നിന്നെ അനുഗമിയ്ക്കുന്നു. പശുക്കളും നിന്നെ പിന്തുടരുന്നു. കന്യകമാരുടെ ഭാഗ്യം, സൌന്ദര്യം നിൻെറ ഭാഗ്യത്തെ അനുസരിച്ചാണ്. (അതായത് സമർത്ഥരും വീരരുമായ അശ്വാരൂഢയോദ്ധാക്കളെയാണ് കന്യകമാർ കാമിയ്ക്കുന്നത്.) മററ് അശ്വസമൂഹങ്ങളും വസുക്കൾ മുതലായ ദേവഗണങ്ങളും നിൻെറ ചങ്ങാത്തം തേടുന്നു. ഋത്വിക്കുകൾ നിൻെറ വീരകർമ്മത്തെ ക്രമത്തിൽ സ്തുതിയാൽ ധ്യാനിയ്ക്കുന്നു. നീയത്രേ സർവ്വശ്രേഷ്ഠൻ.

9 ഹിരണ്യശൃങ്ഗോയോ അസ്യപാദാ
മനോജവാ അവര ഇന്ദ്ര ആസീൽ
ദേവാ ഇദസ്യഹവിരദ്യമായൻ
യോ അർവ്വന്തം പ്രഥമോ അധ്യതിഷ്ഠൽ

അന്വയം:—

(അയമശ്വഃ) ഹിരണ്യ-	
ശൃംഗഃ	— ഉന്നതശിരസ്കഃ
അസ്യ പാദാഃ അയഃ	— ആയോമയാഃ
(തഥാ) മനഃ-ജവാഃ	— മനോവേഗാഃ
യഃ (ഇന്ദ്രഃ) അർവ്വന്തം	
പ്രഥമഃ	— പ്രഥമമാവിശൻ
അധി-അതിഷ്ഠൽ	— അധിതിഷ്ഠവാൻ, സ്വഹവിഷ്ട്വേന ആശ്രിതവാൻ
(സഃ) ഇന്ദ്രഃ അവരഃ	
ആസീൽ	— ഇന്ദ്രോപി നികൃഷ്ടഃ
(കിംച) അസ്യ ഹവിഃ—	
അദ്യം	— ഹവിഷഃ അദനം, ഭക്ഷണം
ദേവാഃ ഇൽ ആയൻ	— സർവ്വേപി ദേവാഃ പ്രാപ്താഃ

അർത്ഥം—ഈ കുതിര, സ്വർണ്ണമയമായ ഉയർന്ന ശിരസ്സോടുകൂടിയതാകുന്നു. ഇതിന്റെ കാലുകൾ ഇരുമ്പുകൊണ്ടുള്ളവയാകുന്നു. ഇതു് മനോവേഗത്തോടുകൂടിയതാകുന്നു. ഏതിന്ദ്രനാണോ ഈ കുതിരയുടെ പുറത്തു് ഒന്നാമതായി കയറിയതു് (ഹവിസ്സായി ഉൾക്കൊണ്ടതു്) ആ ഇന്ദ്രൻ (ഇതിനേക്കാൾ) താഴ്ന്നവനായിരിക്കുന്നു. (അതായതു്, യാഗത്തിൽ ഇന്ദ്രനും മററും ഹോമിക്കപ്പെട്ട കുതിര പിന്നീടു്, സ്വപുണ്യം കൊണ്ടു് ഇന്ദ്രനേക്കാൾ ഉൽകൃഷ്ടനായിരിക്കുന്നു) കൂടാതെ ഈ കുതിര മുമ്പു ഭക്ഷിക്കുന്ന ഹവിരന്നമാണു് എല്ലാ ദേവന്മാരും പിൻപേ പ്രാപിയ്ക്കുന്നതു്.

10 ഈർമ്മാന്താസസ്സിലികമധ്യമാസ
സ്സംശൂരണാസോ ദിവ്യാസോ അത്യാഃ
ഹംസാഇവ ശ്രേണിശോയതന്തേ
യദാക്ഷിഷുർദ്ദിവ്യമജ്മമശ്വാഃ വ. 12

അന്വയം:—

അത്യാഃ	— അതനശീലാഅശ്വാഃ
ഈൎമ്മ–അന്താസഃ	— ഈരിതാഃ, പ്രേരിതാഃ അന്താഃ യേഷാംതേ
സിലിക–മധ്യമാസഃ	— സംസൃതാഃ, സങ്ഗതാഃ, മധ്യപ്രദേശാഃ യേഷാംതേ, മധ്യേനിബിഡാഃ
ശൂരണാസഃ, ദിവ്യാസഃ	— വിക്രമശീലാഃ ദിവിഭവാഃ
യൽ അശ്വാഃ	— യദാ അശ്വാഃ
ദിവ്യം അജ്മം	— ദിവിഗന്തവ്യമാൎഗ്ഗം
ആക്ഷിഷുഃ	— വ്യാപ്നുവന്തി, തദാ
ഹംസാഃ–ഇവ	
ശ്രേണി–ശഃ	— യഥാശ്രേണീഭൂതാഃ പതന്തേ തഥാ
സം യതന്തേ	— യത്നം കുൎവ്വന്തി

അൎത്ഥം—സഞ്ചാരശീലമുള്ള കുതിരകളാം തള്ളിയ പിന്നററങ്ങളോടുകൂടിയവയും, തടിച്ച മധ്യഭാഗങ്ങളോടുകൂടിയവയും വിക്രമശീലമുററവയും ദ്യോവിൽ ഭവിച്ചവയുമാകുന്നു. എപ്പോഠം കുതിരകഠം അന്തരിക്ഷമാൎഗ്ഗത്തിൽ വ്യാപിയ്ക്കുന്നുവോ, അപ്പോഠം അരയന്നങ്ങഠം പന്തിയായി പറക്കുന്നപോലെ ചേരിചേൎന്നു പ്രയതിയ്ക്കുന്നു.

11 തവശരീരംപതയിഷ്ണ്വൎവ്വ്

ന്തവചിത്തംവാതഇവധ്രജീമാൻ

തവശൃങ്ഗാണിവിഷ്ഠിതാപുരുത്രാ

രണ്യേഷുജൎഭുരാണാചരന്തി

അന്വയം:—

ഹേ അൎവ്വൻ, തവ ശരീരം	
പതയിഷ്ണു	— പതനശീലം, വ്യാപ്തം
തവ ചിത്തം വാതഃ–ഇവ	
ധ്രജീമാൻ	— ശീഘ്രഗമനാനുകൂലഃ

തവ ശൃങ്ഗാണി — ശൃങ്ഗസ്ഥാനീയാഃ കേശാഃ
പുരു-ത്രാ, വി-സ്ഥിതാ — പുരുഷു, ബഹുഷുപ്രദേശേഷു
വിവിധം സ്ഥിതാഃ

(കിം ച ത ഏവ)
അരണ്യേഷു ജർഭുരാണാ — മനോഹരാണി
ചരന്തി — സഞ്ചരന്തി

അർത്ഥം—അശ്വമേ, നിന്റെ ശരീരം പറക്കുന്നതാണ്, എങ്ങും വ്യാപിച്ചതാണ്. നിന്റെ മനസ്സ് വായുപോലെ ശീഘ്രഗമനോത്സുകമാണ്. നിന്റെ കൊമ്പിന്റെ സ്ഥാനത്തുള്ള കഞ്ചിരോമങ്ങൾ പലേടവും വ്യാപിച്ച് പല വിധത്തിൽ നില്ക്കുന്നു. അവ കാടുകളിൽ മനോഹരങ്ങളായി (കാററിൽ) ഇളകിക്കളിക്കുന്നു.

12 ഉപപ്രാഗാച്ഛസനം വാജ്യർവ്വാ
ദേവദ്രീചാ മനസാദീധ്യാനഃ
അജഃ പുരോനീയതേ നാഭിരസ്യാ
നുപശ്ചാൽ കവയോയന്തിരേഭാഃ

അന്വയം:—

(അയം) അർവ്വാ വാജീ — അരണകുശലോശ്വഃ
ദേവദ്രീചാ മനസാ
ദീധ്യാനഃ — ദേവാൻ ഗച്ഛതാമനസാധ്യായൻ,
''അസ്മദവയവേന അർച്ചയാമി''
ഇതിമനസാധ്യായൻ
ശസനം ഉപ പ്ര അഗാൽ — വിശസനസ്ഥാനം ഉപപ്രൈതി
(കിം ച) അസ്യ നാഭിഃ — പുരസ്താൽ ബന്ധുഭൂതഃ
അജഃ പുരഃ നീയതേ — പുരതഃ പ്രാപ്യതേ
അനു പശ്ചാൽ — അനുസൃത്യ അനന്തരം (അശ്വം)
കവയഃ രേഭാഃ യന്തി — മേധാവിനസ്തോതാരഃ ഗച്ഛന്തി

അർത്ഥം—ഗമനസാമർത്ഥ്യമുള്ള കുതിര ദേവന്മാരിൽ ചെന്ന മനസ്സോടുകൂടി ''എന്റെ അവയവങ്ങളാൽ കൊണ്ടു് അർച്ചിക്കുന്നു'' എന്നു് മനസ്സാൽ ധ്യാനിച്ചുകൊണ്ടു്, വിശസന പ്രദേശത്തേക്കു (കൊല്ലുന്ന സ്ഥലത്തേക്കു്) ചെല്ലുന്നു. അതിന്നു മുമ്പിൽ ബന്ധുവായിച്ചമഞ്ഞ ആടും നയിക്കപ്പെടുന്നു. ആടിനെത്തുടർന്നു പിന്നാലെയാണു് കുതിര ചെല്ലുന്നതു്. അപ്പോൾ മേധാവികളായ ഋത്വിക്കുകളും സ്തോതാക്കളും കുതിരയുടെ അടുത്തുവരുന്നു.

13 ഉപപ്രാഗാൽ പരമം യൽ സധസ്ഥ
മർവ്വാ് അച്ഛാപിതരം മാതരം ച
അദ്യാദേവാഞ്ജുഷ്ടതമോഹിഗമ്യാ
അഥാശാസ്തേ ദാശുഷേവാര്യാണി (വ. 13)

അന്വയം:—

അർവ്വാൻ — അരണകുശലോയമശ്വഃ
യൽ പരമം സധ-സ്ഥം — ഉൽകൃഷ്ടം സഹസ്ഥാനം, സുകൃതിഭിരേകത്രനിവാസയോഗ്യം സ്വർഗ്ഗസ്ഥാനം
പിതരം മാതരം ച അച്ഛ — ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്തും
ഉപ പ്ര അഗാൽ — ഉപഗച്ഛതി
(ഹേ അശ്വ,) അദ്യ
ജുഷ്ട-തമഃ — അസ്മിൻകാലേ പ്രീതതമഃ, സ്വർഗ്ഗം പ്രാപ്സ്യാമീതിഹൃഷ്ടഃ
ദേവാൻ ഗമ്യാഃ ഹി — ദേവാൻ ഗച്ഛേഃ ഏവ
ദാശുഷേ വാര്യാണി — ഹവിർദ്ദത്തവതേ യജമാനായ വരണീയാനി ധനാനി
അഥ ആ ശാസ്തേ — പ്രാർത്ഥയേ (പുരുഷവ്യത്യയഃ)

അർത്ഥം—ഗമനസാമർത്ഥ്യമുള്ള ഈ കുതിര, ഉൽകൃഷ്ടമായി സുകൃതികൾക്കുറ നിവാസസ്ഥാനമേതോ, ആ സ്വർഗ്ഗത്തിൽ അച്ഛനോടുമമ്മയോടും നേരേ ചേരാനായി എത്തുന്നു. (അച്ഛനമ്മമാരായ കുതിരകളും യാഗപശുക്കളായി സ്വർഗ്ഗം പ്രാപിച്ചിരിച്ചിരിക്കാം. അല്ലെങ്കിൽ 'സഗർഭ്യോനസഖാസയൂഥ്യഃ' എന്ന

ശ്രുതിപ്രകാരം യാഗപശു ബന്ധുമിത്രാദികളോടുകൂടി സ്വർഗ്ഗം പ്രാപിക്കുന്നു അപ്പോൾ അതിന്റെ കൂടെ, മരിച്ചുപോയ അച്ഛനമ്മമാരും മററും സ്വർഗ്ഗത്തിലെത്തും). അല്ലയോ അശ്വമേ, ഇപ്പോൾ താൻ സ്വർഗ്ഗം പ്രാപിക്കുന്നു എന്നു് ഹൃഷ്ടനായ നീ ദേവന്മാരെ പ്രാപിക്കുക തന്നെ ചെയ്യാവൂ എന്നും, ഹവിസ്സേകുന്ന യജമാനന്നു് ശ്രേഷ്ഠധനങ്ങൾ ഉണ്ടാവട്ടേ എന്നും പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. വർഗ്ഗം 14 മുതൽ 23 കൂടി—ദീർഘതമാഃ ഋഷിഃ ജഗതീപ്രസ്താരപംക്ത്യനുഷ്ടുപ്ത്രിഷ്ടുബ്ശേഷഛന്ദാംസി—വിശ്വേദേവാഃ, വാക്, *ആപഃ, ശകധൂമഃ, സോമഃ, കേശിനഃ,* (അഗ്നിസ്സൂര്യോവായുശ്ച) സൂര്യഃ, സരസ്വാൻ, സരസ്വതീ, സാധ്യാഃ, ച ദേവതാ

1 അസ്യവാമസ്യപലിതസ്യ ഹോതു
സ്തസ്യഭ്രാതാ മധ്യമോ അസ്ത്യശ്നഃ
തൃതീയോഭ്രാതാഘൃതപൃഷ്ഠോ അസ്യാ
ത്രാപശ്യം വിശ്പതിം സപ്തപുത്രം

അന്വയം:—

(യഃ അയം ദിവിദ്യോതതേ) അസ്യ വാമസ്യ — വനനീയസ്യ, ആരോഗ്യാർത്ഥിഭിസ്സർവൈഃ സംഭജനീയസ്യ, സേവമാനസ്യ

പലിതസ്യ — പ്രകാശവൃഷ്ട്യാദി പ്രദാനേന പാലയിതുഃ

തസ്യ ഹോതുഃ — ആഹ്വാതവ്യസ്യ, ആഹ്വാനാർഹസ്യ ആദിത്യസ്യ

മധ്യമഃ — മധ്യമസ്ഥാനഃ (ആദിത്യാഗ്നീ അപേക്ഷ്യ മധ്യമത്വം) വായുഃ

അശ്നഃ ഭ്രാതാ അസ്തി — സർവ്വത്രവ്യാപ്തഃ ഭ്രാതൃസ്ഥാനീയോ ഭവതി

(കിംച) ഘൃത—പൃഷ്ഠഃ — ഘൃതം ആഹുതിലക്ഷണം പൃഷ്ഠേയസ്യ താദൃശഃ

അസ്യ ഭ്രാതാ തൃതീയഃ	— ത്രയാണാം പൂരണഃ തൃതീയഃ (അഗ്നിഃ) ഉക്തോഭയാപേക്ഷയാ തൃതീയത്വം. രാത്രൌ സവിതു സ്തേജസഃ ഭാഗസ്യ ഹരണാൽ, ദിവാ സ്വകീയ തേജസഃ ഭാഗസ്യ ഭക്തവ്യത്വാച്ച ഭ്രാതൃത്വം
അത്ര	— ഏഷു ഭ്രാതൃഷു മധ്യേ
വിശ്പതിം	— വിശാം, പ്രജാനാം പാലയിതാരം സർവ്വസ്യപാലകം പരമേശ്വരം
സപ്ത-പുത്രം	— സപ്പ്ണരശ്മി പുത്രോപേതം, അദിതേഃ സപ്തമപുത്രം, സപ്തലോകാഃ പുത്രായസ്യതം
(ഈദൃശം മഹാനുഭാവ മാദിത്യം) അപശ്യം	— അദ്രാക്ഷം, ആത്മത്വേന സാക്ഷാൽകരോമി

അർത്ഥം—യാതൊരു ദേവനാണോ ദ്യോവിൽ പ്രകാശിക്കുന്നത്, ഭജനീയനായ, ആരോഗ്യം പ്രാർത്ഥിക്കുന്ന എല്ലാവരാലും സേവ്യനായ, വെളിച്ചം മഴ മുതലായവയെ കൊടുക്കുന്ന രക്ഷിതാവായ, എപ്പോഴും ആരാലും വിളിക്കപ്പെടുവാൻ യോഗ്യനായ ആദിത്യന്റെ മധ്യമനായ (ആദിത്യാഗ്നികളുടെ നടുക്കുള്ള) സഹോദരനായ വായു എങ്ങും വ്യാപിച്ചവനായി ഭവിക്കുന്നു. (മഴപെയ്യിക്കുന്നതിൽ സൂര്യനൊപ്പം കർത്തൃത്വത്താൽ സഹോദരത്വം) പിന്നെ അഗ്നി, ഹോമിക്കപ്പെട്ട നെയ്യാൽ മിഴുകിയ പൃഷ്ഠത്തോട് (ശരീരത്തോട്) കൂടിയ മൂന്നാമത്തെ സഹോദരനായും ഭവിക്കുന്നു. (രാത്രി സൂര്യന്റെ തേജോഭാഗം ഹരിച്ചും പകൽ സ്വന്തം തേജസ്സ് വഹിച്ചും അഗ്നിക്കു സഹോദരത്വം) ഈ മൂന്നു ഭ്രാതാക്കളിൽ പ്രജകളുടെ, സർവ്വ ചരാചരങ്ങളുടെയും, പാലകനും എങ്ങും പരന്ന രശ്മികളാകുന്ന ഏഴ് പുത്രന്മാരോടുകൂടിയവനും, (അല്ലെങ്കിൽ അദിതിയുടെ ഏഴാമത്തെ പുത്രനും, അതുമല്ലെങ്കിൽ ഏഴുലോകങ്ങളാകുന്ന പുത്രന്മാരോടുകൂടിയ മഹാനും) ആയ ആദിത്യനെ കാണുന്നു, ആത്മത്വേന ഞാൻ ധ്യാനിക്കുന്നു, സാക്ഷാൽകരിക്കുന്നു.

സൃഷ്ടികർത്താവും തന്നിലേക്ക് സർവ്വവും ലയിപ്പിച്ച് സംഹരിക്കുന്നവനമായ സർവ്വേശ്വരന് വിരാഡ്രൂപമായ പ്രപഞ്ചം ഭ്രാതാവിന്റെ സ്ഥാനത്താകുന്നു. അതുപോലെ ശരീരാഭിമാനിയായ ജീവൻ മൂന്നാമത്തെ ഭ്രാതാവാകുന്നു. ഏഴു ലോകങ്ങളാകുന്ന പുത്രന്മാരോടു കൂടിയവനായി സ്വമായയാൽ ലോകം സൃഷ്ടിച്ചു രിക്കുന്ന അവിടത്തെ ശ്രവണമനനാദി സാധനത്താൽ സാക്ഷാൽകരിക്കുന്നു.—എന്നും അർത്ഥം പറയാം.

2 സപ്തയുഞ്ജന്തിരഥമേകചക്ര

മേകോഅശ്വോവഹതിസപ്തനാമാ

ത്രിനാഭിചക്രമജരമനർവ്വം

യത്രേമാവിശ്വാഭുവനാധിതസ്ഥുഃ

അന്വയം:—

ഏക-ചക്രം	— യദ്യപിത്രീണിചക്രാണി തേഷാമേകത്രൂപത്വാൽ ഏകചക്രമിത്യുച്യതേ, ഏകരൂപചക്രോപേതം
രഥം സപ്ത യുഞ്ജന്തി	— ഏതൽസംഖ്യാകാനശ്വാൻ അഹോരാത്ര നിർവ്വാഹായ അനുബധ്നന്തി
ഏകഃ അശ്വഃ സപ്ത-നാമാ വഹതി	— ഏക ഏവ സപ്താഭിധാനഃ വഹതി
അജരം, അനർവ്വം	— അമരണധർമ്മകം, അനാദിനിധനം, അശിഥിലം
യത്ര ഇമാ വിശ്വാ ഭുവനാ	— ഇമാനി സർവ്വാണി ഭൂതജാതാനി
ത്രി-നാഭി ചക്രം	— തിസ്രോനാഭിസ്ഥാനീയാഃ

സന്ധ്യാഃ ഗ്രീഷ്മവർഷ
ഹേമന്താഖ്യാഃ ത്രയളൃതവഃ
ഭൂതഭവിഷ്യദ്വർത്തമാനാഖ്യാഃ
ത്രയഃ കാലാഃ ത്രിനാഭയഃ, ചക്രം
ചക്രവൽപുനഃ പുനഃ
പരിഭ്രമാണം സംവത്സരം,
തദാഖ്യം ചക്രം

അധി തസ്ഥുഃ — ആശ്രിത്യതിഷ്ഠന്തി

അർത്ഥം—ഒരേപോലെയുള്ള മൂന്ന ചക്രങ്ങളോടുകൂടിയ തേരിൽ പകലിരവുകളുണ്ടാക്കാനായി ഏഴ കതിരകളെ (ഏഴ നിറങ്ങളിലുള്ള രശ്മികളെ) ബന്ധിപ്പിക്കുന്നു. ഒരേ കതിരയാണ് ഏഴപേരുകരം ഉരംക്കൊണ്ടു് സൂര്യനെ വഹിക്കുന്നതു്. അതായതു് ഒരേ പ്രകാശമാണ് ഏഴ നിറങ്ങളിൽ കാണപ്പെടുന്നതു്. അനാദ്യന്തമായി, ശാശ്വതമായി എന്നും മുറിയാതെ ഇന്നുള്ള എല്ലാ ചരാചരങ്ങളെയും, മൂന്നു് ആധാരങ്ങളെ ഉരംച്ചേർത്തി (മൂന്ന സന്ധ്യകരം, വർഷഗ്രീഷ്മഹേമന്തങ്ങളാകുന്ന മൂന്നു് ഋതുക്കരം, അല്ലങ്കിൽ ഭൂതം, വർത്തമാനം, ഭാവി എന്നീ കാലങ്ങരം ഉരംച്ചേർത്തി) വീണ്ടും വീണ്ടും ഉരുളുന്ന സംവത്സരമാകുന്ന ചക്രം അവിടുത്തെ (ആദിത്യനെ) ആശ്രയിച്ചു നിലനില്ക്കുന്നു.

3 ഇമം രഥമധിയേസപ്തതസ്ഥു
സ്സപ്തചക്രം സപ്തവഹന്ത്യശ്വാഃ
സപ്തസ്വസാരോ അഭിസന്നവന്തേ
യത്രഗവാംനിഹിതാസപ്തനാമ

അന്വയം:—

യത്ര — യസ്മിൻവിധേ
ഗവാം സപ്ത നാമ
നി-ഹിതാ — സ്തുതിരൂപാണാം വാചാം സപ്ത വിധാനിനമനാനിനിഹിതാനി (സപ്തസ്വരോപേതൈഃ സാമഭിഃ)

ഇമം സപ്ത-ചക്രം രഥം — സപ്തരശ്മ്യുപേതം ആദിത്യമണ്ഡലാഖ്യം സംവത്സരാഖ്യം വാ രഥം
യേ സപ്ത അധി തസ്ഥുഃ — യേ രശ്മയഃ അധിഷ്ഠിതാഃ
സപ്ത അശ്വാഃ വഹന്തി — സപ്തവ്യാപനശീലാഃ നിർവ്വഹന്തി
സപ്ത സ്വസാരഃ — സ്വയം സരണാഃ ഋതവഃ രശ്മയശ്ച
അഭി സം നവന്തേ — ആഭിമുഖ്യേന സംഗച്ഛന്തേ
(അസാധാരണാഃ, പരസ്പരവിലക്ഷണാഃ, ഷഡൃതവഃ സർവ്വസാധാരണഃ ഏകഃ ഇതിസപ്തത്വം)

അർത്ഥം—സ്തുതിരൂപങ്ങളായ വാക്കുകളുടെ, സപ്തസ്വരവിശേഷങ്ങളോടുകൂടിയ സാമങ്ങളുടെ, സ്തുതിയെവിടെ ഏഴുവിധം നമസ്കാരങ്ങളെ ഏർപ്പെടുത്തിട്ടുണ്ടോ, ആ ഏഴു രശ്മികളോടുകൂടിയ ആദിത്യമണ്ഡലമാകുന്ന രഥത്തിൽ, അല്ലെങ്കിൽ സംവത്സരമാകുന്ന രഥത്തിൽ ഏഴുവിധത്തിലുള്ള രശ്മികൾ അധിഷ്ഠിതങ്ങളായിരിക്കുന്ന ഏഴു കുതിരകൾ വഹിക്കുന്നു. ഏഴ് ഋതുക്കളാകുന്ന സഹോദരിമാർ നേരെ ചെന്ന് പ്രാപിക്കുന്നു. (ഭിന്നങ്ങളായ ആറ് ഋതുക്കളും എല്ലാ ഋതുക്കൾക്കും സാമാന്യമായ സ്വഭാവത്തോടുകൂടിയ ഒരു ഋതുവും കൂടി ഏഴ്.)

4 കോ ദദർശ പ്രഥമം ജായമാന
മസ്ഥന്വന്തം യദനസ്ഥാ ബിഭർത്തി
ഭൂമ്യാ അസുരസൃഗാത്മാ ക്വസ്വിത്
കോ വിദ്വാംസമുപ ഗാത് പ്രഷ്ടുമേതത്

അന്വയം:—

യത് അസ്ഥന്വന്തം — യസ്മാത് അസ്ഥിമന്തം സശരീരം, കാര്യരൂപമാപന്നം
അനസ്ഥാ — അസ്ഥിരഹിതാ, അശരീരാ പ്രകൃതിഃ ഈശ്വരായത്തമായാ

ബിഭർത്തി — അവ്യാകൃതാവസ്ഥായാം പരമേശ്വരോബിഭർത്തി, ഇദം ജഗന്നിർമ്മിതവാൻ

പ്രഥമം ജായമാനം — സൃഷ്ടേഃ പൂർവ്വം, അവ്യാകൃതാവസ്ഥായാം പ്രഥമഭാവി വികാരമാപന്നം, ഉൽപദ്യമാനം പ്രപഞ്ചം

കഃ ദദശ? — കോദ്രഷ്ടും ശക്നയാൽ?

ഭൂമ്യാഃ — സംബന്ധി, പാർത്ഥിവം സ്ഥൂലശരീരം

അസുഃ — പ്രാണഃതദുപലക്ഷിതം സൂക്ഷ്മശരീരം

അസൃക് — ശോണിതം, സപ്തധാതൂപലക്ഷകം

യദ്യപി ശരീരം പഞ്ചഭൂതാത്മകം

ആത്മാ — തൈസ്സംബദ്ധശ്ചേതനഃ

ക്വ സ്വിൽ? — കുത്രാസ്തേ? നകശ്ചിദസ്തി

വിദ്വാംസം — ജഗൽകാരണവിഷയജ്ഞാനവന്തം അന്യം

ഏതൽ പ്രഷ്ടും കഃ — ശിഷ്യഃ, അല്പമതിഃ

ഉപ ഗാൽ? — ഉപഗച്ഛതി?

അർത്ഥം—(പ്രപഞ്ചത്തിൻെറ അനാദ്യന്തത്വം പ്രസ്താവിച്ച ശേഷം അതിൻെറ കാരണഭൂതനായ ഈശ്വരൻെറ അവിഷയത്വം പറയുന്നു)

എന്തു കാരണത്താൽ, എല്ലോടുകൂടിയ, ശരീരയുക്തമായ കാരണത്തിൽ നിന്നു് കാര്യഭാവത്തിലെത്തിയ പ്രപഞ്ചത്തെ, എല്ലില്ലാത്ത, അശരീരയായ പ്രകൃതി, അതായതു് മായയായി ഒന്നും രൂപപ്പെടാത്ത നിലയിൽ സർവ്വേശ്വരൻ ഈ ജഗത്തിനെ നിർമ്മിച്ചുവോ, (ആ ജഗത്തു്) സൃഷ്ടിക്കുമുമ്പു് രൂപപ്പെടാത്ത നിലയിൽ ആദ്യവികാരത്തെ പ്രാപിച്ചു് ഉൽപാദിപ്പിയ്ക്കപ്പെട്ടതു് ആർ കണ്ടിട്ടുണ്ടു്? ആക്ക കാണാൻ കഴിയും? ഭൂമിയെസ്സംബന്ധിച്ച സ്ഥൂലശരീരവും പ്രാണഭൂതമായ സൂക്ഷ്മശരീരവും ചോര ഉൾപ്പെട്ട ഏഴ ധാതുക്കളും അഞ്ചു ഭൂതങ്ങളും ചേൻ സൂക്ഷ്മശരീരവും അവയാൽ സംബദ്ധനായ ചേതനാരൂപനായ ആത്മാ

വും (ജീവനം) എവിടെയുണ്ട്? അപ്രകാരമാതമില്ല. (കാണാൻ കഴിയുന്നില്ല) പ്രപഞ്ചകാരണജ്ഞാനിയായ ഒരാളോട് അല്പ മതിയായ, അറിവില്ലാത്ത ആർ ചെന്നുചോദിക്കുന്നു?

5 പാകഃ പൃച്ഛാമിമനസാവിജാന

ന്ദേവാനാമേനാനിഹിതാപദാനി

വത്സേബഷ്കയേധിസപ്തതന്തൂൻ

വിതത്നിരേ കവയ ഓതവാ ഉ — വ. 14

അന്വയം:—

പാകഃ	— പക്തവ്യഃ, അപക്വമതിഃ (അഹം)
മനസാ അവി-ജാനൻ	— അസംസ്കൃതേന ചേതസാ അതിഗഹനം തത്വം വിശേഷേ ണ ജ്ഞാതുമശക്നവൻ
പൃച്ഛാമി	— പ്രശ്നം കരോമി
ഏനാ പദാനി	— ഏതാനി സന്ദേഹാസ്പദാനി തത്വാനി
ദേവാനാം നി-ഹിതാ (താനികാനീത്യുച്യതേ)	— ദേവാനാമപി നിഗൂഢാനി
വത്സേ ബഷ്കയേ	— സർവസ്യ നിവാസഭൂതേ ആദി ത്യേ (ബട് ഇതിസത്യനാമ, തൽകഷതീതി ബഷ്കയഃ)
അധി സപ്ത തന്തൂൻ	— അധികം തായമാനാൻ സോമ സംസ്ഥാൻ
കവയഃ	— മേധാവിനോ യജമാനാഃ
ഓതവൈ	— ജഗദ്രൂപതിര്യക് തന്തൂൻ വേതും
ഉ വി തത്നിരേ	— വിതന്വന്തിഹി

അർത്ഥം—പാകംവരാത്ത (പഴപ്പിക്കേണ്ടും) ബുദ്ധിയോടുകൂടിയ ഞാൻ, അസംസ്കൃത മനസ്സുകൊണ്ട് അത്യന്തം വിജ്ഞേയമായ തത്വമറിവാൻ അശക്തനായി ചോദിക്കുന്നു സംശയാസ്പദങ്ങളായ ഈ തത്വങ്ങൾ ദേവന്മാർക്കു പോലും അറിയാത്തവയാണ്. (അവകൂടി മറഞ്ഞുകിടക്കുന്നവയാണ്. അവ

യെവയെന്ന പറയുന്നു.) എല്ലാവക്കും നിവാസസ്ഥാനമായി, സത്യത്തെ മഥിക്കുന്ന (അതായത്ത് സത്യം കടഞ്ഞു കടഞ്ഞ് കൂടുതൽ കൂടുതൽ തെളിയിക്കുന്ന) സൂര്യങ്കൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന സോമസംസ്ഥങ്ങളായ (സോമാന്തങ്ങളായ) ഏഴ് തന്തുക്കളെ, നൂലുകളെ മേധാവികളായ ഋത്വിക്കുകൾ പ്രപഞ്ചമാകുന്ന വസ്ത്രം നെയ്യാൻ വിലങ്ങനേയുള്ള, ഊടുനൂലുകളായി കെട്ടുന്നു. അതായത്ത് പ്രപഞ്ചത്തിൻെറ പ്രഭവാവസ്ഥാനങ്ങൾ സോമം ഉൾപ്പെട്ട യാഗാദി സല്ക്കർമ്മങ്ങളുടെ വരുതിയിലാണെന്ന് സാരം.

6 അചികിത്വാഞ്ചികിതുഷശ്ചിദത്ര
കവീൻപൃച്ഛാമിവിദ്മനേനവിദ്വാൻ
വിയസ്തസ്തംഭഷളിമാരജാം
സ്യജസ്യരൂപേകിമപിസ്വിദേകം

അന്വയം:—

അചികിത്വാൻ	— ദേവതാതത്വമജാനന്നഹം
ചികിതുഷഃ ചിൽ കവീൻ	— വിശേഷേണ തത്വം ജാനതഃ ക്രാന്തദർശിനഃ, അധിഗത പരമാത്മാൻ
വിദ്മനേ	— വേദനായ, പരമാത്മജ്ഞാനായ
അത്ര പൃച്ഛാമി	— തത്വവിഷയേ പ്രശ്നം കരോമി
വിദ്വാൻ ന	— അജ്ഞാനാദേവ
യഃ (പരമേശ്വരഃ) ഇമാ ഷട് രജാംസി	— ഷട്ലോകാൻ–യദ്യപി ലോകാഃ സപ്ത തഥാപി സത്യലോകസ്യ സർവ്വേഷാം കർമിണാമപി സാധാരണത്വാഭാവാൽ ഷാഡിത്യകതം
വി തസ്തംഭ	— വിശേഷേണ സ്തംഭിതവാൻ, നിയമിതവാൻ

(തസ്യ) അജസ്യ — ജനനാദിരഹിതസ്യ ആദിത്യസ്യ (ബ്രഹ്മണഃ വാ)

രൂപേ — സ്വരൂപേ

ഏകം കിം അപി സ്വിത്? — സത്യലോകാഖ്യം പുനരാവൃത്തി രഹിതം സ്ഥാനം കിംസ്വി ദേവ?

അർത്ഥം—ദേവതാതത്വങ്ങളറിയാത്ത ഞാൻ തത്വ വിജ്ഞാനികളും എല്ലാററിൻെറയും മറുകരകണ്ടവരുമായ പരമാത്മജ്ഞാനികളോട്, യഥാതഥമായ തത്വമറിയാനായി തത്വവിഷയം ചോദിക്കുന്ന അറിഞ്ഞുകൊണ്ട് ചോദിച്ചു തോല്പിക്കാനല്ല, അറിവില്ലായ്കകൊണ്ടുതന്നെയാണ്. യാതൊരു സർവ്വേശ്വരൻ സത്യലോകമൊഴിച്ച് (സത്യലോകം കർമ്മികൾക്കും കൂടി സുഗമല്ലാത്തതിനാൽ അതുവിട്ട്,) ആറുലോകങ്ങളെ വേണ്ടപോലെ സ്ഥാപിച്ച്, നിയതമായി നിർത്തീട്ടുണ്ടോ, ആ അനാദ്യനായ ആദിത്യൻെറ, ആദിത്യരൂപനായ പരമാത്മാവിൻെറ (ബ്രഹ്മാവിൻെറ) സ്വരൂപത്തിൽ എത്തിയാൽ മടങ്ങിവരവില്ലാത്ത സത്യലോകമെന്ന സ്ഥാനം ഏതുതന്നെയാണ്?

7 ഇഹബ്രവീതുയ ഈമങ്ഗവേദാ

സ്യവാമസ്യനിഹിതംപദംവേഃ

ശീർഷ്ണഃ ക്ഷീരംദുഹ്രതേഗാവോഅസ്യ

വവ്രിംവസാനാഉദകംപദാപുഃ

അന്വയം—

യഃ വേദ (സഃ)

ഇഹ ഈം — ഇദാനീമേതത്തത്വം

അങ്ഗ ബ്രവീതു — ക്ഷിപ്രം ബ്രവീതു

അസ്യ വാമസ്യ വേഃ — പുരതോദൃശ്യമാനസ്യ വനനീയസ്യ, ഗന്തുഃ ആദിത്യസ്യ

പദം — സർവ്വൈർഗ്ഗന്തവ്യം സ്വരൂപം

നി-ഹിതം — ഗൂഢംവർത്തതേ

(കിംച അസ്യ) ശീർഷ്ണഃ — ശിരോവദുന്നതസ്യ
ഗാവഃ — വർഷകാലീനാരശ്മയഃ
ക്ഷീരം ദുഹ്രതേ — ഉദകംക്ഷരന്തി
വവ്രിം വസാനാഃ — രൂപമാച്ഛാദയന്തഃ, അതിവിസ്തരേണതേജസാതപന്തഃ
അസ്യ (ഗാവഃ, രശ്മയഃ)
ഉദകം പദാ — സ്വസൃഷ്ടം ജലംസൃഷ്ടേനൈവ മാർഗ്ഗേണ
അപുഃ — പിബന്തി, ഭൂമിംനിരുദകം കുർവ്വന്തി

അർത്ഥം—അറിയുന്നവൻ ഇപ്പോരം ആ തത്വം വേഗത്തിൽ പറയട്ടെ: മുമ്പിൽ കാണപ്പെടുന്ന ജേനീയനായ ഈ ഗമനശീലൻെറ, (ആദിത്യൻെറ) എല്ലാവക്കം എത്താവുന്ന (തെന്നതോന്നന്ന) സ്വരൂപം (യഥാർത്ഥത്തിൽ) ഗൂഢമായിട്ടത്രേ വർത്തിക്കുന്നതു്. മാത്രമല്ല ശിരസ്സുപോലെ ഉയൻനില്ക്കുന്ന അവിടുത്തെ വർഷകാലരശ്മികരം വെള്ളം പൊഴിക്കുന്നു, മഴ പെയ്യിക്കുന്നു. (എന്നാൽ) പരന്നതേജസ്സിനാൽ സ്വന്തം രൂപം മറച്ചു് ലോകം നിറച്ചു് ചുടിയററുന്ന അവിടുത്തെ (വേനൽ കാലത്തെ) രശ്മികളാവട്ടെ താൻ സൃഷ്ടിച്ച ജലത്തെ വിട്ടവഴിക്കുതന്നെ കുടിച്ചുതീക്കുന്നു; ഭൂമിയെ ജലരഹിതമാക്കുന്നു.

8 മാതാപിതരമൃതആബഭാജ
ധീത്യഗ്രേമനസാസംഹിജഗ്മേ
സാബീഭത്സുർഗ്ഗർഭരസാനിവിദ്ധാ
നമസ്വന്തഇദുപവാകമീയുഃ

അന്വയം:—
മാതാ — സർവ്വസ്യ നിർമ്മാത്രീ പൃഥിവീ
ഋതേ ധീതീ — ഉദകേ, യജ്ഞേ, ധീത്യാ യാഗാദിരൂപേണ കർമ്മണാ സ്വാഹൃതേന ആജ്യസോമാദി ഹവിഷാ

പിതരം ആ ബഭാജ	— പാലകം ദ്യുലോകം, തൽസ്ഥ മാദിത്യം ആജേതേ
അഗ്രേ	— തതഃപൂർവ്വം പിതാച
മനസാ	— അസ്യാം അഭിപ്രായവതാ ചേതസാ
സം ജഗ്മേ ഹി	— സംശ്ലിഷ്ടോ വർത്തതേഖലു, വൃഷ്ടി മകരോൽ
(അനന്തരം) സാ	
ബീഭത്സുഃ	— മാതാ ഗർഭബന്ധനേച്ഛാവതീ
ഗർഭ—രസാ	— ഗർഭരസേന, ഗർഭോല്പത്തി നിമിത്തേന രസേന
നി—വിദ്ധാ	— നിതരാം വിദ്ധാ ഭാരിതാ ആസീൽ

(യഥാകാചനയോഷിൽ അപത്യാർത്ഥം സ്വപതിംയൌതി സ്വചാനരാഗയുക്തസ്സംഗതോ ഭവതി, സാചാനന്തർഗ്ഭിണീസതീ പുത്രാൻ ജനയതി തദ്വൽ)

(അനന്തരം) നമസ്വന്തഃ	
ഇൽ	— ഭാവിപ്രീഹിപ്രിയങ്ഗ്വാദ്യന്ന വന്തഏവ
ഉപ—വാകം	— ഉപേത്യപരസ്പരം വചനം, സസ്യാനി സമൃഗഭിവൃദ്ധാ നീതി വചനം
ഈയുഃ	— പ്രാപ്നവന്തി

അർത്ഥം—ഇക്കണ്ടതെല്ലാം നിർമ്മിച്ച അമ്മയായ ഭൂമി, യജ്ഞാദിരൂപമായ കർമ്മംകൊണ്ടു്, സ്വന്തം നെയ്യ്, സോമം മുതലായ ഹവിസ്സുകൊണ്ടു് അച്ഛനായ ദ്യുലോകത്തെ, അവിടെ നിലകൊള്ളുന്ന ആദിത്യനെ ഭജിക്കുന്നു, സേവിക്കുന്നു. (വിരാഡ്രൂപയായ അമ്മ സ്വരാഡ്രൂപനായ അച്ഛനെ, സ്രഷ്ടാവിനെ പരമേശ്വരനെ സേവിക്കുന്നു) അതിനുമുമ്പെ അച്ഛനാകട്ടെ ഭൂമിയിൽ പ്രീതിയാർന്ന മനസ്സിനാൽ അവരോട് ഇണങ്ങി വർത്തിക്കുന്നു, ഭൂമിയിൽ വർഷജലം പൊഴിച്ചുകൊണ്ടു്, തൽഫലമായി അമ്മ ഗർഭധാരണമിച്ഛിച്ച്, ഗർഭോൽപത്തിമൂലമായ രസത്താൽ (ശുക്രസ്ഥാനത്തുള്ള ജലത്താൽ) ഏറാവും ക്ലിഷ്ടയാവുന്നു (സസ്യാദി കൃഷിയ്ക്കായി കർഷകരാൽ അങ്ങുമിങ്ങും പിളർന്നവളായി, ഒരു സ്ത്രീ സന്താനസിദ്ധിക്കുവേണ്ടി അനുരാഗയുക്ത

നായ ഭർത്താവിനോട്ട് സംഗമിച്ച് ഗർഭവതിയായി പ്രസവിക്കുന്നപോലെ.) പിന്നെ നെല്ല്, തിന മുതലായ ധ്യാന്യങ്ങളുടെ വിളവോടുകൂടി കൃഷകന്മാർ തങ്ങളിൽ പരസ്പര സംഭാഷണം (സസ്യാദികരം വേണ്ടപോലെ വിളഞ്ഞുവല്ലോ എന്നും മററും) നടക്കുന്നു. (ഇവിടെ കൃഷകർ സ്വന്തം അദ്ധ്വാനത്താലാണ് വിളവുല്പാദിപ്പിച്ചതെന്ന് അഭിമാനം കൊള്ളുന്നത് മിഥ്യയാണെന്നും ഭൂമിയുടെയും ആദിത്യന്റെയും കർമ്മത്താലാണവ ഉളവാകുന്നതെന്നും സൂചിപ്പിക്കുന്നു.)

9 യുക്താമാതാസീദ്ധുരിദക്ഷിണായാ
അതിഷ്ഠദ്ഗർഭോവൃജനീഷ്വന്തഃ
അമീമേദ്വത്സോഅനുഗാമപശ്യ
ദ്വിശ്വരൂപ്യംത്രിഷുയോജനേഷു

അന്വയം:—

മാതാ	— നിർമ്മീയന്തേ അസ്മിൻ ഭൂതാനീതിമാതാദ്യൌഃ
ദക്ഷിണായാഃ	— അഭിമതപൂരണസമർത്ഥായാഃ, പൃഥിവ്യാഃ
ധുരി യുക്താ ആസീൽ	— വർഷനിർവ്വഹണേ സമർത്ഥാഭൂൽ
ഗർഭഃ വൃജനീഷു	— ഗർഭസ്ഥാനീയഃ ഉദകസംഘഃ ഉദകവത്സുമേഘപങ്ക്തിഷു
അന്തഃ അതിഷ്ഠൽ	— മദ്ധ്യേതിഷ്ഠതി
(അനന്തരം) വത്സഃ	— പുത്രസ്ഥാനീയഃ ഉദകസംഘഃ
ത്രിഷു യോജനേഷു	— മേഘരശ്മിവായുസംയുക്തേഷു സൽസു
അമീമേൽ	— വർഷണസമയേ ശബ്ദയതി
(അനന്തരം) വിശ്വരൂപ്യം ഗാം	— നാനാരൂപവതീം ഭൂമിം
അനു അപശ്യൽ	— അനുക്രമേണപശ്യതി

അർത്ഥം—ഇക്കാണുന്ന ഭൂതജാതങ്ങളുടെ നിർമ്മാതാവായ ദ്യോവ്, അഭീഷ്ടപൂർത്തി നേടാൻ പോന്നവളായ ഭൂമിക്ക് വർഷധാരം നിർവ്വഹിക്കുന്നതിൽ സമർത്ഥനായി എങ്ങിനെ? ഗർഭത്തിന്റെ സ്ഥാനത്ത് വെള്ളക്കൂട്ടം കാർമേഘപടലങ്ങളുടെ ഉള്ളിൽ വർത്തിക്കുന്നു പിന്നെ പുത്രന്റെ സ്ഥാനത്തുള്ള വെള്ളക്കൂട്ടം, മേഘം, രശ്മി (മിന്നൽ) വായു, എന്നീ മൂന്നും കൂടിച്ചേർന്ന് *മഴ പെയ്യുന്ന സമയത്ത് ശബ്ദിക്കുന്നു (ഇടിവെട്ടുന്നു) അതി*ന്റെ ഫലമായി സസ്യാദികളാൽ പലപല രൂപമാർന്നവളായി ഭൂമിയെ ദ്യോവ് കാണുന്നു

10 തിസ്രോമാതൄസ്ത്രീൻപിതൄൻബിഭ്രദേക
ഊർധ്വസ്തസ്ഥൗനേമവഗ്ലാപയന്തി
മന്ത്രയന്തേദിവോഅമുഷ്യപൃഷ്ഠേ
വിശ്വവിദംവാചമവിശ്വമിന്വാം. വ 15

അന്വയം —

ഏകഃ — പ്രധാനഭൂതഃ, അസഹായഃ പുത്രസ്ഥാനീയഃ ആദിത്യഃ
തിസ്രഃ മാതൄഃ — സസ്യവൃഷ്ട്യാദ്യുത്പാദയിത്രീഃ ക്ഷിത്യാദീഃ, ലോകത്രയം
(തഥാ) ത്രീൻ പിതൄൻ — ജഗതാം പാലയിതൄൻ, ലോകത്രയാഭിമാനിനഃ അഗ്നി വായു സൂര്യാഖ്യാൻ
ബിഭ്രൽ (സൻ) ഊർധ്വഃ തസ്ഥൗ — ഉന്നതസ്ഥിതി, ഭൂതഭവിഷ്യദാദ്യാത്മനാ
ഈം ന അവ ഗ്ലപയന്തി — കോപിഗ്ലാനിം നൈവകല്പന്തി
(നഹി ആദിത്യഃ അന്യേനപരാഭൂയതേ)
ദിവഃ പൃഷ്ഠേ — ദ്യുലോകസ്യോപരി അന്തരിക്ഷേ
(ദേവാഃ) വിശ്വ—വിദം — വിശ്വ വേദന സമർത്ഥാം
അവിശ്വ—മിന്വാം — അസർവ്വവ്യാപിനീം

വാചം അമുഷ്യ	— ആദിത്യസ്യ സംബന്ധിനീം
മന്ത്രയന്തേ	— ഗുപ്തം പരസ്പരം ഭാഷന്തേ

അർത്ഥം—പ്രധാന ഭൂതനായി, അസഹായനായി, പുത്രൻെറ സ്ഥാനത്തു് (തൻെറ കൃത്യങ്ങൾ നിർവ്വഹിയ്ക്കുന്ന) ആദിത്യന്നു് മൂന്നു് അമ്മമാരുണ്ടു്; സസ്യവും മഴയും കാററുമുല്പാദിപ്പിയ്ക്കുന്ന ഭൂവും, ദ്യോവും അന്തരിക്ഷവും. അതുപോലെ മൂന്നച്ഛന്മാരുണ്ടു്. മൂന്നുലോകങ്ങളുടെ അഭിമാന ദേവന്മാരും ലോകപാലകരുമായ അഗ്നിയും സൂര്യനും വായുവും (ഇവിടെ ആദിത്യനെയും സൂര്യനെയും രണ്ടായി പറഞ്ഞിരിയ്ക്കുന്നു. മണ്ഡലാധിപതിയായി ആദിത്യനെയും ആ മണ്ഡലത്തിൻെറ അഭിമാനദേവനായി സർവ്വപ്രേരകനായ സൂര്യനെയും എടുക്കണം) ഇവരെ ഭരിച്ചുകൊണ്ടു് ഭൂതഭവിഷ്യദ്വർത്തമാനകാലരൂപനായി ഉയർന്നു നില്ക്കുന്നു. ആരും അവിടേയ്ക്കു ക്ഷീണം വരുത്തുന്നില്ല. ആരാലും അവിടുന്നു് തോല്പിയ്ക്കപ്പെടുന്നുമില്ല. ദ്യുലോകത്തിന്നു മുകളിലുള്ള അന്തരിക്ഷത്തിൽ എല്ലാരേയും അറിയിയ്ക്കാൻ കെല്പുററതെങ്കിലും എല്ലാടത്തും വ്യാപിയ്ക്കാത്തവിധം ദേവന്മാർ ആദിത്യനെസ്സംബന്ധിച്ചവാക്കു് പരസ്പരം ഗൂഢമായി സംസാരിയ്ക്കുന്നു.

11 ദ്വാദശാരം നഹിതജ്ജരായ
വർവ്വർത്തി ചക്രം പരിദ്യാമൃതസ്യ
ആ പുത്രാ അഗ്നേ മിഥുനാസോ അത്ര
സപ്ത ശതാനി വിംശതിശ്ച തസ്ഥുഃ

അന്വയം:—

ഋതസ്യ	— സത്യാത്മകസ്യാദിത്യസ്യ
ദ്വാദശ-അരം	— ദ്വാദശ സംഖ്യാകമേഷാദി രാശ്യാത്മകൈഃ, അരൈഃ, രഥാങ്ഗാവയവൈര്യുക്തം
ചക്രം ദ്യാം പരി	— പുനഃ പുനഃ ക്രമണശീലം ദ്യുലോകസ്യ പരിതഃ
വർവ്വർത്തി	— പുനഃ പുനർവ്വർത്തതേ സഞ്ചരതി

തൽ നഹി ജരായ — ന ജരതേ ജീര്യതേ
ഹേ അഗ്നേ, — ആദിത്യ (അഗ്നേരേവതത്തദാത്മനാവത്തമാനത്വാൽ അഗ്നിരിതി
അത്ര മിഥുനാസഃ — അസ്മിൻ ത്വദീയേ ചക്രേസ്ത്രീപും സരൂപേണ പരസ്പരം മിഥുനഭൂതാഃ
സപ്ത ശതാനി
വിംശതിഃ ച — വിംശത്യുത്തരസപ്തശത സംഖ്യാകാഃ
പുത്രാഃ ആ തസ്ഥുഃ — പ്രാണിനാം ദുഃഖാൽ ത്രാതാരഃ തിഷ്ഠന്തി

അത്ഥം—സത്യസ്വരൂപനായ ആദിത്യന്റെ മേടം മുതൽ പന്ത്രണ്ടു രാശികളാകുന്ന അരങ്ങളോട് (അഴികളോട്) കൂടിയ ചക്രം, വീണ്ടും വീണ്ടും ചുററുന്നതു്, ദ്യോവിന്റെ മുകളിൽ പിന്നെയും പിന്നെയും തിരിഞ്ഞുകൊണ്ടു ചരിക്കുന്നു. അതൊരിക്കലും കേടുവരുന്നില്ല അല്ലയോ അഗ്നേ, (അഗ്നി തന്നെയാണ് ആദിത്യനായും പ്രകാശിക്കുന്നതു്) അവിടത്തെ ഈ ചക്രത്തിൽ സ്ത്രീപുമാന്മാരെന്ന പോലെ ഇണചേൎന്ന ദ്യാവാപൃഥിവികളിൽ എഴുനൂററി ഇരുപതു് മക്കരം, പ്രാണികളെ ദുഃഖത്തിൽ നിന്ന് ത്രാണം ചെയ്യുന്ന പുത്രന്മാർ, ഉൽപന്നരായി വത്തിക്കുന്നു, (ഒരു കൊല്ലത്തെ മുന്നൂററുപതു് പകലുകളും മുന്നൂററുപതു് രാവുകളുമാകുന്ന പുത്രന്മാർ).

12 പഞ്ചപാദം പിതരം ദ്വാദശാകൃതിം
ദിവ ആഹുഃ പരേ അൎദ്ധേപുരീഷിണം
അഥേമേ അന്യ ഉപരേവിചക്ഷണം
സപ്തചക്രേഷളര ആഹുരൎപ്പിതം

അന്വയം —
പഞ്ച-പാദം — പഞ്ചസംഖ്യാകർത്വാത്മക പാദോ പേതം (ഹേമന്തശിശിരയോരേകത്വാദിപ്രായാൎപഞ്ച)

ദ്വാദശ—ആകൃതിം — ദ്വാദശമാസാ ഏവാകൃതയോ യസ്യതാദൃശം
പുരീഷിണം — വൃഷ്ട്യുദകവന്തം
പിതരം — സർവ്വസ്യപാലയിതാരം സംവത്സരചക്രം
ദിവഃ പരേ അർധേ — അന്തരിക്ഷരക്ഷണേ പരസ്മിന്നർധേ ആദിത്യേ അപ്പിതം
ആഹുഃ (യദ്യത്രാപ്പിതം തത്തദധീനം, അതഃ സംവത്സരം സൂര്യായത്തം)
അഥ ഇമേ അന്യേ — അപിചകേചനവേദവാദിനഃ
ഉപരേ സപ്ത—ചക്രേ — സംവത്സരേ, അയനർത്തുമാസപക്ഷാഹോരാത്രിമുഹൂർത്താനി സപ്തചക്രാണിപുനഃ പുനഃ ക്രമമാണാനിയസ്യതാദൃശേ
ഷട്—അരേ — ഷഡൃതവഏവ അരാഃ നാഭൌ പ്രത്യൃതാഃ സംബദ്ധാഃ യസ്യ തസ്മിൻ സംവത്സരരഥേ
വി—ചക്ഷണം — വിവിധദർശനകരമാദിത്യം
അപ്പിതം ആഹുഃ — (കാലസ്യസൂര്യാധീനത്വം സൂര്യസ്യകാലാധീനത്വഞ്ച ഉച്യതേ)

അർത്ഥം—അഞ്ചു് ഋതുക്കളാകുന്ന (ഹേമന്തവും ശിശിരവും ഈഷൽ ഭിന്നങ്ങളാകയാൽ രണ്ടും ഒന്നായി കണക്കാക്കുമ്പോൾ അഞ്ചു് ഋതുക്കൾ) കാലുകളോടുകൂടിയതും, മേടം മുതൽ പന്ത്രണ്ടു മാസങ്ങളാകുന്ന ആകൃതികളോടുകൂടിയതും, മഴവെള്ളത്തോടുകൂടിയതുമായി എല്ലാവരെയും രക്ഷിക്കുന്ന സംവത്സര ചക്രം ദ്യോവിന്റെ പരാദ്ധത്തിലുള്ള ആദിത്യങ്കൽ അപ്പിതമാകുന്നു. (അപ്പിതമെന്നതുകൊണ്ടു് അധീനമായി; സംവത്സരംസൂര്യാധീനം) മററു ചില വേദവേദികൾ, അയനം, ഋതു, മാസം, പക്ഷം, പകൽ, രാത്രി, മുഹൂർത്തം എന്നിങ്ങനെ ഏഴു ചക്രങ്ങളോടുകൂടിയും, ആറു് ഋതുക്കളാകുന്ന അരങ്ങളോടുകൂടിയുമുള്ള സംവത്സര രഥത്തിൽ സൂര്യൻ അപ്പിതനാണെന്നു് പറയുന്നു. (കാലത്തിന്നു് സൂര്യാധീനത്വം ചിലർ പറയുന്നു, സൂര്യന്നു് കാലാധീനത്വം മററു ചിലരാൽ പറയപ്പെടുന്നു.)

13 പഞ്ചാരേ ചക്രേ പരിവർത്തമാനേ

തസ്മിന്നാതസ്ഥുർഭുവനാനി വിശ്വാ

തസ്യ നാക്ഷസ്തപ്യതേ ഭൂരിഭാര

സ്സനാദേവനശീര്യതേ സനാഭിഃ

അന്വയം —

പഞ്ച-അരേ	— പഞ്ചഋതുരൂപൈരരൈര്യുക്തേ
ചക്രേ പരി-വർത്തമാനേ	— സംവത്സരരൂപേണ പുനഃപുനരാവർത്തമാനേ
തസ്മിൻ വിശ്വാ ഭുവനാനി	
ആ തസ്ഥുഃ	— സർവ്വാണി ഭൂതജാതാനി വർത്തന്തേ
തസ്യ അക്ഷഃ	— ചക്രസ്യ മധ്യേ സ്ഥിതഃ അക്ഷഃ
ഭൂരി-ഭാരഃ	— പ്രഭൂതഭാരഃ (അപി)
ന തപ്യതേ	— നപീഡ്യതേ
സനാത് ഏവ സ-നാഭിഃ	— സനാതന ഏവ സമാനനാഭികഃ
ന ശീര്യതേ	— നഭിദ്യതേ

അർത്ഥം—അഞ്ച് ഋതുക്കളാകുന്ന അരങ്ങളോട് (അഴികളോട്) കൂടി സംവത്സരരൂപത്തിൽ പിന്നെയും പിന്നെയും ചുററുന്ന ഈ ചക്രത്തിൽ എല്ലാ ചരാചരങ്ങളും വർത്തിയ്ക്കുന്നു അതിന്റെ അച്ചുതണ്ട് എത്രയോ കനത്ത ഭാരം വഹിയ്ക്കുന്നുവെങ്കിലും കേടുവരുന്നില്ല നിത്യമായി, അനശ്വരമായിത്തന്നെ മധ്യഭാഗം ഒടിയാതെ പൊട്ടാതെ നില്ക്കുന്നു (ഒരു ചക്രമാകുമ്പോൾ അച്ചുതണ്ട് എങ്ങിനെ ഉണ്ടാകുന്നു എന്ന് ചിന്തനീയമാണ് ആ ചക്രത്തെ താങ്ങുന്ന ഒരു ബലമുള്ള തണ്ട് എന്നു സങ്കല്പിക്കാം അല്ലെങ്കിൽ ചക്രത്തിന്റെ പുറംവലയമാവാം)

14 സനേമി ചക്രമജരം വിവാവൃത

ഉത്താനായാം ദശയുക്താവഹന്തി

സൂര്യസ്യ ചക്ഷൂരജസൈത്യാവൃതം

തസ്മിന്നാർപ്പിതാ ഭുവനാനി വിശ്വാ

അന്വയം:—

സ–നേമി ചക്രം — സമാനനേമി, ഏകപ്രകാര ബഹിർവ്വലയമക്ഷീണനേമിസംവത്സരാഖ്യം ചക്രം

അജരം — സദാതനമപി ജരാ രഹിതം

വി വർത്തതേ — പുനഃ പുനർവ്വിശേഷേണ വർത്തതേ

ഉത്താനായാം — ഊർദ്ധ്വതനായാം ഈഷായാം (ഉപരി വിസ്തൃതഭൂമ്യാം)

ദശ — ഇന്ദ്രാദയഃ പഞ്ചലോകപാലാഃ നിഷാദപഞ്ചമാശ്ചത്വാരോ വർണ്ണാശ്ചമിളിത്വാ ദശസംഖ്യാകാഃ

യുക്താഃ വഹന്തി — സ്വസ്വവ്യാപാരയുക്താഃ കൃത്സ്നം ജഗന്നിർവ്വഹന്തി

(കിംച) സൂര്യസ്യ ചക്ഷുഃ — സർവ്വസ്യ ചക്ഷുസ്ഥാനീയം മണ്ഡലം

രജസാ ആ–വൃതം ഏതി — വൃഷ്ട്യുദകേന വ്യാപ്തം ഗച്ഛതി

തസ്മിൻ വിശ്വാ

ഭുവനാനി — സർവ്വാണി ഭൂതജാതാനി

ആർപ്പിതാ — തേഷാം തദധീനത്വാദർപ്പിതാനി

അർത്ഥം—ഒരേ പ്രകാരത്തിലുള്ള കേടുവരാത്ത നേമിയോടു് (പുറം വളയത്തോടു്) കൂടിയ സംവത്സരമാകുന്ന ചക്രം, അനാദ്യന്തമെങ്കിലും ജീർണ്ണത കൂടാതെ വീണ്ടും വീണ്ടും ചുററിക്കൊണ്ടു വർത്തിക്കുന്നു. മുകൾ ഭാഗമായ പരന്ന ഭൂമിയിൽ ഇന്ദ്രൻ മുതൽ അഞ്ചു ലോകപാലകന്മാരും (ഇന്ദ്രൻ, യമൻ, വരുണൻ, സോമൻ എന്നീ നാലു ദിക്പാലകന്മാരും അഗ്നിയും) ബ്രാഹ്മണക്ഷത്രിയ വൈശ്യ ശൂദ്രനിഷാദന്മാരും ആയ പത്തുകൂട്ടർ സ്വസ്വവൃത്തികളിലേർപ്പെട്ടു് ജഗൽകാര്യം നിർവ്വഹിക്കുന്നു. എല്ലാവർക്കും കണ്ണിന്റെ സ്ഥാനത്തുള്ള സൂര്യന്റെ മണ്ഡലം മഴവെള്ളത്താൽ വ്യാപ്തമായിത്തീരുന്നു. (അതായതു് സൂര്യരശ്മികളാകർഷിച്ചെടുത്ത ജലങ്ങൾ മഴപെയ്തു തീരുവോളം സൂര്യമണ്ഡലത്തിൽ വ്യാപ്തങ്ങളെന്നു് സങ്കല്പം.) അപ്രകാരമുള്ള സൂര്യമണ്ഡലത്തിൽ ഇക്കണ്ട സർവ്വചരാചരങ്ങളും സൂര്യാധീനത്വം കാരണമായി അർപ്പിതങ്ങളായിരിക്കുന്നു.

15 സാകംജാനാം സപ്തഥമാഹുരേകജം
ഷളിദ്യമാ ഋഷയോ ദേവജാ ഇതി
തേഷാമിഷ്ടാനിവിഹിതാനിധാമശ
സ്ഥാത്രേരേജന്തേവികൃതാനിരൂപശഃ വ 16

അന്വയം —

സാകം-ജാനാം — ഏകസ്മാദാദിത്യാത് സഹോത്പന്നാനാം സപ്താനാമൃതൂനാംമധ്യേ

സപ്തഥം — സപ്തമമൃതും

ഏക-ജം ആഹുഃ — ഏകേനോത്പന്നമിതികാലതത്വവിദഃ ആഹുഃ (മാസാനാം ദ്വയദ്വയമേളനേനവസന്താദ്യാഃ ഷഡൃതവഃ ഭവന്തി അധികമാസേനസപ്തമർത്തുഃ ഉത്പദ്യതേ

ഋഷയഃ ഷട് ഇത് യമാഃ — ഗന്താരഃ ഷഡേവ ഋതവഃ

ദേവ-ജാഃ ഇതി — ദേവാദാദിത്യാജ്ജാതാഃ ഏവമാഹുഃ

(സപ്താധാരസ്യത്രയോദശസ്യമാസസ്യദേവാഭാവഃ, ഷഡേവ ദേവജാഃ, ഏകഃ അദേവജഃ)

തേഷാം ഇഷ്ടാനി — ഋതൂനാം സ്വരൂപാണി സർവ്വലോകാഭിമതാനി

ധാമ-ശഃ വി-ഹിതാനി — തത്തത്സ്ഥാനേപൃഥക് പൃഥക് സ്ഥാപിതാനി

രൂപ-ശഃ വി-കൃതാനി — രൂപഭേദേനവിവിധാകൃതിയുക്താനി

സ്ഥാത്രേ രേജന്തേ — അധിഷ്ഠാത്രേ, തദർത്ഥായ ചലന്തി

അർത്ഥം—ഒരേ ആദിത്യനിൽ നിന്ന് ഒപ്പം പിറന്നവയായ ഏഴ് ഋതുക്കളിൽ ഏഴാമത്തേത് ഒറ്റയ്ക്കു പിറന്നതാണെന്ന് കാലതത്വവേദികൾ പറയുന്നു (ഈരണ്ടു മാസങ്ങൾ കൂടിയ ആറ് ഋതുക്കളും, അധിമാസം പതിമൂന്നാമത്തേത് മൂന്ന വാവുകൾ വ

രുന്നതത്രേ ഏഴാമത്തെ ഋതു) വന്നുംപോയിക്കൊണ്ടുമിരിക്കുന്ന ആറു് ഋതുക്കൾ മാത്രമാണു് ആദിത്യങ്കൽ നിന്നുണ്ടായവ (ഏഴാമത്തേതു് ആദിത്യങ്കൽ നിന്നുണ്ടായതല്ല.) ആ ഋതുക്കളുടെ സർവ്വലോകാഭിമതങ്ങളായ സ്വരൂപങ്ങളും സ്ഥാനാനുസാരമായി വേറെവേറെ സ്ഥാപിതങ്ങളായിരിക്കുന്നു. രൂപഭേദംകൊണ്ടു് വിവിധാകൃതികളായി അവ ചലിക്കുന്നു. (''നിസൂര്യോധികമാസഃ'' എന്നു് ശ്രുതിപ്രകാരം അധിമാസം സൂര്യായത്തമല്ലെന്നു് പ്രസിദ്ധം.)

16 സ്ത്രീയസ്സതീസ്താംഉമേപുംസ ആഹുഃ
പശ്യദക്ഷണ്വാന്നവിചേതദന്ധഃ
കവിര്യഃ പുത്രസ്സഈമാചികേത
യസ്താവിജാനാൽസപിതുഷ്പിതാസൽ

അന്വയം:—

മേ — മദീയാ ദീധിതയഃ, രശ്മയഃ
സ്ത്രീയഃ സതീഃ — യോഷിതഃ സത്യഃ, യോഷിദ്വദ്ദകരൂപഗർഭധാരണാൽസ്ത്രീത്വം
താൻ ഉ — താൻ രശ്മീനേവ
പുംസഃ ആഹുഃ — പ്രവൃത്തവൃഷ്ട്യാദികസേക്തൄൻ പുരുഷാനാഹുഃ
(അമുമർത്ഥമത്യന്തഗൂഢം)
അക്ഷൺ–വാൻ — ജ്ഞാനദൃഷ്ട്യുപേതഃ കശ്ചിൽ മഹാൻ
പശ്യൽ — ജാനാതി
അന്ധഃ ന വി ചേതൽ — സ്ഥൂലദൃഷ്ടിഃ ന ജാനാതി
(കിംച) യഃ കവിഃ — ക്രാന്തദർശീ
പുത്രഃ — സ്ത്രീപുരുഷാണാം രശ്മീനാം പുത്രസ്ഥാനീയഃ, ജഗതാം പുത്രത്രാതാ
സഃ ഈം — സ ഏവ

(സ്ത്രീണാം സതീനാം പശ്ചാൽ പുരുഷഭാവം)
ആ ചികേത — സർവ്വതോജാനാതി
(പിത്രോസ്ഥിതിം പുത്രഏവ ജാനാതി, നാന്യഃ)
യഃ (കശ്ചിൽ) താ
വി–ജാനാൽ — താനി, സ്ത്രീപുരുഷപുത്രരൂപാ ണിജാനീയാൽ
സഃ പിതുഃ പിതാ അസൽ— പിതാ, വൃഷ്ട്യാജഗൽപാലകോ രശ്മിസമൂഹഃ തസ്യാപിപിതാ ആദിത്യ ഏവഭവതി

അർത്ഥം—(സൂര്യൻ പറയുന്നതായി ഋഷി സങ്കൽപിച്ചു പറയുന്നു) എന്റെ രശ്മികൾ ജലരൂപമായ ഗർഭധാരണത്താൽ സ്ത്രീകളായി പറയപ്പെടുന്നു അവയെത്തന്നെ മഴവെള്ളം (ആകുന്ന ശുക്ലം) സേചനം ചെയ്യുന്ന പുരുഷന്മാരായും പറയുന്നു ഈ അത്യന്തഗൂഢമായ അർത്ഥം ജ്ഞാനദൃഷ്ടിയുള്ള ഒരാൾ കാണുന്നു സ്ഥൂലദൃഷ്ടിയായ അന്ധൻ കാണുന്നില്ല ഏവൻ കാര്യങ്ങളുടെ അപ്പുറം കാണുന്നവനാകുന്നോ സ്ത്രീപുരുഷരായ രശ്മികൾക്ക് പുത്രസ്ഥാനീയനായി ജഗത്തിന്റെ മികച്ച രക്ഷകനാകുന്നോ, അവൻ മാത്രം സ്ത്രീകൾക്ക് പിന്നീടു പുരുഷഭാവമറിയുന്നു പിതാവിന്റെ സ്ഥിതി പുത്രൻമാത്രമറിയുന്നു യാവൻ സ്ത്രീപുരുഷ രൂപങ്ങളെ വേണ്ടപോലെ അറിയുന്നുവോ, അവൻ പിതാവിന്നു പിതാവാകുന്നു (പിതാവ് ഇവിടെ ലോകരക്ഷകമായ രശ്മിസമൂഹം അതിന്റെ പിതാവു ആദിത്യൻ)

ഈ ഋക്കിന്ന് ആധ്യാത്മികമായ ഒരർത്ഥവും സായണാചാര്യൻ പറയുന്നുണ്ട് നിരസ്ത സമസ്തോപാധികനായ ഒരുത്തന്റെ ആത്മാവിന്ന് ദേഹാവസ്ഥാനം മാത്രംകൊണ്ട് സ്ത്രീത്വവും പുംസ്ത്വവും ഇല്ല പിതൃപുത്ര ഗുരുത്വലാഘുത്വങ്ങളുമില്ല പുത്രൻ വയസ്സു കുറഞ്ഞാലും ജ്ഞാനിയായാൽ സ്വന്തം ഉൽപാദകനായ പിതാവിന്നും പിതാവായി, പൂജ്യനായി ഭവിയ്ക്കുന്നു 'നൈവസ്ത്രീനപുമാനേവ നൈവചായന്നപുംസകഃ (ആത്മാവ് സ്ത്രീയല്ല പുരുഷനല്ല നപുംസകവുമല്ല) ഈ ഋക്കിൽ ഉന്നിപ്പായുന്നതു് സ്ത്രീപുരുഷഭേദം ബാഹ്യം മാത്രമാണെന്നും ആത്മാവിനെ അതു് ബാധിയ്ക്കുന്നില്ലെന്നുമാണ്

17 അവഃപരേണപരഏനാവരേണ

പദാവത്സംബിഭ്രതീഗൌരുദസ്ഥാൽ

സാകദ്രീചീകംസ്വിദർദ്ധംപരാഗാൽ

ക്വസ്വിൽസൂതേനഹിയൂഥേഅന്തഃ

അന്വയം:—

ഗൌഃ	—	ഗോരൂപാ ഏഷാ ആഹുതിഃ (തയാ പോഷ്യം)
വത്സം	—	വത്സസ്ഥാനീയമഗ്നിം
അവഃ	—	അവസ്താൽ, അധോദേശേ
പരേണ പദാ ബിഭ്രതീ	—	പാദദ്വയേനാകൃഷ്യധാരയന്തീ
(തഥാ) പരഃ	—	പരസ്താൽ
ഏനാ അവരേണ (പദാ)	—	പാദദ്വയേനാകൃഷ്യതമേവവത്സം ബിഭ്രതീ
ഉൽ അസ്ഥാൽ	—	സൂര്യം പ്രതി ഉത്തിഷ്ഠതി
(അഥൈവം കൃതവതീ) സാ	—	ആഹുതിഃ
കദ്രീചീ	—	അദൃശ്യമാനാസതീ ആദിത്യം പ്രാപ്തവതീ
കം സ്വിൽ	—	കം ഫലഭാജം പുരുഷം പ്രതി
അർദ്ധം പരാ അഗാൽ	—	അർദ്ധമാർഗ്ഗമാഗത്യപരാഗച്ഛതി
(പ) ക്വ സ്വൽ സൂതേ? യൂഥേ അന്തഃ നഹി (സൂതേ)	—	കുത്രപ്രദേശേ ഫലമുൽപാദയതി

അർത്ഥം—പശുരൂപയായ ആഹുതി (അഗ്നിയിൽ ഹവിസ്സിന്റെ ഹോമത്താൽ) പോററപ്പെടേണ്ട കട്ടിയെ (അഗ്നിയെ) മുൻകാലുകാംകൊണ്ട് താഴേയും, പിൻകാലുകാംകൊണ്ടു മീതേയും താങ്ങിപ്പിടിച്ച് സൂര്യനോളം ഉയരത്തുന്നു. അതായത് അഗ്നിയിങ്കലുള്ള ആഹുതി, ഹവിർഹോമം, അഗ്നിയെ തന്നോടു കൂടി ആദിത്യനോളമുയത്തുന്നു (അഗ്നൌ പ്രാസ്താഹുതിസ്സമ്യഗാദിത്യമുപതിഷ്ഠതേ എന്നു മനു). ഇപ്രകാരം ചെയ്ത ആ പശുരൂപയായ ആഹുതി അദൃശ്യമായിപ്പോയി,ആദിത്യനെ പ്രാ

പിച്ചവളായി, ഫലദാക്കായ പുരുഷനെപ്പററിയിടത്തോളം പ കതിവഴിപോയി മടങ്ങുന്ന ഉന്നിട്ട് എവിടെ പ്രസവിക്കുന്ന എവിടെ ഫലമുൽപാദിപ്പിക്കുന്നു? കൂട്ടത്തിൽ പ്രസവിക്കുന്നി ല്ല അതായതു് ആ ആഹുതി സൂര്യനെ പ്രാപിച്ചു് മഴയായി ഭൂമിയിൽ പതിക്കുന്നതു് എല്ലാവരും കാണുന്നു എന്നാൽ ആഹു തികർത്താവായ യജമാനന്നു് കിട്ടുന്ന പുണ്യഫലം എല്ലാവർക്കും കാണത്തക്കതല്ല

18 അവഃ പരേണ പിതരം യോ അസ്യാ

നുവേദപര ഏനാവരേണ

കവീയമാനഃ കഇഹപ്രവോച

ദ്ദേവം മനഃ കുതോ അധിപ്രജാതം

അന്വയം —

അവഃ	— അവസ്ഥാൽ സ്ഥിതം
അസ്യ പിതരം	— ഏതല്ലോകപാലകമഗ്നിം
പരേണ യഃ അനു—വേദ	— ആദിത്യേന സഹ അനുക്രമേണ ജാനാതി
(തഥാ)പരഃ	— പരസ്താൽ സ്ഥിതമാദിത്യം
ഏനാ അവരേണ	— അനേനാഗ്നിനാ സഹയഃ അനു വേദ, അഗ്ന്യാദിത്യൌ വ്യതിഹാരേണ ഉപാസ്തേ

(യദ്വാ അടി ഭൂതരജസ്കമസ്യൌ, ഉൽബുദ്ധസത്വൌ, സ്വാധീന മായൌ, ഏകതോഽനാധിഗച്ഛതി)
(സഃ പുരുഷഃ)

കവി—യമാനഃ	— കവിവദാചരൻ ക്രാന്തദർശിത്വ മാത്മനഃ ഖ്യാപയൻ
കഃ ഇഹ പ്ര വോചൽ?	— അസ്മിൻ ലോകേ പ്രബ്രവീതി?
(കിംച) ദേവം മനഃ	— അലൌകികം മനഃ
കുതഃ അധി പ്ര—ജാതം?	— കസ്മാൽ അദൃഷ്ടവിശേഷാൽ ആധിക്യേന ഉൽപന്നം?

അർത്ഥം—താഴെയുള്ള ലോകപിതാവായ, ജഗൽപാലകനായ, അഗ്നിയെ മുകളിലുള്ള ആദിത്യനോടൊപ്പം ക്രമത്തിലറിഞ്ഞും അതുപോലെ മുകളിലുള്ള ആദിത്യനെ താഴെയുള്ള അഗ്നിയായി അറിഞ്ഞും ഉപാസിയ്ക്കുന്നവനാരോ, (അല്ലങ്കിൽ രജസ്സും തമസ്സുമകന്ന് സത്വഗുണപൂർണ്ണതയോടുകൂടി മായയെ ക്കീഴടക്കി, അഗ്ന്യാദിത്യന്മാരെ ഒന്നായിക്കണ്ട് ആർ സേവിയ്ക്കുന്നുവോ) ആ പുരുഷൻ എല്ലാററിൻെറയും അപ്പുറം കാണുന്നവനായി, സ്വയം പ്രഖ്യാപിയ്ക്കുന്നു. അപ്രകാരം ആരുണ്ട് ഈ ലോകത്തിൽ? (തത്വം പറഞ്ഞുതരുന്നു.) പിന്നെ അലൌകികമനസ്സ്, സംസാരത്തിൽ ഒട്ടിപ്പിടിയ്ക്കാത്ത മനസ്സ്, എന്തു ഭാഗ്യവിശേഷം കൊണ്ടാണ് ഒരാളിൽ മികച്ചുണ്ടാവുന്നത്?

19 യേ അർവ്വാഞ്ചസ്താ ഉപരാച ആഹുഃ
ര്യേപരാഞ്ചസ്താ ഉ അർവ്വാച ആഹുഃ
ഇന്ദ്രശ്ചയാചക്രഥുസ്സോമതാനി
ധുരാനയുക്തരജസോവഹന്തി

അന്വയം:—

യേ	— സൂര്യസോമയോശ്ചക്രേവർത്തമാനാ രശ്മയഃ ഗ്രഹാദയശ്ചതൽ പരിഭ്രമണവശേന
അർവ്വാഞ്ചഃ	— അധോമുഖാസ്സന്തി
താൻ ഉ പരാചഃ ആഹുഃ	— താനേവകാലവിദഃ ഊർദ്ധ്വമുഖാൻ ആഹുഃ
(തഥാ പ്രഥമം) യേ	
പരാഞ്ചഃ	— ഊർദ്ധ്വമുഖാഃ
താൻ ഉ അർവ്വാചഃ ആഹുഃ	— താനേവ അധോമുഖാനാഹുഃ
ഹേ സോമ, (ത്വം) ഇന്ദ്രഃ	— ദ്വാദശാനാമാദിത്യാനാമന്യതമഃ
(സഃ) ച (യുവാം) യാ	— യാനി മണ്ഡലപരിഭ്രമണാനി
ചക്രഥുഃ	— കൃതവന്തൌ
താനി രജസഃ	— ലോകം (കർമ്മണി ഷഷ്ഠീ)

ധുരാ ന — ശകടാദൌധുരി
യുക്താഃ വഹന്തി — സംബദ്ധാഃ അശ്വാദയ ഇവ നിർവ്വഹന്തി

അർത്ഥം—സൂര്യചന്ദ്രന്മാരുടെ ചക്രത്തിൽ വർത്തിയ്ക്കുന്ന രശ്മികളും ഗ്രഹാദികളും ചുററുന്നതു കാരണമായി അവ അധോമുഖങ്ങളായി ഭവിയ്ക്കുന്നു, കീഴ്പോട്ടുനോക്കുന്നവയായി തോന്നപ്പെടുന്നു. അവയെത്തന്നെ കാലജ്ഞന്മാർ ഊർധ്വമുഖങ്ങളെന്ന്, മേല്പോട്ടുനോക്കുന്നവയെന്ന് പറയുന്നു. അതുപോലെ ഊർധ്വമുഖങ്ങളായവയെ, അങ്ങിനെ തോന്നുന്നവയെ, അധോമുഖങ്ങളെന്നു പറയുന്നു. അല്ലയോ സോമ, (ചന്ദ്ര) അവിടുന്ന്, ചന്ദ്രാദിത്യന്മാരിൽ പെട്ട ഇന്ദ്രനാണ്. അവിടുന്നും ഇവിടുന്നും (നിങ്ങളും ഇവരും) മണ്ഡലമായി (വട്ടത്തിൽ) ചുററൽ കൊണ്ട് ലോകത്തെ വണ്ടി മുതലായവയുടെ നുകത്തണ്ടിൽ കെട്ടപ്പെട്ട കുതിര മുതലായ വാഹനങ്ങളും പോലെ കൊണ്ടുനടക്കുന്നു.

20 ദ്വാ സുപർണ്ണാ സയുജാ സഖായാ
സമാനം വൃക്ഷം പരിഷസ്വജാതേ
തയോരന്യഃ പിപ്പലം സ്വാദ്വ
ത്ത്യനശ്നന്നന്യോ അഭിചാകശീതി (വ. 17)

അന്വയം:—
(അത്രലൌകികപക്ഷിദ്വയദൃഷ്ടാന്തേന ജീവാത്മപരമാത്മാനൌ സ്തൂയേതേ)

ദ്വാ സു—പർണ്ണാ — സുപതനൌ, ശോഭനഗമനൌ
സ—യുജാ, സഖായാ — സമാനയോഗൌ, സമാനഖ്യാനൌ
സമാനം വൃക്ഷം — ഏകമേവ വൃക്ഷം
പരി സസ്വജാതേ — ആശ്രയതഃ
തയോഃ അന്യഃ സ്വാദു
പിപ്പലം അത്തി — മധുരം പക്വം ഫലം ഭക്ഷയതി
അന്യഃ അനശ്നൻ അഭി
ചാകശീതി — അപരഃ അഭിപശ്യതി

അത്ഥം-(ഇവിടെ ഇരു പക്ഷികളുടെ ദൃഷ്ടാന്തം കൊണ്ട് ജീവാത്മപരമാത്മാക്കളെ സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നു)

നല്ല പറക്കലോട് (ഗമനത്തോട്) കൂടിയ രണ്ടു പക്ഷികൾ യോജിച്ച് ചങ്ങാതികളായി ഒരേ മരത്തെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നു. അവയിൽ ഒന്ന് രുചികരമായ മധുരമായ പഴം കൊത്തിത്തിന്നുന്നു മററത്ത് ഒന്നും തിന്നാതെ നോക്കിയിരിക്കുന്നു.

ജീവാത്മാവിനേയും പരമാത്മാവിനേയുമാണിവിടെ അന്യാപദേശമായി രണ്ടു പക്ഷികളായി വിവക്ഷിക്കുന്നത് പരമാത്മാവിൻെറ ഭാഗമായ ജീവാത്മാവ് സ്വാദുവായ കമ്മഫലം (കമ്മഫലമെപ്പോഴും നല്ലതായാലും തീയതായാലും രുചികരമായിരിക്കും) അനുഭവിക്കുന്നു പരമാത്മാവാകട്ടെ എല്ലാം സാക്ഷിയായി നോക്കിക്കൊണ്ടുന്നു ഒന്നും അനുഭവിക്കുന്നില്ല. വാസ്തവത്തിൽ ഇരുപക്ഷികളും ഒന്നുതന്നെയാണ്

''സമാനേ വൃക്ഷേ പുരുഷോനിമഗ്നോ-
നീശയാ ശോചതിമുഹ്യമാനഃ
ജുഷ്ടം യദാ പശ്യത്യന്യമീശ-
മസ്യമഹിമാനമിതിവീത ശോകഃ''

എന്ന് ആഥവ്വണികന്മാർ മന്ത്രാന്തരംകൊണ്ട് ഇതിനെ വിശദീകരിക്കുന്നു ഒരേ ശരീരത്തിൽ പൂണ്ണനായ പുരുഷൻ പരമാത്മാവ് നിമഗ്നനായി, സ്വയം ഈശ്വരനെങ്കിലും അനീശത്വബുദ്ധികൊണ്ട് മോഹബാധിതനാവുന്നു, ദുഃഖിക്കുന്നു- സംസാരത്തിൽ ഞാൻ സുഖിയാണ്, ദുഃഖിയാണ്, ജനനമരണങ്ങളനുഭവിക്കുന്നു, എന്നെല്ലാം ദുഃഖിക്കുന്നു അപ്പോൾ നിത്യതൃപ്തനും സംസാര ശോകമററവനുമായ പരമേശ്വരനെകാണുന്നു, തന്നിൽനിന്നന്യനല്ലെന്ന ബോധത്താൽ ആത്മവൽക്കരിക്കുന്നു, സാക്ഷാൽകരിക്കുന്നു പിന്നെ ശോകമററ് ദേഹവ്യതിരിക്തനായി, സ്വസ്വരൂപ സാക്ഷാൽകാരത്താൽ താപത്രയവിമുക്തനായി ഭവിക്കുന്നു ഇതാണ് പരമാത്മാവായ പരമേശ്വരൻെറ മഹിമ (വൃക്ഷം എന്നിവിടെ പറയുന്നതു ദേഹത്തെയാണ്)

21 യത്രാ സുപർണ്ണാ അമൃതസ്യ ഭാഗ
മനിമേഷം വിദഥാഭിസ്വരന്തി
ഇനോ വിശ്വസ്യ ഭുവനസ്യ ഗോപാ
സ്സമാധീരഃ പാകമത്രാവിവേശ

അന്വയം:—

യത്ര സു-പർണ്ണാഃ	— ആദിത്യമണ്ഡലേ സുപതനാഃ, ശോഭനഗമനാ രശ്മയഃ
അമൃതസ്യ	— ഉദകസ്യ, വിഷയാസ്പൃഷ്ട ചൈതന്യസ്യ
ഭാഗം	— ഭജനീയമംശമാദായ
അനി-മേഷം	— അനവരതം, അനാരതം
വിദഥാ	— വേദനേന, ജ്ഞാനേന
അഭി-സ്വരന്തി	— അഭിപ്രാപയന്തി, ആവരണാപഗമനേന സ്ഫുരന്തി
(യശ്ച) വിശ്വസ്യ ഭുവനസ്യ ഇനഃ (തഥാ തസ്യൈവ)	— സർവ്വസ്യ ഭൂതജാതസ്യ സ്വാമീ
ഗോപാഃ	— ഗോപയിതാ, രക്ഷിതാ
സഃ ധീരഃ	— പരമേശ്വരഃ ആദിത്യഃ, ധീമാൻ, പ്രാണ്യനുഗ്രഹബുദ്ധിയുക്തസ്സൻ
മാ പാകം	— മാം അപക്വപ്രജ്ഞം
അത്ര ആ വിവേശ	— അസ്മദീയേ ദേഹേ നിയാമകതയാ പ്രവിഷ്ടഃ

അർത്ഥം:—ശോഭനഗമനങ്ങളായ,ഏതാദിത്യമണ്ഡലത്തിലെ രശ്മികൾ വെള്ളത്തിന്റെ അല്ലെങ്കിൽ വിഷയനിവൃത്തമായ ചൈതന്യത്തിന്റെ (അതുതന്നെ അമൃതം) ഭജനീയഭാഗം സ്വീകരിച്ച്, ഇടവിടാതെ, ഒന്നിലും മുഴുകാതെ, കർത്തവ്യബോധമാം ജ്ഞാനത്തോടുകൂടി സ്വയമേവമെത്തിക്കുന്നു; അല്ലെങ്കിൽ അന്ധകാര (അജ്ഞാന) മെന്ന മറവു നീക്കി തെളിവിയറുന്ന എല്ലാ ചരാചരങ്ങളുടെയും സ്വാമിയും രക്ഷകന

മായ, പരമേശ്വരനായ ആ ആദിത്യൻ പ്രാണികളെ അനുഗ്രഹിക്കുന്ന ബുദ്ധിയോടുകൂടിയവനായി, പാകംവരാത്ത അറിവുകൾ മാത്രമുള്ള എന്നെ, എന്റെ ഉള്ളിൽ, വേണ്ടപോലെ നയിയ്ക്കാനും നിയന്ത്രിയ്ക്കാനുമായി പ്രവേശിച്ചിരിക്കുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ സമാധിനിഷ്ഠനും അവിക്രിയനുമായ ആ പരമേശ്വരൻ എന്നെ പരിപക്വമനസ്സനാക്കി രജസ്സും തമസ്സുമൊഴിച്ച്, ഉള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചിരിക്കുന്നു—അതായതു് എന്റെ മനസ്സിൽ ആ തേജസ്സ് ഞാൻ കാണുന്നു.

22 യസ്മിന്വൃക്ഷേമധ്വദസ്സുപർണ്ണാ
നിവിശന്തേസുവതേചാധിവിശ്വേ
തസ്യേദാഹുഃപിപ്പലംസ്വാദ്വഗ്രേ
തന്നോന്നശദ്യഃപിതരംനവേദ

അന്വയം:—

(അത്രവൃക്ഷസ്വരൂപകല്പനയാ അധിദൈവമാദിത്യമാത്മാനഞ്ച പ്രശംസതി)

യസ്മിൻ വൃക്ഷേ	— വൃക്ഷവൽ സർവ്വഫലാശ്രയഭൂതേ
മധു—അദഃ	— (മധ്വിത്യുദകനാമ) ഉദകസ്യ അത്താരഃ
സു—പർണ്ണാഃ	— സുപതനാരശ്മയഃ
അധി വിശ്വേ	— വിശ്വസ്യോപരി
നി—വിശന്തേ	— രാത്രൗ പ്രവിശന്തി
സുവതേ ച	— പുനരുദയകാലേ പ്രകാശം ജനയന്തി
തസ്യ ഇൽ പിപ്പലം	— ആദിത്യവൃക്ഷസ്യൈവപാലകം ഫലം
അഗ്രേ സ്വാദു ആഹുഃ	— ഉപരി, ഉപാസനാനന്തരം രസവദിതി തത്വവിദഃ കഥയന്തി
(ഈദൃശം) പിതരം	— ജഗതഃ പാലയിതാരം
യഃ ന വേദ	— നോപാസ്തേ സഃ
തൽ ന ഉൻ നശൽ	— തൽഫലം ന പ്രാപ്നോതി

അർത്ഥം—(ഇവിടെ വൃക്ഷസ്വരൂപം കല്പിക്കുന്ന ആദിത്യനെയും ആത്മാവിനെയും സ്തുതിക്കുന്നു)

സല്ഫലാശ്രയമായ വൃക്ഷത്തോട് സാദൃശ്യമുള്ള യാതൊരു ആദിത്യങ്കൽ വെള്ളം വലിച്ചെടുക്കുന്ന ഗമനശീലങ്ങളായ രശ്മികൾ രാത്രിയിൽ എല്ലാററിന്നും മുകളിൽ പ്രവേശിയ്ക്കുന്നു, ഒളിഞ്ഞിരിക്കുന്നു വീണ്ടും പ്രഭാതത്തിൽ അവ പ്രകാശമുളവാക്കുന്നു, ആ ആദിത്യവൃക്ഷത്തിൻെറ തന്നെ പോഷകമായ ഫലം ഉപാസനാനന്തരം രസവത്തെന്ന് തത്വവിത്തുകൾ പറയുന്ന ഇപ്രകാരമുള്ള ലോകപിതാവിനെ ജഗൽപാലകനെ ആർ അറിയുന്നില്ലയോ, ഉപാസിയ്ക്കുന്നില്ലയോ അയാൾ ആ ഫലം നേടുന്നില്ല അല്ലെങ്കിൽ വൃക്ഷംപോലെ സ്വസ്ഥനായി അവിക്രിയനായ പരമാത്മാവിൽ ചരസ്വഭാവങ്ങളായ ഇന്ദ്രിയങ്ങൾ ജ്ഞാനമധു കുടിച്ചുകൊണ്ട് ഉറക്കത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു സ്വസ്വവിഷയങ്ങളിൽ നിന്ന് നിവർത്തിച്ച് ആത്മനിർവൃതിയിൽ ലയിക്കുന്നു പ്രബോധത്തിൽ സ്വസ്വവിഷയങ്ങൾ വീണ്ടും തേടുന്നു ഏതാസ്വദിച്ചാൽ പിന്നെ വിശപ്പ്, ദാഹം, മോഹം, ജനനമരണങ്ങൾ, എന്നിവയില്ലയോ ആ അമൃതസമമായ ജ്ഞാനം ക്രമേണ പ്രാപിക്കുന്നു (ഇടയ്ക്ക് വിഷയങ്ങളിൽ മുഴുകിയാലും സ്ഥായിയായ പരമേശ്വരധ്യാനം മനസ്സിൽ, അന്തഃകരണത്തിൽ അലിഞ്ഞുനിൽപുണ്ടെങ്കിൽ തൽപദപ്രാപ്തി സുസാദ്ധ്യമെന്ന് സൂചിപ്പിക്കുന്നു)

23 യദ്ഗായത്രേ അധിഗായത്രമാഹിതം

ത്രൈഷ്ടുഭാദ്വാ ത്രൈഷ്ടുഭം നിരതക്ഷത

യദ്വാജഗജ്ജഗത്യാഹിതം പദം

യ ഇത്തദ്വിദുസ്തേ അമൃതത്വമാനശുഃ

അന്വയം,—

ഗായത്രേ അധി ഗായത്രം

ആ-ഹിതം (ഇതി) യൽ — പ്രാഥമ്യാൽ സവൈസ്തുത്യത്വാച്ച ഗായത്രീഭ്യഃ അധി ഉപരി തത്ര ആഗ്നേയം പദം പ്രഥമസൃഷ്ടത്വാൽ ഗായതി, ത്രായതേച ഇതി വ്യുല്പത്ത്യാ അഗ്നിഃ ഗായത്രഃ, ഭൂമ്യാം അഗ്നിഃ സ്ഥാപിതഃ ഇതിയൽ

(തഥാ) ത്രൈഷ്ടുഭാൽ വാ

ത്രൈഷ്ടുഭം — വൃഷ്ടിപജ്ജന്യവിദ്യുദ്രൂപ ത്രിസ്തോഭയുക്താൽ, അന്തരിക്ഷാൽ ഊർദ്ധ്വാധസ്തിര്യഗ് ലക്ഷണസ്തോഭത്രയോപേതം വായും ച (വാശബ്ദശ്ചാർത്ഥേ)

നിഃ-അതക്ഷത — ദേവാഃ സാധുസമ്പാദിതവന്തഃ ഇതിയൽ

വാ ജഗതി — അഥവാ സർവ്വൈർഗ്ഗന്തവ്യേ തൃതീയഭൂതേ ദ്യുലോകേ

ജഗൽ പദം — ഗമനശീലമാദിത്യരൂപം സ്ഥാനം

ആ-ഹിതം യൽ — സ്ഥാപിതം ഇതി യൽ

തൽ — ഇദം ത്രിഷുസ്ഥാനേഷു അഗ്ന്യാദീനാം ത്രയാണാം പദാധാനം

യേ ഇൽ വിദുഃ — യേ ഏവ നരാഃ ജാനന്തി

തേ അമൃത-ത്വം ആനശുഃ — അമരണരൂപം പദമാപ്നുവന്തി

അർത്ഥം—ഗായത്രിയെന്നാൽ ഗാനം ചെയ്യുന്ന, ത്രാണം (രക്ഷണം) ചെയ്യുന്ന എന്നർത്ഥം. പ്രജാപതിയുടെ മുഖത്തുനിന്നു് ആദ്യം സൃഷ്ടിയ്ക്കപ്പെട്ടതാകയാലും, അതിന്റെ സവ്വാദരണീയതകൊണ്ടും ഗായത്രിയെന്നാൽ ഭൂമി; ഗായത്രൻ അഗ്നി. അപ്പോൾ ഭൂമിയിൽ അഗ്നി സ്ഥാപിതമായതു് യാതൊന്നോ, പിന്നെ മഴ, മുകിൽ, മിന്നൽ എന്നീ മൂന്നു സ്തോഭങ്ങളോടുകൂടിയ വായു, ഇതു് മൂന്നിന്റെ സ്ഥാനമായ അന്തരിക്ഷത്തിൽ നിന്നുദ്ഭവമായതു് യാതൊന്നോ, അല്ലെങ്കിൽ മൂന്നാമത്തെ സ്ഥാനമായ ദ്യോവിൽ ഗമനശീലമുററ ആദിത്യരൂപമായ സ്ഥാനം സ്ഥാപിതമായതു് യാതൊന്നോ ഈ മൂന്നു സ്ഥാനങ്ങളിലുമുള്ള അഗ്നി, വായു, ആദിത്യൻ എന്നിവരുടെ കാൽവെപ്പ്, യാവർ തന്നെ അറിയുന്നുവോ, അവർ അമരന്മാരായ, ശാശ്വതമായ സ്ഥാനം പ്രാപിയ്ക്കുന്നു. (ഈ ഋക്കിന്നു് യജ്ഞസംബന്ധമായും അർത്ഥം പറയുന്നു. ഗായത്രം പ്രാതസ്സവനം, ത്രൈഷ്ടുഭം മാധ്യന്ദിനസവനം, ജാഗതം തൃതീയസവനം എന്നു പ്രമാണപ്രകാരം മൂന്നു സവനങ്ങളിൽ അധിഷ്ഠിതങ്ങളായ മന്ത്രങ്ങളെയാണു് പരാമർശിക്കുന്നതെന്നു്.)

24 ഗായത്രേണ പ്രതി മിമീതേ അർക്ക
മർക്കേണ സാമ ത്രൈഷ്ടുഭേന വാകം
വാകേന വാകം ദ്വിപദാ ചതുഷ്പദാ
ക്ഷരേണ മിമതേ സപ്ത വാണീഃ

അന്വയം:—

ഗായത്രേണ — ഗായത്രേണച്ഛന്ദസാ (ഉപലക്ഷണം) അന്യൈരപിച്ഛന്ദോഭിശ്ച

അർക്കം — അർച്ചനസാധനം മന്ത്രം

പ്രതി മിമീതേ — പ്രത്യേകം പരിച്ഛിനത്തി, പ്രതിമന്ത്രം ഛന്ദസാ ഉപനിബദ്ധം

അർക്കേണ സാമ — മന്ത്രേണ ഗായത്രരഥന്തരസംജ്ഞകം സാമ പ്രതിമിമീതേ

ത്രൈഷ്ടുഭേന വാകം — ദ്വിവാരത്രിവാരാവൃത്തേന ദ്വ്യൃചത്ര്യൃചരൂപം സൂക്തമനുവാകം

വാകേന വാകം — വർഗ്ഗം, അനുവാകം മിമീതേ

ദ്വി-പദാ ചതുഃ-പദാ — പാദദ്വയസംബദ്ധവിരാഡാദിച്ഛന്ദോനിബദ്ധമന്ത്രരൂപേണ, ചതുഷ്പദാ, പാദചതുഷ്ടയോപേതേനാനുഷ്ടുബാദിമന്ത്രരൂപേണ അനുവാകം

(കിംച) അക്ഷരേണ സപ്ത വാണീഃ — അക്ഷരേണൈവ സപ്തച്ഛന്ദാംസി

മിമതേ — നിർമ്മാണം കുർവ്വന്തി

(അക്ഷരൈഃ പാദാഃ, പാദൈശ്ഛന്ദാംസി പരിമീയന്തേ)

ഭാഷ്യം—ഗായത്രം മുതലായ ഛന്ദസ്സുകളെക്കൊണ്ടാണ് അർച്ചനസാധനമായ മന്ത്രം നിബന്ധിച്ചിട്ടുള്ളത്. ഓരോ മന്ത്രവും ഛന്ദോനിബദ്ധമാണ്. മന്ത്രംകൊണ്ട് ഗായത്രരഥന്തരം എന്ന പേരായ സാമം നിബദ്ധമാണ്. രണ്ടും മൂന്നും പ്രാവശ്യമാവർത്തിച്ച്, രണ്ട് ഋക്കും മൂന്ന് ഋക്കുകളുള്ള ത്രൈഷ്ടുഭത്താൽ സൂക്ത

മുണ്ടാവുന്നു. വാകംകൊണ്ട്, ഇരുപദങ്ങൾ ബന്ധിച്ച വിരാട് മുതലായ ഛന്ദസ്സിലും നാലുപദങ്ങൾ ബന്ധിച്ച അനുഷ്ടുപ് മുതലായ ഛന്ദസ്സിലുമുള്ള മന്ത്രത്താൽ അനുവാകം (വർഗ്ഗം) ഉണ്ടാവുന്നു. അക്ഷരങ്ങളാൽ മാത്രമാണ് ഏഴു ഛന്ദസ്സുകളുടെ നിർമ്മാണം ചെയ്യുന്നതു്. (അക്ഷരങ്ങളാൽ പാദം, പാദങ്ങളാൽ വൃത്തം)

25 ജഗതാസിന്ധും ദിവ്യസ്തഭായ
രഥംതരേ സൂര്യം പര്യപശ്യൽ
ഗായത്രസ്യ സമിധസ്തിസ്ര ആഹു
സ്തതോമഹ്നാ പ്രരിരിചേമഹിത്വാ (വ. 18)

അന്വയം:—

(ജഗതീച്ഛന്ദസ്ഥായാം ഋചിഉൽപന്നം സാമ ജഗൽ തേന ബ്രഹ്മാ സൃഷ്ടികാലേ)

ജഗതാ സിന്ധും ദിവി

അസ്തഭായൽ	— സ്യന്ദനശീലമുദകം സ്തംഭിതവാൻ
രഥം-തരേ	— ഏതന്നാമകേ സാമ്നി സ്തംഭിതം
സൂര്യം പരി അപശ്യൽ	— പ്രജാപതിഃ പരിദൃഷ്ടവാൻ
ഗായത്രസ്യ	— ഗായത്ര്യാമുൽപന്നസ്യ സാമ്നഃ
സം—ഇധഃ തിസ്രഃ ആഹുഃ	— സമിന്ധനാഃ വിക്രേതീഃ, പാദത്രയമാഹുഃ
തതഃ മഹ്നാ മഹി—ത്വാ	— ബലേന മഹത്വേന ച
പ്ര രിരിചേ	— പ്രരിച്യതേ

(ഗായത്രീഛന്ദസാം കനിഷ്ഠാസതീബലേന മഹത്വേന ച സർവ്വാണിഛന്ദാസ്യതിക്രാമതി)

അർത്ഥം—ജഗതീഛന്ദസ്സിലുള്ള സാമത്തിന്നു് ജഗത്തെന്നു പേർ. അതിനാൽ സൃഷ്ടികാലത്തിൽ ബ്രഹ്മാവു് ദ്യോവിൽ ഒഴുകുന്ന വെള്ളം (മേലത്രപത്തിൽ) സ്തംഭിപ്പിച്ചുനിർത്തി. രഥന്തരം എന്ന സാമത്തിൽ പ്രജാപതി സൂര്യനെ കണ്ടു. ഗായ

ത്രത്തിലുള്ള സാമത്തിന്ന് വികൃതികളും, പാദങ്ങളും മൂന്നായി പറയുന്നു. അപ്രകാരമാണെങ്കിലും സ്വബലംകൊണ്ടും മഹത്വം കൊണ്ടും ഗായത്രി സ്വതേ അതു് ഛന്ദസ്സുകളിൽ ഇളയതെങ്കിലും മറ്റെല്ലാ ഛന്ദസ്സുകളെയും അതിശയിച്ചു നില്ക്കുന്നു.

26 ഉപഹ്വയേസുദുഘാംധേനുമേതാം
സുഹസ്തോഗോധുഗുതദോഹദേനാം
ശ്രേഷ്ഠംസവംസവിതാസാവിഷന്നോ
ഭീദ്ധോഘർമ്മസ്തദുഷുപ്രവോചം

അന്വയം:—

(അഹം ഹോതാ)

സു-ദുഘാം	—	സുഷ്ഠു ദോഗ്ധ്രീം
ഏനാം ഏതാം ധേനും	—	ഉദകേനാഗച്ഛന്തീം, പ്രീണയിത്രീം മേഘലക്ഷണാം ഗാം
ഉപ ഹ്വയേ	—	ഉപേത്യാഹ്വയാമി
സു-ഹസ്തഃ, ഗോ-ധുക്	—	ശോഭനഹസ്തഃ, ദോഹനകുശലഃ ആദിത്യഃ
ദോഹത്	—	ദോഗ്ധി
(തദർത്ഥം) സവിതാ	—	സർവ്വസ്യാനുജ്ഞാതാപരമേശ്വരഃ
നഃ ശ്രേഷ്ഠം സവം	—	അസ്മദീയം പ്രശസ്യംവർഷം
ഉത സാവിഷത്	—	അപിച അനുജാനാതു
(യത്) ഘർമ്മഃ		
അഭി-ഇദ്ധഃ	—	അഭിദീപ്തഃ
തത് ഉ സു പ്ര വോചം	—	തസ്മാത് സുഷ്ഠുബ്രവീമി (ഉപ ഹ്വയേ ഇതി)

അർത്ഥം—ഹോതാവായ ഞാൻ നല്ലപോലെ കറവുള്ള, ധാരധാരയായി ഒഴുകിവരുന്ന ഹർഷദാത്രിയായ മുകിൽപ്പയ്യിനെ അടുത്തുചെന്ന് വിളിക്കുന്നു. ശോഭനഹസ്തനും നല്ല കറവുകാരനായ ആദിത്യനിതാ കറക്കുന്നു. അതിന്നുവേണ്ടി എല്ലാ കർ

ങ്ങളുടെയും അനുജ്ഞാതാവായ പരമേശ്വരൻ സ്തുത്യർഹമായ വർഷത്തെ അനുവദിച്ചരുളട്ടെ. വേനൽ കത്തിയെരിയുന്നതുകൊണ്ടാണ് ഞാൻ വിളിക്കുന്നു എന്നു പറയുന്നത്. (യാഗാർത്ഥം പാൽ കറക്കാൻ പശുവിനെ വിളിക്കുന്നു എന്നും അർത്ഥം പറയാം.)

27 ഹിങ്ങ്കൃണ്വതീവസുപത്നീവസൂനാം
വത്സമിച്ഛന്തീമനസാഭ്യാഗാൽ
ദുഹാമശ്വിഭ്യാംപയോ അഘ്ന്യേയം
സാവർദ്ധതാം മഹതേ സൌഭഗായ

അന്വയം:-

(യഥാ ആഹൂതാ ഗൌഃ)
ഹിങ്ങ്-കൃണ്വതീ — വർഷണായ ശബ്ദയന്തീ
വസൂനാം വസു-പത്നീ — ഗോസസ്യാദി ധനാനാം പാലയിത്രീ
മനസാ വത്സം ഇച്ഛന്തീ — വത്സവൽപ്രിയം ലോകം പ്രീണയിതും
അഭി ആ അഗാൽ — അഭ്യാഗമൽ
ഇയം അഘ്ന്യാ — അഹന്തവ്യാ, പ്രസ്തുത്യാ
അശ്വി-ഭ്യാം പയഃ ദുഹാം — വ്യാപ്താഭ്യാം സ്ഥാവര ജംഗമാഭ്യാം ഉദകം ദുഗ്ധാം
സാ മഹതേ സൌഭഗായ — പ്രവൃദ്ധായ സൌഭാഗ്യായ
വർദ്ധതാം — പ്രവൃദ്ധാഭവേത്തു

അർത്ഥം-വിളിയ്ക്കപ്പെട്ട ആ മേഘപ്പശു വർഷണശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ചുകൊണ്ട്, പശു സസ്യാദി ധനങ്ങളുടെ രക്ഷാകർത്രിയായി, മനസ്സുകൊണ്ട് തന്റെ കുട്ടിപോലെയുള്ള ലോകത്തെ സന്തോഷിപ്പിക്കാനായി ഇതാ വന്നുചേർന്നു. ആരാലും ഹനിയ്ക്കപ്പെടരുതാത്തവളും, വന്ദനീയയുമായ ഇവൾ വ്യാപ്തങ്ങളായ സ്ഥാവരജംഗമങ്ങൾക്കുവേണ്ടി വെള്ളം കറന്നുകൊടുക്കുന്നു. അവൾ മഹത്തായ സൌഭാഗ്യത്തിന്നുവേണ്ടി പ്രവൃദ്ധയായി ഭവിക്കട്ടെ (ഇതിലും പശു എന്നർത്ഥത്തിൽ വിശേഷണങ്ങളും മററും യോജിപ്പിക്കാവുന്നതാണ്.)

28 ഗൌരമീമേദനുവത്സം മിഷന്തം
മൂർധാനംഹിങ്ങ്ങകൃണോന്മാതവാ ഉ
സൃക്വാണംഘർമ്മമഭിവാവശാനാ
മിമാതിമായും പയതേപയോഭിഃ

അന്വയം —

(മേഘരൂപാ) ഗൌഃ

മിഷന്തം	— വൃഷ്ടിരൂപക്ഷീരാഭാവേന നിമീലിതാക്ഷം
വത്സം അനു അമീമേത്	— ലോകാഖ്യം പുത്രമനുസൃത്യ പ്രാപ്യ ശബ്ദംകരോതി
(വത്സസ്യ) മൂർധാനം	
ഉ മാതവൈ	— മാതും, നിർമ്മാതും, സസ്യാദി യുക്തം കർത്തും
ഹിങ് അകൃണോത്	— ഹിങ്കാരശബ്ദം അകരോത്
(കിം ച) സൃക്വാണം	
ഘർമ്മം	— ഫലസ്യ സ്രഷ്ടാരം ദീപ്തം (പുത്രം)
അഭി വാവശാനാ	— അഭിലക്ഷ്യ ഭൃശം കാമയമാനാ
പയഃ—ഭിഃ പയതേ	— ഉദകൈഃ പ്യായതേ
മായും മിമാതി	— ശബ്ദം നിർമ്മാതി, കരോതി

അർത്ഥം—മേഘരൂപയായ പശു കണ്ണടച്ച ലോകമാകുന്ന കുട്ടിയെ പ്രാപിച്ച് ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന കുട്ടിയുടെ തല യിൽ, ഭൂമിയിൽ, സസ്യാദികളുണ്ടാവാൻ ഹിങ്കാരശബ്ദം (പൊന്മഴ പെയ്യുന്ന ശബ്ദം) ഉണ്ടാക്കുന്നു കൂടാതെ കമ്പംകൊ ണ്ട് ഫലം സൃഷ്ടിക്കുന്ന പ്രകാശമാന് ലോകത്തെ (മകനെ) കണ്ട് സന്തുഷ്ടയായി വെള്ളത്താലെങ്ങും വർദ്ധിക്കുന്നു, ശബ്ദമു ണ്ടാകുന്നു (ഇതിലും കേവലം പശു എന്നർത്ഥം പറയാം)

29 അയം സശിങ്ക്തേയേന ഗൌരഭീവ്യതാ
മിമാതിമായും ധ്വസനാവധിശ്രിതാ,
സാചിത്തിഭിന്നിഹിചകാര മർത്യം
വിദ്യുദ്ഭവന്തീ പ്രതിവവ്രിമൌഹത

അന്വയം:—

സഃ അയം (വത്സഃ)
ശിങ്ക്തേ — അവ്യക്തധ്വനിം കരോതി
യേന (വത്സേന) ഗൌഃ
അഭി—വൃതാ — മാതാ ആഗത്യാഭിതോ വേഷ്ടിതാ ഭവതി
(കിംച സാ ഗൌഃ)
ധ്വസനൌ അധി ശ്രിതാ — ധ്വസനസ്ഥാനേ, മേഘസ്ഥാനേ അധിഷ്ഠിതാ
മായും മിമാതി — ശബ്ദം കരോതി
സാ ചിത്തി—ഭിഃ — ദ്യോതമാനലക്ഷണൈഃ കർമ്മഭിഃ
മർത്യം നി ചകാര ഹി — നീചൈഃ കരോതി, മനുഷ്യാൻ പ്രണതാൻ കരോതി, ഓഷധ്യാദികം ഫലേനാവനതം കരോതി
(കിംച) വി—ദ്യുൽ ഭവന്തീ — വിദ്യുതി വിദ്യോതമാപദ്യമാനാ
വവ്രിം പ്രതി ഔഹത — രൂപം ഉപസംഹരതി, ഉദകലക്ഷണം രൂപം പുനരാദത്തേ, പുനർഘർമ്മകാലേ രശ്മിദ്വാരാ വൃഷ്ടമുദകമാദത്തേ

അർത്ഥം—(വർഷപ്രവേത്തിൽ) ലോകമാകുന്ന കട്ടി അവ്യക്തശബ്ദങ്ങളം പുറപ്പെട്ടവിക്കുന്നു. (പക്ഷികളം, തവളകളം മുതലായവയുടെ ശബ്ദങ്ങളം) അമ്മയായ മേഘപശു ത്താട്ടത്തു നിൽത്തപ്പെട്ട അതിനെ ചുററിപ്പിടിച്ചപോലെ നില്പായി. കൂടാതെ ആ പശു മേഘസ്ഥാനത്തു നിന്നുകൊണ്ടു ശബ്ദം പുറപ്പെട്ടവിക്കുന്നു. അവളം പ്രകാശമിയന്ന കർമ്മങ്ങളാൽ, ഫ

ലപ്രകാശങ്ങളായ വൃത്തികളാൽ, മനുഷ്യരെ തലകനിപ്പിക്കുന്നു, സസ്യാദികളെ കായ് പഴങ്ങളാൽ കനിയിക്കുന്നു. പിന്നെ ഇടിമിന്നലിൽ പ്രകാശമിയറ്റിക്കൊണ്ട് തന്റെ രൂപം പിൻവലിക്കുന്നു. താൻ പെയ്തുണ്ടാക്കിയ വെള്ളത്തെ വേനലിൽ രശ്മികൾ വഴിക്ക് വീണ്ടും വലിച്ചെടുക്കുന്നു. (ഇതിലും കേവല പശുവായി അർത്ഥം പറയാം.)

30 അനച്ഛയേ തുരഗാതു ജീവ
മേജദ്ധ്രുവം മധ്യ ആപസ്ത്യാനാം
ജീവോ മൃതസ്യ ചരതി സ്വധാഭി
രമർത്ത്യോ മർത്ത്യേനാ സയോനിഃ (പ. 19)

അന്വയം:—

അനത് — പ്രാണധാരണം കുർവ്വൻ
ജീവം തുര–ഗാതു — ശ്വാസവ്യാപാരായ ശീഘ്രഗമനം സത്
എജത് — ചേഷ്ടത്, പ്രാണധാരണയുക്തം
(തത്) ശയേ — ശേതേ, വർത്തതേ
(പശ്ചാത് പ്രാണാപഗമനാനന്തരം ഉക്തവിലക്ഷണം സത്)
ധ്രുവം — അവിചലിതം സത്
പസ്ത്യാനാം മധ്യേ ആ — ഗൃഹാണാം മധ്യേ ആശേതേ, സ്ഥാണുവത്തിഷ്ഠതി
മൃതസ്യ ജീവഃ — ശരീരസ്യ സംബന്ധീ ജീവഃ
മർത്ത്യേന — മരണധർമ്മകേണ ശരീരേണ
സ–യോനിഃ — പൂർവ്വം സമാനോല്പത്തിസ്ഥാനഃ
അമർത്ത്യഃ — അമരണസ്വഭാവഃ (യദ്യപി ജീവസ്യ നജന്മാസ്തി തഥാപി വപുഷന്നുൽഭാവാൽ തൽസംബന്ധേനോപചര്യതേ)
സ്വധാഭിഃ ചരതി — പുത്രാദ്യൈഃ സ്വധാകാര പൂർവ്വകൈഃ അന്നൈഃ വർത്തതേ

അത്ഥം—പ്രാണൻ ധരിയ്ക്കുന്ന ജീവൻ സ്വസ്വകൃത്യങ്ങളിൽ വ്യാപൃതനായി ചേഷ്ടയോടുകൂടി വർത്തിയ്ക്കുന്നു. പ്രാണൻ പോയ ശേഷം ചലനരഹിതനായി തന്റെ തന്റെ ഗൃഹങ്ങളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ തൂണുപോലെയിരിക്കുന്നു. ശരീരത്തെപ്പററിയിടത്തോളം മരണപ്പെട്ട ജീവൻ ശരീരമുണ്ടെന്ന നിലയിൽ സങ്കല്പിച്ച് പുത്രന്മാരാൽ സ്വധാരൂപത്തിൽ (ശ്രാദ്ധാന്നരൂപത്തിൽ) കൊടുക്കപ്പെട്ട അന്നങ്ങളോടുകൂടി വർത്തിക്കുന്നു. മരണപ്പെട്ട ജീവൻ ശരീരമുണ്ടെന്ന നിലയിൽ സങ്കൽപിച്ച എന്നു പറയുന്നിടത്ത് സ്ഥൂലശരീരമെന്നല്ല, സൂക്ഷ്മശരീരമെന്നാണത്ഥം.)

31 അപശ്യംഗോപാമനിപദ്യമാന
മാചപരാചപഥിഭിശ്ചരന്തം
സസധ്രീചീസ്സവിഷൂചീർവ്വസാന
ആവരീവർത്തിഭുവനേഷ്വന്തഃ

അന്വയം:—

(അഹം) ഗോപാം	— സർവ്വസ്യ ലോകസ്യവൃഷ്ടി പ്രകാശാദിനാ ഗോപയിതാരം
അനി—പദ്യമാനം	— കദാചിദപി അവിഷണ്ണം (അനിഷണ്ണം)
(തഥാ) പഥി—ഭിഃ ആ ച പരാ ച ചരന്തം	— ഉദയപ്രഭൃതി ആമധ്യാഹ്ന മാഗച്ഛന്തം മധ്യാഹ്നപ്രഭൃതി ആസായം പരാങ്മുഖം ഗച്ഛന്തം
അപശ്യം	— യാഥാത്മ്യേന പശ്യേയം
(കിംച) സഃ സധ്രീചീഃ	— സഹാഞ്ചതീഃ
സഃ വിഷൂചീഃ	— വിഷ്വഗഞ്ചതീഃ, രാത്രാവപി ചന്ദ്രഭൌമാദിത്യാനാം പ്രകാശയിത്രീഃ ത്വിഷഃ
വസാനഃ	— ആച്ഛാദയൻ
ഭുവനേഷു അന്തഃ	— ഭുവനൈകദേശേഷു മധ്യേ
ആ വരീവർത്തി	— ഉദയാസ്തമയം കുർവ്വൻ പുനഃ പുനരാവർത്തതേ (തമപശ്യം)

അത്ഥം–സവ്വലോകത്തിന്നും മഴ, വെളിച്ചം മുതലായവ യാൽ രക്ഷിതാവായി ഒരിയ്ക്കലും വല്ലായ്മയോ ക്ഷീണിച്ചിരി പ്പോ ഇല്ലാത്തവനായി, തന്റെ മാർഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ ഉദയം മുതൽ ഉച്ചവരെ കയറിയും, ഉച്ച മുതൽ അസ്തമയം വരെ ഇറങ്ങി യും ചലിയ്ക്കുന്ന ആദിത്യനെ കാണാവൂ പിന്നെ അവിടുന്ന് തന്റെ ഒപ്പംനില്ക്കുന്ന തേജസ്സുകളാൽ രാത്രിയിൽ ചന്ദ്രനെയും അഗ്നിയെയും പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന തേജസ്സുകളാൽ സ്വയം കൂടി ഭുവനങ്ങളിൽ ഒരു ഭാഗത്താല്ലങ്കിൽ മറ്റൊരു ഭാഗത്ത് ഉദയാ സ്തമയങ്ങൾ ചെയ്തുകൊണ്ട് വീണ്ടും വീണ്ടും ആവത്തിയ്ക്കുന്ന ആ ദേവനെ കാണാവൂ (സൂര്യൻ ചരിക്കുന്നതായി വേദത്തിൽ പലയിടങ്ങളിലും പറഞ്ഞുകാണും എന്നാൽ യഥാത്ഥത്തിൽ ചരിക്കുന്നു എന്ന് പറയുന്നതായി അത്ഥമെടുക്കേണ്ടതില്ല ദ്രഷ്ടാവായ *മനുഷ്യന്റെ തോന്നലനുസരിച്ച്* പറയുന്നതായി മാത്രമേ കണക്കാക്കേണ്ടതുള്ളു ഈ മന്ത്രത്തിൽ ഭുവനേഷ്വന്തഃ (ഭുവനൈകദേശേഷുമധ്യേ) ഉദയാസ്തമയങ്ങൾ നടത്തുന്ന എ ന്ന പ്രസ്താവം കൊണ്ട് സൂര്യൻ ഭൂമിയിൽ ഒരിടത്ത് അദൃശ്യ നാകുമ്പോൾ മറ്റൊരിടത്ത് ദൃശ്യനാകുന്ന സംഗതി എടുത്തു പറയുന്നു)

32 യ ഈം ചകാര ന സോ അസ്യ വേദ
യ ഈം ദദശ ഹിരുഗിന്നു തസ്മാത്
സ മാതുര്യോനാ പരിവീതോ അന്ത
ബ്ബഹുപ്രജാ നിരൃതിമാവിവേശ

അന്വയം –

യഃ ഈം ചകാര	— ഏനം ഗഭം കരോതി
സഃ അസ്യ (ഗഭം)	
ന വേദ	— ഏനം ഗഭം ന ജാനാതി
യഃ (ചമാതൃഗഭസ്ഥം)	
ഈം ദദശ	— അന്തമാനേന ദശയതി
തസ്മാത് (ദ്രഷ്ടുസ്സകാശാത്	
സഃ) ഹിരുക് ഇത് ന	— അത്യന്തമന്തഹിതമേവവല്ല

(അത്രാനഭവം സർവ്വം ജന്മാന്തരേ ലോകാന്തരേവാ)

സഃ മാതുഃ യോനാ — താദൃശഃ ജനന്യാഃയോനൌ

അന്തഃ പരി-വീതഃ — ഉൽബജരായുഭ്യാം പരിതോ വേഷ്ടിതസ്സൻ

ബഹു-പ്രജാഃ — ബഹുജന്മഭാക്

(ഏവം) നിഃ-ഋതിം

ആ വിവേശ — ഗർഭദുഃഖമനഭവൻ നിരൃത്യ ഭിധാനം പ്രദുഃഖമനഭവേതി

(തൽ പരിഹാരായ ആത്മജ്ഞാതവ്യഃ)

അർത്ഥം—ഏവൻ ഗർഭമുൽപാദിപ്പിച്ചുവോ, (അല്ലെങ്കിൽ കൃഷിവാണിജ്യാദികളിൽ പ്രവർത്തിച്ചുവോ) അവൻ അതിൻെറ തത്വം, സ്വാഭ്രതമായ ഗർഭത്തെ അറിയുന്നില്ല. ഏവൻ മാതാവിൻെറ വയററിൽ ഇരുന്നവനായി തന്നെ അനുമാനംകൊണ്ടു് കാണുന്നു, ആ കാണുന്നവൻെറ അടുക്കൽ അതത്യന്തം അന്തർഹിതമാണു്, നിഗൂഢമാണു്. അനുമാനംകൊണ്ടുള്ള ആ അനുഭവവും ജന്മാന്തരത്തിലൊ, ലോകാന്തരത്തിലൊ ഇല്ലതാനും. അതാതു് അമ്മയുടെ യോനിയിൽ (ഗർഭപാത്രത്തിൽ) തോൽ പാടയാലും മറുപിള്ളയാലും ചുററപ്പെട്ടു് (ജീവി) അധിക ജനനഭാക്കായി ഭവിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരം ഗർഭജനനദുഃഖമനുഭവിച്ചു് നിരൃതി എന്ന മഹാദുഃഖം അനുഭവിക്കുന്നു. (നിരൃതി ആയുഃക്ഷയകാരിണിയായ പാപദേവത) അതിൻെറ പരിഹാരത്തിന്നു് ആത്മജ്ഞാനം മാത്രം മാർഗ്ഗം

33 ദ്യൌർമ്മേ പിതാജനിതാനാഭിരത്ര

ബന്ധുർമ്മേമാതാപൃഥിവീമഹീയം

ഉത്താനയോശ്ചമ്വോ൨ ൨ര്യോനിരന്ത

രത്രാപിതാദുഹിതുർഗ്ഗർഭമാധാൽ

അന്വയം:—

(ദീർഘതമാഃ ബ്രവീതി)

മേ ദ്യൗഃ പിതാ	— പാലകഃ
(അപി ച) ജനിതാ	— ജനയിതാ, ഉൽപാദയിതാ
നാഭിഃ അത്ര	— ഭൗമോരസോത്രതിഷ്ഠതി, തത ശ്ചാന്നം, അന്നാദ്രേതഃ, രേതസോ മനുഷ്യഃ, ഇതിരസസ്യാത്ര സൽഭാവാത്
(അത ഏവ) ബന്ധുഃ	— ബന്ധികാ
ഇയം മഹീ പൃഥിവീ മേ മാതാ	— മാതൃസ്ഥാനീയാ, സോൽപ്പന്നേ നൌഷധ്യാദിനാപോഷയിത്രീ
(കിം ച) ഉത്താനയോഃ	— ഊർധ്വതാനയോഃ
ചമ്വോഃ	— സർവ്വസ്യ അത്ര്യാഃ, ഭോഗ സാധനയോഃ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യോഃ
അന്തഃ യോനിഃ	— മധ്യേ സർവ്വഭൂതനിർമ്മാണാത്മകമന്തരിക്ഷം (വർത്തതേ)
അത്ര പിതാ	— അസ്മിന്നന്തരിക്ഷേ ദ്യുലോകഃ അധിഷ്ഠാത്ര്യധിഷ്ഠാനയോഃ അഭേദേന ആദിത്യഃ സ്വരശ്മിഭിഃ
ദുഹിതുഃ	— ദൂരേനിഹിതായാഃ
ഗർഭം	— സർവ്വോൽപാദനസമർത്ഥം വൃഷ്ട്യുദകലക്ഷണം
ആ അധാത്	— സർവ്വതഃ കരോതി

അർത്ഥം—എനിക്കു ദ്യോവാണ് പാലകൻ പാലകൻ മാ
മല്ല, ജനയിതാവ്, ഉൽപാദയിതാവ് (ശരിക്കു് അച്ഛൻ) രസ
(ജലം) രസത്തിൽ നിന്നു് അന്നം, അന്നത്തിൽ നിന്നു് ശു
ക്ലത്തിൽ നിന്നു് ജനനം, എന്ന പാരമ്പര്യമനുസരി
രസാവസ്ഥാനത്താൽ എന്നെ ബന്ധിക്കുന്ന ഈ മഹതി
യ ഭൂമി എനിക്കമ്മയാണ്; തന്നിലുൽപന്നങ്ങളായ സസ്യാ
കളാൽ എന്നെ പോഷിപ്പിക്കുന്ന, വളർത്തുന്നവളാണ്. ഇ
തെ എല്ലാ ഉൽകൃഷ്ടഭോഗവിഭവങ്ങളോടും കൂടിയ ദ്യാവാപൃ
ഥിവികളുടെ മധ്യമായ, സർവ്വ ചരാചരനിർമ്മാണാത്മകമ

അന്തരിക്ഷം വർത്തിയ്ക്കുന്നു. അവിടെ അച്ഛനായ ദ്യോവു് അധിഷ്ഠാതാവിന്നും അധിഷ്ഠാനത്തിന്നും (ഇരിയ്ക്കുന്നവന്നും ഇരിപ്പിടത്തിന്നും) ഭേദം കൂടാതെ (ആദിത്യൻ) ദൂരേ അയയ്ക്കപ്പെട്ട (മകളായ) ഭൂമിയ്ക്കു സർവ്വസമൃദ്ധികരമായ വൃഷ്ടിഗർഭം (മഴയുടെ ഗർഭത്തിൽ നിന്നാണല്ലൊ സസ്യാദികൾ ജനിയ്ക്കുന്നതു്, ആ ഗർഭം) ഉല്പാദിപ്പിയ്ക്കുന്നു. (മകൾ എന്നർത്ഥത്തിലുള്ള ദുഹിതാ എന്ന പദത്തിന്നു് ദൂരേ അയയ്ക്കപ്പെട്ടവൾ എന്നു് അർത്ഥം പറഞ്ഞിരിയ്ക്കുന്നു. മകൾ അന്യന്നു് കൊടുക്കപ്പെട്ടു് സ്വഗൃഹത്തിൽ നിന്നു് അയയ്ക്കപ്പെടുന്നവളാണല്ലൊ.)

34 പൃച്ഛാമിത്വാപരമന്തം പൃഥിവ്യാഃ
പൃച്ഛാമിയത്ര ഭുവനസ്യ നാഭിഃ
പൃച്ഛാമിത്വാ വൃഷ്ണോ അശ്വസ്യരേതഃ
പൃച്ഛാമി വാചഃ പരമം വ്യോമ

അന്വയം:—

(ഹേ യജമാന,) (കിം) പൃഥിവ്യാഃ പരം അന്തം ത്വാ പൃച്ഛാമി? — ഉൽകൃഷ്ടാം കാഷ്ഠാം, യത്ര സർവ്വാ പൃഥിവീ സമാപ്യതേ ഇതി ത്വാം പൃച്ഛാമി

(തഥാ) പൃച്ഛാമി യത്ര ഭുവനസ്യ നാഭിഃ — ഭൂതജാതസ്യസന്നാഹഃ, ബന്ധനം, യത്രസർവ്വം സന്നദ്ധം ഭവതി

ത്വാ വൃഷ്ണഃ അശ്വസ്യ രേതഃ പൃച്ഛാമി — വർഷകസ്യ വ്യാപ്തസ്യാദിത്യസ്യ കാരണം തൽ കിം?

(തഥാ) വാചഃ പരമം വ്യോമ പൃച്ഛാമി — വാഗ്ജാതസ്യ നിരതിശയം സ്ഥാനം, സർവ്വസ്യ വചസഃ കാരണം കിം?

അർത്ഥം—അല്ലയോ യജമാന, അങ്ങയോട് ഞാൻ ചോദിക്കുന്നു: ഭൂമിയുടെ പരമകാഷ്ഠ ഏതു്, എവിടെ അതവസാനിയ്ക്കുന്നു? ഭൂതപ്രപഞ്ചത്തിന്റെ കൂടം എവിടെ, എവിടെ എല്ലാ ചരാചരങ്ങളും ബദ്ധമായിരിക്കുന്നു എന്നു് ഞാൻ ചോദിക്കുന്നു. വർഷകനായ എങ്ങും വ്യാപിച്ച ആദിത്യന്റെ കാരണമെന്താണ്?—ചോദിയ്ക്കുന്നു. വാക്സമൂഹത്തിന്റെ, എല്ലാ വാക്കിന്റെയും അതിമഹത്തായ സ്ഥാനം, കാരണമേതു് എന്നും ഞാൻ ചോദിയ്ക്കുന്നു.

35 ഇയംവേദിഃ പരോഽന്തഃ പൃഥിവ്യാ
അയം യജ്ഞോഭുവനസ്യനാഭിഃ
അയംസോമോവൃഷ്ണോ അശ്വസ്യരേതോ
ബ്രഹ്മായംവാചഃ പരമംവ്യോമ വ–20

അന്വയം—

(ഹേ) പൃഥിവ്യാഃ പരഃ അന്തഃ	— പ്രഥനവത്യാഃ ഭൂമ്യാഃ പര്യവസാനം
ഇയം വേദിഃ	— (നവേദ്യതിരിക്താ ഭൂമിരസ്തി)
(തഥാ) അയം യജ്ഞഃ ഭുവനസ്യ നാഭിഃ	— സന്നാഹഃ, തത്രൈവ വൃഷ്ട്യാദി സർവ്വഫലോൽപത്തേഃ സർവ്വപ്രാണിനാം ബന്ധകത്വാൽ
(അഥ) വൃഷ്ണഃ അശ്വസ്യ രേതഃ	— വർഷകസ്യ ആദിത്യസ്യ കാരണം
അയം സോമഃ	— രസാത്മകസ്സോമഃ, അഗ്നൌ ഹുതസ്സോമരസഃ ആദിത്യം പ്രാപ്യ വൃഷ്ട്യാദി ഫലം ജനയതി
അയം ബ്രഹ്മാ	— പ്രജാപതിരേവ
വാചഃ പരമം വ്യോമ	— ഉൽകൃഷ്ടം രക്ഷകം സ്ഥാനം, തത്രൈവോൽപത്തേഃ തത്രൈവ പര്യവസാനാച്ച

അർത്ഥം-(യജമാനന്റെ മറുപടി), അല്ലയോ ഋഷേ, പരന്ന ഈ ഭൂമിയുടെ പര്യവസാനം ഈ (യജ്ഞ) വേദിയാകുന്നു. വേദിയിൽ നിന്ന് വ്യത്യസ്തമായി കടന്നു നിൽക്കുന്ന ഭൂമിയില്ല. (''ഏതാവതീവൈപൃഥിവീയാവതീവേദിഃ'' എന്ന് ശ്രുതി) അതുപോലെ ഈ യജ്ഞമാണ് ഭുവനത്തിന്റെ (ചരാചര പ്രപഞ്ചത്തിന്റെ) കൂടം. (അവിടെ മഴ മുതലായ ഫലസിദ്ധിയാൽ എല്ലാ പ്രാണികൾക്കും ചേർച്ച) പിന്നെ വർഷകനായ ആദിത്യന്റെ മൂലം, കാരണം, ഈ സോമമാകുന്നു. രസാത്മകമായ സോമം (സോമച്ചാറ്) അഗ്നിയിലൂടെ ആദിത്യനെ പ്രാപിച്ച് മഴ മുതലായ ഫലമുണ്ടാക്കുന്നു. (''അഗ്നൌ പ്രാസ്താഹുതിസ്സമ്യഗാദിത്യമുപതിഷ്ഠതി. ആദിത്യാജ്ജായതേ വൃഷ്ടിർവൃഷ്ടേരന്നംതതഃ പ്രജാഃ'' എന്ന മനുസ്മൃതി) ഈ യജ്ഞത്തിലെ ബ്രഹ്മൻ, പ്രജാപതി തന്നെയാണ്; മന്ത്രരൂപങ്ങളായ എല്ലാ വാക്കുകൾക്കും (ആ വഴിക്ക വാക്കിന്ന് പൊതുവേ) ഉൽകൃഷ്ടവും രക്ഷകവുമായ സ്ഥാനം. അവിടെയാണത് തുടങ്ങുന്നത്, അവസാനിക്കുന്നതും.

36 സപ്താർദ്ധഗർഭാ ഭുവനസ്യരേതോ
വിഷ്ണോസ്തിഷ്ഠന്തിപ്രദിശാവിധർമ്മണി
തേധീതിഭിർമ്മനസാതേ വിപശ്ചിതഃ
പരിഭുവഃ പരിഭവന്തി വിശ്വതഃ

അന്വയം:—

സപ്ത	— സപ്തസംഖ്യാകാരശ്മയഃ
അർദ്ധ-ഗർഭാഃ	— സംവത്സരസ്യാർദ്ധേ ഗർഭം, ഗർഭസ്ഥാനീയമുദകം ധാരയമാണാഃ (അന്തരിക്ഷേ ഗർഭവദ്വർത്തമാനാഃ)
ഭുവനസ്യ രേതഃ	— വൃഷ്ടിപ്രദത്വേന
വിഷ്ണോഃ വി-ധർമ്മണി	— വ്യാപകസ്യാദിത്യസ്യ ജഗദ്ധാരണ വ്യാപാരേ
പ്ര-ദിശാ തിഷ്ഠന്തി	— പ്രദേശേന വർത്തന്തേ

(കിംച) തേ ധീതി-ഭിഃ — പ്രജ്ഞാഭിഃ
മനസാ — ജഗദുപകാരഃ കർത്തവ്യഃ ഇതി ബുദ്ധ്യാ
വിശ്വതഃ — വിശ്വം (ദ്വിതീയാർത്ഥേ തസിഃ)
പരി ഭവന്തി — പരിതോ ഭാവയന്തി, കൃത്സ്നം ജഗദ്വ്യാപ്നുവന്തി

(യസ്മാദേവം തസ്മാൽ)
തേ വിപഃ-ചിതഃ
പരി-ഭുവഃ — തേ ഏവ ബുദ്ധിയുക്താഃ, സർവ്വത്രവ്യാപ്താഃ

അർത്ഥം—(സൂര്യന്റെ) ഏഴു രശ്മികൾ അന്തരിക്ഷത്തിൽ ഗർഭരൂപത്തിൽ നിലകൊണ്ടു മഴ പെയ്യിക്കുന്ന സാരഭൂതങ്ങളായ അവ, എങ്ങും വ്യാപിച്ച ആദിത്യന്റെ ലോകരക്ഷണകർമ്മത്തിൽ അതാതിടത്ത് (സംബന്ധിച്ച്) വർത്തിക്കുന്നു. അവ സ്വന്തം പ്രജ്ഞകളാലും, ലോകരക്ഷണം കർത്തവ്യമെന്ന ബുദ്ധിയാലും വിശ്വത്തെ എമ്പാടും വ്യാപിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരമാകയാൽ ആ രശ്മികൾ തന്നെയാണ് ബുദ്ധിയോടുകൂടി, ജ്ഞാനപ്രകാശകരായി എങ്ങും വ്യാപിക്കുന്നത്. (സൂര്യരശ്മികൾക്ക് ദേവത്വം, മഹത്വം കല്പിച്ചുകൊണ്ടുള്ള സ്തുതികൾ മുമ്പും വന്നിട്ടുണ്ട്.)

37 ന വി ജാനാമി യദിവേദമസ്മി
നിണ്യഃ സന്നദ്ധോ മനസാ ചരാമി
യദാ മാഗൻ പ്രഥമജാ ഋതസ്യ
ആദിദ്വാചോ അശ്നുവേ ഭാഗമസ്യാഃ

അന്വയം —

യത്-ഇവ — യഥാ പരോക്ഷജ്ഞാനം, സർവ്വകാര്യരൂപം ഇദമാവികമസ്മി, തഥാ

ഇദം (അഹം) അസ്മി
(ഇതി) ന വി ജാനാമി — ഇദം സർവ്വമഹമസ്മീതി
ശാസ്ത്രജനിതം ജ്ഞാനംമേജാതം,
നത്വ ആനഭാവികം;
പാരമാർത്ഥ്യനനജാനാമി
(യതോഹം) നിണ്യഃ — അന്തർഹിതഃ, മുഗ്ധചിത്തഃ
സം—നദ്ധഃ — അവിദ്യാ കാമകർമ്മഭിഃ സമ്യക്
ബദ്ധഃ, വേഷ്ടിതഃ
(അത ഏവ) മനസാ
ചരാമി — ഇന്ദ്രിയപരവശഃ ബഹിർമ്മുഖേന
ചേതസായുക്തഃ സംസാരേ
സഞ്ചരാമി
യദാ ഋതസ്യ — പരമാത്മസ്യ പരസ്യബ്രഹ്മണഃ
പ്രഥമ–ജാഃ — പ്രഥമോന്മേഷഃ, പ്രഥമാനഭവഃ
മാ ആ അഗൻ — മാം പ്രാപ്നോതി
ആൽ ഇൽ അസ്യാഃ
വാചഃ — അനന്തരമേവ അവിളംബേന
ഏകാത്മ്യപ്രതിപാദികായാഃ
ഉപനിഷദ്വാചഃ
ഭാഗം അശ്നവേ — ഭജനീയം ശബ്ദബ്രഹ്മണാ
വ്യാപ്തവ്യം പരം ബ്രഹ്മപദം
പ്രാപ്നോതി
(ചിത്തസ്യ ബഹിർമ്മുഖതാം പരിത്യജ്യ അന്തർമ്മുഖതാ യദാസ്യാൽ, തദാനീമേവസ്വരൂപം ദ്രഷ്ടും സുശകം ഭവതി)

അർത്ഥം—പ്രപഞ്ചവും ബ്രഹ്മവും ഒന്നാണെന്നും പ്രപഞ്ചത്തിൽ പെട്ട ഞാനും ആ ബ്രഹ്മമാണെന്നുമുള്ള സർവൈകാത്മ്യരൂപമായ ജ്ഞാനം പരോക്ഷമായുണ്ടെങ്കിലും, ശാസ്ത്രപ്രകാരമുള്ള അറിവെനിക്കുണ്ടെങ്കിലും, അനുഭവത്തിൽ പരമാർത്ഥമായി ഞാനതറിയുന്നില്ല. കാരണം, ഞാൻ (മായയാൽ) മറയ്ക്കപ്പെട്ടവനാണ്, മുഗ്ധചിത്തനാണ്. അജ്ഞാനമൂലങ്ങളായ കർമ്മങ്ങളാൽ കെട്ടപ്പെട്ടവനായി, ചുററപ്പെട്ടവനായി, ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്ക് വശനായി ബഹിർമ്മുഖമായ മനസ്സാൽ സംസാരത്തിൽ ചരിക്കുന്നു. എപ്പോൾ പാരമാർത്ഥ്യരൂപമായ പരബ്രഹ്മത്തിന്റെ പ്രഥമോന്മേഷം, ആദ്യാനുഭൂതി എന്നെ പ്രാപിക്കുന്നുവോ, അപ്പോൾ

മാത്രമേ വിളംബം കൂടാതെ ഐകാത്മ്യപ്രതിപാദകങ്ങളായ ഉപനിഷദ്വാക്യങ്ങളും, ഭജനീയമായ ആ ശബ്ദബ്രഹ്മത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ട പരബ്രഹ്മപദവും പ്രാപിക്കുകയുള്ളൂ മനസ്സിന്റെ ബഹിർമ്മുഖത്വം, പുറത്തേക്കു നോക്കൽ, വിട്ട്, അന്തർമ്മുഖത്വം, ഉള്ളിലേക്കു നോക്കൽ വന്നാലേ സ്വരൂപം ദർശിപ്പാൻ ശക്യമാവൂ.

38 അപാങ്ങ്പ്രാങ്ങേതിസ്വധയാഗൃഭീതോ
മർത്ത്യോമർത്ത്യേനാസയോനിഃ
താശശ്വന്താവിഷൂചീനാവിയന്താ
ന്യന്യം ചികൃന്നനിചികൃരന്യം

അന്വയം:—

അമർത്ത്യഃ — അമരണധർമ്മാ ആയമാത്മാ
മർത്ത്യേന — മരണധർമ്മണാ ഭൂതാത്മനാ ദേഹേന
സ—യോനിഃ — സമാനോൽപത്തിസ്സൻ
സ്വധയാ ഗൃഭീതഃ — അന്നോപലക്ഷിത തൽഭോഗേന ഗൃഹീതസ്സൻ
അപാങ്ങ് ഏതി — അശുക്ലം കർമ്മ കൃത്വാ അധോ ഗച്ഛതി
പ്രാങ്ങ് (ഏതി) — ഊർദ്ധ്വം, സ്വർഗ്ഗാദിലോകം പ്രാപ്നോതി
(ആത്മൈവ സ്ഥൂലസൂക്ഷ്മോഭയശരീരപരിഗ്രഹണേ ലോകേ ഗുണത്രയാന്വിതസ്സൻ പരിഭ്രമതി.)
താ ശശ്വന്താ — തൗ അവിഭാഗേന സർവ്വദാവർത്തമാനൗ
വിഷൂചീനാ — ഇഹലോകേ സർവ്വത്രഗമനൗ
വി—യന്താ — തത്തൽ ഫലോപഭോഗായ ലോകാന്തരേഷു ഗച്ഛന്തൗ വർത്തേതേ

(തത്ര നരാഃ) അന്യം — ഭൂതാത്മാനം
നി ചികൃഃ — നിതരാം ജാനന്തി
അന്യം ന നി ചികൃഃ — അപരം ന ജാനന്തി

അർത്ഥം—അമരണ ധർമ്മത്തോടു കൂടിയ ആത്മാവു്, മരണ ധർമ്മമായ ദേഹത്തോടുകൂടി ഉല്പന്നനായി സുഖഭോഗത്താൽ ഗ്രഹിയ്ക്കപ്പെട്ടു്, പരമാത്മപ്രാപ്തികരമല്ലാത്ത ഐഹികകർമ്മമനുഷ്ഠിച്ചു് കീഴ്‌ലോകങ്ങളിലും മേൽ സ്വർഗ്ഗാദിലോകങ്ങളിലും എത്തുന്നു. (ആത്മാവു തന്നെയാണു് സ്ഥൂലസൂക്ഷ്മശരീര സ്വീകാരത്തോടുകൂടി സത്വരജസ്തമോ ഗുണങ്ങൾ ചേർന്നു ചുററിക്കറങ്ങുന്നതു്.) ആ സ്ഥൂല സൂക്ഷ്മ ശരീരികൾ, ആത്മജീവാത്മാക്കൾ എപ്പോഴും ഈ ലോകത്തിലെങ്ങും ഗമിച്ചും ലോകാന്തരങ്ങളിലും തൻെറ തൻെറ കർമ്മഫലങ്ങളനുഭവിച്ചു് വർത്തിയ്ക്കുന്നു, അവർ ഭൂതാത്മാവായ ശരീരത്തെ നന്നായറിയുന്നു, അപരനായ ആത്മാവിനെ അറിയുന്നില്ല.

39 ഋചോ അക്ഷരേ പരമേവ്യോമൻ
യസ്മിൻ ദേവാ അധിവിശ്വേനിഷേദുഃ
യസ്തന്നവേദകിമൃചാകരിഷ്യതി
യ ഇത്തദ്വിദുസ്ത ഇമേ സമാസതേ

അന്വയം:—

ഋചഃ അക്ഷരേ — ഋക്‌ശബ്ദേന സാങ്ഗാഃ പരവിദ്യാത്മകാശ്ചത്വാരോ വേദാഃ ഉച്യന്തേ, തസ്യാസ്സംബന്ധിനി അക്ഷരേ, ക്ഷരണ രഹിതേ നിത്യേ ബ്രഹ്മണി
പരമേ വി—ഓമൻ — നിരതിശയേവ്യോമനി (അലേപത്വ നീരൂപത്വ വ്യാപിത്വാദി സാദൃശ്യേന)
യസ്മിൻ വിശ്വേ ദേവാഃ — യസ്മിൻ പരമാത്മനി സർവ്വേ ദേവാഃ

അധി നി-സേദുഃ — ആശ്രിത്യ തിഷ്ഠന്തി
യഃ തൽ ന വേദ — യോമർത്യഃ താദൃശം ദേവാദീനാം സ്വത്രപലാഭാസ്പദം ന ജാനാതി
(സഃ) ഋചാ — ഋഗാദിശബ്ദ ജാലേന
കിം കരിഷ്യതി? — കിംസാധയതി
(യോക്ഷരമവിദിത്വാ കർമ്മണാംകർത്താ ഭവതി, യാഗാദീനനുതിഷ്ഠതി, തേന കിഞ്ചിദപി കർമ്മ കൃതം ന ഭവതി)
യേ ഇൽ തൽ വിദുഃ — യേ ഏവ തത്വം ജാനന്തി
തേ ഇമേ സം ആസതേ — തേ ഏവ ഇമേ ജ്ഞാതാരഃ സമ്യക്തിഷ്ഠന്തി (അപുനരാവൃത്യാസ്വരൂപേപവസ്ഥാനം സമാസനം)

അർത്ഥം-അലേപത്വം, (ഒന്നും പററിപിടിയ്ക്കായ്ക) അരൂപത്വം വ്യാപിത്വം എന്നിവയാൽ ആകാശസദൃശമായ, പരമപദമായി എല്ലാ ദേവന്മാരും ആശ്രയിച്ച് അധിവസിയ്ക്കുന്ന സ്ഥാനമായ നാലു വേദങ്ങളിലെയും അക്ഷരത്തിൽ അക്ഷയവും നിത്യവുമായ മന്ത്രജാതത്തിൽ (യാതൊന്നുണ്ടോ) അതിനെ അറിയാത്തവൻ, സകല ദേവരൂപസിദ്ധിയ്ക്കാസ്പദമായ അതിനെ അറിയാത്തവൻ, ഋക്കിനാൽ, വേദശബ്ദജാലത്താൽ എന്തുചെയ്യുന്ന എന്തു സാധിയ്ക്കുന്നു? (അക്ഷയമായ അതിനെ അറിയാതെ, കർമ്മകർത്താവായി യാഗാദികളനുഷ്ഠിയ്ക്കുന്നവനാൽ കർമ്മം ചെയ്യപ്പെട്ടതാകുന്നില്ല) ഏവർ തന്നെ ആ തത്വമറിയുന്നുവോ അവർ വിജ്ഞരായി, മടങ്ങി വരവില്ലാത്ത ഉൽകൃഷ്ടാവസ്ഥയെ പ്രാപിയ്ക്കുന്നു (ഋക് എന്ന ശബ്ദത്തിന്ന് ആദിത്യനെന്നും പ്രണവമെന്നും പരമാത്മാവെന്നും അർത്ഥമെടുത്ത് യോജിപ്പിച്ചു പറയുന്നുണ്ട്)

40 സൂയവസാദ്ഭഗവതീഹിഭൂയാ
അഥോ വയം ഭഗവന്തസ്യാമ
അദ്ധിതൃണമഘ്ന്യേ വിശ്വദാനീം
പിബശുദ്ധമുദകമാചരന്തീ വ 21

അന്വയം:—

ഹേ അഘ്ന്യേ, — അഹനനീയേ ഗൌഃ (ത്വം)
സുയവസ—അൽ
ഭഗ-വതീ ഹി ഭൂയാഃ — ശോഭനാവയവസ്യതൃണാദികസ്യ അത്രീസതീ, പ്രഭൂതക്ഷീരാദി ഭജനീയധനദാത്രീ ഭവ
അധോ വയം — യജമാനാ അപി
ഭഗ-വന്തഃ സ്യാമ — പ്രഭൂതധനയുക്താ ഭവേമ
വിശ്വ-ദാനീം — വിശ്വകാലം, സർവ്വദാ
ആ-ചരന്തീ തൃണം അധി — നിർഗ്ഗച്ഛന്തീ തൃണം ഭക്ഷയ
ശുദ്ധം ഉദകം പിബ

അർത്ഥം—ഹനിയ്ക്കപ്പെടരുതാത്ത പശ്വേ, നീ മുഴപ്പുള്ള പുല്ലിന്നു് സമൃദ്ധമായ പാലാകുന്ന ധനത്തോടുകൂടി (ഭഗവതിയായി) ഭവിച്ചാലും. യജമാനന്മാരായ ഞങ്ങളും ഭഗവാന്മാർ, സമൃദ്ധ ധനന്മാർ ആകാവൂ. എന്നും നീ മേഞ്ഞു നടന്നു് പുല്ലു ഭക്ഷിയ്ക്കുക. ശുദ്ധജലം കുടിയ്ക്കുക. (വേദത്തിൽ പശുവിനെ പലേടത്തും അഘ്ന്യാ, ഒരിയ്ക്കലും ഉപദ്രവിയ്ക്കപ്പെടരുതാത്തവരം എന്ന പേരിലാണു് പറയുന്നതു്. പശുവിന്നു് പരിശുദ്ധത്വം അത്രയേറേ ഋഷികരം കല്പിച്ചിരുന്നു)

41 ഗൌരീർമ്മിമായ സലിലാനിതക്ഷ
ത്യേകപദീദ്വിപദീസാചതുഷ്പദീ
അഷ്ടാപദീ നവപദീബഭൂവുഷീ
സഹസ്രാക്ഷരാപരമേവ്യോമൻ

അന്വയം:—

സാ ഗൌരീഃ — ഗരണശീലാ, ശബ്ദബ്രഹ്മാത്മികാവാക്
സലിലാനി തക്ഷതീ — വാചകത്വേന നിഷ്പാദയന്തീ
ഏക-പദീ — പ്രണവാത്മനാ ഏകരൂപാ
ദ്വി-പദീ — സുപ്തിങ്ഭേദേന പദദ്വയവതീ

ചതുഃ-പദീ — നാമാഖ്യാതോപസർഗ്ഗ നിപാത ഭേദേന
അഷ്ടാ-പദീ — ആമന്ത്രിതസഹിതാഷ്ടഭേദേന
നവ-പദീ — ഉക്തൈരഷ്ടഭിസ്സാവ്യയൈഃ
പരമേ വി-ഓമൻ — ഉത്കൃഷ്ടേ ഹൃദയാകാശേ
സഹസ്ര-അക്ഷരാ
ബഭൂവുഷീ — അനേകാകാരേണ വ്യാപ്താ, ബഹുവിധാദിവ്യക്തിരൂപേയുഷീ
മിമായ — മാതി ശബ്ദതി

അർഥം - ആർദ്രത (നനവ്) ചേരുന്ന ശബ്ദത്തോടുകൂടിയ ശബ്ദബ്രഹ്മരൂപമായ ആ വാക്ക് ധാതുവിൽ പ്രതിഷ്ഠിതയായി വാചകരൂപത്തിൽ സ്വതന്ത്രയായി പ്രണവരൂപത്തിൽ ഏകപദിയായും, സുബന്തതിങന്തഭേദങ്ങളാൽ ദ്വിപദിയായും, നാമം, ആഖ്യാതം, ഉപസർഗ്ഗം, നിപാതം എന്ന നാലു വിധങ്ങളോടുകൂടി ചതുഷ്പദിയായും, സംബോധനയടക്കം എട്ടു വിഭക്തികളോടുകൂടി അഷ്ടാപദിയായും, ആ എട്ടു വിഭക്തികളോട് അവ്യയം ചേർന്ന് നവപദിയായും, വിവിധാകാരങ്ങളാൽ വ്യാപിച്ച് നാനാവിധ വ്യക്തിത്വം പ്രാപിച്ച് ശബ്ദിക്കുന്നു (ഗൗരീഃ എന്ന പദത്തിന് മാധ്യമികയായ വാക്ക് എന്നും സലിലാനി എന്നതിന് വൃഷ്ടിജലമെന്നും ഏകപദി എന്നതിന് മേഘത്തിലുള്ള ജലമെന്നും ദ്വിപദി എന്നതിന് മേഘാന്തരിക്ഷങ്ങളിലുള്ള ജലമെന്നും ചതുഷ്പദി, അഷ്ടാപദി എന്നിവക്ക് ദിക്കുകളിലും വിദിക്കുകളിലും എത്തിയ ജലമെന്നും നവപദി എന്നതിന് അഷ്ടദിക്കുകളോട് ഊർധ്വദിക്കുംകൂടിയ ദിക്കുകളിലെ ജലമെന്നും അർഥം പറയുന്നുണ്ട്)

42 തസ്യാസ്സമുദ്രാഅധിവിക്ഷരന്തി
തേനജീവന്തിപ്രദിശശ്ചതസ്രഃ
തതഃ ക്ഷരത്യക്ഷരംതദ്വിശ്വമുപജീവതി

അന്വയം —

തസ്യാഃ സമുദ്രാഃ — മധ്യമവാഗ്രൂപായാഃ ഗോസ്സകാശാത് വൃഷ്ട്യുദകസമുന്ദനാധികരണഭൂതാ മേഘാഃ

ധി വി ക്ഷരന്തി — പ്രഭൃതമുദകം വിവിധം ക്ഷരന്തി
ന ചതസ്രഃ പ്ര–ദിശഃ — വിദിശോദിശശ്ച, തൽസ്ഥാഃ പുരുഷാഃ
വന്തി
തഃ അക്ഷരം ക്ഷരതി — പശ്ചാൽ ഉദകം സസ്യാദിക മുല്പാദയതി
ൽ വിശ്വം ഉപ ജീവതി — സസ്യാദികം ജഗൽ ജഗൽസ്ഥാഃ ഉപജീവതി

അത്ഥം–മധ്യമവാഗ്രൂപയായ പശ്രുവിങ്കൽ നിന്ന് മഴ വള്ളമൊഴുകുന്ന മേഘങ്ങൾ ധാരാളം വെള്ളം ഒഴിയ്ക്കുന്നു. രതിനാൽ നാലുദിക്കുകളിലും വിദിക്കുകളിലുമുള്ള ജനങ്ങൾ ീവിയ്ക്കുന്നു പിന്നീട് ആ വെള്ളങ്ങൾ സസ്യാദികളുല്പാദി പ്പിയ്ക്കുന്നു. ആ സസ്യാദികളെ ജഗത്തിലുള്ളവർ ഉപയോ ിച്ച് ജീവിയ്ക്കുന്നു

43 ശകമയം ധൂമമാരാദപശ്യം
വിഷുവതാപരഏനാവരേണ
ഉക്ഷാണം പൃശ്നിമപചന്തവീരാ
സ്താനിധമ്മാണി പ്രഥമാന്യാസൻ

അന്വയം:–

ശക–മയം — ശകൃന്മയം, ശുഷ്കഗോമയസംഭൃതം
ധൂമം ആരാൽ അപശ്യം — നാതിദൂരദ്ദൃഷ്ടവാനസ്മി
വിഷു–വതാ ഏനാ — വ്യാപ്തിമതാ അനേന
അവരേണ — ന്യകൃഷ്ടേന ധൂമേന
പരഃ — പരസ്താൽ, തൽ കാരണഭൂത മഗ്നിം അഹം ദൃഷ്ടവാൻ
(കിംച) ഉക്ഷാണം പൃശ്നിം — ഫലസ്യസേക്താരം ശുക്ലവണ്ണം വല്ലീരൂപം സോമം
വീരാഃ — വിവിധോരണകശലാഃ ഋത്വിജഃ
അപചന്ത — അഭിഷവേണ കൃതവന്തഃ, സമ്പാദിതവന്തഃ

താനി ധർമ്മാണി — തത്സാധനാനി അനുഷ്ഠാനാനി
പ്രഥമാനി — പ്രഥമാനി, പ്രകൃഷ്ടാനി ഫലപര്യവസായീനി
ആസൻ — സമ്പാദിതാന്യഭവൻ (യജ്ഞാർത്ഥഭവോധൂമഃ മേഘ ആസീത്)

അർത്ഥം–ഉണങ്ങിയ ചാണകം കത്തിച്ച പുക അടുത്ത് ഞാൻ കണ്ടിരിക്കുന്നു. താഴത്ത് വ്യാപിക്കുന്ന ആ പുകയാൽ അപ്പുറത്ത് കാരണഭൂതനായ തീയിനെ കണ്ടിരിക്കുന്നു കൂടാതെ ഫലം വർഷിക്കുന്ന സോമവള്ളിയെ കർമ്മകുശലരായ ഋത്വിക്കുകൾ ചതച്ച് സംസ്കരിച്ചിരിക്കുന്നു അപ്രകാരം അനുഷ്ഠാനത്തിനുള്ള സംഭാരങ്ങൾ ഉത്കൃഷ്ടങ്ങളായി, ഫലപര്യവസായികളായി ഒരുക്കിയിരിക്കുന്നു (യജ്ഞാർത്ഥം ഉണ്ടായ പുക മേഘമായിമാറി മഴ പെയ്യിക്കുന്നു. അതായത്, ഹോമിച്ച ഹവിസ്സ് അഗ്നി ധൂമരൂപത്തിൽ കൊണ്ടുപോയി ഇന്ദ്രാദികൾക്ക് കൊടുക്കുന്നതിന്റെ ഫലമായി മഴ പെയ്യുന്നു അല്ലെങ്കിൽ മുകളിലോട്ടു പോകുന്ന ധൂമത്തിന്ന് മേഘ സാദൃശ്യം ഉണ്ടെന്ന് മാത്രവും കരുതാം)

44 ത്രയഃ കേശിന ഋതുഥാ വിചക്ഷതേ
സംവത്സരേ വപത ഏക ഏഷാം
വിശ്വമേകോ അഭിചഷ്ടേ ശചീഭിഃ
ധ്രാജിരേകസ്യ ദദൃശേ ന രൂപം

അന്വയം:—

ത്രയഃ കേശിനഃ — കേശസ്ഥാനീയ പ്രകൃഷ്ടരശ്മി യുക്താഃ ത്രയഃ, അഗ്ന്യാദിത്യ വായവഃ
ഋതു–ഥാ വി ചക്ഷതേ — കാലേ കാലേ വിവിധലക്ഷണാം ഭൂമിംപശ്യന്തി
ഏഷാം (മധ്യേ) ഏകഃ — അഗ്നിഃ
സംവത്സരേ — അതീതേസതിപ്രതിസംവത്സരം

വപതേ	— ദാഹേന ഓഷധിവനസ്പത്യാദികേ ഛേദനം കരോതി
ഏകഃ	— അന്യഃ ആദിത്യഃ
വിശ്വം ശചീഭിഃ	— സർവ്വം ജഗൽസ്വകീയൈഃ പ്രകാശവൃഷ്ട്യാദികർമ്മഭിഃ
അഭി ചഷ്ടേ	— പശ്യതി
ഏകസ്യ ധ്രാജിഃ ദദൃശേ	— വായോർഗ്ഗതിഃ സർവ്വൈർദ്ദൃശ്യതേ
ന രൂപം (ദൃശ്യതേ)	— (സ്പർശശബ്ദധ്വതികമ്പനാലിംഗഗമ്യഃ)

അർത്ഥം–തലമുടിയുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള ഉത്തമരശ്മികളോടു കൂടിയ അഗ്നി, ആദിത്യൻ, വായു എന്നീ മൂവർ, കാലത്തിൽ കാലത്തിൽ വിവിധാകാരയായ ഭൂമിയെ ദർശിക്കുന്നു അവരിൽ ഏകൻ, അഗ്നി, സംവത്സരം തോറും (വേനൽകാലങ്ങളിൽ) സസ്യവൃക്ഷാദികളെ കത്തിച്ചു മുറിച്ചിടുന്നു. അന്യൻ, ആദിത്യൻ, ജഗത്തു് മുഴുവൻ പ്രകാശം, വരഷം മുതലായ കർമ്മങ്ങളാൽ കാണുന്നു. അപരന്റെ, വായുവിന്റെ, ഗതി എല്ലാവരാലും കാണപ്പെടുന്നു. ഗതിയേ കാണപ്പെടുന്നുള്ളൂ അഗ്നിസൂര്യന്മാരെപ്പോലെ ശബ്ദസ്പർശധ്വതികമ്പനങ്ങൾ മാത്രമുള്ള വായുവിന്റെ രൂപം ആരാലും കാണപ്പെടുന്നില്ല.

45 ചത്വാരിവാക്പരിമിതാപദാനി
താനിവിദുർബ്രാഹ്മണായേമനീഷിണഃ
ഗുഹാത്രീണിനിഹിതാനേങ്ഗയന്തി
തുരീയംവാചോമനുഷ്യാവദന്തി

അന്വയം:—

വാക്	— കൃത്സ്നായാവാചഃ പദാനി
ചത്വാരി പരി–മിതാ	— പരിമിതാനി
യേ മനീഷിണഃ	
ബ്രാഹ്മണാഃ	— മനസഃ ഈഷിണഃ മേധാവിനഃ വേദവിദഃ

താനി പദാനി വിദുഃ — ജാനന്തി
(തേഷാം മധ്യേ) ത്രീണി
ഗുഹാ നി–ഹിതാ — ഗുഹായാം സ്ഥാപിതാനി
ന ഇംഗയന്തി — ന ചേഷ്ടന്തേ, പ്രകാശന്തേ
വാചഃ തുരീയം (പദം)
മനുഷ്യാഃ വദന്തി — അജ്ഞാസ്‌ജ്ഞാശ്ച
ഉച്ചാരയന്തി വ്യവഹരന്തി

അർഥം — നാല് പ്രകാരത്തിലുള്ള വാക്ക് നാലുവിധമായി പരിമിതപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു യാവരോ ജ്ഞാനികൾ, ആ വേദജ്ഞന്മാർ ആ പദങ്ങളെ അറിയുന്നു അവയിൽ മൂന്നുവിധം വാക്കുകളും ഗുഹയിൽ അജ്ഞാതങ്ങളായി കിടക്കുന്നു, അവ പ്രകാശിക്കുന്നില്ല വാക്കിന്റെ നാലാമത്തെ വിധം (മാത്രം) മനുഷ്യർ, അറിവുറ്റവരും അറിവറ്റവരും, ഉച്ചരിക്കുന്നു, വ്യവഹരിക്കുന്നു (ഈ മൂന്നുവിധം വാക്കുകൾ ഇന്നിന്നവയാണെന്നതിൽ പല മതക്കാരും പലവിധം പറയുന്നു ഭൂരാദിവ്യാഹൃതികളാണെന്നും പ്രണവത്തിലെ അകാരാദ്യക്ഷരങ്ങളാണെന്നും മന്ത്രകല്പബ്രാഹ്മണങ്ങളാണെന്നും ഋക്‌യജുസ്സാമങ്ങളാണെന്നും പരാപശ്യന്തീമധ്യമകളാണെന്നും ഭിന്നമതക്കാർ വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നു വാക്കിന്റെ ഉപഭേദങ്ങളായ പരാ പശ്യന്തീ മധ്യമാ എന്നിവയാണ് ഗുഹയിൽ ചേർന്ന നാലാമത്തെ രൂപമായ വാക്ക്, വൈഖരി എന്നറിയപ്പെടുന്ന അതത്രെ മനുഷ്യർ വ്യവഹരിക്കുന്നത്)

46 ഇന്ദ്രം മിത്രം വരുണമഗ്നിമാഹു
രഥോ ദിവ്യസ്സസുപർണ്ണോ ഗരുത്മാൻ
ഏകം സദ്വിപ്രാ ബഹുധാ വദ
ന്ത്യഗ്നിം യമം മാതരിശ്വാനമാഹുഃ വ 22

അന്വയം —
(അമുമാദിത്യം) ഇന്ദ്രം
ആഹുഃ — കഥയന്തി

മിത്രം (ആഹുഃ) വരുണം (ആഹുഃ) അഗ്നിം (ആഹുഃ)
അഥോ സഃ ദിവ്യഃ സു–പർണ്ണഃ ഗരുത്മാൻ (ഇത്യാഹുഃ)
ഏകം സൽ — വസ്തുതസ്സൂര്യം
വിപ്രാഃ ബഹുധാ വദന്തി — മേധാവിനഃ, ദേവതാതത്വവിദഃ
ഇന്ദ്രാദ്യാത്മാനം വദന്തി
അഗ്നിം യമം
മാതരിശ്വാനം ആഹുഃ — കഥയന്തി

അർത്ഥം—ഈ ആദിത്യനെ (സർവ്വേശ്വരനെ) ഇന്ദ്രനെന്നു പറയുന്നു, മിത്രനെന്നു പറയുന്നു, വരുണനെന്നു പറയുന്നു, അഗ്നിയെന്നു പറയുന്നു. പിന്നെ ദ്യോവിലുണ്ടായ നല്ല പറക്കലോടു കൂടിയ ഗരുഡനെന്നും പറയുന്നു. വാസ്തവത്തിൽ ഉള്ള ഒന്നിനെയാണ് ദേവതാതത്വവിത്തുക്കളായ മേധാവികൾ, പണ്ഡിതന്മാർ ഇന്ദ്രാദിരൂപന്മാരായി പലവിധം പറയുന്നത് (അവിടത്തെത്തന്നെ) വൈദ്യുതാഗ്നിയായും നിയന്താവായ യമനായും അന്തരിക്ഷത്തിൽ ശ്വസിക്കുന്ന വായുവായും പറയുന്നു.

47 കൃഷ്ണന്നിയാനം ഹരയസ്സുപർണ്ണാ
അപോവസാനാദിവമുൽപതന്തി
ത ആവവൃത്രന്ത്സദനാദൃതസ്യാ
ദിദ്ഘൃതേന പൃഥിവീവ്യുദ്യതേ

അന്വയം:—

കൃഷ്ണം നി–യാനം — കൃഷ്ണവർണ്ണം നിയമേനഗച്ഛന്തം മേഘം
ഹരയഃ സു–പർണ്ണാഃ — ഹർത്താരഃ ശോഭനപതനാരശ്മയഃ
അപഃ വസാനാഃ — ഉദകാനിമേഘേഷ്വാച്ഛാദയന്തഃ, അബ്ഭിഃ മേഘാൻ ഛാദയന്തഃ
ദിവം ഉൽ പതന്തി — ദ്യുലോകം ഊർദ്ധ്വം ഗച്ഛന്തി
തേ (രശ്മയഃ) ഋതസ്യ
സദനാൽ — ഉദകസ്യസ്ഥാനാൽ
ആ അവവൃത്രൻ — ആവർത്തന്ന, അർവ്വാങ്ങാഗച്ഛന്തി

ആത് ഇത് ഘൃതേന — അനന്തരമുദകേന
പൃഥിവീ വി ഉദ്യതേ — വിവിധം ക്ലിദ്യതേ

അർത്ഥം—ശോഭന പതനങ്ങളായ സൂര്യരശ്മികൾ വെള്ളം നിറച്ചുകൊണ്ട് മേൽപ്പോട്ടുയരുമ്പോൾ, മേഘങ്ങൾ കൃഷ്ണവർണ്ണങ്ങളാക്കപ്പെട്ട്, ഉദകസ്ഥാനത്തുനിന്നാണ് കീഴോട്ടു വരുന്നത്. അനന്തരം മാത്രമാണ് ആ ജലത്താൽ ഭൂമി പല വിധത്തിൽ നനയ്ക്കപ്പെടുന്നത്, നനവേല്ക്കുന്നത്.

48 ദ്വാദശപ്രധയശ്ചക്രമേകം
ത്രീണിനഭ്യാനികഉതച്ചികേത
തസ്മിൻത്സാകംത്രിശതാനശങ്കവോ
ർപ്പിതാഷ്ഷഷ്ടിന്നചലാചലാസഃ

അന്വയം:—

ദ്വാദശ പ്ര-ധയഃ — ഏതത് സംഖ്യാകാഃ പരിധയഃ പ്രഹിതാവർത്തന്തേ
ഏകം ചക്രം — സംവത്സരാഖ്യമാശ്രിതാ വർത്തന്തേ
(തഥാ) ത്രീണി നഭ്യാനി — ത്രിസംഖ്യാകാനിനാഭ്യാശ്രയാണിഫലകാനി, തൽസ്ഥാനീയാനിഗ്രീഷ്മവർഷഹേമന്താഖ്യാന്യാശ്രിതാനിസന്തി
കഃ ഉ തത് ചികേത? — കോപിമഹാൻ തത് ജാനാതി?
തസ്മിൻ സാകം
ശങ്കവഃ ന — സംവത്സരചക്രേ സഹശങ്കവ ഇവ
ത്രി-ശതാഃ ഷഷ്ടിഃ ന — ഷഷ്ടിശ്ച (ന ശബ്ദശ്ചാർത്ഥേ)
അർപ്പിതാഃ ചലാചലാസഃ — അരാഃ സ്ഥാപിതാഃ

അർത്ഥം—കാലത്തിന്ന് മാസങ്ങളാകുന്ന പന്ത്രണ്ടു പരിധികൾ വച്ചിരിക്കുന്നു അവ സംവത്സരരൂപമായ ഒരു ചക്രത്തെ ആശ്രയിക്കുന്നു അതുപോലെ ഗ്രീഷ്മവർഷഹേമന്തങ്ങളാകുന്ന

ട്ടുക്കളെ ആശ്രയിച്ചുകൊണ്ട് മൂന്നു പലകകളും ഉണ്ട്. ഏവ നാണിതറിയുന്നതു്? ആ സംവത്സരചക്രത്തിൽ കററികളെ പ്പോലെ ചലനസ്വഭാവങ്ങളായ മുന്നൂററി അറുപതു് അഴികളും (ദിവസങ്ങൾ) പിടിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

49 യസ്തേസ്തനശ്ശശയോയോമയോഭൂ

രേ്യനവിശ്വാപുഷ്യസിവാര്യാണി

യോരത്നധാവസുവിദ്യസ്സുദത്രു

സ്സരസ്വതിതമിഹധാതവേകഃ

അന്വയം:—

ഹേ സരസ്വതി, തേ

യഃ സ്തനഃ	— ശിശുസ്ഥാനീയാനാം പ്രാണിനാം സുശബ്ദരൂപഃ സ്തനഃ
ശശയഃ	— ശയാനഃ, ത്വയിവത്തമാനഃ
മയഃ—ഭൂഃ	— സുഖസ്യ ഭാവയിതാ
യേന	— യേനസ്തനേന
വിശ്വാ	— സവ്വാണി
വാര്യാണി	— വരണീയാനി ധനാനി
പുഷ്യസി (ദേവക്തൃഭ്യഃ)	— പോഷയസി
യഃ രത്ന—ധാഃ	— ബഹുവിധരമണീയരസാനാം ധാരയിതാ
യഃ	— യസ്തനഃ
വസു—വിൽ	— ധനാനാം വേത്താ
യഃ സു—ദത്രഃ	— ശോഭനദാനഃ
തം ഇഹ	— അസ്മിൻ കമ്മണി, ഇദാനീം
ധാതവേ	— പാനായ
കഃ	— കുരു

അത്ഥം—അല്ലയോ സരസ്വതി, വൈദിക ലൌകികസുശബ്ദരൂപമായ യാതൊരു സ്തനം അവിടുത്തെ ദേഹത്തിൽ വത്തിച്ചു് സുഖത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നുവോ, യാതൊരു സ്തനംകൊ

ണ്ട് എല്ലാ ആശാസ്യധനങ്ങളും, അതായത് സിദ്ധികളും ലോകന്മാർക്ക് വേണ്ടി അവിടുന്ന വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നുവോ, യാതൊരു സ്തനം നാനാവിധ മനോഹര രത്നങ്ങളെ ധരിക്കുന്നുവോ യാതൊരു സ്തനം ധനത്തെ അറിയുന്നുവോ, ശോഭനദാനങ്ങൾ ചെയ്യുന്നുവോ, ആ സ്തനത്തെ, സരസ്വതി ഇവിടെ ഇപ്പോൾ ഞങ്ങൾക്ക് പാനം ചെയ്‌വാൻ തന്നാലും.

50 യജ്ഞേന യജ്ഞമയജന്ത ദേവാ
സ്താനി ധർമ്മാണി പ്രഥമാന്യാസൻ
തേഹ നാകം മഹിമാനസ്സചന്ത
യത്ര പൂർവ്വേ സാദ്ധ്യാസ്സന്തി ദേവാഃ

അന്വയം:—

ദേവാഃ യജ്ഞേന — വ്യവഹർത്താരഃ യജമാനാഃ നിമഥ്യാഗ്നിനാ
യജ്ഞം അയജന്ത — ഹോമസാധനമാഹവനീയം പൂജിതവന്തഃ, അനുഷ്ഠാനം സംയോജിതവന്തഃ
താനി ധർമ്മാണി — അഗ്നിസാധനാനി കർമ്മാണി
പ്രഥമാനി — മുഖ്യാനി പ്രകൃഷ്ടതമാനി
ആസൻ — ഫലപ്രസവസമർത്ഥാന്യഭവൻ
തേ ഹ — തേ ച യജമാനാഃ
യത്ര പൂർവ്വേ — പൂർവ്വതനാഃ
സാധ്യാഃ ദേവാഃ സന്തി — ഛന്ദോഭിമാനിനഃ യജ്ഞാദീൻ സാധനവന്തഃ കർമ്മദേവാഃ
(തം) നാകം മഹിമാനഃ
സചന്ത — സ്വർഗ്ഗം നിവസന്തി, മാഹാത്മ്യയുക്താഃ സംഗതാഃ
(തസ്മാദിമാ നിമഥിതാഗ്നിഷ്വേവ കർത്തവ്യം)

സാരം—കർമ്മപരരായ യജമാനന്മാർ കടഞ്ഞുണ്ടാക്കിയ തീ കൊണ്ട് ഹോമസാധനമായ ആഹവനീയാഗ്നിയെ പൂജിച്ച് തങ്ങളുടെ കർമ്മം ആ അഗ്നിയോട് ചേർത്തു അഗ്നിസാധന

ങ്ങളായി, ആ കർമ്മങ്ങൾ ഉൽകൃഷ്ടതമങ്ങളായി ഫലഭ്രതങ്ങളായി ഭവിച്ച ആ യജമാനന്മാരാകട്ടെ, എവിടെ പ്രപൂർവ്വരായ യജ്ഞസാധനന്മാരും, കർമ്മദേവന്മാരുമായ സാധ്യന്മാരുണ്ടോ, ആ സ്വർഗ്ഗത്തെ, മാഹാത്മ്യമൊത്തവരായി സംഗമിച്ചു. (അതു കൊണ്ടിന്നും മനുഷ്യരാൽ യാഗാദികർമ്മം കർത്തവ്യം).

51 സമാനമേതദ്ദുദക
മുച്ചൈത്യവചാഹഭിഃ
ഭൂമിം പർജ്ജന്യാജിന്വന്തി
ദിവംജിന്വന്ത്യഗ്നയഃ

അന്വയം:-

ഏതൽ ഉദകം സമാനം	— പ്രസിദ്ധംജലം ഏകരൂപം
അഹ-ഭിഃ ഉൽ ച ഏതി	— ഗ്രീഷ്മകാലീനൈഃ ദിവസൈഃ ഊർധ്വംഗച്ഛതി
(തഥാ അഹഭിഃ) അവ ച (ഏതി)	— വർഷകാലീനൈഃ ദിവസൈഃ അവാങ്മുഖം ഗച്ഛതി
പർജ്ജന്യാഃ	— പ്രീണയിതാരോമേഘാഃ
ഭൂമിം ജിന്വന്തി	— ഉദകസംസ്ത്യായേന സസ്യാദ്യുല്പാദന ദ്വാരാഭൂയിഷ്ഠാൻ പ്രീണയന്തി
അഗ്നയഃ	— ആഹവനീയാദ്യാഃ
(സ്വാഹുതേ ആഹുത്യാ) ദിവം ജിന്വന്തി	— പ്രീണയന്തി

അർത്ഥം–ഒരേ രൂപത്തിലുള്ള ഈ ജലമാണ് വേനൽകാല ദിവസങ്ങളിൽ മേല്പോട്ടു പോകുന്നതും വർഷകാല ദിവസങ്ങളിൽ താഴെ പെയ്യുന്നതും പ്രാണികളെ പ്രീണിപ്പിക്കുന്ന മേഘങ്ങൾ വെള്ളം കട്ടിയാക്കിസ്സൂക്ഷിച്ച് സസ്യാദികളുടെ ഉല്പാദനം വഴി ഭൂമിയിലുള്ളവരെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു. ആഹവനീയാദ്യന്മാരായ അഗ്നികൾ തങ്ങളിൽ ഹോമിച്ച ഹവിസ്സുകൊണ്ട് ദ്യോവിനെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു.

52 ദിവ്യംസുപർണ്ണംവായസംബൃഹന്ത
മപാംഗർഭംദർശതമോഷധീനാം
അഭീപതോവൃഷ്ടിഭിസ്തർപ്പയന്തം
സരസ്വന്തമവസേജോഹവീമി വ 23

അന്വയം:—

ദിവ്യം, സു-പർണ്ണം	— ദിവി ഭവം, ശോഭനഗമനം
വായസം, ബൃഹന്തം	— ഗമനശീലം മഹാന്തം
അപാം ഗർഭം	— വൃഷ്ട്യുദകാനാം ഗർഭവദുൽപാദകം
ഓഷധീനാം ദർശതം	— സസ്യാദീനാം ഗർഭം ദർശതം
(കിംച) അഭീപതഃ	— അഭിഗമനവതഃ, സലിലാധാരന്തടാകാദീനി
വൃഷ്ടി-ഭിഃ തർപ്പയന്തം	— പ്രീണയന്തം
സരസ്വന്തം	— ഉദകവന്തം ദേവം ആദിത്യം
അവസേ ജോഹവീമി	— രക്ഷണായ പുനഃ പുനരാഹ്വയാമി

അർത്ഥം-ദ്യോവിൽ ഉണ്ടായി, ശോഭനഗമനനായി, പക്ഷിയെപ്പോലെ വാനിൽ ചരിയ്ക്കുന്നവനായി, മഹാനായി, മഴവെള്ളത്തെ ഗർഭംപോലെ ധരിച്ചുൽപാദിപ്പിയ്ക്കുന്നവനായി, സസ്യാദികൾക്ക ഗർഭസ്ഥാനീയനായി നേരെവരുന്ന, ജലാധാരങ്ങളായ കുളം-കിണറുകളെ മഴയാൽ സന്തോഷിപ്പിയ്ക്കുന്ന (നിറയ്ക്കുന്ന), ജലവാനായ സൂര്യദേവനെ രക്ഷയ്ക്കായി വീണ്ടും വീണ്ടും വിളിയ്ക്കുന്നു

വർഗ്ഗം—24—25—26—അഗസ്ത്യോ മൈത്രാവരുണിഃ മരുത്വാനിന്ദ്രഃ ഋഷിഃ ത്രിഷ്ടുപ് ഛന്ദഃ ഇന്ദ്രമരുതോ ദേവതാ.

1 കയാശുഭാ സവയസഃ സനീളാ
സ്സമാന്യാ മരുതഃ സം മിമിക്ഷുഃ
കയാമതീ കുത ഏതാസ ഏതേ
ർച്ചന്തി ശുഷ്മം വൃഷണോ വസൂയാ

അന്വയം:-

(ഇന്ദ്രാഗസ്ത്യമരുതാം സംവാദഃ)
(ഇന്ദ്ര വാക്യം) സ-വയസഃ
സ-നീളാഃ — സമാന വയസ്കാഃ സമാന സ്ഥാനാഃ ഏതേ
മരുതഃ കയാ ശുഭാ — കൈരപിദുർജ്ഞേയയാ ശോഭയാ
സമാന്യാ — സർവ്വേഷാമേകരൂപേണമഹിമ്നാ യുക്താഃ
സം മിമിക്ഷുഃ — ലോകം സമ്യക് സിഞ്ചന്തി
(തദർത്ഥമേതേ മരുതഃ)
കയാ മതീ — മത്യാ
കുതഃ ആ-ഇതാസഃ — കസ്മാദ്ദേശാദാഗതാഃ
(ആഗത്യച) ഏതേ
വൃഷണഃ — വർഷിതാരഃ
വസൂ-യാ — വസൂയയാ, ധനേച്ഛയാ
ശുഷ്മം അർച്ചന്തി — മമബലം വർദ്ധയന്തി
(ഇന്ദ്രമരുൽസംവാദരൂപേ സർവ്വത്ര പ്രാണജീവാത്മപരതയാപി യോജനീയം)

അർത്ഥം-(ഈ സൂക്തം ഇന്ദ്രനും അഗസ്ത്യനും മരുത്തുക്കളും തങ്ങളിലുള്ള സംവാദമാണ് ആദ്യം ഇന്ദ്രവാക്യം)

വയസ്സൊപ്പമായവരും ഇരിപ്പിടമൊന്നായവരുമായ മരുത്തുക്കൾ ആരാലും മനസ്സിലാകാൻ കഴിയാത്ത ശോഭാവിശേഷത്താൽ എല്ലാവരും ഒരേ മട്ടിലുള്ള മഹിമയോടുകൂടി ലോകത്തെ വേണ്ടപോലെ (മഴവെള്ളം കൊണ്ടു) നനയ്ക്കുന്ന അതിനുവേണ്ടി മരുത്തുക്കൾ ഏതു (അനുഗ്രഹ) ബുദ്ധിയാൽ, ഏതു ദേശത്തിൽ നിന്ന് വന്നുചേർന്നു? വന്നിട്ട്, വർഷിതാക്കളായ അവർ ഐശ്വര്യേച്ഛുക്കളായി എന്റെ ശക്തി വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു. (ഇന്ദ്രമരുത് സംവാദത്തിൽ എല്ലായിടത്തും പ്രാണജീവാത്മബന്ധം യോജനീയമാണ് ഇന്ദ്രൻ ജീവാത്മാവ്, മരുത്തുക്കൾ പ്രാണങ്ങൾ)

2 കസ്യബ്രഹ്മാണി ജുജുഷുര്യുവാനഃ
കോ അധ്വരേ മരുത ആവവർത്ത
ശ്യേനാംഇവ ധ്രജതോ അന്തരിക്ഷേ
കേനമഹാമനസാരീരമാമ

അന്വയം:-

യുവാനഃ — നിത്യതരുണാഃ, മഹാനുഭാവാ മരുതഃ
കസ്യ ബ്രഹ്മാണി ജുജുഷുഃ? — കസ്യമഹാഭാഗസ്യ പരിവൃഢാനി ഹവീംഷി സേവന്തേ?
കഃ (ച) അധ്വരേ — സ്വകീയേ യാഗേ
(ഏതാൻ) മരുതഃ ആവവർത്ത — യാഗാന്തരേഭ്യോ നിവർത്തയതി?
അന്തരിക്ഷേ ധ്രജതഃ — ഗച്ഛതഃ
ശ്യേനാൻ-ഇവ — ശംസനീയഗമനാൻ ഏതന്നാമകാൻ പക്ഷിണ ഇവ
കേന മഹാ മനസാ — തത്പ്രീതിസാധനേന മഹതാ മനനവതാ സ്തോത്രേണ
രീരമാമ? — രമയാമഹി?

അർത്ഥം—നിത്യതരുണന്മാരായ മരുത്തുക്കൾ ഏതു ഭാഗ്യവാന്റെ ശ്രേഷ്ഠങ്ങളായ ഹവിസ്സുകളാണ് കൈക്കൊള്ളുന്നത്? ആരാണ് സ്വന്തം യാഗത്തിൽ ഈ മരുത്തുക്കളെ മറ്റു യാഗങ്ങളിൽ നിന്ന് പിൻതിരിപ്പിച്ചുവരുത്തുന്നത്? അന്തരിക്ഷത്തിൽ നന്നായി പാറുന്ന പരുന്തുകളെപോലെയുള്ള അവരെ പ്രീണന സാധനമായ, വിചാരമധുരമായ ഏതു സ്തോത്രത്താലാണ് മനം കുളിർപ്പിക്കുന്നത്?

3 കതസ്ത്വമിന്ദ്രമാഹിനസ്സ

ന്നേകോയാസിസൽപതേകിന്തഇത്ഥാ

സംപൃച്ഛസേസമരാണശ്ശുഭാനൈ

ർവ്വോചേസ്തന്നോഹരിവോയത്തേ അസ്മേ

അന്വയം —

(മരുതഃ പ്രതിബ്രുവതേ)

ഹേ ഇന്ദ്ര, സൽ–പതേ	— സതാംപാലക
ത്വം മാഹിനഃ സൻ	— മഹനീയഃ, പൂജനീയഃ അനുചരൈരനുഗന്തവ്യസ്സൻഅപി
ഏകഃ കുതഃ യാസി?	— അസഹായസ്സൻ കുത്രയാസി?
തേ കിം ഇത്ഥാ	— കിം ത്വമേവം
സം–അരാണഃ	— അസ്മാഭിസ്സംഗച്ഛമാനഃ
സം പൃച്ഛസേ?	— സമീചീനംപൃച്ഛസി?
ഹേ ഹരി–വഃ, തേ	— ഹരിഭ്യാംയുക്ത, തവ
അസ്മേ യൽ	— അസ്മാസുവക്തുമിഷ്ടമമസ്തി
തൽ നഃ ശുഭാനൈഃ	
വോചേഃ	— അസ്മഭ്യം ശോഭനവചനൈഃ ബ്രൂഹി

അത്ഥം—(മരുത്തുക്കളുടെ മറുപടി) അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, സത്തുക്കളുടെ രക്ഷക, അവിടുന്ന് മഹനീയനും അനുചരന്മാരാൽ പിൻതുടരപ്പെടേണ്ടവനുമായിട്ടും ഒററയ്ക്ക്, അസഹായനായി എവിടെപ്പോകുന്നു? എന്നുകൊണ്ടിപ്രകാരം (അനുചരന്മാരില്ലാതെ) ഞങ്ങളോട് കൂടിച്ചേൎന്ന് അവിടുന്ന് ഉചിതമായത് ചോദിക്കുന്നു? ഹരികളെന്ന കുതിരകളോടുകൂടിയവനേ, ഞങ്ങളോട് അവിടേയ്ക്ക് പറയാനിഷ്ടമുള്ളത് ശോഭനവചനങ്ങളാൽ പറഞ്ഞാലും.

4 ബ്രഹ്മാണി മേ മതയഃ ശം സുതാസഃ
ശുഷ്മ ഇയർതി പ്രഭൃതോ മേ അദ്രിഃ
ആശാസതേ പ്രതിഹര്യന്ത്യുക്ഥേ
മാഹരീവഹതസ്താനോ അച്ഛ

അന്വയഃ—

(ഹേ മരുതഃ,)

ബ്രഹ്മാണി മേ	— സർവ്വാണി കർമ്മാണി മമസ്വഭൂതാനി
(തഥാ) മതയഃ ശം	— സ്തുതയശ്ച മമസുഖകാര്യഃ
(തഥാ) സുതാസഃ	— അഭിഷുതാസ്സോമാഃ മദീയാഃ, മദർത്ഥാ ഏവ,
ഉക്ഥാ പ്രതി ഹര്യന്തി	— മാം പ്രതിഗച്ഛന്തി (അതഃ യജ്ഞം പ്രതി ഗന്തവ്യം)

(കിം ച രാക്ഷസാദിബാധാ പരിഹാരായ)

ശുഷ്മഃ മേ അദ്രിഃ	— ബലവാൻ ശത്രൂണാം ക്ഷേപകഃ മമവജ്രം
പ്ര-ഭൃതഃ ഇയർതി	— ലക്ഷ്യം പ്രതിഗച്ഛതി, ന നിവർത്തതേ

(അപിച്ച യജമാനാഃ ആ)

ശാസതേ	— മാമേവ പ്രാർത്ഥയന്തേ
നഃ ഇമാ ഹരീ	— ഇമാവശ്വൗ
താ അച്ഛ വഹതഃ	— താനി ഗന്തവ്യാനി കർമ്മാണി അഭിപ്രാപ്തും മാം അഭിമതദേശം പ്രാപയതഃ

(അത ഏവ ശീഘ്രം ഗച്ഛാമി യുഷ്മാഭിരപി തത് പ്രാപ്തും ഗന്തവ്യം)

അർത്ഥം—നല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ എല്ലാ കർമ്മങ്ങളും എന്നിൽ നിന്നുണ്ടായവയാണ് സ്തുതികൾ എനിയ്ക്ക് സുഖത്തിനുള്ളവയാണ് എനിയ്ക്കുവേണ്ടിയാണ് സോമങ്ങൾ ചതച്ച് സംസ്കരിയ്ക്കപ്പെടുന്നത് ഉക്ഥങ്ങൾ എന്റെ നേരെയാണ്

ചൊല്ലപ്പെട്ടന്നതു്. (അതുകൊണ്ടു് യജ്ഞത്തിന്നപോകേണ്ടതുണ്ടു്.) പിന്നെ രാക്ഷസാദികളുടെ ബാധ നീക്കുവാൻ ശത്രുക്കളെ വിഴുങ്ങുന്ന ബലമുററ എൻെറ വജ്രായുധം ഉന്നംവെച്ചു പോകുന്നു. എന്നിട്ടു പോകേണ്ടുന്ന ആ കമ്മങ്ങളാംഎട്ടു് എൻെറ ഈ കുതിരകളം എന്നെ അഭീഷ്ടപ്രദേശത്തെത്തിയ്ക്കുന്നു. (അതുകൊണ്ടു് എനിയ്ക്കു വേഗം പോകണം. നിങ്ങളാംകളം പോകണമല്ലൊ. ഈ ഋക്കിൽ മുൻസൂചിപ്പിച്ച ജീവാത്മപ്രാണബന്ധം ഏതാണ്ടു് പ്രകടമായി കാണാം. സവ്വകർത്തൃതയും തനിയ്ക്കെന്നു് ജീവാത്മാവു് സങ്കല്പിയ്ക്കുന്നതും, പ്രാണങ്ങളെ തനിയ്ക്കൊപ്പം കൊണ്ടുപോകാനിച്ഛിയ്ക്കുന്നതും കാണുക.)

5 അതോവയമന്തമേഭിര്യുജാനാ
സ്വക്ഷത്രേഭിസ്തന്വ: ശുംഭമാനാഃ
മഹോഭിരേതാ ഉപയുജ്മഹേ
ന്വിന്ദ്ര സ്വധാമനുഹിനോബഭൂഥ (വ. 24)

അന്വയം:—

(മരുതഃ ബ്രുവതേ)
(ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം യസ്മാ
ദേവം കരോഷി) അതഃ — അതഃ കാരണാൽ
വയം സ്വ-ക്ഷത്രേഭിഃ
അന്തമേഭിഃ — സ്വായത്തബലൈഃ അന്തികതമൈഃ അശ്വൈഃ
യുജാനാഃ — യുക്താസ്സന്തഃ
മഹഃ—ഭിഃ തന്വഃ
ശുംഭമാനാഃ — തേജോഭിഃ ആത്മശരീരാണി ദീപയന്തഃ
ഏതാൻ നു ഉപ യുജ്മഹേ— ഗന്തൄൻ ക്ഷിപ്രം ത്വവസാകം ഹവിരാദി സ്വീകമ്മഹേ
ഹേ ഇന്ദ്ര നഃ സ്വധാം — അസ്മൽ ഉദകജാതം, ഹവിഃ, സംബന്ധി ഉദകം
അനു ബഭൂഥ ഹി — ത്വമപി അനുഭവസി ഖലു

അർത്ഥം–(മരുത്തുക്കൾ പറയുന്നു.) അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്നിപ്രകാരം ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ട് ഞങ്ങളും സ്വയം ബലവത്തുക്കളും അടുത്തുനില്ക്കുന്നവയുമായ കുതിരകളോടൊത്ത്, തേജസ്സുകളാൽ തെളിഞ്ഞ സ്വശരീരങ്ങളോടുകൂടി, വേഗത്തിൽ അവിടുത്തെക്കൂടെ ഹവിസ്സ് മുതലായത് സ്വീകരിയ്ക്കുന്നുണ്ട്. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങളെസ്സംബന്ധിച്ച വെള്ളത്തെ, (മഴവെള്ളത്തെ,) ആ വെള്ളംകൊണ്ട് ഉല്പന്നമായ ധാന്യങ്ങൾ കൊണ്ടുള്ള ഹവിസ്സിനെ അവിടുന്നു അനുഭവിക്കുന്നുണ്ടല്ലൊ. (ഇവിടെയും ജീവാത്മാവിന്റെയും, പ്രാണങ്ങളുടെയും അനന്യൈക്യം സൂചിപ്പിക്കുന്നു.)

6 ക്വ ഽ സ്യാവോമരുതസ്സ്വധാസീ
ദ്യന്മാമേകംസമധത്താഹിഹത്യേ
അഹംഹ്യ ഽ ഗ്രസ്തവിഷസ്തുവിഷ്മാൻ
വിശ്വസ്യശത്രോരനമംവധസ്നൈഃ

അന്വയം:–

(ഇന്ദ്രോ ബ്രൂതേ) ഹേ
മരുതഃ, സ്യാ സ്വധാ — സാ സ്വധാ, തൽബലം
വഃ ക്വ ആസീത് — യുഷ്മാകം നൈവാസീത്
(അസ്മാകം ബലം ത്വം അനുഭവസീതി ബ്രൂഥ)
യത് ഏകം മാം — യാ സ്വധാ അസഹായം മാം
അഹി–ഹത്യേ — വൃഷ്യന്തം വൃത്രവധേ, മേഘഭേദനേ,
സം–അധത്ത — സഹിതമകരോത്
അഹം ഹി ഉഗ്രഃ — ഉദ്ഗൂർണ്ണബലഃ ഖലു
തവിഷഃ തുവിഷ്മാൻ — ബലവാൻ മഹതോപേതഃ അസ്മി

(അതഃ) വിശ്വസ്യ
ശത്രോഃ — (വൃത്രസ്യശത്രുരേവ) സർവ്വം ശത്രുസംഘം (കർമ്മണിഷഷ്ഠീ)
വധ–സ്നൈഃ അനമം — വധത്രൈപെരായുധൈഃ അനമയൽ

അർത്ഥം - (ഇന്ദ്രൻ പറയുന്നു) മരുത്തുക്കളേ, ആ സ്വധ, അതിൻെറ ബലം നിങ്ങൾക്കെവിടെയുണ്ടായിരുന്നു? ഉണ്ടായിരുന്നതേ ഇല്ല. ഞങ്ങളുടെ ബലം അവിടുന്നനുഭവിക്കുന്നു എന്നല്ലേ നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു്? ആ സ്വധ വൃത്രവധത്തിൽ ഒററയ്ക്കു എൻെറക്കൂടെയാണുണ്ടായിരുന്നതു്. ഞാൻ തന്നെയാണു് ഊക്കോടുകൂടി ബലവാനായി മഹത്വമുററിരുന്നതു്. അക്കാരണത്താലാണു് ലോകത്തിന്നു് മുഴുവൻ ശത്രുവായ വൃത്രൻെറ ശത്രുസംഘത്തെ വധായുധത്താൽ കീഴടക്കിയതു്.

7 ഭൂരിചകർത്ഥയുജ്യേഭിരസ്മേ
സമാനേഭിർവൃഷഭപൌംസ്യേഭിഃ
ഭൂരീണിഹികൃണവാമാശവി
ഷ്ഠേന്ദ്രക്രത്വാമരുതോയദ്വശാമ

അന്വയം:—

(മരുതഃ പുനരാഹുഃ)
(ഹേ ഇന്ദ്ര) വൃഷഭ — വർഷിതഃ (ത്വം)
ഭൂരി ചകർത്ഥ — പ്രഭൂതംകൃതവാനസി
(തഥാപി) അസ്മേ
സമാനേഭിഃ — അസ്മാകം സമാനൈഃ
യുജ്യേഭിഃ പൌംസ്യേഭിഃ — അസ്മാഭിര്യുക്തൈഃ പുംസഃ കർമ്മഭിഃ, സാമർത്ഥ്യൈഃ ചകർത്ഥ ന തു ഏകകഏവ
ഹേ ശവിഷ്ഠ — ബലവത്തമ, (വയം)
ഭൂരീണി ഹി കൃണവാമ — ത്വൽകൃതാദപി പ്രഭൂതാനി കർമ്മാണികൃതവന്തഃ

ഹേ ഇന്ദ്ര, ക്രത്വാ — ക്രതുനാ, കർമ്മണാ
യത് വശാമ — യദ്‌വൃഷ്ട്യാദികം കാമയാമഹേ താനിത്വമേവാപ്യധികാനി
(വയം) മരുതഃ — (ഏതേനസ്വമഹത്വം സ്ഥാപിതവന്തഃ)

അർത്ഥം (മരുത്തുക്കൾ വീണ്ടും പറയുന്നു) അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, വർഷിതാവേ, അവിടുന്ന് ധാരാളം ചെയ്യുന്നവനാണ്. എങ്കിലും ഞങ്ങളുടെയൊപ്പം, ഞങ്ങളുമൊത്താണ് പൌരുഷപരങ്ങളായ കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യുന്നത്, ഓജസ്സുള്ള അല്ലയോ മഹാബല, ഞങ്ങൾ അവിടുന്ന് ചെയ്യുന്നതിനേക്കാൾ വളരെ അധികം കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, വൃഷ്ട്യാദികളെ ഉദ്ദേശിച്ച് ഞങ്ങൾ ചെയ്തത് അവിടത്തേക്കാൾ അധികമാണ് മരുത്തുക്കളായ ഞങ്ങൾ സ്വമഹത്വം സ്ഥാപിച്ചിരിക്കുന്നു

8 വധീംവൃത്രംമരുതഇന്ദ്രിയേണ
സ്വേനഭാമേനതവിഷോബഭൂവാൻ
അഹമേതാ മനവേ വിശ്വശ്ചന്ദ്രാ
സുഗാ അപശ്ചകര വജ്രബാഹുഃ

അന്വയം:—

(ഇന്ദ്ര ആഹ)
ഹേ മരുതഃ, അഹം
ഇന്ദ്രിയേണ — സ്വസാമർത്ഥ്യേന
സ്വേന ഭാമേന — കോപേന
മനവേ തവിഷഃ
ബഭൂവാൻ — മനോരഥായ ബലവാൻ ഭൂതഃ
വൃത്രം വധീം — ഘാതിതോസ്മി
ഏതാഃ വിശ്വചന്ദ്രാഃ — സർവ്വാഹ്ലാദകാഃ
സുഗാഃ അപഃ — സുഗമനാഃ, നദ്യാദിഷു ഗമനശീലാനി വൃഷ്ട്യുദകാനി

ചകര — ചകാര, കൃതവാൻ
(യതോഹം) വജ്ര-ബാഹുഃ — (സഹായനൈരപേക്ഷ്യമുക്തം വേതി)

അർത്ഥം—(ഇന്ദ്രൻ പറയുന്നു) ഹേ ശ്രേഷ്ഠന്മാരായ മരുത്തുക്കളേ, ഞാൻ സ്വവീര്യത്താൽ, ഉജ്ജ്വലമായ കോപത്താൽ മനുവിന്ന് വേണ്ടി (മനുപരമ്പരയായ മനുഷ്യർക്കുവേണ്ടി) ബലവാനായി വൃത്രനെ ഹനിച്ചു നദികളിലും തോടുകളിലും ഒഴുകുന്ന സർവ്വാഹ്ലാദകങ്ങളായ മഴവെള്ളങ്ങളുണ്ടാക്കി അതുകൊണ്ടാണ് ഞാൻ വജ്രായുധനായത്. (അന്യസഹായമൊന്നും ആവശ്യമില്ലെന്ന് സൂചന. കഴിഞ്ഞ മൂന്ന് ശ്ലോകങ്ങളിലും ജീവാത്മപ്രാണങ്ങളുടെ പരസ്പരപൂരകത്വവും അതിൽ ജീവാത്മാവിന്നുള്ള പ്രാധാന്യവും സൂചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു)

9 അനുത്തമാ തേ മഘവന്നകിർനു
ന ത്വാവാँ അസ്തി ദേവതാ വിദാനഃ
ന ജായമാനോ നശതേ ന ജാതോ
യാനി കരിഷ്യാ കൃണുഹി പ്രവൃദ്ധ

അന്വയം:—

(മരുതഃ പ്രത്യാഹുഃ)
(ആ ഇതിസ്മരണേ സ്മൃതവന്തോ വയമിദാനീം)
ഹേ മഘ—വൻ ആ തേ
അനുത്തം — അപ്രേരിതം
നകിഃ നു — നൈവാസ്തി (നു നിശ്ചയേ)
(ഹേ ദേവ,) ത്വാ—വാൻ
വിദാനഃ — ത്വത്സദൃശഃ വിദ്വാൻ, ജ്ഞാനോപായവേദിതാ
ദേവതാ ന അസ്തി — ദേവഃ നാസ്തി
(കിംച) ഹേ പ്ര-വൃദ്ധ, — അതിബല,
ജായമാനഃ ജാതഃ (വാ) — കശ്ചിദ്ദേവോമർത്ത്യോവാജാതം

യാനി കരിഷ്യ കൃണഹി — വൃത്രവധാദീനികത്തവ്യാനി കത്രഷേ

ന നശതേ — നവ്യാപ്നോത്യേവ

അത്ഥം—(മരുത്തുക്കളെ മറുപടി പറയുന്നു). അല്ലയോ മഘവൻ, (അവിടുന്നു ചെയ്തതുപോലെ) അപ്രതിതമായ, സ്വയം കൃതമായ ആ കമ്മം വേറെ ആക്കുമില്ല (ആ കമ്മം എന്നതു കൊണ്ട് വൃത്രവധത്തെക്കുറിച്ചു ഓമ്മ കറിയ്ക്കുന്നു) അല്ലയോ ദേവ, അവിടുത്തോട് സദൃശനായി ജയാപായവേദിയായ, യുദ്ധതന്ത്രജ്ഞനായ ദേവൻ വേറെ ഇല്ല, പിന്നെ അല്ലയോ മഹാബല, എനി ജനിയ്ക്കുന്നവനും ജനിച്ചവനുമായ ഒരു ദേവനോ, മനുഷ്യനോ അവിടുത്തെ വൃത്രവധം മുതലായ കമ്മങ്ങളേ വയോ അവയെ വ്യാപിക്കുന്നില്ല തന്നെ അതായതു് അതതരം കമ്മം ചെയ്‌വാൻ ജനിച്ചവരും ജനിയ്ക്കാൻ പോകുന്നവരും ശക്തരല്ല. (ഇവിടെ പ്രാണങ്ങളാം ജീവാത്മാവിന്റെ പ്രാധാന്യാതിരേകം സമ്മതിക്കുന്നു)

10 ഏകസ്യചിന്മേവിഭ്വ ്സ്ത്വോജോ
യാനുദധൃഷ്വാൻകൃണവൈമനീഷാ
അഹംഹ്യ ്ഗ്രോമരുതോവിദാനോ
യാനിച്യവമിന്ദ്രഇദീശഏഷാം വ 25

അന്വയം:—

(ഇന്ദ്ര ആഹ)

ഹേ മരുതഃ യാ മനീഷാ — യാനികമ്മാണി മനീഷയാ, മനസഃ ഈഷയാ

മേ ഏകസ്യ ചിൽ — ഏകസ്യൈവ

വി–ഭു ഓജഃ അസ്തു — സവ്വത്രഗമനശീലം ബലംവേഢ

ദധൃഷ്വാൻ ന കൃണവൈ — അഹംധർഷിതവാൻ ക്ഷിപ്രം കത്തുംശക്നവാനി

അഹം ഹി ഉഗ്രഃ,

വിദാനഃ — ഉൽകൃഷ്ടബലഃ, വേദനവാൻ

യാനി ച്യവം — യാനിവസ്തുനി അവഗച്ഛാമി
ഏഷാം ഇന്ദ്രഃ ഇൽ ഈശേ — ഈശ്വര ഏവസൻ,
സ്വാമീഭവാമി

അൎത്ഥം—(ഇന്ദ്രൻ പറഞ്ഞു) ഒററയ്ക്കുതന്നെ എനിക്കു എങ്ങും വ്യാപിച്ച ബലമുണ്ടാവട്ടെ. അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, മനസ്സിൻെറ ഇച്ഛകൊണ്ടു്, പ്രേരണകൊണ്ടു് തുനിഞ്ഞു് ക്ലേശംകൂടാതെ (ഏതേതു കാൎയ്യങ്ങളും) വേഗത്തിൽ ചെയ്‌വാൻ ഞാൻ ശക്തനാണോ, മഹാബലനായി, ജയോപായജ്ഞനായി ഏതേതു ധനങ്ങളെ പ്രാപിക്കുന്നുവോ, അവയുടെയെല്ലാം ഇന്ദ്രൻ തന്നെയായി—അതായതു് ഈശ്വരനായി, അധിപതിയായി ഞാൻ ഭവിക്കുന്നു.

11 അമന്ദന്മാമരുതസ്തോമോഅത്ര
യന്മേനരശ്രുത്യംബ്രഹ്മചക്ര
ഇന്ദ്രായവൃഷ്ണേസുമഖായമഹ്യം
സഖ്യേസഖായസ്തന്വേതനൂഭിഃ

അന്വയം—

(ഇന്ദ്രവാക്യം)
ഹേ മരുതഃ, മാ അത്ര
സ്തോമഃ അമന്ദൽ — ഉദകോല്ലാദനവിഷയേ മാദയതി
ഹേ നരഃ, സഖായഃ, മേ
യൽ ശ്രുത്യം — സ്വയം മമസൎവൈശ്രോതവ്യം
ബ്രഹ്മ ചക്ര — പരിവൃഢസ്തോത്രധാരണാദിരൂപം കൃതവന്തഃ
(തൽ) ഇന്ദ്രായ വൃഷ്ണേ — പരമൈശ്വൎയ്യഗുണകായ അഭിമതവൎഷിത്രേ
സു-മഖായ — ശോഭനയാഗായ

സഖ്യേ തനൂഭിഃ — യുഷ്മാഭിഃ സമാനഖ്യാനായ, അനേകശരീരൈരുപേതായ

മഹ്യം തന്വേ — മദീയശരീരപോഷായ വേള്ള

അർത്ഥം—(ഇന്ദ്രൻ പറയുന്നു) അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, വൃത്രനെക്കൊന്നു മേഘജലം വർഷിക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ നിങ്ങളുടെ സ്തോത്രം എന്നെ മദിപ്പിയ്ക്കുന്നു അല്ലയോ നേതാക്കളേ സഖാക്കളേ, എല്ലാവരാലും ശ്രാവ്യമായ മേഘധാരണം മുതലായ മഹത്കർമ്മങ്ങളേവ നിങ്ങൾ ചെയ്യുവോ, ആറ് പരമൈശ്വര്യഗുണവാനും അഭീഷ്ടവർഷകനും ശോഭനയജ്ഞനും നിങ്ങളുമായി ചങ്ങാതത്തിനുവേണ്ടി നാനാ ശരീരങ്ങളോടുകൂടിയവനുമായ എന്റെ ശരീരത്തിന്ന് പോഷകമായി ചെയ്യട്ടെ (കഴിഞ്ഞ രണ്ട് ഋക്കുകളിൽ വീണ്ടും ജീവാത്മപ്രാണസംബന്ധങ്ങൾ സൂചിപ്പിക്കുന്ന സർവ്വൈശ്വര്യമുള്ളവനെങ്കിലും ഇന്ദ്രൻ (ജീവാത്മാവ്) പ്രാണങ്ങളുടെ (മരുത്തുക്കളുടെ) സഹായത്തെ വിലയിരുത്തിപ്പറയുന്നു)

12 ഏവേദേതേ പ്രതി മാ രോചമാനാ
അനേദ്യഃ ശ്രവ ഏഷോ ദധാനാഃ
സംചക്ഷ്യാ മരുതശ്ചന്ദ്രവർണ്ണാ
അച്ഛാന്ത മേ ഛദയാഥാ ച നൂനം.

അന്വയം —

ഹേ മരുതഃ, ഏവ ഇത്	—	ഏവമേവ
ഏതേ (യൂയം) മാ പ്രതി	—	മാം പ്രതി
രോചമാനാഃ	—	ഖ്യാപയന്തഃ
അനേദ്യഃ ശ്രവഃ	—	അനിന്ദിതാം കീർത്തിം
ആ ഇഷഃ ദധാനാഃ	—	അന്നം ധാരയമാണാഃ (ആ ഇതി ചാർത്ഥേ)
ചന്ദ്രവർണ്ണാഃ	—	ഹിരണ്യവർണ്ണാഃ യൂയം

മ സം-ചക്ഷ്യ	— മാം സംപ്രകാശ്യ
ന്ദനം അച്ഛാന്ത	— യശോഭിരാച്ഛാദിതവന്തഃ
ദയാഥ ച	— ആച്ഛാദയഥ ച

അത്ഥം—അല്പയോ മരുത്തുക്കളേ, നിങ്ങരം എന്നെക്കുറിച്ച് പ്രഖ്യാപിയ്ക്കുന്നവരായി (എന്റെ മഹത്വമുച്ചത്തിൽ പ്രശംസിയ്ക്കുന്നവരായി) ദൂരസ്ഥമായ യശസ്സും പുഷ്ടിയുമേന്തുന്നവരായി, സ്വൎണ്ണവൎണ്ണന്മാരായി എന്നെ പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് സ്വയം കീൎത്തികളാൽ നിറഞ്ഞുകൊണ്ട്, പ്രകാശപ്പുതപ്പണിയുന്നു. (പ്രാണങ്ങരം ജീവാത്മാവിന് വിധേയങ്ങളായി തമ്മിൽ രഞ്ജിപ്പോടുകൂടിയ സ്ഥിതി കാണിയ്ക്കുന്നു).

13 കോന്വത്ര മരുതോമാമഹേവഃ

പ്രയാതനസഖീരച്ഛാസഖായഃ

മന്മാനിചിത്രാ അപിവാതയന്ത

ഏഷാം ഭൂത നവേദാമ ഋതാനാം

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ	
(യുഷ്മാൻ) അത്ര	— ലോകേ
വഃ കഃ ന മമഹേ?	— കഃ ഖലുമർത്ത്യഃ പൂജയതി?
ഹേ സഖായഃ,	— സഖ്യസ്യ സഖിവൽ പ്രിയകാരിണഃ
സഖീൻ	— ഹവിഃപ്രദാനേന സഖീഭൂതാൻ യജമാനാൻ
അച്ഛ പ്ര യാതന	— ആഭിമുഖ്യേന ഗച്ഛത
ഹേ ചിത്രാഃ, മന്മാനി	— ചായനീയാഃ യൂയം മനനീയാനി ധനാനി
അപി-വാതയന്തഃ ഭൂത	— സമൃദ്ധിം പ്രാപയന്തഃ ഭവത
(കിംച) മേ ഏഷാം	
ഋതാനാം	— മദീയാനാം താവിതാനാം
നവേദാഃ (ഭൂത)	— ജ്ഞാതാരോ ഭവത

അർത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, നിങ്ങളെ ലോകത്തിൽ ആർ തന്നെ പൂജിയ്ക്കുന്നു? ഏവക്കം ചങ്ങാതികളെപ്പോലെ പ്രിയകാരികളേ, ഹവിസ്സേകി സഖ്യം പ്രാപിച്ച യജമാനന്മാരെ നേരെ പ്രാപിയ്ക്കുക. മോഹനന്മാരേ, നല്ല ധനങ്ങരം അവക്ക് എത്തിയ്ക്കുന്നവരാവുക. പിന്നെ സത്യഫലങ്ങളായ എന്റെ ആ കമ്മങ്ങളെക്കുറിച്ച് അറിഞ്ഞാലും.

14 ആയദ്ദുവസ്യാദ്ദുവസേന കാരു

ദസ്മാഞ്ചക്രേമാന്യസ്യ മേധാ

ഓഷുവത്ത മരുതോ വിപ്രമച്ഛേ

മാബ്രഹ്മാണി ജരിതാവോ അച്ചത്

അന്വയം:—

(അഗസ്ത്യഃ ബ്രൂതേ)

(ഹേ മരുതഃ) ദുവസ്യാത് — യുഷ്മാൻ പരിചരണാർഹ സ്തോത്രാത്, തേന സ്തോത്രേണ

ദുവസേ കാരുഃ — പരിചരണായ പര്യാപ്താ, കർത്രീ, സ്തുതികശലാ

മാന്യസ്യ മേധാ — മനനീയസ്യ വിദുഷഃ ബുദ്ധിഃ

യത് അസ്മാൻ ന ആ ചക്രേ — യസ്മാത് ആഭിമുഖ്യേനകരോതി പ്രാപ്നോതി (ന ഇതിസം പ്രത്യയേ)

ഇമാ ബ്രഹ്മാണി — ഇമാനിപരിവൃദ്ധാനികർമ്മാണ്യുദ്ദിശ്യ

ജരിതാ വഃ അർച്ചത് — സ്തോതാ യുഷ്മാൻ അർച്ചതി

ഹേ മരുതഃ വിപ്രം — മേധാവിനം അഗസ്ത്യംമാം

(യസ്മാദേവം തസ്മാത്)

അച്ഛ സു ഓ വർത്ത — സുഷ്ഠു ആവർത്തസ്വ (ഓ ഇതി നിപാതമാത്ര സമുദായഃ)

അൎത്ഥം—(അഗസ്ത്യനാണിനി പറയുന്നതു്) അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, നിങ്ങളെ പരിചരിയ്ക്കാൻ സേവിയ്ക്കാൻ പററിയ സ്തോത്രത്താൽ പരിചരണത്തിന്നു്, കുശലമായി വൈദഗ്ദ്ധ്യമിയന്നബുദ്ധി ഞങ്ങളെ നേരെ പ്രാപിക്കുന്നു. അതായതു് നിങ്ങളെ വേണ്ടപോലെ സ്തുതിപ്പാൻവേണ്ട സ്തോത്രങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ ബുദ്ധിയിൽ പ്രകാശിച്ചു വരുന്നു. ഈ ശ്രേഷ്ഠകൎമ്മങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ചു് സ്തോതാവു് നിങ്ങളെ അൎച്ചിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു് നിങ്ങൾ മേധാവിയും യജമാനനുമായ, അഗസ്ത്യനായ എന്റെ കൎമ്മത്തിൽ നന്നായി, പൂൎണ്ണമായി വന്നുചേൎന്നാലും.

15 ഏഷവസ്സ്തോമോമരുതഇയംഗീ
ൎമ്മാന്ദാൎയ്യസ്യമാന്യസ്യകാരോഃ
ഏഷായാസീഷ്ടതന്വേവയാം
വിദ്യാമേഷംവൃജനംജീരദാനും വ. 26

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ ഏഷഃ

സ്തോമഃ	— ഇദാനീം ക്രിയമാണമസ്മാകം സ്തോത്രം
വഃ	— യുഷ്മദൎത്ഥം, യുഷ്മൽ പ്രീണനായ (ഭവതു)
(തഥാ) ഇയം ഗീഃ	— സ്തുതിരൂപാവാഗപിയുഷ്മദൎത്ഥായ
മാന്ദാൎയ്യസ്യ	— സ്തുതിവിശേഷൈൎമ്മദയിതുഃ
മാന്യസ്യ	— വരപ്രദാനാദിനാ മാനനീയസ്യ
കാരോഃ	— സ്തോതുഃ
തന്വേ	— ശരീരായ, തൽപോഷണായ
ഇഷാ ആ യാസീഷ്ട	— ഇച്ഛയാ ആഗച്ഛത

വയാം ഇഷം വൃജനം

ജീര—ദാനം — വയമപി അന്നം, ബലം, ജയശീലം ച

വിദ്യാമ — ലഭേമഹി

അൎത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, ഇപ്പോഠം ചൊല്ലുന്ന സ്തോത്രം നിങ്ങഠംക്കുള്ളതാണ്, നിങ്ങളുടെ പ്രീതിക്കായി വേില്ലുളള. ഈ സ്തുതിരൂപമായ വാക്കം നിങ്ങഠംക്കുള്ളതാണ്. സ്തുതിവിശേഷങ്ങളാൽ ഹർഷം ജനിപ്പിക്കുന്നവനം, വരം നല്കി മാനിക്കത്തക്കവനുമായ സ്തോതാവിന്ന് ശരീരപോഷണാൎത്ഥം അനുഗ്രഹേച്ഛയോടുകൂടി വന്നാലും. ഞങ്ങളും അന്നവും ബലവും ജയശീലവും നേടാവൂ.

മൂന്നാമദ്ധ്യായം സമാപ്തം

അദ്ധ്യായ പീഠിക

അഷ്ടകം—2 അദ്ധ്യായം—4

1–2–3–വർഗ്ഗങ്ങളിൽ മരുത്തുക്കറം ദേവത. മരുത്തുക്കളെ മാഹാത്മ്യം പറഞ്ഞു സ്തുതിക്കുന്ന കൂട്ടത്തിൽ 8–ാം മന്ത്രത്തിൽ പാപമോചനവും ഭോഗസുഖവും സന്താനപുഷ്ടിയും പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. 4 മുതൽ 7 കൂടി വർഗ്ഗങ്ങളിൽ ഇന്ദ്രനും മരുത്തുക്കളും ദേവത. 8–9–ഇന്ദ്രൻ മാത്രം ദേവത ഇന്ദ്രൻെറ കൂട്ടുകാരെന്ന നിലയിൽ മരുത്തുക്കളും ഇതിൽ പുകഴ്ത്തപ്പെടുന്നു 10–ാം വർഗ്ഗത്തിൽ ഇന്ദ്രാഗസ്ത്യന്മാർ ദേവത. അവർ തമ്മിലുള്ള സംവാദമാണു്. ഇക്കണ്ടതെല്ലാം മായയാണെന്നു് പറയുന്നു. അശ്രദ്ധമായ യജ്ഞകർമ്മത്തിൻെറ അപൂർണ്ണത ഇന്ദ്രൻ സൂചിപ്പിക്കുന്നു. 11–ാം വർഗ്ഗത്തിൽ വീണ്ടും മരുത്തുക്കറം ദേവത. ഇതിൽ ഇന്ദ്രനെ പരമാത്മാവായും മരുത്തുക്കളെ ജീവാത്മാവായും കല്പിക്കുന്നു. 12–മരുദ്ദേവതാകം. 13–14–15ൽ ഇന്ദ്രൻ ദേവത. 6–ാംമന്ത്രത്തിൽ ഇന്ദ്രൻെറ അപാരത്വം കാണിക്കുന്നു. 11–ാം മന്ത്രം ഈശ്വരോപാസകൻെറയും നിരീശ്വരൻെറയും ഗതിവിഗതികറം പ്രതിപാദിക്കുന്നു. 16 മുതൽ 21 കൂടിയും ദേവത ഇന്ദ്രൻ തന്നെ. 22–ാം വർഗ്ഗത്തിൽ അഗസ്ത്യനും ഭാര്യ ലോപാമുദ്രയും അഗസ്ത്യശിഷ്യന്മാരുമാണു് ഋഷികറം. രതിയാണു് ദേവത. നീണ്ട കാലം തപശ്ശുശ്രൂഷകറം കൊണ്ടു് മനഃക്ഷീണം വന്ന ലോപാമുദ്ര അഗസ്ത്യനോടു് കാമഭോഗം യാചിക്കുന്നു അഗസ്ത്യനതരുളുന്നു. അഗസ്ത്യശിഷ്യന്മാരിൽ ആ സംഭാഷണമുളവാക്കിയ പ്രതികരണവും ഇതിൽ വിവരിക്കുന്നു 23 മുതൽ 29 കൂടി അശ്വികറം ദേവത. 29ൽ ഒടുവിലത്തെ മന്ത്രം സംസാരമോചനം, മോക്ഷം യാചിക്കുന്നതാണു്.

അഷ്ടകം 2 അധ്യായം 4 വർഗ്ഗം 1–2–3–അഗസ്ത്യോമൈത്രാവരുണിഃ ഋഷിഃ ജഗതീത്രിഷ്ടുഭൌച്ഛന്ദസീ, മരുതോദേവതാ.

1 തന്നവോചാമരഭസായജന്മനേ
പൂർവ്വംമഹിത്വംവൃഷഭസ്യകേതവേ
ഐധേവയാമൻമരുതസ്തുവിഷ്വണോ
യുധേവശക്രാസ്തുവിഷാണികർത്തന

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ, തത് പൂർവ്യം

മഹി—ത്വം	—	യുഷ്മദീയം പൂർവ്വതനം മാഹാത്മ്യം
വൃഷസ്യ കേതവേ	—	ഫലസ്യവർഷിതുര്യജ്ഞസ്യ പ്രജ്ഞാനായ (വായുഃ പ്രേരണേ മേഘാഗമനം പ്രസിദ്ധം)
രഭസായ ജന്മനേ	—	രാഭസ്യ യുക്തായ (വേദ്യം) പ്രാദുർഭാവായ, സന്നിധാനായ
ന വോചാമ	—	ക്ഷിപ്രം ബ്രൂമഃ
ഹേ തുവി-സ്വനഃ,	—	ഗമനസംരംഭേണ പ്രഭൂതധ്വനിയുക്താഃ
ഹേ ശക്രാഃ,	—	സർവ്വമപി കർത്തും ശക്തായൂയം
യാമൻ	—	യാഗഗമനേ പ്രസ്തുതേ സതി
ഐധാ-ഇവ	—	ഏധസ്സംബന്ധീനി തേജാംസി പ്രാപ്യേണ മഹത്വേന ഇവ

അർത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, ഫലവർഷിയായ യജ്ഞത്തിന്റെ പ്രജ്ഞാനത്തിനുവേണ്ടി, വേഗവത്തായ നിങ്ങളുടെ സാന്നിദ്ധ്യമുണ്ടാവാനായി നിങ്ങളുടെ പുരാതനമായ മഹത്വത്തെ വേഗം പറയുന്നു. ഗമനസംരംഭത്തിൽ ബഹുശബ്ദത്തോടുകൂടിയവരും എന്തും ചെയ്‌വാൻ കരുത്തുററവരുമായ മരുത്തുക്കളേ, നിങ്ങൾ യാഗത്തിനുള്ള വരവിൽ വിറകുകൂട്ടികത്തിയ തേജോമഹത്വംകൊണ്ടെന്നപോലെയും യുദ്ധം നിമിത്തമായെന്നപോലെയും എന്താവുന്ന ബലങ്ങളും, കർമ്മസാമർത്ഥ്യങ്ങളും ഞങ്ങൾക്കുണ്ടാക്കിയാലും.

2 നിത്യം ന സൂനും മധുബിഭ്രത ഉപ
ക്രീളന്തി ക്രീളാവിദഥേഷു ധൃഷ്വയഃ
നക്ഷന്തി രുദ്രാ അവസാനമസ്വിനം
നമർധന്തിസ്വതവസോ ഹവിഷ്കൃതം

അന്വയം:—

നിത്യം ന സൂനം	— ഔരസം പ്രിയപുത്രമിവ
മധു ബിഭ്രതഃ	— മധുരം ഹവിർധാരയന്തോ മരുതഃ
വിദഥേഷു ഘൃഷ്വയഃ	— യാഗേഷു രക്ഷഃപ്രഭൃതീനാം ഘർഷകാസ്സന്തഃ
ക്രീളാഃ ഉപ ക്രീളന്തി	— ക്രീഡാശീലാഃ ഉപേത്യവിഹരന്തി
(കിംച) രുദ്രാഃ	— രുദ്രപുത്രാ മരുതഃ
നമസ്വിനം ഹവിഃ-കൃതം	— നമസ്കാരോപലക്ഷിത സ്തോത്രോപേതം ഹവിഷ്കാരം
അവസാ നക്ഷന്തി	— രക്ഷണേന പ്രാപ്നുവന്തി
(കിംച) സ്വ-തവസഃ ന മർധന്തി	— സ്വായത്ത ബലാഃ ന സംഗ്രാമയന്തി, ക്ലേശയന്തി

അർത്ഥം—തന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട ഔരസപുത്രനെയെന്നപോലെ മധുരമായ ഹവിസ്സ് കൈയിലേന്തിയ മരുത്തുക്കൾ യാഗങ്ങളിൽ രക്ഷസ്സുകളെ എതിർത്തകററുന്നവരായും ക്രീഡാശീലരായും വന്നു വിഹരിക്കുന്നു. കൂടാതെ രുദ്രപുത്രരായ മരുത്തുക്കൾ നമസ്തോത്രങ്ങളോടുകൂടി ഹവിസ്സേകുന്ന യജമാനനെ രക്ഷണത്താൽ വ്യാപിക്കുന്നു. (യജമാനന്റെ രക്ഷയേല്ക്കുന്നു) സ്വന്തം ബലമുള്ള അവർ യുദ്ധം ചെയ്യുന്നില്ല, ആരെയും ക്ലേശിപ്പിക്കുന്നില്ല.

3 യസ്മാ ഊമാസോ അമൃതാ അരാസത
രായസ്പോഷം ച ഹവിഷാ ദദാശുഷേ
ഉക്ഷന്ത്യസ്മൈ മരുതോ ഹിതാ ഇവ
പുരൂ രജാംസി പയസാ മയോഭുവഃ

അന്വയം:—

യസ്മൈ ഹവിഷാ ദദാശുഷേ	— സോമാദിഹവിർദ്ദത്തവതേ ഹവിഷാപ്രീതാഃ
ഊമാസഃ അമൃതാഃ	— അവിതാരഃ അമരാമരുതഃ

രായഃ പോഷം ച — ധനസ്യപുഷ്ടിം പശ്വാദി പുഷ്ടിം ച
അരാസത — പ്രായച്ഛൻ
അസ്മെ ഹിതാഃ–ഇവ — ഹിതാചരണാത്സുഖായ ഇവസന്തഃ
മയഃ–ഭുവഃ — സുഖസ്യഭാവയിതാരഃ
മരുതഃ രജാംസി — ലോകാൻ
പുരു പയസാ ഉക്ഷന്തി — പ്രഭൂതേനോദകേനസിഞ്ചന്തി

അർത്ഥം—സോമാദികളായി യജമാനനേകുന്ന ഹവിസ്സാൽ സന്തോഷിച്ച്, രക്ഷിതാക്കളും ഭാരന്മാരുമായ മരുത്തുകൾ ധനപുഷ്ടിയും പശുവൃദ്ധിയും കൊടുക്കുന്നു. ഇഷ്ടചാരികളായ സഖാക്കൾക്ക് തുല്യരായി മരുത്തുകൾ സുഖപ്രദരായി ലോകങ്ങളെ സമൃദ്ധമായ ജലത്താൽ നനക്കുന്നു.

4 ആയേരജാംസിതവിഷീഭിരവ്യത
പ്രവഏവാസസ്വയതാസോഅധ്രജൻ
ഭയന്തേവിശ്വാഭുവനാനിഹർമ്യാ
ചിത്രോവോയാമഃപ്രയതാസ്വൃഷ്ടിഷു

അന്വയം:–

(ഹേ മരുതഃ യുഷ്മത് സംബന്ധിനഃ) യേ
ഏവാസഃ — ഏവാഃ അശ്വവിശേഷാഃ
തവിഷീഭിഃ — വൃഷ്ടിപ്രദാനാദിരൂപൈഃ സ്വകീയൈർബ്ബലൈഃ
രജാംസി ആ അവ്യത — ലോകാൻ സർവ്വതഃ ആവൃണ്വന്തി
(തേ) വഃ സ്വയതാസഃ — യുഷ്മാകമശ്വാഃ സാരഥിനാവിനാസ്വയമേവ യുക്താഃ
പ്ര അധ്രജൻ — പ്രകർഷേണ ഗച്ഛന്തി

(കിംച യുഷ്മദാഗമനാൽ)
വിശ്വാ ഭുവനാനി — സർവ്വാണി ഭൂതജാതാനി
ഹർമ്മ്യാ — സർവ്വാണി ഹർമ്മ്യാണിച
ഋഷ്ടിഷു പ്ര–യതാസു — ആയുധേഷൂദ്യതേഷു യഥാ ജനാസ്തഥാ
ഭയന്തേ — പതനാൽ ബിഭ്യതി
(തസ്മാൽ) വഃ യാമഃ
ചിത്രഃ — ആശ്ചര്യഭൂതഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, നിങ്ങളുടെ കുതിരകൾ മഴ പെയ്യിക്കുക മുതലായ സ്വന്തം ബലങ്ങളാൽ ലോകങ്ങളെ മുഴുവൻ മൂടിയിരിക്കുന്നു നിങ്ങളുടെ ആ കുതിരകൾ തേരാളിയോടു കൂടാതെ സ്വയം പൂട്ടപ്പെട്ടവയായി, വേണ്ടപോലെ പോയി കൊണ്ടിരിക്കുന്നു നിങ്ങളുടെ വരവിൽ എല്ലാ ഭൂതസഞ്ചയങ്ങളും, കെട്ടിടങ്ങളും, ആയുധങ്ങൾ ഉയർത്തിക്കാണിയ്ക്കുവേ ജനങ്ങളെന്നപോലെ, വീഴ്ച പേടിക്കുന്നു അപ്രകാരമാകയാൽ നിങ്ങളുടെ ഗമനം ആശ്ചര്യകരമാകുന്നു

5 യത്ത്വേഷയാമാനദയന്തപർവ്വതാ
ന്ദിവോവാപൃഷ്ഠം നര്യാ അച്ചുച്യവുഃ
വിശ്വോവോ അജ്മൻ ഭയതേ വനസ്പതീ
രഥീയന്തീവപ്രജിഹീത ഔഷധിഃ വ.–1

അന്വയം —

(മരുതഃ) ത്വേഷ-യാമാഃ — പ്രദീപ്തഗമനാഃ
യൽ പർവ്വതാൻ — യദാ പർവ്വവതോഗിരി ഗഹ്വരാണി
നദയന്ത — നാദയന്തി
വാ ദിവഃ പൃഷ്ഠം — അഥവാവിദ്യോതനാത്മകസ്യാന്തരിക്ഷസ്യ ഉപരിഭാഗം
നര്യാഃ അച്ചുച്യവുഃ — നരേഭ്യോഹിതാഃ ഗച്ഛന്തി

(തദാ) വഃ അജ്മൻ — യുഷ്മത്സംബന്ധിനിഗമനേ നിമിത്തഭൂതേസതി
വിശഃ വനസ്പതിഃ — വനസ്യപാലയിതാ വൃക്ഷസമൂഹഃ
ഭയതേ — ബിഭേതി
(തഥാ) രഥീയന്തീ-ഇവ — രഥമാത്മന ഇച്ഛന്തീ, രഥാരൂഢാ സ്ത്രീ ഇവ
ഓഷധിഃ — പ്രിയങ്ഗുവ്രീഹ്യാദിഃ
പ്ര ജിഹീതേ — പ്രകർഷേണ ഗച്ഛതി സ്വസ്ഥാനാത് ഇതസ്തതശ്ചലതി

അർത്ഥം—മരുത്തുക്കളേ എപ്പോഴും ഊക്കോടടിച്ചുവന്ന് പർവ്വതങ്ങളിലെ ഗുഹകളെ ക്ഷളിപ്പിക്കുന്നവരോ അല്ലെങ്കിൽ തിളങ്ങുന്ന അന്തരീക്ഷത്തിന്റെ മുകൾഭാഗത്ത് മനുഷ്യക്കുപകാരികളായി (മിന്നലും മഴയുമുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ട്) ഗമിക്കുന്നവരോ, അപ്പോഴും (മരുത്തുക്കളേ,) നിങ്ങളുടെ ഈ വരവിൽ വൃക്ഷസമൂഹമെല്ലാം പേടിക്കുന്നു അതുപോലെ (സാമർത്ഥ്യം പോരാതെ മോഹിച്ച്) തേരിലേറിയ ഒരു സ്ത്രീ എന്നപോലെ തിന, നെല്ല് മുതലായ ഓഷധി (സസ്യാദി) സ്വസ്ഥാനത്തിൽ നിന്ന് ഇളകിയാടുന്നു

6 യൂയന്ന ഉഗ്രാ മരുതസ്സുചേതുനാ
രിഷ്ടഗ്രാമാസ്സുമതിം പിപർത്തന
യത്രാവോദിദ്യുദ്രദതിക്രിവിർദ്ദതീ
രിണാതിപശ്വസ്സുധിതേവ ബർഹണാ

അന്വയം —

ഹേ ഉഗ്രാഃ, മരുതഃ, യൂയം — ഉദ്ഗൂർണ്ണബലാമരുതഃ,
സു-ചേതുനാ — ശോഭന ചേതസാ
അരിഷ്ട-ഗ്രാമാഃ — അഹിംസിതസംഘാസ്സന്തഃ
യത്ര വഃ ക്രിവിഃ-ദതീ — യുഷ്മത് സംബന്ധിനീ വിക്ഷേപണശീലദന്തീരൂപാ

ı) നഃ സു–മതിം
ചത്തന — അസ്മാകം ശോഭനബുദ്ധിം
പൂരയത
ൽ സുധിതാ–ഇവ
ണാ — ഹേതിഃ സുഹിതാ.
സുഷ്ഠുപ്രേരിതാ ഇവ
ി — മേഘസംസ്ത്യായം വിലിഖതി
ഃ രിണാതി — പശ്ശുംശ്ചരേഷതി, ഹിനസ്തി

അർത്ഥം–അല്പയോ ഊക്കന്മാരായ മരുത്തുക്കളേ, ശോഭനേ ...സ്സാട്ടകൂടി, ആരാലും ഉപദ്രവിക്കപ്പെടാതെ, കൂട്ടമായി ...ങ്ങൾ ഞങ്ങൾക്ക് സൽബുദ്ധിയെ പൂർണ്ണമാക്കുക. പല്ലിളി ...ം എറിയുന്നതും കാണുമ്പോഴേക്കു രൂപം മറയുന്നതുമായ നി ...ടെ ആയുധം (ഇടിമിന്നൽ) എപ്പോഴും നേരെ വിട്ട, കത്തി ...ലെ മുകിൽക്കൂട്ടത്തെ ചെന്ന് ചുരണ്ടുന്നുവോ, പശുക്കളെ ...ിക്കുന്നുവോ, അപ്പോൾ (നിങ്ങളുടെ ആ ഉഗ്രമായ ഭാവ ...ലും) ഞങ്ങൾക്ക് സൽബുദ്ധിയെ പൂരിപ്പിക്കുക

7 പ്രസ്കംഭദേഷ്ണാ അനവഭ്രരാധസോ
ലാതൃണാസോവിദഥേഷുസുഷ്ടുതാഃ
അർച്ചന്ത്യർക്കംമദിരസ്യപീതയേ
വിദുർവ്വീരസ്യപ്രഥമാനിപൌംസ്യം

ന്വയം:–

സ്കംഭ–ദേഷ്ണാഃ — പ്രകർഷേണസ്കംഭിതദാനാഃ
അവിരതദാനാഃ
നവഭ്ര–രാധസഃ — അഭ്രഷ്ടഹവിരാദിധനാഃ
ലാതൃണാസഃ
-സ്തുതാഃ — ആലം, ആത്യർത്ഥംഫലാനാം
ദാതാരഃ (മരുതഃ) സുഷ്ടുതാഃ
ദഥേഷു അർക്കം — യാഗേഷുഅർച്ചനീയമിന്ദ്രം

മദിരസ്യ പീതയേ — മദനസാധനസ്യസോമസ്യ പാനായ
അർച്ചന്തി — പൂജയന്തി
(തേമരുതഃ) വീരസ്യ
പ്രഥമാനി — ഇന്ദ്രസ്യ പ്രസിദ്ധാനി, മുഖ്യാനി
പൗംസ്യാ വിദുഃ — പൗംസ്യാനി ജാനന്തി

അർത്ഥം—സ്തംഭിപ്പിച്ച്, എപ്പോഴും നിലയ്ക്കാതെ നിൽക്കുന്ന ദാനങ്ങളോടുകൂടിയവരും, ഒരിക്കലും തെറ്റിപ്പോകാത്ത ഹവിർധനത്തോടുകൂടിയവരും മികച്ചവിധം കർമ്മഫലം കൊടുക്കുന്നവരും ഏറ്റവും സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നവരുമായ മരുത്തുക്കൾ യാഗങ്ങളിൽ ആരാധ്യനായ ഇന്ദ്രനെ ഹർഷകരമായ സോമപാനത്തിന്നായി പൂജിക്കുന്ന ആ മരുത്തുക്കൾ വീരനായ ഇന്ദ്രന്റെ ഉൽകൃഷ്ടതമങ്ങളായ പൗരുഷങ്ങളറിയുന്നു.

8 ശതഭുജിഭിസ്തമഭിഹ്രുതേരഘാത്
പൂർഭീരക്ഷതാമരുതോയമാവത
ജനംയമുഗ്രാസ്തവസോവിരപ്ശിനഃ
പാഥനാശംസാത്തനയസ്യപുഷ്ടിഷു

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ അഭി-ഹ്രുതഃ — അഭിവേകാരണാത് കുടില സ്വഭാവാത്
അഘാത് യം ആവത — പാപാദ്രക്ഷത
തം ശതഭുജി-ഭിഃ പൂ-ഭിഃ — അസംഖ്യാതഭോഗവതീഭിഃ പാലനൈഃ
രക്ഷത — പാലയത
(കിംച) ഹേ ഉഗ്രാഃ, — ഉൽഗൂർണ്ണതേജസഃ
ഹേ തവസഃ
വി-രപ്ശിനഃ, — വേഗവന്തഃ മഹാന്തഃ, (യൂയം)
യം ജനം പാഥന — പാഥ, രക്ഷഥ

(തം) തനയസ്യ — പുത്രാദീനാം (ഉപലക്ഷണമേതൽ)
പുഷ്ടിഷു ശംസാൽ — പോഷേഷുനിമിത്തഭൂതേഷു അഭിശംസനാൽ രക്ഷഥ

അൎത്ഥം—അല്പയോ മരുത്തുക്കളേ, നിങ്ങളേവനെ (ജീവിത) പരാജയ കാരണമായ കുടിലസ്വഭാവത്തിൽനിന്നു് പാപത്തിൽ നിന്നു് രക്ഷിച്ചുവോ, അവനെ (എന്നെ) അളവററ ഭോഗങ്ങളൊത്ത പാലനങ്ങളാൽ രക്ഷിയ്ക്കുക. പിന്നെ, ഉഗ്രതേജസ്സുകളേ, വേഗവാന്മാരേ, മഹാന്മാരേ, നിങ്ങളേവനെ (അപ്രകാരം) രക്ഷിക്കുന്നുവോ, അവന്റെ പുത്രപൌത്രന്മാരുടെ പോഷണത്തിന്നുവേണ്ടി, പ്രാൎത്ഥനാനുസാരം, അനുഗ്രഹിക്കുന്നു (ഇവിടെ പരമ്പരയായി മൂന്നുകൂട്ടം പറഞ്ഞിരിയ്ക്കുന്നു; കൌടില്യാദി ദുസ്വഭാവങ്ങളിൽ നിന്നും പാപത്തിൽനിന്നും രക്ഷ, സുഖഭോഗാനുഭൂതികൾ, പുത്രപൌത്രാദിപുഷ്ടി.)

9 വിശ്വാനിഭദ്രാമരുതോരഥേഷുവോ
മിഥസ്പൃധ്യേവതവിഷാണ്യാഹിതാ
അംസേഷ്വാവഃപ്രപഥേഷുഖാദയോ
ക്ഷോവശ്ചക്രാസമയാവിവാവൃതേ

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ വഃ രഥേഷു — യുഷ്മൽ സംബന്ധി രഥേഷു
വിശ്വാനി ഭദ്രാ
ആ—ഹിതാ — സൎവ്വാണി കല്യാണാന്യാഹിതാനി
(തഥാവഃ) അംസേഷു ആ— അംസേഷ്വപി
മിഥസ്പൃധ്യാ—ഇവ — പരസ്പരസ്പൎദ്ധാവിഷയാണീവ
തവിഷാണി — ആയുധാനി (ആഹിതാനി)
(കിംച) വഃ പ്ര—പഥേഷു — പ്രഗതാഃ പന്ഥാനോയേഷു, വിശ്രമസ്ഥാനേഷു

ഖാദയഃ — ഖാദ്യാനി ഭക്ഷ്യാണി (ആഹിതാനി)

(കിംച) വഃ അക്ഷഃ — യുഷ്മത്സംബന്ധീരഥ്യഃ അക്ഷഃ

ചക്രാ — തത്രോപനിബദ്ധാനി ചക്രാണി

സമയാ — സമീപേ, തേഷാം പരിസരേ

വി വാവൃതേ — വിശേഷേണ വർത്തതേ

(തസ്മാത് ദേവയജനദേശം ശീഘ്രമാഗച്ഛധ്വം)

അർത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, നിങ്ങളുടെ തേരുകളിൽ ഞങ്ങൾക്ക് തന്നരുളുവാനുള്ള എല്ലാ മംഗളദ്രവ്യങ്ങളും വെച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ അതുപോലെ നിങ്ങളുടെ ചുമലുകളിൽ ബലത്തിൽ പരസ്പരം മത്സരിക്കുന്ന ആയുധങ്ങളും നിഹിതങ്ങളാണല്ലോ. (യാഗത്തിന്ന് ദ്രവ്യങ്ങളും യാഗവിരോധികളെ തോല്പിക്കാൻ ആയുധങ്ങളും) പിന്നെ, വിശ്രമസ്ഥാനങ്ങളിൽ നിങ്ങൾക്ക് ഭക്ഷണസാധനങ്ങളും ഒരുക്കിയിരിക്കുന്നു കൂടാതെ നിങ്ങളുടെ തേരിന്റെ അച്ചുതണ്ടും അതിൽ പിടിപ്പിച്ച ചക്രങ്ങളും കതിരകളുടെ സമീപത്തുതന്നെ (കതിരകളും പൂട്ടപ്പെട്ടുതന്നെ) നില്ക്കുന്നു അതുകൊണ്ട് ദേവയജനദേശത്തേക്കു വേഗം പുറപ്പെട്ടാലും.

10 ഭൂരീണി ഭദ്രാ നര്യേഷു ബാഹുഷു
വക്ഷസ്സു രുക്മാ രഭസാസോ അഞ്ജയഃ
അംസേഷ്വേതാഃ പവിഷു ക്ഷുരാ അധി
വയോ ന പക്ഷാന്വ്യനു ശ്രിയോ ധിരേ (വ. 2)

അന്വയം:—

(ഹേ മരുതഃ,) നര്യേഷു ബാഹുഷു — നരേഭ്യോഹിതേഷു ഭുജേഷു

ഭൂരീണി ഭദ്രാ ധിരേ — സ്തോതൃഭ്യോദാതും പ്രവൃത്താനി കല്യാണാനി ധനാനി ദധിരേ, ധാരയന്തി

രഭസാസഃ അഞ്ജയഃ (തഥാ) — കാന്തിമന്തി, വ്യക്താനി
വക്ഷഃ–സു രുക്മാഃ — ഉരസ്ഥലേഷു സുവൎണ്ണരത്ന നിൎമ്മിതാന്യാഭരണാനി ധാരയന്തി
അംസേഷു ഏതാഃ — ഭുജമൂലേഷു ശുക്ലവൎണ്ണാമാലാഃ
പവിഷു ക്ഷുരാഃ — വജ്രസദൃശേഷ്വായുധേഷു ക്ഷുരധാരാഃ
വയഃ ന പക്ഷാൻ — പക്ഷിണഃ പക്ഷാനിവ
അധി ശ്രിയഃ വി അനു (ധിരേ) — സൎവ്വാങ്ഗേഷുലക്ഷ്മീഃ വിവിധം അനുക്രമേണ ധാരയന്തി

അൎത്ഥം—ആ മരുത്തുക്കൾ ഉപാസകന്മാൎക്ക് ഹിതകരങ്ങളായ കൈകളിൽ അവൎക്ക് കൊടുക്കാൻ അസംഖ്യങ്ങളായ മങ്ഗളശ്രേയസ്സുകൾ, ധനങ്ങൾ ധരിയ്ക്കുന്നു. അതുപോലെ കാന്തിമത്തുക്കളും തെളിവുററവയും ആയ, സ്വൎണ്ണരത്നങ്ങളെ കൊണ്ട് നിൎമ്മിതങ്ങളായ ആഭരണങ്ങൾ മാറിടങ്ങളിൽ അണിയുന്നു. കൈക്കുടകളിൽ വെളുത്ത് വജ്രതുല്യങ്ങളായ ആയുധങ്ങളിൽ മൂൎച്ചയുള്ള കത്തിവായ്ത്തലകൾ, പക്ഷികളുടെ ചിറകുകൾപോലെ, നിരത്തി, എല്ലാ അങ്ഗങ്ങളിലും ശോഭകൾ ക്രമത്തിൽ പലപാട് ധരിയ്ക്കുന്നു.

11 മഹാന്തോ മഹ്നാ വിഭ്വോ൨ വിഭൂതയോ
ദൂരേദൃശോ യേ ദിവ്യാ ഇവ സ്തൃഭിഃ
മന്ദ്രാഃ സുജിഹ്വാഃ സ്വരിതാര ആസഭി
സ്സമ്മിശ്ലാ ഇന്ദ്രേ മരുതഃ പരിഷ്ടുഭഃ

അന്വയം:—
യേ മരുതഃ, മഹ്നാ മഹാന്തഃ — പ്രഭാവാതിശയേന മാഹാത്മ്യോപേതാഃ

വി-ഭ്വഃ, വി-ഭൂതയഃ — വ്യാപ്താഃ, വിവിധൈശ്വര്യവന്തഃ

ദിവ്യാഃ-ഇവ സ്തൃ-ഭിഃ ദൂരേ-ദൃശഃ — ദിവി ഭവാ ദേവാഃ സ്തൃഭിഃ സ്വപൃഷ്ഠകല്പൈഃ തേജഃ പുഞ്ജൈഃ നക്ഷത്രൈഃ യഥാ ദൂരേ ദൃശ്യമാനാ ഭവന്തി, തദ്വത്

(കിംച) മന്ദ്രാഃ — മദനാഃ

സു-ജിഹ്വാഃ, ആസ-ഭിഃ സ്വരിതാരഃ — ശോഭനജിഹ്വാഃ, ആസ്യൈഃ ശബ്ദയിതാരഃ, പ്രിയവചനാഃ

ഇന്ദ്രേ സം-മിശ്ലാഃ — സമ്യക് മിശ്രയിതാഃ, ഇന്ദ്രസഹായിനഃ

(തഥാ) പരി-സ്തുഭഃ — പരിസ്തോഭയിതാരഃ, സ്തുതിഭിര്യുക്താഃ

(തേസ്മദ്യജ്ഞം ആഗച്ഛന്തി)

അർത്ഥം-യാവരായ മരുത്തുകൾ അതിപ്രഭാവംകൊണ്ട് മാഹാത്മ്യമേറിയവരും, സർവ്വത്ര വ്യാപിച്ചവരും, വിവിധൈശ്വര്യമേറിയവരും, സ്വർഗ്ഗസ്ഥരായ ദേവന്മാർ, അവർക്ക് പുഷ്പങ്ങൾപോലെയുള്ള തേജസ്സിയന്ന നക്ഷത്രങ്ങളാൽ അകലെനിന്ന് കാണപ്പെടുന്നപോലെ, വിദൂരത്തിൽ കാണപ്പെടുന്നവരും ഹർഷശീലന്മാരും, മുഖങ്ങളാൽ ശബ്ദം, പ്രിയവചനങ്ങൾ, പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന നല്ല നാവോടുകൂടിയവരും, ഇന്ദ്രന് വേണ്ടപോലെ ചേർന്ന് സഹായിയ്ക്കുന്നവരും സ്തുതികളോട് ചേർന്നവരുമാണ്, (ഉപാസകരുടെ സ്തുതികൾ സ്വീകരിച്ച് ധരിയ്ക്കുന്നവരാണോ) ആ മരുത്തുകൾ ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിന് വന്നുചേരുന്നു

12 തദ്വസ്സുജാതാ മരുതോ മഹിത്വനം

ദീർഘം വോ ദാത്രമദിതേരിവ വ്രതം

ഇന്ദ്രശ്ചന ത്യജസാ വി ഹ്രുണാതി ത

ജ്ജനായ യസ്മൈ സുകൃതേ അരാധ്വം

അന്വയം:—

ഹേ സു-ജാതാഃ മരുതഃ	—	ശോഭനജനനാ മരുതഃ
വഃ മഹി—ത്വനം തൽ	—	മഹത്വം താദൃക് ഖലു
വഃ ദാത്രം	—	യുഷ്മാകം ദാനം (വൃഷ്ട്യാദികം)
അദിതേഃ—ഇവ വ്രതം		
ദീഘം	—	ദേവമാതുഃ കമ്മ ഇവ അത്യായതം, അവിച്ഛിന്നം, പ്രകൃഷ്ടോപകാരി
(കിംച യൂയം) യസ്മൈ		
സു-കൃതേ ജനായ	—	ശോഭനയാഗാദികത്രേ യജമാനായ യദഭിമതം ധനം
അരാധ്വം	—	ദദധ്വം
തൽ ചന ഇന്ദ്രഃ ത്യജസാ	—	ത്യാഗേന
വി ഹ്രുണാതി	—	വിഹ്വരതി, കൌടില്യം കരോതി

(യുഷ്മദ്ധനാദിത്യാഗം ഇന്ദ്രത്യാഗോപി നാതിക്രമതി)

അത്ഥം—അല്ലയോ സുജാതരായ മരുത്തുക്കളേ, നിങ്ങളുടെ മഹത്വം ഇവ്വണ്ണമത്രേ: നിങ്ങളുടെ വൃഷ്ടി മുതലായ ദാനങ്ങൾ ദേവമാതാവായ അദിതിയുടെ കമ്മംപോലെ തുടച്ചയററതത്രെ, അവിച്ഛിന്നമത്രെ, ലോകോപകാരപരമത്രെ. പിന്നെ, ഏതു സുകൃതിയായ ജനത്തിന്നു്, യാഗാദികത്താവായ യജമാനന്നു്, അഭിമതമായ ധനം നിങ്ങൾ കൊടുക്കുന്നുവോ, അതിനെ ഇന്ദ്രൻ തന്നെ തന്റെ ദാനം കൊണ്ടു് മറികടക്കുന്നില്ല, ന്യൂനമാക്കുന്നില്ല.

13 തദ്വോജാമിത്വംമരുതഃപരേയുഗേ

പുരുയച്ഛംസമമൃതാസആവത

അയാധിയാമനവേശ്രുഷ്ടിമാവ്യാ

സാകന്നരോദംസനൈരാചികിത്രിരേ

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ വഃ തൽ

ജാമി—ത്വം — അസ്മദ്വിഷയ പ്രേമാധിക്യരൂപം പ്രസിദ്ധം ബന്ധുത്വം

പരേ യുഗേ — ഉൽകൃഷ്ടേ മഹത്യതീതേ കാലേപിവർത്തതേ

ഹേ അമൃതാസഃ, — അമരണധർമ്മാണോമരുതഃ (യൂയം)

യൽ ശംസം — അസ്മാഭിഃ ക്രിയമാണാം സ്തുതിം

പുരു ആവത — പ്രഭൂതം യഥാ ഭവതി തഥാ രക്ഷഥ

(തസ്മാൽ യുഷ്മൽകൃതം ജാമിത്വം അവിനാശി)

(കിംചയൂയം)

അയാ ധിയാ — അനയാനുഗ്രഹബുദ്ധ്യാ

മനവേ — മനുഷ്യായ, സ്തോത്രേ, യഷ്ട്രേ, അസ്മദാദയേ

ശ്രുഷ്ടിം ആവ്യ — കീർത്തിം രക്ഷിത്വാ

സാകം നരഃ — സംഭൂയനേതാരസ്സന്തഃ

ദംസനൈഃ ആ

ചികിത്രിരേ — കർമ്മഭിഃ (ഇദം ഭൂതാഃ) സർവ്വതോ ജാനീഥ

അർത്ഥം:—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, ഞങ്ങളിൽ അത്യന്ത പ്രേമം മൂലമുള്ള നിങ്ങളുടെ ആ ബന്ധുത്വം കഴിഞ്ഞുപോയ ആ നല്ലകാലത്തു തന്നെ ഉള്ളതാണ് (വളരെ പഴക്കം ചെന്നതാണ്.) അമരന്മാരായ മരുത്തുക്കളേ, ഞങ്ങളാൽ ചൊല്ലപ്പെടുന്ന സ്തുതിയെ നിങ്ങൾ മഹത്താക്കി രക്ഷിക്കുന്നു (ആ സ്തുതി നിങ്ങൾ ശ്രദ്ധിക്കുമ്പോൾ, സ്വീകരിക്കുമ്പോൾ മഹത്വം പൂകുന്നു) അതുകൊണ്ട് നിങ്ങളുടെ ബന്ധുത്വം അവിനാശിയാകുന്നു പിന്നെ, നിങ്ങൾ ഈ അനുഗ്രഹബുദ്ധിയാൽ സ്തോത്രയാഗകർത്താവായ (എന്നെപ്പോലുള്ള) മനുഷ്യന് കീർത്തിയെ കാത്തുപോന്ന്, സമൂഹം ചേർന്ന നേതാക്കളായി, സ്വന്തം കർമ്മങ്ങളാൽ എല്ലാമറിയുന്നു.

14 യേനദീഘംമരുതശ്ശൂശവാമ

യുഷ്മാകേനപരീണസാതുരാസഃ

ആയത്തതനന്നാവൃജനേജനാസ

ഏഭിര്യജ്ഞേഭിസ്തദഭീഷ്ടിമശ്യാം

അന്വയം:—

ഹേ തുരാസഃ മരുതഃ,	— വേഗവന്തഃ, മരുതഃ
യുഷ്മാകേന യേന	
പരീണസാ	— മഹതാ
ദീഘം ശൂശവാമ	— സത്രാദിരൂപമായതംകമ്മപ്രവദ്ധയാമഃ
(കിംച) യൽ ജനാസഃ	— യേനജനാഃ, അസ്മദീയാഃ
വൃജനേ ആ തതനൻ	— സവ്വതോവിസ്താരയന്തി, സംഗ്രാമം ജയന്തി
തൽ ഇഷ്ടിം	— ഏഷണം, ഗമനം
ഏഭിഃ യജ്ഞേഭിഃ	— ഇദാനീം ക്രിയമാണൈഃ പൂജനൈഃ
അഭി അശ്യാം	— ആഭിമുഖ്യേന വ്യാപ്നയാം

അത്ഥം—വേഗവാന്മാരായ മരുത്തുകളേ, നിങ്ങളുടെ ഏതു മഹത്തായ അനുഗ്രഹത്താലാണോ സത്രംപോലെ നീണ്ടുപിടിച്ച കമ്മം ഞങ്ങൾ (നിവ്വിഘ്നം) വദ്ധിപ്പിക്കുന്നതു്, ജനങ്ങളായ ഞങ്ങൾ യാതൊന്നുകൊണ്ടാണോ യുദ്ധത്തിൽ നിരന്നു് (ശത്രുക്കളെ) ജയിക്കുന്നതു്, അനുഗ്രഹംകൊണ്ടുള്ള ആ ആന്തരപ്രേരണം, കാരുണ്യം, ഞങ്ങളിപ്പോൾ ചെയ്യുന്ന പൂജനങ്ങളാൽ പ്രാപിച്ചാവൂ (ആ കാരുണ്യത്തെ ഞങ്ങൾ പ്രാപിച്ചാവൂ)

15 ഏഷവസ്തോമോമരുത ഇയം ഗീ

മാന്ദാര്യസ്യമാന്യസ്യകാരോഃ

ഏഷായാസീഷ്ടതന്വേവയാം

വിദ്യാമേഷംവൃജനം ജീരദാനം

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ, യുഷ്മദ്

സ്തോമഃ	— ഇദാനീം ക്രിയമാണമസ്മാകം സ്തോത്രം
വഃ	— യുഷ്മദർത്ഥം, യുഷ്മത്പ്രീണനായ (ഭവതു)
(തഥാ) ഇയം ഗീഃ	— സ്തുതിരൂപാവാഗപി (യുഷ്മദർത്ഥം ഭവതു)
മാന്ദാര്യസ്യ	— സ്തുതിവിശേഷൈർമ്മദയിതുഃ
മാന്യസ്യ കാരോഃ	— വരപ്രദാനാദിനാമാനനീയസ്യ സ്തോതുഃ
തന്വേ	— ശരീരായ, തത്പോഷണായ
ഇഷാ ആ യാസീഷ്ട	— ഇച്ഛയാ ആഗച്ഛതി
വയാം ഇഷം വൃജനം ജീരദാനം	— വയമപി അന്നം ബലം ജയശീലം
(പ്ര) വിദ്യാമ	— ലഭേമഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, ഇപ്പോൾ ചൊല്ലുന്ന സ്തോത്രം നിങ്ങൾക്കുള്ളതാണ്, നിങ്ങളുടെ പ്രീതിയ്ക്കായി ഭവിക്കട്ടെ ഈ സ്തുതിരൂപയായ വാക്കും നിങ്ങൾക്കുള്ളതാണ്. സ്തുതിവിശേഷങ്ങളാൽ ഹർഷം ജനിപ്പിക്കുന്നവനും, വരം നല്കി മാനിക്കത്തക്കവനുമായ സ്തോതാവിന്ന് ശരീരപോഷണാർത്ഥം (അനുഗ്രഹേച്ഛയോടുകൂടി) വന്നാലും. ഞങ്ങളും അന്നവും ബലവും ജയശീലവും നേടാവൂ

വർഗ്ഗം—4—5—ത്രിഷ്ടുപ്പുരസ്താജ്ജ്യോതിച്ഛന്ദസീ, ഇന്ദ്രമരുതോദേവതാ.

1 സഹസ്രന്ത ഇന്ദ്രോതയോ ന

സ്സഹസ്രമിഷോഹരിവോഗൂർത്തതമാഃ

സഹസ്രം രായോമാദയധ്യൈ

സഹസ്രിണ ഉപനോയന്തുവാജാഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, തേ ഊതയഃ	—	രക്ഷാപ്രകാരാഃ
സഹസ്രം നഃ ഉപ യന്തു	—	അപരിമിതാഃ അസ്മഭ്യം സമീപം പ്രാപ്നുവന്തു
ഹേ ഹരി—വഃ,	—	ഹരിനാമാശ്വയുക്ത,
ശ്രുത്—തമാഃ ഇഷഃ	—	അത്യന്തം ശ്ലഘ്യാനിത്വദീയാന്യന്നാനി
സഹസ്രം	—	ബഹൂനി (ഉപയന്തു)
(തഥാ) സഹസ്രം രായഃ	—	അപരിമിതമുക്താദീനി ധനാനി
മാദയധ്യൈ	—	അസ്മാൻ മാദയിതും (ഉപയന്തു)
(തഥാ) സഹസ്രിണഃ		
വാജാഃ നഃ	—	ഗമനവന്തശ്ചതുഷ്പദാഃ പശ്വാദയഃ (അസ്മാൻ ഉപയന്തു)

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടത്തെ ആയിരം (കണക്കററ) വിധത്തിലുള്ള രക്ഷകൾ ഞങ്ങളുടെ അടുക്കലെത്തട്ടെ. ഹരികളെന്ന കുതിരകളോടുകൂടിയവനേ, ഏററവും മഹത്തുക്കളായ അന്നങ്ങൾ (പുഷ്ടികൾ) ആയിരക്കണക്കിൽ ഞങ്ങളുടെ അടുക്കലെത്തട്ടെ. അതുപോലെ രത്നം മുത്തുമുതലായി അളവററ ധനങ്ങൾ ഞങ്ങളെ മോദിപ്പിയ്ക്കുവാൻ അടുക്കലെത്തട്ടെ. പിന്നെ ആയിരമായിരം നാല്ക്കാലികൾ ഞങ്ങളുടെ അടുക്കലെത്തട്ടെ.

2 ആനോവോഭിർമ്മരുതോയാന്ത്വച്ഛാ
ജ്യേഷ്ഠേഭിർവ്വാബൃഹദ്ദിവൈസ്സുമായാഃ
അധയദേഷാം നിയുതഃ പരമാ
സ്സമുദ്രസ്യ ചിദ്ധനയന്തപാരേ

അന്വയം:—

(തേ) മരുതഃ അവഃ-ഭിഃ — രക്ഷണൈഃ
സു-മായാഃ — ശോഭനപ്രജ്ഞാഃ
ജ്യേഷ്ഠേഭിഃ വാ
ബൃഹൽ-ദിവൈഃ — പ്രശസ്യതമൈഃ മണിമുക്താദിഭിഃ വാ ധനൈസ്സഹിതാഃ
നഃ അച്ഛ ആ യാന്തു — അസ്മാനാഭിമുഖ്യേന ആഗച്ഛന്തു
അധ ഏഷാം യൽ
നി-യുതഃ — അഥമരുതാം യസ്മാൽ ഏതന്നാമകാഃ
പരമാഃ — ഉൽകൃഷ്ടാ അശ്വാഃ
സമുദ്രസ്യ ചിൽ — സമുദ്രസ്യാപി
പാരേ ധനയന്ത — പാരസ്ഥിൻ തീരേ ധനധാരണം, ധനവഹനം കുർവന്തി
(തസ്മാദ്രക്ഷണൈർദ്ധനൈശ്ചായാന്തു)

അർത്ഥം:—ആ മരുത്തുക്കൾ (ലോക) രക്ഷണങ്ങളാൽ ശോഭനപ്രജ്ഞന്മാരായി പ്രശസ്യതമങ്ങളോ, മണി, മുത്ത് മുതലായവയോ ആയ ധനങ്ങളോടുകൂടിയവരായി ഞങ്ങൾക്ക് നേരെ വന്നുചേരട്ടെ പിന്നെ, അവരുടെ നിയുത്തുകളെന്ന മെച്ചപ്പെട്ട കുതിരകൾ സമുദ്രത്തിന്റെ കൂടി അക്കരെ ധനങ്ങൾ വഹിച്ചു പോകുന്നതുകൊണ്ട്, രക്ഷണങ്ങളോടും ധനങ്ങളോടും കൂടി ഞങ്ങളെ പ്രാപിയ്ക്കട്ടെ

3 മിമ്യക്ഷയേഷു സുധിതാഘൃതാചീ
ഹിരണ്യനിർണ്ണിഗുപരാന ഋഷ്ടിഃ
ഗുഹാചരന്തീ മനുഷോനയോഷാ
സഭാവതീവിദഥ്യേവസംവാക്

അന്വയം:-

സു-ധിതാ ഘൃതാചീ	— സുഷ്ഠുനിഹിതാ, ക്ഷരണശീല മുദകമഞ്ചന്തീ
ഹിരണ്യ-നിർണ്ണിക് ഋഷ്ടിഃ	— ഹിതരമണീയ രൂപാ വിദ്യുദാഖ്യാ
ഉപരാ ന	— മേഘമാലേവ
മനുഷഃ ന യോഷാ	— പരിവൃഢാദേർമ്മനുഷ്യസ്യ മഹിഷീ ഇവ
ഗുഹാ ചരന്തീ	— നിഗൂഢാ അന്തരിക്ഷേ ചരന്തീ
വിദഥ്യാ-ഇവ വാക്	— വിദഥേ, യജ്ഞേ പ്രൈഷ സ്തോത്രാദിവാഗിവ
(കദാചിൽ) സഭാ-വതീ	— ജനസംഘവതീ, വർഷകാലേ ആവിർഭവന്തീ
യേഷു മിമ്യക്ഷ	— മേഘപങ്ക്തിഃ വിദ്യുതോപി സങ്ഗതേ യേഷു മരുത്സു സങ്ഗതാഭൂൽ
(തേ മരുതഃ) സം	— ദേവയജനദേശം സംഗച്ഛന്തി

അർത്ഥം:-സുനിഹിതവും ഒഴുകുന്ന ജലത്തെ നേരെ വിടുന്നതും സ്വർണ്ണരൂപവുമായ ഇടിമിന്നൽ മുകിൽ മാലപോലെ മരുത്തുക്കളോട്ടുചേർന്ന്, മനുഷ്യസ്ത്രീ അന്തഃപുരത്തിലും ജനസംസത്തിലും ചരിയ്ക്കുന്നപോലെയും യജ്ഞസദസ്സിൽ പ്രൈഷസ്തോത്രാദികൾ പൊങ്ങിമുഴങ്ങുന്നപോലെയും അന്തരിക്ഷത്തിൽ സംഗതയായി.

4 പരാശുഭ്രാ അയാസോയവ്യാ
സാധാരണ്യേവമരുതോ മിമിക്ഷുഃ
നരോദസീ അപനുദന്തഘോരാ
ജുഷന്തവൃധം സഖ്യായ ദേവാഃ

അന്വയം —

ശുഭ്രാഃ അയാസഃ മരുതഃ	— ശോഭനാലങ്കാരാഃ അഭിഗന്താരോ മരുതഃ
യവ്യാ	— മിശ്രണശീലയാ വിദ്യുതാ
സാധാരണ്യാ–ഇവ	— സാധാരണ്യാ സ്ത്രിയാ സംഗതാ യുവാനഃ യഥാരേതോ മുഞ്ചന്തി തദ്വത്
പരാ മിമിക്ഷുഃ	— പ്രകർഷേണ ഉദകസംസ്ത്യായം സിഞ്ചന്തി
(ഏവം കുർവ്വന്തഃ) ഘോരാഃ	— അതിവൃഷ്ടിപ്രദാനേന ഭയങ്കരാഃ, തേ
രോദസീ	— മരുതാം പത്നീ, തസ്യാം
ന അപ നുദന്ത	— വർഷണരൂപം അപനോദനം, തിരസ്കാരം ന കുർവ്വന്തി
(കിന്തു) ദേവാഃ സഖ്യായ	— മരുതഃ സഖിത്വായ
വൃധം ജുഷന്ത	— വൃദ്ധിം സേവന്തേ, കുർവ്വന്തി

അർത്ഥം—ശോഭനാലങ്കാരന്മാരും നേരെ വരുന്നവരുമായ മരുത്തുക്കൾ സാധാരണിയായ ഒരു സ്ത്രീയോട് യുവാക്കൾ സംഗമിച്ചാൽ രേതസ്സ് വിസർജ്ജിക്കുന്നപോലെ സംഗമശീലയായ മിന്നലിനോടു ചേർന്ന് വെള്ളം ധാരയായി ഒഴുക്കുന്ന (മഴ പെയ്യിക്കുന്ന) അപ്രകാരം ചെയ്യുന്ന, അതിവൃഷ്ടികൊണ്ട് ഭയങ്കരന്മാരായ അവർ തങ്ങളുടെ പത്നിയായ രോദസിയിൽ (മരുത്തുക്കളുടെ പത്നി രോദസി) അല്ലങ്കിൽ ദ്യാവാപൃഥിവികളിൽ വർഷരൂപമായ ഉപദ്രവമുണ്ടാക്കുന്നില്ല (മഴകൊണ്ട് സസ്യാദികൾ വളർന്ന് ധനമാണ് ഉണ്ടാകുന്നത്) കൂടാതെ ആ ദേവന്മാർ അവരുടെ (ദ്യാവാപൃഥിവികളുടെ) സഖ്യത്തിനുവേണ്ടി വൃദ്ധി (പുഷ്ടി) ഉണ്ടാക്കുന്നു

5 ജോഷദ്യദീമസുര്യാസചധ്യൈ
വിഷിതസ്തുകാരോദസീനൃമണാഃ
ആ സൂര്യേവവിധതോരഥംഗാ
ത്വേഷപ്രതീകാനഭസോനേത്യാ വ 4

അന്വയം:—

യൽ അസുര്യാ	— യദാ അസുരാഃ, ക്ഷേപ്താരോ മരുതഃ (തേഷാംസ്വഭൂതാ)
വിസിത-സ്തുകാ	— വിശിഷ്ടകേശസങ്ഘാ
നൃ-മനാഃ	— നൃഷു, നേതൃഷുമരുത്സുമനനവതീ
ത്വേഷ-പ്രതീകാ	— ദീപ്തോപക്രമാ
രോദസീ	— മരുൽപത്നീ (വിദ്യുൽ)
വിധതഃ	— മരുത്സങ്ഘസ്യപരിചരതഃ
(സൂര്യസ്യരഥം) സൂര്യാ- ഇവ സചധ്യൈ	— സങ്ഗമനാർത്ഥം
ഈം ജോഷൽ	— മരുത്സങ്ഘംസേവതേ
(തദാ) നഭസഃ ഇത്യാ ന	— ആദിത്യഗതിഃ യഥാശീഘ്രാ തഥാ
(മരുത്സങ്ഘസ്യ) രഥം ആ ഗാൽ	— ആഗച്ഛതി, വ്യാപ്നോതി

അർത്ഥം—മരുത്തുക്കൾക്കു് സ്വന്തപ്പെട്ടവളും നല്ല തലമുടിയോടുകൂടിയവളും നേതാക്കളായ അവരിൽ (അവരെപ്പററി) ധ്യാനവതിയും പ്രകാശം ചിതറിക്കൊണ്ടു് നടക്കുന്നവളുമായ അവരുടെ പത്നി രോദസി (മിന്നൽ), അവരെ പരിചരിച്ചുകൊണ്ടു്, സൂര്യൻെറ തേർ ഭാര്യയായ സൂര്യയെന്നപോലെ, സംഗമനത്തിന്നായി അവരെ സേവിക്കുമ്പോൾ, ആദിത്യൻെറ ഗതിപോലെ വേഗത്തിൽ അവൾ മരുൽസമൂഹത്തിൻെറ തേരിനെ പ്രാപിക്കുന്നു.

6 ആസ്ഥാപയന്ത യുവതിം യുവാന
ശ്ശുഭേ നിമിശ്ലാം വിദഥേഷുപജ്രാം
അർക്കോയദ്വോ മരുതോ ഹവിഷ്മാൻ
ഗായദ്ഗാഥം സുതസോമോദുവസ്യൻ

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ, യൽ വഃ

അർക്കഃ	— യദാ യുഷ്മാൻ അർച്ചനാ സാധനോപേതഃ
ഹവിഷ്മാൻ	— പ്രദേയാജ്യാദി ഹവിര്യുക്തഃ
സുത–സോമഃ	— അഭിഷുതസോമോ യജമാനഃ
വിദഥേഷു ദുവസ്യൻ	— യാഗേഷു നിമിത്തഭൂതേഷു പരിചരൻ
ഗാഥം ഗായൽ	— ഗാതവ്യം ഗായൽ
(തദാ) യുവാനഃ	
നി–മിശ്ലാം	— നിത്യതരുണായുയം മിശ്രയന്തീം
പജ്രാം യുവതിം	— ബലവതീം നിത്യതരുണീം വിദ്യുദ്രൂപാം (തസ്യാം)
ശുഭേ ആ അസ്ഥാപയന്ത	— വൃഷ്ട്യുദകാർത്ഥം ആസ്ഥാപയന്തി

അർത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, എപ്പോഴം അർച്ചനസാധനങ്ങളോടുകൂടിയവനും നിങ്ങൾക്കർപ്പിയ്ക്കാനുള്ള നെയ്യ് മുതലായ ഹവിസ്സേന്തിയവനും ചതച്ചു സംസ്കരിച്ച സോമത്തോടുകൂടിയവനുമായ യജമാനൻ യാഗകർമ്മങ്ങൾ നിമിത്തമായി നിങ്ങളെ പരിചരിച്ച് സാമഗാനാദികൾ പാടുന്നുവോ അപ്പോൾ നിത്യയുവാക്കളായ നിങ്ങൾ യുവതിയും ബലവതിയും നിത്യനൂതനയുമായ മിന്നലിനെ, മഴവെള്ളത്തിന്നായി പുണ്യമായി സംഗമിയ്ക്കുന്നു

7 പ്രതംവിവക്മിവക്മ്യോയ ഏഷാം

മരുതാം മഹിമാസത്യോ അസ്തി

സചായദീംവൃഷമണാ അഹംയുഃ

സ്ഥിരാചിജ്ജനീർവ്വഹതേ സുഭാഗാഃ

അന്വയം:—

യൽ ഈം	— യസ്മാൽ ഏതേഷാം സംബന്ധിനീ രോദസീ
വൃഷ–മനാഃ, അഹം–യുഃ	— വർഷണമനസ്കാ, അഹങ്കാരവതീ

സ്ഥിരാ ചിൽ	— അത്യന്തം അവിനശ്വരാ
സു-ഭാഗാഃ	— ശോഭനഭാഗ്യോപേതാഃ
ജനീഃ വഹതേ	— ജനനശീലാഃ പ്രജാഃ ധാരയതി
(തസ്മാൽ) ഏഷാം മരുതാം	
യഃ മഹിമാ	— മഹത്വാതിശയഃ
വക്ത്യഃ സത്യഃ അസ്തി	— സർവ്വൈസ്സ്തുത്യഃ അമോഘഃ ഭവതി
തം സചാ പ്ര വിവക്മി	— ഇതരേണമാഹാത്മ്യേന സഹ പ്രവച്മി, വർണ്ണയാമി

അർത്ഥം-ഈ മരുത്തുക്കളുടെ പത്നി, രോദസി (മിന്നൽ) മഴ പെയ്യിക്കുന്നതിൽ പ്രീതമനസ്സയായി, താൻ ലോകോപകാരിണിയാണെന്നഹംഭാവത്തോടുകൂടിയവളായി, നാശമില്ലാത്തവളായി, നല്ല ഭാഗ്യമുററവരും പെററുപെരുകുന്നവരുമായ പ്രജകളെ ഏതു കാരണത്താൽ ധരിക്കുന്നുവോ അതിനാൽ എല്ലാവരാലും സ്തുത്യവും സത്യവുമായ മഹത്വത്തെ, അവരുടെ മററു മാഹാത്മ്യങ്ങളോടൊപ്പം ഞാനെടുത്തു പറയുന്നു, വർണ്ണിക്കുന്നു.

8 പാന്തിമിത്രാവരുണാവവദ്യാ

ച്ചയതഈമര്യമോ അപ്രശസ്താൻ

ഉതച്യവന്തേ അച്യുതാധ്രുവാണി

വാവൃധഈംമരുതോദാതിവാരഃ

അന്വയം:-

(ഹേ മരുതഃ യുഷ്മൽ സംബന്ധിനോ ദേവാഃ)

മിത്രാവരുണൌ	— അഹോരാത്ര്യഭിമാനിനൌ ദേവൌ
അര്യമോ ഈം	— അര്യമാ ഉ, അര്യമാപി, അമും ലോകം (യജ്ഞം)
അവദ്യാൽ പാന്തി	— ഗർഹ്യാൽ, അയഥാനുഷ്ഠാനാൽ രക്ഷന്തി

(തഥാ ഏതേഷാം)
അപ്ര-ശസ്താൻ — ക്ഷീണാനപിപദാർത്ഥാൻ
ചയതേ — പാതയന്തി, നാശയന്തി
ഉത അച്യുതാ — അപിച അച്യുതാനി അസ്ഥവീണി
ധ്രുവാണി ച്യവന്തേ — മേഘസ്ഥോദകാനിച്യാവയന്തി
ഹേ മരുതഃ ഈം — യുഷ്മദീയഃ അയംകാലഃ, ഖണ്ഡിതമേഘഃ
ദാതി-വാരഃ വവൃധേ — പ്രദേയജലഃ വർദ്ധതേ

അർത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, നിങ്ങൾക്ക് ബന്ധപ്പെട്ട ദേവന്മാരായ മിത്രാവരുണന്മാരും അര്യമാവും ഈ ലോകത്തെ (യജ്ഞത്തെ) നിന്ദ്യത്തിൽ നിന്ന്, കർമ്മവൈകല്യത്തിൽ നിന്ന് (വേണ്ടവിധമല്ലാത്ത അനുഷ്ഠാനത്തിൽ നിന്ന്) രക്ഷിക്കുന്നു. അതുപോലെ അവർ കേടുവന്ന പദാർത്ഥങ്ങളെ നശിപ്പിക്കുന്നു. (വാടിയതും കീറിയതും നാളിഞ്ഞതുമായ പൂക്കൾ, തലമുർപ്പില്ലാത്ത ദൽപ്പലകകൾ ചീർത്തവയെ) കൂടാതെ ഒഴിയാതെ ഉറച്ചു നില്ക്കുന്ന മേഘത്തിലെ ജലങ്ങളെ വീഴ്ത്തുന്നു. മരുത്തുക്കളേ, ലോകങ്ങൾക്ക് കൊടുപ്പാനുള്ള നിങ്ങളുടെ ജലം മേഘം പിളർന്ന് വർദ്ധിക്കുന്നു.

9 നഹീനവോമരുതോഅന്ത്യസ്മേ
ആരാത്താച്ചിച്ഛവസോഅന്തമാപുഃ
തേധൃഷ്ണുനാശവസാശൂശുവാംസോ
ർണ്ണോനദ്വേഷോധൃഷതാപരിഷ്ഠുഃ

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ, വഃ ശവസഃ
അന്തം — അവസാനം
അന്തി ആരാത്താത്
ചിത് — അന്തികേദൂരാദപി

അസ്മേ ന നഹി ആപുഃ — അസ്മാസുമദ്ധ്യേ ഏകേപിനൈവ ഖലുപ്രാപ്നവന്തി

(പരോക്ഷേ) തേ
ധൃഷ്ണനാ ശവസാ — ധൃഷ്കേണ ബലേന
ശുശു—വാംസഃ — വദ്ധമാനാഃ
(അത ഏവ) ധൃഷതാ — പരാഭിഭാവകേന സാമത്ഥ്യേന
അർണ്ണഃ ന — യഥോദകം സ്വവിരോധിരജ ആദികം അഭിഭവതി തദ്വൽ
ദ്വേഷഃ പരി സ്ഥുഃ — പരിഭവതി, വശീകവ്വന്തി

അത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, നിങ്ങളുടെ ബലത്തിൻെറ അററത്തെ അടുത്തും അകലേയും ഞങ്ങളിലാരും എത്തിയിട്ടില്ല, കണ്ടറിഞ്ഞിട്ടില്ലതന്നെ (എന്നി പരോക്ഷത്തിൽ) അവർ ഊക്കററ ബലംകൊണ്ടു് വർദ്ധിച്ചു്, ശത്രുജയസാമത്ഥ്യത്തോടുകൂടി, വെള്ളം അതിൻെറ വിരോധിയായ പൊടിയെ എന്നപോലെ, ശത്രുക്കളെ ജയിക്കുന്നു, കീഴടക്കുന്നു

10 വയമദ്യേന്ദ്രസ്യപ്രേഷ്ഠാ
വയംശ്വോവോചേമഹിസമര്യേ
വയം പുരാമഹിചനോ അനുദ്യൂ
ന്നസ്ലുഭുക്ഷാനരാമനുഷ്യാൽ

അന്വയം:—

അദ്യ വയം — അസ്മിൻ ദിനേയഷ്ടാരോവയം
ഇന്ദ്രസ്യ പ്രേഷ്ഠാഃ — പ്രിയതമാഃ (ഭവേമ)
(ഇന്ദ്രസ്യ മഹത്വം)
വോചേമഹി — സ്തോതും സമത്ഥാഭ്രയാസ്മ
(കിംച) വയം ശ്വഃ — പരസ്മിന്നഹനി
സ—മര്യേ — സഹമര്യാഃ, മർത്യാഃ ഋത്വിജഃ, യേഭ്യഃ സയജ്ഞഃ തസ്മിൻ
(ഇന്ദ്രസ്യമഹത്വം വോചേമഹി)
വയം പുരാ മഹി — പൂവ്വസ്മിൻ കാലേ ബൃഹൽബലം

നഃ (അസ്മദീയം വോചേമഹി)
(തഥാ) ദ്യൂൻ അനു — പ്രതിദിവസം, അതീതേ ആഗാമിനി ദിവസേ
തൽ ഋഭുക്ഷാഃ നരാം — തസ്മാൽ മഹാനിന്ദ്രഃ മനുഷ്യാണാം മധ്യേ
നഃ അനു സ്യാൽ ച — അസ്മാൻ അനുകൂലഃ അഭിമതപ്രദോ ഭവതു

സാരം—ഇന്ന് ഇന്ദ്രപ്രിയരായ ഞങ്ങൾ ഇന്ദ്രന് ഏറ്റവും പ്രിയപ്പെട്ടവരാകാവൂ ഞങ്ങൾ നാളെയും ഇന്ദ്രന്റെ മഹത്വം യാഗത്തിൽ പറയാവൂ പൂർവ്വകാലത്തും ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി (ഞങ്ങളുടെ പൂർവ്വികന്മാർ) ആ മഹാബലനെപ്പറ്റി പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. പിന്നെ, കഴിഞ്ഞതും വരുന്നതുമായ ഓരോ ദിവസത്തിലും മഹാനായ ഇന്ദ്രൻ മനുഷ്യരിൽ വെച്ച് ഞങ്ങളെ അനുകൂലിച്ച് അഭിമതപ്രദനായി ഭവിക്കട്ടെ

11 ഏഷ വഃ സ്തോമോ മരുത ഇയം ഗീ-
ർമാന്ദാര്യസ്യ മാന്യസ്യ കാരോഃ
ഏഷാ യാസീഷ്ട തന്വേ വയാം
വിദ്യാമേഷം വൃജനം ജീരദാനും വ. 5

അന്വയം —
(അഷ്ടകം 2 അധ്യായം 3ൽ 26-ാം വർഗ്ഗത്തിലും 4-ാം അധ്യായത്തിൽ മൂന്നാം വർഗ്ഗത്തിലും വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്).
വർഗ്ഗം—6—7—ത്രിഷ്ടുബ്ജഗത്യൌ ഛന്ദസീ

1 യജ്ഞായജ്ഞാ വഃ സമനാ തുതുർവ്വണി-
ർധിയംധിയം വോ ദേവയാ ഉ ദധിധ്വേ
ആ വോഽർവ്വാചഃ സുവിതായ രോദസ്യോ-
ർമ്മഹേ വവൃത്യാമവസേ സുവൃക്തിഭിഃ

അന്വയം:—

(ഹേ മരുതഃ) വഃ സമനാ — സമീകൃതിഃ, ന്യൂനാധികാ ഭാവലക്ഷണാ

യജ്ഞാ-യജ്ഞാ — സർവ്വേഷു പ്രിയജ്ഞേഷു

തുതുർവ്വണിഃ — ത്വരമാണാ, സംജേമാനാഭവതി

(തത്തദ്യാഗാവസരേ ഹവിസ്വീകൃത്യ വൈകല്ല്യപരിഹാരേണ സമം കുരുഥ)

(കിംച)വഃ ധിയം-ധിയം — വൃഷ്ടിപ്രദാനാദിരൂപം സർവ്വം കർമ്മ

ദേവ-യാഃ — ദേവാൻ പ്രാപയിതാരഃ ഏവസന്തഃ

ദധിധ്വേ ഉ — യൂയം ധാരയഥ ഹി

(ദേവാർത്ഥ ഹവിരാദ്യുൽപാദനായ വൃഷ്ടിം കുരുഥ)

(തസ്മാൽ) വഃ അർവ്വാചഃ — യുഷ്മാൻ അസ്മദഭിമുഖാൻ

സുവൃക്തി-ഭിഃ — ശോഭനവർജ്ജനൈഃ

സുവിതായ — സുഷ്ഠുവ്യാപ്തായ

രോദസ്യോഃ മഹേ

അവസേ — ദ്യാവാപൃഥിവ്യോഃ മഹതേ രക്ഷണായ

ആ വവൃത്യാം — ആവർത്തയാമി

അർത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, ഏറ്റക്കുറച്ചിലില്ലാത്ത നിങ്ങളുടെ സമീകരണം (യാഗ ഹവിസ്സ് സ്വീകരിച്ച് വൈകല്യങ്ങൾ പരിഹരിച്ച് കർമ്മം സമീകരിച്ച് കൊണ്ടുനടത്തൽ) എല്ലാ യാഗങ്ങളിലും സത്വരമായി, വ്യാപ്തമായി ഭവിക്കുന്നു. കൂടാതെ, മഴപെയ്യിക്കുക മുതലായ രൂപത്തിലുള്ള നിങ്ങളുടെ കർമ്മമെല്ലാം ദേവന്മാർക്ക് എത്തിച്ചുകൊണ്ടാണല്ലൊ നിങ്ങൾ ധരിക്കുന്നത്. (ദേവന്മാർക്ക് ഹവിസ്സും മററുമുണ്ടാവാൻ നിങ്ങൾ മഴപെയ്യിക്കുന്നു) അതുകൊണ്ട് നിങ്ങളെ ഞങ്ങൾക്കുനേരെ, ആകർഷകങ്ങളായ സ്തോത്രങ്ങളാൽ, എങ്ങും വ്യാപിച്ച ദ്യാവാപൃഥിവികളുടെ മഹത്തായ രക്ഷക്കായി വരുത്തുന്നു.

2 വപ്രാസോനയേസ്വജാസ്സ്വതവസ
ഇഷംസ്വരഭിജായന്തധൂതയഃ
സഹസ്രിയാസോഅപാംനോർമ്മയ
ആസാഗാവോവന്ദ്യാസോനോക്ഷണഃ

അന്വയം:—

യേ (മരുതഃ) വപ്രാസഃ ന	— അരൂപാഅപിരൂപവന്തഇവ
സ്വ–ജാഃ സ്വ–തവസഃ	— സ്വയമേവജായമാനാഃ അനന്യ ഹേതുകാഃ, സ്വബലാഃ
ധൂതയഃ	— കമ്പനശീലാഃ
ഇഷം, സ്വഃ	— ഹവിരന്നം, സ്വർഗ്ഗം ച
അഭി–ജായന്ത	— അഭിലക്ഷ്യ പ്രാദുർഭവന്തി
(തേ) അപാം ഊർമ്മയഃ ന	— ഉദകാനാമൂർമ്മയ ഇവ
സഹസ്രിയാസഃ	
വന്ദ്യാസഃ	— സഹസ്രസംഖ്യാഃ, ബഹുക്ഷീര പ്രദത്വേനസ്തുത്യാഃ
ഗാവഃ ന	— ഗാവ ഇവ
ആസാ ഉക്ഷണഃ	— സമീപേവൃഷ്ട്യുദകസ്യസേക്താരഃ (മരുതഃ പ്രാദുർഭവന്തി)

അർത്ഥം—യാവരായ മരുത്തുക്കൾ രൂപം ഇല്ലാത്തവരെങ്കിലും രൂപമുള്ളവരെപ്പോലെ സ്വയം പിറന്നവരായി, സ്വബലന്മാരായി, എപ്പോഴും ഇളകുന്നവരായി, അന്നത്തെയും സ്വർഗ്ഗത്തെയും ഉന്നംവെച്ച് ഉളവാകുന്നുവോ, അവർ വെള്ളത്തിന്റെ ഓളങ്ങൾപോലെ ആയിരങ്ങളായി, ധാരാളം പാൽ കൊടുക്കുന്നതുകൊണ്ട് ആരാധ്യകളായ പശുക്കൾപോലെ, ഭൂമിയിൽ മഴ പെയ്യിക്കുന്നവരായിട്ടാണ് പ്രാദുർഭവിക്കുന്നതു്.

3 സോമാസോനയേസുതാസ്തൃപ്താംശവോ

ഹൃൽസുപീതാസോദുവസോനാസതേ

ഐഷാമംസേഷുരംഭിണീവരാരഭേ

ഹസ്തേഷുഖാദിശ്ചകൃതിശ്ചസംദധേ

അന്വയം:—

യേ (മരുതഃ) സുതാഃ തൃപ്ത-അംശവഃ സോമാസഃ ന	— വല്ലീരൂപാസ്സോമാഃ അഭിഷവാൽപൂർവ്വം ആപ്യായനേന തൃപ്താവയവാസ്സന്തഃ പശ്ചാൽ സുതാഃ രസഭൂതാഃ തഥാ
പീതാസഃ	— പീതാസ്സന്തഃ
ഹൃൽ-സു	— പാതൄണാം ഹൃദയേഷു
ദുവസഃ ന ആസതേ	— പ്രാണാദിരൂപേണ ശരീരേ സ്ഥിതാഃ ദുവസഃ, പരിചരന്ത ഇവ ഗമനാദി ചേഷ്ടാം കർവ്വന്തഃ ആസതേ
ഏഷാം അംസേഷു	
രംഭിണീ-ഇവ	— അംസാലംബിനീ യുവതമായോഷിദിവ
ആ രരഭേ	— ആരേഭേ, ആശ്ലിഷ്യതി
(കിംച) ഹസ്തേഷു	
ഖാദിഃ ച	— ഹസ്തത്രാണകഃ
കൃതിഃ ച	— കർത്തനീ, ഖഡ്ഗലതാഷ്ടിശ്ച
സം ദധേ	— സംധീയതേ, സമ്യക് ധൃതാഭവതി

(യേ മരുതഃ ഉക്തരൂപാഃ തേ ആവിർഭവന്തി)

അർത്ഥം—വള്ളിയായ സോമത്തെ വളർന്ന് അവയവങ്ങൾ പുഷ്ടിപ്പെടുത്താൻ, പിന്നെ ചതച്ച് സംസ്കരിച്ച് ചാറായപോലെ, യാഗത്തിൽ സോമപാനം ചെയ്ത് തൃപ്തരായി പരിചാരകന്മാരെപ്പോലെ മരുത്തുക്കൾ ഹൃദയാന്തരംഗങ്ങളാൽ പരിഭ്രമി

പ്പിരുന്നു. സോമപാനഹർഷം, അവരുടെ ചുമലുകളിൽ ഒരു ചെറുപ്പക്കാരിപ്പെണ്ണെന്നപോലെ, അവരെ ആശ്ലേഷിച്ചു. അവരുടെ കൈകളിലാവട്ടെ വാളലകം ഉഴയും പിടിയ്ക്കപ്പെട്ടിരിയ്ക്കുന്നു. ഈ വിധത്തിലാണവർ നമ്മുടെ മുമ്പിൽ വരുന്നതു്.

4 അവസ്വയുക്താദിവ ആവൃഥായയു
രമർത്ത്യാഃ കശയാചോദതത്മനാ
അരേണവസ്തുവിജാതാഅചുച്യവു
ർദൃള്ഹാനി ചിന്മരുതോ ഭ്രാജദൃഷ്ടയഃ

അന്വയം:—

(ഏതേ മരുതഃ)
സ്വ-യുക്താഃ — സ്വൈഃ പരസ്പരം സംയുക്താഃ
ദിവഃ വൃഥാ — ദ്യുലോകാദനായാസേന
അവ ആ യയുഃ — അവാങ്മുഖമാഗച്ഛന്തി
ഹേ അമർത്ത്യാഃ,
(യൂയം) ത്മനാ — ആത്മനാ, സ്വയമേവ
കശയാ ചോദത — സ്തുതിരൂപയാ വാചാ സ്തുതിം പ്രേരയത
(പരോക്ഷഃ) (തേ) മരുതഃ
അരേണവഃ — അപാപാഃ
തുവി-ജാതാഃ — ബഹുദേശേഷു പ്രാദുർഭൂതാഃ
ഭ്രാജത്-ഋഷ്ടയഃ — ദീപ്തായുധാഃ
ദൃള്ഹാനി ചിത് - ദൃഢാന്യപി പർവ്വതാനി
അചുച്യവുഃ — ച്യാവയന്തി, ചാലയന്തി

അർത്ഥം:— ആ മരുത്തുക്കൾ ദ്യുലോകത്തിൽ നിന്നു് അനായാസമായി കീഴ്പോട്ടിറങ്ങിവരുന്നു. അല്ലയോ അമരന്മാരേ, നിങ്ങൾ സ്വയമായിത്തന്നെ സ്തുതിരൂപമായ (കേട്ടാൽ സ്തുതിയാണെന്നു തോന്നുന്ന) ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ചു് ഞങ്ങളെ സ്തുതിചെയ്യാൻ പ്രേരിപ്പിയ്ക്കുക. (വീണ്ടും പരോക്ഷം) ആ മരുത്തുക്കൾ പാപരഹിതരായവരും വളരെ സ്ഥലങ്ങളിൽ ആവിർഭവിച്ചവരും. തിളങ്ങുന്ന ആയുധങ്ങളോടുകൂടിയവരുമാണു്. ഉറപ്പുള്ള മലകളെക്കൂടി അവർ മറിച്ചിടുന്നു, കലക്കുന്നു.

5 കോവോന്തർമ്മരുതള്ളഷ്ടിവിദ്യുതോ

രേജതിത്മനാഹന്വേവജിഹ്വയാ

ധന്വച്യുതഇഷാംനയാമനി

പുരുപ്രൈഷാഅഹന്യോ ൨ ൨ നൈതശഃ വ 6

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ, ഋഷ്ടി- വിദ്യുതഃ,	— മേഘഭേദനായുധവിശേഷേണ വിദ്യോതമാനാഃ,
വഃ അന്തഃ കഃ രേജതി?	— യുഷ്മാകം മധ്യേസ്ഥിത്വാ കഃ പുമാൻ ചാലയതി, പ്രേരയതി?
ത്മനാ	— ആത്മനൈവ
ജിഹ്വയാ ഹന്വാ—ഇവ	— ഹന്വൗഇവ, തൌയഥാ രസനയാചാല്ല്യേതേ തഥാചാല്ല്യതേ
ഇഷാം യാമനി	— അന്നാനാം പ്രാപ്ത്യൈ, സമൃദ്ധ്യർത്ഥം
ധന്വ-ച്യുതഃ ന	— അന്തരിക്ഷസ്യവചനഃ, ഉദകസ്രാവിണോമേഘാ ഇവതേയഥാ ആകാങ്ക്ഷ്യന്തേ തഥായുഷ്മാൻ അന്നാദി പ്രാപ്തയേ
പുരു- പ്രൈഷാഃ	— ബഹുവിധം ഫലമിച്ഛൻ യജമാനാഃ സ്തോത്രൈഃ
അഹന്യഃ ഏതശഃ ന	— അഹനിഭവഃ അശ്വ ഇവ

(സ യഥാ ശിക്ഷകേന നാനാപ്രകാരം പ്രാപ്യതേ തദ്വൽ ബഹുപ്രകാരമാകാരയതി)

അർത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, മുകിൽ പിളർക്കുന്ന ആയുധത്താൽ ശോഭിക്കുന്നവരേ, നിങ്ങളുടെ ഇടയിൽ നിന്നു് ആരാണു് നിങ്ങളെ ചലിപ്പിക്കുന്നതു്? വേറെ ആരുമല്ല, നിങ്ങൾ സ്വയം, നാവിനാൽ താടിയെല്ലുപോലെ, ചലിപ്പിയ്ക്കപ്പെടുന്നു.

അന്നത്തിന്റെ (അന്നസാധനങ്ങളായ സസ്യാദികളുടെ) സമൃദ്ധിക്ക് വെള്ളം തൂകുന്ന മുകിലെന്ന പോലെ, അന്നലബ്ധിയ്ക്കായി തന്റെ കർമ്മത്തിന്ന് ബഹുവിധം ഫലമിച്ഛിയ്ക്കുന്ന യജമാനൻ, നിങ്ങളെ നാനാപ്രകാരത്തിൽ സ്തോത്രങ്ങളാൽ, തെളിയ്ക്കുന്നവൻ പല പ്രകാരത്തിൽ പകൽനേരത്തു് കതിരയെ മാറി മാറി വേഷം അണിയിയ്ക്കുന്നപോലെ, മുത്തികരിയ്ക്കുന്നു

6 ക്വ സ്വിദസ്യ രജസോ മഹസ്പരം
ക്വാവരം മരുതോ യസ്മിന്നായയ
യച്ച്യാവയഥ വിഥുരേവ സംഹിതം
വ്യദ്രിണാ പതഥ ത്വേഷമർണ്ണവം

അന്വയം —

ഹേ മരുതഃ, (യൂയം)

യസ്മിൻ	— ഉദകനിമിത്തഭൂതേ സതി
ആ–യയ	— ആഗച്ഛത
അസ്യ മഹഃ രജസഃ	— അസ്യമഹതഃ ലോകസ്യ
പരം ക്വ സ്വിത്?	— പാരം അന്തം കുത്രാസ്തി?
(തഥാ) അവരം ക്വ	— അവാങ്ഭാഗം കുത്രാസ്തി?
(ആദ്യന്തം ന കോപി ജാനാതി)	
യത് സം–ഹിതം	
വിഥുരാ–ഇവ	— ദൃഢകീഭൂതമുദകം യൂയം യഥാ വിഥുരാണി, ശിഥിലാനി, തൃണാനീവ
ച്യവയഥ	— സ്വസ്ഥാനാത് ചാലയഥ
(തദാ) അദ്രിണാ	— വജ്രേണ
ത്വേഷം അർണ്ണവം	— ദീപ്തമുദകവന്തം മേഘം
വി പതഥ	— വിശീർണ്ണം പാതയഥ

ആശയം–അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, നിങ്ങാം ജലനിമിത്തമായി എവിടെ നിന്നുവരുന്നുവോ ആ മഹത്തായ ലോകത്തിന്റെ മേൽപ്പോട്ട് അവസാനമെവിടെ? കീഴ്പ്പോട്ട് അവസാനമെവിടെ? (അതിന്റെ ആദിയുമന്തവുമാരുമറിയുന്നില്ല)

എപ്പോഠം ഒന്നിച്ചുനിന്ന ജലത്തെ നിങ്ങഠം, ഛിന്നിച്ചിതറിയ പുല്ലുകഠംപോലെ, സ്വസ്ഥാനത്തിൽ നിന്നു് ഇളക്കി വിടുന്നുവോ, അപ്പോഠം വജ്രത്താൽ (മിന്നൽകൊണ്ടു്) അതു് പൊടിഞ്ഞു് കൊഴിഞ്ഞുവീഴുന്നു.

7 സാതിന്നവോമവതീസ്വവ്വതീ
ത്വേഷാവിപാകാമരുതഃപിപിഷ്വതീ
ഭദ്രാവോരാതിഃപൃണതോനദക്ഷിണാ
പൃഥുജ്രയീഅസൂര്യേവജഞ്ജതീ

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ,

വഃ സാതിഃ ന	—	യുഷ്മൽസദനം യഥാ
വഃ രാതിഃ	—	വൃഷ്ട്യാദിവിഷയം ദാനം
അമ–വതീ	—	അമാത്യവതീ, ഇന്ദ്രാദി സഹായവതീ
(കിംതു) സ്വഃ–വതീ, ത്വേഷാ	—	സുഖവതീ, ദീപ്താ
വി–പാകാ	—	പരിപക്വഫലാ
പിപിഷ്വതീ	—	കൃഷീവലൈഃ കഷ്ണവതീ
പൃണതഃ ദക്ഷിണാ ന ഭദ്രാ	—	ദാതുർദ്ധനികസ്യ ദക്ഷിണേവ സമൃദ്ധികരീ
പൃഥു–ജ്രയീ	—	പൃഥുജവാ. ശീഘ്രഗാമിനീ
അസൂര്യാ–ഇവ ജഞ്ജതീ	—	യഥാ അന്യേഭ്യോപഹൃത്യ അസുരസ്യ സ്വഭൃതാരാതിഃ അന്യസ്മൈദാതും സമത്ഥാതദ്വൽ

(ഈദൃശീരാതിരസ്മഭ്യമസ്തു)

അത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, നിങ്ങളുടെ ആശ്രയം പോലെ നിങ്ങളുടെ മഴപെയ്യിക്കൽ മുതലായ ദാനം അമാത്യവത്തും (ഇന്ദ്രന്റെ സഹായത്തോടുകൂടിയതു്; ഇന്ദ്രന്റെ മന്ത്രിമാരെപ്പോലെയുള്ള മരുത്തുക്കഠംക്കു് അമാത്യത്വം, മന്ത്രിസ്ഥാ

നം ഉണ്ട്. അതോടുകൂടിയതു്) സുഖവത്തും പ്രകാശവത്തും പരിപക്വഫലവത്തും കൃഷിക്കാർക്കു് കൃഷിയിറക്കാൻ പററിയതും, ഉദാരനായ ധനികൻെറ ദക്ഷിണപോലെ സമൃദ്ധിമത്തും വേഗവത്തും അസുരൻെറ ജയശീലത്തോടുകൂടിയതും (ഒരുത്തനിൽനിന്നപഹരിച്ചു് അസുരന്മാർ മററൊരാൾക്കു് കൊടുക്കുന്നപോലെ മേഘത്തിൽനിന്നു് വെള്ളമപഹരിച്ചു് ഭൂമിക്കു കൊടുക്കുന്നതു് അപ്രകാരമുള്ള ജയശീലം) ആകുന്നു. ആ ദാനം ഞങ്ങൾക്കു് കിട്ടട്ടെ.

8 പ്രതിഷ്ടോഭന്തിസിന്ധവഃ പവിഭ്യോ
യദഭ്രിയാം വാചമുദീരയന്തി
അവസ്മയന്തവിദ്യുതഃ പൃഥിവ്യാം
യദീഘൃതം മരുതഃ പ്രുഷ്ണുവന്തി

അന്വയം:—

യത് അഭ്രിയാം വാചം	—	അഭ്രഭവം ശബ്ദം, സ്തനിതം മരുത്സംബന്ധീനി വജ്രാണി
ഉത്—ഈരയന്തി	—	ഉച്ചാരയന്തി
(കിംച) വി—ദ്യുതഃ	—	വിദ്യോതമാനാസ്തഡിതഃ
പൃഥിവ്യാം അവ സ്മയന്ത	—	അന്തരിക്ഷേ അവാങ്മുഖം പ്രകാശന്തേ
യദി ഘൃതം	—	യദാ പൃഥിവ്യാം, ഭൂമ്യാം ക്ഷരദുദകം
മരുതഃ പ്രുഷ്ണുവന്തി	—	പ്രുഷ്ണന്തി, സിഞ്ചന്തി
(തദാ) പവി–ഭ്യഃ	—	മരുത്സംബന്ധിവജ്രേഭ്യഃ
സിന്ധവഃ പ്രതി സ്തോഭന്തി	—	സ്യന്ദനശീലാ ആപഃ പ്രതിചരന്തി

അർത്ഥം—എപ്പോൾ മരുത്തുകളുടെ വജ്രങ്ങൾ മേഘജന്യമായ ശബ്ദം, ഇടി, മുഴക്കുന്നുവോ, മിന്നലുകൾ അന്തരിക്ഷത്തിൽ കീഴ്പോട്ടു നോക്കി പ്രകാശിക്കുന്നുവോ, എപ്പോൾ

ഭൂമിയിൽ ഒഴുകുന്ന വെള്ളം മരുത്തുക്കൾ പെയ്യുന്നുവോ, അപ്പോൾ മരുത്തുക്കളുടെ വക്ഷങ്ങളിൽ നിന്നു് ഒഴുകററ വെള്ളങ്ങൾ ഇളകിമറിഞ്ഞുവരുന്നു.

9 അസൂതപൃശ്നിർമ്മഹതേരണായ

ത്വേഷമയാസാം മരുതാമനീകം

തേസപ്സരാസോജനയന്താഭ്വ

മാദിൽസ്വധാമിഷിരാം പര്യപശ്യൻ

അന്വയം:—

പൃശ്നിഃ	— മരുന്മാതാ, നാനാവർണ്ണാ
ത്വേഷം അയാസാം	
മരുതാം അനീകം	— ദീപ്തംഗന്തൃണാം മരുതാം സമൂഹം
മഹതേ രണായ അസൂത	— സംഗ്രാമായ ഉല്പാദിതവതീ
തേ സപ്സരാസഃ അഭ്വം	
ജനയന്ത	— സമാനരൂപാഃ മേഘം (ജനയന്തി)
ആൽ ഇൽ ഇഷിരാം	
സ്വധാം	— സർവ്വൈരേഷ്ടവ്യാം സ്വധാം, സസ്യാദിലക്ഷണമന്നം
പരി അപശ്യൻ	— പരിപശ്യന്തി

അർത്ഥം—മരുത്തുക്കളുടെ അമ്മയായ, നാനാവർണ്ണയായ, പൃശ്നി (എന്ന പശു) പ്രകാശത്തോടുകൂടിയതും ഗമനശീലമുററതുമായ മരുത്തുക്കളുടെ സമൂഹത്തെ മഹത്തായ യുദ്ധത്തിന്നുവേണ്ടി പെററു. ആ തുല്യരൂപന്മാർ മേഘത്തെ ജനിപ്പിച്ചു. അനന്തരമാണു് എല്ലാവരാലും തേടേണ്ടും അന്നത്തെ, സസ്യാദി ഭക്ഷ്യത്തെ (മനുഷ്യർ) കാണുന്നതു്./

10 ഏഷവസ്തോമോമരുതഇയംഗീ
ർമ്മാന്ദാര്യസ്യമാന്യസ്യകാരോഃ
ഏഷായാസീഷ്ടതന്വേവയാം
വിദ്യാമേഷംവൃജനംജീരദാനും വ. 7

അന്വയം:—

(ഈ അധ്യായത്തിൽ മൂന്നാം വർഗ്ഗത്തിൽ ഇതിനെ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്.)
വർഗ്ഗം-8-9 ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ ഇന്ദ്രോദേവതാ

1 മഹശ്ചിത്വമിന്ദ്രയതഏതാൻ
മഹശ്ചിദസിത്യജസോവരൂതാ
സനോവേധോമരുതാംചികിത്വാ
ന്ത്സുമ്നാവനുഷ്വതവഹിപ്രേഷ്ഠാ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം യതഃ — യസ്മാൽകാരണാൽ
ഏതാൻ മഹഃ ചിൽ — മഹതോപി (നത്യജസി)
(അതഃ കാരണാൽ) മഹഃ
ചിൽ അസി — മഹാനസി
ത്യജസഃ വരൂതാ
(അസി) — ത്യാഗാൽവരിതാ, രക്ഷിതാസി
ഹേ മരുതാം വേധഃ, — വിധാതഃ,
സഃ (ത്വം) ചികിത്വാൻ — ചേതനാവാൻസൻ
തവ ഹി പ്രേഷ്ഠാ — തവഖലുപ്രിയതമാനി
നഃ സുമ്നാ വനുഷ്വ — മരുദായത്താനി വൃഷ്ട്യാദീനി സുഖാനിദേഹി

അത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് എന്തുകൊണ്ട് മരുത്തുക്കളെ, അവർ തങ്ങാംക്ക് പോന്നവരായിട്ടും ത്യജിയ്ക്കുന്നില്ലയോ, ആ കാരണത്താൽ അവിടുന്ന മഹാനാകുന്ന ത്യാഗത്താൽ (ദാനത്താൽ) അവിടുന്ന് (എല്ലാവരുടെയും) രക്ഷിതാവായി ഭവിയ്ക്കുന്ന അല്ലയോ മരുത്തുക്കളുടെ വിധാതാവേ, അവിടുന്ന് (ഞങ്ങളെ അനുഗ്രഹിയ്ക്കേണ്ടും വിഷയങ്ങാം അറിഞ്ഞവനായി) അവിടേയ്ക്കു പ്രിയതമങ്ങളായ മഴ മുതലായ സുഖങ്ങാം ഞങ്ങാംക്ക് തന്നരുളിയാലും.

2 അയുജ്രന്തഇന്ദ്രവിശ്വകൃഷ്ടീ

വ്വിദാനാസോനിഷ്ഷിധോമർത്യത്രാ

മരുതാംപൃഥ്സുതിഹാസമാനാ

സ്വർമ്മീള്ഹസ്യപ്രധനസ്യസാതൌ

അന്വയം:—

വിശ്വ—കൃഷ്ടീ:	— സൎവ്വജനവന്തഃ
മർത്യ—ത്രാ നിഃ—സിധഃ	— മർത്ത്യാത്ഥം നിശ്ശേഷേണ സേക്താൻ മേഘാൻ
വിദാനാസഃ	— ജാനാനാഃ
തേ (മരുതഃ) ഹേ ഇന്ദ്ര,	
അയുജ്രൻ	— ത്വയായുക്താഭവന്തി
(കിംച) മരുതാം	
പൃഥ്സുതിഃ	— സേനാ
സ്വഃ—മീള്ഹസ്യ	
പ്ര—ധനസ്യ	— സുഖസേക്തുഃ, പ്രകൃഷ്ടധനവതോവൃത്രാദിസങ്ഗ്രാമസ്യ
സാതൌ ഹാസമാനാ	— ലാഭേ, ജയേനിമിത്തഭൂതേസതിഹാസം കൎവ്വതീ, ഹൎഷ്യുക്താഭവതി

അത്ഥം—സൎവ്വജനങ്ങളോടും കൂടിയവരും, (സൎവ്വജനങ്ങളുടെയും ഉള്ളിൽ പഞ്ചപ്രാണസ്വരൂപന്മാരായി അവരെ ധരിച്ചുകൊണ്ട്, നിലനിൽത്തിക്കൊണ്ടു വത്തിക്കുന്നവരും) മനുഷ്യൎക്ക് രക്ഷ

യ്യായി നിശ്ശേഷം വർഷിക്കുന്നവരും മേഘങ്ങളെ വേണ്ടപോലെ അറിയുന്നവരും (എപ്പോഴാണ് അവയെ പിളർക്കേണ്ടത് എവിടെ പിളർക്കണം മുതലായ സംഗതികളറിയുന്നവരും) ആയ മരുത്തുക്കൾ അവിടുത്തോടു ചേർന്നവരല്ലോ. പിന്നെ മരുത്തുക്കളുടെ സേന, ബഹുധനനിമിത്തമായ വൃത്രാദിയുദ്ധത്തിൽ സുഖവർഷകമായ ജയം കാരണമായി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് സന്തോഷിക്കുന്നുവല്ലോ.

3 അമ്യക്സാത ഇന്ദ്ര ഋഷ്ടിരസ്മേ
സനേമ്യഭ്വം മരുതോ ജുനന്തി
അഗ്നിശ്ചിദ്ധി ഷ്മാതസേ ശുശുക്വാ
നാപോ ന ദ്വീപം ദധതി പ്രയാംസി

അന്വയം —

ഹേ ഇന്ദ്ര, തേ സാ ഋഷ്ടിഃ — തവ പ്രസിദ്ധോ വജ്രായുധഃ
അസ്മേ അമ്യക് — അസ്മദഭ്യുഷ്യ്യത്വം പ്രാപ്നോതി
(ഏവം ച സതി) മരുതഃ
സനേമി അഭ്വം — ചിരകാലം ഗൃഹീതമുദകം
ജുനന്തി — ക്ഷിപന്തി
(വൃഷ്ട്യാ സസ്യാദിവൃദ്ധൌ സത്യാം) അഗ്നിഃ ചിത്
ഹി സ്മ — അഗ്നിരപി
അതസേ — സ്നാതേ കർമ്മണിനിമിത്തഭൂതേസതി
ശുശുക്വാൻ — ദീപ്യമാനഃ (വർത്തതേ)
ആപഃ ന ദ്വീപം — ദ്വിപാർശ്വസ്ഥോദകവാൻ ദ്വീപം, തം യഥാ ആപഃ ധാരയന്തി തദ്വത്
(പശ്ചാത്) പ്രയാംസി
ദധതി — ചരുപുരോഡാശാദിഹവീംഷി യജമാനാ ധാരയന്തി

അത്ഥം-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടത്തെ പ്രസിദ്ധമായ വജ്രായുധം (മിന്നൽ) ഞങ്ങാംക്ക് മഴപെയ്യാനായി (മേഘങ്ങളെ) പ്രാപിക്കുന്നു. അപ്രകാരമിരിക്കേ, മരുത്തുക്കാം, ചിരകാലമായി (മേഘം) പിടിച്ചുവെച്ചിരുന്ന വെള്ളത്തെ വഷിക്കുന്നു. മഴയാൽ സസ്യാദിപുഷ്ടിവന്നപ്പോാം, അഗ്നിയും നിരന്തരമായ കമ്മത്തിന്നുവേണ്ടി പ്രകാശമാനനായി വത്തിക്കുന്നു. പിന്നീട് ഇരുപുറവും വെള്ളമാണ്ട ദ്വീപത്തെ ജലങ്ങാം ധരിക്കുന്നപോലെ, യജമാനന്മാർ ചരുപുരോഡാശാദികളെ അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടി ധരിക്കുന്നു. അതായത് മഴപെയ്തു സസ്യാദികാം വദ്ധിക്കുമ്പോാം ഭൂമിയിൽ കമ്മങ്ങാം വദ്ധിക്കുന്നു.

4 ത്വന്നുനഇന്ദ്രതംരയിംദാ
ഓജിഷ്ഠയാദക്ഷിണയേവരാതിം
സ്തുതശ്ചയാസ്തേചകനന്തവായോ
സ്തനംനമധ്വഃപീപയന്തവാജൈഃ

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം തു	— ത്വമേവ
തം രയിം നഃ ദാഃ	— അസ്മാകം ദേഹി
(വയം തു) ഓജിഷ്ഠയാ	
ദക്ഷിണയാ—ഇവ	— ദേയദ്രവ്യേണ ഋത്വിജമിവ
രാതിം	— ദാതാരം ത്വാം (പ്രീണയാമഃ)
(കിംച) വായോഃ തേ	— വായും ത്വാം (കമ്മണിഷഷ്ഠീ)
യാഃ സ്തുതഃ ച ചകനന്ത	— അസ്മദീയാസ്തോതാരഃ ച കാമയന്തേ
(യാഹോത്രാദയഃ)	
വാജൈഃ	— ഹവിരന്നൈഃ
മധ്വഃ സ്തനം ന	— സാരവത്഻ിരന്നവിശേഷൈഃ സ്തനം യഥാ ആപ്യായയതി തദ്വത്
(ത്വാം) പീപയന്ത	— ആപ്യായയന്തി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങൾക്ക് തരാനർഹമായ പശു മുതലായ ധനം അവിടുന്നുതന്നെ തന്നരുളിയാലും. ഞങ്ങളാവട്ടെ, പൂജാർഹമായ ദ്രവ്യം (ദക്ഷിണ) കൊണ്ട് ഋത്വിക്കിനെയെന്നപോലെ, ദാതാവായ അവിടത്തെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു. (ഋത്വിക്ക മുതലായവർക്ക് യാഗാദികളിൽ ദക്ഷിണ കൊടുക്കുന്നത് പ്രതിഫലമായിട്ടല്ല, പൂജയായിട്ടാണ്) കൂടാതെ, വായുവായ അവിടത്തെ ഞങ്ങളുടെ സ്തോതാക്കാം ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു. ഹോതാവ് മുതലായവർ, മുലയിൽ പാലുണ്ടാകാൻ പോഷകാഹാരങ്ങൾ കൊടുത്ത് വൃദ്ധിയുണ്ടാക്കുന്നപോലെ, ഹവിരന്നങ്ങളാൽ അവിടത്തെ പോഷിപ്പിക്കുന്നു, വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു.

5 ത്വേ രായ ഇന്ദ്രതോശതമാഃ
പ്രണേതാരഃ കസ്യചിദൃതായോഃ
തേ ഷു ണോ മരുതോ മൃളയന്തു
യേ സ്മാ പുരാ ഗാതൂയന്തീവ ദേവാഃ വ. 8

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വേ രായഃ
തോശ—തമാഃ — തവ ധനവിശേഷാഃ അതിശയേന പ്രീണയിതാരഃ
കസ്യ ചിത് ഋത—യോഃ — കസ്യാപി യജ്ഞേച്ഛോഃ, യജമാനസ്യ
പ്ര—ണേതാരഃ — പ്രകർഷേണ നിർവോഢാരഃ
യേ സ്മ ദേവാഃ — യേ ഖലു ദേവാഃ
പുരാ ഗാതുയന്തി—ഇവ — പൂർവ്വം യജ്ഞാഗമനമിച്ഛന്തീവ
(ആഗത്യ) തേ മരുതഃ നഃ
സു മൃളയന്തു — അസ്മാൻ സുഷ്ഠു സുഖയന്തു

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടത്തെ വിശിഷ്ടധനങ്ങളെല്ലാവും സന്തോഷപ്രദങ്ങളാണ്. യജ്ഞമിച്ഛിക്കുന്ന ഏതു യജമാനനും അതു വേണ്ടപോലെ നിർവ്വഹിച്ചു കൊടുക്കുന്ന ദേവ

ന്മാർ ഏവർ തന്നെയോ, ആ മരുത്തുക്കരം മുമ്പ് യജ്ഞഗമനം ഇഷ്ടപ്പെട്ട പോലെ (ഈ യജ്ഞത്തിന്നം) വന്ന് ഞങ്ങളെ നന്നായി സുഖിപ്പിയ്ക്കട്ടെ.

6 പ്രതിപ്രയാഹീന്ദ്രമീള്ഹുഷോനൄൻ
മഹഃ പാൎത്ഥിവേസദനേയതസ്വ
അധയദേഷാം പൃഥുബുധ്നാസ ഏതാ
സ്തീൎത്ഥേനാൎയ്യഃ പൗംസ്യാനിതസ്ഥുഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, മീള്ഹുഷഃ
മഹഃ നൄൻ — ഹവിഷ്പ്രദാതൄൻ, മഹതഃ കൎമ്മനിൎവ്വാഹകാൻ യജമാനാൻ
പ്രതി പ്ര യാഹി — അഭിഗച്ഛ
(ഗത്വാച) പാൎത്ഥിവേ
സദനേ യതസ്വ — ദേവയജനേ യജ്ഞം കുരു.
അധ യൽ ഏഷാം — അപി യദാത്വൽ സാഹായ്യ കാരിണാം മരുതാം (സംബന്ധിനഃ)
പൃഥു-ബുധ്നാസഃ ഏതാഃ — വിസ്തീൎണ്ണമൂലാഃ അശ്വാഃ
അൎയ്യഃ പൌംസ്യാനി — അരേഃ, ശത്രോഃ ബലാനി
തീൎത്ഥേ ന തസ്ഥുഃ — യുദ്ധമാൎഗ്ഗ ഇവ മേഘാനാക്രമന്തേ

അൎത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഹവിൎദ്ദാതാക്കളും, മഹാന്മാരുമായ കൎമ്മനിൎവ്വാഹകന്മാരെ, യജമാനന്മാരെ അഭിഗമിച്ചാലും. ചെന്ന്, ദേവയജനത്തിൽ (ഹവിൎഭാഗത്തിൻെറ സ്വീകാരത്തിന്നായി) ഉത്സാഹിച്ചാലും. പിന്നെ അവിടത്തെ സഹായികളായ മരുത്തുക്കളുടെ മുടപരന്ന കുതിരകരം, യുദ്ധമാൎഗ്ഗത്തിൽ ശത്രുവിൻെറ ബലങ്ങളെ എന്നപോലെ മേഘങ്ങളെ ആക്രമിയ്ക്കുന്നു.

7 പ്രതി ഘോരാണാമേതാനാമയാസാം
മരുതാം ശൃണ്വ ആയതാമുപബ്ദിഃ
യേ മർത്യം പൃതനായന്തമൂമൈ-
ർ‌ഋണാവാനം ന പതയന്ത സർഗ്ഗൈഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) യേ
(മരുതഃ) മർത്യം — മരണധർമ്മാണം
ഊമൈഃ പൃതനാ—യന്തം — സ്വരക്ഷണൈഃ പൃതനാമാത്മന ഇച്ഛന്തം വൈരിണം
സർഗ്ഗൈഃ — സൃഷ്ടൈഃ സ്വകീയ പ്രഹാര വിശേഷൈഃ
ഋണ—വാനം പ്രതി ന — ഋണവന്തം അധമവൈരിണം പ്രതീവ
പതയന്ത — പാതയന്തി
(തേഷാം) ഘോരാണാം — ഭയാനകാനാം
ഏതാനാം, അയാസാം
ആ—യതാം — ഏതവർണ്ണാനാം, ഗമന ശീലാനാം ആഗച്ഛതാം
മരുതാം ഉപബ്ദിഃ — ഉപ, ശബ്ദാദിസമീപേ ഗമ്യതേ ഇതി
ശൃണ്വേ — ശ്രൂയതേ (കർമ്മണി കർത്തൃ പ്രത്യയഃ)
(ഏവം മഹാനുഭാവാ മരുതഃ തവ ഗണാഃ ഏതി ഇന്ദ്രസ്യ സ്തുതിഃ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, യാവരായ മരുത്തുക്കൾ മരണധർമ്മിയായ മനുഷ്യനെ (സ്വോപാസകനെ) സ്വരക്ഷണങ്ങളാൽ യുദ്ധക്കൊതിയനായ ശത്രുവിങ്കൽ നിന്ന്, സ്വയം നിർമ്മിതങ്ങളായ ആയുധവിശേഷങ്ങളാൽ, നികൃഷ്ടനായ ഒരെതിരാളിയെപ്പോലെ വീഴ്ത്തുന്നുവോ, ആ ഭയങ്കരന്മാരും നാനാവർണ്ണന്മാരും ഗമനശീലന്മാരും നേരെവരുന്നവരുമായ മരുത്തുക്കൾ മല

മുതലായവയുടെ അട്ടക്കലെത്തുന്ന ശബ്ദം കേൾക്കുന്നു. ' (അപ്ര കാരം മഹാന്മാരായ മരുത്തുക്കൾ അവിടത്തെ അനുഗാമികളാണെന്ന് ഇന്ദ്രന്ന് പ്രശംസ)

8 ത്വം മാനേഭ്യ ഇന്ദ്ര വിശ്വജന്യാ
രദാമരുദ്ഭിശ്ശുരുധോഗോഅഗ്രാഃ
സ്തവാനേഭിസ്തവസേ ദേവദേവൈ
ർവ്വിദ്യാമേഷം വൃജനം ജീരദാനം (വ. 9)

അന്വയം –

ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം മാനേഭ്യഃ — മാനാത്ഥം ചിത്തേന
വിശ്വ–ജന്യാ — സവ്വജനഹിതശക്ത്യാ
മരുൽ–ഭിഃ ശുരുധഃ — മരുത്ഭിസ്സഹ ശോകസ്യ രോധയിത്രീഃ, ശോഷികാഃ
ഗോ–അഗ്രാഃ — അഗ്രേ, പുരതഃ യാസാം ഉദകാനി, താഃ മേഘപങ്ക്തീഃ
രദ — വിലിഖ, വിദാരയ,
ഹേ ദേവ, (ത്വം)
സ്തവാനേഭിഃ ദേവൈഃ — മരുദാദിഭിഃ
സ്തവസേ — സ്തൂയസേ (കമ്മണി കർത്തൃപ്രത്യയഃ)
ഇഷം വൃജനം ജീര–ദാനം
വിദ്യാമ — അന്നം ബലം ജയശീലം ച വയം ലഭേമഹി

അത്ഥം–അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടന്ന് ചിത്തംകൊണ്ട് സവ്വപ്രാണികൾക്കും ഹിതമായ ശക്തിയാൽ മരുത്തുക്കളൊത്ത്, താപമകററുന്നതും മുമ്പിൽ വെള്ളത്തോടുകൂടിയതുമായ മുകിൽ നിരയെ പിളർന്നാലും, അല്ലയോ പ്രകാശവാനായ ഇന്ദ്ര, സ്തുതിക്കപ്പെടുന്ന ദേവന്മാരായ മരുത്തുക്കൾ മുതലായവരാൽ അവിടന്ന് സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നു. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾ നേടട്ടെ

അർത്ഥം-(ഇന്ദ്രൻ പറയുന്നു) അല്ലയോ സഹോദര, അഗസ്ത്യ, (ഹവിസ്സുകളോട്ടും, വരം, ഫലം ഇങ്ങോട്ടും പരസ്പരം കൊടുക്കൽകൊണ്ട് സഹോദരത്വം) ചങ്ങാതിയായ അങ്ങ് എന്തപരാധത്താലാണ് ഇപ്രകാരം കടന്ന് പഴിപറയുന്നത്? അതുശരിയാണെങ്കിൽ അങ്ങയുടെ മനസ്സ് അറിയുന്നപോലെ, എനിയ്ക്കൊരുക്കിയത് എനിയ്ക്കുതരുവാനങ്ങ് ഇച്ഛിയ്ക്കുന്നില്ല (എന്നു ഞാനും മനസ്സിലാക്കുന്നു.)

4 അരംകൃണ്വന്തുവേദിം
സമഗ്നിമിന്ധതാംപുരഃ
തത്രാമൃതസ്യചേതനം
യജ്ഞംതേതനവാവഹൈ

അന്വയം:—

(ഇന്ദ്രവാക്യം)
(അഗസ്ത്യോങ്ഗീ കൃതവാൻ, തസ്മാൽ)

വേദിം അരം കൃണ്വന്തു	—	ഋത്വിജഃ സമ്മാർജ്ജന പര്യുക്ഷണാദിനാ പരിചരന്തു
(തഥാ) പുരഃ അഗ്നിം	—	പുരസ്താദഗ്നിം, ആഹവനീയാദികം
സം ഇന്ധതാം	—	ഇധ്മപ്രക്ഷേപേണ പ്രജ്വാലയന്തു
തത്ര അമൃതസ്യ	—	അമരണലക്ഷണസ്യ ദേവത്വസ്യ
ചേതനം യജ്ഞം	—	പ്രജ്ഞാപകംയജ്ഞം
(ഹേ അഗസ്ത്യ,) തേ		
തനവാവഹൈ	—	ത്വദീയം, ത്വയോഹഞ്ചയജ്ഞം കരവാവഹൈ

അർത്ഥം—(ഇന്ദ്രൻ പറയുന്നു) അഗസ്ത്യനെ ഞാൻ അംഗീകരിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു അതിനാൽ ഋത്വിക്കുകൾ വേദി അടിച്ചുതളിച്ച് വൃത്തിയാക്കട്ടെ പിന്നെ മുമ്പിൽ ആഹവനീയാദ്യഗ്നിയെ ഇധ്മം (ഒരു മുഴം വലിപ്പത്തിൽ മുറിച്ച ചമതകൾ)

ഹോമിച്ച് ആളിക്കത്തിയ്ക്കട്ടെ. അല്ലയോ അഗസ്ത്യ, അനശ്വരമായ ദേവത്വത്തിൻെറ ദ്യോതകമായ യജ്ഞത്തെ അങ്ങയും ഞാനും കൂടി അനുഷ്ഠിയ്ക്കാം. (ഇതു് അഗസ്ത്യവാക്യമാണെന്നും പക്ഷാന്തരം. അപ്പോൾ പത്നീയജമാനന്മാരായ ഞങ്ങൾ യജ്ഞം ചെയ്യാം എന്നാവും അർത്ഥം)

5 ത്വമീശിഷേവസുപതേവസൂനാം
ത്വംമിത്രാണാംമിത്രപതേധേഷ്ഠഃ
ഇന്ദ്രത്വംമരുദ്ഭിസ്സംവദസ്വാ
ധപ്രാശാനൠതുഥാഹവിംഷി വ 10

അന്വയം:—

(അഗസ്ത്യവാക്യം)

ഹേ വസൂനാം വസു—പതേ,	— അതിപ്രവൃദ്ധാനാം പുരോഡാശാജ്യാദിധനാനാം മധ്യേ ഉത്തമാനാം സ്വാമിൻ, ഇന്ദ്ര
ത്വം ഈശിഷേ	— സർവ്വസ്യേശ്വരോഭവസി
(തഥാ) ഹേ മിത്രാണാം മിത്ര—പതേ	— അസ്മദാദി മിത്രസ്യനിത്യ പാലക
ത്വം ധേഷ്ഠഃ	— സർവ്വസ്യാതിശയേന ധാരകഃ
ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം മരുൽ—ഭിഃ	— (സഹ)
സം വദസ്വ	— സമ്യക്കൃതമിതി വദസ്വ
അധ ഋതു-ഥാ	— ഋതാവൃതൌ, തത്തദ്യാഗകാലേ
ഹവീംഷി പ്ര അശാന	— പ്രകർഷേണഭുങ്ക്ഷ്വ

അർത്ഥം—(അഗസ്ത്യൻ പറയുന്നു.) പുരോഡാശം, നെയ് മുതലായ ഹവിസ്സാധനങ്ങളായ മികച്ച ധനങ്ങളുടെ ഉടമയായ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് എല്ലാററിന്നും ഈശ്വരനാകുന്നു. ഞങ്ങളെപ്പോലെയുളള മിത്രങ്ങളുടെ നിത്യരക്ഷിതാവേ, അവിടുന്ന് എല്ലാററിനേയും അത്യന്തം ധരിയ്ക്കുന്നവനാകുന്നു, ഉൾക്കൊണ്ടവനാക

വർഗ്ഗം—10—ബൃഹത്യനുഷ്ടുപ്ത്രിഷ്ടുഭശ്ഛന്ദാംസി

1 നനൂനമസ്തിനോശ്വഃ

കസ്തദ്വേദയദദ്ഭുതം

അന്യസ്യചിത്തമഭിസഞ്ചരേണ്യ

മുതാധീതംവിനശ്യതി

അന്വയം —

(ഇന്ദ്രാഗസ്ത്യയോസ്സംവാദഃ ഇന്ദ്ര ആഹ)

(അദ്യതനംയഃസ്തി) തത് നൂനം ന അസ്തി

(തഥാ) ശ്വഃ നോ — ശ്വസ്തനമപിനാസ്തി

യത് അദ്ഭുതം കഃ വേദ — യദത്ഭുതംഭാവികാര്യം തത്കോ വേദ?

(അദ്യ ശ്വോവാ ലഭ്യേതേ ഇത്യാശാ നകാര്യാ)

അഭി സം—ചരേണ്യം — സർവ്വതസ്സഞ്ചാരി

അന്യസ്യ ചിത്തം — മാനസം ജാനതീതി

ഉത ആ—ധീതം — അപിച ആധ്യാതം, ചിന്തിതമപിനശ്യം

(കിമുസകൃത്സദ്ഭുതം)

വി നശ്യതി — നാശം പ്രാപ്നോതി

അർത്ഥം—(ഇന്ദ്രാഗസ്ത്യസംവാദം ഇന്ദ്രൻ പറഞ്ഞു) ഇന്നുള്ളതു് (ഉണ്ടെന്നു തോന്നുന്നതു്) ഇല്ല നാളെ ഉള്ളതും ഇല്ല അത്ഭുതമായ ഭാവികാര്യം ഏതോ അതാരറിയുന്നു? (ഇന്നു കിട്ടും നാളെ കിട്ടും എന്നാശ അസ്ഥാനത്താണ്) എങ്ങും ചരിക്കുന്ന ഒരുവന്റെ മനസ്സ്, ആ മനസ്സിൽ ചിന്തിക്കപ്പെടുന്നതു്, ധ്യാനിക്കപ്പെടുന്നതു് കാണാത്തതാണല്ലോ പിന്നെ ഒരിക്കലോ കിച്ചതു് നശിക്കുന്നു

2 കിംനഇന്ദ്രജിഘാംസസി

ഭ്രാതരോമരുതസ്തവ

തേഭിഃകല്പസ്വസാധുയാ

മാനസ്സമരണേവധീഃ

അന്വയം:—

(അഗസ്ത്യവാക്യം)

ഹേ ഇന്ദ്ര, നഃ	— അനപരാധിനഃ അസ്മാൻ
കിം ജിഘാംസസി?	— കിം ഹന്തുമിച്ഛസി?
മരുതഃ തവ ഭ്രാതരഃ	— തവഭോഗപ്രദാനേന ഭരണീയാഃ
തേഭിഃ സാധു-യാ	— തൈർമ്മരുദ്ഭിസ്സഹ സാധുത്വം
കല്പസ്വ	— കല്പയ (ഹവിർഭാഗം)
നഃ സം—അരണേ	
മാ വധീഃ	— സങ്ഗ്രാമേ മാഹിംസീഃ

അർത്ഥം—(അഗസ്ത്യവാക്യം) അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, നിരപരാധരായ ഞങ്ങളെ കൊല്ലുവാനെന്തിന്നവിടുന്നിച്ഛിയ്ക്കുന്നു? മരുത്തക്കരം അവിടേയ്ക്കു് ഭോഗമേകുന്നവരാകയാൽ ഭരിയ്ക്കപ്പെടേണ്ടും ഉടപ്പിറന്നവരാണു്. (അദിതിഗർഭജാതന്മാരാകയാൽ മരുത്തക്കാൎക്കു് ഇന്ദ്രൻെറ സഹോദരസ്ഥാനം) ഹവിർഭാഗം കൊടുത്തു് അവരോടിണങ്ങുക. ഞങ്ങളെ യുദ്ധത്തിൽ വധിയ്ക്കരുതു്, ഉപദ്രവിയ്ക്കരുതു്.

3 കിംനോഭ്രാതരഗസ്ത്യ

സഖാസന്നതി മന്യസേ

വിദ്മാഹിതേയഥാമനോ

സ്മഭ്യമിന്നദിത്സസി

അന്വയം:—

(ഇന്ദ്രവാക്യം) ഹേ ഭ്രാതഃ,

അഗസ്ത്യ സഖാ സൻ	— ത്വം അസ്മദ്ധിതകാരീസൻ
നഃ കിം അതി മന്യസേ?	— കസ്മാദപരാധാൽ അതിക്രമ്യാ പലപസി?
(തഥ്യമേവേതിചേദ്)	
തേ മനഃ യഥാ വിദ്മ	— ത്വന്മാനസം യഥാവസ്ഥജാനീമഃ
അസ്മഭ്യം ഇൽ ന ദിത്സസി ഹി	— അസ്മദൎത്ഥം നിരപ്യമസ്മഭ്യം ദാതും നേച്ഛസ്യേവ

ന്നു ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് മരുത്തുക്കളോടു ചേർന്ന് 'വേണ്ടപോലെ ചെയ്യു' എന്ന് ഞങ്ങളോടു പറഞ്ഞാലും പിന്നെ ഓരോ ഋതുവിലും, യാഗകാലത്തും വന്ന് ഹവിസ്സുകൾ ഭുജിച്ചാലും (ഈ സൂക്തത്തിൽ ഇന്ദ്രന്റെ ആദ്യത്തെ വാക്യം, യാഗമനുഷ്ഠിക്കുന്നവരെപ്പററി, അവരുടെ കർമ്മത്തിന്റെ അനിയന്ത്രിതത്വത്തെസ്സംബന്ധിച്ച്, അതിലുള്ള ശ്രദ്ധയില്ലായ്മയെക്കുറിച്ച് പരോക്ഷമായ ആക്ഷേപമാണ്. അതാണ് രണ്ടാം ഋക്കിൽ നിരപരാധരായ ഞങ്ങളെ ഹനിക്കരുതെന്ന് അഗസ്ത്യൻ പറയുന്നത്. ആ ആരോപണം ഇന്ദ്രൻ നയത്തിൽ പിൻവലിക്കുന്ന ലക്ഷണത്താൽ അഗസ്ത്യൻ ഇന്ദ്രനെ ഇഷ്ടനാക്കുന്നു)

വർഗ്ഗം–11 ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ മരുതോദേവതാ

1 പ്രതിവ ഏനാ നമസാഹമേമി
സൂക്തേനഭിക്ഷേസുമതിം തുരാണാം
രരാണതാമരുതോവേദ്യാഭി
ർനിഹേളോധത്തവിമുചധ്വമശ്വാൻ

അന്വയം —

ഹേ മരുതഃ വഃ അഹം — യുഷ്മാനഹം
ഏനാ നമസാ സൂ-ക്തേന — അനേന നമസ്കാരേണ സ്തുതിരൂപേണ ശോഭനേനവചനേനച
പ്രതി ഏമി — അഭിഗച്ഛാമി
തുരാണാം സു-മതിം ഭിക്ഷേ — ത്വരമാണാനാം യുഷ്മാകം അനുഗ്രഹബുദ്ധിം യാചേ
(കിം ച യൂയം) വേദ്യാഭിഃ — വേദിതവ്യാഭിസ്തുതിഭിഃ
രരാണതാ — രമമാണേനമനസാ സന്തഃ
ഹേളഃ നി ധത്ത — ക്രോധം നികൃഷ്ടം ധാരയത, ത്യജത
(തഥാ) അശ്വാൻ വി മുചധ്വം — രഥാത് വിയോജയത

അൎത്ഥം-അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, നിങ്ങളെ ഞാൻ ഈ നമസ്കാരംകൊണ്ടും സ്തുതിരൂപമായ സദ്വചനംകൊണ്ടും സമീപിക്കുന്നു. വേഗവാന്മാരായ നിങ്ങളുടെ അനുഗ്രഹബുദ്ധിയെ യാചിക്കുന്നു. നിങ്ങൾ വിജ്ഞേയങ്ങളായ സ്തുതികളാൽ സന്തുഷ്ടമനസ്സരായി കോപം അടക്കിയാലും, ത്യജിച്ചാലും. നിങ്ങളുടെ തേരിലെ കുതിരകളെ അഴിച്ചുവിട്ടാലും. (ഇവിടെ ഇറക്കിയാലും).

2 ഏഷവസ്തോമോമരുതോനമസ്വാ
ന്ഹൃദാതഷ്ടോമനസാധായി ദേവാഃ
ഉപേമായാതമനസാജുഷാണാ
യൂയംഹിഷ്ഠാനമസഇദ്വൃധാസഃ

അന്വയം:—

ഹേ ദേവാഃ മരുതഃ	— ദേവനശീലാമരുതഃ
നമസ്വാൻ	— ഹവിരന്നോപേതഃ
ഹൃദാ തഷ്ടഃ	— യുഷ്മന്നിവേദനബുദ്ധ്യാ സമ്പാദിതഃ
ഏഷഃ വഃ സ്തോമഃ	— ഇദാനീം ക്രിയമാണം യുഷ്മാകം സ്തോത്രം
മനസാ ധായി	— അസ്മദനുഗ്രഹതയാചിത്തേന ധാര്യതാം
(തദൎത്ഥം) മനസാ	— സാദരയാബുദ്ധ്യാ
ജുഷാണാഃ ഈം	— ഏനാം സ്തുതിം തദ്ധവിശ്ചസേവമാനാഃ
ഉപ ആ യാത	— ഉപാഗച്ഛതൈവ, മാവിളംബം കുരുത
യൂയം നമസഃ വൃധാസഃ	— ഹവീരൂപസ്യ അന്നസ്യവൎദ്ധയിതാരഃ
ഇത് സ്ഥ ഹി	— വേഥഖലു

അർത്ഥം—അല്പയോ പ്രകാശശീലരായ മരുത്തുക്കളേ, ഹവിസ്സോടുകൂടിയതും നിങ്ങളുടെ അടുക്കൽ നിവേദിയ്ക്കാൻ ഒരുക്കിയതും ഇപ്പോഠം നിങ്ങളെക്കുറിച്ച് ചൊല്ലുന്നതുമായ സ്തോത്രം, ഞങ്ങളിൽ അനുഗ്രഹബുദ്ധിയോടുകൂടി സ്വീകരിയ്ക്കപ്പെടട്ടെ അതിന്നുവേണ്ടി ഈ സ്തുതിയും ഹവിസ്സും സ്വീകരിയ്ക്കുന്നവരായി ആദരബുദ്ധിയോടുകൂടി അടുക്കൽ വന്നാലും. താമസിയ്ക്കരുതേ; നിങ്ങഠം ഹവിസ്സാകുന്ന അന്നത്തെ വർദ്ധിപ്പിയ്ക്കുന്നവരാണല്ലൊ.

3 സ്തുതാസോനോ മരുതോ മൃളയന്തു
തസ്തുതോ മഘവാശംഭവിഷ്ഠഃ
ഊർദ്ധ്വാനസ്സന്തുകോമ്യാവനാ
ന്യഹാനിവിശ്വാമരുതോജിഗീഷാ

അന്വയം;—

(തേ) മരുതഃ സ്തുതാസഃ നഃ — സ്തുതാസ്സന്തഃ അസ്മാൻ
മൃളയന്തു — സുഖയന്തു
ഉത മഘ-വാ സ്തുതഃ — അപിച ധനവാനിന്ദ്രസ്തുതസ്സൻ
ശം—ഭവിഷ്ഠഃ — സുഖസ്യ ഭാവയിതൃതമസ്സൻ
അസ്മാൻ മൃളയതു
(കിംച) ഹേ മരുതഃ,
നഃ ജിഗീഷാ — അസ്മാകം ജിഗീഷിതവ്യാനി, പ്രാപ്തവ്യാനി, ഉത്തരത്രാനുഭൂയമാനാനി
വിശ്വാ അഹാനി — സർവ്വാണി ദിവസാനി
ഊർദ്ധ്വാ, കോമ്യാ, വനാനി സന്തു — ഉന്നതാനി, ഉപര്യുപരി കാമ്യാനി, സംഭജനീയാനി ഭവന്തു

അർത്ഥം—ആ മരുത്തുക്കഠം സ്തുതിയ്ക്കപ്പെട്ടവരായി നമ്മളെ സുഖിപ്പിയ്ക്കട്ടെ കൂടാതെ, ഐശ്വര്യവാനായ ഇന്ദ്രൻ സ്തുതിയ്ക്കപ്പെട്ട്, നമുക്കെററവും സുഖദാതാവായി, മംഗളങ്ങളെ

പിന്നെ അല്പയോ മരുത്തുക്കളേ, ഞങ്ങൾ മേലിൽ പ്രാപിയ്ക്കേണ്ടും, അനുഭവിയ്ക്കേണ്ടും, എല്ലാ ദിവസങ്ങളും ഉൽകൃഷ്ടങ്ങളും മേൽക്കുമേൽ കാമ്യങ്ങളും ഭജനീയങ്ങളുമായിത്തീരട്ടെ.

4 അസ്മാദഹംതവിഷാദീഷമാണ

ഇന്ദ്രാദ്ഭിയാമരുതോരേജമാനഃ

യുഷ്മഭ്യംഹവ്യാനിശിതാന്യാസ

ന്താന്യാരേചകൃമാമൃളതാനഃ

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ, (ശൃണുത)
അഹം അസ്മാൽ

തവിഷാൽ ഇന്ദ്രാൽ	— ബലവതഃ ഇന്ദ്രാൽ
ഭിയാ ഈഷമാണഃ	— ഭീത്യാ പലായമാനഃ, പുരതസ്ഥിതുമശക്തഃ
(തഥാ) രേജമാനഃ	— വേപമാനഃ
യുഷ്മഭ്യം ഹവ്യാ നി- ശിതാനി ആസൻ	— ഹവീംഷി സംസ്കൃതാനി
താനി ആരേ ചകൃമ	— താന്യേവ ഇന്ദ്രഭയാൽ ദൂരേ കൃതവന്തഃ
(അതഃ) നഃ മൃളത	— അനപരാധാൻ അസ്മാൻ മൃളയത, സുഖയത

അർത്ഥം—അല്പയോ മരുത്തുക്കളേ, കേട്ടാലും. ആ ബലവാനായ ഇന്ദ്രനെക്കുറിച്ച് ഭയംകൊണ്ട് ഞാൻ ഓടിപ്പോവുകയാണ്; മുമ്പിൽ നില്പാൻ ശക്തനല്ല. (ആ ഭയം കൊണ്ട്) ഞാൻ വിറക്കുന്നവനാണ്. നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ഹവിസ്സുകൾ സംസ്കരിച്ചിട്ടുണ്ട്. അവതന്നെ ഇന്ദ്രഭയത്താൽ അകലെയാണ് വച്ചിട്ടുള്ളത്. അതിനാൽ (നിങ്ങൾ അടുത്തുവന്ന്) സുഖമണച്ചാലും. ഭയശമനം വരുത്തിയാലും. (ഇന്ദ്രനും മരുത്തുക്കളും തമ്മിലുള്ള ബന്ധം പരമാത്മാവും ജീവാത്മാക്കളും തമ്മിലുള്ള പോലെയാണ്. പരമാത്മാവിനെ ഭയപ്പെടുന്ന പ്രാണരൂപ

നായ ജീവാത്മാവു് പരമാത്മരൂപൻ തന്നെയായ സഹോദര ജീവാത്മാക്കളോടു് പറയുകയാണു് താൻ അനുഷ്ഠിക്കുന്ന കർമ്മത്തിൽ വന്ന വൈകല്യങ്ങൾ അല്ലെങ്കിൽ അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടതനുഷ്ഠിക്കാത്ത പോരായ്മ, ചെയ്യരുതാത്തതു് ചെയ്ത കുറ്റബോധം ഇവയെല്ലാം കൊണ്ടാണു് ഇന്ദ്രനെ, പരമാത്മാവിനെ ഭയപ്പെടുന്നതു് സർവ്വദ്രഷ്ടാവായ ഇന്ദ്രൻ തന്റെ അപൂർണ്ണത അറിയുമെന്നതുകൊണ്ടു് മന്ത്രിസ്ഥാനീയരായ മരുത്തുക്കളോടു്, സുകൃത പരിപാകം കൊണ്ടു് പരമാത്മാവിന്റെ സമീപം എത്തിയ ജീവാത്മാക്കളോടു് പറയുകയാണു്.)

5 യേനമാനാസശ്ചിതയന്തഉസ്രാ
വ്യുഷ്ടിഷുശവസാശശ്വതീനാം
സനോമരുദ്ഭിർവൃഷഭശ്രവോധാ
ഉഗ്രഉഗ്രേഭിസ്ഥവിരസ്സഹോദാഃ

അന്വയം:—

വൃഷഭ, (ഹേ ഇന്ദ്ര) യേന ശവസാ — കാമവർഷകേന്ദ്ര, ബലത്തേന ത്വയാനുഗൃഹീതാഃ

മാനാസഃ ഉസ്രാഃ — മാന്യാരശ്മയഃ

ശശ്വതീനാം — നിത്യാനാം ബഹ്വീനാമുഷസാം

വി– ഉഷ്ടിഷു — പ്രകാശേഷുസത്സു

ചിതയന്തേ — പ്രാണിനഃ സ്വസ്വവ്യാപാരായ ചേതയന്തി, പ്രജ്ഞാപയന്തി

(ഐന്ദ്ര്യാം ദിശിതേനൈവാനുഗൃഹീതാഃ ഉഷസോരശ്മയഃ ഉദ്ഗച്ഛന്തി)

സഃ ഉഗ്രഃ ഉഗ്രേഭിഃ മരുത്-ഭിഃ — ഉത്കൃഷ്ടബലഃ ത്വം ക്രൂരബലൈ മരുദ്ഭിസ്സഹിതഃ

നഃ ശ്രവഃ ധാഃ — സർവ്വത്രശ്രൂയമാണമന്നമസ്മാകം ധേഹി, സ്ഥാപയ, ദേഹി

(സഃ) സഹഃ-ദാഃ — പരാഭിഭവസ്യബലസ്യദാതാ
സ്ഥവിരഃ — പുരാതനഃ (ഭവതി)

അത്ഥം—അല്ലയോ കാമവഷ്കനായ ഇന്ദ്ര, ആരാൽ അനുഗ്രഹിയ്ക്കപ്പെട്ട വന്ദ്യങ്ങളായ രശ്മികൾ നിത്യം ഭവിക്കുന്ന കണക്കററ ഉഷസ്സുകളുടെ പ്രകാശങ്ങളിൽ പ്രാണികളെ സ്വസ്വകമ്മങ്ങൾക്കു് അറിവിയററി പ്രേരിപ്പിക്കുന്നുവോ (ഇന്ദ്രൻെറ ദിക്കായ കിഴക്കാണല്ലൊ അവിടുന്നനുഗ്രഹിച്ച ആ ഔഷസരശ്മികൾ ഉദിച്ചു വരുന്നതു്) ആ മഹാബലനായ അവിടുന്നു് പ്രബലന്മാരായ മരുത്തുക്കളോടുകൂടി (വന്നു്) എങ്ങും പ്രസിദ്ധമായ അന്നം ഞങ്ങൾക്ക തന്നരുളിയാലും. അവിടുന്നു് ശത്രുജയപര്യാപ്തമായ ബലം തന്നരുളുന്നവനും പണ്ടു പണ്ടേ ഉള്ളവനുമാണല്ലൊ.

6 ത്വംപാഹീന്ദ്രസഹീയസോനൄൻ
ഭവോമരുദ്ഭിരവയാതഹേളാഃ
സുപ്രകേതേഭിസ്സാസഹിർദ്ധാനോ
വിദ്യാമേഷംവൃജനംജീരദാനം വ 11

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം
സഹീയസഃ നൄൻ പാഹി — ത്വദനുഗ്രഹേണ അഭിഭവിതൃബലാനസ്മാൻ രക്ഷ
(കിംച) മരുൽ-ഭിഃ — തൈസ്സ്വാകമസ്മാസു
അവയാത—ഹേളാഃ ഭവ — അപഗതമന്യുർഭവ
സു-പ്രകേതേഭിഃ — ശോഭനപ്രജ്ഞാനൈർമ്മരുത്ഭിസ്സഹ
സസഹിഃ — ശത്രൂണാമഭിഭവിതാസൻ
ദധാനഃ — അസ്മഭിമതസ്യ ധാരയിതാ (ഭവ)
ഇഷം വൃജനം ജീര-ദാനം വിദ്യാമ — അന്നം ബലം ജയശീലം ച വയം ലഭേമഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടത്തെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ട് ജയപര്യാപ്തമായ ബലമുള്ള ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും. പിന്നെ മരുത്തുക്കളോടുകൂടി ഞങ്ങളിൽ കോപമടങ്ങിയവനായി ഭവിച്ചാലും. മഹാപ്രാജ്ഞന്മാരായ മരുത്തുക്കളോടുചേർന്ന് ശത്രുജയനായി, ഞങ്ങൾക്ക് അഭിമതമേകുന്നവനായി ഭവിച്ചാലും. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾ നേടാവൂ.

വർഗ്ഗം—12—ഗായത്രീച്ഛന്ദഃ

1 ചിത്രോവോസ്തുയാമ
ശ്ചിത്രഊതീസുദാനവഃ
മരുതോഅഹിഭാനവഃ

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ, വഃ യാമഃ — യുഷ്മാകം യജ്ഞാഗമഃ
ചിത്രഃ അസ്തു — ചായനീയഃ, പൂജ്യഃ ഭവതു
ഹേ സു—ദാനവഃ,
അഹി—ഭാനവഃ, — ശോഭനദാനാഃ, അഹീയമാന പ്രകാശാഃ
ചിത്രഃ (സഃ ആഗമഃ)
ഊതീ — ഊത്യൈ, രക്ഷണായ അസ്തു

അർത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, യാഗത്തിനുള്ള നിങ്ങളുടെ വരവ് പൂജനീയമാകട്ടെ. ദാനശീലരേ, മങ്ങാത്ത പ്രകാശത്തോടുകൂടിയവരേ, മഹനീയമായ ആ ആഗമനം രക്ഷണത്തിനായി ഭവിക്കട്ടെ

2 ആരേസാവസ്സുദാനവോ
മരുത ഋഞ്ജതീശരുഃ
ആരേ അശ്മായമസ്യഥ

അന്വയം:—

ഹേ സു—ദാനവഃ,
മരുതഃ വഃ — യുഷ്മാകം സംബന്ധിനീ
ഋഞ്ജതീ സാ ശരുഃ — സ്വതേജസാസ്വാത്മാനമലം
കുർവ്വന്തീഹിംസകാഋഷ്ടിഃ
ആരേ — ദൂരേഭവതു
(തഥാ) യം അസ്യഥ — ക്ഷിപഥ, സഃ
അശ്മാ ആരേ — വ്യാപകഃ ആയുധവിശേഷഃ
ദൂരേഭവതു, മാം നഃ പ്രാപ്നോതു

അർത്ഥം—അല്ലയോ ശോഭനദാനരായ മരുത്തുക്കളേ, സ്വതേജസ്സുകൊണ്ടു് തങ്ങളെ അലങ്കരിക്കുന്ന ആ വധായുധം എന്നിൽനിന്നു് ദൂരെ ഭവിക്കട്ടെ. അതുപോലെ, യാതൊന്നു നിങ്ങളെറിയുന്നുവോ, ആ കവണക്കല്ലെദൂരേ ഭവിക്കട്ടെ, എന്നെ പ്രാപിയ്ക്കാതിരിക്കട്ടെ.

3 തൃണസ്കന്ദസ്യനുവിശഃ
പരിവൃങ്ക്തസുദാനവഃ
ഊർധ്വാന്നഃ കർതജീവസേ വ 12

അന്വയം:—
ഹേ സു—ദാനവഃ — ശോഭനദാനാഃ യൂയം
തൃണ—സ്കന്ദസ്യ — തൃണവൽ ചലനസ്വഭാവസ്യമമ
വിശഃ — പുത്രഭൃത്യാദിരൂപാഃ പ്രജാഃ
നു പരി വൃങ്ക്ത — ക്ഷിപ്രം പരിവർജ്ജയത
(കിംച) നഃ ജീവസേ — ചിരജീവനായ
ഊർധ്വാൻ കർത — കുരുത

അർത്ഥം—അല്ലയോ ശോഭനദാനരേ, പുല്ലുപോലെചലിയ്ക്കുന്ന സ്വഭാവത്തോടുകൂടിയ എന്റെ പുത്രഭൃത്യാദിപ്രജകളെ (സ്വന്തം ആളുകളെ) വേഗം വിട്ടുപോയാലും, ബാധിയ്ക്കാതിരുന്നാലും. ചിരകാല ജീവനത്തിന്നായി ഞങ്ങളെ ഉയർത്തിയാലും.

വർഗ്ഗം 13—14—15—ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ ഇന്ദ്രോദേവതാ

1 ഗായത്സാമനഭന്യം യഥാവേ

രർച്ചാമതദ്വാവൃധാനം സ്വർവ്വത്

ഗാവോധേനവോബർഹിഷ്യദബ്ധാ

ആയത് സദ്മാനം ദിവ്യംവിവാസാൻ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) നഭന്യം — നഭോവ്യാപിതം
സാമ യഥാ വേഃ — യേനപ്രകാരേണവേത്സി
(തഥാ) ഗായത് — ഉൽഗാതാ ഗായതി
തത് വവൃധാനം — തസ്മാത് വർദ്ധമാനം
സ്വഃ—വത് അർച്ചാമ — ഫലഭൂതേന സ്വർഗ്ഗേണ തദ്വ ച്ഛസ്ത്രം യഥാവേഃ തഥാ പൂജയാമ
(കിംച) ധേനവഃ — ദോഗ്ധ്ര്യഃ
അദബ്ധാഃ ഗാവഃ — അഹിംസിതാഗാവഃ
യത് ബർഹിഷി
സദ്മാനം — സീദന്തം
ദിവ്യം — ദിവിഭവമിന്ദ്രം ത്വാം
ആ വിവാസാൻ — ആഗത്യപരിചരന്തി ക്ഷീരം ദദന്തി, തഥാ അർച്ചാമ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ആകാശം നിറഞ്ഞുമുഴങ്ങുന്ന സാമത്തെ അവിടുന്ന് ഏപ്രകാരമറിയുന്നുവോ (അതായത് ശാസ്ത്രീയമായ രീതിയിൽനിന്ന് അണുപോലും പിഴയ്ക്കാതെ) അപ്രകാരം ഉൽഗാതാവു ഗാനം ചെയ്യുന്നു അതിനാൽ വർദ്ധമാനമായി സൽക്കർമ്മഫലരൂപമായ സ്വർഗ്ഗത്തിന്നു തുല്യമായി ശസ്ത്രവും അവിടുന്നറിയുന്നപോലെ ചൊല്ലുന്നു, ചൊല്ലി സ്തുതിയ്ക്കുന്നു (യാഗത്തിൽ സാമസ്തുതിയ്ക്കുശേഷം ഋക്‌ശസ്ത്രമത്രേ) കൂടാതെ കറവുള്ളവയും കേടേല്പിയ്ക്കപ്പെടാത്തവയുമായ പശുക്കൾ, ദർഭ്ഭപ്പുൽവിരിപ്പിലിരിയ്ക്കുന്ന അവിടുത്തെ വന്ന് ശുശ്രൂഷിയ്ക്കുന്നു, പാൽ തന്ന് സല്ക്കരിയ്ക്കുന്നു അപ്പോൾ ഞങ്ങൾ ശസ്ത്രം ചൊല്ലുന്നു.

2 അച്ഛാവൃഷാവൃഷഭിസ്സോഢഹവ്യൈ

ർമൃഗോനാശ്വോ അതിയജ്ജുഗുര്യാൽ

പ്രമന്ദയുർമ്മനാംഗൂർത്തഹോതാ

ഭരതേമര്യോമിഥുനായജത്രഃ

അന്വയം:—

വൃഷാ — ഹവിഷാം വർഷിതായജമാനഃ
സ്വാഢഹവ്യൈഃ — സ്വായത്തേദ്ധഹവിർഭിഃ
വൃഷ—ഭിഃ — വർഷകൈഹവിഷ്പ്രദാതൃഭിഃ
അധ്വര്യ്വാദിഭിഃ വിശിഷ്ടസ്സൻ
അച്ഛൽ — ഇന്ദ്രമച്ഛതി
യൽ അശ്വഃ — വ്യാപകഃ പാനാദ്യർത്ഥംധാവൻ
മൃഗഃ ന — ഹരിണാദിഭിരിവ (അയമിന്ദ്രഃ)
അശ്വഃ, അശനശീലസ്സൻ
അതി ജുഗുര്യാൽ — ഹവിർഭക്ഷണായ അത്യന്തമുദ്യ
ച്ഛേത (തസ്മാദച്ഛതി)
(കിംച) ഹേ ഗൂർത്ത — ഉൽഗൂർണ്ണേന്ദ്ര
മനാം — മനനം, സ്തോത്രമിച്ഛതാം
ദേവാനാം
മന്ദയുഃ മര്യഃ — സ്തുതിയുക്തഃ മനുഷ്യഃ
ഹോതാ, യജത്രഃ — ഏതന്നാമകസ്ത്വത്വിക് യാഗ
നിഷ്പാദകസ്സൻ
മിഥുനാ പ്ര ഭരതേ — ജായാപതീരൂപസ്സൻ പ്രകർഷേ
ണ സമ്പാദയതി

അർത്ഥം-ഹവിസ്സുവർഷിക്കുന്ന യജമാനൻ, സ്വന്തമായി ഹവിസ്സ് തരുന്ന അധ്വര്യുമുതലായവരോടു വേണ്ടപോലെ ചേർന്ന് ഇന്ദ്രനെ അർച്ചിക്കുന്നു. എന്തു കാരണത്താൽ മാൻപോലെ ഓടിത്തളർന്നുവരുന്ന ഇന്ദ്രൻ ഭോജനശീലനായി ഹവിസ്സു ഭക്ഷിക്കുവാൻ ഉദ്യമിക്കുമോ, ആ കാരണത്താൽ ഇന്ദ്രനെ അർച്ചിക്കുന്നു, ഇന്ദ്രന് ഹവിസ്സർപ്പിക്കുന്നു. ശൂരനായ ഇന്ദ്ര, സ്തോത്രമിച്ഛിക്കുന്ന ദേവന്മാർക്ക് സ്തുതിയോടുകൂടി ഹോതാവെന്ന

ഋത്വിക്ക് യാഗനിർവ്വാഹകനായി, യജമാനപത്നിമാരുടെ പ്രതിനിധിയായി (യജമാനപത്നീരൂപനായി എന്നതിന്ന് അവരുടെ പ്രതിനിധിയായി എന്നർത്ഥമെടുക്കണം) വേണ്ടപോലെ എല്ലാമൊരുക്കുന്നു

3 നക്ഷദ്ധോതാപരിസദ്മമിതായൻ
ഭരദ്ഗർഭമാശരദഃപൃഥിവ്യാഃ
ക്രന്ദദശ്വോനയമാനോരുവദ്ഗൗ
രന്തർദൂതോനരോദസീചരദ്വാക്

അന്വയം:—

ഹോതാ	— ഹോമനിഷ്പാദകോയമഗ്നിഃ
മിതാ സദ്മ	— ഗാർഹപത്യാദിസ്ഥാനാനി പരിമിതാനി സദനാനി
പരി യൻ നക്ഷൻ	— പരിതോഗച്ഛൻ വ്യാപ്നോതി
(വ്യാപ്യച) ശരദഃ	— സംവത്സര സംബന്ധിനം
പൃഥിവ്യാഃ	— ഭൂമ്യാശ്ച സംബന്ധിനം
ഗർഭം	— ഗർഭസ്ഥാനീയം ഹവിർല്ലക്ഷണമന്നം
ആ ഭരൻ	— ആഹരതി, സ്വീകരോതി (സംവത്സരപര്യന്തം വർദ്ധിതം ഭൂമ്യാമുൽപന്നം)
നയമാനഃ	— ഇന്ദ്രായഹവിർഭാഗംനയൻ
(തഥാകൃത്വാ) അശ്വഃ	
(ഇവ) ക്രന്ദൻ	— ക്രന്ദതി (ഹർഷാതിശയാൽ,)
ഋതഃ ന	— വാജീവാഹരോദ്ധത ഇവ
ഗൗഃ (ഇവ) രുവൻ	— ഉച്ഛ്രിതോ വൃഷഭ ഇവരൗതി
രോദസീ അന്തഃ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യോർമ്മദ്ധ്യേ
വാക് ചരൻ	— ദേവാൻ സ്തുവൻ ചരതി

അർത്ഥം—ഹോമനിർവ്വാഹകനായ അഗ്നി, ഗാർഹപത്യം, ആഹവനീയം, ദാക്ഷിണം എന്നീ നിയതങ്ങളായ ഇരിപ്പിടങ്ങളിൽ ചുററിനടന്ന് എങ്ങും വ്യാപിക്കുന്നു. അങ്ങിനെ വ്യാ

പിച്ച്, സംവത്സരസംബന്ധിയും ഭൂമിസംബന്ധിയുമായ ഗർഭത്തെ (ഭൂമിയിൽ വളൎന്ന സസ്യാദികളെ, ഭൂമിയുടെ ഗർഭസ്ഥാനത്തുള്ള ഹവിസ്സാകുന്ന അന്നത്തെ ഒരു സംവത്സരാവസാനം വരേക്കു സംഭരിക്കുന്നു, സ്വീകരിക്കുന്നു) ധരിക്കുന്നു. അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ട് ഇന്ദ്രനുള്ള ഹവിസ്സിന്റെ ചുമടേററി സന്തോഷാധിക്യത്താൽ കുതിരപോലെ ഹേഷശബ്ദം പുറപ്പെടുവിക്കുന്നു. വിവരമറിയിക്കുന്ന ദൂതനെന്നപോലെ എല്ലാടത്തുമെത്തുന്നു. ഊക്കേററ കാളപോലെ മുക്രയിടുന്നു. ദ്യാവാപൃഥിവികളുടെ മധ്യത്തിൽ ദേവന്മാരെ സ്തുതിച്ചുകൊണ്ടു് ചരിക്കുന്നു.

4 താകർമ്മാഷതരാസ്മൈ
പ്രച്യൌത്നാനിദേവയന്തോഭരന്തേ
ജുജോഷദിന്ദ്രോദസ്മവർച്ചാ
നാസത്യേവസുഗ്മ്യോ രഥേഷ്ഠാഃ

അന്വയം:—

താ അഷ–തരാ	— താനിവ്യാപ്തതരാണിഹവീംഷി
അസ്മൈ കർമ്മ	— ഇന്ദ്രായകർമ്മഃ, സമ്പാദയാമി
ച്യൌത്നാനി	— ച്യാവയിതൄണി, ദൃഢാനി സ്തോത്രാണി കർമ്മാണി
ദേവ–യന്തഃ	— ദേവാനാത്മന ഇച്ഛന്തോ യജമാനാഃ
പ്ര ഭരന്തേ	— പ്രകർഷേണ സമ്പാദയന്തി
ദസ്മ–വർച്ചാഃ ഇന്ദ്രഃ	— ദർശനീയതേജാഃ സഃ
നാസത്യാ–ഇവ	— അശ്വിനാവിവ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യാത്മാനൌതാവിവ
സുഗ്മ്യഃ രഥേ–സ്ഥാഃ	— സുഗമ്യഃ, രഥേവർത്തമാനസ്സൻ
ജുജോഷത്	— അസ്മൽകൃതം സ്തോത്രം കർമ്മച സേവതാം

അർത്ഥം—ആ വ്യാപിച്ച ഹവിസ്സുകൾ അവിടേയ്ക്കായി (ഇന്ദ്രന്നായി) ഒരുക്കിയതാകുന്നു. സ്വബലംകൊണ്ടു എവരേയും (ദേവന്മാരെപ്പോലും) വീഴ്ത്തുന്ന, കീഴിൽ വരുത്തുന്ന സ്തോത്രങ്ങ

ളും കർമ്മങ്ങളും ദേവാനുഗ്രഹേച്ഛുക്കളായ യജമാനന്മാർ ഒരുക്കുന്നു. ദർശനീയ തേജസ്സാന് ഇന്ദ്രൻ ദ്യാവാപൃഥിവീരൂപന്മാരായ അശ്വികരം പോലെ എളുപ്പത്തിൽ പ്രാപ്യനായി രഥത്തിലിരുന്നുകൊണ്ട് നമ്മുടെ സ്തോത്രവും കർമ്മവും സ്വീകരിച്ചാവൂ.

5 തമു ഷ്ടുഹീന്ദ്രം യോഹസത്വാ
യശ്ശൂരോമഘവായോ രഥേഷ്ഠാഃ
പ്രതീചശ്ചിദ്യോധീയാന് വൃഷണ്വാൻ
വവവ്രുഷശ്ചിത്തമസോവിഹന്താ (വ.13)

അന്വയം:—

യഃ ഹ സത്വാ — യഃ ഖലു അതിപ്രവൃദ്ധബലഃ
യഃ ശൂരഃ, മഘ-വാ
രഥേ—സ്ഥാഃ — ശൌര്യോപേതഃ, അന്നവാൻ. രഥസ്ഥഃ
യഃ പ്രതീചഃ ചിത്
യോധീയാൻ — പ്രത്യഭിമുഖം യോദ്ധുരപിയോദ്ധൃതമഃ
വൃഷൺ-വാൻ — വജ്രാദേർവ്വർഷിതാഃ
വവവ്രുഷഃ ചിത് തമസഃ — ആവരകസ്യമേഘാദേഃ തമസഃ
വി—ഹന്താ — വിശേഷേണ ഘാതകഃ
തം ഇന്ദ്രം ഉ സ്തുഹി — തമിന്ദ്രദേവസ്തുതിം കുരു

അർത്ഥം.-യാവൻ മികച്ച ബലമൊന്നവനാണോ, യാവൻ ശൂരനും അന്നവാനുമാണോ, രഥത്തിലിരിയ്ക്കുന്നവനാണോ, നേരെ യുദ്ധം ചെയ്യുന്നവനോടും അതികുശലമായി യുദ്ധംചെയ്യുന്നവനാണോ, വജ്രാദ്യായുധങ്ങളാം (ശത്രുക്കളുടെമേൽ) വർഷിക്കുന്നവനാണോ, ഇരുട്ടിയാറുന്ന മുകിലിൻെറയും മറ്റും ഹന്താവാണോ, ആ ഇന്ദ്രനെത്തന്നെ സ്തുതിയ്ക്കുക. (സ്തോതാക്കളോട്)

6 പ്രയദിത്ഥാമഹിനാനൃഭ്യോഅ

സ്സ്വരം രോദസീകക്ഷ്യേ ऽऽ നാസ്മൈ

സംവിവ്യഇന്ദ്രോവൃജനംനഭൂമാ

ഭർത്തിസ്വധാവാംഓപശമിവദ്യാം

അന്വയം:–

യൽ ഇത്ഥാ മഹിനാ — യഃ ഇന്ദ്രഃ ഏതന്രപ്രകാരേണ മഹത്വേന

നൃ–ഭ്യഃ പ്ര അസ്തി — സ്വർഗ്ഗാദിപ്രദാനേന രക്ഷിതും ഈഷ്ടേ

അസ്മൈ രോദസീ — ഇന്ദ്രായദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ

കക്ഷ്യേ — കക്ഷ്യയതേ, സഞ്ചാരായ

ന അരം — നാലം പര്യാപ്തേ

(ജഗതോധീശസ്യ ഇന്ദ്രസ്യസഞ്ചാരായദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ അല്പത്വാൽ ന പര്യാപ്തേ)

(അയം) ഇന്ദ്രഃ വൃജനം

ന ഭൂമ — ഭൂമിം വൃജനം, ആകാശം പാപഃ യഥാ ആവൃണോതി തദ്വൽ

സം വിവ്യേ — സ്വതേജസാ ലോകത്രയം സമൃഗാവൃണോതി

(കിംച അയം)

സ്വധാ–വാൻ — അന്നവാൻ

ദ്യാം ഓപശം–ഇവ ഭർത്തി — ഈഷദുപശേതേ ഇത്യോപശം തൽബിഭർത്തി

അർത്ഥം—യാവൻ മഹത്വം, സ്വന്തമൈശ്വര്യംകൊണ്ട് കർമ്മനിർവ്വാഹകരായ യജമാനന്മാർക്ക് സ്വർഗ്ഗം മുതലായതരുളി രക്ഷിപ്പാൻ ഈശനാണോ, ആ ഇന്ദ്രന് പെരുമാറുവാൻ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ തികയുന്നില്ല (അവരുടെ അല്പത്വംകൊണ്ട്) ഈ ഇന്ദ്രൻ ആകാശം (അല്ലെങ്കിൽ പാപം) ഭൂമിയെ ചുററിയിട്ടുള്ളതുപോലെ, സ്വതേജസ്സുകൊണ്ട് മൂന്നുലോകങ്ങളെയും

മൂടിയിരിക്കുന്ന അന്നവാനായ അവിടുന്ന് ദ്യോവിനെ ഒരു ചാരുമെത്തയായി ഭരിക്കുന്നു, ധരിക്കുന്നു, ഉപയോഗിക്കുന്നു (പാപം ലോകത്തെ അനിവാര്യമായി വ്യാപിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ)

7 സമൽസ്വത്വാശൂരസതാമുരാണം

പ്രപഥിന്തമംപരിതംസയധ്യൈ

സജോഷസ ഇന്ദ്രംമദേക്ഷോണീ

സ്സൂരിഞ്ചിദ്യേ അനുമദന്തിവാജൈഃ

അന്വയം —

ഹേ ശൂര, സമൽ–സു	—	ശൗര്യോപേതേന്ദ്ര, സംഗ്രാമേഷു
സതാം	—	ത്വാമേവാശ്രിത്യവർത്തമാനാനാം പ്രാണിനാം
ഉരാണം	—	ഉരൂണി, അതിപ്രഭൂതാനി ബലാദീനി കുർവാണം
പ്രപഥിൻ–തമം	—	സുകൃതിനാമുത്തമം മാർഗ്ഗഭൂതം
സൂരിം ഇന്ദ്രം ത്വാ		
പരി–തംസയധ്യൈ	—	ത്വാം അവതംസീകർത്തും, ഭൂഷണീകർത്തും
മദേ സ–ജോഷസഃ	—	ഹർഷാർത്ഥം സഹസേവമാനാഃ
ക്ഷോണീഃ	—	ക്ഷോണ്യഃ വിശഃ, പരിജനാഃ മരുതഃ (പ്രയതന്ത)
യേ ചിൽ വാജൈഃ		
അനു–മദന്തി	—	അനുകൂലം ത്വാം സ്വാമിനം കൃത്വാ മാദയന്തി,

അർത്ഥം–അല്ലയോ ശൂര, യുദ്ധങ്ങളിൽ അവിടത്തെ മാത്രമാശ്രയിക്കുന്നവർക്ക് ഏററവും മികച്ച ബലങ്ങളുണ്ടാക്കുന്നവനും സുകൃതികൾക്ക് ഉൽകൃഷ്ടമാർഗ്ഗഭൂതനും ആയ വിജ്ഞനായ, ഇന്ദ്രനായ അവിടത്തേക്ക് കിരീടം ചാർത്താൻ, അവിടത്തെ അലങ്കരിക്കാൻ ഹർഷത്തിനുവേണ്ടി ഒപ്പം സേവിക്കുന്ന അവി

ടത്തെ പരിജനങ്ങളായ (പ്രജകളായ) മരുത്തുക്കാം പ്രയത്നിക്കുന്നു. ബലങ്ങളാൽ അനുകൂലനായ, യോജ്യനായ അവിടത്തെ നാഥനാക്കിവെച്ച് സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു.

8 ഏവാഹിതേശംസവനാസമുദ്ര
ആപോയത്ത ആസുമദന്തിദേവീഃ
വിശ്വാതേഅനുജോഷ്യാഭൂദ്ഗൗ
സ്സൂരീംശ്ചിദ്യദിധിഷാവേഷിജനാൻ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) ഏവ ഹി തേ

സവനാ	—	ഏവം ഹി സതി, തവ സവനാനി, സോമയാഗാഃ
ശം	—	സുഖകരാ ഭവന്തി
യൽ ദേവീഃ ആപഃ	—	യദിദേവ്യഃ, ദ്യോതമാനാ ആപഃ
സമുദ്രേ ആസു	—	അന്തരിക്ഷേ പ്രജാസുനിമിത്ത ഭൂതാസു
തേ മദന്തി	—	ത്വാം മാദയന്തി
യദി സൂരീൻ ജനാൻ		
ചിൽ	—	സ്തോതൃജനാനപി
ധിഷാ വേഷി	—	ധിഷണയാ, പ്രജ്ഞയാ കാമയസേ
(തദാ) വിശ്വാ ഗൗഃ	—	സർവ്വാപിസ്തോത്രശസ്ത്രരൂപാ വാക്
തേ അനു ജോഷ്യാ ഭൂൽ	—	അനുകൂലം ജോഷണാർഹാ, പ്രീണയിത്രീ ഭവതി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഇപ്രകാരമിരിക്കെ, അവിടത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച സോമയാഗങ്ങാം അവിടേക്കു സുഖകരങ്ങളായി ഭവിക്കുന്നു അന്തരിക്ഷത്തിൽ ലോകരക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടി (യാഗഫലമായുളവായ) ജലങ്ങാം അവിടത്തെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു എങ്കിൽ, സ്തോതാക്കളായ ജനങ്ങളെ അവിടുന്ന് ബുദ്ധിയാൽ

ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു എങ്കിൽ, സർവ്വസ്തോത്രരൂപമായ വാക്ക്, സ്തുതി ഘോഷം അവിടേയ്ക്ക് അനുകൂലമായി, സ്വീകാരയോഗ്യമായി, ഹർഷണഹേതുവായി ഭവിക്കുന്നു.

9 അസാമ യഥാ സുഷഖായ ഏന
സ്വഭിഷ്ടയോ നരാം ന ശംസൈഃ
അസദ്യഥാ ന ഇന്ദ്രോ വന്ദനേഷ്ഠാ
തുരോ ന കർമ്മ നയമാന ഉക്ഥാ

അന്വയം:—

ഹേ ഏന, യഥാ

സു–സഖായഃ	— ഇന, ഈശ്വര, ഇന്ദ്ര, ശോഭനേത്വദുപസഹായവന്തഃ
അസാമ	— ഭൂയാസ്മ
നരാം ന ശംസൈഃ	— നരാണാം രാജാദീനാം സ്തുതിഭിഃ യഥാ മനുഷ്യാഃ ശോഭനാഭീഷ്ടാ ഭവന്തി തദ്വത്
സു–അഭിഷ്ടയഃ	— ശോഭനാഭീഷ്ടാഃ (അസാമ)
(പരോക്ഷേണ) നഃ ഇന്ദ്രഃ	
വന്ദനേ–സ്ഥാഃ	— അസ്മത് സ്തോത്രേ വർത്തമാനസ്സൻ
തുരഃ ന	— ത്വരമാണ ഇവ
(നഃ) കർമ്മ ഉക്ഥാ	— ഉക്ഥൈഃ ശസ്ത്രൈഃ
നയമാനഃ	— സ്തുത്യാ ഇഷ്ടഃ ഫലം പ്രാപയൻ സൻ
യഥാ അസത്	— ഭവേത്, തഥാ കുരുത

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഈശ്വര, ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങൾ അവിടേയ്ക്കു യോജിച്ചവരായി, അവിടുന്നരുളുന്ന സഹായത്തോടുകൂടിയവരായി ഭവിച്ചാവൂ പിന്നെ രാജാദികളെ സ്തുതിച്ച്, മനുഷ്യർ സിദ്ധാഭീഷ്ടന്മാരായിത്തീരുന്നപോലെ, ഞങ്ങളും അവിടുന്നാൽ ദത്താഭീഷ്ടന്മാരാകാവൂ (എന്നി പരോക്ഷത്തിൽ) ഇന്ദ്രൻ നമ്മുടെ വന്ദനങ്ങളിൽ വർത്തിച്ച്, ബലപ്പെട്ടവനെ

നപോലെ നമ്മുടെ കമ്മത്തെ ഉക്ഥശസ്ത്രങ്ങളുടെ സ്തുതിയാൽ സന്തുഷ്ടനായി, ഫലമിയററി എപ്രകാരമായാലാണോ ശ്രേയസ്സരമാവുക അപ്രകാരമാക്കിയാലും. (സഹകമ്മികളോട്)

10 വിസ്പൃധസോനരാംനശംസൈ
രസ്മാകാസദിന്ദ്രോ വജ്രഹസ്തഃ
മിത്രായുവോ ന പൂപ്പതിംസുശിഷ്ടൌ
മധ്യായുവ ഉപശിക്ഷന്തിയജ്ഞൈഃ (വ.14)

അന്വയം:—

നരാം ന	—	നേതൄണാം മധ്യേ സസ്പർദ്ധാൻ നരാൻ യഥാ
വി-സ്പർധസഃ	—	സഖീഭൂതാൻ കുർവ്വന്തി തദ്വൽ
ശംസൈഃ	—	സ്തുതിഭിഃ സഖായോ വയം ഇന്ദ്രം തഥാ കുർമ്മഃ
(സച) വജ്ര-ഹസ്തഃ		
ഇന്ദ്രഃ	—	വജ്രധാരീ
അസ്മാക അസൽ	—	വിസ്പർധമനുകൂലോഭവതു
(കിംച) മിത്ര-യുവഃ ന	—	മിത്രേച്ഛവഃ, ഹിതൈഷിണഇവ
സു-ശിഷ്ടൌ	—	സുശാസനേ (വർത്തമാനം)
പൂഃ-പതിം	—	പുരഃ സ്വാമിനംയഥാ അഭിമതദാനേനപൂജയന്തിതഥാ
മധ്യ-യുവഃ	—	അസ്മാകം ശ്രിയാംയശസാംച മധ്യേവസ്ഥിതം കാമയമാനാഃ അധ്വര്യ്വാദയഃ
യജ്ഞൈഃ ഉപ ശിക്ഷന്തി	—	യജ്ഞസാധനൈഃ, ഹവിസ്തോത്രാദിഭിഃ ഉപേത്യ യജന്തേ

അത്ഥം—നേതാക്കന്മാർ തങ്ങളിൽ സ്പർധയോടുകൂടിയവരെ എപ്രകാരം പറഞ്ഞിണക്കി വിസ്പർധന്മാരായ ചങ്ങാതികളാക്കുന്നുവോ അതുപോലെ, ഇന്ദ്രന്റെ ചങ്ങാതികളായ നമ്മളും സ്തുതികളാൽ അവിടുത്തെ ഇണക്കുന്നു. വജ്രായുധധാരിയായ

ഇന്ദ്രൻ നമ്മളിൽ പിണക്കമററു് അനുകൂലനായി ഭവിയ്ക്കട്ടെ. മൈത്രീയിച്ചിയ്ക്കുന്ന ഹിതകാരികളും നല്ല ശാസകനായ പുരനാഥനെ (നഗരരക്ഷണാധിപനെ) ആഭിമതമനുസരിച്ച് ബഹുമാനിയ്ക്കുന്നപോലെ, ശ്രീയശസ്സുകളിൽ നിലനില്പാനാഗ്രഹിക്കുന്ന നമ്മുടെ അധ്വര്യു മുതലായവർ യജ്ഞസാധനങ്ങളായ സ്തോത്രഹവിസ്സുകളാൽ അവിടത്തെ പ്രാപിച്ച് ഭജിയ്ക്കുന്നു.

11 യജ്ഞോഹിഷ്മേന്ദ്രം കശ്ചിദൃന്ധ
ഞ്ജുഹുരാണശ്ചിന്മനസാപരിയൻ
തീർത്ഥേനാച്ഛാതാതൃഷാണമോകോ
ദീർഘോനസിധ്രമാകൃണോത്യധ്വാ

അന്വയം:—

കഃ ചിത് യജ്ഞഃ	— യജ്ഞവാൻ, യജ്ഞാനുഷ്ഠായീ
ഇന്ദ്രം ഋന്ധൻ ഹി സ്മ	— വർദ്ധയൻ ഭവതി, യജ്ഞേനേന്ദ്രം വർദ്ധയതി ഖലു
ജുഹുരാണഃ ചിത്	— കുടിലഗതിസ്സകശ്ചിത്
മനസാ പരി-യൻ	— പരിതോ ഗച്ഛൻ, കേവലം ലൌകികവിഷയാദികം ധ്യായൻ (വർത്തതേ)
തീർത്ഥേ അച്ഛ ഓകഃ	— പ്രസിദ്ധോദകാഗ്രേ ആഭിമുഖ്യേന സമീപേ വർത്തമാനം പാനീയാദികം സ്ഥാനം
തൃഷാണം ന	— പിപാസായുക്തം ആവിളംബേന യഥാപ്രീണാതി, തദ്വത് യജ്ഞേന കശ്ചിത്പുമാൻ ഇന്ദ്ര മഭിഗച്ഛതി
ദീർഘഃ ന അധ്വാ	— വക്രത്വേനാതിദൂരഃ മാർഗ്ഗ ഇവ

(സഃ ജൂഹുരാണഃ) സിധ്രം — പാനീയാദിരൂപം ഫലം
ആ കൃണോതി — അസ്വാകീകരോതി, നീചൈഃ കരോതി, വജ്ജയതി

(തസ്മാദൃജ്ജമാഗ്ഗമജാനാനോവക്രോദ്ദൂരേപരിഭ്രമതി, ന ഇന്ദ്രം തപ്പ്യതി)

അത്ഥം—ഒരു യജ്ഞാനുഷ്ഠായി, ഇന്ദ്രനെ യജ്ഞത്താൽ പ്രസിദ്ധമായി പോഷിപ്പിക്കുന്നു, വളത്തുന്നു. കുടിലഗതിയായ (ധമ്മമാഗ്ഗവും കമ്മാനുഷ്ഠാനവും വിട്ടു നടക്കുന്നവൻ) ലൌകികഭോഗങ്ങളെക്കുറിച്ചു കേവലസങ്കല്പങ്ങളാൽ ചുററിത്തിരിയുന്നു. ദാഹാത്തനെ വഴിയിലുള്ള തണ്ണീർപന്തൽ ദാഹം തീത്തു സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നപോലെ, സൽക്കമ്മവാൻ ഇന്ദ്രനെ പ്രാപിക്കുന്നു. വളവുകൊണ്ടു് അധികദ്ദൂരമുള്ള വഴിയിൽക്കൂടെ പോയ കുടിലഗതിക്കാരൻ തണ്ണീർപന്തൽവിട്ടു കളയുന്നു. (ദാഹം തീരാൻ സാധിയ്ക്കാതെ വലയുന്നു.) അതുകൊണ്ടു് സൽക്കമ്മമാഗ്ഗമറിയാത്തവർ നേർവഴിവിട്ടു് ചുററിത്തിരിയുന്നു. ഈശ്വരനെ തപ്പിയ്ക്കുന്നില്ല.

12 മോഷൂണഇന്ദ്രാത്രപൃൽസുദേവൈ
രസ്തിഹിഷ്മാതേശ്രുഷ്മിന്നവയാഃ
മഹശ്ചിദ്യസ്യമീള്ഹുഷോയവ്യാ
ഹവിഷ്മതോമരുതോ വന്ദതേ ഗീഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, അത്ര പൃൽ-സു — വൃഷ്ട്യത്ഥം മേഘജലേഷു പസ്ഥിതേഷു സങ്ഗ്രാമേഷു
ദേവൈഃ ന മോ സു — മരുദാദിഭിസ്സഹ അസ്മാൻ മൈവ ത്യാക്ഷീഃ (മരുത്ഭിസ്സഹ യുദ്ധ്യസ്വ)
ഹേ ശ്രുഷ്മിൻ, — ബലവൻ, ഇന്ദ്ര
അവ-യാഃ അസ്തി ഹി സ്മ തേ — അവയജനം, അവയുജ്യ പൃഥക് കൃത്യയജനം ഹവിർഭാഗോസ്തി

ഹവിഷ്മതഃ — പ്രദേയ ഹവിര്യുക്തസ്യ
മീള്ഹുഷഃ യസ്യ (മമ) — ഹവിഷ്പ്രദാതുർമ്മമ
യവ്യാ ഗീഃ — ഫലേന സഹമിശ്രയന്തീ സ്തുതി ശസ്ത്രാദിരൂപാവാക്
മഹഃ ചിത് മരുതഃ വന്ദതേ — മഹതോപി സേവകാൻ മരുതഃ സ്തൗതി

അർത്ഥം.— അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, മഴയ്ക്കുവേണ്ടി മേഘത്തെ ജയിയ്ക്കാൻ നടന്ന യുദ്ധങ്ങളിൽ മരുത്തുക്കാം മുതലായവരോട് ചേർന്ന് അവിടന്ന് ഞങ്ങളെ ഉപേക്ഷിയ്ക്കരുത്. (മരുത്തുക്കളോടുകൂടി യുദ്ധം ചെയ്യോളൂ. അപ്പോഴും ഞങ്ങളെ ത്യജിയ്ക്കരുത്) അല്ലയോ ബലവൻ. യാഗത്തിൽ ഹവിർഭാഗം അവിടേയ്ക്കുണ്ടല്ലോ. അവിടേയ്ക്കുതരുവാനുള്ള ഹവിസ്സേന്തിയ (ഹവിർദ്ദാതാവായ) എന്റെ ഫലവാഹിയായ (ക്ഷിപ്രഫലപ്രദമായ) സ്തുതിശസ്ത്ര വചനംകൊണ്ട്, വലിയവരെങ്കിലും ഉപാസകന്മാരിൽ അഭീഷ്ടം വർഷിയ്ക്കുന്നവരായ മരുത്തുക്കളെ വന്ദിയ്ക്കുന്നു.

13 ഏഷസ്തോമ ഇന്ദ്രതുഭ്യമസ്മേ
ഏതേനഗാതുംഹരിവോവിദോനഃ
ആനോവവൃത്യാസ്സുവിതായദേവ
വിദ്യാമേഷം വൃജനംജീരദാനം (വ. 15)

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, ഏഷഃ സ്തോമഃ — സ്തോത്രവിശേഷഃ
ഹേ ഹരി—വഃ, തുഭ്യം — ത്വദർത്ഥം
ഏതേന നഃ ഗാതും വിദഃ — ഏതേന സ്തോത്രേണ അസ്മദീയം ദേവയജനം മാർഗ്ഗം വിദസ്വ
(വിദിതവാൻ) ഹേ ദേവ,
അസ്മേ സുവിതായ — അസ്മാകം സുഹിതായ
നഃ ആ വവൃത്യാഃ — അസ്മാൻ ആവർത്തസ്വ, അസ്മദ്യാഗം പ്രത്യാഗച്ഛ

ഇഷം വൃജനം ജീര—ദാനം
വിദ്യാമ — അന്നം ബലം ജയശീലം വയം ലഭേമഹി

അത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഹരി എന്ന കുതിരയോടുകൂടിയവനേ, ഈ സ്തോത്രവിശേഷം അവിടേയ്ക്കുള്ളതാകുന്നു, അപ്പ്രിതമാകുന്ന ഈ സ്തോത്രംകൊണ്ട് ഞങ്ങളുടെ ദേവയജനമാർഗ്ഗം അറിഞ്ഞാലും അറിഞ്ഞിട്ട്, അല്ലയോ ദേവ, നമ്മുക്കായി ഞങ്ങളുടെ യാഗത്തിന്നു നേരെ വന്നുചേർന്നാലും. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾ നേടാവൂ.

വർഗ്ഗം—16–17

1 ത്വംരാജേന്ദ്രയേചദേവാ
രക്ഷാനൄൻപാഹ്യസുരത്വമസ്മാൻ
ത്വംസൽപതിർമ്മഘവാനസ്തരുത്ര
സ്ത്വംസത്യോവസവാനസ്സഹോദാഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം രാജാ	— സർവ്വസ്യജഗതഃ അധിപതിഃ
യേ ദേവാഃ ച	— സന്തി, തേഷാമപിരാജാ
(അതഃ) ഹേ അസുര	— ശത്രൂണാം നിരസിതഃ
ത്വം നൄൻ അസ്മാൻ രക്ഷ	— കമ്മനേതൄൻ യജമാനാൻ പാലയ
ത്വം സൽ—പതിഃ	
മഘ—വാ	— സതാംപതിഃ ധനവാൻ
നഃ തരുത്രഃ പാഹി	— പാപാൽപാരയിതാ രക്ഷ
ത്വം സത്യഃ, വസവാനഃ	— സത്യഫലഃ, സ്വതേജസാസവ്വം ഛാദയൻ
സഹഃ—ദാഃ	— ബലസ്യദാതാ (ഭവ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് ജഗത്തിന്റെ മുഴുവൻ അധീശനാകുന്നു. ദേവന്മാർ യാവതുണ്ടോ, അവരുടെയും അധിപതിയാകുന്നു. അതുകൊണ്ട് ശത്രുക്കളെ അകററുന്നവനേ, അവിടുന്ന് കർമ്മാനുഷ്ഠാതാക്കളായ, യജമാനന്മാരായ ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും. അവിടുന്ന് സത്തുക്കളുടെ പാലകനാകുന്നു, അവരുടെ സൽകർമ്മങ്ങളെ രക്ഷിക്കുന്നവനാകുന്നു. ഐശ്വര്യവാനാകുന്നു പാപത്തിൽ നിന്ന് കരകടത്തുന്നവനായി, ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും അവിടുന്ന് സത്യഫലനാകുന്നു. (കർമ്മങ്ങൾക്ക് ശരിയായ ഫലം കൊടുക്കുന്നവനാകുന്നു.) സ്വതേജസ്സുകൊണ്ട് എല്ലാം മൂടുന്നവനാകുന്നു (അപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്ന്) ഞങ്ങൾക്ക ബലദാതാവായി ഭവിച്ചാലും.

2 ദനോവിശ ഇന്ദ്ര മൃധ്രവാച

സ്സപ്തയത് പുരശ്ശർമ്മശാരദീർദർത്

ഋണോരപോ അനവദ്യാർണ്ണാ

യൂനേവൃത്രം പുരുകുത്സായരന്ധീഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, യത് ശാരദീഃ — യദാത്വം സംവത്സരപര്യന്തം ദൃഢീകൃതാ അപി

സപ്ത പുരഃ ദർത് — ഏതത് സംഖ്യാകാഃ പുരീഃ അദാരയഃ

(താഃ വൃത്രസംബന്ധ്യസുരാണാം പുരഭേദനസമയേ)

മൃധ്ര-വാചഃ വിശഃ — മർഷണവചനാഃ പ്രജാഃ

ശർമ്മ ദനഃ — സുഖം യഥാഭവതിതഥാ അദമയഃ

(തഥാകൃത്വാ) ഹേ അനവദ്യ, — അനിന്ദിത ഗുണ,

അർണ്ണാഃ അപഃ — അരണശീലാ ആപഃ, ഉദകാശ്രയാണി തടാകാദീനി

ഋണോഃ — അഗമയഃ
യൂനേ പുരു–കഥ്സായ — തരുണായ ഏതന്നാമ്നേ രാജ്ഞേ
വൃത്രം രന്ധീഃ — അഹനഃ

അൎത്ഥം–അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, കൊല്ലമൊട്ടുക്ക കേട്ടപാട്ടകാം തിൎത്തുറപ്പുവരുത്തിയ (വൃത്രന്റെ) ഏഴ നഗരങ്ങളെ എപ്പോാം അവിടുന്ന് തകൎത്തുവോ, അപ്പോാം നിലവിളിച്ചുകൊണ്ട് ക്ഷമയാചിച്ച പ്രജകളെ സുഖമാം വണ്ണം (നല്ലവാക്കപറഞ്ഞു) ഒതുക്കി. അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ട്, അല്ലയോ വന്ദനീയ ഗ്ഗണ, അവിടുന്ന് ഗമനശീലങ്ങളായ ജലങ്ങളെ തടാകാദികളായ ജലാശയങ്ങളിലേയ്ക്കയച്ച യുവാവായ പുരുകത്സന്നുവേണ്ടി വൃത്രനെ ഹനിച്ചു.

3 അജാവൃത ഇന്ദ്ര ശ്ശൂരപത്നീ
ദ്യാംചയേഭിഃ പുരുഹൂതനൂനം
രക്ഷോ അഗ്നിമശുഷം തൂൎവ്വയാണം
സിംഹോനദമേഅപാംസിവസ്തോഃ

അന്വയം:–

ഹേ ഇന്ദ്ര, ശൂര–പത്നീഃ
വൃതഃ — ശൂരൈഃ രക്ഷോഭിഃ പാലിതാഃ അസുരപുരീഃ
അജ — ജേതും ഗച്ഛ
(തഥാ കൃത്വാ) ദ്യാം
ച നൂനം (അജ) — ഗച്ഛ
ഹേ പുരു–ഹൂത, — ബഹുഭിരാഹൂത, ഇന്ദ്ര
യേഭിഃ — മരുദാദിഭിഃ (അനുഗതോസി, തൈസ്സഹിതസ്സൻ)
അശുഷം, തൂൎവ്വയാണം
അഗ്നിം — അശാന്തം, ത്വരിതഗമനം ഹോമാഗ്നിം
ദമേ അപാംസി വസ്തോഃ — ഗൃഹേ കൎമ്മാണി കുൎവ്വൻവസ്തും

സിംഹഃ ന — സിംഹഃ സ്വാശ്രയഭൂതം വനം യഥാ രക്ഷതി തദ്വൽ

രക്ഷോ — രക്ഷൈവ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഉശിരന്മാരായ രക്ഷസ്സുകളാൽ കാക്കപ്പെടുന്ന അസുരനഗരങ്ങളെ ജയിപ്പാനായി അവിടന്ന് പോയാലും ആ നഗരങ്ങളെ ജയിച്ചിട്ട്, തിരിച്ചായാലും സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്ക് പോയാലും (പോകാം) പലരാലും വിളിക്കപ്പെടുന്ന ഇന്ദ്ര, മരുത്തുക്കൾ മുതലായ അനുചരന്മാർ യാവരോ, അവരോടുകൂടി യജ്ഞവിരോധികളുടെ ഉപദ്രവത്താൽ ശാന്തിയററ് ഓടിപ്പോകുന്ന അഗ്നിയെ യഥാഗ്നിയെ, അഗ്നിഹോത്രാഗ്നിയെ ഗൃഹത്തിൽ യജമാനന്ന് കർമ്മങ്ങൾചെയ്തു വസിക്കുവാൻ പററുമാറ്, സിംഹം തന്റെ വനത്തെ രക്ഷിയ്ക്കുന്ന പോലെ, രക്ഷിയ്ക്കുക തന്നെ ചെയ്യാലും.

4 ശേഷന്നുതഇന്ദ്രസസ്മിൻയോനൌ
പ്രശസ്തയേപവീരവസ്യമഹ്നാ
സൃജദർണ്ണാംസ്യവയദ്യുധാഗാ
സ്തിഷ്ഠദ്ധരീധൃഷതാമൃഷ്ടവാജാൻ

അന്വയം.—

ഹേ ഇന്ദ്ര, തേ — (ശത്രവഃ)
സസ്മിൻ യോനൌ — സർവ്വസ്മിന്നന്തരിക്ഷേ
പ്ര-ശസ്തയേ — പ്രശംസനായ, തൽസ്തുതയേ, സേവനസാധനേന
നു ശേഷൻ — ശേരതാം
പവീരവസ്യ — കലിശശബ്ദസ്യ
മഹ്നാ — മഹിമ്നാ, തൽപ്രഭാവേണഹതാ സ്സന്തഃതത്രൈവശേരതേ
(കിംച) യൽ യുധാ ഗാഃ — യദാ പ്രഹരണസാധനേനായുധേന ഗച്ഛസി

(തദാ) അണ്ണാംസി അവ
സൃജൽ — അവാസൃജഃ
അവാങ്മുഖമപാതയഃ
(തദർത്ഥം) ഹരീ തിഷ്ഠൽ — അശ്വൗ അധ്യതിഷ്ഠഃ
(അഥൈവം കൃത്വാ)
വാജാൻ — അന്നാനി
ധൃഷതാ മൃഷ്ട — ധൃഷ്കേണ സാമർത്ഥ്യേന
ശോധയ, പ്രവർദ്ധയ,

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടത്തെ ശത്രുക്കളായ മേഘങ്ങൾ അന്തരിക്ഷത്തിൽ നിറച്ചും അവിടത്തെ സ്തുതിസ്ഥാനായി സേവനോപകരണങ്ങളോടുകൂടി കിടക്കുന്നു. വജ്രായുധശബ്ദത്തിന്റെ മഹിമകൊണ്ട്, അവിടത്തെ പ്രഹരത്താൽ വശംകെട്ട്, അവിടെത്തന്നെ കിടക്കുന്നു. പിന്നെ എപ്പോൾ പ്രഹരണായുധത്തോടുകൂടി അവിടുന്നു ചെല്ലുന്നുവോ, അപ്പോൾ വെള്ളം കീഴ്പ്പോട്ടു വീഴുന്നു. അതിന്നുവേണ്ടി ഹരികളെന്ന അവിടത്തെ കുതിരകളും അവിടെ നിലകൊള്ളുന്നു. അപ്രകാരം ചെയ്ത് അവിടുന്നു അന്നങ്ങൾ (അന്നമൂലങ്ങളായ സസ്യാദികൾ) അവിടത്തെ തടുക്കാൻ വയ്യാത്ത വീര്യത്താൽ വർദ്ധിപ്പിച്ചാലും.

5 വഹകുത്സമിന്ദ്രയസ്മിഞ്ചാക
ന്ത്സ്യൂമന്യൂ ഋജ്രാവാതസ്യാശ്വാ
പ്രസൂരശ്ചക്രംവൃഹതാദഭീ
കേഭിസ്പൃധോയാസിഷദ്വജ്രബാഹുഃ വ 16

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, കുത്സം — ഏതന്നാമകമൃഷിം
സ്യൂമന്യൂ ഋജ്രാ — സതതഗാമിനൗ ഋജുഗാമിനൗ
വാതസ്യ — വായോസ്തുല്യവേഗൗ
അശ്വാ വഹ — അശ്വൗ പ്രസ്ഥാപയ

യസ്മിൻ ചാകൻ — ഹവിഷി നിമിത്തഭൂതേസതി, ഹവിരാദികം കാമയസേ
(തദാ) സൂരഃ ചക്രം — സൂര്യഃ സ്വമണ്ഡലം
അതികേ പ്ര വൃഹതാത് — സമീപേ ഊർധ്വം ഗമയതു, പ്രകാശയതു
(പരോക്ഷേണ) വജ്ര-ബാഹുഃ സ്പൃധഃ നി യാസിഷത് — സംഗ്രാമം കുർവ്വതശ്ശത്രൂൻ നാശയതു

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, എപ്പോഴും ഓടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നവയും വഴിപിഴയ്ക്കാതെ നേരെ പോകുന്നവയും വായുവേഗമുള്ളവയുമായ കുതിരകളാൽ ഇവിടെ എത്തിയ കുത്സനെന്ന ഋഷിയെ പുറപ്പെടുവിച്ചിട്ടു യാതൊരു ഹവിസ്സ് ഒരുക്കിയിരിക്കുന്നു, അതിനെ അവിടുന്ന് ഇച്ഛിച്ചുതുടങ്ങുമ്പോ, അതിനുവേണ്ടി (ആ ഹവിസ്വീകാരത്തിനുവേണ്ടി) സൂര്യൻ തന്റെ മണ്ഡലം മേല്പോട്ടുയർത്തി പ്രകാശിപ്പിക്കട്ടെ (വേഗം, സൂര്യോദയമാവട്ടെ സൂര്യോദയമായിട്ടുവേണം ഹവിസ്സുഭക്ഷിക്കാൻ—എന്നിപരോക്ഷം) വജ്രായുധനായ ഇന്ദ്രൻ യുദ്ധത്തിൽ സ്പർദ്ധിക്കുന്ന ശത്രുക്കളെ നേരിടട്ടെ

6 ജഘന്വാഇന്ദ്രമിത്രേരൂൻ

ചോദപ്രവൃദ്ധോഹരിവോഅദാശൂൻ

പ്രയേപശ്യന്നര്യമണംസചായോ

സ്ത്വയാശൂർത്താവഹമാനാഅപത്യം

അന്വയം —

ഹേ ഇന്ദ്ര ഹരി-വഃ — ഹരിയുക്ത, ത്വം
ചോദ-പ്രവൃദ്ധഃ — ചോദനൈഃ, സ്തോത്രൈഃ പ്രവൃദ്ധസ്സൻ

അദാശ്ശൂൻ — അദാതൄൻ
മിത്രേശ്രൂൻ — മിത്രാണാം യജമാനാനാം
ഈരയിതൄൻ, ബാധകാൻ
ജഘനാവാൻ — ഹതവാൻ (അസി)
(കിംച) യേ (നരാഃ)
അര്യമണം — ദാതാരം ത്വാം
ആയോഃ സചാ — അധ്വര്യ്വാദേസ്സഹ
ശ്രുത്താഃ — ക്ഷിപ്രാഃ, ഹവിഷ്പ്രദാനേന
ത്വായാ അപത്യം
വഹമാനാഃ — കുലസ്യഅപാതയിതാരം
പുത്രം വഹമാനാസ്സന്തി
(തേ) പ്ര പശ്യൻ — പശ്യന്തി

അൎത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഹരികളെന്ന കുതിരകളോടുകൂടി യവനേ, ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രങ്ങളാൽ അവിടുന്നു വലുതായി, ദാനാദികൎമ്മങ്ങരം ചെയ്യാതെ, അവിടുത്തെ മിത്രങ്ങളായ യജമാനന്മാരെ ദ്രോഹിയ്ക്കുന്നവരെ അടക്കി. പിന്നെ മനുഷ്യരേവർ ദാനശീലനായ അവിടുത്തെ അധ്വര്യ്വാദികളോടുകൂടി ഹവിൎദ്ദാനത്തിൽ ബദ്ധപ്പെടുന്നുവോ, അപ്രകാരമുള്ള ഹവിൎദ്ദാനം കൊണ്ടു് കുലത്തിന്നറുതിവരാത്ത പുത്രനെ വഹിയ്ക്കുന്നുവോ, അവർ, അവിടുത്തെ കാണുന്നു (കൎമ്മത്തിന്റെ സൽഫലം കൊണ്ടു് ഫലദാതാവായ അവിടുത്തെ അറിയുന്നു)

7 രപൽകവിരിന്ദ്രാൎക്കസാതൌ
ക്ഷാംദാസായോപബൎഹണീംകഃ
കരത്തിസ്രോമഘവാദാനചിത്രാ
നിദ്ദ്രേയാണേ കുയവാചം മൃധിശ്രേൽ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, കവിഃ — ക്രാന്തദൎശീ ഹോതാ ത്വാം
അൎക്കസാതൌ രപൽ — അൎച്ചനീയസ്ഥാനസ്യ ലാഭ
നിമിത്തഭൂതേ സതി സ്തൌതി

(തഥാച) ദാസായ — പ്രാണ്യുപക്ഷയിത്രേ അസുരായ
ക്ഷാം ഉപ–ബർഹിണീം
കഃ — ശയ്യാം അകരോഃ, ഹത്വാ ഭൂമാവപാതയഃ

(അഥപരോക്ഷഃ)
മഘ–വാ — ധനവാനിന്ദ്രഃ
തിസ്രഃ (ഭൂമീഃ) — ക്ഷിത്യന്തരിക്ഷദ്യുരൂപാഃ ഭൂമീഃ
ദാനു–ചിത്രാഃ കരത് — ദാനേന ചായനീയാഃ കരോതി
(തഥാ) ദുരോണേ — ദുഷ്ടയോനൗ, സ്ഥാനേ
കുയവാചം — കുത്സിതശബ്ദമേതന്നാമക മസുരം
യുധി നി ശ്രേത് — സങ്ഗ്രാമേ ഹിംസിതവാൻ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, (മന്ത്രാർത്ഥങ്ങളുടെ മറുകര കാണുന്ന ഹോതാവ്) പൂജ്യമായ അന്നത്തിന്റെ സിദ്ധിയ്ക്കുവേണ്ടി അവിടത്തെ സ്തുതിയ്ക്കുന്നു. പിന്നെ പ്രാണിദ്രോഹിയായ അസുരന്ന് ഭൂമിയെ കിടയ്ക്കയാക്കി, കൊന്ന്, ഭൂമിയിൽ വീഴ്ത്തി. (എന്നിപരോക്ഷം) ധനവാനായ ഇന്ദ്രൻ (അന്തരിക്ഷം, ദ്യോവ് എന്നിവയടക്കം മൂന്നു രൂപങ്ങളുററ) മൂന്നു ഭൂമികളെ ദാനങ്ങളാൽ മനോഹരങ്ങളാക്കുന്നു. കൂടാതെ ദുഷ്ടസ്ഥാനത്തുവെച്ച് കുയവാചനെന്ന അസുരനെ യുദ്ധത്തിൽ കൊന്നു

8 സനാതാതഇന്ദ്രനവ്യാആഗുഃ
സഹോനഭോവിരണായപൂർവ്വീഃ
ഭിനൽപുരോനഭിദോഅദേവീ
ർന്നനമോവധരദേവസ്യപീയോഃ

അന്വയം.—

ഹേ ഇന്ദ്ര, തേ പൂർവ്വീഃ
സനാ താ — ബഹ്വീഃ ത്വത്സംബന്ധീനി സനാതനാനി ശൗര്യാണി
നവ്യാഃ ആ അഗുഃ — ഇദാനീന്തനാ ഋഷയഃ ആഗച്ഛന്തി

നഃ — തേഹിംസാഃ
അവി–രണായ സഹഃ — സങ്ഗ്രാമനാശനായ അഭ്യുഭവഃ
(തദത്ഥം) ഭിദഃ — ഭേത്തൃഘാതികാഃ
അദേവീഃ പുരഃ ന ഭിനത് — ആസുരീഃ പുരീരപി വിദാരിതവാനസി
(തഥാ) അദേവസ്യ
പീയോഃ — അസ്തുത്യസ്യ ഹിംസകസ്യാസുരസ്യ
വധഃ നനമഃ — വജ്രം അനമയഃ, അനുകൂലമകരോഃ

അത്ഥം–അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ അസംഖ്യങ്ങളും സനാതനങ്ങളുമായ ശൌര്യകമ്മങ്ങളെ ഇന്നത്തെ ഋഷിമാർ സ്തുതികൊണ്ടു പ്രാപിക്കുന്നു ആ ഹിംസകരം യുദ്ധനാശത്തിന്നായി ഭവിച്ചവയത്രെ. അതിന്നുവേണ്ടിയാണ് എതിക്കാൻ വരുന്നവരെ തോല്പിച്ചുമടക്കുന്ന അസുരനഗരങ്ങളെക്കൂടി അവിടുന്ന് തകർത്തു്. പിന്നെ നിന്ദ്യനും ദ്രോഹിയുമായ അസുരന്റെമേൽ വജ്രായുധം ഇറക്കിയതും (അതിന്നുവേണ്ടിയാണ്.)

9 ത്വംധുനിരിന്ദ്രധുനിമതീ
ഋണോരപസ്സീരാനസ്രവന്തീഃ
പ്രയത്സമുദ്രമതിശൂരപഷി
പാരയാതുർവ്വശംയദുംസ്വസ്തി

അന്വയം;–

ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം ധുനിഃ — ശത്രൂണാം കമ്പയിതാ
ധുനി–മതീഃ — കമ്പനോപേത തരംഗവതീഃ
സ്രവന്തീഃ സീരാഃ ന — സരണവതീർന്ദീഃ ഇവ
അപഃ ഋണോഃ — അഗമയഃ, ഭൂമാവപാതയഃ
(ഏവം കൃത്വാ) ഹേ ശൂര,
യത് സമുദ്രം അതി പഷി — യദാ അതിക്രമ്യ പുരയസി

(തദാനീം) തുർവ്വശം യദും — ഉഭൗ രാജർഷീ
സ്വസ്തി പ്ര പാരയ — അവിനാശം
പ്രകർഷേണാപാലയഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് ശത്രുക്കളെ വിറപ്പിച്ചുന്നവനാകുന്നു. ഇളകിമറിയുന്ന ഓളങ്ങളോടുകൂടി ഒഴുകുന്ന നദികളെ പോലെ ഭൂമിയിൽ വെള്ളത്തെ പതിപ്പിച്ചു. അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ട്, അല്ലയോ വീര, എപ്പോൾ സമുദ്രംകടത്തി നിറച്ചുവോ, അപ്പോൾ രാജർഷികളായ തുർവ്വശനെയും യദുവിനെയും (ആ ഒഴുക്കിന്റെ തള്ളിച്ചയിൽ പെടാതെ) ക്ഷേമത്തോടുകൂടി നന്നായി രക്ഷിച്ചു.

10 ത്വമസ്മാകമിന്ദ്രവിശ്വധസ്യാ
അവൃകതമോ നരാം നൃപാതാ
സനോവിശ്വാസാം സ്പൃധാം സഹോദാ
വിദ്യാമേഷം വൃജനം ജീരദാനും (വ. 17)

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം അസ്മാകം
വിശ്വധ — വിശ്വസ്മിന്നപികാലേ
അവൃക–തമഃ സ്യാഃ — ദാതൃതമഃ, ദയാലുഃ ഭവ
(തഥാ) നരാം നൃ-പാതാ — അസ്മദീയാനാം പുത്രഭൃത്യാദീനാം
രക്ഷകോഭവ
(കിംച) സഃ (ത്വം)
വിശ്വാസാം സ്പൃധാം — സർവ്വാസാം സ്പർദ്ധാ നിമിത്താനാം അസ്മത് സേനാനാം
നഃ സഹഃ-ദാഃ — അസ്മാകം ബലസ്യ ദാതാ (ഭവ)
ഇഷം വൃജനം ജീര–ദാനും
വിദ്യാമ — അന്നം ബലം ജയശീലം വയം ലഭേമഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന എതുകാലത്തും ഏററവും ദാതാവായും ദയാലുവായും ഭവിച്ചാലും. (വൃകം-ചെന്നായ, ഘാതകം, അവൃകം—അഘാതകം, സദയം) അതുപോലെ ഞങ്ങ

ളുടെ പുത്രഭൃത്യാദികളുടെ രക്ഷകനായാലും. പിന്നെ, മത്സരശീലമുള്ള ഞങ്ങളുടെ സേനകൾക്ക് അവിടുന്ന് ബലദാതാവായിഭവിച്ചാലും. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾക്ക് ലഭിച്ചാവൂ.

വർഗ്ഗം–18 സ്കന്ധോഗ്രീവീബൃഹതീത്രിഷ്ടുബനുഷ്ടുഭശ്ഛന്ദാംസി

1 മത്സ്യപായിതേമഹഃ

പാത്രസ്യേവഹരിവോമത്സരോമദഃ

വൃഷാതേവൃഷ്ണ ഇന്ദു

ർവ്വാജീസഹസ്രസാതമഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഹരി–വഃ, മഹഃ	— മഹാൻ, അയം സോമഃ
പാത്രസ്യ–ഇവ	— പാത്രോയഥാസോമഃ പൂര്യതേ
തേ അപായി	— ത്വയാപീതോഭവതു (തൃതീയാർത്ഥേഷഷ്ഠീ)
(യതഃ പിബസി, അതഃ)	
മത്സി	— മാദ്യസി, മാദയസ്വ
(കിംച) വൃഷ്ണേ തേ	— അഭിമതവർഷിത്രേത്വഭ്യം
മത്സരഃ മദഃ	— മദസാധനഃ തൃപ്പയിതാ
വൃഷാ ഇന്ദുഃ	— വർഷിതാ, ആഹ്ളാദകാരീ
വാജീ സഹസ്ര–സാതമഃ	— അന്നവാൻ, അപരിമിതദാതൃതമഃ സോമഃ സമ്പാദിതഃ, തംപിബ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഹരികളെന്നകതിരകളോടുകൂടിയ ഇന്ദ്ര, പൂജ്യമായ ഈ സോമം പാത്രത്തിൽ നിറയുന്നപോലെ അവിടുന്നാൽ പാനം ചെയ്യപ്പെടട്ടെ. അതു കുടിയ്ക്കുന്നതുകൊണ്ട് ഹർഷിച്ചാലും. കാമവർഷകനായ അവിടേയ്ക്ക് ഹർഷസാധനമായി, തൃപ്തികാരിയായിക്കൊണ്ട് ഒഴുകുന്നതും ആഹ്ളാദകാരിയും അന്നമുൾക്കൊണ്ടതും ഏററവും സുഖദായകവുമായ സോമം ഇതാ ചതച്ച് സംസ്കരിച്ച് ഒരുക്കിയിരിക്കുന്നു. കുടിച്ചാലും.

2 ആനസ്തേഗന്തുമത്സരോ

വൃഷാമദോവരേണ്യഃ

സഹാവാഁഇന്ദ്രസാനസിഃ

പൃതനാഷാളമർത്ത്യഃ

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, തേ നഃ
മത്സരഃ — ത്വാം അസ്മദീയഃ മദജനസാധനഃ സോമഃ
ആ ഗന്തു — ആഗച്ഛതു
വൃഷാ മദഃ — വർഷകഃ തർപ്പയിതാ
വരേണ്യഃ സഹ-വാൻ — വരണീയഃ സഹായവാൻ
സാനസിഃ — സംഭജനീയഃ
പൃതനാഷാട് — ശത്രുസേനായാഃ അഭിഭവിതാ
അമർത്ത്യഃ — അവിനാശീ (സോമഃ ത്വാം ആഗച്ഛതു)

അർത്ഥം-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങളുടെ ഹർഷകരമായ സോമം അവിടത്തെ പ്രാപിക്കട്ടെ കാമവർഷകമായി, തൃപ്തികാരിയായി വരണീയമായി, സഹായവത്തായി, ഭജനീയമായി, ശത്രുസേനയെ ജയിക്കാൻ കരുത്തേകുന്നതായി, അനശ്വരമായിരിക്കുന്ന സോമം അവിടത്തെ പ്രാപിക്കട്ടെ

3 ത്വംഹിശൂരസ്സനിതാ

ചോദയോമനുഷോരഥം

സഹാവാന്ദസ്യുമവ്രത

മോഷഃപാത്രംനശോചിഷാ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) ത്വം ശൂരഃ — ബലശൌര്യോപേതഃ
സനിതാ — ദാതാ (അസി)
(അതഃ) മനുഷഃ രഥം
ചോദയഃ — മനുഷ്യസ്യമമ മനോരഥം പ്രേരയ
(കിം ച ത്വം)
സഹ–വാൻ — സോമസഹായവാൻ ഭൂത്വാ
ദസ്യും, അവ്രതം — ഉപക്ഷയിതാരം, അകർമ്മാണം
ശോചിഷാ പാത്രം ന — ദീപ്ത്യാസ്വാധാരപാത്രമിവ
ഓഷഃ — ദഹ (യാഗാധികാരീസൻ യോനയജതേ, തം ദഹ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്നു ശൂരനാണല്ലൊ, ദാതാവാണല്ലൊ, മനുഷ്യനായ എന്റെ മനോരഥം സാധിപ്പിച്ചാലും. പിന്നെ സോമസഹായിയായി (സോമയാഗം നടത്തുന്നതിൽ സഹായവാനായി) ദ്രോഹിയെയും, യാഗാധികാരിയായി കർമ്മമനുഷ്ഠിയ്ക്കാത്തവനെയും, നീ, അതാക്കിയ പാത്രത്തെ എന്നപോലെ (പാള, ചിരട്ട, ചകിരി മുതലായവ) തേജസ്സാൽ ദഹിപ്പിച്ചാലും.

4 മുഷായ സൂര്യം കവേ
ചക്രമീശാനഓജസാ
വഹശുഷ്ണായ വധം
കഥ്സംവാതസ്യാശ്വൈ:

അന്വയം:—

ഹേ കവേ, ഈശാനഃ — ക്രാന്തദർശിൻ, സമർത്ഥസ്സൻ
സൂര്യം ചക്രം — സൂര്യസ്യസംബന്ധി ഏകം ചക്രം
ഓജസാ മുഷായ — അമുഷ്ണാഃ
(കിംച) ശുഷ്ണായ — ശുഷ്ണനാമകായ അസുരായ, തദ്വധാർത്ഥം

കർത്സം വധം — കർത്തനസാധനം വജ്രം
വാതസ്യ അശ്വൈഃ — വായുവേഗൈരശ്വൈര്യുക്തസ്സൻ
വഹ — ആവഹഃ, വജ്രമധാരയഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ക്രാന്തദർശിയായ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് സമർത്ഥനായി സൂര്യന്റെ (തേരിലെ) ഒരു ചക്രം മോഷ്ടിച്ചു വല്ലോ. (പണ്ട് സൂര്യരഥത്തിന്റെ ഒരു ചക്രം ഇന്ദ്രനപഹരിച്ചു എന്ന് പഴങ്കഥ) ശുഷ്ണൻ എന്ന അസുരനെ കൊല്ലുവാൻ വായുവേഗമാർന്ന കുതിരകളൊത്ത്, വധായുധമായ വജ്രം കയ്യിലേന്തി.

5 ശുഷ്മിന്തമോ ഹി തേ മദോ
ദ്യുമ്നിന്തമ ഉത ക്രതുഃ
വൃത്രഘ്നാ വരിവോവിദാ
മംസീഷ്ഠാ അശ്വസാതമഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) തേ മദഃ
ശുഷ്മിൻ-തമഃ ഹി — ബലവത്തമഃ ഖലു.
ഉത ക്രതുഃ — അപി ച കർമ്മ, അസ്മദർത്ഥോ വ്യാപാരഃ
ദ്യുമ്നിൻ-തമഃ — അതിശയേനാന്നവാൻ
(ഹേ ഇന്ദ്ര)
അശ്വ-സാതമഃ — അശ്വോപലക്ഷിത ബഹുധനദഃ ത്വം
വൃത്ര-ഘ്നാ — വൃത്രഘാതിനൌ
വരിവഃ-വിദാ — ധനസ്യലംഭയിതാരൌ തവമദക്രതൂ
മംസീഷ്ഠാഃ — അനുജ്ഞാതവാനസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടത്തെ ഹർഷം ഏറ്റവും ബലവത്താകുന്നു. കൂടാതെ, അവിടത്തെ കർമ്മം, ഞങ്ങൾക്കു വേണ്ടിയുള്ള വ്യാപാരം, ഏറ്റവും അന്നവൃദ്ധി[illegible]കുന്നു, കു

തിരയുരംപ്പെട്ട ധനങ്ങളുടെ ദാതാവായ അവിടുന്ന് വൃത്രഘാതികളും (മേഘഭേദികളും, മഴപെയ്യിക്കുന്നവയും) ധനം നേടുന്നവയും (ധനാർത്ഥം ചെയ്യപ്പെടുന്നവയും) ആയ (രണ്ടുവിധമായ) സോമയാഗങ്ങളെ, മദക്രതുക്കളെ സമ്മതിക്കുന്നു, അനുഗ്രഹിക്കുന്നു. (മഴ പെയ്യിക്കാൻവേണ്ടിയുള്ള യാഗം തന്നെ സസ്യസമൃദ്ധിമൂലമായി ധനവൃദ്ധികരമായി ഭവിക്കുന്നു.)

6 യഥാപൂർവ്വേഭ്യോജരിതൃഭ്യഇന്ദ്ര
മയഇവാപോനതൃഷ്യതേബഭൂഥ
താമനുത്വാനിവിദംജോഹവീമി
വിദ്യാമേഷംവൃജനംജീരദാനം വ 18

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, യഥാ		
പൂർവ്വേഭ്യഃ ജരിതൃ-ഭ്യഃ	—	പുരാതനേഭ്യസ്തോതൃഭ്യഃ
തൃഷ്യതേ ആപഃ ന	—	തൃഷാർത്തസ്യോദകാനീവ
മയഃ-ഇവ ബഭൂഥ	—	സുഖസ്വരൂപമിവാഭവഃ
(തഥാ) താം നി-വിദം	—	പ്രീതികരീം സ്തുതിം
ത്വാ അനു ജോഹവീമി	—	തുഭ്യംപുനഃ പുനഃ കരോമി
ഇഷം വൃജനം ജീര-ദാനം		
വിദ്യാമ	—	അന്നം ബലംജയശീലം വയം ലഭേമഹി

അർത്ഥം-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, മുമ്പുമുമ്പുള്ള സ്തോതാക്കൾക്ക് ദാഹിച്ചവന്ന് വെള്ളങ്ങളെന്നപോലെ അവിടുന്ന് സുഖസ്വരൂപമെന്നപോലെ ഭവിച്ചു അതുപോലെ പ്രീതികരിയായ ഈ സ്തുതിയെയും അവിടേയ്ക്കു വീണ്ടും വീണ്ടും അർപ്പിക്കുന്നു. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾ നേടാവൂ.

വർഗ്ഗം-19—അനുഷ്ടുപ്ച്ഛന്ദഃ

1 മഥ്സീനോവസ്യ ഇഷ്ടയ
ഇന്ദ്രമിന്ദോവൃഷാവിശ
ഋഘായമാണഇന്വസി
ശത്രുമന്തിനവിന്ദസി

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദോ, നഃ വസ്യഃ ഇഷ്ടയേ	—	ഹേ സോമ, വസീയസഃ, ധനസ്യ പ്രാപ്തയേ
ഇന്ദ്രം മത്സി	—	മാദയസ്വ (തദർത്ഥം തമേവേന്ദ്രം)
വൃഷാ ആ വിശ	—	കാമവർഷകഃ ആവിശ
(തഥാ പീതസ്സൻ) ഋഘായമാണഃ ഇന്വസി	—	ശത്രൂൻ ഹിംസൻ വ്യാപ്നോഷി
(അതഃ) അന്തി ശത്രും ന വിന്ദസി	—	യതഃ ശത്രവഃ ത്വൽസാമർത്ഥ്യേന പലായിതാഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ നനവിയററുന്ന സോമമേ, (ജീവിത പര്യാപ്തമായ) ധനത്തിന്റെ പ്രാപ്തിയ്ക്കായി ഇന്ദ്രനെ ഹർഷിപ്പിച്ചാലും. അതിനുവേണ്ടി അവിടുന്നുതന്നെ കാമവർഷിതാവായി, ഇന്ദ്രനിൽ ആവേശിച്ചാലും. ഇപ്രകാരം കുടിച്ചിട്ടാണ് ഇന്ദ്രൻ ശത്രുക്കളെ അമർത്താൻ എമ്പാടുമെത്തുന്നത്. അവിടുന്ന് അടുത്തെത്തി ശത്രുവിനെ ജയിയ്ക്കുന്നില്ല. അതായത് അവിടുന്നടുത്തെത്തും മുമ്പ് ശത്രുക്കൾ ഭയപ്പെട്ടോടുന്നു.

2 തസ്മിന്നാവേശയാഗിരോ
യ ഏകശ്ചർഷണീനാം
അനുസ്വധായമുപ്യതേ
യവം ന ചർകൃഷദ്വൃഷാ

അന്വയം:—

(ഹേ അന്തരാത്മൻ), യഃ ചർഷണീനാം	—	ജ്ഞാനവതാം മനുഷ്യാണാം
ഏകഃ	—	ഏക ഏവ പ്രധാനീയഃ
യം അനു സ്വധാ	—	യമേവേന്ദ്രമനു ഹവിർല്ലക്ഷണമന്നം
ഉപ്യതേ	—	ദീയതേ

(സഃ ഇന്ദ്രഃ) വൃഷാ യവം
ന ചർകൃഷൽ — വഷ്കസ്സൻ യവമിവ വൃഷ്ട്യേവ്വർഷിതാ സഃ യവോപ, ലക്ഷിതം സർവ്വംബീജമപിപുനഃ പുനരങ്കുരയതി
തസ്മിൻ — പ്രസിദ്ധേ ഇന്ദ്രേ
ഗിരഃ ആ വേശയ — സ്തുതിരൂപാവാക് സ്ഥാപയ, തംസ്തുഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അന്തരാത്മാവേ, യാവൻ ജ്ഞാനികളായ മനുഷ്യർക്ക് ഏകനായ ഈശ്വരന്റെ സ്ഥാനത്തുള്ളവനാണോ, ഏവനെ ഉദ്ദേശിച്ച് ഹവിരന്നം നല്കപ്പെടുന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രൻ വർഷകനായി, മഴ പെയ്യിപ്പിച്ച്, യവം മുതലായ വിത്തുക്കളെ വീണ്ടും വീണ്ടും മുളപ്പിക്കുന്നു. അപ്രകാരം പ്രസിദ്ധനായ ഇന്ദ്രങ്കൽ സ്തുതിവചനങ്ങൾ ആവേശിപ്പിക്കുക . (എത്തിക്കുക)

3 യസ്യവിശ്വാനിഹസ്തയോഃ
പഞ്ചക്ഷിതീനാംവസു
സ്പാശയസ്വയോഅസ്മധ്രു
ഗ്ദിവ്യേവാശനിർജ്ജഹി

അന്വയം:—

യസ്യ ഹസ്തയോഃ — ഇന്ദ്രസ്യഹസ്തയോഃ
പഞ്ച ക്ഷിതീനാം — ദേവമനുഷ്യ പിതൃപശുപക്ഷിണാം
വിശ്വാനി വസു — സർവ്വാണി വസൂനി ധൃതാനി
(സഃ ത്വം) യഃ
അസ്മ-ധ്രുക് — അസ്മദ്ര്യം ദ്രുഹ്യതി തം
സ്പാശയസ്വ — ബാധസ്വ
ദിവ്യാ-ഇവ അശനിഃ
ജഹി — അശനിർയ്യഥാ തം ജഹി

അൎത്ഥം—ഏതുവന്റെ കൈകളിലാണൊ ദേവമനുഷ്യപിതൃപശുപക്ഷികളായ അഞ്ചുവിധം പ്രാണികളുടെ സൎവ്വധനങ്ങളും ധരിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതു് ആ അവിടന്നു് ഞങ്ങളെ ദ്രോഹിക്കുന്നവനാരോ അവനെ ബാധിച്ചാലും. ആകാശത്തിലെ മിന്നലായിത്തീൎന്നു് അവനെ ഹനിച്ചാലും.

4 അസ്ന്വന്തംസമം ജഹി

ദൂണാശംയോനതേമയഃ

അസ്മഭ്യമസ്യവേദനം

ദദ്ധിസൂരിശ്ചിദോഹതേ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) അസുന്വന്തം — സോമാഭിഷവമകുൎവ്വന്തം, ത്വമയജ്ഞം
ദുഃ–നശം — ദുഃഖേനനാശനീയം
സമം ജഹി — ഏകോദ്യോഗേന ജഹി
യഃ തേ മയഃ ന — സുഖഹേതുഃ ന ഭവതി ഹവിഷാ സ്തുത്യാവാ ന പ്രീണാതി തം ജഹി
(കിംച) അസ്യ വേദനം
അസ്മഭ്യം ദദ്ധി — തസ്യധനം ദേഹി
സൂരിഃ ചിൽ ഓഹതേ — തവസ്തോതാ ഏവ ധനം ഓഹതേ വഹതി, പ്രാപ്നോതി

അൎത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടത്തെ യജിയ്ക്കാത്തവനും നശിപ്പിക്കാൻ വിഷമമുള്ളവനുമായവനെ ഒററ ആയുധപ്രയോഗത്താൽ കൊന്നാലും. ആർ അവിടത്തേയ്ക്കു് സുഖദാതാവല്ലയോ അവിടത്തെ സ്തുതിഹവിസ്സുകളാൽ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നില്ലയോ അവനെ കൊന്നാലും. അവന്റെ ധനം ഞങ്ങൾക്കു് തന്നാലും. പണ്ഡിതനായ സ്തോതാവാണല്ലൊ ആ ധനം പ്രാപിക്കുന്നതു്.

5 ആവോയസ്യദ്വിബർഹസോ
ക്േഷുസാനുഷഗസൽ
ആജാവിന്ദ്രസ്യേന്ദോ
പ്രാവോവാജേഷുവാജിനം

അന്വയം:–

ഹേ ഇന്ദോ, യസ്യ ദ്വി–ബർഹസഃ	— സോമ, യസ്യസ്തോത്രഹവീ രൂപദ്വിവിധപരിവൃഢകർമ്മവതോയജമാനസ്യ
അക്േഷു സാനുഷക് അസൽ	— മന്ത്രേഷുസാനുഷങ്ഗഃ ഭവേൽ
തം ആവഃ	— രക്ഷസി
(തസ്യ) ഇന്ദ്രസ്യ ആജൌ	— സങ്ഗ്രാമേത്വം
വാജിനം വാജേഷു	— അന്നവന്തം ബലേഷു നിമിത്തഭൂതേഷു
പ്ര ആവഃ	— പ്രകർഷേണാരക്ഷയഃ

അർത്ഥം–അല്ലയോ സോമ, ഹവിസ്സ്, സ്തോത്രം എന്നീ രണ്ടു രൂപങ്ങളിൽ ഉൽകൃഷ്ടകർമ്മം ചെയ്യുന്ന യജമാനൻെറ മന്ത്രങ്ങളിൽ അനുഷംഗം ഭവിച്ചാൽ (സാധനത്തിൻെറയും ശരീരത്തിൻെറയും ഒപ്പം മനസ്സും ഏകാഗ്രമായി പ്രവർത്തിച്ചാൽ) അവിടുന്ന് അവനെ രക്ഷിയ്ക്കുന്നു. ആ ഇന്ദ്രൻെറ യുദ്ധത്തിൽ അന്നവാനായ അവിടത്തെ ഹർഷജനിതങ്ങളായ ബലങ്ങൾ ഉളവാക്കി, വേണ്ടപോലെ രക്ഷിച്ചു. (സോമപാനഹർഷത്താലാണ് എപ്പോഴും ഇന്ദ്രൻ യുദ്ധങ്ങൾ ജയിയ്ക്കുന്നതു്.)

6 യഥാപൂർവ്വേഭ്യോജരിതൃഭ്യ ഇന്ദ്ര
മയഇവാപോനതൃഷ്യതേബഭൂഥ
താമനുത്വാനിവിദം ജോഹവീമി
വിദ്യാമേഷം വൃജനം ജീരദാനം

(വ. 19)

അന്വയം —

(ഈ അദ്ധ്യായത്തിൽ പതിനെട്ടാം വർഗ്ഗത്തിൽ ഇതിനെ വ്യാ

ഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്)

വർഗ്ഗം—20—ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ

1 ആചർഷണിപ്രാവൃഷഭോജനാനാം
രാജാകൃഷ്ടീനാം പുരുഹൂതഇന്ദ്രഃ
സ്തുതശ്രവസ്യന്നവസോപമദ്രി
ഗ്യുക്ത്വാഹരീവൃഷണായാഹ്യർവാങ്

അന്വയം —

(അയം) ഇന്ദ്രഃ

ചർഷണി-പ്രാഃ	—	മനുഷ്യാണാം പ്രീണയിതാ
ജനാനാം വൃഷഭഃ	—	കാമവർഷിതാ
(തഥാ) കൃഷ്ടീനാം രാജാ	—	മനുഷ്യാണാം സ്വാമീ
പുരു-ഹൂതഃ ആ	—	ബഹുഭിരാഹൂതഃ (അസ്മാനാജാനാതു)
(ഹേ ഇന്ദ്ര,) സ്തുതഃ		
ശ്രവസ്യൻ	—	അസ്മാഭിസ്തുതഃ, ഹവിരന്നമിച്ഛൻ
അവസാ	—	അസ്മദ്രക്ഷണേനയുക്തസ്സൻ
മദ്രിക്	—	മദാഭിമുഖ്യേന
വൃഷണാ ഹരീ യുക്ത്വാ	—	വർഷകാവശ്വൗ രഥേ യോജയിത്വാ
അർവാങ് ഉപ ആ യാഹി	—	അസ്മദഭിമുഖമുപാഗച്ഛ

അർത്ഥം—ഈ ഇന്ദ്രൻ മനുഷ്യർക്ക് സന്തോഷമിയററുന്നവനാണ് ജനങ്ങൾക്ക് കാമവർഷിതാവാണ് പ്രജകൾക്ക് ഈശനാണ് എത്രയോ പേരാൽ വിളിയ്ക്കപ്പെട്ടന്നവനാണ് അവിടുന്ന് നമ്മളെ അറിയട്ടെ (എന്നി പ്രത്യക്ഷം) അല്ലയോ ഇന്ദ്ര സ്തുതിയ്ക്കപ്പെട്ട, ഹവിരന്നമിച്ഛിക്കുന്ന അവിടുന്ന്, ഞങ്ങളുടെ

രക്ഷണത്തോടുകൂടി, ഞങ്ങൾക്ക് നേരെ ചെറു (യുവ) പ്രായങ്ങളായ ഹരികളെന്ന കുതിരകളെ തേരിൽപൂട്ടി, ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖമായി വന്നണഞ്ഞാലും

2 യേതേവൃഷ്ണോവൃഷഭാസഇന്ദ്ര
ബ്രഹ്മയുജോവൃഷരഥാസോഅത്യാഃ
താംആതിഷ്ഠതേഭിരായാഹ്യർവ്വാങ്
ഹവാമഹേത്വാസുതഇന്ദ്രസോമേ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, തേ	— തവസംബന്ധിനഃ
വൃഷണഃ വൃഷഭാസഃ	— യുവാനഃ, ശ്രേഷ്ഠാഃ
ബ്രഹ്മ–യുജഃ	— പരിവൃഢേന മന്ത്രേണ യുജ്യമാനാഃ
വൃഷ–രഥാസഃ	— വർഷണരഥവന്തഃ, തത്രനിയുക്താഃ
അത്യാഃ യേ, താൻ ആതിഷ്ഠ	— അശ്വായേസന്തി, താൻ ആരോഹ, ആശ്രയ
തേഭിഃ അർവ്വാങ് ആയാഹി	— അസ്മദഭിമുഖമാഗച്ഛ
ഹേ ഇന്ദ്ര, സോമേ സുതേ ത്വാ	— സോമേ സുതേ സതിത്വാം
ഹവാമഹേ	— ആഹ്വയാമഃ

അർത്ഥം-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടേക്കുചേർന്ന യുവപ്രായങ്ങളും മേത്തരങ്ങളും, ശ്രേഷ്ഠമന്ത്രങ്ങളാൽ പൂട്ടപ്പെടുന്നവയും മഴപെയ്യിക്കാൻ പോകുമ്പോൾ നിയോഗിക്കപ്പെടുന്നവയും ആയ കുതിരകളേവയോ, അവയുടെ പുറത്തു് (അവയെ പൂട്ടിയ തേരിൽ) കയറിയാലും. അവയോടുകൂടി ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖമായി വന്നാലും. സോമം സംസ്കരിച്ചുവച്ചിട്ടാണ് ഞങ്ങളവിടുത്തെ വിളിക്കുന്നതു്.

3 ആതിഷ്ഠരഥം വൃഷണം വൃഷാതേ

സുതസ്സോമഃ പരിഷിക്താമധൂനി

യുക്ത്വാവൃഷഭ്യാം വൃഷഭക്ഷിതീനാം

ഹരിഭ്യാംയാഹിപ്രവതോപമദ്രിക്

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) തേ വൃഷാ സോമഃ സുതഃ	— ത്വദർത്ഥം വർഷകസ്സോമഃ അഭിഷുതഃ
(തഥാ) മധൂനി പരി-സിക്താ	— ഘൃതക്ഷീരാദീനിപരിത സ്സിക്താനി, സമ്പാദിതാനി
(തദർത്ഥം ത്വം) വൃഷണം രഥം ആ തിഷ്ഠ	— കാമവർഷകം രഥം ആരോഹ
ഹേ വൃഷഭ, വൃഷ-ഭ്യാം ഹരി-ഭ്യാം	— യുവാഭ്യാമശ്വാഭ്യാം
യുക്ത്വാ	— രഥം യോജയിത്വാ
ക്ഷിതീനാം	— കർമ്മസുനിവസതാം യജമാനാ നാം അസ്മാകമനുഗ്രഹായ
പ്ര-വതാ	— വേഗവതാരഥേന
മദ്രിക് ഉപ യാഹി	— മദാഭിമുഖ്യേന ഉപഗച്ഛ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടി ഒഴുകുന്ന സോമരസം സംസ്കരിച്ച് വച്ചിരിക്കുന്നു പാൽ, നെയ് മുതലായ മധുരദ്രവ്യങ്ങളും അതിലൊഴിച്ച് ഒരുക്കിയിരിക്കുന്നു. അതിനാവേണ്ടി കാമവർഷകമായ തേരിൽ കയറിയാലും. അല്ലയോ കാമവർഷിതാവേ, യുവപ്രായങ്ങളായ ഹരികളെന്ന കുതിരകളെ തേരിൽ പൂട്ടി, കർമ്മസ്ഥന്മാരായ യജമാനന്മാർക്ക് (ഞങ്ങൾക്ക്) അനുഗ്രഹത്തിന്നായി, വേഗവത്തായ തേരിൽ എൻ്റെ നേരെ വരുക.

4 അയം യജ്ഞോദേവയാ അയം മിയേധ
ഇമാബ്രഹ്മാണ്യയമിന്ദ്രസോമഃ
സ്തീർണ്ണം ബർഹിരാതുശക്രപ്രയാഹി
പിബാനിഷദ്യവിമുചാഹരീഇഹ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, അയം യജ്ഞഃ	
ദേവ—യാഃ	— ദേവാൻ ഗച്ഛൻ ഭവതി
(തഥാ) അയം മിയേധഃ	— മേധഃ പശുഃ
ഇമാ ബ്രഹ്മാണി	— ഇമേമന്ത്രാഃ
അയം സോമഃ	— അഭിഷുതഃ
സ്തീർണ്ണം ബർഹിഃ	— ആസനായാസ്തൃതാദർഭാഃ
(ഹേ ശക്ര, തു ആ പ്ര യാഹി	— ശീഘ്രം പ്രകർഷേണാഗച്ഛ
(ആഗത്യച) നി—സദ്യ പിബ	— ബർഹിഷ്യുപവിശ്യസോമം പിബ
(തദർത്ഥം) ഇഹ ഹരീ വി മുച	— അശ്വൗവിയോജയ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഈ യജ്ഞം ദേവന്മാരെ പ്രാപിക്കുന്നതാകുന്നു. ഇതു് യാഗപശുവാകുന്നു ഇവ (ഈ ചൊല്ലുന്നതു്) മന്ത്രങ്ങളാകുന്നു. ഇതു് സംസ്കരിച്ച സോമമാകുന്നു. ഇതാ ഇരിയ്ക്കാനായി വിരിച്ച ദർഭകളും. അല്ലയോ ശക്ര, പ്രകൃഷ്ടവേഗത്തിൽ വന്നാലും, വന്നിട്ടു് ദർഭപ്പുല്ലിലിരുന്നു് സോമം കുടിച്ചാലും. അതിന്നുവേണ്ടി ഹരികളെന്ന കുതിരകളെ അഴിച്ചുവിട്ടാലും.

5 ഓസുഷ്ടുതഇന്ദ്രയാഹ്യർവാ
ങുപബ്രഹ്മാണിമാന്യസ്യകാരോഃ
വിദ്യാമവസ്തോരവസാഗൃണന്തോ
വിദ്യാമേഷംവൃജനം ജീരദാനും

അന്വയം:—

ഓ ഇന്ദ്ര, സു—സ്തുതഃ — അസ്മാഭിസ്സമ്യക്സ്തുതസ്സൻ
അർവ്വാങ് (ആ) യാഹി — അസ്മദഭിമുഖമാഗച്ഛ
മാന്യസ്യ കാരോഃ — മാനനീയസ്യ സ്തോതുഃ, ഹോതുഃ
ബ്രഹ്മാണി ഉപ ഗൃണന്തഃ — മന്ത്രാനുപലക്ഷ്യസ്തുവന്തോവയം
അവസാ — ത്വദ്രക്ഷണേനരക്ഷിതാസ്സന്തഃ
വസ്തോഃ — സർവ്വേഷ്വഹസ്സുസുഖേനസംസ്ഥാതും അന്നാദികം
വിദ്യാമ — ലഭേമഹി
ഇഷം വൃജനം ജീര—ദാനും
വിദ്യാമ — അന്നം ബലം ജയശീലം വയം ലഭേമഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങളാൽ വേണ്ടപോലെ സ്തുതിക്കപ്പെട്ട്, ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖമായി വന്നാലും. മാന്യനായ ഹോതാവിന്റെ മന്ത്രങ്ങളെ അനുസരിച്ച് സ്തുതിക്കുന്ന ഞങ്ങൾ അവിടത്തെ രക്ഷണമുറ്റവരായി എന്നും സുഖമായി വസിക്കത്തക്ക അന്നാദികൾ നേടുമാറാകട്ടെ. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾ നേടാവൂ.

വർഗ്ഗം — 21 —

1 യദ്ധസ്യാത ഇന്ദ്ര ശ്രുഷ്ടിരസ്തി
യയാബഭൂഥജരിതൃഭ്യ ഊതീ
മാനഃകാമം മഹയന്തമാധ
ഗ്വിശ്വാതേ അശ്യാം പര്യാപ ആയോഃ

അന്വയം —

ഹേ ഇന്ദ്ര യൽ ഹ സ്യാ — യൽ ഖലു പ്രസിദ്ധാ
ശ്രുഷ്ടിഃ തേ അസ്തി — ശ്രൂയമാണാ സമൃദ്ധിഃ തവാസ്തി
യയാ ജരിതൃ—ഭ്യഃ ഊതീ — സ്തോതൃഭ്യഃ ഊത്യൈ, രക്ഷണായ
ബഭൂഥ — സമർത്ഥോഭവസി

നഃ മഹയന്തം കാമം — അസ്മാൻ മഹതഃ കൃർവ്വാണമഭീഷ്ടം
മാ ആ ധക് — മാ ആ ധാക്ഷീഃ
തേ വിശ്വാ ആപഃ — തവസർവ്വാണി ഭോഗജാതാനി ആപ്തവ്യാനി
ആയോഃ പരി അശ്യാം — മനുഷ്യസ്യ ഉചിതാഃ പ്രാപ്നയാമ

അർത്ഥം-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, യാതൊന്നുതന്നെ അവിടേയ്ക്കു് കീർത്തനീയമായ സമൃദ്ധിയായി ഭവിയ്ക്കുന്നുവോ, യാതൊന്നു കൊണ്ടു് അവിടുന്നു് സ്തോതാക്കളുടെ രക്ഷണത്തിന്നു് സമർത്ഥനാകുന്നുവോ, അതു് ഞങ്ങറംക്കു് നല്കുമാറാകണം. ഞങ്ങളെ മഹാന്മാരാക്കുന്ന അഭീഷ്ടം നശിപ്പിയ്ക്കരുതു്, തരാതിരിയ്ക്കരുതു്. അവിടുത്തേതായി മനുഷ്യക്കു് പ്രാപ്യങ്ങളായ എല്ലാ ഭോഗങ്ങളും ഞങ്ങറം പ്രാപിച്ചാവൂ.

2 നഘാരാജേന്ദ്ര ആദഭന്നോ
യാനസ്വസാരാകൃണവന്തയോനൌ
ആപശ്ചിദസ്മൈസുതുകാ അവേഷൻ
ഗമന്നഇന്ദ്രസ്സഖ്യാവയശ്ച

അന്വയം:-

യാ സ്വസാരാ — യാനികർമ്മാണി പരസ്പരം സ്വസൃഭൂതേ
യോനൌ — അധ്വര്യുയജമാനൌ
ന കൃണവന്താ — സ്വകീയേസ്ഥാനേകൃതതഃ
(സഃ അയം) രാജാ ഇന്ദ്രഃ — രാജമാനഇന്ദ്രഃ
ന ആ ദഭൌ ഘ — അസ്മദീയാനി കർമ്മാണി ന ഹിംസ്യാൻ ഏവ

(കിംച) അസ്യൈ
ചിത് സു–തുകാഃ — ഇന്ദ്രായ ഏവ ശോഭനഫല ഹേതൂനി
നഃ ആപഃ അവേഷൻ — അസ്മാകം അപ്കാര്യാണി, ഹവീംഷി വ്യാപ്നുവന്തി
നഃ ഇന്ദ്രഃ സഖ്യാ — സഖ്യാനി
വയഃ ച ഗമത് — പ്രവൃദ്ധമന്നം ച ഗമയതു

അർത്ഥം—ഏതേതുകർമ്മങ്ങളെ അന്യോന്യം സഹോദരികളെ പോലെയുള്ള അദ്ധ്വര്യുയജമാനന്മാർ സ്വസ്വസ്ഥാനങ്ങളിൽ ചെയ്യുന്നുവോ, ഞങ്ങളുടെ ആ കർമ്മങ്ങളെ പ്രകാശമാനനായ ഇന്ദ്രൻ ഒരുവിധത്തിലും മുടക്കാതിരുന്നു. സൽഫലഹേതുഭൂതങ്ങളായ ഞങ്ങളുടെ ജലമേവങ്ങളായ ഹവിസ്സുകൾ അവിടത്തെത്തന്നെ പ്രാപിക്കുന്നു. ഞങ്ങൾക്ക് സഖ്യങ്ങളും ധാരാളമന്നവും ഇന്ദ്രൻ എത്തിക്കട്ടെ.

3 ജേതാനൃഭിരിന്ദ്രഃപൃത്സുശൂര
ശ്രോതാഹവംനാധമാനസ്യകാരോഃ
പ്രഭർത്താരഥംദാശുഷഉപാക
ഉദ്യന്താഗിരോയദിചത്മനാഭൂത്

അന്വയം:—

(അയം) ഇന്ദ്രഃ ശൂരഃ
(നൃ–ഭിഃ — സങ്ഗ്രാമനേതൃഭിർമ്മരുദ്ഭിഃ സഹിതസ്സൻ
പൃത്–സു ജേതാ — സങ്ഗ്രാമേഷു ശത്രൂണാം ജയശീലഃ
(തഥാ) നാധമാനസ്യ
കാരോഃ — അനുഗ്രഹം യാചമാനസ്യ സ്തോതുഃ
ഹവം ശ്രോതാ — ആഹ്വാനം ശ്രോതാ (ഭവതി)

(കിംച) യദി ച ത്മനാ — യദാച ആത്മനാ, അനന്യ
പ്രേരിത ഏവ
ഗിരഃ ഉൽ–യന്താ ഭൂൽ — സ്തോതൄൻ ഉച്ഛ്രയിതാ ഭവേൽ
(തദാ) ദാശ്രുഷഃ — ഹവിർദ്ദത്തവതോയജമാനസ്യ
ഉപാകേ — സമീപേ ഏവ, യാഗദേശേ
രഥം പ്ര–ഭർത്താ — സമ്യക് പ്രഭരൻ (ഭവതി)
(യദാസ്തുതിം ശ്രോതുമിച്ഛതി, തദാസ്വയമേവ ശീഘ്രം രഥം ധാവയിത്വാ യാഗം പ്രാപ്നോതി)

അർത്ഥം—ഈ ഇന്ദ്രൻ, മരുത്തുക്കളോടുകൂടി വിക്രമിയായി, യുദ്ധങ്ങളിൽ ശത്രുജേതാവായും, അതുപോലെ അവിടത്തെ അനുഗ്രഹം യാചിയ്ക്കുന്ന സ്തോതാവിന്റെ വിളികേൾക്കുന്നവനായും ഭവിയ്ക്കുന്നു. കൂടാതെ, അന്യപ്രേരണയില്ലാതെതന്നെ സ്തോതാക്കളെ ഉയർത്തുമ്പോൾ, ഹവിസ്സേകുന്ന യജമാനന്റെ സമീപത്തിൽ, യാഗഭൂമിയിൽ, തേരേറി വേണ്ടപോലെയെത്തുന്നു. എപ്പോൾ സ്തുതികേൾക്കാൻ അവിടുന്നിച്ഛിയ്ക്കുന്നുവോ, അപ്പോൾ തേരോടിച്ച് യാഗഭൂമിയിലെത്തുന്നു.

4 ഏവാനൃഭിരിന്ദ്രസ്സുശ്രവസ്യാ
പ്രഖാദഃ പൃക്ഷോ അഭിമിത്രിണോഭൂൽ
സമര്യ ഇഷസ്തവതേവിവാചി
സത്രാകരോയജമാനസ്യശംസഃ

അന്വയം:—

(അയം) ഇന്ദ്രഃ നൃ–ഭിഃ — കർമ്മനേതൃഭിരൃജമാനൈർത്തം
പൃക്ഷഃ സു– ശ്രവസ്യാ
പ്ര-ഖാദഃ — ഹവിരന്നം ശോഭനാന്നേച്ഛയാ
പ്രകർഷേണ ഖാദിതാ
ഏവ — പൂർവ്വമേവയഥാ തഥാ ഏവ
മിത്രിണഃ — സഹായവതോപി യജമാനസ്യ
ശത്രുൻ
അഭി ഭൂത് — അഭിഭവതി

(തഥാ ശ്രുതസ്സൻ)
വി-വാചി സ-മര്യേ — വിവിധസ്തോത്രശസ്ത്രയുക്തേ യജ്ഞേ
യജമാനസ്യ ശംസഃ — ശംസകസ്സൻ
സത്രാ-കരഃ — ഫലാനാംസത്യകാരീ ഇന്ദ്രഃ
ഇഷഃ സ്തവതേ — ഹവിരന്നംസ്തൗതി

അർത്ഥം—ഈ ഇന്ദ്രൻ, യജമാനന്മാരാൽ നല്കപ്പെട്ട ഹവിസ്സ് നല്ല രുചിയോടുകൂടി ഉണ്ടുകൊണ്ട്, മുമ്പത്തെപ്പോലെത്തന്നെ, യജമാനന്റെ ശത്രുക്കളെ, അവർ തനിക്കു സഹായികളെങ്കിലും തോല്പിക്കുന്നു. അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ട് വിവിധ സ്തോത്രശസ്ത്രങ്ങളും ചേർന്ന യജ്ഞത്തിൽ യജമാനനെ പുകഴ്ത്തുന്നവനായി സത്യഫലപ്രദാതാവായ ഇന്ദ്രൻ ഹവിരന്നത്തെ (അതിന്റെ സമൃദ്ധിയെയും ഗുണത്തെയും) പ്രശംസിക്കുന്നു.

5 ത്വയാവയംമഘവന്നിന്ദ്രശത്രൂ
നഭിഷ്യാമമഹതോമന്യമാനാൻ
ത്വംത്രാതാത്വമുനോവൃധേഭൂ
ർവിദ്യാമേഷംവൃജനംജീരദാനം വ 21

അന്വയം:—

ഹേ മഘ-വൻ, ഇന്ദ്ര,
ത്വയാ — സഹായേന
വയം മഹതഃ മന്യമാനാൻ — അതിബലാൻ, അവധ്യാൻ മന്യമാനാൻ
ശത്രൂൻ അഭി സ്യാമ — അഭിഭവിതാരോഭവേമ
(ഹേ ഇന്ദ്ര,) ത്വം ത്രാതാ — ത്വമേവാസ്മാകം രക്ഷകഃ
(അതഃ) ത്വം ഉ നഃ
വൃധേ ഭൂഃ — വൃദ്ധയേഭവ
ഇഷം വൃജനം ജീര-ദാനം
വിദ്യാമ — അന്നം ബലം ജയശീലം വയം ലഭേമ

അൎത്ഥം—അല്ലയോ മഘവാവേ, ഇന്ദ്ര, അവിടന്നാകുന്ന സഹായനെക്കൊണ്ടു ഞങ്ങൾ, അതിബലന്മാരും അജയ്യന്മാരുമെന്ന് ഊററംകൊള്ളുന്ന ശത്രുക്കളെയും ജയിയ്ക്കുമാറാവു അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടന്നു തന്നെയാണ് ഞങ്ങളുടെ രക്ഷകൻ. അതുകൊണ്ടുതന്നെ അവിടന്ന് ഞങ്ങളുടെ അഭിവൃദ്ധിയ്ക്കായി ഭവിച്ചാലും. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾ നേടാറാവു.

വൎഗ്ഗം—22 – ലോപാമുദ്രാ, അഗസ്ത്യഃ തച്ഛിഷ്യാഃ ഋഷയഃ, ത്രിഷ്ടുബ് ബൃഹത്യൗച്ഛന്ദസീ, രതിൎദ്ദേവതാ.

1 പൂൎവ്വീരഹം ശരദശ്ശശ്രമാണാ
ദോഷാവസ്തോരുഷസോജരയന്തീഃ
മിനാതിശ്രിയം ജരിമാതനൂനാ
മപ്യൂനപത്നീവൃഷണോ ജഗമ്യുഃ

അന്വയം:—

(ഹേ അഗസ്ത്യ,) അഹം (ലോപാമുദ്രാ)
പൂൎവ്വീഃ ശരദഃ — പുരാതനാനസംഖ്യാതാൻ സംവത്സരാൻ
ദോഷാഃ വസ്തോഃ ഉഷസഃ — രാത്ര്യഹന്യുഷഃകാലാംശ്ച
(ദേഹം) ജരയന്തീഃ — അദ്യതനകാലപൎയ്യന്തം ബഹുസംവത്സരം കാൎത്സ്ന്യേനത്വച്ഛുശ്രൂഷയാ
ശശ്രമാണാ — ശ്രാന്താഽഽ വം
(ഇദാനീന്തു) ജരിമാ — ജരാ
തനൂനാം ശ്രിയം മിനാതി — അങ്ഗാനാം സൌന്ദൎയ്യം ഹിനസ്തി
(ഏവമപി നാനുഗൃഹ്ണാസി,)
അപി ഉ നു ? — ഇദാനീമപി കിം സംഭാവനീയം?
(ലോകേ ഹി) പത്നീഃ — സ്ത്രിയഃ

വൃഷണഃ ജഗമ്യുഃ — സേക്താരഃ പുരുഷാഃ ഗച്ഛേയുഃ, സംഭോഗം കുര്യുഃ (ഇദാനീമപി സംഭാവയ)

അർത്ഥം—ലോപാമുദ്ര എന്ന ബ്രഹ്മവാദിനി വളരെകാലം അഗസ്ത്യനെ ശുശ്രൂഷിച്ചു. അവർ സംഭോഗാർത്ഥിനിയായി അഗസ്ത്യനോടു പറയുകയാണ്‌;

അല്ലയോ അഗസ്ത്യ, ലോപാമുദ്രയായ ഞാൻ പണ്ടുമുതൽ തുടങ്ങി അസംഖ്യസംവത്സരങ്ങളായി, അസംഖ്യേയങ്ങളായ രാവുകളും പകലുകളും പ്രഭാതങ്ങളുമായി, ശരീരം ചടച്ച് ഇന്നു വരെ ഇടവിടാതെ അവിടുത്തെശ്ശുശ്രൂഷയാൽ ക്ഷീണിതയായിരിക്കുന്നു. ജര എന്റെ അവയവങ്ങളുടെ കാന്തിയെ കെടുത്തുന്നു. എന്നിട്ടും അവിടുന്നനുഗ്രഹിയ്ക്കുന്നില്ല. ഇപ്പോഴെങ്കിലും ആദരപൂർവ്വം നോക്കേണ്ടതല്ലേ? ലോകത്തിൽ ഭാര്യമാരെ വീര്യവാന്മാരായ പുരുഷന്മാർ പ്രാപിക്കുന്നു, സംഭോഗം ചെയ്യുന്നു. ഇപ്പോഴെങ്കിലും എന്നെ സകാമം നോക്കിയാലും.

2 യേ ചിദ്ധി പൂർവ്വ ഋതസാപ ആസ
ന്ത്സാകം ദേവേഭിരവദന്നൃതാനി
തേ ചിദവാസുർനഹ്യന്തമാപു
സ്സമൂനുപത്നീർവൃഷഭിർജ്ജഗമ്യുഃ

അന്വയം:—

(ഹേ പതേ, അഗസ്ത്യ,)
യേ ചിത് ഹി — യേ അപി ഖലു
പൂർവ്വേ ഋത-സാപഃ
ആസൻ — പുരാതനാഃ സത്യസ്യ ആപയിതാരഃ, വ്യാപ്തവന്തോ മഹർഷയഃ അഭവൻ
(തേ) ദേവേഭിഃ സാകം — ദേവൈസ്സഹ
ഋതാനി അവദൻ — വദന്തി
തേ ചിത് അവ അസുഃ — തേ അപി രേതഃ അവക്ഷിപന്തി

(തേ) നഹി അന്തം ആപുഃ — ബ്രഹ്മചര്യാദേഃ അന്തം നഹി പ്രാപ്നവൻ
(തഥാ) പത്നീഃ — തപസ്യമാനാഃ പത്നീഃ
വൃഷ-ഭിഃ — ഭോഗവർഷകൈഃ പതിഭിസ്സഹ
സം ഉ നു ജഗമ്യുഃ — സങ്ഗച്ഛേരൻ
(അതസ്ത്വം കഥംമാം നാനുഭവസി?)

അർത്ഥം-അല്ലയോ ഭർത്താവായ അഗസ്ത്യ, ഏവരായ പുരാതനമഹർഷികരം സത്യത്തെ പ്രാപിക്കുന്നവരായിരിവോച്ചുവോ. ഏവർ ദേവന്മാരോടൊപ്പം ധർമ്മങ്ങളെപ്പററി സംസാരിക്കുന്നുവോ, (ദേവത്വം പ്രാപിച്ച്, ദേവന്മാരോടൊപ്പം സംഭാഷണം ചെയ്യുന്നുവോ) അവരും രേതസ്സ് വീഴ്ത്തിയിരുന്നു. അവരുടെ ബ്രഹ്മചര്യത്തിന്ന് (അതുകൊണ്ട്) നാശം സംഭവിച്ചില്ല. അതുപോലെ തപസ്വിനികളായ പത്നിമാർ ഭോഗസുഖം വർഷിക്കുന്ന ഭർത്താക്കളൊത്ത് സംഗമിച്ചിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് എന്താണെന്നെ അനുഭവിക്കാത്തത്?

3 നമൃഷാശ്രാന്തംയദവന്തിദേവാ
വിശ്വാഇൽസ്പൃധോഅഭ്യശ്നവാവ
ജയാവേദത്രശതനീഥമാജിം
യൽസമ്യഞ്ചാമിഥുനാവഭ്യജാവ

അന്വയം:-

(ഭോഃ പതി, ത്വയാമയാ)
ന മൃഷാ ശ്രാന്തം — വ്യർത്ഥംനൈവഖിന്നം ആവാഭ്യാം
യൽ ദേവാഃ അവന്തി — തപോഭിഃ പ്രീതാഃ രക്ഷന്തി
വിശ്വാഃ ഇൽ സ്പൃധഃ
അഭി അശ്നവാവ — അഭിതോവ്യാപ്നയാവ
അത്ര — അസ്മിൻ സംസാരേ,
ശത-നീഥം ആജിം — അപരിമിതഭോഗപ്രാപ്തി സാധനം സുരതസങ്ഗ്രാമം
ജയാവ ഇൽ — പരസ്പരം ജയാവഹൈവ

യൽ സമ്യഞ്ചാ	— സമ്യക്പരസ്പരംഗച്ഛന്തൗ, പ്രജയന്തൗ
മിഥുനൗ	— സ്ത്രീപുരുഷൌസന്തൗ
അഭി അജാവ	— ത്വം ചാഹമപിപരസ്പരമഭി ജയാവ

(ത്വയോക്തം സംഭോഗം സംഭാവയാമാസ)

അർത്ഥം-അല്ലയോ വല്ലഭേ, നമ്മാം കഷ്ടപ്പെട്ടതു് വെറുതെയാവില്ല. (നമ്മുടെ) തപസ്സുകരം കൊണ്ടു് ഉറം ത്തെളിഞ്ഞ ദേവന്മാർ (നമ്മെ) രക്ഷിയ്ക്കുന്നു. എല്ലാ പരസ്പര ഭോഗങ്ങളും നാം പ്രാപിക്കുന്നു. ഈ സംസാരത്തിൽ (പ്രപഞ്ചത്തിൽ) കണക്കററ ഭോഗസുഖ പ്രാപ്പിക്ക പര്യാപ്പമായ സംയോഗ യുദ്ധം (നമുക്കു്) പരസ്പരം ജയിക്കുകതന്നെ. വേണ്ടപോലെ അന്യോന്യം പ്രാപിച്ചു്, സന്തത്യുല്പാദകരായി, സ്ത്രീപുരുഷന്മാരുടെ ഇണയായി നീയ്യും ഞാനും (ആ യുദ്ധത്തിൽ) പരസ്പരം ജയിക്കുക. നിന്നാൽ പറയപ്പെട്ട സംഭോഗം സമ്മതിച്ചു കഴിഞ്ഞു

4 നദസ്യമാരുധതഃ കാമ ആഗ
ന്നിത ആജാതോ അമുതഃ കുതശ്ചിൽ
ലോപാമുദ്രാവൃഷണം നീരിണാതി
ധീരമധീരാധയതിശ്വസന്തം

അന്വയം:—

(ഹേ ജായേ) നദസ്യ	— നദനസ്യ, ജപശബ്ദയിതുഃ
രുധതഃ	— രേതോനിരോദ്ധുഃ ബ്രഹ്മചര്യമാസ്ഥിതസ്യ (ഉഭേകർമ്മണിഷ്വയ്യൈ)
മാ കാമഃ ആ അഗൻ	— മാം ആഗമൽ
ഇതഃ (തഥാ) അമുതഃ	— തൽസങ്ഗമനനിമിത്താൽ, വസന്താദികാലാൽ
കുതഃ ചിൽ ആ-ജാതഃ	— കാമഃ ഉല്പന്നഃ

(ഇയം), ലോപാമുദ്രാ
വൃഷണം — രേതസഃ പ്രവർത്തകം മാം
നിഃ രിണാതി — നിതരാം ഗച്ഛതു
(കിംച) ധീരം — ധീമന്തം, നിയമാദവിചലിതം
ശ്വസന്തം — മഹാപ്രാണം, മഹാബലം
അധീരാ ധയതി — കാതരൈഷായോഷിൽ ഉപഭുങ്ക്താം

അർത്ഥം—അല്ലയോ ജായേ, എപ്പോഴും മന്ത്രജപങ്ങളാൽ ശബ്ദിക്കുന്നവനും ഊർധ്വരേതസ്സായി ബ്രഹ്മചര്യത്തിൽ വർത്തിക്കുന്നവനുമായ എന്നെ കാമം പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു. നിന്റെ സംഗമനം (ചേർച്ച) കൊണ്ടും വസന്താദിവികാരോദ്ദീപകകാലത്താലും എവിടെനിന്നോ അതു് ഉല്പന്നമായി. ഈ ലോപാമുദ്ര വീര്യശാലിയായ എന്നെ തികച്ചും പ്രാപിക്കട്ടെ. ധീമാനും (ജ്ഞാനിയും യമനിയമാദികളാൽ അവിചലനും) മഹാപ്രാണനും (പ്രാണായാമാദ്യാത്മാനുശീലനങ്ങളാൽ മഹാബലനും) ആയവനെ അധീരയായ, കാതരയായ, ഭീരുവായ ഒരു സ്ത്രീ ഉപഭുജിക്കട്ടെ, അനുഭവിക്കട്ടെ.

5 ഇമംനുസോമമന്തിതോ
ഹൃൽസുപീതമുപബ്രുവേ
യൽസീമാഗശ്ചകൃമാതൽസുമൃളതു
പുലുകാമോഹിമർത്യഃ

അന്വയം:—

യൽ സീം ആഗഃ — ഗുർവ്വോഃ കാമപ്രലാപ ശ്രവണവിഷയമിമം പാപം
ചകൃമ — വയം കൃതവന്തഃ
തൽ — തസ്മാദാഗസഃ സസോമഃ
സു മൃളതു — സമ്യക് സുഖയതു, പാപജനിത ദുഃഖംമാകരോതു
ഹി മർത്യഃ പുലു—കാമഃ — പുരുകാമഃ, ബഹുകാമനാവാൻ

ഇമം അന്തിതഃ — അന്തികേവർത്തമാനം
ഹൃൽ–സു പീതം — ഹൃദയസ്ഥിതം
സോമം ന ഉപ ബ്രുവേ — ക്ഷിപ്രം പ്രാർത്ഥയേ

അർത്ഥം–അഗസ്ത്യന്റെയും ലോപാമുദ്രയുടെയും കാമസല്ലാപം കേട്ട ശിഷ്യൻ അതിന്റെ പ്രായശ്ചിത്തം ചെയ്യാൻ ഇച്ഛിച്ച് പറയുന്നു

ഗുരുജനങ്ങളുടെ കാമപ്രലാപം കേട്ട ഈ പാപം നമ്മൾ ചെയ്തുവല്ലോ ആ പാപം തീരുന്നു്, ആ സോമൻ നമ്മെ വേണ്ടപോലെ രക്ഷിയ്ക്കട്ടെ ആ പാപത്തിൽ നിന്നുളവാകുന്നദുഃഖം (എല്ലാ ദുഃഖവും പാപഫലമാണ്) നമുക്ക വരുത്തരുത്. മനുഷ്യൻ ബഹുകാമനാണല്ലൊ (തപസ്വിയും നിയതേന്ദ്രിയനും ആണെങ്കിൽപോലും) സമീപസ്ഥനും ഹൃദയസ്ഥിതനുമായ സോമനോട് (ആ പാപത്തിൽ നിന്ന നിവൃത്തിയ്ക്കായി) ഇപ്പോൾ തന്നെ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു

6 അഗസ്ത്യഃഖനമാനഃഖനിത്രൈഃ
പ്രജാമപത്യംബലമിച്ഛമാനഃ
ഉഭൌവർണ്ണാവൃഷിരുഗ്രഃപുപോഷ
സത്യാദേവേഷ്വാശിഷോജഗാമ വ 22

അന്വയം —

(അയം) അഗസ്ത്യഃ — മൽഗുരുഃ
ഖനിത്രൈഃ — ഫലസ്യോല്പാദനസാധനൈഃ യജ്ഞസ്തോത്രാദിഭിഃ
ഖനമാനഃ — ഫലമഭിമതമുൽപാദയൻ
പ്ര–ജാം — പ്രകർഷേണ പുനഃപുനർജ്ജായമാനം
അപത്യം — കുലസ്യാപതനസാധനം പുത്രാദികം
ബലം ഇച്ഛമാനഃ ഋഷിഃ — അതീ[illegible]

ഗ്രഃ — സംസാരേ സഞ്ചരന്ത്യപ്യ പാപസ്സൻ

ഭൌ വണ്ണൌ പുപോഷ — വണ്ണനീയാവാകാരൌ, കാമം ച തപശ്ചവദ്ധിതവാൻ

സത്യാഃ ആ–ശിഷഃ

ദേവേഷു ജഗാമ — ദേവേഭ്യഃ പ്രാപ്തവാൻ

അത്ഥം—ഈ അഗസ്ത്യൻ, നമ്മുടെ ഗുരു, ക്ഷിപ്രഫലപ്രദങ്ങളായ യജ്ഞസ്തോത്രാദികളാൽ അഭിമതം ഉൽപാദിപ്പിക്കുന്നവനായി, വീണ്ടും വീണ്ടും പിറന്നു് കുലതന്തു നിലനിത്തുന്ന സന്തതിയുടെ ബലമിച്ഛിക്കുന്നവനായി, ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കപ്പുറം കാണുന്ന ഋഷിയായി, സംസാരത്തിൽ സഞ്ചരിച്ചാലും. പാപംബാധിക്കാത്തവനായി, വണ്ണ്യങ്ങളായ രണ്ടുരൂപങ്ങളും, കാമവും തപസ്സും, പോഷിപ്പിച്ചു ദേവന്മാരിൽ നിന്നു് സത്യഫലങ്ങളായ അനുഗ്രഹങ്ങളുംനേടി. (അഗസ്ത്യൻെറ ശിഷ്യന്നു് ലോപാമുദ്രയുമായുള്ള കാമസല്ലാപം കേട്ടതുകൊണ്ടുമാത്രമല്ല, അതുകേട്ടു് ''ഇവകരം ഈവിധമോ'' എന്നു് ഒരുലഘു ജുഗുപ്സയും ആദ്യം തോന്നിയെന്നുവേണം വിചാരിക്കാൻ. അപ്പോൾ തന്നെ ഗുരുക്കളെപ്പററിയ ആ അവിഹിതചിന്ത അടക്കിയവനായി. മനുഷ്യൻ ബഹുകാമനാണെന്നു് അഞ്ചാം ഋക്കിൽ സാമാന്യസൂചനയും, സന്തതിബലമിച്ഛിക്കുന്നവനായി എന്നും സംസാരത്തിൽ സഞ്ചരിച്ചാലും പാപം ബാധിക്കാത്തവനെന്നും ദേവന്മാരിൽ നിന്നു് അനുഗ്രഹങ്ങൾ നേടി എന്നും ആറാം ഋക്കിൽ പ്രസ്താവനയും സ്വയം ആശ്വസിപ്പിക്കലാണു്.)

വഗ്ഗം—23—24—ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ അശ്വിനൌ ദേവതാ.

1 യുവോരജാംസിസുയമാസോ അശ്വാ
രഥോയദ്വാം പര്യണ്ണാംസിദീയൽ
ഹിരണ്യയാവാം പവയഃ പ്രുഷായൻ
മധ്വഃ പിബന്താ ഉഷസസ്സചേഥേ

അന്വയം:—

യൽ വാം രഥഃ

അണ്ണാംസി	—	യദാ യുവയോരഥഃ അരണീയാൻ, അഭിമതദേശാൻ
പരി ദീയൽ	—	പരിഗച്ഛേൽ, പരിതോഗച്ഛന്തി
(തദാ ഹേ അശ്വിനൌ,)		
യുവോഃ അശ്വാഃ	—	യുവയോരഥവോഢാരഃ
രജാംസി	—	രഞ്ജകാൻ ലോകാൻ
സു-യമാസഃ	—	ശോഭന നിയമനാഃ, ലോകത്രയ സഞ്ചാരിണഃ
(കിംച) വാം പവയഃ	—	രഥനേമയഃ
ഹിരണ്യയാഃ	—	ഹിരൺമയാഃ
പ്രുഷായൻ	—	അഭിമതം പ്രുഷ്ണന്തി
(തസ്മാൽ യുവാം) മധ്വഃ	—	മധുസദൃശസ്യ സോമരസസ്യ (കർമ്മണി ഷഷ്ഠീ)
പിബന്തൌ	—	ആസ്വാദയന്തൌ
ഉഷസഃ (കാലേ)		
സചേഥേ	—	യജ്ഞം സംഗച്ഛേഥേ

(ഉഷഃകാലേ ആഗത്യ മധുരം സോമരസം പിബതം.)

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, എപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ തേർ അഭിമതപ്രദേശത്തെത്തിച്ചേരുന്നുവോ അപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ കുതിരകൾ (കുതിരകളുടെ സ്ഥാനത്ത് തേർ വലിക്കുന്ന കഴുതകൾ) മൂന്നുലോകങ്ങളിലൂടെയും സഞ്ചരിക്കുന്നു നിങ്ങളുടെ തേരിന്റെ ചക്രവലയങ്ങൾ സ്വർണ്ണമയങ്ങളായി അഭീഷ്ടം പുരിപ്പിക്കുന്നു, പോഷിപ്പിക്കുന്നു. അതിനാൽ നിങ്ങൾ തേനൊത്ത സോമനീർ കുടിക്കുന്നവരായി, പ്രഭാതത്തിൽ വന്നുചേരുന്നു. (ഉഷഃകാലത്ത് മധുരമായ സോമനീർ കുടിച്ചാലും എന്ന് സാരം.)

2 യുവമത്യസ്യാവനക്ഷഥോയ

ദ്വിപത്മനോനര്യസ്യപ്രയജ്യോഃ

സ്വസായദ്വാംവിശ്വഗൂർത്തീഭരാതി

വാജായേട്ടേമധുപാവിഷേച

അന്വയം.—

(ഹേ അശ്വിനൌ,) യുവം
യൽ അത്യസ്യ — യുവാം അതനശീലസ്യ, സതതസഞ്ചാരിണഃ
വി–പത്മനഃ നര്യസ്യ — വിചിത്രഗമനസ്യ മനുഷ്യാണാം ഹിതസ്യ
പ്ര–യജ്യോഃ — പ്രകർഷേണ പൂജ്യസ്യ രഥം
അവ നക്ഷഥഃ — അവസ്ഥാൽ, തദുദയാൽ പൂർവ്വം, ദേവയജനം ഗന്തും വ്യാപ്നുഥഃ
(കിംച) ഹേ വിശ്വ–ഗൂർത്തീ യൽ വാം — സർവ്വസ്തുത്യൌ, യദായുവയോഃ
സ്വസാ ഭരാതി — സ്വസൃസ്ഥാനീയാ ഉഷാഃ, പോഷതേ, ത്വദാഗമനായ പ്രഭാതം കരോതി,
(യദാ) ഹേ മധു–പൌ, — മധുരസ്യ സോമരസസ്യ പാതാരൌ യുവാം
(യജമാനഃ) വാജായ
ഇഷേ ച ഈട്ടേ — ബലായ പ്രവൃദ്ധാന്നായച സ്തൌതി, തദാരഥം പ്രാപ്നുഥഃ

അർത്ഥം അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ എപ്പോഴും പോയിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതും വിചിത്ര ഗതിയുററതും മനുഷ്യ ഹിതവും ഏററവും പൂജ്യവുമായ തേരിൽ ഉദയത്തിന്നുമുമ്പ് ദേവയജനദേശത്തെത്താൻവേണ്ടി പുറപ്പെടുന്നു എല്ലാവരാലും സ്തുതിയ്ക്കപ്പെടേണ്ടുന്നവരേ, നിങ്ങളുടെ സഹോദരീസ്ഥാനത്തുള്ള ഉഷസ്സ് എപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ വരവിന്നായി പ്രഭാതം ഉണ്ടാക്കുന്നുവോ, മധുരമായ സോമരസം കുടിക്കുന്നവരേ, എപ്പോൾ യജമാനൻ നിങ്ങളെ ബലത്തിന്നായും പ്രവൃദ്ധമായ അന്നത്തിന്നായും സ്തുതിക്കുന്നുവോ അപ്പോൾ നിങ്ങൾ തേരേറുന്നു

3 യുവംപയഉസ്രിയായാമധത്തം
പക്വമാമായാമവപൂർവ്വ്യംഗോഃ
അന്തര്യദ്വനിനോവാമൃതഫ്സൂ
ഹ്വാരോനശുചിര്യജതേഹവിഷ്മാൻ

അന്വയം:–

(ഹേ അശ്വിനൌ) യുവം — യുവാം

ഉസ്രിയായാം പയഃ

അധത്തം — ഭോഗോൽസ്രാവിണ്യാം ഗവി ക്ഷീരമധാരയതം, സ്ഥാപിതവന്തൌ

(തഥാ) ഗോഃ ആമായാം

പക്വം — ഗോഃ അപക്വായാം പരിപക്വ ഭോഗയോഗ്യം ഗോസംബന്ധി ദുഗ്ധം

പൂർവ്വ്യം അവ — പൂർവ്വഭാഗം, അവസ്ഥാദധാരയതം (ഗവി ക്ഷീരമുൽപാദ്യപുനർഭോഗായപൃഥക്കൃതവന്തൌ)

ഹേ ഋത-പ്സൂ — സത്യസ്വരൂപൌ

യൽ വാം വനിനഃ — യസ്മാൽ യുവാം ഉദകോപലക്ഷിതഹവിഷ്മതോ യജ്ഞസ്യ ഉദകവതഃ

അന്തഃ ഹവിഷ്മാൻ — മധ്യേ പ്രദേയ ഹവിഷായുക്തഃ

ശുചിഃ — ശ്രദ്ധായജമാനഃ

(വനിനഃ) ഹ്വാരഃ ന — വനവൃക്ഷമധ്യേസ്ഥിതഃ ചോര ഇവ

(യുവാം) യജതേ — പൂജയതി

അർത്ഥം–അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങളാണല്ലോ ഭോഗ സുഖം പൊഴിക്കുന്ന പശുവിൻപാൽ ഉണ്ടാക്കിയവർ. അതു പോലെ പശുവിൻെറ പേറിന്നു മുമ്പ്, പാകം വരാതെയുള്ള കറന്നാൽ കിട്ടുന്ന സ്തനജലത്തെ, കുടിയ്ക്കാൻ നല്ല പാലാക്കി പിന്നീട മാററുന്നതും നിങ്ങളാണ്. (ആദ്യം പശുവിൻപാൽ ഉണ്ടാക്കി പിന്നെ അതു് അനുഭവയോഗ്യമാക്കിതീർക്കുന്നു.) അല്ലയോ സത്യസ്വരൂപരേ, ജലമുൾപ്പെട്ട ഹവിസ്സോടുകൂടിയ യജ്ഞത്തിന്നിടയിൽ നിങ്ങൾക്ക് തരാനുള്ള ഹവിസ്സോടുകൂടി ശുദ്ധനായ യജമാനൻ, വനവൃക്ഷമധ്യത്തിൽ ഒളിഞ്ഞ് കാത്തിരിക്കുന്ന കള്ളനെന്നപോലെ, അത്ര ഉണർവ്വോടും ശ്രദ്ധയോടും കൂടി യജിക്കുന്നു, പൂജിക്കുന്നു. (ഏകാഗ്രമായ ജാഗരൂകത ബോധിപ്പിക്കാനാണ് കള്ളനോട് ഉപമിച്ചിരിക്കുന്നത്).

4 യുവംഹ്ഘമ്മം മധുമന്തമത്രയേ

പോനക്ഷോദോ വൃണീതമേഷേ

തദ്വാംനരാവശ്വിനാപശ്വഇഷ്ടി

രത്ഥ്യവചക്രാപ്രതിയന്തിമധ്വഃ

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ,)

യുവം മധു—മന്തം	—	യുവാം പയോഘൃതദ്രവ്യാഭ്യാം മധുഭ്യാം യുക്തം
ഘമ്മം	—	ദീപ്തം പ്രവർഗ്ഗ്യം
ഏഷേ അത്രയേ	—	സൌഖ്യമിച്ഛതേ, ഏതന്നാമ്നേ ഋഷയേ
ക്ഷോദഃ അപഃ ന	—	ക്ഷോദ്യമാനാന്യുദകാനീവ
അവൃണീതം ഹ	—	അവാരയതം ഖലു

(ഔഷ്ണ്യം ശൈത്യസുഖം കൃതവന്തൌ,)

തൽ ഹേ നരൌ,

അശ്വിനാ,	—	തസ്മാൽ ഹേ നരാകാരാവശ്വിനൌ
വാം പശ്വഃ—ഇഷ്ടിഃ	—	പശ്വാസാദ്ധ്യോയാഗഃ യുവാഭ്യാം പ്രവത്തതേ
(തഥാ) മധ്വഃ (യുവാഭ്യാം)	—	മധുസദൃശാസ്സോമരസാ അപി
രഥ്യാ—ഇവ ചക്രാ	—	രഥസംബന്ധീനി ചക്രാണീവ
പ്രതി യന്തി	—	അഭിഗച്ഛന്തി

അത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ ഹോമിച്ച പാലും നെയ്യും ചേൻസ് മാധുര്യമാൻ, പ്രകാശിയ്ക്കുന്ന ഹോമാഗ്നിയെ കൊണ്ടുനടന്ന അത്രി എന്ന മഹർഷിയെ രാക്ഷസന്മാർപൊള്ളിച്ചപ്പോൾ, സുഖമിച്ഛിച്ച്, പ്രാത്ഥിച്ച അദ്ദേഹത്തിന്ന് തള്ളിവരുന്ന വെള്ളംകൊണ്ടെന്നപോലെ ചുടകററിയല്ലൊ. ഉഷ്ണത്തെ തണുപ്പാക്കിമാററി. അതുകൊണ്ട് നരരൂപരായ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾക്കായി പശു, (വിനെക്കൊണ്ട്

സാധ്യമായ) യാഗം നടക്കുന്നു. തേരോടൊത്ത സോമനീരുകൾ തേരിന്റെ ചക്രംപോലെ നിങ്ങളുടെ നേരെ ഒഴുകി വരുന്നു. (ഹോമാഗ്നിയോടുകൂടി നടക്കുന്ന അത്രിമഹർഷിയെ രാക്ഷസന്മാർ ചുട്ടററ തീയ്യിലിട്ടു. അദ്ദേഹം അശ്വികളെ സ്തുതിച്ചു. അവർ തുഷ്ടരായി കയ്യിലേന്തിയ ഹോമാഗ്നിയെ വെള്ളംപോലെ തണുപ്പിച്ച് ആ തീച്ചൂടിൽനിന്ന് രക്ഷിച്ച കഥയാണ് ഇവിടെ സൂചിപ്പിയ്ക്കുന്നത്.)

5 ആവാംദാനായവവൃതീയദസ്രാ
ഗോരോഹേണതൌഗ്ര്യോനജിവ്രിഃ
അപഃ ക്ഷോണീസചതേമാഹിനാവാം
ജൂർണ്ണോവാമക്ഷുരംഹസോയജത്രാ വ. 23

അന്വയം:—

ഹേ ദസ്രാ	— ദർശനീയാവശ്വിനൌ
വാം ദാനായ	— യുവയോഃ അസ്മദഭിമതായ
ഗോഃ ഓഹേന	— സ്തുതിരൂപായാവാചഃ വഹനേന
ആ വവൃതീയ	— യാഗദേശമാവർത്തയാമി
തൌഗ്ര്യഃ ന ജിവ്രിഃ	— തുഗ്രാഖ്യസ്യരാജ്ഞഃ പുത്രോഭുജ്യുരിവജീർണ്ണഃ (ആവർത്തയാമി)
(കിംച) അപഃ ക്ഷോണീ	— അപഃ അന്തരിക്ഷനാമ, ക്ഷോണീപൃഥിവീ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യാവപി
വാം മാഹിനാ	— യുവയോർമ്മാഹാത്മ്യേന, പ്രസാദേന
സചതേ	— സേവതേ
(കിംച) ഹേ യജത്രാ വാം	— യഷ്ടവ്യൌ, യുവയോസ്സംബന്ധി
ജൂർണ്ണഃ	— ജരയാജീർണ്ണാംഗസ്സൻ അയമൃഷിഃ
അംഹസഃ	— ജരാലക്ഷണാത് പാപാത് പ്രമുച്യ
അക്ഷുഃ	— ചിരകാലവ്യാപ്തഃ, ദീർഘജീവീ ഭൂയാത്

അൎത്ഥം—അല്പയോ ദൎശനീയരായ അശ്വികളേ, നിങ്ങളുടെ അഭീഷ്ടദാനത്തിന്നായി സ്തുതിരൂപകളായ വാക്കുകളുച്ചരിച്ചു കൊണ്ടു് തുഗ്രന്റെ പുത്രനായ ഭുജ്യു എന്നപോലെ ജീൎണ്ണിച്ചവനായി, അഭയാന്തരമില്ലാതെ അവശനായി, നിങ്ങളെ ഞാൻ വരുത്തുന്നു ദ്യാവാപൃഥിവികളുംകൂടി നിങ്ങളുടെ മാഹാത്മ്യം, പ്രസാദംകൊണ്ടാണല്ലൊ പ്രവൎത്തിയ്ക്കുന്നതു്. അല്പയോ യാജ്യന്മാരേ, നിങ്ങളെസ്സംബന്ധിച്ചവനും ജരാബാധിതനുമായ ഈ ഋഷി (ഞാൻ) ഈ ജരാബാധാരൂപമായ പാപത്തിൽ നിന്നു് മുക്തനായി ദീൎഘകാലജീവിയായിത്തീരുവു (തുഗ്രപുത്രൻ ഭുജ്യു സമുദ്രത്തിൽ മുങ്ങിയതും അശ്വികൾ രക്ഷിച്ചതുമായ കഥ മുമ്പു് വന്നിട്ടുണ്ടു്)

6 നിയദ്യുവേഥേനിയുതസ്സുദാനൂ
ഉപസ്വധാഭിസ്സൃജഥഃപുരംധിം
പ്രേഷദ്വേഷദ്വാതോനസൂരി
രാമഹേദദേസ്വവ്രതോനവാജം

അന്വയം —

ഹേ സു—ദാനൂ,	—	ശോഭനദാനാവശ്വിനൌ
യൽ നി—യുതഃ നി യുവേഥേ	—	യദാ അശ്വാൻ നിയോജയഥഃ (താഭിരസ്മദ്യജ്ഞാഗമനായ)
(തദാ) സ്വധാഭിഃ	—	അന്നൈഃ
പുരം—ധിം ഉപ സൃജഥഃ	—	ബഹൂനാം ധാത്രീം, ഭൂമിം ഉപസൃഷ്ടാം കുരുഥഃ
(ഏവം ച സതി) സൂരിഃ	—	സ്തോതായം യജമാനഃ
വാതഃ ന	—	വായുരിവക്ഷിപ്രം യുവാം
പ്രേഷൽ, വേഷൽ	—	തൎപ്പയതു വ്യാപ്നോതു
(അനന്തരം) സു—വ്രതഃ ന	—	അതിപ്രശസ്തകൎമ്മവാനിവ
മഹേ വാജം ആ ദദേ	—	മഹതേ യജമാനഃ അന്നം സ്വീകരോതി

അർത്ഥം—അല്പയോ ശോഭനദാനന്മാരേ, എപ്പോൾ നിങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ യാഗത്തിന്ന് വരുവാനായി കുതിരകളെ തേരിൽ പൂട്ടുന്നുവോ, അപ്പോൾ ഏറ്റവും മാതാവായ ഭൂമിയിൽ അന്നങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നു. അപ്രകാരമിരിക്കെ വിദ്വാനായ യജമാനൻ വായുപോലെ വേഗത്തോടുകൂടി നിങ്ങളെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തട്ടെ, അണയട്ടെ പിന്നെ പ്രശസ്ത കർമ്മാവെന്നപോലെ (തന്റെ കർമ്മത്തിന്റെ ഫലമായ) അന്നം മഹത്വത്തിന്നായി (വീണ്ടും ദാനത്തിന്നും കർമ്മത്തിന്നും വേണ്ടി) യജമാനൻ സ്വീകരിക്കുന്നു. (തന്റെ കർമ്മഫലമായ പുഷ്ടി ഭോഗത്തിന്നുവേണ്ടിയല്ല, വീണ്ടും സല്കർമ്മങ്ങൾക്കാണ് ഉപയുക്തമാക്കുന്നത്)

7 വയം ചിദ്ധിവാം ജരിതാരസ്സത്യാ
വിപന്യാമഹേവിപണിർഹിതാവാൻ
അധാചിദ്ധിഷ്മാശ്വിനാവനിന്ദ്യാ
പാഥോഹിഷ്മാവൃഷണാവന്തിദേവം

അന്വയം:—

വയം ചിൽ ഹി വാം
ജരിതാരഃ — യുവയോഃ സ്തോതാരഃ
സത്യാഃ വിപന്യാമഹേ — സത്യഫലാസ്സന്തഃ വിവിധം സ്തുമഃ
പണിഃ — വണിക്, ലുബ്ധകഃ, ആയഷ്ടാ
ഹിത—വാൻ ഹി — നിയതധനഃ, ധനാഢ്യോപി വിയജ്യതാം
അധ ചിൽ ഹി സ്മ — അപിച ഖലു
ഹേ അശ്വിനൌ,
അനിന്ദ്യാ — പ്രശസ്യൌ
വൃഷണൌ — കാമാനാം വർഷിതാരൌ യുവാം
അന്തി—ദേവം — ദേവാനാമന്തികേ
പാഥഃ ഹി സ്മ — സോമം പിബഥഃ ഏവ

അർത്ഥം—ഞങ്ങളും നിങ്ങളുടെ സ്തോതാക്കളാകുന്നു. ഉറപ്പായ ഫലത്തോട് (പ്രതീക്ഷയോട്) കൂടിയവരായി നിങ്ങളെ പല വിധം സ്തുതിക്കുന്നു. യാഗമനുഷ്ഠിക്കാത്ത പിശുക്കൻ ധനാഢ്യനെങ്കിലും അകററപ്പെടട്ടെ. അല്ലയോ അശ്വികളേ, പ്രശംസനീയരേ, കാമ്യവർഷിതാക്കളായ നിങ്ങൾ ദേവന്മാരുടെ അടുക്കൽ സോമം തീച്ചയായും പാനം ചെയ്യുന്നു.

8 യുവാം ചിദ്ധിഷ്ഠാശ്വിനാവനുദ്യൂൻ
വിരുദ്രസ്യപ്രസ്രവണസ്യസാതൌ
അഗസ്ത്യോനരാംനൃഷുപ്രശസ്തഃ
കാരാധുനീവചിതയൽസഹസ്രൈഃ

അന്വയം:—

ഹേ അശ്വിനൌ, യുവാം	
ചിൽ ഹി സ്ഥ	— യുവാമേവഖലു
അനു ദ്യൂൻ	— പ്രതിദിനം
വി—രുദ്രസ്യ	— വിശിഷ്ടോഷ്ണരൂപ ദുഃഖദ്രാവണസ്യ
പ്ര- സ്രവണസ്യ	— വൃഷ്ട്യുദകസംസ്ത്യായസ്യ
സാതൌ	— ലാഭേനിമിത്തഭൂതേ സതി
നരാം നൃഷു	— കർമ്മനിർവ്വാഹകാനാം നേതൄണാം മദ്ധ്യേമനുഷ്യേഷു
പ്ര-ശസ്തഃ അഗസ്ത്യഃ	— പ്രശസ്യതരഃ സഃ ഋഷിഃ
സഹസ്രൈഃ	— അപരിമിതൈസ്തോത്രൈഃ
കാരാധുനീ—ഇവ	— കാരാശബ്ദഃ, തസ്യധുനയിതാ ഉൽപാദയിതാ ശങ്ഖാദിരിവ
ചിതയൽ	— ചേതയതി, സ്തുത്യാപ്രബോധയതി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, ദിവസംതോറും ഉഷ്ണമാകുന്ന ദുഃഖത്തെ അകററിക്കൊണ്ട് മഴവെള്ളത്തിന്റെ മികവുണ്ടാവുക കാരണമായി, കർമ്മനിർവ്വാഹകരായ മനുഷ്യരുടെ

ഇടയിൽ മനുഷ്യശ്രേഷ്ഠനായ അഗസ്ത്യമഹർഷി കണക്കററ സ്തുതികളാൽ ശംഖു മുതലായ മംഗളശബ്ദോല്പാദക സാധനം പോലെ നിങ്ങളെത്തന്നെയാണല്ലൊ ഉണർത്തുന്നതു്.

9 പ്രയദ്വഹേഥേമഹിനാരഥസ്യ
പ്രസ്യന്ദ്രായാഥോമനുഷോനഹോതാ
ധത്തംസൂരിഭ്യഉതവാസ്വശ്വ്യം
നാസത്യാരയിഷാചഃസ്യാമ

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ, യുവാം)

രഥസ്യ	— ഗമനസാധനസ്യ
മഹിനാ	— മഹത്വേന
യൽ പ്ര വഹേഥേ	— യസ്മാൽ യജ്ഞം ധാരയഥഃ
ഹേ സ്യന്ദ്രാ,	— സ്യന്ദനശീലൌ, യുവാം
മനുഷഃ ഹോതാ ന	
പ്ര യാഥഃ	— യജമാനസ്യഹോതാ ഇവ പ്രഗച്ഛഥഃ

(യജ്ഞാരംഭേ സ്വസ്ഥാനമാഗച്ഛഥഃ, യജ്ഞസമാപ്തൌപുനർഗ്ഗച്ഛഥഃ)

(ആഗമനസമയേ) സൂരി—

ഭ്യഃ ധത്തം	— സ്തോതൃഭ്യഃ ഫലംധാരയതം
ഉത വാ സു–അശ്വ്യം	— ശോഭനാശ്വസമൂഹം ച (ധത്തം)
ഹേ നാസത്യാ,	— സത്യശീലൌ, ത്വദനുഗ്രഹാൽ
രയി-സാചഃ സ്യാമ	— ധനസമവായിനഃ ഭവേമ

അത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങളുടെ യാത്രാസാധനത്തിന്റെ (തേരിന്റെ) മഹത്വം കൊണ്ടു്, യജ്ഞം ധരിക്കുന്ന നിങ്ങൾ അല്ലയോ സഞ്ചാരശീലന്മാരേ, യജമാനന്റെ കമ്മത്തിന്റെ ആരംഭത്തിൽ എത്തിച്ചേന്നു്, കമ്മസമാപ്തിയിൽ മടങ്ങിപ്പോകുന്ന ഹോതാവെന്നപോലെ നിങ്ങളും യാഗ

ത്തിന്ന് വന്നുചേരുന്നു. വരുന്ന സമയത്ത് സ്തോതാക്കൾക്ക് അഭീഷ്ടഫലം കയ്യിലേന്തിയാലും. നല്ല കതിരക്കൂട്ടത്തെയും തന്നരുളിയാലും. അല്ലയോ സത്യശീലരേ, നിങ്ങളുടെ അനുഗ്രഹത്താൽ ഞങ്ങൾ ധനസമേതന്മാരായി ഭവിച്ചാവൂ.

10 തംവാം രഥം വയമദ്യാഹുവേമ
സ്തോമൈരശ്വിനാസുവിതായനവ്യം
അരിഷ്ടനേമിം പരിദ്യാമിയാനം
വിദ്യാമേഷം വൃജനം ജീരദാനം (വ. 24)

അന്വയം:—

ഹേ അശ്വിനാ, വാം	— അശ്വിനൌ, യുവയോ സ്സംബന്ധി ശീഘ്രഗമനേന സ്തുത്യം
നവ്യം, അരിഷ്ട—നേമിം	— നൂതനം, അഹിംസിത ചക്രവലയം
ദ്യാം പരി ഇയാനം	— ദ്യുലോകസ്യ പരിതോഗന്താരം
തം രഥം വയം അദ്യ	— അഗസ്ത്യാഃ അസ്മിൻ ദിവസേ
സ്തോമൈഃ സുവിതായ	— സ്തോത്രൈഃ സുഖപ്രാപ്ത്യേ
ഹുവേമ	— ആഹ്വയേമ
ഇഷം വൃജനം ജീര—ദാനം വിദ്യാമ	— അന്നം ബലം ജയശീലം വയം ലഭേമഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങളുടെ വേഗവത്തും സ്തുത്യവും നൂതനവും കേടേല്ക്കാത്ത ചക്രവലയങ്ങളോടുകൂടിയതും ദ്യുലോകത്തിലെങ്ങും ഗമിക്കുന്നതുമായ തേരിനെ അഗസ്ത്യരായ ഞങ്ങൾ ഇന്നദിവസം സ്തോത്രങ്ങളാൽ സുഖാഗമനത്തിന്നായി വിളിച്ചാവൂ. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾ നേടാവൂ.

വർഗ്ഗം—25—26

1 കദുപ്രേഷ്ഠാവിഷാം രയീണാ
മധ്വര്യന്തായദുന്നിനീഥോ അപാം
അയംവാംയജ്ഞോ അകൃതപ്രശസ്തിം
വസുധിതീഅവിതാരാജനാനാം

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ,)

പ്രേഷ്ഠൌ — പ്രിയതമൌ യുവാം

കൽ ഉ ഇഷാം രയീണാം — കദാ ഇഷ്യമാണാനാമന്നാനാം ധനാനാം ച (കർമ്മണിഷഷ്ഠ്യൌ)

ഉൽ–നിനീഥഃ? — ഊർധ്വം പ്രാപയഥഃ?

അധ്വര്യന്താ — അധ്വരം പാരയിതുമിച്ഛന്തൌ യുവാം

അപാം — വൃഷ്ട്യുദകാനാം (വൃഷ്ട്യുദകാനി ഉന്നിനീഥഃ, ഉൽകൃഷ്ടമധഃ പ്രാപയഥഃ ഇതി)

യൽ (തൽ കദാ?)

അയം യജ്ഞഃ — അസ്മാഭിരനുഷ്ഠീയമാനഃ

വാം പ്ര–ശസ്തിം അകൃത — യുവയോരേവപ്രശംസാം, സ്തുതിം കരോതി

(യസ്മാദേവം തസ്മാൽ)

ഹേ വസു–ധിതീ, — വസുനഃ ധനസ്യ ധാരയിതാരൌ,

(തഥാ) ഹേ ജനാനാം

അവിതാരാ, — ദാതാരൌ, യുവാം കദാ അന്നാനാം ധനാനാം ച ദാതാരൌ ഭവഥഃ?

അർത്ഥം:—അല്ലയോ അശ്വികളേ, ഏററവും പ്രിയമുററ നിങ്ങൾ ഇച്ഛിക്കപ്പെട്ട അന്നങ്ങളും ധനങ്ങളും എപ്പോഴാണ് ഉദ്ധരിപ്പെടുത്തുക? യാഗാനുഷ്ഠാനിച്ചിരിക്കുന്ന നിങ്ങൾ

എപ്പോഴാണു് മഴവെള്ളങ്ങൾ താഴെ എത്തിക്കുക? (മഴപെയ്തിട്ടു വേണമല്ലൊ സസ്യവൃദ്ധിയും ധനപുഷ്ടിയുമുണ്ടാവാൻ.) ഞങ്ങളനുഷ്ഠിക്കുന്ന ഈ യജ്ഞം നിങ്ങളെത്തന്നെ കുറിച്ചു സ്തുതിചെയ്യുന്നു. അതിനാൽ ധനധാതാക്കളും ജനങ്ങൾക്കു് ധനദാതാക്കളുമായ നിങ്ങൾ എപ്പോഴാണു് അന്നധനങ്ങൾ നല്കുന്നതു്.?

2 ആവാമശ്വാസശ്ശുചയഃ പയസ്പാ

വാതരംഹസോദിവ്യാസോ അത്യാഃ

മനോജുവോവൃഷണോവീതപൃഷ്ഠാ

ഏഹസ്വരാജോ അശ്വിനാവഹന്തു

അന്വയം:-

ഹേ അശ്വിനാ ശുചയഃ	— ശോഭനാശ്വയുക്തൌ, ദീപ്താഃ
പയഃ—പാഃ	— വൃഷ്ട്യുദകസ്യ പാതാരഃ
വാത—രംഹസഃ	— വായുവേഗാഃ
ദിവ്യാസഃ *അത്യാഃ*	— *ദിവിഭവാഃ അതനശീലാഃ*
മനഃ—ജുവഃ, വൃഷണഃ,	— മനോജവാഃ, വർഷകാഃ, യുവാനഃ
വീത—പൃഷ്ഠാഃ	— കാന്തപൃഷ്ഠാഃ, വപുഷ്മന്തഃ
സ്വ—രാജഃ	— സ്വയമേവരാജമാനാഃ
അശ്വാസഃ	— യുഷ്മദീയാ അശ്വാഃ
വാം ആ ഇഹ ആ വഹന്തു	— യുഷ്മാൻ അസ്മിൻ യജ്ഞേ ആനയന്തു

അർത്ഥം—വിളങ്ങുന്നവയും മഴവെള്ളം കുടിക്കുന്നവയും വായുവിന്നൊത്ത വേഗമുള്ളവയും ദ്യോവിൽ പിറന്നവയും ഗമനശീലങ്ങളും മനസ്സിന്റെ വേഗമുള്ളവയും യുവപ്രായങ്ങളും ഒത്ത മെയ്യാർന്നവയും സ്വയം ശോഭിക്കുന്നവയുമായ നിങ്ങളുടെ കുതിരകൾ നിങ്ങളെ ഈ യജ്ഞത്തിലേക്കാനയിക്കട്ടെ.

3 ആവാംരഥോവനിർന്നപ്രവത്വാ

സ്മദ്ഭിസ്രുഃപ്രവന്ധുരസ്സുവിതായഗമ്യാഃ

വൃഷ്ണസ്ഥാതാരാമനസോജവീയാ

നഹംപൂർവ്വോയജതോധിഷ്ണ്യാഃ

അന്വയം:—

ഹേ ധിഷ്ണ്യാ,	—	ധിഷ്ണ്യൌ, ഉന്നതസ്ഥാനാർഹൌ,
സ്ഥാതാരാ	—	സ്വരഥാധിഷ്ഠാതാരൌ
വാം യഃ രഥഃ	—	യുവയോഃ യോരഥോസ്തി
അവനിഃ ന പ്രവത്വാൻ	—	ഭൂമിരിവ അത്യന്ത വിസ്താരവാൻ
സു-പ്ര-വന്ധുരഃ	—	വിസ്തീർണ്ണ പുരോഭാഗഃ
വൃഷ്ണഃ	—	വർഷകസ്യാശ്വസ്യ
മനസഃ ജവീയാൻ	—	മനസോപിവേഗവാൻ
അഹം-പൂർവ്വഃ	—	അഹങ്കാരപൂർവ്വഃ
യജതഃ സുവിതായ	—	യഷ്ടവ്യഃ സരഥഃ ശോഭനഫലായ
ആ ഗമ്യാഃ	—	അസ്മദ്യജ്ഞമാഗച്ഛതു

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഉന്നത സ്ഥാനാർഹരേ, രഥാരൂഢരേ, നിങ്ങളുടെ യാതൊരു രഥമുണ്ടോ അത് ഭൂമിപോലെ പരന്ന മുൻഭാഗത്തോടുകൂടിയതാകുന്നു. പുഷ്ടിയ ചെറുപ്പമായ കുതിരയുടെ മനസ്സിനേക്കാളും വേഗമേറിയതും, 'ഞാൻ മുമ്പ് ഞാൻ മുമ്പ്' എന്ന ഊറ്റമേറിയതും, പൂജനീയവുമായ ആ രഥം ശോഭനഫലത്തിന്നായി ഈ യജ്ഞത്തിൽ വന്നുചേരട്ടെ

4 ഇഹേഹജാതാസമവാവശീതാ

മരേപസാതന്വാ ʃ ʃ നാമഭിസ്വൈഃ

ജിഷ്ണുർവ്വാമന്യസ്സുമഖസ്യസൂരി

ർദ്ദിവോഅന്യസ്സുഭഗഃപുത്രഊഹേ

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ)

ഇഹ-ഇഹ ജാതാ	—	മധ്യമോത്തമസ്ഥാനയോഃ ചന്ദ്രസൂര്യരൂപേണോല്പന്നൌ യുവാം
സം അവാവശീതാം	—	സഹസ്തുയേതേ

അരേപസാ	— ഗുരു (അഥർവ്വണസ്യ) ശിരശ്ഛേദനാദപ്യപാപൌ
തന്വാ	— ശരീരസൌന്ദര്യേണ നിമിത്തഭൂതേന
സൈ്വഃ നാമ-ഭിഃ	— നാസത്യാവിത്യാദിനാമഭിഃ (സംസ്തൂയേഥേ,)
(കിംച) വാം	— യുവയോഃ
അന്യഃ	— ഏകഃ മധ്യമസ്യാന്തരിക്ഷസ്യ പുത്രസ്ഥാനീയസ്സോമഃ
ജിഷ്ണുഃ	— ജയശീലഃ
സു-മഖസ്യ സൂരിഃ	— ശോഭനേയജ്ഞസ്യ പ്രേരയിതാസൻ
ഊഹേ	— വഹതി, വിശ്വം, ജഗദ്ധാരയതി

(ചന്ദ്രാത്മനസ്തസ്യോദയേസതിഹി ഓഷധിവനസ്പത്യാദയോ വദ്ധന്തേ)

അന്യഃ ദിവഃ പുത്രഃ	— അപരഃ ഉത്തമസ്ഥാനഃ പുത്രസ്ഥാനീയ ആദിത്യഃ
സു-ഭഗഃ	— ശോഭനരശ്മിരൂപഃ (ഊഹേ)

(കൃത്സ്നമേവം പൃഥക്ജഗന്നിർവ്വാഹകൌ മഹാനഭാവൌ യുവാം സഹസ്തൂയേഥേ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, മധ്യമോത്തമസ്ഥാനങ്ങളിൽ, അന്തരിക്ഷമധ്യത്തിലും സ്വർഗ്ഗത്തിലും സൂര്യചന്ദ്രരൂപങ്ങളിൽ ഉൽപന്നരായ നിങ്ങൾ വീണ്ടും വീണ്ടും സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നു. ഗുരുവായ അഥർവ്വാവിൻെറ ശിരസ്സ് വെട്ടിയവരായിട്ടും പാപം പററാത്ത നിങ്ങൾ, ശരീരസൌന്ദര്യം കാരണമായി (മന്ത്രോപദേശസിദ്ധിക്കുവേണ്ടി അഥർവ്വാവിൻെറ മനുഷ്യശിരസ്സ് വെട്ടിവെച്ച് കുതിരത്തല പകരം വെച്ച്, ഇന്ദ്രനാൽ ആ തല വെട്ടപ്പെട്ടപ്പോൾ, വീണ്ടും മനുഷ്യശിരസ്സ വെച്ച കഥ ഓർമ്മിയ്ക്കുക.) നാസത്യന്മാർ (അസത്യരഹിതർ, സത്യശീലർ,) മുതലായ മഹനീയ നാമങ്ങളാൽ സ്തുതിയ്ക്കപ്പെടുന്നു. നിങ്ങളിൽ ഏകൻ മധ്യമമായ അന്തരിക്ഷത്തിൻെറ പുത്രനായി, ജയശീലനായി, ശോഭനേയജ്ഞത്തിൻെറ (സൽക്കർമ്മത്തിൻെറ) പ്രേരകനായി സർവ്വജഗത്തും വഹിക്കുന്നു. (ചന്ദ്രാത്മാവായി ഉദിക്കുമ്പോഴാണല്ലൊ സസ്യവൃക്ഷാദികൾ വദ്ധിക്കുന്നത്). അപരൻ ഉത്ത

മസ്ഥാനനായി, സ്വർഗ്ഗപുത്രനായി ശോഭനരശ്മികളാകുന്ന ധനത്തോടുകൂടിയവനായി ജഗത്തു ധരിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരം മഹാനുഭാവന്മാരായ നിങ്ങൾ ചന്ദ്രസൂര്യരൂപരായി സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നു (അശ്വികൾ തന്നെയാണ് സൂര്യചന്ദ്രന്മാരെന്നും, സൂര്യനും ചന്ദ്രനുമൊന്നാണെന്നും അങ്ങിനെ തോന്നപ്പെടുന്ന നാനാത്വം ഔപാധികമാണെന്നും വരുന്നു.)

5 പ്രവാംനിചേരുഃ കകുഹോവശാം അനു
പിശങ്ഗ്രൂപസ്സദനാനിഗമ്യാഃ
ഹരീ അന്യസ്യപീപയന്തവാജൈ
ർമ്മഥ്രാരജാംസ്യശ്വിനാവിഘോഷൈഃ വ. 25

അന്വയം:—

ഹേ അശ്വിനാ, വാം — അശ്വിനൗ, യുവയോർമ്മധ്യേ ഏകസ്യ
കകുഹഃ — ശ്രേഷ്ഠഃ
പിശങ്ഗ-രൂപഃ — ഹിരണ്യരൂപഃ രഥഃ
നി-ചേരുഃ — നീചൈരുച്ചൈശ്ചരൻ സ്വസ്ഥാനാദ്ദേവയജനമുഖം ഗച്ഛൻ
വശാൻ അനു — കാമാനനുലക്ഷ്യ, യഥാകാമം (അസ്മദ്യജ്ഞാഗമനേച്ഛയാ)
സദനാനി പ്ര ഗമ്യാഃ — യജ്ഞഗൃഹാണി പ്രകർഷേണ ഗച്ഛതു
അന്യസ്യ ഹരീ — യുവയോരന്യതമസ്യാശ്വൗ
രജാംസി — ലോകാഃ, ജനാഃ, യജമാനരൂപാഃ
മഥ്രാ — പ്രമഥനേന, ആലോഡനേന നിഷ്പാദിതൈഃ
വാജൈഃ — ആമിക്ഷാദിരൂപൈരന്നൈഃ
ഘോഷൈഃ — സ്തുതിഭിഃ, ആഹ്വാനൈശ്ച
വി പീപയന്ത — വിശേഷേണ ആപ്യായയന്തി

അൎത്ഥം—അല്പയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങളിൽ ഏകൻെറ ശ്രേഷ്ഠവും സ്വൎണ്ണവൎണ്ണവുമായ തേർ സ്വസ്ഥാനത്തുനിന്നു (യാഗദേശത്തേയ്ക്കു നീച്ചോന്നത പ്രദേശങ്ങളിലൂടെ ചരിച്ചുകൊണ്ടു) കാമാനുകൂലം യാഗശാലകളിൽ വേണ്ടപോലെ എത്തട്ടെ. അപരൻെറ (സൂൎയ്യാത്മാവിൻെറ) കുതിരകളെ, യജമാനന്മാർ കടഞ്ഞും ഇളക്കിയും ഉണ്ടാക്കിയ ഉറതൈരൊത്ത അന്നങ്ങളാലും (ഹവിസ്സുകളാൽ) സ്തുതികളെക്കൊണ്ടും വിളികളെക്കൊണ്ടും വേണ്ടപോലെ വൎദ്ധിപ്പിയ്ക്കുന്നു, ഉത്സാഹിപ്പിയ്ക്കുന്നു, പോഷിപ്പിയ്ക്കുന്നു.

6 പ്രവാംശരദ്വാന്വൃഷഭോനനിഷ്ഷാട്

പൂൎവ്വീരിഷശ്ചരതിമധ്വ ഇഷ്ണൻ

ഏവൈരന്യസ്യപീപയന്തവാജൈ

വ്വേഷന്തീരൂൎദ്ധ്വാനദ്യോന ആഗുഃ

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ,) വാം—യുവയോരേകഃ മധ്യമസ്ഥാനശ്ചന്ദ്രഃ

ശരൽ—വാൻ	— ശരൽകാലവാൻ, തസ്മിൻ ഋതൌഹിചന്ദ്രഃ പ്രസന്നഃ
വൃഷഭഃ ന നിഷ്ഷാട്	— വൎഷിതാ ഇന്ദ്രഃ യഥാ ശത്രൂണാം നിസ്സാരയിതാസൻ
പൂൎവ്വീഃ ഇഷഃ	— ബഹ്വനി അന്നാനി സസ്യാദീനി
മധ്വഃ ഇഷ്ണൻ	— മധുസദൃശസ്യ ഹവിഷഃ (കൎമ്മണിഷഷ്ഠീ) ഹവിരിച്ഛൻ
പ്ര ചരതി	— പ്രകൎഷേണ ഗച്ഛതി
(തഥാ) അന്യസ്യ	— ഉത്തമസ്ഥാനസ്യാദിത്യസ്യ
ഏവൈഃ	— ഗമനൈൎന്നിമിത്തഭൂതൈഃ
(യജമാനാ ഹവിൎഭിഃ)	
വാജൈഃ പീപയന്ത	— അന്നൈഃ ആപ്യായയന്തി
(ത്വഷ്ടേനതേന പ്രേരിതാഃ)	
വേഷന്തീഃ	— വ്യാപയന്തീഃ
ഊൎദ്ധ്വാഃ	— ഉന്നതാഃ, ഉത്തീരാഃ

നദ്യഃ (ന) — നദനശീലായഥാ
നഃ ആ അഗ്മഃ — അസ്മദർത്ഥമാഗച്ഛന്തി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങളിൽ ഏകൻ, അന്തരിക്ഷമദ്ധ്യമസ്ഥനായ ചന്ദ്രൻ, ശരൽകാലപ്രധാനൻ, ആ കാലത്ത് പ്രസന്നനും സമൃദ്ധനും, ആകുന്നു. വർഷിതാവായ ഇന്ദ്രനെന്നപോലെ ശത്രുക്കളെ കീഴടക്കുന്നവനായി, പൂന്തേനൊത്ത അന്നം (ഹവിസ്സ്) ഇച്ഛിക്കുന്നവനായി, വേണ്ടപോലെ ചരിക്കുന്നു. സ്വർഗ്ഗത്തിൽ ഉത്തമസ്ഥാനത്ത് വർത്തിക്കുന്ന അന്യനെ ആദിത്യനെ, അവിടത്തെ ഉദയാസ്തമയങ്ങളായ ഗമനാഗമനങ്ങളെ മാനിച്ച്, യജമാനന്മാർ ഹവിസ്സുകളാൽ നന്നായി വൽധിപ്പിക്കുന്നു. സന്തുഷ്ടനായ അവിടുന്ന് പ്രേരിപ്പിച്ച്, പരന്നുനിറഞ്ഞ തീരങ്ങൾ കവിഞ്ഞൊഴുകുന്ന നദികൾപോലെ അവിടത്തെ രശ്മികൾ നമുക്കുവേണ്ടി വന്നുചേരുന്നു.

7 അസ്ജ്ജിവാംസ്ഥവിരാവേധസാഗീ
ബ്ബാള്ഹേ അശ്വിനാത്രേധാക്ഷരന്തീ
ഉപസ്തുതാവവതം നാധമാനം
യാമന്നയാമഞ്ഛൃണുതം ഹവംമേ

അന്വയം:—

ഹേ വേധസാ, അശ്വിനാ — വിധാതാരാവശ്വിനൗ
സ്ഥവിരാ — അത്യന്തം സ്ഥിരാ, നിത്യാ, വേദമയീ
ത്രേധാ ക്ഷരന്തീ — മന്ത്രാദിഭേദേനത്രിപ്രകാരം ഗച്ഛന്തീ (ഋഗ്യജുസ്സാമഭേദേന പ്രവഹന്തീ)
വാം ബാള്ഹേ — യുവയോഃ ദൃഢേ, സ്ഥൈര്യേ നിമിത്തഭൂതേസതി
ഗീഃ അസ്ജ്ജി — സ്തുതിരൂപാവാക്സൃജ്യതേ
(തഥാ) ഉപ-സ്തുതൗ — സ്തുതൗ സന്തൗയുവാം

നാധമാനം അവതം — അഭിമതഫലം യാചമാനം
മാം രക്ഷതം
(കിംച) യാമൻ അയാമൻ— ഗമനേ അഗമനേ (ച)
മേ ഹവം ശൃണുതം — ആഹ്വാനം ശൃണുതം

അർത്ഥം—അല്ലയോ വിധാതാക്കളായ അശ്വികളേ, നിത്യവും വേദമയവും മന്ത്രാദിഭേദംകൊണ്ടു് മൂന്നു പ്രകാരങ്ങളിൽ (ഋഗ്യജുസ്സാമഭേദങ്ങളിൽ) ഒലിച്ചു വരുന്നതും, നിങ്ങൾക്കു് സ്ഥൈര്യത്തിന്നു കാരണഭൂതവുമായ സ്തുതിവചനം ഇതാ ഉണ്ടാക്കപ്പെടുന്നു. നിങ്ങൾ ഉപാസിക്കപ്പെട്ടവരായി, അഭിമതഫലം യാചിക്കുന്ന എന്നെ രക്ഷിക്കണം. പിന്നെ പോക്കിലും വരവിലും (അസാന്നിധ്യത്തിലും സാന്നിധ്യത്തിലും) എന്റെ വിളി കേൾക്കണം.

8 ഉതസ്യാവാംരുശതോവപ്സസോഗീ
സ്ത്രിബർഹിഷിസദസിപിന്വതേനൄൻ
വൃഷാവാംമേഘോവൃഷണാപീപായ
ഗോർന്നസേകേമനുഷോദശസ്യൻ

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ,) ഉത
വാം രുശതഃ — അപിച യുവയോഃ ദീപ്തസ്യ
വപ്സസഃ — രൂപസ്യ (വ്യാപയിത്രീ)
സ്യാ ഗീഃ ത്രി-ബർഹിഷി — സ്തുതിവാക് ത്രിധാതവാസ്തീർണ്ണ ബർഹിഷ്ഷേ
സദസി നൄൻ — യാഗസദനേ കർമ്മനേതൄനസ്മാൻ
പിന്വതേ — ആപ്യായയതി
(കേന പ്രകാരേണ?)
ഹേ വൃഷണാ, — കാമാനാം വർഷിതാരൌ,
വാം മേഘഃ — യുവയോസ്വഭൂതഃ സേക്താജലദഃ
വൃഷാ — വർഷകസ്സൻ

മനുഷഃ ശേസ്യൻ	— മനുഷ്യാൻ പ്രതി പ്രയച്ഛൻ
ഗോഃ ന സേകേ	— ഗാനാനാൻ സേകേ ഉദകസ്യേവ
പിപായ	— ആപ്യായയതി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങളുടെ പ്രകാശമാനമായ രൂപത്തെ പ്രശംസിയ്ക്കുന്ന ആ സ്തുതിവാക്യ്, തൃപ്തിയായി വിരിച്ച ദർഭ്ഭ ചേന്ന യാഗശാലയിൽ കർമ്മനേതാക്കളായ ഞങ്ങളെ വർദ്ധിപ്പിയ്ക്കുന്നു. (ഏതുപ്രകാരം വർദ്ധിപ്പിയ്ക്കുന്നു?) അല്ലയോ കാമവർഷിതാക്കളേ, നിങ്ങളുടെ സ്വമായ പെയ്യുമ്പോൾ, മഴപൊഴിച്ചുകൊണ്ട്, മനുഷ്യർക്കു നിറം സസ്യാദികളെ കൊടുത്തുകൊണ്ട്, കെട്ടിനിർത്തിയാൽ നിറയുന്ന വെള്ളം പോലെ, വർദ്ധിപ്പിയ്ക്കുന്നു (ഞങ്ങളുടെ അഭീഷ്ടം വളർത്തുന്നു.)

9 യുവാം പൂഷേവാശ്വിനാ പുരന്ധി
രഗ്നിമുഷാം ന ജരതേ ഹവിഷ്മാൻ
ഹുവേ യദ്വാം വരിവസ്യാ ഗൃണാനോ
വിദ്യാമേഷം വൃജനം ജീരദാനും (വ. 25)

അന്വയം:—

ഹേ അശ്വിനാ, യുവാം	— അശ്വിനൌ
പുരം—ധിഃ പൂഷാ—ഇവ	
ഹവിഷ്മാൻ	— ബഹുപ്രജ്ഞഃ പോഷകഃ ഇവ, ഹവിര്യുക്തഃ
അഗ്നിം ഉഷാം ന	— അഗ്നിമുഷസം ച യഥാ തഥാ
ജരതേ	— സ്തൌതി
യത് വരിവസ്യാ	— യദാ വരിവസ്യയാ, പരിചര്യയാ യുക്തഃ
ഗൃണാനഃ ഹുവേ	— സ്തോതാ സ്തൌതി തദാ യജമാന ജരതേ
ഇഷം വൃജനം ജീര-ദാനും	
വിദ്യാമ	— അന്നം ബലം ജയശീലം വാ ലഭേമഹി

അത്ഥം–അല്പയോ അശ്വികളേ, ബഹുപ്രജ്ഞനും പൃഷ്ടാവെന്നപോലെ ധാരാളം ഹവിസ്സോടുകൂടിയവനുമായ യജമാനൻ അഗ്നിയെയും ഉഷസ്സിനെയുമെന്നപോലെ നിങ്ങളെ സ്തുതിയ്ക്കുന്നു. എപ്പോഠം പരിചര്യയോടുകൂടി, ആദരാചരണത്തോടുകൂടി, സ്തോതാവ് സ്തുതിയ്ക്കുന്നുവോ അപ്പോഠം യജമാനനും സ്തുതിയ്ക്കുന്നു. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങഠം നേടാവൂ.

വഗ്ഗം 27–28

1 അഭ്രൂദിദംവയുനമോഷുഭൂഷതാ
രഥോവൃഷണ്വാൻമദതാമനീഷിണഃ
ധിയംജിന്വാധിഷ്ണ്യാവിശ്പലാവസൂ
ദിവോനപാതാസുകൃതേശുചിവ്രതാ

അന്വയം:–

ഹേ മനീഷിണഃ — മനസ്വിനോമേധാവിനഃ ഋത്വിജഃ
വൃഷൺ–വാൻ — അഭിമതവഷ്ണവാൻ, അശ്വിനോശ്ഗമനസാധനഃ
രഥഃ (ആഗത ഇതി) ഇദം
വയുനം അഭ്രൽ — പ്രജ്ഞാനമുൽപന്നം
സു–കൃതേ — സുഷ്ഠുകൃതവതേമഹ്യം
(തൽസ്ഥൈൗ)
ധിയം–ജിന്വാ — കമ്മണഃ പ്രീണയിതാരൌ
ധിഷ്ണ്യാ — ധിഷണാഹൌ, സ്തുത്യൌ
വിശ്പലാവസൂ — വിശ്പലാഖ്യായാഃ ഛിന്നജംഘായാഃ ഹിരൺമയജംഘാപ്രദാനേന പാലയിതൃധനൌ
ദിവഃ നപാതാ — ആദിത്യസ്യനപ്താരൌ
ശുചി–വ്രതാ — ദീപ്തകമ്മാണാവശ്വിനൌ

ഓ സു ദ്രവത — സുഷ്ഠു ആദ്രവത, സ്തോതൄൻ അഭിമുഖാ ഭവഥ (ഓ ഇതിനി പാതദ്വയ സമുദായഃ)

(തൌ) മദത — മദയത

അർത്ഥം—മനസ്വികളായ ഋത്വിക്കുകളേ, അഭീഷ്ടങ്ങൾ വർഷിക്കുന്ന അശ്വികളുടെ വാഹനമായ തേർ എത്തി എന്നുള്ള വിവരം അറിവായിരിക്കുന്നു. അവർക്കു പ്രിയമായി നല്ലതുചെയ്യുന്ന എന്നെ, കർമ്മത്തെ കൊണ്ടാടുന്നവരും വന്ദനീയരും വിശ്പലാ എന്ന ക്ഷേത്ത്ര് മുറിഞ്ഞ കാൽക്കുട്ടിനുപകരം സ്വർണ്ണക്കാൽക്കൂട്ട് ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുത്ത രക്ഷണധനത്തോടുകൂടിയവരും ആദിത്യന്റെ പൌത്രന്മാരും ശോഭനകർമ്മാക്കളുമായ അശ്വികൾ വേണ്ടപോലെ തേരേറിവരട്ടെ. ഹർഷിക്കട്ടെ.

2 ഇന്ദ്രതമാഹിധിഷ്ണ്യാമരുത്തമാ
ദസ്രാദംസിഷ്ഠാരഥ്യാരഥീതമാ
പൂർണ്ണംരഥംവഹേഥേമധ്വആചിതം
തേനദാശ്വാംസമുപയാഥോഅശ്വിനാ

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ, യുവാം)
ഇന്ദ്ര-തമാ ഹി — ഈശ്വരതമൌ ഖലു
(തഥാ) ധിഷ്ണ്യാ — ധിഷ്ണ്യൌ, സ്തുത്യർഹൌ
മരുത്-തമാ — മനുഷ്യോപഗാമിനൌ
ദസ്രാ, ദംസിഷ്ഠാ — ദസ്രൌ, ഉപക്ഷയിതാരൌ, അതിശയകർമ്മാണൌ
രഥ്യാ, രഥി-തമാ — രഥാർഹൌ, രഥവന്തൌ, രഥനേതാരൌ
മധ്വഃ പൂർണ്ണം, ആ-ചിതം — മധുസദൃശസ്യോദകസ്യപൂരിതം സർവ്വതസ്സന്നദ്ധം
രഥം വഹേഥേ — നയഥഃ

തേന (രഥേന) ഹേ
അശ്വിനാ, — അശ്വിനൌ,
രാശ്വാംസം ഉപ യാഥഃ — യജ്ഞകർത്താരം അഭിപ്രാപ്നുഥഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ ഈശ്വരന്മാരിൽ ശ്രേഷ്ഠരാകുന്നു. പൂജാർഹരാകുന്നു, മരുത്തുക്കൾക്കൊത്ത ഗതിവേഗത്തോടുകൂടിയവരാകുന്നു, മികച്ച കർമ്മത്തോടുകൂടിയവരാകുന്നു. രഥാർഹന്മാരാകുന്നു, രഥവാന്മാരാകുന്നു, രഥനേതാക്കളിൽ മികച്ചവരാകുന്നു. തേനൊത്ത വെള്ളം എങ്ങും നിറച്ച് നിങ്ങളെത്തിയ്ക്കുന്നു. ആ രഥത്തിൽ, അല്ലയോ അശ്വികളേ, ഹവിർദ്ദാതാവായ യജമാനനെ നിങ്ങൾ പ്രാപ്രിക്കുന്നു (പ്രാപിച്ചാലും.)

3 കിമത്രദസ്രാകൃണഥഃ കിമാസാഥേ
ജനോയഃ കശ്ചിദഹവിർമ്മഹീയതേ
അതിക്രമിഷ്ടംജൂരതംപണേരസും
ജ്യോതിർവ്വിപ്രായകൃണുതംവചസ്യവേ

അന്വയം:—

ഹേ ദസ്രാ, — ദസ്രാവശ്വിനൌ,
അത്ര കിം കൃണഥഃ? — അസ്മിൻ മനുഷ്യേ (ഹവിഷോദാവാൽ) കിംകുരുഥഃ?
(തത്രൈവ) കിം
ആസാഥേ? — കിം തിഷ്ഠഥഃ?
യഃ കഃ ചിൽ ജനഃ? — ജന്മവാൻ
അഹവിഃ മഹീയതേ — യജ്ഞാർഹഹവീരഹിതഃ സ്വയംപൂജ്യതേ, നയുഷ്മാൻ പൂജയതി
(തം ജനം) അതി ക്രമിഷ്ടം — പരാഭ്രയതിഷ്ടതം
(നകേവലമതിക്രമമാത്രം
കിംതു) പണേഃ — വണിക്‌ഭൂതസ്യ, ലുബ്ധകസ്യ, അയഷ്ടുന്നസ്യ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ സമുദ്രജലരാശിയിൽ ഉറപ്പുററതും, പക്ഷിയെപ്പോലെ ആകാശഗതിയുള്ള തേരോടുകൂടിയതുമായ തോണിയെ, തുഗ്രന്റെ മകനായ ഭുജ്യു എന്ന രാജാവിനുവേണ്ടി സുഖകരമായി ഉണ്ടാക്കി. (ഉപയോഗിച്ച) നിങ്ങൾ ഏകിയ തോണിയിലാണ് ദേവന്മാരുടെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ട് ഭുജ്യുവിനെ പുറത്തുകൊണ്ടുവന്നത്. സുപതനന്മാരായ നിങ്ങൾ ഭുജ്യുവിനെ പിടിച്ചുകയററാൻ പെരുത്ത വെള്ളത്തിൽ താഴോട്ടു ചെല്ലുകയാണുണ്ടായത്. (ഭുജ്യുവിനെ സമുദ്രമധ്യത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിച്ചത് മുമ്പ് പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുണ്ട്.)

6 അവവിദ്ധംതൌഗ്ര്യമപ്സ്വ ന്ത

രനാരംഭണേതമസിപ്രവിദ്ധം

ചതസ്രോനാവോജഠലസ്യ ജുഷ്ടാ

ഉദശ്വിഭ്യാമിഷിതാഃ പാരയന്തി

അന്വയം:—

അപ്-സു അന്തഃ	—	ജലസ്യ മധ്യേ
അവ—വിദ്ധം	—	ആപസ്ഥാത് ശത്രുഭിഃ പാതിതം
അനാരംഭണേ	—	അവലംബരഹിതേ
തമസി	—	ദൃഷ്ടിശ്വാസാദിപ്രതിബന്ധകേ ജലമധ്യേ
പ്ര—വിദ്ധം തൌഗ്ര്യം	—	പ്രകർഷേണ പീഡിതം തുഗ്രപുത്രം
ജഠലസ്യ ജുഷ്ടാഃ	—	ജഠരം, അന്തർജ്ജലം പ്രാപ്താഃ (കർമ്മണി ഷഷ്ഠി) സേവിതാഃ
അശ്വി—ഭ്യാം ഇഷിതാഃ	—	പ്രേരിതാഃ
ചതസ്രഃ നാവഃ ഉത് പാരയന്തി	—	ഉത്താരയന്തി

അർത്ഥം—ജലമധ്യത്തിൽ ശത്രുക്കളാൽ കീഴ്പോട്ടു തള്ളപ്പെട്ട് അവലംബഹീനനായി, പിടികിട്ടാതെ ദൃഷ്ടിയും ശ്വാസവും മുടങ്ങി ഏററവും പീഡിതനായ തുഗ്രന്റെ മകൻ ഭുജ്യുവും

ജലമധ്യഗതരായ കൂട്ടുകാരും നിങ്ങളാൽസേവിയ്ക്കപ്പെട്ട, സഹായിയ്ക്കപ്പെട്ട. അശ്വികളാൽ അയയ്ക്കപ്പെട്ട നാലു തോണികളാണ് അവരെ കരകയററിയതു്.

7 കസ്വിദ്വൃക്ഷോനിഷ്ഠിതോമധ്യേഅർണ്ണസോ
യംതൌഗ്ര്യോനാധിതഃ പര്യഷസ്വജൽ
പർണ്ണാമൃഗസ്യപതരോരിവാരഭ
ഉദശ്വിനാഊഹഥുശ്ശ്രോമതായകം

അന്വയം:—

കഃ സ്വിൽ വൃക്ഷഃ	— കശ്ചിദനുഗ്രാഹകഃ വൃക്ഷഃ, വൃക്ഷവികാരോരഥഃ
അർണ്ണസഃ മധ്യേ	— ഉദകസ്യമധ്യേ
നിഃ—സ്ഥിതഃ	— നിശ്ചലംവർത്തമാനഃ
യം (വൃക്ഷം) തൌഗ്ര്യഃ	
നാധിതഃ	— തുഗ്രപുത്രോയാചമാനഃ
പതരോഃ—ഇവ മൃഗസ്യ	— പതനശീലസ്യമാർജ്ജയിതുഃ ഹിംസാദേശ്ശോധയിതുഃ
പരി—അസസ്വജൽ	— പരിഷ്വക്തമകരോൽ
ആ—രഭേ പർണ്ണാ	— ആലംബനായ പർണ്ണാനീവ
ഹേ അശ്വിനൌ,	
ശ്രോമതായ	— കീർത്തിമത്വായ
(യുവാം) കം ഉൽ ഊഹഥുഃ	— സുഖേന ഊർധ്വം പ്രാപയഥഃ

അർത്ഥം:—അനുഗ്രഹശീലമുള്ള ഒരു മരമുട്ടി, മരമുട്ടികൊണ്ടുണ്ടാക്കിയതേർ, ജലമധ്യത്തിൽ നിശ്ചലമായി വന്നു നില്പായി. ആ മരമുട്ടിയെ (തേരിനെ) തുഗ്രപുത്രനായ ഭുജ്യു ദീനനായാശ്രയിച്ച്, വീഴുന്ന ഒരു മൃഗം പിടുത്തം കിട്ടാൻ പുൽപടപ്പുകളെ എന്നപോലെ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു. അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങളും സൽകീർത്തിക്കുവേണ്ടി (സൽകീർത്തിഫലമായ പ്രവൃത്തി) സുഖകരമായി (അദ്ദേഹത്തെ) മേൽപ്പോട്ടുകയററി.

അസും ജുരതം — പ്രാണം അഹിംസിഷ്ടം
വിപ്രായ വചസ്യവേ — മേധാവിനേ സ്തോത്രേണ യുവാമിച്ഛതേ മഹ്യം
ജ്യോതിഃ കൃണുതം — യുഷ്മദ്യജ്ഞവിഷയജ്ഞാനം കുരുതം

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ ആ മനുഷ്യനെ എന്തു ചെയ്യുന്നു? എന്താണവിടെ നില്ക്കുന്നത്? ഏവൻ യജ്ഞഹവിസ്സ് നിങ്ങൾക്ക നല്കാതെ, നിങ്ങളെ പൂജിക്കാതെ തന്നെത്താൻ തെളിയുന്നുവോ, അവനെ കീഴമർത്തി വർത്തിച്ചാലും. കീഴമർത്തിയാൽ പോരാ പിശുക്കനായ ആ അയഷ്ടാവിന്റെ പ്രാണനെ ഒടുക്കണം. മേധാവിയും സ്തുതികൊണ്ട് നിങ്ങളെ കാമിക്കുന്നവനുമായ എനിക്ക് നിങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ച യാഗത്തിന്റെ ജ്ഞാനപ്രകാശമുണ്ടാക്കിത്തരണം.

4 ജംഭയതമഭിതോരായതശ്ശുനോ
ഹതംമൃധോവിദഥുസ്താന്യശ്വിനാ
വാചംവാചംജരിതുരത്നിനീംകൃതം
മുഭാശംസംനാസത്യാവതംമമ

അന്വയം:—

ഹേ അശ്വിനാ, രായതഃ — നിന്ദിതം ശബ്ദയതഃ
ശുനഃ — ശ്വസദൃശാൻ
അഭിതഃ ജംഭയതം — സർവ്വതഃ നാശയതം
(തഥാ) മൃധഃ ഹതം — സംഗ്രാമം കുർവ്വതഃ താൻമാരയതം
താനി വിദഥുഃ — ഹനനോപായാൻ ജാനീഥഃ
(കിംച) ജരിതുഃ — യുഷ്മാൻ സ്തോതുഃ
വാചം—വാചം — താം താം സ്തുതിലക്ഷണാം വാചം
രത്നിനീം കൃതം — സർവ്വമപിസ്തുതിം രമണീയ ഫലവതീം കുരുതം
ഹേ നാസത്യാ — സത്യഭൂതൌ യുവാം
ഉഭാ മമ ശംസം — ഉഭൌ മദീയാം സ്തുതിം
അവതം —

അൎത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നീചശബ്ദം പുറപ്പെടുവിയ്ക്കുന്ന നായ്ക്കളേപ്പോലെയുള്ളവരെ (ശത്രുക്കളെ) എമ്പാടും ഒടുക്കിയാലും. അതുപോലെ പോരിന്നു വരുന്ന അവരെ കൊന്നാലും. അവരെ കൊല്ലാനുള്ള ഉപായങ്ങൾ നിങ്ങൾ അറിയുന്നു. നിങ്ങളെ സ്തുതിക്കുന്ന എന്റെ ഓരോരോ വാക്കും (സ്തുതി മുഴുക്കെ) സൽഫലവത്താക്കി ചെയ്യണം. അല്ലയോ സത്യഭൃതരേ. നിങ്ങളിരുവരും എന്റെ ഈ സ്തുതിയെ ഫലഭൂയിഷ്ഠമായി രക്ഷിയ്ക്കണം.

5 യുവമേതം ചക്രഥുസ്സിന്ധുഷു പ്ലവ

മാത്മന്വന്തം പക്ഷിണം തൌഗ്ര്യായകം

യേനദേവത്രാമനസാനിരൂഹഥു

സ്സുപപ്ത്നീപേതഥുഃ ക്ഷോദസോമഹഃ വ. 27

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ,) യുവം

സിന്ധുഷു — യുവാം സമുദ്രോദകേഷു

ആത്മൻ-വന്തം പക്ഷിണം — ദാർഢ്യവന്തം, പക്ഷിവൽഗതിസാധനരഥവന്തം

ഏതം പ്ലവം — പ്ലുതിസാധനം നാവം

തൌഗ്ര്യായ — തുഗ്രപുത്രായ ഭുജ്യുനാമ്നേ രാജ്ഞേ

കം ചക്രഥുഃ — സുഖകരം ചക്രഥുഃ

യേന — യുഷ്മദ്ദത്തേന പ്ലവേന

ദേവ—ത്രാ മനസാ — ദേവേഷു മധ്യേ അനുഗ്രഹയുക്തയാ ബുദ്ധ്യാ

നിഃ—ഊഹഥുഃ — നിർഗ്ഗമനം കൃതഥഃ

(തഥാ) സു—പപ്ത്നി — സുപതനൌയുവാം

മഹഃ ക്ഷോദസഃ പേതഥുഃ — മഹതഃ ഉദകസ്യ അധഃ പതഥ (ഉത്തരീതും)

8 തദ്വാന്നരാനാസത്യാവനുഷ്യാ

ദ്യദ്വാംമാനാസഉചഥമവോചൻ

അസ്മാദദ്യസദസസ്സോമ്യാദാ

വിദ്യാമേഷംവൃജനംജീരദാനും വ 28

അന്വയം:—

ഹേ നരാ, നാസത്യൌ, — നേതാരൌ സത്യഫലാവശ്വിനൌ
വാം (പ്രതി) മാനാസഃ — അസ്മദീയാഹോത്രാദയഃ
യൽ ഉചഥം അവോചൻ — സ്തോത്രമകുർവ്വൻ
തൽ വാം അനു സ്യാൽ — താദൃശം സ്തോത്രം യുവാം ആനന്ദവത്തു
അദ്യ അസ്മാൽ — അസ്മിൻ പ്രധാന യാഗദിനേ അസ്മാഭിഃ ക്രിയമാണാൽ
സദസഃ സോമ്യാൽ — സദസ്സംബന്ധിനഃ, സോമയാഗസമ്പാദനാൽ
ആ (പ്രീണയതം)
ഇഷം വൃജനം ജീര-ദാനും
വിദ്യാമ — അന്നംബലം ജയശീലംവയം ലഭേമഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ നേതാക്കളും സത്യഫലന്മാരുമായ അശ്വികളേ, നിങ്ങളെക്കുറിച്ച് ഞങ്ങളുടെ ഹോതാക്കൾ മുതലായവർ യാതൊരു സ്തോത്രം ചൊല്ലിയോ, അതു നിങ്ങൾ ആനന്ദിപ്പിക്കട്ടെ, നിങ്ങൾക്കാനന്ദകരമായി ഭവിക്കട്ടെ, സ്വീകരിച്ചാലും. പ്രധാന യാഗദിനമായ ഇന്ന് ഞങ്ങളാൽ ചെയ്യപ്പെടുന്ന സദസ്സു സംബന്ധിച്ച സോമയാഗസംഭാരത്താൽ നിങ്ങൾ പൂർണ്ണമായി സന്തോഷിക്കണം. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾ നേടാവൂ.

വർഗ്ഗം —29—

1 തംയുഞ്ജാഥാം മനസോയോജവീയാ
ത്രിവന്ധുരോ വൃഷണായസ്ത്രിചക്രഃ
യേനോപയാഥസ്സുകൃതോ ദുരോണം
ത്രിധാതുനാപതഥോവിന്നപർണൈഃ

അന്വയം:—

ഹേ വൃഷണാ, — കാമാനാം വർഷകൌ, യുവാം
യഃ (രഥഃ) മനസഃ
ജവീയാൻ ത്രി–വന്ധുരഃ — മനോവേഗവാൻ ത്രിപ്രകാര രഥിസ്ഥാനഃ
യഃ (ച) ത്രി–ചക്രഃ — ചക്രത്രിതയോപേതഃ
യേന (രഥേന) സു–കൃതഃ
ദുരോണം — ശോഭനസോമാഖ്യ കർമ്മവതോയജമാനസ്യയാഗഗൃഹം
ഉപ—യാഥഃ — ഉപഗച്ഛഥഃ
ത്രി–ധാതുനാ — സുവർണ്ണരജതതാമ്രധാതുത്രയോപേതേന യേന രഥേന
വിഃ ന പർണൈഃ — പക്ഷീ പക്ഷൈഃ യഥാ ശീഘ്ര മയതേന ഗച്ഛതി തദ്വൽ
പതഥഃ — ഗച്ഛഥഃ
തം (രഥം) യുഞ്ജാഥാം

അർത്ഥം—അല്ലയോ കാമവർഷകരേ, മനസ്സിന്റെ വേഗമുള്ള യാതൊരു തേർ മൂന്ന് ഇരിപ്പിടങ്ങളോടുകൂടിയതാണോ, ഏതു തേർ മൂന്നു ചക്രങ്ങളുള്ളതാണോ, ഏതു തേരിനാൽ നിങ്ങൾ സോമയാഗം ചെയ്യുന്ന സല്ക്കർമ്മിയുടെ ശാലയിൽ എത്തുന്നുവോ, സ്വർണ്ണം, വെള്ളി, ചെമ്പ് എന്നീ മൂന്നു ധാതുക്കളോടുകൂടിയ ഏതു തേരിൽ നിങ്ങൾ പക്ഷികൾ ചിറകുകളാലെന്നപോലെ വേഗത്തോടുകൂടി വരുന്നുവോ, ആ തേർ പൂട്ടിയാലും.

2 സുവൃദ്രഥോവർത്തതേയന്നഭിക്ഷാം
യത്തിഷ്ഠഥഃ ക്രതുമന്താനുപൃക്ഷേ
വപുർവ്വപുഷ്യാസചതാമിയംഗീ
ർദ്ദിവോദുഹിത്രോഷസാ സചേഥേ

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ,
യുവയോഃ) രഥഃ സു-വൃത് — ശോഭനവർത്തനഃ
യൻ ക്ഷാം അഭി വർത്തതേ — ദേവയജനഭൂമിം പ്രതിഗച്ഛൻ വർത്തതേ
യത് ക്രതു-മന്താ — യം രഥം കർമ്മവന്തൌ
പൃക്ഷേ അനു തിഷ്ഠഥഃ — ഹവിഷിനിമിത്തഭൂതേസതി, അധി ആശ്രയഥഃ
(താദൃശോ രഥോ ദേവയജനം പ്രതി ആഗതഃ)
(അനന്തരം) വപുഷ്യാ — യുഷ്മച്ഛരീരവർദ്ധിനീ
ഇയം ഗീഃ — ഇദാനീം ക്രിയമാണാ സ്തുതി രൂപാവാക്
വപുഃ സചതാം — സേവതാം
(യുവാംച) ദിവഃ ദുഹിത്രാ — ദ്യുലോകസ്യ ദുഹിതൃസ്ഥാനീയയാ
ഉഷസാ സചേഥേ — ഉഷോദേവതയായജ്ഞം സങ്ഗച്ഛേഥേ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങളുടെ തേർ നന്നായി പ്രവർത്തിച്ചുകൊണ്ട് ദേവയജനസ്ഥാനത്തെത്തുന്നു. ഏതു തേരിൽ കർമ്മവാന്മാരായ നിങ്ങൾ ഹവിസ്സിന്നായിക്കൊണ്ട് കയറുന്നുവോ, ആ തേരിതാ യാഗഭൂമിയിലെത്തിക്കഴിഞ്ഞു. നിങ്ങളുടെ ശരീരം (മഹത്വം മാത്രമല്ല ഭൌതികശരീരംകൂടി) വളർത്തുന്നതും, ഞങ്ങളിപ്പോൾ ചൊല്ലുന്നതുമായ സ്തുതിവചനം നിങ്ങളുടെ ശരീരത്തെ സേവിക്കട്ടെ, ഉപചരിക്കട്ടെ. നിങ്ങൾ

ദ്യുലോകപുത്രിയുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള ഉഷസ്സിനോടൊപ്പമാണ
ല്ലൊ യജ്ഞത്തിന്ന് വന്നുചേരുന്നത്. (ഉഷഃ കാലത്താണ്
അശ്വികൾക്കുള്ള ആഹുതി)

3 ആതിഷ്ഠതംസ്വവൃതംയോരഥോവാ
മനുവ്രതാനിവർത്തതേഹവിഷ്മാൻ
യേനനരാനാസത്യേഷയധ്യൈ
വർത്തിര്യാഥസ്തനയായത്മനേച

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ) വാം — യുവാം
സു-വൃതം ആ തിഷ്ഠതം — രഥമാശ്രയതം
യഃ രഥഃ ഹവിഷ്മാൻ — ഹവിഷ്മതഃ യജമാനസ്യ (ഷഷ്ഠ്യർത്ഥപ്രഥമാ)
വ്രതാനി അനു വർത്തതേ — അനുകൂലം വർത്തതേ
യേന (രഥേന) ഹേ നരാ
നാസത്യാ — നേതാരൌ, അസത്യരഹിതൌ യുവാം
ഇഷയധ്യൈ — യജ്ഞം പ്രാപ്തുമിച്ഛതം
(തേനരഥേന) വർത്തിഃ — ഗൃഹം, യജ്ഞഗൃഹം
തനയായ ത്മനേ ച — പുത്രലാഭായ, ആത്മഹിതായ ച
യാഥഃ — ആഗച്ഛഥഃ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നന്നായി വർത്തിക്കുന്ന തേരിൽ നിങ്ങൾ കയറിയാലും. ഏതു തേർ ഹവിസ്സേന്തിയ യജമാനന്റെ കർമ്മങ്ങളെ അനുകൂലിച്ച് വർത്തിക്കുന്നുവോ, ഏതു തേരിനാൽ, നേതാക്കളും സത്യശീലരുമായ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ യജ്ഞത്തിന്നെത്തിച്ചേരുവാനിച്ഛിക്കുന്നുവോ, ആ തേരിൽ ഞങ്ങൾക്ക് സന്താനലാഭത്തിന്നായും ആത്മശ്രേയസ്സിന്നായും യാഗശാലയിൽ വന്നരുളുന്നു. (വന്നരുളിയാലും.)

4 മാവാംവൃകോമാവൃകീരാദധർഷീ
നാപരിവർക്തമുതമാതിധക്തം
അയംവാം ഭാഗോനിഹിത ഇയംഗീ
ർദ്രസ്രാവിമേവാം നിധയോ മധൂനാം

അന്വയം:—

ഹേ ദസ്രൌ, വാം	— ശത്രുഹന്താരൌ, യുവയോരനുഗ്രഹാത്
വൃകഃ മാ ആ ദധർഷീത്	— ഹിംസകഃ അരണ്യശ്വാദിഃ മാം ധർഷണം മാ കാർഷുഃ
(തഥാ) വൃകീഃ മാ (ദധർഷീത്)	
(തഥായുവാം) മാ പരി വർക്തം	— മാം പരിതോമാവജ്ജയതം
ഉത മാ അതി ധക്തം	— അസ്മാനതിക്രമ്യ അന്യസ്മൈമാദത്തം
വാം അയം ഭാഗഃ നി–ഹിതഃ	— യുവയോരർത്ഥായ ഭജനീയോ ഹവിരംശഃ അർപ്പിതഃ,
(തഥാ) ഇയം ഗീഃ	— സ്തുതിരൂപാവാഗപി (നിഹിതാ)
വാം ഇമേ	— യുവാഭ്യാം ഇമാനി
മധൂനാം നി–ധയഃ	— സോമരസാനാം നിധാനാനി നിഹിതാനി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ശത്രുഹന്താക്കളേ, നിങ്ങളുടെ അനുഗ്രഹത്താൽ ഞങ്ങളെ ചെന്നായ മുതലായ ഹിംസ്രജീവി ആക്രമിക്കരുത്. പെൺചെന്നായയും ആക്രമിക്കരുത്. അതുപോലെ നിങ്ങൾ ഞങ്ങളെ എന്നും വിട്ടുകളയരുത്. ഞങ്ങളെ കവിച്ച്, അന്യന് കൊടുക്കരുത്. നിങ്ങൾക്ക് വേണ്ടി ഇതാ ഹവിർഭാഗം വച്ചിരിക്കുന്നു സ്തുതിരൂപമായ വാക്കും (സ്തോത്രവും) അർപ്പിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു. നിങ്ങൾക്കായി സോമ

രസങ്ങളുടെ നിധികരം ഒരുക്കിയിരിയ്ക്കുന്നു. (ഇവിടെ ചെന്നായയും പെൺചെന്നായയും എന്ന് പറഞ്ഞത് മനസ്സിൽ പൊങ്ങിവരുന്ന ക്രൂരവിചാരങ്ങളാവാം.)

5 യുവാംഗോതമഃപുരുമീള്ഹോഅത്രി
ദ്ദസ്രാഹവതേവസേഹവിഷ്മാൻ
ദിശംനദിഷ്ടാമൃജൂയേവയന്താ
മേഹവംനാസത്യോപയാതം

അന്വയം:—

ഹേ ദസ്രാ നാസത്യാ
യുവാം — ദസ്രൌ, സത്യശീലാവശ്വിനൌ യുവാം
ഗോതമഃ പുരു—മീള്ഹഃ
അത്രിഃ (ച) — ഋഷയഃ
യന്താ ഋജൂയാ—ഇവ
ദിഷ്ടാം ദിശം ന — അധ്വഗാമീ ഋജുഗാമിനം, മാർഗ്ഗജ്ഞം ഗന്തവ്യാംദിശംപ്രതി യഥാ ആഹ്വയതി തദ്വൽ
(ഏകൈകഃ) ഹവിഷ്മാൻ
(സൻ) അവസേ ഹവതേ — രക്ഷണായാഹ്വയതി
(ഏവമഹമപ്യാഹ്വയാമി)
മേ ഹവം ഉപ ആ യാതം — ആഹ്വാനമാലക്ഷ്യ ഉപഗച്ഛതം

അർത്ഥം—അല്ലയോ ശത്രുഹന്താക്കളും സത്യശീലരുമായ അശ്വികളേ, മഹർഷിമാരായ ഗോതമനും പുരുമീഢനും അത്രിയും, വഴിപോക്കൻ നേർവഴിയ്ക്കു പോകുന്ന, വഴിയറിയുന്നവനോട് തങ്ങൾക്ക് പോകേണ്ടും ദിക്കിനെപ്പററി വിളിച്ചു ചോദിക്കുന്നപോലെ, ഓരോരുത്തരായി ഹവിസ്സേന്തിക്കൊണ്ട് നിങ്ങളെ രക്ഷണത്തിന്നായി വിളിക്കുന്നു. അപ്രകാരം ഞാനും വിളിക്കുന്നു. ആ വിളികേട്ട് അടുത്തണഞ്ഞാലും.

6 അതാരിഷ്മതമസസ്പാരമസ്യ
പ്രതിവാംസ്തോമോഅശ്വിനാവധായി
ഏഹയാതംപഥിഭിർദ്ദേവയാനൈ
ർവ്വിദ്യാമേഷംവൃജനംജീരദാനം വ 29

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ യുവയോഃ പ്രസാദാൽ)
അസ്യ തമസഃ പാരം — തമസഃ ഹേതോഃ ദുഃഖസ്യ പര്യന്തഭൂമിം
അതാരിഷ്മ — ഉത്തീർണ്ണാസ്മഃ
ഹേ അശ്വിനൌ, വാം
പ്രതി സ്തോമഃ — സ്തോത്രം
അധായി — അകാരി
(യുവാം) ദേവ–യാനൈഃ
പഥി–ഭിഃ — ദേവഗന്തവ്യൈർമാർഗ്ഗൈഃ
ഇഹ ആ യാതം — ആഗച്ഛതം
ഇഷം വൃജനം ജീര–ദാനം
വിദ്യാമ — അന്നം ബലം ജയശീലം വയം ലഭേമഹി

അർത്ഥം–അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങളുടെ പ്രസാദത്താൽ ഈ ഇരുട്ടിന്റെ വീർപ്പു മുട്ടിക്കുന്ന സംസാര ദുഃഖത്തിന്റെ കരകടത്തി ഞങ്ങളെ ഉദ്ധരിച്ചാവൂ. അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങളെക്കുറിച്ച് സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്നു. നിങ്ങൾ ദേവന്മാരുടെ ഗമനമാർഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ ഇവിടെ വന്നുചേർന്നാലും. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾ നേടാവൂ.

നാലാമധ്യായം സമാപ്തം

അദ്ധ്യായ പീഠിക

അഷ്ടകം—2 അദ്ധ്യായം—5

1–ാം വർഗ്ഗം അശ്വികം ദേവത. 2–ം, 3–ം, ദ്യാവാപൃഥിവികം,—ദ്യോവിൻെറയും ഭൂവിൻെറയും മഹത്വവും അവർ മനുഷ്യരെ അനുഗ്രഹിയ്ക്കുന്നതും ചമല്ക്കാരത്തോടും അനുഭവവേദ്യതയോടും ഇതിൽ വർണ്ണിയ്ക്കുന്നു. 4–ം, 5–ം വിശ്വദേവകം. 6–ം, 7–ം വർഗ്ഗങ്ങളിൽ അന്നമാണ് ദേവത. സർവ്വാകർഷകവും സർവ്വാശ്രയവുമായ അന്നത്തെ ദേവതാത്വം കല്പിച്ച് സ്തുതിയ്ക്കുന്നു. 8–9–ആപ്രീസൂക്തം—അഗ്നിയുടെ വിവിധാകൃതികൾ പൂണ്ട ദേവീദേവന്മാർ സ്തുതിയ്ക്കപ്പെടുന്നു. 10–11–ആഗ്നേയം. ഇതിൽ 1–ാം മന്ത്രം ആക്കമെന്നും ജപിച്ചുപാസിയ്ക്കാവുന്നതത്രെ. മററു മന്ത്രങ്ങളും അഗ്നിയെ പരമേശ്വരനായും യജ്ഞാത്മാവായും പ്രതിപാദിയ്ക്കുന്നു. 12–13 ബൃഹസ്പതി ദേവത. വേദത്തിൽ ബൃഹസ്പതി ദേവഗുരുവായിട്ടല്ല, മന്ത്രങ്ങൾക്കധിപതിയായിട്ടാണ് പറയപ്പെടുന്നതു്. 14–15–16 വർഗ്ഗങ്ങളെ വിഷഘ്നോപനിഷത്തെന്നു പറയുന്നു. വിഷബാധിതനൊ, വിഷബാധിതനെ ഉദ്ദേശിച്ച് മററൊരാളൊ ഈ സൂക്തം ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം ജപിച്ചാൽ വിഷമിറങ്ങുമെന്ന് പ്രമാണം. പലപല വിഷജന്തുക്കളെയും ഇതിൽ എടുത്തുപറയുന്നു. 17–18–19. അഗ്നി ദേവത. ഓരോ ദേവനും അഗ്നിയാണെന്നുപറയുന്നു. നാനാത്വത്തിലേകത്വം ഇതിൽ സ്പഷ്ടമാക്കിയിരിയ്ക്കുന്നു. വേദത്തിലെ ബഹുദേവത്വം ഏകത്വത്തിൽ നാനാത്വം മാത്രമാണെന്ന് ഈ സൂക്തം പ്രകടമാക്കുന്നു. 20–21–വീണ്ടും അഗ്നിദേവതാകം. 22–23–വീണ്ടും ആപ്രീസൂക്തം, അഗ്നിയുടെ വിവിധ രൂപങ്ങളെ പ്രതിപാദിയ്ക്കുന്നു. 24 മുതൽ 29 കൂടി അഗ്നിതന്നെ ദേവത.

അ 2—അധ്യായം 6—വർഗ്ഗം 1

അഗസ്ത്യഃ ഋഷിഃ ത്രിഷ്ടുപ് ഛന്ദഃ അശ്വിനൌ ദേവതാ

1 താവാമദ്യതാവപരം ഹുവേമ
ഉച്ഛന്ത്യാമുഷസി വഹ്നിരുക്ഥൈഃ
നാസത്യാകുഹചിത്സന്താവര്യോ
ദിവോനപാതാസുദാസ്തരായ

അന്വയം:—

താ വാം	— തൌ, രക്ഷകത്വേന പ്രസിദ്ധൌ യുവാം
അദ്യ ഉഷസി, ഉച്ഛന്ത്യാം	— തമോവിവാസയന്ത്യാം സത്യാം
ഹുവേമ	— അസ്മിൻ യാഗദിനേ ആഹ്വയാമഃ
(തഥാ) അപരം തൌ	— അപരസ്മിൻ ദിനേ ആഹ്വയാമഃ
ഹേ നാസത്യൌ, ദിവഃ	
നപാതാ	— ദ്യുലോകസ്യ നപ്തൃസ്ഥാനീയൌ
കുഹ ചിത് സന്തൌ	— കുത്രചിദ്ദേശേ വർത്തമാനൌ യുവാം
വഹ്നിഃ അര്യഃ	— സ്തുതേർവ്വോഢാ, ഈരയിതാ ഈശ്വരഃ ഹോതാഽഹം
സുദാഃ—തരായ	— അത്യർത്ഥം ശോഭനഹവിർദ്ദാത്രേ യജമാനായ, തദർത്ഥം
ഉക്ഥൈഃ	— ശസ്ത്രൈഃ ഹുവേമ

(ആഖ്യാതം പദം ഏകവചനത്വേനനേതവ്യം)

അർത്ഥം—രക്ഷകത്വംകൊണ്ട് പ്രസിദ്ധരായ നിങ്ങളെ ഉഷസ്സിൽ ഇരുട്ടകലുമ്പോൾ, യാഗദിനമായ ഇന്ന് വിളിക്കുന്നു. നാളെയും വിളിക്കുന്നു. അല്ലയോ സത്യശീലരേ, ദ്യുലോകത്തിന്റെ പൌത്രന്മാരേ, നിങ്ങളെവിടെ വർത്തിക്കുന്നവരായാലും സ്തുതികളേന്തി, സ്തുതികളുടെ നാഥനായി ഹോതാവായ ഞാൻ, ഏററവും നല്ല ഹവിസ്സേകുന്ന യജമാനന്നുവേണ്ടി, ശസ്ത്രമന്ത്രങ്ങളാൽ നിങ്ങളെ വിളിക്കുന്നു.

2 അസ്മേഊഷുവൃഷണാമാദയേഥാ

മുൽപണീഹതമൂൎമ്യാമദന്താ ।

ശ്രുതംമേഅച്ഛോക്തിഭിർമ്മതീനാ

മേഷ്ടാനരാനിചേതാരാചകൎണ്ണൈഃ ॥

അന്വയം:—

ഹേ വൃഷണാ, — കാമാനാം വൎഷകൌ, യുവാം

അസ്മേ ഉ സു മാദയേഥാം — അസ്മാസ്വേവത്രുപ്യതം അസ്മഭ്യമഭിമതം തൎപ്പയതം

(തഥാ) പണീൻ

ഉൽ ഹതം — വണിജഃ, ലുബ്ധകാൻ, അയഷ്ട്രൻ, ഉന്മൂല്യനാശയതം

ഊൎമ്യാ മദന്താ — അസ്മദീയേന സോമേന മാദ്യന്തൌ, യുവാം

മേ അച്ഛോക്തി—ഭിഃ — മമ ആഭിമുഖ്യകരൈഃ വേദവാക്യൈരചിതാഃ

മതീനാം — സ്തുതീഃ (കൎമ്മണി ഷഷ്ഠീ)

കൎണ്ണൈഃ ശ്രുതം — ശ്രോത്രൈഃ ശൃണുതം

ഹേ നരാ, ഏഷ്ടാ — നേതാരൌ, യുവാം ഖലു അന്വേഷ്ടാരൌ

(തഥാ) നി—ചേതാരാ ച — ലബ്ധാനാം താസാം സ്തുതീനാം സഞ്ചയകൎത്താരൌച (ശൃണുതം)

അൎത്ഥം—അല്ലയോ കാമവൎഷകരേ, നിങ്ങൾ ഞങ്ങളിൽ തന്നെ സംതൃപ്തരാവണം, അഭിമതമരുളി ഞങ്ങളെ തൃപ്തരാക്കണം അതുപോലെ, പിശുക്കന്മാരും, യാഗകൎമ്മം ചെയ്യാത്തവരുമായവരെ ഉന്മൂലം നശിപ്പിക്കണം. ഞങ്ങളുടെ സോമത്താൽ ഹൎഷിക്കുന്നവരായി, നിങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ചു ചൊല്ലുന്ന വേദാന്തൎഗ്ഗതങ്ങളായ സ്തുതികളെ ചെവികളാൽ കേൾക്കണം. നേതാക്കളായ നിങ്ങൾ ആ സ്തുതികളെ അന്വേഷിച്ചു നടക്കുന്നവരും ലഭിച്ച സ്തുതികളെ സമാഹരിക്കുന്നവരുമായി കേൾക്കണം.

3 ശ്രിയേപൂഷന്നിഷുകൃതേവദേവാ
നാസത്യാവഹതുംസൂര്യായാഃ
വച്യന്തേവാം കകുഹാ അപ്സുജാതാ
യുഗാജൂർണ്ണേവവരുണസ്യ ഭൂരേഃ

അന്വയഃ:—

ഹേ പൂഷൻ, — പോഷക, സൂര്യ-ഏതച്ചന്ദ്രസ്യാപ്യുപലക്ഷണം, സൂര്യാചന്ദ്രമസോരേവാശ്വിത്വാത്. അതഃ ഹേ പോഷകാവശ്വിനൌ,
നാസത്യാ, ദേവാ — അസത്യരഹിതൌ, ദേവൌ, യുവാം
ശ്രിയേ — ശ്രേയസേ, ശസ്ത്രസ്യ കന്യായാശ്ച ലാഭായ
ഇഷുകൃതാ-ഇവ — (ഇവശബ്ദഏവാർത്ഥേ) ഇഷുവച്ഛീഘ്രഗാമിനൌ കൃതാവേവ സന്തൌ
സൂര്യായാഃ — ഏതന്നാമികായാഃ സവിതുഃ പുത്ര്യാഃ (കർമ്മണി ഷഷ്ഠീ) സൂര്യാം
വഹതും — ധാരയിതും ആജിം ഉദജയതാം
അപ്-സു ജാതാഃ — കർമ്മസുസമ്പാദിതാഃ
കകുഹാഃ — ശസ്ത്രരൂപാസ്തുതയഃ
ഭൂരേഃ — അവിച്ഛിന്ന പ്രവാഹസ്യ
വരുണസ്യ — ഫലപ്രതിബന്ധക പാപനിവാരകസ്യ യാഗസ്യ സിദ്ധ്യർത്ഥം
വാം (പ്രതി) വച്യന്തേ (ഹോത്രാദിഭിഃ) യുവാമേവയാഗകാലേ ശസ്ത്രഗതമന്ത്രൈഃ സ്തുവന്തി,)
(യുഗാ ജൂർണ്ണാ-ഇവ — ജൂർണ്ണാനി യുഗാനീവ (പുരാതനാ യാഗകാലാഃ യഥാ തഥാ അദ്യതനാ അപിയുവാമേവ സ്തുവന്തി)

അർത്ഥം—ഇവിടെ ഒരു കഥ സൂചിതമായിരിക്കുന്നു. സവിതാവു് തൻെറ പുത്രി സൂര്യയെ വിവാഹം ചെയ്തുകൊടുപ്പാൻ ദേവന്മാരെ വിളിച്ചുവരുത്തി, സാമർത്ഥ്യപരീക്ഷയ്ക്കായി ഒരു പന്തയം നിശ്ചയിച്ചു. അതിൽ ജയിക്കുന്നവർക്കു് സൂര്യയെയും ആയിരം ഋക്കുള്ള ശസ്ത്രവും കിട്ടും. അതിലാദ്യം അഗ്നി ജയിച്ചു. അഗ്നിയെതള്ളി ആയിരം ഋക്കുള്ള ശസ്ത്രത്തെയും കന്യകയെയും അശ്വികൾ നേടി. അഗ്നിക്കും പിന്നെ ജയിച്ച ഇന്ദ്രനും ഉഷസ്സിനും ആയിരം ഋക്കുകളിൽ നിന്നു് ചിലചില ഭാഗങ്ങൾ കൊടുത്തു് അശ്വികൾ സൂര്യയെ സ്വന്തം തേരിൽ കയററി.

അല്ലയോ പോഷകരായ അശ്വികളേ, (അശ്വികൾ സൂര്യചന്ദ്രന്മാരെന്നു് ഐതരേയ ബ്രാഹ്മണം). സത്യശീലരേ, ദേവന്മാരേ, നിങ്ങൾ ശ്രേയസ്സിനുവേണ്ടി, ആയിരം ഋക്കടങ്ങുന്ന ശസ്ത്രത്തിൻെറയും കന്യകയുടെയും ലബ്ധിക്കായി, അമ്പുകൾ പോലെ സ്വയം വേഗവാന്മാരായി, സൂര്യപുത്രിയായ സൂര്യയെ ലഭിക്കുവാനായി, പന്തയത്തിൽ ജയിച്ചു. കർമ്മജാതന്മാരായ (യാഗാദികർമ്മങ്ങളിൽ നിന്നു് ഉൽപത്തിയോടുകൂടിയ) നിങ്ങളെ മുടക്കം കൂടാതെ മുറയ്ക്കു നടക്കുന്നതും, സൽകർമ്മഫലങ്ങളെ പ്രതിബന്ധിക്കുന്ന പാപങ്ങളകററുന്നതുമായ (ഈ) യാഗത്തിൽ ശസ്ത്രരൂപങ്ങളായ സ്തോത്രങ്ങളാൽ ഹോതാവു മുതലായവർ സ്തുതിക്കുന്നു. കഴിഞ്ഞുപോയ യാഗകാലങ്ങളെന്നപോലെ ഇന്നുള്ള യാഗാവസരങ്ങളിലും നിങ്ങളെ സ്തുതിക്കുന്നു

4 അസ്മേസാവാം മാധ്വീരാതിരസ്തു
സ്തോമം ഹിനോതം മാന്യസ്യകാരോഃ
അനുയദ്വാം ശ്രവസ്യാസുദാനൂ
സുവീര്യായ ചർഷണയോമദന്തി

അന്വയം:—

ഹേ മാധ്വീ,	— മധുപൂർണ്ണപാത്രയുക്താ വശ്വിനൌ
വാം സാ രാതിഃ	— യുവയോസ്സംബന്ധി പ്രസിദ്ധം ദാനം
അസ്മേ അസ്തു	— അസ്മാകം ഭവതു
(തദർത്ഥം) മാന്യസ്യ കാരോഃ	— മനനീയസ്യ സ്തോതുഃ അഗസ്ത്യസ്യ
സ്തോമം ഹിനോതം	— സ്തുതിം പ്രീണയതം
ഹേ സു—ദാനൂ, വാം	— ശോഭനഫലദാനൌ, യുവാം
ശ്രവസ്യാ	— കീർത്തിരിച്ഛയാ
യത് സു—വീര്യായ	— യസ്മാത് ശോഭനബലായ
ചർഷണയഃ	— ഋത്വിഗ്രൂപാമനുഷ്യാഃ
അനു മദന്തി	— യുവാഭ്യാം സഹസ്വയമനു ക്രമേണമാദ്യന്തി

അർത്ഥം—തേൻ നിറഞ്ഞ പാത്രങ്ങളോടുകൂടിയ അശ്വികളേ, നിങ്ങളുടെ പ്രസിദ്ധമായ ദാനം ഞങ്ങൾക്ക് കിട്ടുമാറാകട്ടെ. അതിന്നുവേണ്ടി ഗണനീയനായ, സ്തോതാവായ അഗസ്ത്യൻെറ സ്തുതിയെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടാലും. ശോഭനഫലദാതാക്കളേ, കീർത്തിയിലുള്ള ഇച്ഛകൊണ്ട് നല്ല ബലത്തിന്നായി ഋത്വിക്കുകളായ മനുഷ്യർ നിങ്ങളോടൊപ്പം ക്രമത്തിൽ സ്വയം ഹർഷിക്കുന്നു.

ഏഷവാംസ്തോമോഅശ്വിനാവകാരി
മാനേഭിർമ്മഘവാനാസുവൃക്തി
യാതംവർത്തിസ്തനയായത്മനേ
ചാഗസ്ത്യേനാസത്യാമദന്താ

അന്വയം:—

ഹേ മാധ്വി—വാനാ,

അശ്വിനൌ, വാം	— ഹവിർല്ലക്ഷണാന്നവന്താവശ്വിനൌ, യുവാം
മാനേഭിഃ	— മാനൈഃ. ഹവിഷ്പ്രദാനൈസ്സഹിതഃ
ഏഷഃ സ്തോമഃ	— സ്തോത്രം
സു–വൃക്തി അകാരി	— സുഷ്ഠുപാപവർജ്ജനം യഥാഭവതി തഥാകൃതഃ
ഹേ നാസത്യാ, അഗസ്ത്യേ—	അസത്യരഹിതൌയുവാം ഏതന്നാമ്നിമയി
മദന്താ	— മാദ്യന്തൌസന്തൌ
തനയായ ത്മനേ ച	— പുത്രാദിലാഭായ ആത്മഹിതായ ച
വർത്തിഃ യാതം	— യജ്ഞസംബന്ധിഗൃഹം പ്രാപ്നുതം

അർത്ഥം–അല്ലയോ ഹവിരന്നവാന്മാരായ അശ്വികളേ, നിങ്ങാംക്ക് ഹവിർദ്ദാനത്തോടുകൂടി പാപമകററുന്ന സ്തോത്രം ചൊല്ലപ്പെട്ടു അല്ലയോ സത്യശീലരേ, നിങ്ങാം അഗസ്ത്യനായ എന്നിൽ ഹൃഷ്ടരായി സന്താനലാഭത്തിന്നും ആത്മഹിതത്തിന്നും ആയി യജ്ഞം സംബന്ധിച്ച (അഗ്നിഹോത്രം രക്ഷിച്ചുവരുന്ന) ഗൃഹത്തിൽ വന്നാലും.

6 അതാരിഷ്മതമസസ്പാരമസ്യ
പ്രതിവാം സ്തോമോ അശ്വിനാവധായി
ഏഹയാതം പഥിഭിർദ്ദേവയാനൈ
ർവ്വിദ്യാമേഷം വൃജനംജീരദാനം (വ. 1)

അന്വയം:—

ഇതു് കഴിഞ്ഞസൂക്തത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

വർഗ്ഗം—2—3. ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ ദേവതാ

1 കതരാപൂർവ്വാകതരാപരായോഃ
കഥാജാതേ കവയഃ കോവിവേദ
വിശ്വംത്മനാബിഭൃതോയദ്ധനാമ
വിവർത്തതേ അഹനീചക്രിയേവ

അന്വയം:—

അയോഃ	— ഏതയോർദ്യാവാ പൃഥിവ്യോർമ്മദ്ധ്യേ
കതരാ പൂർവ്വാ?	— പൂർവ്വമുൽപന്നാ?
കതരാ (വാ) അപരാ?	— പശ്ചാൽഭാവിനീ?
(തഥാ) കഥാ ജാതേ?	— കേനഹേതുനാ ഉൽപന്നേ?
ഹേ കവയഃ	— ക്രാന്തദർശിനഃ, അതീന്ദ്രിയ ജ്ഞാനാഃ യൂയം വദത
കഃ വി വേദ?	— പൌർവ്വാപര്യം കാരണം ച വിവിച്യ കഃ ജാനാതി? ന കോപിജ്ഞായതേ
യൽ ഹ നാമ വിശ്വം	— യസ്മാൽ ഖലു ഹേതോഃ പ്രസിദ്ധം കൃത്സ്നമപി ജഗൽ
ത്മനാ ബിഭൃതഃ	— ആത്മനൈവ, അന്യനൈരപേക്ഷ്യേണ ധാരയതഃ

(യൽ കാരണം ബ്രൂമഃ തദപി ആദ്യാമേവശ്രിയതേ)

അഹനീ	— ഏതേദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
ചക്രിയാ—ഇവ	
വി വർത്തതേ •	— ചക്രയുക്തേ ഇവ വർത്തതേ

അർത്ഥം—ഈ ദ്യാവാപൃഥിവികളിൽ ആരാണ് മുമ്പുണ്ടായത്? ദ്യോവോ, ഭൂവോ? ആരാണ് പിന്നീടുണ്ടായത്. എന്തുകാരണത്താലാണിവർ ഉണ്ടായത്? അല്ലയോ അതീന്ദ്രിയജ്ഞാനികളും, എല്ലാററിന്റെയും അപ്പുറം കാണുന്നവരുമായ പണ്ഡിതന്മാരേ, നിങ്ങരം പറയുക. ഇവരുടെ മുമ്പുപിമ്പും കാരണവും ആരറിയുന്നു? ആരാലുമറിയപ്പെടുന്നില്ല. പ്രസിദ്ധമായ

ഈ സവ്വജഗത്തും ഇവർ ആത്മാവിനാൽ തന്നെ, സ്വശരീരത്താൽ തന്നെ, അന്യാപേക്ഷ കൂടാതെ ധരിയ്ക്കുന്നു. വല്ല കാരണവും പറയാനുണ്ടെങ്കിൽ കാര്യംപോലെ ആ കാരണത്തെയും അവർ തന്നെ ധരിയ്ക്കുന്നു. കാരണം അവക്ക്ധീനമാകുന്നു. ഈ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ ചക്രമുറയുറുന്ന തേർ പോലെ നില കൊള്ളുന്നു.

2 ഭൂരിന്ദ്വേ അചരന്തീചരന്തം
പദ്വന്തം ഗർഭമപദീദധാതേ
നിത്യം ന സൂനും പിത്രോരുപസ്ഥേ
ദ്യാവാരക്ഷതം പൃഥിവീനോ അഭ്വാൽ

അന്വയം:—

അചരന്തീ ദ്വേ	— അവിചലേ ഏതേ ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
ഭൂരിം ചരന്തം	— ബഹുതരം ചലനവന്തം
പൽ—വന്തം	— പാദയുക്തം
ഗർഭം	— ഗർഭവദാശ്രിതം കൃത്സ്നം പ്രാണിജാതം
അപദീ	— സ്വയം പാദരഹിതേ
പിത്രോഃ ഉപ—സ്ഥേ	— മാതാപിത്രോഃ ഉൽസംങ്ഗേ വത്തമാനം
നിത്യം സൂനും ന ദധാതേ	— ധ്രുവം പുത്രമിവ ധാരയതഃ
ഹേ ദ്യാവാ പൃഥിവീ,	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ,
നഃ അഭ്വാൽ രക്ഷതം	— മഹതോഭയഹേതോഃ പാപാൽ പാലയതം

അത്ഥം—സ്വയം ഒരിയ്ക്കലുമിളകാത്ത ഈ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ, പലവിധത്തിലെപ്പോഴും ഇളകിക്കൊണ്ടിരിയ്ക്കുന്നതും, കാലുള്ളതും, ഗർഭം വയറിനെ ആശ്രയിച്ച് ഒതുങ്ങുന്നപോലെ ജഗത്തിൽ ഒതുങ്ങുന്ന നാനാവിധപ്രാണിസമൂഹത്തെ, ചരാചരസംഘാതത്തെ, സ്വയം കാലില്ലാതെ ഈ ദ്യാവാപൃഥിവി

കരം, അച്ഛനമ്മമാരുടെ മടിയിലിരിക്കുന്ന ഔരസപുത്രനെയെന്നപോലെ ധരിയ്ക്കുന്നു. അല്ലയോ ദ്യാവാപൃഥിവികളേ, ഞങ്ങളെ വിപത്തുകൾക്ക് കാരണമായ പാപത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിച്ചാലും

3 അനേഹോദാത്രമദിതേരനർവ്വം
ഹുവേസ്വർവ്വദവധം നമസ്വൽ
തദ്രോദസീ ജനയതം ജരിത്രേ
ദ്യാവാരക്ഷതം പൃഥിവീനോ അഭ്വാൽ

അന്വയം —

അദിതേഃ	— അഖണ്ഡനീയാഃ പൃഥിവ്യാഃ (അന്തരിക്ഷസ്യാപ്യുപലക്ഷണം) പൃഥിവ്യാഃ അന്തരിക്ഷസ്യ ച സംബന്ധി
അനേഹഃ, അനർവ്വം	— അപാപം, ദുഃഖരഹിതം, സുഖദായകം അനരണം, അക്ഷീണം
സ്വഃ-വൽ	— സർവ്വതഃ ഫലഭൂതേന, സ്വർഗ്ഗേണ യുക്തം
അവധം നമസ്വൽ	— അഹിംസിതം, അന്നവൽ
ദാത്രം ഹുവേ	— ധനം ആഹ്വയാമി, സ്പൃഹയാമി
തൽ (ധനം)	
ഹേ രോദസീ,	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
ജരിത്രേ ജനയതം	— സ്തോത്രേ യജമാനായ ഉൽപാദയതം
ഹേ ദ്യാവാ പൃഥിവീ നഃ	
അഭ്വാൽ രക്ഷതം	— മഹതോ ഭയഹേതോഃ പാലയതം

അർത്ഥം—അഖണ്ഡനീയയായ ഭൂമിയെയും അന്തരിക്ഷത്തെയും സംബന്ധിച്ചതും, പാപമററതും, (അതുകൊണ്ടുതന്നെ ദുഃഖമുളവാക്കാത്തതും സുഖമിയററുന്നതും) അക്ഷയവും എല്ലാവിധ

ത്തിലും ഫലാനുഭവഭൃതവുമായ സ്വർഗ്ഗത്തോടുകൂടിയതും, (സ്വർഗ്ഗസുഖം നല്കുന്നതും) കേടേല്പിയ്ക്കപ്പെടാത്തതും (അപഹരിച്ചോ ദുർവ്യയംചെയ്തോ നശിയ്ക്കാത്തതും) അന്നത്തോടുകൂടിയതുമായ ധനത്തെ ഞാൻ വിളിയ്ക്കുന്നു, അഭിലഷിയ്ക്കുന്നു. അല്ലയോ ദ്യാവാപൃഥിവികളേ, ആ ധനം സ്തോതാവിന്നു്, യജമാനന്നു് ഉണ്ടാക്കിയാലും. ദ്യാവാപൃഥിവികളേ, ഞങ്ങളെ വിപൽ കാരണമായ പാപത്തിൽനിന്നു് രക്ഷിച്ചാലും,

4 അതപ്യമാനേഅവസാവന്തീ

അനുഷ്യാമരോദസീദേവപുത്രേ

ഉഭേദേവാനാമുഭയേഭിരഹ്നാം

ദ്യാവാരക്ഷതംപൃഥിവീനോഅഭ്വാൽ

അന്വയം:–

അവസാ	— സ്വതോധികേന കേനചിൽ കൃതേന അവനേന, സമൃദ്ധ്യാ
അതപ്യമാനേ	— അനീശ്വരേ, അന്യൈരപീഡ്യമാനേ
(അവസാ) അവന്തീ	— അന്നേന തർപ്പയന്ത്യൌ
ദേവ—പുത്രേ	— ലോകദ്വയസ്ഥാഃ ദേവാശ്ചമനുഷ്യാശ്ച തദുപജീവ്യത്വാൽ പുത്രസ്ഥാനീയാഃ യയോഃ താദൃശ്യൌ
ഉഭേ രോദസീ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
ദേവാനാം അഹ്നാം ഉഭയേഭിഃ	— (രാത്രേരപ്യുപലക്ഷണം) ദ്യോതമാനാനാം അഹ്നാം രാത്രീണാംച സംബന്ധിഭിഃ ഉഭയവിധൈഃ ഉഷ്ണശീതരൂപൈഃ ധർമ്മൈഃ തേഷാം ലാഭായ യുവാം
അനു സ്യാമ	— അനുഭവേമ
ഹേ ദ്യാവാ പൃഥിവീ നഃ അഭ്വാൽ രക്ഷതം	— അസ്മാൻ മഹതോഭയഹേതോഃ പാലയതം

അൎത്ഥം—ഏതോ വിധത്തിലുണ്ടായ അധികമായ സമൃദ്ധി കൊണ്ട് അനീശ്വരകളായി, (തങ്ങൾക്കുമേലെ ആരുമില്ലാത്തവരായി) ആരാലും പീഡിപ്പിയ്ക്കപ്പെടാത്തവരായി, പ്രാണിസമൂഹത്തെ തങ്ങൾക്കു തങ്ങൾക്കുവേണ്ട അന്നംകൊണ്ട് തൃപ്തിപ്പെടുത്തുന്നവരായി, ദ്യുലോകഭൂലോകങ്ങളിൽ പുത്രന്മാരുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള ദേവന്മാരോടും മനുഷ്യരോടുമൊത്തവരായി ഈ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ രണ്ടുപേരെയും പ്രകാശമാനങ്ങളായ പകലിരവുകളുടെ ഉഷ്ണശീതരൂപങ്ങളായ ധൎമ്മങ്ങൾ നാം അനുഭവിച്ചാവു. ദ്യാവാപൃഥിവികളേ, വിപൽകാരണമായ പാപത്തിൽനിന്ന് ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും.

5 സങ്ഗച്ഛമാനേയുവതീസമന്തേ
സ്വസാരാജാമീപിത്രോരുപസ്ഥേ
അഭിജിഘ്രന്തീഭുവനസ്യനാഭിം
ദ്യാവാരക്ഷതംപൃഥിവീനോ അഭ്വാത് വ. 2

അന്വയം:—

സം—ഗച്ഛമാനേ — പരസ്പരമുപകാരിത്വേന, (വൃഷ്ടിഹവിഷോശ്ച പരസ്പരമുപകാര്യോപകാരകഭാവഃ) സഹയുജ്യമാനേ

യുവതീ — നിത്യതരുണ്യൌ

സം—അന്തേ — സമാനാന്തികേ

സ്വസാരാ — പരസ്പരം സ്വസൃഭൂതേ

ജാമീ — പ്രജാപതേഃ സഹോൽപന്നത്വാൽ ബന്ധുഭൂതേ

പിത്രോഃ ഉപ—സ്ഥേ — പിതൃസ്ഥാനീയയോഃ തയോരുത്സംഗേസ്ഥിതം

ഭുവനസ്യ നാഭിം — ഭൂതജാതസ്യബന്ധകമുദകം

അഭി—ജിഘ്രന്തീ — അഭിഘ്രാണം കുൎവ്വന്ത്യൌ, സ്പൃശന്ത്യൌ

ദ്യാവാ പൃഥിവീ നഃ അഭ്വാൽ രക്ഷതം — അസ്മാൻ മഹതോഭയഹേതോഃ പാപാൽ പാലയതം

അത്ഥം–മഴകൊണ്ടും ഹവിസ്സുകൊണ്ടും അന്യോന്യം ഉപകാരികളായി ഒത്തു ചേൎന്നവരും, നിത്യതരുണികളും, അന്യോന്യം സമീപസ്ഥകളും, സഹോദരിമാരും, അച്ഛനമ്മമാരുടെ സ്ഥാനത്തോടുകൂടിയവരും മടിയിലിരുത്തിയ ഭുവനത്തിൻെറ, ചരാചര സമൂഹത്തിൻെറ, ബന്ധകമായ (ജീവനായ) വെള്ളത്തെ ഘ്രാണിക്കുന്ന (സ്പൃശിക്കുന്ന) വരുമായ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ നമ്മളെ വിപൽകാരണമായ പാപത്തിൽ നിന്നു് രക്ഷിക്കട്ടെ.

6 ഉൎവ്വീസദ്മനീബൃഹതീഋതേന
ഹുവേദേവാനാമവസാജനിത്രീ
ദധാതേയേ അമൃതംസുപ്രതീകേ
ദ്യാവാരക്ഷതംപൃഥിവീനോ അഭ്വാൽ

അന്വയം:–

ഉൎവ്വീ, സദ്മനീ	— വിസ്തീൎണ്ണേ, സദനാധാരഭൂതേ
ബൃഹതീ	— മഹത്യൌ, മഹാനുഭാവേ
ദേവാനാം	— (ഉപലക്ഷണമേതൽ) ദേവാനാം മനുഷ്യാദീനാം ച
അവസാ ജനിത്രീ	— പ്രീത്യാനിമിത്തേനവൃഷ്ടി സസ്യാദേജ്ജനിത്ര്യൌ
ഋതേന	— യജ്ഞേന ച നിമിത്തഭൂതേന
യേ സു–പ്രതീകേ	— ശോഭനേരൂപേ
അമൃതം ദധാതേ	— ഉദകം ധാരയതഃ
(തേ യുവാം) ഹുവേ	— ആഹ്വയാമി
ഹേ ദ്യാവാ പൃഥിവീ നഃ	
അഭ്വാൽ രക്ഷതം	— അസ്മാൻ ഭയഹേതോഃ പാപാൽ പാലയതം

അത്ഥം–വിസ്തീൎണ്ണകളും, ദേവന്മാൎക്കും മനുഷ്യാദികൾക്കും സ്വസ്വഗൃഹങ്ങളുടെ ആധാരഭൂതകളും, മഹാനുഭാവകളും, പ്രീതിപൂൎവ്വം മഴയും സസ്യാദികളും ഉളവാക്കുന്നവരുമായ ശോഭന രൂ

പകളേവർ അമൃതോപമമായ വെള്ളം ധരിക്കുന്നുവോ, ആ നിങ്ങളെ യജ്ഞത്തിന്നായി വിളിക്കുന്നു അല്ലയോ ദ്യാവാപൃഥിവികളേ, ഞങ്ങളെ വിപൽകാരണമായ പാപത്തിൽനിന്ന് രക്ഷിച്ചാലും.

7 ഉർവ്വീപൃഥ്വീബഹുലേദൂരേഽന്തേ
ഉപബ്രുവേനമസായജ്ഞേ അസ്മിൻ
ദധാതേ യേസുഭഗേസുപ്രതൂർത്തീ
ദ്യാവാരക്ഷതംപൃഥിവീനോ അഭ്വാൽ

അന്വയം —

ഉർവ്വീ പൃഥ്വീ	— മഹത്യൌ പൃഥിവ്യൌ
ബഹുലേ	— ബഹ്വാകാരേ
ദൂരേ–അന്തേ	— വിപ്രകൃഷ്ടാന്തദേശേ, അപാരേ യുവാം
അസ്മിൻ യജ്ഞേ നമസാ	— നമസ്സാധനേന സ്തോത്രേണ
ഉപ ബ്രുവേ	— ഉപേത്യ ബ്രവീമി, സ്തൌമി
യേ സു–ഭഗേ	— ശോഭനഭാഗ്യേ
സു–പ്രതൂർത്തീ	— ശോഭനദാനേ
(വിശ്വം, ജഗൽ) ദധാതേ (തേ യുവാം സ്തൌമി)	
ദ്യാവാ പൃഥിവീ നഃ	
അഭ്വാൽ രക്ഷതം	— അസ്മാൻ ഭയഹേതോഃ പാപാൽ പാലയതം

അർത്ഥം–മഹതികളും വിസ്തൃതകളും വിവിധ രൂപകളും അകന്ന അററങ്ങളോടുകൂടിയവരും (അററമററവരും) ആയ നിങ്ങളെ ഈ യജ്ഞത്തിൽ നമസ്കാരരൂപമായ സ്തോത്രത്താൽ അടുത്തണഞ്ഞു സ്തുതിക്കുന്നു സുഭഗകളും ശോഭനദാനകളുമായി ഏവർ ജഗത്തു മുഴുവൻ ധരിക്കുന്നുവോ, താങ്ങുന്നുവോ, ആ നിങ്ങളെ സ്തുതിക്കുന്ന ദ്യാവാപൃഥിവികളേ, ഞങ്ങളെ വിപൽകാരണമായ പാപത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിച്ചാലും.

8 ദേവാൻ വായച്ചകൃമാകച്ചിദാഗ
സ്സഖായംവാ സദമിജ്ജാസ്പതിം വാ
ഇയംധീർഭൂയാ അവയാനമേഷാം
ദ്യാവാരക്ഷതം പൃഥിവീനോ അഭോൽ

അന്വയം:—

(ഹേ ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ,	
വയം) ദേവാൻ വാ	— ദേവാൻ പ്രതി വാ
യൽ കൽ ചിൽ ആഗഃ	— തത്തദ്യാഗകാലേ തേഷാം തേഷാം അയാഗലക്ഷണ മപരാധം
സദം ഇൽ ചകൃമ	— സർവ്വദൈവകൃതവന്തഃ
സഖായം വാ	— പ്രിയം മിത്രം പ്രതിവായച്ചകൃമ
ജാഃ പതിം വാ	— ജാഃ പുത്ര്യഃ താസാംപതിം കലഹോൽപാദനരൂപം യച്ച ചകൃമ
ഏഷാം അവ-യാനം	— ഉക്തരൂപാണാമപരാധാനാം, പാപാനാമപഗമം കർത്തും
ഇയം ധീഃ	— യുഷ്മൽസ്തുതിരൂപമിദം കർമ്മ
ഭൂയാഃ	— ഭൂയാൽ, ഭവതു
ദ്യാവാ പൃഥിവീ, നഃ	
അഭോൽ രക്ഷതം	— അസ്മാൻ ഭയഹേതോഃ പാപാൽ രക്ഷതം

അർത്ഥം—അല്ലയോ ദ്യാവാപൃഥിവികളേ, ദേവന്മാർക്ക് അതാതു യാഗകാലത്തു്, അയാഗോചിതമായ പ്രവൃത്തി കൊണ്ടു് എന്തെന്തപരാധം എപ്പോഴും ചെയ്തിട്ടുണ്ടോ, പ്രിയ സുഹൃത്തിന്നും (സുഹൃത്തുക്കൾക്കും) എന്തപരാധം ചെയ്തിട്ടുണ്ടോ, ജാമാതാവിന്നും ദോഷാരോപണം, കലഹം എന്നീ രൂപത്തിൽ എന്തപരാധം ചെയ്തിട്ടുണ്ടോ, ആ പാപാപരാധങ്ങൾ നീങ്ങിപ്പോകാനായി നിങ്ങൾക്ക് സ്തുതിരൂപമായ ഈ കർമ്മം ഭവിയ്ക്കട്ടെ. അവയൊക്കെ ഈ കർമ്മംകൊണ്ടു് നീങ്ങട്ടെ. ദ്യാവാപൃഥിവികളേ, ഞങ്ങളെ വിപൽകാരണമായ പാപത്തിൽ നിന്നു് രക്ഷിച്ചാലും.

9 ഉരൂ ശംസാ നൎയ്യാ മാമവിഷ്ടാം
ഉഭേ മാമൂതീ അവസാ സചേതാം
ഭൂരി ചിദൎയ്യഃ സുദാസ്തരായ
ഇഷാ മദന്ത ഇഷയേമ ദേവാഃ

അന്വയം —

ഉരൂ ശംസാ	—	ദ്യാവാപൃഥിവ്യോഃ ഉഭയോഃ വിഷയൌ, ഉരൂവപി ശംസൌ
നൎയ്യാ മാം അവിഷ്ടാം	—	നരേഭ്യോഹിതൌ ഉഭയാശ്രയേ സ്തോതാരം രക്ഷതാം
(തഥാ) ഉഭേ ഊതീ	—	രക്ഷികേ ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
മാം അവസാ സചേതാം	—	രക്ഷണേന സംഗച്ഛേതാം
ഹേ ദേവാഃ,	—	ദ്യാവാപൃഥിവ്യോരന്തർഭൂതാ ദേവാഃ
അൎയ്യഃ	—	സ്തോതാരോവയം
സുദാഃ-തരായ	—	അതിശയേന ശോഭനദാതൃത്വായ
ഇഷാ മദന്തഃ	—	സോമലക്ഷണേനാന്നേന മാദയന്തസ്സന്തഃ
ഭൂരി ചിൽ	—	പ്രഭൂതമപി പൂജിതം ധനം
ഇഷയേമ	—	ഇച്ഛേമ

അർത്ഥം—ദ്യാവാപൃഥിവികൾ രണ്ടുപേരെയും കുറിച്ച മനുഷ്യക്ഷേമകരങ്ങളായ രണ്ടു സ്തുതികളും എന്നെ രക്ഷിയ്ക്കട്ടെ അതുപോലെ രക്ഷിത്രികളായ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ രണ്ടുപേരും എന്നെ കാത്തുസംഗമിയ്ക്കട്ടെ ദ്യാവാപൃഥിവികളുടെ ഉള്ളിലുള്ള ദേവന്മാരേ സ്തോതാവായ ഞാൻ അതിമഹത്തായ ദാനശീലത്തിനുവേണ്ടി സോമാന്നത്താൽ നിങ്ങളെ ഹർഷിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്, മികച്ചതും ആരാധ്യവുമായ ധനം ഇച്ഛിച്ചു നേടാവൂ (ദാനത്തിനുവേണ്ടിയാണ്, ഭോഗത്തിനുവേണ്ടിയല്ല ധനമിച്ഛിയ്ക്കുന്നതു്)

10 ഋതംദിവേതദവോചംപൃഥിവ്യാ

അഭിശ്രാവായപ്രഥമംസുമേധാഃ

പാതാമവദ്യാദ്ദുരിതാദഭീകേ

പിതാമാതാചരക്ഷതാമവോഭിഃ

അന്വയം:—

സു—മേധാഃ	—	ശോഭനപ്രജ്ഞോഹം
ദിവേ, പൃഥിവ്യൈ	—	ദ്യുദേവതായൈ, പൃഥിവീ ദേവതായൈ
അഭി—ശ്രാവായ	—	അഭിതഃ. സവ്വതഃ ശ്രവണായ
തൽ ഋതം	—	തൽപ്രീതികരം സ്തോത്രം
പ്രഥമം അവോചം	—	മുഖ്യം, പ്രതമം, പ്രകൃഷ്ടതമം ബ്രവീമി
(കിംച) പിതാ മാതാ ച	—	ദ്യുലോകഃ പൃഥിവീചഉഭേ
അവദ്യാൽ ദുഃ—ഇതാൽ	—	നിന്ദിതാൽ, ദുഃഖപ്രാപകാൽ, അംഹസസ്സകാശാൽ
പാതാം	—	രക്ഷതാം
(തഥാ) അഭീകേ		
അവഃ—ഭിഃ	—	സമീപേ അഭിമതതപ്പണൈഃ
രക്ഷതാം	—	പാലയതാം

അത്ഥം—ശോഭനജ്ഞാനത്തോടുകൂടിയ ഞാൻ ദ്യോവിൻെറ അഭിമാനദേവതയ്ക്കും ഭൂവിൻെറ അഭിമാനദേവതയ്ക്കും പ്രീതികരമായ സ്തോത്രം എല്ലാ ദിക്കുകളിലും കേറംപ്പാനായി പ്രകൃഷ്ടതരമായി ചൊല്ലുന്നു. പിന്നെ അച്ഛനായ ദ്യോവും അമ്മയായ ഭൂവും, രണ്ടുപേരും, നിന്ദിതമായ, ദുഃഖഹേതുകമായ പാപത്തിൽ നിന്നു് എന്നെ രക്ഷിയ്ക്കണം. അതുപോലെ എൻെറ സമീപത്തിൽ (വത്തിച്ചു്) അഭീഷ്ടദാനംകൊണ്ടു അവരെന്നെ പ്പാലിയ്ക്കണം.

11 ഇദംദ്യാവാപൃഥിവീസത്യമസ്തു
പിതർമാതര്യദിഹോപബ്രുവേവാം
ഭൂതംദേവാനാമവമേഅവോഭി
ർവിദ്യാമേഷംവൃജനംജീരദാനും വ 3

അന്വയം:—

ഹേ ദ്യാവാപൃഥിവീ — ഹേ പിതഃ ഹേ മാതഃ
ഇദം സത്യം അസ്തു — അസ്മാഭിഃ ക്രിയമാണം സ്തോത്രം അവിതഥഫലം ഭവതു
വാം ഇഹ യത്
ഉപ—ബ്രുവേ — യുവാംപ്രതി അസ്മിൻയജ്ഞേ യത് സ്തോത്രം ഉപേത്യ ബ്രവീമി
ദേവാനാം അവമേ — സ്തോതൄണാമസ്മാകം നിത്യസന്നിഹിതേ യുവാം
അവഃ—ഭിഃ ഭൂതം — തർപ്പണൈരുക്തേഭവതം
ഇഷം വൃജനം ജീര–ദാനും
വിദ്യാമ — അന്നം ബലം ജയശീലം ച ലഭേമഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ദ്യാവാപൃഥിവികളേ, അച്ഛനായ ദ്യോവേ, അമ്മയായ ഭൂവേ, നിങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ച് ഈ യജ്ഞത്തിൽ ഞങ്ങളാൽ ചൊല്ലപ്പെടുന്ന സ്തോത്രം സത്യഫലമായി ഭവിക്കട്ടെ. അടുത്തണഞ്ഞു് ഞാൻ യാതൊരു സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്നുവോ, അതു സത്യഫലമായി ഭവിക്കട്ടെ സ്തോതാക്കളായ ഞങ്ങളുടെ അടുക്കൽ നിത്യം സന്നിഹിതരാകുന്ന നിങ്ങൾ തൃപ്തിദാതാക്കളായി ഭവിക്കണം. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും നേടാവു

വർഗ്ഗം—4–5 വിശ്വേദേവാ ദേവതാ

1 ആന ഇളാഭിർവ്വിദഥേസുശസ്തി-

വിശ്വാനരസ്സവിതാ ദേവ ഏതു

അപിയഥാ യുവാനോ മത്സഥാനോ

വിശ്വം ജഗദഭിപിത്വേമനീഷാ

അന്വയം:—

നഃ വിദഥേ	— അസ്മദീയേ യജ്ഞേ
സു–ശസ്തി	— സുശസ്തിഭിഃ, ശോഭനശംസനൈഃ
ഇളാഭിഃ	— ഭൂമിസ്ഥാനാഭിർദ്ദേവതാഭിസ്സഹ
വിശ്വാനരഃ	— സർവ്വപ്രാണിഹിതോഗ്നിഃ
സവിതാ ദേവഃ	— പ്രേരകോദേവഃ ആദിത്യശ്ച
ആ ഏതു	— ആഗച്ഛതു
ഹേ യുവാനഃ	— നിത്യതരുണാഃ
നഃ അഭി–പിത്വേ	— അസ്മാൻ അഭിപതനീയേയജ്ഞേ
മനീഷാ അപി	— മനീഷയാ, മനസഃ ഈശിത്രത്വേന സ്വേച്ഛയാ അസ്മാൻ
മത്സഥ	— മാദയഥ
യഥാ വിശ്വം ജഗൽ	— ചരം സ്ഥാവരം ജഗൽ

(യഥാകൃത്സ്നം ജഗൽ മത്സഥ തഥാ അസ്മാനപി)

അർത്ഥം—നമ്മുടെ യജ്ഞത്തിൽ ശോഭനസ്തുതികളാൽ ഭൂമിസ്ഥദേവതകളോടുകൂടി സർവ്വപ്രാണിഹിതനായ അഗ്നിയും സർവ്വപ്രേരകനായ ആദിത്യദേവനും വന്നുചേരട്ടെ. അല്ലയോ നിത്യതരുണന്മാരേ, ഈ നടക്കുന്ന ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിൽ നിങ്ങൾ സ്വന്തമിച്ഛപ്രകാരം ചരാചര ജഗത്തിനെ മുഴുവൻ ഹർഷിപ്പിക്കുന്ന പോലെ, ഞങ്ങളെയും ഹർഷിപ്പിയ്ക്കുന്നു.

2 ആനോവിശ്വ ആസ്ക്രാഗമന്തുദേവാ
മിത്രോഅര്യമാവരുണസ്സജോഷാഃ
ഭുവൻയഥാനോ വിശ്വേ വൃധാസഃ
കരൻസുഷാഹാ വിഥുരംനശവഃ

അന്വയം:—

മിത്രഃ, അര്യമാ, വരുണഃ, — തൈരുപലക്ഷിതാഃ
വിശ്വേ ദേവാഃ
സ-ജോഷാഃ — സർവ്വേദേവാഃ സമാനപ്രീതയഃ
നഃ ആസ്ക്രാഃ — അസ്മാകം ശത്രൂണാം (യജ്ഞവിരോധിനാം) ആസ്കന്ദയിതാരഃ, ശോഷയിതാരഃ
ആ ഗമന്തു — ആഗച്ഛന്തു
(കിംച) വിശ്വേ
(ദേവാഃ) നഃ — അസ്മാകം
വൃധാസഃ യഥാ ഭുവൻ — വർദ്ധയിതാരഃ ഭവേയുഃ തഥാ
സു-സഹാ — സുഷ്ഠുശത്രൂണാം അഭിഭവേന അസ്മദീയം
ശവഃ — അന്നം
വിഥുരം ന കരൻ — യഥാനഹീനംകുര്യുഃ തഥാ ആഗച്ഛന്തു

അർത്ഥം-മിത്രനും, അര്യമാവും, വരുണനും, ഉൾപ്പെട്ട എല്ലാ ദേവന്മാരും ഒരുപോലെ പ്രീതരായി ഞങ്ങളുടെ ശത്രുക്കളെ, (യാഗവിഘ്നകാരികളെ) ക്ഷീണിപ്പിക്കുന്നവരായി വന്നുചേരട്ടെ കൂടാതെ എല്ലാ ദേവന്മാരും ഞങ്ങൾക്ക് അഭിവൃദ്ധികരന്മാരായി ഭവിക്കുന്നപോലെ ഞങ്ങളുടെ ഹവിരന്നം ഏതുവിധമായാൽ അദൂഷിതമാകുമോ, പരിശുദ്ധമാകുമോ, അപ്രകാരം വന്നുചേരട്ടെ (ഹവിരന്നം അശുചിസാധനങ്ങൾ കലത്തിയും മറ്റും രാക്ഷസാദികൾ ദൂഷിപ്പിക്കുന്നത് തടഞ്ഞുകൊണ്ട് വന്നുചേരട്ടെ)

3 പ്രേഷ്ഠംവോഅതിഥിംഗൃണീഷേ
ഗ്നിംശസ്തിഭിസ്തുർവ്വണിസ്സജോഷാഃ
അസദ്യഥാനോവരുണസ്സുകീർത്തി
രിഷശ്ചപർഷദരിഗൂർത്തസ്സൂരിഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ദേവാഃ) വഃ പ്രേഷ്ഠം	— യുഷ്മാകം പ്രിയതമം (ഹവിർവ്വഹനാദഗ്നിഃ ദേവാനാം പ്രിയതമഃ)
അതിഥിം അഗ്നിം	— അതിഥിവൽപൂജ്യമഗ്നിം
ശസ്തി–ഭിഃ	— ശംസനൈഃ, സ്തുതിഭിഃ
തുർവ്വണിഃ	— തൂർണ്ണവനിഃ, ശീഘ്രം സംഭക്താ
സ–ജോഷാഃ ഗൃണീഷേ	— യുഷ്മാഭിസ്സഹപ്രീയമാണഃ ഗൃണേ, സ്തൌമി
യഥാ നഃ വരുണഃ	— യേന പ്രകാരേണ അസ്മാകം തംനാമകോദേവഃ
സു–കീർത്തിഃ അസൽ	— ശോഭനകീർത്തിമാൻ ഭവതി
അരി–ഗൂർത്തഃ	— അരിഷു, അദാതൃഷു സദാശബ്ദിതഃ
സൂരിഃ	— പ്രേരയിതാ (അയംവരുണഃ)
ഇഷഃ ച പർഷൽ	— അന്നാദിചപൂരയേൽ (തഥാതമപിസ്തുമഃ)

അർത്ഥം—അല്പയോ ദേവന്മാരേ, ഹവിസ്സേന്തുന്നതുകൊണ്ടു് നിങ്ങൾക്കേററവും പ്രിയനും, അതിഥിയെപ്പോലെ പൂജ്യനുമായ അഗ്നിയെ വേഗത്തിൽ ഭജിയ്ക്കുന്നവനും, നിങ്ങളോടൊപ്പം സന്തുഷ്ടമനസ്കനുമായ ഞാൻ സ്തുതിയ്ക്കുന്നു. ഏതുപ്രകാരമായാൽ വരുണൻ ഞങ്ങൾക്കു് കീർത്തിമാനായി (കീർത്തിപ്രദനായി) ഭവിക്കുമോ, അദാതൃക്കളായ ശത്രുക്കളുടെ നേരെ അലറുമോ, സൽപ്രേരകനായ അവിടുന്നു് ഞങ്ങൾക്കു് അന്നങ്ങൾ നിറച്ചു തരുമോ, ആ വരുണനെയും സ്തുതിക്കുന്നു,

4 ഉപവഏഷേനമസാജിഗീഷോ

ഷാസാനക്താസുദുഘേവധേനുഃ

സമാനേഅഹൻവിമിമാനോഅർക്കം

വിഷുരൂപേപയസിസസ്മിന്നൂധൻ

അന്വയം:—

(ഹേ ദേവാഃ, അഹം)

സമാനേ അഹൻ	—	ഏകസ്മിന്നേവാഹനി
സസ്മിൻ ഊധൻ	—	സമാനേ ഊധസ്യപ്യന്നേ
വിഷു-രൂപേ പയസി	—	നാനാരൂപേ ക്ഷീരഘൃതാദികേ
അർക്കം വി-മിമാനഃ	—	അച്ഛനീയമന്നം, ചരുപുരോഡാശാദികം വിവിധം മിമാനഃ
സുദുഘാ-ഇവ ധേനുഃ	—	സുദോഗ്ധ്രീധേനുഃ യഥാദോഹായ ദോഗ്ധുഃ ഗൃഹമാഗച്ഛതി തദ്വത്
ഉഷസാനക്താ	—	അഹനിരാത്രൌച
വഃ നമസാ	—	യുഷ്മാകം നമസ്കാരേണ
ജിഗീഷാ	—	പാപാനാം ജിഗീഷയാ
ഉപ ആ ഈഷേ	—	ഉപേത്യ ഇച്ഛാമി, ഭജാമി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ദേവന്മാരേ, ഞാൻ ഒരേ ദിവസത്തിൽ തന്നെ ഒരേ അകിടിൽ നിന്നുണ്ടായ പാൽ, നെയ്യ് മുതലായവയിൽ ചരുപുരോഡാശാദി വിവിധ രൂപത്തിൽ പൂജ്യമായ അന്നമുണ്ടാക്കുവാനായി, നല്ലപോലെ കറക്കുന്ന പശു, കറവക്കാരന്റെ വീട്ടിൽ വരുന്ന പോലെ, പകലും രാത്രിയും നിങ്ങളെ നമസ്കാരം കൊണ്ട് സമീപിച്ച് പാപങ്ങളെ പോക്കാനായി ഇച്ഛിക്കുന്നു, ഭജിക്കുന്നു

5 ഉതനോഹിർബുധ്ന്യോ ഽ ഽമയസ്കഃ

ശിശുംനപിപ്യുഷീവവേതിസിന്ധുഃ

യേനനപാതമപാംജുനാമ

മനോജുവോവൃഷണോയം വഹന്തി

അന്വയം:-

ഉത നഃ	— അപിച അസ്മാകം
അഹിഃ	— അന്തരിക്ഷഗാമി, ഏതന്നാമ കോദേവഃ സ ഏവ
ബുധ്ന്യഃ	— ബുധ്നം ബന്ധകമന്തരിക്ഷം തദഹ്തീതിബുധ്ന്യഃ അന്തരിക്ഷചാരീ
മയഃ കഃ	— സുഖം കരോതു
(കിംച) പിപ്യുഷീ-ഇവ	— അസ്മാൻ ആപ്യായയന്തീ ഏവ
സിന്ധുഃ	— നാമനദീ
ശിശ്രും ന	— യഥാഗൌഃ ശിശ്രുംപ്യായയന്തീ ഗച്ഛതി തദ്വൽ
വേതി	— വേതു, ആഗച്ഛതു
യേന അപാം നപാതം	— യേനസ്തോത്രേണ ഉദകാനാം നപ്താരം, പൌത്രം അഗ്നിം (അത്ഭ്യഃ ഓഷധിവനസ്പതയഃ, തേഭ്യോഗ്നിരിതിനപ്തൃത്വം)
ജൂനാമ	— സംഗച്ഛേമ
യം (ദേവം) മനഃ-ജുവഃ	— മനോവേഗാഃ
വൃഷണഃ	— വഷ്കാമേഘാഃ
വഹന്തി	— (സ സുഖംകരോതു)

അത്ഥം-നമ്മുടെ അഹിബ്ബുധ്ന്യനെന്ന അന്തരിക്ഷചാരിയായ ദേവൻ (അഹി എന്നും ബുധ്ന്യനെന്നും പറയും. അഹിതന്നെയാണ് ബുധ്ന്യൻ. അഹിർബുധ്ന്യനെന്നുകൂടിയുംപറയും. പതിനൊന്നു രുദ്രന്മാരിൽ ഒരുവനമാണ്) സുഖം തരട്ടെ. പിന്നെ നമ്മളെ വളത്തുന്ന സിന്ധുനദി, തള്ളപ്പശു കട്ടിയെ നോക്കി വളത്തുന്നപോലെ രക്ഷിത്രിയായി വന്നുചേരട്ടെ. ജലങ്ങളുടെ പൌത്രനായ (ജലങ്ങളിൽ നിന്ന് സസ്യാദികൾ, അവയിൽ നിന്നഗ്നി, എന്നിപ്രകാരം പുത്ര പുത്രത്വം) അഗ്നിയെ ഏതു സ്തുതിയാൽ ഞാൻ സംഗമിക്കുമോ, ഏതു ദേവനെ മനോവേഗങ്ങളും വഷ്കങ്ങളുമായ മേഘങ്ങൾ വഹിക്കുന്നുവോ ആ ദേവൻ സുഖം തരട്ടെ.

6 ഉത ന ഈം ത്വഷ്ടാ ഗന്ത്വച്ഛാ

സ്മത് സൂരിഭിരഭിപിത്വേ സജോഷാഃ

ആ വൃത്രഹേന്ദ്രശ്ചർഷണിപ്രാ

സ്തുവിഷ്ടമോ നരാം ന ഇഹ ഗമ്യാഃ

അന്വയം:—

ഉത ത്വഷ്ടാ നഃ അച്ഛ — അപിച തന്നാമകോദേവഃ അസ്മാൻ അഭിപ്രാപ്തും

ഈം ആ ഗന്തു — ഇമം യജ്ഞമാഗച്ഛതു

(ആഗത്യച) സ്മത് — പ്രശസ്തം യഥാ തഥാ

അഭി-പിത്വേ — അഭിഗന്തവ്യേയജ്ഞേ നിമിത്തഭൂതേസതി

സൂരി-ഭിഃ — സ്തോതൃഭിഃ, ഋത്വിഗ്ഭിഃ

സ-ജോഷാഃ — സമാനപ്രീതിഃ (ഭവതു)

(തഥാ) വൃത്ര-ഹാ — ഇന്ദ്രഃ

ചർഷണി-പ്രാഃ — മനുഷ്യാണാം, യജമാനാനാം കാമൈഃ പൂരകഃ

തുവിഃ-തമഃ — മഹത്തമഃ

ഇഹ നരാം നഃ — അസ്മിൻ കർമണി നൃണാമസ്മാകം

ആ ഗമ്യാഃ — ആഗച്ഛതു

7 ഉതന്നഈംമതയോശ്വയോഗാ

ശ്ശിശ്ശുംനഗാവസ്തരുണംരിഹന്തി

തമീംഗിരോജനയോന്നപത്നീ

സ്സുരഭിഷ്ടമംനരാംന്നസന്ത

അന്വയം:—

ഉത ഈം തരുണം — അപിച ഏതന്നിത്യയുവാനമിന്ദ്രം
നഃ മതയഃ — അസ്മൽ ബുദ്ധയഃ
അശ്വ—യോഗാഃ — അശ്വസമാനപ്രാപ്തയഃ
ഗാവഃ ശിശ്രും ന — വത്സംയഥാലിഹന്തി, തദ്വൽ
രിഹന്തി — ആസ്വാദയന്തി, സ്തുവന്തി
ജനയഃ പത്നീഃ ന — ഉൽപാദയിത്ര്യഃ പത്നീഃ പതിമിവ
തം ഈം — തമേവൈനം
നരാം സുരഭിഃ—തമം — നരാണാം അതിശയേന സുരഭിം
ഗിരഃ നസന്ത — വ്യാപ്നുവന്തി

അർത്ഥം—കൂടാതെ ഈ നിത്യയുവാവായ ഇന്ദ്രനെ നമ്മുടെ ബുദ്ധികൾ, കുതിരകളുടെ വേഗത്തോടുകൂടി പ്രാപിച്ച്, പശുക്കൾ കുട്ടിയെ നക്കുന്നപോലെ (അവിടേയ്ക്കു സുഖപ്രദമായി) സ്തുതികൊണ്ട് നക്കി ആസ്വദിക്കുന്നു. കാമധേനുവിനെപ്പോലെ മനുഷ്യർക്കെല്ലാം കാമപ്രദനായ അവിടത്തെ, സന്തത്യുൽപാദനകാരിണികളായ പത്നിമാർ (കാമസുഖവും സന്താനസുഖവും നല്കുന്ന കാമിനിമാർ) ഭർത്താവിനെയെന്നപോലെ ഞങ്ങളുടെ സ്തുതിവചനങ്ങൾ അവിടത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു.

8 ഉതന്നഈംമരുതോവൃദ്ധസേനാ

സ്മദ്രോദസീസമനസസ്സദന്തേ

പൃഷദശ്വാസോവനയോനരഥാ

രിശാദസോമിത്രയുജോനദേവാഃ

അന്വയഃ:—

ഉത നഃ — അപിച അസ്മദീയം യാഗാർത്ഥമിന്ദ്രഃ
രോദസീ — രോദസ്യോസ്സകാശാത്
വൃദ്ധ-സേനാഃ — പ്രവൃദ്ധബലാഃ
സ-മനസഃ — സമാനമനസ്സാഃ
പൃഷത്-അശ്വാസഃ — പൃഷദ്വർണ്ണാശ്വാഃ
അവനയഃ രഥാഃ ന — രക്ഷകാരഥാഇവസ്ഥിതാഃ
രിശാദസഃ — രിശാഃ ശത്രവഃ, തേഷാമത്താരഃ
ദേവാഃ ന മിത്ര-യുജഃ — അന്യേദേവാഃ മൈത്രീയുക്താഃ യഥാഗച്ഛന്തിതദ്വൽ
ഈം മരുതഃ സ്വൽ സദന്തു — ഇദാനീം മരുതസ്സഹാപിഗച്ഛന്തു

അർത്ഥം—കൂടാതെ നമ്മളുടെ യാഗത്തിന്ന് ദ്യാവാപൃഥിവികളുടെ അടുക്കൽനിന്ന്, മികച്ച ബലത്തോടുകൂടിയവരും, ഒരേ മനസ്സൊത്തവരും, പൃഷദ്വർണ്ണങ്ങളായ കുതിരകളോടുകൂടിയവരും (പൃഷദ്വർണ്ണങ്ങൾ—മാൻപുള്ളികളെപ്പോലെയുള്ളവ) രക്ഷകങ്ങളായ തേരുകൾപോലെ സ്ഥിതന്മാരും, ശത്രുനാശകരുമായ മരുത്തുക്കൾ മററുദേവന്മാർ രഞ്ജിപ്പോടുകൂടിവരുന്നപോലെ ഇപ്പോൾ വന്നു ചേരട്ടെ.

9 പ്രയദേഷാംമഹിനാചികിത്രേ
പ്രയുഞ്ജതേപ്രയുജസ്തേസുവൃക്തി
അധയദേഷാം സുദിനേനശരു
ർവ്വിശ്വമേരിണംപ്രുഷായന്തസേനാഃ

അന്വയഃ:—

ഏഷാം മഹിനാ — മരുതാം വൃഷ്ടിലക്ഷണഃ മഹിമാ
യത് പ്ര ചികിത്രേ ന — യസ്മാത് പ്രജ്ഞായതേ ഏവ
(തസ്മാത്) തേ സു-വൃക്തി — ജ്ഞാതാരഃ, സുഷ്ടുതീനാം
പ്ര-യുജഃ പ്ര യുഞ്ജതേ — പ്രയോഗാത് പ്രയുഞ്ജതേ
അധ — അഥ, പ്രയോഗാനന്തരം

യൽ ഏഷാം സേനാഃ — യസ്മാൽ മരുതാംവൃഷ്ട്യുൽപാദകാസ്സേനാഃ
സ്വ—ദിനേ — മേഘാവരണരഹിതേദിവസേ
ശരുഃ ന — അന്ധകാരഹിംസകഃ പ്രകാശ ഇവ
വിശ്വം ഇരിണം — ഊഷരപ്രദേശം യഥാ സർവ്വമാവൃണോതിതഥാ
ആ പ്രുഷായന്ത — ആസമന്താദുൽപാദയന്തി, സസ്യാദിസമൃദ്ധം കുർവ്വന്തി

അർത്ഥം-മരുത്തുക്കളുടെ മഴ പെയ്യിക്കുന്ന മഹിമ ഏക്കാരണത്താൽ അറിയപ്പെടുന്നുവോ, അക്കാരണത്താൽ അറിവുള്ളവർ സൽസ്തോത്രങ്ങളുടെ പ്രയോഗങ്ങളെ അവരോട് ചേർക്കുന്നു. (സൽസ്തോത്രങ്ങളാൽ മരുത്തുക്കളെ സ്തുതിക്കുന്നു) അപ്രകാരം ചെയ്തശേഷം അവരുടെ മഴ പെയ്യിക്കുന്ന 'ഏർപ്പാടുകൾ, മഴക്കാറൊഴിഞ്ഞ ദിവസത്തിൽ ഇരുട്ടകററുന്ന വെളിച്ചം പരക്കുന്നപോലെ ഫലപുഷ്ടിയററ എല്ലാ ഭൂമിയെയും സസ്യസമൃദ്ധമാക്കുന്നു. (വെളിച്ചം ഇരുട്ടകററുന്നപോലെ മഴ മരുഭൂമിയിലും സസ്യപുഷ്ടിയുണ്ടാക്കുന്നു.)

10 പ്രോഅശ്വിനാവവസേകൃണുധ്വം
പ്രപൂഷണംസ്വതവസോഹിസന്തി
അദ്വേഷോവിഷ്ണുർവ്വാതഋഭുക്ഷാ
അച്ഛാസുമ്നായവവൃതീയദേവാൻ

അന്വയം:—

(ഹേ ഋത്വിജഃ)
അശ്വിനൌ — ഏതാവുദ്ദിശ്യ
അവസേ പ്രോ കൃണുധ്വം — രക്ഷണായസ്തുതിം പ്രകർഷേണ കൃണുധ്വം
പൂഷണം പ്ര — തന്നാമകം ദേവമുദ്ദിശ്യാപി സ്തുതിം പ്രകൃണുധ്വം

(കിംച യേ) സ്വ–തവസഃ
സന്തി ഹി — സ്വായത്തബലാഃവന്തിഖലു
അദ്വേഷഃ വിഷ്ണുഃ — ദ്വേഷരഹിതഃ, പ്രഥമമനാ ഹൂതോപി ന കുപ്യതീതി അദ്വേഷഃ
(തഥാ) വാതഃ — സർവ്വത്രസഞ്ചാരീവായുഃ
ഋഭുക്ഷാഃ — പതിഃ ഇന്ദ്രശ്ച (താനപിസ്തുതിം പ്രകൃണുധ്വം)
(അതോഹം സർവ്വാനപി)
ദേവാൻ സുമ്നായ — സുഖായ
അച്ഛ വവൃതീയ — ആഭിമുഖ്യേന സ്തോത്രൈഃ അഭിവർത്തയേയം

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഋത്വിക്കുകളേ, അശ്വികളെ ഉദ്ദേശിച്ച് നമ്മുടെ രക്ഷയ്ക്കായി നന്നായി സ്തുതി ചൊല്ലുക. പൂഷാവിനെ ഉദ്ദേശിച്ചും നന്നായി സ്തുതി ചൊല്ലുക. കൂടാതെ സ്വായത്തബലത്തോടുകൂടിയ ദേവന്മാരുണ്ടല്ലൊ (അവരിൽ) കോപിക്കാത്ത, ശാന്തനായ വിഷ്ണു, (ആദ്യം വിളിച്ചില്ലെങ്കിലും കോപിക്കാത്ത ദേവൻ) എമ്പാടും സഞ്ചരിക്കുന്ന വായു, സർവ്വപതിയായ ഇന്ദ്രൻ എന്നിവക്കും നന്നായി സ്തുതിചൊല്ലുക. ഞാനും എല്ലാ ദേവന്മാരെയും സുഖത്തിന്നായി സ്തോത്രങ്ങളാൽ ഈ യജ്ഞത്തിന്നാനേരെ തിരിച്ചുകൊണ്ടുവരട്ടെ.

11 ഇയംസാവോ അസ്മേദീധിതിര്യജത്രാ
അപിപ്രാണീചസദനീചഭൂയാഃ
നിയാദേവേഷുയതതേ വസൂയു
ർവിദ്യാമേഷം വൃജനം ജീരദാനം വ. 5

അന്വയം:—

ഹേ യജത്രാഃ — യഷ്ടവ്യാദേവാഃ
വഃ സാ ഇയം ദീധിതിഃ — യുഷ്മൽ സംബന്ധിനീ പ്രസിദ്ധാദീപ്തിഃ

അസ്മേ അപി–പ്രാണീ ച — അസ്മാകം സർവ്വദാചേഷ്ടയിത്രീച
സദനീ ച ഭൂയാഃ — നിവാസയതീ ച ഭവതു
യാ (ദീധിതിഃ) വസു–യുഃ — വസുമതീ
ദേവേഷു നി യതതേ — നിയമേന പ്രയത്നം കരോതി
(താനപിപ്രകാശയിത്രും സാ ദീധിതിഃ ഭൂയാഃ)
ഇഷം വൃജനം ജീര–ദാനം
വിദ്യാമ — അന്നം ബലം ജയശീലം ച ലഭേമഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ യജനീയരായ ദേവന്മാരേ, നിങ്ങളുടെ ആ പ്രകാശപ്രസരം ഞങ്ങൾക്കെന്നും ചൈതന്യദായകവും ഞങ്ങളെ വേണ്ടിടത്തു് ഇരുത്തുന്നതുമായി ഭവിയ്ക്കട്ടെ വസുമതിയായ യാതൊരു ദീപ്തി ദേവന്മാരിൽ നിയതമായി വർത്തിക്കുന്നുവോ, ആ പ്രകാശം തന്നെ അവരെ എന്നും പ്രകാശിപ്പിക്കുവാൻ ഉതകുമാറാകട്ടെ. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും നേടാവൂ

വർഗ്ഗം—6–7 അനുഷ്ടുബ്ഗർഭോഷ്ണിഗ്ഗായത്ര്യശ്ഛന്ദാംസി അന്നം ദേവതാ.

1 പിതുന്നസ്തോഷം മഹോധർമ്മാണം തവിഷീം
യസ്യത്രിതോവ്യോജസാ വൃത്രം വിപർവ്വമർദ്ദയൽ

അന്വയം:–

യസ്യ ഓജസാ — ബലേന, സാമർത്ഥ്യേന
ത്രിതഃ — ത്രിഷുക്ഷിത്യാദിസ്ഥാനേഷു തായമാനോപി ഇന്ദ്രഃ
വൃത്രം വി–പർവ്വം — വിച്ഛിന്നസന്ധികം
അർദ്ദയൽ — ഹിംസിതവാൻ
മഹഃ ധർമ്മാണം — മഹാന്തം സർവ്വസ്യധാരകം
തവിഷീം (തം) പിതും — ബലാത്മകം പാലകമന്നം
നു ഇവി സ്തോഷം — അഗസ്ത്യോഹമദ്യവിശേഷേണ സ്തൗമി

അത്ഥം—ഏതൊന്നിൻെറ ബലത്താലാണൊ, ഊക്കുകൊണ്ടാണൊ, ത്രിതൊട്ട മൂന്നു സ്ഥാനങ്ങളിൽ വർത്തിച്ചുവരുന്നവനെങ്കിലും ഇന്ദ്രൻ വൃത്രനെ സന്ധികളം വേർപെടുത്തിക്കൊന്നു, ആ രക്ഷാകരവും മഹത്തും സർവ്വധാരകവും, ബലാത്മകവും ആയ അന്നത്തെ ഇപ്പോൾ അഗസ്ത്യനായ ഞാൻ നന്നായി സ്തുതിക്കുന്നു.

2 സ്വാദോപിതോമധോപിതോവയംത്വാവവൃമഹേ
അസ്മാകമവിതാഭവ

അന്വയം:—

സ്വാദോ, പിതോ	— ആസ്വാദനീയ പാലക
മധോ പിതോ	— മാധുര്യോപേത, പാനസാധനാന്ന,
വയം ത്വാ വവൃമഹേ	— സേവാമഹേ
അസ്മാകം അവിതാ ഭവ	— തൃപ്തയിതാഭവ

അത്ഥം—അല്ലയോ സ്വാദുസ്വഭാവ, രക്ഷക, മധുരസ്വഭാവ, പാനാഹ, അന്നമേ, നിന്നെ ഞങ്ങൾ പരിചരിക്കുന്നു, സേവിക്കുന്നു. നീ ഞങ്ങളുടെ രക്ഷകനായി ഭവിച്ചാലും.

3 ഉപനഃപിതവാചരശിവശ്ശിവാഭിരൂതിഭിഃ
മയോഭുരദ്വിഷേണ്യസ്സഖാസുശേവോഅദ്വയാഃ

അന്വയം:—

സു-ശേവഃ അദ്വയാഃ	— സുഷ്ഠുസുഖകരഃ, മനഃകർമ്മവിസംവാദരഹിതഃ
സഖാ (യഥാ) മയഃ-ഭുഃ	— സുഖകരഃ
അദ്വിഷേണ്യഃ	— അദ്വേഷ്യഃ. പ്രിയഃ (പ്ര ഭവതി)
(തദ്വത്വമപി) ഹേ	
പിതോ, ശിവഃ	— പാലക, മങ്ഗളഃ
ശിവാഭിഃ ഊതി-ഭിഃ	— മങ്ഗളയുക്താഭിരക്ഷാഭിഃ
നഃ ഉപ ആ ചര	— സമീപമാഗച്ഛ

അർത്ഥം—ഏററവും സുഖകരനം മനസ്സും കർമ്മവും ഏകരൂപമായവനം ആയ ഒരു ചങ്ങാതി എപ്രകാരം സന്തോഷകരനം പ്രിയനമാണോ, അപ്രകാരം, അല്പയോ രക്ഷകമായ അന്നമേ, മംഗളാത്മാവായ നീ മംഗളാത്മകങ്ങളായ രക്ഷകളാൽ ഞങ്ങളുടെ സമീപം വന്നാലും.

4 തവത്യേപിതോരസാരജാംസ്യനവിഷ്ഠിതാഃ

ദിവിവാതഇവശ്രിതാഃ

അന്വയം:—

ഹേ പിതോ, തവ ത്യേ

രസാഃ — സ്വാദുമദ്ളാദിഷഡ്രസാഃ

ദിവി ശ്രിതാഃ വാതാഃ—

ഇവ — അന്തരിക്ഷേസ്ഥിതാഃ വായവഇവ

രജാംസി അനു

വി—സ്ഥിതാഃ — ലോകാൻ ആനകൂല്യേന സ്ഥിതാഃ

അർത്ഥം—അല്പയോ രക്ഷാകരമായ അന്നമേ, നിന്റെ സ്വാദുററ ആറുരസങ്ങരം അന്തരിക്ഷത്തിലുള്ള വായുക്കരംപോലെ ലോകങ്ങരംക്ക് ആനകൂല്യത്തോടുകൂടി സ്ഥിതങ്ങളത്രെ. (ആറുരസങ്ങരം, മധുരം, കയ്പ്, ചവപ്പ്, എരി, പുളി, ഉപ്പ് എന്നിവയാണ്.)

5 തവത്യേപിതോദദത സ്വസ്വാദിഷ്ഠതേപിതോ

പ്രസ്വാദ്മാനോരസാനാം

തുവിഗ്രീവാഇവേരതേ

അന്വയം:—

ഹേ പിതോ, ത്യേ — തേ, ത്വദർത്ഥിനോ നരാഃ
തവ (ഭോക്താരഃ ഭവന്തി)
ഹേ സ്വാദിഷ്ഠ, പിതോ, — സ്വാദുതമ, പാലകാന്ന,
തവ — ത്വദനുഗ്രഹാത്
തേ ദദതഃ — ത്വാം പ്രയച്ഛന്തഃ ഭവന്തി
(കിംച തവ) രസാനാം — സ്വാദുമധുരാദീനാം ഷണ്ണാം
സ്വാദ്മാനഃ — സ്വാദയിതാരഃ, ഭക്ഷയിതാരഃ ഏവ
തുവിഗ്രീവാഃ-ഇവ — പ്രവൃദ്ധഗ്രീവാ ഏവ (ഇവ ശബ്ദഃ ഏവകാരാർത്ഥഃ)
പ്ര ഈരതേ — പ്രകർഷേണ സഞ്ചരന്തി
(ലോകേ അന്നാദാ ഏവ ദൃഢാംഗ്ഗാഭവന്തി അനശനേ ഗ്രീവാഃ ന്യധോലംബന്തേ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ രക്ഷാകരമായ അന്നമേ, നിന്നോട് യാചിക്കുന്ന മനുഷ്യർ (ജീവികൾ) നിന്നെ ഭക്ഷിക്കുന്നവരായി ഭവിക്കുന്നു. അല്ലയോ ഏററവും സ്വാദുള്ള അന്നമേ, നിന്റെ അനുഗ്രഹം കൊണ്ട് അവർ നിന്നെ കൊടുക്കുന്നവരായി (ദാതാക്കളായി) ഭവിക്കുന്നു. പിന്നെ സ്വാദുള്ള നിന്റെ ആറു രസങ്ങളെ ഭക്ഷിക്കുന്നവർ തന്നെയാണ് വളർന്ന കഴുത്തുള്ളവരായി വേണ്ടപോലെ ലോകത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നത്. (ഭക്ഷിക്കുന്നവർ ലോകത്തിൽ ദൃഢാംഗരാവുന്നു. അഭക്ഷണത്താൽ കഴുത്തുതൂങ്ങുന്നു.)

6 ത്വേപിതോമഹാനാംദേവാനാം മനോഹിതം
അകാരിചാരുകേതുനാതവാഹിമവസാവധീത്

അന്വയം:—

ഹേ പിതോ, മഹാനാം
ദേവാനാം — പൂജ്യാനാമിന്ദ്രാദീനാം
മനഃ ത്വേ ഹിതം അകാരി — ത്വയിനിഹിതം കൃതം (അത്ര ഛവിവിഹായത്വേ വർത്തതേ)

തവ ചാരു കേതുനാ	— സമീചീനേന പ്രജ്ഞാ ലക്ഷണേന
അവസാ	— രക്ഷണേന
അഹിം അവധീൽ	— ഇന്ദ്രഃ മേഘം വൃത്രം വാഹതവാൻ

അത്ഥം—അല്ലയോ രക്ഷാകരമായ അന്നമേ പൂജ്യന്മാരായ ഇന്ദ്രാദിദേവന്മാരുടെ മനസ്സ് നിന്നിൽ നിഹിതമാക്കപ്പെട്ടിരിയ്ക്കുന്നു, ഉറച്ചുനില്ക്കുന്ന അമൃതംകൂടി വിട്ട് അവർ നിന്നിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന നിൻെറ ഉചിതവും പ്രത്യക്ഷവുമായ രക്ഷണത്താലാണ് ഇന്ദ്രൻ മേഘത്തെ (വൃത്രനെ) കൊന്നതു്.

7 യദദോപിതോഅജഗൻവിവസ്വപവ്വതാനാം
അത്രാചിന്നോമധോപിതോരംഭക്ഷായഗമ്യാഃ

അന്വയം —

ഹേ പിതോ,

(ത്വം) യൽ	— യദാ
വിവസ്വ	— വിവാസവതാം, വിദ്യുദ്രൂപ പ്രകാശനവതാം (വിവഃ ഉദകലക്ഷണം ധനം, ധനവതാം അന്ത്യലോപശ്ഛാന്ദസഃ)
പവ്വതാനാം	— മേഘാനാം സംബന്ധി
അദഃ അജഗൻ	— പ്രസിദ്ധമുദകം അഗമൽ ഗച്ഛേൽ
അത്ര ചിൽ	— അസ്മിൻകാലേ
ഹേ മധോ, പിതോ, നഃ	— മാധുര്യോപേതാന്ന, അസ്മാൻ ത്വം
അരം ഭക്ഷായ ഗമ്യാഃ	— അലം, സമ്പൂണ്ണം ഭക്ഷണായ ഗച്ഛ, സന്നിഹിതോഭവ

അത്ഥം—രക്ഷകമായ അന്നമേ, എപ്പോാം ഇരുട്ടകററി ഇടിമിന്നൽ പ്രകാശത്തോടുകൂടി ജലധനങ്ങളായ മേഘങ്ങളിലെ വെള്ളം വിടുന്നുവോ, (മഴ പെയ്യുന്നുവോ) അപ്പോാം, അല്ലയോ മാധുര്യമുററ അന്നമേ, നീ ഞങ്ങാംക്കു് മതിയാവോളം ഭക്ഷണത്തിന്നായി വന്നാലും, സന്നിഹിതനായാലും.

8 യദപാമോഷധീനാംപരിംശമാരിശാമഹേ

വാതാപേപീവഇദ്ഭവ

അന്വയം:—

യത് (യേന) അപാം
ഓഷധീനാം — സംബന്ധി
പരിംശം — പരിലേശം, പരിതസ്സുഖകാരണം
ആ-രിശാമഹേ — ആസ്വാദയാമഃ, ഭക്ഷയാമഃ (തേന അന്നോദകസാരേണ)
ഹേ വാതാപേ — വാതവത് സർവ്വവ്യാപക, ഹേ ശരീര
(ത്വം) പീവഃ ഇത് ഭവ — ആപ്യായിത ഏവ ഭവ

അർത്ഥം—ജലസസ്യാദികളെ (ജലാന്നങ്ങളെ) സംബന്ധിച്ച യാതൊരു ലേശത്തെ, ഏറ്റം സുഖകാരമായ അന്നത്തെ നമ്മൾ ഭക്ഷിക്കുന്നുവോ, ആ ജലാന്നസാരത്താൽ വായുപോലെ എങ്ങും വ്യാപിക്കുന്ന അല്ലയോ ശരീരമേ, നീ വൃദ്ധി പ്രാപിച്ചവനായിത്തന്നെ, തടിച്ചവനായിത്തന്നെ ഭവിക്കുക.

9 യത്തേസോമഗവാശിരോയവാശിരോഭജാമഹേ

വാതാപേപീവഇദ്ഭവ

അന്വയം:—

ഹേ സോമ, തേ — തവ
യത് — യം അംശം
ഗോ-ആശിരഃ — ഗോവികാര ക്ഷീരാദ്യാശ്രയണ ദ്രവ്യം
യവ-ആശിരഃ — യവവികാരാശ്രയണദ്രവ്യം
ഭജാമഹേ — സേവാമഹേ
(തേന) ഹേ വാതാപേ
പീവഃ ഇത് ഭവ — വാതവത്സർവ്വവ്യാപക, ഹേ ശരീര, ആപ്യായിത ഏവ ഭവ

അൎത്ഥം—(സാമാന്യാന്നത്തെ പറഞ്ഞശേഷം സോമാന്നത്തെ സ്തുതിക്കുന്നു.) അല്ലയോ സോമ, അവിടത്തെ ഏതൊരംശം പശുവിൽനിന്നുളവായ പാൽമുതലായവ ചേൎന്നതായും യവം ചേൎന്നതായും ഞങ്ങൾ സേവിക്കുന്നുവോ, അതിനാൽ വായുപോലെ എങ്ങും വ്യാപിച്ച അല്ലയോ ശരീരമേ, നീ വൎദ്ധിച്ച തന്നെ ഭവിക്കുക.

10 കരംഭഓഷധേ ഭവ പീവോവൃക്കഉദാരധീഃ

വാതാപേപീവഇദ്ഭവ

അന്വയം:—

ഹേ ഓഷധേ, (ത്വം)

കരംഭഃ (യഃ)	— സക്തുപിണ്ഡതദാത്മകഃ അസ്തി തഥാ
പീവഃ വൃക്കഃ ഭവ	— സ്ഥൌല്യവാൻ, വ്യാധേൎവ്വൎജ്ജയിതാ ഭവ
ഉദാരധീഃ	— ഇന്ദ്രിയാണാം ഉദ്ദീപയിതാ ഭവ
വാതാപേ പീവഃ ഇത് ഭവ	— വാതവത് സൎവ്വവ്യാപക, ഹേ ശരീര, ആപ്യായിത ഏവ ഭവ

അൎത്ഥം—അല്ലയോ സോമ, അവിടുന്ന് തൈർ ചേൎത്ത പോറുണ്ടല്ലൊ, അതായി (അതുപോലെ) തടിയുററവനും രോഗമകററുന്നവനുമായി ഭവിക്കുക. ഇന്ദ്രിയങ്ങളുടെ വീൎയ്യം ഉത്തേജിപ്പിക്കുന്നവനായി ഭവിക്കുക. വായുപോലെ വ്യാപിച്ച ശരീരമേ, നീ വൎദ്ധിച്ചുതന്നെ ഭവിക്കുക.

11 തന്ത്വാവയം പിതോവചോഭി

ൎഗ്ഗാവോനഹവ്യാസുഷൂദിമ

ദേവേഭ്യസ്ത്വാസധമാദമസ്മഭ്യന്ത്വാസധമാദം

അന്വയം:—

ഹേ പിതോ, — സോമരൂപാന്ന
ത്വം ത്വാ — താദൃശം സ്തുതം മഹാനുഭാവം ത്വാം
വയം വചഃ–ഭിഃ — സ്തുതിവചനൈഃ
ഗാവഃ ന ഹവ്യാ — ഗാവഃ യഥാ ഹവീംഷ്യുൽപാദയന്തി തഥാ
സുസൂദിമ — രസാൻ ക്ഷാരയാമഃ
ദേവേഭ്യഃ ത്വാ — ഇന്ദ്രാദിഭ്യഃ തദർത്ഥം ത്വാം
സധ–മാദം — തേഷാം സഹമാദയിതാരം (ന കേവലം ദേവേഭ്യഃ)
അസ്മഭ്യം ത്വാ — അസ്മദർത്ഥമപി ത്വാം
സധ–മാദം — അസ്മാഭിസ്സഹമാദയിതാരം (വചോഭിഃ രസാൻ ക്ഷാരയാമഃ)

അർത്ഥം–അല്ലയോ സോമാന്നമേ, അപ്രകാരമെല്ലാം സ്തുതനായ, മഹാനുഭാവനായ അവിടുത്തെ ഞങ്ങൾ സ്തുതിവചനങ്ങളാൽ, പശുക്കൾ ഹവിസ്സുകൾ (ഹവിസ്സുകൾക്ക വേണ്ടും പാൽ തൈരുകൾ) ഉണ്ടാക്കുന്നപോലെ ചതച്ച് രസമാക്കി ഒഴുക്കുന്നു ഇന്ദ്രാദി ദേവന്മാരോടൊപ്പം ഹർഷിക്കുന്നവനും ദേവന്മാരോട് മാത്രമല്ല ഞങ്ങളോടുമൊപ്പം മോദിക്കുന്നവനുമായ അവിടുത്തെ ദേവന്മാർക്കുവേണ്ടി, ഞങ്ങൾക്ക വേണ്ടി, ചതച്ച രസരൂപത്തിൽ ഒഴുക്കുന്നു

വർഗ്ഗം – 8–9 ആപ്രീസൂക്തം–ഗായത്രീച്ഛന്ദഃ, ഇദ്ധഃ, തനൂനപാൽ, ഇളഃ, ബർഹിഃ, ദേവീർദ്വാരഃ, ഉഷാസാനക്താ, ദൈവ്യൗ ഹോതാരൗ പ്രചേതസൗ, തിസ്രോദേവ്യഃ സരസ്വതീളാഭാരത്യഃ, ത്വഷ്ടാ, വനസ്പതിഃ, സ്വാഹാകൃതിഃ ദേവതാ

ഇദ്ധഃ

1 സമിദ്ധോഅദ്യരാജസിദേവോദേവൈസ്സഹസ്രജിത്

ദൂതോഹവ്യാകവിർവ്വഹ

അന്വയം —

(ഹേ അഗ്നേ) ദേവൈഃ — വ്യവഹർത്തൃഭിഃ ഋത്വിഗ്ഭിഃ
സം–ഇദ്ധഃ — സമ്യക്ദീപിതഃ അത ഏവ

ദേവഃ	— ദീപ്യമാനസ്സൻ
അദ്യ രാജസി	— അസ്മിൻ യജ്ഞദിനേ ഈശിഷേ
ഹേ സഹസ്ര–ജിൽ	— സഹസ്രസ്യ ധനസ്യജേതഃ (ത്വം)
ദൂതഃ, കവിഃ	— ദേവാനാം ദൂതഃ, ക്രാന്തദർശീ
ഹവ്യാ വഹ	— ഹവീംഷി ദേവേഭ്യഃ പ്രാപയ

അത്ഥം–അല്ലയോ അഗ്നേ, കർമ്മത്തിലേപ്പെട്ട ഋത്വിക്കുക ളാൽ വേണ്ടപോലെ ആളിക്കത്തിയ്ക്കപ്പെട്ട്, അതുകൊണ്ടുതന്നെ പ്രകാശമാനനായി, അവിടുന്ന് ഈ യാഗദിനത്തിൽ ഈശനാ യി ഭവിക്കുന്ന ആയിരക്കണക്കിൽ ധനംനേടിത്തരുന്ന അഗ്നേ, ദേവന്മാരുടെ ദൂതനായി, ക്രാന്തദർശിയായ അവിടുന്ന് ദേവന്മാ ക്ക് ഹവിസ്സുകളെത്തിച്ചാലും.

തനൂനപാൽ

2 തനൂനപാദൃതം യതേമധ്വായജ്ഞസ്സമജ്യതേ
ദധൽസഹസ്രിണീരിഷഃ

അന്വയം:–

തനൂ–നപാൽ	— യജ്ഞശരീരസ്യ ന പാതയിതാ, അപാം നപ്താവാ
യജ്ഞഃ	— പൂജ്യഃ യജ്ഞനിർവ്വാഹകോവാ
ഋതം യതേ	— യജ്ഞം ഗച്ഛതേ, അനുതിഷ്ഠതേ (യജമാനായ, തദഭിമതാർത്ഥം)
മധ്വാ	— മധുരേണാജ്യസോമാദിനാ പ്രാപ്യതേ
സഹസ്രിണീഃ ഇഷഃ	— സഹസ്രസംഖ്യാകാനി അന്നാനി
ദധൽ സം അജ്യതേ	— ധാരയൻ ദീപ്യതേ

അത്ഥം–യജ്ഞശരീരം കേടുവരാതെ രക്ഷിക്കുന്ന (അല്ലെ ങ്കിൽ ജലങ്ങളുടെ പൌത്രനും) പൂജ്യനും (യജ്ഞനിർവ്വാഹകനും) ആയ അഗ്നി, യജ്ഞത്തെ പ്രാപിപ്പിയ്ക്കപ്പെടുന്ന, യജമാനനു വേണ്ടി, യജമാനന്റെ അഭീഷ്ടസിദ്ധിക്കുവേണ്ടി, യജ്ഞമനു ഷ്ഠിക്കുന്നു. മധുരമായ നെയ്യ്, സോമം മുതലായി ആയിരക്ക ണക്കിൽ ഹവിരന്നങ്ങളെ ധരിച്ചുകൊണ്ട് തെളിയിയ്ക്കപ്പെടുന്ന

ഇളഃ

3 ആജുഹ്വാനോന ഈഡ്യോദേവാ ആവക്ഷിയജ്ഞിയാൻ

അഗ്നേസഹസ്രസാ അസി

അന്വയം:–

ഹേ അഗ്നേ, ആ–
ജുഹ്വാനഃ — അസ്മാഭിരാഹൂയമാനസ്സൻ
ഈഡ്യഃ — അസ്മാഭിസ്തുത്യഃ ഇൺ നാമകസ്സ്വം
നഃ യജ്ഞിയാൻ ദേവാൻ — അസ്മദർത്ഥം യജ്ഞഭാജഃ ദേവാൻ
ആ വക്ഷി — ആവഹ
(ഹേ അഗ്നേ, ത്വം)
സഹസ്ര–സാഃ അസി — അപരിമിതസ്യ ധനസ്യ ദാതാസി

അർത്ഥം–അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞങ്ങളാൽ വിളിയ്ക്കപ്പെടുന്നവനായി, ഞങ്ങളാൽ സ്തുത്യനായി ഇട്ശ്രൂപനായ അവിടുന്നു ഞങ്ങൾക്ക് വേണ്ടി യജ്ഞഭാക്കുകളായ ദേവന്മാരെ ആനയിച്ചാലും. അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് ആയിരക്കണക്കിൽ ധനത്തിന്റെ ദാതാവാകുന്നു.

ബർഹിഃ

4 പ്രാചീനംബർഹിരോജസാസഹസ്രവീരമസ്തൃണൻ

യത്രാദിത്യാവിരാജഥ

അന്വയം:–

പ്രാചീനം — പ്രാഗഗ്രം
സഹസ്ര–വീരം — സഹസ്രസംഖ്യാകാഃ വീരാഃ, യസ്യതാദൃക്
ബർഹിഃ ഓജസാ — മന്ത്രലക്ഷണബലേനോപേതാഃ ഋത്വിജഃ

അസ്ത്രണൻ — ആച്ഛാദയൻ
യത്ര — യസ്മിൻ ബർഹിഷി
ആദിത്യാഃ — അദിതേഃ പുത്രാഃ യൂയം
വി–രാജഥ — വിവിധം രാജധ്വേ, തത്ര

അർത്ഥം—കിഴക്കോട്ടു തലയുള്ളതും ആയിരക്കണക്കിൽ ശത്രുക്കളെ അടക്കുന്നവക്ക് ചേർന്നതുമായ ദർഭപ്പുല്ല് മന്ത്രബലമാർന്ന ഋത്വിക്കുകൾ പരത്തിവിരിച്ചു. ആ ദർഭപ്പുല്ലിൽ അദിതിപുത്രന്മാരേ, ദേവന്മാരായ നിങ്ങൾ വിവിധമായി വിളങ്ങുന്നു.

ദേവീർദ്വാരഃ

5 വിരാട്ത്സമ്രാഡ്വിഭ്വീഃപ്രഭ്വീ
ബ്ഹ്വീശ്ചഭൂയസീശ്ചയാഃ
ദുരോഘൃതാന്യക്ഷരൻ വ 8

അന്വയം:—
വി–രാട് — വിശേഷേണരാജന്തഃ (വചന വ്യത്യയം)
സം–രാട് — സമ്യക്‌രാജമാനാഃ
വി–ഭ്വീഃ — വിഭ്വ്യഃ, വിവിധം ഭവിത്ര്യഃ
പ്ര–ഭ്വീഃ — പ്രഭ്വ്യഃ, പ്രകർഷേണഭവിത്ര്യഃ
ബഹ്വീഃ ച ഭൂയസീഃ
ച യാഃ — ബഹ്വ്യശ്ചഭൂയസ്യശ്ചയാഃ
ദുരഃ — യജ്ഞഗൃഹദ്വാരാഃ സന്തി
(താഃ) ഘൃതാനി അക്ഷരൻ— പ്രാണ്യുപകാരാർത്ഥം ഉദകാനി ക്ഷരന്തി

അർത്ഥം—നന്നായി വിളങ്ങുന്നവരും ഏററവും തിളങ്ങുന്നവരും നാനാവിധത്തിൽ ഭവിയ്ക്കുന്നവരും ഉൽകൃഷ്ടരൂപത്തിൽ ഭവിക്കുന്നവരും എണ്ണമററവരും വീണ്ടും വീണ്ടുമുളവാകുന്നവരുമായ ഏതേതു് യജ്ഞഗൃഹദ്വാരകളുണ്ടോ, അവർ പ്രാണിരക്ഷണാർത്ഥം വെള്ളമൊഴുക്കുന്നു. (ചരാചരാത്മകമായ ജഗത്തിന്റെ സ്വരൂപത്തോടുകൂടിയവരും അധീശത്വമുള്ളവരും വൈഭവപ്രദാ

വങ്ങളൊത്തവരും ബഹുവിധകളും അപരിമിതകളുമായി യ ജ്ഞഗൃഹദ്വാരദേവതകൾ അഭിമതഫലത്തെ പൊഴിക്കുന്നു. യജ്ഞമെന്നാൽ സൽകാര്യം. അതിന്റെ പ്രവേശദ്വാരങ്ങൾ പ്രാരംഭപ്രവേശങ്ങൾ തന്നെ, അത്രമാത്രം മഹത്വപൂർണ്ണങ്ങളാ ണെന്നു് ധ്വനി. ഈ സൂക്തത്തിൽ ബഹിസ്സ്, പ്രവേശദ്വാരം, മുതലായ അചേതന വസ്തുക്കളെത്തന്നെ അഗ്നിയുടെ ഭാവഭേദ ങ്ങളായി, ഉപഭാവങ്ങളായി സങ്കല്പിച്ചു് സ്തുതിക്കുന്നു.)

ഉഷാസാനക്താ

6 സുരുക്മേഹിസുപേശസാധിശ്രിയാവിരാജതഃ

ഉഷാസാവേഹസീദതാം

അന്വയം:-

സു-രുക്മേ	— ശോഭനദീപ്താഭരണേ
സു-പേശസാ	— ശോഭനരൂപേ, ഈദൃശ്യൗ അഹോരാത്രദേവതേ
അധി ശ്രിയാ	— അധികം സൌന്ദര്യേണ
വി-രാജതഃ ഹി	— വിശേഷേണദീപ്യേതേഖലു
(താദൃശ്യൌ) ഉഷസൌ	— രാത്രിരുഷാശ്ച (ഉഷശ്ശബ്ദഃ ദിവസസ്യപലക്ഷകഃ)
ഇഹ ആ സീദതാം	— അസ്മിൻ ദിനേത്ര്യാഗത്യ തിഷ്ഠതാം

അർത്ഥം—പ്രകാശമാനങ്ങളായ ആഭരണങ്ങളണിഞ്ഞവരും ശോഭനരൂപകളുമായ പകലിരവുകൾ (അവരുടെ അഭിമാന ദേവതകൾ) ഏററവും സൌന്ദര്യത്തോടുകൂടി തെളിയുന്നു. അപ്ര കാരമുള്ള പകലിരവുകൾ ഇന്നു് ഇവിടെ വന്നിരിക്കട്ടെ.

ദൈവ്യൌഹോതാരൌ പ്രചേതസൌ

7 പ്രഥമാഹിസുവാചസാഹോതാരാദൈവ്യാകവീ

യജ്ഞന്നോയക്ഷതാമിമം

അന്വയം:—

പ്രഥമാ ഹി	— പ്രഥമൌ, പ്രകൃഷ്ടതമൌഖലു
സു-വാചസാ	— പ്രിയവചനൌ
ദൈവ്യാ ഹോതാരാ	— ദേവാനാമാഹ്വാതാരൌ
കവീ	— ക്രാന്തദർശിനൌ
നഃ ഇമം യജ്ഞം	
യക്ഷതാം	— അസ്മദീയം യജ്ഞം യജതാം

അത്ഥം—ഉത്തമന്മാരും പ്രിയവചനന്മാരും ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവരും മേധാവികളുമായ വിശിഷ്ടാഗ്നികൾ ഞങ്ങളുടെ ഈ യജ്ഞത്തെ യജിയ്ക്കട്ടെ.

ഇളാഭാരതീ സരസ്വതീ

8 ഭാരതീളേസരസ്വതിയാവസ്സർവ്വാഉപബ്രുവേ
താനശ്ചോദയതശ്രിയേ

അന്വയം:—

ഹേ ഭാരതി,	— ഭരതസ്യ, ആദിത്യസ്യ സംബന്ധിനി, ദ്യുലോക ദേവതേ
ഇളേ	— ഭൂദേവി
സരസ്വതി	— ഉദകവതി, അന്തരിക്ഷദേവതേ
യാഃ വഃ ഉപ-ബ്രുവേ	— യുഷ്മാൻ ഉപേത്യസ്തൌമി
താഃ സർവ്വാഃ (ഹി)	
(യൂയം) നഃ	— അസ്മാൻ
ശ്രിയേ ചോദയത	— സമ്പദേ പ്രേരയത

അത്ഥം—അല്ലയോ ഭാരതി, (ദ്യുലോകദേവതേ,) ഇളേ, (ഭൂമീദേവി,) സരസ്വതി, (ഉദകവതി, അന്തരിക്ഷദേവതേ) യാവരായ നിങ്ങളെ ഞാനണഞ്ഞു് സ്തുതിക്കുന്നുവോ, ആ നിങ്ങളെല്ലാം എന്നെ ശ്രേയസ്സിന്നായി (ശ്രേയസ്കരകർമ്മങ്ങൾക്കായി) പ്രേരിപ്പിച്ചാലും.

ത്വഷ്ടാ

9 ത്വഷ്ടാരൂപാണിഹിപ്രഭുഃ പശൂൻവിശ്വാന്ത്സമാനജേ
തേഷാന്നസ്ഫാതിമായജ

അന്വയം:—

ത്വഷ്ടാ	— യജ്ഞസാധന പാത്രാഭിമാനീ ദേവഃ
രൂപാണി ഹി പ്ര—ഭുഃ	— യോനൌ സൃഷ്ടാനി കർത്തും സമർത്ഥഃ
(സദേവഃ) വിശ്വാൻ പശൂൻ	— സർവ്വാനസ്മദീയാൻ ഗവാദികാൻ
സം—ആനജേ	— സമ്യക് വ്യക്തീകരോതി
(ഹേ ദേവ,) തേഷാം സ്ഫാതിം	— പശൂനാം വൃദ്ധിം
നഃ ആ യജ	— സർവ്വതഃ പൂജയ, കുരു

അർത്ഥം—യജ്ഞസാധനങ്ങളായ പാത്രങ്ങളുടെ അഭിമാനദേവനായ ത്വഷ്ടാവ്, യോനിയിൽ സിക്തമായ രേതസ്സിനെ അവയവീകരിക്കുന്നവനാകുന്നു. (ത്വഷ്ടാരൂപാണിപിംശതു എന്ന് അന്യത്ര.) അല്ലയോ ദേവ, ഞങ്ങളുടെ പശു മുതലായ എല്ലാററിനെയും അവിടുന്ന് വർദ്ധിപ്പിച്ചാലും. അവയുടെ സമൃദ്ധി എല്ലാ വിധത്തിലുമുണ്ടാക്കിയാലും.

വനസ്പതിഃ

10 ഉപത്മന്യാ വനസ്പതേ പാഥോദേവേഭ്യസ്സൃജ
അഗ്നിർഹവ്യാനിസിഷ്വദൽ

അന്വയം:—

ഹേ വനസ്പതേ,	— യൂപാഭിമാനി ദേവ,
ത്മന്യാ ദേവേഭ്യഃ	— ആത്മനൈവ അഗ്ന്യാദിഭ്യഃ
പാഥഃ ഉപ സൃജ	— പശുരൂപമന്നം ഉൽപാദയ (ത്വയി ഏവം കൃതവതി)
അഗ്നിഃ ഹവ്യാനി സിസ്വദൽ	— ഹവീംഷി സ്വദയതു സ്വാദൂകരോതു.

അൎത്ഥം—അല്ലയോ യൂപാഭിമാനി ദേവനായ വനസ്പതേ, അവിടന്ന് സ്വയമായിത്തന്നെ അഗ്നി മുതലായ ദേവന്മാൎക്ക് പശുരൂപമായ ഹവിരന്നം ഉല്പാദിപ്പിക്കുക. (യൂപം—യാഗപശുവിനെ കെട്ടാനുള്ള മരക്കുററി. അപ്പോൾ യൂപത്തിന്റെ അധീനത്തിലാണല്ലൊ യാഗപശു. അതുകൊണ്ട് പശുരൂപമായ ഹവിസ്സുൽപാദിപ്പിക്കുവാൻ യൂപത്തിന്റെ അഭിമാന ദേവനായ വനസ്പതിയോടു പറയുന്നു.) അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ട്, അഗ്നി ഹവിസ്സുകളെസ്വദിക്കട്ടെ, സ്വാദുവാക്കട്ടെ.

സ്വാഹാകൃതിഃ

11 പുരോഗാ അഗ്നിൎദ്ദേവാനാംഗായത്രേണസമജ്യതേ
സ്വാഹാകൃതീഷുരോചതേ വ 9

അന്വയം:—

അഗ്നിഃ ദേവാനാം

പുരഃ—ഗാഃ	— ദേവാനാം മധ്യേയജ്ഞം പ്രതി പുരോഗാമീ (അതഏവ അഗ്രണീത്വാൽ അഗ്നിശബ്ദഉൽപന്നഃ)
(താദൃശഃ സഃ) ഗായത്രേണ	— ഏതദുപലക്ഷിതേനമന്ത്രേണ
സം അജ്യതേ	— സമ്യക്‌ലക്ഷ്യതേ
സ്വാഹാ- കൃതീഷു	— സ്വാഹാകാരേഷു ഹവിസ്സുദീയമാനേഷുസൽസു
രോചതേ	— അത്യൎത്ഥംദീപ്യതേ

അൎത്ഥം—ഈ അഗ്നി ദേവന്മാരുടെ ഇടയിൽ യജ്ഞത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച്, എപ്പോഴും മുൻനടക്കുന്നവനാകുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള അവിടന്ന് ഗായത്രി മുതലായ മന്ത്രജാതത്താൽ നല്ലപോലെ കാണപ്പെടുന്നു. സ്വാഹാ എന്നവസാനിക്കുന്ന മന്ത്രങ്ങളാൽ ഹവിസ്സുകൾ നല്കപ്പെട്ട്, ഏററവും പ്രകാശിക്കുന്നു. (ഈ സൂക്തത്തിൽ യജ്ഞാവയവങ്ങളുടെ അഭിമാനമൂൎത്തികളായ പ്രയാജദേവതകളെ സ്തുതിച്ച് യജ്ഞത്തെ ആകെ പുകഴ്ത്തുന്നു, എന്നു ചിലരും, സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവരെല്ലാം അഗ്നിയുടെ നാമവിശേഷങ്ങളാണെന്ന് മററു ചിലരും പറയുന്നു.)

വർഗ്ഗം—10-11—ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ അഗ്നിർദ്ദേവതാ

1 അഗ്നേനയസുപഥാരായേഅസ്മാൻ
വിശ്വാനിദേവവയുനാനിവിദ്വാൻ
യുയോധ്യ ഽ സ്മജ്ജുഹുരാണമേനോ
ഭൂയിഷ്ഠാന്തേനമഉക്തിംവിധേമ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ദേവ,
വിശ്വാനി വയുനാനി — സർവ്വാണി പ്രജ്ഞാനാനി
(അനേന ഏതദനുഷ്ഠിതം ഇദം പ്രായണീയമിതിയദേതജ്ഞാന മസ്തിതൽ)
വിദ്വാൻ അസ്മാൻ
സു-പഥാ — ശോഭനേന മാർഗ്ഗേണ
രായേ നയ — ഗന്തവ്യായ സ്വർഗ്ഗാദിധനായ (ദ്വിതീയാർത്ഥേ ചതുർത്ഥീ) നയ
(തദർത്ഥം) ജുഹുരാണം
ഏനഃ — കുടിലകാരി പാപം (ഫലപ്രതിബന്ധകം)
അസ്മൽ യുയോധി — അസ്മത്തഃ പൃഥക്കുരു
തേ (വയം) ഭൂയിഷ്ഠാം — തവ അതിപ്രവൃദ്ധാം
നമഃ-ഉക്തിം — നമസ്കാരോക്തിം, സ്തുതിം
വിധേമ — പരിചരേമ, കുർമ്മഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, ദേവ, എല്ലാ പ്രജ്ഞാനങ്ങളും തികഞ്ഞ (ഇപ്പോഴും അനുഷ്ഠിച്ച സൽകർമ്മം കൊണ്ട് പ്രാപിക്കാവുന്നതെന്തെന്നറിയുന്ന) വിദ്വാനായ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളെ സന്മാർഗ്ഗത്തിലൂടെ പ്രാപ്യമായ സ്വർഗ്ഗാദ്യൈശ്വര്യത്തിലേക്ക് നയിച്ചാലും, അതിന്നുവേണ്ടി കർമ്മഫലം തടയുന്നതും വളഞ്ഞവഴിക്ക് വലിച്ചിഴക്കുന്നതുമായ പാപത്തെ (പാപവാസനയെ) ഞങ്ങളിൽനിന്നകററിയാലും. ഞങ്ങൾ അവിടത്തേക്ക് മഹത്തായ നമസ്കാരവചനം, സ്തുതിചൊല്ലുന്നു.

2 അഗ്നേത്വം പാരയാനവ്യോ അസ്മാ
സ്വസ്തിഭിരതിദുർഗ്ഗാണി വിശ്വാ
പൂശ്ച്പൃഥ്വീ ബഹുലാന ഉർവ്വീ
ഭവാതോകായതനയായശംയോഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, നവ്യഃ ത്വം	—	സ്തുത്യഃ ത്വം
സ്വസ്തി-ഭിഃ	—	പൂജിതൈഃ യജ്ഞാദി സാധനൈഃ
വിശ്വാ ദുഃ-ഗാനി	—	സർവ്വാണി ദുർഗ്ഗമനാനി പാപാനി അനതിക്രമണീയാനി ദുരിതാഖ്യാനി
അസ്മാൻ അതി പാരയ	—	അതിക്രാമയ
(കിംച അസ്മാകം) പൃഥ്വീ		
പൂഃ ച	—	പൃഥുതരാണി പുരാണി (ജാത്യേകവചനം) ഭവന്തു
(തഥാ) നഃ ഉർവ്വീ	—	പൃഥ്വീ അപി
ബഹുലാ	—	ബഹുതരാഭവതു
(ത്വം തു) തോകായ		
തനതായ	—	പുത്രായ തൽപുത്രായ
ശം യോഃ ഭവ	—	രോഗാണാം ശമനം, ഭയാനാം യാവനം ച കുരു, സുഖ മിശ്രയിതാ ഭവ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, സ്തുത്യനായ അവിടന്ന്, ചെന്നുപെടരുതാത്തവയും എതിർത്തു പുറത്താക്കാൻ പററാത്തവയുമായ എല്ലാ പാപങ്ങളെയും, പൂജനീയങ്ങളായ യജ്ഞാദിസാധനങ്ങളെക്കൊണ്ട് (യജ്ഞാനുഷ്ഠാനാദി കർമ്മങ്ങളെക്കൊണ്ട്) ഞങ്ങളെ കരകടത്തി വിട്ടാലും. കൂടാതെ ഞങ്ങളുടെ വിസ്തൃതങ്ങളായ പുരങ്ങൾ (പൂജ്യയജ്ഞസാധനങ്ങളാൽ) പൂരിതങ്ങളായി ഭവിക്കട്ടെ. അതുപോലെ ഭൂമിയും യജ്ഞസാധനങ്ങളാൽ

നിറഞ്ഞു വിവിധ രൂപയാവട്ടെ. (നഗരങ്ങളും ഗ്രാമങ്ങളും സമൃദ്ധസംരംഭസംഭാരങ്ങളാൽ സുശോഭനങ്ങളാവട്ടെ). അവിടുന്നാകട്ടെ ഞങ്ങളുടെ മകനും മകന്റെ മകനും രോഗശമനവും ഭയദൂരീകരണവും നേടിത്തന്നാലും.

3 അഗ്നേ ത്വമസ്മദ്യുയോധ്യമീവാ
അനഗ്നിത്രാ അഭ്യമന്ത കൃഷ്ടീഃ
പുനരസ്മഭ്യം സുവിതായ ദേവ
ക്ഷാം വിശ്വേഭിരമൃതേഭിര്യജത്ര

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ത്വം
അമീവാഃ — രോഗാൻ
അസ്മത് യുയോധി — അസ്മത്തഃ വ്യാവർത്തയ
(യാഃ) അനഗ്നി-ത്രാഃ — അഗ്നിനാ അപാലിതാഃ
കൃഷ്ടീഃ അഭി അമന്ത — പ്രജാഃ, അഭിമിമതേസ്മാൻ യുയോധി

പുനഃ അസ്മഭ്യം
സുവിതായ — അസ്മദർത്ഥം ശോഭനഫലായ
ഹേ യജത്ര, ദേവ — യഷ്ടവ്യ, ദ്യോതമാന
വിശ്വേഭിഃ അമൃതേഭിഃ — സർവ്വൈഃ അമരണധർമ്മഭിർദ്ദേവൈസ്സഹ
ക്ഷാം — ദേവയജനലക്ഷണാം പൃഥിവീം (ആഗച്ഛ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് ഞങ്ങളിൽ നിന്ന് രോഗങ്ങളെ അകററിയാലും. അഗ്നിയാൽ രക്ഷിക്കപ്പെടാത്തവരായ മനുഷ്യരേവർ ഞങ്ങളെ എതിരിടുന്നുവോ, അവരെ അകററിയാലും. ഞങ്ങൾക്ക് സൽഫലത്തിന്നായി, അല്ലയോ യജനീയനായ ദേവ, അമരന്മാരായ എല്ലാ ദേവന്മാരോടും കൂടി യാഗഭൂമിയിൽ വന്നാലും.

4 പാഹിനോ അഗ്നേപായുഭിരജസ്രൈ
ഉതപ്രിയേസദന ആശുശുക്വാൻ
മാതേഭയംജരിതാരം യവിഷ്ഠ
നൂനം വിദന്മാപരം സഹസ്വഃ

അന്വയം:–

ഹേ അഗ്നേ, നഃ — അസ്മാൻ
അജസ്രൈഃ പായു–ഭിഃ
പാഹി — അനവരതൈഃ പാലന പ്രകാരൈഃ രക്ഷ
ഉത പ്രിയേ സദനേ — അപിച തവപ്രിയഭൂതേ യാഗഗൃഹേ
ആ ശുശുക്വാൻ — സർവ്വതഃ ദീപ്യമാനഃ (ഭവ)
(കിം ച) ഹേ യവിഷ്ഠ,
തേ ജരിതാരം — യുവതമ, തവസ്തോതാരം മാം
നൂനം ഭയം മാ വിദൽ — അദ്യഭയം മാ പ്രാപ്നോതു
ഹേ സഹസ്വഃ, — ബലവൻ, അഗ്നേ,
അപരം മാ — അപരസ്മിൻ കാലേ, മദന്യം വാ ഭയം മാ പ്രാപ്നോതു

അർത്ഥം–അല്ലയോ അഗ്നേ, നിരന്തരങ്ങളായ രക്ഷാവിധാനങ്ങൾകൊണ്ടു് ഞങ്ങളെ പാലിച്ചാലും. കൂടാതെ, അവിടേയ്ക്കു പ്രിയമായ യാഗശാലയിൽ എല്ലാവിധത്തിലും പ്രകാശമാനനായി ഭവിച്ചാലും. പിന്നെ, അല്ലയോ നിത്യയുവാവേ, അവിടുത്തെ സ്തോതാവായ എന്നെ ഇപ്പോൾ ഭയം തീണ്ടരുതു്. അല്ലയോ ബലവാനായ അഗ്നേ, മററൊരിയ്ക്കലും (അല്ലെങ്കിൽ മററാരെയും) ഭയം തീണ്ടരുതു്.

5 മാനോ അഗ്നേഽവസൃജോ അഘായാ
വിഷ്യവേ രിപവേ ദുച്ഛുനായൈ
മാദത്വതേ ദശതേ മാദതേനോ
മാരീഷതേ സഹസാവൻ പരാദാഃ (വ. 10)

അന്വയം:—

ഹേ സഹസാ—വൻ, അഗ്നേ,	— സഹസ്വിൻ, ബലവൻ, അഗ്നേ,
നഃ അഘായ	— ഹിംസകായ
അവിഷ്യവേ	— അന്നേച്ഛവേ
ദുച്ഛുനായൈ	— ദുഷ്ടസുഖകാരിണേ, ദുഃഖകാരിണേ
രിപവേ മാ അവ സൃജഃ	— മാത്യാക്ഷീഃ, തദധീനം മാകുരു
(തഥാ നഃ) ദത്വതേ, ദശതേ മാ	— ദന്തവതേ, ഖാദതേ സർപ്പാദയേ മാ അവസൃജഃ
നഃ അദതേ മാ	— അദന്തകായ ശൃംഗിണേ മാ അവ സൃജഃ
(തഥാ) രിഷതേ	— ഹിംസകായ, തസ്കര രാക്ഷസാദയേ
മാ പരാ ദാഃ	— പരാഭൂതം മാദേഹി, സർവ്വഥാ ന ദേഹി

അർത്ഥം—ബലവാനായ (ഏതുഭയത്തിൽ നിന്നും രക്ഷിക്കാൻ മതിയായ) അഗ്നേ, ഞങ്ങളെ ഉപദ്രവിക്കുന്നവനും തീററകൊതിയനും (കൊന്നുതിന്നാനാഗ്രഹിക്കുന്നവനും) ദുഃഖമുളവാക്കുന്നവനുമായ ശത്രുവിന് വിട്ടുകൊടുക്കരുതേ. അവന്റെ അധീനത്തിലാക്കരുതേ. അതുപോലെ പല്ലുള്ള വ്യാഘ്രാദിജന്തുവിനും, കടിക്കുന്ന സർപ്പാദി ജീവിക്കും വിട്ടുകൊടുക്കരുതേ. കുത്തുവാൻ കൊമ്പുള്ള ജന്തുവിനും വിട്ടുകൊടുക്കരുതേ കള്ളൻ, രാക്ഷസൻ മുതലായവർക്കും ഞങ്ങളെ കീഴടക്കിക്കൊ

ക്കരുതേ (വനങ്ങളിൽ ആശ്രമജീവിതം നയിയ്ക്കുന്ന ഋഷികൾ അവരുടെ സ്വാഭാവിക ശത്രുക്കളെ എടുത്തെടുത്തു പറഞ്ഞിരിയ്ക്കുകയാണ്)

6 വിഘ്വത്വാവാ ഋതജാതയംസ
ദ്ഗൃണാനോ അഗ്നേ തന്വേ വരൂഥം
വിശ്വാദ്രിരിക്ഷോരുതവാനിനിഥ്സോ
രഭിഹ്രുതാമസി ഹി ദേവവിഷ്ടട്

അന്വയം —

ഹേ ഋത–ജാത, അഗ്നേ, — യജ്ഞാത്ഥമുൽപന്നാഗ്നേ,
വരൂഥം — വരണീയം (ത്വാം)
തന്വേ ഗൃണാനഃ — ശരീരപോഷായ സ്തുവൻ
ത്വാ–വാൻ — ത്വയാ ദേവതയായുക്തോ ജനഃ
വിശ്വാൽ രിരിക്ഷോഃ — സർവ്വാൽ ഹിംസിതുമിച്ഛോഃ, ചോരാദേസ്സകാശാൽ
വി ഘ്വ യംസൽ — ആത്മാനം വിമുഞ്ചതി
ഉത വാ നിനിഥ്സോഃ — അപിച നിന്ദിതുമിച്ഛത സ്സകാശാൽ (ച)
ഹേ ദേവ, (ത്വം)
അഭി–ഹ്രുതാം — ആഭിമുഖ്യേന കുടിലം കൃത്താം, ദ്വിഷാം
വിഷ്ടട് അസി ഹി — വിശേഷേണ ബാധകോ ഭവസി ഖലു

അത്ഥം—യജ്ഞത്തിന്നുവേണ്ടി ഉളവായ അഗ്നേ, ശ്രേഷ്ഠനായ അവിടുത്തെ, ശരീരാരോഗ്യത്തിന്നായി സ്തുതിയ്ക്കുന്നവനും അവിടുന്നാകുന്ന ഉപാസ്യദേവതയോടുകൂടിയവനമായ മനുഷ്യൻ ദ്രോഹിയ്ക്കുന്ന തസ്കരാദികളിൽ നിന്നും നിന്ദകരിൽനിന്നും സ്വയം മോചിപ്പിയ്ക്കുന്നു അല്ലയോ ദേവ, നേരെത്തന്നെ കുടിലം (ചതി) ചെയ്യുന്ന ശത്രുക്കളെ അവിടുന്ന് ബാധിയ്ക്കുന്നവനാണല്ലൊ

7 ത്വം താം അഗ്ന ഉഭയാൻ വി വിദ്വാൻ

വേഷി പ്രപിത്വേ മനുഷോ യജത്ര

അഭിപിത്വേ മനവേ ശാസ്യോ ഭൂ

ർമർമൃജേന്യ ഉശിഗ്ഭിർനാക്രഃ

അന്വയം:—

ഹേ യജത്ര, അഗ്നേ,	— യഷ്ടവ്യാഗ്നേ,
ത്വം താൻ ഉഭയാൻ മനുഷഃ	— യഷ്ടൄനയഷ്ടൄൻ ച ഉഭയാൻ മനുഷ്യാൻ
വി വിദ്വാൻ	— വിവിച്യ ജാനൻ
പ്ര—പിത്വേ വേഷി	— സന്നിഹിത ഏവ കാലേ യഷ്ടൄൻ കാമയസേ
(തഥാ കൃത്വാ) അക്രഃ	— ആക്രമിതാ (ത്വം)
മനവേ	— മനുഷ്യായ (ഷഷ്ഠ്യർത്ഥേ ചതുർത്ഥീ) യജമാനസ്യ
അഭി—പിത്വേ	— അഭിഗമനപ്രാപ്തി യജ്ഞേ
മർമൃജേന്യഃ	— ശോധയിതാ യജമാനഃ
ഉശിക്—ഭിഃ ന	— കാമയമാനൈരൃത്വിഗ്ഭിരിവ
ശാസ്യഃ ഭൂഃ	— ശിക്ഷണീയോഭവ (ഇദം കുരു ഇദം കുരു ഇതിവിധേയോഭവ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ യജനീയനായ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് യഷ്ടാക്കളും അയഷ്ടാക്കളുമായ രണ്ടുവിധം മനുഷ്യരെ വേർതിരിച്ചറിഞ്ഞ് കാലമാകുമ്പോൾ യഷ്ടാക്കളെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു. (അനുഗ്രഹിക്കുന്നു) അങ്ങിനെ ചെയ്തിട്ട്, വിക്രമിയായ അവിടുന്ന് യജമാനനായ മനുഷ്യന്, അവിടുന്ന് സന്നിഹിതമായ യാഗത്തിൽ ഇഷ്ടപ്പെട്ട ഋത്വിക്കുകളാൽ അനുഷ്ഠാതാവായ യജമാനനെന്നപോലെ കീഴ്നില്ക്കുന്നവനായി ഭവിച്ചാലും (ഇത് ചെയ്യൂ, അത് ചെയ്യൂ എന്ന് ശാസിക്കപ്പെട്ടുകൊണ്ട്. ഇവിടെ കർമ്മാനുഷ്ഠാതാവിന് ദേവന്മാരോടുപോലും വിധേയത്വം പ്രസ്പഷ്ടമാക്കിയിരിക്കുന്നു.)

8 അവോചാമനിവചനാന്യസ്മിൻ
മാനസ്യസൂനുസ്സഹസാനേഅഗ്നൌ
വയംസഹസ്രമൃഷിഭിസ്സനേമ
വിദ്യാമേഷംവൃജനംജീരദാനം വ 11

അന്വയം:–

(വയം) മാനസ്യ സൂനുഃ	— മാനോമന്ത്രഃ തസ്യസൂനുഃ, മന്ത്രേണോൽപദ്യമാനത്വാൽ (സപ്തമ്യർത്ഥേ പ്രഥമാ) സൂനൌ
സഹസാനേ അസ്മിൻ അഗ്നൌ	— ശത്രൂണാമഭിഭവിതരി അഗ്നൌ
നി–വചനാനി	— നിയതപൂർവ്വ് കർമ്മാണി സ്തോത്ര രൂപാണി വചനാനി
അവോചാമ	— ബ്രൂമഃ
വയം ഋഷി–ഭിഃ	— അതീന്ദ്രിയാർത്ഥ പ്രകാശകൈർമ്മന്ത്രൈഃ
സഹസ്രം സനേമ	— അപരിമിതം ധനം സംഭജേമഹി
ഇഷം വൃജനം ജീര–ദാനം വിദ്യാമ	— അന്നം, ബലം, ജയശീലം ച ലഭേമഹി

അർത്ഥം–മന്ത്രത്തിൽ നിന്നുണ്ടായവനും ശത്രുക്കളെ ശമിപ്പിക്കുന്നവനുമായ ഈ അഗ്നിയിൽ നൈഷ്ഠിക കർമ്മങ്ങൾക്കു മുമ്പുള്ള സ്തുതിവചനങ്ങൾ നമ്മൾ ചൊല്ലുന്നു. ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കപ്പുറത്തുള്ള തത്വങ്ങളെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന മന്ത്രങ്ങളാൽ ഒടുങ്ങാത്ത ധനത്തെ നമ്മൾ ഭജിക്കുന്നു, പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും നേടാവൂ. (ഇവിടെ മന്ത്രത്തിന്റെ മകനായിട്ടാണ് അഗ്നിയെ വിശേഷിപ്പിക്കുന്നതു്. മന്ത്രത്തിൽ നിന്ന് മനുഷ്യന്റെ അതീന്ദ്രിയ സങ്കല്പത്തിൽ നിന്നാണ് ഈശ്വരന്റെ ഉല്പത്തി എന്ന് വരുന്നു. ഈശ്വരധ്യാനം കൊണ്ടാണ് ആ സങ്കല്പസിദ്ധി, മന്ത്രവീര്യം കൈവരുന്നതു്)

7 ത്വം താ അഗ്ന ഉഭയാൻ വിവിദ്വാൻ

വേഷി പ്രപിത്വേ മനുഷോ യജത്ര

അഭിപിത്വേ മനവേ ശാസ്യോ ഭൂ

ർമർമൃജേന്യ ഉശിഗ്ഭിർനാക്രഃ

അന്വയം —

ഹേ യജത്ര, അഗ്നേ, — യഷ്ടവ്യാഗ്നേ,
ത്വം താൻ ഉഭയാൻ
മനുഷഃ — യഷ്ടൄനയഷ്ടൄൻ ച ഉഭയാൻ മനുഷ്യാൻ
വി വിദ്വാൻ — വിവിച്യ ജാനൻ
പ്ര-പിത്വേ വേഷി — സന്നിഹിത ഏവ കാലേ യഷ്ടൄൻ കാമയസേ
(തഥാ കുർവൻ) അക്രഃ — ആക്രമിതാ (ത്വം)
മനവേ — മനുഷ്യായ (ഷഷ്ഠ്യർത്ഥേ ചതുർത്ഥീ) യജമാനസ്യ
അഭി-പിത്വേ — അഭിഗമനപ്രാപ്തേ യജ്ഞേ
മർമൃജേന്യഃ — ശോധയിതാ യജമാനഃ
ഉശിക്-ഭിഃ ന — കാമയമാനൈരൃത്വിഗ്ഭിരിവ
ശാസ്യഃ ഭൂഃ — ശിക്ഷണീയോഽഭൂഃ (ഇദം കുരു ഇദം കുരു ഇതി വിധേയോഽഭൂഃ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ യജനീയനായ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് യഷ്ടാക്കളും അയഷ്ടാക്കളുമായ രണ്ടുവിധം മനുഷ്യരെ വേർതിരിച്ചറിഞ്ഞ് കാലമാകുമ്പോൾ യഷ്ടാക്കളെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു (അനുഗ്രഹിക്കുന്നു) അതിനെ ചെയ്തിട്ട് വിക്രമിയായ അവിടുന്ന് യജമാനനായ മനുഷ്യന് അവിടുന്ന് സന്നിഹിതനായ യാഗത്തിൽ ഇഷ്ടപ്പെട്ട ഋത്വിക്കുകളാൽ ശോധയിതാവായ യജമാനന്നപോലെ കീഴ്നില്ക്കുന്നവനായി ഭവിച്ചാലും (ഇത് ചെയ്യൂ ഇത് ചെയ്യൂ എന്ന് ശാസിക്കപ്പെടുന്നതാണ്. ഇവിടെ കർമ്മാനുഷ്ഠാതാവിന്റെ ദേവന്മാരോടുപോലും വിധേയത്വം പ്രസ്പഷ്ടമാക്കിയിരിക്കുന്നു)

8 അവോചാമനിവചനാന്യസ്മിൻ
മാനസ്യസൂനസ്സഹസാനേഅഗ്നൗ
വയംസഹസ്രമൃഷിഭിസ്സനേമ
വിദ്യാമേഷംവൃജനംജീരദാനം വ 11

അന്വയം:—

(വയം) മാനസ്യ സൂനഃ	— മാനോമന്ത്രഃ തസ്യസൂനഃ, മന്ത്രേണോൽപദ്യമാനത്വാൽ (സപ്തമ്യർത്ഥേ പ്രഥമാ) സൂനൗ
സഹസാനേ അസ്മിൻ അഗ്നൗ	— ശത്രൂണാമഭിഭവിതരി അഗ്നൗ
നി–വചനാനി	— നിയതപൂർവ്വ കർമ്മാണി സ്തോത്ര രൂപാണി വചനാനി
അവോചാമ	— ബ്രൂമഃ
വയം ഋഷി–ഭിഃ	— അതീന്ദ്രിയാർത്ഥ പ്രകാശകൈർമന്ത്രൈഃ
സഹസ്രം സനേമ	— അപരിമിതം ധനം സംഭജേമഹി
ഇഷം വൃജനം ജീര–ദാനം വിദ്യാമ	— അന്നം, ബലം, ജയശീലം ച ലഭേമഹി

അർത്ഥം–മന്ത്രത്തിൽ നിന്നുണ്ടായവനും ശത്രുക്കളെ ശമിപ്പിക്കുന്നവനുമായ ഈ അഗ്നിയിൽ നൈഷ്ഠിക കർമ്മങ്ങൾക്ക മുമ്പുള്ള സ്തുതിവചനങ്ങൾ നമ്മൾ ചൊല്ലുന്നു. ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കപ്പുറത്തുള്ള തത്വങ്ങളെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന മന്ത്രങ്ങളാൽ ഒടുങ്ങാത്ത ധനത്തെ നമ്മൾ ഭജിക്കുന്നു, പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും നേടാവൂ. (ഇവിടെ മന്ത്രത്തിൻെറ മകനായിട്ടാണ് അഗ്നിയെ വിശേഷിപ്പിക്കുന്നതു്. മന്ത്രത്തിൽ നിന്ന് മനുഷ്യൻെറ അതീന്ദ്രിയ സങ്കല്പത്തിൽ നിന്നാണ് ഈശ്വരൻെറ ഉല്പത്തി എന്ന് വരുന്നു. ഈശ്വരധ്യാനം കൊണ്ടാണ് ആ സങ്കല്പസിദ്ധി, മന്ത്രവീര്യം കൈവരുന്നതു്)

വർഗ്ഗം 12–13 ബൃഹസ്പതിർദ്ദേവതാ

1 അനർവ്വാണം വൃഷഭംമന്ദ്രജിഹ്വം
ബൃഹസ്പതിംവർദ്ധയാനവ്യമർക്കൈഃ
ഗാഥാന്യസ്സുരുചോയസ്യദേവാ
ആശൃണ്വന്തിനവമാനസ്യമർത്താഃ

അന്വയം:–

(ഹേ ഹോതഃ) നവ്യം — സ്തുത്യം
അനർവ്വാണം — അഗന്താരം, സ്തോതൃരധീനം
വൃഷഭം — അപാം ഫലാനാം വർഷിതാരം
മന്ദ്ര–ജിഹ്വം — മാദകവാചം
ബൃഹസ്പതിം — മന്ത്രപാലയിതാരം ദേവം
അർക്കൈഃ വർദ്ധയ — അർച്ചനസാധനൈർമന്ത്രൈഃ പ്രവൃദ്ധം കുരു
സു–രുചഃ നവമാനസ്യ — ശോഭനദീപ്തേഃ സ്തൂയമാനസ്യ
യസ്യ — ബൃഹസ്പതേഃ (കർമ്മണിഷഷ്ഠീ) യം, ബൃഹസ്പതിം
ഗാഥാന്യഃ — സ്തുതിവചസോനേതാരഃ
ദേവാഃ മർത്താഃ — വ്യവഹർത്താരോഹോത്രാദയഃ
ആ-ശൃണ്വന്തി — ആശ്രാവയന്തി (തം വർദ്ധയ)

അർത്ഥം–അല്ലയോ ഹോതാവേ, സ്തുത്യർഹനും സ്തോതാവിന്ന് അധീനനായി തൽസമീപത്തുനിന്ന് വിട്ടുപോകാത്തവനും ജലഫലങ്ങളെ വർഷിക്കുന്നവനും ഹർഷകരമായ വചനത്തോടുകൂടിയവനും ആയ ബൃഹസ്പതി എന്ന മന്ത്രരക്ഷകനായ ദേവനെ അർച്ചനസാധനങ്ങളായ മന്ത്രങ്ങളാൽ സ്തുതിച്ച് വലുതാക്കുക. ശോഭനപ്രകാശനും സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നവനുമായ യാതൊരു ബൃഹസ്പതിയെ സ്തുതിവചനനേതാക്കളും യാഗകർമ്മങ്ങളിലേർപ്പെട്ടവരുമായ ഹോതാവു മുതലായ ഋത്വിക്കുകൾ (സ്തുതി) കേൾപ്പിക്കുന്നുവോ, ആ ബൃഹസ്പതിയെ വലുതാക്കുക.

2 തമ്ഋതചീയാ ഉപവാചസ്സചന്തേ

സഗ്ഗോനയോ ദേവയതാമസജ്ജി

ബൃഹസ്പതിസ്സഹ്യഞ്ജോവരാംസി

വിഭോഭവൽസമൃതേമാതരിശ്വാ

അന്വയം:–

യഃ സഗ്ഗഃ ന	— ഉദകസ്യ സ്രഷ്ടാ അപി (ന ശബ്ദോപ്യത്ഥേ)
ദേവ–യതാം അസർജ്ജി	— ദേവാനിച്ഛതാം യജമാനാനാം ഫലം സ്രഷ്ടവാൻ
തം ഋതചീയാഃ	— ബൃഹസ്പതിം വഷ്ത്തു സംബന്ധിന്യഃ
വാചഃ ഉപ സചന്തേ	— സമീപേ സേവന്തേ
സഃ ബൃഹസ്പതിഃ	
അഞ്ജഃ ഹി	— സഃ ഏവ വ്യഞ്ജകഃ ഖലു
(അത ഏവ) വി–ഭോ	— വിഭുഃ വ്യാപ്തഃ
മാതരിശ്വാ	— വൃഷ്ടി നിമ്മാതരി അന്തരിക്ഷേ ചേഷ്ടമാനഃ വായുസദൃശഃ
വരാംസി	— വരണീയാനി വൃഷ്ട്യാദി ഫലാനി സമ്പാദയൻ
ഋതേ	— ഉദകേനിമിത്തഭൂതേ സതി
സം അഭവൽ	— സംഭൂതഃ

അത്ഥം–ഏവൻ ജലത്തിൻെറ സ്രഷ്ടാവായി ദേവന്മാരെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന, സേവിയ്ക്കുന്ന യജമാനന്മാക്ക് ഫലമുണ്ടാക്കി കൊടുക്കുന്നവോ ആ ബൃഹസ്പതിയെ വഷ്കാലസംബന്ധികളായ ശബ്ദങ്ങൾ (ഇടിയുടെയും മഴയുടെയും ശബ്ദങ്ങൾ) അടുത്തണഞ്ഞ് പരിചരിയ്ക്കുന്നു. ആ ബൃഹസ്പതിതന്നെയാണ് (ഭൂമിയെ സസ്യാദികളാൽ) തെളിയിയ്ക്കുന്നത്. അവിടുന്ന് വഷിയ്ക്കുമ്പോഴാണ് എല്ലാം ഉണ്ടാകുന്നത്. അതുകൊണ്ടുതന്നെ അവിടുന്ന്, എങ്ങും വ്യാപിച്ച അന്തരീക്ഷചാരിയായ വായുവിന്ന തുല്യനായി, ശ്രേഷ്ഠങ്ങളായ വൃഷ്ട്യാദി ഫലങ്ങളെ, ജലത്തിന്നവേണ്ടി, സമ്പാദിയ്ക്കുന്നവനായി ഭവിച്ചു.

3 ഉപസ്തുതിം നമസഉദ്യതിം ച

ശ്ലോകംയംസത് സവിതേവപ്രബാഹു

അസ്യ ക്രത്വാഹന്യോ൭ യോ അസ്തി

മൃഗോനഭീമോ അരക്ഷസസ്തുവിഷ്മാൻ

അന്വയം —

(അയം ബൃഹസ്പതിഃ)

ഉപ–സ്തുതിം	—	യജമാനേനോപേത്യ ക്രിയമാണാം സ്തുതിം
നമസഃ ഉത്–യതിം	—	ഹവിർല്ലക്ഷണാന്നസ്യ ഉദ്ധാരം (ച)
ശ്ലോകം ച	—	അന്യോഽയോ മന്ത്ര വിശേഷോസ്തിതം ച
സവിതാ–ഇവ	—	സയഥാ സ്തോത്രാദികം സ്വീകരോതി, തദ്വത്
ബാഹു	—	ബാഹുഭ്യാം
പ്ര യംസത്	—	സ്വീകരോതു പ്രകർഷേണയതതേ
അരക്ഷസഃ	—	സ്വവിരോധി രക്ഷോരഹിതസ്യ
അസ്യ (ബൃഹസ്പതേഃ)		
ക്രത്വാ	—	കർമ്മണാ
അഹന്യഃ	—	അഹനി (സാമർത്ഥ്യേന സാധുഃ)
യഃ (സൂര്യഃ) അസ്തി (സഃ)		
ഭീമഃ ന മൃഗഃ	—	സിംഹാദി ഭയജനകോ മൃഗ ഇവ
തുവിഷ്മാൻ	—	ബലവാൻ (പരിഭ്രമതി)

(മന്ദേഹാദ്യസുരാൻജിത്വാ തേജസ്വീ ഭവതി, താദൃശോമ ഹാനഭാവഃ യജമാനദത്തം ഹവിരാദികം സ്വീകരോതി)

ഭാഷ്യം—ഈ ബൃഹസ്പതി, യജമാനൻ അടുത്തുചെന്ന് ചൊല്ലുന്ന സ്തുതിയേയും ഹവിരന്നത്തിന്റെ ഹോമത്തെയും മന്ത്രവിശേഷമായ സ്തുതിനെയും, സൂര്യൻ സ്തോത്രാദികളെ സ്വീകരിക്കുന്ന പോലെ, യജമാനന്റെ കൈകളെക്കൊണ്ട്

സ്വീകരിപ്പാൻ യത്നിക്കുന്നു, സ്വീകരിക്കുന്നു. തനിയ്ക്കു വിരോധിയായി ഒരു രക്ഷസ്സുമില്ലാത്ത ഈ ബൃഹസ്പതിയുടെ കർമ്മത്താലാണ് പകൽ മംഗളകരനായ സൂര്യൻ സിംഹാദി ഭയങ്കര മൃഗം പോലെ ബലവാനായി, ചുററുന്നതു്. (മന്ദേഹൻ മുതലായ അസുരന്മാരെ ജയിച്ചു്, തേജസ്വിയായി മഹാനുഭാവനായ ആ ബൃഹസ്പതിയാണു് യജമാനൻ കൊടുത്ത എളിയ ഹവിസ്സ് സ്വീകരിക്കുന്നതു്. മന്ത്രനാഥനായ ബൃഹസ്പതിയും മന്ത്രാധീനനാണെന്നു് സൂചന.)

4 അസ്യശ്ലോകോദിവീയതേപൃഥിവ്യാ

മത്യോനയംസദൃക്ഷഭൃദ്വിചേതാഃ

മൃഗാണാംനഹേതയോയന്തിചേമാ

ബൃഹസ്പതേരഹിമായാँഅഭിദ്യൂൻ

അന്വയം:-

(യഃ) അത്യഃ ന	— അതനശീലഃ ആദിത്യഇവ
യക്ഷ–ഭൃൽ	— പൂജിതം ഹവിരാദികം ദധാനഃ
വി–ചേതാഃ യംസൽ	— പ്രാണിനാം വിവിധംചേതയി താഫലം നിയച്ഛതി
അസ്യ ശ്ലോകഃ	— ബൃഹസ്പതേഃ സ്തുത്യാത്മികാ കീർത്തിഃ
ദിവി പൃഥിവ്യാം	— ദ്യുലോകേ ഭൂലോകേച
ഈയതേ	— ഗച്ഛതി, പ്രാപ്നോതി
(കിംച) മൃഗാണാം	
ഹേതയഃ ന	— ഹന്തുമന്വിഷ്യതാമായുധാനീവ
ബൃഹസ്പതേഃ ഇമാഃ	— ഹേതയഃ, ഹിംസ്രാണ്യായുധാനി
യന്തി ച	— ഗച്ഛന്തി ച
അഹി–മായാൻ	— മായായേഷാം വൃത്രാദീനാം താനസുരാൻ
ദ്യൂൻ	— ദിവസാൻ (ദിനംപ്രതിതാന്യായുധാനി)
അഭി (ലക്ഷയന്തി)	

അർത്ഥം—യാതൊരു ബൃഹസ്പതി, ചരണശീലനായ സൂര്യനെന്നപോലെ, പൂജിതമായ ഹവിസ്സു മുതലായവയോറ്റ് പ്രാണികൾക്ക് വിവിധ ചേഷ്ടകൾ നല്കി, കർമ്മഫലം കൊടുക്കുന്നുവോ, അവിടത്തെ സ്തുതിരൂപമായ യശസ്സ് ദ്യുലോകത്തിലും ഭൂലോകത്തിലും പരന്നിരിക്കുന്നു. കൂടാതെ, മൃഗങ്ങളെ അന്വേഷിച്ചു നടക്കുന്നവ (വനവേടന്മാ) രുടെ ആയുധങ്ങൾ പോലെ, ബൃഹസ്പതിയുടെ വധായുധങ്ങൾ സഞ്ചരിക്കുന്നു. (കറിക്കുചെന്ന് ശത്രുക്കൾക്ക് കൊള്ളുന്നു.) അവ മായാവികളായ വൃത്രാദ്യസുരന്മാരെയാണ് ദിവസംപ്രതി ഉന്നം വെക്കുന്നത്.

5 യേത്വാദേവോസ്രികംമന്യമാനാഃ
പാപാഭദ്രമുപജീവന്തിപജ്രാഃ
നാദൂഢ്യേ ऽ ऽ അനുദദാസിവാമം
ബൃഹസ്പതേചയസഇൽപിയാരും വ 12

അന്വയം:—

ഹേ ദേവ, യേ പാപാഃ — പാപബുദ്ധയഃ, അല്പാഃ
പജ്രാഃ — ഹവിർല്ലക്ഷണാന്നയുക്താഃ
ഭദ്രം ത്വാ — കല്യാണം ത്വാം
ഉസ്രികം — കുത്സിതാം, അല്പക്ഷീരോത്സാവിണീംഗാം, ജീർണ്ണമനഡ്വാഹംവാ
മന്യമാനാഃ ഉപ—ജീവന്തി — ഉപേത്യ പ്രാണന്തി, അല്പം യാചന്തേ
ദുഃ—ഢ്യേ — ദുർബ്ബുദ്ധിഭ്യഃതേഭ്യഃ (വചനവ്യത്യയം)
വാമം — വനനീയം ധനം
ന അനു ദദാസി — അനുകൂലം ന വിതരസി
ഹേ ബൃഹസ്പതേ,
പിയാരും — സോമപാനശീലം, സോമേന യഷ്ടാരം
ചയസേ ഇത് — അനുഗൃഹീതും ഗച്ഛസ്യേവ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ദേവ, പാപന്മാരായ, അല്പബുദ്ധികളായ ഏവർ ഹവിരന്നത്തോടുകൂടി അവിടേയ്ക്കു്, കറവു കുറഞ്ഞ പശുവിനെയോ, തന്തക്കാളയെയോ, തന്നു്, അടുത്തണഞ്ഞു് വല്ലതും യാചിയ്ക്കുന്നവോ, (എന്തെങ്കിലും കൊടുക്കുക എന്ന നിലയിൽ തങ്ങൾക്കുപകാരമല്ലാത്തതു് കൊടുത്താലും കഴിയ്ക്കാമെന്ന നിലയിൽ) അവക്കു് ശ്രേഷ്ഠമായ ധനം അവിടുന്നു് അനുവദിച്ചു കൊടുക്കുന്നില്ല. (ബൃഹസ്പതിയ്ക്കു് പശുമുതലായവയെ കൊടുക്കുക എന്നുവെച്ചാൽ ബൃഹസ്പതിയുടെ പ്രസാദം ഉദ്ദേശിച്ചു് സാത്വികനായ ഒരാൾക്കു് ദാനം ചെയ്യുക എന്നേ അർത്ഥമുള്ളു.) അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, സോമം കൊണ്ടു് യജിയ്ക്കുന്നവനെയാകട്ടെ, അനുഗ്രഹിപ്പാനവിടുന്നു് എഴുന്നള്ളുകതന്നെ ചെയ്യുന്നു.

6 സുപ്രൈതുസ്സൂയവസോനപന്ഥാ
ദുർന്നിയന്തുഃ പരിപ്രീതോനമിത്രഃ
അനർവ്വാണോ അഭിയേ ചക്ഷതേനോ
വിവൃതാ അപോർണ്ണുവന്തോ അസ്ഥുഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ബൃഹസ്പതേ, ത്വം)

സു–പ്രൈതുഃ	— സുഷ്ഠുഗന്തവ്യമനുഷ്യസ്യ
സു–യവസഃ പന്ഥാഃ ന	— ശോഭനാന്നസ്യ മാർഗ്ഗ ഇവ യജ്ഞമാർഗ്ഗഗാമിനഃ മമ സുയവസഃ പന്ഥാ ഇവ, തദ്വൽ സുഖകാരീ (ഭവ)
(കിംച) ദുഃ–നിയന്തുഃ	— ദുഃഖേന നിയമിതുഃ രാജ്ഞഃ
പരി–പ്രീതഃ	— സർവ്വപ്രകാരേണ സന്തുഷ്ടഃ ദ്വേഷരഹിതഃ

മിത്രഃ ന — സുഹൃന്മന്ത്രീവ, സയഥാ ദുർന്നയാൽ നിവാരയതി, തദ്വൽ ത്വമപിതഥാ അസ്മഭ്യം കതു, സഖിവൽ അമാർഗ്ഗാൽ നിവൃത്യ, യജ്ഞാദിരൂപേ മാർഗ്ഗേ യോജയിത്വാ തത്ര ഫലപ്രദോഭവ

(കിംച) അനർവ്വാണഃ യേ — അപാപായേ നരാഃ

നഃ അഭി ചക്ഷതേ — അസ്മാൻ ആഭിമുഖ്യേന ബോധയന്തി, തേ

അപി-വൃതാഃ — അജ്ഞാനേനാവൃതാ അപി

അപ-ഊർണ്ണുവന്തഃ — അപഗതാവരണവന്തഃ, ജ്ഞാനവന്തഃ

അസ്ഥുഃ — തിഷ്ഠന്തു

അർത്ഥം—അല്പയോബൃഹസ്പതേ, അവിടന്ന്, സൽകർമ്മത്തിലൂടെ ചരിയ്ക്കുന്ന, യജ്ഞമാർഗ്ഗത്തിൽ ഗമിയ്ക്കുന്ന, എനിയ്ക്ക് നല്ല അന്നത്തിന്റെ വഴിപോലെ സുഖകാരിയായി ഭവിച്ചാലും. പിന്നെ, പ്രയാസപ്പെട്ട് രാജ്യഭരണം നടത്തുന്ന രാജാവിന്ന് എല്ലാവിധത്തിലും അനുകൂലനും ഉള്ളിൽ പകയററവനും സുഹൃത്തുമായ മന്ത്രി പോലെ (ആ മന്ത്രി രാജാവിനെ ദുർന്നയങ്ങളിൽ നിന്ന് പിന്തിരിപ്പിയ്ക്കുന്നപോലെ) എന്നെയും ചെയ്യാലും ദുഷ്ടമാർഗ്ഗത്തിൽ നിന്നു വിടർത്തി സൽകർമ്മമാർഗ്ഗത്തിലേയ്ക്ക് ചേർത്ത് അവിടെ ഫലപ്രദനായി ഭവിച്ചാലും. കൂടാതെ, അപാപരായ മനുഷ്യരേവർ എന്നെ നേരിട്ടു സൽകർമ്മം ഉപദേശിയ്ക്കുന്നുവോ, അവർ അജ്ഞാനത്താൽ മറയ്ക്കപ്പെട്ടവരെങ്കിലും ആ മറവുനീങ്ങി ജ്ഞാനവാന്മാരായി വർത്തിയ്ക്കട്ടെ.

7 സംയം സ്തുഭോവനയോ നയന്തി
സമുദ്രന്നസ്രവതോരോധചക്രാഃ
സവിദ്വാ് ഉഭയം ചഷ്ടേ അന്ത
ബൃഹസ്പതിസ്തര ആപശ്ച ഗൃധ്രഃ

അന്വയം:—

അവനയഃ ന	—	ഭൂമയഃ മനുഷ്യാഃ യഥാ സ്വാമിനം തദ്വൽ
യം സ്തുഭഃ സം യന്തി	—	സ്തോത്രാണി സങ്ഗച്ഛന്തി
(തഥാ) രോധ-ചക്രാഃ	—	രോധന ശീലാനി ചക്രാണി യാസു താദൃശ്യഃ, നദ്യഃ
സ്രവതഃ സമുദ്രം ന	—	സ്രവന്ത്യഃ സമുദ്രം യഥായന്തി തദ്വൽ ച (സർവ്വാസ്തുതയഃ പ്രാപ്നുവന്തി)
ഗൃധ്രഃ	—	ഗർദ്ധനശീലഃ, വൃഷ്ടിമാകാം ക്ഷമാണഃ
സഃ ബൃഹസ്പതിഃ		
വിദ്വാൻ	—	വക്ഷ്യമാണാഭിജ്ഞഃ
തരഃ	—	തരണം, ജലാഭിവൃദ്ധിം
ആപഃ ച	—	ഉദകാനിച
ഉഭയം അന്തഃ ചഷ്ടേ	—	മധ്യേസ്ഥിത്വാപശ്യതി, കരോതി

അർത്ഥം—ഭൂവാസികളായ മനുഷ്യർ അവരവരുടെ സ്വാമിയെയെന്നപോലെ സ്തോത്രങ്ങൾ യാവനെ നന്നായി പ്രാപിക്കുന്നുവോ, പിന്നെ കൂലം തകർക്കുന്ന നദികൾ ഒഴുകി സമുദ്രത്തെ പ്രാപിയ്ക്കുന്നപോലെ സ്തുതികൾ ആരെ പ്രാപിക്കുന്നുവോ, മഴപെയ്യിക്കുവാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന ആ ബൃഹസ്പതി എടുത്തുപറയത്തക്ക ജ്ഞാനവാനാകുന്നു. അവിടുന്ന് വെള്ളത്തിളളിച്ചയിൽ ജനങ്ങൾ (തോണി മുതലായവയിൽ) കടക്കുന്നതും വെള്ളങ്ങളെയും നടുവിൽ നിന്നു നോക്കിക്കാണുന്നു; സ്വയം അക്കരെ കടത്തുന്നു.

8 ഏവാമഹസ്സുവിജാതസ്സുവിഷ്മാൻ

ബൃഹസ്പതിർവൃഷഭോധായി ദേവഃ

സനസ്സുതോവീരവദ്ധാതുഗോമ

ദ്വിദ്യാമേഷം വൃജനം ജീരദാനം

അന്വയം'—

മഹഃ, തുവി-ജാതഃ — മഹാൻ, ബഹുത്ഥമുൽപന്നഃ
തുവിഷ്മാൻ, വൃഷഭഃ — ബലവാൻ, അപാംവർഷിതാ
ദേവഃ ബൃഹസ്പതിഃ
ഏവ — ഏവം, സ്തുതിപ്രകാരേണ
ധായി — ധീയതേ, സ്തൂയതേ
സ്തുതഃ സഃ നഃ വീര-വൽ — അസ്മാകം പുത്രാദ്യുപേതം
ഗോ-മൽ ധാതു — ഗോഭിര്യുക്തം ഫലംകരോതു
ഇഷം വൃജനം ജീര-ദാനം
വിദ്യാമ — അന്നം ബലം ജയശീലം
ലഭേമഹി

അർത്ഥം—മഹാനും പലകാര്യങ്ങൾക്കുംവേണ്ടി ഉളവായവനും ബലവാനും ജലവർഷിതാവുമായ ദേവൻ, ബൃഹസ്പതി ഇപ്രകാരം സ്തോത്രത്താൽ സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നു സ്തുതിക്കപ്പെട്ട അവിടുന്ന് എനിക്കു പുത്രന്മാരോടും പശുക്കളോടുംകൂടിയ ഫലം ഉണ്ടാക്കട്ടെ. അന്നവും ബലവും, ജയശീലവും നേടാവു വർഗ്ഗം 14-15-16 അനുഷ്ടുപ് മഹാപങ്ക്തിമഹാബൃഹതീച്ഛന്ദാംസി അപ്തൃണസൂര്യാദേവതാ.

<u>വിഷദോഷാപനിഷൽ</u>

1 കങ്കതോനകങ്കതോഥോസതീനകങ്കതഃ
ദ്വാവിതിപ്ലുഷീഇതിന്യദൃഷ്ടാഅലിപ്സത

അന്വയം:—

കങ്കതഃ — അല്പവിഷഃ
ന കങ്കതഃ — അനല്പവിഷഃ, മഹോരഗാദിഃ
അഥോ സതീന-
കങ്കതഃ — ഉദകചാരീ, അല്പവിഷവാൻ
(ഏവം) ദ്വൌ ഇതി — അല്പവിഷമഹാവിഷഭേദേന, ജലസ്ഥലഭേദേനചദ്വി പ്രകാരൌ
പ്ലുഷീ ഇതി — പ്ലോഷണൌ,-ദാഹകൌയേ സന്തി

അദൃഷ്ടാഃ	— അദൃശ്യമാനരൂപാഃ കേചിദ്വി ഷധരാഃ സന്തി തേ നൂനംമാം
നി അലിപ്സത	— വിശേഷേണലിപ്സന്തി

(സർവ്വാണ്യംഗാനിവിഷമാവൃണോതി)

അർത്ഥം—ഈ സൂക്തത്തിന്നു വിഷഘ്നോപനിഷത്തെന്നു പേർ പറയുന്നു. ''കങ്കതോനേതി സൂക്തന്തുവിഷാർത്തഃ പ്രയതോജപേൽ വിഷം നക്രമതേചാസ്യ സർപ്പാദൃഷ്ടിവിഷാദപി. യൽകീടലൂതാസുവിഷം ദംഷ്ട്രിവൃശ്ചികതശ്ചയൽ മൂലഞ്ചകൃത്രിമം ചൈവജപന്ഥസർവ്വമപോഹതി'' എന്നു ഋഗ്വിധാനത്തിൽ പ്രശംസിച്ചിരിക്കുന്നു.

കങ്കതോന എന്ന സൂക്തം വിഷബാധിതൻ ശ്രദ്ധായുക്തനായി ജപിച്ചാൽ ദൃഷ്ടിവിഷമുള്ള പാമ്പിന്റെ വിഷം കൂടി ബാധിക്കുകയില്ല. കൃമി, മാറാല, തേരം മുതലായവയുടെ വിഷവും ഇതു ജപിച്ചാൽ നശിക്കും.

വിഷം കുറഞ്ഞവയും വിഷം കൂടിയവയും, കരയിലുള്ളവയും വെള്ളത്തിലുള്ളവയും എന്നിങ്ങനെ രണ്ടുവിധം ഭേദങ്ങളനുസരിച്ച് എരിക്കുന്ന വിഷജന്തുക്കളുണ്ടു്. കാണാത്ത രൂപങ്ങളോടുകൂടിയവയുമുണ്ടു്, അവ എന്റെ അംഗങ്ങളിൽ വിഷമേല്പിക്കുന്നു.

2 അദൃഷ്ടാൻഹന്ത്യായത്യഥോഹന്തിപരായതീ
അഥോഅവഘ്നതീഹന്ത്യഥോപിനഷ്ടിപിംഷതീ

അന്വയം:—

ആ—യതീ	— വിഷദഷ്ടസ്യസകാശാദാഗച്ഛന്തീവിഷനിഹരണസാധനൌഷധിഃ
അദൃഷ്ടാൻ ഹന്തി	— അദൃശ്യമാനാൻ വിഷധരാൻ ഹിനസ്തി
അഥോ പരാ—യതീ	— അപിച സമ്മാർജ്ജനസമയേ അർവ്വാക്പ്രവൃത്താം
ഹന്തി	— ജലചരവിഷധരാൻനാശയതി

അധോ അവ-ഘ്നതീ
ഹന്തി — അവഹന്ത്യമാനൗഷധിഃ സ്വഗ
ന്ധേനബഹുവിഷാൻ ഹന്തി
അധോ പിംഷതീ — പേഷണകർത്രീ, ദൃഷത്
പിഷ്യമാണാ, ഓഷധിഃ
പിനഷ്ടി — അല്പവിഷാൻ ചൂർണ്ണീകരോതി

അത്ഥം-വിഷം തീണ്ടിയവൻെറ അടുത്തുനിന്നവതന്ന വിഷഹരൗഷധം കാണപ്പെടാത്ത വിഷജന്തുക്കളെ കൊല്ലുന്നു കൂടാതെ, മരുന്ന് കടിവായിൽ തിരുമ്മുമ്പോൾ താഴെവീഴുന്ന ഔഷധം വെള്ളത്തിലുള്ള വിഷജന്തുക്കളെ കൊല്ലുന്നു വിഷങ്ങളാൽ ബാധിക്കപ്പെടുന്ന ഔഷധം സ്വഗന്ധംകൊണ്ട് അധികവിഷമുള്ള ജന്തുക്കളെ ഹനിക്കുന്നു കല്ലുരലിൽ പൊടിക്കുന്ന (അരക്കുന്ന) ഔഷധം അല്പവിഷങ്ങളെ പൊടിച്ചു നശിപ്പിക്കുന്നു

3 ശരാസഃ കശരാസോ ദർഭാസഃ സൈര്യാ ഉത
മൌഞ്ജാ അദൃഷ്ടാ വൈരിണാഃ സർവ്വേ സാകം ന്യലിപ്സത

അന്വയം —
ശരാസഃ — ശരാഃ, വേണുദണ്ഡസദൃശാഃ
അന്തശ്ഛിദ്രാസ്തൃണ
വിശേഷാഃ
കശരാസഃ — കുത്സിതശരാഃ, അന്തശ്ഛിദ്രാഃ
ദർഭാസഃ — ദർഭാഃ കുശാഃ
സൈര്യാഃ — തടാകാദി പ്രാന്തോൽഭവാസ്തൃ
ണവിശേഷാഃ, അശ്വവാലാ
ഇതി പ്രസിദ്ധാഃ
ഉത മൌഞ്ജാഃ — മുഞ്ജാഃ
വൈരിണാഃ — വിരണപ്രകാരാഃ
അദൃഷ്ടാഃ സർവ്വേ — സർവ്വേ വിഷധരാഃ
സാകം നി അലിപ്സത — മിളിത്വാ നിലിപ്യന്തിസ്മ

അത്ഥം-ഓടത്തണ്ടുപോലെ ഉള്ളപൊള്ളയായ ശരപ്പുല്ലുകൾ, അതുപോലെ ഉള്ളപൊള്ളയായ കശരപ്പുല്ലുകൾ, ദർഭപ്പുല്ലുകൾ, കുളവക്കുകളിലുണ്ടാകുന്ന കുതിരവാൽ പുല്ലുകൾ, മുഞ്ഞ (മേഖല) പ്പുല്ലുകൾ, രാമച്ചപ്പുല്ലുകൾ —ഇവയെല്ലാം ഒന്നിച്ചുകൂടി എൻെറ മേൽ വിഷമേല്പിച്ചിരിക്കുന്നു

4 നിഗാവോഗോഷ്ഠേ അസദന്നി മൃഗാസോ അവിക്ഷത

നികേതവോജനാനാംന്യ /ദൃഷ്ടാ അലിഫ്സത

അന്വയം:—

ഗാവഃ ഗോ—സ്ഥേ നി

അസദൻ — നിഷീദന്തി

മൃഗാസഃ നി അവിക്ഷത — മൃഗാഃ നിവിഷ്ടാഃ,
സ്വസ്വസ്ഥാനേ ഉപരതാഃ

ജനാനാം കേതവഃ നി — പ്രജ്ഞാനാനി നീചാന്യഭവൻ
(അസ്മിൻ സമയേ ഏതേ)

അദൃഷ്ടാഃ — അദൃശ്യമാനരൂപാസ്സന്തഃ

നി അലിഫ്സത — നിലിംബന്തി

അർത്ഥം—പശുക്കൾ തൊഴുത്തിൽ കിടക്കുന്നു മററു മൃഗങ്ങൾ അവരവരുടെ സ്ഥാനത്തു് വിശ്രമിക്കുന്നു ജനങ്ങളുടെ ബോധങ്ങൾ താണുപോയിരിക്കുന്നു ഈ സമയത്താണു് കാണപ്പെടാത്ത വിഷജന്തുക്കൾ വന്നു ബാധിക്കുന്നതു്—അതായതു് അവിചാരിത സമയത്താണു്, രാത്രി ഉറക്കംവന്നുതുടങ്ങി മനസ്സിരിക്കാത്ത സമയത്താണു് വിഷജീവികൾ ബാധിക്കുന്നതു്. (അരണ്യസ്ഥിതിയാണു് ഇവിടെ സൂചിപ്പിക്കുന്നതു്)

5 ഏത ഉത്യേപ്രത്യദൃശ്രൻ പ്രദോഷം തസ്കരാഇവ

അദൃഷ്ടാവിശ്വദൃഷ്ടാഃ പ്രതിബുദ്ധാ അഭൂതന വ 14

അന്വയം:—

ഉ ത്യേ (തേ) ഏതേ — ഏതേസർപ്പാഃ

പ്ര—ദോഷം — രാത്രിം പ്രതി, തമസാഭിഭൂതാസു രാത്രിഷു

തസ്കരാഃ—ഇവ — ഹിംസകാശ്ചോരാ ഇവ

അദൃഷ്ടാഃ — അപരിദൃശ്യമാനാഃ

വിശ്വ-ദൃഷ്ടാഃ — വിശ്വം ദൃഷ്ടംയൈഃ തേ

പ്രതി അദൃശ്രൻ — പ്രതിദൃശ്യന്തേ
(അതഃ ഹേ നരാഃ)

പ്രതി-ബുദ്ധാഃ അഭൂതന — ഭവത

അർത്ഥം—ഈ പാമ്പുകൾ രാത്രിതോറും, ഇരുട്ടുകൂടിയ ഇരവുകളിൽ, കള്ളന്മാർപോലെ കാണപ്പെടാത്തവരായും എല്ലാം അങ്ങോട്ട കാണുന്നവരായുമാണ് പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നതു്. അതു കൊണ്ടു് മനുഷ്യരേ, മനസ്സിരുത്തുന്നവരായി ഭവിക്കുക

6 ദ്യൌർവ്വഃപിതാപൃഥിവീമാതാസോമോഭ്രാതാദിതിസ്സ്വസാ

അദൃഷ്ടാവിശ്വദൃഷ്ടാസ്തിഷ്ഠതേലയതാസുകം.

അന്വയം:—

(അതഃ പരം വിഷചികിത്സാ)
(ഹേ സർപ്പാഃ) വഃ (യുഷ്മാകം) ദ്യൌഃ പിതാ, പൃഥിവീ മാതാ, സോമഃ ഭ്രാതാ, അദിതിഃ സ്വസാ,
(ഏവം മഹാനുഭാവാ
മഹോരഗാഃ) അദൃഷ്ടാഃ — അന്യൈരദൃശ്യമാനരൂപാഃ
(സ്വയം തു) വിശ്വ-ദൃഷ്ടാഃ — സർവ്വസ്യദ്രഷ്ടാരഃ യൂയം
തിഷ്ഠത — സ്വസ്വസ്ഥാനേ തിഷ്ഠത, മാം പ്രതിമാഽഽഗച്ഛത
സുകം — സുതരാം സുഖം യഥാ തഥാ
ഇലയത — ഈരയത, ഗച്ഛത
(പൃഥിവ്യന്തരിക്ഷദ്യുസ്ഥാനസ്ഥാസ്സർപ്പാഃ സ്വസ്വസ്ഥാനം പ്രാപ്നുത, അസ്മദ്ബാധാം മാ കുരുത)

അർത്ഥം—(ഇനി വിഷചികിത്സയാണ്) അല്ലയോ സർപ്പങ്ങളേ, നിങ്ങൾക്കു് ദ്യോവു് (അന്തരിക്ഷം) അച്ഛനാണ്, ഭൂമി അമ്മയാണ്, സോമൻ (സോമാധാരമായ സ്വർഗ്ഗം) സഹോദരനാണ്. ദേവമാതാവായ അദിതി സഹോദരിയാണ്. (അദിതിയ്ക്കു് സർപ്പമാതാവായ കദ്രുവിന്റെ സഹോദരീത്വം) ഇപ്രകാരം മഹാനുഭാവരായ മഹാസർപ്പങ്ങളേ, നിങ്ങൾ സ്വന്തം സ്വന്തം സ്ഥാനങ്ങളിൽ ഇരിക്കുക എന്റെ അടുക്കൽ വരരുതു്. സുഖമായ വിധം നടന്നുകൊള്ളുക (പൃഥിവ്യന്തരിക്ഷദ്യുസ്ഥാനങ്ങളിൽ സ്വസ്ഥാനം പ്രാപിച്ചുകൊള്ളുക ഞങ്ങളെ ബാധിക്കരുതു്.)

7 യേ അംസ്യായേ അങ്ഗ്യാസ്സൂചീകായേ പ്രകങ്കതാഃ

അദൃഷ്ടാഃ കിംചനേഹ വസ്സർവ്വേ സാകം നിജസ്യത

അന്വയം:—

യേ അംസ്യാഃ	— അംസഗാഃ
(തഥാ) യേ അങ്ഗ്യാഃ	— അങ്ഗേന ഹന്താരഃ (ലൂതികാദയഃ)
സൂചീകാഃ	— സൂചീസദൃശപുച്ഛരോമാണഃ (വൃശ്ചികാദയഃ)
യേ പ്ര-കങ്കതാഃ	— പ്രകൃഷ്ടവിഷാമഹോരഗാഃ
അദൃഷ്ടാഃ	— അദൃശ്യമാനാഃ
കിം ചന	— യൽ കിംചിൽ സർപ്പജാതമസ്തി
ഇഹ വഃ	— അസ്മൽ സമീപേ യുഷ്മാകം കിമസ്തി?
(അതഃ യൂയം) സർവ്വേ	
സാകം	— സഹ
നി ജസ്യത	— അസ്മാൻ മുഞ്ചത

അർത്ഥം—വിഷജന്തുക്കളിൽ ഏവ ചുമലിൽ ചാടുന്നവയാണോ, (പച്ചിളിപ്പാമ്പും മററും) ഏവ ശരീരം കൊണ്ടു വിഷമേല്പിക്കുന്നവയോ, (എട്ടുകാലി മുതലായവ) ഏവ സൂചിപോലുള്ള വാലിലെ രോമങ്ങൾ കൊണ്ടു കുത്തുമോ, (തേൾ മുതലായവ) മഹാവിഷങ്ങളും കാണപ്പെടാത്തവയുമായ സർപ്പസമൂഹങ്ങളേവയെല്ലാമുണ്ടോ, ആ നിങ്ങൾക്ക ഇവിടെ എന്തിരിക്കുന്നു? നിങ്ങളൊക്കെ ഒന്നിച്ച് ഞങ്ങളെ വിടുക.

8 ഉൽപുരസ്താൽസൂര്യഏതി വിശ്വദൃഷ്ടോ അദൃഷ്ടഹാ
അദൃഷ്ടാന്ത്സർവ്വാഞ്ജംഭയ
ന്ത്സർവ്വാശ്ചയാതുധാന്യഃ

അന്വയം:—

വിശ്വ-ദൃഷ്ടഃ	— സർവ്വസ്യദ്രഷ്ടാ
അദൃഷ്ട-ഹാ	— അദൃഷ്ടാവിഷധരവിശേഷാഃ തേഷാംഹന്താ
(അസൌ) സൂര്യഃ സർവ്വാൻ	
അദൃഷ്ടാൻ	— അദൃഷ്ടവ്യാൻവിഷരാക്ഷസാദീൻ

ജംഭയൻ — ഹിംസയൻ
(തഥാ) സർവ്വാഃ
യാതു—ധാന്യഃ ച — മഹോരഗീരാക്ഷസീർവ്വാ ജംഭയൻ
പുരസ്താൽ ഉൽ ഏതി — പൂർവ്വസ്യാംദിശിഉദയം പ്രാപ്നോതി (അതഃ അസ്മത്തോജംഭയ)
(സൂര്യേഉദിതേസതിസർവ്വേവിഷധരാഃ പലായന്തേ)

അർത്ഥം-സർവ്വദ്രഷ്ടാവും വിഷധരജീവികളുടെ ഹന്താവുമായ സൂര്യനിതാ എല്ലാ വിഷധരങ്ങളെയും രാക്ഷസാദികളെയും അകററിക്കൊണ്ടും എല്ലാ മഹാനാഗികളെയും രാക്ഷസികളെയും അടക്കിക്കൊണ്ടും കിഴക്കുദിക്കിൽ ഉദിക്കുന്നു അതുകൊണ്ടു് സർപ്പങ്ങളേ, ഞങ്ങളെ വിട്ടുപോകുക (സൂര്യോദയത്തിൽ എല്ലാ വിഷജന്തുക്കളും ഇരുളാർന്ന മാളങ്ങളിലേയ്ക്കു ഓടി ഒളിക്കുന്നവല്ലൊ വെളിച്ചത്തിന്നു് പുറമെ വിഷഹരമായ രാസശക്തിയും സൂര്യരശ്മിയിലുണ്ടു്)

9 ഉദപപ്തദസൗ സൂര്യഃ പുരുവിശ്വാനിജൂർവ്വൻ
ആദിത്യഃ പർവ്വതേഭ്യോവിശ്വദൃഷ്ടോഅദൃഷ്ടഹാ

അന്വയം'—

പർവ്വതേഭ്യഃ അസൗ
സൂര്യഃ — പർവ്വവൽഭ്യഃ പ്രാണിഭ്യഃ, തേഷാമുപകാരായ പുരസ്താൽ ദൃശ്യമാനഃ സർവ്വസ്യ പ്രേരകഃ
ഉൽ അപപ്തൽ — ഊർധ്വം ഗച്ഛതി
ആദിത്യഃ — വിഷോദകാദീനാമദനശീലഃ
വിശ്വ—ദൃഷ്ടഃ — വിശ്വസ്യദ്രഷ്ടാ
അദൃഷ്ട—ഹാ — അദൃഷ്ടാനാം വിഷവിശേഷാണാം ഹന്താ
വിശ്വാനി — ബഹൂനി വിഷാണി
പുരു ജൂർവ്വൻ — പ്രഭൂതം ഹിംസൻ (മഹാനുഭാവഃ സൂര്യഃ ഊർധ്വം ഗച്ഛതി, അതോവിഷശങ്കാ ന കാര്യാ)

അർത്ഥം—ലോകത്തിൽ കണ്ണുകൂടിയ പ്രാണികളുടെ രക്ഷയ്ക്കായി വിഷം, ജലം മുതലായവയെ (തൻെറ രസഹരണശീലങ്ങളായ രശ്മികളാൽ) വലിച്ചെടുത്ത്, ക്ഷേിയ്ക്കന്നവനം സർവ്വം സ്വയം കാണുന്നവനും കാണപ്പെടാത്ത വിഷങ്ങളുടെ ഹന്താവുമായി ഈ മുമ്പിൽ കാണുന്ന സർവ്വപ്രേരകനായ സൂര്യൻ എല്ലാവിഷങ്ങളെയും സംഹരിച്ചുകൊണ്ട് മേൽപ്പോട്ടുയരുന്നു. (അതിനാൽ എനി വിഷശങ്ക വേണ്ട.)

10 സൂര്യേ വിഷമാസജാമിദൃതിംസുരാവതോ ഗൃഹേ
സോചിന്നുനമരാതിനോ വയം മരാ
മാരേ അസ്യയോജനം ഹരിഷ്ഠാ
മധുത്വാമധുലാചകാര (വ, 15)

അന്വയം:—

(വിഷാവൃതോഗന്ത്യഃ അഹം)

സൂര്യേ	— സർവ്വസ്യ പ്രേരയിതരി, മധുവിദ്യാശ്രൂപേ സൂര്യമണ്ഡലേ
വിഷം	— മാമാവൃത്യ വർത്തമാനം വിഷം
സുരാ—വതഃ ഗൃഹേ	— സുരാനിർമ്മാതൃസദനേ
ദൃതിം (ഇവ)	— ചർമ്മമയം സുരാപാത്രമിവ യഥാതൽകർത്തുഃ നദോഷായ ഭവതി തദ്വദ്വിഷം ആദിത്യസ്യ ന ബാധകം
ആ സജാമി	— ആസക്തം കരോമി
സഃ ചിൽ നു	— പൂജ്യസ്സസൂര്യഃ ഖലു
ന മരാതി	— നമ്രിയതേ
നോ വയം മരാമ	— തദനുഗ്രഹാൽ തത്രൈവവിഷസ്യ യോജിതത്വാൽവയമപി ന മ്രിയാമഹേ

(ഉഭയോരമരണകാരണമാഹ)

ഹരി—സ്ഥാഃ	— ഹരിഷു അശേഷുസ്ഥിതഃ ആദിത്യഃ

ആരേ അസ്യ യോജനം — ദൂരേവിഷസ്യ പ്രാപണം കൃതവാൻ

(ഹേ വിഷ,) ത്വാ മധുലാ

മധു ചകാര — മധുവിദ്യാ അമൃതം ചകാര (ത്വാം അമൃതീകരോതി)

(യദേതദാദിത്യസ്യ വിഷയോജനം, തേനച അമൃതീകരണം യദസ്തി, ഏഷാ മധുവിദ്യാ)

അർത്ഥം—വിഷബാധയേററ അഗസ്ത്യനായ ഞാൻ സർവ്വപ്രേരകനായ സൂര്യങ്കൽ, മധുവിദ്യാസ്വരൂപമായ സൂര്യമണ്ഡലത്തിൽ, എന്നെ ബാധിച്ച വിഷത്തെ, കള്ളുചെത്തുന്നവന്റെ വീട്ടിൽ കള്ളാക്കുന്ന തോൽകടം പോലേ (ഏകാഗ്രസങ്കല്പത്തോടുകൂടി) പുരട്ടുന്നു. (കള്ളുചെത്തുകാരന്ന് തോൽകടം വെച്ചതുകൊണ്ട് ദോഷംവരാനില്ലാത്തതുപോലെ ആദിത്യന്ന് വിഷം ബാധകമല്ലാത്തതിനാൽ ഒന്നും വരാനില്ല.) പൂജ്യനായ ആദിത്യനാവട്ടെ അതുകൊണ്ടു മരിക്കുന്നില്ല. അവിടെ വിഷം യോജിപ്പിച്ചതുകൊണ്ട്, അവിടത്തെ അനുഗ്രഹത്താൽ, ഞാനും മരിക്കുന്നില്ല. കാരണം ഹരിത്തുക്കളെന്ന കതിരകളിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ആദിത്യൻ (രാസപരിണാമങ്ങളുണ്ടാക്കുന്ന രശ്മികളോടുകൂടിയ സൂര്യൻ) വിഷത്തെ ദൂരെ എത്തിച്ചു. അല്ലയോ വിഷമേ, നിന്നെ മധുവിദ്യ അമൃതമാക്കി. (ആദിത്യങ്കൽ വിഷം യോജിപ്പിച്ച്, ആദിത്യനാൽ അതിന്റെ അമൃതീകരണമെന്നതാണ് മധുവിദ്യ)

11 ഇയത്തികാശകന്തികാസകാജംഘാസതേവിഷം

സോചിന്നനമരാതിനോവയംമരാ

മാരേഅസ്യയോജനംഹരിഷ്ഠാ

മധുത്വാമധുലാചകാര

അന്വയം:—

ഇയത്തികാ — ഇയത്താം കുഷ്ഠാണ്ഡാ, ബാലാ

ശകന്തികാ — ശകന്തഃ ശകുനഃ തസ്യസ്ത്രീ കപിഞ്ജലീ

ധകാ തേ വിഷം — സാതവവിഷം
ദ്ദലാസ — ഭക്ഷിതവതീ (സാവിഷ ഹത്ത്രീതിപ്രസിദ്ധാ)
ഃസാ ചിൽ നന മരാതി — സഃ ഉ ന മ്രിയതേ
ഃനോ വയം മരാമ — വയമപിന മ്രിയാമഹേ
ഹരി–സ്ഥാഃ — അശേഷുസ്ഥിതഃ ആദിത്യഃ
ആരേ അസ്യ യോജനം — ദൂരേവിഷസ്യ പ്രാപണം കൃതവാൻ
(ഹേ വിഷ) ത്വാ മധുലാ മധു
ചകാര — മധുവിദ്യാ അമൃതം ചകാര

അത്ഥം:—വളരെ ചെറിയ വെളുത്ത തിത്തിരിപ്പെൺ പക്ഷിയുണ്ടല്ലൊ, അവരു (അല്ലയോ പാമ്പേ,) നിന്റെ വിഷം ഭക്ഷിച്ചു. (അവളുടെ വിഷഹത്ത്രിത്വം പ്രസിദ്ധം) അവരു മരിയ്ക്കുന്നില്ല, ഞാനും മരിയ്ക്കുന്നില്ല. ഹരിത്തുക്കളെന്ന കതിരകരുകളു് മുകളിൽ ഇരിയ്ക്കുന്ന സൂര്യൻ വിഷത്തെ ദൂരെ എത്തിച്ചു. അല്ലയോ വിഷമേ, മധുവിദ്യ നിന്നെ അമൃതമാക്കി.

12 ത്രിസ്സപ്തവിഷ്ഫുലിങ്ഗകാ വിഷസ്യ പുഷ്യമക്ഷൻ
താശ്ചിന്നനമരന്തിനോവയം മരാ
മാരേ അസ്യയോജനം ഹരിഷ്ഠാ
മധുത്വാ മധുലാ ചകാര

അന്വയം:—

ത്രിഃ സപ്ത — ത്രിഗുണിതാസ്സപ്തസംഖ്യാകാഃ
വിഷ്ഫുലിങ്ഗകാഃ — സപ്തസു ജിഹ്വാസു ലോഹിത ശുക്ലകൃഷ്ണവർണ്ണഭേദേന ഏകവിംശതിസംഖ്യാഃ ജ്വാലാഃ
വിഷസ്യ പുഷ്യം അക്ഷൻ — പോഷം അദന്തു, നാശയന്തു
താഃ ചിൽ നന മരന്തി — ന മ്രിയന്തേ
നോ വയം മരാമ — വയമപി ന മ്രിയാമഹേ

ആരേ അസ്യ യോജനം — ദൂരേവിഷസ്യ പ്രാപണം
കൃതവാൻ

(ഹേ വിഷ,) ത്വാ മധുലാ
മധു ചകാര — മധുവിദ്യാ അമൃതം ചകാര
(ത്വാം അമൃതീകരോതി)

(യദേതദാദിത്യസ്യ വിഷയോജനം, തേനച അമൃതീകരണം യദസ്തി, ഏഷാ മധുവിദ്യാ)

അർത്ഥം—വിഷബാധയേററ അഗസ്ത്യനായ ഞാൻ സർവ്വപ്രേരകനായ സൂര്യങ്കൽ, മധുവിദ്യാസ്വരൂപമായ സൂര്യമണ്ഡലത്തിൽ, എന്നെ ബാധിച്ച വിഷത്തെ, കള്ളുചെത്തുന്നവൻെറ വീട്ടിൽ കള്ളാക്കുന്ന തോൽകുടം പോലെ (ഏകാഗ്രസങ്കല്പത്തോടുകൂടി) പുരട്ടുന്നു. (കള്ളുചെത്തുകാരന്ന് തോൽകുടം വെച്ചതുകൊണ്ട് ദോഷംവരാനില്ലാത്തതുപോലെ ആദിത്യന്ന് വിഷം ബാധകമല്ലാത്തതിനാൽ ഒന്നും വരാനില്ല) പൂജ്യനായ ആദിത്യനാവട്ടെ അതുകൊണ്ടു മരിക്കുന്നില്ല. അവിടെ വിഷം യോജിപ്പിച്ചതുകൊണ്ട്, അവിടത്തെ അനുഗ്രഹത്താൽ, ഞാനും മരിക്കുന്നില്ല കാരണം ഹരിത്തുക്കളെന്ന കതിരുകളിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ആദിത്യൻ (രാസപരിണാമങ്ങളുണ്ടാക്കുന്ന രശ്മികളോടുകൂടിയ സൂര്യൻ) വിഷത്തെ ദൂരെ എത്തിച്ചു അല്ലയോ വിഷമേ, നിന്നെ മധുവിദ്യ അമൃതമാക്കി. (ആദിത്യങ്കൽ വിഷം യോജിപ്പിച്ച്, ആദിത്യനാൽ അതിൻെറ അമൃതീകരണമെന്നതാണ് മധുവിദ്യ)

11 ഇയത്തികാശകന്തികാസകാജംലാസതേവിഷം
സോചിന്നനമരാതിനോവയംമരാ
മാരേഅസ്യയോജനംഹരിഷ്ഠാ
മധുത്വാമധുലാചകാര

അന്വയം:—

ഇയത്തികാ — ഇയത്താം കല്യാണാ, ബാലാ
ശകന്തികാ — ശകന്തഃ ശകനഃ തസ്യസ്ത്രീ
കപിഞ്ജലീ

തിരകാംകട് മുകളിലിരിക്കുന്ന സൂര്യൻ വിഷത്തെ ദൂരെ എത്തിച്ചു. അല്ലയോ വിഷമേ, നിന്നെ മധുവിദ്യ്യ്അമൃതമാക്കി

14 ത്രിസ്സപ്തമയൂര്യസ്സപ്തസ്വസാരോഅഗ്രുവഃ
താസ്തേവിഷംവിജഭ്രിരഉദകംകംഭിനീരിവ

അന്വയം:—

ത്രിഃ സപ്ത — ഏകവിംശതി സംഖ്യാകാഃ
മയൂര്യഃ — മയൂരസ്ത്രിയഃ (താ വിഷസർപ്പദ്വേഷിണ്യഃ ഇതിപ്രസിദ്ധാഃ നാഗദ്വേഷി ഗരുഡപക്ഷാദുൽപന്നത്വാൽ)
സപ്ത സ്വസാരഃ — ഏഴുതൽ സംഖ്യാകാം സരണശീലാഃ
അഗ്രുവഃ — നദ്യഃ, സുരഗംഗാദ്യാഃ (സന്തി)
താഃ (ഹേ ദേഹ,)
കംഭിനീഃ—ഇവ ഉദകം — കുഭവത്യഃ കുംഭേന ജലഹാരിണ്യഃ ഇവ
തേ വിഷം വി ജഭ്രിരേ — വിശേഷേണ ഹരന്തു

അർത്ഥം—ഇരുപത്തൊന്നു് പെൺമയിലുകളും (ഗരുഡൻെറ ചിറകിൽനിന്നുളവായതുകാരണം മയിലിനു സർപ്പദ്വേഷം പ്രസിദ്ധം) സുരഗംഗ മുതലായി ഒഴുകുന്ന ഏഴു നദികളുമുണ്ടല്ലൊ, അവ, അല്ലയോ ദേഹമേ, നിന്നെ ബാധിച്ച വിഷത്തെ കുടത്തിൽ ഒരുത്തി വെള്ളം നിറയ്ക്കുന്നപോലെ ഹരിയ്ക്കട്ടെ.

15 ഇയത്തകഃ കഷുംഭകസ്തകംഭിനദ്മ്യശ്മനാ
തതോവിഷം പ്രവാവൃതേ പരാചീരനുസംവതഃ

അന്വയം:—

ഇയത്തകഃ — അല്പപ്രമാണഃ
കഷുംഭകഃ — നകുലഃ (വിഷം ഹരതു)

*44

ഹരി–സ്ഥാഃ ആരേ
അസ്യ യോജനം — ആശേഷു സ്ഥിതഃ സൂര്യഃ ദൂരേ വിഷസ്യ പ്രാപണം കൃതവാൻ

(ഹേ വിഷ,) ത്വാ മധുലാ
മധു ചകാര — മധുവിദ്യാ ത്വാം അമൃതം ചകാര

അർത്ഥം—അഗ്നിയുടെ കാളി, കരാളി മുതലായ ഏഴുനാവുകളിൽനിന്ന് പുകന്നും വെളുത്തും കറുത്തും വരുന്ന ഇരുപത്തൊന്ന് ജ്വാലകൾ വിഷത്തിന്റെ ഏററത്തെ ഭക്ഷിയ്ക്കട്ടെ, നശിപ്പിയ്ക്കട്ടെ അവ മരിയ്ക്കുകയില്ല. ഞാനും മരിക്കുകയില്ല. ഹരിത്തുക്കൾക്ക് മുകളിലിരിയ്ക്കുന്ന സൂര്യൻ അതിനെ ദൂരെ എത്തിച്ചു. അല്ലയോ വിഷമേ, മധുവിദ്യ നിന്നെ അമൃതാക്കി.

13 നവാനാംനവതീനാം വിഷസ്യരോപുഷീണാം
സർവ്വാസാമഗ്രഭംനാമാരേഅസ്യയോജനം
ഹരിഷ്ഠാമധുത്വാമധുലാചകാര

അന്വയം —

നവാനാം നവതീനാം — നവാധികനവതീനാം
വിഷസ്യ രോപുഷീണാം — സർവ്വസ്യവിഷസ്യലോപയിത്രീണാം, ഛേത്രീണാം നദീനാം
സർവ്വാസാം നാമ — ഗംഗാദിനദീനാം നാമ
അഗ്രഭം — ഗൃഹ്ണാമി
ഹരി–സ്ഥാഃ ആരേ
അസ്യ യോജനം — ആശേഷുസ്ഥിതഃ സൂര്യഃ ദൂരേവിഷസ്യപ്രാപണം കൃതവാൻ
(ഹേ വിഷ) മധുലാ
ത്വാ മധു ചകാര — മധുവിദ്യാത്വാം അമൃതം ചകാര

അർത്ഥം—എല്ലാ വിഷങ്ങളെയും നശിപ്പിക്കുന്ന ഗംഗമുതലുള്ള തൊണ്ണൂറെറാമ്പത് നദികളുടെയെല്ലാം പേരുകൾ ഞാൻ ഗ്രഹിയ്ക്കുന്നു, ഓർമ്മിക്കുന്നു, ഉച്ചരിക്കുന്നു. ഹരിത്തുക്കളെന്ന ക

തിരകാംക്ക് മുകളിലിരിക്കുന്ന സൂര്യൻ വിഷത്തെ ദൂരെ എത്തിച്ചു. അല്ലയോ വിഷമേ, നിന്നെ മധുവിദ്യ അമൃതമാക്കി

14 ത്രിസ്സപ്തമയൂര്യസ്സപ്തസ്വസാരോഅഗ്രുവഃ
താസ്തേവിഷംവിജഭ്രിരഉദകംകുംഭിനീരിവ

അന്വയം:—

ത്രിഃ സപ്ത	— ഏകവിംശതി സംഖ്യാകാഃ
മയൂര്യഃ	— മയൂരസ്ത്രീയഃ (താ വിഷസർപ്പ ദ്വേഷിണ്യഃ ഇതിപ്രസിദ്ധാഃ നാഗദ്വേഷി ഗരുഡ പക്ഷാദുൽപന്നതാൽ)
സപ്ത സ്വസാരഃ	— ഏതൽ സംഖ്യാകാം സരണ ശീലാഃ
അഗ്രുവഃ	— നദ്യഃ, സുരഗംഗാദ്യാഃ (സന്തി)
താഃ (ഹേ ദേഹ,)	
കുംഭിനീഃ—ഇവ ഉദകം	— കുഭവത്യഃ കുംഭേന ജലഹാരിണ്യഃ ഇവ
തേ വിഷം വി ജഭ്രിരേ	— വിശേഷേണ ഹരന്തു

അർത്ഥം—ഇരുപത്തൊന്ന് പെൺമയിലുകളും (ഗരുഡൻെറ ചിറകിൽനിന്നുളവായതുകാരണം മയിലിന്നു സർപ്പദ്വേഷം പ്രസിദ്ധം) സുരഗംഗ മുതലായി ഒഴുകുന്ന ഏഴു നദികളുമുണ്ടല്ലൊ, അവ, അല്ലയോ ദേഹമേ, നിന്നെ ബാധിച്ച വിഷത്തെ കുടത്തിൽ ഒരുത്തി വെള്ളം നിറയ്ക്കുന്നപോലെ ഹരിയ്ക്കട്ടെ.

15 ഇയത്തകഃ കുഷുംഭകസ്തകംഭിനദ്മ്യശ്മനാ
തതോവിഷം പ്രവാവൃതേ പരാചീരനുസംവതഃ

അന്വയം:—

ഇയത്തകഃ	— അല്പപ്രമാണഃ
കുഷുംഭകഃ	— നകുലഃ (വിഷം ഹരതു)

(യദി ന തഥാ സഃ
കരോതി) തകം — കുത്സിതം തം നകുലം
അശ്മനാ ഭിനദ്മി — വിദാരയാമി
തതഃ വിഷം പ്ര വവൃതേ — വിഷാവൃതാദ്ദേഹാൽ നിർഗ്ഗച്ഛതു
പരാചീഃ — അതിദൂരഗാഃ
സം-വതഃ — സം വിഭാഗവതഃ ദേശാൻ
അനു — ലക്ഷീകൃത്യഗച്ഛതു, നമാം ഗച്ഛതു

അർത്ഥം—എത്രയും ചെറിയ കീരി എന്റെ വിഷം ഹരിക്കട്ടെ അതങ്ങിനെചെയ്തില്ലെങ്കിൽ ഞാനതിനെ കല്ലുകൊണ്ടെറിയും. അനന്തരം ബാധിച്ച വിഷം ദേഹത്തിൽ നിന്ന് പുറത്തുപോകട്ടെ ദൂരഭാഗത്തുള്ള ദേശങ്ങളെ അതു പ്രാപിക്കട്ടെ. എന്റെ അടുക്കൽ വരരുത്.

16 കുഷുംഭകസ്തദബ്രവീദ്ഗിരേഃ പ്രവർത്തമാനകഃ
വൃശ്ചികസ്യാരസംവിഷമരസം വൃശ്ചികതേവിഷം

അന്വയം—
ഗിരേഃ — സകാശാൽ
പ്ര-വർത്തമാനകഃ — പ്രവർത്തമാനഃ
കുഷുംഭകഃ — നകുലഃ
തൽ അബ്രവീൽ — ഉക്തവാൻ
വൃശ്ചികസ്യ വിഷം
അരസം — അസാരം, അബാധകം
(അഥ തം വൃശ്ചികം നകുല ആഹ)
ഹേ വൃശ്ചിക, തേ വിഷം
അരസം — (തസ്മാൽ പരിഹര)

അർത്ഥം—(അഗസ്ത്യന്റെ ഏറുവാക്കുകേട്ട്) കുന്നിങ്കൽനിന്ന് അവിടെ വർത്തിച്ചിരുന്ന കീരി ഇറങ്ങിവന്നു പറഞ്ഞു 'തേളിന്റെ വിഷം സാരമില്ല അതു് ബാധിയ്ക്കാത്തതാണ്'. പിന്നെ തേളിനോടു പറഞ്ഞു 'അല്ലയോ തേളേ, നിന്റെ വിഷം സാരമില്ലാത്തതാണ് അതുകൊണ്ടു് മാററിക്കൊടുക്കുക.'

ഒന്നാംമണ്ഡലം സമാപ്തം

വർഗ്ഗം–17–18–19 ഗൃത്സമദഃ ഋഷിഃ ജഗതീച്ഛന്ദഃ അഗ്നിർദ്ദേവതാ

1 ത്വമഗ്നേദ്യുഭിസ്ത്വമാശുശുക്ഷണി
സ്ത്വമദ്ഭ്യസ്ത്വമശ്മനസ്പരി
ത്വംവനേഭ്യസ്ത്വമോഷധീഭ്യ
സ്ത്വംനൃണാംനൃപതേജായസേശുചിഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ	— അഗ്രണീത്വാദിഗുണവിശിഷ്ട
നൃണാം നൃ–പതേ	— സർവ്വേഷാം നരാണാം നിത്യ പരിപാലക
ത്വം ദ്യു–ഭിഃ	— യാഗദിവസൈർന്നിമിത്ത ഭൂതൈഃ
ജായസേ	— മഥനേനോൽപദ്യസേ
(തഥാ) ത്വം	
ആശുശുക്ഷണിഃ	— ജായമാനഏവദീപ്യമാനഃ
ത്വം അൽ–ഭ്യഃ	— വൃഷ്ട്യുദകേഭ്യോവൈദ്യുതരൂപേ ണ ബാഡവരൂപേണ സമുദ്രേഭ്യ ശ്ചജായസേ
ത്വം അശ്മനഃ പരി	— പാഷാണാൽജായസേ
ത്വം വനേഭ്യഃ	— വൃക്ഷാദിസമൂഹേഭ്യഃ ദാവരൂ പേണജായസേ
ത്വം ഓഷധീഭ്യഃ	— വ്രീഹ്യാദിഭ്യഃ വൈശ്വാനര രൂപേണജായസേ
(ഏവം സർവ്വാത്മകഃ)	
ത്വം ശുചിഃ	— ആദിത്യരൂപേണജായസേ

അത്ഥം–ദേവന്മാരിൽ മുൻഗാമിത്വം മുതലായ ഗുണങ്ങളോടുകൂടിയ അഗ്നേ, എല്ലാ മനുഷ്യരുടേയും നിത്യപാലക, അവിടുന്ന് യാഗദിവസങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ചാണല്ലൊ കടച്ചിലിൽ നിന്നുളവാകുന്നത്. അവിടുന്ന് പിറക്കുമ്പോഴും തന്നെ ഭാസ

മാനനാണ്. അവിടുന്ന് മഴവെള്ള (മേഘ) ത്തിൽനിന്ന് വൈദ്യുതരൂപത്തോടെ ജനിക്കുന്നു. സമുദ്രങ്ങളിൽനിന്ന് ബാഡവരൂപമൊത്തു ജനിക്കുന്നു. അവിടുന്ന് കല്ലുകളിൽ നിന്നും ജനിക്കുന്നു. കാടുകളിൽ മരക്കൂട്ടങ്ങളിൽ നിന്ന് ദാവരൂപം പൂണ്ട് ജനിക്കുന്നു. യവം നെല്ല് മുതലായ സസ്യാദികളിൽ നിന്ന് വൈശ്വാനരരൂപം ചേർന്ന് ജനിക്കുന്നു. അങ്ങിനെ സർവ്വാത്മകനായ അവിടുന്ന് തന്നെയാണ് നിതാന്തശുദ്ധനായി ആദിത്യ രൂപത്തിൽ ജനിക്കുന്നതും.

2 തവാഗ്നേഹോത്രം തവപോത്രമൃത്വിയം
തവനേഷ്ട്രന്ത്വമഗ്നിദൃതായതഃ ।
തവപ്രശാസ്ത്രംത്വമധ്വരീയസി
ബ്രഹ്മാചാസിഗൃഹപതിശ്ചനോദമേ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ഹോത്രം	
തവ	— ഹോതുഃ കർമ്മ തവൈവ
പോത്രം തവ	— പോതുഃ കർമ്മ തവൈവ
(തഥാ) ഋത്വിയം	— പ്രാപ്തകാലമാർത്വിജ്യംതവൈവ
നേഷ്ട്രം തവ	— നേഷ്ടുഃ കർമ്മംതവൈവ
(ഹേ അഗ്നേ) ത്വം	
അഗ്നിത്	— ആഗ്നീധ്രഃ അപി
(തഥാ) ഋത—യതഃ	— യജ്ഞമിച്ഛതഃ
തവ (ഏവ) പ്ര—ശാസ്ത്രം	— മൈത്രാവരുണസ്യകർമ്മ
ത്വം അധ്വരീ—യസി	— അധ്വരം യജ്ഞംകാമയസേ, അധ്വര്യുർവ്വസി
(തഥാ) ബ്രഹ്മാ ച	— ബ്രാഹ്മണാച്ഛംസ്യപി
(തഥാ) നഃ ദമേ	— അസ്മദ്യേജ്ഞഗൃഹേ
ഗൃഹ—പതിഃ ച (അസി)	

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, യജ്ഞത്തിൽ ഹോതാവിന്റെ (ഹോതന്റെ) കർമ്മം അവിടുത്തെ തന്നെയാകുന്നു. പോതാവിന്റെ (പോത്രന്റെ) കർമ്മവും അവിടുത്തെയാകുന്നു. ഋത്വി

ഷകകാം അതാതു സമയത്തു് ചെയ്യുന്ന എല്ലാ കർമ്മവും അവിട ത്തെയാകുന്നു. നേഷ്ടാവിൻെറ (നേഷ്ടൻെറ) കർമ്മവും അവിട ത്തെയാകുന്നു യജ്ഞമിഷ്ടപ്പെടുന്ന അവിടുത്തേയ്ക്കു ചേൻന്നതാ കുന്നു മൈത്രാവരുണൻെറ കർമ്മം.' അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിട ന്നു് അധ്വരം, യജ്ഞമിഷ്ടപ്പെടുന്നു, അധ്വര്യുവായി ഭവിക്കുന്നു. അതുപോലെ ബ്രാഹ്മണാച്ഛംസിയാകുന്നു. ഞങ്ങളുടെ യാഗ ശാലയിൽ അവിടുന്നു് ഗൃഹനാഥനമാകുന്നു. (ഹോതാ എന്ന പദത്തിന്നു് ഹോമ (യാഗ) നിർവ്വാഹകൻ എന്നത്ഥം. അപ്ര കാരം ഹോതാവായ അഗ്നിതന്നെയാണു് ഋത്വിക്കുകളായും യജ മാനനായിട്ടുപോലും യാഗം നിർവ്വഹിക്കുന്നതു്. യജമാനന്നു് ഇച്ഛ, ശ്രദ്ധ, ആത്മാർപ്പണം എന്നിവ മാത്രമേ യഥാർത്ഥത്തി ലുള്ളു).

3 ത്വമഗ്ന ഇന്ദ്രോ വൃഷഭസ്സതാമസി
ത്വം വിഷ്ണുരുരുഗായോ നമസ്യഃ
ത്വം ബ്രഹ്മാ രയിവിദ് ബ്രഹ്മണസ്പതേ
ത്വം വിധർത്തസ്സചസേ പുരന്ധ്യാ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ത്വം (യതഃ)
സതാം വൃഷഭഃ — കാമവർഷിതാ
(അതഃ) ഇന്ദ്രഃ അസി
(യതഃ) ഉരു–ഗായഃ
നമസ്യഃ — ബഹുഭിർഗ്ഗീയമാനഃ നമസ്കാര്യശ്ച ഭവസി
(അതഃ) ത്വം വിഷ്ണുഃ (അസി)
ഹേ ബ്രഹ്മണഃ പതേ — പരിവൃഢസ്യ മന്ത്രസ്യ കർമ്മണോവാപാലയിതഃ
ത്വം (യതഃ) രയി–വിദ് — ഗവാദി ധനസ്യവേത്താ
(അതഃ) ത്വം ബ്രഹ്മാ (അസി)
ഹേ വി–ധർത്തഃ, — വിവിധകാരക, വൈശ്വാ നരരൂപാഗ്നേ, ത്വം

പുരം-ധ്യാ — ബഹുപ്രകാരയാ ബുദ്ധ്യാ
സചസേ — സഹവർത്തസേ, സർവ്വദാ
ബുദ്ധ്യാസ്തൂയസേ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് സത്തുക്കൾക്ക് അഭിമതം വർഷിക്കുന്നവനാകയാൽ ഇന്ദ്രനാകുന്നു. വളരെ ജനങ്ങളാൽ സംകീർത്തനം ചെയ്യപ്പെടുന്നവനും കുമ്പിടപ്പെടേണ്ടവനുമാകയാൽ വിഷ്ണുവാകുന്നു അല്ലയോ മഹത്തായ മന്ത്രത്തിന്റെ (കർമ്മത്തിന്റെ) പാലയിതാവേ, അവിടുന്ന് ബ്രഹ്മാവാകുന്നു. അല്ലയോ വിവിധകർമ്മൻ, വൈശ്വാനരരൂപ, നാനാപ്രകാരത്തിലുള്ള ബുദ്ധിയോടുകൂടി അവിടുന്ന് വർത്തിക്കുന്നു, സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നു.

4 ത്വമഗ്നേ രാജാ വരുണോ ധൃതവ്രത
സ്ത്വം മിത്രോ ഭവസി ദസ്മ ഈഡ്യഃ
ത്വമര്യമാ സത്പതിര്യസ്യ സംഭുജം
ത്വമംശോ വിദഥേ ദേവ ഭാജയുഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ത്വം
(യതഃ) ധൃത-വ്രതഃ — ധാരിതകർമ്മാ അസി
(അതഃ) വരുണഃ രാജാ (അസി)
(യതഃ) ദസ്മഃ ഈഡ്യഃ — ശത്രൂണാമുപക്ഷയിതാ, സ്തുത്യഃ
(അതഃ) ത്വം മിത്രഃ ഭവസി
(യസ്യദാനം) സം-ഭുജം — സന്തതഭുജം, വ്യാപകം സഃ
(യതഃ) സത്-പതിഃ — സതാം അഭിമതപ്രദാനേന പാലയിതാ
ത്വം അര്യമാ (അസി ഓത്വം അര്യമ്ണോലിംഗം)
(തഥാ) ത്വം അംശഃ — സൂര്യമൂർത്ത്യന്തരഭൂതഃ, ഏതന്നാമകോ ദേവോസി

(താദൃശ) ഹേ ദേവ,
വിദഥേ — അസ്മദീയേ യജ്ഞേ
ഭാജയുഃ — ഫലാനാം ഭംജയിതാ, പ്രാപയിതാസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്നു് കർമ്മങ്ങളെ ധരിപ്പവനാകയാൽ രാജാവായ വരുണനാകുന്നു. ശത്രുഹന്താവും സ്തുത്യനുമാകയാൽ മിത്രനാകുന്നു. ആരുടെ ദാനം കയ്യൊഴിയാതെ വ്യാപകമാണോ, സത്തുക്കളുടെ അഭീഷ്ടം പാലിയ്ക്കുന്ന ആ അര്യമാവാകുന്നു. (അര്യമാവിന്റെ അടയാളം തന്നെ ദാതൃത്വം.) അതുപോലെ അവിടുന്നു് സൂര്യന്റെ മറെറാരുരൂപമായ അംശനെന്ന ദേവനാകുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള ദേവ, അവിടുന്നു് ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിൽ ഫലപ്രാപകനായി ഭവിയ്ക്കുന്നു.

5 ത്വമഗ്നേത്വഷ്ടാവിധതേസുവീര്യം
തവഗ്നാവോമിത്രമഹസ്സുജാത്യം
ത്വമാശുഹേമാരരിഷേസ്വശ്വ്യം
ത്വംനരാംശർദ്ധോഅസിപുരുവസുഃ വ 17

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ത്വഷ്ടാ ത്വം — ഫലസ്യസാധുസമ്പാദയിതാത്വം
വിധതേ — (ജനായ) പരിചരതേ
(ത്വം) സു—വീര്യം — ശോഭനവീര്യം ധനം (തദ്ദേതുർഭവസി)
(യാഃ) ഗ്നാവഃ — സ്തുതിവാചഃ
(താഃ) തവ — സ്വഭൂതാഃ
ഹേ മിത്ര—മഹഃ, — ഹിതകാരിതേജഃ
(ത്വം) സു—ജാത്യം — അസ്മാകം ബാന്ധവം ഭജസേ
(ഹേ അഗ്നേ,) ആശു—ഹേമാ ത്വം — ആശുപ്രേരയിതാ ത്വം

സു-അശ്വ്യം — ശോഭനാശ്വ സമൂഹോപേതം ഫലം
ദരിഷേ — ദദാസി
(ഹേ അഗ്നേ,) പുരു-വസുഃ
ത്വം — പ്രഭൂതധനസ്ത്വം
നരാം ശർധഃ അസി — നരാണാം ബലസ്ഥാനീയോസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, ഫലം വേണ്ടപോലെ നേടിക്കൊടുക്കുന്ന അവിടുന്ന പരിചരിക്കുന്ന ജനത്തിന്ന ശോഭനവീര്യമായ ധനത്തിന്ന് കാരണഭൂതനാകുന്നു. എല്ലാ സ്തുതിവചനങ്ങളും അവിടുത്തേയ്ക്കു, സ്വന്തമായിച്ചേർന്നതാകുന്നു. ഹിതകരമായ തേജസ്സോടുകൂടിയ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ ബാന്ധവം (ചാർച്ച) കൈക്കൊള്ളുന്നു. അല്ലയോ അഗ്നേ, സൽഫലങ്ങൾ വേഗത്തിലെത്തിക്കുന്ന അവിടുന്ന് നല്ല കുതിരകളോടു കൂടിയ സമൃദ്ധി (ഫലം) തന്നരുളുന്നു. അല്ലയോ അഗ്നേ, മഹൈശ്വര്യവാനായ അവിടുന്ന് മനുഷ്യർക്കു, ബലത്തിന്റെ സ്ഥാനമുള്ളവനാകുന്നു.

6 ത്വമഗ്നേരുദ്രോഅസുരോമഹോദിവ
സ്ത്വംശർധോമാരുതംപൃക്ഷഈശിഷേ
ത്വംവാതൈരരുണൈര്യാസിശംഗയ
സ്ത്വംപൂഷാവിധതഃ പാസിനുത്മനാ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ത്വം മഹഃ
ദിവഃ — മഹതോദ്യുലോകാത്, ലോകത്രയാത് (ദ്യുലോകശബ്ദഃ ഉപലക്ഷണം)
അസുരഃ രുദ്രഃ — ശത്രൂണാം നിരസിതാ രുദ്രോസി
(തഥാ) ത്വം മാരുതം ശർധഃ — മരുത്സമൂഹരൂപം ബലമസി
(ത്വം) പൃക്ഷഃ ഈശിഷേ — ഹവിരന്നസ്യ ഈശ്വരോ ഭവസി

ത്വം വാതൈഃ	— വായുസദൃശൈഃ
അരുണൈഃ	— അരുണവർണ്ണൈരശ്വൈഃ
ശം—ഗയഃ യാസി	— സുഖസ്യ ആവാസഭൂമിസ്സൻ (യാഗഗൃഹം) പ്രാപ്നോഷി
(തഥാ) ത്വം പൂഷാ	— സർവ്വസ്യപോഷകസ്സൻ
ന ത്മനാ	— ക്ഷിപ്രമാത്മനാ, അനുഗ്രഹരൂപയാബുദ്ധ്യൈവ
വിധതഃ പാസി	— പരിചരതോ യജമാനാൻ രക്ഷസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് മഹത്തായ ലോകത്രയത്തിൽ നിന്നുണ്ടായ ശത്രുഹന്താവായ രുദ്രനാകുന്നു. അതുപോലെ മരുത്സമൂഹത്തിന്റെ ഏകോപിച്ച ബലമാകുന്നു. ഹവിരന്നത്തിന്ന് ഈശ്വരനാകുന്നു. വായുവേഗങ്ങളും ചുകന്ന നിറമൊത്തവയുമായ കുതിരകളാൽ സുഖത്തിന്റെ ആവാസഭൂതനായി, അവിടുന്ന് യാഗശാല പൂകുന്നു. എല്ലാററിനെയും പോഷിപ്പിക്കുന്നവനായി, അല്ലെങ്കിൽ പൂഷാവെന്ന ദേവനായി, അനുഗ്രഹരൂപമായ ബുദ്ധിയാൽ അവിടുത്തെ സേവിക്കുന്ന യജമാനന്മാരെ വേഗത്തിൽ രക്ഷിക്കുന്നു.

7 ത്വമഗ്നേദ്രവിണോദാഅരംകൃതേ
ത്വംദേവസ്സവിതാരത്നധാഅസി
ത്വംഭഗോനൃപതേവസ്വഈശിഷേ
ത്വംപായുർദ്ദമേയസ്തേവിധൽ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ത്വം	
അരം—കൃതേ	— ത്വാം അലംകുർവ്വതേ യജമാനായ
ദ്രവിണഃ—ദാഃ	— ഹിരണ്യസ്യ ദാതാസി
ദേവഃ സവിതാ	— സർവ്വസ്യ സർവ്വസ്യ പ്രേരകഃ

ത്വം രത്ന-ധാഃ അസി	— രമണീയാനാം ധനാനാം, മണിമുക്തകാദീനാം ധാരയിതാസി
ഹേ നൃ-പതേ, ത്വം ഭഗഃ	— നരാണാം പാലയിതഃ, ത്വം ഭജനീയസ്സൻ
വസ്വഃ ഈശിഷേ	— വസുനഃ ദാതൃമീശ്വരഃ
യഃ ദമേ തേ അവിധൻ	— യജ്ഞഗൃഹേ ത്വാം പരിചരതി
(തസ്യ യജമാനസ്യ)	
ത്വം പായുഃ	— പാലകോസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടത്തെ അലങ്കരിക്കുന്ന, കൊണ്ടാടുന്ന യജമാനന്നു് അവിടുന്നു് ഹിരണ്യദാതാവായി ഭവിക്കുന്നു. പ്രകാശമാനനും എല്ലാവർക്കും സല്ക്കർമ്മപ്രേരകനുമായ സവിതാവാകുന്നു. അവിടുന്നു് മോഹനങ്ങളായ ധനങ്ങൾ, രത്നം, മുത്തു്, പവിഴം മുതലായവ, ധരിക്കുന്നവനാകുന്നു. അല്ലയോ മനുഷ്യരുടെ നാഥ, അവിടുന്നു ഭജനീയനായി (അല്ലങ്കിൽ ഭഗനെന്ന ഭാഗ്യവിധാതാവായി) ധനദാനത്തിന്നു് ഈശ്വരനാകുന്നു. ഏവൻ യജ്ഞശാലയിൽ അവിടത്തെ പരിചരിക്കുന്നുവോ, ആ യജമാനന്നു് അവിടുന്നു് പാലകനാകുന്നു.

8 ത്വാമഗ്നേദമആവിശ്പതിംവിശ
സ്ത്വാംരാജാനം സുവിദത്രമൃഞ്ജതേ
ത്വം വിശ്വാനിസ്വനീകപത്യസേ
ത്വം സഹസ്രാണിശതാദശപ്രതി

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, വിശ്പതിം	
ത്വാം	— യജമാനാനാം പാലകം ത്വാം
വിശഃ ദമേ ആ	— യജമാനാഃ സ്വകീയേ യജ്ഞഗൃഹേ ആസാദയന്തി
(തഥാ കൃത്വാ) രാജാനം	— ദീപ്യമാനം
സു-വിദത്രം	— ശോഭനജ്ഞാനം, സുധനംവാ

ത്വാം ജുഷ്ടതേ	— പ്രസാധയന്തി
ഹേ സു–അനീക,	— ശോഭനജ്വാലാത്മ്രപസേന
ത്വം വിശ്വാനി	— സർവ്വാണി (ഹവീംഷി ഷഷ്ഠ്യ ർത്ഥേ ദ്വിതീയാ) വിശേഷാം ഹവിഷാം ആജ്യസോമ പുരോഡാശാദീനാം
പത്യസേ	— ഈശ്വരോഭവസി
ത്വം സഹസ്രാണി,	
ശതാ, ദശ	— ഏതൽസംഖ്യാകാനി; ഏതൽ സംഖ്യാകാനാമമിമത സാധനാനാം
പ്രതി	— പ്രതിനിധിർവ്വസി (ത്വൈ യൽ ഫലം ഭവതി ത്വയാലഭ്യതേ)

അർത്ഥം–അല്ലയോ അഗ്നേ, യജമാനന്മാർക്ക് നാഥനായ ന്ന വിടുത്തെ, യജമാനന്മാർ സ്വന്തം യാഗശാലയിൽ (അല്ലങ്കിൽ അഗ്നിഹോത്രാഗാരത്തിൽ) കുടിയിരുത്തുന്നു. അപ്രകാരം ചെ യ്തിട്ട്, പ്രകാശമാനനും ശോഭനജ്ഞാനനും (ശോഭനൈശ്വര്യ നം) ആയ അവിടുത്തെ അലങ്കരിയ്ക്കുന്നു. അല്ലയോ മിന്നുന്ന ജ്വാലകളാകുന്ന സൈന്യത്തോടുകൂടിയ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് നെയ്യ്, സോമം, പുരോഡാശം മുതലായ എല്ലാ ഹവിസ്സുകൾ ക്കും ഈശനാകുന്നു. ആയിരക്കണക്കിലും നൂറുകണക്കിലും പത്തുകണക്കിലും അഭിമതസാധനങ്ങൾക്ക് അവിടുന്ന് പ്രതി നിധിയാകുന്നു. (അവയാൽ ഉണ്ടാകുന്ന ഫലം അവിടുന്നാണ് തന്നരുളുന്നത്).

9 ത്വാമഗ്നേ പിതരമിഷ്ടിഭിർന്നര

ത്വാംഭ്രാത്രായശമ്യാതനൂരുചം

ത്വം പുത്രോഭവസി യസ്തേവിധ

ത്വം സഖാസുശേവഃ പാസ്യാധൃഷഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ,

പിതരം ത്വാം — പാലകം ത്വാം

നരഃ ഇഷ്ടി-ഭിഃ — നേതാരോ യജമാനാഃ ഏഷണ
സാധനൈരാജ്യാദിഭിഃ യജന്തേ
(പിതൃവത് പാലനായ)

(തഥാ) ത്വാ-രുചം ത്വാം

ഭ്രാത്രായ — ശരീരേഷു ദീപ്യമാനം ത്വാം
സൗഭ്രാത്രായ

ശമ്യാ — കർമ്മണാ (യജന്തേ)

(ഹേ അഗ്നേ) യഃ തേ

അവിധത് — ത്വാം പരിചരതി തസ്യ

ത്വം പുത്രഃ ഭവസി — പുത്രവത് പാലയിതാ ഭവസി

(തഥാ) ത്വം സഖാ — സഖിവദ്ധിതകാരീ

സു-ശേവഃ — സുഷ്ഠു സുഖകാരീ സൻ

ആ-ധൃഷഃ പാസി — ആധർഷകാത്താദ്രക്ഷസി

(പിതൃത്വകാമായ പിതൃത്വേന, ഭ്രാതൃത്വകാമായ ഭ്രാതൃത്വേന, പുത്രത്വകാമായ പുത്രസ്ഥാനീയോ ഭവസി)

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, പിതാവുപോലെ രക്ഷകനായ അവിടത്തെ യജമാനന്മാർ (പിതാവിങ്കൽ നിന്നെന്നപോലെ രക്ഷയ്ക്കായി) ഇഷ്ടികളാൽ യജിക്കുന്നു സ്വശരീരങ്ങളിൽ (സ്വാവയവങ്ങളിൽ) പ്രകാശമുള്ള അവിടത്തെ സൗഭ്രാത്രത്തിനായി (ഒരു ഭ്രാതാവിങ്കൽ നിന്നെന്നപോലെ രക്ഷണത്തിനായി) കർമ്മത്താൽ പൂജിക്കുന്നു അല്ലയോ അഗ്നേ, ഏവൻ അവിടത്തെ പരിചരിക്കുന്നുവോ അവന്ന് അവിടന്ന് പുത്രനായി ഭവിക്കുന്നു (പുത്രനെപ്പോലെ രക്ഷിക്കുന്നവനായി) പിന്നെ അവിടന്ന് ഹിതകാരിയായ ചങ്ങാതിയായി, സുഖപ്രദനായി, കൂസലറ്റ ഊക്കാറവനായി രക്ഷിക്കുന്നു (പിതൃത്വം ഇച്ഛിക്കുന്നവന്ന് പിതാവായും, സഹോദരത്വമിച്ഛിക്കുന്നവന്ന് സഹോദരനായും, പുത്രത്വമിച്ഛിക്കുന്നവന്ന് പുത്രനായും ഭവിക്കുന്നു.)

10 ത്വമഗ്നേ ദ്യുഭിരാകേനമസ്യഃ
സ്ത്വംവാജസ്യക്ഷുമതോരായ ഈശിഷേ
ത്വംവിഭാസ്യനുദക്ഷിദാവനേ
ത്വംവിശിക്ഷുരസിയജ്ഞമാതനിഃ വ 18

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ത്വം ദ്യുഭിഃ — ഉരുഭാസമാനഃ
(ത്വം) ആകേ നമസ്യഃ — അന്തികേനമസ്കാര്യഃ
(തഥാ) ത്വം ക്ഷു-മതഃ — ശബ്ദയതഃ, സർവ്വത്രശ്രൂയമാണസ്യ
വാജസ്യ രായഃ — അന്നസ്യധനസ്യ ച
ഈശിഷേ — സ്വാമീഭവസി (അതസ്ത്വദ്ദേഹി)
(ഹേ അഗ്നേ), ദാവനേ
ത്വം വി ഭാസി — അന്ധകാരസ്യഛേദനായ വിശേഷേണദീപ്യസേ
(തദർത്ഥം) അനു ധക്ഷി — കാഷ്ഠാദീൻ അനുക്രമേണ ദഹസി
(കിംച) ത്വം യജ്ഞം
വി-ശിക്ഷുഃ അസി — വിശേഷേണശിക്ഷയിതാ, സാധയിതാസി
(തഥാ) ആ-തനിഃ — ഫലസ്യവിസ്താരയിതാസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്നു് ഏററവും പ്രകാശമാനനാകുന്നു. അടുത്തണഞ്ഞു് നമസ്കരിക്കപ്പെടേണ്ടവനാകുന്നു. എങ്ങും കേൾവിപ്പെട്ട അന്നത്തിൻെറയും ധനത്തിൻെറയും സ്വാമിയാകുന്നു. (അതുകൊണ്ടു് അതെതുളിയാലും) അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്നു് ഇരുട്ടകററാനായി നല്ലപോലെ പ്രകാശിക്കുന്നു അതിന്നുവേണ്ടി ക്രമത്തിൽ വിറകു മുതലായവ ദഹിപ്പിക്കുന്നു. കൂടാതെ അവിടുന്നു് യജ്ഞത്തിൻെറ ആചാര്യനാകുന്നു, അതു് സാധിപ്പിക്കുന്നവനാകുന്നു. അതുപോലെ (സൽകാര്യ) ഫലം പരത്തുന്നവനാകുന്നു.

ന്നവനാകുന്ന പാപത്തിൽ നിന്ന് ഉപാസകരെ വേർ പോലെ കാഴ്ചയേറുന്നവനാകുന്ന ആളുകൊണ്ടുതന്നെ മഹാ നാകുന്ന പിന്നെ അവിടുന്ന് ധനത്രപനാകുന്ന എല്ലാ വി ഷയങ്ങളോടും കൂടിയവനാകുന്ന എല്ലാം വ്യാപിച്ചവനും പ്ര ഖ്യാതനുമാകുന്നു

13 ത്വാമഗ്ന ആദിത്യാസ ആസ്യ൦

ത്വാം ജിഹ്വാം ശുചയശ്ചക്രിരേ കവേ

ത്വാം രാതിഷാചോ അധ്വരേഷു സശ്ചിരേ

ത്വേ ദേവാ ഹവിരദന്ത്യാഹുതം

അന്വയം –

ഹേ അഗ്നേ, ത്വാം
ആദിത്യാസഃ — അദിതേഃ പുത്രാഃ ഇന്ദ്രാദയഃ
ആസ്യം — ഭക്ഷണപാനാദിസാധനം സ്വകീയം മുഖം ചക്രിരേ
(തഥാ) ഹേ കവേ — ക്രാന്തപ്രജ്ഞ
ത്വാം (ഏവ) ശുചയഃ — ശുദ്ധാദേവാഃ
ജിഹ്വാം ചക്രിരേ — ആസ്വാദനസാധനം സ്വകീയ ജിഹ്വാസ്ഥാനീയം കൃതവന്തഃ
(ത്വന്മുഖേനൈവ ഭക്ഷയന്തി, ത്വജ്ജിഹ്വയൈവ ആസ്വാ യന്തി)
(തഥാ) ത്വാം (ഏവ)
രാതി-സാചഃ — ദത്തേന ഹവിഷാ സമവേതാ ദേവാഃ
അധ്വരേഷു സശ്ചിരേ — യജ്ഞേഷു സേവന്തേ
ദേവാഃ ത്വേ — സർവ്വേ ദേവാഃ ത്വയി
ആ-ഹുതം ഹവിഃ അദന്തി — സർവ്വതോ ദത്തം ഭക്ഷയന്തി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അദിതിപുത്രരായ ഇന്ദ്ര ദേവന്മാർ ഭക്ഷണപാനാദികൾക്ക് അവിടുത്തെ മുഖം (വാ [illegible]

ശുദ്ധരായ ദേവന്മാർ അവിടത്തെത്തന്നെയാണ് ആസ്വാദനത്തിന്ന് സ്വന്തംസ്വന്തം നാവാക്കീട്ടുള്ളത് (അവിടത്തെ വായ കൊണ്ട് ഭക്ഷിയ്ക്കുന്നു, നാവുകൊണ്ടാസ്വദിയ്ക്കുന്നു.) പിന്നെ, യാഗത്തിൽ യജമാനന്മാർ നല്കുന്ന ഹവിസ്സോടുകൂടിയ ദേവന്മാർ അവിടത്തെ സേവിയ്ക്കുന്നു, ആശ്രയിയ്ക്കുന്നു. എല്ലാ ദേവന്മാരും അവിടന്നിലാണ് എങ്ങുനിന്നും കിട്ടിയ ഹവിസ്സ് ഭക്ഷിയ്ക്കുന്നത്.

14 ത്വേ അഗ്നേ വിശ്വേഅമൃതാസോ അദ്രുഹ

ആസാദേവാഹവിരദന്ത്യാഹുതം

ത്വയാമർത്താസസ്സ്വദന്ത ആസുതിം

ത്വം ഗർഭോവീരുധാംജജ്ഞിഷേശുചിഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ വിശ്വേ

അമൃതാസഃ ദേവാഃ	— സർവ്വേ അമരണ ധർമ്മാണോ ദേവാഃ
അദ്രുഹഃ	— അദ്രോഗ്ധാരഃ
ത്വേ ആസാ	— ത്വയി ആസ്യേന
ആ-ഹുതം ഹവിഃ അദന്തി	— ഭക്ഷയന്തി
(തഥാ) മർത്താസഃ	— മനുഷ്യാ അപി
ത്വയാ ആ-സുതിം	— ത്വയാസാധനഭൂതേന രസരൂപമന്നാദികം
സ്വദന്തേ	— ആസ്വാദയന്തി
ശുചിഃ ത്വം (ഏവ)	
വീരുധാം	— ശുദ്ധഃ ലതാദീനാം
ഗർഭഃ	— ഗർഭസ്ഥാനീയഃ (തേഷാമധ്യേവസ്ഥാനാൽ)
ജജ്ഞിഷേ	— സസ്യാദ്യന്നമുല്പാദയന്തി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അഗ്നേ, അമരന്മാരായ എല്ലാ ദേവന്മാരും (മത്സരാദികളാൽ) ഉപദ്രവിയ്ക്കാത്തവരായി അവിടന്നിൽ, അവിടത്തെ വായിലൂടെ ഹോമിയ്ക്കപ്പെട്ട ഹവിസ്സ് ഭക്ഷി

*45

കുന്നു. അതുപോലെ മനുഷ്യരും അവിടുത്തെക്കൊണ്ടാണ്, അവിടുത്തെ ചൂടേററ് വെന്തിട്ടാണ് രസസ്രുതമായ അന്നാദിയെ ആസ്വദിക്കുന്നതു്. ശുദ്ധനായ അവിടുന്ന് സസ്യലതാദികളിൽ, അവയുടെ ഉള്ളിൽ, സ്ഥിതനായി, ഗർഭസ്ഥാനീയനായി, സസ്യാദ്യന്നത്തെ ഉല്പാദിപ്പിക്കുന്നു.

15 ത്വന്താന്ത്സഞ്ചപ്രതിചാസിമജ്മനാ
ഗ്നേസുജാത പ്ര ച ദേവരിച്യസേ
പൃക്ഷോയദത്രമഹിനാവിതേഭുവ
ദനുദ്യാവാപൃഥിവീരോദസീ ഉഭേ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ത്വം മജ്മനാ	— ബലേന
താൻ സം ച അസി	— ദേവാൻ സങ്ഗച്ഛസി, തൈസ്സഹിതോപി ഭവസി
(തഥാ) പ്രതി ച (അസി)	— തൈർഭിന്നഃ ഭവസി
ഹേ സു-ജാത, ദേവ,	— (മന്ത്രസഹിത മഥനേനോൽപന്നത്വാൽ) സുജന്മൻ,
യൽ അത്ര ച	— യസ്മാൽ അസ്മിൻ യജ്ഞേപി
പൃക്ഷഃ	— സർവ്വമപ്യന്നം
തേ വി ഭുവൽ	— തവൈവ ഭവതി
മഹിനാ	— തേന മാഹാത്മ്യേന
രോദസീ ഉഭേ	
ദ്യാവാപൃഥിവീ	— സർവ്വനിരോധനസ്വഭാവേ ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
അനു	— തേ പ്രതി, തയോർമ്മധ്യേ വ്യാപ്തം
(തസ്മാൽ ത്വം) പ്ര രിച്യസേ	— തൈർബ്ബലേന അധികഃ ഭവസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് സ്വന്തം ബലത്താൽ ആ ദേവന്മാരെ സംഗമിക്കുന്നു, അവരോടൊരുമിച്ചു വർത്തിക്കുന്നു, അതുപോലെ അവരിൽ നിന്ന് വേർപെട്ടും വർത്തി

ക്കുന്നു. മന്ത്രപൂർവ്വമായ കടച്ചിലിൽനിന്നുളവായതുകൊണ്ട്, നൽപിറവിയുററ ദേവ, യാതൊരു കാരണത്താൽ ഞാൻ ഈ യജ്ഞത്തിലെയും ഹവിരന്നമെല്ലാം അവിടേയ്ക്കു ചേർന്നതാണോ, ആ മാഹാത്മ്യത്താൽ അതു് ദ്യോവിലും ഭ്രുവിലും (അന്തരിക്ഷമടക്കം ലോകത്രയത്തിലും) വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്നു. ആ കാരണത്താൽ അവിടുന്നു് ദേവന്മാരേക്കാരം ബലാധികനായിഭവിക്കുന്നു.

16 യേ സ്തോതൃഭ്യോഗോഅഗ്രാമശ്വപേശസ
മഗ്നേരാതിമുപസൃജന്തിസൂരയഃ
അസ്മാഞ്ചതാംശ്ചപ്രഹിനേഷിവസ്യആ
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ വ 19

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, യേ സൂരയഃ	—	മേധാവിനഃ യജമാനാഃ
സ്തോതൃ-ഭ്യഃ	—	സ്തുതികർതൃഭ്യഃ
ഗോ—അഗ്രാം, അശ്വ—പേശസം	—	ഗോപ്രമുഖാം, അശ്വേനനിരൂപണീയാം
രാതിം ഉപ—സൃജന്തി	—	ദദതേ
താൻ ച അസ്മാൻ ച	—	യജമാനാൻ ഋത്വിജശ്ച
വസ്യഃ	—	വസീയഃ, ശ്രേഷ്ഠം സ്വർഗ്ഗാദിസ്ഥാനം
ആ പ്ര ഹി നേഷി	—	പ്രകർഷേണ നയസിഖലു, നയ
(വയം ച) സു—വീരാഃ	—	ശോഭനപുത്രാദിഭിസ്സഹിതാഃ
വിദഥേ ബൃഹൽ വദേമ	—	യജ്ഞേ മഹന്മന്ത്രജാതമുച്ചാരയാമഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, മേധാവികളായ യജമാനന്മാരേവർ സ്തുതികർത്താക്കരംക്കു് ഗോരൂപവും അശ്വരൂപവുമായ ദക്ഷിണ കൊടുക്കുന്നുവോ, ആ യജമാനന്മാരെയും ഋത്വിക്കുകളായ ഞങ്ങളെയും ശ്രേഷ്ഠമായ സ്വർഗ്ഗാദിസ്ഥാനത്തേയ്ക്കു വേണ്ടപോലേ നയിച്ചാലും. സൽപുത്രന്മാരോടുകൂടി ഞങ്ങരം യജ്ഞത്തിൽ മഹത്വമുററ മന്ത്രങ്ങരം ഉച്ചരിക്കുമാറാകട്ടെ.

വർഗ്ഗം—20—21

1 യജ്ഞേന വർദ്ധത ജാതവേദസ

മഗ്നിം യജധ്വം ഹവിഷാ തനാ ഗിരാ

സമിധാനം സുപ്രയസം സ്വർണ്ണരം

ദ്യുക്ഷം ഹോതാരം വൃജനേഷു ധൂർഷദം

അന്വയം —

(ഹേ യജമാനാഃ, ഋത്വിജഃ, യൂയം) ജാതവേദസം അഗ്നിം	— ജാതാനാം വേദിതാരമഗ്നിം
യജ്ഞേന വർദ്ധത	— പ്രവർദ്ധത
ഹവിഷാ തനാ ഗിരാ	— വിസ്തൃതയാ സ്തുത്യാ ച
സം-ഇധാനം	— സമിധ്യമാനം
സു-പ്രയസം	— ശോഭനാന്നം
സ്വഃ-നരം	— സ്വർഗ്ഗനേതാരം
ദ്യുക്ഷം, ഹോതാരം	— ദീപ്തം, ഹോമനിഷ്പാദകം
വൃജനേഷു ധൂഃ-സദം	— ബലേഷു ബലസ്യകർത്താരം തം
യജധ്വം	— പൂജയധ്വം

സാരം—ഋത്വിഗ്യജമാനന്മാരേ, ഉണ്ടായതു് കഴിവറിയുന്ന അഗ്നിയെ യജ്ഞംകൊണ്ട് വളർത്തുക. ജ്വലിക്കപ്പെടുന്നവനും നല്ല അന്നത്തോടുകൂടിയവനും സ്വർഗ്ഗവാസികളെ സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു നയിക്കുന്നവനും തിളങ്ങുന്നവനും ഹോമനിഷ്പാദകനും ബലങ്ങളിൽവെച്ച് ബലത്തിന്റെ കർത്താവുമായ അവിടത്തെ ഹവിസ്സാലും വിസ്തൃതമായ സ്തുതിയാലും യജിക്കുക.

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ത്വാ	— ത്വാം
അഭി നക്തീഃ ഉഷസഃ	— പ്രതിരാത്രീഃ അഹാനി സായം പ്രാതഃ കാലേഷ്വവാ
സ്വസരേഷു ധേനവഃ	
വത്സം ന	— ഗോഷ്ഠേഷുഗാവഃ വത്സമിവ
വവാശിരേ	— യജമാനാഃ യഷ്ടുംകാംക്ഷന്തേ
(കിംച) ഹേ പുരു—വാര	— ബഹുഭിർവ്വരണീയ
സം—യതഃ	— നിയതസ്ത്വം
ദിവഃ—ഇവ ഇൽ	— ദ്യുലോകസ്യേവ
അരതിഃ	— വിസ്തൃതഃ
മാനുഷാ യുഗാ	— മനുഷ്യാണാം യുഗാനി, പ്രാതരാദിസവനേഷു
ക്ഷപഃ ആ ഭാസി	— രാത്രീഃ സർവ്വാസുരാത്രിഷു സമന്താൽദീപ്യസേ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, (ഉള്ളിൽ നടക്കാവുന്ന) നല്ല തൊഴുത്തുകളിൽ പശുക്കരം കുട്ടിയെ എന്നപോലെ യജമാനന്മാർ അവിടത്തെ സായങ്കാലങ്ങളിലും പ്രാതഃകാലങ്ങളിലും യജിയ്ക്കാനിച്ഛിക്കുന്നു വളരെ യജമാനന്മാരാൽ വരിയ്ക്കപ്പെട്ടുന്ന അഗ്നേ, നിയമച്ചിട്ടയോടുകൂടിയ അവിടുന്ന് ദ്യുലോകത്തെപ്പോലെത്തന്നെ വിസ്തൃതനായി മനുഷ്യരുടെ മൂന്നു സവനവേളകളിലും എല്ലാരാത്രികളിലും മുററും പ്രകാശിക്കുന്നു. (രാത്രിയിലും അഗ്നിഹോത്രൗപാസനാഗ്നികരം കെടാതെ സൂക്ഷിക്കുന്നു.)

3 തംദേവാബുധ്നേരജസസ്സുദംസസം
ദിവസ്പൃഥിവ്യോരരതിന്ന്യേരിരേ
രഥമിവവേദ്യംശുക്രശോചിഷ
മഗ്നിംമിത്രംനക്ഷിതിഷുപ്രശംസ്യം

അന്വയം:—

സു—ദംസസം	— ശോഭനേദശനം
ദിവഃ പൃഥിവ്യോഃ	
അരതിം	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യോഃ ഗന്താരം, വ്യാപിനം

രഥം–ഇവ വേദ്യം — രഥമിവ പ്രാപ്തിസാധനത്വേന വർത്തമാനം, വേദിതവ്യം
ശുക്ര–ശോചിഷം — ദീപ്തവർണ്ണം
ക്ഷിതിഷു പ്ര–ശംസ്യം — മനുഷ്യേഷു പ്രകർഷേണ സ്തുത്യം
തം അഗ്നിം മിത്രം ന — സഖിവത് കാര്യസാധകം
രജസഃ ബുധ്നേ — രജനാത്മകസ്യ ലോകസ്യ മൂലേ, പൃഥിവ്യാം വേദ്യാം
ദേവാഃ നി ഷ്വരിരേ — നിതരാം ഈരയന്തി, സ്വസ്വ ഹവിർല്ലാഭായ വ്യാപാരയന്തി

അർത്ഥം–ശോഭനദശനനും ദ്യാവാപൃഥിവികളിൽ സഞ്ചരിച്ചുകൊണ്ട് വ്യാപിച്ചവനും, എത്തേണ്ടിടത്തെത്തിക്കുന്ന തേർപോലെ, അറിയപ്പെടേണ്ടവനും, ദീപ്തവർണ്ണനും മനുഷ്യരുടെ ഇടയിൽ നന്നായി സ്തുതിക്കപ്പെടേണ്ടവനുമായ ആ അഗ്നിയെ, കാര്യസാധകനായ സഖാവിനെപ്പോലെ, ദേവന്മാർ ഇണക്കമുററ ലോകത്തിന്റെ മൂലമായ യാഗവേദിയിൽ, താന്താങ്ങളുടെ ഹവിസ്സുകൾ കിട്ടാൻ ചുററിനടത്തുന്നു, വ്യാപരിപ്പിക്കുന്നു.

4 തമുക്ഷമാണംരജസിസ്വആദമേ
ചന്ദ്രമിവസുരുചംഹ്വാരആദധുഃ
പൃശ്ന്യാഃപതരംചിതയന്തമക്ഷഭിഃ
പാഥോനപായുംജനസീഉഭേഅനു

അന്വയം:—

ചന്ദ്രം–ഇവ സു–രുചം — ഹിരണ്യമിവ ശോഭനദീപ്തിം
പൃശ്ന്യാഃ പതരം — ദ്യുലോകസ്യ അന്തരിക്ഷസ്യ ഗന്താരം
അക്ഷ–ഭിഃ ചിതയന്തം — ജ്വാലാരൂപൈർവ്യാപകൈഃ ചേതയമാനം
പാഥഃ ന പായും — ഉദകമിവ രക്ഷകം
തം രജസി — അഗ്നിം പൃഥിവ്യാം, വേദ്യാം

ത്യ ഉക്ഷമാണം	— ഘൃതാദിനാ ആസിച്യമാനം
സ്വ ഹ്വാരേ ദമേ	— സ്വകീയേ വിജനേ യാഗഗൃഹേ
ആ ദധുഃ	— ആ ദധതേ
(സഃ) ഉഭേ ജനസീ	— സർവ്വസ്യ ജനയിത്ര്യൌ ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
അന	— വ്യാപ്തവാൻ

അർത്ഥം—സ്വർണ്ണം പോലെ മിന്നിത്തിളങ്ങുന്നവനും അന്തരിക്ഷത്തിൽ (വൈദ്യുതരൂപത്തിൽ) ചരിയ്ക്കുന്നവനും ജ്വാലാരൂപങ്ങളായ സ്വാവയവങ്ങളാൽ ചേഷ്ടിയ്ക്കുന്നവനും വെള്ളം പോലെ രക്ഷിയ്ക്കുന്നവനുമായ ആ അഗ്നിയെ യാഗവേദിയിൽ നെയ്യ് മുതലായവയാൽ നനവിയററിക്കൊണ്ടു് സ്വന്തം വിജനമായ യാഗശാലയിൽ (അഗ്നിഹോത്രാഗാരത്തിൽ) യജമാനന്മാർ ആധാനം ചെയ്യുന്നു, സ്ഥാപിയ്ക്കുന്നു അവിടുന്നു് ഏവക്കും അമ്മമാരായ ദ്യാവാപൃഥിവികളെ വ്യാപിയ്ക്കുന്നു.

5 സഹോതാവിശ്വം പരിഭൂത്വധ്വരം
തമുഹവ്യൈർമ്മനുഷ ഋഞ്ജതേഗിരാ
ഹിരിശിപ്രോവൃധസാനാസുജർഭുര
ദ്യൗന്നസ്തൃഭിശ്ചിതയദ്രോദസീ അനു (വ.20)

അന്വയം:—

സഃ (അഗ്നിഃ) ഹോതാ	— ഹോമനിഷ്പാദകസ്സൻ
വിശ്വം അധ്വരം	
പരി ഭൂത	— സർവ്വംയാഗം പരിതോഭവേത്തു
തം ഉ ഹവ്യൈഃ ഗിരാ	— തമേവാഗ്നിം ഹവിർഭിസ്സ്തുത്യാ ച
മനുഷഃ ഋഞ്ജതേ	— മനുഷ്യാഃ പ്രസാധയന്തി
ഹിരി-ശിപ്രഃ	— ഹരണശീലഹനുഃ
വൃധസാനാസു	— പ്രവർദ്ധമാനാസു ഓഷധീഷു (ദ്വിതീയാർത്ഥേസപ്തമീ)
ജർഭുരൽ	— പുനഃപുനർദ്ദഹൻ
ദ്യൌഃ സ്തൃ-ഭിഃ ന	— ദ്യുലോകാന്തരിക്ഷം നക്ഷത്രൈരിവ
രോദസീ അനു ചിതയൽ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌചേതയതി

അർത്ഥം—ആ അഗ്നി ഹോമനിർവ്വാഹകനായി എല്ലാ യാഗത്തിനും എത്തിച്ചേരട്ടെ ആ അഗ്നിയെത്തന്നെയാണ് ഹവിസ്സുകളാലും സ്തുതികളാലും മനുഷ്യർ (യജമാനന്മാർ) കൊണ്ടാടുന്നു് ആകർഷകമായ താടിയെപ്പോലുള്ള അവിടുന്ന തഴച്ചുവളർന്ന വൃക്ഷാദികളെ വീണ്ടും വീണ്ടും ദഹിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്, നക്ഷത്രങ്ങളാൽ അന്തരിക്ഷമെന്നപോലെ, ദ്യാവാപൃഥിവികളെ ക്രമേണചേഷ്ടിപ്പിക്കുന്നു

6 സനോരേവൽസമിധാനസ്സ്വസ്തയേ
സംദദസ്വാന്രയിമസ്മാസുദീദിഹി
ആനഃ കൃണുഷ്വസുവിതായരോദസീ
അഗ്നേഹവ്യാമനുഷോദേവവീതയേ

അന്വയം —

ഹേ അഗ്നേ, സഃ (ത്വം)

നഃ സ്വസ്തയേ	— ക്ഷേമായ
രേവത് രയിം	— രയിമദ്ധനം ഉപര്യുപരി വൃദ്ധിമദ്ദാനയോഗ്യം ധനം
അസ്മാസു സം-ദദസ്വാൻ	— സമ്യക്പ്രയച്ഛൻ
സം-ഇധാനഃ	— സമിദ്ധസ്സമ്യഗ്ദീപ്യമാനസ്സൻ
ദീദിഹി	— ദീപ്യസ്വ
ഹേ ദേവ, മനുഷഃ	— മനുഷ്യസ്യ, യജമാനസ്യമമ
ഹവ്യാ വീതയേ	— ഹവിംഷിദേവേഭ്യോഭക്ഷണായ
നഃ സുവിതായ	— സുഹിതായ, ശോഭനഫലായ
രോദസീ ആ കൃണുഷ്വ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌസ്വച്ഛൌ കുരുഷ്വ, ഉഭൌലോകൌ ഭോഗപ്രദൌകുരു

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ അപ്രകാരമുള്ളതായുള്ള അവിടുന്ന് ഞങ്ങൾക്ക് ക്ഷേമത്തിനായി ഐശ്വര്യവത്തായ ധനം (മേൽക്കുമേൽ വർദ്ധിച്ച് ദാനയോഗ്യമായ ധനം) നൽകുന്നവനായി, ഞങ്ങളാൽ വീശിക്കത്തിജ്ജ്വലിപ്പെട്ട് പ്രകാശിച്ചാലും. ആ

ല്പയോ ദേവ, യജമാനനായ എൻെറ ഹവിസ്സുകരം ദേവന്മാക്ക് ഭക്ഷണത്തിന്നായും ഞങ്ങാംക്ക് ഹിതവും ശോഭനവുമായ ഫലത്തിന്നായും ദ്യാവാപൃഥിവികളെ അനുകൂലകളാക്കിയാലും. ദ്യോവിനെയും ഭൂവിനെയും ഭോഗദാത്രികളാക്കിയാലും.

7 ദാനോഅഗ്നേ ബൃഹതോദാസ്സഹസ്രിണോ
ദുരോനവാജം ശ്രുത്യാ അപാവൃധി
പ്രാചീദ്യാവാപൃഥിവീബ്രഹ്മണാകൃധി
സ്വ൪ണ്ണശുക്രമുഷസോ വിദിദ്യുതഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, നഃ ബൃഹതഃ	— അസ്മഭ്യം മഹതഃ ഗവാശ്വാദി ധനവിശേഷാൻ
ദാഃ	— ദേഹി
(തഥാ) സഹസ്രിണഃ ദാഃ	— സഹസ്രസംഖ്യോപേതാൻ പുത്രഭൃത്യാദീൻ ദേഹി
ശ്രുത്യൈ വാജം	— കീ൪ത്ത്യൈ അന്നം
ദുരഃ ന	— ദ്വാരാണിച (നശബ്ദശ്ചാ൪ത്ഥേ) തൽപ്രാപ്ത്യുപായാംശ്ച
അപ വൃധി	— അപവൃണു, പ്രേരയ
(തദ൪ത്ഥം) ദ്യാവാപൃഥിവീ ബ്രഹ്മണാ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ പരിവൃഢേന ക൪മ്മണാ
പ്രാചീ കൃധി	— അസ്മദനുകൂലേ കുരു
സ്വഃ ന	— ആദിത്യ ഇവ, സയഥാ ജഗൽ പ്രകാശയതി തദ്വൽ
ശുക്രം	— ദീപ്തം ത്വാം
ഉഷസഃ വി ദിദ്യുതഃ	— ഉഷഃ കാലാ വിദ്യോതയന്തി

അ൪ത്ഥം—അല്പയോ അഗ്നേ, ഞങ്ങാംക്ക് (എനിയ്ക്ക്) പശു, കുതിര മുതലായ പെരിയ ധനവിശേഷങ്ങളെ തന്നാലും. അതുപോലെ ആയിരക്കണക്കിൽ പുത്രഭൃത്യാദികളെ തന്നരുളിയാ

ലും. കീർത്തിയ്ക്കായിക്കൊണ്ട് (ദാനത്തിന്നായിക്കൊണ്ട്, ദാനം കൊണ്ടാണല്ലൊ കീർത്തി.) അന്നവും അതുണ്ടാവാനുള്ള പഴുതുകളും (ഉപായങ്ങളും) തുറന്നുതന്നാലും, എത്തിച്ചുതന്നാലും. അതിന്നുവേണ്ടി മഹത്തായ കർമ്മത്താൽ ദ്യാവാപൃഥിവികളെ എനിയ്ക്കനുകൂലകളാക്കിയാലും. ആദിത്യൻ ലോകം മുഴുവൻ പ്രകാശിപ്പിയ്ക്കുന്നപോലെ, ഉഷഃകാലങ്ങളെ തേജസ്വിയായ അവിടത്തെ അധികം തെളിയിയ്ക്കുന്നു (പ്രഭാതത്തിലാണല്ലൊ അഗ്നി പ്രോജ്ജ്വലിപ്പിയ്ക്കപ്പെടുന്നത്)

8 സഇധാനഉഷസോരാമ്യാഅനു
സ്വ ഽ ർണ്ണദീദേദരുഷേണഭാനുനാ
ഹോത്രാഭിരഗ്നിർമ്മനുഷസ്വധ്വരോ
രാജാവിശാമതിഥിശ്ചാരുരായവേ

അന്വയം:—

സഃ (അഗ്നിഃ) രാമ്യാഃ	— രമണഹേതുഭൂതാഃ
ഉഷസഃ അനു ഇധാനഃ	— അനുലക്ഷ്യ ഇധ്യമാനഃ, ദീപിതസ്സൻ
അരുഷേണ ഭാനുനാ	— രോചമാനേന തേജസാ
സ്വഃ ന ദീദേൽ	— ആദിത്യ ഇവ ദീപ്യതേ
(സഃ) അഗ്നിഃ മനുഷഃ	— മനുഷ്യസ്യ, ഹോതുഃ
ഹോത്രാഭിഃ	— ഹോമസാധനഭൂതാഭിസ്തുതിഭി സ്തൂയമാനഃ
സു–അധ്വരഃ, വിശാം രാജാ	— ശോഭനയാഗഃ, പ്രജാനാം സ്വാമീ
ആയവേ	— മനുഷ്യായ, യജമാനായ
ചാരുഃ അതിഥിഃ	— ചരണശീലഃ, അതിഥിവൽ പൂജ്യഃഭവതി

അർത്ഥം.—ആ അഗ്നി സൌന്ദര്യസാരഭൂതകളായ ഉഷസ്സുകളെ ലക്ഷ്യം വെച്ച്, ഉജ്ജ്വലിച്ച്, പ്രകാശമാനമായ തേജസ്സാൽ ആദിത്യനെന്നപോലെ മിന്നിത്തിളങ്ങുന്നു. ഹോതാവ്, ഹോ

മാംഗമായിച്ചൊല്ലുന്ന സ്തുതികളാൽ പുകഴ്ത്തപ്പെട്ട ആ അഗ്നി ശോഭനയാഗരൂപനായി, പ്രജകളുടെ സ്വാമിയായി, സഞ്ചാരശീലനായി യജമാനന്ന് അതിഥിപോലെ പൂജാർഹനായി ഭവിയ്ക്കുന്നു.

9 ഏവാനോ അഗ്നേ അമൃതേഷു പൂർവ്യ

ധീഷ്പീപായ ബൃഹദ്ദിവേഷുമാനുഷാ

ദുഹാനാധേനുർവൃജനേഷുകാരവേ

ത്മനാശതിനം പുരുരൂപമിഷണി

അന്വയം:—

ബൃഹൽ—ദിവേഷു	— പ്രഭൂതദ്യുതിഷു
അമൃതേഷു	— ദേവേഷു മധ്യേ
ഹേ പൂർവ്യ, അഗ്നേ,	— പൂർവ്വഭാവിൻ, അഗ്നേ, ത്വാം
മാനുഷാ നഃ	— മനുഷ്യാണാം മധ്യേ അസ്മദീയാ
ധീഃ ഏവ പീപായ	— സ്തുതിഃ കർമ്മവാ ഏവം പ്യായയതി.
(തഥാത്വദീയാധീഃ)	
വൃജനേഷു കാരവേ	— യജ്ഞേഷു സ്തോത്രേ
ദുഹാനാ ധേനുഃ	— ദോഗ്ധ്രീധേനുരിവ
ത്മനാ ഇഷണി	— ആത്മനൈവ ഏഷണായാം സത്യാം
ശതിനം	— അപരിമിതസംഖ്യാകം
പുരു—രൂപം	— ഗവാശ്വാദി നാനാരൂപ ധന സമൂഹ ദുഹാനാ ഭവതി

അർത്ഥം—അത്യന്തപ്രകാശന്മാരായ ദേവന്മാരുടെ ഇടയിൽ മുമ്പനായ അഗ്നേ, മനുഷ്യരുടെ ഇടയിൽ (എത്രയോ എളിയവരായ) ഞങ്ങളുടെ സ്തുതി, അല്ലെങ്കിൽ കർമ്മം അവിടത്തെ ഇപ്രകാരം വർദ്ധിപ്പിയ്ക്കുന്നു. (ദേവന്മാരിൽ മുഖ്യനായ അഗ്നിയെ മനുഷ്യരുടെ സ്തുതികളും കർമ്മങ്ങളും വർദ്ധിപ്പിയ്ക്കുന്നു എന്ന് പറയുന്നതു് അതിശയോക്തിയല്ല, അഹങ്കാരമല്ല. ആ

സ്തുതികർമ്മങ്ങളുടെ അതീവ മാഹാത്മ്യം പറയുക മാത്രമാണ്.) അതുപോലെ അവിടത്തെ (അനുഗ്രഹാത്മികയായ) ബുദ്ധി, യജ്ഞങ്ങളിൽ സ്തോതാവിന്ന് ഒരു കാമപ്പശുപോലെ, താൻ ആഗ്രഹിച്ചതിനെ പശു, കുതിര മുതലായ നാനാവിധ ധന സമൂഹത്തെ കണക്കററു കറന്നുതന്നതായി ചെയ്യുന്നു.

10 വയമഗ്നേഅർവതാവാസുവീര്യം
ബ്രഹ്മണാവാചിതയേമാജനാ അതി
അസ്മാകം ദ്യുമ്നമധിപഞ്ചകൃഷ്ടിഷ്വ
ച്ചാസ്വ1ർണ്ണശുശുചീതദുഷ്ടരം

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, വയം	— യജമാനാഃ
സു-വീര്യം	— ശോഭനസാമർത്ഥ്യോപേതം യഥാ ഭവതി തഥാ
അർവതാ വാ	— ശോഭനകുശലേനാശ്വേന
ബ്രഹ്മണാ വാ	— ത്വദ്ദത്തേനാന്നേന ച (വാശബ്ദശ്ചാർത്ഥേ)
ജനാൻ അതി ചിതയേമ	— അസ്മാൻ സമാനാൻ അതിക്രമ്യ ജ്ഞാപയേമഹി
(തദർത്ഥം) അസ്മാകം	
പഞ്ച കൃഷ്ടിഷു	— പഞ്ചജനേഷു
ഉച്ചാ, ദുഷ്ടരം, ദ്യുമ്നം	— ഉച്ചൈഃ, അതിപ്രവൃദ്ധം, അന്യേനാപ്രാപ്യം ധനം
സ്വഃ ന അധി ശുശുചീത	— സൂര്യ ഇവ അധികം ദീപ്യതാം

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, യജമാനരായ ഞങ്ങൾ ഏതുപ്രകാരമായാൽ നല്ല വൈഭവമുള്ളവരാകുമോ, അപ്രകാരം ശീഘ്രഗാമിയായ കുതിരയാലും അവിടുന്നരുളിയ അന്നത്താലും ഞങ്ങൾക്ക് തുല്യരായ ജനങ്ങളെ കവിഞ്ഞ് ഞങ്ങളറിയപ്പെടുമാറാകണം. അതിന്നുവേണ്ടി (ബ്രഹ്മക്ഷത്രവൈശ്യശൂദ്രനിഷാദരായ) പഞ്ചജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ ഞങ്ങൾക്ക് അതിസമൃദ്ധവും അന്യൻ എത്തി നേടാത്തതുമായ ധനം സൂര്യനെന്നപോലെ ഏററവും പ്രകാശിപ്പിക്കണം.

11 സനോബോധിസഹസ്യപ്രശംസ്യോ

യസ്മിന്ത്സുജാതാ ഇഷയന്തസൂരയഃ

യമഗ്നേയജ്ഞമുപയന്തിവാജിനോ

നിത്യേതോകേദീദിവാംസം സ്വേദമേ

അന്വയം:—

യസ്മിൻ സു–ജാതാഃ	— ശോഭനജനനാഃ
സൂരയഃ	— സ്തോതാരഃ ഋത്വിജഃ
ഇഷയന്ത	— സ്തോത്രാണി ഗമയന്തി
ഹേ സഹസ്യ	— ശത്രൂണാമഭിഭവിതഃ
പ്ര–ശംസ്യഃ സഃ	— സ്തുത്യസ്സഃ (ത്വം)
നഃ (അസ്മദീയം	
സ്തോത്രാദികം) ബോധി	— ബുധ്യസ്വ
(കിംച) ഹേ അഗ്നേ,	
യജ്ഞം യം	— യജനീയം യം
വാജിനഃ	— ഹവിർല്ലക്ഷണവന്തോ യജമാനാഃ
നിത്യേ തോകേ	— ഔരസേപുത്രേ നിമിത്തഭൂതേ സതി
സ്വേ ദമേ	— സ്വകീയേ യാഗഗൃഹേ സവനീയാദിസ്ഥാനേ
ദീദി–വാംസം ഉപ–യന്തി	— ദീപ്യമാനം ത്വാം ഹവിസ്തോത്രാദിനാ ഉപഗച്ഛന്തി

അത്ഥം—ഏതഗ്നിയിങ്കൽ സൽകുലോൽപന്നന്മാരായ സൂരികൾ (സ്തോതാക്കളും ഋത്വിക്കുകളും) സ്തോത്രങ്ങൾ കൊണ്ടു ചെല്ലുന്നുവോ, അല്ലയോ ശത്രുഞ്ജയ, അത്യന്തം സ്തുത്യനായ ആ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രാദികളെ ഉരംകൊണ്ടാലും. കൂടാതെ, അല്ലയോ അഗ്നേ, പൂജ്യനായ ആരെ ഹവിസ്സേന്തിയ യജമാനന്മാർ നിത്യനായ (ഔരസ) പുത്രനുവേണ്ടി സ്വന്തം യാഗ (അഗ്നിഹോത്ര) ഗൃഹത്തിൽ സവന സ്ഥാനത്ത് സ്ഥാപിച്ചിട്ടു

ണ്ടോ പ്രകാശമാനനായ ആ അവിടത്തെ ഹവിസ്സ്തോത്രാദിക ളാൽ അവർ ഉപശമിയ്ക്കുന്നു (നിത്യനായ പുത്രൻ എന്നു പറഞ്ഞി ട്ടുള്ളതു് വംശത്തിന്റെ മുറിയാത്ത തുടച്ച് ഉദ്ദേശിച്ചാണ്).

12 ഉരുയോസോജാതവേദസ്യാമതേ
സ്തോതാരോ അഗ്നേ സൂരയശ്ചശർമ്മണി
വസ്വോരായഃ പുരുശ്ചന്ദ്രസ്യ ഭൂയസഃ
പ്രജാവതസ്വപത്യസ്യശഗ്ധിനഃ

അന്വയം:—

ഹേ ജാത-വേദഃ അഗ്നേ,	—	ജാതാനാം വേദിതഃ, അഗ്നേ,
സ്തോതാരഃ സൂരയഃ ച	—	ത്വാം സ്തുവന്തഃ ഋത്വിജഃ, മേധാവിനോ യജമാനാശ്ച
ഉരുയാസഃ	—	ബഹുവിധാവയം
തേ ശർമ്മണി സ്യാമ	—	ത്വൽസംബന്ധിനി ശർമ്മണി സ്യാമ
(ത്വം ച നഃ) വസ്വഃ		
രായഃ	—	അസ്മാകം നിവാസഹേതോഃ ഗവാദിധനസ്യ
പുരു-ചന്ദ്രസ്യ	—	അതിശയേനാഹ്ലാദകസ്യ
ഭൂയസഃ പ്രജാ-വതഃ	—	ഭൃത്യാദ്യുപേതസ്യ
സു-അപത്യസ്യ	—	ശോഭനപുത്രസ്യ (സമ്പത്തിം)
നഃ ശഗ്ധി	—	അസ്മഭ്യം ദാതും ശക്തോഭവസി, ദേഹി

അർത്ഥം-ഉൽപന്നമായതെല്ലാമറിയുന്ന അഗ്നേ, അവിട ത്തെ സ്തുതിയ്ക്കുന്ന ഋത്വിക്കുകളും പണ്ഡിതന്മാരായ യജമാന ന്മാരും, രണ്ടുകൂട്ടരുമായ ഞങ്ങൾ, അവിടത്തെസ്സംബന്ധിച്ച മംഗല്യത്തിൽ, ക്ഷേമത്തിൽ വർത്തിച്ചാവു. അവിടുന്നു ഞങ്ങൾ ക്ക് ജീവിതോപയോഗിയായ, ഗൃഹവാസോപയോഗിയായ പശുമുതലായ ധനവും ഏററവും ആഹ്ലാദകമായി, ധാരാളം ഭൃത്യന്മാരോടുകൂടിയ സൽപുത്രസമ്പത്തിയും തരുവാൻ ശക്തനാ കുന്നു, തന്നരുളിയാലും.

13 യേസ്തോതൃഭ്യോഗോഅഗ്രാമശ്വപേശസ
മഗ്നേരാതിമുപസൃജന്തിസൂരയഃ
അസ്മാഞ്ചതാംശ്ചപ്രഹിനേഷിവസ്യആ
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ വ 21

അന്വയം:–

ഇതു് കഴിഞ്ഞ സൂക്തത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

വർഗ്ഗം–22–23 ആപ്രീസൂക്തം ത്രിഷ്ടുബ്ജഗത്യൗച്ഛന്ദസീ–ഇദ്ധഃ, നരാശംസഃ, ഇളഃ, ബർഹിഃ, ദേവീർദ്വാരഃ, ഉഷാസാനക്താ, ദൈവ്യൗഹോതാരൗപ്രചേതസൌ, തിസ്രോദേവ്യഃ സരസ്വതീളാഭാരത്യഃ, ത്വഷ്ടാ, വനസ്പതിഃ, സ്വാഹാകൃതിഃ ദേവതാ.

ഇദ്ധഃ

1 സമിദ്ധോ അഗ്നിന്നിഹിതഃ പൃഥിവ്യാം
പ്രത്യങ്ങ്വിശ്വാനിഭുവനാന്യസ്ഥാൽ
ഹോതാപാവകഃ പ്രദിവസ്സുമേധാ
ദേവോദേവാൻയജത്വഗ്നിരർഹൻ

അന്വയം:–

പൃഥിവ്യാം സം–ഇദ്ധഃ	— വേദ്യാം സമ്യക്ദീപിതഃ, ഘൃതനാമകഃ
അഗ്നിഃ നി–ഹിതഃ	— സ്ഥാപിതസ്സൻ
വിശ്വാനി ഭുവനാനി	— സർവ്വാണിഭൂതജാതാനി
പ്രത്യങ്ങ് അസ്ഥാൽ	— അഭിമുഖസ്സൻതിഷ്ഠതി (യഥാ സർവ്വേജനാഃ പശ്യന്തിതഥാ പ്രവൃദ്ധഃ)
(കിംച) ഹോതാ, പാവകഃ	— ഹോമനിഷ്പാദകഃ, ശോധകഃ

പ്ര-ദിവഃ സു-മേധാഃ
ദേവഃ — പുരാണഃ ശോഭനപ്രജ്ഞഃ ദ്യോതമാനഃ
അഗ്നിഃ അർഹൻ — യാഗയോഗ്യസ്സൻ
ദേവാൻ യജതു — യഷ്ടവ്യാനിന്ദ്രാദീൻ പൂജയതു

അർത്ഥം-യാഗവേദിയിൽ വേണ്ടപോലെ ആളിക്കത്തിജ്ജ്വലിപ്പെട്ട സമിദ്ധൻ എന്ന പേരായ അഗ്നി സ്ഥാപിതനായി, എല്ലാ ഭൂതജാതങ്ങൾക്കും അഭിമുഖനായി, എല്ലാ ജനങ്ങൾക്കും കാണത്തക്കവിധം പ്രവൃദ്ധനായി, ഇരിക്കുന്നു. കൂടാതെ, ഹോമനിർവ്വാഹകനും ശോധകനും (പാപം കഴുകിക്കളയുന്നവനും) സനാതനനും മഹാപ്രാജ്ഞനും ഭാസമാനനുമായ അഗ്നി യാഗയോഗ്യനായി, പൂജാർഹരായ ഇന്ദ്രാദിദേവന്മാരെ യജിക്കട്ടെ.

നരാശംസഃ

2 നരാശംസഃപ്രതിധാമാന്യഞ്ജൻ
തിസ്രോദിവഃപ്രതിമഹ്നാസ്വർച്ചിഃ
ഘൃതപ്രുഷാമനസാഹവ്യമുന്ദൻ
മൂർധൻയജ്ഞസ്യസമനക്തുദേവാൻ

അന്വയം:-
നരാശംസഃ — നരൈഃ, നേതൃഭി, ഋത്വിഗ്ഭിശ്ശംസനീയഃ ഏതന്നാമകോഗ്നിഃ
സു—അർച്ചിഃ — ശോഭനജ്വാലസ്സൻ
ധാമാനി — ആഹുത്യധികരണാനി സ്ഥാനാനി തേജാംസി
പ്രതി മഹ്നാ — പ്രത്യേകംസ്വമഹിമ്നാ
അഞ്ജൻ തിസ്രഃ ദിവഃ — വ്യക്തീകുർവ്വൻ, ത്രീൻദ്യുപ്രഭൃതീൻ ലോകാൻ
പ്രതി — പ്രത്യേകമഞ്ജൻ സ്ഥിതപ്രകാശേനാന്തരിക്ഷം, ഹവിഷ്പ്രാപണേനദിവം അഞ്ജൻ

(ത്ഥാ) ഘൃത-പ്രൃഷ്ടാ — ഘൃതം സിഞ്ചതാ
മനസാ ഹവ്യം ഉന്ദൻ — ഹവിഃക്ലേദയൻ സ്നിഗ്ധീ കുവ്വൻ
യജ്ഞസ്യ മൃദ്ധൻ — മൂർദ്ധനി, മുഖേ
ദേവാൻ സം അനക്തു — സമ്യക് വ്യക്തീ കരോതു

അത്ഥം—നേതാക്കളായ ഋത്വിക്കുകളാൽ സ്തുത്യനായ നരാശംസനെന്ന അഗ്നി പ്രകാശമാനങ്ങളായ ജ്വാലകളോടുകൂടി ആഹുതിസ്ഥാനത്തുള്ള തേജസ്സുകളെ സ്വമഹിമാവുകൊണ്ടു് വ്യക്തീകരിച്ചു്, ഭൂമി, അന്തരിക്ഷം, സ്വഗ്ഗം എന്നീ ത്രിലോകങ്ങളെ വെവ്വേറേ പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് (തൻെറ നില്പുകൊണ്ടു ഭൂമിയെയും, പ്രകാശംകൊണ്ടു് അന്തരിക്ഷത്തെയും, ഹവിസ്സെത്തിയ്ക്കൽകൊണ്ടു് ദ്യോവിനെയും വേർതിരിച്ചു് കാണിച്ചുകൊണ്ടു്) നെയ്മെഴുക്കുപുരണ്ട മനസ്സാൽ ഹവിസ്സിനെ നനവുററതാക്കിയും യജ്ഞത്തിൻെറ തലപ്പത്തു്, മുഖത്തിരുന്നു്, പൂജ്യന്മാരായ ദേവന്മാരെ വേർതിരിച്ചു് കാണിയ്ക്കട്ടെ. (അവിടുന്നു് ഇന്ന ദേവനാണു്, ഇവിടുന്നു് ഇന്ന ദേവനാണു്. എന്നറിയത്തക്കവിധം വ്യക്തീകരിയ്ക്കട്ടെ.)

ഇളഃ

3 ഈളിതോ അഗ്നേമനസാനോഅഹ്ൻ
ദേവാൻയക്ഷിമാനുഷാൽ പൂവ്വോഅദ്യ
സ ആവഹമരുതാംശദ്ധോഅച്യുത
മിന്ദ്രന്നരോബഹിഷദംയജധ്വം

അന്വയം:—
ഹേ അഗ്നേ, (ത്വം)
ഈളിതഃ — സ്തുതസ്സൻ
മനസാ — സമ്യഗനുരക്തേനമനസാ
അഹ്ൻ — യാഗയോഗ്യസ്സൻ
മാനുഷാൽ പൂവ്വഃ — മനുഷ്യാൽ, ഹോതുഃ പൂവ്വഭാവീ
നഃ അദ്യ — അസ്മദത്ഥമസ്മിൻ ദിനേ

ദേവാൻ യക്ഷി — ത്വമേവയജസി
സഃ (യഷ്ടാത്വം) മരുതാം
ശർധഃ — ഗണം
അച്യുതം ഇന്ദ്രം ആ വഹ — അക്ഷീണമിന്ദ്രമാകാരയ
(അനന്തരം) ഹേ നരഃ — നേതാരഃ, ഋത്വിജഃ
ബർഹി-സദം — ബർഹിഷിസീദന്തമിന്ദ്രം
യജധ്വം — പൂജയധ്വം

അർത്ഥം-അല്ലയോ അഗ്നേ, (അവിടുന്ന്) സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവനായി, ഞങ്ങളിൽ ഇണങ്ങിയ മനസ്സോടുകൂടി, യാഗയോഗ്യനായി, ഹോതാവിനേക്കാൾ മുമ്പനായി, ഇന്ന് ഞങ്ങൾക്ക വേണ്ടി ദേവന്മാരെ അവിടുന്നുതന്നെ യജിക്കുന്നു. അപ്രകാരം യഷ്ടാവായ അവിടുന്ന് മരുത്തുക്കളുടെ ഗണത്തെയും അനശ്വരനായ ഇന്ദ്രനെയും വ്യക്തീകരിച്ച് ആനയിച്ചാലും. പിന്നെ, ഋത്വിക്കുകളേ, ദർഭയിലിരിയ്ക്കുന്ന ഇന്ദ്രനെ പൂജിയ്ക്കുക.

ബർഹിഃ

4 ദേവബർഹിർവർധമാനംസുവീരം
സ്തീർണ്ണംരായേസുഭരംവേദ്യസ്യാം
ഘൃതേനാക്തംവസവസ്സീദതേദം
വിശ്വേദേവാആദിത്യായജ്ഞിയാസഃ

അന്വയം:—

ഹേ ബർഹിഃ, ദേവ — ഘൃതദീമാനിന്നഗ്നേ
രായേ വർധമാനം
സു-വീരം — ധനായപ്രവൃദ്ധം ശോഭനപുത്ര സമ്പാദകം
സു-ഭരം, സ്തീർണ്ണം — പൂർണ്ണം, ഋത്വിഗ്ഭിരാസ്തൃതംഭവ
ഹേ വസവഃ, വിശ്വേ
ദേവാഃ, ആദിത്യാഃ
യജ്ഞിയാസഃ — യജ്ഞാർഹാശ്ചേദ്യൂയം

അസ്യാം വേദീ	— വേദ്യാം (സപ്തമ്യർത്ഥേ)
ഘൃതേന അക്തം	— ആജ്യേനസ്നിഗ്ധം
ഇദം സീദത	— ബർഹിഃ, ബർഹിഷിനിഷീദത

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബർഹിസ്സേ, ദേവ, (ദർഭയുടെ അഭിമാന ദേവനായ അഗ്നേ) ഞങ്ങൾക്ക് ഐശ്വര്യത്തിന്നായി അവിടുന്ന് വദ്ധമാനനും, സൽസന്താനദാതാവും, പൃണ്ണനമായി ഘൃതബിന്ദുകളാൽ വിരിയ്ക്കപ്പെട്ടവനായി ഭവിച്ചാലും. അല്ലയോ വസുക്കളേ, വിശ്വേദേവകളേ, ആദിത്യന്മാരേ, യജ്ഞാർഹരായ നിങ്ങൾ ഈ ദർഭയിൽ ഇരുന്നരുളിയാലും.

ദേവീർദ്വാരഃ

5 വിശ്രയന്താമുർവ്വിയാഹൂയമാനാ
ദ്വാരോദേവീസ്സുപ്രായണാനമോഭിഃ
വ്യചസ്വതീർവ്വിപ്രഥന്താമജൂര്യാ
വർണ്ണംപുനാനായശസം സുവീരം (വ. 22)

അന്വയം:—

ഉർവ്വിയാ	— ഉർവ്വ്യഃ, മഹത്യഃ
നമഃ—ഭിഃ ഹൂയമാനാഃ	— നമസ്കാരോപേതൈസ്തോത്രൈരാഹൂയമാനാഃ
സുപ്ര—അയനാഃ	— സുഷ്ഠുപ്രകർഷേണ ഗന്തവ്യാഃ
ദേവീഃ ദ്വാരഃ	— അഗ്നേർദ്വാരാഭിമാനിന്യോ ദേവ്യഃ
വി ശ്രയന്താം	— വിവിച്യശ്രയന്താം, വിവൃതാപിധാനാഭവന്തു
(കിംച) വ്യചസ്വതീഃ	— വ്യാപ്തിമത്യഃ
അജൂര്യാഃ	— അഹിംസ്യാഃ

സു-വീരം യശസം വർണ്ണം പുനാനാഃ — ശോഭനപുത്രാദ്യുപേതം, യശോയുക്തം, വർണ്ണനീയം രൂപവിശേഷം യജമാനായ ശോധയന്ത്യഃ, സമ്പാദയിത്ര്യഃ ദേവ്യഃ

വി പ്രഥന്താം — വിശേഷേണ പ്രഖ്യാതാ ഭവന്തു

അർത്ഥം-മഹതികളും, നമസ്കാരത്തോടുകൂടിയ സ്തോത്രങ്ങളാൽ വിളിക്കപ്പെടുന്നവരും, വേണ്ടപോലെ നന്നായി പ്രാപിക്കുന്നവരും (ദ്വാരിഗമ്യകളും) ആയ ദ്വാരദേവിമാർ (അഗ്നിയുടെ ആഗാരദ്വാരങ്ങൾ, ഉമ്മറങ്ങൾ, അഭിമാന ദേവതകൾ) വാതിൽ തുറക്കട്ടെ. കൂടാതെ വ്യാപിച്ചവരും കേടേല്പിക്കാൻ പാടാത്തവരും, യജമാനന് സത്പുത്രാദി യുക്തവും കീർത്തിമത്തും സ്തുത്യവുമായ രൂപവിശേഷത്തെ, തേജോവിശേഷത്തെ, മഹത്വത്തെ, ശുദ്ധിചെയ്ത് നേടിക്കൊടുക്കുന്നവരുമായ ആ ദേവികൾ പുകഴട്ടെ.

ഉഷാസാനക്താ

6 സാധ്വപാംസിസനതാനഉക്ഷിതേ
ഉഷാസാനക്താവയ്യേവരണ്വിതേ
തന്തുംതതംസംവയന്തീസമീചീ
യജ്ഞസ്യപേശസ്സുദുഘേപയസ്വതീ

അന്വയം:—

സാധു നഃ അപാംസി — സാധൂനിഅസ്മദീയാനികർമ്മാണ്യുദ്ദിശ്യ

സനതാ — സനാതനേനസ്തോത്രാദിനാ

ഉക്ഷിതേ — പൂജിതേ, ഫലസ്യസേചയിത്ര്യൌ

ഉഷസാനക്താ — അഹോരാത്രദേവതേ

വയ്യാ-ഇവ — വാനകുശലേ ഇവ

രണ്വിതേ — ശബ്ദിതേ, സ്തുതേ (പരസ്പരംഗച്ഛന്ത്യൌ)
തതം തന്തും — വിസ്തൃതം തന്തുസ്ഥാനീയം യജ്ഞാവയവം
സം–വയന്തീ — സമ്യക്വയന്ത്യൌ, ഉൽപാദയിത്ര്യൌ
യജ്ഞസ്യ പേശഃ — അനുഷ്ഠീയമാനസ്യയജ്ഞസ്യ രൂപം നിമ്മിതും
സം–ഈചീ — സമ്യക്പ്രവൃത്തികേ, പരസ്പരാനകൂലേ
സു–ദുഘേ — സുഷ്ഠുഫലസ്യദോഗ്ധ്ര്യീ
പയസ്വതീ — ഉദകവത്യൌ (അസ്മദ്യജ്ഞം നിവ്വഹതാം)

അത്ഥം–നമ്മളെ സംബന്ധിച്ച നല്ല കമ്മങ്ങളുടെ പൂത്തിയെ ഉദ്ദേശിച്ച് നിത്യമായ സ്തോത്രത്താൽ പൂജിതകളും ഫലം പൊഴിക്കുന്നവരുമായ *അഹോരാത്ര ദേവതകരം* (പകലിരവുകളുടെ അഭിമാന ദേവതകരം) നെയ്ത്തിൽ കൌശലമുററവർ പോലെ അന്യോന്യം എത്തിക്കൊണ്ട് വത്തിക്കുന്നു. വിസ്തൃതവും നൂലിൻെറ സ്ഥാനത്തുള്ളതുമായ യജ്ഞത്തിൻെറ അവയവത്തെ ചേർത്തെടുക്കുന്നവരായി, (വേർപ്പെട്ടുത്തി ഉളവാക്കുന്നവരായി) അനുഷ്ഠിച്ചു വരുന്ന യജ്ഞത്തിന്ന് രൂപം കൊടുക്കാനായി, നല്ലപോലെ അന്യോന്യമിണങ്ങി, അവർ പ്രവത്തിക്കുന്നു. ഫലം കറന്നുകൊടുക്കുന്നവരായി, ജലവതികളായി അവർ നമ്മുടെ യജ്ഞത്തെ നിവ്വഹിക്കട്ടെ.

ദൈവ്യൌ ഹോതാരൌ പ്രചേതസൌ

7 ദൈവ്യാഹോതാരാപ്രഥമാ വിദുഷ്ടര
ഋജുയക്ഷതസ്സമൃചാവപുഷ്ടരാ
ദേവാൻയജന്താവൃതുഥാസമഞ്ജതോ
നാഭാപൃഥിവ്യാ അധി സാനുഷുത്രിഷു

അന്വയം:—

ദേവ്യാ	—	ദിവിഭവോ ദിവ്യോഗ്നിഃ, തസ്മാ ജ്ജാതൌ ദേവ്യൌ
ഹോതാരാ	—	ഹോതാരൌ, പാൎത്ഥിവാന്തരി ക്ഷ്യൌ അഗ്നീ
പ്രഥമാ	—	പ്രഥമം യഷ്ടവ്യൌ
വിദുഃ-തരാ	—	വിദ്വത്തമൌ
വപുഃ-തരാ	—	പ്രകൃഷ്ടവപുഷൌ
ഋചാ ഋജു	—	മന്ത്രേണ അവികലം
സം യക്ഷതഃ	—	സമ്യക് പൂജയതഃ
ഋതു-ഥാ	—	തത്തദൃതൌ
ദേവാൻ യജന്തൌ	—	പൂജയന്തൌ
പൃഥിവ്യാഃ നാഭാ	—	നാഭൌ ഉത്തരവേദ്യാം
അധി ത്രിഷു സാനുഷു	—	ഉപരി സമുച്ഛ്രിതേഷു പ്രദേശേഷു ഗാൎഹപത്യാദിഷു
സം അഞ്ജതഃ	—	സമാങ്ക്താം

അൎത്ഥം—ദിവ്യനായ അഗ്നിയിൽനിന്നുല്പത്തിയോടുകൂടിയവരും ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവരും (ഭൂമിയിലും അന്തരിക്ഷത്തിലും മേവുന്നവരും) ആയ അഗ്നികൾ ആദ്യം വിളിക്കപ്പെടേണ്ടവരായി മികച്ച വിജ്ഞന്മാരായി, ഉൽകൃഷ്ടശരീരന്മാരായി, മന്ത്രത്താൽ തെറ്റുപററാതെ വേണ്ടപോലെ യജിക്കുന്നു. അവർ ഋതുക്കളിൽ ദേവന്മാരെ യജിക്കുന്നവരായി, ഭൂമിയുടെ ബന്ധകസ്ഥാനമായ ഉത്തരവേദിയിൽ ഗാൎഹപത്യം മുതലായ ഉന്നതസ്ഥാനങ്ങളിൽ ഇണങ്ങി വൎത്തിക്കുന്നു.

ഇളാഭാരതീ സരസ്വതീ

8 സരസ്വതീസാധയന്തീധിയംന
ഇളാദേവീഭാരതീവിശ്വതൂൎത്തിഃ
തിസ്രോദേവീസ്വധയാബൎഹിരേദ
മച്ഛിദ്രംപാന്തുശരണംനിഷദ്യ

അന്വയം:—

നഃ ധിയം	— അസ്മദീയം ബുദ്ധിം
സാധയന്തീ	— നിർവ്വർത്തയന്തീ
വിശ്വ–തൂർത്തിഃ	— സർവ്വവിഷയഗതാവാക്
സരസ്വതീ	— ഏതന്നാമികേയം ദേവീ
(തഥാ) ഇളാ ദേവീ	
ഭാരതീ തിസ്രഃ ദേവീഃ	— ഏതാസ്തിസ്രോദേവ്യഃ
ശരണം ആ നി–സദ്യ	— യാഗഗൃഹം ആശ്രിത്യ
സ്വധയാ	— അസ്മദ്ദത്ത ഹവിഷാനിമിത്തേന
ഇദം ബർഹി	— യജ്ഞം
അഛിദ്രം (യഥാ തഥാ)	
പാന്തു	— പാലയന്തു

(യദ്വാ, സ്വധയാഇദംബർഹിഃ, ഇമംയജ്ഞമാഗത്യ അസ്മദീയം ശരണം, ഗൃഹംനിഷദ്യ അഛിദ്രം യഥാതഥാപാന്തു)

അർത്ഥം—നമ്മളുടെ ബുദ്ധിയെ യോഗക്ഷേമമായി പ്രവൃത്തിപ്പിച്ച് പൂർത്തിപ്പെടുത്തുന്നവളും, എല്ലാ വിഷയങ്ങളിലും ചെന്ന വാക്കുററവളുമായ സരസ്വതി എന്ന ദേവി, ഇള എന്ന ദേവി, ഭാരതി.—ഈ മൂന്നു ദേവിമാർ ഈ യാഗശാലയിൽ വന്നിരുന്ന് നമ്മാം നല്കുന്ന ഹവിസ്സിനാൽ ഈ യജ്ഞം മുടക്കം കൂടാതെ വേണ്ടപോലെ പാലിയ്ക്കട്ടെ. (അല്ലെങ്കിൽ അന്നത്തോടുകൂടി ഈ യജ്ഞത്തിൽവന്ന് നമ്മളുടെ ഗൃഹത്തിൽ ഇരുന്ന് കേടുപാടു കൂടാത്തവിധം രക്ഷിയ്ക്കട്ടെ.)

ത്വഷ്ടാ

9 പിശങ്ഗരൂപസ്സുഭരോവയോധാ
ശ്രുഷ്ടീവീരോജായതേ ദേവകാമഃ
പ്രജാംത്വഷ്ടാവിഷ്യതുനാഭിമസ്മേ
അഥാദേവാനാമപ്യേതുപാഥഃ

അന്വയം —

പിശങ്ഗ-രൂപഃ — സുവർണ്ണവർണ്ണഃ
സു-ഭരഃ — സുഭരണഃ
വയഃ-ധാഃ — വയസഃ, അന്നസ്യ ധാരയിതാ, ദാതാ
ശ്രുഷ്ടീ, വീരഃ, — ക്ഷിപ്രഗുണഃ, വിവിധമീരയിതാ
ദേവ-കാമഃ — ദേവാഃ കാമ്യന്തേയേന താദൃശഃ പുത്രഃ
(ത്വഷ്ടുരനുഗ്രഹാത്)
ജായതേ — ജായതാം ഉല്പദ്യതാം
(സഃ) ത്വഷ്ടാ — ഏതന്നാമകോ ദേവഃ
അസ്മേ നാഭിം — അസ്മഭ്യം കുലസ്യബന്ധികാം
പ്ര-ജാം — പുത്രാദിരൂപാം സന്തതിം
വി സ്യതു — വിമുഞ്ചതു വിതരതു
അഥ ദേവാനാം — അപിച ദേവസംബന്ധി
പാഥഃ അപി ഏതു — അന്നമസ്മാൻ ഗച്ഛതു

അർത്ഥം—സ്വർണ്ണവർണ്ണനും ഭംഗിയായി കാര്യങ്ങൾ നടത്തുന്നവനും അന്നധാരിയും (അന്നദാതാവും) ഗുണവാനും വേഗത്തിൽ പ്രകടങ്ങളാക്കുന്നവനും വിവിധഫലങ്ങളെത്തിക്കുന്നവനും ദേവന്മാരെ കാമിക്കുന്ന (ഭജിക്കുന്ന) വനുമായ പുത്രൻ ത്വഷ്ടാവിന്റെ അനുഗ്രഹത്താൽ ജനിക്കട്ടെ ആ ത്വഷ്ടാവ് നമുക്ക് കുലബന്ധകമായ, മുറിയാത്ത പിൻതുടർച്ചയുള്ള നാഭിയായ, പുത്രാദി രൂപസന്തതിയെ വിട്ടുതരട്ടെ തന്നരുളട്ടെ. കൂടാതെ ദേവസംബന്ധിയായ അന്നം നമ്മളെ പ്രാപിക്കട്ടെ

വനസ്പതിഃ

10 വനസ്പതിരവസൃജന്നുപസ്ഥാ
ദഗ്നിർഹവിസ്സൂദയാതിപ്രധീഭിഃ
ത്രിധാസമക്തംനയതുപ്രജാനൻ
ദേവേഭ്യോദൈവ്യശ്ശമിതോപഹവ്യം

അന്വയം:—

വനസ്പതിഃ	— യൂപാഭിമാനീ ഏതന്നാമകോഗ്നിഃ
അവ-സൃജൻ	— അസ്മദീയം കർമ്മാനുജാനൻ
ഉപ സ്ഥാത്	— അസ്മത്സമീപം തിഷ്ഠതു
അഗ്നിഃ ഹവിഃ	— പാകാധാരോഗ്നിശ്ചപശുരൂപം ഹവിഃ
ധീഭിഃ പ്ര സൂദയാതി	— കർമ്മഭിഃ വിശേഷൈഃ പാകസാധനൈഃ പ്രകർഷേണ ക്ഷാരയതി
(അപാകാധികപാകാദിരാഹിത്യേനഹവിഃ പചതി)	
(കിംച) ദൈവ്യഃ	— ദേവസംബന്ധ്യാഹുത്യധികരണഭൂതോഗ്നിഃ
ശമിതാ	— ഹവിഷസ്സംസ്കർത്താ
ത്രിധാ	— ത്രിപ്രകാരം, ഉപസ്തരണാവദാനാഭിധാരണൈഃ
സം-അക്തം ഹവ്യം	— സംസിക്തം ഹവിഃ
പ്ര-ജാനൻ	— നയനപ്രകാരാഭിജ്ഞസ്സൻ
ദേവേഭ്യഃ ഉപ നയതു	— സമീപം പ്രാപയതു

അർത്ഥം—യൂപാഭിമാനിദേവനായ അഗ്നി നമ്മളുടെ കർമ്മത്തെ അറിഞ്ഞു് നമ്മുടെ സമീപമിരിക്കട്ടെ. പാചകനായ അഗ്നി പശുരൂപമായ ഹവിസ്സിനെ കർമ്മങ്ങളാൽ (വിശേഷപാചനസാധനങ്ങളാൽ) വേണ്ടപോലെ ഒലിപ്പിക്കുന്നു, ഒഴുക്കുന്നു. വേവു കൂടുതലും കുറവും കൂടാതെ പചിക്കുന്നു കൂടാതെ ദേവന്മാർക്കുള്ള ആഹുതികൾക്കു് സ്ഥാനഭൂതനായ അഗ്നി ശമിതാവായി, (യാഗ പശുവിനെ ഹവിസ്സാക്കാൻ പാകത്തിൽ സംസ്കരിക്കുന്നവനാണു് ശമിതാവു്. ശമിതൃത്വം ഇവിടെ അഗ്നിയ്ക്കു കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു) മൂന്നു പ്രകാരത്തിൽ, അതായതു് ഉപസ്തരണം (ഹവിസ്സിന്റെ മുകൾഭാഗത്തു് നെയ്യൊഴിക്കൽ) അവദാനം (അരിച്ചു ശുദ്ധമാക്കൽ) അഭിധാരണം (കുറേശ്ശയായി, തുള്ളിതുള്ളിയായി എടുക്കൽ) എന്നിവയാൽ നനവുററ ഹവിസ്സിനെ, എവിടെ എത്തിക്കണമെന്നു് അറിവുള്ളവനായി ദേവന്മാർക്കു് സമീപമെത്തിക്കട്ടെ.

സ്വാഹാകൃതിഃ

11 ഘൃതം മിമിക്ഷേ ഘൃതമസ്യ യോനി
ഘൃതേ ശ്രിതോ ഘൃതമ്വസ്യ ധാമ
അനുഷ്വധമാവഹ മാദയസ്വ
സ്വാഹാകൃതം വൃഷഭ വക്ഷി ഹവ്യം (വ 23)

അന്വയം:—

(യതഃ) അസ്യ	— അഗ്നേഃ
ഘൃതം യോനിഃ	— കാരണം
ഘൃതേ ശ്രിതഃ	— ആശ്രിതഃ
അസ്യ ഘൃതം ഉ ധാമ	— ഘൃതമേവ തേജഃ, ഘൃതേന ഹി ദീപ്യതേ
(അതഃ അസ്യ അഗ്നേഃ)	
ഘൃതം മിമിക്ഷേ	— സിഞ്ചാമി
ഹേ വൃഷഭ,	— ഫലസ്യവർഷിതഃ, ത്വം
അനു-സ്വധം ആ വഹ	— പ്രതിഹവിഃ, സർവ്വേഷു ഹവിസ്സു ദേവാൻ ആനയ
(താൻ) മാദയസ്വ	— പ്രീണയ
(തദനന്തരം)	
സ്വാഹാ-കൃതം	— സ്വാഹാകാരേണ ദത്തം
ഹവ്യം വക്ഷി	— ഹവിർവ്വഹ

അർത്ഥം—ഈ അഗ്നിയ്ക്ക് നെയ്യാണ് ഉത്പത്തികാരണം. നെയ്യിൽ ആശ്രയിച്ച് നില്ക്കുന്നു. അവിടത്തെ തേജസ്സ് നെയ്തന്നെയാണ് (നെയ്യിലാണല്ലൊ അഗ്നി പ്രകാശിയ്ക്കുന്നത്) അതുകൊണ്ട് ഈ അഗ്നിയ്ക്ക ഞാൻ നെയ്യൊഴിയ്ക്കുന്നു. അല്ലയോ ഫലവർഷക, അവിടുന്ന് ഓരോഹവിസ്സിലും, ഓരോ ആഹുതിയിലും, ദേവന്മാരെ ആവഹിച്ചാലു, ആനയിച്ചാലും, അവരെ ഹർഷിപ്പിച്ചാലും, പ്രീതരാക്കിയാലും. പിന്നെ അവിടുന്ന് 'സ്വാഹാ' എന്ന മന്ത്രത്തോടുകൂടി നല്ലപ്പെട്ട ഹവിസ്സ് വഹിച്ചാലും. (ഈ സൂക്തത്തിൽ മുൻ ആപ്രീസൂ

ക്തത്തിലെന്നപോലെ അഗ്നിയുടെ വിവിധ മൂർത്തിഭേദങ്ങളെ പ്രതിപാദിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു. ചിലപ്പോഠം വാക്കിന്റെ ആഭിരൂപ്യം (ബാഹ്യസാദൃശ്യം) കൊണ്ടാണ് മൂർത്തി വിവക്ഷ. ഉദാഹരണത്തിന്ന് ഈളിതഃ എന്ന പദമുള്ള ഋക്കുകൊണ്ടു് ഇളൻ എന്ന ദേവനെ വിവക്ഷിയ്ക്കുന്നു.)

വർഗ്ഗം—24—25—ഭാർഗ്ഗവസ്സോമാഹുതിഃ ഋഷിഃ ത്രിഷ്ടപ് ഛന്ദഃ അഗ്നിർദ്ദേവതാ.

1 ഹുവേവസ്സുദ്യോത്മാനം സുവൃക്തിം
വിശാമഗ്നിമതിഥിം സുപ്രയസം
മിത്രഇവയോദിധിഷായ്യോ ഭൂ
ദ്ദേവആദേവേജനേ ജാതവേദാഃ

അന്വയം:—

(ഹേ യജമാനാഃ,) വഃ	— യുഷ്മദർത്ഥം
സു-ദ്യോത്മാനം	— സുഷ്ഠുദ്യോതമാനം
സു-വൃക്തിം	— (പാപൈഃ) സുവർജ്ജിതം
വിശാം അതിഥിം	— യജമാനാനാമതിഥിവൽ സദാ പൂജ്യം
സു-പ്രയസം അഗ്നിം	
ഹുവേ	— ശോഭനാന്നമഗ്നിമാഹ്വയാമി
(കിംച) ജാത-വേദാഃ	
യഃ ദേവഃ	— ജാതാനാം വേദിതാ യഃ
മിത്രഃ-ഇവ	— സഖേവ
ആ-ദേവേ ജനേ	— മനുഷ്യപ്രഭൃതി ദേവപര്യന്തം
ദിധിഷായ്യഃ ഭൂൽ	— ധാരയിതാഭവതി

അർത്ഥം-അല്ലയോ യജമാനന്മാരേ, നിങ്ങഠംക്കുവേണ്ടി, നന്നായി പ്രകാശമാനനും പാപം തീണ്ടാത്തവനും യജമാനന്മാൎക്ക് എന്നും അതിഥിയെപ്പോലെ പൂജ്യനും നല്ല അന്ന (രക്ഷണ) ത്തോടുകൂടിയവനുമായ അഗ്നിയെ ഞാൻ വിളിയ്ക്കുന്നു,

(ഹോതാവോ മറ്റോ ഋത്വിക്കോ പറയുന്ന) ഉപായങ്ങളെല്ലാമറിയുന്ന അഗ്നി ഒരു ഹിതകാരിയായ ചങ്ങാതിപോലെ മനുഷ്യർ മുതൽ ദേവന്മാർ വരെ എല്ലാവരെയും ധരിക്കുന്നവനാകുന്നു.

2 ഇമംവിധന്തോഅപാം സധസ്ഥേ
ദ്വിതാദധുർഭൃഗവോവിക്ഷ്വാ ആയോഃ
ഏഷവിശ്വാന്യഭ്യസ്തു ഭൂമാ
ദേവാനാമഗ്നിരരതിർജീരാശ്വഃ

അന്വയം:—

ഇമം വിധന്തഃ ഭൃഗവഃ	—	അഗ്നിം പരിചരന്തഃ അസ്മത് പൂർവ്വേ മഹർഷയഃ
അപാം സധ-സ്ഥേ	—	സഹസ്ഥാനേ, അന്തരിക്ഷേ
ആയോഃ	—	മനുഷ്യസ്യ, യജമാനസ്യ
വിക്ഷു	—	പ്രജാസു, ഋത്വിക്ഷുമദ്ധ്യേ
ദ്വിതാ	—	ദ്വയോഃ സ്ഥാനാൻ വൈദ്യുതാത്മനാന്തരിക്ഷം, യാഗാർത്ഥം ഋത്വിക്ഷു ച
അദധുഃ	—	ആധാരയൻ
ദേവാനാം അരതിഃ	—	ഈശ്വരഃ
ജീര-അശ്വഃ	—	ക്ഷിപ്രാശ്വഃ
ഏഷഃ അഗ്നിഃ ഭൂമ	—	ഭൂമാ
വിശ്വാനി അഭി അസ്തു	—	ഭൂതജാതാന്യഭിഭവതു

അർത്ഥം—ഈ അഗ്നിയെ പരിചരിച്ചവരായ എന്റെ പൂർവ്വന്മാർ, ഭൃഗുക്കൾ ജലങ്ങളുടെ സഹസ്ഥാനമായ അന്തരിക്ഷത്തിലും, യജമാനന്റെ സഹായികളായ ഋത്വിക്കുകളുടെ ഇടയിലും, ഇങ്ങിനെ അവിടത്തെ രണ്ടുവിധത്തിൽ ധരിച്ചു വൈദ്യുതാത്മാവായി അന്തരിക്ഷത്തിലും യാഗാർത്ഥം ഋത്വിക്കുകളിലും (അന്തരിക്ഷത്തിൽ വൈദ്യുതിരൂപത്തിൽ അഗ്നി നിന്നതും പൂർവ്വമഹർഷിമാരുടെ തപസ്സുകൊണ്ടാണെന്ന് സൂചന). ദേവ

ന്മാർക്ക് ഈശ്വരനും ഓട്ടക്കാരായ കുതിരകളോടു കൂടിയവനുമായ ഈ അഗ്നി സ്വവൈഭവം കൊണ്ട് എല്ലാ ഭൂതജാതങ്ങളെയും ജയിയ്ക്കട്ടെ, കീഴടക്കട്ടെ.

3 അഗ്നിംദേവാസോമാനുഷീഷുവിക്ഷു
പ്രിയംധുഃക്ഷേഷ്യന്തോനമിത്രം
സദീദയദുശതീരൂർമ്മ്യാആ
ദക്ഷായ്യോയോദാസ്വതേദമആ

അന്വയം:—

ദേവാസഃ ക്ഷേഷ്യന്തഃ	— ദേവാഃ സ്വർഗ്ഗം പ്രതിഗച്ഛന്തസ്സന്തഃ
(പൂർവ്വം) മാനുഷീഷു വിക്ഷു	— മനുഷ്യസംബന്ധിനീഷു പ്രജാസു
(ഗച്ഛന്തോനരാഃ രായം പ്രതി) മിത്രം ന	— പ്രിയംസഖായം സ്വഗൃഹ രക്ഷാർത്ഥം സ്ഥാപയതി തദ്വൽ
പ്രിയം അഗ്നിം ധുഃ	— പ്രീണയിതാരമഗ്നിം അധുഃ,സ്ഥാപിതവന്തഃ
യഃ (ഏവം ദേവൈസ്ഥാപിതോഗ്നിഃ) ദാസ്വതേ	— ഹവിർദ്ദത്തവതേ യജമാനായ, തദർത്ഥം
ദമേ ആ	— തദീയേ യാഗഗൃഹേ, അഗ്നിഹോത്രാഗാരേവാ ആഹിതഃ, സ്ഥാപിതഃ
ദക്ഷായ്യഃ സഃ	— ദാതാസോഗ്നിഃ
ഉശതീഃ ഊർമ്മ്യാഃ	— കാമയമാനാരാത്രീഃ, സർവ്വാസു രാത്രിഷു
ആ ദീദയൽ	— സർവ്വത്ര ദീപ്യതേ

അർത്ഥം–സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു് പോകുന്ന ദേവന്മാർ പണ്ടു്, യാത്രപോകുന്നവർ മുതലിനെക്കുറിച്ചും ഗൃഹത്തെക്കുറിച്ചും രക്ഷക്കായി ഗൃഹത്തിൽ പ്രിയനായ (വിശ്വസ്തനായ) സഖാവിനെ (കാവലിന്നു്) ഏല്പിച്ചു നിൎത്തുന്നപോലെ, പ്രിയവ്രതനായ അഗ്നിയെ മനുഷ്യരായ കൎമ്മികളിൽ സ്ഥാപിച്ചു. അപ്രകാരം ദേവന്മാരാൽ ഇരുത്തപ്പെട്ട യാതൊരഗ്നി ഹവിൎദ്ദാതാവായ യജമാനന്നുവേണ്ടി തന്റെ യാഗശാലയിൽ (അഗ്നിഹോത്രാഗാരത്തിൽ) സ്ഥാപിതനാകുന്നുവോ ആ ദാതാവായ അഗ്നി സ്വയം ഇഷ്ടപ്പെട്ടു് രാത്രികളിൽ എന്നുമെങ്ങും പ്രകാശിയ്ക്കുന്നു.

4 അസ്യരണ്വാസ്വസ്യേവപുഷ്ടി
സ്സംദൃഷ്ടിരസ്യഹിയാനസ്യദക്ഷോഃ
വിയോഭരിഭ്രദോഷധീഷുജിഹ്വാ
മത്യോനരഥ്യോദോധവീതിവാരാൻ

അന്വയം–

അസ്യ പുഷ്ടിഃ — അഗ്നേഃ ശരീരപുഷ്ടിഃ
സ്വസ്യ–ഇവ — സ്വസ്യപുഷ്ടിരിവ
രണ്വാ — രമണീയാ
(കിംച) ഹിയാനസ്യ — സമൃദ്ധിംഗച്ഛതഃ
ദക്ഷോഃ — കാഷ്ഠാൻ ദിധക്ഷോഃ ദഗ്ധുമിച്ഛതോഃ
അസ്യ സം–ദൃഷ്ടിഃ — സന്ദൎശനാവിർഭാവോപി രമണീയഃ
യഃ ഓഷധീഷു ജിഹ്വാം — ജ്വാലാം (ജാത്യേകവചനം) ജ്വാലാഃ
രഥ്യഃ അത്യഃ ന — രഥാർഹോവാജീയഥാ
വാരാൻ — ദംശവാരണസാധനാൻ വാലാൻ
ദോധവീതി — കമ്പയതി തദ്വൽ
വി ഭരിഭ്രൽ — അത്യൎത്ഥം വിഹരതി, കമ്പയതിവാ

(അസ്യാഗ്നേഃ പുഷ്ടിരണ്വാ)

അത്ഥം—ആ അഗ്നിയുടെ പുഷ്ടി, കത്തിപ്പടപ്പ് (ഏവനം) സ്വന്തം പുഷ്ടി (ശരീരവൃദ്ധി) പോലെ രമണീയമാണ്, സുഖകരമാണ്. അതുപോലെ കത്തിപ്പടന്ന് വിറകെരിയ്ക്കുന്ന അവിടത്തെ വരവും ദശ്നവും സുഖകരമാണ്. യാതൊരഗ്നി വൃക്ഷാദികളിൽ നാവുകളാകുന്ന ജ്വാലകളെ, തേർ കുതിര ഈച്ചയാട്ടാൻ വാലിളക്കുന്ന പോലെ, ഇളക്കുന്നുവോ, ആ അഗ്നിയുടെ പുഷ്ടി രമണീയമാകുന്നു.

5 ആയന്മേഅഭ്വംവനദഃ പനന്തോ
ശിഗ്ഭ്യോനാമിമീതവണ്ണം
സചിത്രേണചികിതേരംസ്വഭാസാ
ജൂജൂവ്വാംയോമുഹുരായുവാഭൂൽ വ. 24

അന്വയം:—

യൽ അഭ്വം	— യസ്യമഹത്വം
മേ വനദഃ	— മമസംബന്ധിനഃ അവദനഃ ശബ്ദയന്തഃ, സ്തോതാരഃ
ആ പനന്ത	— സമന്താൽ സ്തുവന്തി
സഃ ഉശിക്—ഭ്യഃ	— അഗ്നിഃ അസ്മദീയംരൂപംകാമയമാനേഭ്യഃ ഋത്വിഗ്ഭ്യഃ
വണ്ണം	— സ്വസദൃശം രൂപം
ന അമിമീത	— (നശബ്ദശ്ചാത്ഥേ) നിമ്മിമീതേ ച
(സച) രം—സ	— രമണീയേഷ്വാജ്യാദിഷുഹവിഷ്ഷുനിമിത്തേഷു
ചിത്രേണ ഭാസാ	— ഹിരണ്യാദിനാനാവണ്ണയാദീപ്ത്യാ
ചികിതേ	— വിജ്ഞായതേ
(കിംച) യഃ ജുജൂവ്വാൻ	— ജ്വാലോപശമേജീണ്ണസ്സൻ
(സ ഏവ) മുഹുഃ യുവാ ആ ഭൂൽ	— പുനഃ സദ്യഃ തരുണഃ ആ ഭവതി

അർത്ഥം—ആരുടെ മഹത്വത്തെ എന്നെ സംബന്ധിച്ച സ്തോതാക്കൾ തികച്ചും സ്തുതിക്കുന്നുവോ, ആ അഗ്നി എന്റെ രൂപമിഷ്ടപ്പെടുന്ന (എന്നെ അറിഞ്ഞിഷ്ടപ്പെടുന്ന) ഋത്വിക്കുകൾക്ക് എന്റേതിനോടൊത്ത രൂപം ഉണ്ടാക്കി (കാണിച്ച്) കൊടുക്കുന്നു. അതായത് എന്റെ രൂപത്തിൽ അവർക്ക് മുമ്പിൽ അഗ്നി പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു (എനിക്കുവേണ്ടി സ്തോത്രാദികൾ ചൊല്ലുന്ന അവർ ധ്യാനത്തിലടഞ്ഞ കൺകളുടെ മുമ്പിൽ എന്റെ രൂപമായി കാണുന്നത് എന്നെയല്ല അഗ്നിയെയാണ്) നല്ല നെയ്യ് മുതലായ ഹവിസ്സുകൾക്കുവേണ്ടി സ്വർണ്ണത്തിന്റെയും മററും വർണ്ണമിയന്ന പ്രകാശത്താൽ അവിടുന്നുതന്നെ കാണ (അറിയ) പ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നു കൂടാതെ കത്തിക്കഴിഞ്ഞശേഷം ആറി അടങ്ങിയ അവിടുന്നുതന്നെ വീണ്ടും (ആളിക്കത്തി) യുവാവായി ഭവിക്കുന്നു.

6 ആയോവനാതൃഷാണോനഭാതി
വാർണ്ണപഥാരഥ്യേവസ്വാനീത്
കൃഷ്ണാധ്വാതപൂരണ്വശ്ചികേത
ദ്യൗരിവസ്മയമാനോനഭോഭിഃ

അന്വയം —

യഃ വനാ	— വനാനി, വൃക്ഷസമൂഹാൻ
തൃഷാണഃ ന	— തൃഷിത ഇവത്വരമാണഃ
ആ ഭാതി	— ആഭാസയതി ഭക്ഷയതി
വാഃ ന പഥാ	— ഉദകം പ്രവണേന മാർഗ്ഗേണ യഥാഗച്ഛതി തദ്വൽ ഇതസ്തതോ ഗച്ഛതി
രഥ്യാ– ഇവ സ്വാനീത്	— രഥസ്യ വോഢാശ്വ ഇവ ശബ്ദയതി
(കിംച) കൃഷ്ണ–അധ്വാ	— കൃഷ്ണവർത്മാ
തപുഃ, രണ്വഃ	— താപകഃ രമണീയസ്സൻ

നഭഃ—ഭിഃ സ്മയമാനഃ
ദ്യൌഃ—ഇവ — നക്ഷത്രൈഃ പ്രകാശമാനഃ, സുസ്ഥിതഃ ദ്യുലോക ഇവ
ചികേത — ജ്ഞായതേ, പ്രകാശതേ (തസ്യാഗ്നേഃ പുഷ്ടീരണ്വാ)

അർത്ഥം—ആർ വനവൃക്ഷങ്ങളെ, ദാഹിച്ചവൻപോലെ ബലപ്പാടോടുകൂടി ദഹിപ്പിക്കുന്നുവോ, ആർ വെള്ളം കീഴോട്ട് അനിയന്ത്രിതമായി ഒഴുകുന്നപോലെ അങ്ങിങ്ങു വ്യാപിക്കുന്നുവോ, തേർകുതിരപോലെ ആർ ഒച്ചയുണ്ടാക്കുന്നുവോ, ആർ കറുത്തവഴിയോടുകൂടിയവനായി പുടിയററിക്കൊണ്ട് മോഹനരൂപനായി നക്ഷത്രങ്ങൾ പുഞ്ചിരിതൂകുന്ന (പ്രകാശിയ്ക്കുന്ന) ദ്യോവുപോലെ അറിയപ്പെടുന്നുവോ, തിളങ്ങുന്നുവോ ആ അഗ്നിയുടെ പുഷ്ടി രമണീയമാകുന്നു

7 സയോവ്യസ്ഥാദഭിദക്ഷദുർവ്വീം
പശുർന്നൈതിസ്വയുരഗോപാഃ
അഗ്നിശ്ശോചിഷ്മാ് അതസാന്യുഷ്ണൻ
കൃഷ്ണവ്യഥിരസ്വദയന്നഭൂമ

അന്വയം'—

യഃ (അഗ്നിഃ) വി അസ്ഥാൽ — വിശ്വം വ്യാപ്നോതി, വിവിധം തിഷ്ഠതി
(തഥായോഗ്നിഃ) ഉർവ്വീം — പൃഥിവീം വിസ്തൃതാം സർവ്വാം
അഭി ധക്ഷൽ — ആഭിമുഖ്യേന പ്രവൃദ്ധമാനോ വേതി
സഃ അഗ്നിഃ പശുഃ ന — ജാതമാത്രഃ പശുഃ യഥാ സ്വച്ഛന്ദം ചരതി തഥാ
സ്വ-യുഃ അഗോപാഃ — സ്വയമേവ ഗച്ഛൻ, ഗോപകരഹിതഃ, നിയാമകവർജ്ജിതഃ
ശോചിഷ്മാൻ — പ്രകൃഷ്ടദീപ്തിഃ

കൃഷ്ണ-വ്യഥിഃ	—	കൃഷ്ണവർണ്ണം പ്രാപ്താഃ, വ്യഥാകരാഃ ദേ്ധാഃ യേനതാദൃശസ്സൻ
ഭ്രമ അസ്വദയൽ ന	—	വൃക്ഷഗതാൻ രസാൻ അത്യധികം ആസ്വാദയതീവ
അതസാനി ഉഷ്ണൻ	—	സന്തതാനി, തരുഗുല്മാദീനി ദഹൻ
ഏതി	—	ഗച്ഛതി

അർത്ഥം—ഏതഗ്നി വിശ്വം മുഴവൻ വ്യാപിച്ച് വിവിധ രൂപങ്ങളിൽ വർത്തിയ്ക്കുന്നുവോ, ഏതഗ്നി വിസ്തൃതയായ പൃഥിവിയ്ക്ക് മുഴവൻ നേരെ വളൻ് പടരുന്നുവോ, ആ അഗ്നി അപ്പോഴം പെററ പശുക്കുട്ടി സ്വച്ഛന്ദം നടക്കുന്ന പോലെ, ഇടയനില്ലാതെ, നിയന്താവിനെ വിട്ട്, അത്യന്തപ്രകാശനായി തനിയ്ക്ക് നേരിയററുന്ന മുള്ളുമുതലായവയെ കരിയിച്ചുകൊണ്ട്, വൃക്ഷങ്ങളിലെ രസങ്ങളെ ആസ്വദിയ്ക്കുന്നപോലെ തൊട്ട തൊട്ട മരച്ചെടികളെ ദഹിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുപോകുന്നു.

8 ന്യതേപൂർവ്വസ്യാവസോ അധീതൌ
തൃതീയേ വിദഥേ മന്മശംസി
അസ്മേ അഗ്നേ സംയദ്വീരം ബൃഹന്തം
ക്ഷുമന്തം വാജംസ്വപത്യം രയിംദാഃ

അന്വയം:—

(ഹേ അഗ്നേ,)

തേ പൂർവ്വസ്യ	—	തവപൂർവ്വം യാഗസമയേ കൃതസ്യ
അവസഃ അധി—ഇതൌ	—	അഭിമതതർപ്പണസ്യ സ്മരണേ സതി, തൽസ്മൃത്യാ
ന തൃതീയേ വിദഥേ	—	അദ്യാപി തൃതീയസവനേ
മന്മ ശംസി	—	മനനീയം സ്തോത്രമശംസി, അസ്മാഭിശ്ശസ്യതേ
ഹേ അഗ്നേ, അസ്മേ	—	ത്വം ചാസ്മഭ്യം
സംയത്-വീരം	—	സംയതോ വീരാ യസ്മിൻ താദൃശം

ബൃഹന്തം, ക്ഷു–മന്തം
വാജം — മഹാന്തം, ശബ്ദയന്തം കീർത്തിമന്തം അന്നം
സു–അപത്യം രയിം ദാഃ — സൽസന്താനയുതം ധനം ച ദേഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, പണ്ട് യാഗസമയത്ത് അവിടുന്ന് തന്നരുളിയ അഭീഷ്ടഫലസിദ്ധിയെ ഓർമ്മിച്ചുകൊണ്ട്, ഇപ്പോഴും മൂന്നാംസവനത്തിൽ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നു. അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞങ്ങൾക്ക് സംയതശീലരായ (മനസ്സടക്കമുള്ള) പുത്രന്മാരെ ഉൽപാദിപ്പിക്കുന്നതും (അല്ലെങ്കിൽ ശത്രുക്കളെ അടക്കാൻ കരുത്തു നല്കുന്നതും) പോഷകത്വത്താൽ മഹത്തും നിറംകൊണ്ടും സ്വാദുകൊണ്ടും കേൾവിപ്പെട്ടതുമായ അന്നത്തെയും സൽസന്താനത്തോടുകൂടിയ ധനത്തെയും തന്നാലും.

9 ത്വയായഥാഗൃഥ്സമദാസോ അഗ്നേ
ഗുഹാവന്വന്തഉപരാഅഭിഷ്യുഃ
സുവീരാസോഅഭിമാതിഷാഹ
സ്മത്സൂരിഭ്യോഗൃണതേതദ്വയോധാഃ വ 25

അന്വയം:–

ഹേ അഗ്നേ ത്വയാ — രക്ഷകേണത്വയാ
വന്വന്തഃ — ഹവിർദ്ദസം ഭജന്തഃ
സു–വീരാസഃ — ശോഭനപുത്രാദ്യുപേതാഃ
അഭിമാതി–സഹഃ — പാപാദീനാംവൈരിണാം സോഢാരഃ
ഗൃഥ്സ–മദാസഃ — ഗൃത്സമദാഖ്യഋഷയഃ
യഥാ ഗുഹാ — ഗുഹായാം വർത്തമാനാൻ
ഉപരാൻ — ഉപരിവർത്തമാനാൻ ധനവിശേഷാൻ
അഭി സ്യുഃ — അഭിഭവേയുഃ, സ്വാധീനാൻ കുര്യുഃ തഥാകുരു

(കിംച) സൂരി-ഭ്യഃ — മേധാവിഭ്യോയജമാനേഭ്യഃ
ഗൃണതേ — സ്തോത്രേ (ച)
സ്മൽ തൽ വയഃ ധാഃ — സുമൽ, അതിപ്രവൃദ്ധം താദൃശം പ്രസിദ്ധമന്നംധേഹി

അത്ഥം-അല്ലയോ അഗ്നേ, വേദത്തെ ഭജിക്കുന്നവരും, സൽപുത്രാദികളോടുകൂടിയവരും, പാപികളായ വൈരികളെ അടക്കിയവരുമായ ഗൃത്സമദന്മാരായ ഋഷികൾ ഗുഹാനിഹിതങ്ങളും മുകളിലുള്ളവയുമായ ധനവിശേഷങ്ങളെ (ഭൂമിയിൽ ഒളിഞ്ഞു കിടക്കുന്നവയും സ്വർഗ്ഗത്തിൽ മറഞ്ഞിരിക്കുന്നവയുമായ-അല്ലെങ്കിൽ ഈ ജന്മത്തിൽ പ്രാരബ്ധകർമ്മങ്ങൾകൊണ്ട് തടയപ്പെട്ടവയും ജന്മാന്തരങ്ങളിൽ നേടേണ്ടവയുമായ) സുഖസമൃദ്ധികളെ ഏതു പ്രകാരമായാൽ സ്വാധീനപ്പെടുത്തുമോ, അപ്രകാരം ചെയ്യാലും. (ആഭ്യന്തരബാഹ്യജ്ഞാന വിശേഷങ്ങളെയാണ് വിവക്ഷിച്ചിട്ടുള്ളതെന്നും ഉദ്ദേശിക്കാം). പിന്നെ, മേധാവികളായ യജമാനന്മാർക്കും സ്തോതാവിന്നും ധാരാളമായി അപ്രകാരം പ്രസിദ്ധമായ അന്നം (പുഷ്ടി) തന്നരുളിയാലും.

വർഗ്ഗം 26 അനുഷ്ടപ് ഛന്ദഃ

1 ഹോതാജനിഷ്ടചേതനഃ
പിതാപിതൃഭ്യഊതയേ
പ്രയക്ഷഞ്ജേന്യംവസു
ശകേമവാജിനോയമം

അന്വയം:—
ഹോതാ — ഹോമനിഷ്പാദകഃ
ചേതനഃ — അസ്മദനുഷ്ഠിതസ്യചേതയിതാ
പിതാ — അസ്മദ്യജ്ഞസ്യപാലകഃ അഗ്നിഃ
പിതൃ—ഭ്യഃ — പിതൃണാം, പാലകാനാം യജമാനാനാം (ഷഷ്ഠ്യർത്ഥേ ചതുർത്ഥീ)

ഊതയേ അജനിഷ്ട	—	രക്ഷണായോൽപന്നഃ
(വയം ച) വാജിനഃ	—	ഹവിർല്ലക്ഷണാന്നവന്തസ്സന്തഃ
പ്ര–യക്ഷൻ, ജേന്യം	—	പ്രകർഷേണപൂജ്യം, ജേതവ്യം
യമം വസു	—	യമയിതവ്യം ധനം
ശകേമ	—	ലബ്ധും ശക്താഭ്രയാസ്മ

അർത്ഥം–ഹോമനിർവ്വാഹകനും നമ്മളനുഷ്ഠിക്കുന്നതറിയുന്നവനും നമ്മുടെ യജ്ഞത്തിന്റെ രക്ഷകനുമായ അഗ്നി, അതിന്റെ പാലകരായ യജമാനന്മാരുടെ രക്ഷയ്ക്കായിട്ടാണ് ഉൽപന്നനായതു്. നമ്മളാവട്ടെ, ഹവിരന്നമേന്തിയവരായി (അതഗ്നിക്കു സമർപ്പിക്കുന്നവരായി) ഏറ്റവും ശ്രേഷ്ഠവും നേടേണ്ടതും നിയന്ത്രിക്കത്തക്കതുമായ ധനം നേടാൻ ശക്തരാകാവൂ,

2 ആയസ്മിൻത്സപ്തരശ്മയ

സ്തതായജ്ഞസ്യനേതരി

മനുഷ്വദ്ദൈവ്യമഷ്ടമം

പോതാവിശ്വംതദിന്വതി

അന്വയം:–

യജ്ഞസ്യ നേതരി	—	യാഗസ്യ നിർവ്വാഹകേ
യസ്മിൻ (അഗ്നൗ) സപ്ത രശ്മയഃ	—	സപ്തസംഖ്യാകാഃ രശ്മിവദ്വ്യാപ്താഃ ഹോത്രകാഃ
ആ തതാഃ	—	സ്വസ്വകർമ്മഭിഃ സർവ്വതോ വ്യാപ്താഃ
(സഃ) പോതാ	—	ദേവാനാം പാവകഃ, പോത്രാഖ്യഃ ഋത്വിഗ്രൂപഃ അഗ്നിഃ
മനുഷ്വത്	—	മനുഷ്യ പോതൃവത്
ദൈവ്യം	—	ദേവഃ യജ്ഞഃ തത്സംബന്ധി

തൽ വിശം — സപ്തഹോത്രകൈഃ
കർത്തവ്യജാതം
(സപ്തഹോത്രകൈസ്സഹ
സ്വയം) ആഷ്ടമം ഇന്വതി — വ്യാപ്നോതി
(സപ്തഹോത്രകൈസ്സഹാഷ്ടമോ ഭൂത്വാ യജ്ഞം നിർവ്വഹതി)

അർത്ഥം-യാഗനിർവ്വാഹകനായ ഈ അഗ്നിയിൽ ഏഴുരശ്മികാംപോലെ വ്യാപിച്ച ഹോത്രകന്മാർ സ്വാസ്വകർമ്മങ്ങളാൽ എങ്ങും വ്യാപിച്ച്, ചരിയ്ക്കുന്നുവോ, അതുപോലെ ആ അഗ്നിയും ദേവന്മാരെ ശുദ്ധീകരിയ്ക്കുന്ന പോതാവെന്ന ഋത്വിക്കിന്റെ രൂപത്തിൽ, മനുഷ്യപോതാവെന്നപോലെ, ഏഴുഹോത്രകന്മാരുടെ കർത്തവ്യങ്ങളെ മുഴുവൻ, അവരോടൊപ്പം സ്വയം എട്ടാമനായി, നിർവ്വഹിയ്ക്കുന്നു

3 ധനേവായദീമന
വോചദ്ബ്രഹ്മാണി വേരുതൽ
പരിവിശ്വാനികാവ്യാ
നേമിശ്ചക്രമിവാഭവൽ

അന്വയം —

വാ ഈം അന — അഥവാ ഏനം യജ്ഞം ലക്ഷീകൃത്യ
യൽ ധേനേ — ഹവിരാദികം ധാരയതി,
(യാനി) ബ്രഹ്മാണി — ശസ്ത്രാദീനി അന
വോചൽ — ഹോത്രാദിരൂപഃ അനുവക്തി
തൽ വേഃ ഉ — സർവ്വം സ്വയം ആനപ്താതും കാമയതേ
(അയമഗ്നിഃ) വിശ്വാനി
കാവ്യാ — കവീനാം, മേധാവിനാ ഋത്വിജാം കർമ്മാണി

നേമിഃ ചക്രം—ഇവ	— ബഹിർവേഷ്ടനവലയഃ രഥാംഗം യഥാ കാർത്സ്‌ന്യേന വ്യാപ്നോതി തദ്വൽ
പരി അഭവൽ	— പരിഭവതി, സ്വായത്താനികരോതി, വ്യാപ്നോതി

അർത്ഥം—അല്ലെങ്കിൽ ഈ യജ്ഞത്തെ മുൻനിർത്തി ഹവിസ്സ് മുതലായി യാതൊന്ന ധരിയ്ക്കുന്നുവോ, ഹോതാക്കരം മുതലായവർ ഏതേതു ശസ്ത്രമന്ത്രങ്ങരം കർമ്മാനുസാരമായി ചൊല്ലുന്നുവോ അതെല്ലാമനുഷ്ഠിക്കാൻ അഗ്നി സ്വയം കാമിയ്ക്കുന്നു, ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു. ഈ അഗ്നി മേധാവികളായ ഋത്വിക്കുകളുടെ എല്ലാ കർമ്മങ്ങളെയും, പുറംചട്ട തേർ ചക്രത്തിന്റെ എല്ലാ ഭാഗങ്ങളെയും വ്യാപിക്കുന്നപോലെ, സമഗ്രമായി വ്യാപിക്കുന്നു. എല്ലാം സ്വന്തമാക്കുന്നു.

4 സാകം ഹി ശുചിനാ ശുചിഃ
പ്രശാസ്താ ക്രതുനാജനി
വിദ്വാ അസ്യ വ്രതാ ധ്രുവാ
വയാ ഇവാനു രോഹതേ

അന്വയം:—

ശുചിഃ	— സ്വയം ശോധകഃ
പ്ര-ശാസ്താ	— യജ്ഞവിഘ്നാനാം പ്രശാസിതാ
ശുചിനാ ക്രതുനാ	— ശോധകേന അഗ്നിഹോത്രാദി കർമ്മണാ
സാകം ഹി അജനി	— സഹൈവോൽപന്നഃ
അസ്യ ധ്രുവാ വ്രതാ	— ധ്രുവാണി, ഫലപര്യവസായീനി വ്രതാനി, കർമ്മാണി
വിദ്വാൻ	— ജ്ഞാനൻ യജമാനഃ
വയാഃ—ഇവ അനു രോഹതേ	— വിസ്‌തൃതാശ്ശാഖാ ഇവ ക്രമേണാനുതിഷ്ഠതി

അർത്ഥം-അഗ്നി സ്വയം ശുദ്ധീകരിക്കുന്നവനായി, യജ്ഞവിഘ്നകാരികളെ അമർത്തുന്നവനായി, ശുദ്ധീകരമായ അഗ്നിഹോത്രാദി കർമ്മത്തോടൊപ്പം തന്നെയാണ് ഉല്പന്നനാവുന്നത്. അവിടത്തെ ഫലാന്തങ്ങളായ കർമ്മങ്ങളെ അറിയുന്ന യജമാനൻ പടന്ന കൊമ്പുകൾ പോലെ, കർമ്മങ്ങൾ ക്രമേണ (വളർത്തി) അനുഷ്ഠിക്കുന്നു.

5 താ അസ്യ വർണ്ണമായുവോ
നേഷ്ടുസ്സചന്ത ധേനവഃ
കുവിത്തിസൃഭ്യ ആ വരം
സ്വസാരോ യാ ഇദം യയുഃ

അന്വയം:-

യാഃ (അംഗുലയഃ) ഇദം — അനുഷ്ഠീയമാനം കർമ്മ
യയുഃ — പ്രാപ്നുവന്തി, അനുതിഷ്ഠന്തി
താഃ ആയുവഃ — ഗന്ത്ര്യഃ, വ്യാപ്താഃ
ധേനവഃ സ്വസാരഃ — പ്രീണയിത്ര്യഃ, സ്വയം സാരിണ്യോംഗുലയഃ
നേഷ്ടുഃ അസ്യ — ഏതന്നാമകസ്യ ഋത്വിഗ്രൂപസ്യ
തിസൃ-ഭ്യഃ ആ — ഗാർഹപത്യാദി മൂർത്തീനാമപി
വരം വർണ്ണം കുവിത് — ബഹുകൃത്വഃ
സചന്ത — സേവന്തേ, പരിചരന്തി

അർത്ഥം—ഏതേതു വിരലുകൾ അനുഷ്ഠിക്കപ്പെടുന്ന ഈ കർമ്മത്തെ പ്രാപിക്കുന്നുവോ, അപ്രകാരം പ്രാപിച്ച്, പ്രീണയിത്രികളായി സ്വയം സരിക്കുന്ന വിരലുകൾ നേഷ്ടാവെന്ന ഋത്വിക്കിന്റെ രൂപത്തോടുകൂടിയ അഗ്നിയുടെ ഗാർഹപത്യം മുതലായ മൂന്നു മൂർത്തികൾക്കും നല്ല നിറമിയററിക്കൊണ്ട് സേവിക്കുന്നു, പരിചരിക്കുന്നു.

6 യദീമാതുരുപസ്വസാ
ഘൃതംഭരന്ത്യസ്ഥിത
താസാമധ്വര്യുരാഗതൌ
യവോവൃഷ്ടീവമോദതേ

അന്വയം:—

യദി മാതുഃ	— യദാസർവ്വസ്യ നിർമ്മാതുഃ, വേദി ലക്ഷണായാഃ ഭൂമ്യാഃ
സ്വസാ	— സ്വസൃസ്ഥാനീയാജ്ജുഹൂഃ
ഘൃതം ഭരന്തീ ഉപ അസ്ഥിത	— ആജ്യംവഹന്തീസതീ അഗ്നി മുപതിഷ്ഠേൽ
(തദാ) താസാം	— ജുഹ്വാദീനാം
ആ–ഗതൌ	— യാഗായപ്രാപ്തൌസത്യാം
അധ്വര്യുഃ	— ഏതന്നാമക ഋത്വിഗ്രൂപഃ അയമഗ്നിഃ
യവഃ വൃഷ്ടീ–ഇവ മോദതേ	— വൃഷ്ട്യായഥാതഥാ ഹൃഷ്യതി

അൎത്ഥം—എപ്പോൾ എല്ലാററിനെയും നിൎമ്മിക്കുന്ന വേദി രൂപയായ ഭൂമി (യാഗവേദി വൎഷത്തിന്നും, വൎഷംമൂലം സസ്യാദികൾക്കും, സസ്യാദികൾമൂലം ലോകത്തിന്റെ നിലനില്പിന്നും കാരണഭൂതയാകയാൽ എല്ലാം നിൎമ്മിക്കുന്നതായി പറയുന്നു.) യുടെ സഹോദരീസ്ഥാനത്തുള്ള ജുഹു (ഹവിർഹോമത്തിന്നുള്ള ഉപകരണം) നെയ്യ് ഏന്തിക്കൊണ്ടു് അഗ്നിയെ ഉപസ്ഥാനംചെയ്യുന്നു, (ഉപാസിയ്ക്കുന്നുവോ,) അപ്പോൾ, അതായത്തു് ജുഹൂമുതലായ ഹോമോപകരണങ്ങൾ യാഗത്തിന്നായി എത്തിയപ്പോൾ, അധ്വര്യു എന്ന ഋത്വിക്കിന്റെ രൂപംപൂണ്ട അഗ്നി (അല്ലെങ്കിൽ അധ്വരത്തെ, യജ്ഞത്തെ ഇച്ഛിക്കുന്ന അഗ്നി) യവം (പാടത്തു് നില്ക്കുന്ന യവക്കതിരുകൾ) മഴയാലെന്നപോലെ സന്തോഷിക്കുന്നു.

7 സ്വസ്വായധായസേ
കൃണുതാമൃത്വിഗൃത്വിജം
സ്തോമംയജ്ഞംചാദരം
വനേമാരരിമാവയം

അന്വയം —

(അയമഗ്നിഃ) സ്വഃ — സ്വയമേവ
സ്വായ ധായസേ — സ്വകീയായ കർമ്മണേ
ഋത്വിക് (സൻ) ഋത്വിജം — ആർത്വിജ്യം
കൃണുതാം — കരോതു
വയം ആത് — അനന്തരമേവ തദനുഗ്രഹാത്
സ്തോമം യജ്ഞം ച — സ്തോത്രം തദാശ്രയം യാഗമപി
അരം വനേമ ररിമ — അലം അത്യന്തം സംഭജേമഹി, ദദേമഹി

അർത്ഥം—ഈ അഗ്നി തനിച്ച്, സ്വകീയ കർമ്മത്തിനുവേണ്ടി ഋത്വിക്കായി, ഋത്വിക് കർമ്മം ചെയ്യട്ടെ നമ്മൾ അതിനുശേഷം അവിടത്തെ അനുഗ്രഹത്താൽ സ്തോത്രവും അതിന്നാശ്രയമായ യാഗവും മതിയാംവണ്ണം ഭജിയ്ക്കുവാൻ, പ്രാപിയ്ക്കുവാൻ, അഗ്നിയ്ക്കു സമർപ്പിയ്ക്കുവാൻ പോകയാണ്

8 യഥാവിദ്വാ അരം കര
ദ്വിശ്വേഭ്യോയജതേഭ്യഃ
അയമഗ്നേ ത്വേ അപി
യം യജ്ഞം ചകൃമാവയം (വ 26)

ന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ, വിദ്വാൻ	— തന്മാഹാത്മ്യസ്യാഭിജ്ഞഃ, യജമാനഃ
യഥാ വിശേഭ്യഃ	
യജതേഭ്യഃ	— സർവ്വേഭ്യോ യജനീയേഭ്യോ ദേവേഭ്യഃ
അരം കരത്	— പര്യാപ്തം കുര്യാത് (തഥാത്വം അനുഗൃഹാണ)
വയം (അപി) യം യജ്ഞം	
ചകൃമ	— കുർമ്മഹേ
അയം ത്വേ അപി	— സയാഗഃ ത്വയ്യേവ (അപി രേവാർത്ഥ) ത്വൽപ്രീത്യർത്ഥഃ (ഭവതു)

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുത്തെ മഹത്വമറിയുന്ന യജമാനൻ, യജിക്കപ്പെടേണ്ടും ദേവന്മാർക്കെല്ലാം ഏപ്രകാരമായാൽ മതിയാംവണ്ണമാകുമോ, അപ്രകാരം ചെയ്‌വാൻ അവിടുന്നനുഗ്രഹിച്ചാലും. ഞങ്ങളും യാതൊരു യജനം അനുഷ്ഠിക്കുന്നുവോ അതു് അവിടുത്തെ മാത്രമാകുന്നു, അവിടുത്തെ പ്രീതിക്കായിക്കൊണ്ടാകുന്നു.

വർഗ്ഗം—27—ഗായത്രീഛന്ദഃ

1 ഇമാംമേ അഗ്നേ സമിധമിമാമുപസദംവനേഃ
ഇമാ ഉഷുശ്രുധീഗിരഃ

അന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ, മേ	— മദീയാം
ഇമാം സം-ഇധം	— ആധീയമാനാം
ഇമാം ഉപ-സദം	— ഉപസദനസാധനമാഹുതിം
വനേഃ	— സംഭജേഥാഃ
(തഥാ) ഇമാഃ ഉ ഗിരഃ	— ഇമാ അപിസ്തുതീഃ
സു ശ്രുധി	— സുഷ്ഠു ശൃണു

അൎത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, ആധാനം ചെയ്യപ്പെടുന്ന (ഹോമിയ്ക്കാൻവേണ്ടി പാതിച്ചുവെയ്ക്കപ്പെടുന്ന) എന്റെ ചമത, അവിടുത്തെ സമീപിയ്ക്കുന്ന അതിന്റെ ആഹുതിയെ സ്വീകരിച്ചാലും. അതുപോലെ ഈ സ്തുതികളെയും നല്ലപോലെ കേട്ടാലും.

2 അയാതേ അഗ്നേവിധേമോൎജ്ജോനപാദശ്വമിഷ്ടേ
ഏനാസൂക്തേനസുജാത

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, തേ — ത്വാം
അയാ വിധേമ — അനയാഹുത്യാ പരിചരേമ
ഹേ ഊൎജ്ജഃ നപാൽ, — ബലസ്യ നപ്തഃ,
ഹേ അശ്വം-ഇഷ്ടേ, — വ്യാപകയജ്ഞ, (ത്വാം അനയാഹുത്യാ പരിചരേമ,)
ഹേ സു-ജാത, ഏനാ സു-ഉക്തേന — ശോഭനജനന, ഏതേന സ്തോത്രേണ (പ്രീണയേമ)

അൎത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, ഈ ആഹുതികൊണ്ടു് അവിടുത്തെ ഞാൻ പരിചരിയ്ക്കാവൂ അല്ലയോ ബലത്തിന്റെ പൌത്ര, എങ്ങും വ്യാപിച്ച യജ്ഞത്തോടുകൂടിയ അഗ്നേ, ഈ ആഹുതിയാൽ അവിടുത്തെ പരിചരിയ്ക്കാവൂ. അല്ലയോ ശോഭനജനന, ഈ സ്തോത്രത്താൽ ഞാൻ സന്തോഷിപ്പിയ്ക്കാവൂ.

3 തന്ത്വാഗീൎഭിൎഗ്ഗിൎവ്വണസം ദ്രവിണസ്യും ദ്രവിണോദഃ
സപൎയ്യേമസപൎയ്യവഃ

അന്വയം:—

ഹേ ദ്രവിണഃ-ദഃ, — ധനസ്യദാതഃ, അഗ്നേ,
തം ഗിൎവ്വണസം — ഗീൎഭിഃ സ്തുതിഭിൎവ്വനനീയം
ദ്രവിണസ്യും ത്വാ — ഹവിൎല്ലക്ഷണാന്നേച്ഛും ത്വാം
സപൎയ്യവഃ — പരിചരണകൎത്താരോവയം
ഗീഃ-ഭിഃ സപൎയ്യേമ — സ്തുതിഭിഃ പരിചരേമ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ധനദാതാവായ അഗ്നേ, സ്തുതികളാൽ ആശ്രയണീയനും ഹവിരന്നമിച്ഛിക്കുന്നവനുമായ അവിടുത്തെ ഉപാസകരായ ഞങ്ങൾ സ്തോത്രങ്ങളാൽ സപര്യ ചെയ്യുമാറാകട്ടെ. പരിചരിക്കുമാറാകട്ടെ.

4 സബോധിസൂരിർമ്മഘവാവസുപതേവസുദാവൻ

യുയോധ്യ ! സ്മദ്വേഷാംസി

അന്വയം:—

ഹേ വസു-പതേ,

വസു-ദാവൻ, — ധനപതേ, ധനദാതഃ,

മഘ-വാ — അന്നവാൻ

സൂരിഃ സഃ ത്വം ബോധി — വിദ്വാൻ ത്വം അസ്മദീയം സ്തോത്രം ബുദ്ധ്യസ്വ

(കിംച) ദ്വേഷാംസി

അസ്മൽ യുയോധി — ദ്വേഷ്ടൄൻ അസ്മത്തഃ പൃഥക്കുരു

അർത്ഥം—അല്ലയോ ധനപതേ, ധനദാതാവേ, അന്നവാനും, വിദ്വാനുമായ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രത്തെ മനസ്സിലാക്കിയാലും, ഉൾക്കൊണ്ടാലും. കൂടാതെ ശത്രുക്കളെ ഞങ്ങളിൽ നിന്നകററിയാലും.

5 സഇന്നാവൃഷ്ടിംദിവസ്പരിനഃസതോവാജമനർവാണം

സനസ്സഹസ്രിണീരിഷഃ

അന്വയം:—

സഃ (ഏവാഗ്നിഃ) നഃ — അസ്മദർത്ഥം

ദിവഃ പരി — ദ്യുലോകാൽ, അന്തരിക്ഷാൽ

വൃഷ്ടിം — (കരോതി)

സഃ (ഏവ) നഃ

അനർവാണം — അവിചലം, അനല്പം

വാജം — ബലം (ദദാതു)

(തഥാ) സഹസ്രിണീഃ — അപരിമിതപ്രകാരാണി

ഇഷഃ സഃ (ഏവ) നഃ — അന്നാനി (ദദാതു)

അർത്ഥം—ആ അഗ്നിതന്നെയാണ് അന്തരിക്ഷത്തിൽനിന്ന് നമുക്കുവേണ്ടി മഴപെയ്യിക്കുന്നത്. അവിടുന്നുതന്നെ അനല്പമായ ബലം നമുക്കു നൽകട്ടെ. അവിടുന്നുതന്നെ അളവററ അന്നങ്ങളും നമുക്കു തന്നരുളട്ടെ.

6 ഈളാനായാവസ്യവേയവിഷ്ഠദൂതനോഗിരാ
യജിഷ്ഠഹോതരാഗഹി

അന്വയം:—

ഹേ യവിഷ്ഠ,	—	യുവതമ,
(ദേവാനാം) ദൂത, യജിഷ്ഠ	—	അതിശയേനയഷ്ടവ്യ,
ഹോതഃ,	—	ദേവാനാമാഹ്വാതഃ, അഗ്നേ,
നഃ ഗിരാ	—	അസ്മദീയയാ സ്തുത്യാ
ഈളാനായ അവസ്യവേ	—	പൂജയിത്രേ, രക്ഷണമിച്ഛതേ, മഹ്യം, മദർത്ഥം
ആ ഗഹി	—	ആഗച്ഛ

അർത്ഥം—അല്ലയോ നിത്യയുവാവേ, ദേവദൂത, ഏററവും യജനീയനും ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നേ, ഞങ്ങളുടെ സ്തുതിയാൽ അവിടുത്തെ പൂജിക്കുന്നവനും രക്ഷണമിച്ഛിക്കുന്നവനുമായ എനിക്കുവേണ്ടി വന്നുചേർന്നാലും.

7 അന്തർഹ്യഗ്നഈയസേവിദ്വാൻജന്മോഭയാകവേ
ദൂതോജന്യേവമിത്ര്യഃ

അന്വയം:—

ഹേ കവേ, അഗ്നേ,	—	മേധാവിന്നഗ്നേ,
അന്തഃ	—	ജനാനാം ഹൃദയേ
ഉഭയാ ജന്മ വിദ്വാൻ	—	ഉഭയവിധാനി, യഷ്ട്രൂണാം യജമാനാനാം, യഷ്ടവ്യാനാം ദേവാനാം ച ജന്മാനിജാനൻ
ഈയസേ ഹി	—	ഗച്ഛസി, ജാനാസി

ജന്യാ–ഇവ — ജനേഭ്യോ ഹിത ഇവ
മിത്ര്യഃ — മിത്രേഭ്യോഹിതഃ
ദൂതഃ — സയഥാപ്രജാനാം ചിത്തവൃത്തി
ജ്ഞാനായരാജ്ഞാപ്രേരിതഃ
താസാംമനോജ്ഞാനാതി

അൎത്ഥം—അല്ലയോ മേധാവിൻ, അഗ്നേ, ജനങ്ങളുടെ ഹൃദയത്തിൽ (കടന്നു്) യഷ്ടാക്കളായ യജമാനന്മാരുടേയും യഷ്ടവ്യരായ ദേവന്മാരുടേയും ഉൽപത്തിയറിയുന്നവനായി, രാജാവിനാൽ ജനങ്ങളുടെ ചിത്തവൃത്തിയറിയാൻ നിയുക്തനായ ജനഹിതനും മിത്രഹിതനുമായ ചാരൻ എന്നപോലെ അവിടുന്നു സഞ്ചരിക്കുന്നു. (അവിടുന്നു് കൎമ്മാനുഷ്ഠാതാക്കളുടെ ഹൃദയഗതികളറിയുന്നു.)

8 സവിദ്വാ്ആചപിപ്രയോയക്ഷിചികിത്വ ആനുഷക്
ആചാസ്മിന്ത്സത്സിബൎഹിഷി വ 27

അന്വയം:—

(ഹേ അഗ്നേ) സഃ (ത്വം)
വിദ്വാൻ — വിശേഷേണാഭിജ്ഞസ്സൻ
ആ ച പിപ്രയഃ — സൎവ്വതഃ അസ്മാൻകാമൈഃ
പൂരയ
ഹേ ചികിത്വഃ — ചേതനവൻ
ആനുഷക് — അനുക്രമേണ
അസ്മിൻ ബൎഹിഷി ആ
സത്സി — ആസ്മിൻ്ബൎഹിഷിആസീദ
യക്ഷി ച — ദേവാൻ യജ ച

അൎത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്നു് വിശേഷജ്ഞനായി, കാമങ്ങളാൽ എമ്പാടുമെന്നെ പൂരിപ്പിച്ചാലും. അല്ലയോ സചേതനനായ അഗ്നേ, ഈ വിരിച്ചദൎഭയിൽ ഇരുന്നാലും. ദേവന്മാരെ യജിക്കുകയും ചെയ്യാലും,

വർഗ്ഗം 28

1 ശ്രേഷ്ഠം യവിഷ്ഠഭാരതാഗ്നേദ്യുമന്തമാഭര

വസോപുരുസ്പൃഹം രയിം

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, യവിഷ്ഠ,

ഭാരത, വസോ, — യുവതമ, ഭരതാഃ ഋത്വിജഃ തേഷാം സംബന്ധിൻ, വാസക,

ശ്രേഷ്ഠം, ദ്യു–മന്തം — അതിപ്രശസ്യം, ദീപ്തിമന്തം

പുരു–സ്പൃഹം രയിം

ആ ഭര — ബഹുഭിരർഥിഭി; സ്പൃഹണീയം ധനം ആ ഹര,

അർഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, യുവതമ, ഋത്വിക്സംബന്ധിൻ, എല്ലാവരേയും നിവസിപ്പിയ്ക്കുന്നവനേ, അതിമഹത്തും പ്രകാശമേറിയതും എത്രയോ അർഥികളാൽ ആഗ്രഹിയ്ക്കപ്പെട്ടതുമായ ധനം ഞങ്ങൾക്ക് കൊണ്ടുവന്നാലും.

2 മാനോഅരാതിരീശതദേവസ്യ മർത്യസ്യ ച

പർഷിതസ്യാ ഉതദ്വിഷഃ

അന്വയം:—

(ഹേ അഗ്നേ, ത്വദനുഗ്രഹാത്)

ദേവസ്യ മർത്യസ്യ ച

നഃ അരാതിഃ — (സ്ത്രീലിങ്ഗം) അദാതാ, ശത്രുഃ

മാ ഈശത — പരാഭവിതും ശക്താമാഭൂത്

ഉത തസ്യാഃ — അപിച ഉഭയവിധായാഃ

ദ്വിഷഃ പർഷി — അസ്മദരാതേഃ പാരയ

അർഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടത്തെ അനുഗ്രഹത്താൽ ദേവസംബന്ധിയും മനുഷ്യസംബന്ധിയുമായ ഞങ്ങളുടെ ശത്രു (ദാനാദികർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യാത്ത, സത്കർമ്മവിരോധി) ഞങ്ങളെ തോല്പിയ്ക്കുവാൻ ശക്തനാകരുത്. മാത്രമല്ല ആ രണ്ടുവിധം ശത്രുക്കളിൽ നിന്നും ഞങ്ങളെ കരകയററിയാലും.

3 വിശ്വാ ഉതത്വയാ വയംധാരാഉദന്യാ ഇവ

അതിഗാഹേമഹിദ്വിഷഃ

അന്വയം:—

(ഹേ അഗ്നേ, അനുഗ്രഹാ
ത്മനാ) ത്വയാ
ഉത വയം വിശ്വാഃ
ദ്വിഷഃ — സർവ്വാൻ അപിദ്വേഷ്ടൄൻ
ഉദന്യാഃ-ഇവ ധാരാഃ — അല്പസ്രുതിഃ ധാരാഇവ
അതി ഗാഹേമഹി — അതിക്രമ്യഗച്ഛാമഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അനുഗ്രഹാത്മാവായ അവിട്ട
ന്നാൽ (അവിട്ടത്തെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ട്) എല്ലാ ശത്രുക്കളെയും
ചെറുനീർച്ചാലുകളെയെന്നപോലെ ചാടിക്കടക്കാവൂ.

4 ശുചിഃ പാവകവന്ദ്യോഗ്നേബൃഹദ്വിരോചസേ

ത്വംഘൃതേഭിരാഹുതഃ

അന്വയം:—

(യതഃ) ത്വം ഘൃതേഭിഃ — ഘൃതൈഃ
ആ ഹുതഃ — സമന്താൽ സിക്തഃ
(അതഃ) ഹേ പാവക,
അഗ്നേ, — ശോധകാഗ്നേ,
ശുചിഃ വന്ദ്യഃ — ശുദ്ധഃ നമസ്കാര്യസ്സൻ
ബൃഹൽ വിരോചസേ — അത്യധികം വിവിധംദീപ്യസേ

അർത്ഥം—അവിടന്ന് നെയ് ഹോമിക്കപ്പെട്ടവനായി, നെ
യ് നനവേററതുകൊണ്ട്, അല്ലയോ ശുദ്ധികരനായ അഗ്നേ,
പാവനനം സ്തുത്യനമായി പലവിധത്തിൽ ഏററവും ശോഭി
ക്കുന്നു.

5 ത്വം നോ അസി ഭാരതാഗ്നേ വശാഭിരുക്ഷഭിഃ

അഷ്ടാപദീഭിരാഹുതഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഭാരത അഗ്നേ	— ഋത്വിജാം പുത്രസ്ഥാനീയാഗ്നേ
നഃ ത്വം വശാഭിഃ	— വന്ധ്യാഭിർഗ്ഗോഭിഃ
ഉക്ഷ-ഭിഃ	— സേക്തൃഭിഃ ബലീവർദ്ദൈഃ
അഷ്ടാ-പദീഭിഃ	— ഗർഭിണീഭിഃ (ച)
ആ-ഹുതഃ അസി	— ആരാധിതോസി

അർത്ഥം:- ഋത്വിക്കുകൾക്ക് മകനെപ്പോലെയുള്ള അഗ്നേ, ഞങ്ങൾക്ക ചേർന്ന അവിടുന്ന്, മച്ചികളായ പൈക്കളാലും ഊക്കേറ കാളകളാലും ചിനയുള്ള പശുക്കളാലും ഹോമിക്കപ്പെട്ടവനാണ്, പൂജിക്കപ്പെട്ടവനാണ്. (അഷ്ടാപദീകൾ എന്ന് ഗർഭിണികളായ പശുക്കൾക്ക് പറയാൻ കാരണം അതിന്റെയും വയറ്റിലുള്ള കുട്ടിയുടെയുംകൂടി എട്ടുകാലുകളോടുകൂടിയത് എന്ന അർത്ഥത്തിലത്രെ. സാധാരണ യാഗകർമ്മങ്ങളിൽ ഗർഭിണികളായ പശുക്കളെ ഹോമിക്കാറില്ല. ഇവിടെ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളത് വല്ല പ്രത്യേക വിധിപ്രകാരവുമാകാം).

6 ദ്രവന്നസ്സർപ്പിരാസുതിഃ പ്രത്നോ ഹോതാ വരേണ്യഃ

സഹസസ്പുത്രോ അദ്ഭുതഃ വ. 28

അന്വയം:—

ദ്രു-അന്നഃ	— സമിദ്രൂപാന്നഃ
സർപ്പിഃ-ആസുതിഃ	— സർപ്പിഃ ആസൂയതേ, ആസിച്യതേ യസ്മിൻ താദൃശഃ
പ്രത്നഃ, ഹോതാ	— പുരാതനഃ ഹോമനിഷ്പാദകഃ
വരേണ്യഃ, സഹസഃ പുത്രഃ	— വരണീയഃ, ബലസ്യ പുത്രസ്ഥാനീയഃ
അദ്ഭുതഃ	— ആശ്ചര്യഭൂതഃ (മഹഗ്നിഃ മം മനുജാനാം)

അൎത്ഥം—ചമത അന്നമായിട്ടുള്ളവനും തന്നിൽ നെയ്യൊഴുകുന്നവനും പുരാതനനും ഹോമനിൎവ്വാഹകനും ബലത്തിന്നു മകനെപ്പോലെയുള്ളവനും ആശ്ചര്യരൂപനുമായ അഗ്നി എന്നെ അറിയട്ടെ.

വൎഗ്ഗം—29

1 വാജയന്നിവന്തൂരഥാൻ യോഗാ്അഗ്നേരുപസ്തുഹി

യശസ്തമസ്യമീള്ഹുഷഃ

അന്വയം:—

(ഹേ അന്തരാത്മൻ,)

യശഃ—തമസ്യ	—	പ്രവൃദ്ധയശസഃ
മീള്ഹുഷഃ	—	ഫലസ്യ സേക്തുഃ
അഗ്നേഃ യോഗാൻ	—	അശ്വാൻ
വാജയൻ—ഇവ നു ഉപ		
സ്തുഹി	—	അന്നമിച്ഛൻ പുരുഷഃ യഥാ അശ്വാൻ ഗമനായ സ്തൌതി, തദ്വൽ സമീപമേത്യ ക്ഷിപ്രം സ്തുഹി

(അഗ്നേഃ) രഥാൻ (സ്തുഹി)

അൎത്ഥം—അല്ലയോ അന്തരാത്മാവേ, മികച്ച കീൎത്തിയുററവനും ഫലവൎഷകനുമായ അഗ്നിയുടെ കുതിരകളെ, അന്നമിച്ഛിച്ച്, അതു കിട്ടുന്ന സ്ഥലത്തേക്കു് പോകേണ്ടവൻ തന്റെ കുതിരകളെ പ്രീണിപ്പിയ്ക്കുന്ന പോലെ, അടുത്തുപോയി സ്തുതിയ്ക്കുക. അതുപോലെ അഗ്നിയുടെ തേരുകളേയും സ്തുതിക്കുക.

2 യസ്സുനീഥോദദാശുഷേജുൎയ്യാജരയന്നരിം

ചാരുപ്രതീക ആഹുതഃ

അന്വയം:-

സു-നീഥഃ	— ശോഭനനയനഃ
അജൂര്യഃ	— അജരണീയഃ, അനതിഭാവ്യഃ
ചാരു-പ്രതീകഃ യഃ	— ശോഭനോപക്രമഃ യഃ അഗ്നി
(സോഗ്നിഃ) ദാശുഷേ	— ഹവിർദ്ദത്തവതേ യജമാനായ തദർത്ഥം
അരിം ജരയൻ	— ശത്രും നാശയൻ
ആ-ഹുതഃ	— സമന്താദാരാധിതഃ (ഭവതി)

അർത്ഥം-സന്മാർഗ്ഗനേതാവും തളരാത്തവനും (അജയ്യനും) ശോഭനഗമനനുമായ യാതൊരഗ്നിയുണ്ടോ, ആ അഗ്നി ഹവിർദ്ദാതാവായ യജമാനനുവേണ്ടി ശത്രുവിനെ ഒടുക്കി സമാരാധിതനായി ഭവിക്കുന്നു.

3 യ ഉശ്രിയാദമേഷ്വാദോഷോഷസിപ്രശസ്യതേ

യസ്യവ്രതം നമീയതേ

അന്വയം:-

യഃ (അഗ്നിഃ) ഉ ശ്രിയാ	— ജ്വാലായുക്തസ്സൻ
ദമേഷു ആ	— യാഗഗൃഹേഷു ആഗത്യ
ദോഷാ ഉഷസി	— രാത്രിഷു അഹസ്സു ച
പ്ര-ശസ്യതേ	— സ്തൂയതേ
യസ്യ വ്രതം	— അഗ്നേഃ കർമ്മ
ന മീയതേ	— നഹിംസ്യതേ, നക്ഷീയതേ

അർത്ഥം-യാതൊരഗ്നി സ്വകാന്തിയോട്, ജ്വാലകളോടൊത്ത് യാഗഗൃഹങ്ങളിലെത്തി രാവും പകലും സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നുവോ, ആ അഗ്നിയുടെ കർമ്മം ഒരിക്കലും കേടേല്പിക്കപ്പെടുന്നില്ല, ക്ഷയിക്കുന്നില്ല.

4 ആയസ്സ്വർണ്ണഭാനുനാചിത്രോവിഭാത്യർച്ചിഷാ

അഞ്ജാനോഅജരൈരഭി

അന്വയം:—

യഃ (അഗ്നിഃ) ചിത്രഃ — നാനാവർണ്ണഃ
അർച്ചിഷാ സ്വഃ ഭാനുനാ ന— സൂര്യഃ കിരണേനേവ
അജരൈഃ — നിത്യൈർജ്വാലാസമൂഹൈഃ
അഭി അഞ്ജാനഃ — വ്യഞ്ജയൻ, പ്രകാശയൻ
ആ വി—ഭാതി — ആസമന്താൽ പ്രകാശതേ

അർത്ഥം—യാതൊരഗ്നി നാനാവർണ്ണനായി തേജസ്സുകൊണ്ട് സൂര്യൻ രശ്മിയാലെന്നപോലെ നിത്യങ്ങളായ ജ്വാലാസമൂഹങ്ങളാൽ എല്ലാം തെളിയിക്കുന്നവനായി എമ്പാടും പ്രകാശിക്കുന്നുവോ,

5 അത്രിമനു സ്വരാജ്യമഗ്നിമുക്ഥാനി വാവൃധുഃ
വിശ്വാ അധി ശ്രിയോ ദധേ

അന്വയം:—

അത്രിം — അന്നാനാം ഭക്ഷകം
സ്വ-രാജ്യം അനു — സ്വയമേവ രാജമാനം
സ്വാരാജ്യം അഭിലക്ഷ്യ
അഗ്നിം ഉക്ഥാനി
വവൃധുഃ — ശസ്ത്രാണി വർദ്ധയന്തി
(സഃ അഗ്നിഃ) വിശ്വാഃ
ശ്രിയഃ — സർവ്വാഃ ശ്രിയഃ
അധി ദധേ — ധാരയന്തി

അർത്ഥം—അന്നങ്ങളുടെ (ഹവിസ്സുകളുടെ) ഭക്ഷകനും സ്വന്തമായ തേജസ്സുകൊണ്ട് ശോഭമാനനുമായ അഗ്നിയെ ശസ്ത്രങ്ങളും വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു, വളർത്തുന്നു ആ അഗ്നി എല്ലാ ശ്രീകളും, പ്രകാശങ്ങളും ധരിക്കുന്നു. (ഇവിടെ അർത്ഥം കഴിഞ്ഞ ഋക്കിനും ഈ ഋക്കിനും യുഗ്മകമായിട്ടാണ്.)

6 അഗ്നേരിന്ദ്രസ്യസോമസ്യ
ദേവാനാമൂതിഭിർവ്വയം
അരിഷ്യന്തസ്സചേമ
ഹ്യഭിഷ്യാമപൃതന്യതഃ വ 29

അന്വയം:—

അരിഷ്യന്തഃ വയം	—	കേനാപ്യഹിംസ്യമാനാ വയം
അഗ്നേഃ ഇന്ദ്രസ്യ		
സോമസ്യ	—	തേഷാം
ദേവാനാം ഊതി-ഭിഃ	—	അന്യേഷാമപി രക്ഷാഭിഃ
സചേമഹി	—	സങ്ഗച്ഛേമഹി
(രക്ഷായുക്താവയം)		
പൃതന്യതഃ	—	പൃതനാമാത്മന ഇച്ഛതശ്ശത്രൂൻ
അഭി സ്യാമ	—	അഭിഭവേമ

അർത്ഥം—(അഗ്നിയുടെ അനുഗ്രഹത്താൽ) ആരാലും കേടേല്പിയ്ക്കപ്പെടാത്ത നമ്മൾ അഗ്നിയുടെയും ഇന്ദ്രന്റെയും സോമന്റെയും മററു ദേവന്മാരുടെയും സംരക്ഷണങ്ങളോട് ചേരാവൂ. അങ്ങിനെ രക്ഷിതരായ നമ്മൾ യുദ്ധേച്ഛുക്കളായ ശത്രുക്കളെ ജയിക്കാവൂ.

അഞ്ചാമദ്ധ്യായം സമാപ്തം

അദ്ധ്യായപീഠിക

അഷ്ടകം–2 അധ്യായം–6

1–2 വർഗ്ഗങ്ങൾക്ക് അഗ്നിദേവത. 3 മുതൽ 9 കൂടിയ വർഗ്ഗങ്ങളിൽ ഇന്ദ്രൻ ദേവത. 7–8–9ൽ ഒരു യജ്ഞാവസരത്തിൽ അസുരന്മാരാൽ ആക്രമിയ്ക്കപ്പെട്ട ഇന്ദ്രൻ ഗൃത്സമദനെന്ന ഋഷിയുടെ വേഷംപൂണ്ട് ഒളിച്ച കഥ വിവരിക്കുന്നു. അസുരന്മാർ ഗൃത്സമദർഷിയെ പിടികൂടി. ഇന്ദ്രന്റെ നാനാഗുണങ്ങളും പറഞ്ഞ് അപ്രകാരമുള്ള ഇന്ദ്രൻ താനല്ല എന്ന് ഗൃത്സമദൻ അസുരന്മാരോടു പറയുന്നു. 10 മുതൽ 28 കൂടി വർഗ്ഗങ്ങളിൽ ഇന്ദ്രൻ ദേവത. 27–ാം വർഗ്ഗത്തിൽ 6–ാമത്തെ മന്ത്രം സർവ്വാർത്ഥസാധകമാണ്. 29 മുതൽ 32 കൂടിയ വർഗ്ഗങ്ങളിൽ ബൃഹസ്പതിയും ബ്രഹ്മണസ്പതിയും ആണ് ദേവതകൾ. ഇരുവരും മന്ത്രാധിപതികളാണ്. 1–ാം മന്ത്രം കേരളത്തിൽ ഗണപതിയെ ഉദ്ദേശിച്ച പ്രയോഗിയ്ക്കപ്പെടുന്നു. 15–ാം മന്ത്രം നവഗ്രഹങ്ങളിൽ ബൃഹസ്പതിയെ ഉദ്ദേശിച്ചും.

അഷ്ടകം 2. അധ്യായം 6 –വർഗ്ഗം. 1

ഗൃത്സമദഃ ഋഷിഃ ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ അഗ്നിർദ്ദേവതാ

1 നിഹോതാഹോതൃഷദനേ വിദാന

സ്ത്വേഷോദീദിവാ് അസദൽ സുദക്ഷഃ

അദബ്ധവ്രതപ്രമതിർവ്വസിഷ്ഠ

സ്സഹസ്രംഭരശ്ശുചിജിഹ്വോ അഗ്നിഃ

അന്വയം:–

(ഗൃത്സമദസ്യാർത്തി)

ഹോതാ	— ദേവാനാമാഹ്വാതാ
വിദാനഃ, ത്വേഷഃ	— വിദ്വാൻ, പ്രവൃദ്ധഃ
ദീദി–വാൻ	— ദീപ്യമാനഃ
സു–ദക്ഷഃ	— ശോഭനബലഃ

അദബ്ധവ്രത-പ്രമതിഃ — അദബ്ധാനി, അഹിംസിതാനി വ്രതാനി, കർമ്മാണി യസ്യാഃ സാ അദബ്ധവ്രതാ, പ്രമതിഃ പ്രകൃഷ്ടാബുദ്ധിഃ യസ്യസഃ
വസിഷ്ഠഃ — സർവ്വസ്യ വാസയിതൃതമഃ
സഹസ്രം-ഭരഃ — സർവ്വസ്യഭർത്താ
ശുചി-ജിഹ്വഃ — ശുചിഃ, ദീപ്താജിഹ്വാ, ജ്വാലാ യസ്യസഃ
അഗ്നിഃ ഹോതൃ-സദനേ — ഹോതുഃസ്ഥാനേ, ഉത്തരവേദ്യാം
നി അസദൽ — നിതരാംസീദതു

അർത്ഥം —(ഗൃത്സമദൻ സ്തുതിക്കുന്ന) ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനും വിദ്വാനും കത്തിവളർന്നവനും ഭാസമാനനും ശോഭനബലനും കേടേല്പിക്കപ്പെടാത്ത കർമ്മങ്ങളോടുകൂടിയ ഉൽകൃഷ്ടബുദ്ധിയോടുകൂടിയവനും എല്ലാവരെയും അതാതിടത്ത് വസിപ്പിക്കുന്നവരിൽ ശ്രേഷ്ഠനും ആയിരംകൂട്ടം (എല്ലാം) ഭരിക്കുന്നവനും തെളിഞ്ഞ ജ്വാലകളാകുന്ന നാവുകളോടുകൂടിയവനുമായ അഗ്നി, ഹോതാവിന്റെ സ്ഥാനത്ത്, ഉത്തരവേദിയിൽ വേണ്ടപോലെ വന്നിരിക്കട്ടെ

2 ത്വംദൂതസ്ത്വമുനഃ പരസ്പാ
ത്വംവസ്യആവൃഷഭപ്രണേതാ
അഗ്നേതോകസ്യനസ്തനേതനൂനാ
മപ്രയുച്ഛൻദീദ്യദ്ബോധിഗോപാഃ

അന്വയം —
ഹേ വൃഷഭ, അഗ്നേ — അഭിമതവർഷകാഗ്നേ
ത്വം ദൂതഃ — അസ്മദീയേ യജ്ഞേ ദേവാഹ്വാനാർത്ഥം ദൂതഃ (ഭവ)
ത്വം ഉ നഃ പരഃ-പാഃ — ആപദ്ഭ്യഃ പാരയിതാ, പാതാ ച (ഭവ)
ത്വം വസ്യഃ ആ പ്ര-നേതാ — വസൂനഃ " "

അപ്ര-യുച്ഛൻ ദീദ്യൽ — അപ്രമാദ്യൻ ശോഭമാനഃ ത്വം
നഃ തോകസ്യ — അസ്മാകം പുത്രസ്യ
തനേ — തനോതി, വിസ്താരയതി കുലമിതിപൌത്രഃ തസ്മിൻ
തന്വനാം ഗോപാഃ
ബോധി — ഗോപയിതാഭവോമീതി ബുധ്യസ്വ

അത്ഥം—അല്ലയോ അഭിമതവർഷകനായ അഗ്നേ, അവിടുന്നു് ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിൽ ദേവന്മാരെ വിളിയ്ക്കുന്നതിന്നുള്ള ദൂതനായി ഭവിച്ചാലും. പിന്നെ അവിടുന്നു് ഞങ്ങളെ ആപത്തുകളിൽ നിന്നു് അക്കരെ കടത്തുന്നവനും രക്ഷിയ്ക്കുന്നവനുമായി ഭവിച്ചാലും. കൂടാതെ ഞങ്ങാംക്കഭിമുഖമായി ധനത്തെ പ്രാപിപ്പിക്കുന്നവനായി ഭവിച്ചാലും. പിഴപററാത്തവനും ശോഭമാനനുമായ അവിടുന്നു് ഞങ്ങളുടെ പുത്രൻെറ പുത്രന്നു് ''ഞാൻ രക്ഷിതാവാകുന്നു'' എന്നു് സ്വയം ബോധിച്ചാലും, മനസ്സിലുറപ്പിച്ചാലും. (പൌത്രനുണ്ടായാൽ മാത്രമേ കുലതന്തുവായുള്ളു, പൌത്രൻെറ തിലോദകംകൊണ്ടേ ഗതിവരു എന്നു് ശ്രുതിപ്രസിദ്ധം. അതുകൊണ്ടാണു് പൌത്രനെ രക്ഷിക്കണമെന്നു് പ്രാത്ഥിക്കുന്നതു്).

3 വിധേമതേപരമേജന്മന്നഗ്നേ
വിധേമസ്തോമൈരവരേസധസ്ഥേ
യസ്മാദ്യോനേരുദാരിഥായജേതം
പ്രത്വേഹവീംഷിജുഹുരേസമിദ്ധേ

അന്വയം:—
ഹേ അഗ്നേ, പരമേ, — ഉൽകൃഷ്ടേ
ജന്മൻ — ജന്മനി. ജന്മസ്ഥാനേ, ദിവി (അവസ്ഥിതായ)
തേ വിധേമ — തുഭ്യം സ്തുതിഭിഃ പരിചരേമ
അവരേ സധ-സ്ഥേ — ദ്യുലോകാദധസ്തനേ അന്തരീക്ഷസ്ഥിതായതുഭ്യം

സ്തോമൈഃ വിധേമ — സ്തോത്രൈഃ പരിചരേമ
യസ്മാത് യോനേഃ — പൃഥിവീരൂപാത് സ്ഥാനാത്ത്വം
ഉത്–ആരിഥ — പ്രാദുർഭൂതോസി
തം യജേ — പൃഥിവീപ്രദേശം പൂജയാമി
(ത്വയിഹി) സം–
ഇദ്ധേ ത്വേ — സമിദ്ധിഃ സമിധ്യമാനേത്വയി
ഹവീംഷി പ്ര ജുഹുരേ — അധ്വര്യവഃ പ്രജുഹ്വതി

അർത്ഥം–അല്ലയോ അഗ്നേ, ഏറ്റവും ഉൽകൃഷ്ടമായ ദ്യോവിലെ ജന്മസ്ഥാനത്ത് വസിക്കുന്ന അവിടത്തെ (സാമ) സ്തുതികളാൽ പരിചരിക്കുന്ന അതിന്നുതാഴെ അന്തരിക്ഷത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന അവിടത്തെ സ്തോത്രങ്ങളാൽ ഉപാസിക്കുന്നു. ഭൂമിയിൽ അവിടുന്ന് പുറപ്പെടുന്ന പ്രദേശത്തെ പൂജിക്കുന്നു. അവിടെയാണല്ലൊ ചമതകളാൽ കത്തിക്കാളിയ അവിടുന്നിൽ അധ്വര്യുവാദികൾ പുരോഡാശാദി ഹവിസ്സുകൾ ഹോമിക്കുന്നത്.

4 അഗ്നേയജസ്വഹവിഷായജീയാൻ
ച്ഛ്രുഷ്ടീദേഷ്ണമഭിഗൃണീഹിരാധഃ
ത്വംഹ്യസിരയിപതീരയീണാം
ത്വംശുക്രസ്യവചസോമനോതാ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, യജീയാൻ — യഷ്ടൃതമസ്ത്വം
ഹവിഷാ യജസ്വ — അസ്മദ്ദത്തേന ഹവിഷാദേവാൻ സംയജ
ദേഷ്ണം രാധഃ — ദേയമന്നം
ശ്രുഷ്ടീ അഭി ഗൃണീഹി — ക്ഷിപ്രം, ദേവാനാമിദം സ്വാദുതരം, ഇദംസ്വാദുതരം ഇതിബ്രൂഹി
ത്വം രയീണാം
രയി–പതിഃ അസി ഹി — ധനാനാംമധ്യേ ഉത്തമധനസ്യ പതിരസിഹി

ത്വം ശുക്രസ്യ വചസഃ — ദീപ്തസ്യ അസ്മദീയസ്യ സ്തോത്രസ്യ
മനോതാ — പ്രജ്ഞാതാഭവസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, യജിക്കുന്നവരിൽവെച്ച് ഉത്തമനായ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളാൽ നല്കപ്പെട്ട ഹവിസ്സാൽ ദേവന്മാരെ യജിച്ചാലും. അവർക്കു നല്കപ്പെടേണ്ട ഹവിസ്സ് വേഗത്തിലെത്തിച്ച്, ദേവന്മാരോട് 'ഇതു് വളരെ സ്വാദുവാണ്, വളരെ സ്വാദുവാണ്'' എന്നു പറഞ്ഞാലും. അവിടുന്ന് ധനങ്ങളിൽ ഉൽകൃഷ്ടധനത്തിന്റെ നാഥനാണല്ലൊ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ പ്രകാശമാനമായ സ്തോത്രത്തെ അറിയുന്നവനുമാണ്.

5 ഉഭയംതേനക്ഷീയതേവസവ്യം
ദിവേദിവേജായമാനസ്യദസ്മ
കൃധിക്ഷുമന്തംജരിതാരമഗ്നേ
കൃധിപതിംസ്വപത്യസ്യരായഃ

അന്വയം:—

ഹേ ദസ്മ, അഗ്നേ, — ദർശനീയാഗ്നേ,
ദിവേ—ദിവേ
ജായമാനസ്യ തേ — പ്രതിദിനമഗ്നിഹോത്രകാലേ ജാതസ്യതവ
ഉഭയം വസവ്യം — ദിവ്യം ഭൌമം ച വസു
ന ക്ഷീയതേ — നഹീയതേ
(അതസ്ത്വം) ജരിതാരം — തവസ്തോത്രം കുർവ്വാണമിമം യജമാനം
ക്ഷു-മന്തം കൃധി — അന്നവന്തം, കീർത്തിമന്തംവാകുരു
(കിംച) സു—അപത്യസ്യ — ശോഭനാപത്യയുക്തസ്യ
രായഃ പതിം കൃധി — ധനസ്യ സ്വാമിനം കുരു

അർത്ഥം—അല്ലയോ ദർശനീയനായ അഗ്നേ, ദിവസംപ്രതി അഗ്നിഹോത്രകാലത്തിൽ ജനിക്കുന്ന അവിടുത്തേയ്ക്ക്, ദിവ്യവും ഭൌമവും (രണ്ടും) ആയ ധനം ഒരിക്കലും ക്ഷയിക്കുന്നില്ല,

ഇല്ലാതാകുന്നില്ല. അതുകൊണ്ട് അവിടുന്ന് സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്ന യജമാനനെ അന്നവാൻ (ധനംകൊണ്ട് കീർത്തിമാൻ) ആക്കിയാലും. പിന്നെ സൽസന്തതിയോടുകൂടിയ ഐശ്വര്യത്തിന്ന് നാഥനാക്കിയാലും.

6 സൈനാനീകേനസുവിദത്രോഅസ്മേ
യഷ്ടാദേവാँആയജിഷ്ഠസ്സ്വസ്തി
അദബ്ധോഗോപാഉതനഃപരസ്പാ
അഗ്നേദ്യുമദുതരേവദ്ദിദീഹി വ 1

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, സഃ	— താദൃശസ്ത്വം
ഏനാ അനീകേന	— ഏതേനസൈന്യേനയുക്തഃ
അസ്മേ സു—വിദത്രഃ	— അസ്മാകം സുപ്രതിജ്ഞഃ (ഭവ)
ദേവാൻ യഷ്ടാ	— ദേവാനാം ഹവിഷ്പ്രദാനേന പൂജകഃ
ആ—യജിഷ്ഠഃ	— യഷ്ടൃതമഃ
അദബ്ധഃ	— കേനാപ്യതിരസ്കൃതഃ
ഗോപാഃ	— ദേവാനാം ഗോപയിതാ (ഭവ)
ഉത നഃ പരഃ—പാഃ	— അപിച അസ്മാകം ദുരിതേഭ്യഃ പാരയിതാ ത്വം
ദ്യു—മത്	— കാന്തിയുക്തം
ഉത രേവത്	— ധനയുക്തം യഥാ ഭവതി തഥാ
സ്വസ്തി ദിദീഹി	— ക്ഷേമേണ സർവ്വതോദിദീഹി, ദീപ്യസ്വ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് ഈ സൈന്യങ്ങളോട് (കൂട്ടുകളോട്) കൂടി ഞങ്ങൾക്ക് രക്ഷ പ്രതിജ്ഞ ചെയ്യുന്നവനായി ഭവിച്ചാലും. ദേവന്മാരെ യജിയ്ക്കുന്നവനും യഷ്ടാക്കളിൽ ഉത്തമനും ആരാലും നിരാകരിക്കപ്പെടാത്തവനും ദേവന്മാരുടെ പാലയിതാവുമായി ഭവിച്ചാലും. കൂടാതെ ഞങ്ങളെ ദുരിതങ്ങളിൽ നിന്ന് കരകയറ്റുന്ന അവിടുന്ന് കാന്തിമത്തായ

ധനം എപ്രകാരമായാൽ ശോഭിയ്ക്കുമോ, അപ്രകാരം ക്ഷേമത്തോടു കൂടി പ്രോജ്വലിച്ചാലും.

വർഗ്ഗം–2

1 ജോഷ്ഠത്രോഅഗ്നിഃപ്രഥമഃപിതേവേ
ഉസ്പദേമനുഷായൽസമിദ്ധഃ
ശ്രിയംവസാനോഅമൃതോവിചേതാ
മർമ്മൃജേന്യശ്രവസ്യ / സ്സവാജീ

അന്വയം:–

പ്രഥമഃ ജോഷ്ഠത്രഃ	— സർവൈഃ യജ്ഞാർത്ഥം ആദൌഹ്വാതവ്യഃ
അഗ്നിഃ യൽ	— യദാ
ഇളഃ പദേ	— ഇളായാഃ, ഭൂമ്യാഃ പദേ ഉത്തരവേദ്യാം
മനുഷാ സം–ഇദ്ധഃ	— മനുഷ്യേണ, യജമാനേന സമ്യക്ദീപിതഃ (തദാ)
പിതാ-ഇവ	— ദേവാനാം ഹവിഷ്പ്രാപണേന പാലക ഇവ (ഭവതി)
ശ്രിയം വസാനഃ	— ദീപ്തിമാച്ഛാദയൻ
അമൃതഃ, വി–ചേതാഃ	— മരണധർമ്മരഹിതഃ വിവിധപ്രജ്ഞഃ
ശ്രവസ്യഃ	— അന്നായ ഹിതഃ
വാജീ സഃ	— ബലവാൻ അഗ്നിഃ
മർമ്മൃജേന്യഃ	— പരിചരണീയഃ (ഭവതി)

അർത്ഥം–എല്ലാവരാലും യജ്ഞത്തിനുവേണ്ടി ആദ്യം വിളിയ്ക്കപ്പെടുന്നവനായ അഗ്നി എപ്പോഴം ഉത്തരവേദിയിൽ യജമാനനാൽ ആളികത്തിയ്ക്കപ്പെടുന്നുവോ, അപ്പോഴം അവിടുന്ന് ദേവന്മാർക്ക് ഹവിസ്സെത്തിയ്ക്കുന്നതുകൊണ്ട്, അച്ഛനെന്നപോലെ, രക്ഷകനെന്നപോലെ ശോഭിയ്ക്കുന്നു. പ്രകാശംകൊണ്ടു

പുതച്ച്, അമരനും വിവിധജ്ഞാനയുക്തനും അന്നസിദ്ധിജ്ജ്വലനും ബലവാനുമായ അവിടുന്ന്, തൊട്ടുതലോടി പരിചരിക്കപ്പെടേണ്ടവനാകുന്നു.

2 ശ്രൂയാഅഗ്നിശ്ചിത്രഭാനുർഹവംമേ
വിശ്വാഭിർഗ്ഗീർഭിരമൃതോവിചേതാഃ
ശ്യാവാരഥംവഹതോരോഹിതാവോ
താരുഷാഹചക്രേവിഭൃത്രഃ

അന്വയം:—

അമൃതഃ, വി–ചേതാഃ	— മരണധർമ്മരഹിതഃ, വിവിധപ്രജ്ഞഃ
ചിത്ര-ഭാനുഃ	— വിചിത്രദീപ്തിഃ സഃ
അഗ്നിഃ വിശ്വാഭിഃ	
ഗീഃ–ഭിഃ	— സ്തുതിസാധനഭൂതൈഃ സർവ്വൈർവ്വാക്യൈഃ ക്രിയമാണം
മേ ഹവം ശ്രൂയാഃ	— മമ സ്തോത്രം ശൃണോതു
(തസ്യാഗ്നേഃ) രഥം	
ശ്യാവാ വഹതഃ	— ശ്യാവവർണ്ണാവശ്വൗ വഹതഃ
വാ രോഹിതാ	— അഥവാ രോഹിതവർണ്ണാവശ്വൗ (വഹതഃ)
ഉത അരുഷാ	— ആരോചമാനൗ അശ്വൗ (വഹതഃ)
വി–ഭൃത്രഃ	— നാനാസ്ഥാനേഷു വിഹൃതഃ
ചക്രേ അഹ	— ഋത്വിഗ്ഭിരകാരി ഖലു

അർത്ഥം—അമരനും വിവിധജ്ഞാനയുക്തനും വിചിത്രപ്രകാശനുമായ ആ അഗ്നി സ്തുതിക്കുചേരുന്ന എല്ലാ വാക്കുകളാലും ചൊല്ലപ്പെടുന്ന എന്റെ സ്തോത്രം കേൾക്കട്ടെ. ആ അഗ്നിയുടെ തേരിനെ കറുത്ത മഞ്ഞച്ചവയോ, ചുകന്നവയോ ആയവയും, തേജസ്സാറവയുമായ കുതിരകൾ വഹിക്കുന്നു. ഋത്വിക്കുകളാൽ അവിടുന്ന് പലയിടങ്ങളിലും വിഹരിക്കപ്പെടുന്നു.

3 ഉത്താനായാമജനയന്ധ്സൃതം
ഭുവദഗ്നിഃപുരുപേശാസുഗർഭഃ
ശിരിണായാംചിദക്തുനാമഹോഭി
രപരീവൃതോവസതിപ്രചേതാഃ

അന്വയം:–

ത്താനായാം	— ഉത്താനശയായാം അരണ്യാം
സു–സൃതം	— സുഷ്ഠുപ്രേരിതവന്തം
അജനയൻ	— അധ്വര്യാദയഃ, അഗ്നിഹോത്രാത്ഥം ഉദപാദയൻ
(സഃ) അഗ്നിഃ	
പുരു–പേശാസു	— ബഹുരൂപാസു ഓഷധീഷു
ഗർഭഃ ചിൽ ഭുവൽ	— അന്തർവ്വർത്തമാനതയാ ഗർഭഇവ ഭവേൽ
ശിരിണായാം	— ശീര്യതേ അസ്യാം ഭൂതാനി, ശിരിണാരാത്രിഃ, തസ്യാം
അക്തുനാ	— അഞ്ജനാദക്തുഃ തമഃ, തേന തമസാ
അപരി–വൃതഃ	— അസംസ്പൃഷ്ടഃ, അതഃ ഏവ
മഹഃ–ഭിഃ പ്ര–ചേതാഃ	— തേജോഭിര്യുക്തഃ, പ്രകൃഷ്ടപ്രജ്ഞസ്സൻ
വസതി	— ദീപ്യമാനോ'വർത്തതേ

അത്ഥം–മലൎന്നുകിടക്കുന്ന അരണിയിൽ അഗ്നിഹോത്രത്തിനുവേണ്ടി അധ്വര്യു മുതലായവർ അഗ്നിയെ ഉൽപാദിപ്പിച്ചു. ആ അഗ്നി പലപല സസ്യ (വൃക്ഷ) ങ്ങളിൽ ഗർഭരൂപനെന്നപോലെ ഭവിച്ചു. (മരം കടഞ്ഞു് തീയ്യുണ്ടാവുമ്പോഴാം ഉള്ളിൽ തീയ്യുണ്ടെന്നു് സ്പഷ്ടം അതുകൊണ്ടു് ഗർഭരൂപൻ) രാത്രിയിൽ ഇരുട്ടിനാൽ സ്പൃശിക്കപ്പെടാതെ, അതുകൊണ്ടുതന്നെ തേജസ്വിയായി, ഉത്കൃഷ്ടജ്ഞാനയുക്തനായി, പ്രകാശമാനനായി അവിടുന്നു് വർത്തിക്കുന്നു.

4 ജിഘർമ്യഗ്നിം ഹവിഷാഘൃതേന

പ്രതിക്ഷിയന്തം ഭുവനാനി വിശ്വാ

പൃഥും തിരശ്ചാവയസാ ബൃഹന്തം

വ്യചിഷ്ഠമന്നൈരഭസം ദൃശാനം

അന്വയം:—

വിശ്വാ ഭുവനാനി	— സർവ്വാണി ഭൂതജാതാനി
പ്രതി-ക്ഷിയന്തം	— വൈശ്വാനരാത്മനാ അധിതിഷ്ഠന്തം
പൃഥും	— മഹാന്തം
തിരശ്ചാ വയസാ	— സർവ്വതഃ പ്രവർത്തമാനേന പേശസാ, തേജസാ
ബൃഹന്തം	— പ്രവൃദ്ധം
അന്നൈഃ വ്യചിഷ്ഠം	— ഹവിർഭിർവ്യാപ്തം
രഭസം, ദൃശാനം	— ബലവന്തം, ദൃശ്യമാനം
അഗ്നിം ഹവിഷാ	
ഘൃതേന	— പുരോഡാശാദിനാ
ജിഘർമി	— സിഞ്ചാമി, ദീപയാമി

അർത്ഥം—എല്ലാ ഭൂതജാതങ്ങളിലും വൈശ്വാനര (ജാഠര) രൂപത്തിൽ വർത്തിക്കുന്നവനും മഹാനും എമ്പാടും പരന്ന തേജസ്സാൽ വളർന്നവനും ഹവിസ്സുകളാൽ മൂടപ്പെട്ടവനും ബലവാനും ഏവർക്കും കാണാവുന്നവനുമായ അഗ്നിയെ പുരോഡാശം മുതലായ ഹവിസ്സാലും നെയ്യാലും ഞാൻ നനയ്ക്കുന്നു, പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു.

5 ആവിശ്വതഃ പ്രത്യഞ്ചം ജിഘർമ്യ

രക്ഷസാമനസാതജ്ജുഷേത

മര്യശ്രീസ്പൃഹയദ്വർണ്ണോ അഗ്നി

ർനാഭിമൃശേതന്വാ ജർഭുരാണഃ

അന്വയം:—

വിശ്വതഃ	— സർവ്വത്ര വ്യാപ്യവർത്തമാനം
പ്രത്യഞ്ചം	— യജ്ഞം പ്രത്യാഗച്ഛന്തമഗ്നിം
(യേന ഘൃതേന) ആ	
ജിഘർമ്മി	— ആ സിഞ്ചാമി
അരക്ഷസാ മനസാ	— ബാധകരഹിതേന സ്തോത്രേണ സഹ
തൽ (ആജ്യം) ജുഷേത	— സേവേത
മര്യ–ശ്രീഃ	— മര്യൈഃ, മർത്ത്യൈഃ ശ്രയണീയഃ, ഭജനീയഃ
സ്പൃഹയൽ–വർണ്ണഃ	— യാദൃശം വർണ്ണം യജമാനാസ്സ്പൃഹയന്തി, താദൃശവർണ്ണോപേതഃ
തന്വാ ജർഭുരാണഃ	— തേജസാ പൂര്യമാണഃ
അഗ്നിഃ ന അഭി–മൃശേ	— അതിതേജസ്വിതയാ അഭിമർശനീയഃ ഭവതി

അർത്ഥം—എങ്ങും നിറഞ്ഞുനില്ക്കുന്നവനും ഓരോ യജ്ഞത്തിന്നും എത്തുന്നവനുമായ അഗ്നിയെ ഏതുനെയ്യിനാൽ തികച്ചും നനയ്ക്കുന്നുവോ, ആ നെയ് ബാധയേല്ലാത്ത സ്തോത്രത്തോടു കൂടി (ബാഹ്യശബ്ദാകർഷണാദി ബാധകളാൽ പിഴപ്പിയ്ക്കപ്പെടാത്ത സ്തോത്രത്തോടുകൂടി) അവിടുന്ന് സ്വീകരിയ്ക്കണം. മനുഷ്യരാൽ ആശ്രയിയ്ക്കത്തക്ക, പ്രാപിയ്ക്കത്തക്കവനും, യജമാനന്മാർ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന നിറത്തോടുകൂടി, തേജസ്സാൽ സമ്പൂർണ്ണനുമായ അഗ്നി നമുക്ക പെരുമാറത്തക്കവനായി (ഇണങ്ങിയവനായി) ഭവിയ്ക്കുന്നു.

6 ജ്ഞേയാഭാഗംസഹസാനോവരേണ
തവാദൂതാസോമനുവദ്വദേമ
അന്വനമഗ്നിംജൂഹ്വാവചസ്യാ
മധുപൃചംധനസാജോഹവീമി വ 2

അന്വയം—

വരേണ സഹസാനഃ — തേജസാ ശത്രൂനഭിഭവൻത്വാം
ഭാഗം ജേന്യാഃ — ഭജനീയം സ്തോത്രം ജാനീഹി
ത്വാ-ദൂതാസഃ — ത്വം ദൂതോയേഷാമസി തേ
മനു-വത് വദേമ — മനുരിവ സ്തോത്രം ബ്രൂയാമ
ജുഹ്വാ അനൂനം — ഹോമപാത്രം വിശേഷേണ സമ്പൂർണ്ണം
മധു-പൃചം — മധുനാ, കർമ്മഫലേന യജമാനം സംയോജയന്തം
അഗ്നിം ധന-സാഃ — ധനസ്യസംഭക്താഹം
വചസ്യാ ജോഹവീമി — സ്തുതികാമനയാ ആഹ്വയാമി

അർത്ഥം—തേജസ്സുകൊണ്ട് ശത്രുക്കളെ കീഴടക്കുന്ന അവിടുന്ന് അവിടേയ്ക്കു ചേരേണ്ടും സ്തോത്രത്തെ അറിഞ്ഞാലും. (അവിടുന്ന് യാവരുടെ ദൂതനാണോ, അവർ (ഋത്വിഗ്യജമാനന്മാർ) അവിടത്തെ മനുവെന്നപോലെ സ്തുതിക്കുന്ന ഹോമോപകരണമായ ജുഹുവാൽ (ഹവിരാദികളെ ഹോമിച്ച്) സമ്പൂർണ്ണനും യജമാനനെ കർമ്മഫലത്തോട് ചേർക്കുന്നവനുമായ അഗ്നിയെ ധനപ്രാപ്തികാമനായ ഞാൻ സ്തുതിക്കാനിച്ഛിച്ചുകൊണ്ട് വിളിക്കുന്നു.

വർഗ്ഗം 3–4–5–6 വിരാട്സ്ഥാനാ ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദസി, ഇന്ദ്രോ ദേവതാ.

1 ശ്രുധീഹവമിന്ദ്രമാരിഷണ്യഃ
സ്യാമതേദാവനേവസൂനാം
ഇമാഹിത്വാമൂർജോവർദ്ധയന്തി
വസൂയവസ്സിന്ധവോനക്ഷരന്തഃ

അന്വയം —

(ഗൃത്സമദഃ ബ്രൂതേ,) ഹേ ഇന്ദ്ര,
(മമ) ഹവം ശ്രുധി — മദീയമിദം സ്തോത്രം ശൃണു
മാ രിഷണ്യഃ — മാ ഹിംസീഃ, ഇദമല്പമിതി മാ നിരാകാർഷീഃ

(വയം) തേ വസൂനാം — തവധനാനാം
ദാവനേ സ്യാമ — ദാനേ പാത്രഭൂതാഭവേമ
ഇമാഃ വസൂ-യവഃ — അസ്മാഭിർദത്താനിസ്തോത്രാണി, ദാതുര്യജമാനസ്യ ധനമിച്ഛന്തി, താനി
ക്ഷരന്തഃ സിന്ധവഃ ന — സ്രവന്തഃ നദ്യഇവ ഘൃതക്ഷരണോപേതാനി
ഊർജ്ജഃ — ഹവിർല്ലക്ഷണാന്യന്നാനി
ത്വാം വർദ്ധയന്തി ഹി — പ്രവൃദ്ധം കുർവ്വന്തി ഖലു

അർത്ഥം—(ഗൃത്സമദൻ സ്തുതിക്കുന്നു) അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, എന്റെ ഈ സ്തോത്രം കേട്ടാലും. ഇതിനെ നിസ്സാരമെന്നു് നിരാകരിക്കരുതു്. അവിടത്തെ ധനങ്ങളുടെ ദാനത്തിൽ ഞങ്ങൾ പാത്രഭൂതരാകാവൂ ഞങ്ങളാൽ നല്കപ്പെട്ട ഈ സ്തോത്രങ്ങൾ, അവ നല്കുന്ന യജമാനനു് ധനമിച്ഛിക്കുന്നു (ധനാർത്ഥമാണു് ഈ ഹവിർദ്ദാനം.) അപ്രകാരം ഇച്ഛിക്കുന്നവയും ഒലിക്കുന്ന പുഴകൾ പോലെ ഒഴുക്കററ നെയ്യോടുകൂടിയവയുമായ ഈ ഹവിരന്നങ്ങൾ അവിടത്തെ പ്രവൃദ്ധനാക്കുന്നു.

2 സൃജോമഹീരിന്ദ്രയാ അപിന്വഃ
പരിഷ്ഠിതാ അഹിനാശൂരപൂർവ്വീഃ
അമർത്ത്യം ചിദ്ദാസം മന്യമാന
മവാഭിനദുക്ഥൈർവ്വാവൃധാനഃ

അന്വയം:-

ഹേ ശൂര, ഇന്ദ്ര, — ശത്രൂണാം ഹിംസകേന്ദ്ര,
യാഃ (അപഃ) അപിന്വഃ — അവർദ്ധയഃ
പൂർവ്വീഃ — പ്രഭൂതാസ്താഃ
അഹിനാ
പരി-സ്ഥിതാഃ — വൃത്രേണാധിഷ്ഠിതാഃ, ആക്രാന്താഃ

(തതസ്ത്വം തസ്മാദഹേസ്സ കാശാൽ) മഹീഃ സൃജഃ	—	മഹതീരപഃ വ്യസൃജഃ
ഉക്ഥൈഃ വവൃധാനഃ	—	ശസ്ത്രൈർവ്വർദ്ധമാനസ്ത്വം
ദാസം	—	സർവ്വസ്യോപക്ഷയിതാരം
അമർത്യം ചിൽ	—	മരണധർമ്മരഹിതമേവാത്മാനം
മന്യമാനം അവ അഭിനൽ	—	തമസുരം അവാങ്മുഖം യഥാ ഭേതി തഥാ വിദാരിതവാൻ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ശത്രുഹിംസകനായ ഇന്ദ്ര, ജലങ്ങളേവ വധിച്ച് കവിഞ്ഞൊഴുകിയിരുന്നുവോ, ആ പ്രവൃദ്ധ ജലങ്ങൾ വൃത്രനാൽ ആക്രമിക്കപ്പെട്ടവയായി, പിടിച്ചുനിർത്തപ്പെട്ടവയായി. അപ്പോളവിടുന്ന് വൃത്രന്റെ വശത്തിയിൽ നിന്ന് ആ മികച്ച ജലങ്ങളെ വിട്ടു. ശസ്ത്രങ്ങളാൽ ഊക്കിയന്ന അവിടുന്ന് ആ സർവ്വനാശകനെ താൻ മരണമില്ലാത്തവനെന്ന് സ്വയം വിചാരിച്ച ആ അസുരനെ മുഖം കീഴ്പോട്ടാക്കി ഭേദിച്ചു, പിളന്നു.

3 ഉക്ഥേഷ്വിന്നുശൂരയേഷുചാക
നഃ സ്തോമേഷ്വിന്ദ്രരുദ്രിയേഷുച
തുഭ്യേദേതായാസുമന്ദസാനഃ
പ്രവായവേസിസ്രതേനശുഭ്രാഃ

അന്വയം:—

ഹേ ശൂര, ഇന്ദ്ര, യേഷു ഉക്ഥേഷു	—	ഹോത്രാദിഭിഃ ക്രിയമാണേഷു ശസ്ത്രേഷു
രുദ്രിയേഷു സ്തോമേഷു ഇൽ	—	സുഖസാധനഭൂതേഷു സ്തോത്രേഷ്വേവ
ച ന ചാകൻ	—	ക്ഷിപ്രം സ്തുതീഃ കാമയമാനഃ
യാസു മന്ദസാനഃ	—	സ്തോത്രശസ്ത്രരൂപാദിഷു സ്തുതിഷു ഹൃഷ്യൻ ഭവസി

ഏതാഃ ശുഭ്രാഃ	— ദീപ്യമാനാസ്തുതയഃ
വായവേ ത്വഭ്യേ ഇൽ	— അസ്മദീയം യജ്ഞം പ്രത്യാഗച്ഛതേ ത്വഭ്യമേവ
പ്ര സിസ്രതേ ന	— ത്വദത്ഥമേവ പ്രസരന്തി (ന സമ്പ്രത്യത്ഥേ)

അത്ഥം—അല്ലയോ വീരനായ ഇന്ദ്ര, ഹോതാക്കാം മുതലായവർ ചൊല്ലുന്ന ഏതേതുശസ്ത്രങ്ങളിലും സുഖകരങ്ങളായ സ്തോത്രങ്ങളിലും തന്നെ അവിടുന്ന് വേഗത്തിൽ കാമവാനായി ഭവിയ്ക്കുന്നുവോ, ഏതേതു സ്തുതികളാൽ അവിടുന്ന് ഹർഷവാനായി ഭവിയ്ക്കുന്നുവോ, ആ ശോഭമാനങ്ങളായ സ്തുതികാം ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിന്നു വരുന്ന അവിടേയ്ക്കായിത്തന്നെ, അവിടുത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചുതന്നെ ഇപ്പോഠം പ്രസരിയ്ക്കുന്നു, മുഴങ്ങുന്നു.

4 ശുഭ്രം നതേശുഷ്മം വദ്ധയന്ത

ശുഭ്രം വജ്രം ബാഹ്വോദ്ദ്ധാനാഃ

ശുഭ്രസ്ത്വമിന്ദ്രവാവൃധാനോ അസ്മേ

ദാസീവ്വിശസ്സൂര്യേണ സഹ്യാഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, തേ ശുഭ്രം ശുഷ്മം	— തവ ശോഭനം ബലം
(സ്തോത്രൈഃ) വദ്ധയന്തഃ	— ആപ്യായയന്തഃ
ശുഭ്രം വജ്രം ന	— ദീപ്തമായുധം ക്ഷിപ്രം
(തവ) ബാഹ്വോഃ	
ദധാനാഃ	— നിദധാനാഃ (ച) ഭവാമഃ
വവൃധാനഃ	— സ്തോത്രൈവ്വദ്ധമാനഃ
ശുഭ്രഃ ത്വം	— തേജസായുക്തസ്ത്വം
അസ്മേ ദാസീഃ വിശഃ	— അസ്മാകമുപക്ഷയിത്രീഃ പ്രജാഃ
സൂര്യേണ	— സൃഷ്ടപ്രേരകേണായുധേന, ബാഹ്വോന്നിഹിതേന വജ്രേണ
സഹ്യാഃ	— അഭിഭവ

അൎത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങളാം അവിടത്തെ ദീപ്തമായ ബലത്തെ സ്തോത്രങ്ങളാൽ വൎദ്ധിപ്പിയ്ക്കുന്നവരായും പ്രകാശമാനമായ വജ്രായുധത്തെ അവിടത്തെ കൈകളിൽ വേഗം വെച്ചുതരുന്നവരായും ഭവിയ്ക്കുന്നു സ്തോത്രങ്ങളാൽ പ്രവൃദ്ധനും തേജസ്വിയുമായ അവിടുന്നു ഞങ്ങളെ ക്ഷീണിപ്പിയ്ക്കുന്ന ജനങ്ങളെ, വധപ്രേരകവും അവിടത്തെ കൈകളിൽ വെയ്ക്കപ്പെട്ടതുമായ വജ്രത്താൽ കീഴടക്കിയാലും.

5 ഗുഹാഹിതംഗുഹ്യംഗൂള്ഹമപ്സു

പീവൃതംമായിനംക്ഷിയന്തം

ഉതോഅപോദ്യാംതസ്തഭാംസ

മഹന്നഹിംശൂരവീര്യേണ വ 3

അന്വയം:—

ഹേ ശൂര, (ഇന്ദ്ര,)

ഗുഹാ ഹിതം	— ഗുഹായാം നിഹിതം, അതഏവ
ഗുഹ്യം, ഗൂള്ഹം	— അപ്രകാശ്യം, ഗൂഢം
അപി—വൃതം മായിനം	— തിരോഹിതം മായാവിനം
അപ്—സു ക്ഷിയന്തം	— അന്തരിക്ഷനിവസന്തം
ഉതോ അപഃ ദ്യാം (ച)	— അപഃ ദിവം ച
തസ്തഭാംസം	— സ്വസാമൎത്ഥ്യനസ്തംഭയന്തം
അഹിം വീര്യേണ അഹൻ	— അസുരം സാമൎത്ഥ്യയുതേന വജ്രേണ ഹതവാനസി

അൎത്ഥം—അല്ലയോ വിക്രമിയായ ഇന്ദ്ര, ഗുഹയിൽ ഒളിച്ചവനും, പുറത്തുകാണപ്പെടാതെ മറഞ്ഞിരിയ്ക്കുന്നവനും മായാവിയായി അന്തരിക്ഷത്തിൽ വൎത്തിയ്ക്കുന്നവനും ജലത്തെയും ദ്യോവിനെയും സ്വശക്തിയാൽ പിടിച്ചുനിൎത്തിയവനുമായ വൃത്രനെ അവിടുന്ന് ബലവത്തായ വജ്രത്താൽ കൊന്നു.

6 സ്തവാന്തഇന്ദ്രപൃവ്യാമഹാ
നൃതസ്തവാമനൂതനാകൃതാനി
സ്തവാവജ്രംബാഹ്വോരുശന്തം
സ്തവാഹരീസൂര്യസ്യകേതൂ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, പൃവ്യാ	— പുരാതനാനി
മഹാനി തേ	— മഹാന്തി തേ കമ്മാണി
ന സ്തവ	— ക്ഷിപ്രം സ്തവാമ
ഉത നൂതനാ കൃതാനി	
സ്തവാമ	— അപിച അധുനാതനാനി കമ്മാണി സ്തവാമ
ബാഹ്വോഃ ഉശന്തം	— ദീപ്യമാനം
വജ്രം സ്തവ	— വജ്രായുധം സ്തവാമ
(കിംച) സൂര്യസ്യ	— സുവീര്യസ്യ, സൂര്യാത്മനഃ ഇന്ദ്രസ്യവാ
കേതൂ ഹരീ സ്തവ	— പ്രജ്ഞാപകൌ ഹരീസ്തവാമ

അത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, പുരാതനങ്ങളും മഹത്തുക്കളുമായ അവിടത്തെ കമ്മങ്ങളെ ഞങ്ങൾ വേഗത്തിൽ കീത്തിയ്ക്കുമാറാകട്ടെ കൂടാതെ നവീനങ്ങളായ കമ്മങ്ങളെയും പ്രശംസിയ്ക്കുമാറാകട്ടെ അവിടത്തെ കൈകളിൽ വിളങ്ങുന്ന വജ്രായുധത്തെ സ്തുതിയ്ക്കുമാറാകട്ടെ പിന്നെ ശോഭനവീര്യനായ (സൂര്യാത്മാവായ) അവിടത്തെ വരവറിയിയ്ക്കുന്ന ഹരികളെന്ന കുതിരകളെ പുകഴ്ത്തുമാറാകട്ടെ

7 ഹരീന്തഇന്ദ്രവാജയന്താ
ഘൃതശ്ചുതംസ്വാരമസ്വാർഷ്ടാം
വിസമനാഭൂമിരപ്രഥിഷ്ടാ
രംസ്തപവ്വതശ്ചിൽസരിഷ്യൻ

അന്വയം –

ഹേ ഇന്ദ്ര, വാജയന്താ — വേഗം കുർവന്തൗ
തേ ഹരീ — തവാശ്വൗ
ഘൃത–ശ്ചുതം സ്വാരം — ഘൃതസ്യ, ഉദകസ്യച്യാവയി താരം മേഘധ്വനിം
ന അസ്വാർഷ്ടാം — അനുശബ്ദയന്തി
സമനാ ഭൂമിഃ — സമസ്ഥലാ പൃഥിവീ
വി അപ്രഥിഷ്ട — ഗർജനംശ്രുത്വാ മമോപരിവൃഷ്ടി ർഭവതീതി പ്രഥിതാഭൂൽ
(തഥാ) പർവ്വതഃ ചിൽ — മേഘോപി
സരിഷ്യൻ അരംസ്ത — വർഷണാർത്ഥം ഇതസ്തതോ ഗമിഷ്യൻ അരമത

അർത്ഥം–അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, വേഗത്തിലോടുന്ന അവിടത്തെ ഹരികളെന്ന കുതിരകളും, ജലങ്ങളും പൊഴിയ്ക്കുന്ന മേഘധ്വനി യെ അനുകരിച്ച് ശബ്ദിയ്ക്കുന്ന ആ ഘോര ശബ്ദം കേട്ട് എന്റെ മുകളിൽ മഴപെയ്യുന്ന എന്ന് പ്രസിദ്ധമായി പിന്നെ മേഘവും പെയ്യാനായി അങ്ങിങ്ങലഞ്ഞ് സ്വയം ഹർഷിച്ചു

8 നിപർവ്വതസ്സാദ്യപ്രയുച്ഛ
ന്ത്സംമാതൃഭിർവ്വാവശാനോഅക്രാൻ
ദൂരേപാരേവാണീംവർദ്ധയന്ത
ഇന്ദ്രേഷിതാംധമനിംപപ്രഥന്നി

അന്വയം –

അപ്ര–യുച്ഛൻ — അപ്രമാദ്യൻ
പർവ്വതഃ നി സാദി — മേഘഃ നഭസി നിഷണ്ണ ആസീൽ
മാതൃ–ഭിഃ — അദ്ഭിഃ, മാധ്യമികാഭിർവ്വാഗ്ഭിർവ്വാ
സം വാവശാനഃ — സഹശബ്ദം കുർവ്വാണഃ
അക്രാൻ — അക്രമീൽ, ഇതസ്തതസ്സഞ്ചാര മകരോൽ

ദൂരേ പാരേ	— അതിദൂരേ അന്തരിക്ഷേ സ്ഥിതാം
വാണീം വർദ്ധയന്തഃ	— മാധ്യമികാം വാചം സ്തോത്രൈസ്സമൃദ്ധാം കുർവ്വന്തഃ
(സ്തോതാരോ മരുതോവാ)	
ഇന്ദ്ര-ഇഷിതാം	— ഇന്ദ്രേണ പ്രേരിതാം
ധമനിം	— ശബ്ദം കുർവ്വാണാം താം വാചം
നി പപ്രഥൻ	— നിതരാം അപ്രഥയൻ

അർത്ഥം—പിഴപററാതെ മേഘം നഭസ്സിൽ ഇരുന്ന മാധ്യമികകളായ വാക്കുകളോട് (അല്ലെങ്കിൽ ജലങ്ങളോട്) ഒപ്പം ശബ്ദമുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ട്, അത് അങ്ങിങ്ങു സഞ്ചരിച്ചു. അതിദൂരത്തിലന്തരിക്ഷത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന മാധ്യമികവാക്കിനെ സ്തോത്രങ്ങളാൽ വളർത്തിക്കൊണ്ട് സ്തോതാക്കൾ (അല്ലെങ്കിൽ മരുത്തുക്കൾ) ഇന്ദ്രനാൽ പ്രേരിതയായി, ശബ്ദവതിയായ ആ വാക്കിനെ (ജലങ്ങളെ) എങ്ങും പരത്തി.

9 ഇന്ദ്രോമഹാംസിന്ധുമാശയാനം
മായാവിനംവൃത്രമസ്ഫുരന്നിഃ
അരേജേതാംരോദസീഭിയാനേ
കനിക്രദതോവൃഷ്ണോഅസ്യവജ്രാൽ

അന്വയം:—

ഇന്ദ്രഃമഹാം സിന്ധും	— മഹാന്തം മേഘം
ആ-ശയാനം	— തമധിഷ്ഠായ ശയാനം
മായാ—വിനം വൃത്രം	— അസുരം
നിഃ അസ്ഫുരൽ	— നിരഹൻ
വൃഷ്ണഃ അസ്യ	— വർഷകസ്യേന്ദ്രസ്യ
കനിക്രദതഃ വജ്രാൽ	— ശബ്ദം കുർവ്വാണാദായുധാൽ
ഭിയാനേ രോദസീ	— ഭയം പ്രാപ്തേദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
അരേജേതാം	— അകമ്പേതാം

അർത്ഥം—ഇന്ദ്രൻ, മഹത്തായ മേഘത്തിന്മേൽ നിറഞ്ഞു കിടക്കുന്ന മായാവിയായ വൃത്രനെ നിഹനിച്ചു. വർഷകനായ ഇന്ദ്രന്റെ ശബ്ദപ്രകടമായ വജ്രത്തിൽ നിന്ന് ഭയപ്പെട്ടു ദ്യാവാപൃഥിവികൾ വിറച്ചുപോയി.

10 അരോരവീദ്വൃഷ്ണോഅസ്യവജ്രോ
മാനുഷംയന്മാനുഷോനിജൂർവ്വാത്
നിമായിനോദാനവസ്യമായാ
അപാദയത്പപിവാന്ത്സുതസ്യ വ 4

അന്വയം:—

യത് അമാനുഷം	— യദാ മനുഷ്യാണാം രഹിതം തമസുരം
മാനുഷഃ	— മനുഷ്യാണാംഹിതകാരീ ഇന്ദ്രഃ
നി–ജൂർവ്വാത്	— നിതാംഹിംസ്യാത്, ജിഘാംസതി
(തദാ) വൃഷ്ണഃ	— കാമാനാം വർഷിതുഃ
അസ്യ വജ്രഃ	
അരോരവീത്	— ഇന്ദ്രസ്യ വജ്രായുധഃ ഭൃശം ശബ്ദമകരോത്
സുതസ്യ പപി–വാൻ	— അഭിഷുതം സോമംപീതവാൻ (സഃ)
മായിനഃ ദാനവസ്യ മായാഃ	— മായാവിനഃ അസുരസ്യ വഞ്ചനാനി
നി അപാദയത്	— ന്യപാതയത് ബബാധ

അർത്ഥം—എപ്പോൾ മനുഷ്യരോടുകൂടാത്ത (മനുഷ്യർക്ക് ദ്രോഹകാരിയായ) ആ അസുരനെ മനുഷ്യഹിതകാരിയായ ഇന്ദ്രൻ ഹിംസിയ്ക്കുന്നുവോ, അപ്പോൾ കാമവർഷകനായ അവിടത്തെ വജ്രായുധം ഏററവും ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ചു. പതച്ചു സംസ്കരിച്ച സോമത്തെ കുടിച്ച അവിടുന്ന് മായാവിയായ അസുരന്റെ വഞ്ചനകളെ ബാധിച്ചു, നശിപ്പിച്ചു.

11 പിബാപിബേദിന്ദ്രശൂരസോമം

മന്ദന്തുത്വാമന്ദിനസ്സുതാസഃ

പൃണന്തസ്തേകുക്ഷീവർദ്ധയ

ന്ത്വിത്ഥാസുതഃപൌരഇന്ദ്രമാവ

അന്വയം:—

ഹേ ശൂര, ഇന്ദ്ര, സോമം

പിബ-പിബ ഇൽ	—	അഭിഷുതമിമം സോമം പിബൈവ
മന്ദിനഃ സുതാസഃ	—	മദകരാഃ അഭിഷുതാസ്സോമാഃ
ത്വാ മന്ദന്തു	—	ത്വാം മാദയന്തു
തേ കുക്ഷീ	—	തവോദരസ്യ ഉഭൌ പാർശ്വൌ
പൃണന്തഃ വർദ്ധയന്തു	—	പൂരയന്തസ്സുതഃ വർദ്ധയന്തു
ഇത്ഥാ പൌരഃ സുതഃ	—	അനേന പ്രകാരേണ ഉദരപൂരകഃ അഭിഷുതസ്സോമഃ
ഇന്ദ്രം (ത്വാം) അവ	—	തൃപ്പയന്തു

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബലവാനായ ഇന്ദ്ര, ചതച്ചുസംസ്കരിച്ച സോമം കുടിയ്ക്കുക, കുടിയ്ക്കുകതന്നെ ചെയ്യാലും. മദകരങ്ങളായ ആ സംസ്കരിച്ച സോമങ്ങൾ അവിടത്തെ ഹർഷിപ്പിയ്ക്കട്ടെ, അവിടത്തെ വയറിൻെറ രണ്ടുഭാഗങ്ങളെയും നിറച്ചുവളർത്തട്ടെ. ഇപ്രകാരം വയർ നിറയ്ക്കുന്ന, സംസ്കരിച്ച സോമം ഇന്ദ്രനായ അവിടത്തെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തട്ടെ.

12 ത്വേ ഇന്ദ്രാപ്യഭൂമവിപ്രാ

ധിയംവനേമഋതയാസപന്തഃ

അവസ്യവോധീമഹിപ്രശസ്തിം

സദ്യസ്തേരായോദാവനേസ്യാമ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, വിപ്രാഃ	— മേധാവിനഃ
ത്വേ അഭൂമ	— ത്വയി, ത്വദ്ധൃദയേ വർത്താമഹേ
ഋത-യാ	— കർമ്മഫലകാമനയാ
സപന്തഃ	— ത്വാം പരിചരണാഖ്യേന കർമ്മണാസ്പൃശന്തഃ വയം
ധിയം അപി വന്തേമ	— ത്വദുദ്ദേശേന ക്രിയമാണം കർമ്മ ച സംഭജാമഹി
(കിംച) അവസ്യവഃ	— ത്വത്തോരക്ഷണമിച്ഛന്തഃ
പ്ര-ശസ്തിം ധീമഹി	— പ്രകൃഷ്ടം ശംസനം, സ്തോത്രം ത്വയിനിദധീമഹി
(തതഃ) തേ രായഃ	— ത്വദീയസ്യ ധനസ്യ
ദാവനേ സദ്യഃ സ്യാമ	— ദാനായ പാത്രഭൂതാഃ ഇദാനീം ഭവേമ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, മേധാവികളായ, ഋത്വിഗ്യജമാനാദികളായ ഞങ്ങൾ അവിടുന്നിലാണ്, അവിടുത്തെ ഹൃദയത്തിലാണ് വർത്തിക്കുന്നത്. കർമ്മഫലത്തിലിച്ഛകൊണ്ട് പരിചരണപരമായ കർമ്മത്താൽ അവിടുത്തെ സ്പർശിയ്ക്കുന്ന ഞങ്ങൾ, അവിടുത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച് ചെയ്യപ്പെടുന്ന കർമ്മത്തെ നേടാവു. കൂടാതെ അവിടുത്തെ രക്ഷണമിച്ഛിയ്ക്കുന്ന ഞങ്ങൾ ഉത്കൃഷ്ടമായ സ്തോത്രം അവിടുന്നിൽ ചാർത്താവു, പിന്നെ അവിടുത്തെ ധനദാനത്തിന്ന ഇപ്പോഴുംതന്നെ പാത്രഭൂതരായി ഭവിയ്ക്കാവു.

13 സ്യാമതേത്വഇന്ദ്രയേത ഊതീ
അവസ്യവഊർജ്ജംവർദ്ധയന്തഃ
ശുഷ്മിന്തമംയംചാകനാമദേവാ
സ്മേരയിംരാസിവീരവന്തം

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, തേ ഊതീ — തവ ഊത്യാ, പ്രണയനേന
യേ തേ അവസ്യവഃ — രക്ഷാകാമാഃ
ഊർജ്ജി വദ്ധയന്തഃ — ഹവിർല്ലക്ഷണമന്നം
വദ്ധയമാനാഃ (ഭവന്തി)
(തേവയം) തേ സ്യാമ — ത്വദധീനാഭവേമ
ഹേ ദേവ, ശുഷ്മിൻ–തമം — ബലവത്തമം
യം (രയിം) ചാകനാമ — കാമയാമഹേ
വീര–വന്തം — പുത്രപൌത്രൈസ്സഹിതം താദൃശം
രയിം അസ്മേ രാസി — ധനമസ്മഭ്യം ദേഹി

അത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടത്തെ രക്ഷണത്താൽ, നേർവഴിയ്ക്കുള്ള നടത്തിപ്പാൽ ഏവർ അവിടത്തെ രക്ഷയെ കാമിച്ച് അവിടേയ്ക്കു് ഹവിരന്നം വദ്ധിപ്പിയ്ക്കുന്നുവോ, ആ ഞങ്ങഠം അവിടേയ്ക്കു ചേൎന്നവരായി, അവിടേയ്ക്കു കീഴാളരായി ഭവിയ്ക്കാവു. അല്ലയോ ദേവ, ഏററവും ബലവത്തായ ഏതു ധനത്തെ ഞങ്ങളിച്ഛിക്കുന്നുവോ, പുത്രപൌത്രന്മാരോടുകൂടിയ ആ ഐശ്വര്യത്തെ ഞങ്ങഠംക്കു് തന്നരുളിയാലും.

14 രാസിക്ഷയംരാസിമിത്രമസ്മേ
രാസിശദ്ധഇന്ദ്രമാരുതംനഃ
സജോഷസോയേചമന്ദസാനാഃ
പ്രവായവഃപാന്ത്യഗ്രണീതിം

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര' ക്ഷയം രാസി — ഗൃഹം ദേഹി
(തഥാ) അസ്മേ മിത്രം
രാസി — സഖായം ദേഹി
മാരുതം ശദ്ധഃ നഃ രാസി — മരുതാം സംബന്ധി
ബലമസ്മഭ്യം ദേഹി
യേ ച (മരുതഃ)
സ–ജോഷസഃ — സഹപ്രീയമാണാഃ

മന്ദസാനാഃ വായവഃ — മോദമാനാഃ യജ്ഞം പ്രതിഗന്താരസ്സന്തഃ
അഗ്ര—നീതം പ്ര പാന്തി — അഗ്രേനീയമാനം സോമം പിബന്തി, തേഷാം വായൂനാം ബലം രാസി

(വായവഃ ഇതി പൂജായാം ബഹുവചനം വായുർഹി സോമസ്യാഗ്ര പാതാ.)

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങൾക്ക് നിവാസത്തിന്നായി ഗൃഹം തന്നരുളിയാലും. അതുപോലെ ചങ്ങാതിയെ (വീട്ടിലും നാട്ടിലുമിതന്ന് പൊറുക്കാൻ സഹായകരായ സഖാക്കളെ—ജാത്യേകവചനം) തന്നരുളിയാലും. മരുത്തുക്കൾക്കറ ബലം ഏകിയാലും. മരുത്തുക്കളെവർ ഒപ്പം പ്രീതരായി ഓരോയജ്ഞത്തിന്നമെത്തുന്നവരായി മുമ്പിൽ വെയ്ക്കുന്ന സോമം കുടിയ്ക്കുന്നുവോ, ആ വായുക്കളുടെ (ബഹുവചനം ബഹുമാനസൂചി, വായുവിന്റെ) ബലം നല്കിയാലും. (വായുവാണ് സോമപാനത്തിന്ന് പ്രഥമാധികാരി.)

15 വ്യന്തഃിന്നയേഷുമന്ദസാന
സ്തൃപത്സോമംപാഹിദ്രഹ്യദിന്ദ്ര
അസ്മാന്ത്സുപൃത്സ്വാതരുത്രാ
വർദ്ധയോദ്യോം ബൃഹദ്ഭിരർക്കൈഃ (വ. 5)

അന്വയം —

ഹേ, ഇന്ദ്ര, യേഷു — മരുത്സു
മന്ദസാനഃ — മാദ്യൻ ഭവസി, തേ മരുതഃ
ന വ്യന്തു ഇത് — ക്ഷിപ്രം സോമം ഭക്ഷയന്ത്വേവ
ദ്രഹ്യൻ — ആത്മാനം ദൃഢീകുർവ്വൻ ത്വം
തൃപത് സോമം പാഹി — തൃപ്തയന്തമിമം സോമം പിബ
ഹേ തരുത്ര, — ശത്രൂണാം ഹിംസക,
ബൃഹത്–ഭിഃ അർക്കൈഃ — ബലവത്ഭിഃ അർച്ചനീയൈർമരുത്ഭിസ്സഹിതസ്ത്വം

അസ്മാൻ ആ.ദ്യാം സൃ- — ദ്യാഞ്ചസൃഷ്ടി (ആകാരശ്ചാന്ദസഃ)
പൃൽ-സ അവർദ്ധയഃ — പശുപുത്രാദിഭിഃ (അസ്മാഞ്ച ദിവം) വർദ്ധയിതവാനസി

അൎത്ഥം:—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, മരുത്തുക്കളേവരിൽ അവിടുന്നു സന്തുഷ്ടനായി ഭവിയ്ക്കുന്നുവോ, ആ മരുത്തുക്കൾ വേഗത്തിൽ സോമം ഭക്ഷിയ്ക്കുകതന്നെ ചെയ്യട്ടെ. തന്നെത്താൻ ശക്തനാകുന്ന അവിടുന്നു് തൃപ്തിയേകുന്ന ഈ സോമം കുടിച്ചാലും. അല്ലയോ ശത്രുനാശക, ബലവാന്മാരും പൂജ്യരുമായ മരുത്തുക്കളോടുകൂടി അവിടുന്നു് ദ്യോവിനെയും പശുപുത്രാദികളെക്കൊണ്ടു് ഞങ്ങളെയും വർദ്ധിപ്പിച്ചുവല്ലോ.

16 ബൃഹന്ത ഇന്നു യേ തേ തരുത്രോ
ക്ഥേഭിർവ്വാ സുമ്നമാവിവാസാൻ
സ്തൃണാനാസോ ബർഹിഃ പസ്ത്യാവ
ത്ത്വോതാ ഇദിന്ദ്ര വാജമഗ്മൻ

അന്വയം:—

ഹേ തരുത്ര, ഇന്ദ്ര, — ആപദ്ഭ്യസ്താരക ഇന്ദ്ര,
യേ സുമ്നം — സുഖകരം ത്വാം
ഉക്ഥേഭിഃ
ആ-വിവാസാൻ — ഉക്ഥൈഃ, ശസ്ത്രൈഃ, പരിചരേയുഃ
തേ ഇൽ നു — തവപൂർവ്വമാംസ ഏവ ക്ഷിപ്രം, അവിളംബേന
ബൃഹന്തഃ — മഹാന്തഃ (ഭവന്തി),
(കിംച) വാ ബർഹിഃ
സ്തൃണാനാസഃ — അഥവാ വേദ്യാം ബർഹിരാച്ഛാദയന്തഃ യേ ത്വാം പരിചരന്തി, തേ .
ത്വാ-ഊതാഃ ഇൽ — ത്വയാരക്ഷിതാസ്സന്തഃ ഏവ
പസ്ത്യ-വൽ വാജം
അഗ്മൻ — ഗൃഹസഹിതമന്നം ഗച്ഛന്തി

അർത്ഥം—ആപത്തുകളിൽ നിന്ന് രക്ഷിയ്ക്കുന്ന ഇന്ദ്ര, ഏവർ സുഖദാതാവായ അവിടുത്തെ ശസ്ത്രങ്ങളാൽ മുററും സേവിയ്ക്കുന്നുവോ, ആ അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടി പുരുഷന്മാർ തന്നെയാണ് വേഗത്തിൽ മഹാന്മാരാകുന്നതു്. അല്ലെങ്കിൽ വേദിയിൽ ദർഭപ്പുല്ലുകൾ വിരിയ്ക്കുന്ന ഏവർ അവിടുത്തെ പരിചരിയ്ക്കുന്നുവോ, അവർ അവിടുന്നാൽ രക്ഷിതരായി ഗൃഹത്തോടുകൂടി അന്നം (പുഷ്ടി) പ്രാപിയ്ക്കുന്നു, നേടുന്നു.

17 ഉഗ്രേഷ്വിന്നു ശൂരമന്ദസാന
ത്രികദ്രുകേഷുപാഹി സോമമിന്ദ്ര
പ്രദോധുവച്ഛ്മശ്രുഷുപ്രീണാനോ
യാഹിഹരിഭ്യാം സുതസ്യ പീതിം

അന്വയം:—

ഹേ ശൂര, ഇന്ദ്ര,	— ബലവൻ, ഇന്ദ്ര,
ഉഗ്രേഷു ത്രി—കദ്രുകേഷു	— ഉൽഗൂർണ്ണേഷു, ജ്യോതിർഗ്ഗൗരായുരിത്യേതന്നാമകേഷു അഭിഷ്യവേഷ്വഹസ്സു
മന്ദസാനഃ നു	
സോമം പാഹി	— ഹൃഷ്യൻ അദ്യ സോമം പിബ
(തതഃ) പ്രീണാനഃ ഇൽ	— സോമപാനേന പ്രീതോഭവന്നേവ
ശ്മശ്രുഷു (ലിപ്തം സോമം)	
പ്ര—ദോധുവത്	— പുനഃ പുനഃകമ്പയൻ
സുതസ്യ പീതിം	— അഭിഷുതസ്യ സോമസ്യ പാനമുദ്ദിശ്യ
ഹരി—ഭ്യാം യാഹി	— അശ്വാഭ്യാം ഗച്ഛ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബലവാനായ ഇന്ദ്ര, ജ്യോതിസ്സ്, ഗോവ്, ആയുസ്സ്, എന്നീ പേരുകളോടുകൂടിയ ഇഷ്ടികൾ വരുന്ന ദിവസങ്ങളിൽ അവിടുന്ന് ഹൃഷ്ടനായി ഇപ്പോൾ സോമം കുടിച്ചാലും. പിന്നെ സോമപാനത്തിൽ പ്രീതനായിത്തന്നെ മീശരോമങ്ങളിൽ ഒട്ടിപ്പിടിച്ച സോമത്തെ വീണ്ടും വീണ്ടും തുടച്ചുകൊണ്ടു്. സംസ്കരിച്ച സോമത്തിന്റെ പാനത്തിന്നായി കുതിരകളോടുകൂടി മററു യാഗഭൂമികളിൽ പോയാലും.

18 ധിഷ്വാശവശ്ശൂരയേനവൃത്ര

മവാഭിനദ്ദാനമൌണ്ണവാഭം

അപാവൃണോർജ്യോതിരാര്യായ

നിസവ്യതസ്സാദിദസ്യുരിന്ദ്ര

അന്വയം:–

ഹേ ശൂര, ഇന്ദ്ര, യേന	
ദാനം	— യേന ബലേന ദനോഃ പുത്രം
ഔണ്ണ-വാഭം വൃത്രം	— ഔണ്ണഃ ഊണ്ണനാഭിഃ, തദാഭം, തൽ സദൃശം പുത്രം വൃത്രം
അവ–അഭിനൽ	— ബിഭേദിഥ
(താദൃശം) ശവഃ ധിഷ്വ (തസ്യഹനനാൽ)	— ബലം ധാരയ
ആര്യായ	— കർമ്മണാമനുഷ്ഠാത്രേജനായ
ജ്യോതിഃ	— പ്രകാശകമാദിത്യം
അപ അവൃണോഃ	— ഉൽഘാടിതവാനസി
ദസ്യുഃ	— കർമ്മണാമുപക്ഷയിതാസവൃത്രഃ
സവ്യതഃ നി സാദി	— തവസവ്യപാശ്വേ നിതരാം വധിതഃ വർത്തതേ

അർത്ഥം.–അല്ലയോ ബലശാലിയായ ഇന്ദ്ര, ഏതുബലത്താൽ ദനുവിൻെറ മകനും ഊണ്ണനാഭി (എട്ടുകാലി) യ്യൊത്തവനമായ വൃത്രനെ അവിടുന്നു പിളൎന്നുവോ, അപ്രകാരമുള്ള ബലം ധരിച്ചാലും. അവൻെറ വധത്താൽ കർമ്മാനുഷ്ഠാതാവായ ജനത്തിന്നു് അവിടുന്നു് പ്രകാശകനായ ആദിത്യനെ തുറന്നു കൊടുത്തു. കർമ്മക്ഷയകാരനായ വൃത്രൻ അവിടുത്തെ ഇടത്തുഭാഗത്തു് നിശ്ചലനായി കൊല്ലപ്പെട്ടുകിടക്കുകയായി.

19 സനേമയേതഊതിഭിസ്തരന്തോ

വിശ്വാസ്പൃധആര്യേണദസ്യൻ

അസ്മഭ്യംതത്ത്വാഷ്ട്രംവിശ്വരൂപ

മരന്ധയസ്സാഖ്യസ്യത്രിതായ

അന്വയം:—

യേ തേ ഊതി–ഭിഃ — തവ പാലനൈഃ
വിശ്വാഃ സ്പൃധഃ തരന്തഃ – സ്പർദ്ധമാനാസ്സർവ്വാവിശഃ
ഹിംസന്തഃ
(തഥാ) ആര്യേണ ദസ്യൂൻ— ആര്യഭാവേന ഉപക്ഷയിതൄൻ
(ഹിംസന്തഃ)
(താൻ പുരുഷാൻ) സനേമ— സംഭജേമ
(യൽ) ത്വാഷ്ട്രം — യസ്മാൽ ത്വഷ്ടസ്സുതം
വിശ്വ-രൂപം അരന്ധയഃ — വശമാനയഃ
തൽ അസ്മഭ്യം — (വശമാനയ)
സാഖ്യസ്യ ത്രിതായ — സഖിഭാവസ്യ അനുപാലനായ
മഹർഷയേ (വശമാനയഃ)

അർത്ഥം—അവിടത്തെ രക്ഷണങ്ങളാൽ ഞങ്ങൾ സ്പർദ്ധമാനരായ (എതിർക്കാൻവന്ന) എല്ലാ പ്രജകളെയും ഒടുക്കിക്കൊണ്ട്, സൽഭാവത്തോടുകൂടി കർമ്മനാശകരെ മടക്കിക്കൊണ്ട് നേരിടാവൂ. എന്തുകൊണ്ട് അവിടുന്ന് ത്വഷ്ടാവിന്റെ മകനായ വിശ്വരൂപനെ കീഴടക്കിയോ, ആ ബലം ഞങ്ങൾക്കധീനമാക്കിയാലും. ആ ബലം ചങ്ങാതം പാലിയ്ക്കാനായി ത്രിതനെന്ന മഹർഷിയ്ക്ക് അവിടുന്ന് അധീനമാക്കി.

20 അസ്യസുവാനസ്യമന്ദിനസ്ത്രിതസ്യ
ന്യർബ്ബുദംവാവൃധാനോ അസ്തഃ
അവർത്തയൽ സൂര്യോനചക്രം
ഭിനദ്വലമിന്ദ്രോഅങ്ഗിരസ്വാൻ

അന്വയം:—

മന്ദിനഃ അസ്യ
സുവാനസ്യ — മദകരമിമം സ്തുതവതഃ
ത്രിതസ്യ വാവൃധാനഃ — മഹർഷേരർത്ഥം സോമേന
വർദ്ധമാനഃ ഇന്ദ്രഃ

അർബ്ബുദം നി അസ്ഥഃ — തം നാമകമസുരം ഹിംസിതവാൻ
(കിംച)
അങ്ഗിരസ്വാൻ ഇന്ദ്രഃ — അങ്ഗിരോഭിസ്സഹിതഃ ഇന്ദ്രഃ
സൂര്യഃ ന ചക്രം — യഥാസൂര്യഃ ചക്രം ഭ്രാമയതി തദ്വൽ
അവർത്തയൽ — അസുരഹനനാർത്ഥം വജ്രമഭ്രാമയൽ
വലം അഭിനൽ — തംനാമകമസുരം ഹതവാൻ

അർത്ഥം—മദകരമായ ഈ സ്തുതിചൊല്ലിയ ത്രിതനെന്ന മഹർഷിയ്ക്കുവേണ്ടി സോമപാനത്താൽ വൃദ്ധിപ്രാപിച്ച ഇന്ദ്രൻ അർബ്ബുദനെന്ന അസുരനെ അമർത്തി പിന്നെ അംഗിരസ്സുകളോടുകൂടിയ അവിടുന്നു്, സൂര്യൻ തന്റെ ചക്രം ചുററുന്നപോലെ, വജ്രായുധം ചുഴററി, പണികളുടെ നേതാവായ വലനെന്ന അസുരനെക്കൊന്നു

21 നൂനം സാതേപ്രതിവരംജരിത്രേ
ദുഹീയദിന്ദ്രദക്ഷിണാമഘോനീ
ശിക്ഷാസ്തോതൃഭ്യോമാതിധഗ്ഭഗോനോ
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ (വ 6)

അന്വയം —

ഹേ ഇന്ദ്ര, (യാ) ദക്ഷിണാ — ദക്ഷം, ഉത്സാഹിനം കരോതീതി ദക്ഷിണാ
(സ്തോതൃഭ്യോദേയാ) തേ — ത്വൽസംബന്ധിനീ
മഘോനീ സാ — ധനവതീ (ദക്ഷിണാ)
ജരിത്രേ — സ്തോത്രേ
വരം — ശ്രേഷ്ഠം, അഭിമതമർത്ഥം
നൂനം പ്രതി ദുഹീയൽ — ഇദാനീം പ്രതിദോഗ്ധി, സമ്പാദയതി

(താദൃശീം ദക്ഷിണാം)
സ്തോതൃ-ഭ്യഃ ശിക്ഷ — അസ്മഭ്യം പ്രയച്ഛ
(കിംച) ഭഗഃ (ത്വം) നഃ — ഭജനീയസ്ത്വം അസ്മാനതി ക്രമ്യ അന്യേഭ്യഃ ദക്ഷിണാം
മാ അതി ധക് — മാ ദാഃ
(പ്രഥമമസ്മഭ്യം ദത്വാ പശ്ചാദന്യേഭ്യോദീയതാം)
സു-വീരാഃ — ശോഭനപുത്രപൌത്രോപേതാഃ സന്തഃ
(വയം) വിദഥേ ബൃഹൽ
വദേമ — യജ്ഞേ പ്രഭൂതംസ്തോത്രം ബ്രവാമ

അർത്ഥം-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, കിട്ടുന്നവന്ന് ഉത്സാഹമുണ്ടാക്കുന്ന ദക്ഷിണയുണ്ടല്ലൊ, സ്തോതാക്കൾക്ക് കൊടുക്കേണ്ടും അവിടത്തെ ആ ധനവതിയായ ദക്ഷിണ, സ്തോതാവിന്ന് മഹത്തായ അഭിമതത്തെ ഇപ്പോൾ തീർച്ചയായും കറന്നുകൊടുക്കുന്നു, പൊഴിയുന്ന ആ വിധത്തിലുള്ള ദക്ഷിണ ഞങ്ങൾക്ക് തന്നരുളിയാലും. കൂടാതെ ഭജനീയനായ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളെ ചാടികടന്ന് അന്യന്മാൎക്ക് ദക്ഷിണകൊടുക്കരുത്. ആദ്യം ഞങ്ങൾക്ക് തന്ന്, പിന്നീടേ അപരന്മാൎക്ക് കൊടുക്കാവു സൽപുത്രപൌത്രന്മാരോടുകൂടിയ ഞങ്ങൾ യാഗത്തിൽ അവിടത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച് മികച്ച സ്തോത്രം ചൊല്ലാവു

വൎഗ്ഗം 7—8—9 - ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ

1 യോജാതഏവപ്രഥമോ മനസ്വാൻ
ദേവോദേവാൻക്രതുനാപര്യഭൂഷൽ
യസ്യശുഷ്മാദ്രോദസീഅഭ്യസേതാം
നൃമ്ണസ്യമഹ്നാസജനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം-
(ഗൃത്സമദോ ബ്രൂതേ)
ഹേ ജനാസഃ, — ജനാഃ, അസുരാഃ
യഃ ജാതഃ ഏവ — ജായമാന ഏവസൻ
[illegible]മഃ — ദേവാനാം പ്രധാനഭൂതഃ

മനസ്വാൻ	— മനസ്വിനാമഗ്രഗണ്യഃ
ദേവഃ ക്രതുനാ	— ദീപ്യമാനസ്സൻ, വൃത്രവധാദിനാ കർമ്മണാ
ദേവാൻ പരി–അഭൂഷൽ	— സർവ്വാൻ യാഗദേവാൻ രക്ഷകത്വേന പര്യഗൃഹ്ണീൽ, പര്യഭവൽ അത്യക്രാമൽ
യസ്യ ശുഷ്മാൽ	— ശരീരാൽ, ബലാൽ
രോദസീ അഭ്യസേതാം	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ അബിഭീതാം
നൃമ്ണസ്യ മഹ്നാ	— സേനാലക്ഷണസ്യ ബലസ്യ മഹത്വേന യുക്തഃ

സഃ ഇന്ദ്രഃ (നാഹം)

അർത്ഥം–(ഗൃത്സമദൻ പറയുന്നു)

അല്ലയോ ജനങ്ങളേ, അസുരന്മാരേ, എവൻ ജനിച്ചിട്ട് ഉടൻതന്നെ ദേവന്മാരിൽ പ്രധാനഭൂതനായി, മനസ്വികളിൽ മുഖ്യനായി, പ്രകാശമാനനായി വൃത്രവധാദികർമ്മം മൂലം എല്ലാ യാഗദേവന്മാരെയും രക്ഷാകർത്തൃത്വം കൊണ്ട് കീഴടക്കിയോ, ആരുടെ കയ്യൂക്കിനെ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ പേടിയ്ക്കുന്നുവോ, സേനാബലത്തോടുകൂടിയ ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല. (ഇവിടെ ഒരു ഇതിഹാസം സൂചിതമാണ്. പണ്ട് വൈന്യന്റെ യജ്ഞത്തിൽ ഇന്ദ്രാദിദേവന്മാരെത്തിച്ചേർന്നു ഗൃത്സമദനും സദസ്സിലുണ്ടായിരുന്നു. ഇന്ദ്രനെ ഹനിയ്ക്കുവാൻ ധുനി, ചമുരി എന്നീ രണ്ടസുരന്മാർ കൂട്ടുകാരോടുകൂടി വന്നു. ഇന്ദ്രൻ അവിടെനിന്ന് ഗൃത്സമദന്റെ വേഷം ധരിച്ചു പോയി ഒളിച്ചു. ഗൃത്സമദനും യജ്ഞവാടത്തിൽ നിന്ന് പുറത്തുകടന്നു. ആ ഋഷിയെക്കണ്ട് ഇന്ദ്രനെന്നു കരുതി അസുരന്മാർ വളഞ്ഞു. ആ അസുരന്മാരോട് ഗൃത്സമദൻ പറയുന്നതാണ് ഈ സൂക്തം. ''ഞാൻ ഇന്ദ്രനല്ല, നിസ്സാരനാണ്, ഇന്ദ്രൻ വിവിധ ഗുണനല്ലൊ'' എന്നിപ്രകാരം ഇന്ദ്രമാഹാത്മ്യം പ്രശംസിയ്ക്കുന്നു.)

2 യഃപൃഥിവീംവ്യഥമാനാമദൃംഹ

ദ്യഃപർവ്വതാൻപ്രകുപിതാँഅരമ്ണാൽ

യോअന്തരിക്ഷംവിമമേവരീയോ

യോദ്യാമസ്തഭ്നാൽസജനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:—

ഹേ ജനാസഃ, യഃ — ജനാഃ, അസുരാഃ യഃ ഇന്ദ്രഃ
വ്യഥമാനാം പൃഥിവീം — ചലന്തീം ഭൂമിം
അദൃംഹത് — ശർക്കരാദിഭിർദൃഢാമകരോത്
യഃ പ്ര–കുപിതാൻ — ഇതസ്തതശ്ചലിതാൻ പക്ഷയുക്താൻ
പർവ്വതാൻ അരമ്ണാത് — നിയമിതവാൻ, സ്വേസ്വേ സ്ഥാനേസ്ഥാപിതവാൻ
യഃ വരീയഃ — ഉരുതമം
അന്തരിക്ഷം വി–മമേ — നിർമ്മമേ, വിസ്തീർണ്ണം ചകാര
യഃ (ച) ദ്യാം അസ്ത ഭ്നാത് — തസ്തംഭ, നിരുദ്ധാമകരോത്
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)

അർത്ഥം– അല്ലയോ ജനങ്ങളേ, അസുരന്മാരേ ഏവൻ ഇളകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഭൂമിയെ കട്ടശർക്കര മുതലായവയാൽ ഉറപ്പിച്ച് നിർത്തിയോ, ഏവൻ അങ്ങിങ്ങ് ചലിച്ചിരുന്ന ചിറകുററ പർവ്വതങ്ങളെ അതതുസ്ഥാനത്ത് നിർത്തിയോ, ഏവൻ വിപുലമായ അന്തരിക്ഷത്തെ നിർമ്മിച്ച് വിസ്തൃതമാക്കിയോ, ഏവൻ ദ്യോവിനെ സ്തംഭിപ്പിച്ച് നിർത്തിയോ, ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല

3 യോഹത്വാഹിമരിണാത്സപ്തസിന്ധൂൻ
യോഗാഉദാജദപധാവലസ്യ
യോഅശ്മനോരന്തരഗ്നിംജജാന
സംവൃക്സമത്സുസജനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:—

ഹേ ജനാസഃ, — ജനാഃ, അസുരാഃ
യഃ അഹിം ഹത്വാ — മേഘം ഹത്വാ
സപ്ത സിന്ധൂൻ — സർപ്പണശീലാഃ, സ്യന്ദനശീലാഃ അപഃ, ഗംഗാദ്യാഃ സപ്തനദ്യഃ വാ

അരിണാൽ	—	പ്രൈരയത
യഃ വലസ്യ	—	തന്നാമകസ്യാസുരസ്യ
അപ-ധാ	—	തേനനിരുദ്ധാഃ
ഗാഃ ഉൽ—ആജൽ	—	നിരഗമയൽ
യഃ അശ്മനോഃ	—	അശ്നുതേ, വ്യാപ്നോത്യന്തരിക്ഷമിതി അശ്മ മേഘഃ, മേഘയോഃ
അന്തഃ അഗ്നിം ജജാന	—	മദ്ധ്യേവൈദ്യുതാഗ്നിമുൽപാദയാമാസ
(യശ്ച) സമൽ-സു	—	സംഗ്രാമേഷു
സം—വൃക്	—	ഹിംസകഃ (ഭവതി)
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)		

അർത്ഥം—അല്ലയോ ജനങ്ങളേ, അസുരന്മാരേ, ഏവൻ മേഘം പിളന്ന് ഒഴുകുന്ന ജലങ്ങളെ, അല്ലെങ്കിൽ ഗംഗാദികളായ ഏഴുനദികളെ വിട്ടുവോ, ഏവൻ വലനെന്ന അസുരനാൽ തടഞ്ഞുവെയ്ക്കപ്പെട്ട പശുക്കളെ പുറത്തുകൊണ്ടുവന്നുവോ, ഏവൻ മേഘങ്ങളുടെ ഉള്ളിൽ വൈദ്യുതാഗ്നിയെ ഉണ്ടാക്കിയോ ഏവൻ യുദ്ധങ്ങളിൽ ശത്രുഹന്താവായി ഭവിയ്ക്കുന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല.

4 യേനേമാവിശ്വാച്യവനാകൃതാനി
യോദാസംവർണ്ണമധരംഗുഹാകഃ
ശ്വഘ്നീവയോജിഗീവാംലക്ഷമാദ
ദര്യഃപുഷ്ടാനിസജനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:—

ഹേ ജനാസഃ	—	ജനാഃ അസുരാഃ
യേന ഇമാ വിശ്വാ	—	ഇമാനി സർവ്വാണി
ച്യവനാ കൃതാനി	—	നശ്വരാണി ഭുവനാനി സ്ഥിരീകൃതാനി
യഃ ദാസം വർണ്ണം	—	നീചജാതിജാതം, ഉപക്ഷയിതാരം വാ

അധരം — നികൃഷ്ടമസുരം
ഗുഹാ അകഃ — ഗുഹായാം, നിഗൂഢസ്ഥാനേ, നരകേ വാ അകാർഷീത്
യഃ ലക്ഷം ജിഗീവാൻ — ലക്ഷ്യം ജിതവാൻ
ശ്വഘ്നീ-ഇവ — ശ്വഭിഃ മൃഗാൻ ഹന്തീതി ശ്വഘ്നീ വ്യാധഃ
(യഃ) അര്യഃ — അരേഃ, ശത്രോസ്സംബന്ധീനി
പുഷ്ടാനി ആദത് — സമൃദ്ധാനി ആദത്തേ
(യഥാ വ്യാധഃ ജിഘൃക്ഷിതം മൃഗം പരിഗൃഹ്ണാതി, തദ്വത്)
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ജനങ്ങളേ, അസുരന്മാരേ, ഏവനാൽ ഇക്കാണുന്ന എല്ലാ നശ്വരഭൂതജാതങ്ങളും സ്ഥിരങ്ങളാക്കപ്പെട്ടുവോ, (ഓരോ ഭൂതവിശേഷത്തിനും സ്ഥിരതയുണ്ടെന്നല്ല സമഗ്രമായ അനുസ്യൂതി കൊണ്ട് സ്ഥിരത) ഏവൻ നീചജന്മാവായി, ദ്രോഹിയായ നികൃഷ്ടാസുരനെ നിഗൂഢസ്ഥാനത്ത് (നരകത്തിൽ) പെടുത്തിയോ, ഏവൻ തന്റെ ഉന്നം എപ്പോഴും നേടിയോ, ഏവൻ ശത്രുവിന്റെ എല്ലാ സമൃദ്ധികളെയും, വേടൻ വേട്ടയാടി മൃഗത്തെ പിടിക്കുന്ന പോലെ, പിടിച്ചടക്കുന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല

5 യം സ്മാ പൃച്ഛന്തി കുഹ സേതി ഘോര
മുതേമാഹുർനൈഷോ അസ്തീത്യേനം
സോ അര്യഃ പുഷ്ടീർവിജ ഇവാ മിനാതി
ശ്രദസ്മൈ ധത്ത സ ജനാസ ഇന്ദ്രഃ വ. 7

അന്വയം.-

ജനാസഃ, — അപശ്യന്തോ ജനാഃ, അസുരാഃ
ഉത ഘോരം യം — അപിച ശത്രൂണാം ഘാതകം യമിന്ദ്രം

'കുഹ സഃ' ഇതി
പൃച്ഛന്തി സ്മ — സഃ ഇന്ദ്രഃ കുത്രവത്തതേ ഇതി (ന കുചിദപിതിഷ്ഠതീതി മന്യമാനാഃ ജനാഃ)
'ഏഷഃ ന അസ്തി' ഇതി
ഏനം ആഹുഃ — ഇന്ദ്രം പ്രത്യാഹുഃ
സഃ ഈം വിജഃ-ഇവ — (ഇവശബ്ദ ഏവാത്ഥേ) ഉദ്വേജക ഏവസൻ
അര്യഃ — അരേഃ, ശത്രോഃ സംബന്ധീനി
പുഷ്ടീഃ — പോഷകാനി ഗവാശ്വാദീനി ധനാനി
ആ മിനാതി — സർവ്വതോഹിനസ്തി
(തസ്മാൽ) ശ്രൽ അസ്മൈ
ധത്ത — സഃ ഇന്ദ്രഃ അസ്തീതി വിശ്വാസം കുരുത
(യദ്യപ്യസൌ വിശേഷതഃ അസ്മാഭിർന്നദൃശ്യതേ തഥാപി അസ്തീതി വിശ്വാസം കുരുത)
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)

അത്ഥം—പിന്നെ ജനങ്ങൾ, ഇന്ദ്രനെ കാണാത്ത അസുരന്മാർ ശത്രുഹന്താവായ ഏതവനെക്കുറിച്ച 'അവനെവിടെ' എന്ന ചോദിയ്ക്കുന്നുവോ (ഇന്ദ്രനെവിടെ ഇരിയ്ക്കുന്ന എന്ന ചോദിയ്ക്കുന്നുവോ എവിടെയുമില്ലെന്ന വിചാരിക്കുന്ന ആ അസുരന്മാർ) 'അവനില്ല' എന്ന് അവിടുത്തെക്കുറിച്ച പറയുന്നു. അവിടുന്ന ഉദ്വേഗജനകനായിത്തന്നെ ശത്രുവിൻെറ പുഷ്ടികളെ, പശ്ശു കുതിര മുതലായ രൂപങ്ങളിലുള്ള ധനങ്ങളെ, എമ്പാടും നശിപ്പിക്കുന്നു. അതിനാൽ അവിടുത്തെക്കുറിച്ച് 'ഇന്ദ്രനുണ്ട്' 'എന്ന വിശ്വാസം പുലത്തുക. ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല. (ഇവിടെ, അദൃശ്യനെങ്കിലും ഈശ്വരനുണ്ട് എന്ന വിശ്വസിപ്പാൻ നിരീശ്വരന്മാരോടുള്ള ആഹ്വാനം ധ്വനിക്കുന്നു.)

6 യോരധ്രസ്യചോദിതായഃകൃശസ്യ
യോബ്രഹ്മണോനാധമാനസ്യകീരേഃ
യുക്തഗ്രാവ്ണോയോവിതാസുശിപ്ര
സ്സുതസോമസ്യസജനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം'—

ഹേ ജനാസഃ,	— ജനാഃ, അസുരാഃ,
യഃ രധ്രസ്യ	— സമൃദ്ധസ്യ, ധനാനാം
ചോദിതാ	— പ്രേരയിതാ (ഭവതി)
യഃ കൃശസ്യ	— ദരിദ്രസ്യ ച
യഃ നാധമാനസ്യ കീരേഃ	— യാചമാനസ്യ, കീർത്തയതഃ, സ്തോതുശ്ച
ബ്രഹ്മണഃ	— ബ്രാഹ്മണസ്യ ച ധനാനാം പ്രേരയിതാ,
യഃ സു–ശിപ്രഃ	— ശോഭനഹനസ്സൻ
യുക്ത–ഗ്രാവ്ണഃ	— അഭിഷവാർത്ഥമുദ്യതഗ്രാവ്ണഃ
സുത–സോമസ്യ	— അഭിഷുതസോമസ്യ യജമാനസ്യ
അവിതാ	— രക്ഷിതാ (ഭവതി)
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)	

അർത്ഥം–അല്ലയോ ജനങ്ങളേ, അസുരന്മാരേ, ഏതൊരുവൻ സമൃദ്ധന്നു് ധനങ്ങളുണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കുന്നുവോ, ദരിദ്രന്നും ധനമുണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കുന്നുവോ, അർത്ഥിയും സ്തോതാവുമായ ബ്രാഹ്മണന്നു് ധനമുണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കുന്നുവോ ഏതൊരുവൻ നല്ല താടിയെല്ലോടുകൂടിയവനായി, സംസ്കരിക്കുവാൻവേണ്ടി ഉയർത്തിയ പിടിക്കല്ലോടുകൂടിയവനും സംസ്കരിച്ച സോമത്തോടുകൂടിയവനുമായ യജമാനന്നു് രക്ഷിതാവായി ഭവിയ്ക്കുന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല

7 യസ്യാശ്വാസഃപ്രദിശിയസ്യഗാവോ

യസ്യഗ്രാമായസ്യവിശ്വേരഥാസഃ

യസ്സൂര്യം യ ഉഷസംജജാന

യോഅപാംനേതാസജനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം'—

ഹേ ജനാസഃ	— ജനാഃ, അസുരാഃ
യസ്യ	— സർവ്വാന്തര്യാമിതയാ വർത്തമാനസ്യ

പ്ര–ദിശി	—	പ്രദേശനേ, അനശാസനേ
അശ്വാസഃ	—	അശ്വാ വത്തന്തേ
യസ്യ ഗാവഃ	—	അനശാസനേ വർത്തന്തേ
യസ്യ ഗ്രാമാഃ	—	ജനപദാഃ അനശാസനേ വർത്തന്തേ
യസ്യ വിശ്വേ രഥാസഃ	—	സവ്വേരഥാഃ ആജ്ഞായാം വർത്തന്തേ
യഃ സൂര്യം ജജാന	—	വൃത്രംഹത്വാ ജനയാമാസ, അനാവൃതവാൻ
യഃ ഉഷസം	—	ജനയാമാസ
യഃ അപാം നേതാ	—	മേഘഭേദനദ്വാരാ പ്രേരകഃ
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)		

അത്ഥം—അല്ലയോ ജനങ്ങളേ, അസുരന്മാരേ, സവ്വാന്തര്യാമിയായ ഏവന്റെ ആജ്ഞക്കധീനമായാണോ കുതിരകഠം വർത്തിയ്ക്കുന്നതു്, പശുക്കഠം നിലകൊള്ളുന്നതു്, ഏവന്റെ അനശാസനത്തിലാണോ ജനപദങ്ങളായ ഗ്രാമങ്ങഠം നിലനില്ക്കുന്നതു്, ഏവന്റെ ചൊല്പടിയിലാണോ എല്ലാതേരുകളുമുള്ളതു്, ഏവനാണോ വൃത്രനെക്കൊന്നു് സൂര്യനെ മറവകററി തെളിയിച്ചതു്, ഏവനാണോ ഉഷസ്സിനെ ഉൽപാദിപ്പിച്ചതു്, ഏവനാണോ മുകിൽ പിളന്നു് വെള്ളം വിടുന്നതു്. (മഴപെയ്യിയ്ക്കുന്നതു്) ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല.

8 യംക്രന്ദസീസംയതീവിഹ്വയേതേ
പരേവരഉഭയോഅമിത്രാഃ
സമാനഞ്ചിദ്രഥമാതസ്ഥിവാംസാ
നാനാഹവേതേസജനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:—

ഹേ ജനാസഃ	—	ജനാഃ, അസുരാഃ
യം ക്രന്ദസീ	—	ശബ്ദം കുവ്വാണേദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
സം–യതീ	—	പരസ്പരം സംഗച്ഛന്ത്യൌ

വി-ഹ്വയേതേ	— സ്വരക്ഷാർത്ഥം വിവിധമാഹ്വയതഃ
പരേ, അവരേ	— ഉത്കൃഷ്ടാഃ അധമാശ്ച
ഉഭയാഃ അമിത്രാഃ	— ഉഭയവിധാഃ ശത്രവഃ യമാഹ്വയന്തി
സമാനം ചിത് രഥം	— ഇന്ദ്രരഥസദൃശമേവ രഥം
ആതസ്ഥി-വാംസാ	— ആസ്ഥിതൌ ദ്വൌ രഥിനൌ തമേവേന്ദ്രം
നാനാ ഹവേതേ	— പൃഥക് പൃഥക് ആഹ്വയേതേ
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)	

അർത്ഥം—അല്ലയോ ജനങ്ങളേ, അസുരന്മാരേ, ശബ്ദവതികളായ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ അന്യോന്യം ചേർന്ന് ആരെ സ്വരക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടി പലവിധത്തിൽ വിളിക്കുന്നുവോ, ഊക്കേറിയവരും ഊക്കറ്റവരുമായ രണ്ടുവിധം ശത്രുക്കളും ആരെ വിളിക്കുന്നുവോ, ഇന്ദ്രന്റെ തേരൊത്ത തേരിലേറി രണ്ടു തേരാളന്മാർ (അഗ്നിയും സോമനും) പ്രത്യേകം പ്രത്യേകം ആരെത്തന്നെ പല വിധത്തിൽ വിളിക്കുന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല

9 യസ്മാന്നഋതേവിജയന്തേജനാസോ
യംയുധ്യമാനാഅവസേഹവന്തേ
യോവിശ്വസ്യപ്രതിമാനംബഭൂവ
യോഅച്യുതച്യുത്സജനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം.—

യസ്മാത് ഋതേ ജനാസഃ	— യേനവിനാജനാഃ
ന വി-ജയന്തേ	— വിജയം ന പ്രാപ്നുവന്തി
(അതഃ) യുധ്യമാനാഃ ജനാസഃ	— യുദ്ധം കുർവ്വാണാഃ ജനാഃ
അവസേ യം ഹവന്തേ	— സ്വരക്ഷണായ ആഹ്വയന്തി
യഃ വിശ്വസ്യ	— സർവ്വസ്യജഗതഃ
പ്രതി-മാനം ബഭൂവ	— പ്രതിനിധിരഭവത്

൮ഃ അച്യുത–ച്യുൽ	— അച്യുതാനാം, ക്ഷയരഹിതാനാം പർവ്വതാദീനാം ച്യാവയിതാ ച
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)	

അർത്ഥം—ഏവനെ കൂടാതെ ജനങ്ങൾ വിജയം പ്രാപിക്കുന്നില്ലയോ, അക്കാരണത്താൽ യുദ്ധം ചെയ്യുന്നവർ സ്വരക്ഷയ്ക്കായി ഏവനെ വിളിക്കുന്നുവോ, ഏവൻ സർവ്വജഗത്തിൻേറയും പ്രതിനിധിയായിരിക്കുന്നുവോ, ഏവൻ ഇളകാത്ത പർവ്വതാദികളെക്കൂടി ഇളക്കി മറിക്കുന്നവനാണോ, (അല്ലെങ്കിൽ കരുത്തന്മാരും ഉറക്കുറ്റവരും ഭാഗ്യവാന്മാരും ശക്തന്മാരുമായി വീഴ്ത്തപ്പെടാൻ കഴിയാത്തവരെ വീഴ്ത്തുന്നവനാണോ) ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല.

10 യശ്ശശ്വതോമഹ്യേനോദധാനാ
നമന്യമാനാഞ്ഛർവ്വാജഘാന
യശ്ശർദ്ധതേനാനുദദാതിശൃധ്യാം
യോദസ്യോർഹന്താസജനാസഇന്ദ്രഃ വ 8

അന്വയം:—

ഹേ ജനാസഃ	— ജനാഃ, അസുരാഃ
യഃ മഹി ഏനഃ ദധാനാൻ	— മഹൽ പാപംകൃതവതഃ
ശശ്വതഃ അമന്യമാനാൻ	— ബഹൂൻ ആത്മാനമജാനതഃ ഇന്ദ്രമപൂജയതോജനാൻ
ശർവ്വാ ജഘാന	— ശത്രുവ്വജ്രഃ, തേനായുധേന ഹതവാൻ
യഃ ശർദ്ധതേ	— ഉത്സാഹം കർവ്വതേ അനാത്മജ്ഞായ ജനായ
ശൃധ്യാം	— ഉത്സാഹനീയ കർമ്മ
ന അനു–ദദാതി	— ന പ്രയച്ഛതി
യഃ ദസ്യോഃ ഹന്താ	— ഉപക്ഷയിതുഃ, ശത്രോഃ ഘാതകഃ
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)	

അർത്ഥം—അല്ലയോ ജനങ്ങളെ, അസുരന്മാരേ, മഹാപാപികളായി, തന്നെ അറിയാത്തവരായി (ഇന്ദ്രനെ, ഈശ്വരനെ പൂജിക്കാത്തവരായി) എത്രയോപേരെ ഏവൻ വജ്രായുധത്താൽ വധിച്ചുവോ, തന്നെ അറിയാതെ ജീവിതത്തിൽ ഉത്സാഹം പൂണ്ട ആരാക്കു്, മദംപൂണ്ട ഗർവ്വിഷ്ഠന്നു്, ഉത്സാഹകരമായ, സുഖവർദ്ധകമായ കർമ്മത്തെ ഏവൻ കൊടുക്കുന്നില്ലയോ, ദ്രോഹിയായ ശത്രുവിന്നു് ഏവൻ ഹന്താവാണോ, ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല.

11 . യശ്ശംബരംപർവ്വതേഷുക്ഷിയന്തം
ചത്വാരിംശ്യാംശരദ്യന്വവിന്ദൽ
ഓജായമാനംയോഅഹിംജഘാന
ദാനംശയാനംസജനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:—

ഹേ ജനാസഃ	—	ജനാഃ, അസുരാഃ
യഃ പർവ്വതേഷു ക്ഷിയന്തം	—	ഇന്ദ്രഭീയാബഹൂൻ സംവത്സരാൻ പ്രച്ഛന്നോഭൂത്വാ പർവ്വതഗുഹാസു നിവസന്തം
ശംബരം	—	ഏതന്നാമകമസുരം
ചത്വാരിംശ്യാം ശരദി	—	ചത്വാരിംശേ സംവത്സരേ
അനു-അവിന്ദൽ (ലബ്ധ്വാ ച)യഃ	—	അന്വിഷ്യാലഭത
ഓജായമാനം	—	ബലമാചരന്തം
അഹിം ദാനം	—	ആഹന്താരം ദാനവം
ശയാനം ജഘാന	—	ഹതവാൻ
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)		

അർത്ഥം—അല്ലയോ ജനങ്ങളേ, അസുരന്മാരേ, ഏവൻ, ഇന്ദ്രഭയത്താൽ വളരെ കൊല്ലങ്ങളായി വേഷം മാറി പർവ്വതഗുഹകളിൽ താമസിച്ചുവന്ന ശംബരനെന്ന അസുരനെ നാല്പതാമത്തെ കൊല്ലത്തിൽ അന്വേഷിച്ചുപിടിച്ചു്, ബലശാലിയും തികച്ചും ഹന്താവുമായ ആ അസുരനെ കിടക്കുന്ന നിലയിൽ കൊന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല.

12 യസ്സപ്തരശ്മിർവൃഷഭസ്തുവിഷ്മാ
നവാസൃജൽസർത്തവേസപ്തസിന്ധൂൻ
യോരൗഹിണമസ്ഫുരദ്വജ്രബാഹു
ർദ്യാമാരോഹന്തംസജനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:—

യഃ സപ്ത–രശ്മിഃ	— സപ്തസംഖ്യാകാഃ രശ്മയഃ പർജ്ജന്യാഃ യസ്യസഃ
വൃഷഭഃ, തുവിഷ്മാൻ	— വർഷകഃ, വൃദ്ധിമാൻ
സപ്ത സിന്ധൂൻ	— സർപ്പണസ്വഭാവാ അപഃ ഗങ്ഗാദ്യാനദീഃ
സർത്തവേ അവ–അസൃജൽ	— സരണായ അസൃജൽ
യഃ വജ്ര–ബാഹുഃ	— വജ്രായുധസ്സൻ
ദ്യാം ആ–രോഹന്തം	
രൗഹിണം	— ദിവമാരോഹന്തമസുരം
അസ്ഫുരൽ	— ജഘാന
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)	

അർത്ഥം—ഏവൻ ഏഴുപർജ്ജന്യ (മേഘ) ങ്ങളോടുകൂടിയവനും (വരാഹ, സ്വതപസ്സ്, വിദ്യുത്ത്, മഹസ്സ്, ധൂപി, ശ്വാപി, ഗൃഹമേധസ്സ് എന്നിങ്ങനെ ഏഴുപർജ്ജന്യങ്ങൾ) വർഷകനും വൃദ്ധിമാനുമായി ഒഴുകുന്ന ജലങ്ങളെ (ഗംഗ മുതൽ ഏഴു നദികളെ) ഉണ്ടാക്കിയോ, ഏവൻ വജ്രം കയ്യിലേന്തി, ദ്യോവിലേക്കു കയറിവരുന്ന രൗഹിണനെന്ന അസുരനെക്കൊന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല.

13 ദ്യാവാചിദസ്മൈപൃഥിവീനമേതേ
ശുഷ്മാച്ചിദസ്യപർവ്വതാഭയന്തേ
യസ്സോമപാനിചിതോവജ്രബാഹു
ര്യോവജ്രഹസ്തസ്സജനാസ ഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:—

ഹേ ജനാസഃ	—	ജനാഃ അസുരാഃ
അസ്മൈ ദ്യാവാ പൃഥിവീ	—	(ഇതരേതരാപേക്ഷയാദ്വി വചനം) ഇന്ദ്രായ
നമേതേ	—	സ്വയമേവ പ്രഹ്വീഭവതഃ
ചിൽ അസ്യ	—	അപിച ഇന്ദ്രസ്യ
ശുഷ്മാൽ പർവ്വതാഃ ചിൽ		
ഭയന്തേ	—	ബലാൽ പർവ്വതാ അപി ബിഭ്യതി
യഃ സോമ–പാഃ	—	സോമസ്യപാതാ
നി–ചിതഃ	—	അന്യേഭ്യോപിദേവേഭ്യഃ ദൃഢാങ്ഗഃ
വജ്ര–ബാഹുഃ	—	വജ്രസദൃശബാഹുഃ
യഃ വജ്ര–ഹസ്തഃ	—	വജ്രയുക്തശ്ച
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)		

അർത്ഥം–അല്ലയോ ജനങ്ങളേ, അസുരന്മാരേ, ഈ ഇന്ദ്രന്റെ മുമ്പിൽ ദ്യോവും ഭൂവും സ്വയം നമസ്കരിക്കുന്നു. കൂടാതെ അവി ടുത്തെ ബലത്തെ പർവ്വതങ്ങൾ കൂടി ഭയപ്പെടുന്നു ഏതു സോമ പായിയാണോ അന്യദേവന്മാരേക്കാൾ കരുത്തൻ, വജ്രമൊത്ത കയ്യുറവനം, വജ്രായുധം കയ്യിലേന്തിയവനുമായ ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല

14 യസ്സുന്വന്തമവതിയഃ പചന്തം
യശ്ശംസന്തംയശ്ശശമാനമൂതീ
യസ്യബ്രഹ്മവർദ്ധനംയസ്യസോമോ
യസ്യേദംരാധസ്സജനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം —

യഃ സുന്വന്തം അവതി	—	സോമാഭിഷവം കർവ്വാണം രക്ഷതി
യഃ പചന്തം	—	പുരോഡാശാദീനി ഹവിംഷി പചന്തം (രക്ഷതി)

യഃ ഊതീ ശംസന്തം — ഊതയേ സ്വരക്ഷായൈ സ്തുവന്തം (രക്ഷതി)
യഃ ശശമാനം — സ്തോത്രം കുർവാണം (രക്ഷതി)
ബ്രഹ്മ യസ്യ വർദ്ധനം — പരിവൃഢം സ്തോത്രം വൃദ്ധികരം ഭവതി
യസ്യ സോമഃ — വൃദ്ധിഹേതുർഭവതി
യസ്യ ഇദം രാധഃ — അസ്മദീയം പുരോഡാശാദി ലക്ഷണമന്നം വൃദ്ധികരം ഭവതി
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)

അർത്ഥം—ഏതുവൻ സോമം ചതച്ചു സംസ്കരിക്കുന്ന യജമാനനെ രക്ഷിക്കുന്നുവോ, ഏതുവൻ പുരോഡാശാദി ഹവിസ്സ് പാകം ചെയ്യുന്നവനെ രക്ഷിക്കുന്നുവോ, ഏതുവൻ സ്വരക്ഷാർത്ഥം സ്തുതിക്കുന്നവനെ രക്ഷിക്കുന്നുവോ, ഏതുവൻ സ്തോത്രകർത്താവിനെ രക്ഷിക്കുന്നുവോ, മഹത്തായ സ്തോത്രം ഏതുവന്നു് വൃദ്ധികരമാണോ, ഏതുവന്നു് സോമം പുഷ്ടികരമാണോ, ഏതുവന്നു് നമ്മുടെ ഈ പുരോഡാശാദി ഹവിസ്സ് വളർച്ച് ഇയററുന്നതാണോ ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല.

15 യസ്സുന്വതേപചതേദ്ദുധ്ര ആചി
ദ്വാജം ദർഷിസകിലാസിസത്യഃ
വയന്തഇന്ദ്രവിശ്വഹപ്രിയാസ
സ്സുവീരാസോവിദഥമാവദേമ വ. 9

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, യഃ ദുധ്രഃ — ദുർദ്ധരസ്സൻ
സുന്വതേ — സോമാഭിഷവം കുർവ്വതേ
(പുരോഡാശാദിഹവീംഷി)
പചതേ ചിത് — പാകം കുർവ്വതേ യജമാനായ അപി
വാജം ആ ദർഷി — അന്നം (ബലം) ഭൃശം പ്രാപയതി

സഃ (ത്വം) സത്യഃ അസി
കില — യഥാർത്ഥഭൂതഃ, നഃ പുനസ്താമ്പി
തി ബുദ്ധിയോഗ്യോസി (കില
ഇതിപ്രസിദ്ധൌ)

തേ പ്രിയാസഃ
സു—വീരാസഃ — കല്യാണപുത്രപൌത്രാസ്സന്തഃ
വയം വിശ്വഹ — സർവ്വേഷ്വഹസ്സു
വിദഥം ആ വദേമ — സ്തോത്രം ബ്രൂയാമ

അർത്ഥം—(ഇന്ദ്രഗുണങ്ങൾ പ്രശംസിച്ച ഋഷി ഇന്ദ്രനെ അഭിസംബോധനം ചെയ്ത പറയുന്നു). അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഏവൻ ആക്രമം ധരിയ്ക്കാൻ, ഉൾക്കൊള്ളുവാൻ പററാത്തവനായി, സോമം ചതച്ച് സംസ്കരിക്കുകയും പുരോഡാശാദിഹവിസ്സ് വേവിയ്ക്കുകയും ചെയ്യുന്ന യജമാനന്ന് അന്നം ധാരാളം എത്തിക്കുന്നവോ, അപ്രകാരമുള്ളവിടുന്ന് പരമാത്ഥഭൂതനാണ്, വേറെ സത്യഭൂതനായി ധ്യാനയോഗ്യനില്ല എന്ന് പ്രസിദ്ധമത്രെ അവിടേക്ക് പ്രിയന്മാരായ ഞങ്ങൾ സൽപുത്രപൌത്രാദികളോട് കൂടി എല്ലാ ദിവസങ്ങളിലും അവിടുത്തേക്ക് സ്തോത്രം ചൊല്ലാവൂ.

വർഗ്ഗം 10—11—12 ത്രിഷ്ടുബ്ജഗത്യൌച്ഛന്ദസീ

1 ഋതുർജനിത്രീതസ്യാ അപസ്പരി
മക്ഷൂജാതആവിശദ്യാസുവർദ്ധതേ
തദാഹനാഅഭവത്പിപ്യുഷീപ
യോംശോഃപീയൂഷംപ്രഥമംതദുക്ഥ്യം

അന്വയം

ഋതുഃ ജനിത്രീ — വർഷാഖ്യഃ കാലഃ സോമസ്യ
ജനയിത്രീ ഭവതി
യാസു (അപ്സു സോമഃ)
വർദ്ധതേ — വൃദ്ധിം പ്രാപ്നോതി

തസ്യാഃ പരി	— തസ്യാജനന്യാസ്സകാശാൽ
ജാതഃ (സോമഃ) അപഃ	— ഉദകാനി
മക്ഷു ആ അവിശൽ	— ശീഘ്രം പ്രവിഷ്ടഃ
(തസ്ഥാദപ്സു പ്രവിഷ്ട താൽസോമഃ) ആഹനാഃ	— ആഹന്തവ്യഃ, അഭിഷോതവ്യോ ഭവതി
(യാച അംശുരൂപാ സോമലതാ) പയഃ	— സാരഭൃതം
പിപ്യുഷീ അഭവൽ	— വർഷയന്തീ അഭവൽ
(തസ്യാസ്സോമലതായാഃ) അംശോഃ തൽ പീയൂഷം	— രസഭൃതം പയഃ
പ്രഥമം തൽ ഉക്ഥ്യം	— ഇന്ദ്രസ്യ പ്രശസ്യം ഹവിഃ (ഭവതി)

അർത്ഥം-വർഷകാലം സോമത്തിന്റെ അമ്മയാകുന്നു. ജലങ്ങളേവയിൽ സോമം വളരുന്നുവോ, ആ സോമം വീണ്ടും ജലങ്ങളിൽ വേഗത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു. അങ്ങിനെ ജലത്തിൽ പ്രവേശിച്ച സോമം ചതച്ചു സംസ്കരിക്കത്തക്കതായി തീരുന്നു. അംശു (അംശ) രൂപമായ സോമവള്ളി അതിന്റെ സത്തായ ചാറ് വർഷിക്കുന്നു. ആ സോമവള്ളിയുടെ അംശുവിന്റെ ചതച്ചെടുത്ത ചാറ് ഇന്ദ്രന് ഒന്നാമത്തെ പ്രശംസനീയമായ ഹവിസ്സായി ഭവിക്കുന്നു.

2 സധ്രീമായന്തിപരിബിഭ്രതീഃപയോ

വിശ്വപ്സ്ന്യായപ്രഭരന്തഭോജനം

സമാനോഅധ്വാപ്രവതാമനുഷ്യദേ

യസ്താകൃണോഃ പ്രഥമംസാസ്യുക്ഥ്യഃ

അന്വയം:-

സധ്രീ	— സധ്രീചീനാഃ
പയഃ പരി ബിഭ്രതീഃ	— ഉദകം പരിതഃ ബിഭ്രാണാഃ
ഈം ആ യന്തി	— ഏതാ നദ്യഃ സർവ്വതോഗച്ഛന്തി

(താനദ്യഃ) വിശ്വാ-
പ്സ്ന്യായ — വിശ്വാസാമപാം ആശ്രയ ഭൂതായ സമുദ്രായ
ഭോജനം പ്ര ഭരന്ത — പ്രകർഷേണസമ്പാദയന്തി
പ്ര-വതാം — പ്രവണവതാം നിമ്നഗാനാം പയസാം
അനു-സ്യദേ — അനുഷ്യന്ദനീയഃ
അധ്വാ സമാനഃ — മാർഗ്ഗഃ ഏകോഹി
(ഹേ ഇന്ദ്ര) യഃ താ — താനി സോമോൽപാദന നദീ പ്രവർത്തനാദീനി കർമ്മാണി
പ്രഥമം അകൃണോഃ — പൂർവ്വം അകരോഃ
സഃ — താദൃങ്മഹിമോപേതസ്ത്വം
ഉക്ഥ്യഃ അസി — പ്രശസ്യോഭവസി

അർത്ഥം—ഒപ്പം ഗമിക്കുന്നവയും മുററും ജലത്തെ ധരിക്കുന്നവയുമായ ഈ നദികൾ എമ്പാടുമൊഴുകുന്നു. ആ നദികൾ സർവ്വജലാശ്രയമായ സമുദ്രത്തിന്ന് തീററ സമ്പാദിക്കുന്നു. കീഴോട്ടൊഴുകുന്ന പുഴവെള്ളങ്ങളുടെ വഴി ഒന്നുതന്നെ. (സമുദ്രത്തിലെത്താനാണ് അവയോരോന്നും കുതിക്കുന്നത്) അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഏതുവനാണോ സോമമുണ്ടാക്കൽ, നദികളെ ഒഴുക്കൽ മുതലായ കർമ്മങ്ങൾ ആദ്യമേ ചെയ്തത് ആ മഹാനുഭാവനായ അവിടുന്ന് സ്തുത്യനായി ഭവിക്കുന്നു.

3 അന്വേകോവദതിയദ്ദദാതിത
ദ്രൂപാമിനന്തദപാഏകഈയതേ
വിശ്വാ ഏകസ്യവിനുദസ്തിതിക്ഷതേ
യസ്താകൃണോഃ പ്രഥമംസാസ്യുക്ഥ്യഃ

അന്വയം—
(യജമാനഃ) യൽ ദദാതി — യൽഹവിഃ ദേവേഭ്യോ ദദാതി
തൽ ഏകഃ അനു വദതി — ഹോതാ അനു വദതി
ഏകഃ രൂപാ — അധ്വര്യുഃ പശ്വാദീനാം രൂപാണി

മിനൻ	— ഹിംസൻ
തൽ—അപാഃ	— തദ്വിശസനാഖ്യം അപഃ കർമ്മ യസ്യതാദൃശസ്സൻ
ഈയതേ	— ദേവയജനേ സർവ്വത്രഗച്ഛതി
ഏകസ്യ	— അധ്വര്യോഃ
വിശ്വാഃ വി—നദഃ	— സർവ്വാണി തൽകർത്തൃകാണി വിക്ഷേപണ രൂപാണി കർമ്മവൈഗുണ്യാനി
തിതിക്ഷതേ	— ബ്രഹ്മാ സഹതേ
താ യഃ അകൃണോഃ	— താനികർമ്മാണിയസ്ത്വം അകാരയഃ
സഃ (ത്വം) പ്രഥമം	
ഉക്ഥ്യഃ അസി	— അഗ്രതഃ പ്രശസ്യഃ ഭവസി

അർത്ഥം—യജമാനൻ ദേവന്മാക്ക് യാതൊരു ഹവിസ്സ നല്ക്കുന്നുവോ, ഒരാറം, ഹോതാവ് അതു് വിളിച്ചുപറയുന്നു (ദേവന്മാർ കേൾക്കാൻവേണ്ടി) മറ്റൊരാറം, അധ്വര്യു, പശുമുതലായവയുടെ ശരീരം മുറിച്ച് അതിനെ കൊല്ലുന്ന കർമ്മത്തോടുകൂടിയവനായി യാഗശാലയിലെങ്ങും നടക്കുന്നു ആ പശുഹവിസ്സ് അധ്വര്യു അങ്ങിങ്ങ് തൂത്തുകളയുന്ന വിധത്തിൽവരുന്ന കർമ്മലോപങ്ങളെ ബ്രഹ്മൻ പൊറുക്കുന്നു ഇപ്രകാരമുള്ള കർമ്മങ്ങൾ യാതൊരവിടുന്നാണോ ചെയ്യിച്ചതു് ആ അവിടുന്ന് ഏവക്കും മുമ്പേ സ്തുത്യനായി ഭവിക്കുന്നു.

4 പ്രജാഭ്യഃപുഷ്ടിം വിഭജന്ത ആസതേ

രയിമിവപൃഷ്ഠംപ്രഭവന്തമായതേ

അസിന്വന്ദംഷ്ട്രൈഃപിതുരത്തിഭോജനം

യസ്താകൃണോഃപ്രഥമംസ്യാസ്യുക്ഥ്യഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര.) പുഷ്ടിം (സ്വകീയാഭ്യഃ)	— ത്വയാദത്തം പോഷകം ധനം
പ്ര—ജാഭ്യഃ	— പുത്രപൌത്രേഭ്യഃ

ആ–യതേ — ഗൃഹം പ്രത്യാഗച്ഛതേ അതിഥയേ
പൃഷ്ഠം, പ്ര–ഭവന്തം — ധാരകം, ബഹുഭരണസമർത്ഥം
രയിം–ഇവ — ധനം യഥാവിഭജ്യപ്രയച്ഛതി തദ്വത്
വി–ഭജന്തഃ — അസ്യൈ താവത്, അസ്യൈ താവത് ഇതി വിഭാഗം കുർവന്തഃ ഗൃഹമേധിനഃ
ആസതേ — സ്വസ്വഗൃഹേഷു നിവസന്തി
അസിന്വൻ — സേതുബന്ധനാദികം കർമ്മ കുർവൻ ലോകഃ
പിതുഃ — പാലയിതുഃ ദിവസ്സകാശാദാഗതം
ഭോജനം — തത്കാര്യാ ഓഷധീഃ
ദംഷ്ട്രൈഃ അത്തി — ദന്തൈഃ ക്ഷപയതി
യഃ (ത്വം) താ അകൃണോഃ — താനി അകാരയഃ
സഃ (ത്വം) പ്രഥമം
ഉക്ഥ്യഃ അസി — പ്രശസ്യോ ഭവതി

അർത്ഥം–അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്നരുളിയ സമൃദ്ധമായ ധനം സ്വന്തം പുത്രപൌത്രന്മാർക്ക്, ഗൃഹത്തിൽ വന്നുചേരുന്ന അതിഥികൾക്കെന്നപോലെ ഇന്നാൾക്കിത്ര, ഇന്നാൾക്കിത്രയെന്ന് തിട്ടപ്പെടുത്തി വിഭജിച്ചുകൊണ്ട് ഗൃഹസ്ഥന്മാർ അവരവരുടെ ഗൃഹങ്ങളിൽ നിവസിക്കുന്നു. ചിറകെട്ടുക മുതലായ പ്രവൃത്തികൾ ചെയ്ത് ലോകം അച്ഛനായ ദ്യോവിൽ നിന്നുവരുന്ന ഭോജനത്തെ (ഭോജനഹേതു ജലം, ആ ജലത്തിൽ നിന്നുളവാകുന്ന സസ്യാദികളെ) പല്ലുകളാൽ കടിച്ചുതിന്നുന്നു യാതൊരവിടുന്ന് ആ കർമ്മങ്ങളെ ചെയ്യിച്ചുവോ ആ അവിടുന്ന് സ്തുത്യനാകുന്നു.

5 അധാകൃണോഃപൃഥിവീംസംദൃശേദിവേ
യോധൌതീനാമഹിഹന്നാരിണക്പഥഃ
തംത്വാസ്തോമേഭിരുദഭിർന്വാജിനം
ദേവംദേവാഅജനന്സാസ്യുക്ഥ്യഃ വ 10

അന്വയം:-

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) അധ	— അപിച ത്വം
ദിവേ	— ദ്യോതമാനായ സൂര്യായ
പൃഥിവീം	— ചലിതാം സതീം ദൃഢീകൃത്യ
സം–ദൃശേ അകൃണോഃ	— സന്ദശ്നീയാമകരോഃ
യഃ ധൌതീനാം	— ചലന്തീനാം നദീനാം
പഥഃ അരിണക്	— മാഗ്ഗാൻ വ്യചേതയഃ, ഗന്തും യോഗ്യാനകരോഃ
ഹേ അഹി–ഹൻ,	— വൃത്രഹന്തഃ,
ദേവാഃ തം ദേവം ത്വാ	— സ്തോതാരഃ ദേവം ത്വാം
ഉദ–ഭിഃ ന വാജിനം	— യഥാവാജിനം, അശ്വം ഉദഭിഃ, ഉദകൈവ്വൎദ്ധയന്തി തദ്വൽ
സ്തോമേഭിഃ അജനൻ	— സ്തോത്രൈഃ അവദ്ധയൻ
സഃ (ത്വം) ഉക്ഥ്യഃ	
അസി	— പ്രശസ്യോഭവസി

അത്ഥം-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, പിന്നെ അവിടുന്ന് പ്രകാശമാനനായ സൂര്യനുവേണ്ടി ഇളകികൊണ്ടിരുന്ന ഭൂമിയെ ഉറപ്പിച്ച് കാണത്തക്കവെളാക്കി. യാതൊരവിടുന്ന് ചലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന നദികളുടെ മാഗ്ഗങ്ങളെ ഗമനയോഗ്യങ്ങളാക്കിയോ, അല്ലയോ വൃത്രഹന്താവേ, ആ ദേവനായ അവിടുത്തെ, വെള്ളത്തിൽ കഴുകിയും വെള്ളം കുടിപ്പിച്ചും കുതിരയെ വളത്തുന്നതുപോലെ, സ്തോതാക്കൾ സ്തോത്രങ്ങളാൽ വർദ്ധിപ്പിച്ചു. ആ അവിടുന്ന് സ്തുത്യനായി ഭവിയ്ക്കുന്നു.

6 യോഭോജനംചദയസേചവദ്ധന
മാർദ്രാദാശുഷ്ഷംമധുമദ്ദുദോഹിഥ
സശേവധിംനിദധിഷേവിവസ്വതി
വിശ്വസൈ്യകഈശിഷേസാസ്യുക്ഥ്യഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര) യഃ (ത്വം)

ഭോജനം ച	— അന്നാദിച
ദയസേ	— യജമാനേഭ്യഃ പ്രയച്ഛസി
(കിംച) വദ്ധനം ച	— വൃദ്ധികരം ധനം ച ദയസേ
(തഥാ) ആർദ്രാൽ	— കാണ്ഡാൽ കാഷ്ഠാൽ
ശുഷ്കം	— അനാർദ്രംവ്രീഹ്യാദികം
മധു-മൽ	— മധുരരസോപേതം
ആ ദുദോഹിഥ	— സമന്താൽ ദുഗ്ധവാനസി
സഃ (താദൃശസ്ത്വം)	
വിവസ്വതി	— തേപരിചരണം കുർവ്വാണേ യജമാനേ
ശേവ-ധിം	— ധനസദനം
നി ദധിഷേ	— നിദധാസി
വിശ്വസ്യ ഏകഃ	— സർവ്വസ്യജഗതഃ അദ്വിതീയ ഏവസൻ ത്വം
ഈശിഷേ	— സ്വാമീഭവസി
സഃ (ത്വം) ഉക്'ഥ്യഃ	
അസി	— പ്രശസ്യോഭവസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, യാതൊരവിടുന്നു് യജമാനന്മാക്ക അന്നാദിയെയും സമൃദ്ധികരമായ ധനത്തെയും കൊടുക്കുന്നുവോ, പിന്നെ നനവേററ കൊമ്പിൽനിന്നു് (നെൽകതിരു് മുതലായവയിൽ നിന്നു്) ഉണക്കം ചെന്ന നെല്ലു മുതലായവയെ കറന്നു കൊടുക്കുന്നുവോ, ആ അവിടുന്നു് അവിടുത്തെ സേവിക്കുന്ന യജമാനങ്കൽ ധനത്തിൻെറ കൂമ്പാരം കൂട്ടിവെക്കുന്നു. എല്ലാ ജഗത്തിന്നും ഏകനായ സ്വാമിയായിത്തന്നെ അവിടുന്നു് ഈശ്വരനാകുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്നു് സ്തുത്യനായിഭവിക്കുന്നു.

7 യഃ പുഷ്പിണീശ്ച പ്രസ്വശ്ച ധർമ്മണാ

ധിദാനേവ്യ്ക വനീരധാരയഃ

യശ്ചാസമാ അജനോ ദിദ്യുതോ ദിവ

ഉരുരൂർവ്വാം അഭിതസ്സാസ്യുക്ഥ്യഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര) യഃ (ത്വം)

പുഷ്പിണീഃ ച	— പുഷ്പവതീശ്ച
പ്ര—സ്വഃ ച	— പ്രസൂതാശ്ച
അവനീഃ ദാനേ അധി	— അവിത്രീരോഷധീഃ അസ്മിൻ ക്ഷേത്രേ
ധമ്മണാ വി അധാരയഃ	— സകലലക്ഷണേന കമ്മണാവ്യധാഃ
യഃ ച (ത്വം) ദിവഃ	— ദ്യോതമാനസ്യ സൂര്യസ്യ
അസമാഃ ദിദ്യുതഃ അജനഃ	— വിഷമാഃ നാനാപ്രകാരാ ദീപ്തീഃ അജനയഃ
(യശ്ച) ഉരുഃ	— മഹാൻ (ത്വം)
അഭിതഃ ഊവ്വാൻ	— സവ്വതോ മഹതഃ പ്രാണിനികായാൻ (അജനയഃ)
സഃ (ത്വം) ഉക്ഥ്യഃ അസി	— പ്രശസ്യോഭവസി

അത്ഥം-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, യാതൊരവിടന്നു് ഈ ഭൂമിയെ പുഷ്പവതികളും പ്രസൂതകളുമായി (പൂത്തവയും കാച്ചവയുമായി) സകലവിധധമ്മങ്ങളോടുകൂടിയവളാക്കിയോ, യാതൊരവിടന്നു് സൂര്യന്നു് നാനാവിധങ്ങളായ പ്രകാശങ്ങളുള്ളവാക്കിയോ, മഹാനായ യാതൊരവിടന്നു് മാഹാത്മ്യമിയന്ന പ്രാണിസമൂഹങ്ങളെ എമ്പാടും ജനിപ്പിച്ചുവോ, ആ അവിടന്നു് സ്തുത്യനായി ഭവിക്കുന്നു.

8 യോനാമ്മരംസഹവസുംനിഹന്തവേ
പൃക്ഷായചദാസവേശായചാവഹഃ
ഊജ്ജയന്ത്യാഅപരിവിഷ്ടമാസ്യ
മുതൈവാദ്യപുരുകൃൽസാസ്യുക്ഥ്യഃ

അന്വയം:—

ഉത ഹേ പുരു—കൃൽ,	— പുരൂണാം കമ്മണാം കത്തഃ ഇന്ദ്ര,
യഃ (ത്വം) നാമ്മരം	— നമ്മരപുത്രം കഞ്ചിദസുരം

സഹ–വസും ച — കഞ്ചിദപരമസുരം ച
പൃക്ഷായ
ദാസ–വേശായ ച — അസ്മാകമന്നലാഭായ, ദസ്യു നാശായ ച
നി–ഹന്തവേ — നിഹന്തും
ഊർജ്ജയന്ത്യാഃ — ബലവത്യാ വജ്രധാരായാഃ
അപരി–വിഷ്ടം — മലാദിഭിരവ്യാപ്തം
ആസ്യം അദ്യ
ഏവ അവഹഃ — തമസുരം പ്രാപയഃ
സഃ (ത്വം) ഉക്ഥ്യഃ അസി — പ്രശംസ്യോഭവസി

അർത്ഥം—കൂടാതെ, ബഹുകർമ്മകർത്താവായ ഇന്ദ്ര, യാതൊര വിടുന്ന് നമ്രപുത്രനായ അസുരനെയും സഹവസു എന്ന അസുരനെയും, ഞങ്ങൾക്ക് പുഷ്ടിയ്ക്കായിക്കൊണ്ടും, ദ്രോഹികളെ നശിപ്പിയ്ക്കാനായിക്കൊണ്ടും, കൊല്ലാനായി ബലവത്തായ വജ്രായുധത്തിന്റെ വായ്ത്തലയുടെ ചളിപററാത്ത മുഖത്തെ ത്തിച്ചുവോ, ആ അവിടുന്ന് സ്തുത്യനായി ഭവിയ്ക്കുന്നു

9 ശതംവായസ്യദശസാകമാദ്യ
ഏകസ്യശ്രുഷ്ടൗയദ്ധചോദമാവിഥ
അരജ്ജൗദസ്യൂന്ത്സമുനബ്ദഭീതയേ
സുപ്രാവ്യോഅഭവസ്സാസ്യുക്ഥ്യഃ

അന്വയം:—
(ഹേ ഇന്ദ്ര) ഏകസ്യ — ഏകാകിനഃ
യസ്യ (തേ) ശ്രുഷ്ടൗ — സുഖനിമിത്തേ, തദർത്ഥം
ശതം വാ ദശ സാകം — ദശശതാനിഹരയഃ വാഹനാർത്ഥം വേന്തി
(അപിയശ്ച) ആ അദ്യഃ — സർവ്വേഷാം സർവ്വതഃ ഉപജീവ്യഃ
യത് ഹ ചോദം ആവിഥ — യശ്ചത്വം സ്തോത്രാണാം പ്രേരകം യജമാനം രക്ഷിതവാനസി
(കിം ചയസ്ത്വം) അരജ്ജൗ — രജ്ജുരഹിതേബന്ധനാഗാരേ

ദഭീതയേ	— ദഭീതിഃ കശ്ചിദൃഷിഃ, തദർത്ഥം
ദസ്യൻ സം ഉനപ്	— ഉപക്ഷയിതൄൻഹിംസിത വാനസി
(കിംച) സുപ്ര–അവ്യഃ അഭവഃ	— സുഖേനസവൈർുപസപ്പണീയഃ ആസീഃ
സഃ (ത്വം) ഉക്ഥ്യഃ അസി	— പ്രശസ്യോഭവസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, യാതൊരവിടുത്തെ സുഖത്തിന്നായി (സുഖസഞ്ചാരത്തിന്നും യുദ്ധത്തിന്നുമായി) ആയിരം ഹരികൾ (കുതിരകൾ) ഒപ്പമുണ്ടോ, പിന്നെ യാതൊരവിടുന്ന് എല്ലാവക്കമെല്ലാതരത്തിലും ആശ്രയഭൂതനാണോ, യാതൊരവിടുന്ന് സ്തോത്രങ്ങൾ ചൊല്ലുിക്കുന്ന യജമാനനെ രക്ഷിക്കുന്നുവോ, കൂടാതെ യാതൊരവിടുന്ന് കയറില്ലാത്ത ബന്ധനാഗാരത്തിൽ (പെട്ട) ദഭീതി എന്ന ഋഷിക്കുവേണ്ടി ദ്രോഹികളെ കൊന്നുവോ, പിന്നെ എല്ലാവക്കും എളുപ്പത്തിൽ അഭിഗമ്യനായി തീന്നുവോ, ആ അവിടുന്ന് സ്തുത്യനായി ഭവിക്കുന്നു.

10 വിശ്വേദനുരോധനാ അസ്യപൌംസ്യം
ദദുരസ്മൈദധിരേകൃത്നവേധനം
ഷളസ്തഭ്നാവിഷ്ടിരഃ പഞ്ചസംദൃശഃ
പരിപരോഅഭവത്സാസ്യുക്ഥ്യഃ വ 11

അന്വയം:—

വിശ്വാ ഇൽ രോധനാഃ	— സർവ്വാഃഭുവനദ്യഃ
അസ്യ പൌംസ്യം അനു	— തസ്യവീര്യമനുവർത്തന്തേ
അസ്മൈ ദദുഃ	— ഹവിർല്ലക്ഷണമന്നം യജമാനാഃ പ്രയച്ഛന്തി
(കിംച) കൃത്നവേ	— കർമ്മണാം കർത്രേ ഇന്ദ്രായ
ധനം ദധിരേ	— സർവ്വേജനാ ധാരയന്തി

വി-സ്തിരഃ ഷട് — വിസ്തീർണ്ണഃ, ഷട്സംഖ്യാകാഃ ഉർവ്വീഃ (ദ്യൗശ്ച പൃഥിവീ ചാഹശ്ച രാത്രിശ്ചാപശ്ചൌഷധയഃ) താഃ
അസ്പൃഥനാഃ — നിയമിതവാനസി
പഞ്ച സം-ദൃശഃ — സമ്യക്പശ്യതീതി സംദൃശഃ ജനാഃ പഞ്ചജനാൻ
പരി പരഃ അഭവഃ — സർവ്വതഃ പാരയിതാ, പാലയിതാ ആസീഃ
സഃ (ത്വം) ഉക്ഥ്യഃ അസി— പ്രശസ്യോഭവസി

അർത്ഥം—എല്ലാ നദികളുംതന്നെ അവിടുത്തെ പൌരുഷത്തെ (വീര്യത്തെ) അനുവർത്തിയ്ക്കുന്നു. യജമാനന്മാർ അവിടേയ്ക്കാണ് ഹവിരന്നം നല്കുന്നത്. പിന്നെ, കർമ്മകർത്താവായ ഇന്ദ്രനുവേണ്ടിയാണ് എല്ലാ ജനങ്ങളും ധനം കയ്യിൽ വെയ്ക്കുന്നത്. (ധനത്തിന്റെ ആവശ്യം ഇന്ദ്രസേവാപരങ്ങളായ കർമ്മങ്ങളാണ്.) വിസ്തീർണ്ണനായി (എല്ലാ ദിക്കിലും കയ്യെത്തുന്നവനായി) ദ്യോവ്, ഭൂമി, പകൽ, രാത്രി, ജലം, ഓഷധികൾ എന്നീ ആറ് ഉർവ്വികളെ അവരവരുടെ പ്രവൃത്തി വീഴ്ചവരാതെ ചെയ്യിച്ചുകൊണ്ടു നടത്തുന്നു. പഞ്ചജനങ്ങളെ എമ്പാടും പാലിയ്ക്കുന്നവനായും അവിടുന്ന് ഭവിച്ചു. ആ അവിടുന്ന് സ്തുത്യനാകുന്നു.

11 സുപ്രവാചനം തവവീരവീര്യം
യദേകേനക്രതുനാവിന്ദസേവസു
ജാതൂഷ്ഠിരസ്യപ്രവയസ്സഹസാതോ
യാചകർത്ഥസേന്ദ്രവിശ്വാസ്യുക്ഥ്യഃ

അന്വയം:—
ഹേ വീര ഇന്ദ്ര,
തവ വീര്യം — ബലവന്നിന്ദ്ര, തവസാമർത്ഥ്യം
സു-പ്രവാചനം — സമ്യൈർത്ഥ്യത്ഥം ശ്ലാഘനീയം
(കിംതൽ?) യൽ
ഏകേന ക്രതുനാ — കർമ്മണാ

വസ്വ വിന്ദസേ — ശത്രൂണാം ധനം ലഭസേ
സഹസ്വതഃ
ജാത്രു–സ്ഥിരസ്യ — ഏതന്നാമകഃ കശ്ചിൽ, തസ്യ
വയഃ പ്ര — അന്നം പ്രകർഷേണ അദഃ
യാ വിശ്വാ ചകർത്ഥ — യാനീമാന്യന്യാനി സർവ്വാണി
കർമ്മാണി കൃതവാനസി
സഃ (ത്വം) ഉക്ഥ്യഃ അസി— പ്രശസ്യോ ഭവസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബലവൻ, ഇന്ദ്ര, അവിടത്തെ വീര്യം ഏവരാലും ഏററവും ശ്ലാഘനീയമാകുന്ന ഒരൊററ കർമ്മത്താൽ അവിടുന്ന് ശത്രുക്കളുടെ ധനത്തെ നേടുന്നു. ജാത്രുഷ്ഠിരനെന്ന ആളുടെ അന്നം അപ്രകാരമെടുത്ത് വേണ്ടുവോളം കൊടുത്തു. ഇപ്രകാരം മററു വളരെ കർമ്മങ്ങളും അവിടുന്ന് ചെയ്തുവല്ലൊ. ആ അവിടുന്ന് സ്തുത്യനായി ഭവിക്കുന്നു.

12 അരമയസ്സരപസസ്തരായകം
തുർവ്വീതയേചവയ്യായചസ്രുതിം
നീചാസന്തമുദനയഃപരാവൃജം
പ്രാന്ധംശ്രോണംശ്രവയന്ത്സാസ്യുക്ഥ്യഃ

അന്വയം:–

(ഹേ ഇന്ദ്ര,)
സര–അപസഃ — സരണം അപഃകർമ്മ, യാസാം താഃ
(താഃ അപഃ) കം തരായ — സുഖേന തരണായ
അരമയഃ — അക്രീഡയഃ
ശ്രവയൻ — ആത്മാനം കീർത്തിമന്തം കുർവ്വൻ
തുർവ്വീതയേ ച
വയ്യായ ച — ഏതാഭ്യാം നാമഭ്യാം ഋഷിഭ്യാം
സ്രുതിം — സരണം പ്രത്യഗമയഃ

(തൌഹി ജലപൂർണ്ണാം മഹാനദീം ദൃഷ്ട്വാ തരിതുമസമർത്ഥാവാസ്താം; ത്വയാതാരിതൌ)

പരാ–വൃജം — പരിതഃ പാപാനിവൃണക്തി
ജഹാതീതി പരാവൃക്
കശ്ചിദൃഷിഃ
അപ്സുമഗ്നം തം
നീചാ സന്തം — നീചം സന്തം
ഉത് അനയഃ — ആപദ്ഭ്യഃ ഊർധ്വംനീതവാനസി
(കിംച) അന്ധം (സന്തം)
ശ്രോണം പ്ര — ചക്ഷുർദ്ദാനാത് അപങ്ഗുകരണാച്ച ഉദനയഃ, ഊർധ്വം പ്രാപിതഃ
സഃ (ത്വം) ഉക്ഥ്യഃ അസി — പ്രശസ്യോഭവസി

അർത്ഥം–അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഒഴുകുന്ന നദികളെ സുഖമായി കടക്കാവുന്നവിധം അവിടുന്ന് ഇണക്കി. പിന്നെ, സ്വയം കീർത്തിമാനാക്കിച്ചെയ്തുകൊണ്ട് തുർവ്വീതി, വയ്യൻ എന്നിവർക്ക് ആ നദികൾ കടക്കുമാറാക്കി. അവർ വെള്ളം നിറഞ്ഞ പെരുംപുഴയെക്കൊണ്ട് കടക്കാൻ കഴിവില്ലാത്തവരാകവേ, അവിടുന്നാണ് കടത്തിയതു്. പാപം നാലുപുറവും ഛിച്ചുടഞ്ഞുന്ന പരാവൃക്കെന്ന ഋഷിയെ നീചനായിട്ടും വെള്ളത്തിൽ മുങ്ങിത്താണുപോയതിൽനിന്ന്, പൊക്കി രക്ഷിച്ചു. ഒരു അന്ധനെയും മുടന്തനെയും കണ്ണുകൊടുത്തും, മുടന്തനല്ലാതാക്കിയും ഉദ്ധരിച്ചു. ആ അവിടുന്ന് സ്തുത്യനാകുന്നു.

13 അസ്മഭ്യം തദ്വസോ ദാനായ രാധഃ
സമർത്ഥയസ്വ ബഹു തേ വസവ്യം
ഇന്ദ്ര യച്ചിത്രം ശ്രവസ്യാ അനു ദ്യൂൻ
ബൃഹദ്വദേമ വിദഥേ സുവീരാഃ

വ 12

അന്വയം:—

വസോ, ഇന്ദ്ര,	— സർവ്വസ്യ വാസകേന്ദ്ര
അസ്മഭ്യം തൽ രാധഃ	— സ്തോതൃഭ്യഃ തൽധനം
ദാനായ	— ഭോഗായ ച (ഉപലക്ഷണമേതൽ)
സം അർത്ഥയസ്വ	— ദേഹി
ചിത്രം യൽ അനു ദ്യൂൻ	
ശ്രവസ്യാഃ	— ചായനീയം യൽ ധനം അന്വഹംഭോഗ്യമിച്ഛേഃ
തേ ബഹു വസവ്യം	— തവതൽ പ്രഭൂതംവസു, ധനമസ്തി ഖലു
സു—വീരാഃ	— കല്യാണപുത്രപൌത്രാസ്സന്തഃ
വിദഥേ ബൃഹൽ വദേമ	— അസ്മിൻ യജ്ഞേ പ്രഭൂതം ശസ്ത്രാദികം വാക്യം ഉച്ചാരയേമ

അർത്ഥം—എല്ലാവരെയും അതാതിടത്തു് വസിപ്പിയ്ക്കുന്ന ഇന്ദ്ര, സ്തോതാക്കളായ ഞങ്ങൾക്കു് ദാനംചെയ്യലടക്കം അനുഭവിപ്പാനായി ആ (സർവ്വോൽകൃഷ്ടമായ) ധനം തന്നരുളിയാലും. ശ്രേഷ്ഠമായ യാതൊരു ധനം അവിടുന്നു് ദിവസംതോറും അനുഭവിയ്ക്കാനിച്ഛിയ്ക്കുന്നുവോ ആ കാമ്യമായ ധനം അവിടുത്തെ പക്കലുണ്ടല്ലൊ. ഞങ്ങൾ സൽപുത്രപൌത്രന്മാരോടുകൂടി ഈ യജ്ഞത്തിൽ ധാരാളം സ്തുതികൾ ചൊല്ലുമാറാകട്ടെ.

വർഗ്ഗം—13—14—

1 അധ്വര്യവോഭരതേന്ദ്രായസോമ
മാമത്രേഭിസ്സിഞ്ചതാമദ്യമന്ധഃ
കാമീഹിവീരസ്സദമസ്യപീതിം
ജുഹോതവൃഷ്ണേതദിദേഷവഷ്ടി

അന്വയം:—

(ഗൃത്സമദോബ്രൂതേ)

ഹേ അധ്വര്യവഃ,	— അധ്വരം യജമാനായേച്ഛന്തഃ, അധ്വരസ്യനേതാരഃ,

ഇന്ദ്രായ സോമം ഭരത — ഹവിർധാനാദുത്തരവേദിം
പ്രതിഹരത
(ഋത്വാ) അമത്രേഭിഃ — അമത്രാണി ചമസാഃ, തൈഃ
മദ്യം അന്ധഃ — മദകരം സോമലക്ഷണമന്നം
ആ സിഞ്ചത — അഗ്നൗ പ്രക്ഷിപത
വീരഃ അസ്യ (സോമസ്യ)
പീതിം — ഇന്ദ്രഃ സോമപാനം പ്രതി
സദാ കാമീ ഹി — സദൈവ കാമയമാനഃ ഖലു
(തസ്മാത്) വൃഷ്ണേ
ജുഹോത — വർഷിത്രേ ഇന്ദ്രായ ജുഹുത
ഏഷഃ തത് ഇത് വഷ്ടി — തദേവ സോമദ്രവ്യം കാമയതേ

അർഥം—(ഗൃത്സമദൻ പറയുന്ന) യജമാനന് അധ്വരമിച്ഛിക്കുന്നവരും, അധ്വരത്തിന്റെ നേതാക്കളുമായ അധ്വര്യുക്കളേ, ഇന്ദ്രനുവേണ്ടി സോമം ഹവിർധാനത്തിൽ നിന്ന് ഉത്തരവേദിയിലേയ്ക്കെടുക്കുക എടുത്തിട്ട്, ചമസങ്ങളെക്കൊണ്ട് ഹർഷകരമായ സോമം അഗ്നിയിൽ പ്രക്ഷേപിക്കുക. വീര്യവാനായ ഇന്ദ്രൻ ഈ സോമത്തിന്റെ പാനത്തിന് എപ്പോഴുംതന്നെ കാമിക്കുന്നവനാകുന്നു അതുകൊണ്ട് കാമവർഷിതാവായ ഇന്ദ്രനുവേണ്ടി ഹോമിക്കുക. അവിടുന്ന് ആ സോമദ്രവ്യം തന്നെയാണിഷ്ടപ്പെടുന്നത്.

2 അധ്വര്യവോയോഅപോവവ്രിവാംസം
വൃത്രംജഘാനാശന്യേവവൃക്ഷം
തസ്മാഏതംഭരതതദ്വശായ
ഏഷഇന്ദ്രോഅർഹതിപീതിമസ്യ

അന്വയം:—

ഹേ അധ്വര്യവഃ യഃ അപഃ — യഃ ഇന്ദ്രഃ ഉദകാനി
വവ്രി-വാംസം വൃത്രം — ആകാശമാവൃത്യസ്ഥിതം മേഘം
വജ്രേണ
വൃക്ഷം അശന്യാ-ഇവ
ജഘാന — യഥാശന്യാ, വൈദ്യുതാഗ്നിനാ,
വൃക്ഷം ഹന്തി തദ്വത് ഹതവാൻ

തസ്മൈ തൽ–വശായ — സോമകാമായേന്ദ്രായ
ഏതം ഭരത — സോമമുത്തരവേദിം പ്രതിഹരത
ഏഷഃ ഇന്ദ്രഃ അസ്യ
പീതിം അർഹതി — സോമപാനമർഹതി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അധ്വര്യക്കളേ, ആകാശത്തിൽ മൂടിത്തടഞ്ഞുവെച്ച മേഘത്തെ യാതൊരിന്ദ്രൻ വജ്രത്താൽ, ഇടിമിന്നലാൽ, വൈദ്യുതാഗ്നിയാൽ മരം കത്തിദഹിക്കുന്നപോലെ ഹനിച്ചുവോ, സോമകാമനായ അവിടുത്തേക്കുവേണ്ടി ഈ സോമം ഉത്തരവേദിയിലേക്കെടുക്കുക. ഈ ഇന്ദ്രൻ സോമപാനത്തിന്ന് യോഗ്യനാകുന്നു.

3 അധ്വര്യവോയോദൃഭീകംജഘാന

യോഗാഉദാജദപഹിവലംവഃ

തസ്മാഏതമന്തരിക്ഷേനവാത

മിന്ദ്രംസോമൈരോർണ്ണുതജൂന്നവസ്ത്രൈഃ

അന്വയം:—

ഹേ അധ്വര്യവഃ യഃ — ഇന്ദ്രഃ
ദൃഭീകം ജഘാന — തന്നാമകമസുരം ഹതവാൻ
യഃ ഗാഃ ഉൽ–ആജൽ — വലാസുരേണ നിരുദ്ധാഃ ഗാഃ നിരഗമയൽ
(യശ്ചതമേവ) വലം
അപ വഃ ഹി — അപാവൃണോഃ, ഹിംസിതവാൻ ഖലു
തസ്മൈ ഏതം — ഇന്ദ്രായ സോമം
അന്തരിക്ഷേ വാതം ന — വാതമിവധാരാഭിഃ വ്യാപ്തം കുരുത
സോമൈഃ ഇന്ദ്രം ജൂഃ ന
വസ്ത്രൈഃ — ജീർണ്ണഃ യഥാ വസ്ത്രൈഃ അങ്ഗമാച്ഛാദയതി തദ്വൽ
ആ ഊർണ്ണുത — ആച്ഛാദയത

അർത്ഥം—അല്ലയോ അദ്ധ്വര്യക്കളേ, യാതൊരിന്ദ്രൻ ദൃഭീക നെന്ന അസുരനെ കൊന്നുവോ, യാവൻ വലാസുരനാൽ തട ഞ്ഞുവെയ്ക്കപ്പെട്ട പശുക്കളെ പുറത്തുകൊണ്ടുവരുകയും ആ വല നെ വധിയ്ക്കുകയും ചെയ്തുവോ, ആ ഇന്ദ്രന്നായി ഈ സോമം അന്തരിക്ഷത്തിൽ നിറഞ്ഞ വായുവിനെപ്പോലെ എങ്ങും വ്യാ പിപ്പിയ്ക്കുക കിഴവൻ വസ്ത്രങ്ങളാൽ അംഗങ്ങൾ മൂടുന്ന പോലെ സോമങ്ങളാൽ ഇന്ദ്രനെ മൂടുക.

4 അദ്ധ്വര്യവോയഉരണംജഘാന
നവചഖ്വാംസംനവതിംചബാഹൂൻ
യോഅർബ്ബുദമവനീചാബബാധേ
തമിന്ദ്രം സോമസ്യഭൃഥേഹിനോത

അന്വയം:—

ഹേ അദ്ധ്വര്യവഃ, യഃ	—	ഇന്ദ്രഃ
നവ ച നവതിം	—	ഏകോനശതം
ബാഹൂൻ ചഖ്വാംസം	—	സർവ്വസ്യ ദർശയന്തം
ഉരണം ജഘാന	—	ഏതന്നാമകമസുരം ഹതവാൻ
യഃ അർബ്ബുദം	—	ഏതന്നാമകമസുരം ച
നീചാ അവ ബബാധേ	—	അധോമുഖം കൃത്വാഹതവാൻ
തം ഇന്ദ്രം സോമസ്യ ഭൃഥേ	—	ഭരണേ, സമ്പാദനേസതി
ഹിനോത	—	സ്തോത്രൈഃ പ്രീണയത, വർദ്ധയത

അർത്ഥം—അല്ലയോ അദ്ധ്വര്യക്കളേ, യാതൊരിന്ദ്രൻ തൊ ണ്ണൂറെറാമ്പതു കൈകൾ എല്ലാവക്കും കാണിച്ച ഉരണനെന്ന അ സുരനെ കൊന്നുവോ, യാവൻ അർബ്ബുദനെന്ന അസുരനെ കീഴ് മുഖനാക്കികൊന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രനെ സോമമൊരുക്കി സ്തോ ത്രങ്ങളാൽ പ്രീണിപ്പിയ്ക്കുക, വർദ്ധിപ്പിക്കുക.

5 അദ്ധ്വര്യവോയസ്വശ്നംജഘാന
യശ്ശുഷ്ണമശുഷംയോവ്യംസം
യഃ പിപ്രുംനമുചിംയോരുധിക്രാം
തസ്മാഇന്ദ്രായാന്ധസോജുഹോത

അന്വയം:—

ഹേ അധ്വര്യവഃ, യഃ — ഇന്ദ്രഃ
അശ്നം സ ജഘാന — തന്നാമകമസുരം സുഷ്ഠുഹതവാൻ
അശുഷം ശുഷ്ണം — കേനാപ്യശോഷണീയം ശുഷ്ണ നാമകമസുരം
യഃ വി—അംസം — അംസഹീനം കൃത്വാ ജഘാനച
യഃ പിപ്രും — ഏതന്നാമകമസുരംച
യഃ നമുചിം — തന്നാമകമസുരം (ജഘാന)
യഃ രുധി–ക്രാം — തന്നാമകമസുരം (ജഘാന)
തസ്മൈ ഇന്ദ്രായ അന്ധസഃ — ഹവിർല്ലക്ഷണമന്നം (കർമ്മണിഷഷ്ഠി)
ജുഹോത — ജുഹുത

അർത്ഥം—അല്ലയോ അധ്വര്യക്കളേ, യാതൊരിന്ദ്രൻ അശ്നനെന്ന അസുരനെ മുറയ്ക്കുകൊന്നുവോ, ആരാലും ദുർബ്ബലനാക്കാൻ കഴിയാത്ത ശുഷ്ണനെ ചുമൽമുറിച്ച് കൊന്നുവോ, പിപ്രു, നമുചി, രുധിക്രാവ് എന്നീ അസുരന്മാരെക്കൊന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രന്ന് ഹവിസ്സ ഹോമിയ്ക്കുക.

6 അധ്വര്യവോയശ്ശതംശംബരസ്യ
പുരോബിഭേദാശ്മനേവപൂർവ്വീഃ
യോവച്ചിനശ്ശതമിന്ദ്രസ്സഹസ്ര
മപാവപദ്ഭരതാസോമമസ്മൈ വ 13

അന്വയം:—

ഹേ അധ്വര്യവഃ, യഃ — ഇന്ദ്രഃ
ശംബരസ്യ — മായാവിനോസുരസ്യ
പൂർവ്വീഃ ശതം പുരഃ — പുരാതനീഃ ശതസംഖ്യാകാഃ പുരീഃ
അശ്മനാ—ഇവ — അശ്മസദൃശേന വജ്രേണ
ബിഭേദ — ഭേദിതവാൻ
യഃ ഇന്ദ്രഃ വച്ചിനഃ — തന്നാമകസ്യാസുരസ്യ

ശതം സഹസ്രം — ഏതൽ സംഖ്യാകാൻ പുത്രാൻ
അപ-ആവപൽ — യുഗപദേവഭൂമ്യാം അപാതയൽ
അസ്മൈ സോമം ഭരത — ഇന്ദ്രായസോമം ഭരത

അർത്ഥം—അല്ലയോ അധ്വര്യക്കളേ, യാതൊരിന്ദ്രൻ ശംബരനെന്ന മായാവിയായ അസുരന്റെ പഴക്കംചെന്ന നൂറു നഗരങ്ങളെ കല്ലൊത്ത വജ്രത്താൽ പിളന്നുവോ വച്ചി എന്ന അസുരന്റെ നൂറായിരം പുത്രന്മാരെ ഒപ്പം ഭൂമിയിൽ വീഴ്ത്തിയോ, ആ ഇന്ദ്രന്നായി സോമം ഒരുക്കുക. (നൂറായിരം പുത്രന്മാർ ഒന്നുകിൽ മായാനിർമ്മിതരായിരിയ്ക്കും. അല്ലെങ്കിൽ അനുയായികളാവാം)

7 അധ്വര്യവോയശ്ശതമാസഹസ്രം
ഭൂമ്യാഉപസ്ഥേവപജ്ജഘന്വാൻ
കുത്സസ്യായോരതിഥിഗ്വസ്യവീരാ
ന്യാവൃണഗ്ഭരതാ സോമമസ്മൈ

അന്വയം:—

ഹേ അധ്വര്യവഃ,
ജഘന്വാൻ — പൂർവ്വംശത്രൂൻ ഹതവാൻ
യഃ ശതം സഹസ്രം — തൽസംഖ്യാകാനസുരാൻ
ഭൂമ്യാഃ ഉപ-സ്ഥേ — ഉൽസംഗേ
ആ അവപൽ — ഏകൈകേനപ്രകാരേണ അപാതയൽ
(കിംച) യഃ കുത്സസ്യ — ഏതന്നാമകസ്യരാജർഷേഃ
ആയോഃ — പൌരൂരവസ്യരാജർഷേഃ
അതിഥി-ഗ്വസ്യ — ദിവോദാസസ്യ-ഏതേഷാം ത്രയാണാം അഭിഗന്തൄൻ പ്രതിബന്ധിനഃ
വീരാൻ നി അവൃണക് — ശത്രൂൻ അവധീൽ
അസ്മൈ സോമം ഭരത — ഇന്ദ്രായസോമം സമ്പാദയത

അർത്ഥം—അല്പയോ അധ്വര്യക്കളേ, മുമ്പുശത്രുക്കളെ ഒടുക്കി യ ഏവൻ പതിനായിരം (എണ്ണമററ) അസുരന്മാരെ ഭൂമിയുടെ മടിയിൽ ഓരോ പ്രകാരത്തിൽ വീഴ്ത്തിയോ, കൂടാതെ രാജർ ഷികളായ കുത്സനും, പൂരുവംശജനായ ആയുവിനും, ദിവോ ദാസനും നേരെവന്ന എതിരാളികളായ ശുഷ്ണൻ മുതലായ വീര ന്മാരെ വധിച്ചുവോ, ആ ഇന്ദ്രന്നായി സോമമൊരുക്കക.

8 അധ്വര്യവോയന്നരഃ കാമയാധ്വേ

ശ്രുഷ്ടീവഹന്തോനശഥാതദിന്ദ്രേ

ഗഭസ്തിപൂതംഭരതശ്രുതായേ

ന്ദ്രായസോമംയജ്യവോജുഹോത

അന്വയം:—

ഹേ നരഃ, അധ്വര്യവഃ,	—	കർമ്മണാം നേതാരോധ്വര്യവഃ,
യൽ കാമയാധ്വേ	—	അഭിലഷിതമർത്ഥം കാമയധ്വേ
ശ്രുഷ്ടീ ഇന്ദ്രേ വഹന്തഃ	—	ക്ഷിപ്രമിന്ദ്രം സോമം പ്രാപയന്തോ യൂയം
തൽ നശഥ	—	അഭിലഷിതം ഫലം പ്രാപ്നുത
ശ്രുതായ ഇന്ദ്രായ	—	പ്രസിദ്ധായ ഇന്ദ്രായ
ഗഭസ്തി-പൂതം	—	ഹസ്താഭ്യാംമാർജ്ജന ദോഹനാദിഭിശ്ശോധിതം
സോമം ഭരത	—	ഉത്തരവേദിം പ്രതിഭരത
(അതഃ) ഹേ യജ്യവഃ,		
ജുഹോത	—	യാഗം കുർവ്വാണാഃ അധ്വര്യവഃ, ആഹൃതം സോമം ഇന്ദ്രായ ജുഹുത

അർത്ഥം—അല്പയോ കർമ്മനേതാക്കളായ അധര്യക്കളേ, നിങ്ങൾ യാതൊരഭീഷ്ടഫലം ഇച്ഛിയ്ക്കുന്നുവോ, ഇന്ദ്രങ്കൽ വേഗം സോമമെത്തിയ്ക്കുന്ന നിങ്ങൾ ആ അഭിമതഫലം പ്രാപി യ്ക്കുക. പ്രസിദ്ധനായ ഇന്ദ്രന്ന് കൈകളാൽ അമർത്തി പിഴി ഞ്ഞെടുത്ത ശുദ്ധമായ സോമം ഉത്തരവേദിയിലെത്തിയ്ക്കുക. പിന്നെ അല്പയോ യാഗകർത്താക്കളായ അധ്വര്യക്കളേ, ഒരു ക്കിയ സോമം ഇന്ദ്രന്നായി ഹോമിയ്ക്കുക.

9 അധ്വര്യവഃകർത്തനാശ്രുഷ്ടിമസ്മൈ
വനേനിപൂതംവനഉന്നയധ്വം
ജുഷാണോഹസ്ത്യമഭിവാവശേവ
ഇന്ദ്രായസോമംമദിരംജുഹോത.

അന്വയം:–

ഹേ അധ്വര്യവഃ, അസ്മൈ — ഇന്ദ്രായ
(സോമം) ശ്രുഷ്ടിം കർത്തന — സുഖകരം കുരുത
(കിംച) വനേ വനേ — സംഭജനീയേ ഉദകേ
നി–പൂതം — ആപ്യായനേന ശോധിതം സോമം
ഉൽ നയധ്വം — ഊർധ്വം നയത
ജുഷാണഃ — പ്രീയമാണസ്സ ഇന്ദ്രഃ
വഃ ഹസ്ത്യം — യുഷ്മാകം ഹസ്താഭ്യാമഭിഷുതം സോമം
അഭി വാവശേ — കാമയതേ
മദിരം സോമം ഇന്ദ്രായ
ജുഹോത — മദകരമിമം സോമമഗ്നൗ പ്രക്ഷിപത

അർത്ഥം—അല്ലയോ അധ്വര്യുക്കളേ, ഈ ഇന്ദ്രനായി സോമത്തെ സുഖകരമാക്കിച്ചെയ്യുക. കൂടാതെ, ഭജനീയമായ വെള്ളത്തിൽ ആപ്യായനം (മേൽതലോടൽ) കൊണ്ടു് ശുദ്ധീകരിച്ച സോമത്തെ ഉയർത്തിപ്പിടിയ്ക്കുക. സന്തോഷമാർന്ന ഇന്ദ്രൻ, നിങ്ങളുടെ കൈകളാൽ പിഴിച്ചസംസ്കരിയ്ക്കപ്പെട്ട സോമത്തെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു. ഹർഷകരമായ ആ സോമം ഇന്ദ്രനായി അഗ്നിയിൽ ഹോമിയ്ക്കുക.

10 അധ്വര്യവഃപയസോധര്യഥാഗോ
സ്സോമേഭിരീംപൃണതാഭോജമിന്ദ്രം
വേദാഹമസ്യനിഭൃതംമഏതദ്
ദിത്സന്തംഭൂയോയജതശ്ചികേത

അന്വയം:—

ഹേ അധ്വര്യവഃ, യഥാ
ഗോഃ ഊധഃ പയസാ — ക്ഷീരേണ പൃണ്ണം തദ്വൽ
ഈം ഭോജം — ഏതം ഫലസ്യദാതാരം രക്ഷിതാരം ച
ഇന്ദ്രം സോമേഭിഃ പൃണത — സോമൈഃ പൂരയത
മേ അസ്യ — മദീയസ്യ സോമസ്യ
നി—ഭൃതം — ഗൂഢം സുഖസാധന സ്വഭാവം
ഏതൽ അഹം (ഏവ)
വേദ — ജാനാമി
(ന പരസ്മൈ കഥിതം, തഥാപിയുഷ്മഭ്യം ബ്രവീമി)
ദിത്സന്തം — സോമം ദാതുമിച്ഛന്തം യജമാനം
യജതഃ — യഷ്ടവ്യഃ ഇന്ദ്രഃ
ഭൂയഃ ചികേത — അതിശയേന ജ്ഞായതേ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അധ്വര്യുക്കളേ, പശുവിൻെറ അകിട് പാൽകൊണ്ട് പൂർണ്ണമാകുന്നപോലെ, ഫലദാതാവും രക്ഷിതാവുമായ ഈ ഇന്ദ്രനെ സോമങ്ങളാൽ പൂരിതനാക്കുക എൻെറ ഈ സോമത്തിന്ന് ആർക്കുമറിയാത്ത സുഖദായകത്വമുണ്ട്. അതു് ഞാൻ മാത്രമറിയുന്നു. (ഞാൻ അതു് ആരോടും പറഞ്ഞിട്ടില്ല, എങ്കിലും നിങ്ങളോടു പറയുന്നു.) സോമം തനിയ്ക്കു നല്കാനിച്ഛിക്കുന്ന യജമാനനെ യജനീയനായ ഇന്ദ്രൻ ധാരാളമറിയുന്നു.

11 അധ്വര്യവോയോദിവ്യസ്യവസ്വോ
യഃ പാർത്ഥിവസ്യക്ഷമ്യസ്യരാജാ
തമൂർദ്ദരംനപൃണതായവേ
നേന്ദ്രംസോമേഭിസ്തദപോവോഅസ്തു

അന്വയം:—

ഹേ അധ്വര്യവഃ, യഃ
ദിവ്യസ്യ — ദ്യുലോകസ്യ
വസ്വഃ രാജാ — വസുനഃ ഈശോഭവതി

യഃ പാർത്ഥിവസ്യ — വിസ്തീർണ്ണസ്യ അന്തരിക്ഷസ്യ വസുനഃ രാജാ
(യശ്ച) ക്ഷമ്യസ്യ — ഭൂമിസ്ഥസ്യവസുനഃ രാജാ
തം ഇന്ദ്രം സോമേഭിഃ — സോമൈഃ
യവേന ഊർദ്രം ന — യവേനജീർണ്ണം കസൂലമിവ
പൃണത — പൂരയത
(താദൃശം, സോമാദിനാ ഇന്ദ്രോദരപൂരണലക്ഷണം)
തൽ അപഃ വഃ അസ്തു — തൽ കമ്മ യുഷ്മാകമസ്തു

അത്ഥം—അല്ലയോ അധ്വര്യുക്കളേ, ഏവൻ സ്വർഗ്ഗത്തിലുള്ള എല്ലാ ധനങ്ങളുടെയും രാജാവാണോ, വിസ്തീർണ്ണമായ അന്തരിക്ഷത്തിലെ എല്ലാ സമ്പത്തുകളുടെയും ഈശനാണോ, ഭൂമിയിലുള്ള എല്ലാ ഐശ്വര്യങ്ങളുടെയും സ്വാമിയാണോ, ആ ഇന്ദ്രനെ സോമങ്ങളാൽ, യവധാന്യംകൊണ്ടു് വല്ലം നിറക്കുന്നപോലെ, നിറയ്ക്കുക സോമാദി ഹവിസ്സാൽ ഇന്ദ്രന്റെ വയർ നിറയ്ക്കുന്ന ആ കമ്മം നിങ്ങൾക്കു് ഭവിക്കട്ടെ

12 അസ്മഭ്യംതദ്വസോദാനായരാധ
സ്സമത്ഥയസ്വബഹുതേവസവ്യം
ഇന്ദ്രയച്ചിത്രംശ്രവസ്യാഅനുദ്യൂൻ
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ (വ 14)

അന്വയം —
ഇതു് കഴിഞ്ഞ സൂക്തത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ടു്
വർഗ്ഗം—15—16

1 പ്രഘാന്വസ്യമഹതോമഹാനി
സത്യാസത്യസ്യകരണാനിവോചം
ത്രികദ്രുകേഷ്വപിബൽസുതസ്യാ
സ്യമദേഅഹിമിന്ദ്രോജഘാന

അന്വയം:–

(ഗൃത്സമദോ ബ്രൂതേ)

മഹതഃ സത്യസ്യ — ബലവതഃ സത്യസങ്കല്പസ്യ

അസ്യ സത്യാ — ഇന്ദ്രസ്യ സത്യാനി, യഥാർത്ഥാനി

മഹാനി കരണാനി — മഹാന്തി വക്ഷ്യമാണാനി കർമ്മാണി

ന പ്ര വോചം — അദ്യ പ്രകർഷേണ ബ്രവീമി

ത്രി–കദ്രുകേഷു — ജ്യോതിർഗ്ഗൗരായുരിത്യേവം ത്രൂപേഷു ആഭിപ്ലവികേഷ്വഹസ്സു

സുതസ്യ അപിബൽ ഘ — അഭിഷുതം സോമമിന്ദ്രഃ പീതവാൻ ഹി

(പീതസ്യ) അസ്യ മദേ — സോമസ്യ ഹർഷേ ജാതേ സതി

ഇന്ദ്രഃ അഹിം ജഘാന — വൃത്രം ഹതവാൻ

അർത്ഥം–മഹത്തായ, ബലവത്തായ, സത്യസങ്കല്പത്തോടു കൂടിയ അവിടത്തെ (ഇന്ദ്രൻെറ) യഥാർത്ഥങ്ങളും മഹാത്മ്യമുററവയുമായ കർമ്മങ്ങളെ ഇപ്പോഠം ഞാൻ വേണ്ടപോലെ പറയാൻ പോകുന്നു. ഗവാമയനം എന്ന യാഗവിശേഷത്തിലെ ജ്യോതിസ്സ്, ഗോവ്, ആയുസ്സ് എന്നീ അഭിപ്ലവ (ഇഷ്ടിവിശേഷ) ദിവസങ്ങളിൽ ഇന്ദ്രൻ ചതച്ചുസംസ്കരിച്ച സോമം കുടിച്ചു. കുടിച്ച ആ സോമത്തിൻെറ ഹർഷമുണ്ടായപ്പോഴാണ് ഇന്ദ്രൻ വൃത്രനെ കൊന്നതു്.

2 അവംശേദ്യാമസ്തഭായദ്ബൃഹന്ത

മാരോദസീഅപൃണദന്തരിക്ഷം

സധാരയൽപൃഥിവീംപപ്രഥച്ച

സോമസ്യതാമദഇന്ദ്രശ്ചകാര

അന്വയം:–

(ഇന്ദ്രഃ) അവംശേ ദ്യാം — ആകാശേ ദ്യുലോകം

അസ്തഭായൽ — അസ്തഭ്നാത്

യഃ പാൎത്ഥിവസ്യ — വിസ്തീൎണ്ണസ്യ അന്തരിക്ഷസ്യ വസുനഃ രാജാ
(യശ്ച) ക്ഷമ്യസ്യ — ഭൂമിസ്ഥസ്യവസുനഃ രാജാ
തം ഇന്ദ്രം സോമേഭിഃ — സോമൈഃ
യവേന ഊൎദ്ദരം ന — യവേനജീൎണ്ണം കുസൂലമിവ
പൃണത — പൂരയത
(താദൃശം, സോമാദിനാ ഇന്ദ്രോദരപൂരണലക്ഷണം)
തൽ അപഃ വഃ അസ്തു — തൽ കൎമ്മ യുഷ്മാകമസ്തു

അൎത്ഥം—അല്ലയോ അധ്വൎയ്യുക്കളേ, ഏവൻ സ്വൎഗ്ഗത്തിലുള്ള എല്ലാ ധനങ്ങളുടെയും രാജാവാണോ, വിസ്തീൎണ്ണമായ അന്തരിക്ഷത്തിലെ എല്ലാ സമ്പത്തുക്കളുടെയും ഈശനാണോ, ഭൂമിയിലുള്ള എല്ലാ ഐശ്വൎയ്യങ്ങളുടെയും സ്വാമിയാണോ, ആ ഇന്ദ്രനെ സോമങ്ങളാൽ, യവധാന്യംകൊണ്ടു് വല്ലം നിറക്കുന്നപോലെ, നിറയ്ക്കുക. സോമാദി ഹവിസ്സാൽ ഇന്ദ്രന്റെ വയർ നിറയ്ക്കുന്ന ആ കൎമ്മം നിങ്ങൾക്കു് ഭവിക്കട്ടെ

12 അസ്മഭ്യംതദ്വസോദാനായരാധ
സ്സമൎത്ഥയസ്വബഹുതേവസവ്യം
ഇന്ദ്രയച്ചിത്രംശ്രവസ്യാഅനുദ്യൂൻ
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ (വ 14)

അന്വയം:—
ഇതു് കഴിഞ്ഞ സൂക്തത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ടു്.
വൎഗ്ഗം—15—16

1 പ്രഘാന്വസ്യമഹതോമഹാനി
സത്യാസത്യസ്യകരണാനിവോചം
ത്രികദ്രുകേഷ്വപിബൽസുതസ്യാ
സ്യമദേഅഹിമിന്ദ്രോജഘാന

അന്വയം:—

(ഗൃത്സമദോ ബ്രൂതേ)

മഹതഃ സത്യസ്യ	—	ബലവതഃ സത്യസങ്കല്പസ്യ
അസ്യ സത്യാ	—	ഇന്ദ്രസ്യ സത്യാനി, യഥാൎത്ഥാനി
മഹാനി കരണാനി	—	മഹാന്തി വക്ഷ്യമാണാനി കൎമ്മാണി
ന പ്ര വോചം	—	അദ്യ പ്രകർഷേണ ബ്രവീമി
ത്രി-കദ്രുകേഷു	—	ജ്യോതിൎഗ്ഗൌരായുരിത്യേവം രൂപേഷു ആഭിപ്ലവികേഷ്വഹസ്സു
സുതസ്യ അപിബൽ ഘ	—	അഭിഷുതം സോമമിന്ദ്രഃ പീതവാൻ ഹി
(പീതസ്യ) അസ്യ മദേ	—	സോമസ്യ ഹർഷേ ജാതേ സതി
ഇന്ദ്രഃ അഹിം ജഘാന	—	വൃത്രം ഹതവാൻ

അൎത്ഥം—മഹത്തായ, ബലവത്തായ, സത്യസങ്കല്പത്തോടു കൂടിയ അവിടുത്തെ (ഇന്ദ്രന്റെ) യഥാൎത്ഥങ്ങളും മഹാത്മ്യമുററവയുമായ കൎമ്മങ്ങളെ ഇപ്പോഠം ഞാൻ വേണ്ടപോലെ പറയാൻ പോകുന്നു. ഗവാമയനം എന്ന യാഗവിശേഷത്തിലെ ജ്യോതിസ്സ്, ഗോവ്, ആയുസ്സ് എന്നീ അഭിപ്ലവ (ഇഷ്ടിവിശേഷ) ദിവസങ്ങളിൽ ഇന്ദ്രൻ ചതച്ചുസംസ്കരിച്ച സോമം കുടിച്ചു. കുടിച്ച ആ സോമത്തിന്റെ ഹർഷമുണ്ടായപ്പോഴാണ് ഇന്ദ്രൻ വൃത്രനെ കൊന്നതു്.

2 അവംശേദ്യാമസ്തഭായദ്ബൃഹന്ത
മാരോദസീഅപൃണദന്തരിക്ഷം
സധാരയൽപൃഥിവീംപപ്രഥച്ച
സോമസ്യതാമദഇന്ദ്രശ്ചകാര

അന്വയം:—

(ഇന്ദ്രഃ) അവംശേ ദ്യാം	—	ആകാശേ ദ്യുലോകം
അസ്തഭായൽ	—	അസ്തഭ്നാൽ

(പശ്ചാത്തം ദഭീതിം)
ഗോഭിഃ അശ്വൈഃ
രഥേഭിഃ — രഥൈശ്ച
സം അസൃജൽ — സംയോജിതവാൻ
താ ഇന്ദ്രഃ സോമസ്യ മദേ
ചകാര — ഹഷേസംജാതേ സതിതാനി
മാനികമ്മാണിചകാര

അർത്ഥം—ആ ഇന്ദ്രൻ ദഭീതി എന്ന രാജർഷിയെ പിടിച്ചു കൊണ്ടുപോകുന്ന ചുമുരി, ധുനിമുതലായ അസുരന്മാരെ വഴി നടുവിൽവെച്ച് നേരിട്ട് അവരുടെ എല്ലാ ആയുധങ്ങളും (പിടിച്ചെടുത്ത്) ആളിക്കത്തുന്ന തീയ്യിലിട്ടു ചുട്ടു പിന്നീട് ദഭീതിയ്ക്ക് പശുക്കളും കുതിരകളും തേരുകളും ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുത്തു ഇന്ദ്രൻ സോമത്തിന്റെ ഹർഷത്തിലാണ് ആ കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തത്

5 സഈംമഹീംധുനിമേതോരരമ്ണാത്
സോഽസ്നാതൄനപാരയത്സ്വസ്തി
ത ഉത്സ്നായരയിമഭിപ്രതസ്ഥു
സ്സോമസ്യതാമദഇന്ദ്രശ്ചകാര വ 15

അന്വയം —

സഃ ഈം മഹീം — ഇന്ദ്രഃ ഏതാം മഹതീം
ധുനിം — ധുനോതിസ്തോതൄണാം പാപാനീതിധുനിഃ പരുഷ്ണീനദീ, താം
ഏതോഃ അരമ്ണാത് — ഋഷീണാം, ഗമനാർത്ഥം ഉപാശമയത്
(തതഃ) സഃ അസ്നാതൄൻ — ഇന്ദ്രഃ സ്നാതുമശക്താൻ, തരണാസമർത്ഥാൻ ഋഷീൻ
സ്വസ്തി അപാരയത് — ക്ഷേമേണ പാരം പ്രാപിതവാൻ
തേ ഉത്–സ്നായ — താംനദീമുത്തീര്യ യംരയിമപേക്ഷ്യഗച്ഛന്തി

(തം) രയിം അഭി പ്ര	
തസ്ഥുഃ	— അഭിലക്ഷ്യ പ്രതസ്ഥിരേ
താ ഇന്ദ്രഃ സോമസ്യ മദേ	
ചകാര	— ഹർഷേസംജാതേ സതിതാനി മാനികർമ്മാണി ചകാര

അർത്ഥം—ആ ഇന്ദ്രൻ ഈ പെരിയ (അഗാധ വിസ്തൃതയായ പരുഷ്ണിയെന്ന പാപനാശിനിയായ) നദിയെ ഋഷികൾക്ക് കുളിയ്ക്കാനും ഇറങ്ങിക്കടക്കാനുമായി ഇണക്കി, മെരുക്കി. (നിറഞ്ഞവെള്ളമുള്ള നദിയെ കുറഞ്ഞ വെള്ളമുള്ളതാക്കി.) ആ ഇന്ദ്രൻ ഇറങ്ങിമുങ്ങാനും മറുകരപററാനും പററാത്ത ഋഷിമാരെ അനപായമായി മറുകരയ്ക്കെത്തിച്ചു. ആ മഹർഷിമാർ പുഴകടന്ന് അവരുദ്ദേശിച്ച സമ്പാദ്യത്തെ ഉന്നംവെച്ചുപോയി. ഇന്ദ്രൻ സോമത്തിൻെറ ഹർഷത്തിലാണ് ആ കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യുന്നത്.

6 സോദഞ്ചംസിന്ധുമരിണാന്മഹിത്വാ
വജ്രേണാനഉഷസസ്സംപിപേഷ
അജവസോജവിനീഭിർവ്വിവൃശ്ച
ന്ത്സോമസ്യതാമദഇന്ദ്രശ്ചകാര

അന്വയം:—

സഃ സിന്ധും	— പ്രാഞ്ചം സന്തം സിന്ധും (സിന്ധുശബ്ദഃ ഛന്ദസി പുല്ലിംഗഃ)
മഹി—ത്വാ	— സ്വകീയേന മഹിമ്നാ
ഉദഞ്ചം അരിണാൽ	— ഉദങ്മുഖമകരോൽ
അജവസഃ	— ജവഹീനാദുർബ്ബലാസ്സേനാഃ
ജവിനീഭിഃ	— ജവയുക്താഭിസ്സേനാഭിഃ
വി—വൃശ്ചൻ	— വിശേഷേണഛിന്ദൻ
ഉഷസഃ അനഃ	— ഉഷോദേവ്യാശ്ശകടം
വജ്രേണ സം പിപേഷ	— ചൂർണ്ണീചകാര

ബൃഹന്തം അന്തരിക്ഷം
രോദസീ — മഹദന്തരിക്ഷം
ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ ച
ആ അപൃണത് — സ്വതേജസാ പൂരിതവാൻ
(കിംച) സഃ പൃഥിവീം
ധാരയത് — വിസ്തീർണ്ണാം ഭൂമിമധാരയത്
(തഥാ) പപ്രഥത് ച — ഏനാം ഭൂമിമപ്രഥയച്ച
സോമസ്യ മദേ — ഹർഷേസംജാതേസതി
താ ഇന്ദ്രഃ ചകാര — താനീമാനി കർമ്മാണികൃതവാൻ

അർത്ഥം—അവലംബരഹിതമായ ആകാശത്തിൽ ദ്യുലോക ത്തെ ഇന്ദ്രൻ സ്തംഭിപ്പിച്ചു നിർത്തി. (സൂര്യാത്മാവായ അവിട ന്ന്) മഹത്തായ അന്തരിക്ഷത്തെയും ദ്യാവാപൃഥിവികളെയും സ്വതേജസ്സാൽ നിറച്ചു. കൂടാതെ, പരന്ന ഭൂമിയെ സ്വയം ധരിച്ചു. ആ ഭൂമിയെ വിസ്തൃതയാക്കുകയും ചെയ്തു. സോമ ത്തിന്റെ ഹർഷത്തിലാണ് ഇന്ദ്രൻ ഈ കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തത്.

3 സദ്മേവ പ്രാചോ വി മിമായ മാനൈ-
ർവജ്രേണ ഖാന്യതൃണന്നദീനാം
വൃഥാസൃജത്പഥിഭിർദീർഘയാഥൈഃ
സോമസ്യ താ മദ ഇന്ദ്രശ്ചകാര

അന്വയം:—

സദ്മ—ഇവ — യഥായജ്ഞഗൃഹാൻ
മാനൈഃ — ഷട്ത്രിംശത്പ്രക്രമ
പ്രാചീത്യേവംരൂപൈഃ
പരിമാണൈഃ പ്രാക്പ്രവണാൻ
കല്പിതവാൻ തദ്വത് സിന്ധൂൻ
പരിമാണൈഃ
പ്രാചഃ വി മിമായ — പ്രാങ്മുഖാൻ ഇന്ദ്രോ
വിശേഷേണ നിർമ്മിതവാൻ
(തഥാ) നദീനാം ഖാനി — നിർഗ്ഗമനദ്വാരാണി

വജ്രേണ അതൃണൽ	— അഖനൽ
(തഥാ) ദീഘ്ര—യാഥൈഃ	
പഥി-ഭിഃ	— ബഹുകാലംഗന്തവ്യൈർമ്മാർഗ്ഗൈഃ
വൃഥാ അസൃജൽ	— അനായാസേന താനദീഃ സൃഷ്ടവാൻ
താ ഇന്ദ്രഃ സോമസ്യ മദേ ചകാര	— ഹർഷേസംജാതേ സതി താനീമാനികർമ്മാണി ചകാര

അർത്ഥം—കിഴക്ക് മുപ്പത്താറ് കോലായത്രപങ്ങളോടുകൂടിയ അളവുകളാൽ (കിഴക്ക് താഴ്ന്നവിധത്തിൽ) യാഗശാലകളെയെന്നപോലെ, നദികളെ അളന്ന കിഴക്കോട്ടൊഴുകുന്നവയാക്കി ഇന്ദ്രൻ നിർമ്മിച്ചു പിന്നെ ആ നദികളുടെ ഉറവിടങ്ങൾ വജ്രത്താൽ കുഴിച്ചു. അധികകാലം ഒഴുകത്തക്ക മാർഗ്ഗങ്ങളാൽ നിഷ്പ്രയാസം അവയെ സൃഷ്ടിച്ചു. സോമത്തിൻെറ ഹർഷത്തിലാണ് ഇന്ദ്രൻ ഈ കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തതു്.

4 സപ്രവോള്ഹൃൻ പരിഗത്യാദഭീതേ
വ്വിശ്വമധാഗായുധമിദ്ധേഅഗ്നൗ
സംഗോഭിരശ്വൈരസൃജദ്രഥേഭി
സ്സോമസ്യതാമദഇന്ദ്രശ്ചകാര

അന്വയം:—

സഃ ദഭീതേഃ	— ഇന്ദ്രഃ ദഭീതിന്നാമകസ്യ രാജർഷേഃ
പ്ര—വോള്ഹൃൻ	— പ്രവോഢൄൻ, പ്രകർഷേണ തം വഹതഃ അസുരാൻ മധ്യേമാർഗ്ഗം
പരി—ഗത്യ	— അഭിപ്രാപ്യ തേഷാം
വിശ്വം ആയുധം	— സർവ്വമായുധം
ഇദ്ധേ അഗ്നൗ അധാക്	— ദീപ്യമാനേവഹ്നൗ അധാക്ഷീത്

ഏഷാം കൃത്രിമാണി
രോധാംസി — പശൂനാം ക്രിയയാ നിർവൃത്താനി നിരോധാനിദ്വാരാണി
രിണക് — ഉദ്ഘാടയത്
ഇന്ദ്രഃ താ സോമസ്യ
മദേ ചകാര — സംജാതേഹർഷേ സതിതാനി മാനികർമ്മാണി ചകാര

അർത്ഥം—അങ്ഗിരസ്സുകളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവനായി ഇന്ദ്രൻ വലനെന്ന അസുരനെ പിളർന്നു. പശുക്കളെ തടഞ്ഞുവെച്ച പാറക്കൂട്ടത്തിന്റെ കരിങ്കല്ലിട്ടുറപ്പിച്ച വാതിലുകൾ തുറന്നു. (വീണ്ടും അതുതന്നെ പറയുന്നു.) പാറക്കൂട്ടങ്ങളുടെ കൃത്രിമങ്ങളായ മുടക്കാടപ്പുകൾ തുറന്നു. ഇന്ദ്രൻ സോമത്തിന്റെ ഹർഷത്തിലാണ് ആ കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തത്.

9 സ്വപ്നേനാഭ്യുപ്യാചുമുരിംധുനിംച
ജഘന്ഥദസ്യുംപ്രദഭീതിമാവഃ
രംഭീചിദത്രവിവിദേഹിരണ്യം
സോമസ്യതാമദഇന്ദ്രശ്ചകാര

അന്വയം:—

(ഹേ! ത്വം) ദസ്യും — ഉപക്ഷയിതാരം
ചുമുരിം ധുനിം ച — ഏതന്നാമാനാവസുരൗ
സ്വപ്നേന അഭി-ഉപ്യ — ദീർഘനിദ്രയാ സംയോജ്യ
ജഘന്ഥ — ഹതവാനസി
(തതഃ താഭ്യാം യുധ്യമാനം)
ദഭീതിം — രാജർഷിം
പ്ര ആവഃ — രക്ഷിതവാനസി
(കിംച) രംഭീ ചിത് — വേത്രധാരീചാസ്യദൌവാരികഃ
അത്ര — അസ്മിൻയുദ്ധേ (തയോരസുരയോഃ)
ഹിരണ്യം വിവിദേ — ധനംലേഭേ
ഇന്ദ്രഃ താ സോമസ്യ
മദേ ചകാര — സംജാതേ ഹർഷേസതിതാനി മാനികർമ്മാണി ചകാര

അൎത്ഥം-അപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്ന് ദ്രോഹികളായ ചുമുരി ധുനി എന്നീ അസുരന്മാരെ ദീൎഘനിദ്രയിലാഴ്ത്തി, കൊന്നു പിന്നെ അവരോടു യുദ്ധം ചെയ്തിരുന്ന ദഭീതി എന്ന രാജൎഷിയെ രക്ഷിച്ചു കൂടാതെ ചുരലേന്തി വാതിൽക്കൽ കാവൽക്കാരനായിരുന്ന രംഭി, ആ അസുരന്മാരുടെ യുദ്ധത്തിൽ അവരുടെ ധനം കൈക്കലാക്കി. ഇന്ദ്രൻ സോമത്തിന്റെ ഹൎഷത്തിലാണ് ആ കൎമ്മങ്ങൾ ചെയ്തതു്.

10 നൂനംസാതേപ്രതിവരംജരിത്രേ
ദുഹീയദിന്ദ്രദക്ഷിണാമഘോനീ
ശിക്ഷാസ്തോതൃഭ്യോമാതിധഗ്ഭഗോനോ
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ വ 16

അന്വയം:-

ഇതിനെ ഈ അധ്യായത്തിൽ ആറാം വൎഗ്ഗത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

വൎഗ്ഗം 17—18. ത്രിഷ്ടുബ്ജഗത്യൗച്ഛന്ദസീ

1 പ്രവസ്സതാംജ്യേഷ്ഠതമായസുഷ്ടുതി
മഗ്നാവിവസമിധാനേഹവിർഭരേ
ഇന്ദ്രമജുൎയ്യംജരയന്തമുക്ഷിതം
സനാദ്യുവാനമവസേഹവാമഹേ

അന്വയം:-

(ഗൃത്സമദോബ്രൂതേ)
(ഹേ യജമാനാഃ) വഃ — യുഷ്മദൎത്ഥം
സതാം ജ്യേഷ്ഠ-തമായ — മഹതാം ദേവാനാം അതിശയേന ശ്രേഷ്ഠായേന്ദ്രായ, തദൎത്ഥം

ഇന്ദ്രഃ താ സോമസ്യ മദേ
ചകാര — ഹർഷേ സംജാതേസതി താനി
മാനി കർമ്മാണി ചകാര

അർത്ഥം—ആ ഇന്ദ്രൻ കിഴക്കോട്ടൊഴുകുന്ന സിന്ധുനദിയെ വടക്കോട്ടൊഴുകുന്നതാക്കി. വേഗവും ബലവുമില്ലാത്ത സേനകളെ വേഗവത്തുക്കളായ സേനകളാൽ പിളർന്ന്, ഉഷസ്സിന്റെ വണ്ടിയെ വജ്രത്താൽ തവിടുപൊടിയാക്കി. (സൂര്യാത്മാവായ ഇന്ദ്രൻ ബലമൊത്ത രശ്മികളാകുന്ന സൈന്യങ്ങളാൽ മൃദുതേജസ്സൊത്ത ഉഷസ്സിന്റെ രശ്മികളാകുന്ന സൈന്യത്തെ തോല്പിച്ചു) സൂര്യോദയത്തോടുകൂടി പ്രഭാതം അപ്രത്യക്ഷമാകുമല്ലൊ അതിവിടെ ചമൽക്കാരത്തോടുകൂടി പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു) ഇന്ദ്രൻ സോമത്തിന്റെ ഹർഷത്തിലാണ് ആ കർമ്മങ്ങളെ ചെയ്തത്

7 സവിദ്വാꣳഅപഗോഹംകനീനാ
മാവിർഭവന്നുദതിഷ്ഠത്പരാവൃക്
പ്രതിശ്രോണസ്ഥാദ്വ്യ ഽ നഗചഷ്ട
സോമസ്യതാമദഇന്ദ്രശ്ചകാര

അന്വയം.—

കനീനാം അപ-ഗോഹം — കന്യകാനാംതിരോഭാവം
വിദ്വാൻ പരാ-വൃക് — ജാനൻ കശ്ചിദൃഷിഃ
(ഇന്ദ്രം സ്തുത്വാ) ആവിഃ
ഭവൻ — സർവ്വേഷാം പ്രത്യക്ഷോഭവൻ
ഉത് അതിഷ്ഠത് — ഊർദ്ധ്വമതിഷ്ഠത്
ശ്രോണഃ സഃ — പൂർവ്വം പംഗുഃ ഇദാനീമിന്ദ്രസ്യ
പ്രസാദാത് വിഗതജാനഃ
(സഃ) പ്രതി സ്ഥാത് — പ്രതസ്ഥിരേ
(പൂർവ്വമന്ധോധുനാ ചക്ഷുർല്ലാഭാത്)
അനക് വി അചഷ്ട — അന്ധശ്ചക്ഷുഷാ വിശേഷേണ
പശ്യതിസ്മ

ഇന്ദ്രഃ ത്വാ സോമസ്യ
മദേ ചകാര — സംജാതേ ഹർഷേസതി
താനീമാനി കർമ്മാണിചകാര

അർത്ഥം—പണ്ട് കണ്ണില്ലാത്തവനും മുടന്തനുമായ പരാവൃക്കെന്ന ഋഷി ചില കന്യകമാരുടെ നേരെ ചെന്നു. അവർ ഓടി മറഞ്ഞു. പരാവൃക് ഇന്ദ്രനെ സ്തുതിച്ച് കണ്ണും കാലും നേടി അവരെ അടുത്തുചെന്നു കണ്ട കഥ ഇവിടെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

കന്യകകളുടെ തിരോധാനമറിഞ്ഞ പരാവൃക്കെന്ന ഋഷി ഇന്ദ്രനെ സ്തുതിച്ച് എല്ലാം കാണുന്നവനായിത്തീർന്ന് എഴുന്നേററു. മുമ്പ് മുടന്തനായിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്ന് മുറിയാത്ത കാൽമുട്ടുണ്ടായി. ആ കന്യകളുടെ നേരെ ചെന്നു. മുമ്പ് അന്ധനായിരുന്ന അദ്ദേഹം യദൃച്ഛയാലല്ലാതെ ഇന്ദ്രപ്രസാദത്താൽ അവരെ നന്നായി കണ്ടു. ഇന്ദ്രൻ സോമത്തിന്റെ ഹർഷത്തിലാണ് ആ കർമ്മങ്ങളും ചെയ്തതു്.

8 ഭിനദ്വലമങ്ഗിരോഭിർഗൃണാനോ
വിപർവ്വതസ്യദൃംഹിതാന്യൈരൽ
രിണഗ്രോധാംസികൃത്രിമാണ്യേഷാം
സോമസ്യതാമദഇന്ദ്രശ്ചകാര

അന്വയം:—

അങ്ഗിരഃ—ഭിഃ ഗൃണാനഃ — സ്തൂയമാനഃ ഇന്ദ്രഃ
വലം ഭിനത് — വലനാമകമസുരം അഭിനത്
(തഥാ ഗവാം നിരോധകസ്യ)
പർവ്വതസ്യ — ശിലോച്ചയസ്യ
ദൃംഹിതാനി — ശിലാഭിർദൃഢീകൃതാനി
ദ്വാരാണി
വി ഐരത് — ഉദ്ഘാടിതവാൻ

അഗ്നൗ–ഇവ
സം–ഇധാനേ — (ഇവശബ്ദ ഏവാർത്ഥഃ) ദീപ്യമാന ഏവാഗ്നൗ
ഹവിഃ പ്ര ഭരേ — സമ്പാദയാമി
(തതഃ പരം) സു–സ്തുതിം — ശോഭനാം സ്തുതിം കരോമി
അജൂര്യം, ജരയന്തം — സ്വയം അജരണീയം, സർവ്വമന്യജ്ജരയന്തം
ഉക്ഷിതം — സോമേന സിക്തം
സനാത് യുവാനം — നിത്യതരുണം
ഇന്ദ്രം അവസേ
ഹവാമഹേ — രക്ഷണായാഹ്വയാമഃ

അർത്ഥം–(ഗൃത്സമദൻ പറയുന്നു) അല്ലയോ യജമാനന്മാരേ, നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി, മഹാന്മാരായ ദേവന്മാരിൽവെച്ച് ഏററവും ശ്രേഷ്ഠനായ ഇന്ദ്രനായിക്കൊണ്ട് തെളിഞ്ഞുകത്തുന്ന അഗ്നിയിൽത്തന്നെ ഹവിസ്സൊരുക്കുന്നു (ഹോമിക്കുവാൻ പോകുന്നു) അതിന്നുശേഷം നല്ല സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്നു. സ്വയം ജരിയ്ക്കാത്ത (ക്ഷീണിക്കാത്ത) വനും മറെറല്ലാററിനെയും ജരിപ്പിക്കുന്നവനും സോമത്താൽ നനവേററവനും നിത്യതരുണനുമായ ഇന്ദ്രനെ നമ്മുടെ രക്ഷയ്ക്കായി വിളിക്കുന്നു.

2 യസ്മാദിന്ദ്രാദ്ബൃഹതഃ കിംചനേമൃതേ
വിശ്വാന്യസ്മിൻത്സംഭൃതാധിവീര്യാ
ജഠരേസോമംതന്വീ॒ ॒സഹോമഹോ
ഹസ്തേവജ്രംഭരതിശീർഷണിക്രതും

അന്വയം–

ബൃഹതഃ യസ്മാൽ ഇന്ദ്രാൽ — മഹതഃ ഇന്ദ്രാൽ
ഋതേ കിം ഈം ചന — ഇദം ജഗദപിനാസ്തി
അസ്മിൻ വിശ്വാനി
വീര്യാ — സർവ്വാണിവീര്യാണി
അധി സം–ഭൃതാ — അധികം സംഭൃതാന്യാസതേ
'യശ്ചേന്ദ്ര(ഃ) ജഠരേ — സോദരേ

സോമം ഭരതി	— അഭിഷുതം സോമരസം ബിഭർത്തി
തന്വി	— സ്വകീയേ സർവ്വസ്മിൻ ശരീരേ
സഹഃ, മഹഃ	— ബലം തേജശ്ച (ബിഭർത്തി)
ഹസ്തേ വജ്രം	— ആയുധം (ബിഭർത്തി)
ശീർഷണി ക്രതും	— ശിരസിവിജ്ഞാനം (ബിഭർത്തി)

(തസ്മിൻ വിശ്വാനി വീര്യാണി അധിസംഭൃതാനി)

അർത്ഥം—മഹാനായ യാതൊരിന്ദ്രനെ കൂടാതെ ഈ ജഗത്ത് ഇല്ലയോ, ആ ഇന്ദ്രനിൽ എല്ലാ വീര്യങ്ങളും (കർമ്മശക്തികളും) ഏറെ കൂടികിടക്കുന്നു. യാതൊരിന്ദ്രൻ സ്വന്തം വയററിൽ ചതച്ചുസംസ്കരിച്ച സോമത്തിൻെറ രസം ധരിക്കുന്നുവോ, സ്വന്തം ശരീരത്തിൽ മുഴുവൻ ബലവും തേജസ്സുമേന്തുന്നുവോ, കയ്യിൽ വജ്രായുധം പിടിക്കുന്നുവോ, തലയിൽ വിജ്ഞാനം (വിജ്ഞാനസർവ്വസ്വം) വഹിക്കുന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രനിൽ എല്ലാ ശക്തികളും സംഭൃതങ്ങളായിരിക്കുന്നു.

3 നക്ഷോണീഭ്യാംപരിഭ്വേതഇന്ദ്രിയം
നസമുദ്രൈഃ പർവ്വതൈരിന്ദ്രതേരഥഃ
നതേവജ്രമന്വശ്നോതികശ്ചന
യദാശുഭിഃ പതസിയോജനാപുരു

അന്വയം:—

യത്	— യദാ, അസുരവധാർത്ഥം ദിഗ്വിജയകാലേ
പുരു യോജനാ	— പുരൂണി, ബഹുനിയോജനാനി ത്വം
ആശു-ഭിഃ പതസി	— വ്യാപ്തിഭിഃ ഗച്ഛസി, തദാ
ഹേ ഇന്ദ്ര, തേ ഇന്ദ്രിയം	— തവബലം
ക്ഷോണീഭ്യാം ന പരി-ഭ്വേ	— ദ്യാവാപൃഥിവീഭ്യാം ന പരിഭവനീയം

(കിംച) തേ രഥഃ — ത്വദ്രഥഃ
സമുദ്രൈഃ പർവ്വതൈഃ ന — ന പരിവേനീയഃ
തേ വജ്രം (ആയുധം)
കഃ ചന — കോപിപുമാൻ
ന അനു അശ്നോതി — ന വ്യാപ്നോതി

അർത്ഥം- അസുരവധാർത്ഥമായ ദിഗ്വിജയകാലത്ത് അസംഖ്യേയങ്ങളായ യോജനകളെ വ്യാപ്തികളോടുകൂടി അവിടുന്ന് താണ്ടുമ്പോഴും, അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടത്തെ ബലം ദ്യാവാപൃഥിവികളാൽ തോല്പിക്കപ്പെടത്തക്കതല്ല. അവിടത്തെ തേർ സമുദ്രങ്ങളാലും പർവ്വതങ്ങളാലും തടയപ്പെടാവുന്നതല്ല. അവിടത്തെ വജ്രമെന്ന ആയുധത്തെ ആരും അടക്കുകകൂടി ചെയ്യുന്നില്ല.

4 വിശ്വേഹ്യസ്മൈയജതായധൃഷ്ണവേ
ക്രതുംഭരന്തിവൃഷഭായസശ്ചതേ
വൃഷായജസ്വഹവിഷാവിദുഷ്ടരഃ
പിബേന്ദ്രസോമംവൃഷഭേണഭാനുനാ

അന്വയം:-

(ഹേ യജമാന,) വിശ്വേ — സർവ്വേജനാഃ
യജതായ — സർവ്വൈര്യജനീയായ
ധൃഷ്ണവേ — ശത്രൂണാം ധർഷണശീലായ
വൃഷഭായ — കാമാനാം വർഷിത്രേ
സശ്ചതേ അസ്മൈ — സ്തുത്യാദി കർമ്മവത്സു സജ്ജമാനായ ഇന്ദ്രായ
ക്രതും ഭരന്തി ഹി — യജ്ഞാദിലക്ഷണം കർമ്മ ഹരന്തി ഖലു, പ്രണയന്തി
(യസ്മാദേവം തസ്മാത്)
വൃഷാ — സോമരസസേചന സമർത്ഥഃ
വിദുഃ-തരഃ — വിദ്വത്തരസ്ത്വം
ഹവിഷാ യജസ്വ — തമിന്ദ്രം യജസ്വ
ഹേ ഇന്ദ്ര, വൃഷഭേണ — കാമാനാം വർഷകേണ
ഭാനുനാ — ദീപ്യമാനേനാഗ്നിനാസഹ
സോമം പിബ

അത്ഥം—അല്ലയോ യജമാന, എല്ലാവരാലും പൂജനീയനം ശത്രുക്കളെ അമക്കുന്നവനം കാമവർഷിതാവും തന്നെ സ്തുതിക്കുക, തനിക്കു ഹവിസ്സപ്പിക്കുക മുതലായ കമ്മങ്ങരം ചെയ്യുന്നവരിൽ ഒട്ടിപ്പിടിച്ച മനസ്സോടുകൂടിയവനുമായ ഇന്ദ്രന്ന വേണ്ടി എല്ലാ ജനങ്ങളും യജ്ഞം ഒരുക്കുന്നു, ആചരിക്കുന്നു. അപ്രകാരമിരിക്കെ സോമംകൊണ്ടു് അവിടത്തെ അഭിഷേകം ചെയ്വാൻ കഴിവുള്ള മഹാവിഭവനായ അങ്ങു് അവിടത്തെ ഹവിസ്സുകൊണ്ടു യജിച്ചാലും. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, കാമവർഷകമായ തേജസ്സററ അഗ്നിയോടുകൂടി അവിടുന്നു് സോമം കുടിച്ചാലും.

5 വൃഷ്ണഃ കോശഃ പവതേമധ്വഊമ്മി
വൃഷഭാന്നായവൃഷഭായപാതവേ
വൃഷണാധ്വര്യൂവൃഷഭാസോഅദ്രയോ
വൃഷണംസോമംവൃഷഭായസുഷ്വതി വ 17

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര) വൃഷ്ണഃ	— ഫലസ്യവർഷിതുഃ
മധ്വഃ കോശഃ	— മധുരസ്യസോമസ്യരസഃ
ഊമ്മിഃ പവതേ	— അനുഷ്ഠാതൄണാം പാതൄണാം ചപ്രേരകസ്സൻ ഗച്ഛതി
(കിമത്ഥം?) വൃഷഭ—	
അന്നായ	— ബലവർഷകാണ്യന്നാനിയസ്യ സഃ, താദൃശായ
വൃഷഭായ പാതവേ	— കാമാനാം വർഷിത്രേ ഇന്ദ്രായ പാനാത്ഥം (പവതേ)
(കിംച) വൃഷണാ	— സോമരസസേചനസമത്ഥൗ
അധ്വര്യൂ	— അധ്വര്യുപ്രതിപ്രസ്ഥാതാരൗ
വൃഷഭാസഃ അദ്രയഃ	— വർഷകാഃ അഭിഷവഗ്രാവാണശ്ച
വൃഷണം സോമം	— സ്വർഗ്ഗാദിഫലസ്യസേക്താരം സോമം
വൃഷഭായ സുഷ്വതി	— ദേവാനാം ശ്രേഷ്ഠായസുന്വന്തി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, കർമ്മഫലം വർഷിക്കുന്നതും, മാധുര്യമുററതുമായ സോമത്തിന്റെ ചാറ്, അനുഷ്ഠിക്കുന്നവർക്കും കുടിക്കുന്നവർക്കും അഭിനിവേശകരമായി ഒഴുകിവരുന്നു. ബലപ്രദമായ അന്നത്തോടുകൂടിയവനും അഭീഷ്ടവർഷകനുമായ ഇന്ദ്രന്നു കുടിക്കാൻവേണ്ടി ഒഴുകിവരുന്നു. പിന്നെ, സോമരസമൊഴുക്കാൻ കഴിവുററ അധ്വര്യു പ്രതിപ്രസ്ഥാതാക്കളും സോമവർഷകങ്ങളായ പിടിക്കല്ലുകളും സ്വർഗ്ഗാദിഫലം പൊഴിക്കുന്ന സോമത്തെ ദേവശ്രേഷ്ഠനായ ഇന്ദ്രന്നുവേണ്ടി സംസ്കരിക്കുന്നു.

6 വൃഷാതേവജ്രഉതതേവൃഷാരഥോ
വൃഷണാഹരീവൃഷഭാണ്യായുധാ
വൃഷ്ണോമദസ്യവൃഷഭത്വമീശിഷ
ഇന്ദ്രസോമസ്യവൃഷഭസ്യതൃപ്ണുഹി

അന്വയം:—

ഹേ വൃഷഭ	— കാമാനാം വർഷകേന്ദ്ര
തേ വജ്രഃ വൃഷാ	— കാമവർഷകഃ
(തഥാ) തേ രഥഃ വൃഷാ	— രഥോപികാമവർഷകഃ
ഉത ഹരീ വൃഷണാ	— അപിച അശ്വൗകാമ വർഷകൗ
ആയുധാ വൃഷഭാണി	— ആയുധാന്യപിവർഷകാണി
വൃഷ്ണഃ മദസ്യ	— വർഷകസ്യമദകരസ്യസോമസ്യ
ത്വം (ഏവ) ഈശിഷേ	— സ്വാമീഭവസി
ഹേ ഇന്ദ്ര, വൃഷഭസ്യ, സോമസ്യ	— വർഷകേണസോമേന (തൃതീയാർത്ഥേഷഷ്ഠീ)
തൃപ്ണുഹി	— തൃപ്തോഭവ

അർത്ഥം—അല്ലയോ കാമവർഷക, ഇന്ദ്ര, അവിടത്തെ വജ്രായുധം അഭിമതവർഷിയാണ്. അവിടത്തെ തേരും കാമവർഷിയാണ്. അവിടത്തെ ഹരികളെന്ന കുതിരകളും അഭിലാഷ വർഷികളാണ്. (വജ്രമൊഴിച്ചു മററുള്ള) ആയുധങ്ങളും

അഭീഷ്ടവർഷകങ്ങളാണ്. (ഇവയെല്ലാം ഉപാസകൻെറ അഭീഷ്ടത്തിന്നായി ഉപയോഗിക്കപ്പെടുന്നവയാണ്. അതുകൊണ്ടു അഭിമതകരങ്ങൾ) വർഷകവും ഹർഷകരവുമായ സോമത്തിന്ന് അവിടുന്നുതന്നെയാണ് ഈശൻ. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഒഴുകുന്ന സോമത്താൽ തൃപ്തനായി ഭവിച്ചാലും.

7 പ്രതേനാവംനസമനേവചസ്യവം
ബ്രഹ്മണായാമിസവനേഷുദാധൃഷിഃ
കവിന്നോഅസ്യവചസോനിബോധിഷ
ദിന്ദ്രമുത്സംനവസുനസ്സിചാമഹേ

അന്വയം:—

ദധൃഷിഃ	— ത്വൽപ്രസാദാൽ ശത്രൂണാം ധർഷകോഹം
സമനേ വചസ്യവം	— സംഗ്രാമേ സ്തോത്രമിച്ഛന്തം
നാവം ന തേ	— ആപത്ഭ്യസ്താരകം നാവമിവ ത്വാം
സവനേഷു ബ്രഹ്മണാ പ്രയാമി	— ത്രിഷുസവനേഷു സ്തോത്രേണ പ്രാപ്നോമി
(കിംച) അസ്യ നഃ വചസഃ	— സ്തുതിലക്ഷണമേതദസ്മദ്വാക്യം (കർമ്മണിഷഷ്ഠി)
കവിൽ നി—ബോധിഷൽ	— ഇന്ദ്രഃ ബഹു, നിതരാംബുധ്യതാം
(വയംച) ഉത്സം ന	— ജലസ്യനിധാനഭൂതം കൂപമിവ
വസുനഃ ഇന്ദ്രം	— ധനസ്യനിധാനഭൂതമിന്ദ്രം
സിചാമഹേ	— സോമേനസിഞ്ചാമഃ

അർത്ഥം—അവിടുത്തെ പ്രസാദംകൊണ്ടു് ശത്രുക്കളെ തകറുന്ന ഞാൻ യുദ്ധത്തിൽ സ്തോത്രേച്ഛുവായി, ആപത്തുക്കളിൽ നിന്നു കരകയററുന്ന തോണിയെപ്പോലെയുള്ള അവിടുത്തെ, മൂന്നു സവനങ്ങളിലും സ്തോത്രത്താൽ പ്രാപിക്കുന്നു. പിന്നെ

സ്തോത്രരൂപമായ ഈ എൻെറ വാക്യത്തെ ഇന്ദ്രൻ ഏററവു മുഠംകൊള്ളട്ടെ ഞങ്ങളാകട്ടെ, ജലത്തിൻെറ ഇരിപ്പിടം കിണ റെന്നപോലെ ധനത്തിൻെറ (ഐശ്വര്യത്തിൻെറ) ഇരിപ്പിട മായ ഇന്ദ്രനെ സോമംകൊണ്ട് അഭിഷേകം ചെയ്യുന്നു

8 പുരാസംബാധാദഭ്യാവവൃത്സ്വനോ

ധേനുന്നവത്സംയവസസ്യപിപ്യുഷീ

സകൃൽസുതേസുമതിഭിശ്ശതക്രതോ

സംപത്നീഭിന്നവൃഷണോനസീമഹി

അന്വയം–

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) സം–	
ബാധാൽ പുരാ	— ശത്രുജന്യാൽ സംബാധാൽപൂർവ്വം
ധേനുഃ ന വത്സം	— ഗൌഃ യഥാവത്സം
യവസസ്യ (ഘാസേന)	
പിപ്യുഷീ	— ആപ്യായിതാ, ധേനുർവ്വത്സം ക്ഷുൽബാധാൽ പരാവർത്തയതി തദ്വൽ
നഃ അഭി ആ വവൃത്സ്വ	— ആവർത്തയ
ഹേ ശത–ക്രതോ, തേ	— ബഹുകർമ്മൻ, വയം ത്വാം
സുമതി–ഭിഃ സകൃൽ	— ത്വദ്വിഷയൈശ്ശോഭനൈ സ്തോത്രൈഃ സകൃദപി
വൃഷണഃ ന പത്നീഭിഃ	— സേക്താരഃ, യുവാനഃ പത്നീഭിർ വ്യാപൃതാ തദ്വൽ
സം സു ന സീമഹി	— സമ്യക് സുഷ്ഠുവ്യാപ്യേമഹി

അർത്ഥം–അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ശത്രുകൃതമായ ബാധ വരും മുമ്പ് ഞങ്ങളെ അതിൽ നിന്ന്, തള്ളപ്പശു പുല്ലതിന്ന് തടിച്ച് (തൻെറ പാൽകൊണ്ട്) കുട്ടിയെ മുൻക്കുട്ടി വിശപ്പിൻെറ പീഡയിൽ നിന്ന് നിവർത്തിപ്പിക്കുന്നപോലെ, രക്ഷിക്കുക. ഒരിക്കലാകട്ടെ അവിടത്തെക്കുറിച്ച സ്തോത്രങ്ങളാൽ, പത്നികളാൽ യുവാക്കളെന്നപോലെ (ദിവസത്തിൽ) ഒരിക്കലെങ്കിലും ഞങ്ങളവിടത്തെ പ്രാപിയ്ക്കുമാറാവു. (കൃത്യാന്തരങ്ങൾക്കിടയിൽ ദിവസത്തിലൊരിക്കലെങ്കിലും അവിടത്തെ, ഈശ്വരനെ സ്മരിയ്ക്കുമാറാവു).

9 നൂനംസാതേപ്രതിവരംജരിത്രേ
ദുഹീയദിന്ദ്രദക്ഷിണാമഘോനീ
ശിക്ഷാസ്തോതൃഭ്യോമാതിധഗ്ഭഗോനോ
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ വ. 18

അന്വയം:—
ഇതു് ഈ അധ്യായത്തിൽ ആറാം വർഗ്ഗത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

വർഗ്ഗം—19—20

1 തദസ്മൈനവ്യമംങ്ഗിരസ്വദർച്ചത
ശുഷ്മായദസ്യപ്രത്നഥോദീരതേ
വിശ്വായദ്ഗോത്രാസഹസാപരീവൃതാ
മദേസോമസ്യദൃംഹിതാന്യൈരയൽ

അന്വയം:—

(ഗൃത്സമദോബ്രൂതേ)

(ഹേ സ്തോതാരഃ) യൽ	— യസ്മാൽ ജാതമാത്രസ്യ
അസ്യ ശുഷ്മാഃ	— ഇന്ദ്രസ്യ ശത്രൂണാം ശോഷകാനി തേജാംസി
പ്രത്ന-ഥാ ഉൽ-ഈരതേ	— പുരാതനാനീവ ഉൽഗച്ഛതി
യൽ വിശ്വാ ഗോത്രാ	— യസ്മാൽ സർവ്വാൻമേഘാൻ
പരി-വൃതാ	— വൃത്രേണാക്രാന്താൻ
ദൃംഹിതാനി	— ദൃഢീകൃതാനി (മേഘാൻ)
സോമസ്യ മദേ	— ഹർഷേസംജാതേസതി
സഹസാ ഐരയൽ	— ബലേനോൽഘാടയൽ
അസ്മൈ നവ്യം	— ഇന്ദ്രായനവതരം, അന്യേഷ്വദൃഷ്ടപൂർവ്വം

സ്തോത്രരൂപമായ ഈ എന്റെ വാക്യത്തെ ഇന്ദ്രൻ ഏററവു മുറംകൊള്ളട്ടെ. ഞങ്ങളാകട്ടെ, ജലത്തിന്റെ ഇരിപ്പിടം കിണറെന്നപോലെ ധനത്തിന്റെ (ഐശ്വര്യത്തിന്റെ) ഇരിപ്പിടമായ ഇന്ദ്രനെ സോമംകൊണ്ട് അഭിഷേകം ചെയ്യുന്നു

8 പുരാസംബാധാദഭ്യാവവൃത്സ്വനോ
ധേനുർന്നവത്സംയവസസ്യപിപ്യുഷീ
സകൃത്സുതേസുമതിഭിശ്ശതക്രതോ
സംപത്നീഭിർന്നവൃഷണോനസീമഹി

അന്വയം:-

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) സം-
ബാധാൽ പുരാ — ശത്രുജന്യാൽ സംബാധാൽപൂർവ്വം
ധേനുഃ ന വത്സം — ഗൌഃ യഥാവത്സം
യവസസ്യ (ഘാസേന)
പിപ്യുഷീ — ആപ്യായിതാ, ധേനുർവ്വത്സം ക്ഷുൽബാധായാഃ പരാവർത്തയതി തദ്വൽ
നഃ അഭി ആ വവൃത്സ്വ — ആവർത്തയ
ഹേ ശത-ക്രതോ, തേ — ബഹുകർമ്മൻ, വയം ത്വാം
സുമതി-ഭിഃ സകൃൽ — ത്വദ്വിഷയൈശ്ശോഭനൈ സ്തോത്രൈഃ സകൃദപി
വൃഷണഃ ന പത്നീഭിഃ — സേക്താരഃ, യുവാനഃ പത്നീഭിർ വ്യാപ്യന്തേ തദ്വൽ
സം സു ന സീമഹി — സമ്യക് സുഷ്ഠുവ്യാപ്യേമഹി

അർത്ഥം-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ശത്രുകൃതമായ ബാധ വരും മുമ്പ് ഞങ്ങളെ അതിൽ നിന്ന്, തള്ളപ്പശു പുല്ലുതിന്ന് തടിച്ച് (തന്റെ പാൽകൊണ്ട്) കുട്ടിയെ മുൻകൂട്ടി വിശപ്പിന്റെ പീഡയിൽ നിന്ന് നിവർത്തിപ്പിക്കുന്നപോലെ, അകററിയാലും. അവിടത്തെക്കുറിച്ച സ്തോത്രങ്ങളാൽ, പത്നികളാൽ യുവാക്കളെന്നപോലെ (ദിവസത്തിൽ) ഒരിക്കലെങ്കിലും ഞങ്ങളവിടത്തെ പ്രാപിയ്ക്കാവൂ, (കൃത്യാന്തരങ്ങൾക്കിടയിൽ ദിവസത്തിലൊരിക്കലെങ്കിലും അവിടത്തെ, ഈശ്വരനെ സ്മരിയ്ക്കാവൂ).

ട്ടുട്ടെ. ശത്രുനാശകനായ യാതൊരിന്ദ്രൻ യുദ്ധങ്ങളിൽ സ്വ ശരീരം പടച്ചട്ടകൊണ്ട് മൂടുന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രൻ സ്വമഹിമ യാൽ ശിരസ്സിൽ ദ്യോവിനെ ധരിച്ചിരിക്കുന്നു.

3 അധാകൃണോഃപ്രഥമംവീര്യംമഹ
ദ്യദസ്യാഗ്രേബ്രഹ്മണാശുഷ്മമൈരയഃ
രഥേഷ്ഠേനഹര്യശ്വേനവിച്യുതാഃ
പ്രജീരയസ്സിസ്രതേസധ്ര്യ൧ക്പൃഥക്

അന്വയം:—

അധ	— അപിചഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം
പ്രഥമം മഹൽ വീര്യം	
അകൃണോഃ	— മുഖ്യം ബൃഹൽ സാമർത്ഥ്യമകരോഃ
(കിംതൽ?) ബ്രഹ്മണാ	— സ്തോത്രേണ സ്തുതിസാധന ഭൂതേന വേദവാക്യേന
അസ്യ	— വീര്യസ്യ, സ്തോതൃജനസ്യ
അഗ്രേ യൽ ശുഷ്മം	— പുരതഃ യൽ ശത്രൂണാം ശോഷകം ബലം
ഐരയഃ	— ഉദഗമയഃ
ജീരയഃ	— ജരയിതാരഃ, ബാധകാഃ അസുരാഃ
രഥേ–സ്ഥേന ഹരി–	
അശ്വേന	— രഥസ്ഥിതേനാശ്വയുക്തേന ത്വയാ
വി–ച്യുതാഃ	— സ്വസ്ഥാനാച്ച്യാവിതാസ്സന്തഃ
സധ്ര്യക്	— സധ്രീചീനാഃ, പരസ്പരം സങ്ഗതാഃ
പൃഥക് പ്ര സിസ്രതേ	— ഭീത്യാവിയുക്താസ്സന്തഃ പ്രകർഷേണധാവന്തി

തൽ അങ്ഗിരസ്വൽ
അർച്ചത — താദൃശം സ്തോത്രം അങ്ഗിരസ ഇവബ്രൂത

അർത്ഥം—(ഗൃത്സമദൻ പറയുന്നു) അല്ലയോ സ്തോതാക്കളേ, യാതൊന്ന് ഹേതുവായി ഉല്പന്നനായ ഉടൻ അവിടത്തെ ശത്രുശോഷകങ്ങളായ തേജസ്സുകൾ മുമ്പുള്ളവയെന്നപോലെ മേല്പോട്ടുയരുന്നവയായി, ഏതു കാരണത്താൽ വൃത്രനാൽ ആക്രമിച്ച് നിറയപ്പെട്ട, ഉൾപ്പിടിക്കപ്പെട്ട മേഘങ്ങളെ, സോമപാനത്തിന്റെ ഹർഷത്തിൽ ബലംകൊണ്ട് തുറന്നുവിട്ടുവോ, ആകാരണത്താൽ ആ ഇന്ദ്രനായി മുമ്പു കേൾക്കാത്തവിധം പുതുതായ സ്തോത്രം അംഗിരസ്സുകളെന്നപോലെ ചൊല്ലുക.

2 സ ഭൂതുയോഹപ്രഥമായധായസ
ഓജോമിമാനോമഹിമാനമാതിരൽ
ശൂരോയോയുൽസ്വതന്വംപരിവ്യത
ശീർഷ്ണിദ്യാംമഹിനാപ്രത്യമുഞ്ചത

അന്വയം:—

യഃ (ഇന്ദ്രഃ) ഓജഃ മിമാനഃ — തേജഃ, ബലം കല്പ്പാണസ്സൻ
പ്രഥമായ ധായസേ — പ്രാഥമികായ സോമപാനായ
മഹിമാനം ഹ ആ
അതിരൽ — അവർദ്ധയൽ
സഃ (ഇന്ദ്രഃ) ഭൂതു — ഭവതു, വർദ്ധതാം
ശൂരഃ യഃ — ശത്രൂണാം നാശയിതാ ഇന്ദ്രഃ
യുൽ—സ്വ തന്വം — യുദ്ധേഷു സ്വകീയം ശരീരം
പരി—വ്യത — വർമ്മണാപരിവീതമകരോൽ
(സഃ ഇന്ദ്രഃ) മഹിനാ — മഹിമ്നാ
ശീർഷണി ദ്യാം പ്രതി
അമുഞ്ചത — സ്വശിരസി അധാരയൽ

അർത്ഥം—യാതൊരിന്ദ്രൻ തേജസ്സ് (ബലം) പൂണ്ട് ആദ്യത്തെ സോമപാനത്തിന്നായി സ്വമഹിമതന്നെ വർദ്ധിപ്പിച്ചുവോ (അർത്ഥനോടിയോ,) ആ ഇന്ദ്രൻ പ്രഭവിക്കട്ടെ, വർദ്ധി

ല്ലട്ടെ. ശത്രുനാശകനായ യാതൊരിന്ദ്രൻ യുദ്ധങ്ങളിൽ സ്വ ശരീരം പടച്ചട്ടകൊണ്ട് മൂടുന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രൻ സ്വമഹിമ യാൽ ശിരസ്സിൽ ദ്യോവിനെ ധരിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു.

3 അധാകൃണോഃപ്രഥമംവീര്യംമഹ
ദ്യദസ്യാഗ്രേബ്രഹ്മണാശുഷ്മമൈരയഃ
രഥേഷ്ഠേനഹര്യശ്വേനവിച്യുതാഃ
പ്രജീരയസ്സിസ്രതേസധ്ര്യക്പൃഥക്

അന്വയം:—

അധ	— അപിചഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം
പ്രഥമം മഹൽ വീര്യം	
അകൃണോഃ	— മുഖ്യം ബൃഹൽ സാമത്ഥ്യമകരോഃ
(കിംതൽ?) ബ്രഹ്മണാ	— സ്തോത്രേണ സ്തുതിസാധന ഭൂതേന വേദവാക്യേന
അസ്യ	— വീര്യസ്യ, സ്തോതൃജനസ്യ
അഗ്രേ യൽ ശുഷ്മം	— പുരതഃ യൽ ശത്രൂണാം ശോഷകം ബലം
ഐരയഃ	— ഉദഗമയഃ
ജീരയഃ	— ജരയിതാരഃ, ബാധകാഃ അസുരാഃ
രഥേ–സ്ഥേന ഹരി–	
അശ്വേന	— രഥസ്ഥിതേനാശ്വയുക്തേന ത്വയാ
വി–ച്യുതാഃ	— സ്വസ്ഥാനാച്ച്യാവിതാസ്സന്തഃ
സധ്ര്യക്	— സധ്രീചീനാഃ, പരസ്പരം സങ്ഗതാഃ
പൃഥക് പ്ര സിസ്രതേ	— ഭീത്യാവിയുക്താസ്സന്തഃ പ്രകർഷേണധാവന്തി

അൎത്ഥം—കൂടാതെ, സത്യയോ ഇന്ദ്ര അവിടന്ന് ദ്രവ്യവും മഹത്തരമായ വീരകൎമ്മം ചെയ്തു അതെന്തെന്നാൽ—സ്തുതിസാധനമായ വേദവാക്യംകൊണ്ട് ആ വീരകൎമ്മത്തെ സ്തുതിക്കുന്നവരുടെ മുമ്പിൽ ശത്രുനാശകമായ ബലം ഉയൎത്തിക്കൊണ്ടുവന്നു നാശകാരികളും ബാധകന്മാരുമായ അസുരന്മാർ, ഭോഗലിപ്സുക്കൾ, ഹരിക്കുന്ന അശ്വങ്ങളോടുകൂടിയ അവിടുന്നാൽ സ്വസ്വസ്ഥാനങ്ങളിൽ നിന്ന് വിക്ഷേപ്പിക്കപ്പെട്ടവരായി ഓടിപ്പോയി. ഭയത്താൽ ഒറ്റപ്പെട്ടും ഓടിപ്പോകുന്നു (എന്നു വന്നു)

4 അധായോവിശ്വാഭുവനാഭിമജ്മനേ
ശാനകൃൽപ്രവയാഅഭ്യവൎദ്ധത
ആദ്രോദസീജ്യോതിഷാവഹ്നിരാതനോൽ
സീവ്യന്തമാംസിദുധിതാസമവ്യയൽ

അന്വയം —

അധ പ്ര-വയാഃ	—	അപിച പുരാതനഃ
യഃ വിശ്വാ ഭുവനാ	—	യ ഇന്ദ്രഃ സൎവ്വാൻ ലോകാൻ
മജ്മനാ അഭി	—	ബലേനാഭിഭൂയ
ഈശാന-കൃൽ	—	ആത്മാനം സൎവ്വസ്യാധിപതിം കുൎവ്വൻ, ഇതരാൻ ദേവാൻ തത്തല്ലോകാധിപതീൻ കുൎവ്വൻ വാ
അഭി അവൎദ്ധത	—	സൎവ്വതഃ പ്രവൃദ്ധോഭവൽ
ആൽ വഹ്നിഃ	—	അനന്തരം ജഗതാം വോഢാസഃ ഇന്ദ്രഃ
ജ്യോതിഷാ	—	സ്വീയേന തേജസാ
രോദസീ ആ അതനോൽ	—	ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ വ്യാപ്നോൽ
(കിംച) തമാംസി	—	തമോരൂപാണി രക്ഷാംസി അജ്ഞാനാനിവാ
ദുധിതാ സീവ്യൻ	—	ദുസ്ഥിതാനിവിസ്താരയൻ
സം അവ്യയൽ	—	ആവൃണോൽ, ജഗദ്വ്യാപ്യ വൎത്തതേ

അർത്ഥം–അതിന്നംപുറമേ പുരാതനനായ ഏവൻ എല്ലാ ലോകങ്ങളെയും ബലത്താൽ ജയിച്ച്, തന്നെത്താൻ എല്ലാററിന്നും അധീശനാക്കിയോ (അല്ലെങ്കിൽ അതാതു ദേവന്മാരെ അതാതു ലോകങ്ങളുടെ അധിപതികളാക്കിയോ) ആ ഇന്ദ്രൻ എല്ലാവിധത്തിലും പ്രവൃദ്ധനായി ഭവിച്ചു. പിന്നീട് ജഗത്തു് മുഴുവൻ വഹിക്കുന്ന ആ ഇന്ദ്രൻ സ്വന്തം തേജസ്സുകൊണ്ട് ദ്യാവാപൃഥിവികളെ വ്യാപിച്ചു. കൂടാതെ തമസ്സുകളെ (തമോരൂപരായ രക്ഷസ്സുകളെ) ക്ലേശങ്ങൾ മേല്ക്കുമേലുണ്ടാക്കി പരത്തി, അകററി, ജഗത്തു മുഴുവൻ വ്യാപിച്ച് വർത്തിക്കുന്നു. (തമസ്സുകളെ അകററി എന്നതുകൊണ്ട് സൂര്യാത്മാവായ, ജ്ഞാനാത്മാവായ ഇന്ദ്രൻ അജ്ഞാനങ്ങളെയാണകററിയതെന്ന് സ്പഷ്ടം)

5 സപ്രാചീനാൻ പർവ്വതാന്ദൃംഹദോജസാ
ധരാചീനമകൃണോദപോമപഃ
അധാരയൽപൃഥിവീം വിശ്വധായസ
മസ്ത്ഭ്നാൻമായയാദ്യാമവസ്രസഃ വ. 19

അന്വയം:–

സഃ (ഇന്ദ്രഃ) പ്രാചീനാൻ— ഇതസ്തതഃ പ്രകർഷേണാഞ്ചതഃ ഗച്ഛതഃ സപക്ഷാൻ
പർവ്വതാൻ ഓജസാ — ബലേന
ദൃംഹത് — പക്ഷച്ഛേദം കൃത്വാദൃഢീചകാര, അചലാനകരോൽ
അഹം അപഃ — മേഘസ്ഥിതാനാമുദകാനാം സ്യന്ദനലക്ഷണം കർമ്മ
അധരാചീനം — അധഃ പ്രദേശമഞ്ചതി, ഗച്ഛതീതി, താദൃശം
അകൃണോൽ — മേഘഭേദനംകൃത്വാഅവഃ ഭൂമാവപാതയൽ
(കിംച) വിശ്വ–ധായസം— വിശ്വസ്യധാത്രീം
പൃഥിവീം അധാരയൽ — ബലേനധൃതവാൻ
മായയാ ദ്യാം — പ്രജ്ഞയാദ്യുലോകം
അവ–സ്രസഃ
അസ്തഭ്നാൻ — അവപതനാൽസ്തംഭിതവാൻ

അൎത്ഥം—ആ ഇന്ദ്രൻ അങ്ങുമിങ്ങുമിഷ്ടംപോലെ ഗമിച്ചിരുന്ന ചിറകുള്ള പൎവ്വതങ്ങളെ, ഓജസ്സാൽ, ബലത്താൽ ചിറകറുത്ത് ഭൂമിയിൽ അചലങ്ങളാക്കി ഉറപ്പിച്ചു. മേഘങ്ങളിലുള്ള വെള്ളങ്ങളുടെ ഒഴുക്കിനെ കീഴ്പോട്ടുപോകുന്നവയാക്കി ഭൂമിയിൽ വീഴ്ത്തി. കൂടാതെ വിശ്വധാത്രിയായ ഭൂമിയെ ബലത്താൽ ധരിച്ചു. സ്വന്തം പ്രജ്ഞകൊണ്ട് ദ്യോവിനെ താഴെ വീഴാതെ സ്തംഭിപ്പിച്ചു നിൎത്തി.

6 സാസ്മാഅരംബാഹുഭ്യാംയംപിതാകൃണോ
ദ്വിശ്വസ്മാദാജനുഷോവേദസസ്പരി
യേനാപൃഥിവ്യാംനിക്രിവിംശയധ്യൈ
വജ്രേണഹത്വ്യവൃണക്തുവിഷ്വണിഃ

അന്വയം:—

പിതാ — സൎവ്വസ്യപാലകഃ പ്രജാപതിഃ
വിശ്വസ്മാത് ജനുഷഃ — സൎവ്വസ്മാൽ ജനാൽ
പരി വേദസഃ — തതോപ്യുൽകൃഷ്ടാൽജ്ഞാനാൽ, തദ്വിശിഷ്ടം
യം ബാഹു—ഭ്യാം ആ
അകൃണോത് — സൃഷ്ടവാൻ
തുവി—ഷ്വണിഃ — ബഹുകീൎത്തിഃ സഃ ഇന്ദ്രഃ
യേന (ജ്ഞാനേന)
ക്രിവിം — ഏതന്നാമാനമസുരം
വജ്രേണ ഹത്വീ — ഹത്വാ, താഡയിത്വാ
പൃഥിവ്യാം ശയധ്യൈ — ഭൂമൌശയനായ, ദീൎഘനിദ്രായൈ
നി അവൃണക് — ന്യവധീൽ
സഃ അസ്മൈ — താദൃശഃ ഇന്ദ്രഃ
അരം — അലം, പൎയ്യാപ്തഃ രക്ഷകത്വേന

അത്ഥം—എല്ലാററിന്റെയും നാഥനായ പ്രജാപതി എല്ലാ ജനങ്ങളെക്കാളും ഉൽകൃഷ്ടതരമായ ജ്ഞാനത്തോടുകൂടി സ്വന്തം കൈകളാൽ ആരെ സൃഷ്ടിച്ചുവോ, ആ മഹാകീർത്തിമാനായ ഇന്ദ്രൻ ഏതു ജ്ഞാനശക്തിയാൽ ക്രിവി എന്ന അസുരനെ വജ്രത്താൽ ഹനിച്ച് ഭൂമിയിൽ ദീർഘനിദ്രകൊള്ളാനായി വധിച്ചു. ആ വിധമുള്ള ഇന്ദ്രൻ ഈ ജഗത്തിന്നു് രക്ഷകത്വം കൊണ്ടു് സ്വാമിയായി ഭവിച്ചു. (വൃത്രൻ എന്ന പദത്തിനെന്നപോലെ ക്രിവി എന്ന ശബ്ദത്തിന്നും മേഘമെന്നു് അത്ഥമുണ്ടു്.)

7 അമാജൂരിവപിത്രോസ്സചാസതീ
സമാനാദാസദസസ്ത്വാമിയേഭഗം
കൃധിപ്രകേതമുപമാസ്യാഭര
ദദ്ധിഭാഗംതന്വോ൨൨യേനമാമഹഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,)

അമാജൂഃ—ഇവ	— യാവജ്ജീവം ഗൃഹ ഏവ ജീര്യന്തീ
പിത്രോഃ സചാ സതീ	— മാതാപിതൃഭ്യാം സഹഭവന്തീ പതിമലഭമാനാദുഹിതാ
സമാനാൽ ആ സദസഃ	— ആത്മനഃ പിത്രോശ്ച സാധാരണാൽ ഗൃഹാൽ ഉപസ്ഥായൈവ യഥാഭാഗം യാചതി തഥാ
(സ്തോതാഹം) ഭഗം ത്വാം ഇയേ	— ഭജനീയം ധനം യാചേ
(തത്രദേയം ധനം) പ്ര—കേതം കൃധി	— വിശ്വസനീയം കുരു
(തത്ര) ഉപ മാസി	— ഏതാവദിദം ധനമിതി കുരു
ആ ഭര	— തദ്ധനം സമ്പാദയ
യേന മമഹഃ	— യേന ധനേനസ്തോതൄനിമാൻ പൂജയസി

തന്വഃ ദദ്ധി — ശരീരായമഹ്യം ഇതിയാവത് ദേഹി

അർത്ഥം-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ജീവിതം മുഴുവൻ ഗൃഹത്തിൽ തന്നെ ഭർത്തൃമതിയാവാതെ അച്ഛനമ്മമാരുടെ കൂടെ ജീവിച്ചു നരച്ച മകൾ തനിക്കും അച്ഛനമ്മമാർക്കും കൂട്ടായവകാശപ്പെട്ട വീട്ടിൽനിന്ന് ഭാഗം ചോദിക്കുന്നപോലെ, (സഹോദരപത്നിമാരും കുട്ടികളുമായി താൻ ബാധിക്കപ്പെടാറാവുമ്പോൾ ഭാഗം ചോദിക്കുന്നപോലെ) സ്തോതാവായ ഞാൻ അവിടത്തോട് (എനിക്കർഹതയുള്ള) ധനം യാചിക്കുന്നു. അപ്രകാരം തരാനുള്ള ധനം വിശ്വസനീയമാക്കിയാലും; ഇന്നിന്നതാണെന്ന് വെച്ചു തന്നാലും. യാതൊരു ധനംകൊണ്ടു അവിടുന്ന് (മറ്റ്) സ്തോതാക്കളെ ആദരിക്കുന്നുവോ, (അതുപോലെ) എനിക്കും സിദ്ധിക്കേണ്ടും ധനം ഈ ശരീരത്തിന്നായി (ഈ ജന്മത്തിൽ അനുഭവിപ്പാനായി) തന്നരുളിയാലും. (ഇന്ദ്രനോടുപോലും സ്തോതാവ് പെരുമാറുന്നതിലുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യം നോക്കുക. മഹർഷിമാർക്ക് മാത്രമേ ഈ സ്വച്ഛന്ദത കിട്ടൂ.)

8 ഭോജംത്വാമിന്ദ്രവയംഹുവേമ
ദദിഷ്ട്വമിന്ദ്രാപാംസിവാജാൻ
അവിഡ്ഢീന്ദ്രചിത്രയാനഊതീ
കൃധിവൃഷന്നിന്ദ്രവസ്യസോനഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, ഭോജം ത്വാം — ഭോജയിതാരം, പാലയിതാരം ത്വാം
വയം ഹുവേമ — ആഹ്വയാമഃ
ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം
അപാംസി — കർമ്മാണി

ഹേ ഇന്ദ്ര, ചിത്രയാ — നാനാപ്രകാരയാ
ഊതീ നഃ അവിഡ്ഢി — ഊത്യാസ്മാൻ രക്ഷ
ഹേ വൃഷൻ, ഇന്ദ്ര, — കാമാനാം വർഷകേന്ദ്ര,
നഃ വസ്യസഃ കൃധി — അസ്മാൻ അതിശയേന വസുമതഃ കരു

അർത്ഥം–അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങൾ അന്നംതന്നു പാലിയ്ക്കുന്ന അവിടത്തെ വിളിക്കുന്നു. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് കർമ്മങ്ങളുടെയും അന്നത്തിൻെറയും ദാതാവാണല്ലൊ. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, നാനാപ്രകാരമായ രക്ഷണത്താൽ ഞങ്ങളെ കാത്താലും. അല്ലയോ അഭീഷ്ടവർഷകനായ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങളെ ഏററവും ധനവാന്മാരാക്കിയാലും.

9 നൂനംസാതേപ്രതിവരംജരിത്രേ
ദുഹീയദിന്ദ്രദക്ഷിണാമഘോനീ
ശിക്ഷാസ്തോതൃഭ്യോമാതിധഗ്ഭഗോനോ
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ വ. 20

അന്വയം:–
ഇതു് ഈ അധ്യായത്തിൽ ആറാം വർഗ്ഗത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ടു്.
വർഗ്ഗം 21–22

1 പ്രാതാരഥോനവോയോജിസസ്നി
ശ്ചതുര്യുഗസ്ത്രികശസ്സപ്തരശ്മിഃ
ദശാരിത്രോമനുഷ്യസ്സ്വഷാ
സ്സഇഷ്ടിഭിർമ്മതിഭീരംഹ്യോഭൂൽ

അന്വയം.–
പ്രാതഃ — പ്രാതഃ കാലേ
നവഃ സസ്നിഃ — സ്തുതിയുക്തഃ ശുദ്ധഃ
രഥഃ യോജി — യജ്ഞഃ അസ്മാഭിഃ അയോജി

ചതുഃ–യുഗഃ — ചത്വാരിയുഗാനി, ഗ്രാവാണഃ യസ്യസഃ, തഥോക്തഃ
ത്രി–കശഃ — മന്ദ്രമധ്യമോൽകൃഷ്ടരൂപാ വാചഃ യസ്യസഃ
സപ്ത–രശ്മിഃ — സപ്തഗായത്ര്യാദീനിഛന്ദാംസി യസ്യസഃ തഥോക്തഃ
ദശ–അരിത്രഃ — ദശസംഖ്യകാഃ ഗ്രഹാഃ യസ്യസഃ തഥോക്തഃ
മനുഷ്യഃ — മനുഷ്യേഭ്യോഹിതഃ
സ്വഃ–സാഃ സഃ — സ്വർഗ്ഗസ്യദാതാ, ഏവംവിധഃ യജ്ഞഃ
ഇഷ്ടി–ഭിഃ — പ്രായണീയാതിഥ്യാദിഭിഃ
മതി–ഭിഃ — മനനീയൈസ്തോത്രൈഃ
രംഹ്യഃ ഭൂത് — ശബ്ദനീയഃ അഭൂത്

അർത്ഥം–പ്രഭാതത്തിൽ സ്തുതിയുക്തവും ശുദ്ധവുമായ യജ്ഞം ഞങ്ങളാൽ ഒരുക്കപ്പെടുന്ന നാലു പിടിക്കല്ലുകളോടുകൂടിയതും മന്ദ്രം, മധ്യമം, ഉൽകൃഷ്ടം എന്നീ മൂന്നു വിധം സ്വരവിശേഷങ്ങളോടുകൂടിയതും, ഗായത്രിമുതലായ ഏഴു ഛന്ദസ്സുകളോടൊത്തതും പത്തു ഗ്രഹങ്ങ (യാഗത്തിൽ ഉപയോഗിക്കുന്നേ കണ്ടൻമരികക) ളോടുകൂടിയതും മനുഷ്യക്ഷേമകരവും സ്വർഗ്ഗത്തെ കൊടുക്കുന്നതുമായ ആ യജ്ഞം ഇഷ്ടികളാലും (സോമയാഗത്തിലെ പ്രഥമതപ്പണം മുതലായവ) സ്തോത്രങ്ങളാലും ശബ്ദമയമായിഭവിച്ചു.

2 സാസ്മാ അരം പ്രഥമം സദ്വിതീയ
മുതോതൃതീയം മനുഷഃസഹോതാ
അന്യസ്യാഗർഭമന്യഊജനന്ത
സോഅന്യേഭിസ്സചതേജേന്യോവൃഷാ

അന്വയം:–
സഃ (യജ്ഞഃ) അസ്മൈ — ഇന്ദ്രായ
പ്രഥമം അരം — പ്രാതസ്സവനേപര്യാപ്തോഭൂത്

സഃ (പ) ദ്വിതീയം	— മാധ്യന്ദിനേസവനേപര്യാപ്തോഭൂൽ
ഉതോ തൃതീയം	— തൃതീയേസവനേപര്യാപ്തോഭൂൽ
സഃ (യജ്ഞഃ) മനുഷഃ	— മനുഷ്യസ്യ
ഹോതാ	— ശ്രുഭാനാംവോഢാഭവതി
(കിംച) അന്യേ	— ഋത്വിജഃ
അന്യസ്യാഃ	— വേദാത്മികായാഃ വാചഃ
ഗർഭം (സന്തം യജ്ഞം)	
ജനന്ത ഉ	— അജനയന്തഹി
വൃഷാ	— അഭിമതഫലവഷ്കഃ
ജേന്യഃ സഃ	— ജയസമത്ഥഃ യജ്ഞഃ
അന്യേഭിഃ സചതേ	— അന്യൈദ്ദേവൈസ്സങ്ഗച്ഛതേ

അത്ഥം—ആ യജ്ഞം ഇന്ദ്രന്ന് പ്രാതസ്സവനത്തിൽ പര്യാപ്തമായി, തികവുററതായി ഭവിച്ചു. മദ്ധ്യന്ദിനസവനത്തിലും അതു് പര്യാപ്തമായി. തൃതീയസവനത്തിലും പര്യാപ്തമായി. (രാവിലെ മുതൽ എട്ടെട്ടുനാഴിക വിട്ടാണു് മൂന്നു സവനങ്ങളെ അനുഷ്ഠിയ്ക്കാറു പതിവു്) ആ യജ്ഞം മനുഷ്യന്നു് ശുഭങ്ങളെ കൊണ്ടുവന്നണയ്ക്കുന്നു. ഋത്വിക്കുകളാണു് വേദാന്തർഗ്ഗതമായ വാക്കിൽ ഗർഭംപോലെ വർത്തിയ്ക്കുന്ന യജ്ഞത്തെ ജനിപ്പിയ്ക്കുന്നതു്. അഭിമതവഷ്കവും ജയസമത്ഥവുമായ യജ്ഞം മററു ദേവന്മാരോടു് സംഗമിയ്ക്കുന്നു, ചേരുന്നു.

3 ഹരീനുകംരഥഇന്ദ്രസ്യയോജ
മായൈസ്വക്തേനവചസാനവേന
മോഷുത്വാമത്രബഹവോഹിവിപ്രാ
നിരീരമന്യജമാനാസോഅന്യേ

അന്വയം:—

ഇന്ദ്രസ്യ രഥേ ഹരീ	— ഏതന്നാമകാവശ്വൌ
നു കം ആ-യൈ	— ക്ഷിപ്രം സുഖേന ഗമനായ
നവേന വചസാ	— അന്യൈരകൃതപൂവ്വേണ വേദാത്മകേന

സൂ—ളക്തേന യോജം — സാധനേനയുനജ്മി
അത്ര ബഹവഃ
വിപ്രാഃ ഹി — അസ്മിൻ യജ്ഞേ ബഹവഃ
മേധാവിനഃ, സ്തോതാരഃ
ഭവന്തി ഹി
(തഥാപി) അന്യേ
യജമാനാസഃ — മദ്വ്യതിരിക്താ യജമാനാഃ
ത്വാം സു മോ നി രീരമൻ — നിതരാം മാരമയന്തു
(അതോസ്മദീയം യജ്ഞമാഗത്യ സോമം പിബ)

അർത്ഥം—ഇന്ദ്രന്റെ തേരിൽ ഹരികളെന്ന കുതിരകളെ വേഗത്തിൽ സുഖമായ ഗമനത്തിന്നായി, മററാരും ഇതുവരെ ചൊല്ലാത്ത വേദാത്മകമായ വാക്കിനാൽ, സൂക്തത്താൽ ഞാൻ യോജിപ്പിക്കുന്നു. (ഭൂമിയിൽ യാഗശാലയിലിരുന്നാണ് സ്വർഗ്ഗസ്ഥനായ ഇന്ദ്രന്റെ കുതിരകളെ മന്ത്രംകൊണ്ട് തേരിൽ പൂട്ടുന്നത്) ഇവിടെ, ഈ യജ്ഞത്തിൽ എത്രയോ മേധാവികളായ സ്തോതാക്കളുണ്ടല്ലോ. എന്നിട്ട്, എന്നിൽനിന്ന് അന്യന്മാരായ യജമാനന്മാർ അവിടത്തെ അധികം രമിപ്പിക്കരുത്, സന്തോഷിപ്പിക്കരുത്. അതുകൊണ്ട് എന്റെ യാഗത്തിന്ന് വന്ന് സോമംകുടിച്ചാലും.

4 ആ ദ്വാഭ്യാം ഹരിഭ്യാമിന്ദ്രയാ
ഹ്യാ ചതുർഭിരാ ഷഡ്ഭിർഹൂയമാനഃ
ആഷ്ടാഭിർദ്ദശഭിസ്സോമപേയ
മയംസുതസ്സുമഖമാമൃധസ്കഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, ആ ഹൂയമാനഃ — ഹോതൃഭിരാഹൂയമാനസ്ത്വം
ദ്വാഭ്യാം ഹരി—ഭ്യാം ആ
യാഹി — അശ്വാഭ്യാം യജ്ഞം പ്രത്യാഗച്ഛ
ചതുഃ—ഭിഃ ആ — ഹരിഭിഃ ആയാഹി
(തഥാ) ഷട്—ഭിഃ — ഹരിഭിഃ ആയാഹി

സോമ–പേയം — പാതവ്യം സോമംപ്രതി
അഷ്ടാഭിഃ ദശ–ഭിഃ ആ — ഹരിഭിഃ ആയാഹി
ഹേ സു–മഖ അയം സുതഃ — സുയജ്ഞ, സോമഃ ത്വദർത്ഥമഭിഷുതഃ
(അതഃ യജ്ഞസ്യ) മൃധഃ
മാ കഃ — ഹിംസാഃ മാകാർഷീഃ
(യദ്യപീന്ദ്രസ്യ ദ്വാവേവഹരീ, തഥാപി തയോർവ്വിഭൂതിഭേദാൽ നാനാത്വം)

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഹോതാക്കളാൽ വിളിക്കപ്പെട്ടന്ന അവിടന്ന് രണ്ടു ഹരി (കുതിര) കളോടുകൂടി വന്നാലും. നാലു കുതിരകളോടുകൂടി വന്നാലും. ആറുകുതിരകളോടുകൂടി വന്നാലും. പാനം ചെയ്യേണ്ടും സോമത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച് എട്ടു കുതിരകളോടുകൂടി വന്നാലും. പത്തു കുതിരകളോടുകൂടി വന്നാലും. നല്ല യജ്ഞത്തോടുകൂടിയ ഇന്ദ്ര, ഇതു്, സോമം അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടി സംസ്കരിച്ചതത്രേ. അതുകൊണ്ടു് യജ്ഞത്തിന്നു് (അവിടന്നു് വന്ന സോമമുംകൊള്ളാതെ) കേടുവരുത്തരുതേ. (ഇന്ദ്രന്നു് ഹരികളെന്ന കുതിരകൾ രണ്ടാണെങ്കിലും അവയുടെ വിഭൂതിവിശേഷംകൊണ്ടു് നാനാത്വം കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു. യജമാനന്റെ ഇന്ദ്രങ്കലുള്ള ആദരാതിശയവും ഈ ബഹുത്വകല്പനയ്ക്കും ആവർത്തനത്തിന്നും നിദാനമാവാം)

5 ആവിംശത്യാത്രിംശതായാഹ്യർവ്വാ
ങാചത്വാരിംശതാഹരിഭിര്യുജാനഃ
ആപഞ്ചാശതാസുരഥേഭിരിന്ദ്രാ
ഷഷ്ട്യാസപ്തത്യാസോമപേയം

അന്വയം:–
ഹേ ഇന്ദ്ര സോമ–
പേയം — പാതവ്യം സോമം പ്രതി
അർവ്വാങ് — അസ്മദഭിമുഖസ്സൻ
വിംശത്യാ ആ യാഹി — വിംശതിസംഖ്യാകൈരശ്വൈഃ ആഗച്ഛ

ത്രിംശതാ ആ — ത്രിംശൽസംഖ്യാകൈരശ്വൈഃ ആയാഹി
ചത്വാരിംശതാ — ചത്വാരിംശൽസംഖ്യാകൈഃ
ഹരി–ഭിഃ യുജാനഃ ആ — യുജ്യമാനസ്ത്വമായാഹി
സു–രഥേഭിഃ — സുരംഹണൈഃ, സുഗമനൈഃ
പഞ്ചാശതാ ആ — പഞ്ചാശതഭിഃ ഹരിഭിഃ ആയാഹി
(തഥാ) ഷഷ്ട്യാ — ഷഷ്ടിസംഖ്യാകൈർഹരിഭിഃ ആയാഹി
സപ്തത്യാ — സപ്തതിസംഖ്യാകൈർഹരിഭിഃ സോമപാനം പ്രത്യായാഹി

അർത്ഥം–അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, പാനംചെയ്യേണ്ടും സോമത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച് അവിടുന്ന് ഞങ്ങാംക്കഭിമുഖനായി ഇരുപത്ത് കതിരകളോടുകൂടി വന്നാലും. മുപ്പത്തുകതിരകളോടുകൂടി വന്നാലും. നാല്പത്തു കതിരകളെപ്പൂട്ടുന്നവനായി വന്നാലും. നല്ല പോലെ ഓടുന്ന അമ്പത്തു കതിരകളോടുകൂടി വന്നാലും. അറു പത്തു കതിരകളോടുകൂടിവന്നാലും. എഴുപത്തു കതിരകളോടുകൂടി സോമപാനത്തിന്നായി വന്നാലും

6 ആശീത്യാനവത്യായാഹ്യർവ്വാ
ങാശതേനഹരിഭിരുഹ്യമാനഃ
അയംഹിതേശുനഹോത്രേഷുസോമ
ഇന്ദ്രത്വായാപരിഷിക്തോമദായ

അന്വയം:–

ഹേ ഇന്ദ്ര, അശീത്യാ — അശീതിസംഖ്യാകൈരശ്വൈഃ സോമപാനാർത്ഥം
അർവ്വാങ് ആ യാഹി — അസ്മദഭിമുഖസ്സൻ ആഗച്ഛ
നവത്യാ — നവതിസംഖ്യാകൈരാഗച്ഛ
ശതേന ഹരി–ഭിഃ

ഉഹ്യമാനഃ ആ — ശതസംഖ്യാകൈരശ്വൈഃ ധാര്യമാണഃ ആ യാഹി
ഹി തേ മദായ — യസ്മാൽ തവഹർഷായ
ശുന–ഹോത്രേഷു — സുഖേന ഹൂയതേ സോമഃ യൈഃ ഇതി ശുനഹോത്രാഃ പാത്രവിശേഷാഃ, തേഷു
അയം സോമഃ ത്വാ–യാ
പരി–സിക്തഃ — ത്വൽകാമനയാ പരിതസ്സിക്തഃ

അർത്ഥം–അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടന്നു് സോമപാനത്തിന്നായി എൺപതുകുതിരകളോടുകൂടി ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖനായി വന്നാലും. തൊണ്ണൂറു കുതിരകളോടുകൂടി വന്നാലും. നൂറു ഹരികളാൽ വഹിക്കപ്പെട്ടവനായി വന്നാലും. അവിടത്തെ ഹർഷത്തിന്നായി ശുനഹോത്രങ്ങളിൽ (ശുനഹോത്രം സോമപാത്രവിശേഷം) ഈ സോമം അവിടത്തെ കുറിച്ച കാമനയോടുകൂടി എമ്പാടും തൂകിയിരിക്കുന്നു.

7 മമബ്രഹ്മേന്ദ്രയാഹ്യച്ഛാ
വിശ്വാഹരീധുരിധിഷ്വാരഥസ്യ
പുരുത്രാഹിവിഹവ്യോബഭൂഥാ
സ്മിഞ്ഛൂരസവനേമാദയസ്വ

അന്വയം:–

ഹേ ഇന്ദ്ര, മമ ബ്രഹ്മ — അസ്മദീയാമേവസ്തുതിം
അച്ഛ യാഹി — അഭിലക്ഷ്യാഗച്ഛ
വിശ്വാ ഹരീ — വ്യാപ്താവശ്വൌ
രഥസ്യ ധുരി ധിഷ്വ — യുഗപ്രാന്തേ സംയോജയ
പുരു–ത്രാ — പുരുഭിഃ ബഹുഭിഃ യജമാനൈഃ ത്വം
വി–ഹവ്യഃ ബഭൂഥ ഹി — വിവിധം ഹ്വാതവ്യഃ ബഭൂവിഥ ഖലു

ഹേ ശൂര, അസ്മിൻ
സവനേ — യജ്ഞേ
മാദയസ്വ — സോമപാനേ ഹർഷ്യോഭവ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, എന്റെ തന്നെ സ്തുതിയെ ലക്ഷ്യമാക്കി നേരെവന്നാലും. എങ്ങും വ്യാപിച്ചുനില്ക്കുന്ന കതിരകളെ തേരിന്റെ നകത്തിൽ പൂട്ടിയാലും. എത്രയോ യജമാനന്മാരാൽ പലവിധത്തിൽ വിളിക്കപ്പെടേണ്ടവനായിട്ടാണല്ലോ അവിടന്ന് ശോഭിച്ചിട്ടുള്ളത്. അല്ലയോ വീര, ഈ യജ്ഞത്തിൽ സോമപാനത്താൽ ഹർഷിച്ചാലും. (വ്യാപിച്ച കതിരകളെ നകത്തിൽ പൂട്ടുക എന്നതുകൊണ്ട് കതിരകൾ എന്ന പദത്താൽ വിഭൂതികൾ, ശക്തിവിശേഷങ്ങൾ ആണ് ഉദ്ദിഷ്ടങ്ങളെന്നു പറയാം. പരന്നുകിടക്കുന്ന വിഭൂതികളെ സങ്കോചിപ്പിച്ച്, ഏകീഭവിപ്പിച്ച് ഭക്തനായ എങ്കൽ ചൊരിയുമാറാകണം എന്നു പറയാം. പത്തുമുതൽ നൂറുവരെ കതിരകൾക്ക് ബഹുത്വം കല്പിച്ച ഇടങ്ങളിലും ഈ വിഭൂതിത്വം പറയാം.)

8 നമഇന്ദ്രേണസഖ്യംവിയോഷ
ദസ്മഭ്യമസ്യദക്ഷിണാദുഹീത
ഉപജ്യേഷ്ഠേവരൂഥേഗഭസ്തൗ
പ്രായേപ്രായേജിഗീവാംസസ്യാമ

അന്വയം:—

ഇന്ദ്രേണ (സഹ) മേ
സഖ്യം — യഷ്ടൃയഷ്ടവ്യലക്ഷണം സഖ്യം
ന വി യോഷത് — കദാചിദപിനവിയുജ്യതാം
അസ്യ ദക്ഷിണാ — ഇന്ദ്രസ്യദാനം
അസ്മഭ്യം ദുഹീത — അഭിമതഫലംദുഗ്ധാം
ജ്യേഷ്ഠേ, വരൂഥേ — അതിശയേന പ്രശസ്യേ, ആപദാംവാരകേ
ഗഭസ്തൗ ഉപ സ്യാമ — ബാഹൗസമീപേവയംതിന സ്യ

(കിം°ച) പ്രായേ-പ്രായേ — സോമപാനാത്ഥമിന്ദ്രസ്യയജ്ഞ ശാലായാം പ്രവേശേ പ്രവേശേ
ജിഗീവാംസഃ — ശത്രൂണാം ജേതാരോഭവേമ

അത്ഥം—ഇന്ദ്രനമായുള്ള എന്റെ ചങ്ങാതം, യഷ്ടാവും യഷ്ടവ്യനം തമ്മിലുള്ള സഖ്യം, ഒരിയ്ക്കലും അഴിയാതിരിക്കട്ടെ. അവിടത്തെ ദാനം എനിക്ക അഭിമതഫലത്തെ കറന്ന തരട്ടെ. ഏറ്റവും സ്തുത്യവും ആപത്തകററുന്നതുമായ അവിടത്തെ തൃക്കയ്യിൽ ഞങ്ങരം വത്തിച്ചാവൂ. (അവിടത്തെ തൃക്കയ്യെന്നും ഞങ്ങളെ താങ്ങട്ടെ.) പിന്നെ, സോമപാനത്തിന്നായി യാഗശാലയിൽ ഇന്ദ്രൻ, വരുമ്പോരം വരുമ്പോഴെല്ലാം, ഞങ്ങരം ശത്രുജേതാക്കളായി ഭവിച്ചാവൂ.

9 നൂനംസാതേപ്രതിവരംജരിത്രേ
ദുഹീയദിന്ദ്രദക്ഷിണാമഘോനീ
ശിക്ഷാസ്തോതൃഭ്യോമാതിധഗ്ഭഗോനോ
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ വ 22

അന്വയം:—
ഇതു് ഈ അധ്യായത്തിൽ ആറാം വഗ്ഗത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

വഗ്ഗം—23—24

1 അപായ്യസ്യാന്ധസോമദായ
മനീഷിണസ്സുവാനസ്യപ്രയസഃ
യസ്മിന്നിന്ദ്രഃപ്രദിവിവാവൃധാന
ഓകോദധേബ്രഹ്മണ്യന്തശ്ചനരഃ

അന്വയം:—

സ്വാനസ്യ	— സോമാഭിഷവം കുർവ്വാണസ്യ
മനീഷിണഃ	— പ്രജ്ഞസ്യ യജമാനസ്യ സംബന്ധിനഃ
പ്രയസഃ അസ്യ അന്ധസഃ മദായ	— പ്രീതികരസ്യ ഏതദന്നസ്യ ഹർഷായ
അപായി	— ഇന്ദ്രേണപീതം (കർമ്മണി ഷഷ്ഠീ)
പ്ര—ദിവി യസ്മിൻ വവൃധാനഃ	— പുരാണേ സോമലക്ഷണേന്ധസി വർദ്ധമാനഃ
ഇന്ദ്രഃ ഓകഃ ദധേ	— സേവ്യതയാ നിവാസം ചകാര
(കിംച) ബ്രഹ്മണ്യന്തഃ	— ഇന്ദ്രായാത്മസ്തോത്രമിച്ഛന്തഃ
നരഃ ച	— കർമ്മണാം നേതാരഃ ഋത്വിജശ്ച യസ്മിൻ നിവാസം ദധിരേ തദേതദപായീതിപൂർവ്വേണാന്വയഃ

അർത്ഥം—സോമം ചതച്ച് സംസ്കരിയ്ക്കുന്ന യജമാനന്റെ പ്രീതികരമായ അന്നം (സോമം) ഹർഷത്തിന്നായി ഇന്ദ്രനാൽ കുടിയ്ക്കപ്പെട്ടു. പണ്ടുമുതൽക്കെ സോമാന്നത്തിൽ വളർന്ന ഇന്ദ്രൻ സേവ്യതകൊണ്ട് അതിൽ വസിച്ചുവന്നു. കൂടാതെ ഇന്ദ്രനെ സ്തോത്രമിച്ഛിയ്ക്കുന്ന കർമ്മനേതാക്കളായ ഋത്വിക്കുകളും യാതൊരു സോമത്തിൽ നിവസിച്ചുവോ, ആ സോമമാണ്, ഇന്ദ്രനാൽ കുടിയ്ക്കപ്പെട്ടത്.

2 അസ്യമന്ദാനോമധ്വോവജ്രഹ
സ്തോഹിമിന്ദ്രോഅർണ്ണോവൃതംവിവൃശ്ചൽ
പ്രയദ്വയോനസ്വസരാണ്യച്ഛാ
പ്രയാംസിചനദീനാംചക്രമന്ത

അന്വയം:—

അസ്യ മധ്വഃ — അനേനമദകരേണ സോമേന (തൃതീയാർത്ഥേഷഷ്ഠീ)
മന്ദാനഃ വജ്ര-ഹസ്തഃ
ഇന്ദ്രഃ — ഹൃഷ്യൻ, വജ്രയുക്തഹസ്തഃ
അർണ്ണഃ-വൃതം — ഉദകേനാവൃതം
അഹിം വി വൃശ്ചൽ — മേഘംവിശേഷേണാച്ഛിനൽ
യൽ — യദാഹിഭേദനേജാതേ
നദീനാം പ്രയാംസി — പ്രീണയിതൄണിജലാനി
വയഃ ന സ്വസരാണി — പക്ഷിണഃ കുലായാനിവ
അച്ഛ പ്ര ചക്രമന്ത ച — സമുദ്രമഭിലക്ഷ്യഗന്തുമുപാക്രമച്ഛൻ

അർത്ഥം—ഈ ഹർഷകരമായ സോമംകൊണ്ട് സന്തോഷിക്കുന്നവനും വജ്രബാഹുവുമായ ഇന്ദ്രൻ വെള്ളം നിറഞ്ഞ മേഘത്തെ നന്നായിഭേദിച്ചു, പിളർന്നു. മേഘം പിളർന്നപ്പോൾ നദികളുടെ പ്രീതികരങ്ങളായ ജലങ്ങൾ, പക്ഷികൾ കൂടുകൾ ലക്ഷ്യമാക്കി പറക്കുന്നപോലെ, സമുദ്രത്തെ ഉന്നംവെച്ച് ഒഴുകാനും തുടങ്ങി.

3 സമാഹിനഇന്ദ്രോഅർണ്ണോഅപാം
പ്രൈരയദഹിഹാച്ഛാസമുദ്രം
അജനയൽസൂര്യംവിദദ്ഗാ
അക്തുനാഹ്നാംവയുനാനിസാധൽ

അന്വയം:—

മാഹിനഃ — മഹനീയഃ, മഹിമോപേതഃ
അഹി-ഹാ സഃ ഇന്ദ്രഃ — അഹിംഹതവാനിന്ദ്രഃ
അപാം അർണ്ണഃ — സ്രോതോലക്ഷണം പ്രവാഹം
സമുദ്രം അച്ഛ (അഭിലക്ഷ്യ)
പ്ര ഐരയൽ — പ്രാഗമയൽ

(കിംച സഃ ഇന്ദ്രഃ അങ്ഗിരസാംബിലാന്തർവ്വർത്തിനാം ഗവാംലാഭായ) —
സൂര്യം അജനയൽ — ഉൽപാദിതവാൻ
(തതഃ) ഗാഃ വിദൽ — പണിഭിരപഹൃതാഗാഃ അലഭത
(തഥാ) അക്തുനാ
അഹ്നാം — തേജസാദിവസാനാം
വയുനാനി സാധൽ — പ്രജ്ഞാനാനി, പ്രകാശാൻ അസാധയൽ

അർത്ഥം—മഹത്വമിയന്ന അഹി (മേഘ) ഹന്താവായ ആ ഇന്ദ്രൻ ജലങ്ങളുടെ ഒഴുക്കിനെ സമുദ്രാഭിമുഖമായി തിരിച്ചു വിടാതെ, അംഗിരസ്സുകളുടെ, ഗുഹയിലൊളിപ്പിയ്ക്കപ്പെട്ട പശുക്കളെ കിട്ടാനായി സൂര്യനെ ഉല്പാദിപ്പിച്ചു (അസമയത്തു് ഉദിപ്പിച്ചു) അതിന്നശേഷം പണികളാൽ അപഹരിയ്ക്കപ്പെട്ട പശുക്കളെ നേടി. പിന്നെ തേജസ്സു് (വെളിച്ചം) കൊണ്ടു് പകലുകളുടെ വിജ്ഞാനങ്ങളും, പ്രകാശങ്ങളും സാധിച്ചു.

4 സോ അപ്രതീനി മനവേ പുരൂണി
ഇന്ദ്രോ ദാശദ്ദാശുഷേ ഹന്തി വൃത്രം
സദ്യോ യോ നൃഭ്യോ അതസായ്യോ ഭൂൽ
പസ്പൃധാനേഭ്യഃ സൂര്യസ്യ സാതൌ

അന്വയം —

സഃ ഇന്ദ്രഃ ദാശുഷേ — ഹവിർദ്ദത്തവതേ
മനവേ — മനുഷ്യായ, യജമാനായ
പുരൂണി അപ്രതീനി
ദാശൽ — ബഹൂനി ഉൽകൃഷ്ടാനി ധനാനി ദദാതി
(കിംച) യഃ സൂര്യസ്യ
സാതൌ — സൂര്യസംഭജനവിഷയഭൂതേ

പസ്പ്പധാനേഭ്യഃ നൃ–ഭ്യഃ — 'അഹമേവ പ്രഥമം സൂര്യം പ്രാപ്നുയാം, പ്രഥമം സൂര്യം പ്രാപ്നയാം' ഇതിസ്പർധമാനേഭ്യഃസ്തോതൃഭ്യോനൃഭ്യഃ
സദ്യഃ അതസാര്യഃ ഭൂൽ — തദാനീമേവതൽപ്രാപ്തിഹേതുഭൂതസ്സൻസമാശ്രയണീയഃ അഭൂൽ
(സഃ ഇന്ദ്രഃ) വൃത്രം ഹന്തി — അസുരം, പാപം ഹന്തി

അൎത്ഥം—ആ ഇന്ദ്രൻ ഹവിസ്സേകുന്ന യജമാനനു് വളരെ ഉൽകൃഷ്ടധനങ്ങളെ കൊടുക്കുന്നു. (ഇവിടെ ധനങ്ങളെന്നു പറയുന്നതു് ഔൽകൃഷ്ട്യസിദ്ധികളെയാണു്) യാതൊരിന്ദ്രൻ സൂൎയ്യലോകപ്രാപ്തിവിഷയത്തിൽ 'ഞാൻ മുമ്പവിടെ എത്തും, ഞാൻ മുമ്പവിടെ എത്തും' എന്നു് തങ്ങളിൽ സ്പർധിയ്ക്കുന്ന സ്തോതാക്കളായ കൎമ്മനേതാക്കൾക്കു് അപ്പോൾ തന്നെ സൂര്യലോകപ്രാപ്തിക്കു ആശ്രയഭൂതനായി ഭവിച്ചുവോ ആ ഇന്ദ്രൻ വൃത്രരൂപമായ, തങ്ങളെ മൂടിയ പാപത്തെ ഹനിയ്ക്കുന്നു, നശിപ്പിയ്ക്കുന്നു. (സൂൎയ്യലോകപ്രാപ്തിക്കുവേണ്ടി തന്നെ ഉപാസിക്കുന്നവരുടെ പാപം ഒടുക്കുന്നു.)

5 സസുനൃതഇന്ദ്രസ്സൂൎയ്യമാ
ദേവോരിണങ്മൎത്ത്യായസ്തവാൻ
ആയദ്രയിംഗുഹദവദ്യമസ്മൈ
ഭരദംശംനൈതശോദശസ്യൻ (വ. 23)

അന്വയം:—

യൽ ഏതശഃ — യസ്മാൽ ഋഷിഃ
ദശസ്യൻ — യജമാനസ്സൻ
അസ്മൈ (ഇന്ദ്രായ)
ഗുഹൽ–അവദ്യം — പ്രച്ഛന്നാവദ്യം
രയിം — സോമരൂപം ധനം
അംശം ന — യഥാ പിതാ അംശം, ഭാഗം പുത്രായ ഭരതി തദ്വൽ
ആ ഭരൽ — സമ്പാദയാമാസ

സ്തുവാൻ — ഏതശേന സ്തൂയമാനഃ
ദേവഃ സഃ ഇന്ദ്രഃ സുന്വതേ
മർത്ത്യായ — സോമാഭിഷവം കുർവ്വതേ
മനുഷ്യായ, ഏതശായ
സൂര്യം ആ രിണക് — ഏതശേന സ്പർദ്ധമാനം സൂര്യം
ബലേനാരോചയൽ

അർത്ഥം—ഇവിടെ ഒരുചെറിയ കഥാസൂചന: സ്വശ്വൻ എന്ന ഒരുരാജാവു് പുത്രകാമനായി സൂര്യനെ സ്തുതിച്ചു. സൂര്യൻ സന്തുഷ്ടനായി താൻതന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മകനായി പിറന്നു. സ്വശ്വൻ എന്ന ആ രാജാവു് ഏതശൻ എന്ന മഹർഷിയുമായി യുദ്ധത്തിലേർപ്പെടാനിടയായി. സ്വശ്വനെ സഹായിയ്ക്കാൻ സൂര്യൻ മുതിർന്നു. തനിയ്ക്കു ഹോമഹവിസ്സേകിയ ഏതശനെ സഹായിയ്ക്കാൻ ഇന്ദ്രൻ സൂര്യനെ തെളിയിച്ചു. ഈ കഥ 1-4-29ൽ വിവരിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

അർത്ഥം—ഏതശനെന്ന ഋഷി യാതൊരു കാരണത്താൽ യജമാനനായി ഈ ഇന്ദ്രന്നു് ഒളിച്ചുവെച്ച സോമരൂപമായ ധനം, അച്ഛൻ മകന്നു് ഭാഗംകൊടുക്കുന്നപോലെ, ഒരുക്കിക്കൊടുത്തുവോ, അക്കാരണത്താൽ ഏതശനാൽ സ്തുതിയ്ക്കപ്പെടുന്ന ദേവനായ ആ ഇന്ദ്രൻ സോമംസംസ്കരിയ്ക്കുന്ന ആ മനുഷ്യനായി, (ഏതശന്നായി) സൂര്യനെ (അദ്ദേഹത്തോടു് സ്പർദ്ധിച്ചു മുതിർന്ന സൂര്യനെ) ബലാൽ തെളിയിച്ചു.

6 സരന്ധയൽസദിവസ്സാരഥയേ
ശുഷ്ണമശുഷം കുയവം കുത്സായ
ദിവോദാസായ നവതിം ച നവ
ഇന്ദ്രഃ പുരോവ്യൈരച്ഛംബരസ്യ

അന്വയം:—
സ—ദിവഃ — ദീപ്തിയുക്തഃ
സഃ ഇന്ദ്രഃ സാരഥയേ
കുത്സായ — ആത്മനസ്സാരഥ്യം കുർവ്വതേ
രാജർഷയേ

അശ്രുഷം ശുഷ്ണം — നകേനാപിശോഷണീയം
കബളിദസുരം
കയവം രന്ധയൽ — ഏതന്നാമകമസുരംച
വശമാനയൽ, അവധീദ്വാ
(കിംച സഃ) ഇന്ദ്രഃ
ദിവഃ—ദാസായ — രാജ്ഞേ
ശംബരസ്യ നവ നവതിം
പുരഃ — ഏകോനശതംപുരീഃ
വി ഐരൽ ച — വിദാരിതവാംശ്ച

അൎത്ഥം—പ്രകാശമാനനായ ആ ഇന്ദ്രൻ, സ്വന്തം തേർ തെളിയ്ക്കുന്ന രാജർഷിയായ കുത്സനുവേണ്ടി, ആർക്കും ശോഷിപ്പിയ്ക്കുവാൻ കഴിയാത്ത ശുഷ്ണനെന്ന അസുരനെയും കയവനെന്ന അസുരനെയും കീഴടക്കി, വധിച്ചു പിന്നെ ആ ഇന്ദ്രൻ ദിവോദാസനെന്ന രാജാവിനുവേണ്ടി ശംബരന്റെ തൊണ്ണൂററിയൊമ്പതു നഗരങ്ങളെ തകൎക്കുകയും ചെയ്തു.

7 ഏവാതഇന്ദ്രോചഥമഹേമ
ശ്രവസ്യാനത്മനാവാജയന്തഃ
അശ്യാമതൽസാപ്തമാശുഷാണാ
നനമോവധരദേവസ്യപീയോഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, ശ്രവസ്യാ — അന്നേച്ഛയാ
വാജയന്തഃ — ത്വാംബലിനം കുൎവ്വന്തഃ
(വയം) തേ ഏവ ഉചഥം — ത്വദ്യമേവസ്തോത്രം
ത്മനാ ന അഹേമ — ഇദാനീം പ്രാപയേമ
(ന സമ്പ്രത്യൎത്ഥേ)
ആശുഷാണാഃ — ത്വാമശ്നുവാനാഃ വയം
യദഭിലഷിതം
തൽ സാപ്തം — സപ്തപുരുഷസംബന്ധി, സപ്ത
പദീനം സഖ്യം

അശ്യാമ — വ്യാപ്നുയാമ
അദേവസ്യ പീയോഃ — ദേവാൻ, ഇന്ദ്രാദീനജാനതഃ, ഹിംസകസ്യാസുരസ്യ
വധഃ നനമഃ — ആയുധം അധോനമയഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അന്നത്തിൽ (ജീവിതത്തിൽ) ഉള്ള ഇച്ഛകൊണ്ടു് അവിടത്തെ (സ്തുതിച്ചു്) ബലവാനാകുന്ന ഞങ്ങൾ അവിടേക്കു മാത്രമുള്ള സ്തോത്രത്തെ ഇപ്പോ[ൾ] പ്രാപിക്കാവൂ. അവിടത്തെ പ്രാപിക്കുന്ന ഞങ്ങൾ ആ സാപ്തപദീനസഖ്യം (ഏഴുപുരുഷന്മാരെസ്സംബന്ധിച്ചതു്, ഏഴുപേരോട കൂടിയ സഖ്യം—അല്ലെങ്കിൽ ദാമ്പത്യസഖ്യം) പ്രാപിക്കാവൂ. ഇന്ദ്രാദികളായ ദേവന്മാരെ നിരാകരിക്കുന്നവനും ദ്രോഹിയുമായ അസുരന്റെ ആയുധത്തെ അവിടന്നു് കുനിയിപ്പിച്ചുവല്ലോ.

8 ഏവാതേഗൃത്സമദാശ്ശൂരമ
ന്മാവസ്യവോനവയുനാനിതക്ഷുഃ
ബ്രഹ്മണ്യന്തഇന്ദ്രതേനവീയ
ഇഷമൂർജം സുക്ഷിതിംസുമ്നമശ്യുഃ

അന്വയം:—

ഹേ ശൂര, ഇന്ദ്ര, — വീരേന്ദ്ര
ഗൃത്സ-മദാഃ മന്മ — മനനീയം സ്തോത്രം
അവസ്യവഃ ന വയുനാനി — ഗമനമിച്ഛന്തഃ പുമാംസ ഇവ യഥാമാർഗ്ഗാൻ കുർവന്തഃ തഥാ
തേ ഏവ തക്ഷുഃ — ഇത്യേവചക്രുഃ
(കിംച) നവീയഃ തേ — നവതരസ്യ തവ
ബ്രഹ്മണ്യന്തഃ — സ്തോത്രം കുർവമിച്ഛന്തഃ ഗൃത്സമദാഃ
സു-ക്ഷിതിം ഇഷം — ശോഭനനിവാസോപേതമന്നം
ഊർജം, സുമ്നം അശ്യുഃ — ബലം, സുഖം ച പ്രാപ്നുയുഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ശൂരനായ ഇന്ദ്ര, ഗൃത്സമദന്മാർ അർത്ഥപുഷ്ടിയുള്ള സ്തോത്രം, പോകാനിച്ഛിക്കുന്നവൻ വഴിയുണ്ടാക്കുന്ന പോലെ, അവിടേക്കുവേണ്ടിത്തന്നെ ചൊല്ലി.

നും നവതരനായ അവിടേയ്ക്കു് സ്തോത്രം ചൊല്ലാനിച്ഛിക്കുന്ന ഗൃത്സമദന്മാർ നല്ല ഗൃഹത്തോടുകൂടിയ അന്നവും ബലവും സുഖവും പ്രാപിക്കാറു്.

9 നൂനംസാതേപ്രതിവരംജരിത്രേ

ദുഹീയദിന്ദ്രദക്ഷിണാമഘോനീ

ശിക്ഷാസ്തോതൃഭ്യോമാതിധഗ്ഭഗോനോ

ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ വ 24

അന്വയം:—

ഇതു് ഈ അധ്യായത്തിൽ ആറാം വർഗ്ഗത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

വർഗ്ഗം 25–26

1 വയംതേവയഇന്ദ്രവിദ്ധിഷുണഃ

പ്രഭരാമഹേവാജയുന്നരഥം

വിപന്യവോദീധ്യതോമനീഷാ

സുമ്നമിയക്ഷന്തസ്ത്വാവതോനൄൻ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, വിപന്യവഃ	— തവസ്തോത്രം കർത്താരഃ
മനീഷാ ദീധ്യതഃ	— മനസഃ ഈഷയാ സ്തുത്യാ ദീപ്യമാനാഃ
ത്വാ–വതഃ നൄൻ	— ത്വൽസദൃശാൻ നേതൄൻ അഗ്ന്യാദീൻ
സുമ്നം ഇയക്ഷന്തഃ	— സുഖം യാചമാനാഃ വയം പ്രഭരാമഹേ
തേ വയം വയഃ	— സോമലക്ഷണമന്നം
വാജ–യുഃ നരഥം	— അന്നമാത്മന ഇച്ഛൻ രഥം, ശകടം സമ്പാദയതി തദ്വൽ

പ്ര ഭരാമഹേ — പ്രകർഷേണ സമ്പാദയാമഃ
(ഏവം ഹവിസ്സമ്പാദകാൻ)
നഃ — അസ്മാൻ
സു വിദ്ധി — സുഷ്ഠു ജാനീഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ആവിടേയ്ക്കു സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്ന ഞങ്ങൾ മനസ്സുചെന്ന സ്തുതിയാൽ പ്രകാശിക്കുന്നവരും അവിടുത്തോടു തുല്യതമായ അഗ്നി മുതലായ നേതാക്കളോട് സുഖം ഇച്ഛിക്കുന്നവരായി, ഹവിസ്സുകളൊരുക്കുന്നു. ആ ഞങ്ങൾ സോമനെ, ഊണിന്നുത്സുകനായവൻ പോകാൻ വണ്ടി സമ്പാദിക്കുന്നതുപോലെ, അവിടേക്ക് നന്നായി ഒരുക്കുന്നു. ഇപ്രകാരം ഹവിസ്സൊരുക്കുന്ന ഞങ്ങളെ അവിടുന്ന് വേണ്ടപോലെ അറിഞ്ഞാലും.

2 ത്വന്നഇന്ദ്രത്വാഭിരൂതീ
ത്വായതോഅഭിഷ്ടിപാസിജനാൻ
ത്വമിനോദാശുഷോവരൂ
തേത്ഥാധീരഭിയോനക്ഷതിത്വാ

അന്വയം:—
ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം ത്വാഭിഃ — ത്വദീയാഭിഃ
ഊതീ നഃ — പാലനാഭിഃ അസ്മാൻപാഹി,
(കിംച) ത്വാ-യതഃ
ജനാൻ — ത്വത്കാമാൻ ജനാൻ
അഭിഷ്ടി-പാഃ അസി — അഭിഷ്ടയഃ, അഭിഗന്താരഃ, ശത്രവഃ, തേഭ്യഃ രക്ഷകഃ ഭവസി
യഃ ത്വാ അഭി നക്ഷതി — ഹവിഷാ പരിചരതി
(തസ്യ) ദാശുഷഃ — ഹവിർദ്ദത്തവതോ യജമാനസ്യ
ത്വം ഇനഃ, വരൂതാ — ഈശ്വരഃ ബാധകാനാം നിവാരകഃ അസി ഖലു
(കിംച ത്വം തസ്യ സ്തോതുഃ) ഇത്ഥാ-ധീഃ — ഏവംവിധോപദ്രവോപശമനകർത്താസി

അത്ഥം–അല്പയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ രക്ഷണങ്ങളാൽ ഞങ്ങളെ അവിടുന്ന് പാലിച്ചാലും അവിടുത്തെ (അനുഗ്രഹം) കാമിക്കുന്ന ജനങ്ങളെ അവിടുന്ന്, നേരിടുന്ന ശത്രുക്കളിൽ നിന്ന് രക്ഷിക്കുന്നവനായി ഭവിക്കുന്നു ഏവൻ ഹവിസ്സാൽ അവിടുത്തെ സേവിക്കുന്നുവോ ആ യജമാനന്ന് അവിടുന്ന് ഈ ശാരനം, ബാധകന്മാരെ അകററുന്നവനുമാണല്ലൊ. ഇപ്രകാരം അവിടുന്ന് വിവിധോപദ്രവശമനകർമ്മാവായി ഭവിക്കുന്നു

3 സനോയുവേന്ദ്രോജോഹൂത്രു
സ്സഖാശിവോനരാമസ്തുപാതാ
യശ്ശംസന്തംയശ്ശശമാനമൂതീ
പചന്തഞ്ചസ്തുവന്തഞ്ചപ്രണേഷൽ

അന്വയം:–

യഃ (ഇന്ദ്രഃ ശസ്ത്രാണി)	
ശംസന്തം	— സ്തുവന്തം
യഃ ശശമാനം ച	— ക്രിയാം കുർവ്വാണം ച
പചന്തം	— പുരോഡാശാദി ഹവീംഷി പചന്തം
സ്തുവന്തം ച	— സാമഭിസ്തോത്രം കുർവ്വാണം ച (സ്തുതശസ്ത്രയോഃ പ്രഗീതാപ്രഗീതമന്ത്രസാധ്യത്വേന പ്രതിപാദിതത്വാൽ പൃഥങ്നിർദ്ദേശഃ)
(ഏവം യജമാനം) ഊതീ	— ഊത്യാ, രക്ഷണേന
പ്ര–നേഷൽ	— കർമ്മണാം പാരംപ്രാപയേൽ
യുവാ, ജോഹൂത്രഃ	— തരുണഃ, സ്തോതൃഭിരാഹ്വാതവ്യഃ
സഖാ, ശിവഃ സഃ ഇന്ദ്രഃ	— സഖിഭൂതഃ സുഖകരഃ ഇന്ദ്രഃ
നരാം നഃ പാതാ അസ്തു	— കർമ്മനേതൄണാമസ്മാകം പാലകോ ഭവതു

അർത്ഥം—യാതൊരിന്ദ്രൻ ശസ്ത്രങ്ങൾ ചൊല്ലുന്നവനെയും ക്രിയ ചെയ്യുന്നവനെയും പുരോഡാശാദി ഹവിസ്സുകൾ വേവിക്കുന്നവനെയും സാമങ്ങളാൽ സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്നവനെയും അപ്രകാരം യജമാനനെയും രക്ഷണത്താൽ കർമ്മാവസാനമെത്തിക്കുന്നുവോ, നിത്യയുവാവും സ്തോതാക്കളാൽ വിളിക്കപ്പെടേണ്ടവനും (ഉപാസകർക്ക്) ചങ്ങാതിയും സുഖകരനുമായ ആ ഇന്ദ്രൻ കർമ്മനേതാക്കളായ ഞങ്ങൾക്കു രക്ഷകനായി ഭവിക്കട്ടെ (കർമ്മം മോക്ഷത്തിന്ന് വിഘ്നമാണെന്ന് പറയപ്പെടാറുണ്ടല്ലോ. എന്നാൽ യജ്ഞത്തിൽ കൂടെ കർമ്മിയെ ഇന്ദ്രൻ കർമ്മാവസാനത്തിലെത്തിക്കുമെന്ന് ഇവിടെ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ആത്മാർപ്പണത്തോടുകൂടിയ കർമ്മം കാമ്യമായാൽ കൂടി പരമസത്ഗതികരമാണ്.)

4 തമുഷ്ടുഹിഇന്ദ്രംതംഗൃണീഷേ
യസ്മിൻപുരാവാവൃധുശ്ശാശദുശ്ച
സവസ്വഃകാമംപീപരദിയാനോ
ബ്രഹ്മണ്യതോനൂതനസ്യായോഃ

അന്വയം:—

യസ്മിൻ (ഇന്ദ്രേ) പുരാ — പൂർവ്വം
വാവൃധുഃ — അസ്മത് പൂർവ്വാഃ പ്രവൃദ്ധാ അഭവൻ
ശാശദുഃ ച — ശത്രൂൻ ഹിംസിതവന്തശ്ച
ഇയാനഃ — സ്തോതൃഭിഃ യാച്യമാനഃ
സഃ (ഇന്ദ്രഃ) ബ്രഹ്മണ്യതഃ — സ്തോത്രമിച്ഛതഃ
നൂതനസ്യ ആയോഃ — നവീനസ്യമനുഷ്യസ്യ, യജമാനസ്യ
വസ്വഃ കാമം പീപരത് — വസുനഃ അഭിലാഷം ഫലദാനേന പൂരയതു
തം ഉ ഇന്ദ്രം സ്തുഷേ — സ്തൗമി
തം ഗൃണീഷേ — ശംസാമി (പുരുഷവ്യത്യയഃ)

അർത്ഥം—യാതൊരിന്ദ്രനിൽ പണ്ടു (ഞങ്ങളുടെ പൂർവ്വന്മാർ) വളർന്നുവോ, ശത്രുക്കളെ അമർത്തിയോ, സ്തോതാക്കളാൽ അർത്ഥിക്കപ്പെടുന്ന ആ ഇന്ദ്രൻ സ്തോത്രേച്ഛുവായ ഇന്നത്തെ (ഈ

തലമുറയിലെ) മനുഷ്യന്റെ, യജമാനന്റെ ധനാഭിലാഷം ഫലദാനംകൊണ്ടു് പൂരിപ്പിയ്ക്കട്ടെ. ആ ഇന്ദ്രനെ സ്തുതിയ്ക്കുന്നു, പുകഴ്ത്തുന്നു.

5 സോ അങ്ഗിരസാമുചഥാ ജുജുഷ്വാൻ
ബ്രഹ്മാ തൂതോദിന്ദ്രോ ഗാതുമിഷ്ണൻ
മുഷ്ണന്നുഷസ്സൂര്യേണ സ്തവാ
നശ്നസ്യ ചിച്ഛിശ്നഥൽ പൂർവ്യാണി (വ. 25)

അന്വയം:—

അങ്ഗിരസാം ഉചഥാ — ഉചഥാനി, ഉക്ഥാനി
ജുജുഷ്വാൻ — സേവമാനഃ
സഃ ഇന്ദ്രഃ ഗാതും ഇഷ്ണൻ — പണിഭിരപഹൃതാനാം ഗവാം മാർഗ്ഗം പ്രേരയൻ
ബ്രഹ്മ തൂതോൽ — തേഷാം സ്തോത്രം കാമപ്രദാനേന അവർദ്ധയൽ
(കിംച) സ്തവാൻ — സ്തോതൃഭിസ്തൂയമാനഃ
സൂര്യേണ ഉഷസഃ മുഷ്ണൻ — സ്വാത്മഭൂതേന അപഹരൻ
(ഉദിതേഹി സൂര്യേ ഉഷസോവ്യാവർത്തന്തേ)
(സഃ ഇന്ദ്രഃ) അശ്നസ്യ
ചിൽ — കസ്യചിദസുരസ്യ
പൂർവ്യാണി — പുരാതനാനി പുരാണി
ശിശ്നഥൽ — അശ്നഥയൽ, ശിഥിലീചകാര

അർത്ഥം—അംഗിരസ്സുകളുടെ ഉക്ഥങ്ങളാം (ശസ്ത്രങ്ങളാം) സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ടു് ആ ഇന്ദ്രൻ പണികളാൽ അപഹരിയ്ക്കപ്പെട്ട പശുക്കളുടെ മാർഗ്ഗം തെളിയിച്ചു. അവരുടെ സ്തോത്രത്തെ കാമപ്രദാനംകൊണ്ടു് വദ്ധിപ്പിച്ചു. (സ്തോത്രത്തിന്നു് അഭീഷ്ടസിദ്ധി; അഭീഷ്ടസിദ്ധികൊണ്ടു് സ്തോത്രവദ്ധന ഇങ്ങിനെ ഉപാസനാഫലപരമ്പര) പിന്നെ സ്തോതാക്കളാൽ സ്തുതിയ്ക്കപ്പെടുന്നവനായി അവിടുന്നു് സൂര്യനെക്കൊണ്ടു് ഉഷസ്സുകളെ മാററിനിർത്തി. (സൂര്യോദയത്തോടുകൂടി ഉഷസ്സുകറം മറയുകല്ലൊ.) ആ ഇന്ദ്രനാണു് അശ്നനെന്ന അസുരന്റെ പഴയ നഗരങ്ങളെ തകർത്തതു്.

6 സഹശ്രുതഇന്ദ്രോനാമദേവ
ഊർധ്വോഭുവന്മനുഷേദസ്മതമഃ
അവപ്രിയമർശസാനസ്യസാഹ്വാ
ഞ്ഛിരോഭരദ്ദാസസ്യസ്വധാവാൻ

അന്വയം,—

ദേവഃ, ശ്രുതഃ	— ദീപ്യമാനഃ, കീർത്തിമാൻ
(അത ഏവ) ദസ്മ-തമഃ	— അതിശയേന ശോഭനീയഃ
സഃ നാമ ഇന്ദ്രഃ	— പ്രസിദ്ധഃ ഇന്ദ്രഃ
മനവേ ഊർധ്വഃ ഭുവൻ ഹ	— മനോരർത്ഥം കാമപ്രദാനേ പ്രവൃത്തോന്മുഖഃ ഭവത് ഹി
സഹ്വാൻ, സ്വധാ-വാൻ	— ശത്രൂനഭിഭവൻ, ബലവാൻ
അർശസാനസ്യ ദാസസ്യ	— ലോകംബാധമാനസ്യ ഏതന്നാമകസ്യാസുരസ്യ
പ്രിയം ശിരഃ അവ ഭരത്	— അധഃ പാതയത്

അർത്ഥം-ശോഭമാനനും കീർത്തിമാനും അതുകൊണ്ടുതന്നെ ഏററവും ശോഭനീയനുമായ, പ്രസിദ്ധിപൂണ്ട ഇന്ദ്രൻ മനുവിന് (മനുസന്തതിയായ മനുഷ്യന്, യജമാനന്) വേണ്ടി കാമപ്രദാനത്തിൽ ഉന്മുഖനായിത്തീരുന്ന ഭവിച്ചുകൂട്ട ശത്രുജയനും ബലവാനുമായി ലോകത്തെ ബാധിക്കുന്ന ദാസനെന്ന അസുരന്റെ, അവന്ന് പ്രിയപ്പെട്ട, തല താഴെ വീഴ്ത്ത

7 സവൃത്രഹേന്ദ്രഃ കൃഷ്ണയോനീഃ
പുരംദരോദാസീരൈരയദ്വി
അജനയന്മനവേക്ഷാമപശ്ച
സത്രാശംസംയജമാനസ്യതൂതോത്

അന്വയം:–

വൃത്ര–ഹാ, പുരം–ദരഃ	— വൃത്രഹന്താ, ശംബരസ്യപുരാം ദാരയിതാ
സഃ ഇന്ദ്രഃ കൃഷ്ണ–യോനീഃ	— നികൃഷ്ടജാതാഃ
ദാസീഃ	— ഉപക്ഷയിത്രീരാസുരീസ്സേനാഃ അഥവാ കൃഷ്ണാഖ്യേനാസുരേണ നിഷിക്തരേതസ്സാഃ ദാസീഃ, ഭാര്യാഃ
വി ഐരയൽ	— വ്യനദൽ
(കിംച) മനവേ	— മനോരഥം
ക്ഷാം അപഃ ച	— പൃഥിവീമുദകം ച
അജനയൽ	— ഉൽപാദിതവാൻ
യജമാനസ്യ സത്രാ	— മഹാന്തം
ശംസം തുതോൽ	— അഭിലാഷപ്രദാനേന പൂരയതു

അർത്ഥം–വൃത്രഹന്താവും ശംബരപുരങ്ങളെ തകർത്തവനുമായ ആ ഇന്ദ്രൻ അസുരവർഗ്ഗസേനകളെ (അല്ലെങ്കിൽ കൃഷ്ണനെന്ന അസുരങ്കൽ നിന്നു് ഗർഭംധരിച്ച ഭാര്യമാരെ) നന്നായി ഒട്ടകാി പിന്നെ മനുവിന്നു് വേണ്ടി ഭൂമിയെയും വെള്ളങ്ങളെയുമുണ്ടാക്കി (ആ ഇന്ദ്രൻ) യജമാനന്റെ മഹത്തായ സ്തോത്രത്തെ അഭിലാഷപ്രദാനംകൊണ്ടു് ഫലപൂരിതമാകട്ടെ

8 തസ്മൈതവസ്യമനുദായിസ
ത്രേന്ദ്രായദേവേഭിരർണ്ണസാതൌ
പ്രതിയദസ്യവജ്രംബാഹ്വോർധു
ർഹതാീദസ്യൂൻപുരആയസീർനിതാരീൽ

അന്വയം:–

ദേവേഭിഃ	— ദേവനശീലൈ സ്തോതൃഭിഃ
അർണ്ണ–സാതൌ	— ഉദകലാഭേ നിമിത്തേ
തസ്മൈ ഇന്ദ്രായ തവസ്യം	— തവസേ, ബലായ ഹിതം, ബലവർദ്ധനം ഹവിഃ

സത്രാ അനു ദായി — സന്തതം, സർവ്വേഷ്വഹസ്സു അനുക്രമേണ ദത്തായി
യൽ അസ്യ ബാഹ്വോഃ — യദാ ഇന്ദ്രസ്യ ഹസ്തയോഃ
വജ്രം പ്രതി ധുഃ — അസുരവധസൂചകേന സ്തോത്രേണ പ്രതിനിദധുഃ
(സ്തൂയമാനോഹീന്ദ്രഃ ദസ്യുവധാർത്ഥം വജ്രമാദത്തേ)
(തതസ്തേന വജ്രേണ)
ദസ്യൂൻ ഹത്വീ — അസുരാൻ ഹത്വാ
ആയസീഃ പുരഃ — അയോമയീഃ പുരീഃ
നി താരീൽ — നിതരാമനാശയൽ

അർത്ഥം-പ്രകാശശീലരായ സ്തോതാക്കളാൽ ബലസിദ്ധിക്കായി ആ ഇന്ദ്രന് ബലവർദ്ധനമായ ഹവിസ്സ് എല്ലാദിവസങ്ങളിലും ക്രമമായി നല്കപ്പെടുന്നു. എപ്പോഴാം അസുരവധസൂചകങ്ങളായ സ്തുതികരം ഇന്ദ്രന്റെ കൈകളിൽ വജ്രം വെച്ചുകൊടുക്കുന്നുവോ (സ്തുതിക്കപ്പെടുമ്പോരം മാത്രമേ ദസ്യുവധത്തിന്നായി ഇന്ദ്രൻ വജ്രായുധമെടുക്കാറുള്ളു) അപ്പോരം വജ്രത്താൽ ദസ്യുക്കളെ ഹനിച്ച് അവരുടെ ഇരുമ്പുകോട്ടകളെ അവിടുന്ന് തീരേ നശിപ്പിച്ചു.

9 നൂനംസാതേപ്രതിവരംജരിത്രേ
ദുഹീയദിന്ദ്രദക്ഷിണാമഘോനീ
ശിക്ഷാസ്തോതൃഭ്യോമാതിധഗ്ഭഗോനോ
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ വ 26

അന്വയം:—

ഇതു് ഈ അദ്ധ്യായത്തിൽ ആറാം വർഗ്ഗത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

വർഗ്ഗം 27

1 വിശ്വജിതേധനജിതേസ്വർജ്ജിതേ

സത്രാജിതേനൃജിതഉർവ്വരാജിതേ

അശ്വജിതേഗോജിതേഅബ്ജിതേഭ

രേന്ദ്രായസോമംയജതായഹര്യതം

അന്വയം' -

(ഹേ അധ്വര്യോ) വിശ്വ-

ജിതേ	—	സർവ്വസ്യജേത്രേ
ധന-ജിതേ	—	ശത്രുവിജയേനതദീയധനാനാംജേത്രേ
സ്വഃ-ജിതേ	—	സ്വർഗ്ഗസ്യജേത്രേ, അധിപതയേ
സത്രാ-ജിതേ	—	സത്രാ, സന്തതം ജയശീലായ
നൃ-ജിതേ	—	നൃണാം നായകാനാം ജേത്രേ
ഉർവ്വരാ-ജിതേ	—	ഉർവ്വരാസർവ്വസസ്യാഢ്യാഭൂഃ, തസ്യാജേത്രേ
അശ്വ-ജിതേ	—	അശ്വാനാംജേത്രേ
ഗോ-ജിതേ	—	ബലേനാപഹൃതാനാം ഗവാം ജേത്രേ
അപ്-ജിതേ	—	വൃത്രേണാക്രാന്താനാമപാംജേത്രേ
യജതായ	—	യജനീയായ തസ്മൈ
ഇന്ദ്രായ ഹര്യതം	—	കമനീയം സ്പൃഹണീയം
സോമം ഭര	—	സമ്പാദയ

അർത്ഥം-അല്ലയോ അധ്വര്യോ, എല്ലാററിന്റെയും ജേതാവും, ശത്രുവിനെ കീഴടക്കി അവന്റെ ധനത്തെ ജയിച്ചവനും സ്വർഗ്ഗത്തെ ജയിച്ച് അധിപതിയായവനും എപ്പോഴും ജയശീലനും നരനായകന്മാരെ ജയിച്ചവനും സസ്യാഢ്യയായ ഭൂമിയെ ജയിച്ചവനും കുതിരകളെ നേടിയവനും ബലത്താലപഹരിയ്ക്കപ്പെട്ട പശുക്കളെ വീണ്ടെടുത്തു ജയിച്ചവനും വൃത്രനാൽ (മേഘത്താൽ) തടയപ്പെട്ട വെള്ളങ്ങളെ താഴോട്ട പെയ്യിച്ച് ജയിച്ചവനും യജനീയനമായ ഇന്ദ്രന്നായി കമനീയമായ സോമം ഒരുക്കുക.

2 അഭിഭുവേഽഭിഭങ്ഗായവന്വതേ
ഷാള്ഹായസഹമാനായവേധസേ
തുവിഗ്രയേവഹ്നയേദുഷ്ടരീതവേ
സത്രാസാഹേനമഇന്ദ്രായവോചത

അന്വയം:—

അഭി-ഭുവേ — സർവ്വസ്യാഭിഭവിത്രേ
അഭി-ഭങ്ഗായ — അസുരാണാം ഭഞ്ജകായ
വന്വതേ — ശത്രൂണാം ധനാനാം സംഭജകായ
അഷാള്ഹായ — ശത്രുഭിരനഭിഭൂതായ
സഹമാനായ, വേധസേ — സർവ്വസഹായ, സർവ്വസ്യവിധാത്രേ
തുവി-ഗ്രയേ, വഹ്നയേ — പൃഥുഗ്രീവായ, സർവ്വസ്യവോഢ്രേ
ദുഷ്ടരീതവേ — അന്യൈർദ്ദുസ്തരായ, ദുർഹിംസായ
സത്രാ-സഹേ — സർവ്വദാഭിഭവിത്രേ
ഇന്ദ്രായ നമഃ വോചത — നമശ്ശബ്ദപൂർവ്വകം സ്തോത്രം, ഹേ സ്തോതാരഃ, യൂയം ബ്രൂത

അർത്ഥം—എല്ലാററിനെയും അഭിഭവിക്കുന്ന (കീഴടക്കുന്ന) വനും അസുരന്മാരെ പിളർക്കുന്നവനും ശത്രുക്കളുടെ ധനത്തെ പ്രാപിക്കുന്നവനും ശത്രുക്കളാൽ ഒരിക്കലും തോൽപിക്കപ്പെടാത്തവനും എല്ലാവരെയും സഹിക്കുന്ന (കയർത്തുനില്ക്കാൻ കെൽപുള്ള) വനും എല്ലാത്തിന്റെയും വിധാതാവും ഒത്ത കഴുത്തോടു കൂടിയവനും എല്ലാം വഹിക്കുന്നവനും അന്യർക്ക് മറികടക്കാൻ, കേടേൽപിക്കാൻ കഴിയാത്തവനും എപ്പോഴും ജയിക്കുന്നവനുമായ ഇന്ദ്രന് നമസ്കാരശബ്ദത്തോടുകൂടിയ സ്തോത്രം, അല്ലയോ സ്തോതാക്കളേ നിങ്ങൾ ചൊല്ലുക.

3 സത്രാസാഹോജനഭക്ഷോജനംസഹ

ശ്ച്യവനോയുധ്മോ അനജോഷമുക്ഷിതഃ

വൃത്രംചയസ്സഹുരിവ്വിക്ഷ്വാരിത

ഇന്ദ്രസ്യവോചം പ്രകൃതാനിവീര്യാ

അന്വയം:—

സത്രാ—സഹഃ	—	ബഹൂനാമഭിഭവിതാ
ജന—ഭക്ഷഃ	—	ജനാനാം, യജമാനാനാം കാമ പ്രദാനേന സംഭക്താ, ജൈത്ജനീയഃ
ജനം—സഹഃ	—	ബലിനാം ജനാനാമഭിഭവിതാ
ച്യവനഃ, യുധ്മഃ	—	ശത്രൂണാം സ്വസ്ഥാനാൽ ച്യാവയിതാ, യോദ്ധാ
ജോഷം അന ഉക്ഷിതഃ	—	പ്രീതിമനസോമപാനേന സിക്തഃ
വൃത്രം—ചയഃ	—	വൃത്രസ്യ, അഭീഷ്ടസ്യ സഞ്ചേതാ, ദാതാ
സഹുരിഃ	—	ശത്രൂണാമഭിഭവിതാ
വിക്ഷു ആരിതഃ	—	പ്രജാസുപാലകത്വേന പ്രാപിതഃ യഃ ഭവതി
(താദൃശസ്യ) ഇന്ദ്രസ്യ		
കൃതാനി വീര്യാ	—	വൃത്രഹനനാദീനി സാമർത്ഥ്യാനി
പ്ര വോചം	—	പ്രകർഷേണവദാമി

അർത്ഥം—വളരെ പേരെ ജയിച്ചവനും യജമാനന്മാരെ നാഭീഷ്ടദാനംകൊണ്ട് പ്രാപിക്കുന്നവനും (അല്ലെങ്കിൽ അവരാൽ പ്രാപിക്കപ്പെടുന്നവനും) ബലവാന്മാരായ ജനങ്ങളെ ജയിക്കുന്നവനും ശത്രുക്കളെ സ്വസ്ഥാനത്തുനിന്നു വീഴ്ത്തുന്നവനും യുദ്ധവീരനും, തൃപ്തിയാവോളം സോമത്താൽ നനവേററവനും (ഉപാസകരുടെ) അഭീഷ്ടമറിഞ്ഞു കൊടുക്കുന്നവനും എതിരാളികളെ

ജയിക്കുന്നവനും പ്രജകളുടെ രക്ഷകനായി എത്തിയവനും ആരോ, ആ ഇന്ദ്രനെപ്പറ്റി അവിടത്തെ വൃത്രവധാദി വീര കർമ്മങ്ങളെ ഞാൻ നന്നായി പറയുന്നു.

4 അനാനുദോവൃഷഭോദോധതോവധോ
ഗംഭീരഋഷ്വോഅസമഷ്ടകാവ്യഃ
രധ്രചോദഃശ്നഥനോവീളിതസ്പൃഥു
രിന്ദ്രസ്സുയജ്ഞഉഷസസ്സ്വർജനത്

അന്വയം:—

അനനു-ദഃ	— അനു, പശ്ചാദ്ദദാതീതി അനുദഃ സ നാസ്തീയസ്യസഃ, പ്രത്തി ധനദാനേന യസ്യസമാനഃ നാസ്തിസഃ
(അത ഏവ) വൃഷഭഃ	— കാമാനാം വർഷിതാ
ദോധതഃ വധഃ	— ഹിംസകസ്യാസുരസ്യഹന്താ
ഗംഭീരഃ	— മഹത്വേനഗാംഭീര്യോപേതഃ
ഋഷ്വഃ, അസമഷ്ട-കാവ്യഃ	— സമൈർദ്ദർശനീയഃ, അന്യൈരവ്യാപ്തകർമ്മാ
രധ്ര-ചോദഃ	— സമൃദ്ധാനാം പ്രേരകഃ
ശ്നഥനഃ	— ശത്രൂണാം ബലാപഹാരേണ ശാതയിതാ
വീളിതഃ	— ദൃഢാംഗഃ
പൃഥുഃ, സു-യജ്ഞഃ	— സ്വതേജസാ ജഗദ്വ്യാപ്യ വർത്തമാനഃ, സുകർമ്മാ
ഇന്ദ്രഃ ഉഷസഃ സ്വഃ	— സൂര്യം ച
ജനത്	— പ്രാദുശ്ചകാര

അൎത്ഥം—പിന്നാലെ വരാൻ തക്ക ദാതാവില്ലാത്തവനും (മികച്ചദാനംകൊണ്ടു് സദൃശനായ ഒരു ദാതാവില്ലാത്തവൻ അദ്വിതീയ ദാതാവു്.) അതുകൊണ്ടുതന്നെ അഭീഷ്ടവൎഷകനും ദ്രോഹിയായ അസുരന്റെ ഹന്താവും മഹത്വംകൊണ്ടു് ഗാംഭീൎയ്യമുററവനും എല്ലാവരാലും കാണപ്പെടേണ്ടവനും മററാരുമെത്താത്തകൎമ്മത്തോടുകൂടിയവനും സമൃദ്ധിപ്രാപിച്ചവരുടെ കൎമ്മപ്രേരകനും ബലമപഹരിച്ചു ശത്രുക്കളെ അമൎത്തുന്നവനും സുശക്തങ്ങളായ അംഗങ്ങളോടുകൂടിയവനും സ്വതേജസ്സുകൊണ്ടു വിശ്വം മുഴുവൻ വ്യാപിച്ചു് വൎത്തിക്കുന്നവനും സൽകൎമ്മയുക്തനമായ ഇന്ദ്രനാണു് ഉഷസ്സുകളെയും സൂൎയ്യനേയും ഉണ്ടാക്കിയതു്.

5 യജ്ഞേനഗാതുമപ്തുരോവിവിദ്രിരേ
ധിയോഹിന്വാനാഉശിജോമനീഷിണഃ
അഭിസ്വരാനിഷദാഗാഅവസ്യവ
ഇന്ദ്രേഹിന്വാനാദ്രവിണാന്യാശത

അന്വയം:—

ധിയഃ ഹിന്വാനാഃ — ഇന്ദ്രേസ്തുതീഃ പ്രേരയന്തഃ
ഉശിജഃ മനീഷിണഃ — ഇന്ദ്രം കാമയമാനാഃ മേധാവിനഃ ആങ്ഗിരസഃ
അപ്-തുരഃ — അപാം പ്രേരകാദിന്ദ്രാൽ
യജ്ഞേന ഗാതും
വിവിദ്രിരേ — തപസാഗവാം മാൎഗ്ഗം ലേഭിരേ
(തതഃ) അവസ്യവഃ — രക്ഷണമിച്ഛന്തഃ
ഇന്ദ്രേ ഗാഃ ഹിന്വാനാഃ — സ്തുതീഃ പ്രേരയന്തഃ ആങ്ഗിരസഃ
അഭി-സ്വരാ — അഭിതഃ സ്വരഃ, സ്വരണം, ശബ്ദനം യസ്യതേന സ്തോത്രേണ
നി-സദാ — ഉപസദനേന ച
ദ്രവിണാനി ആശത — ഗോധനാനി പ്രാപ്തവൻ

അർത്ഥം—ഇന്ദ്രങ്കൽ സ്തുതികൾ ചൊല്ലിക്കുന്നവരും (എത്തിക്കുന്നവരും) ഇന്ദ്രനെ (അവിടത്തെ അനുഗ്രഹത്തെ) കാമിക്കുന്നവരുമായ മേധാവികളായ അംഗിരസ്സുകൾ ജലങ്ങളെത്തിക്കുന്ന ഇന്ദ്രങ്കൽ നിന്ന് തപസ്സുകൊണ്ട് പശുക്കൾപോയ വഴി അറിഞ്ഞുനേടി. പിന്നെ, രക്ഷണമിച്ഛിച്ച്, ഇന്ദ്രങ്കൽ സ്തുതികളെ ഈരിക്കുന്ന അംഗിരസന്മാർ നാലുപുറവും കേൾക്കത്തക്ക സ്തോത്രംകൊണ്ടും ഉപാസനകൊണ്ടും പശുധനങ്ങളെ വീണ്ടുനേടി.

6 ഇന്ദ്രശ്രേഷ്ഠാനിദ്രവിണാനിധേഹി
ചിത്തിംദക്ഷസ്യസുഭഗത്വമസ്മേ
പോഷംരയീണാമരിഷ്ടിംതനൂനാം
സ്വാദ്മാനംവാചസ്സുദിനത്വമഹ്നാം വ 27

അന്വയം—

ഹേ ഇന്ദ്ര, ശ്രേഷ്ഠാനി	— ഉത്തമാനി
ദ്രവിണാനി ധേഹി	— ധനാന്യസ്മഭ്യം നിധേഹി
ദക്ഷസ്യ ചിത്തിം	— കർമ്മകരണസാമർത്ഥ്യസ്യ ഖ്യാതിം (ധേഹി)
അസ്മേ സുഭഗത്വം	— അസ്മഭ്യം ശോഭനധനവത്വം, സൌഭാഗ്യം (ധേഹി)
രയീണാം പോഷം	— ത്വയാ ദത്താനാം ധനാനാം സമൃദ്ധിം (ധേഹി)
തനൂനാം അരിഷ്ടിം	— അംഗാനാം പുത്രാണാം വാ അഹിംസാം (ധേഹി)
(തഥാ അസ്മദീയായാഃ)	
വാചഃ സ്വാദ്മാനം	— സ്വാദുതാം (ധേഹി)
അഹ്നാം സുദിനത്വം	— ശോഭനദിനത്വഞ്ച (ധേഹി)

(യേഷു ഇന്ദ്രാദയോ ദേവാഃ ഇജ്യന്തേ താനിസുദിനാനി, തേഷാം ഭാവഃ സുദിനത്വം)

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഉത്തമങ്ങളായ (അന്യായമായി ആർജ്ജിതമല്ലാത്ത) സമ്പത്തുക്കൾ ഞങ്ങൾക്കരുളിയാലും.

ങ്ങൾക്കു് നല്ല ധനത്തോടുകൂടിയ അവസ്ഥ, സൌഭാഗ്യം ഉണ്ടാക്കിയാലും. അവിടുന്നരുളിയ ധനങ്ങൾക്കു് സമൃദ്ധിയുണ്ടാക്കിയാലും. അംഗങ്ങൾക്കു് അല്ലെങ്കിൽ ആത്മജന്മാരായ പുത്രപൌത്രന്മാർക്കു് കേടററ നിലയുണ്ടാക്കിയാലും. അതുപോലെ ഞങ്ങളുടെ വാക്കുകൾക്കു് (പ്രിയസത്യങ്ങളുടെ) മാധുര്യമുണ്ടാക്കിയാലും. എല്ലാ ദിവസങ്ങൾക്കും സുദിനത്വം (എല്ലാ ദിവസങ്ങളും നല്ല ദിവസങ്ങളെന്ന സ്ഥിതി) ഉണ്ടാക്കിയാലും. (ഇന്ദ്രാദി ദേവന്മാരെ യജിപ്പാൻ, പൂജിപ്പാൻ സാധിച്ച ദിവസങ്ങളത്രേ നല്ല ദിവസങ്ങൾ. കൂടാതെ ഈ ഋക്കിൽ ദേഹി, (തന്നാലും) എന്നതിന്നു പകരം ധേഹി, ഉണ്ടാക്കിയാലും എന്നു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു് സാർത്ഥമാണു്. തരുന്നതു് കഴിയും. നിരന്തരമായുണ്ടാകുന്നതിന്നേ നാശമില്ലാതുള്ളൂ.)

വർഗ്ഗം 28—അഷ്ട്യതിശക്വര്യൗച്ഛന്ദസീ

1 ത്രികദ്രുകേഷുമഹിഷോയവാശിരംതുവിശുഷ്മ
സ്തൃപത്സോമമപിബദ്വിഷ്ണുനാസുതംയഥാവശൽ
സഈംമമാദമഹികർമ്മകർത്തവേമഹാമുരും
സൈനംസശ്ചദ്ദേവോദേവം സത്യമിന്ദ്രം സത്യഇന്ദുഃ

അന്വയം:—

(ഗൃത്സമദോ ബ്രൂതേ)

മഹിഷഃ, തുവി–ശുഷ്മഃ — മഹാൻ, ബഹുബലഃ
തൃപൽ — തൃപ്യൻ, ഇന്ദ്രഃ
ത്രി–കദ്രുകേഷു — ജ്യോതിർഗ്ഗൗരായുർന്നാമകേഷു അഭിപ്ലവികേഷ്വഹസ്സു
സുതം യവ–ആശിരം — സക്തുഭിർമ്മിശ്രിതം
(തം) സോമം വിഷ്ണുനാ — വിഷ്ണുനാസഹ
യഥാ അവശൽ
അപിബൽ — പൂർവ്വം യഥാ തം സോമം കാമയത, തഥാപീതം
(പീതഃ) സഃ (സോമഃ)
മഹി കർമ്മ കർത്തവേ — മഹാവൃത്രഹനനാദിലക്ഷണം കർമ്മകർത്തും

മഹാം ഉരും	— മഹാന്തം, തേജസാ വിസ്തീർണ്ണം
ഈം മമാദ	— ഏനമിന്ദ്രമമാദയൽ
സത്യഃ ഇന്ദുഃ ദേവഃ	— സ്രവൻ ദീപ്യമാനഃ
സഃ (സോമഃ) സത്യം	— യഥാർത്ഥഭൂതം
ദേവം	— സോമം കാമയമാനം
ഏനം ഇന്ദ്രം സശ്ചത്	— വ്യാപ്നോതു

അർത്ഥം–പൂജ്യനും അമിതബലനും തൃപ്തിപൂർണ്ണനുമായ ഇന്ദ്രൻ, ജ്യോതിസ്സ്, ഗോവ്, ആയുസ്സ് എന്നീ അഭിപ്ലവികദിവസങ്ങളിലെ ഇഷ്ടിവിശേഷങ്ങളിൽ ചതച്ച സംസ്കരിച്ച്, യവം വറുത്തുപൊടിച്ചുചേർത്ത സോമത്തെ മുമ്പ് ഏതുവിധം കാമിച്ചുവോ അപ്രകാരം വിഷ്ണുവിനോടുകൂടി പാനം ചെയ്തു. കുടിച്ച ആ സോമം മഹത്തായ വൃത്രവധം മുതലായ കർമ്മം ചെയ്‌വാൻ മഹാനും തേജസ്സുകൊണ്ട് ഗംഭീരനുമായ ഈ ഇന്ദ്രനെ ഹർഷിപ്പിച്ചു. സത്യാത്മകമായ ആ സോമം ഒഴുകികൊണ്ട്, പ്രകാശമാനമായി, യഥാർത്ഥഭൂതനും സോമകാമനുമായ ഈ ഇന്ദ്രനെ പ്രാപിയ്ക്കട്ടെ.

2 അധത്വിഷീമാँഅഭ്യോജസാക്രിവിംയുധാഭവ
ദാരോദസീഅപൃണദസ്യമജ്മനാപ്രവാവൃധേ
അധത്താന്യംജഠരേപ്രേമരിച്യത
സൈനംസശ്ചദ്ദേവോദേവംസത്യമിന്ദ്രംസത്യഇന്ദുഃ

അന്വയം:—

അധ	— അഥ, സോമപാനാനന്തരം
ത്വിഷീ–മാൻ	— ദീപ്തിമാനിന്ദ്രഃ
ഓജസാ ക്രിവിം	— ബലേനതന്നാമാനമസുരം
യുധാ അഭി അഭവൽ	— യുദ്ധേന അഭിഭൂതവാൻ
(കിംച സഃ ഇന്ദ്രഃ)	
രോദസീ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
ആ അപൃണത്	— [illegible]

(തഥാ) അസ്യ മജ്മനാ — പീതസ്യ സോമസ്യ ബലേന
പ്ര വവൃധേ — പ്രകർഷേണ വർദ്ധതേ
സഃ (ഇന്ദ്രഃ സോമം ദ്വേധാവിഭജ്യ)
അന്യം (ഭാഗം സ്വകീയേ)
ജഠരേ അധത്ത — ഉദരേ സ്ഥാപിതവാൻ
ഈം പ്ര അരിച്യത — ഏനമപരം ഭാഗം ദേവേഭ്യഃ പ്രാരേചയൽ
സത്യഃ ഇന്ദുഃ ദേവഃ സഃ — സത്യാത്മകഃ ദ്രവൻ ദീപ്യമാനഃ സസോമഃ
സത്യം ദേവം — യഥാർത്ഥഭൂതം, സോമം കാമയമാനം
ഏനം ഇന്ദ്രം സശ്ചൽ — വ്യാപ്നോതു

അർത്ഥം–സോമപാനത്തിന്നുശേഷം ഭാസമാനനായ ഇന്ദ്രൻ സ്വബലംകൊണ്ടു് ക്രിവി എന്ന അസുരനെ യുദ്ധത്തിൽ ജയിച്ചു കൂടാതെ ആ ഇന്ദ്രൻ ദ്യാവാപൃഥിവികളെ സ്വതേജസ്സുകൊണ്ടു് മുററും നിറച്ചു. പിന്നെ, കടിച്ച സോമത്തിന്റെ ശക്തികൊണ്ടു്, നന്നായി വർദ്ധിക്കുന്ന എന്നായി. ആ ഇന്ദ്രൻ സോമത്തെ രണ്ടായി പകുത്തു് ഒരു ഭാഗം സ്വന്തം വയററിലാക്കി. മറേറ ഭാഗം ദേവന്മാൎക്കു് കൊടുത്തു. സത്യാത്മകമായ സോമം ദീപ്യമാനമായി, യഥാർത്ഥഭൂതനും സോമകാമനുമായ ഈ ഇന്ദ്രനെ പ്രാപിക്കട്ടെ.

3 സാകംജാതഃക്രതുനാസാകമോജസാവവക്ഷിഥ
സാകംവൃദ്ധോവീര്യൈഃസാസഹിർമൃധോവിചർഷണിഃ
ദാതാരാധഃസ്തുവതേകാമ്യംവസു
സൈനംസശ്ചദ്ദേവോദേവംസത്യമിന്ദ്രംസത്യഇന്ദുഃ

അന്വയം:—
(ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം) ക്രതുനാ — കർമ്മണാ
സാകം ജാതഃ — സഹോൽപന്നഃ
സാകം ഓജസാ
വവക്ഷിഥ — ബലേന സഹവിശ്വം വോഢുമിച്ഛസി

*56

(കിംചത്വം) വീര്യൈഃ — ശത്രുഹനനാദിലക്ഷണൈഃ പരാക്രമൈഃ
സാകം വൃദ്ധഃ — സഹപ്രവൃദ്ധഃ
മൃധഃ സസഹിഃ — ഹിംസകാൻ അഭിഭവിതാ
വി—ചർഷണിഃ — പുണ്യകൃതഃ അപുണ്യകൃതശ്ച വിശേഷേണ ദ്രഷ്ടാ
സ്തുവതേ — സ്തോത്രം കുർവ്വാണായ യജമാനായ
കാമ്യം രാധഃ — കാമ്യം സാധകം, പ്രാർത്ഥനീയം
വസു ദാതാ — ധനം ദാതാഽസൻ (വവക്ഷിഥ)
സത്യഃ ഇന്ദുഃ ദേവഃ സഃ — സത്യാത്മകഃ സ്രവൻ ദീപ്യമാനസ്സസോമഃ
സത്യം ദേവം — യഥാർത്ഥഭൂതം സോമം കാമയമാനം
ഏനം ഇന്ദ്രം സശ്ചൽ — വ്യാപ്നോതു

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന കർമ്മത്തോടൊപ്പം ഉൽപന്നനാകുന്നു. ബലത്തോടുകൂടി വിശ്വത്തെ വഹിപ്പാൻ ഇച്ഛിയ്ക്കുന്നു. പിന്നെ ശത്രുഹനനാദി പരാക്രമങ്ങളോടൊത്തു് പ്രവൃദ്ധനാകുന്നു. ദ്രോഹികളായ അസുരന്മാരുടെ ജേതാവാകുന്നു നന്മയും തിന്മയും ചെയ്യുന്നവരെ വേർതിരിച്ചുകണ്ടു്. സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്ന യജമാനന്ന് സാധകവും കാമ്യവുമായ ധനം കൊടുക്കുന്നവനാകുന്നു സത്യാത്മകമായ സോമം ദീപ്യമാനമായി, യഥാർത്ഥഭൂതനും സോമകാമനുമായ ആ ഇന്ദ്രനെ പ്രാപിയ്ക്കട്ടെ.

4 തവത്യംന്നര്യംനൃതോപഇന്ദ്ര
പ്രഥമംപൂർവ്യംദിവിപ്രവാച്യംകൃതം
യദ്ദേവസ്യശവസാപ്രാരിണാഅസുംരിണന്നപഃ
ഭുവദ്വിശ്വമഭ്യാദേവമോജസാ
വിദാദൂർജംശതക്രതുർവിദാദിഷം (വ. 28)

അന്വയം:—

നൃതോ, ഇന്ദ്ര	—	സർവ്വേഷാം നർത്തയിതഃ ഇന്ദ്ര
ദേവസ്യ	—	ദേവസ്യ വിജിഗീഷോരസുരസ്യ
അസും രിണൻ	—	പ്രാണം ഹിംസൻത്വം
ശവസാ അപഃ പ്ര		
അരിണാഃ (ഇതി) യൽ	—	തേന നിരുദ്ധാന്യുദകാനി ബലേനപ്രൈരയഃ ഇതി യദേതൽ കർമ്മ
നര്യം	—	നരാണാം ഹിതകരം
പ്രഥമം പൂർവ്വ്യം	—	പ്രതതം, പൂർവ്വകാലഭാവം
(ത്വയാ) കൃതം തവ ത്യൽ		
അപഃ	—	തൽകർമ്മ
ദിവി പ്ര-വാച്യം	—	സ്വർഗ്ഗലോകേ പ്രകർഷേണ വക്തവ്യം, ശ്ലാഘനീയം
(സഃ ഇന്ദ്രഃ) വിശ്വം		
അദേവം	—	വ്യാപ്തം തമോരൂപമസുരം
ഓജസാ അഭി ഭുവൽ	—	ബലേന അഭിഭവതു
(കിംച) ശത-ക്രതുഃ	—	ബഹുകർമ്മേന്ദ്രഃ
ഊർജ്ജം വിദാൽ	—	ബലം ലഭതാം
ഇഷം വിദാൽ	—	ഹവിർല്ലക്ഷണമന്നം ച ലഭതാം

അർത്ഥം—എല്ലാവരെയും നൃത്തം വെപ്പിക്കുന്ന (തന്റെ ഇഷ്ടത്തിനൊത്തു തുള്ളിയ്ക്കുന്ന) ഇന്ദ്ര, ദേവനെ ജയിക്കുന്ന അസുരന്റെ പ്രാണനെ അപഹരിക്കുന്ന അവിടുന്നു അവനാൽ തടഞ്ഞു നിർത്തപ്പെട്ട ജലങ്ങളെ വിട്ടു എന്നതു് യാതൊന്നോ, മനുഷ്യർക്കു് ഹിതകരവും ഉൽകൃഷ്ടവും പണ്ടേ നടന്നതുമായ അവിടുത്തെ ആ കർമ്മം സ്വർഗ്ഗത്തിൽ എടുത്തു പറയത്തക്കതാണു്, ശ്ലാഘ്യമാണു്. (എനി പരോക്ഷം) ആ ഇന്ദ്രൻ ലോകം മുഴുവൻ നിറഞ്ഞ ഇരുട്ടാകുന്ന (അജ്ഞാനമാകുന്ന) അസുരനെ സ്വബലംകൊണ്ടു് ജയിയ്ക്കുട്ടെ. (അദേവം എന്നതിന്നു് തമോരൂപനായ അസുരൻ എന്നു പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു് ഈ ദേവാസുരയുദ്ധമെന്ന ആശയം വെളിച്ചവും ഇരുട്ടും, ജ്ഞാനവും അജ്ഞാനവും തമ്മിലുള്ള സംഘർഷത്തിന്റെ അർത്ഥവാദപരമായ പ്രപഞ്ചനമാണെന്നു വരുന്നു) പിന്നെ ശതക്രതുവായ ഇന്ദ്രൻ ബലം നേടട്ടെ, ഹവിരന്നം നേടട്ടെ.

വർഗ്ഗം 29 - 30 - 31—32-ഗൃത്സമദഃ ഋഷിഃ ത്രിഷ്ടുബ്ജഗത്യൗ ഛന്ദസീ ബൃഹസ്പതിർബ്രഹ്മണസ്പതിർദ്ദേവതാ.

1 ഗണാനാന്ത്വാഗണപതിംഹവാമഹേ
കവിംകവീനാമുപമശ്രവസ്തമം
ജ്യേഷ്ഠരാജംബ്രഹ്മണാംബ്രഹ്മണസ്പത
ആനശ്ശൃണ്വന്നൂതിഭിസ്സീദസാദനം

അന്വയം:—

ഹേ ബ്രഹ്മണഃ പതേ,	—	ബ്രഹ്മണഃ, പരിവൃഢസ്യ കർമ്മസ്യ പാലയിതഃ,
ഗണാനാം ഗണ—പതിം	—	ദേവാദിഗണാനാം സംബന്ധിനം സ്വീയാനാം പതിം
കവീനാം കവിം	—	ക്രാന്തദർശിനാം ക്രാന്തദർശിനം
ഉപമശ്രവഃ—തമം	—	സർവ്വേഷാം ഉപമാനം ശ്രവഃ, അന്നം യസ്യ തം, അതിശയേനോപമശ്രവസം
ജ്യേഷ്ഠ—രാജം	—	പ്രശസ്യതമാനാം മദ്ധ്യേ രാജന്തം
ബ്രഹ്മണാം ത്വാ	—	മന്ത്രാണാം സ്വാമിനം ത്വാം
ഹവാമഹേ	—	അസ്മിൻ കർമ്മണ്യാഹ്വയാമഃ
(കിംച) നഃ ശൃണ്വൻ ഊതി—ഭിഃ സദനം	—	അസ്മാകം സ്തുതീഃ ശൃണ്വൻ ത്വം
ആ സീദ	—	പാലനൈർഹേതുഭൂതൈഃ യജ്ഞഗൃഹം ഉപവിശ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ശ്രേഷ്ഠമായ കർമ്മത്തിന്റെ പാലയിതാവേ, ദേവഗണങ്ങൾക്ക് സ്വന്തം നാഥനം എല്ലാററിന്റെയും അപ്പുറം കാണുന്നവരിൽവെച്ച് അപ്പുറം കാണുന്നവനം, എല്ലാവക്കും ചേർന്ന അന്നത്തോടുകൂടിയവനം പ്രശസ്യന്മാരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ പ്രകാശിക്കുന്നവനം മന്ത്രങ്ങൾക്ക് ഈശ്വരനമായ അവിടുത്തെ ഈ കർമ്മത്തിൽ ഞങ്ങൾ വിളിക്കുന്നു. പിന്നെ ഞങ്ങളുടെ സ്തുതികൾ കേൾക്കുന്നവനായ അവിടുന്ന് രക്ഷ

സ്ഥായികൊണ്ടു യാഗശാലയിൽ വന്നിരുന്നാലും. (ഈ ഋക്ക് നമ്പൂതിരിമാർ ഗണപതിയെ ഉപാസിപ്പാൻ ഉപയോഗിയ്ക്കുന്നു. ഗണപതിശബ്ദത്തിന്ന് ഗജാനനനെന്ന അത്ഥമില്ലെങ്കിലും ശബ്ദാഭിരൂപ്യം കൊണ്ട് ഉപയോഗിച്ചുവരുന്നു. ഇപ്രകാരം ശബ്ദത്തിൻെറ ആഭിരൂപ്യം കൊണ്ട് വേറെയും പ്രയോഗങ്ങളുണ്ട്.)

2 ദേവാശ്ചിത്തേ അസുര്യപ്രചേതസോ
ബൃഹസ്പതേയജ്ഞിയംഭാഗമാനശുഃ
ഉസ്രാഇവസൂര്യോജ്യോതിഷാമഹോ
വിശ്വേഷാമിജ്ജനിതാബ്രഹ്മണാമസി

അന്വയം.—

ഹേ അസുര്യ, ബൃഹസ്പതേ —	അസുരാണാംഹന്തഃ, ബൃഹസ്പതേ
പ്ര-ചേതസഃ —	പ്രകൃഷ്ടജ്ഞാനാഃ
തേ ദേവാഃ ചിൽ —	ത്വദീയാദേവാ അപി
യജ്ഞിയം ഭാഗം ആനശുഃ —	യജ്ഞാർഹം ഭാഗം പ്രാപ്നവൻ
ജ്യോതിഷാ മഹഃ —	തേജസാ മഹനീയഃ
സൂര്യഃ ഉസ്രാഃ—ഇവ —	ഉസ്രാഃ കിരണാഃ, യഥാ കിരണാൻ ജനയതിതഥാ
വിശ്വേഷാം ഇൽ	
ബ്രഹ്മണാം —	സവ്വേഷാം മന്ത്രാണാമേവ
ജനിതാ അസി —	ജനയിതാഭവസി

അത്ഥം—അല്ലയോ അസുരഹന്താവായ ബൃഹസ്പതേ, ഉൽകൃഷ്ടജ്ഞാനത്തോടുകൂടിയ അവിടത്തെ ദേവന്മാരും (അവിടേയ്ക്കുവിധേയരായ ദേവന്മാരും) യജ്ഞാർഹമായ ഭാഗം പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു തേജസ്സാൽ ശ്രേഷ്ഠനായ സൂര്യൻ രശ്മികളെ ഉണ്ടാക്കുന്നപോലെ അവിടുന്ന് എല്ലാ മന്ത്രങ്ങളെയും ഉണ്ടാക്കുന്നവനായി ഭവിക്കുന്നു,

3 ആവിബാധ്യാപരിരാപസ്തമാംസിച

ജ്യോതിഷ്മന്തംരഥമൃതസ്യതിഷ്ഠസി

ബൃഹസ്പതേഭീമമമിത്രദംഭനം

രക്ഷോഹണംഗോത്രഭിദംസ്വർവിദം

അന്വയം –

ഹേ ബൃഹസ്പതേ,

പരി–രപഃ	— പരിതോരപഃ, പാപരൂപം രക്ഷഃ
തമാംസി ച വി–ബാധ്യ	— തേജസാ നിരാകൃത്യ
ജ്യോതിഷ്മന്തം	— ജ്യോതിഷാ തദ്വന്തം
ഋതസ്യ	— യജ്ഞസ്യ പ്രാപകം
ഭീമം, അമിത്ര–ദംഭനം	— ശത്രൂണാം ഭയങ്കരം, ഹിംസകം
രക്ഷഃ–ഹനം	— രക്ഷസാം ഹന്താരം
ഗോത്ര–ഭിദം	— മേഘാനാം ഭേത്താരം
സ്വഃ–വിദം	— സ്വർഗ്ഗസ്യലംഭകം
രഥം ആ തിഷ്ഠസി	— അധി തിഷ്ഠസി

അർത്ഥം–അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, പാപം മുററിയ, പാപമാകുന്ന, രക്ഷസ്സിനെയും (അജ്ഞാനരൂപമായ) ഇരുട്ടിനെയും സ്വതേജസ്സാൽ നിരാകരിച്ച്, ജ്യോതിസ്സോടുകൂടിയതും യജ്ഞ (സത്യ) പ്രാപകവും ശത്രുക്കാംക്ക് ഭയങ്കരവും നാശകവും രക്ഷോവിനാശകവും മേഘം പിളക്കുന്നതും (ചൂടകററി, കളിർ നീരേകുന്നതും, ശാന്തിസുഖമുണ്ടാക്കുന്നതും) സ്വർഗ്ഗത്തെ നേടുന്നതുമായ തേരിൽ അവിടുന്ന് ഇരുന്നരുളുന്നു

4 സുനീതിഭിർന്നയസിത്രായസേജനം

യസ്തുഭ്യംദാശാന്നതമംഹോഅശ്നവത്

ബ്രഹ്മദ്വിഷസ്തപനോമന്യുമീരസി

ബൃഹസ്പതേമഹിതത്തേമഹിത്വനം

അന്വയം:—

ഹേ ബൃഹസ്പതേ,

സുനീതി-ഭിഃ	— സന്മാർഗ്ഗൈ സ്ത്വം
ജനം നയസി	— അപേക്ഷിതഫലം പ്രാപയസി
ത്രായസേ	— ആപത്ഭ്യസ്ത്രായസേച
യഃ തുഭ്യം ദാശാൽ	— ഹവിരന്നം പ്രയച്ഛേൽ
തം അംഹഃ ന അശ്നവൽ	— പാപം ന പ്രാപ്നയാൽ
ബ്രഹ്മ-ദ്വിഷഃ	— ബ്രാഹ്മണാനാംദ്വേഷ്ടുഃ
തപനഃ അസി	— താപകോഭവസി
(കിംച) മന്യു-മീഃ	— മന്യോഃ, ക്രോധസ്യഹിംസ കോസി
തേ തൽ മഹി	— തവതാദൃശം മഹൽ
മഹി-ത്വനം	— മാഹാത്മ്യം (അസ്തി)

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, അവിടുന്നു ജനത്തെ സന്മാർഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ, ആഗ്രഹിച്ച ഫലത്തെ പ്രാപിപ്പിക്കുന്നു ആപത്തുകളിൽനിന്ന് രക്ഷിക്കുന്നു ഏതുവൻ അവിടേയ്ക്കു ഹവിസ്സേകുന്നുവോ, അവനെ പാപം പ്രാപിക്കുന്നില്ല ബ്രഹ്മജ്ഞാനികളെ ദ്വേഷിക്കുന്നവന്ന് അവിടുന്ന് താപകാരിയായി ഭവിക്കുന്നു പിന്നെ, അവിടുന്ന് (അവിവേക ഹേതുവും അവിവേക ഫലവുമായ) ക്രോധത്തെ ഹനിക്കുന്നു അതാണ് അവിടുത്തെ മികച്ച മാഹാത്മ്യം

5 നതമംഹോനദുരിതംകുതശ്ചന
നാരാതയസ്തിതിരുർന്നദ്വയാവിനഃ
വിശ്വാഇദസ്മാദ്ധ്വരസോവിബാധസേ
യംസുഗോപാരക്ഷസിബ്രഹ്മണസ്പതേ വ 29

അന്വയം —

ഹേ ബ്രഹ്മണഃ പതേ	— മന്ത്രാണാം സ്വാമിൻ
സു-ഗോപാഃ	— സുഷ്ഠുപാലയിതാത്വം
യം രക്ഷസി	— പാലയസി

തം അംഹഃ ന — ആഗന്തവ്യം ദുഃഖം ന (ബാധതേ)
ദുഃ-ഇതം ന — തത്കാരണം പാപം ന (ബാധതേ)
കുതഃ ചന അരാതയഃ ന
തിതിരുഃ — കുതശ്ചനഹിംസകാഃ ന ഹിംസന്തി
(തഥാ) ദ്വയാവിനഃ ന — മനസ്യന്യത് ക്രിയായാമന്യത്, ഇത്യേതദ്വയംയേഷാം തേ, വഞ്ചകാഃ ന (ബാധന്തേ)
(കിംച) അസ്മാത്
ധ്വരസഃ — ഹിംസികാഃ
വിശ്വാഃ ഇത് വി
ബാധസേ — ത്വം സർവ്വാസ്സേനാഃ വിശേഷേണ തദ്രക്ഷം ബാധസ ഏവ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബ്രഹ്മണസ്പതേ, നന്നായി പാലിക്കുന്ന അവിടുന്ന് ഏതൊരുവനെ കാക്കുന്നുവോ, അവനെ കഠിനമായ ദുഃഖവും അതിന്നു കാരണമായ പാപവും ബാധിക്കുന്നില്ല ഒരിടത്തും ശത്രുക്കൾ (ഹിംസകർ) അവനെ ക്ലേശിപ്പിക്കുന്നില്ല ഉള്ളിലൊന്നും പുറമേ മറ്റൊന്നുമായ വഞ്ചകർ ബാധിക്കുന്നില്ല. മാത്രമല്ല, അവിടുന്ന് ഹിംസാശീലരുള്ള എല്ലാ സേനകളേയും ആ രക്ഷിതനുവേണ്ടി ആക്രമിക്കുന്നു

6 ത്വന്നോ ഗോപാഃ പഥികൃദ്വിചക്ഷണ
സ്തവ വ്രതായ മതിഭിർജ്ജരാമഹേ
ബൃഹസ്പതേ യോ നോ അഭി ഹ്വരോ ദധേ
സ്വാ തം മർമർത്തു ദുച്ഛുനാ ഹരസ്വതീ

അന്വയം:—

ഹേ ബൃഹസ്പതേ, ത്വം നഃ — അസ്മാകം
ഗോപാഃ, പഥി-കൃത് — പാലയിതാ, സന്മാർഗ്ഗകൃത്
വി-ചക്ഷണഃ — വിശേഷേണദ്രഷ്ടാ, സർവ്വജ്ഞഃ

തവ പ്രതായ	— ത്വൽസംബന്ധിനേ യജ്ഞായ
മതി-ഭിഃ ജരാമഹേ	— സ്തോത്രൈഃ സ്തുമഃ
യഃ അഭി	— അസ്മാനഭിലക്ഷ്യ
ഹ്വരഃ ദധേ	— കൗടില്ല്യം വിദധാതി
തം സ്വാ ദുച്ഛുനാ	— സ്വീയാ ദുർബ്ബുദ്ധിഃ
ഹരസ്വതീ മർത്ത്യം	— വേഗവതീസതീമോചയതു

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, അവിടുന്ന ഞങ്ങൾക്ക് പാലകനും സന്മാർഗ്ഗദർശകനും ഞങ്ങളെ വേണ്ടപോലെ കാണുന്ന സർവ്വജ്ഞനുമാകുന്നു. അവിടുത്തെസ്സംബന്ധിച്ച യജ്ഞത്തിന്നായി സ്തോത്രങ്ങളാൽ ഞങ്ങൾ സ്തുതിക്കുന്നു. ഏതുവൻ ഞങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ച് കൗടില്ല്യം പ്രവർത്തിക്കുന്നുവോ, അവനെ അവൻ്റെ ദുർബ്ബുദ്ധി (തന്നെ) അതിൽനിന്ന് വിരമിപ്പിക്കട്ടെ. (അല്ലെങ്കിൽ അവിടുത്തെ വിരോധബുദ്ധി അവനെ മോചിപ്പിക്കട്ടെ).

7 ഉതവായോനോമർച്ച്യയാദനാഗ
സോരാതീവാമർത്ത്സ്സാനുകോവൃകഃ
ബൃഹസ്പതേഅപതംവർത്തയാപഥ
സ്സുഗംനോഅസ്യൈദേവവീതയേകൃധി

അന്വയം:—

ഉത വാ ബൃഹസ്പതേ,	— അപിച ബൃഹസ്പതേ
അരാതി-വാ	— അഭിമുഖമാഗമനവാൻ
സാനുകഃ വൃകഃ	— സമുച്ഛ്രിതഃ ധനാദീനാമാദാതാ
യഃ മർത്തഃ	— മനുഷ്യഃ
അനാഗസഃ നഃ	— അപരാധഹീനാനസ്മാൻ
മർച്ച്യയാൽ	— ഹിംസ്യാൽ
തം പഥഃ അപ വർത്തയ	— വൈദികാന്മാർഗ്ഗാൽ നിവർത്തയ
നഃ അസ്യൈ ദേവ-	
വീതയേ	— യജ്ഞായ
സു-ഗം കൃധി	— സുഖഗന്തവ്യം മാർഗ്ഗംകുരു

അർത്ഥം—അത്രമാത്രമല്ല ബൃഹസ്പതേ, ദേവനായ പ്രകൃതിയോടുകൂടിയവനും ഊക്കനും ധനാപഹാരിയുമായ ഏതു മനുഷ്യൻ നിരപരാധരായ ഞങ്ങളെ ദ്രോഹിയ്ക്കുമോ, അവനെ വൈദിക മാർഗ്ഗത്തിൽനിന്ന് അകററിയാലും. ഞങ്ങൾക്ക് ഈ യാഗ (നിർവ്വഹണ) ത്തിന്ന് തെളിഞ്ഞവഴി ഉണ്ടാക്കിത്തന്നാലും.

8 ത്രാതാരംത്വാതനൂനാംഹവാമഹേ

വസ്പർത്തരധിവക്താരമസ്മയും

ബൃഹസ്പതേദേവനിദോനിബർഹയ

മാദുരേവാഉത്തരംസുമ്നമുന്നശൻ

അന്വയം:—

അവ—സ്പർത്തഃ	— ഉപദ്രവേഭ്യഃ പാരയിതഃ,
ഹേ ബൃഹസ്പതേ,	
തനൂനാം	— അംഗാനാം പുത്രാദീനാം വാ
ത്രാതാരം	— പാലയിതാരം
അധി—വക്താരം	— അസ്മാസു പക്ഷപാതേന അധികം വക്താരം
അസ്മ—യും ത്വാ ഹവാമഹേ	— ഹവിഷ്പ്രദാനേന അസ്മാൻ കാമയമാനം ത്വാം അസ്മിൻ കർമ്മണ്യാഹ്വയാമഃ
(കിംച) ദേവ—നിദഃ നി ബർഹയ	— ദേവനിന്ദകാനസുരാൻ വിനാശയ
ദുഃ—ഏവാഃ	— ദുഷ്ടഗമനാഃ, ദുർബ്ബുദ്ധയഃ, ശത്രവഃ
ഉത്—തരം	— ഉത്കൃഷ്ടതരം
സുമ്നം മാ ഉത് നശൻ	— സുഖം മാവ്യാപ്നുവന്തു

അർത്ഥം—ശത്രുദ്രോഹങ്ങളിൽ നിന്ന് കരകയററുന്ന ബൃഹസ്പതേ, ഞങ്ങളുടെ അംഗങ്ങളുടെ (അല്ലെങ്കിൽ കുലതന്തുവായ പുത്രപൌത്ര പരമ്പരയുടെ) രക്ഷിതാവും ഞങ്ങളെപ്പററി അന

ക്കുല പക്ഷപാതപരമായി മററുദേവന്മാരോട പറയുന്നവനം ഞങ്ങളുടെ ഹവിസ്സ് സ്വീകരിച്ച് ഞങ്ങളിൽ പ്രസന്നനമായ അവിടുത്തെ ഈ കർമ്മത്തിൽ ഞങ്ങാം വിളിയ്ക്കുന്നു. ദേവനിന്ദകരായ അസുരന്മാരെ ഒടുക്കിയാലും. ദുർബ്ബുദ്ധികം, ദുർമ്മാർഗ്ഗചാരികം, ശത്രുക്കരം ഉൽകൃഷ്ടമായ സുഖം പ്രാപിയ്ക്കാതിരിയ്ക്കട്ടെ.

9 ത്വയാവയംസുവൃധാബ്രഹ്മണസ്പതേ

സ്പാർഹാവസുമനുഷ്യാദദീമഹി

യാനോദൂരേതളിതോയാഅരാതയോ

ഭിസന്തിജംഭയാതാഅനപ്നസഃ

അന്വയം:—

ഹേ ബ്രഹ്മണഃ പതേ,
സു–വൃധാ — സുഷ്ഠുവർദ്ധയിത്രാ
ത്വയാ വയം സ്പാർഹാ
വസു — സ്പൃഹണീയാനി ധനാനി
മനുഷ്യാ ആ ദദീമഹി — മനുഷ്യേഭ്യഃ, ദാതൃഭ്യഃ ഗൃഹ്ണീമഹി
ദൂരേ യാഃ അരാതയഃ — ശത്രവഃ
യാഃ തളിതഃ — അന്തികേ യാഃ അരാതയഃ
നഃ അഭി സന്തി — അസ്മാനഭിഭവന്തി
അനപ്നസഃ താഃ — കർമ്മഹീനാൻ അരാതീഃ, താൻ ശത്രൂൻ
ജംഭയ — നാശയ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബ്രഹ്മണസ്പതേ, വൃദ്ധികരനായ അവിടുത്തെക്കൊണ്ട് (അവിടുത്തെ കൃപയാൽ) കാമ്യമായ ധനം ഞങ്ങാം ദാനശീലരായ മനുഷ്യരിൽ നിന്ന് സ്വീകരിക്കുന്നു. ദൂരത്തിലൊ ചാരത്തിലൊ 'ശത്രുക്കളേവർ ഞങ്ങളെ കീഴടക്കുന്നുവോ, കർമ്മഹീനരായ അവരെ ഒടുക്കിയാലും.'

10 ത്വയാവയമുത്തമംധീമഹേവയോ
ബൃഹസ്പതേപപ്രിണാസസ്നിനായുജാ
മാനോദുശ്ശംസോഅഭിദിപ്സുരീശത
പ്രസുശംസാമതിഭിസ്താരിഷീമഹി വ 30

അന്വയം:—

ഹേ ബൃഹസ്പതേ,

പപ്രിണാ	— കാമാനാം പൂരകേണ
സസ്നിനാ യുജാ ത്വയാ	— ശുദ്ധേനസഹായേനത്വയാ ഹേതുനാ
ഉൽ-തമം വയഃ	— ഉൽകൃഷ്ടം ഹവിരന്നം
വയം ധീമഹേ	— ധാരയാമഃ
ദുഃ-ശംസഃ	— ദുശ്ശംസനീയഃ
അഭി-ദിപ്സുഃ	— അഭിദംഭിതും, അഭിഭവിതും ഇച്ഛുഃ പുരുഷഃ
നഃ മാ ഈശത	— അസ്മാകം മാ ഈശിഷ്ട ഈശ്വരോമാ ഭവതു
(വയം) മതി-ഭിഃ	— സ്തോത്രൈഃ
സു-ശംസാഃ	— ശോഭനശംസനോപേതാസ്സന്തഃ
പ്ര താരിഷീമഹി	— പ്രകർഷേണവർദ്ധേമഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, അഭീഷ്ടം തികച്ചും സാധിപ്പിക്കുന്നവനും ശുദ്ധനായ സഹായഭൂതനുമായ അവിടുത്തെക്കൊണ്ട്, അവിടേക്കുവേണ്ടി, ഉൽകൃഷ്ടമായ ഹവിരന്നം ഞങ്ങൾ ധരിക്കുന്നു. നിന്ദ്യനും ഞങ്ങളെ കീഴടക്കാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നവനുമായ പുരുഷൻ (ആരും) ഞങ്ങളെ കീഴ്പ്പെടുത്താതും, മേലാളാകരുത്; സ്തോത്രങ്ങളാൽ ശോഭനസ്തുതികൾ ചൊല്ലിക്കൊണ്ട് ഞങ്ങൾ നന്നായി സമൃദ്ധി പ്രാപിച്ചാവൂ

11 അനാനദോവൃഷഭോജഗ്മിരാഹവം
നിഷ്ടപ്താശത്രും പൃതനാസുസാസഹിഃ
അസിസത്യഋണയാബ്രഹ്മണസ്പത
ഉഗ്രസ്യചിദ്ദമിതാവീളുഹർഷിണഃ

അന്വയം:—

ഹേ ബ്രഹ്മണഃ പതേ, (ത്വം)

അനന-ദഃ	— അന, പശ്ചാദ്ദദാതീത്യനദഃ സയസ്യനാസ്തീത്യനനദഃ, ദാത്രന്തരശൂന്യഃ
(അത ഏവ) വൃഷഭഃ	— കാമാനാം വർഷിതാ
ആ-ഹവം ജഗ്മിഃ	— യുദ്ധം ഗന്താ
ശത്രും നിഃ-തപ്താ	— താപകഃ (അസി)
പൃതനാസു സസഹിഃ	— ശത്രൂണാം അഭിഭവിതാ (അസി)
(ഏതാദൃശസ്ത്വം) സത്യഃ അസി	— സത്യപരാക്രമോസി
ഋണ-യാഃ	— ഋണസ്യയാവയിതാ (അസി)
(കിംച) ഉഗ്രസ്യ ചിൽ	— ഓജസ്വിനോപി
ദമിതാ	— ഉപശമയിതാ (അസി)
വീളു-ഹർഷിണഃ	— ദൃഢഹർഷസ്യ, കാമുകസ്യ, നാസ്തികസ്യ ചിൽ (ദമയിതാസി)

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബ്രഹ്മണസ്പതേ, അവിടുന്ന് തൊട്ടു പിന്നാലെ നില്ക്കുന്ന ദാതാവില്ലാത്തവനാകുന്നു. അദ്വിതീയ ദാതാവാകുന്നു. അതുകൊണ്ടുതന്നെ അഭീഷ്ടവർഷകനാകുന്നു. യുദ്ധത്തിന്നായി ശത്രുവിനെ തപിപ്പിക്കുന്നവനാകുന്നു. പടകളങ്ങളിൽ ശത്രുക്കളെ കീഴടക്കുന്നവനാകുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്നാണ് സത്യപരാക്രമൻ. അവിടുന്ന് ഋണ (ദേവർഷി പിതൃക്കളോടുള്ള കടത്തിന്റെ) മോചകനാകുന്നു പിന്നെ

ശക്തിമാനെയും ശമിപ്പിക്കുന്നവനാകുന്നു. സുഖമാത്രചിന്തകനായ, കാമമാത്രേച്ഛുവായ നാസ്തികനെയും അടക്കുന്നവനാകുന്നു.

12 അദേവേനമനസായോരിഷണ്യതി
ശാസാമുഗ്രോമന്യമാനോജിഘാംസതി
ബൃഹസ്പതേമാപ്രണക്തസ്യനോവധോ
നികർമ്മമന്യുംദുരേവസ്യശർധതഃ

അന്വയം:

യഃ അദേവേന മനസാ	— ദേവാനമന്യമാനേന ചിത്തേന
രിഷണ്യതി	— അസ്മാൻ ഹിനസ്തി
(യശ്ച) ഉഗ്രഃ	— പാപചിത്തഃ
മന്യമാനഃ	— ആത്മാനം ബഹുമന്യമാനഃ
ശാസാം ജിഘാംസതി	— ഉക്ഥസ്യ ശംസിതാരം ഹന്തുമിച്ഛതി
ഹേ ബൃഹസ്പതേ,	
തസ്യ വധഃ	— ആയുധം
നഃ മാ പ്രണക്	— മാ സമ്പർക്കം കരോതു
(കിംച) ദുഃ-ഏവസ്യ, ശർധതഃ	— ദുഷ്ടഗമനസ്യ, ബലവതഃ
(തസ്യ) മന്യും നി കർമ്മ	— ത്വൽപ്രസാദാൽ നിരാകർമ്മശ്ച

അർത്ഥം—ഏതുവൻ ദേവന്മാരെ ഗണിയ്ക്കാത്ത മനസ്സോടുകൂടി (ദേവന്മാരെദ്വേഷിയ്ക്കുന്ന) ഞങ്ങളെ ദ്രോഹിക്കുന്നുവോ, ഏതുവൻ പാപചിത്തനായി, ആത്മപ്രശംസകനായി, ഉക്ഥംചൊല്ലുന്നവനെ ഉപദ്രവിപ്പാൻ ഉന്നുന്നുവോ, അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, അവന്റെ ആയുധം ഞങ്ങളെ സ്പർശിയ്ക്കാതിരിയ്ക്കട്ടെ. ദുഷ്ടതയോടുകൂടി വരുന്ന ബലവാനായ അവന്റെ ക്രോധത്തെ അവിടുത്തെ പ്രസാദത്താൽ ഞങ്ങൾ നിരാകരിക്കുമാറാകട്ടെ.

13 ഭരേഷുഹവ്യോനമസോപസദ്യോ
ഗന്താവാജേഷുസനിതാധനംധനം
വിശ്വാഇദര്യോഅഭിദിഫ്സ്വാ ऽ ऽ മൃധോ
ബൃഹസ്പതിർവ്വിവവർഹാരഥാംഇവ

അന്വയം:—

(സഃ) ബൃഹസ്പതിഃ

ഭരേഷു	— സംഗ്രാമേഷു
ഹവ്യഃ	— യോദ്ധൃഭിഃ രക്ഷണാർത്ഥ മാഹ്വാതവ്യഃ
നമസാ ഉപ-സദ്യഃ	— സർവ്വൈർന്നമസോപസദനീയഃ (ഭവതി)
(കിംച) വാജേഷു ഗന്താ	— സംഗ്രാമേഷു രക്ഷാർത്ഥം ഗമനശീലഃ
(തഥാ) ധനം—ധനം	
സനിതാ	— ഭൂയോഭൂയോ ധനം ദാതാ
(തഥാ) അര്യഃ	— സ്വാമീ, ബൃഹസ്പതിഃ
അഭി-ദിഫ്സ്വഃ	— അഭിഭവനേച്ഛാവതീഃ
വിശ്വാഃ ഇൽ മൃധഃ	— സർവ്വാ ഏവഹിംസികാസ്സേനാഃ
രഥാൻ—ഇവ	— യുദ്ധേ വേഗേന പരകീയാൻ രഥാൻ ഇവ
വി വവർഹ	— വിശേഷേണ ശിഥിലീചകാര (ഛിന്നഭിന്നമാക്കി)

അർത്ഥം—ആ ബൃഹസ്പതി യുദ്ധങ്ങളിൽ രക്ഷയ്ക്കായി യോദ്ധാക്കളാൽ വിളിയ്ക്കപ്പെടേണ്ടവനാകുന്നു; നമസ്കാരത്താൽ അടുത്തുചെല്ലാവുന്നവനാകുന്നു. പിന്നെ, അവിടുന്നു (ഉപാസകരുടെ) രക്ഷയ്ക്കായി യുദ്ധങ്ങളിൽ പോകുന്നവനാകുന്നു. പിന്നെയും പിന്നെയും (അവർക്ക്) ധനം കൊടുത്തരുളുന്നവനാകുന്നു. സ്വാമിയായ ആ ബൃഹസ്പതി, തോല്പിക്കാനെന്നി വരുന്ന എല്ലാ അക്രമിസേനകളെയും, യുദ്ധത്തിൽ ശത്രുക്കളുടെ തേരുകളെ എന്നപോലെ ചിന്നി ചിതറിച്ചു, ചിതറിക്കുന്നു.

14 തേജിഷ്ഠയാതപനീരക്ഷസസ്തപ

യേത്വാനിദേധിരേദ്ദൃഷ്ടവീര്യം

ആവിസ്തൽകൃഷ്വയദസത്തഉക്ഥ്യം ।

ബൃഹസ്പതേവിപരിരാപോഅർദ്ദയ

അന്വയം:—

ഹേ ബൃഹസ്പതേ,

തേജിഷ്ഠയാ	— അതിശയേന തീക്ഷ്ണയാ
തപനീ	— താപകാരിണ്യാ ഹേത്യാ
രക്ഷസഃ തപ	— താപയ
യേ (രാക്ഷസാഃ)	
ദൃഷ്ട–വീര്യം ത്വാ	— യുദ്ധേഷു ദൃഷ്ടപരാക്രമം ത്വാം
നിദേ ദധിരേ	— നിന്ദായാ വിഷയം കൃതവന്തഃ (ത്വാൻ താപയ)
തേ ഉക്ഥ്യം	— തവസർവ്വൈഃ പ്രശംസനീയം
യൽ അസൽ	— യദ്വീര്യം പൂർവ്വമാസീൽ
തൽ ആവിഃ കൃഷ്വ	— അധുനാപ്രകടീകുരു
(തേന വീര്യേണ)	
പരി–രാപഃ	— നിന്ദകാൻതാൻ
വി അർദ്ദയ	— വിശേഷേണ ബാധസ്വ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, ഏറ്റവും മൂർച്ചയുള്ളതും ചുടിയറ്റുന്നതുമായ ആയുധത്താൽ രാക്ഷസരേവർ, യുദ്ധങ്ങളിൽ തെളിഞ്ഞ പരാക്രമത്തോടുകൂടിയ അവിടുത്തെക്കുറിച്ച് നിന്ദ ഉള്ളിൽ കരുതുന്നുവോ, അവരെ തപിപ്പിച്ചാലും. സർവ്വരാലും സ്തുത്യമായ അവിടുത്തെ യാതൊരുവീര്യം പണ്ടേ ഉള്ളതാണോ, അതിപ്പോഴും ആവിഷ്കരിച്ചാലും; പ്രകടിപ്പിച്ചാലും. ആ വീര്യത്താൽ നിന്ദകരായ അവരെ അമർത്തിയാലും.

15 ബൃഹസ്പതേഅതിയദര്യോഅർഹാ

ദ്യുമദ്വിഭാതിക്രതുമജ്ജനേഷു

യദ്ദീദയച്ഛവസഋതപ്രജാത

തദസ്മാസുദ്രവിണംധേഹിചിത്രം

വ 31

അന്വയം:—

ഋത-പ്രജാത,	— സത്യേനോൽപന്ന,
ഹേ ബൃഹസ്പതേ,	
അര്യഃ അതി	— ശ്രേഷ്ഠോ ബ്രാഹ്മണഃ സർവ്വാൻ കാമാനതീത്യ
യൽ അർഹാൽ	— ബ്രഹ്മവർച്ചസംതേജഃ പൂജയേൽ
ജനേഷു ദ്യു-മൽ	— ബ്രാഹ്മണേഷു ദീപ്തിയുക്തം
ക്രതു-മൽ	— ജ്ഞാനോപേതം യൽ ബ്രഹ്മവർച്ചസം
വി-ഭാതി	— വിശേഷേണ ദീപ്യതേ
യൽ ശവസാ ദീദയൽ	— ബലേന സ്വാശ്രയം ജനം ദീപയതി
ചിത്രം തൽ	— ചായനീയം ബ്രഹ്മവർച്ചസരൂപം
ദ്രവിണം അസ്മാസു ധേഹി	— ധനമസ്മാസു നിധേഹി

അർത്ഥം—സത്യജാതനായ ബൃഹസ്പതേ, (സത്യധർമ്മജ്ഞാനങ്ങളെക്കൊണ്ടു്) ഉൽകൃഷ്ടനായ ബ്രാഹ്മണൻ എല്ലാ കാമങ്ങളേയും കടന്നു് യാതൊരു ബ്രഹ്മവർച്ചസമായ തേജസ്സിനെ പൂജിക്കുന്നുവോ, യാതൊരു ബ്രഹ്മവർച്ചസ്സു് ബ്രാഹ്മണരിൽ ദീപ്തിയോടുകൂടി, ജ്ഞാനപ്രകാശത്തോടുകൂടി നന്നായി തെളിയുന്നുവോ, യാതൊരു ബ്രഹ്മവർച്ചസ്സു് സ്വബലത്താൽ സ്വാശ്രയഭൂതനായ (അന്യാശ്രയമില്ലാത്ത) ആ ബ്രാഹ്മണനെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നുവോ, മഹത്തായ ആ ബ്രഹ്മവർച്ചസ്സു് ഞങ്ങളിൽ ബ്രഹ്മവർച്ചസരൂപമായ ധനം ഉണ്ടാക്കട്ടെ. (വേദത്തിൽ ധനമെന്നതിന്നു് ലൌകികാർത്ഥമല്ലെന്നും പരമസൽഗതിസാധകമായ ആത്മവീര്യം ബ്രാഹ്മതേജസ്സ്, ജ്ഞാനപ്രകാശം, ആത്മവത്തയാണതുകൊണ്ടുദ്ദേശിക്കുന്നതെന്നും ഇവിടെ സ്പഷ്ടമാകുന്നു. ധനപദത്തിന്നു് സാമാന്യം എല്ലതിടത്തും ഈ അർത്ഥം അനുയോജ്യമാവും. ഈ മന്ത്രം ബൃഹസ്പതിയെ വ്യാഴത്തെ ഉപാസിക്കുവാൻ ഉപയോഗിക്കപ്പെടുന്നു).

16 മാനസ്തേനേഭ്യോയേഅഭിദ്രുഹസ്പദേ
നിരാമിണോരിപവോന്നേഷുജാഗൃധുഃ
ആദേവാനാമോഹതേവിവ്രയോഹൃദി
ബൃഹസ്പതേനപരസ്സാമ്നോവിദുഃ

അന്വയം:—

ഹേ ബൃഹസ്പതേ,

(നഃ) — അസ്മാൻ
യേ ദ്രുഹഃ — ചൌരാഃ പ്രാണദ്രോഹസ്യ
പദേ നിരാമിണഃ — നിതരാം രമണശീലാഃ
രിപവഃ — ഹിംസകാസ്സന്തഃ
അന്നേഷു അഭി ജഗൃധുഃ — പരകീയേഷു അന്നേഷു അഭി കാംക്ഷന്തി
(യേ) ദേവാനാം വി വ്രയഃ — വിശേഷേണവഞ്ജനേവർത്തന്തേ
(തത് സ്വകീയേ) ഹൃദി
ആ ഓഹതേ — ആവഹന്തി
(ദേവാനാം യാഗാൻസ്തുതീശ്ചനകരവാമേതിമന്യന്തഃ യേ)
(തേഭ്യഃ) സ്തേനേഭ്യഃ നഃ മാ — അസ്മാൻ മാ ദാഃ
(യേ പുമാംസഃ) സാമ്നഃ — സാമമയാത്വത്തഃ
പരഃ ന വിദുഃ — പരസ്മാത്, അന്യദുൽകൃഷ്ടം സാമ, യദ്രക്ഷോഘ്നംനജാനന്തി കിന്തുസർവ്വസാധകം, സാമ ത്വാമേവവിദുഷഃ അസ്മാൻ സ്തേനേഭ്യോ മാദാഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, പ്രാണദ്രോഹത്തിന്റെ മാർഗ്ഗത്തിൽ വ്യാപരിക്കുന്നവരും ഹിംസാശീലരും അന്യന്റെ മുതൽ (അന്നം) കൊതിക്കുന്നവരും ദേവന്മാരെ തികച്ചും വഞ്ചിച്ചുവർത്തിക്കുന്നവരും സ്വന്തം ഹൃദയത്തിൽ ദേവയാഗങ്ങളോ ദേവസ്തുതികളോ ചെയ്യുകയില്ലെന്ന് ഉറച്ചവരുമായ ചോരന്മാർക്ക് ഞങ്ങളെ വിട്ടുകൊടുക്കരുതേ. സാമസ്വരൂപനായ അവിടുത്തെ ഒഴിച്ച് രക്ഷോഘ്നമായ മറ്റൊരു സാമവും അറി

യാത്തവരും സവ്വസാധകമായ സാമം അവിടുന്ന് മാത്രമാണെന്നറിയുന്നവരുമായ ഞങ്ങളെ ആ ചോരന്മാക്ക് വിട്ടുകൊടുക്കരുതേ. (ഇവിടെ ഉപാസ്യദേവനെ സാമമൂത്തിയായി പറഞ്ഞിരിയ്ക്കുന്നു. ഭഗവൽ ഗീതയിൽ താൻ വേദങ്ങളിൽ സാമമാണെന്ന് ശ്രീകൃഷ്ണൻ അരുളിചെയ്യിട്ടുണ്ടല്ലൊ.)

17 വിശ്വേഭ്യോഹിത്വാഭുവനേഭ്യസ്പരി
ത്വഷ്ടാജനൽസാമ്നസ്സാമ്നഃകവിഃ
സഋണചിദൃണയാബ്രഹ്മണസ്പതി
ദ്രുഹോഹന്താമഹഋതസ്യധത്തരി

അന്വയം:—

(ഹേ ബ്രഹ്മണസ്പതേ)

ത്വഷ്ടാ	— പ്രജാപതിഃ
വിശ്വേഭ്യഃ ഭുവനേഭ്യഃ	
പരി ത്വാ	— സവ്വേഭ്യോ ഭൂതജാതേഭ്യഃ ഉൽകൃഷ്ടം ത്വാം
അജനൽ ഹി	— അജീജനൽ ഖലു
(തതസ്ത്വം) സാമ്നഃ-സാമ്നഃ	— *സവ്വസ്യ ഹി സാമ്നഃ*
കവിഃ	— ഉച്ചാരയിതാ, കത്താ (അസി)
(കിംച) സഃ ബ്രഹ്മണഃ	
പതിഃ മഹഃ ഋതസ്യ	— മഹതഃ യജ്ഞസ്യ
ധത്തരി	— ധാരകേ യജമാനേ
ഋണ-ചിൽ	— സ്തോതൃകാമം ഋണമിവ ചിനോതീതി ഋണ ചിൽ
ഋണ-യാഃ	— പാപരൂപസ്യ ഋണസ്യയാവയിതാ, പൃഥക്കത്താ
ദ്രുഹഃ ഹന്താ	— കമ്മണോദ്രോഗ്ധുഃ അസുരസ്യ ഹന്താ (അസ്തി)

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബ്രഹ്മണസ്പതേ, എല്ലാ ഭൂതജാതങ്ങളേക്കാളും ഉൽകൃഷ്ടനായാണല്ലൊ പ്രജാപതി അവിടത്തെ സൃഷ്ടിച്ചതു്. അതുകൊണ്ടവിടന്നു് എല്ലാ സാമങ്ങളും ചൊല്ലുന്നവനാകുന്നു, അവയുടെ കർത്താവാകുന്നു. (എന്നി പരോക്ഷം) പിന്നെ ആ ബ്രഹ്മണസ്പതി മഹത്തായ യജ്ഞം ധരിക്കുന്ന യജമാനന്നു് ഋണചിത്തും (തന്റെ സ്തോതാക്കളിൽ കടപ്പാടു പോലെ ഇഷ്ടമുള്ളവൻ) ഋണനാശകനും (പാപത്രൂപമായ ഋണത്തെ, കടത്തെ വേർപ്പെടുത്തുന്നവനും) ആകുന്നു. കർമ്മദ്രോഹികളുടെ ഹന്താവുമാകുന്നു.

18 തവശ്രിയേവ്യജിഹീതപർവ്വതോ
ഗവാംഗോത്രമുദസൃജോയദങ്ഗിരഃ
ഇന്ദ്രേണയുജാതമസാപരീവൃതം
ബൃഹസ്പതേനിരപാമൌബ്ജോഅർണ്ണവം

അന്വയം:—

അങ്ഗിരഃ,	
ബൃഹസ്പതേ	— ആഗ്നേയതേജഃ, ബൃഹസ്പതേ
ഗവാം പർവ്വതഃ	— ആവരകഃ, ബലേനാധിഷ്ഠിതഃ
തവ ശ്രിയേ	— ആശ്രയണാർത്ഥം
വി അജിഹീത	— വിവൃതദ്വാരതാമഗച്ഛൽ
(ത്വസ്ത്വം) യൽ	
ഗോത്രം	— യദാ ഗവാംസമൂഹം
ഉൽ—അസൃജഃ	— നിരഗമയഃ തദാ
ഇന്ദ്രേണയുജാ	— സഹായേനയുക്തസ്ത്വം
തമസാ പരി—വൃതം	— പരീത ആക്രാന്തം
അപാംഅർണ്ണവം	— ജലാനാം സ്ഥാനഭൂതംമേഘം
നിഃ ഔബ്ജഃ	— നിതരാമധോമുഖമകാർഷീഃ

അർത്ഥം— അല്ലയോ അംഗിരസ്സായ (അഗ്നിപോലെ തീക്ഷ്ണ തേജസ്സായ) ബൃഹസ്പതേ, പശുക്കളെ മറച്ചു് ഉറപ്പിച്ച പാറക്കൂട്ടം അവിടേക്കു പ്രവേശിപ്പാനായി തന്നെത്താൻ

തുറന്നു. പിന്നെ, അവിടുന്ന് പശുക്കൂട്ടത്തെ പുറത്തുവിട്ടപ്പോഠം ഇന്ദ്രൻെറ സഹായത്തോടുകൂടിയവനായി, ഇരുവരുംകൂടി ഉറച്ചു നിന്നിരുന്ന മേഘത്തെ അധോമുഖമാക്കി, ഭൂമിയിൽ വഷിക്കത്തക്ക വിധമാക്കി ചെയ്തു.

19 ബ്രഹ്മണസ്പതേത്വമസ്യയന്താ
സൂക്തസ്യബോധിതനയംചജിന്വ
വിശ്വംതദ്ഭദ്രംയദവന്തിദേവാ
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ വ 32

അന്വയം:–

ഹേ ബ്രഹ്മണഃ പതേ,

അസ്യ യന്താ	—	ജഗതഃ നിയാമകഃ
ത്വം സു–ഉക്തസ്യ ബോധി	—	അസ്മദീയമിദം ബ്രാഹ്മണസ്പത്യം സൂക്തം ബുധ്യസ്വ
(ത്വം) തനയം ച ജിന്വ	—	പുത്രപൌത്രാദികം സന്താനം പ്രീണയ
ദേവാഃ യൽ അവന്തി	—	രക്ഷന്തി
തൽ വിശ്വം ഭദ്രം	—	സവ്വം കല്ല്യാണം ഭവതി
(അതഃ വയം) വിദഥേ	—	അസ്മിൻയജ്ഞേ
സു–വീരാഃ	—	ശോഭനപുത്രപൌത്രാസ്സന്തഃ
ബൃഹൽ വദേമ	—	പ്രഭൂതംസ്തോത്രം ബ്രൂയാമ

അത്ഥം–അല്ലയോ ബ്രഹ്മണസ്പതേ, ഈ ജഗത്തിൻെറ നിയന്താവായ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ ഈ സൂക്തത്തെ (ബ്രാഹ്മണസ്പത്യ സൂക്തത്തെ) ബോധിച്ചാലും, ഉരക്കൊണ്ടാലും. പുത്രപൌത്രാദി സന്തതിയെ പ്രീണിപ്പിച്ചാലും (അവക്ക് അഭീഷ്ടസിദ്ധി വരുത്തിയാലും) ദേവന്മാർ രക്ഷിക്കുന്നതെല്ലാം മംഗളമായി ഭവിക്കുന്നു അതുകൊണ്ടു ഞങ്ങഠം ഈ യജ്ഞത്തിൽ സൽപുത്രപൌത്രരോടുകൂടി മഹത്തായ സ്തോത്രം ചൊല്ലാവു. (ബൃഹസ്പതിയും ബ്രഹ്മണസ്പതിയും മന്ത്രാഭിമാനദേവന്മാർ അടുത്ത സൂക്തത്തിൽ ദേവത ബ്രഹ്മണസ്പതിയാണെന്നു പറയുന്നു. ബൃഹസ്പതേ എന്ന സംബോധനയും ഉണ്ടു്)

ആറാമദ്ധ്യായം സമാപ്തം

അദ്ധ്യായപീഠിക

അഷ്ടകം—2 അദ്ധ്യായം—7

1–2–വർഗ്ഗങ്ങളിൽ ബ്രഹ്മണസ്പതിയുമിന്ദ്രനും ദേവതകൾ. 3–4–5–ൽ ബ്രഹ്മണസ്പതി മാത്രം ദേവത. 6–7–8 ആദിത്യന്മാർ ദേവത. മിത്രൻ, വരുണൻ, അര്യമാവു മുതലായവരോടുള്ള പ്രാർത്ഥനകളാണ്. ലൌകികശ്രേയസ്സിനുള്ള എല്ലാ അഭിലാഷങ്ങളും ഇതിൽ അടങ്ങുന്നു. 9–10–വർഗ്ഗങ്ങൾ വരുണസ്തുതിയാണ്. ഭയാപഹവും പാപനാശകവും ഋണമോചനനിവാരകവുമാണിത്. 9–ാം മന്ത്രം കടത്തിന്റെ ദോഷഹത വിളിച്ചുപറയുന്നു. 11–ാം വർഗ്ഗം വൈശ്വദേവം. 12–13 വർഗ്ഗങ്ങളിൽ ഇന്ദ്രൻ മുതലായി പല ദേവന്മാർ ദേവതകൾ. 8–ാം മന്ത്രത്തിൽ പൂർവ്വാർദ്ധം സാരസ്വതത്തിൽ പെട്ടതാണ്. 14–വർഗ്ഗം വിശ്വദേവകൾ. 15–ൽ ഇന്ദ്രദ്യാവാപൃഥിവികൾക്കു പുറമെ പൌർണ്ണമാസിയായ രാകയും ഈഷച്ചന്ദ്രദർശനമുള്ള സിനീവാലിയും ദേവതകൾ. 4–ാം മന്ത്രം പൌർണ്ണമാസിയെവളരെ ഭംഗിയിൽ സ്തുതിക്കുന്നു. 16–17–18 വർഗ്ഗങ്ങൾ രുദ്രസൂക്തങ്ങളിൽ ഏററവും മുഖ്യമായതാകുന്നു. ഈ സൂക്തംകൊണ്ട് കുട്ടികളെ തൊട്ടുജപിയ്ക്കുക, ശിവന്ന് പുഷ്പാർച്ചന, ധാര എന്നിവ സാർവ്വത്രികമാകുന്നു. 8–ാം മന്ത്രത്തിൽ നാമസങ്കീർത്തനഫലത്തെ എടുത്തുപറയുന്നു. 19–20–21 വർഗ്ഗങ്ങൾ മരുദ്ദേവതാകം. 22–23–24 വർഗ്ഗങ്ങളിൽ അപാന്നപാത്തെന്ന വൈദ്യുതരൂപനും ബഡവാരൂപനുമായ അഗ്നിയാണ് ദേവത. വർഗ്ഗം 25 ൽ ഇന്ദ്രാദികളായ പല ദേവന്മാർ ദേവതകൾ.

അഷ്ടകം 2. അദ്ധ്യായം 7. വർഗ്ഗം 1–2–3.
ഗൃത്സമദഃ ഋഷിഃ ജഗതീത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദസീ ബ്രഹ്മണസ്പതിരിന്ദ്രശ്ചദേവതാ.

1 സേമാമവിഡ്ഢിപ്രഭൃതിംയഈശിഷേ
യാവിധേമനവയാമഹാഗിരാ
യഥാനോമീഢ്വാന്ഥ്സ്തവതേസഖാതവ
ബൃഹസ്പതേസീഷധസ്സോതനോമതിം

അന്വയം:—

(ഹേ ബ്രഹ്മണസ്പതേ,)

യഃ ഈശിഷേ	— യഃ ത്വം ജഗതഃ ഈശ്വരോ ഭവസി
സഃ ഇമാം	— സത്വമസ്മദീയാം
പ്ര-ഭൃതിം അവിഡ്ഢി	— പ്രകർഷേണ ഭൃതാം സ്തുതിം പ്രാപ്നുഹി
(വയം ച ത്വാം) അയാ	
നവയാ	— അനയാ നൂതനയാ, പ്രത്യഗ്രയാ
മഹാ ഗിരാ	— മഹത്യാ, വേദരൂപയാ സ്തുതിവാചാ
വിധേമ	— പരിചരേമ
ഉത നഃ മീഢ്വാൻ	— അപിചാസ്മാകം മധ്യേസേക്താ, സ്തുതേവ്വർഷിതാ
തവ സഖാ	— മിത്രഭൂതസ്സൻ
യഥാ സ്തവതേ	— ത്വാം സ്തൌതി
ഹേ ബൃഹസ്പതേ,	
സഃ (ത്വം) നഃ	— അസ്മാകം
മതിം സീസധഃ	— തദഭിമതം ഫലം സാധയ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബ്രഹ്മണസ്പതേ, യാതൊരവിടുന്ന് ജഗത്തിന്നുമുഴുവൻ ഈശനായി ഭവിക്കുന്നുവോ, ആ അവിടുന്ന് നന്നായി ചൊല്ലപ്പെടുന്ന ഞങ്ങളുടെ സ്തുതിയെ പ്രാപിച്ചാലും. ഞങ്ങളും അവിടത്തെ തിരുമുമ്പിലപ്പിച്ച ഈ പുതിയ വേദരൂപമായ സ്തോത്രത്താൽ പരിചരിക്കുമാറാകട്ടെ. കൂടാതെ ഞങ്ങളുടെ ഇടയിലെ സ്തുതിവർഷകൻ അവിടേയ്ക്കു ചങ്ങാതിയായി എപ്രകാരം സ്തുതിക്കുന്നുവോ, ആ സ്തുതിപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്ന്, അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, ഞങ്ങൾക്ക് അഭിമത ഫലത്തെ സാധിപ്പിച്ചാലും.

2 യോനന്ത്വാന്യനമന്ന്യോജസോ
താദർദ്ദന്മന്യുനാശംബരാണിവി
പ്രാച്യാവയദച്യുതാബ്രഹ്മണസ്പതി
രാചാവിശദ്വസുമന്തംവിപർവ്വതം

അദ്ധ്യായപീഠിക

അഷ്ടകം—2 അദ്ധ്യായം—7

1–2–വർഗ്ഗങ്ങളിൽ ബ്രഹ്മണസ്പതിയുമിന്ദ്രനം ദേവതകാം. 3–4–5–ൽ ബ്രഹ്മണസ്പതി മാത്രം ദേവത. 6–7–8 ആദിത്യന്മാർ ദേവത. മിത്രൻ, വരുണൻ, അര്യമാവു മുതലായവരോടുള്ള പ്രാർത്ഥനകളാണ്. ലൌകികശ്രേയസ്സിനുള്ള എല്ലാ അഭിലാഷങ്ങളും ഇതിൽ അടങ്ങുന്നു. 9—10–വർഗ്ഗങ്ങാം വരുണസ്തുതിയാണ്. ഭയാപഹവും പാപനാശകവും ഋണദാരിദ്ര്യനിവാരകവുമാണിത്. 9–ാം മന്ത്രം കടത്തിന്റെ ദുസ്സഹത വിളിച്ചുപറയുന്നു 11–ാം വർഗ്ഗം വൈശ്വദേവം. 12–13 വർഗ്ഗങ്ങളിൽ ഇന്ദ്രൻ മുതലായി പല ദേവന്മാർ ദേവതകാം. 8–ാം മന്ത്രത്തിൽ പൂർവ്വാദ്ധം സാരസ്വതത്തിൽ പെട്ടതാണ്. 14–വീണ്ടും വിശ്വേദേവകാം. 15–ൽ ഇന്ദ്രദ്യാവാപൃഥിവികൾക്കു പുറമെ പൌർണ്ണമാസിയായ രാകയും ഈഷച്ചന്ദ്രദർശനമുള്ള സിനീവാലിയും ദേവതകാം. 4–ാം മന്ത്രം പൌർണ്ണമാസിയെവളരെ ഭംഗിയിൽ സ്തുതിക്കുന്നു. 16–17–18 വർഗ്ഗങ്ങാം രുദ്രസൂക്തങ്ങളിൽ ഏററവും മുഖ്യമായതാകുന്നു. ഈ സൂക്തംകൊണ്ട് കുട്ടികളെ തൊട്ടുജപിയ്ക്കുക, ശിവന്ന് പുഷ്പാർച്ചന, ധാര എന്നിവ സാർവ്വത്രികമാകുന്നു. 8–ാം മന്ത്രത്തിൽ നാമസങ്കീർത്തനഫലത്തെ എടുത്തുപറയുന്നു. 19–20–21 വർഗ്ഗങ്ങാം മരുദ്ദൈവതാകം. 22–23–24 വർഗ്ഗങ്ങളിൽ അപാന്നപാത്തെന്ന വൈദ്യുതരൂപനും ബഡവാരൂപനമായ അഗ്നിയാണ് ദേവത. വർഗ്ഗം 25 ൽ ഇന്ദ്രാദികളായ പല ദേവന്മാർ ദേവതകാം.

അഷ്ടകം 2. അധ്യായം 7. വർഗ്ഗം 1–2–3.
ഗൃത്സമദഃ ഋഷിഃ ജഗതീത്രിഷ്ടുബൌഛന്ദസീ ബ്രഹ്മണസ്പതിരിന്ദ്രശ്ചദേവതാ.

1 സേമാമവിഡ്ഢിപ്രഭൃതിംയഈശിഷേ

യാവിധേമനവ്യയാമഹാഗിരാ

യഥാനോമീഢ്വാന്ത്സ്തവതേസഖാതവ

ബൃഹസ്പതേസീഷധസ്സോതനോമതിം

അന്വയം:—

(ഹേ ബ്രഹ്മണസ്പതേ,)

യഃ ഈശിഷേ	— യഃ ത്വം ജഗതഃ ഈശ്വരോ ഭവസി
സഃ ഇമാം	— സത്വമസ്മദീയാം
പ്ര-ഭൃതിം അവിഡ്ഢി	— പ്രകർഷേണ ഭൃതാം സ്തുതിം പ്രാപ്നുഹി
(വയം ചത്വാം) അയാ	
നവയാ	— അനയാ നൂതനയാ, പ്രത്യഗ്രയാ
മഹാ ഗിരാ	— മഹത്യാ, വേദരൂപയാ സ്തുതിവാചാ
വിധേമ	— പരിചരേമ
ഉത നഃ മീഢ്വാൻ	— അപിചാസ്മാകം മധ്യേസേക്താ, സ്തുതേർവ്വർഷിതാ
തവ സഖാ	— മിത്രഭൂതസ്സൻ
യഥാ സ്തവതേ	— ത്വാം സ്തൌതി
ഹേ ബൃഹസ്പതേ,	
സഃ (ത്വം) നഃ	— അസ്മാകം
മതിം സീസധഃ	— തദഭിമതം ഫലം സാധയ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബ്രഹ്മണസ്പതേ, യാതൊരവിടുന്ന് ജഗത്തിന്നുമുഴുവൻ ഈശനായി ഭവിക്കുന്നുവോ, ആ അവിടുന്ന് നന്നായി ചൊല്ലപ്പെടുന്ന ഞങ്ങളുടെ സ്തുതിയെ പ്രാപിച്ചാലും. ഞങ്ങളും അവിടുത്തെ തിരുമുമ്പിലർപ്പിച്ച ഈ പുതിയ വേദരൂപമായ സ്തോത്രത്താൽ പരിചരിക്കുമാറാകട്ടെ. കൂടാതെ ഞങ്ങളുടെ ഇടയിലെ സ്തുതിവർഷകൻ അവിടേയ്ക്കു ചങ്ങാതിയായി എപ്രകാരം സ്തുതിക്കുന്നുവോ, ആ സ്തുതിപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്ന്, അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, ഞങ്ങൾക്ക് അഭിമത ഫലത്തെ സാധിപ്പിച്ചാലും.

2 യോനന്ത്വാന്യനമന്ന്യോജസോ
താദർദ്ദന്മന്യുനാശംബരാണിവി
പ്രാച്യാവയദച്യുതാബ്രഹ്മണസ്പതി
രാചാവിശദ്വസുമന്തംവിപർവ്വതം

അന്വയം:—

യഃ ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ
നന്ത്വാനി — നമനീയാനിരാക്ഷസാദീനി
ഓജസാ നി അനമത് — ബലേനനിതരാം അനാമയത്, പ്രഹ്വീഭൂതാന്യകരോത്
ഉത മന്യുനാ ശംബരാണി — അപിച ക്രോധനമേഘാൻ
വി അദർദ്ദഃ — വിദാരിതവാൻ
(തദനന്തരം) അച്യുതാ — അച്യുതാനി, നൈശ്ചല്യേന മേഘേഷ്വവസ്ഥിതാന്യുദകാനി
പ്ര അച്യവയത് — പ്രകർഷേണാഗമയത്, മേഘാന്നിരഗമയത്
(തഥാ) വസുമന്തം — ഗോരൂപധനവന്തം
പർവ്വതം — വലേനബിലദ്വാരേപിധാനാർത്ഥം നിഹിതംശിലോച്ചയം
ആ ച വി അവിശത് — ആഭിമുഖ്യേനചേത് (ച ശബ്ദശ്ചേദർത്ഥഃ) വിശേഷേണ പ്രവിശതി

(തദാനീം തദ്ഗോരൂപം ധനം പ്രാപ്നോത്)

അർത്ഥം—യാതൊരു ബ്രഹ്മണസ്പതി കീഴ്പ്പെടുത്തേണ്ടും, തല കനിയിക്കേണ്ടും രാക്ഷസാദികളെ കനിയിച്ചുവോ. പിന്നെ കോപത്തോടുകൂടി മേഘങ്ങളെ പിളർന്നുവോ, ആ അവിടന്ന് അതിനുശേഷം ഇളകാതെ നിന്നിരുന്ന ജലങ്ങളെ മേഘത്തിൽ നിന്ന് പുറത്തുവിട്ടു, താഴെവീഴ്ത്തി. അതുപോലെ പശുക്കൂട്ടമാകുന്ന ധനത്തിന് വലൻ ഗുഹാദ്വാരത്തിൽ അടപ്പായിട്ടു പാറക്കൂട്ടം വീഴ്ത്തി, അതിന്നുള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചു. (അപ്പോഴം പശുധനത്തെ പ്രാപിച്ചു)

3 തദ്ദേവാനാംദേവതമായകർത്വ
മശ്രഥ്നന്ദൃള്ഹാവ്രദന്തവീളിതാ
ഉദ്ഗാആജദഭിനദ്ബ്രഹ്മണാവല
മഗൂഹത്തമോവ്യചക്ഷയത്സ്വഃ

അന്വയം:-

ദേവാനാം ദേവ—തമായ — ദേവാനാം മധ്യേ അതിശയേന ദാനാദി ഗുണയുക്തായ (ഷഷ്ഠ്യർത്ഥേ ചതുർത്ഥീ)

(ബ്രഹ്മണസ്പതേഃ)

തൽ കർത്വം — കർത്തവ്യം കർമ്മം

ദൃള്ഹാ — ദൃഢാനി പർവ്വതാദീനി

അശ്രഥ്നൻ — അസ്യ ബലേന ശ്രഥിതാനി, വിശ്ലിഷ്ടാനി അഭവൻ

(തഥാ) വീളിതാ — വീളിതാനി ദൃഢീകൃതാനി വൃക്ഷാദീനി

അമ്രദന്ത — മൃദൂന്യഭവൻ

(അപിചവലേനാപഹൃതാഃ)

ഗാഃ ഉൽ ആജൽ — ഉദഗമയൽ

(തഥാ) ബ്രഹ്മണാ — ആത്മീയേന മന്ത്രേണ

വലം അഭിനൽ — സർവ്വസ്യാവരകമസുരം അഭൈത്സീൽ

(തദനന്തരം വലേനോൽ പാദിതം) തമഃ — ധ്വാന്തം

അഗൂഹൽ — ഗൂഢം, അദൃശ്യമകരോൽ

(തഥാ) സ്വഃ വി അചക്ഷയൽ — ആദിത്യം തമസോ നിരാകരണേന അദശയൽ

അർത്ഥം—ദേവന്മാരിൽവെച്ചേററവും ദേവനായ ബ്രഹ്മണസ്പതിയുടെ കർമ്മം ഉറപ്പേറിയ പർവ്വതാദികളെ ബലംകൊണ്ടു് പിളർന്നു് ചിന്നിച്ചിതറിച്ചു. അതുപോലെ ഉറച്ചുനിന്ന വൃക്ഷാദികരം ആ ബലത്താൽ മൃദുക്കളായി ഭവിച്ചു വലനാൽ അപഹരിക്കപ്പെട്ട പശുക്കളെ (അവിടത്തെ കർമ്മം) പുറത്തുകൊണ്ടുവന്നു. പിന്നെ സ്വകീയമായ മന്ത്രത്താൽ, എല്ലാം മറയ്ക്കുന്ന വലാസുരനെ പിളർന്നു. അതിന്നുശേഷം വലനുണ്ടാക്കിയ ഇരുട്ടു കാണാതാക്കി, അകററി. ആദിത്യനെ ഇരുട്ടുനീക്കി കാണിച്ചു. (ഈ പ്രവൃത്തികളെല്ലാം വൃത്രനെപ്പററിയും പലേടത്തും പറയുന്നു. വലന്റെയും വൃത്രന്റെയും കർമ്മസ്വഭാവം ഒന്നാവാം.)

4 അശ്മാസ്യമവതം ബ്രഹ്മണസ്പതി
ർമ്മധുധാരമഭിയമോജസാതൃണൽ
തമേവവിശ്വേപപിരേസ്വർദൃശോ
ബഹുസാകംസിസിചുരുത്സമുദ്രിണം

അന്വയം:—

ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ

അശ്മ–ആസ്യം	— അശ്മവൽ ദൃഢതരാസ്യം
മധു–ധാരം	— മധുമാദയിത്രീധാരാ യസ്യതാദൃശം
അവതം	— അവസ്ഥാൽ തതം, വിസ്തൃതം
യം (മേഘം) ഓജസാ	— ബലേന
അഭി അതൃണൽ	— അഹിംസീൽ, വർഷണാർത്ഥമവധീൽ
തം ഏവ വിശ്വേ	— സർവ്വേ
സ്വഃ–ദൃശഃ	— സ്വഃ ആദിത്യഃ, തസ്യ സംബന്ധിനഃ ദ്രഷ്ടാരഃ, രശ്മയഃ
പപിരേ	— ഘർമ്മകാലേ പിബന്തി

(മേഘേന വൃഷ്ടസ്യോദകസ്യപാതാൽ തമേവ പിബന്തീത്യുച്യതേ)

ഉത്സം	— ഉൽസേചനവന്തം
ഉദ്രിണം	— ഉദകവന്തം മേഘം
സാകം	— സഹ, യുഗപദേവ
ബഹു സിസിചുഃ	— ഘർമ്മകാലേയൽപീതം തതോപി ബഹുതരം സഹസ്രഗുണിതം സിഞ്ചന്തി

അർത്ഥം—ബ്രഹ്മണസ്പതി കല്ലിനൊത്ത ഉറപ്പുള്ള മുഖത്തോടുകൂടിയതും മധുവും ഹർഷകരവുമായ ജലധാരയോടുകൂടിയതും താഴോട്ടിറങ്ങി പരന്നുകിടക്കുന്നതുമായ യാതൊരു മേഘത്തെ ബലംകൊണ്ട് വർഷിപ്പാനായി ഉടച്ചുവോ, ആ മേഘത്തെ സൂര്യന്റെ രശ്മികൾ വേനൽകാലത്ത് പാനം ചെയ്തി

രുന്നു. (ജലത്തെ സൂര്യരശ്മികാം വലിച്ചെടുക്കുന്നതിനെ മേഘത്തെ പാനം ചെയ്യുന്നു എന്ന് ആലങ്കാരികമായി പറയുന്നു.) വഷ്കരമായി ജലമയമായ മേഘത്തെയാണ് വർഷകാലത്തിൽ ഒരേ സമയത്ത് അതിലെത്രയോ അധികം, ആയിരമിരട്ടിച്ച്, മഴയായി പെയ്യുന്നത്.

5 സനാതാകാചിദ്ഭുവനാവേിതാ
മാദ്ഭിശ്ശരദ്ഭിർദ്ദുരോവരന്തവഃ
അയതന്താചരതോഅന്യദന്യദി
ദ്യാചകാർവയുനാബ്രഹ്മണസ്പതിഃ വ 1

അന്വയം:—

(ഹേ ഋത്വിഗ്യജമാനാഃ)

വഃ	— യുഷ്മദർത്ഥം
സനാ താ	— സനാതനാനിതാനി
കാ ചിൽ	— കാനിചിൽ ബ്രഹ്മണസ് പതേഃ പ്രജ്ഞാനാനി
ഭുവനാ	— ഭുവനാനാമുദകാനാം
വേീതാ ദുരഃ	— ഛാവ്യാനാം ദ്വാരാണി
മാൽ—ഭിഃ, ശരൽ—ഭിഃ വരന്ത	— മാസൈഃ സംവത്സരൈശ്ച വിവൃണ്വന്തി, മേഘദ്വാരാണ്യുൽഘാടയന്തി
ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ യാ വയുനാ	— യാനി മന്ത്രവിഷയാണി ജ്ഞാനാനി
(യാ) ചകാര	— യാനികൃതവാൻ
അയതന്താ	— അയതമാനൌ അപ്രയത്നൌ ഉഭൌ ലോകൌദ്യൌശ്ച പൃഥിവീച

അന്യത്-അന്യത് ഇത് — അന്യദന്യദേവ പൃഥിവീ
വൃഷ്ടിജലം, ദ്യൌർദ്ദിവ്യമുദകം,
ഉദകകാര്യം ഹവിരന്നം-ഏവം
പരസ്പരവ്യതിഹാരേണ

പരതഃ — ഭുംജാതേ

അർത്ഥം-അല്ലയോ ഋത്വിഗ്യജമാനന്മാരേ, നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ബ്രഹ്മണസ്പതിയുടെ സനാതനങ്ങളായ ചില ജ്ഞാനങ്ങൾ (അവിടത്തെ സത്തയെക്കുറിച്ചുള്ള അറിയിപ്പുകൾ) എല്ലാ ജലങ്ങളുടെയും സാങ്കല്പികങ്ങളായ കതകുകൾ തുറന്ന് മാസങ്ങളിലൂടെയും കൊല്ലങ്ങളിലൂടെയും പുറത്തുവരുന്നു (അവിടുന്ന് അതാതുകാലങ്ങളിൽ മുകിലുടച്ച് മഴപെയ്യിക്കുക മുതലായ കർമ്മങ്ങളാൽ അവ അറിയിക്കപ്പെടുന്നു) ബ്രഹ്മണസ്പതി മന്ത്രവിഷയകങ്ങളായ ഏതേതു ജ്ഞാനങ്ങളെ കാത്തുപോന്നുവോ, എന്തെന്തു ചെയ്തുവോ അതിന്റെ ഫലമായിട്ടാണ് ഭൂവും ദ്യോവും അയത്നമായി, അങ്ങുമിങ്ങുമിണങ്ങി ഭൂമി മഴവെള്ളത്തെയും ദ്യോവ് ദിവ്യജലത്തെയും, വെള്ളംകൊണ്ട് ഉണ്ടാകേണ്ടും ഹവിരന്നത്തെയും മാറിമാറി അനുഭവിക്കുന്നത്.

6 അഭിനക്ഷന്തോ അഭിയേതമാനശു
ർന്നിധിം പണീനാം പരമം ഗുഹാഹിതം
തേ വിദ്വാംസഃ പ്രതിചക്ഷ്യാനൃതാപുന
രുത ആയന്തദുദീയുരാവിശം

അന്വയം —

അഭി-നക്ഷന്തഃ യേ — അഭിതോഗച്ഛന്തഃ അംഗിരസഃ
തം നി-ധിം — ഗോസമൂഹരൂപം നിധാനം ധനം
പരമം — ഉത്കൃഷ്ടം
പണീനാം ഗുഹാ ഹിതം — പണിഭിഃ (തൃതീയാർത്ഥേഷഷ്ഠീ)
ഗുഹായാം നിഹിതം
അഭി ആനശുഃ — അഭിലക്ഷ്യ പ്രാപ്തവന്തഃ

വിദ്വാംസഃ തേ — അഭിജ്ഞാഃ അങ്ഗിരസഃ
അനൃതാ പ്രതി–ചക്ഷ്യ — അസുരൈഃ കൃതാമായാഃ ദൃഷ്ട്വാ
ആ–വിശം — ആവേഷ്ടും, പ്രവേഷ്ടും
യതഃ ഉ ആയൻ — യത ഏവസ്ഥാനാദാഗച്ഛൻ
തൽ പുനഃ ഉൽ ഈയുഃ — തൽസ്ഥാനം പുനരുദഗച്ഛൻ, ഉൽകർഷേണ പ്രാപ്താഃ

അർത്ഥം—(തങ്ങളുടെ പശുക്കളെ അപഹരിച്ച പണികളുടെ സ്ഥാനം ദേവശുനിയായ സരമ അറിഞ്ഞു് ബ്രഹ്മണസ്പതിയാൽ പ്രേരിതരായ അംഗിരസ്സുകൾ അവിടെയെത്തി, അവരുടെ മായകളറിഞ്ഞു് അവരുടെ നേരെ തീ എറിഞ്ഞകഥ ഇതിലും വരുന്ന ഋക്കിലും വരുന്നു)

അങ്ങുമിങ്ങുമലഞ്ഞുനടന്ന അംഗിരസന്മാരേവർ പശുക്കളാകുന്ന നിധി കേടേല്ക്കാതെ പണികളാൽ ഗുഹയിൽ ഒളിപ്പിക്കപ്പെട്ടതായിക്കണ്ടു്, അവയെ, നേരെപ്രാപിച്ചു. വിദ്വാന്മാരായ ആ അംഗിരസ്സുകൾ എവിടെനിന്നു് പ്രവേശിപ്പാൻ പുറപ്പെട്ടുവോ, ആ സ്ഥാനത്തു് തിരിച്ചെത്തി.

7 ഋതാവാനഃപ്രതിചക്ഷ്യാനൃതാപുന
രാതആതസ്ഥുഃകവയോമഹസ്പഥഃ
തേബാഹുഭ്യാംധമിതമഗ്നിമശ്മനി
നകിഷ്ഷോഅസ്ത്യരണോജഹുർഹിതം

അന്വയം:–

ഋത–വാനഃ — സത്യവന്തഃ
കവയഃ — ക്രാന്തദർശിനഃ, സർവ്വജ്ഞാഃ അങ്ഗിരസഃ
അനൃതാ പ്രതി–ചക്ഷ്യ — മായാദൃഷ്ട്വാ
ആ അതഃ പുനഃ — അസ്മാൽ സ്ഥാനാൽ ആജഗമിഷവഃ
മഹഃ പഥഃ — മഹതോമാർഗ്ഗാൻ പ്രതി
ആ തസ്ഥുഃ — അവതസ്ഥിരേ

(അവതിഷ്ഠമാനാഃ) തേ
ബാഹു–ഭ്യാം — ഹസ്താഭ്യാം
ധമിതം — മഥനോല്ലാദിതം, പ്രജ്വലിതം
തം അഗ്നിം അശ്മനി — പണീനാം നിവാസഭൂതേ ശിലോച്ചയേ
ജഹുഃ ഹി — മധ്യം ത്യക്തവന്തഃ ഖലു
അരണഃ — അരമയിതാ, ദാഹേനദുഃഖകാരീ
സഃ (അഗ്നിഃ) നകിഃ
ആസ്തി — പൂർവ്വംതത്രനാസീൽ, നവിദ്യതേ
(അവിദ്യമാനമഗ്നിം സ്വസാമർത്ഥ്യാദുൽപാദ്യപ്രചിക്ഷിപുഃ)

അർത്ഥം–സത്യവാന്മാരും സർവ്വജ്ഞന്മാരുമായ അംഗിരസ്സുകൾ പണികളുടെ മായകളെക്കണ്ടു് ആ സ്ഥാനത്തുനിന്നു് പോന്നു്, വിശാലമായ വഴികളെ ആസ്പദിച്ചുനിന്നു. അങ്ങിനെ നിന്ന അവർ കൈകളാൽ കടഞ്ഞുണ്ടാക്കിയ ആ തീയിനെ പണികളുടെ വാസസ്ഥാനമായ പാറക്കൂട്ടത്തിനു നേരെ, അവരെ കത്തിയ്ക്കാനായി, എറിഞ്ഞു. ഉള്ളിലുള്ളവക്കു് പൊള്ളലുണ്ടാക്കിയ ആ തീ മുമ്പവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ഇല്ലാതിരുന്ന തീയിനെ സ്വമന്ത്രബലത്താലുണ്ടാക്കിയാണവർ എറിഞ്ഞതു്.

8 ഋതജ്യേനക്ഷിപ്രേണബ്രഹ്മണസ്പതി
ര്യത്രവഷ്ടിപ്രതദശ്നോതിധന്വനാ
തസ്യസാധ്വീരിഷവോയാഭിരസ്യതി
നൃചക്ഷസോദൃശയേകർണ്ണയോനയഃ

അന്വയം:–
ഋത–ജ്യേന — ഋതം, സത്യമേവ ജ്യായസ്യതേന
ക്ഷിപ്രേണ — ഇഷൂണാംക്ഷേപകേണ
ധന്വനാ — ധനുർഭൂതേനധനുഷാ
ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ യത്ര — യസ്മിൻവിഷയേ
വഷ്ടി തൽ — കാമയതേ തൽ
പ്ര അശ്നോതി — പ്രകർഷേണ വ്യാപ്നോതി

യാഭിഃ അസ്യതി — ബ്രഹ്മണസ്പതിഃ രാക്ഷസാദീൻ ക്ഷിപതി
നൃ-ചക്ഷസഃ —നൄൻ പശ്യതഃ, സർവ്വജ്ഞസ്യ ബ്രഹ്മണസ്പതേഃ
ദൃശയേ — ദർശനായ, ജ്ഞാനായജാതാഃ
കർണ്ണ-യോനയഃ — ശ്രോത്രേന്ദ്രിയേണഗ്രാഹ്യാ മന്ത്രരൂപാഃ
തസ്യ (ധനുഷഃ) സാധ്വീഃ— സാധികാഃ
ഇഷവഃ —. (ഭവന്തി)

അർത്ഥം—സത്യമാകുന്ന ഞാണോടുകൂടിയതും അമ്പുകൾ വിടുന്നതുമായ വില്ലിനാൽ ബ്രഹ്മണസ്പതി ഏതു വിഷയത്തിൽ കാമിക്കുന്നുവോ, അതിൽ വേണ്ടപോലെ എത്തുന്നു. അവിടുന്ന് രാക്ഷസാദികളെ എയ്യുന്നവയും സർവ്വജ്ഞനായി സർവ്വരേയും കാണുന്ന, അവിടുത്തെ ജ്ഞാനത്തിന്നായി ചെവിയിൽക്കൂടെ ഗ്രഹിക്കാവുന്ന വിധം മന്ത്രരൂപങ്ങളുമായ ആ അമ്പുകൾ എന്നും സാധിക്കുന്നവയായി ഭവിക്കുന്നു. (ബ്രഹ്മണസ്പതി മന്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു മാത്രമാണ് എന്നും സാധിക്കുന്നത്. അവിടുത്തെ വില്ലുമമ്പുകളുമെല്ലാം മന്ത്രരൂപങ്ങളാണ്.)

9 സസംനയസ്സവിനയഃ പുരോഹിത
സ്സസുഷ്ഠുതസ്സയുധിബ്രഹ്മണസ്പതിഃ
ചാക്ഷ്മോയദ്വാജംഭരതേമതീധനാ
ദിത്സൂര്യസ്തപതിതപ്യതുർവൃഥാ

അന്വയം:—

പുരഃ-ഹിതഃ — ദേവൈഃ പുരതസ്ഥാപിതഃ
സഃ ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ
സം-നയഃ — വിശിഷ്ടാനാംമന്ത്രൈഃ സങ്ഗമയിതാ (ഭവതി)
സഃ വി-നയഃ — സങ്ഗതാനാം വിവിധംനേതാ പൃഥക്കർത്താപി (ഭവതി)

(അവതിഷ്ഠമാനാഃ) തേ
ബാഹു–ഭ്യാം — ഹസ്താഭ്യാം
ധമിതം — മഥനോല്പാദിതം, പ്രജ്വലിതം
തം അഗ്നിം അശ്മനി — പണീനാം നിവാസഭൂതേ ശിലോച്ചയേ
ജഹുഃ ഹി — മേധ്യം ത്യക്തവന്തഃ ഖലു
അരണഃ — അരമയിതാ, ദാഹേനദുഃഖകാരീ
സഃ (അഗ്നിഃ) നകിഃ
അസ്തി — പൂർവ്വംതത്രനാസീൽ, നവിദ്യതേ
(അവിദ്യമാനമഗ്നിം സ്വസാമർത്ഥ്യാദുൽപാദ്യപ്രചിക്ഷിപുഃ)

അർത്ഥം–സത്യവാന്മാരും സർവ്വജ്ഞന്മാരുമായ അംഗിരസ്സുകാം പണികളുടെ മായകളെക്കണ്ട് ആ സ്ഥാനത്തുനിന്ന് പോന്ന്, വിശാലമായ വഴികളെ ആസ്പദിച്ചുനിന്നു. അങ്ങിനെ നിന്ന അവർ കൈകളാൽ കടഞ്ഞുണ്ടാക്കിയ ആ തീയിനെ പണികളുടെ വാസസ്ഥാനമായ പാറക്കൂട്ടത്തിനു നേരെ, അവരെ കത്തിയ്ക്കാനായി, എറിഞ്ഞു. ഉള്ളിലുള്ളവക്ക് പൊള്ളലുണ്ടാക്കിയ ആ തീ മുമ്പവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ഇല്ലാതിരുന്ന തീയ്യിനെ സ്വമന്ത്രബലത്താലുണ്ടാക്കിയാണവർ എറിഞ്ഞത്.

8 ഋതജ്യേന ക്ഷിപ്രേണ ബ്രഹ്മണസ്പതി
ര്യത്രവഷ്ടി പ്രതദശ്നോതി ധന്വനാ
തസ്യ സാധ്വീരിഷവോ യാഭിരസ്യതി
നൃചക്ഷസോ ദൃശയേ കർണ്ണയോനയഃ

അന്വയം:–
ഋത–ജ്യേന — ഋതം, സത്യമേവ ജ്യായസ്യതേന
ക്ഷിപ്രേണ — ഇഷൂണാംക്ഷേപകേണ
ധന്വനാ — ധനുഷാഭൂതേനധനുഷാ
ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ യത്ര — യസ്മിൻവിഷയേ
വഷ്ടി തത് — കാമയതേ തത്
പ്ര അശ്നോതി — പ്രകർഷേണ വ്യാപ്നോതി

യാഭിഃ അസ്യതി — ബ്രഹ്മണസ്പതിഃ രാക്ഷസാദീൻ ക്ഷിപതി
നൃ-ചക്ഷസഃ —നൄൻ പശ്യതഃ, സൎവ്വജ്ഞസ്യ ബ്രഹ്മണസ്പതേഃ
ദൃശയേ — ദൎശനായ, ജ്ഞാനായജാതാഃ
കൎണ്ണ—യോനയഃ — ശ്രോത്രേന്ദ്രിയേണഗ്രാഹ്യാ മന്ത്രഭൂതാഃ
തസ്യ (ധനുഷഃ) സാധ്വീഃ— സാധികാഃ
ഇഷവഃ — (ഭവന്തി)

അൎത്ഥം—സത്യമാകുന്ന ജ്ഞാനോടുകൂടിയതും അമ്പുകളെ വിടുന്നതുമായ വില്ലിനാൽ ബ്രഹ്മണസ്പതി ഏതു വിഷയത്തിൽ കാമിക്കുന്നുവോ, അതിൽ വേണ്ടപോലെ എത്തുന്നു. അവിടുന്നു് രാക്ഷസാദികളെ എയ്യുന്നവയും സൎവ്വജ്ഞനായി സൎവ്വരേയും കാണുന്ന, അവിടുത്തെ ജ്ഞാനത്തിന്നായി ചെവിയിൽക്കൂടെ ഗ്രഹിയ്ക്കാവുന്ന വിധം മന്ത്രരൂപങ്ങളുമായ ആ അമ്പുകളും എന്തും സാധിക്കുന്നവയായി ഭവിക്കുന്നു. (ബ്രഹ്മണസ്പതി മന്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു മാത്രമാണു് എന്തും സാധിക്കുന്നതു്. അവിടുത്തെ വില്ലുമമ്പുകളുമെല്ലാം മന്ത്രരൂപങ്ങളാണു്.)

9 സസംനയസ്സവിനയഃ പുരോഹിത
സ്സസുഷ്ഠുതസ്സയുധി ബ്രഹ്മണസ്പതിഃ
ചാക്ഷ്മോയദ്വാജംഭരതേമതീധനാ
ദിത്സൂര്യസ്തപതിതപ്യതുർവൃഥാ

അന്വയം:—

പുരഃ—ഹിതഃ — ദേവൈഃ പുരതസ്ഥാപിതഃ
സഃ ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ
സം-നയഃ — വിദ്ധിഷ്ഠാനാംമന്ത്രൈഃ സങ്ഗമയിതാ (ഭവതി)
സഃ വി—നയഃ — സങ്ഗതാനാം വിവിധംനേതാ പൃഥക്കൎത്താപി (ഭവതി)

(തഥാ) സഃ സു–സ്തുതഃ — ശോഭനം സ്തോതൃഭിസ്തുതഃ
(തഥാ) യുധി സഃ — സ്തോതൄണാമനുഗ്രഹായ പ്രാദുർഭവതി
യത് ചാക്ഷുഃ — യദാസർവ്വസ്യദ്രഷ്ടാസഃ
വാജം മതി ധനാ — അന്നം പ്രശസ്തംധനംച സ്തോതൄണാമർത്ഥായ
ഭരതേ — ബിഭർത്തി, വൃഷ്ടിദ്വാരാ പോഷയതി
ആത് ഇത് തപ്യതുഃ
സൂര്യഃ — അനന്തരമേവതാപകസ്സൂര്യഃ
വൃഥാ തപതി — അനായാസേന ദീപ്യതേ
(ബ്രഹ്മണസ്പതിനാദത്തൈരന്നൈഃ ധനൈശ്ച യജ്ഞസ്യ സിദ്ധിത്വാത് സ്വയം കേവലം ഹവീംഷി ഭുഞ്ജാന ഏവ വർത്തതേ)

അർത്ഥം—ദേവന്മാരാൽ മുമ്പിൽ നിർത്തപ്പെട്ട ആ ബ്രഹ്മണസ്പതി, മുറിഞ്ഞവയെ മന്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു കൂട്ടിച്ചേർക്കുന്നവനാകുന്നു. കൂടിനില്ക്കുന്നവയെ വേർതിരിച്ച് ഒറ്റപ്പെടുത്തുന്നവനാകുന്നു. അവിടുന്നു സ്തോതാക്കളാൽ നന്നായി സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവനാകുന്നു. സ്തോതാക്കളെ അനുഗ്രഹിപ്പാനായി യുദ്ധത്തിൽ അവിടുന്ന് പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു. സർവ്വദ്രഷ്ടാവായ അവിടുന്ന് സ്തോതാക്കൾക്കുവേണ്ടി അന്നവും മേന്മയുററ ധനവും എപ്പോൾ ധരിക്കുന്നുവോ, മഴ വഴി പോഷിപ്പിയ്ക്കുന്നുവോ, അപ്പോൾ ചൂടിയററുന്ന സൂര്യൻ അനായാസമായി, അധ്വാനക്ലേശം കൂടാതെ പ്രകാശിയ്ക്കുന്നു. (ബ്രഹ്മണസ്പതി കൊടുത്ത അന്നവും ധനവും കൊണ്ട് യാഗസിദ്ധിലഭിയ്ക്കുകയാൽ സൂര്യന്ന് പ്രത്യേകം പ്രയത്നിയ്ക്കാതെ ഹവിസ്സുണ്ട് കഴിയാമെന്ന നിലവന്നു)

10 വിഭുപ്രഭുപ്രഥമംമേഹനാവതോ
ബൃഹസ്പതേസ്സുവിദത്രാണിരാധ്യാ
ഇമാസാതാനിവേന്യസ്യവാജിനോ
യേനജനാഉഭയേഭുഞ്ജതേവിശഃ

(വ. 2)

അന്വയം:—

വി—ഭൂ, പ്ര—ഭൂ	— വിഭ്വനി, വ്യാപ്താനി, പ്രഭ്വണി, പ്രൗഢാനി
പ്രഥമം	— പ്രഥമാനി മുഖ്യാനി
മേഹനാ—വതഃ	— വർഷണവതഃ വൃഷ്ടിപ്രദസ്യ
ബൃഹസ്പതേഃ	
സു-വിദത്രാണി	— ധനാനി
രാധ്യാ	— രാധ്യാനി, പ്രാപ്തവ്യാനി
ഇമാ സാതാനി	— ധനാനി
വേന്യസ്യ വാജിനഃ	— കമനീയസ്യാന്നവതോ ബ്രഹ്മണസ്പതേഃ (തൃതീയാർത്ഥേ ഷഷ്ഠീ)
യേന ഉഭയേ ജനാഃ	— യേനധനേന ഉഭയവിധാഃ ദേവാമനുഷ്യാശ്ച
വിശഃ ഭുഞ്ജതേ	— നിവിഷ്ടാസ്സന്തഃ ഭോഗാൻ ലഭന്തേ

അർത്ഥം—വർഷകരനായ, വൃഷ്ടിപ്രദനായ ബൃഹസ്പതിയുടെ വ്യാപ്തങ്ങളും പ്രൌഢങ്ങളും മുഖ്യങ്ങളുമായ ധനങ്ങൾ ആരാധ്യങ്ങളായി പ്രാപിക്കേണ്ടവയാകുന്നു. ഈ ധനങ്ങൾ കമനീയനും അന്നവാനുമായ ബ്രഹ്മണസ്പതിക്കു ചേർന്നവയാണു്. ആ ധനത്താൽ ഇരുവിധങ്ങളിലുള്ള ജനങ്ങൾ, ദേവന്മാരും മനുഷ്യരും മുഴുകി ഭോഗങ്ങളനുഭവിക്കുന്നു. (ഇതിലും ബ്രഹ്മണസ്പതിയെന്നതിന്നു് ബൃഹസ്പതിയെന്നു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു.)

11 യോവരേവൃജനേവിശ്വഥാവിഭ

ർമ്മഹാമുരണ്വശ്ശവസാവവക്ഷിഥ

സദേവോദേവാൻപ്രതിപപ്രഥേപൃഥു

വിശ്വേദുതാപരിഭൂർബ്രഹ്മണസ്പതിഃ

അന്വയം:—

വിശ്വാ—ധാ — സർവ്വപ്രകാരേണ
വി—ഭൂ:, രണ്വ: — വ്യാപ്ത:, രമയിതാ
യ: ബ്രഹ്മണ: പതി:
അവരേ — നികൃഷ്ടേ
വൃജനേ — വർജ്ജനഹേതുഭൂതേബലേ
വർത്തമാനം, ദുർബ്ബലം
മഹാം ഉ — മഹാന്തം ച ഉഭയേവിധം
സ്തോതാരം
ശവസാ വവക്ഷിഥ — ആത്മീയേനബലേനവോഢും
മിച്ഛതി, സർവ്വദാവഹതി
സ: ദേവ: ദേവാൻ പ്രതി — ദേവാനാം പ്രതിനിധിസ്സൻ
പ്രഥു പപ്രഥേ — അത്യന്തം പ്രഥതേ
(തസ്മാൽ) വിശ്വാ ഇൽ ഉ — സർവ്വാണ്യേവ
താ പരി—ഭൂ: — താനിഭൂതജാതാനി പരിഭവൻ,
അഭിഭവൻ വർത്തതേ

അർത്ഥം—എല്ലാനിലയിലും എങ്ങും വ്യാപിച്ചവനും എല്ലാവരെയും സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നവനുമായ യാതൊരു ബ്രഹ്മണസ്പതി (യുദ്ധത്തിൽ) ദുർബ്ബലനെയും, ബലവാനെയും, ഇരുവിധത്തിലുള്ള സ്തോതാവിനെയും സ്വബലംകൊണ്ട് എപ്പോഴും വഹിക്കുന്നുവോ, ആ ദേവൻ, ദേവന്മാരുടെ പ്രതിനിധിയായി ഏററവും കീർത്തിക്കപ്പെടുന്നു അതുകൊണ്ട് എല്ലാ ഭൂതജാതങ്ങളെയും കീഴടക്കി വർത്തിക്കുന്നു

12 വിശ്വംസത്യംമഘവാനായുവോരി
ദാപശ്ചനപ്രമിനന്തിവ്രതംവാം
അച്ഛേന്ദ്രാബ്രഹ്മണസ്പതീഹവിർനോ
ന്നംയുജേവവാജിനാജിഗാതം

അന്വയം —

ഹേ മഘ—വാനാ, — മഘ (ധന) വന്തൌ,
ഇന്ദ്രാബ്രഹ്മണസ്പതീ

യുവോഃ ഇൽ വിശ്വം
സത്യം — യുവയോരേവസവ്വം സ്തോത്രം യഥാത്ഥം
(സ്തുത്യായദ്യൽ ഗുണജാതം പ്രതിപാദ്യതേ തൽസവ്വം യുവയോവ്വിദ്യമാനമേവ, നത്വാരോപിതം.)
(തഥാ) ആപഃ ചന — ആപോപി, ഏതദുപലക്ഷിതാനി സവ്വാണ്യപി ഭൂതാനി
വാം വ്രതം (ന)
പ്ര മിനന്തി — യുവയോഃ കമ്മനഹിംസന്തി
ഹേ ഇന്ദ്രാബ്രഹ്മണസ്പതീ
നഃ — അസ്മാകം
യുജാ-ഇവ വാജിനാ — രഥേ നിയുക്തൌവേജനവന്തൌ അശ്വൌ
അന്നം — ഘാസം പ്രതിയഥാ സ്വയമേവ ശീഘ്രം ഗച്ഛതഃ തദ്വൽ
ഹവിഃ അച്ഛ ജിഗാതം — ആഭിമുഖ്യേന ഗച്ഛതം, ശീഘ്രമാഗച്ഛതം

അത്ഥം—അല്ലയോ ധനവാന്മാരായ ഇന്ദ്രബ്രഹ്മണസ്പതികളേ, നിങ്ങളെസ്സംബന്ധിച്ച സ്തോത്രം മുഴവനം സാത്ഥമാണ്. (സ്തുതിയാൽ പ്രതിപാദിക്കപ്പെടുന്ന ഗുണങ്ങൾ ഉള്ളവയാണ്, കെട്ടിച്ചമച്ചാരോപിച്ചവയല്ല) ജലങ്ങളുൾപ്പെട്ട പഞ്ചഭൂതങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ കമ്മത്തെ മുടക്കുന്നില്ല. അല്ലയോ ഇന്ദ്രബ്രഹ്മണസ്പതികളേ, തേരിൽ പൂട്ടിയ വേഗവത്തുക്കളായ കുതിരകൾ പോറുതുള്ളവേണ്ടി (അല്ലങ്കിൽ പുല്ലുണ്ണുവേണ്ടി) വേഗം വരുന്നപോലെ, ഞങ്ങളുടെ ഹവിസ്സിൻെറ നേരെ (അതു് സ്വീകരിപ്പാൻ) വേഗം വന്നുചേരുവിൻ.

13 ഉതാശിഷ്ഠാഅനുശൃണ്വന്തിവഹ്നയ
സ്സഭേയോവിപ്രോഭരതേമതീധനാ
വീളുദ്വേഷാഅനവശ്ശൃണമാദദി
സ്സഹവാജീസമിഥേബ്രഹ്മണസ്പതിഃ

അന്വയം:—

ഉത ആശിഷ്ഠാഃ — അപിച ആശുതരാഃ, ശീഘ്രഗാമിനഃ
വഹ്നയഃ — വോഢാരഃ ബ്രഹ്മണസ്പതേ രശ്മയഃ
അനു ശൃണ്വന്തി — അസ്മാഭിഃ കൃതം സ്തോത്ര മനുക്രമേണ ശൃണ്വന്തി
സഭേയഃ വിപ്രഃ — സഭായാം സാധുഃ, മേധാവീ, അധ്വര്യുഃ
മതീ — മത്യാ, മനനീയേന സ്തോത്രേണ
ധനാ ഭരതേ — ഹവിർല്ലക്ഷണാനി ധനാനി ബിഭർത്തി, സംപാദയതി
(അതഃ) വീളു—ദ്വേഷാഃ — വീളൂൻ, ദൃഢാൻ, പ്രബലാൻ രാക്ഷസാദീൻ ദ്വേഷ്ടീതി, താദൃശഃ ബ്രഹ്മണസ്പതിഃ
വശാ — വശായാഃ, കാമനായാഃ
ഋണം അനു — അസ്മാഭിഃ പ്രദേയമവദാനാത്മകം അനുക്രമേണ
ആ-ദദിഃ — ആദാതാ ഭവതു
സഃ ഹ ബ്രഹ്മണഃ
പതിഃ സം—ഇദ്ധേ — യജ്ഞേ
വാജീ — അന്നവാൻ, ഹവിഷഃ ആദാതാ (ഭവതു)

അർത്ഥം—ശീഘ്രഗാമികളും ഭാരംവഹിക്കുന്നവയുമായ ബ്രഹ്മണസ്പതിയുടെ കതിരുകൾ നമ്മളാൽ ചൊല്ലപ്പെട്ട സ്തോത്രത്തെ ക്രമത്തിൽ കേൾക്കുന്നു. സഭായോഗ്യനും മേധാവിയുമായ അധ്വര്യു, നല്ല സ്തോത്രത്തോടുകൂടി ഹവിരന്നങ്ങളാകുന്ന ധനങ്ങൾ ധരിക്കുന്നു, ഒരുക്കുകൂട്ടുന്നു. പ്രബലന്മാരായ രാക്ഷസാദികളുടെ ശത്രുവായ ബ്രഹ്മണസ്പതി നമ്മളാൽ കൊടുത്തുതീർക്കപ്പെടേണ്ട കാമനകളുടെ, ആഗ്രഹങ്ങളുടെ കടത്തെ (ദേവഷി പിതൃക്കൾക്കുള്ള കടത്തെ) സ്വീകരിക്കുന്നവനായി,

തീക്ഷ്ണവനായി ഭവിക്കട്ടെ. ആ ബ്രഹ്മണസ്പതിതന്നെ യജ്ഞത്തിൽ അന്നവാനായി, ഹവിസ്സ്വീകർത്താവായി ഭവിക്കട്ടെ.

14 ബ്രഹ്മണസ്പതേരഭവദ്യഥാവശം

സത്യോമന്യുർമ്മഹികർമ്മാകരിഷ്യതഃ

യോഗാഉദാജൽസദിവേവിചാഭജ

ന്മഹീവരീതിശ്ശവസാസരൽപൃഥക്

അന്വയം:

മഹി കർമ്മ കരിഷ്യതഃ — മഹൽകർമ്മകുർവ്വതഃ
ബ്രഹ്മണഃ പതേഃ മന്യുഃ — മനനസാധനോ മന്ത്രഃ
യഥാ–വശം സത്യഃ
അഭവൽ, — യഥാകാമം അവിതഥഃ അഭൂൽ
(സയഥാകാമയതേ തഥാ കരോതി).
യഃ ഗാഃ — പണിഭിരപഹൃതാഗാഃ
ഉൽ–ആജൽ — ഉദഗമയൽ, ഗുഹായാഃ നിരഗമയൽ
സഃ ദിവേ വി അഭജൽ ച — ദ്യുലോകായ, തത്രത്യേഭ്യോ ദേവേഭ്യഃ താഗാഃ വിഭക്താശ്ചാകരോൽ
(സചഗോസമൂഹഃ)
മഹീ–ഇവ രീതിഃ — മഹതീസ്രുതിരിവ, യഥാ ഗങ്ഗാദീനാം സ്രോതോ വിഭക്തം സൽനിമ്നദേശാഭിമുഖം പ്രസരതി തഥാ
ശവസാ — ആത്മീയേന ബലേന തത്തദ്ദേവഗൃഹം
പൃഥക് അസരൽ — വിഭിന്നമഗച്ഛത

അർത്ഥം—മഹത്തായ കർമ്മം ചെയ്യുന്ന ബ്രഹ്മണസ്പതിയുടെ ധ്യാനസാധനമായ മന്ത്രം (എപ്പോഴും) കാമംപോലെ ഭവിച്ചു. (ഫലിച്ചു.) പണികളാലപഹരിക്കപ്പെട്ട പശുക്കളെ ആർ

ഗുഹയിൽ നിന്ന് പുറത്തുകൊണ്ടുവന്നുവോ ആ ബ്രഹ്മണസ്പതി (അവയെ) ദ്യോവിന്ന്, ദ്യോവിലെ ദേവന്മാക്കായി ഭാഗിച്ചുകൊടുത്തു ആ പശുക്കൂട്ടം ഒരു ഒഴുക്കുപോലെ, ഗങ്ഗാദിനദികൾ താഴ്ന്ന പ്രദേശങ്ങളിലേയ്ക്കൊഴുകുന്ന പോലെ, അവിടുന്നാത്മീയബലത്താൽ അതാത്ു ദേവന്മാരുടെ ഗൃഹത്തിൽ ഒററക്കൊററായെത്തി (പണികളപഹരിച്ച പശുക്കളെ അങ്ഗിരസ്സുകൾക്ക് വീണ്ടുകൊടുത്തു എന്നാണ് മററിടങ്ങളിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളത് ഇവിടെ ദേവന്മാരുടെപശുക്കളാണ് ഇത്വേറേ സംഭവിച്ചതായിരിക്കാം)

15 ബ്രഹ്മണസ്പതേസുയമസ്യവിശ്വഹാ
രായസ്യാമരഥ്യോ൨൨വയസ്വതഃ
വീരേഷുവീരാ്ഉപപൃങ്ധിനസ്ത്വം
യദീശാനോബ്രഹ്മണാവേഷിമേഹവം

അന്വയം –

ഹേ ബ്രഹ്മണഃ പതേ,	
സു–യമസ്യ	— നിയന്തവ്യസ്യ
വയസ്വതഃ രായഃ	— അന്നയുക്തസ്യധനസ്യ
വിശ്വഹാ	— വിശേഷു, സർവ്വേഷ്വഹസ്സു
രഥ്യഃ സ്യാമ	— അധിപതയോഭൂയാസ്മ
(അപിച) നഃ വീരേഷു	
വീരാൻ	— വീര്യാജ്ജാതേഷു അസ്മദീയേഷു പുത്രേഷുപുത്രാൻ, പൌത്രാൻ
ത്വം ഉപ പൃങ്ധി	— സംപൃക്താൻകുരു, ഉൽപാദയ
യൽ ഈശാനഃ	— യസ്മാൽ സർവ്വസ്യേശ്വരസ്ത്വം
ബ്രഹ്മണാ	— ഹവിരന്നേന സഹ
മേ ഹവം വേഷി	— മദീയം സ്തുതിരൂപമാഹ്വാനം കാമയസേ (അതോമദ്യോക്തം കുരു)

അർത്ഥം—അല്പയോ ബ്രഹ്മണസ്പതേ, നിയന്ത്രിച്ചര ക്ഷിക്കേണ്ടതും, അന്നത്തോടുകൂടിയതുമായ ധനത്തിന്നു ഞങ്ങൾ എന്നെന്നും അധിപതികളാകാവൂ. കൂടാതെ ഞങ്ങളുടെ പുത്രന്മാരിൽ പുത്രന്മാരെ (പൌത്രന്മാരെ) ഉൽപാദിപ്പിച്ചാലും. സർവ്വേശ്വരനായ അവിടുന്നു ഹവിരന്നത്തോടുകൂടി ഞാൻ ചൊല്ലുന്ന സ്തുതിരൂപമായ വിളി, ഇഷ്ടപ്പെടുന്നതുകൊണ്ടു്, ഞാനപേക്ഷിക്കുന്നതു് ചെയ്താലും

16 ബ്രഹ്മണസ്പതേത്വമസ്യയന്താ
സൂക്തസ്യബോധിതനയംചജിന്വ
വിശ്വംതദ്ഭദ്രംയദവന്തിദേവാ
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ വ 3

അന്വയം:—

ഇതു് കഴിഞ്ഞ അധ്യായത്തിൽ ഒടുക്കത്തെ സൂക്തത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ടു്

വർഗ്ഗം—4 ജഗതീച്ഛന്ദഃ

1 ഇന്ധാനോഅഗ്നിംവനവദ്വനുഷ്യതഃ
കൃതബ്രഹ്മാശൂശുവദ്രാതഹവ്യഇൽ
ജാതേനജാതമതിസപ്രസ്സൃതേ
യംയംയുജംകൃണുതേ ബ്രഹ്മണസ്പതിഃ

അന്വയം:—

അഗ്നിം ഇന്ധാനഃ — ബ്രഹ്മണസ്പതേര്യാഗാർത്ഥമഗ്നിം പ്രജ്വലയൻ യജമാനഃ
വനുഷ്യതഃ — ഹിംസാംകുർവ്വതശ്ശത്രൂൻ
വനവൽ ഇൽ — വനയാൻ, ഹിംസ്യാൻച

കൃത– ബ്രഹ്മാ, രാത–
ഹവ്യഃ — സ്തോത്രകർത്താ, ദത്ത ഹവിഷ്കസ്സൻ
ശുശ്രുവൽ — വദ്ധതേ
(തഥാ യജമാനഃ) ജാതേന
ജാതം — പുത്രേണജനിതം, പുത്രസ്യ പുത്രം
അതി പ്ര സർസ്രതേ — അതീത്യമ്പശം പ്രസരതി, പൌത്രമപിപശ്യൻ ചിരകാലം ജീവേൽ
യം—യം ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ — യംയം യജമാനം സ്തോത്ര ഹവിഷോ സ്വീകരണേന
യുജം കൃണുതേ — സഖായം കുരുതേ
സഃ (സമാന ഏവ ഭവതി)

അർത്ഥം—ബ്രഹ്മണസ്പതിയുടെ യാഗത്തിന്നായി അഗ്നിയെ ജ്വലിപ്പിക്കുന്ന യജമാനൻ ദ്രോഹികളായ ശത്രുക്കളെ ഹിംസിക്കും. (ഹിംസിയ്ക്കട്ടെ) സ്തോത്രകർത്താവും ഹവിർദ്ദാതാവുമായി, ആ യജമാനൻ അഭിവൃദ്ധി പ്രാപിക്കുന്നു. പിന്നെ, തൻെറ പുത്രൻെറ പുത്രനെക്കണ്ടുകൊണ്ട് ചിരകാലം ജീവിയ്ക്കും. ഏതേതു യജമാനനെ ബ്രഹ്മണസ്പതി സ്തോത്രഹവിസ്സുകരം കൈക്കൊണ്ട് ചങ്ങാതിയാക്കുന്നുവോ, അവൻ അവിടേയ്ക്കു തുല്യനായി ഭവിക്കുന്നു.

2 വീരേഭിർവ്വീരാൻ വനവദ്വനുഷ്യതോ
ഗോഭീരയിം പപ്രഥദ്ബോധതിത്മനാ
തോകം ചതസ്യതനയംചവദ്ധതേ
യംയംയുജംകൃണുതേബ്രഹ്മണസ്പതിഃ

അന്വയം:—
ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ
യം—യം — യംയം യജമാനം
യുജം കൃണുതേ — സഖായം കുരുതേ

(സയജമാനഃ) വീരേഭിഃ — ആത്മീയൈഃ വീരൈഃ പുത്രൈഃ
വനുഷ്യതഃ — ഹിംസതഃ
വീരാൻ വനവൽ — ശത്രുപുത്രാൻ വനയാൽ, ഹിംസ്യാൽ
(അപിച) ഗോഭിഃ രയിം — ഗോഭിസ്സഹിതം ധനം
പപ്രഥൽ — പ്രഥയതി, വിസ്താരയതി
ത്മനാ ബോധതി ച — ആത്മനാ ഏവ സർവ്വം ജാനാതി, അനന്യാധീന ജ്ഞാനോഭവതി ച
(തഥാ) തസ്യ തോകം
തനയം ച — പുത്രം പൌത്രം ച
(ബ്രഹ്മണസ്പതിഃ)
വർദ്ധതേ — വർധയതി

അർത്ഥം–ബ്രഹ്മണസ്പതി ഏതു യജമാനനെ ചങ്ങാതിയാക്കുന്നുവോ ആ യജമാനൻ തന്റെ പുത്രന്മാരെക്കൊണ്ട്, ദ്രോഹികളായ ശത്രുക്കളുടെ പുത്രന്മാരെ ഹിംസിക്കും. കൂടാതെ പശുക്കളൊത്ത ധനത്തെ വളർത്തും, പരത്തും. അവൻ തന്നെ താനെല്ലാമറിയുകയും ചെയ്യുന്നു. എല്ലാ അറിവും സ്വാധീനമായിത്തീരുന്നു. പിന്നെ, ബ്രഹ്മണസ്പതി അവന്റെ പുത്രനെയും പൌത്രനെയും വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു.

3 സിന്ധുർന്നക്ഷോദശ്ശിമീവാംഋഘായതോ
വൃഷേവവധ്രീരഭിവഷ്ട്യോജസാ
അഗ്നേരിവപ്രസിതിർന്നാഹവർത്തവേ
യംയംയുജംകൃണുതേബ്രഹ്മണസ്പതിഃ

അന്വയം:–
ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ
യം–യം — യംയം യജമാനം
യുജം കൃണുതേ — സഖായം കുരുതേ
ശിമീ–വാൻ — ബ്രഹ്മണസ്പതേഃ പരിചരണാത്മനാ കർമ്മണായുക്തഃ സഃ യജമാനഃ

സിന്ധുഃ ക്ഷോദഃ ന — സ്യന്ദനശീലാ നദീക്ഷുദ്യമാനം കൂലം യഥാഭിനത്തി തഥാ
വധ്രീൻ വൃഷാ-ഇവ — നിർവ്വീര്യാൻ ബലവത്താൻ സേചനസമർത്ഥഃ, സവീര്യഃ അഭിഭവതി തദ്വൽച
ഋഘായതഃ — ഹിംസതശ്ശത്രൂൻ
ഓജസാ അഭി വഷ്ടി — ബലേനാഹന്തുമഭിതഃ കാമയതേ
(അപിചാസ്യ) അഗ്നേഃ—
ഇവ പ്ര-സിതിഃ — അഗ്നേർജ്ജ്വാലേവ
വർത്തവേ ന അഹ — വാരയിതും, നിവർത്തയിതും നൈവശക്യതേ

അർത്ഥം—ഏതേതു യജമാനനെ ബ്രഹ്മണസ്പതി ചങ്ങാതിയാക്കുന്നുവോ, ബ്രഹ്മണസ്പതിക്ക പരിചരണാത്മകമായ (ഉപാസനാത്മകമായ) കർമ്മമൊത്ത ആ യജമാനൻ, ഒഴുകുന്ന നദി ഇടിഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന കരയെ ഉടക്കുന്നപോലെയും, ചെറുപ്പവും ഊക്കുമുററ കാള ക്ഷീണിതനും ദുർബ്ബലനുമായ കാളയെ ജയിക്കുന്നപോലെയും, ഉപദ്രവകാരികളായ ശത്രുക്കളെ സ്വബലത്താൽ ഒടുക്കുവാനിച്ഛിക്കുന്നു, ഒടുക്കുന്നു. പിന്നെ, ആ യജമാനൻ അഗ്നിയുടെ ജ്വാലപോലെ ആക്കും തടുത്തുനിർത്താൻ അശക്യനായി ഭവിക്കുന്നു.

4 തസ്മാഅർഷന്തിദിവ്യാഅസശ്ചത
സസത്വഭിഃപ്രഥമോഗോഷുഗച്ഛതി
അനിഭൃഷ്ടതവിഷിർഹന്ത്യോജസാ
യംയംയുജംകൃണുതേബ്രഹ്മണസ്പതിഃ

അന്വയം:—
ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ
യം—യം — യംയം യജമാനം
യുജം കൃണുതേ — സഖായം കുരുതേ
തസ്മൈ ദിവ്യാഃ — ദിവിഭവാഃ, വൃഷ്ടിലക്ഷണാ ആപഃ

അസശ്ചതഃ അർഷന്തി	— അനിതരധാസ്സത്യഃ ഗച്ഛന്തി പ്രാപ്നുവന്തി
(തഥാ) സഃ സത്വ-ഭിഃ	— പരിചാരകൈസ്സഹിതഃ
പ്രഥമഃ	— അന്യേഭ്യോയജമാനേഭ്യഃ പൂർവ്വഭാവീസൻ
ഗോഷു ഗച്ഛതി	— ഗവാദിധനം പ്രാപ്നോതി
(കിംച) അനിഭൃഷ്ട-തവിഷിഃ	— പരൈരബാധിതാതവിഷീ, ബലംയസ്യസസൻ
ഓജസാ ഹന്തി	— ശത്രൂൻഹന്തി

അർത്ഥം—ഏതേതു യജമാനനെ ബ്രഹ്മണസ്പതി ച ങ്ങാതിയാക്കുന്നുവോ, ആ യജമാനന്ന് ദ്യോവിൽ നിന്ന് മഴ വെള്ളം തടവില്ലാതെ വരുന്നു. പിന്നെ, അദ്ദേഹം പരിചാര കരോടുചേൎന്ന് മററു യജമാനന്മാരേക്കാരം മുമ്പനായി, പശ്വ ക്കരം മുതലായ ധനത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു. കൂടാതെ അന്യരാൽ ബാധിക്കപ്പെടാത്ത ബലമുററവനായി ശത്രുക്കളെ ഒടുക്കുന്നു.

5 തസ്മാഇദ്വിശ്വേധുനയന്തസിന്ധവോ
ച്ഛിദ്രാശർമ്മദധിരേപുരൂണി
ദേവാനാംസുമ്നേസുഭഗസ്സഏധതേ
യംയംയുജംകൃണതേബ്രഹ്മണസ്പതിഃ വ 4

അന്വയം:—

ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ	
യം-യം	— യംയംയജമാനം
യുജം കൃണുതേ	— സഖായം കരുതേ
തസ്മൈ ഇൽ	— തസ്മൈ യജമാനായൈവ
വിശ്വേ സിന്ധവഃ	— സർവ്വാസ്യന്ദനശീലാനദ്യഃ
ധുനയന്ത	— ചലയന്തി, അഭീഷ്ടഫലസിദ്ധ്യർത്ഥം പ്രവഹന്തി
(തഥാ) അച്ഛിദ്രാ	— ഛിദ്രരഹിതാനി, സന്തതാനി

പുരൂണി ശർമ്മാ	—	ബഹൂനി ശർമ്മാണി, സുഖാനി
ദധിരേ	—	തൈസ്സഹൈവധാര്യന്തേ
സു-ഭഗഃ സഃ	—	ശോഭനധനഃ സഃ
ദേവാനാം സുമ്നേ ഏധതേ	—	ദേവൈഃ പ്രത്തേ സുഖേ വർത്തമാനസ്സൻ വർദ്ധതേ

അർത്ഥം-ഏതൊരു യജമാനനെ ബ്രഹ്മണസ്പതി ചങ്ങാതിയാക്കുന്നുവോ, അദ്ദേഹത്തിനുവേണ്ടിത്തന്നെയാണ് ഒഴുകുന്ന എല്ലാ നദികളും ചലിക്കുന്നത്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭീഷ്ടഫലസിദ്ധിക്കാണ് പ്രവഹിക്കുന്നത് അതുപോലെ ഇടമുറിയാത്ത വളരെ സുഖങ്ങളും, മംഗളങ്ങളും അദ്ദേഹത്തിനുവേണ്ടി ധരിക്കപ്പെടുന്നു നല്ല ധനത്തോടുകൂടിയവനും ദേവദത്തമായ സുഖത്തിൽ വർത്തിക്കുന്നവനുമായി വൃദ്ധി പ്രാപിക്കുന്നു

വർഗ്ഗം-5

1 ഋജുരിച്ഛംസോ വനവദ്വനുഷ്യതോ
ദേവയന്നിദദേവയന്തമഭ്യസത്
സുപ്രാവീരിദ്വനവത്പൃത്സുദുഷ്ടരം
യജ്വേദയജ്യോർവിഭജാതിഭോജനം

അന്വയം:-

ഋജുഃ ഇത്	—	ആർജ്ജവയുക്ത ഏവ
ശംസഃ	—	ബ്രഹ്മണസ്പതേഃ സ്തോതാ
വനുഷ്യതഃ വനവത്	—	ഹിംസതശ്ശത്രൂൻ വനയാത്, ഹിംസ്യാത്
ദേവ-യൻ ഇത്	—	ബ്രഹ്മണസ്പതിമാത്മന ഇച്ഛന്നേവ
അദേവ-യന്തം	—	തദ്വിപരീതം പുരുഷം
അഭി അസത്	—	അഭിഭവേത്
(തഥാ) സുപ്ര-ആവീഃ ഇത്	—	സുഷ്ഠു, പ്രകർഷേണ ബ്രഹ്മണസ്പതേസ്തർപ്പയിതൈവ

പൃൽ–സു ദുസ്തരം — പൃതനാസു, സംഗ്രാമേഷു
തരീതുമശക്യം
വനവൽ — ഹിംസ്യാൽ
(തഥാ) യജ്വാ ഇൽ — ബ്രഹ്മണസ്പതിം ഹവിഷാ
ഇഷ്ടവാനേവ
അയജ്യോഃ ഭോജനം — അയജ്വനഃ ഭോഗസാധനം
വി ഭജാതി — വിശേഷേണ ഭജേത, ഭജതി

അൎത്ഥം—നേർവഴിക്കാരൻ തന്നെയായ ബ്രഹ്മണസ്പതിയുടെ സ്തോതാവു് ദ്രോഹികളായ ശത്രുക്കളെ ഹനിക്കും ബ്രഹ്മണസ്പതിയെ ആത്മാവിനാൽ ഇച്ഛിക്കുന്നവൻ തന്നെ അവിടുത്തെ അനുഗ്രഹമിച്ഛിക്കാത്തവരെ കീഴടക്കും. അതുപോലെ വേണ്ടുംവണ്ണം ബ്രഹ്മണസ്പതിയെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തുന്നവൻ മാത്രം, യുദ്ധങ്ങളിൽ തോല്പിക്കാൻ പററാത്തവനെ ഒടുക്കും പിന്നെ ബ്രഹ്മണസ്പതിയെ ഹവിസ്സുകൊണ്ടു് യജിക്കുന്നവൻതന്നെ യാഗം ചെയ്യാത്തവൻെറ ഭോഗസാധനം (ധനം) നേടും.

2 യജസ്വവീരപ്രവിഹിമനായതോ
ഭദ്രംമനഃകൃണുഷ്വവൃത്രതൂര്യേ
ഹവിഷ്കൃണുഷ്വസുഭഗോയഥാസസി
ബ്രഹ്മണസ്പതേരവആവൃണീമഹേ

അന്വയം—
(ഋഷിഃ ആത്മീയം പുരുഷം ശാസ്തി)
ഹേ വീര, — വിശേഷേണ സ്തുതീനാം
പ്രേരക, സഖേ
യജസ്വ — ബ്രഹ്മണസ്പതിംസ്തുത്യാപൂജയ
മനായതഃ — ശീഘ്രപ്രവർത്തമാനാൻ
ഹിംസകാൻ
പ്ര വിഹി — പ്രകർഷേണ യുദ്ധാൎത്ഥംഗച്ഛ
വൃത്ര–തൂര്യേ — വൃത്രാണാം, ശത്രൂണാം
ഹിംസാഹേതുഭൂതേ സംഗ്രാമേ

ഭദ്രം മനഃ കൃണുഷ്വ — കല്യാണം, ധാർഷ്ട്യോപേതം
മനഃ കുരുഷ്വ
(ബ്രഹ്മണസ്പതേ
രനുഗ്രഹാൽ തവൈവ
ജയോഭവതി, തഥാ
(ബ്രഹ്മണസ്പതയേ)
ഹവിഃ കൃണുഷ്വ — പ്രയച്ഛ
യഥാ (ത്വം) സു—ഭഗഃ
അസസി — ശോഭനധനഃ ഭവേഃ
(ബ്രഹ്മണസ്പതേര്യാഗേന സുഭഗോഭവിഷ്യതി)
(അപിചവയം)
ബ്രഹ്മണഃ പതേഃ
അവഃ ആ വൃണീമഹേ — രക്ഷണം പ്രാർത്ഥയാമഹേ

അർത്ഥം—(ഋഷി സ്വാത്മാവിനോട് പറയുന്നു)

അല്ലയോ സ്തുതിപ്രേരകനായ സഖാവേ, ബ്രഹ്മണസ്പതിയെ സ്തുതിയാൽ പൂജിക്കുക. വേഗതയോടുകൂടി നേരിടുന്ന ദ്രോഹികളോട് പോരിന്നായി പോവുക. ശത്രുക്കളായുള്ള, ഹിംസാഹേതുവായ, യുദ്ധത്തിൽ കല്യാണമായ, ധീരമായ മനസ്സു പാലിക്കുക. (എന്നാൽ ബ്രഹ്മണസ്പതിയുടെ അനുഗ്രഹം കൊണ്ട് ജയം വരും) ബ്രഹ്മണസ്പതിക്കായി ചരുപുരോഡാശാദി ഹവിസ്സേകുക. ബ്രഹ്മണസ്പതിക്കുള്ള യാഗം കൊണ്ട്, നീ ശോഭനധനനായി ഭവിക്കും. ബ്രഹ്മണസ്പതിയുടെ രക്ഷണത്തെ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു.

3 സ ഇജ്ജനേന സ വിശാ സ ജന്മനാ
സ പുത്രൈർവാജം ഭരതേ ധനാ നൃഭിഃ
ദേവാനാം യഃ പിതരമാവിവാസതി
ശ്രദ്ധാമനാ ഹവിഷാ ബ്രഹ്മണസ്പതിം

—

_മനാഃ	— ശ്രദ്ധായുക്തമനസ്കഃ
പിതരം	
ന്നഃ പതിം	— പാലയിതാരം ബ്രഹ്മണസ്പതിം
ാസതി	— ചരുപുരോഡാശാദിനാ പരിചരന്തി
	— സ ഏവ യജമാനഃ
	— ജാതേന സർവ്വേണ ലോകേന
ഭതേ	— അന്നം ബിഭർത്തി, സംഭരതി
നാ (വാജം	
വ) വിശാ	— പ്രജയാ, ആത്മീയേന ബന്ധുജനേന (വാജം ഭരതേ)
വ) പുത്രൈഃ	— ആത്മീയൈരപത്യൈഃ (വാജം ഭരതേ)
ന്റ—ഭിഃ	— നേതൃഭിഃ അന്യൈഃ പരിചാരകൈഃ
	— ധനാനി (ഭരതേ, സംപാദയതി)

ണസ്പതിമിഷ്ടവതഃ യജമാനസ്യജനാഃ അന്നധനയോ ാഭവന്തി)

ാർത്ഥം—ഏതു യജമാനൻ ശ്രദ്ധയൊത്ത മനസ്സററവനായി ാരുടെ പാലകനായ ബ്രഹ്മണസ്പതിയെ ചരുപുരോ ദി ഹവിസ്സാൽ പരിചരിക്കുന്നുവോ, ആ യജമാനൻ മായ സർവ്വലോകത്തോടും കൂടി അന്നം സംഭരിക്കുന്നു. ം സ്വന്തം ജന്മംകൊണ്ട് അന്നം സംഭരിക്കുന്നു. അദ്ദേ ന്ന സ്വന്തം ബന്ധുജനങ്ങളോടുകൂടി അന്നം സംഭരി . സ്വന്തം സന്താനങ്ങളോടുകൂടി അന്നം സംഭരിക്കുന്നു. ീലരായ മററു പരിചാരകന്മാരോടുകൂടി ധനങ്ങൾ സമ്പാ ന്നു. (ബ്രഹ്മണസ്പതിയെ യജിക്കുന്ന യജമാനന്റെ ക്കാർ അന്നധനങ്ങൾ നേടുന്നവരായി ഭവിക്കുന്നു.)

4 യോൻസ്മൈഹവ്യൈർഘൃതവദ്ഭിരവിധത്
പ്രതംപ്രാചാനയതി ബ്രഹ്മണസ്പതിഃ
ഉരുഷ്യതീമംഹസോരക്ഷതിരിഷോ ഽ ഽം
ഹോശ്ചിദസ്മാഉരുചക്രിരദ്ഭുതഃ വ 5

അന്വയം:—

യഃ അസ്മൈ	— ബ്രഹ്മണസ്പതയേ (ഇമം ബ്രഹ്മണസ്പതിം)
ഘൃതവദ്–ഭിഃ	— ഉപസ്തരണാഭിഘാരണാത്മകൈ ആജ്യൈരുപേതൈഃ
ഹവ്യൈഃ അവിധത്	— ഹവിർഭി പരിചരതി
ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ തം	
പ്രാചാ	— പ്രാചീനേന, ഋജുനാമാർഗ്ഗേണ
പ്ര നയതി	— പ്രകൃഷ്ടം ഫലം പ്രാപയതി
(അപിച) ഈം	
അംഹസഃ ഉരുഷ്യതി	— ഏനം പാപാദ്രക്ഷതി
(തഥാ) രിഷഃ രക്ഷതി	— ഹിംസകാദ്രക്ഷതി
അംഹോഃ ചിത്	— അവൃത്തേഃ, ദാരിദ്ര്യാത് അപിരക്ഷതി
(അപിച) അസ്മൈ	
അദ്ഭുതഃ	— മഹാൻ, ആചാര്യഭൂതോ ബ്രഹ്മണസ്പതിഃ
ഉരു–ചക്രിഃ	— ഉരോഃ, വിസ്തീർണ്ണസ്യ ഉപകാരസ്യ കർത്താ (ഭവതി)

അർത്ഥം—ഏതു യജമാനൻ ബ്രഹ്മണസ്പതിയെ ഉപസ്തരണാഭിഘാരണരൂപങ്ങളായ നെയ്യുകൾ ചേർന്ന ഹവിസ്സുകളാൽ പരിചരിക്കുന്നുവോ, അദ്ദേഹത്തെ ബ്രഹ്മണസ്പതി നേരായ വഴിയിലൂടെ ഉൽകൃഷ്ടഫലത്തിലെത്തിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തെ പാപത്തിൽനിന്ന് രക്ഷിക്കുന്നു. ദ്രോഹിയിൽ നിന്ന് രക്ഷി

കുന്നു. ദാരിദ്ര്യത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിക്കുന്നു. കൂടാതെ അദ്ദേഹത്തിന്ന് മഹാനായ ആചാര്യനായി, ബ്രഹ്മണസ്പതി വലിയ ഉപകാരിയായി ഭവിക്കുന്നു.

വർഗ്ഗം 6–7–8 ഗാർത്സമദഃ കൂർമ്മഃ ഋഷിഃ ത്രിഷ്ടുപ് ഛന്ദഃ ആദിത്യാദേവതാ

1 ഇമാഗിര ആദിത്യേഭ്യോഘൃതസ്നൂ
സനാദ്രാജഭ്യോജുഹ്വാജുഹോമി
ശൃണോതുമിത്രോ അര്യമാഭഗോന
സ്തുവിജാതോ വരുണോദക്ഷോഅംശഃ

അന്വയം:–

രാജ–ഭ്യഃ ആദിത്യേഭ്യഃ — രാജമാനേഭ്യഃ അദിതേഃ പുത്രേഭ്യഃ
ഘൃത–സ്നൂഃ ഇമാഃ ഗിരഃ — ഘൃതം ക്ഷരന്തീഃ സ്തുതിവാചഃ
സനാൽ ജുഹ്വാ ജുഹോമി— സർവ്വദാവാഗിന്ദ്രിയേണ പ്രയച്ഛാമി, കരോമി
(മന്ത്രാണാം പയോഘൃതാദിക്ഷരണഹേതുത്വം ആമ്നാതം)
മിത്രഃ, അര്യമാ, ഭഗഃ,
തുവി–ജാതഃ — ബഹുദേശേഷ്വനുഗ്രഹാർത്ഥം പ്രാദുർഭൂതഃ
വരുണഃ, ദക്ഷഃ, അംശഃ
നഃ ശൃണോതു — അസ്മദീയാസ്താഗിരഃ പ്രത്യേകം ശൃണോതു

അർത്ഥം–പ്രകാശമാനന്മാരായ അദിതിപുത്രന്മാർക്കായി നെയ്യൊലിക്കുന്ന ഈ സ്തുതിവാക്കുകൾ എപ്പോഴും നാവാൽ ഹോമിക്കുന്നു (മന്ത്രങ്ങളിൽ പാലും നെയ്യും ഒലിക്കൽ ശ്രുതിപ്രസിദ്ധം) മിത്രനും, അര്യമാവും, ഭഗനും, അനുഗ്രഹത്തിന്നായി പലയിടങ്ങളിലും പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്ന വരുണനും, സമർത്ഥനായ അംശനും ഞങ്ങളുടെ ഈ സ്തുതിവാക്കുകളെ പ്രത്യേകം

കേറംക്കട്ടെ. (''അഷ്ടൌപുത്രാസോ അദിതേഃ'' എന്ന പ്രമാണ പ്രകാരം മിത്രൻ, വരുണൻ, ധാതാവ്, അര്യമാവ്, അംശ്രം, ഭഗൻ, ഇന്ദ്രൻ, വിവസ്വാൻ എന്നിവരാകുന്ന ആ എട്ടുപേർ. മിത്രൻ പ്രമീതിയിൽ നിന്ന്, നാശത്തിൽനിന്ന് ത്രാണനം ചെയ്യുന്നവൻ, അല്ലങ്കിലെല്ലാവക്കും സ്നേഹഭൃതൻ; അര്യമാവ് അരികളെ, ശത്രുക്കളെ നിയമിക്കുന്നവൻ, അടക്കുന്നവൻ; ഭഗൻ—ഭജനീയൻ, ഭാഗ്യദേവൻ; വരുണൻ—പാപത്തിന്റെ വാരകൻ, നിവാരകൻ; എന്നിങ്ങനെ മിത്രാദികറംക്ക് ഗുണാനസാരങ്ങളായ അത്ഥങ്ങറം പറയപ്പെടുന്നു.)

2 ഇമംസ്തോമംസക്രതവോമേഅദ്യ
മിത്രോഅര്യമാവരുണോജുഷന്ത
ആദിത്യാസശ്ശുചയോധാരപൂതാ
അവൃജിനാഅനവദ്യാഅരിഷ്ടാഃ

അന്വയം:—

ഇമം മേ സ്തോമം	—	അസ്മദീയം സ്തോത്രം
സ–ക്രതവഃ, ശുചയഃ	—	സമാനകമ്മാണഃ, ദീപ്യമാനാഃ
ധാര–പൂതാഃ	—	ഉദകധാരാഭിരിവ നിമ്മലാഃ
അവൃജിനാഃ	—	അവജ്ജിതാരഃ, സവ്വാനുഗ്രാഹകാഃ
അനവദ്യാഃ	—	അവദ്യേന, പാപേനരഹിതാഃ
അരിഷ്ടാഃ ആദിത്യാസഃ		
മിത്രഃ അര്യമാ, വരുണഃ	—	കേനാപ്യഹിംസിതാഃ അദിതേഃ പുത്രാഃ, മിത്രാദയഃ
അദ്യ ജുഷന്ത	—	ഇദാനീം സേവന്താം

അത്ഥം—എന്റെ ഈ സ്തോത്രത്തെ സമാനകമ്മാക്കളും പ്രകാശമാനന്മാരും ജലധാരകളെക്കൊണ്ടെന്നപോലെ നിമ്മലന്മാരും (ഉപാസിക്കുന്നവരെ) ഉപേക്ഷിയ്ക്കാതെ അനുഗ്രഹിക്കുന്നവരും പാപംതീണ്ടാത്തവരും ആരാലും കേടേല്പിക്കപ്പെടാത്തവരും, അദിതിയുടെ പുത്രന്മാരുമായ മിത്രനും അര്യമാവും വരുണനും സ്വീകരിക്കട്ടെ.

3 തആദിത്യാസഉരവോഗഭീരാ

അദബ്ധാസോദിഫ്സന്തോഭൂര്യക്ഷാഃ

അന്തഃപശ്യന്തിവൃജിനോതസാധു

സർവ്വംരാജഭ്യഃപരമാചിദന്തി

അന്വയം:-

തേ ആദിത്യാസഃ	—	അദിതേഃ പുത്രാഃ
ഉരവഃ, ഗഭീരാഃ	—	മഹാന്തഃ ഗാംഭീര്യോപേതാഃ
അദബ്ധാസഃ	—	ശത്രുഭിരഹിംസിതാസ്സന്തഃ
ദിഫ്സന്തഃ	—	ശത്രൂൻദംഭിതും, ഹിംസിതു മിച്ഛന്തഃ
(തഥാ) ഭൂരി-അക്ഷാഃ	—	ഭൂരീണി, ബഹൂനി അക്ഷീണി ചക്ഷൂംഷിയേഷാംതേ
അന്തഃ	—	മധ്യേ, പ്രാണിനാം ഹൃദിപ്രേരകതയാ വർത്തമാനാസ്സന്തഃ
വൃജിനാ ഉത സാധു	—	വൃജിനാനി, പാപാനി, അപിച സാധൂനി, പുണ്യാനി പ്രാണിഭിഃ കൃതാനി
പശ്യന്തി	—	ജാനന്തി
പരമാ ചിത്	—	പരമാണി, ദൂരദേശാവസ്ഥി താന്യപി
സർവ്വം	—	സർവ്വാണി ദൃശ്യമാനാനി
രാജ-ഭ്യഃ	—	ഈശ്വരാണാമാദിത്യാനാം
അന്തി	—	അന്തികേ, സമീപേവർത്തതേ

അർത്ഥം-ആ അദിതിപുത്രന്മാരും മഹാന്മാരും ഗംഭീരന്മാരും ശത്രുക്കളാൽ ബാധിയ്ക്കപ്പെടാത്തവരുമായി ശത്രുക്കളെ അടക്കാനിച്ഛിച്ച് കണക്കററ കണ്ണുകളോടുകൂടിയ പ്രാണികളുടെ ഹൃദയമധ്യത്തിൽ പ്രേരകരായി വർത്തിച്ചുകൊണ്ട്, അവർ

ചെയ്യുന്ന പാപങ്ങളെയും പുണ്യങ്ങളെയും കാണുന്നു, അറിയുന്നു. വിദൂരദേശസ്ഥിതങ്ങളെല്ലാം പോലും ഈശ്വരന്മാരായ ആദിത്യന്മാർക്ക് അടുത്തുള്ളവയത്രേ.

4 ധാരയന്ത ആദിത്യാസോ ജഗൽസ്ഥാ
ദേവാ വിശ്വസ്യ ഭുവനസ്യ ഗോപാഃ
ദീർഘാധിയോ രക്ഷമാണാ അസുര്യ
മൃതാവാനശ്ചയമാനാ ഋണാനി

അന്വയം:—

ജഗൽ സ്ഥാഃ	— ജങ്ഗമം സ്ഥാവരം ച ഏതദുഭയവിധം ഭൂതജാതം
ധാരയന്തഃ	— അവസ്ഥാപയന്തഃ
ദേവാഃ	— ദാനാദി ഗുണയുക്താഃ
വിശ്വസ്യ ഭുവനസ്യ ഗോപാഃ	— സർവ്വസ്യ ലോകസ്യ ഗോപയിതാരഃ, രക്ഷിതാരഃ
ദീർഘ-ധിയഃ	— ദീർഘാണി കർമ്മാണി യേഷാം തേ
അസുര്യം	— അസും, ഉദകം ദദാതീതി മേഘഃ, തത്ര ഭവമുദകം
രക്ഷമാണാഃ	— തത്തൽകാലേ വൃഷ്ട്യർത്ഥം രക്ഷന്തഃ
ഋത-വാനഃ	— സത്യവന്തഃ
ഋണാനി	— സ്തോതൃഭിരന്യേഭ്യഃ പ്രദേയാനി
ചയമാനാഃ ആദിത്യാസഃ	— അപഗമയന്തഃ തേ (അസ്മദധീനാ ഭവന്തു)

അർത്ഥം—ജംഗമസ്ഥാവരങ്ങളായ ഈരുവിധം ചരാചരസമൂഹത്തെ സ്ഥാപിച്ച് ധരിക്കുന്നവരും, ദാനാദി ഗുണങ്ങളിയന്നവരും, ലോകത്തിന്റെ മുഴുവൻ രക്ഷകരും നീണ്ടുതുടന്ന കർമ്മങ്ങളോടുകൂടിയവരും, അതാതുകാലത്ത് പെയ്യിക്കാനായി

മേഘത്തിന്നുള്ളിൽ ജലം രക്ഷിക്കുന്നവരും, സത്യവാന്മാരും, ഞങ്ങളുടെ സ്തോതാക്കരം അന്യക്ക വീട്ടേണ്ടും കടങ്ങരം പോക്കുന്നവരുമായ ആ ആദിത്യന്മാർ ഞങ്ങരംക്കു് വശന്മാരാവട്ടെ, ഞങ്ങളിൽ തല്പരന്മാരാവട്ടെ.

5 വിദ്യാമാദിത്യാഅവസോവോഅസ്യ

യദര്യമൻഭയആചിന്മയോഭു

യുഷ്മാകംമിത്രാവരുണാപ്രണീതൌ

പരിശ്വഭ്രേവദുരിതാനിവൃജ്യാം വ 6

അന്വയം:—

ഹേ ആദിത്യാഃ, വഃ — യുഷ്മാകം

അസ്യ അവസഃ വിദ്യാം — (കർമ്മണിഷഷ്ഠീ) അവനം ലഭേയ

ഭയേ ആ — രാക്ഷസാദിഭ്യഃ ആഗതേസതി

യൽ മയഃ—ഭു ചിൽ — യുഷ്മദീയം യദ്രക്ഷണം സുഖസ്യ ഭാവയിതൃചലഭേയ

ഹേ അര്യമൻ,

മിത്രാവരുണാ, — മിത്രാവരുണൌ

യുഷ്മാകം പ്ര—നീതൌ — അസ്മദ്വിഷയേ പ്രകൃഷ്ടേ നയനേ സതി

ശ്വഭ്രാ—ഇവ — ശ്വഭ്രാണീവ, സ്ഥാത്തുമയോഗ്യാനി ഗർത്തവന്തി സ്ഥലാനീവ

ദുഃ—ഇതാനി പരി വൃജ്യാം — പാപാനി പരിത്യജേയം

അർത്ഥം—അല്ലയോ ആദിത്യന്മാരേ, നിങ്ങളുടെ ഈ രക്ഷണം ലഭിച്ചാവു, രാക്ഷസാദികളിൽ നിന്നു് ഭയം വരവേ നിങ്ങളുടെ യാതൊരു സുഖകരമായ രക്ഷയുണ്ടോ, അതുലഭിച്ചാവു. അല്ലയോ അര്യമൻ, മിത്രാവരുണന്മാരേ, ഞങ്ങളുടെ വിഷയത്തിൽ നിങ്ങളുടെ ഉൽകൃഷ്ടമായ നയിയ്ക്കലുള്ളപ്പോരം, നില്ക്കാൻ വയ്യാത്ത വിധം കണ്ടുകത്തിയ സ്ഥലങ്ങരംപോലെയുള്ള പാപങ്ങളെ ഞങ്ങരം വിട്ടുനില്ക്കാവു, അവയിൽ നിന്നകലാവു.

6 സുഗോഹിവോഽര്യമൻമിത്രപന്ഥാ
അനൃക്ഷരോവരുണസാധുരസ്തി
തേനാദിത്യാഅധിവോചതാനോ
യച്ഛതാനോദുഷ്പരിഹന്തുശർമ

അന്വയം:—

ഹേ അര്യമൻ, മിത്ര,
വരുണ, വഃ — യുഷ്മാകം
സുഗഃ, അനൃക്ഷരഃ — സുഖേനഗന്തവ്യഃ, കണ്ടകരഹിതഃ
സാധുഃ പന്ഥാഃ അസ്തി ഹി — സാധകഃ, ശോഭനഃ മാർഗ്ഗോ വിദ്യതേഖലു
(അതഃ) തേന (പഥാ അസ്മാൻ നയത)
ഹേ ആദിത്യാഃ നഃ — അസ്മാൻപ്രതി
അധി വോചത — അധിവചനം, പക്ഷപാതവചനംകുരുത
(അപിച) നഃ
ദുഃ—പരിഹന്തു — പരിഹന്തും, വിനാശയിതുമശക്യം
ശർമ യച്ഛത — സുഖം ദത്ത

അർത്ഥം—അല്ലയോ അര്യമൻ, മിത്ര, വരുണ, സുഖമായി പോകാവുന്നതും മുള്ളില്ലാത്തതും ഉദ്ദിഷ്ടസാധകവുമായ ഒരു മാർഗ്ഗം നിങ്ങൾക്കുണ്ടല്ലോ. അതിലൂടെ ഞങ്ങളെ നയിച്ചാലും. അല്ലയോ ആദിത്യന്മാരേ, ഞങ്ങളെക്കുറിച്ച് അനുകൂലപക്ഷപാതപരമായി (മറ്റു ദേവന്മാരോട്) പറഞ്ഞാലും. കൂടാതെ ആർക്കും നശിപ്പിക്കാൻ കഴിയാത്ത സുഖം തന്നരുളിയാലും.

7 വിപത്തുനോഅദിതീരാജപുത്രാ
തിദ്വേഷാംസ്യര്യമാസുഗേഭിഃ
ബൃഹന്മിത്രസ്യവരുണസ്യശർമ്മോ
പസ്യാമപുരുവീരാഅരിഷ്ടാഃ

അന്വയം:—

രാജ-പുത്രാ	—	രാജമാനാ മിത്രാദയഃ പുത്രാഃ യസ്യാഃ, താദൃശീ
അദിതിഃ	—	അദീനാദേവമാതാ
നഃ ദ്വേഷാംസി	—	ദ്വേഷ്ടൄണി രക്ഷാംസി
അതി വിപത്തു	—	അതിപാരയതു, അതിക്രമ്യത ദ്രഹിതം ദേശം പ്രാപയതു
അര്യമാ (ച) സു-ഗേഭിഃ	—	സുഖഗന്തവ്യൈഃ മാർഗ്ഗൈഃ അസ്മാൻ പാരയതു
(അപിച) പുരു-വീരാഃ	—	ബ്രഹുഭിർവ്വീരൈഃ പുത്രാദിഭി രുപേതാഃ
അരിഷ്ടാഃ	—	കേനാപ്യഹിംസിതാശ്ചസന്തഃ
മിത്രസ്യ, വരുണസ്യ		
(ച) ബൃഹൽ	—	പരിവൃഢം
ശർമ്മ ഉപ സ്യാമ	—	സുഖം ഉപഗതാഭവേമ

അർത്ഥം—പ്രകാശമാനന്മാരായ മിത്രാദിദേവന്മാർ ആരുടെ പുത്രരാണോ, ആ ദേവമാതാവായ അദിതി നമ്മളെ, ദ്വേഷ്ടാക്കളായ രക്ഷസ്സുകളെ മറികടത്തി, അവരില്ലാത്ത സ്ഥലം പ്രാപിപ്പിക്കട്ടെ. അര്യമാവു് എളുപ്പത്തിൽ പോകാവുന്ന വഴികളിലൂടെ നമ്മളെ കടത്തട്ടെ. കൂടാതെ ധാരാളം പുത്രപൌത്രന്മാരോടുകൂടിയും ആരാലും കേടേല്പിക്കപ്പെടാതെയും നമ്മൾ മിത്രന്റെയും വരുണന്റെയും സുഖം പ്രാപിച്ചവരായി ഭവിക്കാവൂ. (മിത്രൻ വിനാശത്തിൽ നിന്നു് രക്ഷിക്കുന്നവനും, ഏവക്കും മിത്രഭൂതനുമാണു്. വരുണൻ പാപനിവാരകനും. അപ്പോൾ മിത്രന്റെയും വരുണന്റെയും സുഖം മൈത്രിയും ദുരിതനിവൃത്തിയുമത്രെ.)

8 തിസ്രോഭൂമീർധാരയന്ത്രീരുതദ്യൂ
ന്ത്രീണിവ്രതാവിദഥേഅന്തരേഷാം
ഋതേനാദിത്യാമഹിവോമഹിത്വം
തദര്യമൻവരുണമിത്രചാരു

അന്വയം:—

തിസ്രഃ ഭൂമീഃ	— ഭൂമ്യന്തരിക്ഷസ്വർഗ്ഗാൻ, ത്രീൻ ലോകാൻ
(ആദിത്യാഃ) ധാരയൻ	— വൃഷ്ടിപ്രദാനാദിനാധാരയന്തി
ഉത ത്രീൻ ദ്യൂൻ	— ദീപ്താൻ, തദുപരിതനാൻ മഹരാദികാൻ ലോകാൻധാരയന്തി, യദ്വാദീപ്താൻ അഗ്നി വായുസൂര്യാൻ ധാരയന്തി
(അപിച) ഏഷാം	
വിദഥേ	— ആദിത്യാനാം യജ്ഞേ
അന്തഃ ത്രീണി വ്രതാ	— മധ്യേ സവനത്രയ നിഷ്പാദ്യാനി കർമ്മാണി സന്തി, യദ്വാത്രീണി കർമ്മാണി രസാദാനധാരണ വിസർജ്ജനലക്ഷണാനി സന്തി
(പ്രത്യക്ഷകൃതഃ) ഹേ	
ആദിത്യാഃ, ഋതേന	— സത്യേന
മഹി വഃ മഹി-ത്വം	— മഹത് പ്രഭൂതം മഹത്വം യത് മഹാഭാഗ്യം
ഹേ അര്യമൻ, മിത്ര,	
വരുണ, തത്	— തത് മഹാഭാഗ്യം
ചാരു	— ശോഭനം, സർവ്വോത്കൃഷ്ടം

അർത്ഥം—ഭൂമി, അന്തരീക്ഷം, സ്വർഗ്ഗം എന്നീമൂന്നു ലോകങ്ങളെ, മഴപെയ്യിക്കുക മുതലായവയാൽ ആദിത്യന്മാർ ധരിക്കുന്നു, താങ്ങുന്നു. പിന്നെ അതിന്നുമുകളിലുള്ള മഹർലോകം, ജനലോകം, തപോലോകം എന്നീ തിളങ്ങുന്ന മൂന്നുലോകങ്ങളെയും ധരിയ്ക്കുന്നു അല്ലെങ്കിൽ തേജസ്സുററ അഗ്നി, വായു,

സൂര്യൻ എന്നീ മൂന്നുശക്തികളെ ധരിക്കുന്നു. അവക്ക് (ആദിത്യന്മാക്ക്) യജ്ഞത്തിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ സവനങ്ങളുടെ രൂപത്തിൽ മൂന്നുകമ്മങ്ങാം ഭവിക്കുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ രസസ്വീകാരം, രസധാരണം, രസവിസജ്ജനം എന്നീ മൂന്നു കമ്മങ്ങാം ഭവിക്കുന്നു. (എന്നി നേരേ പറയുന്നു) അല്ലയോ ആദിത്യന്മാരേ, സത്യത്താൽ പ്രഭൃതമായ നിങ്ങളുടെ മഹത്വം, മഹാഭാഗ്യം യാതൊന്നോ, അല്ലയോ അര്യമൻ, മിത്ര, വരുണ, അതു് ആ മഹാഭാഗ്യം സർവ്വോൽകൃഷ്ടമാകുന്നു.

9 ത്രീരോചനാദിവ്യാധാരയന്ത
ഹിരണ്യയാശ്ശുചയോധാരപൂതാഃ
അസ്വപ്നജോഅനിമിഷാഅദബ്ധാ
ഉരുശംസാഋജവേമർത്ത്യായ

അന്വയം:—

ത്രീ രോചനാ	—	ത്രീണിരോചനാനി, അഗ്ന്യാദീനി തേജാംസി
ദിവ്യാ	—	ദിവ്യാനി, ദിവിഭവാനി.
ഋജവേ മർത്ത്യായ	—	സ്തോത്രേ മനുഷ്യായ ഭോഗസിദ്ധ്യത്ഥം
ഹിരണ്യയാഃ, ശുചയഃ	—	ഹിരൺമയാഃ ദീപ്യമാനാഃ
ധാര–പൂതാഃ	—	ഉദകധാരയാക്ഷാളിതാ ഇവ നിമ്മലാഃ
അസ്വപ്ന–ജഃ	—	അസംജാതസ്വപ്നാഃ
അനി–മിഷാഃ, അദബ്ധാഃ	—	നിമേഷരഹിതാഃ, അസുരാദിഭിരഹിംസിതാഃ
ഉരു–ശംസാഃ	—	ഉരുഭിഃ, ബഹുഭിഃ ശംസനീയാഃ, സ്തോതവ്യാഃ
(ആദിത്യാഃ) ധാരയന്ത	—	അധാരയന്ത, അവസ്ഥാപയൻ

അത്ഥം—അഗ്നി, സൂര്യൻ, വായു എന്നീ മൂന്നു തേജസ്സുകളെ ദ്യോവിൽ വെച്ചവയായി സ്തോതാവായ മനുഷ്യന്നു് അനു

ഭവത്തിന്നായി, സ്വർണ്ണവർണ്ണന്മാരും, ശോഭമാനന്മാരും ജലധാരകൊണ്ട് കഴുകിയപോലെ നിർമ്മലന്മാരും ഉറക്കമില്ലാത്തവരും, കണ്ണിന്റെ ഇമപ്പൂട്ടാത്തവരും അസുരന്മാരാലും മററും കേടേല്പിക്കപ്പെടാത്തവരും, എത്രയോ ജനങ്ങളാൽ സ്തുത്യതമായ അദിതി പുത്രന്മാർ ധരിച്ചുവന്നു, സ്ഥാപിച്ചുപോന്നു.

10 ത്വംവിശ്വേഷാം വരുണാസിരാജാ
യേച്ദേവാ അസുരയേച്മർത്താഃ
ശതംനോരാസ്വശരദോവിചക്ഷേ
ശ്യാമായൂംഷിസുധിതാനിപൂർവ്വാ വ. 7

അന്വയം'—

ഹേ അസുര, വരുണ,	— ശത്രൂണാം ക്ഷേപക, വരുണ
യേ ച ദേവാഃ യേ ച	
മർത്താഃ	— മരണധർമ്മാണോമനുഷ്യാഃ
(തേഷാം) വിശ്വേഷാം	
ത്വം രാജാ അസി	— സർവ്വേഷാം നാഥോസി
(അതസ്ത്വം) നഃ ശതം	
ശരദഃ	— ശതസംഖ്യാകാൻ സംവത്സരാൻ
വി—ചക്ഷേ രാസ്വ	— വിശേഷേണ ദർശനായ പ്രയച്ഛ
(വയംച) പൂർവ്വാ	— പൂർവ്വൈർദ്ദേവൈഃ
സു—ധിതാനി	— സുഷ്ഠുഹിതാനി ശതസംവത്സരലക്ഷണാനി
ആയൂംഷി അശ്യാമ	— വ്യാപ്നുയാമ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ശത്രുഹന്താവേ, വരുണ, യാവരോ മരണധർമ്മികളല്ലാത്ത ദേവന്മാർ, യാവരോ മരണസ്വഭാവരായ മനുഷ്യർ, അവർക്കെല്ലാമവിടുന്ന് രാജാവാകുന്നു അതുകൊണ്ട് ഞങ്ങൾക്ക് ദർശനത്തിന്നായി (അനുഭവിപ്പാനായി) നൂറു കൊല്ലങ്ങൾ തന്നരുളിയാലും. പൂർവ്വന്മാരായ ദേവന്മാരാൽ വഴിപോലെ നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ട നൂറു കൊല്ലങ്ങളുടെ ആയുസ്സുകൾ ഞങ്ങൾ പ്രാപിച്ചാവൂ.

11 നദക്ഷിണാവിചികിതേനസവ്യാ

നപ്രാചീനമാദിത്യാനോതപശ്ചാ

പാക്യാചിദ്വസവോധീര്യാചി

ദ്യുഷ്മാനീതോഅഭയംജ്യോതിരശ്യാം

അന്വയം:–

ഹേ ആദിത്യാഃ,	
ദക്ഷിണാ	— ദക്ഷിണോഭാഗഃ
ന വി ചികിതേ	— മയാ നവിജ്ഞായതേ
സവ്യാ ന	— സവ്യഃ, വാമഭാഗഃ (നവിജ്ഞായതേ)
(തഥാ) പ്രാചീനം ന	— പുരസ്താദപി (നവിജ്ഞായതേ)
ഉത പശ്ചാ ന	— പശ്ചാൽ, പൃഷ്ഠഭാഗഃ (നവിജ്ഞായതേ)
(നൈശേനതമസാ ആവൃതത്വാൽ, ആന്തരാജ്ഞാനാദ്വാ)	
(കിംബഹുനാ?) പാക്യാ ചിൽ	— പാക്യഃ പക്തവ്യഃ, അപരിപക്വജ്ഞാനോപി
ധീര്യാ ചിൽ	— ധീരേണേതവ്യത്വേനഭവഃ *ധീര്യഃ കാതരഃ അപി*
ഹേ വസവഃ,	— വാസയിതാരഃ ആദിത്യാഃ
യുഷ്മാ–നീതഃ	— ശോഭനേനമാർഗ്ഗേണയുഷ്മാഭിർന്നീതസ്സൻ
അഭയം ജ്യോതിഃ	— ഭയരഹിതംസൌരം ആന്തരം തേജഃ
അശ്യാം	— പ്രാപ്നുയാമ

അർത്ഥം–അല്ലയോ ആദിത്യന്മാരേ, രാവിരുട്ടുകൊണ്ടോ, അല്ലങ്കിൽ അജ്ഞാനംകൊണ്ടോ, വലതുഭാഗം (അല്ലങ്കിൽ തെക്ക്) എനിക്കറിയപ്പെടുന്നില്ല. ഇടത്തുഭാഗവും (അല്ലങ്കിൽ വടക്ക്) അറിയപ്പെടുന്നില്ല. മുൻഭാഗവും, (അല്ലങ്കിൻ കിഴക്ക്) അറിയപ്പെടുന്നില്ല. പിൻഭാഗവും (അല്ലങ്കിൽ പടിഞ്ഞാ

റ്) അറിയപ്പെടുന്നില്ല. പാകംവരാത്ത അറിവോടുകൂടിയവനും ഭീരുവുമെങ്കിലും, എല്ലാവരെയും അതാതിടത്തു വസിപ്പിക്കുന്ന ആദിത്യന്മാരേ, സന്മാർഗ്ഗത്തിലൂടെ നിങ്ങളാൽ നയിക്കപ്പെട്ട ഞാൻ ഭയം തീണ്ടാത്ത ആ സൌര തേജസ്സിനെ, ആന്തര തേജസ്സിനെ, പ്രാപിക്കാവൂ. (നാലുദിക്കുമറിയാത്തവൻ, ഉള്ള അറിവ് പാകംവരാത്തവൻ, അതിനുപുറമേ പേടിത്തൊണ്ടൻ എന്നാലും ഒരു ഭയവുമേശാത്തതും സർവ്വജ്ഞാനശോഭനവുമായ സൂര്യതേജസ്സിൽ എന്നെ എത്തിക്കണം).

12 യോരാജഭ്യഋതനിഭ്യോദദാശ
യംവർദ്ധയന്തിപുഷ്ടയശ്ചനിത്യാഃ
സരേവാൻയാതിപ്രഥമോരഥേന
വസുദാവാവിദഥേഷുപ്രശസ്തഃ

അന്വയം:—

യഃ രാജ–ഭ്യഃ	—	രാജമാനേഭ്യഃ
ഋതനി–ഭ്യഃ	—	ഋതസ്യ, സത്യസ്യനേതൃഭ്യഃ, ആദിത്യേഭ്യഃ
ദദാശ	—	ചരുപുരോഡാശാദികം ദദാതി
യം പുഷ്ടയഃ, നിത്യാഃ	—	പോഷകാഃ, ശാശ്വതാഃ, ആദിത്യാഃ
വർദ്ധയന്തി ച സഃ	—	യജമാനഃ
രേവാൻ, പ്രഥമഃ	—	ധനവാൻ, പ്രഥിതഃ, പ്രഖ്യാതഃ
വസു–ദാവാ	—	വസൂനാം, ധനാനാം ദാതാസൻ
പ്ര–ശസ്തഃ	—	സർവ്വൈഃ പ്രശസ്യമാനഃ
വിദഥേഷു	—	വേദ്യേഷു, ലബ്ധവ്യേഷു ഗൃഹേഷു
രഥേന യാതി	—	വാഹനേന ഗച്ഛതി

അർത്ഥം—പ്രകാശമാനന്മാരും സത്യത്തെ നയിക്കുന്നവരും (അവർ നയിക്കുന്നതെന്തോ, അതാണ് സത്യം) ആയ അദിതിപുത്രന്മാർക്ക് ആർ ചരുപുരോഡാശാദി ഹവിസ്സേകുന്നുവോ, പോഷകരും, ശാശ്വതരുമായ ആദിത്യന്മാർ ആരെ വസിപ്പി

ക്കകയും ചെയ്യുന്നവോ, (അല്ലങ്കിൽ ഹവിർദ്ദാനഫലങ്ങളായി ത്തുടരെത്തുടരെയുള്ള പുഷ്ടികളം, അഭിവൃദ്ധികളം വളർത്തുന്നവോ) ആ യജമാനൻ ധനവാനും, പ്രഖ്യാതനും, ധനദാനശീലനുമായി അറിയപ്പെടുന്നു. അറിയപ്പെടുന്ന ഗൃഹങ്ങളിൽ വാഹനത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നു.

13 ശുചിരപസ്സൂയവസാഅദബ്ധ
ഉപക്ഷേതിവൃദ്ധവയാസ്സുവീരഃ
നകിഷ്ടംഘ്നന്ത്യന്തിതോനദൂരാ
ദ്യആദിത്യാനാംഭവതിപ്രണീതൌ

അന്വയം:—

യഃ ആദിത്യാനാം	— അദിതേഃ പുത്രാണാം, മിത്രാദീനാം
പ്ര—ണീതൌ ഭവതി	— പ്രകൃഷ്ടേ നയനേ വർത്തതേ
(സ യജമാനഃ) ശുചിഃ	— ശുദ്ധഃ, ദീപ്യമാനഃ
അദബ്ധഃ, വൃദ്ധ—വയാഃ	— സപത്നൈരബാധിതഃ, പ്രഭൂതാന്നഃ
സു—വീരഃ	— ശോഭനപുത്രശ്ചസൻ
സു—യവസാഃ അപഃ	— ശോഭനസസ്യാനി ഹവിർല്ലക്ഷണാന്യുദകാനി
ഉപ ക്ഷേതി	— ഉപനിവസതി, സർവ്വദാസു സസ്യാനാമപാം സമീപേ നിവസതി
(ബാധകാഃ) നകിഃ തം	— ന ച തം
അന്തിതഃ ഘ്നന്തി	— സമീപാൽഹിംസന്തി
ദൂരാൽ ന	— വിപ്രകൃഷ്ടദേശാൽ നഘ്നന്തി

അർത്ഥം—ആർ അദിതിപുത്രന്മാരായ മിത്രാദികളം നയിക്കുന്നേടത്തു് (അവരുടെ വരുതിയിൽ) നിലകൊള്ളുന്നുവോ, ആ യജമാനൻ ശുദ്ധപ്രകാശമുററവനും, ശത്രുക്കളാൽ ബാധിക്കപ്പെടാത്തവനും സൽപുത്രവാനുമായി നല്ല സസ്യാദികളും, ഹവിസ്സിന്നു് പററിയ ജലങ്ങളും (മഴയും) ഉള്ളേടിക്കിൽ വസിക്കു

ന്നു. (അല്ലെങ്കിൽ ആ യജമാനൻ വസിക്കുന്നിടത്ത് സൽസസ്യ സമൃദ്ധിയും കാലവർഷസുഖവുമുണ്ടാവുന്നു.) അദ്ദേഹത്തെ രാക്ഷസാദികളായ ബാധകന്മാർ അടുത്തുനിന്ന് ഉപദ്രവിക്കുന്നില്ല. ന്നകലെ നിന്നും ദ്രോഹിക്കുന്നില്ല.

14 അദിതേമിത്രവരുണോതമൃള
യദ്വോവയംചകൃമാകച്ചിദാഗഃ
ഉർവശ്യാമഭയംജ്യോതിരിന്ദ്ര
മാനോദീർഘാഅഭിനശന്തമിസ്രാഃ

അന്വയം:—

ഉത യത് വയം വഃ — അപിച യദ്യപി വയം യുഷ്മാകം
കത് ചിത് ആഗഃ ചകൃമ — കഞ്ചിദപരാധം അകർമ്മ
ഹേ അദിതേ, മിത്ര,
വരുണ, — യൂയം പ്രത്യേകം
മൃള — അസ്മാസ്വദയാന്വിത, സുഖയ
ഹേ ഇന്ദ്ര, — പരമൈശ്വര്യോപേത, ആദിത്യ
ഉരു, അഭയം ജ്യോതിഃ — വിസ്തീർണ്ണം, ഭയരഹിതം ത്വദീയം ജ്ഞാനാത്മകം പ്രകാശം
അശ്യാം — അഹം വ്യാപ്നുയാമ
ദീർഘാഃ തമിസ്രാഃ — വിസ്തൃതാഃ തമസായുക്താ നിശാഃ
നഃ മാ അഭി നശൻ — അസ്മാൻ മാ ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്നുവന്തു

അർത്ഥം—കൂടാതെ, ഞാൻ നിങ്ങൾക്ക് എന്തെങ്കിലും അപരാധം ചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, അല്ലയോ ദേവമാതാവേ, മിത്ര, വരുണ, നിങ്ങളോരോരുത്തരും എങ്കൽ ദയ വിചാരിച്ച് സുഖിപ്പിച്ചാലും. അല്ലയോ പരമൈശ്വര്യയുക്ത, ആദിത്യ, അപാരവും ഭയലേശാത്തുമായ അവിടത്തെ ജ്ഞാനാത്മകമായ തേജ

സ്സിനെ ഞാൻ പ്രാപിക്കാവൂ. നീണ്ടുനിറഞ്ഞ ഇരുട്ടോടുകൂടിയ രാത്രി (അജ്ഞാനക്കൂരിരുട്ടിൻെറ പരപ്പ്) എന്നെവന്നു ബാധിക്കരുതേ.

15 ഉഭേഅസ്മൈപീപയതസ്സമീചീ
ദിവോവൃഷ്ടിംസുഭഗോനാമപുഷ്യൻ
ഉഭാക്ഷയാവാജയൻയാതിപൃൽസു
ഭാവദ്ധൌഭവതസ്സാധൂഅസ്മൈ

അന്വയം:—

(യഃ ആദിത്യാനാം പ്രണീതൌഭവതി)

അസ്മൈ സം—ഈചീ ഉഭേ	—	യജമാനായ സങ്ഗച്ഛമാനേ ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
പീപയതഃ	—	പ്യായയതഃ, കാമാൻ വർദ്ധയതഃ
(സഃ ച) സു—ഭഗഃ	—	ശോഭനധനഃ
ദിവഃ വൃഷ്ടിം പുഷ്യൻ		
നാമ	—	ദ്യുലോകാദാഗതാംവൃഷ്ടിം വർദ്ധയൻ ഭവതി (നാമപ്രസിദ്ധിർദ്യോത്യതേ)
(കിംച) പൃൽ—സു	—	പൃതനാസു, സംഗ്രാമേഷു
ആ—ജയൻ	—	ശത്രൂനാഭിമുഖ്യേനാഭിഭവൻ
ഉഭാ ക്ഷയൌ യാതി	—	പരൈരനാക്രാന്തം സ്വകീയംനിവാസസ്ഥാനം, ആത്മനാപഹൃതം പരകീയം നിവാസസ്ഥാനം, ച ഗച്ഛതി
(തഥാ) അസ്മൈ ഉഭൌ		
അദ്ധൌ	—	ജഗതോഭാഗൌ, മർത്ത്യാമർത്ത്യാത്മകൌ
സാധൂ ഭവതഃ	—	സാധകൌ ഭവതഃ

അർത്ഥം—ആദിത്യന്മാർ നയിക്കുന്നിടത്ത് നിലകൊള്ളുന്ന ഈ യജമാനനെ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ കൂടിച്ചേർന്ന് വർധിപ്പിക്കുന്നു, അഭിലാഷങ്ങൾ 'സാധിപ്പിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം നല്ല ധനത്തോടുകൂടിയവനായി ദ്യോവിൽ നിന്നു വരുന്ന മഴയെ പ്രസിദ്ധമായി വളർത്തുന്നു. പിന്നെ യുദ്ധങ്ങളിൽ ശത്രുക്കളെ നേരെ ജയിച്ച് തന്റെ വാസസ്ഥാനം ശത്രുക്കളാൽ ആക്രമിക്കപ്പെടാതെ അതും ശത്രുക്കളുടെ വാസസ്ഥാനം വെട്ടിപ്പിടിച്ച് അതും, രണ്ടും നേടുന്നു. ഈ യജമാനന് ജഗത്തിന്റെ മനുഷ്യാത്മകവും ദേവാത്മകവുമായ രണ്ടു ഭാഗങ്ങളും സാധകങ്ങ (സ്വാധീനങ്ങ)ളായി ഭവിക്കുന്നു.

16 യാവോമായാഅഭിദ്രുഹേയജത്രാഃ
പാശാആദിത്യാരിപവേവിചൃത്താഃ
അശ്വീവതാ അതിയേഷം രഥേനാ
രിഷ്ടാഉരാവാശർമ്മൻസ്യാമ

അന്വയം:—

ഹേ യജത്രാഃ, ആദിത്യാഃ	— യഷ്ടവ്യാഃ അദിതിപുത്രാഃ
വഃ യാഃ മായാഃ	— യുഷ്മാകം മായാഃ
അഭി—ദ്രുഹേ	— അഭിതോദ്രോഹം കുർവ്വതേ രാക്ഷസാദയേ
(യേ ച) പാശാഃ രിപവേ	
വി—ചൃത്താഃ	— ശത്രവേ പ്രസാരിതാഃ
താൻ (മായാഃ)	— പാശാംശ്ചമായാശ്ച
അശ്വീ—ഇവ	— ശോഭനാശ്വഃ ദുസ്തരാൻ മാർഗ്ഗാൻ ശീഘ്രമതിക്രമതി, തദ്വത്
രഥേന അതി യേഷം	— അതീത്യപ്രയാതേയം, അതിതരേയം
(തഥാവയം) അരിഷ്ടാഃ	— ശത്രുഭിരഹിംസിതാസ്സന്തഃ
ഉരൌ ശർമ്മൻ	— — വിസ്തീർണ്ണേഗൃഹേ
ആ സ്യാമ	— ആസമന്താൽവർത്തമാനാഭവേമ

അത്ഥം—ആല്ലയോ യജനീയരായ അദിതിപുത്രന്മാരേ, നേരിട്ടുവന്നു ദ്രോഹിക്കുന്ന രാക്ഷസാദികൾക്കുവേണ്ടി, അവക്കെതിരെ (പ്രയോഗിപ്പാനുള്ള) നിങ്ങളുടെ മായകളും (കെട്ടിയിടാനുള്ള) കയറുകളും വിട്ടിട്ടുണ്ടല്ലൊ. നല്ല കുതിരക്കാരൻ ദുർഘടമാർഗ്ഗങ്ങളെ കടന്നുപോകുന്നപോലെ ആ മായകളെയും കയറുകളെയും ഞങ്ങൾ തേരിൽ ഏററുമുട്ടാതെ പോകാവൂ, പിന്നെ, ശത്രുക്കളാൽ ദ്രോഹിക്കപ്പെടാതെ ഞങ്ങൾ വിശാലമായ ഗൃഹത്തിൽ നന്നായി വത്തിക്കുന്നവരാകാവൂ.

17 മാഹംമഘോനോവരുണപ്രിയസ്യ
ഭൂരിദാവ്നആവിദംശൂനമാപേഃ
മാരായോരാജന്ത്സുയമാദവസ്ഥാം
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ വ 8

അന്വയം:—

ഹേ വരുണ, മഘോനഃ — ധനവതഃ
പ്രിയസ്യ ഭൂരി-ദാവ്നഃ — ഭൂരേഃ ബഹുലസ്യദാതുഃ, ആഢ്യസ്യ
അഹം മാ ആ വിദം — മാ ആവേദയാമി, ആവേദനം, വിജ്ഞാപനം മാകരവാണി,
ആപേഃ ശൂനം — ജ്ഞാതേഃ ശൂന്യം, ദാരിദ്ര്യം, അസ്മദീയാഃ പുത്രാദയഃ ക്ഷുധിതാ ഇതിപ്രഭു പ്രഭുസമീപേ അഭിധായ യാചമാനഃ മാഭൂവം,
ഹേ രാജൻ, സു-യമാൽ — സുഷ്ഠുനിയമ്യതേ അനേനപുരുഷോ ഗൃഹേ, താദൃശാൽ
രായഃ മാ അവ സ്ഥാം — അവയുത്യസ്ഥിതോ മാഭൂവം
(വയം) സു-വീരാഃ
വിദഥേ ബൃഹൽ വദേമ — സപുത്രപൌത്രാഃ പ്രൌഢം സ്തോത്രമുച്ചാരയാമ

അർത്ഥം—അല്ലയോ വരുണ, ധനവാനും, ധാരാളം കൊടുക്കുന്നവനുമായ ആഢ്യന്റെ മുമ്പിൽചെന്ന് ഞാൻ ദാരിദ്ര്യം അറിയിക്കുമാറാകരുതേ ബന്ധുവിന്റെ മുമ്പിൽ 'എന്റെ കുട്ടികൾ വിശന്നു പൊരിയുന്നു' എന്നു വിളിച്ചുപറഞ്ഞ് ഓരോ പ്രഭുവിനെയും സമീപിക്കേണ്ടുംവിധം എന്നെ യാചകനാക്കരുതേ. അല്ലയോ രാജൻ, ഗൃഹത്തിൽ ചിട്ടയായി കഴിയുവാനുള്ള മുതലുകൾ എനിക്കില്ലാതാകരുതേ. ഞാൻ സൽപുത്രപൌത്രരോടുകൂടി യാഗത്തിൽ അവിടേക്കു മഹത്തായ സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്നുണ്ട്.

വർഗ്ഗം—9–10 വരുണോദേവതാ

1 ഇദംകവേരാദിത്യസ്യസ്വരാജോ
വിശ്വാനിസാന്ത്യഭ്യസ്തുമഹ്നാ
അതിയോമന്ദ്രോയജഥായ ദേവ
സ്സുകീർത്തിംഭിക്ഷേവരുണസ്യഭൂരേഃ

അന്വയം:—

കവേഃ ആദിത്യസ്യ — ക്രാന്തദർശിനഃ അദിതിപുത്രസ്യ
സ്വ-രാജഃ — സ്വയമേവ രാജമാനസ്യ
വരുണസ്യ ഇദം — ഹവിഃ, സ്തോത്രം വാ യജമാനഃ കരോതി
(സച) വിശ്വാനി സന്തി — സർവ്വാണിഭൂതജാതാനി
മഹ്നാ അഭി അസ്തു — വരുണപ്രസാദേന ലബ്ധേന മഹിമ്നാ അഭിഭവേതു
യഃ ദേവഃ യജഥായ — ദ്യോതമാനഃ യഷ്ടൃപുരുഷായ
അതി മന്ദ്രഃ — അതിശയേനസ്തുത്യഃ (ഭവതി)
(തസ്യ) ഭൂരേഃ
സു-കീർത്തിം ഭിക്ഷേ — ഭൂരേഃ ശോഭനാം സ്തുതിം പ്രാർത്ഥയേ
(യദ്വാ തേന വരുണേന ദാതവ്യാം സുകീർത്തിമഹം യാചേ)

അൎത്ഥം-ക്രാന്തദൎശിയും അദിതിപുത്രനും സ്വയം പ്രകാശിക്കുന്നവനുമായ വരുണന്ന് യജമാനനിതാ ഹവിസ്സൎപ്പിക്കുന്നു. (സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്നു): ആ യജമാനൻ വരുണന്റെ പ്രസാദത്താൽ കിട്ടിയ മഹിമകൊണ്ടു് എല്ലാ ഭൂതജാതങ്ങളെയും കീഴ്പ്പെടുത്തട്ടെ. ഏതു ദേവൻ യജിക്കുന്ന പുരുഷന്ന് ഏററവും സ്തുത്യനാണോ, ആ നാഥന്ന് (വരുണന്ന്) നല്ല സ്തുതിയെ പ്രാൎത്ഥിക്കുന്നു. (സ്തുതിചൊല്ലാൻ പുണ്യമുണ്ടാവാൻ പ്രാൎത്ഥിക്കുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ വരുണങ്കൽനിന്ന് കിട്ടുന്ന സൽകീൎത്തിയെ യാചിക്കുന്നു.)

'ഇദമേകാദശ്ച്ഛന്ദ-വാരുണാഭയപാപനൽ
ഋണദാരിദ്ര്യദുസ്വപ്ന-നാശനം ചേതിശുശ്രുമ'

എന്നു് ഈ സൂക്തത്തിന്ന് ഒരു ഫലശ്രുതിയുണ്ടു്.

2 തവവ്രതേസുഭഗാസസ്യാമ
സ്വാധ്യോവരുണതുഷ്ടുവാംസഃ
ഉപായന ഉഷസാം ഗോമതീനാ
മഗ്നയോനജരമാണാ അനുദ്യൂൻ

അന്വയം:—

ഹേ വരുണ, സു-ആധ്യഃ	— ശോഭനധ്യാനാഃ
തുഷ്ടു-വാംസഃ	— സ്തുവന്തോവയം
തവ വ്രതേ	— ത്വദീയപരിചരണരൂപേകൎമ്മണി വൎത്തമാനാഃ
സു-ഭഗാസഃ സ്യാമ	— ശോഭനധനാഭവേമ
(അപിച) ഗോ-മതീനാം	— രശ്മിഭിര്യുക്താനാം
ഉഷസാം ഉപ-അയനേ	— ഉപഗമനേസതി
അഗ്നയഃ ന	— യഥാഗ്നയഃ അഗ്നിഹോത്രാദികൎമ്മാൎത്ഥം സമിധ്യന്തേ, തദ്വൽ
അനു ദ്യൂൻ ജരമാണാഃ	— അനുദിനം ത്വാംസ്തുവന്തഃ വയം ദീപ്യമാനാഭവേമ

അർത്ഥം—അല്ലയോ വരുണ, ധ്യാനനിഷ്ഠന്മാരും, സ്തുതിക്കുന്നവരുമായ ഞങ്ങൾ അവിടുത്തെ പരിചരിക്കുന്ന കർമ്മത്തിൽ മുഴുകി, ശോഭനധനന്മാരായി ഭവിക്കുമാറാവൂ. കൂടാതെ രശ്മികളോടു കൂടിയ ഉഷസ്സുകളുടെ വരവിൽ, അഗ്നിഹോത്രാദികർമ്മവേളയിൽ തെളിയിക്കപ്പെടുന്ന അഗ്നികൾപോലെ, നിത്യവും അവിടുത്തെ സ്തുതിക്കുന്ന ഞങ്ങൾ തേജസ്വികളാകാവൂ.

3 തവസ്യാമപുരുവീരസ്യശർമ്മ
ന്നുരുശംസസ്യവരുണപ്രണേതഃ
യൂയംനഃപുത്രാഅദിതേരദബ്ധാ
അഭിക്ഷമധ്വംയുജ്യായദേവാഃ

അന്വയം:—

ഹേ പ്ര-ണേതഃ,	— സർവ്വസ്യജഗതഃ പ്രകർഷേണ നേതഃ,
വരുണ, പുരു-വീരസ്യ	— പുരുഭിഃ ബഹുഭിഃ വീരൈരുപേതസ്യ
ഉരു-ശംസസ്യ	— ഉരുഭിഃ ബഹുഭിഃ സ്തൂയമാനസ്യ
തവ ശർമ്മൻ സ്യാമ	— ശർമ്മണി, സുഖേ ഭവേമ
ഹേ അദിതേഃ പുത്രാഃ	
ദേവാഃ, അദബ്ധാഃ	— ശത്രുഭിരഹിംസിതാഃ
യൂയം നഃ യുജ്യായ	— കൃതാപരാധാനസ്മാൻ സഖ്യായ
അഭി ക്ഷമധ്വം	— സഹധ്വം

അർത്ഥം—സർവ്വജഗത്തിന്റെയും മുഖ്യനായുള്ള നേതാവേ, വരുണ, വളരെ വീരന്മാരോടുകൂടിയവനും എത്രയോപേർകളാൽ പുകഴ്ത്തപ്പെടുന്നവനുമായ അവിടുന്നരുളുന്ന സുഖത്തിൽ ഞങ്ങൾ വർത്തിക്കുമാറാവൂ. അല്ലയോ അദിതിപുത്രന്മാരായ ദേവന്മാരേ, ശത്രുക്കളാൽ ഒരിക്കലും ബാധിക്കപ്പെടാത്ത നിങ്ങൾ അപരാധികളായ ഞങ്ങൾ ചെയ്ത കുറ്റം നിങ്ങളോടുള്ള സംഖ്യത്തിനായി ക്ഷമിച്ചാലും.

4 പ്രസീമാദിത്യോഅസൃജദ്വിധർത്താ

ഋതംസിന്ധവോവരുണസ്യയന്തി

നശ്രാമ്യന്തിനവിമുചന്ത്യേതേ

വയോനപപ്തൂരഘുയാപരിജ്മൻ

അന്വയം:—

വി-ധർത്താ — സേതുരിവജലസ്യവിധാരയിതാ
ആദിത്യഃ — അദിതേഃ പുത്രോവരുണഃ
ഋതം — നദീനാമുപാദാനരൂപകമുദകം
സീം പ്ര അസൃജൽ — സർവ്വതഃ പ്രകർഷേണസൃഷ്ടവാൻ
വരുണസ്യ (തേന ഋതേന)
സിന്ധവഃ — നദ്യഃ
യന്തി — ഗച്ഛന്തി, പ്രവഹന്തി
ഏതേ ന ശ്രാമ്യന്തി — സിന്ധവഃ ശ്രാന്തിം ന പ്രാപ്നുവന്തി
ന വി മുചന്തി — ഉപരതാ ന ഭവന്തി, അനലസാഃ ഐകരൂപ്യേണ പ്രവഹന്തി
വയഃ ന രഘു-യാ — പക്ഷിണഇവരഘവഃ, ശീഘ്രഗാമിനഃ
പരി-ജ്മൻ പപ്തുഃ — പരിജ്മനി, ഭൂമ്യാംപതന്തി

അർത്ഥം—ഒരു ചിറപോലെ വെള്ളത്തെ പിടിച്ചുനിർത്തുന്ന അദിതിപുത്രനായ വരുണനാണു് നദികളുടെ ഉത്ഭവരൂപമായ ജലത്തെ വഴിപോലെ സൃഷ്ടിച്ചതു്. വരുണന്റെ ആ ജലധാരണംകൊണ്ടാണു് നദികൾ ഒഴുകുന്നതു്. അവ വിശ്രമിക്കുന്നില്ല. വിരമിക്കുന്നില്ല. ആലസ്യമില്ലാതെ എപ്പോഴും ഒരേമട്ടിലൊഴുകുന്നു. പക്ഷികൾപോലെ ലഘുതയോടുകൂടി, ശീഘ്രഗാമിനികളായി ഭൂമിയിൽ പതിക്കുന്നു.

5 വിമച്ഛ്രഥായരശനാമിവാഗ
ഋധ്യാമതേവരുണഖാമൃതസ്യ
മാതന്തുശ്ഛേദിവയതോധിയംമേ
മാമാത്രാശാര്യപസഃ പുരഋതോഃ വ 9

അന്വയം —

ഹേ വരുണ മത്	— മത് സകാശാത്
രശനാം-ഇവ ആഗഃ	— വിഹിതാനനുഷ്ഠാനജനിതം പാപം
വി ശ്രഥയ	— ശിഥിലീകുരു വിമോചയ
തേ ഋതസ്യ	— ത്വത്സംബന്ധിനഃ ഉദകസ്യ പൂർണ്ണാം
ഖാം ഋധ്യാമ	— നദീം ലഭേമഹി
(അപിച) ധിയം വയതഃ	— കർമ്മ സന്താനതഃ
മേ തന്തുഃ മാ ഛേദി	— മമകർമ്മസന്തതിഃ ഛിന്നാമാ ഭൂത്
(തഥാ) ഋതോഃ പുരാ	— സമാപ്തികാലാത് പൂർവ്വം
അപസഃ മാത്രാ	— കർമ്മണഃ ശരീരം
മാ ശാരി	— ശീർണ്ണം, വികലം മാ ഭൂത്

അർത്ഥം—അല്ലയോ വരുണ, എങ്കൽ ഒരു കയറിനെപ്പോലെ (നീണ്ടും പിണഞ്ഞും) കിടക്കുന്ന പാപത്തെ (വിഹിതമനുഷ്ഠിക്കാതെയും അവിഹിതമനുഷ്ഠിച്ചുമുള്ള പാപത്തെ) കഷ്ണം കഷ്ണമായി മുറിച്ചാലും ഇതിന്റെ കെട്ടിൽനിന്ന് മോചിപ്പിച്ചാലും. അവിടത്തെ ജലംകൊണ്ടു നിറഞ്ഞ നദിയെ (കാരുണ്യജലസിന്ധുവിനെ) ഞാൻ നേടാവൂ (അതിൽ കളിക്കാവൂ) കൂടാതെ, കർമ്മംചെയ്യുന്ന എന്റെ കർമ്മസന്തതിയുടെ നൂൽ മുറിയരുത് അതുപോലെ ചരമത്തിന്നുമുമ്പ് ഈ കർമ്മശരീരം ഉടഞ്ഞു വികലമാവരുത്

6 അപോസുമൃക്ഷവരുണഭീയസംമൽ

സമ്രാള്യതാവോൻമാഗൃഭായ

ദാമേവവഥ്സാദ്വീമുമുഗ്ധ്യംഹോ

നഹിത്വദാരേനിമിഷശ്ചനേശേ

അന്വയം:-

ഹേ വരുണ, ഭീയസം	— ഭയം
മൽ സു അപോ മൃക്ഷ	— മത്തഃ സുഷ്ഠു അപഗമയ
ഹേ സം-രാട്, ഋത-വഃ,	— സമ്യഗ്രാജമാന, സത്യവൻ,
മാ അനു ഗൃഭായ	— മാം അനുഗൃഹാണ
(അപിച) ദാമ-ഇവ	
വഥ്സാൽ	— യഥാദോഗ്ധാ വത്സസകാശാൽ ബന്ധനീംരജ്ജും വിമുഞ്ചതി തഥാ
അംഹഃ വി മുമുഗ്ധി	— പാപം മത്സകാശാൽ വിമുഞ്ച
ത്വൽ ആരേ	— ത്വത്തോദൂരദേശേ വർത്തമാനഃ, ത്വദന്യഃ കശ്ചിൽ
നി-മിഷഃ ചന ഹി	
ഈശേ	— അക്ഷിപക്ഷ്മ ചലനസ്യ നിമിഷസ്യാപിനേഷ്ടേ

അർത്ഥം—അല്ലയോ വരുണ, ഭയത്തെ എങ്കൽനിന്ന് തികച്ചും അകററിയാലും. ഏററവും ശോഭമാന, സത്യവൻ, എന്നെ അനുഗ്രഹിച്ചാലും. കുടാതെ പൈക്കുട്ടിയെ കെട്ടിയ കയർ കറവുകാരനഴിക്കുന്നപോലെ, എന്നെ പാപം വിടുവിച്ചു മോചിപ്പിച്ചാലും. അവിടുന്നിൽ നിന്ന് വേറിട്ടവൻ (അവിടുത്തെ രക്ഷയും കാരുണ്യവുമില്ലാത്തവൻ) ഇമയിളക്കുന്ന നേരത്തേക്കു പോലും തനിക്കുതാൻ പോന്നവനില്ലാൻ ശക്തനല്ല.

7 മാനോവധൈർവ്വരുണയേത്വഇഷ്ടൗ
എനഃ കൃണ്വന്തമസുരഭ്രീണന്തി
മാജ്യോതിഷഃ പ്രവസഥാനിഗന്മ
വിഷൂമൃധശ്ശിശ്രഥോജീവസേനഃ

അന്വയം —

ഹേ വരുണ, ഹേ അസുര, — പാപകൃതാം നിരസിതഃ
തേ ഇഷ്ടൗ — ത്വദീയേ യജ്ഞേ
എനഃ — വിഹിതാനനുഷ്ഠാനേന അവിഹിതാനുഷ്ഠാനേന ച ജനിതം പാപം
കൃണ്വന്തം യേ ഭ്രീണന്തി — കുർവ്വന്തം യേ ആയുധാഃ ഹിംസന്തിതൈഃ
വധൈഃ — ഹനനസാധനൈരായുധൈഃ
നഃ മാ — അസ്മാൻ മാ ഹിംസീഃ
(അപിച) ജ്യോതിഷഃ — ഗൃഹേവർത്തമാനാദഗ്നേഃ
പ്ര-വസഥാനി — പ്രവാസാൻ
മാ ഗന്മ — മാ ഗച്ഛാമ
(തഥാ) നഃ ജീവസേ — ജീവനായ
മൃധഃ വി സൂ ശിശ്രഥഃ — ഹിംസകാൻ സുഷ്ഠുവിശ്ലേഷയ്, ബാധസ്വ

അർത്ഥം—പാപകാരികളെ അകററുന്ന വരുണ, അവിടുത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച യജ്ഞത്തിൽ വേണ്ടതനുഷ്ഠിക്കാതെയും വേണ്ടാത്തതു ചെയ്തുമുള്ള പാപം ആചരിയ്ക്കുന്നവരെ ഏതേതായുധങ്ങൾ ഹിംസിക്കുന്നുവോ, ആ ഹനനായുധങ്ങളാൽ ഞങ്ങളെ ഹിംസിയ്ക്കരുതേ പിന്നെ ഗൃഹത്തിൽ അഗ്നിഹോത്രൗപാസനങ്ങളിൽ വർത്തിക്കുന്ന അഗ്നിയെ ഞങ്ങൾ വിട്ടുപോകരുതേ ജീവിയ്ക്കാനായി, ദ്രോഹികളെ ഞങ്ങളിൽ നിന്നകററിയാലും.

8 നമഃ പുരാതേവരുണോതനൂന
മുതാപരംതുവിജാതബ്രവാമ
തേ്വഹികംപർവ്വതേനശ്രിതാന്യ
പ്രച്യുതാനിദൂളഭവ്രതാനി

അന്വയം:–

ഹേ വരുണ, പുരാ	— പൂർവ്വസ്മിൻകാലേ
തേ നമഃ	— നമസ്കാരപ്രതിപാദകം അവാദിഷ്മ
ഉത നൂനം ബ്രവാമ	— അദ്യാപ്യുച്ചാരയാമ
ഉത ഹേ തുവി-ജാത	— ബഹുഷുദേശേഷ്വപ്രാദുർഭൂത
അപരം	— ആഗാമിന്യപികാലേ (ഉച്ചാരയാമ)
ഹേ ദൂഃ-ദഭ	— ദംഭിതും, ഹിംസിതുമശക്യ
ഹി തേ്വ പർവ്വതേ ന	— യസ്മാൽത്വയിശിലോച്ചയേ ഇവ
അപ്ര–ച്യുതാനി	— അന്യൈഃ പ്രച്യാവയിതുമശക്യാനി
വ്രതാനി ശ്രിതാനി	— ആശ്രിതാനി
(തസ്മാൽ നമഃ ഉച്ചാരയാമ)	
കം	— സുഖം (ദേഹി)

അർത്ഥം–അല്ലയോ വരുണ, മുൻകാലത്തു് ഞാൻ അവിടത്തേയ്ക്കു നമസ്കാരത്തെക്കുറിക്കുന്ന ശബ്ദമുച്ചരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഇപ്പോഴും ഉച്ചരിക്കുന്നു. ബഹുദേശങ്ങളിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്ന വരുണ, വരാൻപോകുന്ന കാലത്തും നമസ്സുച്ചരിക്കുന്നുണ്ടു്, അല്ലയോ അജയ്യ, എന്തുകാരണത്താൽ അവിടുന്നിൽ അവിടത്തെ കർമ്മങ്ങൾ ഒരു പാറക്കൂട്ടത്തിലെന്നപോലെ വിച്ഛേദിക്കപ്പെടാൻ കഴിയാതെ നില്ക്കുന്നുവോ, ആ കാരണത്താലാണു് ഞാൻ (ഇപ്രകാരം) നമസ്കരിക്കുന്നതു്. സുഖം തന്നാലും.

9 പരൠണാസാവീരധമത്കൃതാനി

മാഹംരാജന്നന്യകൃതേനഭോജം

അവ്യുഷ്ടാഇന്നുഭൂയസീരുഷാസ

ആനോജീവാൻവരുണതാസുശാധി

അന്വയം

ഹേ വരുണ, ഋണാ — ഋണാനി, പിത്രാദിഭിഃ കൃതാനി
പരാ സാവീഃ — പരാസുവ, പരാചീനം പ്രേരയ
അധ മത്-കൃതാനി — അധുനാ മയാ നിഷ്പാദിതാനി, ഋണാനി പരാസുവ
ഹേ രാജൻ, അഹം
അന്യ-കൃതേന
മാ ഭോജം — അന്യാർജ്ജിതേന ധനേന
ഭൂയസീഃ ഉഷാഃ — ഭോഗം മാ ലഭേയം
അവി-ഉഷ്ടാഃ ഇത് ന — പ്രയസ്യഃ ബഹുതരാഉഷസഃ
(ഋണാനിചിന്തയന്തഃ ജാഗ്രതോമമവ്യുഷ്ടാ — സത്യം അവ്യുഷ്ടാ ഏവ
ആസൻ) അപിഅവ്യുഷ്ടകല്പാ
ഹേ വരുണ, താസു നഃ — ഉഷസ്സു ഭേസ്മാൻ
ജീവാൻ ആ ശാധി — ജീവനവതഃ ആസമന്താൽ
അനുശിഷ്ടാൻ കുരു
(ഋണാന്യപകൃത്യഭോഗപര്യാപ്തം ധനം പ്രയച്ഛ)

അർത്ഥം-അല്ലയോ വരുണ, പൈതൃകമായി എനിക്ക വന്നു ചേർന്ന കടങ്ങളെ ഇല്ലാതാക്കിയാലും. പിന്നെ ഞാനുണ്ടാക്കിയ കടങ്ങളും ഇല്ലാതാക്കിയാലും. അല്ലയോ രാജൻ അന്യൻ സമ്പാദിച്ച മുതൽ ഞാൻ ഭുജിക്കാതെ എത്രയോ ഉഷസ്സുകൾ എനിക്ക തെളിയാത്തവ, വെളുക്കാത്തവ തന്നെയാണ് കടങ്ങളെപ്പററി വിചാരിച്ചുകൊണ്ടു് ഉറക്കമററ എനിക്കു് ഉഷസ്സു് തെളിയാത്തമട്ടിൽ തോന്നിക്കുന്നു അല്ലയോ വരുണ, ആ ഉഷസ്സുകളിൽ ജീവനോടുകൂടിയവരെ ഞങ്ങളെ ശാസിച്ചാലും, ഉത്സാഹത്തിലേക്കു് ഉത്തേജിപ്പിച്ചാലും. അതായതു കടമില്ലാ

താക്കി ഭോഗത്തിനമതിയായ ധനം തന്നരുളിയാലും. (ഇവിടെ ഭോഗമെന്ന പദത്തിന്ന് ദാനധർമ്മാദി കർമ്മങ്ങൾ എന്നർത്ഥമെടുക്കാം.)

10 യോമേരാജൻയുജ്യോവാസഖാവാ

സ്വപ്നേഭയംഭീരവേമഹ്യമാഹ

സ്തേനോവായോദിപ്സതിനോവൃകോവാ

ത്വംതസ്മാദ്വരുണപാഹ്യസ്മാൻ

അന്വയം:—

ഹേ രാജൻ, മേ യുജ്യഃ	— മദീയഃ യോജനസമർത്ഥഃ പിത്രാദിഃ
വാ സഖാ	— സമാനഖ്യാനോബാന്ധവഃ വാ
സ്വപ്നേ വാ	— ദൃഷ്ടം ത്വദ്വിഷയം
ഭയം ഭീരവേ മഹ്യം	— ഭയശീലായമഹ്യം
യഃ ആഹ	— ബ്രൂതേ
(തഥാ) സ്തേനഃ വാ	
വൃകഃ വാ	— ചോരഃ വാ അരണ്യശ്വാവാ
യഃ നഃ ദിപ്സതി	— അസ്മാൻ ജിഘാംസതി
ഹേ വരുണ, ത്വം തസ്മാൽ	
അസ്മാൻ പാഹി	— സർവ്വസ്മാദ്രക്ഷ

അർത്ഥം—അല്ലയോ രാജൻ, കുടുംബകാരണവോ, ചങ്ങാതിയോ, ബന്ധുവോ ആയ ഏതുവൻ ഭീരുവായ എന്നോട്ട് അവിട്ടത്തെ കുറിച്ച് ഭയപ്പെടുത്തി പറയുന്നുവോ, അതുപോലെ കള്ളനോ, ചെന്നായയോ, ദ്രോഹിക്കാനന്നിവരുന്നുവോ, അവയിൽ നിന്നെല്ലാം അവിടുന്നെന്നെ രക്ഷിച്ചാലും.

11 മാഹംമഘോനോവരുണപ്രിയസ്യ

ഭൂരിദാവ്ന ആവിദംശൂനമാപേഃ

മാരായോരാജൻസുയമാദവസ്ഥാം

ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ

അന്വയം —

ഇതു് കഴിഞ്ഞ എട്ടാം വർഗ്ഗത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

വർഗ്ഗം–11–വിശ്വേദേവോ ദേവതാ

1 ധൃതവ്രതാആദിത്യാഇഷിരാ
ആരേമത്കർത്തരഹസൂരിവാഗഃ
ശൃണ്വതോവോവരുണമിത്രദേവാ
ഭദ്രസ്യവിദ്വാംഅവസേഹുവേവഃ

അന്വയം –

ഹേ ധൃത–വ്രതാഃ
ആദിത്യാഃ — ധൃതകർമ്മാണഃ, അദിതേഃ പുത്രാഃ
ഇഷിരാഃ — ഗമനശീലാഃ, സർവ്വൈ രേഷണീയാഃ, വിശ്വേദേവാഃ
ആഗഃ — വിഹിതാനനുഷ്ഠാനാദിജനിതം പാപം
രഹസൂഃ-ഇവ — രഹസ്യന്യൈരജ്ഞാതേ പ്രദേശേ സൂയതേ ഇതിരഹസൂഃ വ്യഭിചാരിണീ, സാ യഥാഗർഭം പാതയിത്വാ ദൂരദേശേപരിത്യ ജതിതദ്വൽ
മത് ആരേ കർത്ത — മത്തോദൂരദേശേ കുരുത
ഹേ വരുണ, മിത്ര,
ദേവാഃ വഃ — യുഷ്മദീയസ്യ
ഭദ്രസ്യ വിദ്വാൻ — യുഷ്മാഭിഃ കരണീയം ശ്രേയഃ ജാനന്നഹം
ശൃണ്വതഃ വഃ — മത്കൃതാനി സ്തോത്രാണി ശൃണ്വതഃ യുഷ്മാൻ
അവസേ ഹുവേ — രക്ഷണായാഹ്വയാമി

അൎത്ഥം—ധൃതകൎമ്മാക്കളായ അദിതിപുത്രന്മാരേ, ഗമനശീലരും, എല്ലാവരാലും വരാൻ ക്ഷണിക്കപ്പെട്ടുന്നവരുമായ വിശേ്വദേവകളേ, വേണ്ടതു ചെയ്യാത്തതും, അരുതാത്തതു ചെയ്തതുമായ എന്റെ പാപം, ഒരു വ്യഭിചാരിണി തന്റെ ഗൎഭമിളക്കി ആരും അറിയാതെ ദൂരപ്രദേശത്തു് കൊണ്ടിടുന്നപോലെ, എന്നിൽ നിന്നു് ദൂരപ്രദേശത്തിലേയ്ക്കകററിയാലും. അല്ലയോ വരുണ, മിത്ര, ദേവന്മാരേ, നിങ്ങളാൽ എനിക്കുണ്ടാകേണ്ടും ശ്രേയസ്സെന്തെന്നറിയുന്ന ഞാൻ, എന്നാൽ ചൊല്ലപ്പെട്ടുന്ന സ്തോത്രങ്ങളാം കോംക്കുന്ന നിങ്ങളെ രക്ഷയ്ക്കായി വിളിക്കുന്നു.

2 യൂയം ദേവാഃ പ്രമതിര്യൂയമോജോ
യൂയംദ്വേഷാംസിസനതര്യുയോത
അഭിക്ഷത്താരോ അഭിചക്ഷമധ്വ
മദ്യാചനോമൃളയതാപരംച

അന്വയം:—

ഹേ ദേവാഃ, പ്ര—മതിഃ — പ്രകൃഷ്ടാമതിര്യസ്യ പിത്രാദേഃ താദൃശാ അപി
യൂയം (ഏവ)
(തഥാ) ഓജഃ ച യൂയം — ബലമപിയൂയമേവ
യൂയം ദ്വേഷാംസി — രക്ഷഃ പിശാചാദീനി
സനുതഃ യുയോത — അന്തഹിതപ്രദേശേ പൃഥക് കുരുത
അഭി—ക്ഷത്താരഃ — അഭിതഃ ശത്രൂണാം ഹിംസിതാരഃ യൂയം
അഭി ച ക്ഷമധ്വം — അഭിമവത ച ശത്രൂൻ
അദ്യ നഃ മൃളയത — അസ്മിൻദിനേ അസ്മാൻ സുഖയത
അപരം ച — അപരമപികാലം, ആഗാമിന്യപികാലേ അസ്മാൻ മൃളയത

അർത്ഥം—അല്ലയോ ദേവന്മാരേ, മാതാപിതാക്കൾക്കുള്ള ഗുരുത്വബുദ്ധി നിങ്ങളാകുന്നു. ഓജസ്സും നിങ്ങളാകുന്നു. ദ്രോഹികളായ പിശാചരാക്ഷസാദികളെ മറവിലാക്കി വേർപെടുത്തിയാലും ശത്രുഹന്താക്കളായ നിങ്ങൾ വിരോധികളെ കീഴടക്കിയാലും ഇന്നു ഞങ്ങളെ സുഖിപ്പിച്ചാലും. മേലിലും ഞങ്ങളെ സുഖിപ്പിച്ചാലും.

3 കിമൂനവഃ കൃണവാമാപരേണ
കിംസനേനവസവ ആപ്യേന
യൂയംനോമിത്രാവരുണാദിതേച
സ്വസ്തിമിന്ദ്രാമരുതോദധാത

അന്വയം:—

(ഹേ ദേവാഃ,) വഃ നു — യുഷ്മാകമദ്യ
കിം? ഉ കൃണവാമ — കിംഖല്വകർത്തും ശക്നവാമ, നഃ കിമപി
(തഥാ) അപരേണ കിം? — അപരകാലഭാവിനാകർമ്മണാ കിംഖല്വകർത്തും ശക്താഃ?
(തഥാ) ഹേ വസവഃ, — വാസയിതാരോദേവാഃ,
സനേന ആപ്യേന — ആപ്ലവ്യേന കർമ്മണായുഷ്മാകം കിംകർത്തും ശക്താഃ? സർവ്വദാപി യുഷ്മദനുഗ്രഹണം പരിപാലനം കർത്തും നശക്താഃ

ഹേ മിത്രാവരുണാ,
അദിതേ, — മിത്രാവരുണൌ
ഹേ ഇന്ദ്രാമരുതഃ, ച — തേചസർവ്വേ
യൂയം സ്വസ്തിം നഃ ധാത — അവിനാശമസ്മഭ്യംധത്ത, പ്രയച്ഛത

അർത്ഥം—അല്ലയോ ദേവന്മാരേ, നിങ്ങൾക്കു് ഇപ്പോൾ ഞങ്ങൾ എന്തു ചെയ്‌വാൻ ശക്തരാണ്? ഒന്നുമില്ല. അതുപോലെ വരാൻപോകുന്ന കാലത്തെ കർമ്മംകൊണ്ടു് എന്തുചെയ്‌വാൻ

കഴിവുള്ളവരാണ്? എല്ലാവരെയും അതാതിടത്ത് വസിപ്പിക്കു ന്നവരേ, ഞങ്ങൾക്ക് എത്തിച്ചേരാൻ കഴിയുന്ന കർമ്മത്താൽ എന്തു ചെയ്വാൻ ശക്തരാണ്? നിങ്ങൾക്ക് ചേർന്നവിധം പരിചരിക്കാൻ അശക്തരാണ്. അല്ലയോ മിത്രവരുണന്മാരേ, അദിതേ, ഇന്ദ്രമരുത്തുക്കളേ, ആ നിങ്ങളെല്ലാം ഞങ്ങൾക്ക് അവിനാശം, ക്ഷേമം തന്നരുളിയാലും.

4 ഹയേദേവായൂയമിദാപയസ്ഥ
തേമൂളതനാധമാനായമഹ്യം
മാവോരഥോമധ്യമവാളൃതേഭ്രൂ
ന്മായുഷ്മാവൽസ്വാപിഷുശ്രമിഷ്മ

അന്വയം:—

ഹയേ ദേവാഃ യൂയം ഇൽ	—	ഹേ ദേവാഃ യൂയമേവ
ആപയഃ സ്ഥ	—	ബന്ധവഃ (ധനസ്യ പ്രാപയിതാരഃ) ഭവഥ
തേ (യൂയം) നാധമാനായ മഹ്യം	—	അഭിമതഫലം യാചമാനായ സ്തോത്രേ
മൂളത	—	സുഖയത
(തഥാ) വഃ രഥഃ ഋതേ	—	അസ്മദീയേ യജ്ഞഭ്രതേ
മധ്യമ—വാട് മാ ഭൂൽ	—	മധ്യമേന, മന്ദഗമനേവാഹ കോമാഭൂൽ, ശീഘ്രംയുഷ്മാൻ വഹതു
(വയം) യുഷ്മാവൽ–സു	—	യുഷ്മൽ സദൃശേഷു
ആപിഷു മാ ശ്രമിഷ്മ	—	ബന്ധുഷുസൽസുശ്രാന്താ മാഭൂമ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ദേവന്മാരേ, നിങ്ങൾതന്നെയാണ് ഞങ്ങളുടെ ബന്ധുക്കൾ (ധനദാതാക്കൾ) ആയി ഭവിക്കുന്നത്. ആ നിങ്ങൾ അഭീഷ്ടഫലം യാചിക്കുന്ന എനിക്ക് സുഖമണ ച്ചാലും. അതുപോലെ നിങ്ങളുടെ തേർ ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തി ന്നു വരുന്നത് മന്ദഗതിയായിട്ടാവരുത്. നിങ്ങളെ വേഗം വഹിച്ചെത്തിക്കട്ടെ. നിങ്ങളെപ്പോലുള്ള ബന്ധുക്കളുള്ളപ്പോൾ ഞങ്ങളൊരിക്കലും തളരാനിടയാകരുത്.

5 പ്രവഏകോമിമയഭൂര്യാഗോ
യന്മാപിതേവകിതവംശശാസ
ആരേപാശാആരേഅഘാനിദേവാ
മാമാധിപുത്രേവിമിവഗ്രഭീഷ്ട

അന്വയം:—

യത് പിതാ—ഇവ
കിതവം — യസ്മാത് മാം യഥാ അപഥ പ്രവൃത്തം പുത്രംപിതാ അനുശാസതി തഥാ
മാ ശശാസ — മാം അനുശിഷ്ടം ചകൃധ്വേ
(തസ്മാത്) വഃ — യുഷ്മാകം മധ്യേ അഹം
ഏകഃ (സൻ) ഭൂരി ആഗഃ — ബഹുലം പാപം
പ്ര മിമയ — പ്രകർഷേണ അഹിംസിഷം
(അപിച) ഹേ ദേവാഃ, പാശാഃ
ആരേ — അസ്മത്തോദൂരദേശേസന്തു
അഘാനി ആരേ — പാപാനിദൂരേസന്തു
മാ അധി — പുത്രേപശ്യതി സതി പിതരം (സപ്തമ്യർത്ഥാനുവാദി)
(വ്യാധഃ) വിം—ഇവ,
മാ ഗ്രഭീഷ്ട — പക്ഷിണമിവമാഗൃഹ്ണീധ്വം

അർത്ഥം—അച്ഛൻ വഴിപിഴച്ചുപോകുന്ന മകനെ ശാസിക്കുന്നപോലെ എന്നെ നിങ്ങൾ (അതാതു സമയം) ശാസിച്ചുപോകുന്നതുകൊണ്ട് (അന്തരചോദനകൊണ്ട് നന്മയും തിന്മയും ബോധിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്) നിങ്ങളുടെ ഇടയിൽ ഞാൻ ഒററക്ക് വളരെ പാപത്തെ വേണ്ടപോലെ അകററി. (പാപം വരുന്നതു തടഞ്ഞുവന്നതു് പശ്ചാത്താപംകൊണ്ടും പ്രായശ്ചിത്തംകൊണ്ടും തീരൂ) പിന്നെ ദേവന്മാരേ, നിങ്ങളുടെ (പാപികളെ കെട്ടാനുള്ള) കയറുകൾ എന്നിൽ നിന്നകലെയാവട്ടെ. പാപങ്ങളും അകലെയാവട്ടെ കുട്ടിപ്പക്ഷി കാണേ അച്ഛനായ പക്ഷിയെ വേടൻ എന്ന പോലെ നിങ്ങൾ എന്നെ (കയറിട്ടു്) പിടിക്കരുതു്: വലയിൽ വീഴ്ത്തരുതു്.

6 അവ്വാഞ്ചോഅദ്യാഭവതായജത്രാ

ആവോഹാർദ്ദിഭയമാനോവ്യയേയം

ത്രാധ്വംനോദേവാനിജുരോവൃകസ്യ

ത്രാധ്വം കർത്തദവപദോയജത്രാഃ

അന്വയം:—

ഹേ യജത്രാഃ,	— യഷ്ടവ്യാദേവാഃ
അദ്യ അർവ്വാഞ്ചഃ ഭവത	— ഇദാനീമസ്മദ്യമഭിമുഖാ ഭവത
വഃ ഹാർദ്ദി	— യുഷ്മാകം ഹൃദ്യവസ്ഥിതം ലക്ഷണം
ഭയമാനഃ	— ബിഭ്യേദഹം
ആ വ്യയേയം	— ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്നയാം
ഹേ ദേവാഃ വൃകസ്യ	
നി-ജുരഃ	— തസ്കരസ്യസംബന്ധിനഃ നിഹനനാൽ
നഃ ത്രാധ്വം	— അസ്മാൻ ത്രായധ്വം
(തഥാ) ഹേ യജത്രാഃ,	
അവ-പദഃ	— ആപദഃ
കർത്താൽ ത്രാധ്വം	— കർത്തുസ്സകാശാൽ ത്രായധ്വം

അർത്ഥം—അല്ലയോ യജനീയരായ ദേവന്മാരേ, ഇപ്പോൾ നിങ്ങൾ ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖരായാലും, നിങ്ങളുടെ ഹൃദയത്തിലുള്ള രക്ഷ, ഭയബാധിതനായ ഞാൻ പ്രാപിക്കാവൂ ദേവന്മാരേ, തസ്കരന്റെ ദ്രോഹത്തിൽ നിന്ന് എന്നെ രക്ഷിച്ചാലും. യജനീയരായ ദേവന്മാരേ, ആപത്തുകൾ വരുത്തുന്നവനിൽ നിന്ന് എന്നെ രക്ഷിച്ചാലും.

7 മാഹംമഘോനോവരുണപ്രിയസ്യ

ഭൂരിദാവ്നആവിദംശൂനമാപേഃ

മാരായോരാജന്ത്സുയമാദവസ്ഥാം

ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ (വ. 11)

അന്വയം:–

ഇതിനെ കഴിഞ്ഞ എട്ടാം വർഗ്ഗത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്.

വർഗ്ഗം–12–13 ഗൃത്സമദഃ ഋഷിഃ ത്രിഷ്ടുബ്ജഗത്യൗ ഛന്ദസീ ഇന്ദ്രഃ, ഇന്ദ്രാസോമൌ, സരസ്വതീ, ബൃഹസ്പതിഃ, മരുതശ്ച ദേവതാ.

1 ഋതംദേവായകൃണ്വതേസവിത്ര

ഇന്ദ്രായാഹിഘ്നേനരമന്തആപഃ

അഹരഹര്യാത്യക്തുരപാം

കിയാത്യാപ്രഥമസ്സർഗ്ഗആസാം

അന്വയം:–

ഋതം, കൃണ്വതേ	— വൃഷ്ടിലക്ഷണമുദകം കുർവ്വതേ
ദേവായ സവിത്രേ	— ദ്യോതമാനായ, സർവ്വസ്യ പ്രേരകായ
അഹി–ഘ്നേ	— അഹിം, വൃത്രം ഹതവതേ
ഇന്ദ്രായ ആപഃ ന രമന്തേ	— തസ്മാദ്ധേതോർഭീത്യാ നോപരതാ ഭവന്തി
(അപിതു)അപാം അക്തുഃ	— അപാം സേചകം സ്രോതഃ
അഹഃ–അഹഃ യാതി	— പ്രത്യഹം ഗച്ഛതി
ആസാം പ്രഥമഃ സർഗ്ഗഃ	— പ്രാഥമികം ജന്മ
കിയതി ആ?	— കിയതി കാലേ നിഷ്പന്നം? (ആകാരഃ പ്രശ്നേ)

(യാവതികാലേതാ അജായന്ത സഃ കാലഃ കിയാൻ? നിത്യാ ഏവഹി)

അർത്ഥം–മഴപെയ്യിക്കുന്നവനും, പ്രകാശമാനനും, എല്ലാവർക്കും അന്തരപ്രേരകനും വൃത്രഹന്താവുമായ ഇന്ദ്രന്നുവേണ്ടി അതായത് ഇന്ദ്രനെപ്പേടിച്ച് ജലങ്ങൾ ഒരിക്കലും വിശ്രമിക്കാറില്ല. ഒരിടത്തും നില്ക്കാറില്ല ആ ജലങ്ങളുടെ ഒലിയൊഴുക്ക് ദിവസംതോറും തുടരുന്നു. അവയുടെ ആദ്യത്തെ സൃഷ്ടി എത്രകാലത്താണ്? (ജലങ്ങളുടെ കാലം നിത്യം തന്നെ)

2 യോവൃത്രായസിനമത്രാഭരിഷ്യൽ

പ്രതംജനിത്രീവിദുഷഉവാച

പഥോരദന്തീരനുജോഷമസ്മൈ

ദിവേദിവേധുനയോയന്ത്യർത്ഥം

അന്വയം:-

യഃ വൃത്രായ സിനം	— വൃത്രാസുരായ അന്നം
അത്ര അഭരിഷ്യൽ	— പാകസ്ഥാനേ ആഹൃത്തം സമ്പാദിതവാൻ
തം ജനിത്രീ	— ജനയിത്രീ, ഇന്ദ്രസ്യമാതാ അദിതിഃ
വിദുഷേ പ്ര ഉവാച	— അഭിജ്ഞായേന്ദ്രായ പ്രോക്തവതീ

(പ്രവചനസ്യഹനനാർത്ഥത്വാൽ തം വൃത്രം ഹതവാൻ)
(അപിച) അസ്മൈ അനു

ജോഷം	— അസ്മൈ ഇന്ദ്രായ അനുകാമം, ഇച്ഛാമനുസൃത്യ
പഥഃ രദന്തീഃ	— മാർഗ്ഗാൻ വിലിഖന്ത്യഃ
ധുനയഃ ദിവേ-ദിവേ	— നദ്യഃ പ്രതിദിനം
അർത്ഥം യന്തി	— ഗന്തവ്യം സമുദ്രം പ്രതിഗച്ഛന്തി

അർത്ഥം-ഏതവൻ വൃത്രനുവേണ്ടി അന്നം അടുക്കളയിൽ ഒരുക്കിയോ അവനെ, മാതാവായ അദിതി വിദ്വാനായ ഇന്ദ്രന്ന് പറഞ്ഞുകൊടുത്തു (ഇന്ദ്രശത്രു ജനിക്കണമെന്ന വൃത്രപിതാവിൻെറ മന്ത്രോച്ചാരണത്തെയാണ് അന്നമൊരുക്കുന്നതായി, ജീവിക്കാനുള്ള സാഹചര്യസംഭാരങ്ങൾ സമ്പാദിക്കുന്നതായി പറയുന്നത് ആ ഇന്ദ്രശത്രു എന്ന പദത്തിൻെറ സ്വരം പിഴച്ചതുകൊണ്ട് ഇന്ദ്രൻെറ ശത്രു എന്നതിന്നുപകരം ഇന്ദ്രനാകുന്ന ശത്രുവോടുകൂടിയവൻ എന്നർത്ഥമായി ഉദ്ദേശിച്ച ഷഷ്ഠീതൽപുരുഷന്നുപകരം ഉദ്ദേശിക്കാത്ത ബഹുവ്രീഹിയായി ആ അർത്ഥത്തിൻെറ മാററംകൊണ്ടാണ് ഇന്ദ്രന്ന വൃത്രനെ വധിക്കാൻ സാധിച്ചത്) പിന്നെ അവിടുത്തെ (ഇന്ദ്രൻെറ) ഇച്ഛക്കനുസ

റിച്ച് മാർഗ്ഗങ്ങൾ കുറിച്ച്, നദികൾ ദിവസംപ്രതി, എത്തിച്ചേരേണ്ടും സമുദ്രത്തെ ഉന്നംവെച്ച് പോയിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. (വൃത്രവധത്തിന്നശേഷം ജലങ്ങൾ നിറഞ്ഞ് നദികൾ ഒഴുകിയ സ്ഥിതിയാണ് ഒടുവിൽ പറഞ്ഞത്.)

3 ഊർദ്ധ്വോഹ്യസ്ഥാദധ്യന്തരിക്ഷേ
ഽധാവൃത്രായപ്രവധംജഭാര
മിഹംവസാനഉപഹീമദ്ദ്രോ
ത്തിഗ്മായുധോഅജയച്ഛത്രുമിന്ദ്രഃ

അന്വയം:—

ഹി അന്തരിക്ഷേ ഊർദ്ധ്വഃ	—	യസ്മാത് അയം വൃത്രഃ സർവ്വമാവൃത്യ
അധി അസ്ഥാത്	—	അധിഷ്ഠിതോഭൂത്
അധ വൃത്രായ	—	അതഃ കാരണാത് വൃത്രംപ്രതി
വധം പ്ര ജഭാര	—	ഹനനായുധംവജ്രം പ്രചിക്ഷേപ
(സ ഖലു) ഹി (വൃത്രഃ)		
മിഹം	—	വൃഷ്ടേസ്സേക്താരംമേഘം
വസാനഃ	—	ആച്ഛാദയൻ
ഈം ഉപ അദ്രോത്	—	ഏനമിന്ദ്രമുപാഗമത്
തിഗ്മ–ആയുധഃ	—	തീക്ഷ്ണായുധഃ
ഇന്ദ്രഃ ശത്രും അജയത്	—	ശാതയിതാരം ജിതവാൻ

അർത്ഥം—വൃത്രൻ എല്ലാം മറച്ച് ഉയർന്ന വർത്തിച്ചുകൊണ്ട് അവന്റെ നേരെ ഇന്ദ്രൻ ഹിംസായുധമായ വജ്രം പ്രയോഗിച്ചു. ആ വൃത്രനാകട്ടെ മഴപെയ്യുന്ന മേഘത്തെ മറച്ചുകൊണ്ട് ഇന്ദ്രനെ സമീപിച്ചു മൂർച്ചയുള്ള ആയുധത്തോടുകൂടിയ ഇന്ദ്രൻ ശത്രുവിനെ ജയിച്ചു.

4 ബൃഹസ്പതേതപുഷാശ്ശേവവിധ്യ

വൃകദ്വരസോഅസുരസ്യവീരാൻ

യഥാജഘന്ഥധൃഷതാപുരാചി

ദേവാജഹിശത്രുമസ്മാകമിന്ദ്ര

അന്വയം:—

ഹേ ബൃഹസ്പതേ,	— ബൃഹതാം, പരിവൃഢാനാം പാലയിതഃ, ഇന്ദ്ര,
തപുഷാ	— താപകേന, ദീപ്തേന വജ്രേണ
അശ്മാ–ഇവ	— അശന്യാ ഇവ
വൃക–ദ്വരസഃ	— സംവൃതദ്വാരസ്യ
അസുരസ്യ വീരാൻ	
വിധ്യ	— പുത്രാൻ താഡയ
ഹേ ഇന്ദ്ര, പുരാ ചിൽ	— പുരാപി
ധൃഷതാ	— ധർഷകേണ വജ്രേണ
(ത്വം) യഥാ ജഘന്ഥ	— ഹതവാൻ
ഏവ അസ്മാകം	
ശത്രും ജഹി	— ഏവമേവ അസ്മാകം ശത്രും നാശയ

അത്ഥം—അല്ലയോ മഹത്തുക്കളുടെ പാലക, ഇന്ദ്ര, ചൂടിയറുന്നതും മിന്നുന്നതുമായ വജ്രത്താൽ ഇടിമിന്നലാലെന്നപോലെ, വാതിലടച്ചിരിക്കുന്ന വൃത്രാസുരൻെറ മക്കളെ അടിച്ചമത്തിയാലും. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, മുമ്പ്, ഒന്നിനെയും കൂസാത്ത വജ്രത്താൽ (വൃത്രാദികളെ) കൊന്നപോലെത്തന്നെ ഞങ്ങളുടെ ശത്രുവിനെയും നശിപ്പിച്ചാലും. (ധമ്മപ്രതിരോധികളെ വധിച്ചപോലെ ഞങ്ങളുടെ ധമ്മത്തെ കെടുക്കുന്ന രാഗദ്വേഷാദിശത്രുവെ അടക്കിയാലും.)

5 അവക്ഷിപദിവോഅശ്മാനമുച്ചാ

യേനശത്രുംമന്ദസാനോനിജൂവ്വാഃ

തോകസ്യസാതൌതനയസ്യഭൂരേ

രസ്മാ അദ്ധംകൃണുതാദിന്ദ്രഗോനാം

(വ. 12)

അന്വയം'—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) യേന — വജ്രേണ
മന്ദസാനഃ — സ്തോതൃഭിസ്സ്തൂയമാനസ്സൻ
ശത്രും നി-ജൂർവ്വാഃ — വ്യഹിംസീഃ
ദിവഃ ഉച്ചാ — നഭസ്സകാശാൽ ഉച്ചൈർവ്വർത്ത മാനസ്ത്വം
അശ്മാനം — അശ്മവൽ കഠിനംതം വജ്രം
അവ ക്ഷിപ — അസ്മദീയാൻ ശത്രൂനഭിലക്ഷ്യ അവസ്താൽ പ്രക്ഷിപ
(തഥാ) തോകസ്യ — പുത്രസ്യ
ഭൂരേഃ തനയസ്യ — ഭൂതവ്യസ്യ പൌത്രസ്യ
സാതൌ — സംഭജനേ, സംഭജനാർത്ഥം ച
ഹേ ഇന്ദ്ര, (തഥാ)
ഗോനാം — ഗവാം സംഭജനാർത്ഥം
അസ്മാൻ — അസ്മാകം (വിഭക്തിവ്യത്യയഃ)
അർദ്ധം കൃണുതാൽ — സമൃദ്ധിംകുരു

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, സ്തോതാക്കളാൽ പുകഴ്ത്തപ്പെടുന്നവനായി ഏതു വജ്രത്താൽ ശത്രുവിനെ ഹിംസിച്ചുവോ, ആകാശത്തിലുയരത്തിൽ വർത്തിക്കുന്ന അവിടുന്ന്, കല്ലുപോലെ കടുത്ത ആ വജ്രത്തെ ഞങ്ങളുടെ ശത്രുക്കളുടെ നേരെ താഴോട്ടു വിട്ടാലും. പിന്നെ, അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, പുത്രനെയും, കാത്തുരക്ഷിക്കേണ്ടും പൌത്രനെയും, അതുപോലെ പശുക്കളെയും പ്രാപിച്ച്, ഞങ്ങൾക്ക് സമൃദ്ധിയെ ഉണ്ടാക്കിയാലും. (ഇവിടെയും ശത്രുക്കളെന്നതിന്ന് രാഗദ്വേഷാദ്യാന്തരശത്രുക്കളെ എടുക്കാം. വൃത്രപദത്തിന്ന് പാപമെന്നർത്ഥമുണ്ട്. അപ്പോൾ വൃത്രഹന്താവ് പാപഹരനാണ് ആ പാപഹരനായ പരമേശ്വരനോടാണ് പാപകാരണമായ രാഗദ്വേഷാദിയെ അകററാനർത്ഥിക്കുന്നത്)

6 പ്രഹിക്രതുംവൃഹഥോയംവനുഥോ
രധ്രസ്യസ്ഥോയജമാനസ്യചോദൌ
ഇന്ദ്രാസോമായുവമസ്മാँഅവിഷ്ട
മസ്മിൻഭയസ്ഥേകൃണുതമുലോകം

അന്വയം:–

(ഹേ ഇന്ദ്രാ സോമൌ,)

യം വനഥഃ	— യം വൈരിണം ഹിംസഥഃ
(തം) ക്രതും	— ദ്വേഷസ്യകത്താരം
പ്ര ഹി വൃഹഥഃ	— ഉന്മൂലയഥഃ ഖലു
ഹേ ഇന്ദ്രാസോമാ	— ഇന്ദ്രാസോമൌ
(തഥാ) രധ്രസ്യ	
യജമാനസ്യ	— രാധകസ്യ യജമാനസ്യ
ചോദൌ സ്ഥഃ	— ശത്രൂണാം പ്രേരകോഭവഥഃ
(തഥാ) യുവം അസ്മാൻ	
അവിഷ്ടം	— യുവാം അസ്മാനവതം
അസ്മിൻ ഭയ–സ്ഥേ	— ഭയസ്ഥാനേയുദ്ധേ
ലോകം ഉ കൃണുതം	— ഭയരഹിതംസ്ഥാനം കൃണുതം

അത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്രസോമന്മാരേ, നിങ്ങൾ ഏതു ശത്രുവിനെ ഹിംസിക്കുന്നുവോ, അവനെ വേരോടെ നശിപ്പിക്കുന്നുവല്ലൊ. അല്ലയോ ഇന്ദ്രസോമന്മാരേ, അതുപോലെ നിങ്ങളെ ഉപാസിക്കുന്ന യജമാനൻെറ ശത്രുക്കളെ പിന്തിരിപ്പിക്കുന്നു. നിങ്ങൾ ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും. ഈ ഭയസ്ഥാനമായ യുദ്ധത്തിൽ, അതായതു് ലോകസംഗരത്തിൽ, ഭയരഹിതമായ സ്ഥാനം ഉണ്ടാക്കിയാലും. (ശത്രുവിനെ വേരോടെ നശിപ്പിക്കുന്ന എന്നതുകൊണ്ടു് രാഗദ്വേഷാദികളെയാണുദ്ദേശിക്കുന്നതെന്നു് വ്യക്തമാകുന്നു.)

7 നമാതമന്നശ്രമന്നോതതന്ദ്ര

ന്നവോചാമമാസ്യനോതേതിസോമം

യോമേപൃണാദ്യോദദദ്യോനിബോധാ

ദ്യോമാസുന്വന്തമുപഗോഭിരായൽ

അന്വയം:–

യഃ മേ പൃണാൽ	— മമകാമാൻ പൂരയേൽ
യഃ ദദൽ	— അഭീഷ്ടംഫലംദദ്യാച്ച
യഃ നി–ബോധാൽ	— അസ്മദീയം സ്തോത്രമവഗച്ഛേൽ

യഃ സുന്വന്തം മാ — സോമമഭിഷുണ്വന്തം മാം ഭാതവൈ്യഃ
ഗോഭിഃ (സഹ) ഉപ ആ
ആയത് — ഉപാഗച്ഛേത്
(സഃ ഇന്ദ്രഃ) മാ ന തമത് — മാം ന തമയതു, ഗ്ലപയതു
(തഥാ) ന ശ്രമത് — ശ്രാന്തം മാ കരോതു
ഉത ന തന്ദ്രത് — അപിച മാം ന തന്ദ്രയേത്, തന്ദ്രയാ ആലസ്യേന യുക്തം മാ കരോതു
സോമം മാ സുനോത ഇതി — ഇന്ദ്രയാഗായ സോമം മാഭിഷുണുത ഇതി അന്യാൻ യജമാനാൻ പ്രതി
ന വോചാമ — ന ബ്രവാമ

അർത്ഥം—ഏവൻ എൻ്റെ അഭീഷ്ടങ്ങളെ നിറവേറ്റുന്നുവോ, ഏവൻ അഭിമതങ്ങൾ തന്നരുളുന്നുവോ ഏവൻ എൻ്റെ സ്തോത്രങ്ങളെ ഉൾക്കൊള്ളുന്നുവോ ഏവൻ സോമം പിഴിച്ചു സംസ്കരിക്കുന്ന എൻ്റെ അടുക്കൽ നല്ലപ്പുടങ്ങു, പശുക്കളോടുകൂടി വരുന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രൻ എന്നെ ക്ഷീണിപ്പിക്കരുത്, തളർത്തരുത്, അലസനാക്കരുത്. ഇന്ദ്രയാഗത്തിന് സോമം പിഴിച്ച് സംസ്കരിക്കരുതെന്ന് മററു യജമാനന്മാരോട് ഞാൻ പറയുകയല്ല (സോമസംസ്കാരത്തോടു കൂടിയ ഇന്ദ്രയാഗം ചെയ്യണമെന്നേ പറയുകയുള്ളു).

8 സരസ്വതിത്വമസ്മാംഅവിഡ്ഢി
മരുത്വതീധൃഷതീജേഷിശത്രൂൻ
ത്യംചിച്ഛർദ്ധന്തം തവിഷീയമാണ
മിന്ദ്രോഹന്തിവൃഷഭംശണ്ഡികാനാം

അന്വയം —
ഹേ സരസ്വതി, ത്വം
അസ്മാൻ അവിഡ്ഢി — രക്ഷ

(സ്വാത്വം) മരുത്വതീ — മധ്യമസ്ഥാനവാഗ്രൂപാ, മധ്യമസ്ഥാനസ്ഥൈഃ മരുത്ഭിസ്സഹ
ധൃഷതീ ശത്രൂൻ ജേഷി — ധർഷയന്തീജയ
(കിംചായം) ഇന്ദ്രഃ ത്വം
ചിൽ — തമപി
ശർദ്ധന്തം — പ്രസഹനശീലം
തവിഷീ-യമാണം — ബലമിവാചരന്തം, സർവ്വസ്യ ഭഞ്ജനേശക്തം
ശണ്ഡികാനാം — ശണ്ഡവംശ്യാനാം മധ്യേ
വൃഷഭം ഹന്തി — ഹതവാൻ (വ്യത്യയേന ഭൂതാർത്ഥേലട്)
(ശണ്ഡാമർക്കാവസുരപുരോഹിതൌ)

അർത്ഥം-അല്പയോ സരസ്വതി, അവിടുന്നു ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും. മധ്യസ്ഥാനവാഗ്രൂപയായ അവിടുന്ന് മധ്യസ്ഥാനവർത്തികളായ *മരുത്തുക്കളോടു ചേർന്നവളായി, ക്ലേശമില്ലാത്തവളായി* ശത്രുക്കളെ ജയിച്ചാലും. ഇന്ദ്രൻ, കരുത്തുറ്റവനും ബലം പോലെ എല്ലാവരേയും അടക്കാൻ ശക്തനും, ശണ്ഡികവംശക്കാരുടെ ഇടയിൽ ശ്രേഷ്ഠനായ അസുരനെ കൊന്നു. (ശണ്ഡാമർക്കന്മാർ അസുരപുരോഹിതന്മാർ.)

9 യോനസ്സനുത്യഉതവാജിഘത്നു
രഭിഖ്യായതം തിഗിതേനവിധ്യ
ബൃഹസ്പതആയുധൈർജേഷിശത്രൂ
ന്ദ്രുഹേരിഷന്തം പരിധേഹിരാജൻ

അന്വയം:-
(ഹേ ബൃഹസ്പതേ), യഃ നഃ — അസ്മാകം
സനുത്യഃ — അന്തർഹിതേ ദേശേ ഭവശ്ചോരഃ
ഉത വാ ജിഘത്നുഃ — ജിഘാംസുഃ (ഭവതി)
തം അഭി-ഖ്യായ — സംവീക്ഷ്യ
തിഗിതേന വിധ്യ — തീക്ഷ്ണേനായുധേനതാഡയ

(തഥാ അസ്മദീയാൻ)
ശത്രൂൻ ആയുധൈഃ
ജേഷി — ആയോധനസാധനൈഃ ജയ
(തഥാ) ഹേ രാജൻ,
ബൃഹസ്പതേ, — രാജമാന, ബൃഹസ്പതേ
ദ്രുഹോ രിഷന്തം — ദ്രോഗ്ധവേ ശത്രവേ
ഹിംസന്തം വജ്രം
പരി ധേഹി — പരിതോധാരയ, പ്രക്ഷിപ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, ഏതുവൻ ഞങ്ങാംക്ക് (ഞങ്ങളെ ചതിക്കാൻ) മറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ചോരനോ, കൊല്ലാനൊരുന്നവനോ ആയുണ്ടോ, അവനെ കണ്ടുപിടിച്ച് മൂർച്ചയേറിയ ആയുധത്താൽ അടിച്ചമർത്തിയാലും ഞങ്ങളുടെ ശത്രുക്കളെ ആയുധങ്ങളാൽ ജയിച്ചാലും പിന്നെ ശോഭമാനനായ ബൃഹസ്പതേ, ദ്രോഹിക്കുന്ന ശത്രുവിങ്കൽ ഹിംസകമായ വജ്രായുധം മുററും എല്ലിച്ചാലും

10 അസ്മാകേഭിസ്സത്വഭിശ്ശൂരശ്ശൂരൈർ
വീര്യാകൃധിയാനിതേകർത്വാനി
ജ്യോഗഭൂവന്നനുധൂപിതാസോ
ഹത്വീതേഷാമാഭരാനോവസൂനി

അന്വയം —

ഹേ ശൂര, — ശൌര്യവൻ, ഇന്ദ്ര,
അസ്മാകേഭിഃ സത്വ-ഭിഃ — അസ്മകീനൈഃ പരേഷാം
സാദകൈഃ
ശൂരൈഃ — ശൌര്യോപേതൈർഭടൈഃ
യാനി തേ കർത്വാനി — ത്വയാ കരണീയാനി
(താനി) വീര്യാ കൃധി — വീര്യാണി, വീരകർമ്മാണി കുരു
ജ്യോക് അനു-ധൂപിതാസഃ — ധൂപായമാനഹൃദയാഃ
മദീയാശ്ശത്രവഃ

അബ്രുവൻ — ആസൻ
ഹത്വീ — ത്വാൻഹത്വാ
തേഷാം വസുനി നഃ
ആ ഭര — ധനാന്യസ്മഭ്യമാഹര

അർത്ഥം—അല്പ്പയോ ശൌര്യമാൻ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങടക്ക ചേർന്ന വരും, ശത്രുക്കളെ ക്ഷീണിപ്പിക്കുന്നവരും, വിക്രമികളുമായ ഭടന്മാരെക്കൊണ്ട് അവിടുന്നാൽ ചെയ്യപ്പെട്ടടണ്ടും വീരകർമ്മങ്ങൾ ചെയ്താലും. ചിരകാലമായി ഹൃദയം പുകയുന്ന ശത്രുക്കളെ ഞങ്ങളൊ, അവരെകൊന്ന് അവരുടെ ധനങ്ങൾ എനിക്ക കൊണ്ടുവന്നു തന്നാലും. (ഇവിടെ ശത്രു എന്നതിന്ന് രാഗദ്വേഷാദിയെ എടുത്താൽ അവരെ ധനം കൊണ്ടുവന്നു തരുക എന്നതിന്ന് രാഗദ്വേഷാദികളോടുള്ള ആസക്തി, സദ്വിഷയങ്ങളിലേക്ക മാററിത്തരുക എന്നർത്ഥം പറയേണ്ടിവരും. അതിൽ അസാംഗത്യവും അനൌചിത്യവുമില്ല)

11 തംവശ്ശർദ്ധംമാരുതംസുമ്നയുഗ്ഗിരോ
പബ്രുവേനമസാദൈവ്യംജനം
യഥാരയിംസർവ്വവീരംനശാമഹാ
അപത്യസാചംശ്രുത്യംദിവേദിവേ വ 13

അന്വയം:—

(ഹേ മരുതഃ) യഥാ
സർവ്വ-വീരം — സർവ്വൈർവ്വീരൈഃ, വിശേഷേണ ശത്രൂണാം പ്രേരകൈരുപേതം
അപത്യ-സാചം — അപത്യൈഃ, അപതനഹേതുഭൂതൈഃ പുത്രാദിഭിരുപേതം
ശ്രുത്യം രയിം — ശ്രാവണീയം, പ്രശസ്യഭൂതം ധനം
ദിവേ-ദിവേ നശാമഹൈ — പ്രതിദിവസം പ്രാപ്നവാമ
(തഥാ) വഃ മാരുതം — മരുത്സമൂഹരൂപം
ദൈവ്യം — ദേവേന, ഇന്ദ്രേണസംബദ്ധം

ജനം തം ശർധം	— പ്രാദുർഭൂതം തം ബലം
സുമ്ന-യുഃ	— സുഖമാത്മന ഇച്ഛന്നഹം
നമസാ ഗിരാ ഉപ ബ്രുവേ	— നമസ്കാരേണ, സ്തോത്രേണ ഉപേത്യ സ്തൗമി

അർത്ഥം-ബല്യരായ മരുത്തുക്കളേ, ഏതു പ്രകാരമായാൽ എല്ലാ വീരന്മാരോടും (വിശേഷിച്ചും ശത്രുക്കളെ പിന്തിരിപ്പിക്കുന്നവരോടും) കൂടിയതും ആച്ഛന്ന് പതനം, വീഴ്ച ഇല്ലാതാക്കുന്ന സത്പുത്രന്മാരോടു ചേർന്നതും പ്രശംസനീയവുമായ (അതായത് ധർമ്മത്തോടുകൂടിയ) ധനം എന്നെന്നും ഞാൻ പ്രാപിക്കുമോ (അപ്രകാരമുള്ള സിദ്ധിക്കായി) നിങ്ങളുടെ സമൂഹരൂപവും (കൂട്ടായതും) ഇന്ദ്രനോടു ബന്ധപ്പെട്ടതുമായ ബലത്തെ സ്വയം സുഖിപ്പിക്കുന്ന ഞാൻ നമസ്കാരംകൊണ്ടും സ്തോത്രംകൊണ്ടും അടുത്തുവന്ന് സ്തുതിക്കുന്നു. (മരുത്തുക്കളുടെ ബലത്തെ സ്തുതിക്കുന്നു എന്നതിന് മരുത്തുക്കളെ സ്തുതിക്കുന്നു എന്നു തന്നെ അർത്ഥം).

വർഗ്ഗം-14 വിശ്വേദേവാ ദേവതാ

1 അസ്മാകംമിത്രാവരുണാവതംരഥ
മാദിത്യൈരുദ്രൈർവസുഭിസ്സചാഭുവാ
പ്രയദ്വയോനപപ്തൻവസ്മനസ്പരി
ശ്രവസ്യവോഹൃഷീവന്തോവനർഷദഃ

അന്വയം—

ഹേ മിത്രാവരുണാ, യൻ	— മിത്രാവരുണൗ, യുവാം യദാസ്മദീയാരഥാഃ
വസ്മനഃ പരി	— വസ്മ നിവാസസ്ഥാനം, തസ്മാത് പരി, ഉപരി, ദേശാന്തരേ
ശ്രവസ്യവഃ ഹൃഷീ-വന്തഃ	— അന്നകാമാഃ പ്രാപ്തഹർഷാഃ
വന-സദഃ	— വനേ, വൃക്ഷാദൗ നിഷണ്ണാഃ
വയഃ ന പ്ര പപ്തൻ	— പക്ഷിണ ഇവ പ്രകർഷേണ പതന്തി, ഗച്ഛന്തി

(തഥാ) ആദിത്യൈഃ — ധാത്രാര്യമാദിഭിഃ ദ്വാദശഭിഃ
രുദ്രൈഃ — ഏകാദശസംഖ്യാകൈഃ
വസു-ഭിഃ — ധരധ്രുവേത്യാദിഭിഃ അഷ്ട സംഖ്യാകൈഃ, ഏവം ത്രിഭി ർദ്ദേവഗണൈഃ
സചാ-ഭുവാ — സഹഭവന്തൌ, സഹ വർത്തമാനൌ യുവാം
അസ്മാകം രഥം അവതം — രക്ഷതം

അർത്ഥം—അല്ലയോ മിത്രവരുണന്മാരേ, എപ്പോഠ ഞങ്ങളുടെ തേരുകഠ അന്നലാഭത്തിന്നായി നിവാസസ്ഥാനത്തുനിന്ന് മററിടങ്ങളിൽ ഭക്ഷണം തേടുന്നവയും സന്തോഷമാന്നവയുമായി, കാട്ടിലെ മരങ്ങളിൽ പാക്കുന്ന പക്ഷികഠപോലെ പറന്നു പോകുന്നുവോ, അപ്പോഠ ധാതാവ്, അര്യമാവു മുതലായ പന്ത്രണ്ടാദിത്യന്മാരോടും, പതിനൊന്ന് രുദ്രന്മാരോടും, ധരൻ, ധ്രുവർ മുതലായ എട്ടു വസുക്കളോടും (അങ്ങിനെ മൂന്നുവിധം ദേവഗണങ്ങളോടും) കൂടി വത്തിക്കുന്ന നിങ്ങഠ ഞങ്ങളുടെ തേരിനെ രക്ഷിക്കേണം.

2 അധ്സ്മാനഉദ്വേതാസജോഷസോ
രഥം ദേവാസോഅഭിവിക്ഷുവാജയും
യദാശവഃ പദ്യാഭിസ്തിത്രതോരജഃ
പൃഥിവ്യാസ്സാനൌജംഘനന്തപാണിഭിഃ

അന്വയം:—
ഹേ സ-ജോഷസഃ,
ദേവാസഃ, — സഹപ്രീയമാണാഃ ദേവാഃ,
യത് — യദാ അസ്മിൻ രഥേ യുക്താഃ
ആശവഃ — വ്യാപനശീലാ അശ്വാഃ
പദ്യാഭിഃ — പാദസാധ്യാഭിർഗതിഭിഃ
രജഃ തിത്രതഃ — രഞ്ജകം മാർഗം തരന്തഃ
പൃഥിവ്യാഃ സാനൌ — ഭൂമേഃ സമുച്ഛ്റിതേ പ്രദേശേ

പാണി-ഭിഃ	— പാണ്യുപലക്ഷിതൈഃ പാദൈഃ
ജംഘനന്ത സ്മ	— അത്യർത്ഥം ഗച്ഛന്തിഖലു
അധ നഃ വാജ-യും	— അധുനാ, തദാ അസ്മാകം വാജം, അന്നം കാമയമാനം
രഥം വിക്ഷു	— പ്രജാസു, ജനപദേഷു
അഭി ഉൽ അവത	— അഭിമുഖമുദഗമയത (അവതഃ ഗത്യർത്ഥ)

അർത്ഥം-ഒരുപോലെ പ്രീതരായ ദേവന്മാരേ എപ്പോൾ ഈ തേരിൽ പൂട്ടപ്പെട്ട വേഗമുററ കതിരകൾ കാൽകൊണ്ടെ ത്താവുന്നവഴി ചവുട്ടി ഭൂമിയുടെ ഉന്നതപ്രദേശം താണ്ടുന്നുവോ, അപ്പോൾ ഞങ്ങളുടെ അന്നേച്ഛുവായ തേരിനെ ജനപദങ്ങ ളിൽ, ജനങ്ങൾക്കഭിമുഖമായി എത്തിച്ചാലും. (ഭക്ഷണത്തിന വേണ്ടിയാണ് തേരിൽ പോകുന്നതു്. അന്നദാതാക്കളുടെ ഗൃഹ ങ്ങളുള്ളിടത്തു് എത്തിച്ചാലുമെന്ന സാരം)

3 ഉതസ്യനഇന്ദ്രോവിശ്വചർഷണി
ർദ്ദിവശ്ശർദ്ധേനമാരുതേനസുക്രതുഃ
അനുനുസ്ഥാത്യവൃകാഭിരൂതിഭീ
രഥംമഹേസനയേവാജസാതയേ

അന്വയം:-

ഉത വിശ്വ-ചർഷണിഃ	— അപിച വിശ്വസ്യ, സർവ്വസ്യ ദ്രഷ്ടാ
മാരുതേന ശർദ്ധേന	— മരുത്സമൂഹരൂപേണ ബലേനസഹ
സു-ക്രതുഃ സ്യഃ ഇന്ദ്രഃ	— ശോഭനകർമ്മാ സ ഇന്ദ്രഃ
അവൃകാഭിഃ ഊതി-ഭിഃ	— ഹിംസകരഹിതാഭിഃ രക്ഷാഭിസ്സഹിതസ്സൻ
ദിവഃ നു നഃ രഥം	— ദ്യുലോകാദദ്യഅസ്മാകം രഥം
മഹേ സനയേ	— മഹതേ ധനായ
വാജ-സാതയേ	— അന്നസ്യസംഭജനാർത്ഥം ച
അനു സ്ഥാതി	— ആനുപൂർവ്വ്യേണാധിതിഷ്ഠതു

അത്ഥം—എല്ലാം കാണുന്നവനും മരുത്തുക്കളുടെ കൂട്ടായ കരുത്തോടുകൂടിയവനും, സൽകമ്മവാനുമായ ആ ഇന്ദ്രൻ, ദ്രോഹികളെ അകററിയ രക്ഷകളോടുകൂടിയവനായി, ദ്യുലോകത്തിൽനിന്നു ഇപ്പോഠം നമ്മുടെ തേരിൽ, മഹത്തായ ധനത്തിന്നുവേണ്ടിയും, അന്നലാഭത്തിന്നുവേണ്ടിയും, അനുഗ്ഗണമായി അധിരോഹണം ചെയ്യട്ടെ.

4 ഉതസ്യദേവോഭുവനസ്യസക്ഷണി
ന്ത്വഷ്ടാഗ്നാഭിസ്സജോഷാജൂജുവദ്രഥം
ഇളാഭഗോബൃഹദ്ദിവോതരോദസീ
പൂഷാപുരന്ധിരശ്വിനാവധാപതീ

അന്വയം:—

ഉത സ്യഃ ദേവഃ	— അപിച സഃ ദാനാദിഗുണയുക്തഃ
ഭുവനസ്യ സക്ഷണിഃ	— സേവ്യഃ
ഗ്നാഭിഃ	— ദേവപത്നീഭിഃ (ഗായത്ര്യാദീനി ഛന്ദാംസിദേവപത്ന്യഃ ഇത്യുക്തം)
സ-ജോഷാഃ ത്വഷ്ടാ	— സമാനപ്രീതിഃ ത്വഷ്ടാ
അധ രഥം	— അധുനാസ്മദീയം രഥം
ജൂജുവൽ	— പ്രേരയതു
(തഥാ) ഇളാ	— തിസൃണാം ദേവീനാമാദ്യാ ച രഥം പ്രേരയതു
ബൃഹൽ-ദിവാ ഭഗഃ	— ബൃഹൽ, മഹൽ ദീവ്യതി, ദ്യോതതേഇതിബൃഹദ്ദിവാ ഭഗഃ ചപ്രേരയതു
ഉത രോദസീ	— അപിച ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
പുരം-ധിഃ പൂഷാ	— ബഹുധീഃ പോഷകോദേവശ്ച
പതീ അശ്വിനൌ	— സൂര്യായാഃ ഭത്താരാവശ്വിനൌ ച, ഏതേ സവ്വേസ്മദീയം രഥം പ്രേരയതു

അർത്ഥം—ആ ദാനശീലനും, ഏവർക്കും സേവ്യനും ആയ (
ഷ്ടാവ് ദേവപത്നിമാരോട് കൂടി (ഗായത്ര്യാദിഛന്ദസ്സുകളാണ
ദേവപത്നിമാരെന്ന് പറയപ്പെടുന്നു.) ഒരുപോലെ പ്രീതനായ
ഇപ്പോഴും നമ്മുടെ തേരിനെ മുന്നോട്ട് നയിക്കട്ടെ. അതുപോലെ
ഇള, ഭാരതി, സരസ്വതി എന്നീ മൂന്ന ദേവിമാരിൽ മുമ്പത്തി
യായ ഇള, തേരിനെ മുമ്പോട്ട് നയിക്കട്ടെ. ഏററവും പ്രകാശ
മാനനായ ഭഗൻ തേരിനെ മുമ്പോട്ട് നയിക്കട്ടെ. കൂടാതെ ദ്യാ
വാപൃഥിവികളും അത്യന്തം ബുദ്ധിമാനായ പൂഷാവും സൂര്യയു
ടെ ഭർത്താക്കളായ അശ്വികളും തേരിനെ മുമ്പോട്ട് നയിക്കട്ടെ.—
അതായത് നമ്മുടെ ജീവിതരഥത്തെ മേൽപറഞ്ഞ ദേവന്മാരെ
ല്ലാം സത്യധർമ്മമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ നയിക്കട്ടെ. (സൂര്യ സോമനെ
വിവാഹം ചെയ്യുന്നതായാണ് വിവാഹസൂക്തത്തിൽ പറയുന്ന
ത്. അശ്വികൾ സൂര്യചന്ദ്രന്മാർ തന്നെയാണെന്ന ശ്രുതിവച
നപ്രകാരം വേണം ഈ വൈരുദ്ധ്യം പരിഹരിക്കാൻ.)

5 ഉതത്യേദേവീസുഭഗേമിഥൂദൃശോ
ഷാസാനക്താജഗതാമപീജുവാ
സ്തുഷേയദ്വാം പൃഥിവിനവ്യസാവചഃ
സ്ഥാതുശ്ചവയസ്ത്രിവയാ ഉപസ്തിരേ

അന്വയം:—

ഉത ത്യേ ദേവീ	— അപി ചതേ പ്രസിദ്ധേ ദേവന ശീലേ
സു-ഭഗേ, മിഥു-ദൃശാ	— ശോഭനധനേ, പരസ്പരം പശ്യന്ത്യൗ
ഉഷസാനക്താ	— ഉഷാശ്ചരാത്രിശ്ച
ജഗതാം അപി-ജുവാ	— ജംഗമാനാം പ്രേരയിത്ര്യൗ ഭവതഃ

(തസ്മാദസ്മദീയമപിരഥം പ്രേരയതാം)

ഹേ പൃഥിവി, വാം	— ത്വാം ദിവം ച
നവ്യസാ	— നവീയസാ, നവതരേണ
വചഃ യത് സ്തുഷേ	— വചസാ യദാ സ്തുവേ (ഉത്തമസ്യ വ്യത്യയേന മധ്യമഃ)

(തദാനീം) സ്ഥാതുഃ	—	സ്ഥാവരസ്യ, വ്രീഹ്യാദേ സ്സംബന്ധി
വയഃ	—	അന്നം, ചരുപുരോഡാശാദികം
ത്രി–വയാഃ ച	—	ഓഷധി പശു സോമാത്മകം ഹവിർല്ലക്ഷണമന്നാനി ച യസ്യ താദൃശോഹം
ഉപ–സ്തിരേ	—	ഉപസ്തൃണാമി, ആജ്യേന ഉപ സ്തരണാഭിഘാരണ പൂർവ്വകം പ്രയച്ഛാമി

അർത്ഥം–കൂടാതെ പ്രസിദ്ധകളായി, പ്രകാശവതികളായി, ശോഭനധനകളായി പരസ്പരം കാണുന്നവരായ ഉഷസ്സും രാത്രിയും (പകലിരവുകാൾ) ജംഗമങ്ങളെ പ്രേരിപ്പിയ്ക്കുന്നവരാകുന്നു, മുന്നോട്ടുനയിയ്ക്കുന്നവരാകുന്നു. അവർ അതുകൊണ്ടു് നമ്മുടെ തേരിനെയും മുന്നോട്ടു നയിയ്ക്കട്ടെ. (എന്നി ദ്യാവാപൃഥിവികളോടു നേരിട്ടു്) അല്ലയോ ഭൂമി, അവിടത്തെയും ദ്യോവിനെയും പുതിയ വാക്കാൽ (സ്തോത്രത്താൽ) എപ്പോഴും ഞാൻ സ്തുതിക്കുന്നുവോ, അപ്പോഴും നിങ്ങൾക്കു്, ചമത, പശു, സോമം, എന്നീ മൂന്നുവിധം ഹവിസ്സുകളേന്തിയ ഞാൻ ചരുപുരോഡാശാദികമായ ഹവിസ്സു് നെയ്യാൽ ഉപസ്തരണാഭിഘാരണങ്ങളോടുകൂടി തന്നുകൊള്ളുന്നു.

6 ഉത വശ്ശംസമുശിജാമിവശ്മ
സ്യഹിർബ്ബുധ്ന്യോ ƒ ജ ഏകപാദുത
ത്രിത ഋഭുക്ഷാസ്സവിതാ ചനോ ദധേ
പാം നപാദാശുഹേമാ ധിയാ ശമി

അന്വയം:–

(ഹേ ദേവാഃ,) ഉത		
ഉശിജാം–ഇവ	—	അസ്മത്തഃ സ്തുതിം കാമയമാനാനാം (ഇവ സം പ്രത്യയേ)
വഃ ശംസം ശ്മസി	—	യുഷ്മാകം സ്തുതിം കാമയാമഹേ

ഉത അഹിഃ ബുധ്ന്യഃ — ബുധ്നമന്തരിക്ഷം, തത്രഭവഃ അഹിനാമാദേവഃ

അജഃ ഏകപാത് — ജന്മരഹിതഃ ഏകപാന്നാമാ സൂര്യഃ

ത്രിതഃ, ഋഭുക്ഷാഃ — തീക്ഷ്ണതമഃ, ഉരുക്ഷയഃ, ഉരുനിവാസഃ ഇന്ദ്രശ്ച

സവിതാ — സർവ്വസ്യ പ്രസവിതാ

ഇഷഃ ദധേ — അന്നം വിദധാതു, അസ്മഭ്യം കരോതു

(തഥാ) ആശു-ഹേമാ — ശീഘ്രഗാമീ

അപാം നപാത് — അപാംപൌത്രസ്ഥാനീയോഗ്നിഃ

ധിയാ ശമി — സ്തുത്യാ യജ്ഞകർമ്മണി പ്രീതോ ഭവതു

അർത്ഥം—അല്ലയോ ദേവന്മാരേ, ഞങ്ങളിൽ നിന്നുള്ള സ്തുതി ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന നിങ്ങൾക്ക് സ്തുതിചൊല്ലുവാൻ ഞാനാഗ്രഹിക്കുന്നു പിന്നെ, അന്തരിക്ഷത്തിൽ വർത്തിക്കുന്ന അഹിയെന്ന ദേവനും അനാദ്യനായ ഏകപാത്തെന്ന സൂര്യനും ഇരുട്ടകററി പല വാസസ്ഥാനങ്ങളോടുകൂടിയ ഇന്ദ്രനും എല്ലാം ഉല്പാദിപ്പിക്കുന്ന സവിതാവും ഞങ്ങൾക്ക് അന്നമുണ്ടാക്കിത്തരട്ടെ. വേഗത്തിൽ വരുന്നവനും ജലങ്ങളുടെ പൌത്രനുമായ അഗ്നിയും (ജലങ്ങളിൽനിന്ന് വൃക്ഷാദികൾ, വൃക്ഷാദികളിൽനിന്നഗ്നി– അങ്ങിനെ പൌത്രത്വം) സ്തുതിയാൽ ഈ യജ്ഞത്തിൽ സന്തുഷ്ടനായി ഭവിക്കട്ടെ

7 ഏതാവോവശ്യുദ്യതായജത്രാ
അതക്ഷന്നായവോനവ്യസേസം
ശ്രവസ്യവോവാജംചകാനാ
സപ്തിർന്നരഥ്യോഅഹധീതിമശ്യാഃ വ 14

അന്വയം:—

ഹേ യജത്രാഃ,	—	യജനീയാ വിശ്വേദേവാഃ
വഃ ഏതാ ഉൽ-യതാ വച്ചി	—	യുഷ്മദീയാന്യേതാനി ഉദ്യ താനിവചാംസികാമയേ
നവ്യസേ	—	നവതരായ, സ്തുത്യതമായയു ഷ്മൽ ഗണായ
ആയവഃ	—	മൽപ്രഭൃതയോമനുഷ്യാഃ കാമി താനിസ്തോത്രാണി
ശ്രവസ്യവഃ	—	യശ ഇച്ഛന്തഃ
വാജം ചകാനാഃ	—	ബലം കാമയമാനാഃ
സം അതക്ഷൻ	—	സമസ്കുർവ്വൻ
(യുഷ്മൽ ഗണഃ) രഥ്യഃ		
സപ്തിഃ ന	—	രഥസംബന്ധീസർപ്പണശീലാ ശ്വഇവ
ധീതിം അശ്യാഃ അഹ	—	അസ്മദീയം കർമ്മപ്രാപ്നോതുഖലു

അർത്ഥം:- അല്ലയോ യജനീയരായവിശ്വേദേവകളേ, നിങ്ങളെസ്സംബന്ധിച്ച് പൊന്തിവന്ന സ്തോത്രങ്ങളെ ഞാനിഷ്ടപ്പെടുന്നു ഏററവും പുകഴ്ന്ന നിങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിന്നായി എന്നെപ്പോലുള്ള മനുഷ്യർ കീർത്തിയിച്ഛിച്ചും ബലമാശിച്ചും ഇഷ്ടപ്പെട്ട സ്തോത്രങ്ങളാം ചമച്ച സംസ്കരിച്ചിരിക്കുന്ന നിങ്ങളുടെ കൂട്ടം, തേർകുതിരപോലെ, ഞങ്ങളുടെ കർമ്മത്തെ പ്രാപിക്കുക തന്നെ ചെയ്യട്ടെ

വർഗ്ഗം—15— ആനുഷ്ടുബ്ജഗത്യൗച്ഛന്ദസീ, ദ്യാവാപൃഥിവീ ഇന്ദ്രഃ, രാകാ, സിനീവാലീ, ച ദേവതാ

1 അസ്യമേദ്യാവാപൃഥിവീഋതായതോ
ഭൂതമവിത്രീവചസസ്സിഷാസതഃ
യയോരായുഃ പ്രതരംതേഇദംപുര
ഉപസ്തുതേവസുയുർവ്വാംമഹോദധേ

അന്വയം:–

ഹേ ദ്യാവാപൃഥിവീ — ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
ഋത–യതഃ — ഋതം, യജ്ഞമാത്മനഇച്ഛതഃ
സിസാസതഃ — യുവാംസംഭക്തുമിച്ഛതഃ
അസ്യ വചസഃ — വചഃ സ്തോതാ, സ്തോതുരസ്യ
മേ അവിത്രീ ഭൂതം — മമപാലയിത്ര്യൌ ഭവതം
യയോഃ ആയുഃ — ദ്യാവാപൃഥിവ്യോഃ അന്നം
പ്ര–തരം — പ്രകൃഷ്ടതരമുൽപദ്യതേ
ഇദം തേ — ഇദാനീം തേദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
ഉപ–സ്തുതേ — തത്രതത്രസ്ഥിതൈ
സ്തോത്രൈരിസ്തുതേ
വാം വസു–യുഃ — യുവാം ധനകാമോഹം
മഹഃ പുരഃ ദധേ — മഹതഃ, മഹതാ സ്തോത്രേണ
പുരസ്കരോമി

അർത്ഥം–അല്ലയോ ദ്യാവാപൃഥിവികളേ, യജ്ഞമിച്ഛിക്കുന്നവനും നിങ്ങളെ ഭജിക്കാനാഗ്രഹിക്കുന്നവനും ആയ സ്തോതാവായ എനിക്കു നിങ്ങൾ രക്ഷാകർത്തികളായി ഭവിയ്ക്കണം. ഇതുവരേവരിലാണോ അന്നമേറാവും നന്നായി ഉൽപാദിപ്പിക്കപ്പെടുന്നതു്, ആ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ ഇപ്പോൾഅങ്ങുമിങ്ങുമിരിക്കുന്ന സ്തോതാക്കളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവരായി ഭവിക്കുന്നു. (അപ്രകാരമുള്ള) നിങ്ങളെ ധനാർത്ഥിയായ ഞാൻ മഹത്തായ സ്തോത്രത്താൽ മുൻനിറുത്തുന്നു, പൂജിക്കുന്നു.

2 മാനോഗുഹ്യാരിപആയോരഹൻദഭൻ
മാനആഭ്യോരീരധോദുച്ഛുനാഭ്യഃ
മാനോവിയൌസ്സഖ്യാവിദ്ധിതസ്യന
സുമ്നായതാമനസാതത്ത്വാമഹേ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര.) ആയോഃ — ശത്രുഭൂതസ്യ മനുഷ്യസ്യ
ഗുഹ്യാഃ രിപഃ — ഗോപ്യാഃ, ജ്ഞാതുമശക്യാഃ
ഹിംസാരൂപാമായാഃ

നഃ അഹൻ മാ ദഭൻ — അഹനി (രാത്രൌച) മാഹിംസിഷ്ടഃ
(തഥാ) നഃ ആഭ്യഃ
ദുച്ഛുനാഭ്യഃ — ശുനംസുഖം; ദുശ്ശുനാഃ ദുച്ഛുനാഃ, ദുഃഖകാരിണീഭ്യഃ ശത്രുസേനാഭ്യഃ
മാ രീരധഃ — വശം മാ നൈഷീഃ
(അപിച) നഃ സഖ്യാ — അസ്മാകം സഖിത്വാനി
മാ വി യൌഃ — ത്വയാ വിയുക്താനി മാകാർഷീഃ
(അപിതു) നഃ തസ്യ — (തൽസഖിത്വം)
സുമ്ന-യതാ — സുഖമസ്മാകമിച്ഛതാ
മനസാ വിദ്ധി — ജാനീഹി
തൽ ത്വാ ഈമഹേ — താദൃശം ത്വാം യാചാമഹേ

അൎത്ഥം-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ശത്രുവായ മനുഷ്യൻെറ അറിയാൻ കഴിയാത്ത, ഗോപ്യങ്ങളായ, ഹിംസാത്രപങ്ങളായ മായകൾ, ചതിപ്രയോഗങ്ങൾ, എന്നെ പകലും രാവും ദ്രോഹിക്കരുതേ. പിന്നെ, ദുഃഖകാരിണികളായ ശത്രുസേനകളാൽ ഞാൻ കീഴടക്കപ്പെടരുതേ. ഞങ്ങളുടെ സഖ്യങ്ങൾ അവിടുന്നിൽ നിന്ന് വിട്ടുത്തരുതേ. കൂടാതെ, ആ സഖ്യം ഞങ്ങൾക്ക് സുഖമിച്ഛിക്കുന്ന, അനുഗ്രഹാത്മകമായ, മനസ്സോടുകൂടി അവിടുന്നറിഞ്ഞാലും. അതാണവിടുത്തോടു യാചിക്കുന്നത്.

3 അഹേളതാമനസാശ്രുഷ്ടിമാവഹ
ദുഹാനാംധേനുംപിപ്യുഷീമസശ്ചതം
പദ്യാഭിരാശുംവചസാചവാജിനം
ത്വാംഹിനോമിപുരുഹൂതവിശ്വഹാ

അന്വയം:-
(ഹേ ഇന്ദ്ര) അഹേളതാ
മനസാ — അക്രുദ്ധ്യതാ മനസാ
ശ്രുഷ്ടിം, ദുഹാനാം — സുഖകരീം ദോഗ്ധ്രീം

പിപൃഷീം, അസശ്ചതാം — പീതാംപ്രവൃദ്ധാം, അസക്താ
വയവാം
ധേനം ആ വഹ — ആഭിമുഖ്യേനപ്രാപയ
(അപിച) ഹേ പുരു–ഹൂത— ബഹുഭിരാഹൂതേന്ദ്ര
പദ്യാഭിഃ ആശും — പാദഗതിഭിഃ വ്യാപനശീലം
വചസാ ച വാജിനം — വേഗവന്തം
ത്വാം വിശ്വഹാ
ഹിനോമി — സർവ്വേഷ്വഹസ്സുസ്തുതിഭിഃ
പ്രേരയാമി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, കോപിക്കാത്ത മനസ്സോടുകൂടി, പ്രസന്നനായി, അവിടന്ന് സുഖകാരിയും കറവുററവളും തടിച്ചുകൊഴുത്തവളും നല്ല അംഗങ്ങളോടു ചേർന്നവളുമായ പശുവിനെ പ്രാപിപ്പിച്ചാലും. വളരെപേരാൽ വിളിക്കപ്പെടുന്ന ഇന്ദ്ര, കാൽവെപ്പുകൾകൊണ്ട് എങ്ങുമെത്തുന്നവനും വാക്കുകൊണ്ടു വേഗവാനുമായ (വാക്കിനെ തുടർന്ന് പെട്ടെന്ന് ഫലം കൊടുക്കുന്നവൻ) അവിടത്തെ ദിവസവും ഞാൻ സ്തുതികളാൽ പ്രീണിപ്പിക്കുന്നു.

4 രാകാമഹംസുഹവാംസുഷ്ടുതീഹുവേ
ശൃണോതുനസ്സുഭഗാബോധതുത്മനാ
സീവ്യത്വപസ്സൂച്യാച്ഛിദ്യമാനയാ
ദദാതുവീരംശതദായമുക്ഥ്യം

അന്വയം:—

സു–ഹവാം — സ്വാഹ്വാനാം, ആഹ്വാന
പ്രയോജനകാരിണീം
രാകാം — സമ്പൂർണ്ണചന്ദ്രാംപൌർണ്ണമാസീം
ദേവീം
സു–സ്തുതീ — ശോഭനയാസ്തുത്യാ
അഹം ഹുവേ — ആഹ്വയാമി
സു–ഭഗാ — ശോഭനധനാസാച

നഃ ശൃണോതു	— അസ്മാകമാഹ്വാനമാകർണ്ണയതു
(ശ്രുത്വാച) ത്മനാ	— ആത്മനാ, സ്വയമേവ
ബോധതു	— അസ്മദഭിപ്രായം ബുദ്ധ്യതാം
(ബുധ്വാച) അപഃ	— പുത്രോൽപാദനലക്ഷണം കർമ്മ
സൂച്യാ	— സൂചിസ്ഥാനീയയാ
അച്ഛിദ്യമാനയാ സീവ്യതു	— അവിച്ഛിന്നയാ അനുഗ്രഹ ബുദ്ധ്യാ സംതനോതു
(കൃത്വാച) വീരം	— വിക്രാന്തം
ശത–ദായം	— ബഹുധനം, ബഹുപ്രദം
ഉക്ഥ്യം ദദാതു	— പ്രശസ്യം പുത്രം ദദാതു

അർത്ഥം—വിളിച്ചാൽ വന്ന് അർത്ഥിതം സാധിപ്പിക്കുന്ന പൂർണ്ണചന്ദ്രവതിയായ പൌർണ്ണമാസീദേവിയെ, രാകയെ, നല്ല സ്തുതിയോടുകൂടി ഞാൻ വിളിക്കുന്നു. (ചതുർദ്ദശിയുടെയോ പ്രതിപദത്തിന്റെയോ സ്പർശമില്ലാത്ത കേവലം വെളുത്ത വാവാണ് രാക). ശോഭനധനയായ അവിടുന്ന് എന്റെ വിളി കേൾക്കട്ടെ. കേട്ടിട്ട്, എന്റെ അഭിലാഷം സ്വയം മനസ്സിലാക്കട്ടെ. മനസ്സിലാക്കി, പുത്രോൽപാദനകർമ്മത്തെ മുറിയാത്ത അനുഗ്രഹബുദ്ധികൊണ്ട് സൂചിയാലെന്നപോലെ തുന്നട്ടെ. (വസ്ത്രാദികൾ സൂചിയാൽ തുന്നിനിർത്തുന്നപോലെ എന്റെ വംശത്തെ തുന്നിക്കൂട്ടി നിർത്തട്ടെ). അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ട്, ശൂരനും ഭൂരിധനനും അത്യന്തം ദാനശീലനും പ്രശസ്യനുമായ പുത്രനെ തന്നരുളട്ടെ. (ഇവിടെ രാകയെ സർവ്വേശ്വരിയെന്ന് മനസ്സിലാക്കണം.)

5 യാസ്തേരാകേസുമതയസ്സുപേശസോ
യാഭിർദ്ദദാസിദാശുഷേവസൂനി
താഭിർന്നോഅദ്യസുമനാഉപാഗഹി
സഹസ്രപോഷം സുഭഗേരരാണാ

അന്വയം:—

ഹേ രാകേ, സു–പേശസഃ	— ശോഭനരൂപാഃ
തേ യാഃ സു–മതയഃ	— ശോഭനബുദ്ധയഃ
യാഭിഃ	— (മതിഭിസ്സഹിതാഭ്യാം)

രാസ്പോഷ വസൂനി ദദാസി — ഹവിർദ്ദാതാവായ യജമാനായ ധനാനി പ്രയച്ഛസി

അദ്യ താഭിഃ — ഇദാനീം താഭിർമതിഭിഃ സ്തുതിഭിഃ

ഹേ സു-ഭഗേ — ശോഭനധനേ

സു-മനാഃ — ശോഭനമനസ്കാ

സഹസ്ര-പോഷം

രരാണാ — സഹസ്രസംഖ്യാകസ്യ ധനസ്യ പുഷ്ടിം ദദതീ

നഃ ഉപ-ആഗഹി — അസ്മാൻ ഉപാഗച്ഛ

ആശയം—അല്ലയോ രാകാദേവി, ശോഭനരൂപങ്ങളായ അവിടത്തെ അനുഗ്രഹബുദ്ധികൾ ഏവയോ, ഹവിർദ്ദാതാവായ യജമാനന് ധനങ്ങൾ നല്കുന്നത് ഏതേതു തെളിഞ്ഞ ബുദ്ധികൾ കൊണ്ടോ, ഇപ്പോൾ ആ ബുദ്ധികളോടുകൂടി, അല്ലയോ ശോഭനധനേ, സന്തുഷ്ടയായി ആയിരക്കണക്കിൽ ധനത്തിന്റെ പുഷ്ടി തരുന്നവളായി വന്നാലും.

6 സിനീവാലി പൃഥുഷ്ടുകേ

യാ ദേവാനാമസി സ്വസാ

ജുഷസ്വ ഹവ്യമാഹുതം

പ്രജാം ദേവി ദിദിഡ്ഢി നഃ

അന്വയം:—

ഹേ സിനീവാലി, — ദൃഷ്ടചന്ദ്രാ അമാവാസ്യാ സിനീവാലീ

പൃഥു-സ്തുകേ, — പൃഥുജഘനേ

യാ (ത്വം) ദേവാനാം സ്വസാ അസി — ഭഗിനീ ഭവസി സാ ത്വം

ആ-ഹുതം — സമീചീനതയാ പ്രക്ഷിപ്തം

ഹവ്യം ജുഷസ്വ — ഹവിസ്സേവസ്വ

(കിംച) ഹേ ദേവി, നഃ — അസ്മാകം

പ്ര-ജാം ദിദിഡ്ഢി — ഉപചിനു

അർത്ഥം—(ചന്ദ്രനെക്കാണുന്ന അമാവാസിയാണ് സിനീവാലി) അല്ലയോ സിനീവാലി ദേവി, തടിച്ച അരക്കെട്ടോടു കൂടിയവളേ, അവിടുന്നു ദേവന്മാരുടെ സഹോദരിയാകുന്നു. ആ അവിടുന്ന് അഗ്നിയിൽ ഹോമിച്ച ഹവിസ്സു കൈക്കൊണ്ടാലും. പിന്നെ അല്ലയോ ദേവി, എനിക്കു സന്തതിയെ തന്നരുളിയാലും.

7 യാസ്സുബാഹുസ്സ്വങ്ഗുരി
സ്സുഷൂമാബഹുസൂവരീ
തസ്യൈവിശ്പത്ന്യൈഹവി
സ്സിനീവാല്യൈജുഹോതന

അന്വയം:—

യാ സു - ബാഹുഃ	— ശോഭനബാഹുഃ
സു-അങ്ഗുരിഃ	— ശോഭനാങ്ഗുലിഃ
സു-സൂമാ	— സുഷ്ഠുപ്രസവിത്രീ
ബഹു-സൂവരീ	— ബഹ്വീനാം പ്രജാനാം സവിത്രീ
തസ്യൈ സിനീവാല്യൈ	
വിശ്പത്ന്യൈ	— വിശാംപാലയിത്ര്യൈ
ഹവിഃ ജുഹോതന	— ഹേ ഋത്വിഗാദയഃ, ഹവിഃ ജുഹുത

അർത്ഥം-ഏതുവരം നല്ല കൈകളോടുകൂടിയവളും ഭംഗിയുള്ള വിരലുകളോത്തവളും നന്നായി പ്രസവിക്കുന്നവളും ധാരാളം മക്കളുടെ അമ്മയുമാണോ, ആ സിനീവാലിക്കു്, പ്രജകളുടെ രക്ഷിത്രിക്കു്, അല്ലയോ ഋത്വിഗ്യജമാനന്മാരേ, ഹവിസ്സുഹോമിക്കുക.

8 യാഗുങ്ഗുര്യാസിനീവാലീ

യാരാകായാസരസ്വതീ

ഇന്ദ്രാണീമഹ്വ ഊതയേ

വരുണാനീംസ്വസ്തയേ വ 15

അന്വയം:—

യാ ഗുങ്ഗുഃ — കുഹൂഃ, ഗുങ്ഗുശബ്ദേനരാകാ സിനീവാല്യോസ്സാഹചര്യാൽ കുഹൂഃ ഇത്യുച്യതേ

അഹ്വേ — ആഹ്വയാമി

യാ സിനീവാലീ

യാ രാകാ യാ സരസ്വതീ — (താ അപി അഹ്വേ)

ഊതയേ ഇന്ദ്രാണീം — രക്ഷണാർത്ഥമിന്ദ്രപത്നീമഹ്വേ

(തഥാ) സ്വസ്തയേ

വരുണാനീം — അവിനാശായവരുണപത്നീം അഹ്വേ

അർത്ഥം-ഗുംഗുദേവിയെ(രാകയ്ക്കും സിനീവാലിക്കുമുള്ള സാഹചര്യത്തിന്റെ ദേവതയായ കുഹുവിനെ, കറുത്തവാവിനെ) യും സിനീവാലിയെയും രാകയെയും സരസ്വതിയെയും ഞാൻ വിളിക്കുന്നു രക്ഷയ്ക്കായി ഇന്ദ്രപത്നിയായ ഇന്ദ്രാണിയെയും ക്ഷേമത്തിന്നായി വരുണപത്നിയായ വരുണാനിയെയും വിളിക്കുന്നു.

വർഗ്ഗം-16-17-18 ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ രുദ്രോദേവതാ.

1 ആതേപിതർമ്മരുതാംസുമ്നമേതു

മാനസ്സൂര്യസ്യസന്ദൃശോയുയോഥാഃ

അഭിനോവീരോഅർവ്വതിക്ഷമേത

പ്രജായേമഹിരുദ്രപ്രജാഭിഃ

അന്വയം:—

ഹേ മരുതാം പിതഃ, — മരുതാം ഉല്പാദക,
തേ സുമ്നം ആ ഏതു — ത്വദീയമസ്മഭ്യം ദാതവ്യം സുഖം ആഗച്ഛതു
(ത്വം) നഃ സൂര്യസ്യ
സം–ദൃശഃ — അസ്മാൻ സൂര്യസ്യ സന്ദർശനാൽ
മാ യുയോഥാഃ — മാ പൃഥക്കാർഷീഃ
നഃ വീരഃ — അസ്മാകം വീര്യവാൻ പുത്രാദിഃ
അർവ്വതി അഭി ക്ഷമേത — ശത്രൗ അഭിഭവേതു
ഹേ രുദ്ര, (വയം)
പ്ര–ജാഭിഃ പ്ര ജായേമഹി — പ്രജാഭിഃ പ്രവൃദ്ധാസ്യാമ

അർത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളുടെ പിതാവേ, ഞങ്ങൾക്ക് തരാനുള്ള അവിടുത്തെ സുഖം (അനുഗ്രഹം) ഞങ്ങൾക്ക് എത്തിച്ചേരട്ടെ. അവിടുന്ന് ഞങ്ങളെ സൂര്യന്റെ സന്ദർശനത്തിൽ നിന്ന് വേർപെടുത്തരുത്. (സൂര്യൻ പരമാത്മസ്വരൂപനാണ്. ആ പരമാത്മാവിന്റെ ഉപാസനയിൽനിന്ന് ഞങ്ങളെ വേർപെടുത്തരുതേ) ഞങ്ങളുടെ പുത്രാദികൾ ശത്രുവിങ്കൽ തോൽവിയേല്പിക്കുമാറാകണം. (ശത്രുക്കളിൽ മുഖ്യമായത് രാഗദ്വേഷാദ്യാന്തര ശത്രുവത്രേ.) അല്ലയോ രുദ്ര, പുത്രപൌത്രാദികളാൽ ഞങ്ങൾ പ്രവൃദ്ധന്മാരാകാവൂ.

2 ത്വാദത്തേഭീരുദ്രശന്തമേഭി
ശ്ശതംഹിമാഅശീയഭേഷജേഭിഃ
വ്യ ... സ്മദ്വേഷോവിതരംവ്യംഹോ
വ്യമീവാശ്ചാതയസ്വാവിഷൂചീഃ

അന്വയം:—

ഹേ രുദ്ര, ത്വാ–ദത്തേഭിഃ — ത്വയാദത്തൈഃ
ശം–തമേഭിഃ — അതിശയേന സുഖകരൈഃ
ഭേഷജേഭിഃ — ഭേഷജൈഃ, ഔഷധൈഃ
ശതം ഹിമാഃ — ശതം ഹേമന്താൻ, സംവത്സരാൻ
അശീയ — വ്യാപ്നുയാം
(അപിച) അസ്മൽ ദ്വേഷഃ — അസ്മത്തഃ ദ്വേഷ്ടൄൻ

വി ചാതയസ്വ — വിനാശയ
(തഥാ) അംഹഃ വി
വി-തരം — പാപം വിതര, ദൂരീകുരു
വിഷൂചീഃ അമീവാഃ വി — കൃത്സ്നശരീരവ്യാപകാൻ രോഗാൻ വിചാതയസ്വ

അർത്ഥം—അല്ലയോ രുദ്ര, അവിടുന്ന് നല്കിയ അത്യന്തസുഖകരങ്ങളായ ഔഷധങ്ങളെക്കൊണ്ട് നൂറുകൊല്ലക്കാലം ഞാൻ ജീവിക്കുമാറാകണം. എന്നിൽ ദ്വേഷമുള്ളവരെ നശിപ്പിച്ചാലും. അതുപോലെ പാപത്തെ എന്നിൽനിന്ന് ദൂരീകരിച്ചാലും. ശരീരം മുഴുവൻ ബാധിക്കുന്ന രോഗങ്ങളെയും നശിപ്പിച്ചാലും. (ശത്രുക്കളെ നശിപ്പിക്കണം എന്നതിന്ന് അടുത്തുമേലെ പാപത്തെ ദൂരീകരിക്കണം എന്ന പറഞ്ഞതുകൊണ്ട് ആന്തര ശത്രുക്കളെയാണ് ഉദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ളതെന്ന് സ്പഷ്ടമാകുന്ന)

3 ശ്രേഷ്ഠോജാതസ്യരുദ്രശ്രിയാസി
തവസ്തമസ്തവസാം വജ്രബാഹോ
പർഷിണഃപാരമംഹസഃസ്വസ്തി
വിശ്വാ അഭീതീരപസോയുയോധി

അന്വയം:—

ഹേ രുദ്ര (ത്വം) ജാതസ്യ — ഉൽപ്പന്നസ്യ സർവ്വസ്യമദ്ധ്യേ
ശ്രിയാ ശ്രേഷ്ഠഃ അസി — ഐശ്വര്യേണ പ്രശസ്യതമഃ ഭവസി
ഹേ വജ്ര-ബാഹോ, — ആയുധഹസ്ത (ത്വം)
തവസാം തവഃ-തമഃ — പ്രവൃദ്ധാനാം മദ്ധ്യേ അതിശയേന പ്രവൃദ്ധഃ (അസി)
(സഃ ത്വം) നഃ അംഹസഃ
പാരം — അസ്മാൻ പാപസ്യതീരം
സ്വസ്തി പർഷി — ക്ഷേമേണ പാരയ
(തഥാ) രപസഃ വിശ്വാഃ
അഭി-ഇതീഃ — പാപസ്യ സർവ്വാണി അഭിഗമനാനി
യുയോധി — പൃഥക്കുരു

അൎത്ഥം—അല്ലയോ രുദ്ര, ജന്മംകൊണ്ടു എല്ലാവരുടെയുമിട യിൽ മുന്തിയ ഐശ്വര്യത്താലവിടുന്നു് ഏററവും പ്രശസ്യനായി ഭവിക്കുന്നു. അല്ലയോ വജ്രഹസ്ത, അവിടുന്നു് ബലവാന്മാരുടെ ഇടയിൽ ബലവത്തമനാകുന്നു. അങ്ങിനെയുള്ള അവിടുന്നു് ഞങ്ങളെ ക്ഷേമത്തോടുകൂടി, അനപായമായി, പാപത്തിന്റെ മറുകര എത്തിച്ചാലും. അതുപോലെ പാപത്തിന്റെ എല്ലാ അഭിഗമനങ്ങളെയും (പാപപ്രേരണകളെയും) ഞങ്ങളിൽ നിന്നു് വേർപെടുത്തിയാലും.

4 മാത്വാരുദ്രചുക്രുധാമാനമോഭി

ർമ്മാദുഷ്ടുതീവൃഷഭമോസഹൂതീ

ഉന്നോവീരാംഅർപ്പയഭേഷജേഭി

ർഭിഷക്തമംത്വാഭിഷജാംശൃണോമി

അന്വയം:—

ഹേ രുദ്ര, ത്വാ	— ത്വാം
നമഃ—ഭിഃ	— അയഥാക്രിയമാണൈഃ നമോഭിഃ ഹവിർഭിർവ്വാ
മാ ചുക്രുധാമ	— മാക്രോധയാമ
ഹേ വൃഷഭ,	— കാമാനാം വർഷിതഃ,
ദുഃ—സ്തുതീ മാ	— ദുസ്തുത്യാ അശോഭനയാ സ്തുത്യാ (മാചുക്രുധാമ)
(തഥാ) സ—ഹൂതീ മാ	— സഹൂത്യാ വിസദൃശൈരന്യൈർദ്ദേവൈഃ സഹാഹ്വാനേന (മാചുക്രുധാമ)
(സത്വം) നഃ വീരാൻ	— അസ്മാകം പുത്രാൻ
ഭേഷജേഭിഃ ഉൽ അർപ്പയ	— ത്വദീയൈരൌഷധൈഃ ഉൽകൃഷ്ടം സംയോജയ
(ഹേ രുദ്ര, അഹം) ത്വാ	— ത്വാം
ഭിഷജാം ഭിഷക്—തമം ശൃണോമി	— ചികിത്സാഭിജ്ഞാനാം മധ്യേ അതിശയേനഭൈഷജ്യകർത്താരം ശൃണോമി

അർത്ഥം—അല്ലയോ രുദ്ര, വേണ്ടതുപോലെയല്ലാതെ, ശ്രദ്ധ, ഭക്തി, ഏകാഗ്രത മുതലായവയില്ലാതെ ചെയ്യുന്ന നമസ്കാരം കൊണ്ട്, അല്ലെങ്കിൽ ഹവിർന്നിവേദനംകൊണ്ട്, അവിടത്തെ ഞാൻ കോപിപ്പിയ്ക്കരുത്, കോപിപ്പിക്കാനിടവരരുത്. അല്ലയോ കാമവർഷിതാവേ, ഞാൻ ചൊല്ലുന്ന അശോഭനസ്തുതികൊണ്ട് അവിടത്തെ കോപിപ്പിയ്ക്കരുത്. അതുപോലെ അവിടേയ്ക്ക് അസദൃശന്മാരായ ദേവന്മാരെ അവിടത്തോടൊപ്പം വിളിയ്ക്കുന്നതുകൊണ്ടും കോപിപ്പിക്കരുത്. ഞങ്ങളുടെ പുത്രന്മാരെ അവിടത്തെ ഔഷധങ്ങളോട് ഉൽകൃഷ്ടമായി യോജിപ്പിച്ചാലും. അല്ലയോ രുദ്ര, അവിടത്തെ, ചികിത്സാനിപുണന്മാരിൽവെച്ച് ഏറ്റവും വലിയ ഭൈഷജ്യകർത്താവായി ഞാൻ കേൾക്കുന്നു. (ഇതിനുമുമ്പിലും പിമ്പിലും വരുന്ന ഭിഷക്പദത്തിന് അനർത്ഥപരിഹർത്താവ് എന്ന സാമാന്യമായി അർത്ഥം കല്പിയ്ക്കാം).

5 ഹവീമഭിർഹവതേയോഹവിർഭി
രവസ്തോമേഭീരുദ്രംദിഷീയ
ഋദൂദരസ്സുഹവോമാനോഅസ്യൈ
ബഭ്രുസ്സുശിപ്രോരീരധന്മനായൈ — വ. 16

അന്വയം:—

യഃ (രുദ്രഃ) ഹവിഃ-ഭിഃ	— ചരുപുരോഡാശാദിഭി സ്സഹിതൈഃ
ഹവീമ-ഭിഃ	— സ്തുതിലക്ഷണൈരാഹ്വാനൈഃ
ഹവതേ	— ആഹൂയതേ, തം
രുദ്രം സ്തോമേഭിഃ അവ ദിഷീയ	— സ്തോത്രൈഃ അവഖണ്ഡയാമി, പൃഥക്കരോമി, ഗതക്രോധം കരോമി
ഋദൂദരഃ, സു-ഹവഃ	— മൃദൂദരഃ, ശോഭനാഹ്വാനഃ
ബഭ്രുഃ, സു-ശിപ്രഃ	— സർവ്വസ്യ ഭർത്താ, ശോഭനഹനുഃ (സുനാസഃ)

അമൈസ്യ മനായൈ	— ബുദ്ധ്യൈ (ഹന്മീതിമന്യമാനാ ബുദ്ധിമ്മനാ)
നഃ മാ രീരധൽ	— അസ്മാൻ മാ വശം നൈഷീൽ

അർത്ഥം–യാതൊരു രുദ്രൻ ചരുപുരോഡാശാദികളോടുകൂടിയ സ്തുത്യാഹ്വാനങ്ങളാൽ വിളിക്കപ്പെടുന്നുവോ, ആ രുദ്രനെ സ്തോത്രങ്ങളാൽ ഞാൻ ഗതക്രോധനാക്കി, പ്രസന്നനാക്കിത്തീക്കുന്നു. മൃദുവായ ഉദരത്തോടുകൂടിയവനും ശോഭനാഹ്വാനനും എല്ലാററിനും നാഥനും ഭംഗിയുള്ള താടിയെല്ലോടുകൂടിയവനുമായ ആ രുദ്രൻ നമ്മുടെ ബുദ്ധിയെ ഹിംസസ്സ്ക് വശംവദമാക്കാതിരിക്കട്ടെ. അല്ലെങ്കിൽ ബുദ്ധിയെ ഹനിക്കാതിരിക്കട്ടെ.

6 ഉന്മാമമന്ദവൃഷഭോമരുത്വാ
ന്ത്വക്ഷീയസാവയസാനാധമാനം
ഘൃണീവച്ഛായാമരപാഅശീയാ
വിവാസേയംരുദ്രസ്യസുമ്നം

അന്വയം:–

വൃഷഭഃ	— കാമാനാംവർഷിതാ
മരുത്വാൻ	— മരുത്ഭിര്യുക്തഃ (രുദ്രഃ)
നാധമാനം മാ	— യാചമാനം മാം
ത്വക്ഷീയസാ വയസാ	— ദീപ്തേനാന്നേന
ഉൽ മമന്ദ	— ഉൽകർഷേണതർപ്പയതു
(അപിചാഹം) ഛായാം	
ഘൃണി–ഇവ	— സൂര്യകിരണസന്തപ്ത ഇവ
അരപാഃ	— അപാപസ്സൻ
രുദ്രസ്യ സുമ്നം അശീയ	— സുഖംവ്യാപ്നയാമ
(തദർത്ഥം തം രുദ്രം) ആ	
വിവാസേയം	— പരിചരേയം

അർത്ഥം–കാമവർഷിതാവായി, മരുത്തുക്കളോടുകൂടിയ രുദ്രൻ യാചമാനനായ എന്നെ ദീപ്തമായ അന്നത്താൽ (രക്ഷണത്താൽ) തൃപ്തിപ്പെടുത്തട്ടെ. അതിന്നപുറമെ, വെയിൽകൊണ്ട് തളന്ന

വൻ തണലിനെ എന്നപോലെ ഞാൻ പാപമററവനായി, രുദ്രന്റെ, രുദ്രൻ തന്ന, സുഖത്തെ പ്രാപിക്കുമാറാകട്ടെ അതിനാവേണ്ടി രുദ്രനെ ഞാൻ സേവിക്കാവൂ

7 ക്വ൧സ്യ തേ രുദ്ര മൃളയാകു

ർഹസ്തോ യോ അസ്തി ഭേഷജോ ജലാഷഃ

അപഭർത്താ രപസോ ദൈവ്യസ്യാ

ഭീ നു മാ വൃഷഭ ചക്ഷമീഥാഃ

അന്വയം —

യഃ ഹസ്തഃ ഭേഷജഃ — ഭൈഷജ്യകൃത്
ജലാഷഃ അസ്തി — സർവ്വേഷാം സുഖകരഃ ഭവതി
ഹേ രുദ്ര തേ മൃളയാകുഃ — സുഖയിതാ
സ്യഃ ക്വ? — സഃ ഹസ്തഃ ക്വ വർത്തതേ? (തേന ഹസ്തേന മാം രക്ഷ ഇതി ഭാവഃ)
(അപിച) ഹേ വൃഷഭ, — കാമാനാം വർഷിതഃ,
ദൈവ്യസ്യ രപസഃ — ദേവകൃതസ്യ പാപസ്യ
അപ-ഭർത്താ — അപഹർത്താ, വിനാശയിതാ ഭൂത്വാ
(കൃതാപരാധം) മാ നു
അഭി ചക്ഷമീഥാഃ — മാം ക്ഷിപ്രം അഭിക്ഷമസ്വ

അർത്ഥം-യാതൊരു കൈ ഭൈഷജ്യകൃത്തായി (ഔഷധപ്രദമായി) എല്ലാവക്കും സുഖകരമായിരിക്കുന്നുവോ, അല്ലയോ രുദ്ര, അവിടുന്നു സുഖോത്പാദകമായ ആ തൃക്കൈ എവിടെ? (ആ തൃക്കൈകൊണ്ടു് എന്നെ അനുഗ്രഹിച്ചാലും എന്നു ഭാവം) പിന്നെ, അല്ലയോ കാമവഷക, അവിടുന്നു് ആധിദൈവികമായ പാപത്തിന്റെ വിനാശകനായി ഭവിച്ചു് (പാപത്തെ തീർത്തു്) അപരാധിയായ എന്നെ ക്ഷമിച്ചരുളിയാലും

8 പ്ര ബഭ്രവേ വൃഷഭായ ശ്വിതീചേ

മഹോ മഹീം സുഷ്ടുതിമീരയാമി

നമസ്യാ കല്മലീകിനം നമോഭി

ർഗൃണീമസി ത്വേഷം രുദ്രസ്യ നാമ

അന്വയം:—

ബഭ്രവേ, വൃഷഭായ — വിശ്വസ്യ ഭർത്രേ, കാമാനാം വർഷിത്രേ

ശ്വിതീചേ — ശൈത്യമഞ്ചതേ (രുദ്രായ)

മഹഃ മഹീം സു–സ്തുതിം — മഹതോപി മഹതീം ശോഭന സ്തുതിം

പ്ര ഈരയാമി — പ്രകർഷേണോച്ചാരയാമി

(ഹേസ്തോതഃ)

കല്മലീകിനം — കലയതി, അപഗമയതി മലം കല്മലീകിനം, ജ്വലന്ത (രുദ്രം)

നമഃ—ഭിഃ നമസ്യ — നമസ്കാരൈർഹവിർഭിർവ്വാ പൂജയ

(വയം ച) രുദ്രസ്യ

ത്വേഷം നാമ — ദീപ്തം നാമ

ഗൃണീമസി — ഗൃണീമഃ, സംകീർത്തയാമഃ

അർത്ഥം—വിശ്വനാഥനായി, കാമവർഷകനായി, ശ്വേത വർണ്ണനായിരിയ്ക്കുന്ന രുദ്രന്ന് മഹത്തിൽവെച്ച് മഹതിയായ ശോഭനസ്തുതി ഞാനുച്ചരിക്കുന്നു. അല്ലയോ സ്തോതാവേ, തേജ സ്വിയായ രുദ്രനെ നമസ്കാരങ്ങളെ (ഹവിസ്സുകളെ) കൊണ്ട് പൂജിക്കുക. ഞങ്ങളും രുദ്രന്റെ ഉജ്വലത്തായ നാമത്തെ സംകീ ർത്തനം ചെയ്യുന്നു. (വിഷ്ണുസൂക്തങ്ങളിൽ തമുസ്തോതാരഃ (2-2 26) എന്നുതുടങ്ങുന്ന ഋക്കിലും ഈ ഋക്കിലും നാമജപ ത്തെ പ്രകീർത്തിക്കുന്നു.)

9 സ്ഥിരേഭിരംഗൈഃപുരുരൂപ ഉഗ്രോ
ബഭ്രുശ്ശുക്രേഭിഃപിപിശേഹിരണ്യൈഃ
ഈശാനാദസ്യഭുവനസ്യഭൂരേ
ർനവാഉയോഷദ്രുദ്രാദസുര്യം

അന്വയം:—

സ്ഥിരേഭിഃ അംഗൈഃ — സ്ഥിരൈഃ, ദൃഢൈഃ അവയവൈഃ (യുക്തഃ)

പുരു–രൂപഃ — അഷ്ടമൂർത്ത്യാത്മകൈർബഹുഭി രൂപൈരുപേതഃ

ഉഗ്രഃ, ബഭ്രുഃ — ഉൽഗൂർണ്ണഃ, തേജസ്വീ, ഭർത്താ

ശുക്രേഭിഃ ഹിരണ്യേഃ പിപിശേ — ദീപ്തൈഃ ഹിരണ്മയൈരലങ്കാരൈഃ ദീപ്യതേ,

ഈശാനാൽ അസ്യ ഭുവനസ്യ — ഈശ്വരാൽ ഭൂതജാതസ്യ

ഭൂരേഃ രുദ്രാൽ — ഭർത്തുഃ രുദ്രാൽ

അസുര്യം ന വൈ ഉ യോഷൽ — ബലം നൈവപൃഥക് ഭവതി

അർത്ഥം—ദൃഢങ്ങളായ അംഗങ്ങളോടും അഷ്ടമൂർത്ത്യാത്മക ബഹുവിധരൂപങ്ങളോടും കൂടിയവനും അത്യന്തം തേജസ്വിയും വിശ്വനാഥനുമായ രുദ്രൻ തിളങ്ങുന്ന സ്വർണ്ണാഭരണങ്ങളോടുകൂടി പ്രകാശിക്കുന്ന സർവ്വേശ്വരനായി, ഭുവനത്തിന്നു് നാഥനായിരിക്കുന്ന രുദ്രങ്കൽ നിന്നു് ബലം വേർപെടുന്നതേ ഇല്ല. എല്ലാ ബലവും അവിടുത്തോടു ചേർന്നു നില്ക്കുന്നു.

10 അർഹൻബിഭർഷിസായകാനിധന്വാ
അർഹന്നിഷ്കംയജതംവിശ്വരൂപം
അർഹന്നിദംദയസേവിശ്വമഭ്വം
നവാഓജീയോരുദ്രത്വദസ്തി (വ. 17)

അന്വയം:—

ഹേ രുദ്ര, (ത്വം) അർഹൻ — അർഹഃ, യോഗ്യഏവസൻ
സായകാനി, ധന്വ
ബിഭർഷി — ശരാൻ ധനുശ്ച ധാരയസി
(തഥാ) അർഹൻ (ഏവ)
യജതം — യജനീയം, പൂജനീയം
വിശ്വ–രൂപം നിഷ്കം — ബഹുവിധരൂപയുക്തം ഹാരം (ബിഭർഷി)

(തഥാ) അർഹൻ (ഏവ)
ഇദം വിശ്വം — സർവ്വം
അഭ്വം ദയസേ — മഹൽ, വിസ്തൃതം ജഗൽ രക്ഷസി
ത്വൽ ഓജീയഃ ന വൈ
അസ്തി — ത്വത്തഃ അന്യൽ കിഞ്ചിൽ ഓജസ്വിതരം, ബലവത്തരം, നാസ്തി

അർത്ഥം—അല്ലയോ രുദ്ര, അവിടുന്നു തക്കതായ അർഹത (യോഗ്യത) യോടുകൂടിയ ശരങ്ങളും വില്ലും ധരിക്കുന്നു. അതു പോലെ പൂജനീയമായി നാനാരൂപയുക്തമായ ഹാരത്തെ ധരിക്കുന്നു. പിന്നെ സുവിസ്തൃതമായ സർവ്വജഗത്തിനെയും രക്ഷിക്കുന്നു. അവിടുന്നിൽനിന്നന്യമായ ഒന്നും ബലവത്തരമായി ഇല്ലതന്നെ. (മുൻ മന്ത്രത്തിൽ സ്വർണ്ണാലങ്കാരത്തെപ്പററിയും ഇതിൽ ഹാരത്തെപ്പററിയുമുള്ള പ്രസ്താവം ശ്വേതൻെറ രുദ്രഭാവനയിൽ നിന്നു് ഉദിച്ചതാണു്.)

11 സ്തുഹിശ്രുതംഗർത്തസദംയുവാനം
മൃഗംനഭീമമുപഹത്നുമുഗ്രം
മൃളാജരിത്രേരുദ്രസ്തവാനോ
ന്യംതേഅസ്മന്നിവപന്തുസേനാഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ആത്മൻ) ശ്രുതം,
ഗർത്ത–സദം — പ്രഖ്യാതം, രഥേസ്ഥിതം
യുവാനം — നിത്യതരുണം
മൃഗം ന ഭീമം,
ഉപ–ഹത്നും — സിംഹമിവ ഭയങ്കരം, ശത്രൂണാമുപഹന്താരം
ഉഗ്രം സ്തുഹി — രുദ്രം സ്തുതിം കുരു
ഹേ രുദ്ര, (ത്വം) സ്തവാനഃ— അസ്മാഭിസ്സൂയമാനസ്സൻ

ജരിത്രേ മൃള — സ്തോത്രേ (മഹ്യം) സുഖയ
തേ സേനാഃ അസ്മത്
അന്യം — ത്വദീയാസ്സേനാഃ അസ്മദ്വ്യതിരിക്തം പുരുഷം
നി വപന്തു — നിഘ്നന്തു

അർത്ഥം—അല്ലയോ ആത്മാവേ, പ്രഖ്യാതനും, രഥസ്ഥനും, നിത്യതരുണനും സിംഹമെന്നപോലെ ഭീകരനും ശത്രുഹന്താവും അത്യന്തം ഉഗ്രനായ രുദ്രനെ സ്തുതിച്ചാലും (സ്തുതിക്കുന്നു) അല്ലയോ രുദ്ര സ്തുതിക്കപ്പെടുന്ന അവിടുന്ന് എനിക്കു സുഖമരുളിയാലും. അവിടുത്തെ സേനകൾ ഞങ്ങളിൽ നിന്നന്യനെ നിഹനിച്ചുകൊള്ളട്ടെ എന്നെ നിഹനിക്കരുത് (ഇവിടെ രുദ്രനെ സംഹാര കർത്താവായി കാണുന്നു)

12 കുമാരശ്ചിത്പിതരംവന്ദമാനം
പ്രതിനാനാമരുദ്രോപയന്തം
ഭൂരേർദ്ദാതാരംസത്പതിംഗൃണീഷേ
സ്തുതസ്ത്വംഭേഷജാരാസ്യസ്മേ

അന്വയം —

ഹേ രുദ്ര, വന്ദമാനം — 'ആയുഷ്മാൻ ഭവ സൗമ്യ' ഇതി അനുഗൃഹ്ണന്തം പിതരം
പിതരം കുമാരഃ ചിത് — യഥാ കുമാരഃ (ഉപയാതി തദ്വത്)
ഉപ- യന്തം (ത്വാം) — അസ്മത് സമീപമാഗച്ഛന്തം
പ്രതി നനാമ — പ്രതിനതോസ്മി
(അപിച) ഭൂരേഃ ദാതാരം – ബഹുനഃ ധനസ്യ പ്രദാതാരം
സത്-പതിം ഗൃണീഷേ — സതാം പാലയിതാരം ത്വാം സ്തൗമി
സ്തുതഃ ത്വം ഭേഷജാ — ഭേഷജാനി
അസ്മേ രാസി — അസ്മഭ്യം ദേഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ രുദ്ര 'ആയുഷ്മാൻഭവസൗമ്യ'' എന്ന് ആശിർവദിക്കുന്ന അച്ഛനെ മകനെന്നപോലെ എന്റെ

സമീപമണയുന്ന അവിടത്തെ ഞാൻ നമസ്കരിക്കുന്നു. അമിതമായ ഐശ്വര്യത്തിന്റെ ദാതാവും സത്തുക്കളുടെ രക്ഷകനുമായ അവിടത്തെ സ്തുതിക്കുന്ന സ്തോതാവായ അവിടുന്ന് ഔഷധങ്ങളാം ഞങ്ങൾക്ക് തന്നരുളിയാലും.

13 യാവോഭേഷജാമരുതശ്ശുചീനി

യാശന്തമാവൃഷണോയാമയോഭു

യാനിമനുരവൃണീതാപിതാന

സ്താശംചയോശ്ചരുദ്രസ്യവശ്മി

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ, വഃ	— യുഷ്മാകം
യാ ഭേഷജാ ശുചീനി	— യാന്യൌഷധാനി ശുദ്ധാനി സന്തി
ഹേ വൃഷണഃ,	— കാമാനാം വർഷിതാരോ മരുതഃ
യാ ശം—തമാ	— യാനിഭേഷജാനി അതിശയേന സുഖകരാണി
യാ മയഃ—ഭു	— യാനിഭേഷജാനിമായോഭൂനി, മയസഃ, സുഖസ്യഭാവയിതൄണി (സന്തി)
നഃ പിതാ മനുഃ യാനി അവൃണീത	— മനുഃ യാനിഭേഷജാനി വൃതവാൻ
രുദ്രസ്യ താ ശം ച യോഃ ച	— രുദ്രസംബന്ധീനിതാനിഭേഷജാനി, രോഗാണാമുപശമനം, ഭയാനാംയാവനം, തദ്ഭയാത്മകാനിസുഖാനി
വശ്മി	— കാമയേ

അർത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, നിങ്ങളുടെ കയ്യിൽ ഏതേതൌഷധങ്ങൾ ശുദ്ധങ്ങളായുണ്ടോ, അല്ലയോ കാമവർഷിതാക്കളായ മരുത്തുക്കളേ, ഏതെല്ലാ രോഗോപശമങ്ങളായുണ്ടോ,

ഏതേതു് സുഖകരങ്ങളായുണ്ടോ, ഞങ്ങളുടെ അച്ഛൻ മനു (ആദി മനുഷ്യപിതാവു്) ഏതേതൌഷധങ്ങളെ തിരഞ്ഞെടുത്തുവോ, ആ ഔഷധങ്ങളെയും, രുദ്രന്റെ രോഗശമനം ഭയദൂരീകരണം എന്നിവ രണ്ടും ചേർന്ന സുഖങ്ങളെയും ഞങ്ങൾ കാംക്ഷിക്കുന്നു. (രുദ്രൻ മരുത്തുക്കളുടെ പിതാവാണല്ലൊ. അപ്പോൾ മരുത്തുക്കളോടു് ഔഷധങ്ങളും രുദ്രന്റെ അനുഗ്രഹവും യാചിക്കുന്നതു് ഔചിത്യപൂർവ്വകം തന്നെ.)

14 പരിണോഹേതീരുദ്രസ്യവൃജ്യാഃ

പരിത്വേഷസ്യദുർമ്മതിർമ്മഹീഗാത്

അവസ്ഥിരാമഘവദ്ഭ്യസ്തനുഷ്വ

മീഢ്വസ്തോകായതനയായമൃള

അന്വയം:–

രുദ്രസ്യ ഹേതിഃ	— ആയുധം
നഃ പരി വൃജ്യാഃ	— അസ്മാൻ പരിവർജ്ജയതു
(തഥാ) ത്വേഷസ്യ മഹീ	
ദുഃ–മതിഃ	— ദീപ്തസ്യ (രുദ്രസ്യ) മഹതീ ദുഃഖകാരിണീബുദ്ധിഃ
പരി ഗാത്	— അസ്മാൻ വർജ്ജയിത്വാ അന്യത്രഗച്ഛതു
ഹേ മീഢ്വഃ,	— സേചനസമർത്ഥ, അഭീഷ്ടവർഷക, (രുദ്ര,)
സ്ഥിരാ	— സ്ഥിരാണി (ധനൂംഷി)
മഘവത്–ഭ്യഃ അവ	
തനുഷ്വ	— ഹവിർല്ലക്ഷണ ധനയുക്തേഭ്യഃ യജമാനേഭ്യഃ അവതതജ്യാനികുരു
(തഥാ) തോകായ	
തനയായ മൃള	— അസ്മൽ പുത്രായ, തൽപുത്രായ ച സുഖംകുരു

അത്ഥം—രുദ്രന്റെ ആയുധം ഞങ്ങളെ വജ്ജിക്കട്ടെ. അതു പോലെ, രുദ്രന്റെ ഭയങ്കരമായി ജ്വലിക്കുന്ന ക്രോധഭാവം ഞങ്ങളെവിട്ട് അന്യത്ര ഗമിക്കട്ടെ. അല്ലയോ അഭീഷ്ടപ്രദ, രുദ്ര, അവിടുത്തെ തൃക്കയ്യിൽ സ്ഥിരമായുള്ള വില്ലുകളം, ഹവിദ്ധനയുക്തന്മാരായ യജമാനന്മാരെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം, ഞാണേററപ്പെടാതിരിക്കട്ടെ. ഞങ്ങളുടെ പുത്രന്നും പൌത്രന്നും സുഖം ചെയ്യാലും.

15 ഏവാബഭ്രോവൃഷഭചേകിതാന
യഥാദേവനഹൃണീഷേനഹംസി
ഹവനശ്രുന്നോരുദ്രേഹബോധി
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ വ 18

അന്വയം:—

ഹേ ബഭ്രോ, വൃഷഭ,	— ജഗതോഭത്തഃ, കാമാനാം വർഷിതഃ,
ചേകിതാന, ദേവ,	— സവ്വം ജാനൻ, ദ്യോതമാന, (രുദ്ര)
യഥാ ന ഹൃണീഷേ	— യേനപ്രകാരേണത്വം നക്രുദ്ധ്യസി
ന ഹംസി	— നചഹംസ്യേവ
ഹവന—ശ്രുൽ	— അസ്മദീയമാഹ്വാനം ശൃണ്വൻ
നഃ, ഹേ രുദ്ര, ഇഹ ഏവ	— അസ്മിൻദേശേ അസ്മാൻ
ബോധി	— ബുദ്ധ്യസ്വ
വിദഥേ സു—വീരാഃ	
ബൃഹൽ വദേമ	— യജ്ഞേ ശോഭനപുത്രാസ്സന്തഃ പ്രൌഢം സ്തോത്രം ഉച്ചാരയാമ

അത്ഥം—ജഗന്നാഥ, കാമവർഷക, സവ്വജ്ഞ, രുദ്രദേവ, അവിടുന്ന് ഏപ്രകാരമായാൽ കോപിക്കുകയില്ലയോ, ഹിംസിക്കുകയില്ലയോ, അപ്രകാരം ഞങ്ങളുടെ വിളികേൾക്കുന്ന

വനായി, ഞങ്ങളെ ഇവിടെ അറിഞ്ഞാലും. യജ്ഞത്തിൽ സൽപുത്രന്മാരോടുകൂടി മഹത്തായ അവിടത്തെ സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്നു.

വർഗ്ഗം 19–20–21 ജഗതീത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദസീ, മരുതോദേവതാ

1 ധാരാവരാമരുതോധൃഷ്ണ്വോജസോ
മൃഗാനഭീമാസ്തവിഷീഭിരർച്ചിനഃ
അഗ്നയോനശുശുചാനാഋജീഷിണോ
ഭൂമിംധമന്തോഅപഗാഅവൃണ്വത

അന്വയം:—

ധാരാവരാഃ	— ഉദകധാരയാ അന്തരിക്ഷമാവൃണ്വാനാഃ
ധൃഷ്ണു–ഓജസഃ	— പരേഷാം ധർഷകേണബലേന യുക്താഃ
മൃഗാഃ ന ഭീമാഃ	— സിംഹാദയഇവഭയങ്കരാഃ
തവിഷീഭിഃ അർച്ചിനഃ	— ആത്മീയൈഃ വൃഷ്ടിപ്രദാനാദിഭിർബ്ബലൈഃ സർവ്വംജഗത് പൂജയന്തഃ
അഗ്നയഃ ന ശുശുചാനാഃ	— വഹ്നയഇവദീപ്യമാനാഃ
ഋജീഷിണഃ	— ഉദകവന്തഃ
മരുതഃ ഭൂമിം	— ഭ്രാമ്യന്തം മേഘം
ധമന്തഃ ഗാഃ	— വർഷണാർത്ഥമിതസ്തതഃ പ്രേരയന്തഃ, തദന്തർഗ്ഗതാഃ
അപ അവൃണ്വത	— അപവൃതാഃ കുർവ്വന്തി

അർത്ഥം—ജലധാരകൊണ്ട് അന്തരിക്ഷം നിറയ്ക്കുന്നവരും ശത്രുക്കളെ കൂസാത്ത ബലത്തോടുകൂടിയവരും സിംഹങ്ങളെപ്പോലെ ഭയങ്കരന്മാരും മഴ പെയ്യിക്കുക മുതലായ സ്വബലങ്ങളാൽ ലോകത്തെ കൊണ്ടാടുന്നവരും അഗ്നികളെപ്പോലെ പ്രകാശിക്കുന്ന (സന്തോഷിപ്പിക്കുന്ന) വരും ജലയുക്തന്മാരുമായ മരുത്തു

കരം അങ്ങിങ്ങലയുന്ന മേഘത്തെ വർഷിപ്പാൻ അങ്ങിങ്ങടിച്ചു ടയ്ക്കുന്നവരായി, ജലാന്തർഗ്ഗതങ്ങളായ അവയെ തുറന്നുവിടുന്നു.

2 ദ്യാവോനസ്തൃഭിശ്ചിതയന്തഖാദിനോ
വ്യ/ഭ്രിയാനദ്യുതയന്തവൃഷ്ടയഃ
രുദ്രോയദ്വോമരുതോരുക്മവക്ഷസോ
വൃഷാജനിപൃശ്ന്യാശ്ശുക്രഊധനി

അന്വയം:–

സ്തൃ-ഭിഃ ന ദ്യാവഃ	— നക്ഷത്രൈഃ യഥാ ദ്യുലോകാഃ
ചിതയന്ത	— ചേതയന്തി, ജ്ഞാപയന്തി, പ്രകാശന്തേ
(തഥാ) ഖാദിനഃ	— ഖാദഃ കടകഃ, കടകവന്തസ്സന്തഃ മരുതഃ പ്രകാശന്തേ
(തഥാ) വൃഷ്ടയഃ	— വർഷകാമരുതഃ
അഭ്രിയാഃ ന	— അഭ്രേഷു ഭവാഃ വിദ്യുത ഇവ
വി ദ്യുതയന്ത	— സർവ്വം ജഗദഭിദ്യോതയന്തി
(ശേഷഃ പ്രത്യക്ഷകൃതഃ)	
രുക്മ-വക്ഷസഃ,	— രുക്മം രോചമാനാഭരണം വക്ഷസി യേഷാം താദൃശാഃ
ഹേ മരുതഃ, യൽ വഃ	— യദായുഷ്മാൻ
വൃഷാ രുദ്രഃ	— സേചനസമർത്ഥോ മഹാദേവഃ (വൃഷരൂപോ വാ)
പൃശ്ന്യാഃ	— പൃശ്നിഃ മാധ്യമികാ വാക്, ഗോരൂപധരാ നാനാവർണ്ണാ ഭൂമിർവ്വാ തസ്യാഃ സംബന്ധിനി
ശുക്രേ ഊധനി	— നിർമ്മലേ ഉദ്ധതപ്രദേശേ, പയസഃ ഉല്പത്തിസ്ഥാനേ വാ
അജനി	— അജനയൽ

(തദാനീം യൂയം മഹാനുഭാവാ ജാതാഃ)

അർത്ഥം—നക്ഷത്രങ്ങളാൽ ദ്യുലോകങ്ങൾ പ്രകാശിക്കുന്നപോലെ, കൈവളകളിട്ട മരുത്തുകൾ ശോഭിക്കുന്നു. മഴ പെയ്യിക്കുന്ന അവർ ഇടിമിന്നലുകൾപോലെ ജഗത്തു മുഴുവൻ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. (എന്നിട്ട്) ശോഭിക്കുന്ന ആഭരണങ്ങൾ മാറിലണിഞ്ഞ മരുത്തുക്കളെ, എപ്പോൾ കാമവർഷകനായ (അല്ലെങ്കിൽ കാളയായി പറയുന്ന) മഹാദേവനായ രുദ്രൻ മാധ്യമികവാക്കായ (അല്ലെങ്കിൽ പശുരൂപം ധരിച്ച നാനാവർണ്ണിയായ) പൃശ്നിയെ നിർമ്മലമായ ഉന്നതപ്രദേശത്തിൽവെച്ച് (അല്ലെങ്കിൽ യോനിയിൽ) സംഗമിച്ച് നിങ്ങളെ ജനിപ്പിച്ചുവോ, അപ്പോഴാണ് നിങ്ങൾ മഹാനുഭാവന്മാരായി പിറന്നത്. (പൃശ്നി മാധ്യമിക വാക്കാണെന്നും പശുരൂപയായ ഭൂമിയാണെന്നും പക്ഷഭേദങ്ങൾ. ഏതായാലും മരുത്തുക്കൾ പൃശ്നിജാതരെന്നു പറയപ്പെടുന്നു)

3 ഉക്ഷന്തേഽശ്വാँ അത്യാँ ഇവാജിഷു
നദസ്യ കർണ്ണൈസ്തുരയന്ത ആശുഭിഃ
ഹിരണ്യശിപ്രാ മരുതോ ദവിധ്വതഃ
പൃക്ഷം യാഥ പൃഷതീഭിസ്സമന്യവഃ

അന്വയം.—

(മരുതഃ) ആജിഷു
അത്യാൻ-ഇവ — സംഗ്രാമേഷു സതതഗാമിന സ്തുരഗാൻ യഥാ സ്വേദാപനോദായ ഉദകൈസ്സിഞ്ചന്തി തദ്വത്
അശ്വാൻ ഉക്ഷന്തേ — വ്യാപ്താൻ ലോകാൻസിഞ്ചന്തി
(അപിച തേ മരുതഃ)
ആശു-ഭിഃ — ശീഘ്രഗമനൈരശ്വൈഃ
നദസ്യ — ശബ്ദവതോ മേഘസ്യ
കർണ്ണൈഃ തുരയന്തേ — കർണ്ണൈർമധ്യപ്രദേശൈഃ വർഷണാർത്ഥം ത്വരിതം ഗച്ഛന്തി
(ശേഷഃ പ്രത്യക്ഷകൃതഃ)
ഹേ ഹിരണ്യ-ശിപ്രാഃ — ശിപ്രം ശിരസ്ത്രാണം സുവർണ്ണമയ ശിരസ്ത്രാണാഃ

സ-മന്യവഃ ഹേ മരുതഃ — സമാനമനസ്സാമരുതഃ
വേിധചതഃ — മഹീരുഹാദികം കമ്പയന്തഃ യൂയം
പൃഷതീഭിഃ — യുഷ്മദ്രഥേയോജിതാഭിഃ ശ്വേത ബിന്ദ്വങ്കിതാഭിഃ മൃഗീഭിഃ,
പൃക്ഷം യാഥ — ഹവിരന്നവന്തം യജമാനം ഗച്ഛഥ

അൎത്ഥം—മരുത്തുക്കഠം, യുദ്ധങ്ങളിൽ അധികനേരം ഓടിയ കുതിരകളെ വിയൎപ്പടക്കാൻ വെള്ളം വീഴ്ത്തി കഴുകുന്നപോലെ, നീണ്ടുപരന്നുകിടക്കുന്ന ലോകങ്ങളെ (മഴയാൽ) നനയ്ക്കുന്നു. കൂടാതെ, ആ മരുത്തുക്കഠം വേഗമോടുന്ന കുതിരകളെക്കൊണ്ടു്, ശബ്ദിക്കുന്ന മേഘത്തിന്റെ നടുവിടങ്ങളിലൂടെ ഉണ്ടാകിയ ദ്വാരങ്ങൾ വഴിക്കു് മഴപെയ്യിക്കാനായി ഓടുന്നു. (എന്നിനേരിട്ടു്) സ്വൎണ്ണത്തൊപ്പിയണിഞ്ഞവരും ഒററമനസ്സോടുകൂടിയവരുമായ മരുത്തുക്കളേ, മരങ്ങളെയും മററും ഇളക്കിമറിക്കുന്ന നിങ്ങഠം നിങ്ങളുടെ തേരിൽ പൂട്ടിയ വെൺപുള്ളിമാനുകളോടുകൂടി ഹവിരന്നമേന്തിയ യജമാനനെ പ്രാപിക്കുന്നു.

4 പൃക്ഷേതാവിശ്വാഭുവനാവവക്ഷിരേ
മിത്രായവാസദമാജീരദാനവഃ
പൃഷദശ്വാസോഅനവഭ്രരാധസ
ഋജിപ്യാസോനവയുനേഷ്വധ്യുഷ്ദഃ

അന്വയം:—

ജീര-ദാനവഃ — ക്ഷിപ്രദാനാഃ
പൃഷത്-അശ്വാസഃ — പൃഷൽഭിഃ, ശ്വേതബിന്ദുഭിര്യുക്താഃ അശ്വായേഷാം തേ
അനവഭ്ര-രാധസഃ — അവഭ്രംശനരഹിതം രാധഃ, ധനം യേഷാം തേ
ഋജിപ്യാസഃ ന — ഋജു, അകുടിലം ഗച്ഛന്തോശ്വാ ഇവ

വയുനേഷു ധൂഃ–സദഃ — ഗന്തവ്യേഷു മധ്യേധൂരി, ഭാരസ്യ വഹനേ സീദന്തഃ (മരുതഃ)

പൃക്ഷേ — പൃക്ഷവതേ, ഹവിരന്നവതേ യജമാനായ

മിത്രായ വാ — മിത്രായേവ (വാശബ്ദ ഉപമാർത്ഥഃ)

താ വിശ്വാ ഭുവനാ — താനി സർവ്വാണി

സദഃ ആ വവക്ഷിരേ — സദാ ആവഹന്തി ഉദകാനി

അർത്ഥം–വേഗം പ്രസാദിച്ച് ദാനം കൊടുക്കുന്നവരും വെൺപുള്ളികളുള്ള കുതിരകളോട് (മാനുകളോട്) കൂടിയവരും ഒരിക്കലും തെറിച്ചുപോകാത്ത ധനങ്ങളൊത്തവരും നേരെ നടക്കുന്ന കുതിരകൾപോലെ ഗമനശീലരായ ഭാരങ്ങളുടെ മുകളിലിരിക്കുന്നവരുമായ മരുത്തുക്കൾ ഹവിരന്നമേന്തിയ യജമാനനുവേണ്ടി ഒരു സ്നേഹിതനെന്നപോലെ ആ ജലങ്ങളെയെല്ലാം എപ്പോഴും ആനയിക്കുന്നു.

5 ഇന്ധന്വഭിർധേനുഭീരപ്ശദൂധഭി
രധ്വസ്മഭിഃപഥിഭിർഭ്രാജദൃഷ്ടയഃ
ആഹംസാസോനസ്വസരാണിഗന്തന
മധോർമദായമരുതസ്സമന്യവഃ വ. 19

അന്വയം:–

സ-മന്യവഃ, ഹേ മരുതഃ, — സമാന തേജസഃ മരുതഃ

ഭ്രാജത്–ഋഷ്ടയഃ — ദീപ്യമാനായുധാ യൂയം

ഇന്ധന്വ–ഭിഃ ധേനു–ഭിഃ — സമിന്ധനവതീഭിഃ പ്രീണയിത്രീഭിഃ

രപ്ശദൂധ–ഭിഃ — മഹോധസ്സൈഃ ഊധാംസി ജലസ്രോതോമാർഗ്ഗാഃ, തൈഃ

അധ്വസ്മ–ഭിഃ — ധ്വംസനരഹിതൈഃ

പഥി–ഭിഃ — പതന്തീതി പന്ഥാനോ മേഘഃ, തൈ

മധോഃ മദായ	— സോമസ്യ മദാത്ഥം
സ്വസരാണി ഹംസാസഃ ന	— സ്വകീയാനി നിവാസ സ്ഥാനാനി ഹംസാ ഇവ
ആ ഗന്തന	— ആഗച്ഛത

അത്ഥം—തുല്യതേജസ്സുകളായ മരുത്തുക്കളേ, തിളങ്ങുന്ന ആയുധങ്ങളോടുകൂടിയ നിങ്ങൾ (ഇടിമിന്നലുകളാൽ) കത്തുന്ന വയും സന്തോഷമിയററുന്നവയും വെള്ളമൊഴുകുന്ന അകിടുക ളോടു (മാർഗ്ഗങ്ങളോടു) കൂടിയവയും അദ്രോഹങ്ങളുമായ മേഘ ങ്ങളൊത്തു സോമ (പാന) ത്തിന്റെ ഹർഷത്തിന്നായി, സ്വ ന്തം കൂടുകൾ പൂകുന്ന അരയന്നങ്ങൾ പോലെ, വന്നുചേരാലും.

6 ആനോബ്രഹ്മാണിമരുതസ്സമന്യവോ
നരാന്നശംസസ്സവനാനിഗന്തന
അശ്വാമിവപിപ്യതധേനമൂധനി
കത്താധിയം ജരിത്രേവാജപേശസം

അന്വയം:—

സ-മന്യവഃ ഹേ മരുതഃ	— സമാനമനസ്സാമരുതഃ
നഃ ബ്രഹ്മാണി സവനാനി	— അസ്മാകമന്നാനി, അഭിഷുത സോമലക്ഷണാനി ഹവീംഷി
നരാം ന ശംസഃ ആ ഗന്തന	— യാഗനേതൃണാമസ്മാകം സ്തോത്രമിവ ആഗച്ഛത
(ആഗത്യച) ധേനും	— ഉദകദാനേന പ്രീണയിതാരം (മേഘം)
അശ്വാം-ഇവ ഊധനി പിപ്യത	— യഥാശ്വാഃ പീനാവയവാ ഭവന്തി, തദ്വന്മേഘം വർഷണ സമത്ഥം ആപ്യായിതം കരുത

(അപിച) ജരിത്രേ
വാജ-പേശസം — സ്തോത്രേ, വാജൈഃ
അന്നൈരാശ്ലിഷ്ടം
ധിയം കർത്ത — കർമ്മകരുത

അർത്ഥം—ഒരുപോലെയുള്ള മനസ്സോടുകൂടിയ മരുത്തുക്കളേ, ഞങ്ങളുടെ അന്നങ്ങളെയും ചതച്ചു സംസ്കരിച്ച സോമഹവിസ്സിനെയും കർമ്മനേതാക്കളായ ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രത്തെയെന്നപോലെ പ്രാപിച്ചാലും. പ്രാപിച്ചിട്ട് ജലം (മഴ) തന്നു സന്തോഷിപ്പിക്കുന്ന മേഘത്തെ, പെൺകുതിരയെ തടിപ്പിക്കുന്നപോലെ, (വർഷിക്കുവാൻ തക്കവണ്ണം) വളർത്തിയാലും. പിന്നെ സ്തോതാവിന്ന് അന്നങ്ങളുടെ പ്രാപ്തിയുള്ളതാകിയ കർമ്മം ചെയ്താലും.

7 തം നോ ദാത മരുതോ വാജിനം രഥ
ആപാനം ബ്രഹ്മ ചിതയദ്ദിവേദിവേ
ഇഷം സ്തോതൃഭ്യോ വൃജനേഷു കാരവേ
സനിം മേധാമരിഷ്ടം ദുഷ്ടരം സഹഃ

അന്വയം:—
ഹേ മരുതഃ വാജിനം — ബലവന്തം
രഥേ — രംഹണേ, യുഷ്മദീയേ ആഗമനേ
ദിവേ-ദിവേ ചിതയത് — പ്രതിദിവസം പ്രജ്ഞാപയത്
ബ്രഹ്മ ആപാനം — സ്തോത്രം ആപ്പുവന്തം
തം നഃ ദാത — പുത്രമസ്മഭ്യം ദത്ത, പ്രയച്ഛത
(അപിച) സ്തോതൃ-ഭ്യഃ
ഇഷം — അസ്മഭ്യമന്നം (ദാത)
(തഥാ) വൃജനേഷു
കാരവേ — സംഗ്രാമേഷു സ്തോത്രേ
മേധാം, സനിം, — യജ്ഞപ്രജ്ഞാനം, ധനദാതൃത്വം ച
അരിഷ്ടം ദുഷ്ടരം സഹഃ — ശത്രുഭിരഹിംസിതം,
തരീതുമശക്യം ബലം ച (ദാത)

അത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, തേരിൽ നിങ്ങരം വരുമ്പോരം ദിവസംപ്രതി ആ വരവു് അറിയിക്കുന്ന സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്ന ബലവാനായ മകനെ (നിത്യവും നിങ്ങളെ വന്ദിച്ചനുഗ്രഹമേല്ക്കുന്ന മകനെ) എനിക്കു തന്നാലും. പിന്നെ സ്തോതാക്കളായ ഞങ്ങരംക്കു് അന്നം തന്നാലും. യുദ്ധങ്ങളിൽ സ്തോതാവിന്നു് യുദ്ധതന്ത്രജ്ഞാനവും, ധനദാനശീലവും, ശത്രുബാധയേല്ക്കാത്തതും, ശത്രുക്കരംക്കു് കവച്ചു കടക്കാൻ വയ്യാത്തതുമായ ബലവും തന്നാലും.

8 യദ്യുഞ്ജതേമരുതോരുക്മവക്ഷസോ
ശ്വാന്രഥേഷുഭഗആസുദാനവഃ
ധേനുന്നശിശ്വേസ്വസരേഷുപിന്വതേ
ജനായരാതഹവിഷേമഹീമിഷം

അന്വയം:—

രുക്മ—വക്ഷസഃ	— രോചമാനാഭരണോരസ്കാഃ
സു—ദാനവഃ മരുതഃ	— ശോഭനദാനാ മരുതഃ
യൽ രഥേഷു ഭഗേ	— യദാരഥേഷു ഭജനീയേസ്ഥാനേ, ധുരി
അശ്വാൻ ആ യുഞ്ജതേ	— ആഭിമുഖ്യേന യുക്താൻ കുവ്വന്തി
(തദാനീമേവ) ധേനുഃ	
ന ശിശ്വേ	— യഥാധേനുഃ പ്രസ്രുതസ്തനീ സതീസ്വകീയായ വത്സായ ക്ഷീരം പ്രയച്ഛതി തദ്വൽ
രാത—ഹവിഷേ ജനായ	— ദത്തഹവിഷ്കായ യജമാനായ
മഹീം ഇഷം	— മഹദന്നം, തൽകാരണഭൂതമുദകം ച
സ്വസരേഷു പിന്വതേ	— ഗൃഹേഷുസിഞ്ചന്തി, കിരന്തി

അത്ഥം—മാറിൽ തിളങ്ങുന്ന ആഭരണങ്ങളണിഞ്ഞവരും നല്ല ദാനശീലരുമായ മരുത്തുക്കരം എപ്പോരം തേരുകളിൽ വേണ്ടസ്ഥാനത്തു്, നുകത്തിൽ കതിരകളെ നേരെ പൂട്ടുന്നുവോ, അപ്പോരം തന്നെയാണു്, തള്ളപ്പശു പാൽ ചുരത്തി കുട്ടിക്കുകൊ

ടുക്കുന്നപോലെ, ഹവിസ്സേകിയ യജമാനന്ന് മഹത്തായ അന്ന വും ആ അന്നത്തിന്ന് നിദാനമായ ജലവും (മഴയും) സ്വഗൃഹങ്ങളിൽ (ഗൃഹപ്രാന്ത പ്രദേശങ്ങളിൽ) വിതറിക്കൊടുക്കുന്നതു്.

9 യോനോമരുതോവൃകതാതിമർത്യോ

രിപുർദധേവസവോരക്ഷതാരിഷഃ

വർത്തയതതപുഷാചക്രിയാഭിത

മവരുദ്രാഅശസോഹന്തനാവധഃ

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ, യഃ മർത്യഃ	— മനുഷ്യഃ
വൃക–താതി	— ആദാതാവൃകസ്സൻ
നഃ രിപുഃ ദധേ	— രിപുതയാ ആത്മാനംധാരയതി
ഹേ വസവഃ	— വാസയിതാരോമരുതഃ
രിഷഃ രക്ഷത	— ഹിംസകാദസ്മാൽ പാലയത
തം തപുഷാ ചക്രിയാ	— താപയിത്ര്യാ ഋഷ്ട്യാ
അഭി വർത്തയത	— അഭിതോനിവർത്തയത
ഹേ രുദ്രാഃ, അശസഃ	— രുദ്രപുത്രാഃ, ക്ഷേപകസ്യരാക്ഷസാദേഃ
വധഃ അവ ഹന്തന	— ഹനനായുധമവയുജ്യഅസ്മത്തഃ പൃഥക്കുരു, നാശയ

അർത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുകളേ, ഏതൊരു മനുഷ്യൻ ക്രൂരതയോടുകൂടി അപഹർത്താവായി (തട്ടിപ്പറിക്കാരനായി) ഞങ്ങോടു ശത്രുത കരുതിവരുന്നുവോ, ഏവരേയും വസിപ്പിക്കുന്നവരേ, ആ ദ്രോഹിയിൽ നിന്നെന്നെ രക്ഷിച്ചാലും. ചൂടിയന്ന ഋഷ്ടി എന്ന ശക്തിയാൽ അവനെ അടുക്കൽ നിന്നു് മടക്കിയാലും. അല്ലയോ രുദ്രപുത്രന്മാരേ, എന്നും ക്ഷേപിക്കുന്ന രാക്ഷസാദിയുടെ നേരെ വധായുധം പ്രയോഗിച്ച് എന്നിൽ നിന്നകററിയാലും, നശിപ്പിച്ചാലും.

10 ചിത്രംതദ്വോമരുതോയാമചേകിതേ
പൃശ്ന്യായദൂധരപ്യാപയോദുഹുഃ
യദ്വാനിദേനവമാനസ്യരുദ്രിയാ
ത്രിതംജരായജുരതാമദാഭ്യാഃ വ. 20

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ, യൽ അപി

പൃശ്ന്യാഃ	— യദാ ഖലു മാധ്യമികായാവാച സ്സംബന്ധിനം
ഊധഃ ആപയഃ ദുഹുഃ	— ഉദ്ധതം മേഘം പ്രാപയിതാരോ മരുതഃ ദുഹന്തി
വഃ ചിത്രം തൽ യാമ	— യുഷ്മദീയം ചായനീയം പ്രാപണം
ചേകിതേ	— സൎവ്വൈർജ്ഞായതേ
യൽ വാ നവമാനസ്യ	— യദാചസ്തുവതഃ ത്രിതസ്യ
നിദേ	— നിന്ദകായ, ശത്രവേഹിംസാം കൃതവന്തഃ

(തദാനീം) ഹേ അദാഭ്യാഃ,

രുദ്രിയാഃ	— അഹിംസ്യാ രുദ്രപുത്രാഃ
ത്രിതം ജുരതാം	— തന്നാമകമൃഷിം ഹിംസതാം ശത്രൂണാം
ജരായ	— ജരണായ വിനാശായ, അത്ര ത

അൎത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, എപ്പോഴാണോ പ്രസിദ്ധമായി നിങ്ങരം മാധ്യമവാക്കായ പൃശ്നിയുടെ അകിടിൽ നിന്നു്—അതായതു് ഗൎവ്വിഷ്ഠമായ മേഘത്തിൽ നിന്നു് മരുത്തുക്കരം ജലം കറന്നെടുത്തു്, ഭൂമിയിലെത്തിക്കുന്നതു്?, നിങ്ങളുടെ മനോഹരമായ ആ വെള്ളമെത്തിക്കൽ എല്ലാവരാലും അറിയപ്പെടുന്നു. എപ്പോരം നിങ്ങളെ സ്തുതിക്കുന്ന ത്രിതനെന്ന ഋഷിയുടെ ശത്രുവിന്നു് നിങ്ങരം ഹിംസയേല്പിച്ചുവോ, അപ്പോരം അല്ലയോ അധൃഷ്യരായ രുദ്രപുത്രന്മാരേ, ആ ഋഷിയുടെ ശത്രുക്കരംക്കു് നിങ്ങരം നാശത്തിന്നായി ഭേവിച്ചു.

11 താൻവോമഹോമരുതഏവയാവ്നോ
വിഷ്ണോരേഷസ്യപ്രഭൃഥേഹവാമഹേ
ഹിരണ്യവർണ്ണാൻകകുഹാൻയതസ്രുചോ
ബ്രഹ്മണ്യന്തശ്ശംസ്യംരാധഈമഹേ

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ, ഏവയാവ്നഃ	— ഏവംഗന്തവ്യം യജ്ഞം ഗന്തൄൻ
മഹഃ താൻ വഃ	— മഹതഃ, മഹാനുഭാവാൻ യുഷ്മാൻ
വിഷ്ണോഃ	— ഗ്രഹചമസാദിഷു സർവ്വത്രവർത്തമാനസ്യ, വ്യാപകസ്യ
ഏഷസ്യ	— ഏഷണീയസ്യ, പ്രാർത്ഥനീയസ്യ സോമസ്യ
പ്ര-ഭൃഥേ	— അഭിഷവാദിഭിഃ പ്രഭരണേ, പ്രകർഷേണ സമ്പാദനേസതി
ഹവാമഹേ	— ആഹ്വയാമഹേ
(ആഹൂയച) ഹിരണ്യവർണ്ണാൻ കകുഹാൻ	— സ്വർണ്ണവർണ്ണാൻ ശ്രേഷ്ഠാൻതാൻ
യത-സ്രുചഃ	— ഉദ്യതസ്രുചഃ
ബ്രഹ്മണ്യന്തഃ	— ബ്രഹ്മംസ്തോത്രം, തദിച്ഛന്തഃ വയം
ശംസ്യം രാധഃ ഈമഹേ	— പ്രശംസ്യം ധനം യാചാമഹേ,

അർത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, അപ്രകാരം എത്തേണ്ടും യാഗത്തിന്നെത്തുന്നവരും മഹാനുഭാവന്മാരുമായ ആ നിങ്ങളെ കണ്ടൻ മരിക, വാലൻ മരിക മുതലായ പാത്രങ്ങളിൽ വ്യാപിച്ചതും അഭിമതാർത്ഥനയ്ക്കു യോഗ്യവുമായ സോമം ചതച്ച് സംസ്കരിച്ച് ഒരുങ്ങവേ, വിളിക്കുന്നു. വിളിച്ചിട്ട് സ്വർണ്ണവർണ്ണന്മാരും ശ്രേഷ്ഠന്മാരുമായ ആ നിങ്ങളോട് സ്രുവം കയ്യിലേന്തി സ്തോത്രം ചൊല്ലാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നവരായി (അതായത് സ്തോത്രം ചൊല്ലിക്കൊണ്ട്) പ്രശംസനീയമായ ധനം യാചിക്കുന്നു.

12 തേദശഗ്വാഃ പ്രഥമായജ്ഞമൂഹിരേ

തേനോഹിന്വന്തൂഷസോവ്യുഷ്ടിഷു

ഉഷാനരാമീരരുണൈരപോർണ്ണുതേ

മഹോജ്യോതിഷാശുചതാഗോഅർണ്ണസാ

അന്വയം:—

തേ (മരുതഃ) ദശ-ഗ്വാഃ	— ദശഭിർമ്മാസൈഃ സിദ്ധിംഗതാഃ അങ്ഗിരസഃ തദ്രൂപാഭ്രതാ
പ്രഥമാഃ യജ്ഞം ഊഹിരേ	— ആദിത്യേഭ്യഃ പ്രഥമഭാവി നസ്സന്തഃ യജ്ഞമവഹൻ
(താദൃശാഃ) തേ ഉഷസഃ	
വി-ഉഷ്ടിഷു	— പ്രഭാതേഷു സൽസു
നഃ ഹിന്വന്തു	— അസ്മാൻ പ്രേരയന്തു
രാമീഃ	— കൃഷ്ണവർണ്ണാരാത്രീഃ
ഉഷാഃ ന അരുണൈഃ	— യഥോഷാഃ ആരോചമാനൈഃ സ്വതേജോഭിഃ
അപ ഊർണ്ണുതേ	— അപവൃണോതി, അപസാരയതി
(തഥാ) മഹഃ ശുചതാ	— മഹതാദീപ്യമാനേന
ഗോ—അർണ്ണസാ	— ഗച്ഛദുദകേന
ജ്യോതിഷാ	— സൂര്യാഖ്യേന തേജസാ തമോനിവാരയന്തി

(സൂര്യമണ്ഡലമാവൃണ്വതോ വൃത്രാദീൻഹത്വാസർവ്വം ജഗൽ പ്രകാശയന്തി)

അർത്ഥം—അദിതിപുത്രന്മാരും അങ്ഗിരസ്സുകളും കൂടി സ്വർഗ്ഗപ്രാപ്തിയെപ്പററി സ്പർദ്ധിച്ച്, അങ്ഗിരസന്മാർ മുമ്പു യാഗമനുഷ്ഠിച്ച് സ്വർഗ്ഗം പൂകി. അന്ന് അങ്ഗിരസ്സുകളുടെ രൂപങ്ങളിൽ പ്രവർത്തിച്ചതു് മരുത്തുക്കളായിരുന്നു. ഈ കഥ ഇവിടെ സൂചിതമായിരിക്കുന്നു.

അവർ (മരുത്തുക്കൾ) പത്തുമാസങ്ങൾകൊണ്ടു സിദ്ധി നേടിയ അംഗിരസ്സുമാരുടെ ദ്രുപങ്ങൾ കൈക്കൊണ്ടു്, അദിതിപുത്രന്മാർക്കാരം മുമ്പന്മാരായി യജ്ഞം നടത്തി. അപ്രകാരമുള്ള അവർ ഉഷസ്സുകൾ തെളിയുമ്പോൾ, പ്രഭാതങ്ങളിൽ, ഞങ്ങളെ കർമ്മങ്ങൾക്കു് പ്രേരിപ്പിയ്ക്കട്ടെ, നയിക്കട്ടെ. കറുത്ത നിറമുള്ള രാത്രികൾ (അന്ത്യയാമത്തിൽ) ഉഷസ്സുപോലെ സ്വതേജസ്സുകളോടു അപസരിക്കുന്നു, നീങ്ങിപ്പോകുന്നു. (രാത്രികളുടെ അന്ത്യയാമതേജസ്സുകളാണു് പ്രഭാതപ്രഭകളെന്നു് കല്പന) പിന്നെ മഹത്തും പ്രകാശമാനവുമായ ഒലിവെള്ളത്തോടുകൂടി (മഞ്ഞിൻതുള്ളികളോടുകൂടി) സൂര്യതേജസ്സാൽ അവർ ഇരുട്ടകറ്റുന്നു. (സൂര്യമണ്ഡലത്തെ മറച്ച വൃത്രാദ്യസുരന്മാരെ ഒടുക്കി, ജഗത്തുമുഴുവൻ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു.)

13 തേക്ഷോണീഭിരരുണേഭിർനാഞ്ജിഭീ
രുദ്രാഋതസ്യസദനേഷുവാവൃധുഃ
നിമേഘമാനാഅത്യേനപാജസാ
സുശ്ചന്ദ്രംവർണ്ണംദധിരേസുപേശസം

അന്വയം:—

രുദ്രാഃ തേ — രുദ്രപുത്രാസ്തേ മരുതഃ
ക്ഷോണീഭിഃ — ശബ്ദകാരിഭിഃ വീണാവിശേഷൈഃ
അരുണേഭിഃ ന
അഞ്ജി-ഭിഃ — ആരോചമാനൈഃ അരുണവർണ്ണൈഃ അഞ്ജിതാസ്സന്തഃ
ഋതസ്യ സദനേഷു വവൃധുഃ — ഉദകസ്യനിവാസസ്ഥാനേഷു, മേഘേഷു വർദ്ധന്തേ
(അപിച) അത്യേന
പാജസാ — സതതഗാമിനാവ്യാപ്നുവതാ ബലേന
നി-മേഘമാനാഃ — നിതരാം മേഘോദകം ചിതയന്തഃ തേ

സു-ചന്ദ്രം സു-പേശസം — ശോഭനാഹ്ലാദനം, ശോഭനേരൂപം
വർണ്ണം ദധിരേ — കാന്തിം ധാരയന്തി

അർത്ഥം—രുദ്രപുത്രരായ ആ മരുത്തുക്കൾ ശബ്ദകാരികളായ വീണകളോടുകൂടി (മരുത്തുക്കൾക്ക് ഭൂഗി എന്നപേരായ ഒരു വീണയുണ്ടെന്ന് കല്പനയുണ്ട്.) തിളങ്ങുന്ന ചുകപ്പു നിറമാന്ന വരായി, ജലനിവാസങ്ങളായ മേഘങ്ങളിൽ വളരുന്നു. കൂടാതെ, എങ്ങും വ്യാപിക്കുന്ന ബലത്താൽ മേഘത്തിൽ നിന്ന് ജലം വിട്ടുകൊണ്ട് അവർ നന്നായി ആഹ്ലാദിപ്പിക്കുന്നതും ഭംഗിയുള്ളതുമായ കാന്തിയേന്തുന്നു.

14 താ് ഇയാനോമഹിവരൂഥമൂതയ
ഉപഘേദേനാനമസാഗൃണീമസി
ത്രിതോനയാൻപഞ്ചഹോതൄനഭിഷ്ടയ
ആവവർത്തദവരാഞ്ചക്രിയാവസേ

അന്വയം'—

മഹി, വരൂഥം — മഹാൻ, വരണീയം പ്രശസ്യം ധനം
ഊതയേ താൻ ഇയാനഃ — മരുതഃ യാചമാനാവയം
ഏനാ നമസാ — അനേനനമസ്കാരേണ
ഉപ ഇൽ ഗൃണീമസി ഘ — ഉപേത്യസ്തുമഏവ
ത്രിതഃ ന യാൻ പഞ്ച
ഹോതൄൻ — ത്രിതശ്ചഅധ്യാത്മപ്രാണാ പാനാദിപഞ്ചവൃത്യാത്മനാ വർത്തമാനാൻ, അതഏവ ഹോമനിഷ്പാദകാൻ
അവരാൻ, അഭിഷ്ടയേ — മുഖ്യാൻ, അഭിമതഫലസി ദ്ധ്യർത്ഥം
ചക്രിയാ അവസേ — നാഭിചക്രേണ അവിതും, സംഗന്തും

ആ-വവർത്തത് — സ്വസ്മാത് നിർജ്ജിഗമിഷൂൻ പ്രാണാൻ സ്വാത്മാഭിമുഖമാവർത്തയത്

അർത്ഥം—മഹത്തും ശ്രേഷ്ഠവുമായ ധനം രക്ഷയ്ക്കായി അവരോട് (മരുത്തുക്കളോട്) യാചിക്കുന്നവരായ നമ്മാം (ഞാൻ) ഈ (ഏകാഗ്ര) നമസ്കാരത്താൽ അടുത്തണഞ്ഞ് സ്തുതിക്കുക തന്നെ ചെയ്യുന്നു ത്രിതഋഷി അവരെ (മരുത്തുക്കളെ) അധ്യാത്മ പഞ്ചപ്രാണങ്ങ (പ്രാണൻ, അപാനൻ, വ്യാനൻ ഉദാനൻ, സമാനൻ) ളായി അന്തർവൃത്തികളിലേർപ്പെട്ട ഹോമനിർവ്വാഹകരായ മുഖ്യന്മാരായി (ജീവിതമാകുന്ന യജ്ഞം നിർവ്വഹിക്കുന്ന ഹോതാക്കളെ) അഭീഷ്ടഫലസിദ്ധിക്കായി നാഡീചക്രത്തിലൂടെ സംഗമിപ്പാനായി, അതായത് തന്നിൽനിന്ന് പുറത്തുവരുന്ന പ്രാണങ്ങളെ ആത്മാവിന്റെ നേരെ ആത്മാവിലേക്കു ഉൾചേർക്കാൻ തിരിച്ചു (പഞ്ചപ്രാണങ്ങൾ ഭൗതികങ്ങളും ആധ്യാത്മികങ്ങളും രണ്ടുവിധം അവയിൽ ആധ്യാത്മിക പഞ്ചപ്രാണങ്ങളെയാണിവിടെ ആത്മാവിലേക്ക് ഉൾച്ചേർക്കുന്നതായി പറയുന്നത്. യോഗികൾക്കു മാത്രമേ ആ പ്രക്രിയ ശക്യമാകൂ)

15 യയാരധ്രംപാരയഥാത്യംഹോ
യയാനിദോമുഞ്ചഥവന്ദിതാരം
അർവാചീസാമരുതോയാവഊതി
രോഷുവാശ്രേവസുമതിർജിഗാതു വ 21

അന്വയം —

(ഹേ മരുതഃ,) യയാ രധ്രം — യയാ ഊത്യാ ആരാധകം യജമാനം
അംഹഃ അതി പാരയഥ — പാപം അതിക്രമയഥ
യയാ (ഊത്യാ)
വന്ദിതാരം — സ്തോതാരം
നിദഃ മുഞ്ചഥ — നിന്ദിതുഃ, ശത്രോസ്സകാശാത് മോചയഥ

ഹേ മരുതഃ, വഃ — യുഷ്മദീയാ
യാ ഊതിഃ സാ അവ്വാചീ— അസ്മദഭിമുഖാ ഭവതു
(തഥാ) സു-മതിഃ — യുഷ്മദീയാശോഭനാ മതിഃ, അനുഗ്രഹാത്മികാബുദ്ധിഃ
വാശ്രാ-ഇവ — ഹംഭാരവം കുർവ്വതീധേനുർവ്വത്സമിവ
സു ഓ ജിഗാതു — സുഷ്ഠു ഏവഗച്ഛതു
(അസ്മാൻപ്രതി സർവ്വദാ ആഗച്ഛ)

അർത്ഥം-അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, ഏതു രക്ഷണത്താലാണ് നിങ്ങൾ ആരാധകനായ യജമാനനെ പാപത്തിൻെറ മറുകരയ്യെത്തിക്കുന്നതു്, ഏതു രക്ഷണത്താൽ നിങ്ങളെ സ്തുതിക്കുന്നവനെ നിന്ദകനായ ശത്രുവിൽനിന്നു് മോചിപ്പിക്കുന്നതു്, അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, നിങ്ങളുടേതായ രക്ഷണമേതോ ആ രക്ഷണം ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖമായി ഭവിക്കട്ടെ. അതുപോലെ നിങ്ങളുടെ അനുഗ്രഹാത്മികയായ ബുദ്ധി, ഉമ്പാരവം മുഴക്കി തൻെറ കുട്ടിയുടെ അടുക്കലേക്കു് ചെല്ലുന്ന തള്ളപ്പശുപോലെ, ഞങ്ങളുടെ നേരെ നന്നായി തന്നെ വരട്ടെ. (ഞങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ചു് എപ്പോഴും വന്നാലും.)

വർഗ്ഗം 22-23-24 ത്രിഷ്ടപ്ഛന്ദഃ അപാന്നപാദ്ദേവതാ

1 ഉപേമസൃക്ഷിവാജയുർവ്വചസ്യാം
ചനോദധീതനാദ്യോഗിരോമേ
അപാംനപാദാശുഹേമാകുവിൽസ
സുപേശസസ്കരതിജോഷിഷദ്ധി

അന്വയം:-

വാജ-യുഃ — വാജം. അന്നമാത്മന ഇച്ഛന്നഹം
ഈം വചസ്യാം — ഏനാം വചസഃ, സ്തോത്രസ്യേച്ഛാം

ഉപ അസൃക്ഷി	—	ഉപാസൃജാമി, ഉൽപാദയാമി (അപാന്നപാതം സ്തോത്രം പ്രവൃത്തഃ)
സഃ (പ) നാദ്യഃ	—	നദീനാം, ശബ്ദകാരിണീനാം മേഘസ്ഥാനാമപാം സംബന്ധി
ആശു–ഹേമാ	—	ആശു, ശീഘ്രം ഗന്താ
(ധ്രുവം ഭൃതഃ) അപാം നപാൽ	—	അപാം പൌത്രസ്ഥാനീയഃ
ഗിരഃ മേ	—	ഗൃണതഃ, സ്തോതുഃ മമ
കവിൽ ചനഃ ദധീത	—	ബഹുലമന്നം ദധാതു, വിദധാതു, പ്രയച്ഛതു
(അപിചാസ്മാൻ) സു–പേശസഃ കരതി	—	ശോഭനരൂപാൻ കരോതു
ഹി ജോഷിഷൽ	—	യസ്മാദയം ദേവഃ സ്തോത്രാണി സേവതേ തസ്മാൽ അസ്മാനേവമനുഗൃഹ്ണാതു

അർത്ഥം—അന്നേച്ഛുവായ ഞാൻ അപാന്നപാത്തെന്ന ദേവനെ (അഗ്നിയുടെ മൂർത്തിവിശേഷത്തെ) സ്തുതിയ്ക്കാനായി ഈ സ്തോത്രത്തെ ഉൽപാദിപ്പിക്കുന്നു, സ്തുതിക്കുന്നു. അവിടുന്ന്, ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന മേഘങ്ങളിലുള്ള ജലങ്ങളുടെ സംബന്ധിയും ശീഘ്രഗാമിയുമാകുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള അപാന്നപാത്ത്, ജലങ്ങളുടെ പൌത്രൻ, (ജലങ്ങളിൽ നിന്ന് വൃക്ഷാദികൾ, അവയിൽനിന്നഗ്നി എന്നീ പ്രകാരം അഗ്നിയ്ക്ക് ജലപൌത്രത്വം) സ്തോതാവായ എനിക്കു ധാരാളമന്നം തന്നരുളട്ടെ. കൂടാതെ എന്നെ ശോഭനരൂപനാക്കട്ടെ. ഈ ദേവൻ സ്തോത്രങ്ങളിഷ്ടപ്പെടുന്നവനാകയാൽ എന്നെ അനുഗ്രഹിക്കട്ടെ.

2 ഇമംസ്വസ്മൈഹൃദആസുതഷ്ടം
മന്ത്രംവോചേമകുവിദസ്യവേദൽ
അപാന്നപാദസുര്യസ്യമഹ്നാ
വിശ്വാന്യര്യോഭുവനാജജാന

അന്വയം:—

അസ്യൈ ഹൃദഃ സു-തഷ്ടം — അപാന്നപാൽ സംജ്ഞായ ദേവായ ഹൃദയാൽ സുഷ്ഠു നിർമ്മിതം

ഇമം മന്ത്രം സു ആ വോചേമ — സുഷ്ഠു ആഭിമുഖ്യേന ബ്രവാമ

അസ്യ കുവിൽ വേദൽ — അസ്മാഭിരുക്തം മന്ത്രം ബഹുലം ജാനാതു

അസുര്യസ്യ അര്യഃ — അസുരക്ഷേപണസമർത്ഥസ്യ സ്വഭൂതസ്യബലസ്യ സ്വാമീ

അപാം നപാൽ മഹ്നാ — മഹിമ്നാ, മഹത്വേന

വിശ്വാനി ഭുവനാ ജജാന — സർവ്വാണി ഭുവനാനി വൃഷ്ട്യുദകാനി ജനയാമാസ

അർത്ഥം—അപാന്നപാത്തെന്ന ദേവനുവേണ്ടി ഹൃദയത്തിൽ നിന്നു് നന്നായി ഉണ്ടാക്കിയ ഈ മന്ത്രത്തെ നന്നായി നേരെ ചൊല്ലുന്നു. അതിനെ അവിടുന്നു ധാരാളമറിയട്ടെ. അസുരന്മാരെ അടക്കാൻ പററിയ ബലത്തിൻെറ സ്വാമിയായ അപാന്നപാത്തു് മഹിമകൊണ്ടു് എല്ലാ മഴവെള്ളത്തെയും ഉല്പാദിപ്പിച്ചു.

3 സമന്യായന്ത്യുപയന്ത്യന്യാ
സ്സമാനമൂർവ്വംനദ്യഃപൃണന്തി
തമൂശുചിംശുചയോദീദിവാംസ
മപാന്നപാതംപരിതസ്ഥുരാപഃ

അന്വയം;—

അന്യാഃ സം യന്തി — വർഷ്യാഃ ആപഃ ഭൂമ്യാ സംങ്ഗച്ഛന്തേ

അന്യാഃ ഉപ യന്തി — പൂർവ്വം തത്രാവസ്ഥിതാഃ ഉപഗച്ഛന്തി

(താസ്സർവ്വാ ആപഃ)
സമാനം — സഹ

നദ്യഃ ഊർധ്വം പൃണന്തി — നദീരൂപാഃ സമുദ്രമധ്യേ വർത്തമാനം ബഡവാനലം പ്രീണയന്തി
തം ഉ അപാം നപാതം — തമേവ അപാന്നപാതം
ശുചിം, ദീദി-വാംസം — നിർമ്മലം, ദീപ്യമാനം
ശുചയഃ ആപഃ പരി തസ്ഥുഃ — ശുദ്ധാന്യുദകാനി പരിവൃത്യതിഷ്ഠന്തി

അർത്ഥം-വർഷിക്കപ്പെട്ടടങ്ങും (പെയ്യുന്നുള്ള) വെള്ളങ്ങൾ ഭൂമിയോട്ട് സംഗമിക്കുന്നു, യോജിക്കുന്നു. മുമ്പവിടെ നില്ലുന്നവ ഒലിച്ചുപോകുന്നു. ആ വെള്ളങ്ങളെല്ലാം ഒരുവിധത്തിൽ, ഒപ്പം പുഴകളായി മാറി, സമുദ്രമധ്യത്തിൽ വാഴുന്ന ബഡവാഗ്നിയെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു. ആ അപാന്നപാത്തെന്ന അഗ്നിയെത്തന്നെ, ശുദ്ധനും പ്രകാശമാനനുമായ അവിടത്തെ, ശുദ്ധിചേർന്ന വെള്ളങ്ങൾ എമ്പാടും ചുററിനില്ലുന്നു. (കടൽ നടുക്കിൽ നിന്ന് പെട്രോളെന്ന ആഗ്നേയ വസ്തു കിട്ടുന്നുണ്ടല്ലോ. അതുതന്നെയാവാം ബഡവാഗ്നി.)

4 തമസ്മേരാ യുവതയോ യുവാനം
മർമൃജ്യമാനാഃ പരിയന്ത്യാപഃ
സശുക്രേഭിശ്ശിക്വഭീരേവദസ്മേ
ദീദായാനിധ്മോ ഘൃതനിർണ്ണിഗപ്സു

അന്വയം:-

തം — അപാന്നപാതമഗ്നിം
അസ്മേരാഃ — അസ്മയമാനാഃ, ദർപ്പരഹിതാഃ
യുവതയഃ യുവാനം — യുവരാജമിവ
മർമൃജ്യമാനാഃ — അത്യർത്ഥമലംകുർവ്വാണാഃ
ആപഃ പരി യന്തി — പരിതോഗച്ഛന്തി
ഘൃത-നിർണിക് — ഘൃതക്ഷരണേനദീപ്തരൂപഃ
സഃ അപ്-സു — മേഘാന്തർഗ്ഗതാസു

അനിധ്മഃ — ഇന്ധനരഹിത ഏവസൻ
അസ്മേ രേവൽ — അസ്മാകം ധനയുക്തമന്നം യഥാ ഭവതി തഥാ
ശുക്രേഭിഃ ശികാ-ഭിഃ
ദീദായ — നിർമ്മലൈസ്തേജോഭിഃ ദീപ്യതേ

അർത്ഥം—അവിടത്തെ (അപാന്നപാദഗ്നിയെ) ഗർവ്വമില്ലാതെ യുവതികൾ യുവശ്രേഷ്ഠനെ എന്നപോലെ ഏറ്റവുമലങ്കരിച്ചുകൊണ്ടു് ജലങ്ങൾ ചുററും ചെന്നുചേരുന്നു. നെയ്യൊഴിച്ചു് പ്രകാശിതരൂപനായ അവിടന്നു് മേഘങ്ങളുടെ ഉള്ളിടങ്ങളിൽ വിറകില്ലാതെ (കത്തിക്കൊണ്ടു്) നമുക്കു് ധനത്തോടുകൂടിയ അന്നം എപ്രകാരമായാലുണ്ടാകുമോ, അപ്രകാരം നിർമ്മലതേജസ്സോടുകൂടി പ്രകാശിക്കുന്നു.

5 അസ്മൈതിസ്രോഅവ്യഥ്യായനാരീ
ർദ്ദേവായദേവീർദ്ദിധിഷന്ത്യന്നം
കൃതാഇവോപഹിപ്രസർസ്രേഅപ്സു
സപീയൂഷംധയതിപൂർവ്വസൂനാം . വ. 22

അന്വയം:—
നാരീഃ തിസ്രഃ ദേവീഃ — നേത്ര്യഃ ഇളാസരസ്വതീ ഭാരത്യാഖ്യാദേവ്യഃ
അവ്യഥ്യായ അസ്മൈ ദേവായ — അവ്യഥനായ അപാന്നപാതേ
(സോമാഖ്യം) അന്നം
ദിധിഷന്തി — ധാരയന്തി
അപ്-സു കൃതാ-ഇവ — ഉദകേഷൂൽപ്പന്നാ ഇവ
ഉപ പ്ര-സർസ്രേ — പ്രസരന്തി
(തസ്മാൽ) പൂർവ്വ-സൂനാം — പൂർവ്വം ബ്രഹ്മണസ്സകാശാദുൽപ്പന്നാനാമപാം
പീയൂഷം — സാരഭൂതം സോമാഖ്യമമൃതം
സഃ ധയതി ഹി — പിബതി ഖലു

അർത്ഥം—നേതൃീകളായ ഇള, സരസ്വതി, ഭാരതി, എന്നീ മൂന്ന ദേവികൾ (ആപ്രീസൂക്തങ്ങളിൽ അഗ്ന്യാത്മികകളായി പറയപ്പെടുന്ന ദേവികൾ) സന്തോഷത്തിന്നായി ആ ദേവന്ന് (അപാന്നപാത്തിന്ന്) സോമഹവിസ്സേകുന്നു. വെള്ളങ്ങളിൽ ഉൽപന്നകളെന്നപോലെ അവർ പ്രസരിക്കുന്നു. (നില്ക്കുന്നു.) ഇതുകൊണ്ട് ആദ്യം ബ്രഹ്മാവിനാൽ സൃഷ്ടിക്കപ്പെട്ട ജലങ്ങളുടെ സാരഭൂതമായ ഭാഗം, സോമമെന്ന അമൃതം അവിടുന്നുതന്നെ പാനം ചെയ്യുന്നു. (ആദ്യമുണ്ടായത് ജലമാണെന്ന ശാസ്ത്രനിഗമനം ആദ്യം ജലസൃഷ്ടിയെന്ന ആശയത്തോടു യോജിക്കുന്നു.)

6 അശ്വസ്യാത്രജനിമാസ്യചസ്വ

ർദ്രുഹോരിഷസ്സംപൃചഃപാഹിസൂരീൻ

ആമാസുപൂർഷുപരോഅപ്രമൃഷ്യം

നാരാതയോവിനശന്നാനൃതാനി

അന്വയം:—

അത്ര	— അസ്മിന്നപാന്നപാതി
അശ്വസ്യ ജനിമ	— ഉൽപത്തിഃ ഭവതി (സമുദ്രാൽ ഉച്ചൈശ്രവസോ ജാതത്വാൽ)
അസ്യ ച സ്വഃ	— സ്വൎരമണീയസ്യ സൎവ്വസ്യ ജഗതശ്ചജന്മ അസ്മിന്നേവ ഭവതി
(താദൃശോപാന്നപാത്വം)	
ദ്രുഹഃ രിഷഃ	— ദ്രോഗ്ധുഃ, ഹിംസകസ്യച
സം-പൃചഃ സൂരീൻ പാഹി	— സംപക്താൻ, സ്തോതൄനസ്മാൻ രക്ഷ
ആമാസു പൂർഷു	— അപരിപക്വാസു, പൂരയിതവ്യാസ്വപ്സു
പരഃ	— പരസ്താൽ വർത്തമാനം
അപ്ര-മൃഷ്യം	— അപ്രധൃഷ്യമാണം ദേവം

അരാതയഃ ന വി നശൻ — അദാതാരഃ പുരുഷാഃ ന പ്രാപ്നുവന്തി
അനൃതാനി ന — മായാവിനോ രാക്ഷസാശ്ച ന പ്രാപ്നുവന്തി

അർത്ഥം—ഈ അപാന്നപാത്തെന്ന അഗ്നിയിൽ (ബഡവാഗ്നിയിൽ) കുതിരയുടെ ഉൽപത്തി ഭവിക്കുന്നു. (ഉച്ചൈശ്രവസ്സെന്ന കുതിര സമുദ്രത്തിൽ നിന്നുണ്ടായതാണല്ലൊ) സർവ്വജഗത്തിന്റെ ജനനവും അവിടുന്നിലത്രെ. അപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്ന് ദ്രോഹിയുടെയും ഹിംസകന്റെയും ഏററുമുട്ടലിൽ നിന്ന് സ്തോതാക്കളായ ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും. അപക്വജലങ്ങൾക്ക് (അതായത് അശുദ്ധങ്ങളായ, സാധാരണങ്ങളായ സ്ഥൂലങ്ങളായ ഭൗതികങ്ങളായ ജലങ്ങൾക്ക്) അപ്പുറം വർത്തിക്കുന്ന അജയ്യനായ ആ ദേവനെ ദാനാദിസൽക്കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യാത്തവർ പ്രാപിക്കാറില്ല. മായാവികളായ രാക്ഷസന്മാരും പ്രാപിക്കാറില്ല.

7 സ്വആദമേസുദുഘായസ്യധേന
സ്വധാംപീപായസുഭ്വന്നമത്തി
സോഅപാന്നപാദൂർജ്ജയന്നപ്സ്വ/ന്ത
ർവ്വസുദേയായവിധതേവിഭാതി

അന്വയം:—

(യഃ) അപാം നപാൽ
സ്വേ ദമേ ആ — സ്വകീയേ അന്തരിക്ഷ ലക്ഷണേഗൃഹേ ആസീദതി
യസ്യ (ച) ധേനുഃ — മാധ്യമികാവാക്
സു-ദുഘാ — സുഖേനദോഗ്ധവ്യാഭവതി
(സദേവഃ) സ്വധാം
പീപായ — വൃഷ്ട്യുദകംവർദ്ധയതി
സു-ഭു അന്നം അത്തി — സുഷ്ഠുഭ്രതം വൃഷ്ട്യേരുത്പന്നം അന്നം പ ക്ഷേയ തി

സഃ ഊർജയൻ — ബലം കുർവൻ
അപ്-സു അന്തഃ വിധതേ — മേഘസ്ഥാസ്വപ്സു മധ്യേ പരിചരതേ, യജമാനായ
വസു-ദേയായ വി ഭാതി — ധനദാനാർത്ഥം വിശേഷേണ ദീപ്യതേ

അർത്ഥം:- ഏതു് അപാംനപാത്തു് അന്തരിക്ഷത്തിലുള്ള സ്വഗൃഹത്തിൽ നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നുവോ, ആരുടെ മാധ്യമിക വാക്കെന്ന പശു നല്ലപോലെ കറക്കാവുന്നതോ, (മാധ്യമിക വാക്കു് ജ്ഞാനത്തെ കുറിക്കുന്നു. അഗ്നിയെ യജിക്കുന്നവൎക്കു് ആ ജ്ഞാനപയസ്സു് ഇഷ്ടംപോലെ കറന്നെടുക്കാം. ആ ആശയം വെച്ചാണു് മാധ്യമികവാക്കിനെ കറവപ്പശുവായി സങ്കല്പിച്ചിട്ടുള്ളതു്) ആ ദേവൻ മഴവെള്ളം വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു. മഴയിൽനിന്നുണ്ടായ അന്നം (ഹവിസ്സു്) ഭക്ഷിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അവിടുന്നു് ബലം നേടി വെള്ളങ്ങൾക്കു് മദ്ധ്യത്തിൽ (ഇരുന്നു്) തന്നെ പരിചരിക്കുന്ന യജമാനന്നു് ധനദാനത്തിനു വേണ്ടി നന്നായി പ്രകാശിക്കുന്നു.

8 യോഽപ്സ്വാശുചിനാദൈവ്യേന
ഋതാവാജസ്രഉർവ്വിയാവിഭാതി
വയാഇദന്യാഭുവനാന്യസ്യ
പ്രജായന്തേവീരുധശ്ചപ്രജാഭിഃ

അന്വയം:-

യഃ ഋത-വാ അജസ്രഃ — ഉദകവാൻ, നിത്യഃ, ഏകരൂപേണ സദാവർത്തമാനഃ
ഉർവ്വിയാ — ഉരുഃ, വിസ്തീർണ്ണഃ
അപ്-സു — മേഘസ്ഥാസു ജലേഷു മധ്യേ
ശുചിനാ, ദൈവ്യേന — ശോചകേന, ദേവസംബന്ധിനാ തേജസാ

ആ വി–ഭാതി — ആസമന്താൽ വിശേഷേണ പ്രകാശതേ
അസ്യ അന്യാ ഭുവനാനി — അപാന്നപാതഃ അന്യാനി സർവ്വാണി ഭൂതജാതാനി
വയാഃ ഇൽ — ശാഖാ ഏവ
വീരുധഃ പ്ര–ജാഭിഃ
പ്ര ജായന്തേ ച — ഓഷധയഃ സ്വകീയാഭിഃ പുഷ്പഫലാദിഭിസ്സഹ അസ്മാദേവോൽപന്നാഃ

അർത്ഥം–ഏതു് അപാന്നപാത്തു് ജലത്തോടുകൂടിയവനും ഏകരൂപത്തിൽ നിത്യനും എങ്ങും പരന്നവനുമായി മേഘത്തിലുള്ള ജലങ്ങളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ ശുദ്ധവും ദൈവികവുമായ തേജസ്സാൽ മുററും പ്രകാശിക്കുന്നുവോ, ഇതരങ്ങളായ എല്ലാ ഭൂതജാതങ്ങളും ആ അവിടത്തെ ശാഖകൾ മാത്രമാകുന്നു. അവിടുന്നിൽ നിന്നത്രെ (അവിടത്തെ പ്രേരകശക്തിയാലത്രെ) സസ്യാദികൾ പിറന്നു് പൂക്കളും കായ്കളുമേന്തുന്നതു്.

9 അപാന്നപാദാഹ്യസ്ഥാദുപസ്ഥം
ജിഹ്മാനാമൂർദ്ധ്വോവിദ്യുതംവസാനഃ
തസ്യജ്യേഷ്ഠംമഹിമാനംവഹന്തീ
ഹിരണ്യവർണ്ണാഃപരിയന്തിയഹ്വീഃ

അന്വയം:–
അപാം നപാൽ
ജിഹ്മാനാം — കുടിലഗതീനാമപാംമദ്ധ്യേ
ഊർദ്ധ്വഃ — സ്വയമൂർദ്ധ്വം ജ്വലൻ
വി–ദ്യുതം വസാനഃ — വിദ്യോതം മേഘമാച്ഛാദയൻ, അന്തരിക്ഷമാസ്ഥായ വർഷണം കൃതവാൻ
ഉപ–സ്ഥം — അപാമുപസ്ഥാനം അന്തരിക്ഷം
ആ അസ്ഥാൽ ഹി — ആസ്ഥിതവാൻ, ആരൂഢവാൻ ഖലു

തസ്യ ജ്യേഷ്ഠം മഹിമാനം — പ്രശസ്യതമം മാഹാത്മ്യം
വഹന്തിഃ — വഹന്ത്യഃ, സർവ്വത്ര പ്രാപയന്ത്യഃ
യഹ്വീഃ, ഹിരണ്യ-
വർണ്ണാഃ — മഹത്യഃ, ഹിരണ്യവന്നിർമ്മല
രൂപാനദ്യഃ
പരി യന്തി — പരിതോ ഗച്ഛന്തി
(അപാന്നപ്ത്രാ മഹതീവൃഷ്ടിരസ്മാകം പ്രവാഹനായോൽ പാദിതേതി കൃതജ്ഞതയാ തദീയം മാഹാത്മ്യം പ്രകടയന്ത്യഃ ഇവനദ്യഃ പ്രവഹന്തി)

അർത്ഥം-അപാന്നപാത്ത് വളഞ്ഞും പിരിഞ്ഞും പോകുന്ന ജലങ്ങളുടെ നടുവിൽ, മുകളിൽ സ്വയം ജ്വലിച്ച്, പ്രകാശമാനമായ മേഘത്തെ മൂടി, അന്തരിക്ഷത്തിലമർന്ന് മഴപെയ്യിച്ചുകൊണ്ട്, ആ ജലസ്ഥാനത്തിൽ കയറിയിരിക്കുന്നു, സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന അവിടത്തെ മാഹാത്മ്യം വഹിച്ചുകൊണ്ട്, എങ്ങും വ്യാപിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്, പ്രഖ്യാപിച്ചുകൊണ്ട് മഹതികളും സ്വർണ്ണംപോലെ നിർമ്മലകളുമായ നദികൾ എമ്പാടും പോയിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു, ഒഴുകുന്നു. (അപാന്നപാത്തിനാൽ കിട്ടിയ മഴകൊണ്ടാണ് തങ്ങളുണ്ടായതെന്ന കൃതജ്ഞതയോടെ അവിടത്തെ മഹത്വം പ്രകടിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് നദികൾ ഒഴുകുന്നു എന്ന് ഉല്ലേഖം)

10 ഹിരണ്യരൂപസ്സഹിരണ്യസന്ദൃ
ഗപാന്നപാൽസേദുഹിരണ്യവർണ്ണഃ
ഹിരണ്യയാൽപരിയോനേർന്നിഷദ്യാ
ഹിരണ്യദാദദത്യന്നമസ്മൈ വ. 23

അന്വയം:—

സഃ അപാം നപാൽ
ഹിരണ്യ-രൂപഃ — സുവർണ്ണമയ ശരീരഃ
(തഥാ)
ഹിരണ്യ-സന്ദൃക് — സുവർണ്ണമയേന്ദ്രിയഃ

സഃ ഇൽ ഉ

ഹിരണ്യ–വൎണ്ണഃ — സ ഏവഹിരണ്യ സദൃശകാന്തി യുക്തസ്സൻ

ഹിരണ്യയാൽ യോനേഃ — സുവൎണ്ണമയാൽ സ്ഥാനാൽ

പരി നി–സദ്യ — ഉപര്യുപവിശ്യ (രാജതേ)

അസ്മൈ — ഈദൃശവിധായ അപാന്നപാതേ

ഹിരണ്യ–ദാഃ — ദക്ഷിണാരൂപസ്യ സുവൎണ്ണസ്യ ദാതാരഃ, യജമാനാഃ

അന്നം ദദതി — ഹവിഃ പ്രയച്ഛന്തി

അൎത്ഥം–ആ അപാന്നപാത്തു് സ്വൎണ്ണമയ ശരീരനാകുന്നു. സ്വൎണ്ണമയങ്ങളായ കണ്ണു മുതലായ ഇന്ദ്രിയങ്ങളോടു ചേൎന്നവനാകുന്നു. അവിടുന്നുതന്നെ സ്വൎണ്ണത്തിനൊത്ത കാന്തിയുള്ളവനാകുന്നു. സ്വൎണ്ണമയമായ തന്റെ സ്ഥാനത്തിന്നും മുകളിൽ ഇരുന്നു ശോഭിക്കുന്നു ഇപ്രകാരമുള്ള അപാന്നപാത്തിന്നു് സ്വൎണ്ണം ദക്ഷിണയായി ദാനംചെയ്യുന്ന യജമാനൻ ഹവിസ്സേകുന്നു.

11 തദസ്യാനീകമുതചാരുനാമാ

പീച്യംവദ്ധതേനപ്തുരപാം

യമിന്ധതേയുവതയസ്സമിത്ഥാ

ഹിരണ്യവൎണ്ണം ഘൃതമന്നമസ്യ

അന്വയം:–

അസ്യ അപാം നപ്തുഃ

തൽ അനീകം ചാരു — രശ്മിസമൂഹരൂപംശരീരം ശോഭനം

ഉത നാമ — സംജ്ഞാചചാരു, ശോഭനം (ന പാതയതീതി തദ്വ്യുല്പത്തേഃ)

(തദ്ദ്വയം) അപീച്യം

വദ്ധതേ — മേഘാന്തൎഹിതം സൽ വദ്ധതേ

യുവതയഃ — സങ്ഗമനസ്വഭാവാ ആപഃ

ഹിരണ്യ–വൎണ്ണം — സുവൎണ്ണസമാനതേജസം

യം ഇത്ഥാ സം ഇന്ധതേ — അമുത്രാന്തരിക്ഷേ സമ്യക്
ദീപയന്തി
അസ്യ ഘൃതം അന്നം — ക്ഷരണശീലമുദകം ഭക്ഷ്യം
(ഭവതി അബിന്ധനോഹ്യസൗ
വൈദ്യുതാഗ്നിഃ)

അർത്ഥം—ഈ അപാന്നപാത്തിൻെറ രശ്മിസമൂഹരൂപമായ ആ ശരീരം അഴകററതാകുന്നു. അവിടുത്തെ പേരും അഴകററതാകുന്നു. (വീഴ്ചപററാത്തവൻ, നശിപ്പിയ്ക്കാത്തവൻ എന്നർത്ഥംകൊണ്ട്) അതുരണ്ടും മേഘത്തിനുള്ളിൽ വളരുന്നു. എങ്ങും ചേർന്നിണങ്ങുന്ന സ്വഭാവത്തോടു കൂടിയ ജലങ്ങളാം, സ്വർണ്ണതുല്യമായ തേജസ്സേന്തിയ ആരെ അന്തരിക്ഷത്തിൽ നന്നായി പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നുവോ, ആ അവിടേയ്ക്ക് ഒഴുകുന്ന വെള്ളം ഭക്ഷണസാധനമായി ഭവിയ്ക്കുന്നു. (അവിടുന്ന് വൈദ്യുതാഗ്നി ജലേന്ധനനത്രെ.)

12 അസ്മൈബഹൂനാമവമായസഖ്യേ
യജ്ഞൈർവിധേമനമസാഹവിർഭിഃ
സംസാനമാർജ്മിദിധിഷാമിബിൽമൈ
ർദ്ധാമ്യന്നൈഃ പരിവന്ദഋഗ്ഭിഃ

അന്വയം:—

അസ്മൈ ബഹൂനാം
അവമായ — ബഹൂനാം ദേവാനാം പുരോവർത്തിനേ, പ്രഥമായ
സഖ്യേ — അസ്മാഭിസ്സമാനഖ്യാനായ അപാന്നപാതേ
യജ്ഞൈഃ ഹവിഃ–ഭിഃ
നമസാ വിധേമ — യാഗസാധനൈഃ ചരുപുരോഡാശാദിഭിഃ നമസ്കാരേണ ച പരിചരേമ

(തസ്യ) സാനു സം മാർജ്മി	— സമുച്ഛ്രിതപ്രദേശം സമ്യക് ശോധയാമി
ദിധിഷാമി	— ധാരയാമി ച
ബില്മൈഃ ദധാമി	— ഭാസനൈഃ കാഷ്ഠൈഃ ധാരയാമി
(ഗാർഹപത്യാദി രൂപേണ സ്ഥിതമേനം) അന്നൈഃ	— ഹവിർഭിഃ
(തഥാ) ഋക്-ഭിഃ പരി വന്ദേ	— മന്ത്രൈഃ പരിതസ്സ്തൗമി

അർത്ഥം—വളരെ ദേവന്മാൎക്ക് മുമ്പനും, നമ്മളാൽ ചണ്ഡാതിയായി കരുതപ്പെട്ടുന്നവനുമായ അപാന്നപാത്തിനെ, യാഗാംഗങ്ങളായ ചരുപുരോഡാശാദി ഹവിസ്സുകൾകൊണ്ടും, നമസ്കാരംകൊണ്ടും പരിചരിയ്ക്കാവൂ, സേവിക്കാവൂ. അവിടുത്തെ തിണ്ണയെ മെഴുകിവെടുപ്പാക്കുന്നു. കാത്തുസൂക്ഷിക്കുന്നു. തെളിവുററ മേലേരി നറുങ്ങുകൾകൂട്ടി രക്ഷിക്കുന്നു. ഗാൎഹപത്യം മുതലായ രൂപങ്ങളിൽ വൎത്തിക്കുന്ന അവിടുത്തെ ഹവിസ്സുകൾകൊണ്ടും വേദമന്ത്രങ്ങൾകൊണ്ടും എല്ലാ വിധത്തിലും വന്ദിക്കുന്നു.

13 സ ഈംവൃഷാജനയത്താസുഗൎഭം
സ ഈംശിശുൎദ്ധയതിതംരിഹന്തി
സോഅപാന്നപാദനഭിമ്ലാതവൎണ്ണോ
ന്യസ്യേവേഹതന്വാവിവേഷ

അന്വയം:—

സഃ ഈം വൃഷാ	— അപാന്നപാദേവസേക്താഭ്രുത്വാ
താസു ഗൎഭം അജനയൽ	— മേഘസ്ഥാസ്വപ്സു സ്വാത്മാനമേവഗൎഭരൂപേണ വൎഷണാൎത്ഥം കൃതവാൻ
(ഗൎഭോ ഭ്രുത്വാച) സഃ ഈം	— സോയം മാധ്യമികഃ വൈദ്യുതാഗ്നിഃ താസാം

ശിശുഃ (പുത്രസ്സൻ)
ധയതി — മേഘസ്ഥാസ്സാഃ പിബതി
(അബിന്ധനോഹ്യസൌ)
തം രിഹന്തി — പുത്രസ്ഥാനീയം തം ആപശ്ച
ലിഹന്തി
സഃ അപാം നപാൽ (വൃഷ്ട്യാസഹഭൂമൌ നിപതിതഃ)
അനഭിമ്ലാത-വർണ്ണഃ — അമ്ലാനവർണ്ണഃ, ദീപ്യമാനസ്സൻ
ഇഹ അന്യസ്യ-ഇവ — അസ്മിൻ ലോകേ അന്യസ്യ
പാർത്ഥിവസ്യേവാഗ്നേഃ
തന്വാ വിവേഷ — ശരീരേണ (കാഷ്ഠേന്ധനതാ
ലക്ഷണേന) വ്യാപ്നോബഭൂവ

അർത്ഥം—ഈ അപാന്നപാത്തുതന്നെ, കാമിയായി, മേഘങ്ങളിലെ ജലങ്ങളിൽ ആത്മാവിനെത്തന്നെ ഗർഭരൂപത്തിൽ (മഴപെയ്യിക്കാനായി) ഉൽപാദിപ്പിക്കുന്നു. അങ്ങിനെ ഗർഭമായിത്തീൎന്ന് ആ മാധ്യമികനായ വൈദ്യുതാഗ്നി (ഇടിമിന്നൽ) അവരിൽ മകനായി പിറന്ന് മേഘങ്ങളിലെ ജലങ്ങളെ (മുലപ്പാൽ പോലെ) കുടിക്കുന്നു. (അവിടുന്ന് ജലേന്ധനനാണല്ലൊ.) പുത്രസ്ഥാനത്തുള്ള അവിടുത്തെ, ജലങ്ങൾ നക്കിത്തുടയ്ക്കുന്നു ആ അപാന്നപാത്ത് മഴയോടൊപ്പം (ഇടിമിന്നലായി) ഭൂമിയിൽ വീണ് മങ്ങാത്ത നിറത്തോടുകൂടി, പ്രകാശമാനനായി, ഭൂമിയിലെ മററഗ്നിയുടെ, വിറകുകത്തിയുണ്ടായ ശരീരത്തോടു ചേൎന്ന് എങ്ങും വ്യാപിക്കുന്നു. (ഇടിമിന്നൽ ഭൂമിയിൽ പതിച്ച് വൃക്ഷാദികൾ കത്തിയാൽ ആ തീ സാധാരണ തീയ്യായി മാറുന്ന പ്രകൃതി പ്രക്രിയയാണ് ഇവിടെ വിവക്ഷിച്ചിട്ടുള്ളത്.)

14 അസ്മിൻപദേപരമേതസ്ഥിവാംസ
മധ്വസ്മൈർവിശ്വഹാദീദിവാംസം
ആപോനപ്ത്രേഘൃതമന്നം വഹന്തീ
സ്വയമത്കൈഃപരിദീയന്തിയഹ്വീഃ

അന്വയം:—

പരമേ അസ്മിൻ പദേ	— ഉൽകൃഷ്ടേ അന്തരിക്ഷലക്ഷണേ സ്ഥാനേ
തസ്ഥി-വാംസം	— സ്ഥിതവന്തം
അധ്വസ്മ-ഭിഃ	— ധ്വംസനരഹിതൈ സ്തേജോഭിഃ
വിശ്വാഹാ ദീദി-വാംസം	— സർവ്വാണ്യഹാനി ദീപ്യമാനമപാന്നപാതം
യഹ്വീഃ	— മഹതീഃ
ആപഃ നപ്ത്രേ	— അപാന്നപാതേ
ഘൃതം അന്നം വഹന്തീഃ	— ക്ഷരണശീലോദകാത്മകം ഹവിഃ വഹന്ത്യഃ
സ്വയം അൽകൈഃ	— അതനശീലൈഃ, സതതഗന്തൃഭിഃ സ്വകീയൈഃ രൂപൈഃ
പരി ദീയന്തി	— പരിഗച്ഛന്തി

അർത്ഥം—അന്തരീക്ഷത്തിലെ ഉൽകൃഷ്ടസ്ഥാനത്തിൽ വർത്തിക്കുന്നവനും കേടേല്ക്കാത്ത തേജസ്സുകളോടുകൂടി എല്ലാ ദിവസവും പ്രകാശിക്കുന്നവനുമായ അപാന്നപാത്തിനെ പെരിയ(?)യറ ജലങ്ങൾ അവിടേക്കുവേണ്ടി ഒഴുകുന്ന വെള്ളമാകുന്ന ഹവിസ്സു വഹിച്ചുകൊണ്ടു്, ഗതിവേഗമാന്ന രൂപങ്ങളോടുകൂടി എമ്പാടുമെത്തുന്നു.

15 അയാംസമഗ്നേസുക്ഷിതിംജനായാ
യാംസമുമഘവദ്ഭ്യസ്സുവൃക്തിം
വിശ്വംതദ്ഭദ്രംയദവന്തിദേവാ
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ വ. 24

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, സു-ക്ഷിതിം	— ശോഭനനിവാസം ത്വാം
ജനായ അയാംസം	— അസ്മദീയപുത്രാദിജനാർത്ഥം ഉപാഗച്ഛം

(തഥാ) മഘവൽഭ്യഃ — ഹവിർല്ലക്ഷണ ധനവൽഭ്യഃ യജമാനേഭ്യഃ
സു–വൃക്തിം അയാംസം — ശോഭനാവർജ്ജകം ത്വദ്വിഷയം സ്തോത്രം ഉപാഗച്ഛം
(അതഃ കാരണാൽ ഹേ സർവ്വേ) ദേവാഃ യൽ ഭദ്രം അവന്തി — രക്ഷന്തി
വിശ്വം ഉത് തൽ (ഭദ്രം) — തദേവസർവ്വം അസ്മാകം ഭവതു
സു–വീരാഃ വിദഥേ ബൃഹൽ വദേമ — ശോഭനപുത്രോപേതാവയം മഹൽസ്തോത്രം ഉച്ചാരയാമ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, ശോഭനനിവാസത്തോടുകൂടിയ അവിടത്തെ ഞങ്ങളുടെ പുത്രാദികൾക്കുവേണ്ടി പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്ന അതുപോലെ ഹവിരന്നത്തോടുകൂടിയ യജമാനന്മാർക്കുവേണ്ടി നല്ലപോലെ ആകർഷകമായ സ്തോത്രം അവിടത്തെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു. അക്കാരണത്താൽ യാതൊന്ന് മംഗളമായി, നന്മയായി ദേവന്മാർ കാത്തുരക്ഷിക്കുന്നുവോ, ആ നന്മ മുഴുവനും തന്നെ ഞങ്ങൾക്കു ഭവിയ്ക്കട്ടെ. സൽപുത്രന്മാരൊത്ത ഞങ്ങൾ യാഗത്തിൽ മഹത്തായ സ്തുതിചൊല്ലുന്നു (വൈദ്യുതാഗ്നി, ദാവാഗ്നി, ബഡവാഗ്നി എന്നിങ്ങനെ ആകാശഭൂസമുദ്രങ്ങളിലുള്ള മൂന്നഗ്നികളിൽ അപാന്നപാത്തിനെ വൈദ്യുതാഗ്നിയായും ബഡവാഗ്നിയായും വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു.)

വർഗ്ഗം—25—ജഗതീച്ഛന്ദഃ 1–ഇന്ദ്രോമധുശ്ച 2 മരുതോ മാധവശ്ച 3 ത്വഷ്ടാശുക്രശ്ച 4 അഗ്നിശ്ശുചിശ്ച 5 ഇന്ദ്രോനഭശ്ച 6 മിത്രാവരുണൌനഭസ്യശ്ചദേവതാ (ഋതുദേവതാഃ)

1 തുഭ്യംഹിന്വാനോവസിഷ്ടഗാഅപോ
ധുക്ഷന്ത്സീമവിഭിരദ്രിഭിർന്നരഃ
പിബേന്ദ്രസ്വാഹാപ്രഹുതംവഷട്കൃതം
ഹോത്രാദാസോമംപ്രഥമോയഈശിഷേ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) തുഭ്യം

ഹിന്വാനഃ	— ത്വദർത്ഥം പ്രീയമാണസ്സോമഃ
ഗാഃ അപഃ	— ഗോവികാരാണി ദധിപയഃ പ്രഭൃതീനി ശ്രയണദ്രവ്യാണി വസതീവര്യാഖ്യാഃ ആപശ്ച
വസിഷ്ട	— വസ്തേ, ആച്ഛാദയതി (തൈഃ സംയുജ്യതി)
നരഃ സീം	— യജ്ഞനേതാരോധ്വര്യവഃ ഏനം സോമം
അവി-ഭിഃ, അദ്രി-ഭിഃ	— അവേർവ്വാലമയൈഃ, ദശാപവിത്രൈഃ, ഗ്രാവഭിശ്ച
അധുക്ഷൻ	— അക്ഷാരയൻ (ഗ്രാവഭിരഭിഷുത്യ ദശാപവിത്രേണപുനന്തി)
ഹേ ഇന്ദ്ര, യഃ (ത്വം)	
ഈശിഷേ	— സർവ്വസ്യ ഈശ്വരോഭവസി, സ ത്വം
പ്രഥമഃ	— ദേവേഭ്യഃ പൂർവ്വോഭവീസൻ
സ്വാഹാ പ്ര-ഹുതം	— സ്വാഹാകാരേണ പ്രകർഷേണാഗ്നൗ ക്ഷിപ്തം
വഷട്-കൃതം	— വഷട്കാരേണചത്യക്തം
(തം) സോമം ഹോത്രാൽ	
ആ പിബ	— ഹോതുര്യാഗാൽ ആസമന്താൽ പിബ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടി പ്രിയംകരമായ സോമം, തൈര്, പാൽ മുതലായവ ചേർത്തും, വസതീവരികളെന്ന ജലം ചേർത്തും, അടച്ചുവെച്ചിരിക്കുന്നു. യജ്ഞനേതാക്കളായ അധ്വര്യുക്കൾ ആട്ടുരോമങ്ങൾകൊണ്ടും ദശാപവിത്രങ്ങൾകൊണ്ടും അരിച്ചും പിടിക്കല്ലുകളാൽ സംസ്കരിച്ചും ഈ സോമത്തെ ശുദ്ധമാക്കുന്നു. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, യാതൊരവിടുന്ന് എല്ലാററിന്നും ഈശ്വരനാണോ, അപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്ന്, ദേവന്മാർക്ക് മുമ്പനായി, സ്വാഹാക്ഷരങ്ങളോടുകൂടി അഗ്നിയിൽ വേണ്ടപോലെ ഹോമിച്ചതും വഷട്കാരത്തോടുകൂടി ത്യജിച്ചതുമായ സോമത്തെ ഈ ഹോതൃയാഗത്തിൽ പൂർണ്ണമായി പാനം ചെയ്താലും.

2 യജ്ഞൈസ്സംമിശ്ലാഃ പൃഷതീഭിരൃഷ്ടിഭി
ര്യാമഞ്ഛുഭ്രാസോ അഞ്ജിഷുപ്രിയാഉത
ആസദ്യാബർഹിർഭരതസ്യസൂനവഃ
പോത്രാദാസോമംപിബതാദിവോനരഃ

അന്വയം:—

യജ്ഞൈഃ സം—മിശ്ലാഃ	— യാഗൈസ്സംയുക്താഃ
പൃഷതീഭിഃ	— പൃഷദ്വതീഭിർബ്ബഡവാഭിര്യുക്താ
യാമൻ	— യാമനി, ഗമനസാധനേ രഥേ അവസ്ഥിതാഃ
ഋഷ്ടി-ഭിഃ ശുഭ്രാസഃ	— സ്വകീയൈരായുധൈ ശ്ശോഭമാനാഃ
ഉത അഞ്ജിഷു പ്രിയാഃ	— ആഭരണേഷു പ്രിയാഃ
ഹേ ഭരതസ്യ സൂനവഃ	— ജഗതോ ഭർത്തുരുദ്രസ്യ പുത്രാഃ
ദിവഃ നരഃ	— അന്തരിക്ഷസ്യ നേതാരഃ യൂയം
ബർഹിഃ ആ—സദ്യ	— ആസ്തീർണ്ണേ ബർഹിഷ്യുപവിശ്യ
പോത്രാത് സോമം ആ പിബത	— പോതൃയാഗാത് ആസമന്താത് പിബത

അർത്ഥം—യജ്ഞങ്ങളോടുകൂടിയവരും വെള്ളപ്പുള്ളികളുള്ള പെൺകുതിരകളെ പൂട്ടിയ തേരിൽ ഇരിക്കുന്നവരും സ്വന്തം ആയുധങ്ങളാൽ ശോഭിക്കുന്നവരും ആഭരണങ്ങളിൽ പ്രിയമുള്ളവരും ജഗന്നാഥനായ രുദ്രൻെറ പുത്രന്മാരുമായ മരുത്തുക്കളേ, ദ്യോവിൻെറ നേതാക്കളായ നിങ്ങൾ വിരിച്ച ദർഭപ്പുല്ലിലിരുന്ന്, ഈ പോതൃയാഗത്തിൽ നിന്ന് സോമം പൂർണ്ണമായി, മതിയാവോളം കുടിച്ചാലും.

3 ആമേവനസ്സഹവാഭ്യഹിഗന്തന
നിബർഹിഷിസദതനാരണിഷ്ടന
അഥാമന്ദസ്വജുജുഷാണോ അന്ധസ
സ്ത്വഷ്ടർദ്ദേവേഭിർജ്ജനിഭിസ്സുമദ്ഗണഃ

അന്വയം:—

ഹേ സു-ഹവാഃ,	— ശോഭനാഹ്വാനാഃ, ത്വഷ്ട്ര പ്രഭൃതയഃ,
നഃ അമാ-ഇവ ആ	
ഗന്തന ഹി	— അസ്മാൻ സഹൈവ ആഗച്ഛത
(ആഗത്യച) ബർഹിഷി	
നി സദതന	— നിഷണ്ണാർഭവത
(ഉപവിശ്യ ച) രണിഷ്ടന	— രമധ്വം
അഥ ഹേ ത്വഷ്ടഃ,	
ദേവേഭിഃ	— അന്യൈർദ്ദേവൈഃ
ജനി-ഭിഃ	— ദേവപത്നീഭിശ്ച
സുമത്-ഗണഃ	— ശോഭനഗണഃ (ത്വം)
അന്ധസഃ	— സോമലക്ഷണസ്യാന്നസ്യ (ദ്വിതീയാർത്ഥേഷഷ്ഠീ) സോമലക്ഷണാന്നം
ജുജുഷാണഃ മന്ദസ്വ	— സേവമാനസ്തൃപ്തോഭവ

അർത്ഥം—നന്നായി വിളിക്കപ്പെടുന്ന ത്വഷ്ടാവു മുതലായ ദേവന്മാരേ, ഞങ്ങളോടുകൂടത്തന്നെ നിങ്ങളൊരുമിച്ചു വന്നാലും. വന്നിട്ട്, വിരിച്ച ദർഭയിൽ ഇരുന്നാലും. ഇരുന്നു്, സന്തോഷിച്ചാലും. പിന്നെ അല്ലയോ ത്വഷ്ടാവേ, മററു ദേവന്മാരോടും ദേവപത്നിമാരോടുംകൂടി നല്ല കൂട്ടമൊത്തവനായ അവിടുന്നു് സോമാന്നത്തെ ഉൾക്കൊണ്ടു് ഹർഷിച്ചാലും തൃപ്തനായാലും.

4 ആവക്ഷിദേവാ്ഇഹവിപ്രയക്ഷിചോ
ശഹോതന്നിഷദോയോനിഷുത്രിഷു
പ്രതിവീഹിപ്രസ്ഥിതംസോമ്യംമധു
പിബാഗ്നീധ്രാത്തവഭാഗസ്യതൃപ്ണുഹി

അന്വയം:—

ഹേ വിപ്ര,	— മേധാവിന്നഗ്നേ
ഇഹ ദേവാൻ ആ വക്ഷി	
യക്ഷി ച	— അസ്മിൻയജ്ഞേ ഇന്ദ്രാദീൻ ആവഹ, യജച

ഹേ ഹോതഃ, — ദേവാനാമാഹ്വാതഃ (ത്വം)
ഉശൻ ത്രിഷു യോനിഷു
നി സദ — കാമയമാനസ്സൻ,
ഗാർഹപത്യാദിഷുത്രിഷു
സ്ഥാനേഷു ഉപവിശ

(ഉപവിശ്യ ച)
പ്ര–സ്ഥിതം — ഹോമാത്ഥമുത്തരവേദിം
പ്രത്യാനീതം

സോമ്യം മധു
പ്രതി വീഹി — സോമമയം മധു പ്രതി കാമയസ്വ
(കാമയിത്വാ ച)
ആഗ്നീധ്രാൽ (സോമം)
പിബ — അഗ്നീധ്രയാഗാൽ സോമം പിബ
(പീത്വാ ച) തവ ഭാഗസ്യ
തൃപ്ണുഹി — ഭാഗേന തൃപ്തോഭവ

അത്ഥം അല്ലയോ മേധാവിയായ അഗ്നേ, ഇന്ദ്രാദിദേവന്മാരെ (ഈ യജ്ഞത്തിന്നു്) ആനയിച്ചാലും. അവരെ യജിക്കുകയും ചെയ്താലും. അല്ലയോ ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്ന അഗ്നേ, അവിടുന്നു് ഇഷ്ടമായി ഗാർഹപത്യം മുതലായ മൂന്നു സ്ഥാനങ്ങളിൽ വന്നിരുന്നാലും. ഇരുന്നു്, ഹോമിക്കാനായി ഉത്തരവേദിയിലെത്തിച്ച സോമമയമായ മധുരദ്രവ്യത്തെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടാലും. ഇഷ്ടപ്പെട്ടു്, ഈ അഗ്നീധ്രയാഗത്തിൽനിന്നു് സോമം കുടിച്ചാലും, കുടിച്ചിട്ടു് അവിടുത്തെ ഭാഗംകൊണ്ടു് തൃപ്തനായാലും.

5 ഏഷസ്യതേതന്വോനൃമ്ണവർധന
സ്സഹഓജഃ പ്രദിവിബാഹ്വോർഹിതഃ
തുഭ്യംസുതോമഘവന്തുഭ്യമാഭൃത
സ്ത്വമസ്യബ്രാഹ്മണാദാതൃപൽപിബ

അന്വയം:–

(ഹേ ഇന്ദ്ര) സ്യഃ ഏഷഃ

തേ തന്വഃ	—	സസോമസ്ത്വവശരീരസ്യ
നൃമ്ണ–വർദ്ധനഃ	—	ബലസ്യവർദ്ധകഃ
(യേനസോമേന)		
പ്ര–ദിവി	—	പുരാണേത്വയി
ബാഹ്വോഃ സഹഃ	—	ഹസ്തയോഃ പരേഷാമഭിഭവന ലക്ഷണം സാമർത്ഥ്യം
ഓജഃ ഹിതഃ	—	തൽകാരണഭൂതം ബലം ച നിഹിതം ഭവതി
ഹേ മഘ–വൻ, തുഭ്യം		
സുതഃ	—	ധനവൻ ഇന്ദ്ര, ത്വദർത്ഥം അധ്വര്യുഭിരഭിഷുതഃ
തുഭ്യം ആ–ഭൃതഃ	—	ഹോതുമുത്തരവേദ്യാം പ്രത്യാഹൃതശ്ച
അസ്യ ബ്രാഹ്മണാൽ	—	ഇമം സോമം ബ്രാഹ്മണാച്ഛംസീ നോയാഗാൽ
തൃപൽ ത്വം ആ പിബ	—	തൃപ്യൻ ആഭിമുഖ്യേന പിബ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ആ സോമം അവിടുത്തെ ശരീരത്തിന്ന് ബലവർദ്ധകമാകുന്നു. ആ സോമത്താൽ പുരാണനായ അവിടുന്നിൽ, കരങ്ങൾക്ക് ശത്രുജയസാമർത്ഥ്യവും, അതിന്നു നിദാനമായ ഓജസ്സും ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതായി ഭവിക്കുന്നു. അല്ലയോ ധനവാനായ ഇന്ദ്ര, (അപ്രകാരമുള്ള സോമം) അധ്വര്യുക്കളാൽ ചതച്ച് സംസ്കരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അവിടേക്കു ഹോമിക്കാനായി ഉത്തരവേദിയിൽ എത്തിച്ചിരിക്കുന്നു ആ സോമത്തെ ബ്രാഹ്മണാച്ഛംസിയുടെ യാഗത്തിൽ നിന്ന് തൃപ്തിപൂണ്ട് അവിടുന്നു നേരെ കുടിച്ചാലും.

6 ജുഷേഥാംയജ്ഞംബോധതംഹവസ്യമേ

സത്തോഹോതാനിവിദഃപൂർവ്യാഅനു

അച്ഛാരാജാനാനമഏത്യാവൃതം

പ്രശാസ്ത്രാദാപിബതംസോമ്യംമധു വ. 25

അന്വയം:-

(ഹേ മിത്രാവരുണൌ, മദീയമിമം)
യജ്ഞം ജുഷേഥാം — സേവേഥാം
മേ ഹവസ്യ ബോധതം — ഹവം ആഹ്വാനം (കർമ്മണി ഷഷ്ഠീ) അവഗച്ഛതം
(തഥാ) സത്തഃ — നിഷണ്ണഃ
(അസ്മദീയഃ) ഹോതാ
പൂർവ്വ്യാഃ നി-വിദഃ അനു — ചിരന്തനീഃ ശസ്ത്രലക്ഷണാ വാചഃ അനുശംസതി
(അപിച) നമഃ ആ-വൃതം - സോമലക്ഷണമന്നം ഋത്വിഗ്ഭിർവ്വേഷ്ടിതം
രാജാനാ അച്ഛ ഏതി — രാജമാനൌ യുവാം ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപയതി
(താദൃശം) സോമ്യം മധു — സോമമയം മാദകം ഹവിഃ
പ്ര-ശാസ്ത്രാൽ ആ
പിബതം — പ്രശാസ്തൃര്യാഗാൽ ആഭിമുഖ്യേന പിബതം

അർത്ഥം—അല്ലയോ മിത്രാവരുണന്മാരേ, ഈ യജ്ഞത്തെ നിങ്ങൾ കൈക്കൊണ്ടാലും. എന്റെ വിളിയെ അറിഞ്ഞാലും. ഇരുന്നുകൊണ്ട് ഹോതാവ് പണ്ടുമുതല്ക്കേ നടപ്പുള്ള ശസ്ത്രമന്ത്രങ്ങൾ ചൊല്ലുന്നുണ്ട്. കൂടാതെ സോമാന്നം ഋത്വിക്കുകളാൽ നിറച്ച് വച്ചത് ശോഭനന്മാരായ നിങ്ങളെ നേരെ പ്രാപിക്കുന്നു. ആ സോമമയമായ ഹർഷകഹവിസ്സ് പ്രശാസ്താവിന്റെ യാഗത്തിൽ നിന്ന് നേരെ കുടിച്ചാലും.

(ഏഴാമധ്യായം സമാപ്തം)

അദ്ധ്യായപീഠിക

അഷ്ടകം–2 അധ്യായം–8

വർഗ്ഗം 1–ൽ ഋതുക്കൾ ദേവത. 2–ൽ സവിതാവ്. ഈ സൂക്തം സൂര്യസംബന്ധിയാണെങ്കിലും സൌരസൂക്തങ്ങളിൽ പെട്ടുകാണുന്നില്ല. 4–5 അശ്വികൾ. ഇതിലെ ഉപമകൾ വിവിധങ്ങളും പ്രകൃതിയെയും ജീവസമൂഹത്തെയും സരസമായി സംബന്ധിക്കുന്നവയുമാണ്. 6–ൽ സോമനും പൂഷാവുമാണ് ദേവതകൾ. 7–മുതൽ 10 കൂടി വർഗ്ഗങ്ങളിൽ പല ദേവതകളാണ്. ആ സൂക്തത്തിൽ 16 മുതൽ 3 മന്ത്രങ്ങൾ സാരസ്വതത്തിൽ പെട്ടതാണ്. നദീരൂപയായ സരസ്വതിയെ വളരെ ഭംഗിയിൽ സ്തുതിക്കുന്നു. 11–12 വർഗ്ഗങ്ങളിൽ തിത്തിരിപ്പക്ഷിയുടെ രൂപംപൂണ്ട ഇന്ദ്രനാണ് ദേവത. നിഷ്ക്രമണം, (വാതിൽ പുറപ്പാട്) എന്നിവയിൽ പുറത്തുപോകുമ്പോഴും വിവാഹത്തിന്ന് പുറപ്പെടുമ്പോഴും ഗൃഹപ്രവേശത്തിന്നകത്ത് കടക്കുമ്പോഴും ഈ മന്ത്രങ്ങളാണ് ചൊല്ലുന്നത്. 13 മുതൽ 16 കൂടി അഗ്നി. 7–ാം മന്ത്രത്തിൽ ജലപാതത്തിൽനിന്നുള്ള അഗ്നിസംഭവമെന്ന ശാസ്ത്രീയ സത്യം പറയുന്നു. 17–18–19 വർഗ്ഗങ്ങൾ വൈശ്വാനരാഗ്നി ദേവത. ജഠരാഗ്നിയാണെങ്കിലും ഇവിടെ ദാവാഗ്നിയായും ഹോമാഗ്നിയായുമൊക്കെ വർണ്ണിക്കുന്നു. 20–ം, 21–ം, വൈശ്വാനരാഗ്നിതന്നെ. 22–23 വീണ്ടും ആപ്രീസൂക്തം. 24 മുതൽ 27 കൂടി അഗ്നിദേവതാകമാകുന്നു.

അഷ്ടകം–2 അധ്യായം–8 വർഗ്ഗം–1

ഗൃത്സമദഃ ഋഷിഃ ജഗതീച്ഛന്ദഃ ദ്രവിണോദാഃ ഋതുശ്ച, അശ്വിനൌ ഋതുശ്ച, അഗ്നിഃ ഋതുശ്ച ദേവതാ (ഋതുദേവതാഃ)

1 മന്ദസ്വഹോത്രാദനജോഷമന്ധസോ

ധ്വര്യവസ്സപൂർണ്ണാംവഷ്ട്യാസിചം

തസ്മാഏതംഭരതതദ്വശോദദി

ഹോത്രാത്സോമംദ്രവിണോദഃപിബഋതുഭിഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ദ്രവിണോദഃ)	— ദ്രവിണസ്യ ധനസ്യദാതഃ, ഏതന്നാമകാഗ്നേ
അന്ധസഃ ഹോത്രാൽ	— സോമസ്യ, സോമേന ഹോതൃകൃതാദ്യാഗാൽ
അനു ജോഷം മന്ദസ്വ	— പ്രീതിമനുഹൃഷ്യോഭവ
ഹേ അധ്വര്യവഃ,	
സഃ പൂർണ്ണാം	— ദ്രവിണോദാഃ സംപൂർണ്ണാം
ആ-സിചം വഷ്ടി	— സിച്യമാനാമാഹുതിം കാമയതേ
(അതഃ) തസ്മൈ	
ഏതം ഭരത	— സോമം പ്രാപയത
തൽ-വശഃ	— തൽകാമോദ്രവിണോദാഃ
ദദിഃ	— യുഷ്മാകമഭീഷ്ട ഫലസ്യദാതാ (ഭവതി)
(കിംച) ഹേ ദ്രവിണഃ-	
ദഃ, ഹോത്രാൽ	— ഹോതുര്യാഗാൽ
ഋതു-ഭിഃ സോമം പിബ	— ഇഷമാസാഭിമാനിഭിരൃതു ദേവൈഃ സോമം പിബ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ദ്രവിണത്തിന്റെ, ധനത്തിന്റെ ദാതാവായ ദ്രവിണോദസ്സെന്ന അഗ്നേ, സോമംകൊണ്ട് ഹോതാവു ചെയ്യുന്ന ഈ യാഗത്തിൽനിന്നു് പ്രീതിപോലെ ഹർഷിച്ചാലും. അല്ലയോ അധ്വര്യുക്കളേ, അവിടുന്നു് (ദ്രവിണോദസ്സ്) പൂർണ്ണവും ഒലിവുററതുമായ ആഹുതിയെ കാമിക്കുന്നു അതുകൊണ്ടു് അവിടേക്കു സോമമെത്തിക്കുക അതിഷ്ടപ്പെടുന്ന ദ്രവിണോദസ്സ് നിങ്ങാക്കു് അഭീഷ്ടഫലം തരുന്നവനാകുന്നു പിന്നെ അല്ലയോ ദ്രവിണോദസ്സേ, ഈ ഹോതൃയാഗത്തിൽ അന്നമാസാഭിമാനികളായ ഋതുദേവന്മാരുമൊത്തു് സോമം കുടിച്ചാലും.

2 യമുപൂർവ്വമഹ്വേതമിദംഹ്വേ

സേദുഹവ്യോദദിര്യോനാമപത്യതേ

അധ്വര്യുഭിഃ പ്രസ്ഥിതം സോമ്യംമധു

പോത്രാൽ സോമംദ്രവിണോദഃ പിബഋതുഭിഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ദ്രവിണോദഃ) യം ഉ	— യം ത്വാമേവ
പൂർവ്വം അഹ്ഹ്വേ	— ഹോതൃകർത്തൃകേയാഗേത്ആഹൂതവാനസ്മി
ഇദം തം ഹ്വേ	— സംപ്രതി തമേവാഹ്വയാമി
സഃ ഇൽ ഹവ്യഃ ഉ	— സഏവ ഹ്വാതവ്യഃ ഖലു
ദദിഃ	— അഭീഷ്ടഫലസ്യദാതാച
യഃ നാമ പത്യതേ	— യഃ ഖലുദേവതാത്വേനേഷ്വതസ്മൈദ്രവിണോദസേ
സോമ്യം മധു	— സോമമയം ഹവിഃ
അധ്വര്യു-ഭിഃ പ്ര-സ്ഥിതം	— പ്രണീതമാസീൽ
ഹേ ദ്രവിണഃ—ദഃ,	
പോത്രാൽ	— പോതൃര്യാഗാൽ
ഋതു-ഭിഃ സോമം പിബ	— ഉൗർജ്ജസംജ്ഞകൈസ്സഹസോമം പിബ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ദ്രവിണോദസ്സേ, ഏതവനെത്തന്നെ മുമ്പ് ഹോതൃയാഗത്തിൽ ഞാൻ വിളിച്ചുവോ, ഇപ്പോഴും അവിടത്തെത്തന്നെ വിളിക്കുന്നു. അവിടുന്നാണല്ലൊ വിളിക്കപ്പെടേണ്ടവൻ, അഭീഷ്ടഫലദാതാവും. ഏതവൻ ദേവതാത്വത്തിൽ ഈശനാണൊ, ആ ദ്രവിണോദസ്സിന്നായി സോമമയമായ ഹവിസ്സ് അധ്വര്യുക്കളാൽ കൊണ്ടുവെയ്ക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അല്ലയോ ദ്രവിണോദസ്സേ, പോതൃയാഗത്തിൽ ഊർജ്ജാഭിമാനികളായ ഋതുദേവന്മാരോടുകൂടി സോമം കുടിച്ചാലും.

3 മേദ്യന്തുതേവഹ്നയോയേഭിരീയസേ

രിഷണ്യൻവീളയസ്വാവനസ്പതേ

ആയൂയാധൃഷ്ണോഅഭിഗൂര്യാത്വം

നേഷ്ട്രാൽസോമംദ്രവിണോദഃ പിബഋതുഭിഃ

അന്വയം:-

(ഹേ ദ്രവിണോദഃ) യേഭിഃ — യൈരശ്വൈഃ
ഈയസേ — പ്രാപ്നോഷി
തേ വഹ്നയഃ മേദ്യന്തു — തവവോഢാരഃ തൃപ്യന്തു
ഹേ വനസ്പതേ, — വനാനാം പതേ,
അരിഷണ്യൻ വീളയസ്വ — അഹിംസൻ ദൃഢീഭവ
ഹേ ധൃഷ്ണോ
ദ്രവിണഃ-ദഃ, ത്വം — ധർഷക, ത്വം
ആ-ഭൂയ, അഭി-ഗൂര്യ — ആഗത്യ, ഉദ്യമ്യ
നേഷ്ടാത് ഋതു-ഭിഃ
സോമം പിബ — നേഷ്ടൃയാഗാത് സഹസ്സം ഋതുഭിസ്സഹസോമം പിബ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ദ്രവിണോദസ്സേ, വാഹകങ്ങളുവയാൽ അവിടുന്നെഴുന്നള്ളുന്നു, ആ വാഹകങ്ങൾ (കുതിരകൾ) തൃപ്തിപ്പെടട്ടെ, അല്ലയോ വനസ്പതേ, ഹിംസിക്കാതെ അവിടുന്ന് ഉറച്ചുനിന്നാലും. ആരെയും കൂസാത്ത ദ്രവിണോദസ്സേ, അവിടുന്ന് വന്ന് മുന്നേറി നേഷ്ടാവിന്റെ യാഗത്തിൽ നിന്ന് ബലദേവതകളായ ഋതുദേവന്മാരോടുകൂടി സോമം കുടിച്ചാലും.

4 അപാദ്ധോത്രാദുതപോത്രാദമത്തോ
തനേഷ്ടാദജുഷതപ്രയോഹിതം
തുരീയംപാത്രമമൃക്തമമർത്യം
ദ്രവിണോദാഃപിബതുദ്രാവിണോദസഃ

അന്വയം —

(യോ ദ്രവിണോദാഃ)
ഹോത്രാത് അപാത് — ഹോതൃയാഗാത് സോമം പീതവാൻ
ഉത പോത്രാത് അമത്ത — അപിച പോതൃയാഗാത് സോമം പീത്വാ അമാദ്യത
ഉത നേഷ്ടാത് — അപിച നേഷ്ടൃയാഗാത്
ഹിതം പ്രയഃ — ഹിതം ദേവാനാമന്നരൂപം സോമം

അജുഷത	— അസേവിഷ്ട
ദ്രാവിണഃ-ദേസഃ	— ഹവീരൂപദ്രവിണസ്യ, ധനസ്യ പ്രദാതൃഭ്യഃ, ഋത്വിഗ്ഭ്യഃ, തേഭ്യോഹിതഃ
(സഃ) ദ്രവിണഃ-ദാഃ	
അമൃക്തം	— ദശാപവിത്രേണാമൃഷ്ടം
അമർത്ത്യം	— അമരണസാധനം
തുരീയം പാത്രം പിബതു	— ചതുർത്ഥപാത്രസ്ഥം സോമം പിബതു

അർത്ഥം-യാതൊരു ദ്രവിണോദസ്സ് ഹോതൃയാഗത്തിൽ നിന്ന് സോമം കുടിച്ചുവോ, പോതൃയാഗത്തിൽ നിന്ന് സോമം കുടിച്ച് ഹർഷിച്ചുവോ, നേഷ്ട്രയാഗത്തിൽ നല്ലപ്പെട്ട സോമരൂപമായ അന്നമുൾക്കൊണ്ടുവോ, ഹവീരൂപമായ ധനം ദാനം ചെയ്യുന്ന ഋത്വിക്കുകൾക്ക് ഹിതകാരിയായ ആ ദ്രവിണോദസ്സ് ദശാപവിത്രം കൊണ്ട് അരിച്ചതും, ആയുസ്സ്കരവുമായ നാലാമത്തെ പാത്രത്തിലെ സോമം കുടിക്കട്ടെ.

5 അർവ്വാഞ്ചമദ്യയയ്യം നൃവാഹണം
രഥം യുഞ്ജാഥാമിഹവാംവിമോചനം
പൃങ്ക്തം ഹവീംഷിമധുനാഹികംഗത
മഥാസോമം പിബതം വാജിനീവസൂ

അന്വയം:-

(ഹേ അശ്വിനൗ) അദ്യ	— അസ്മിന്നഹനി
യയ്യം നൃ-വാഹണം	— ഗന്താരം, നേത്രോര്യുവയോർവ്വോഢാരം
ഇഹ വാം വി-മോചനം	— യജ്ഞേ യുവയോഃ മോചയിതാരം
രഥം അർവ്വാഞ്ചം	
യുഞ്ജാഥാം	— യഥാ അർവ്വാങ്ഭവതി തഥാ യുഞ്ജാഥാം

(കിംച) മധുനാ — സ്വാദുരസേന
ഹവിംഷി പൃങ്ക്തം — സംയോജയതം
അഥ ഹേ വാജിനീ-വസൂ — അന്നേന നിവാസയിതാരൌ
ആ ഗതം ഹി — ആഗച്ഛതമേവ
സോമം പിബതം — പാനം കുരുതം
കം — സുഖംദേഹി

അർത്ഥം—അശ്വിയോ അശ്വികളേ, ഗമനശീലമുററതും നേതാക്കളായ നിങ്ങളെ വഹിക്കുന്നതും ഈ യജ്ഞത്തിൽ നിങ്ങളെ ഇറക്കുന്നതുമായ തേർ ഇന്ന് നേരെ പൂട്ടിയാലും. ഈ ഹവിസ്സുകളെ സ്വാദുരസത്തോടുചേർത്താലും. അന്നത്തോടുകൂടി ഏവരേയും അതാതിടത്ത് വസിപ്പിയ്ക്കുന്നവരേ, നിശ്ചയമായും വന്നാലും. സോമം കുടിച്ചാലും. സുഖം തന്നാലും.

6 ജോഷ്യഗ്നേസമിധംജോഷ്യാഹുതിം
ജോഷിബ്രഹ്മജന്യം ജോഷിസുഷ്ടുതിം
വിശ്വേഭിർവ്വിശ്വാ൯ഋതുനാവസോമഹ
ഉശന്ദേവാ൯ഉശതഃ പായയാഹവിഃ വ. 1

അന്വയം:—
ഹേ അഗ്നേ, സം—ഇധം
ജോഷി — ജുഷസ്വ
ആ—ഹുതിം ജോഷി — ജുഷസ്വ
ജന്യം ബ്രഹ്മ ജോഷി — ജനേഭ്യോഹിതം ശസ്ത്രം ജുഷസ്വ
സു—സ്തുതിം ജോഷി — ശോഭനസ്തുതിം ജുഷസ്വ
(കിംച) വസോ — സർവ്വേഷാമാവാസയിത
ഉശതഃ മഹഃ വിശ്വാ൯ ദേവാ൯ — കാമയമാനാ൯ മഹതസ്സർവ്വാ൯ ദേവാ൯
ഉശ൯ — കാമയമാനഃ (ത്വം)
ഋതുനാ — തപസ്യസംജ്ഞകേനസഹ
വിശ്വേഭിഃ — സർവ്വൈർദ്ദേവൈസ്സഹ
- ഭിഃ

അൎഥം–അല്ലയോ അഗ്നേ, (ഹോമിക്കുന്ന) ചമത കൈകൊണ്ടാലും (മററു) ആഹുതികൈക്കൊണ്ടാലും. (ചൊല്ലുന്ന), ജനങ്ങൾക്കു ഹിതമായ, ശസ്ത്രമന്ത്രം കൈക്കൊണ്ടാലും. ശോഭനസ്തുതി കൈക്കൊണ്ടാലും. സൎവ്വപ്രാണികൾക്കും ആവാസഭൂത, (സോമം) കാമിക്കുന്ന മഹാന്മാരായ എല്ലാ ദേവന്മാരെയും ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന അവിടുന്ന് തപസ്യനെന്ന ഋതുദേവനോടു കൂടി എല്ലാ ദേവന്മാരെക്കൊണ്ടും സോമരൂപമായ ഹവിസ്സ് കുടിപ്പിച്ചാലും.

വൎഗ്ഗം2-3–ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ സവിതാ ദേവതാ

1 ഉദുഷ്യദേവസ്സവിതാസവായ
ശശ്വത്തമംതദപാവഹ്നിരസ്ഥാൽ
നൂനംദേവേഭ്യോവിഹിധാതിരത്നാ
മഥാഭജദ്വീതിഹോത്രംസ്വസ്തൌ

അന്വയം –

സ്യഃ വഹ്നിഃ

ദേവഃ സവിതാ	— സഃ ജഗതാം വോഢാ, ദ്യോതമാനഃ
സവായ	— ലോകാനാം പ്രസവായ, അനുജ്ഞാനായ
തൽ–അപാഃ	— തൽപ്രസവകൎമ്മാ
ശശ്വൽ–തമം	
ഉൽ അസ്ഥാൽ ഉ	— പ്രതിദിനമുത്തിഷ്ഠതി ഹി
(കിംച) നൂനം ദേവേഭ്യഃ	— സംപ്രതി സ്തോതൃഭ്യഃ
രത്നം വി ധാതി ഹി	— രമണീയം ധനം പ്രയച്ഛതി ഖലു
അഥ വീതി–ഹോത്രം	— കാന്തയജ്ഞം യജമാനം
സ്വസ്തൌ ആ അഭജൽ	— അവിനാശേ, ക്ഷേമേ സമന്താൽ ഭജതി ... ന്നം

അൎത്ഥം—ജഗത്തിനെ മുഴുവൻ വഹിക്കുന്ന ആ പ്രകാശമാനനായ സവിതാവു് ലോകങ്ങളുടെ ഉൽപത്തിക്കായി (നിരന്തരോൽപത്തി മൂലം അനുസ്യൂതിക്കായി) ആ ഉൽപാദനകൎമ്മത്തിലേപ്പെട്ടവനായി നിത്യവും ഉദിച്ചു് നിലകൊള്ളുകതന്നെ ചെയ്യുന്നു. കൂടാതെ അവിടുന്നു് സ്തോതാക്കൾക്കു് ശോഭനധനം കൊടുത്തരുളുന്നുവല്ലൊ. പിന്നെ നല്ലയജ്ഞം ചെയ്യുന്ന യജമാനനെ അവിനാശത്തിൽ, ക്ഷേമത്തിൽ പൂൎണ്ണമായും അവിടുന്നു് പങ്കാളിയാക്കട്ടെ.

2 വിശ്വസ്യഹിശ്രുഷ്ടയേദേവഊർധ്വഃ
പ്രബാഹവാപൃഥുപാണിസ്സിസൎത്തി
ആപശ്ചിദസ്യവ്രതആനിമൃഗ്രാ
അയംചിദ്വാതോരമതേപരിജ്മൻ

അന്വയം:—

ദേവഃ പൃഥു–പാണിഃ — ദ്യോതമാനഃ ബൃഹൽകരഃ സവിതാ
വിശ്വസ്യ ശ്രുഷ്ടയേ ഹി — ജഗതസ്സുഖായൈവ
ഊർധ്വഃ ബാഹവാ
പ്ര സിസൎത്തി — ഉൽഗതസ്സൻ ബാഹൂ പ്രസാരയതി
ആപഃ ചിൽ അസ്യ
വ്രതേ ആ — ആപോഹിപ്രസവാഖ്യേ കൎമ്മണിസതിസ്യന്ദന്ത
(താശ്ച) നി–മൃഗ്രാഃ — നിതരാം ശോധയിത്ര്യഃ ഗംഗാദിരൂപേണ ജഗൽ പാവയന്തി
അയം ചിൽ വാതഃ — അയമപിവായുഃ
പരി–ജ്മൻ രമതേ — പരിതോഗതേ അന്തരിക്ഷേ സന്തോഷേണചരതി

അൎത്ഥം—പ്രകാശിക്കുന്നവനും മഹത്തുക്കളായ കരങ്ങളോടു് (രശ്മികളോടു്) കൂടിയവനുമായ സവിതാവു് ലോകത്തിന്റെ സുഖത്തിന്നായിത്തന്നെ, ഉയൎന്നുപോയി, കൈകളെ (കിരണ

ങ്ങളെ) നന്നായി പരത്തുന്നു. അവിടുത്തെ ഉൽപത്തിപരമായ കർമ്മത്തിൽ (തൽഫലമായി) ജലങ്ങളും ഒഴുകുന്നു. ഏറ്റവും ശുദ്ധികാരിണികളായി ഗംഗ മുതലായ നദികളുടെ രൂപത്തിൽ അവ ലോകത്തെ പവിത്രീകരിക്കുന്നു. ഈ വായുവും എങ്ങും നിറഞ്ഞ അന്തരിക്ഷത്തിൽ സന്തോഷത്തോടുകൂടി ചരിക്കുന്നു.

3 ആശുഭിശ്ചിദ്യാൻവിമുചാതിനൂന

മരീരമദതമാനംചിദേതോഃ

അഹ്യർഷൂണാംചിന്ന്യയാ്ംഅവിഷ്യാ

മനുവ്രതംസവിതുർമ്മോകൃാഗാൽ

അന്വയം:—

യാൻ (ഗച്ഛൻ സവിതാ)
ആശു–ഭിഃ ചിൽ — ശീഘ്രഗാമിഭിരപിരശ്മിഭിഃ
വി മുചാതി നൂനം — വിമുച്യതേ
അതമാനം ചിൽ — സതതംഗച്ഛന്തമപിജനം
ഏതോഃ അരീരമൽ — ഗമനായഉപരമയതി
(കിംച) അഹ്യർഷൂണാം — അഹിമാഹന്താരം, ശത്രും
അഭ്യേഷ്താം, അഭിഗച്ഛതാം
അവിഷ്യാം നി അയാൻ — ഗമനേച്ഛാം നിയച്ഛതി
സവിതുഃ വ്രതം ചിൽ — പ്രേരകസ്യ സൂര്യസ്യ കർമ്മ ച
അനു മോകീ ആ അഗാൽ — പശ്ചാൽ രാത്രിഃ ആഗച്ഛതി
(സവിതുശ്ചേഷ്ടോപരതൌ രാത്രിരാഗച്ഛതി)

അർത്ഥം—പോകുന്ന (അസ്തമിക്കുന്ന) സവിതാവ് തന്റെ ശീഘ്രഗാമികളായ രശ്മികളിൽ നിന്ന്, വേർപെടുന്നു. എപ്പോഴും സഞ്ചരിക്കുന്ന ജനത്തെക്കൂടി പോക്കിൽ നിന്ന് വിരമിപ്പിക്കുന്നു. കൂടാതെ ശത്രുവിനെ എതിർക്കുന്നവരുടെ ഗതിയിലുള്ള ഇച്ഛയും നിയന്ത്രിക്കുന്നു. പ്രേരകനായ സൂര്യന്റെ കർമ്മത്തെത്തുടർന്ന്, അതിന്റെ പിന്നാലെ, രാത്രി വരുന്നു, അതായത് സവിതാവിന്റെ തേജസ്സ് അടങ്ങുമ്പോഴാണ് രാത്രിയാകുന്നത്.

4 പുനസ്സമവ്യദ്വിതതം വയന്തീ
മധ്യാകർത്തോർന്യധാച്ഛക്മധീരഃ
ഉൽസംഹായാസ്ഥാദ്വ്യൃതൂരദർധ
രരമതിസ്സവിതാദേവആഗാൽ

അന്വയം:—

വയന്തീ	— വസ്ത്രം വയന്തീ നാരീവരാത്രിഃ
വി—തതം പുനഃ സം അവ്യൽ	— വിസ്തൃതമാലോകം പുനസ്സംവേഷ്ടയതേ
ധീരഃ കർത്തോഃ ശക്മ	— പ്രജ്ഞോപി സർവ്വലോകഃ കർത്തവ്യം കർമ്മകർത്തും ശക്യമപി
മധ്യാ നി അധാൽ	— മധ്യേ, കർമ്മ അപരിസമാപ്യ സവിതര്യുപരതേ നിഹിതവാൻ
(സർവ്വോലോകഃ) സം—ഹായ	— ശയ്യാം വിഹായ
ഉൽ അസ്ഥാൽ	— അവശിഷ്ടം കർമ്മകർത്തും പുനരുത്തിഷ്ഠതി
സവിതാ അരമതിഃ	— അനുപരതിഃ
ദേവഃ ആ അഗാൽ	— ദ്യോതമാനഃ ആഗച്ഛതി
ഋതൂൻ വി അദർധഃ	— വിദാരയതി

അർത്ഥം—തുണിനെയ്യുന്ന സ്ത്രീപോലെ രാത്രിവീണ്ടും (തലേ ദിവസം ചെയ്തപോലെ) പ്രാണികളുടെ കാഴ്ചയെ ചുററിപ്പിടിക്കുന്നു, (കാഴ്ച മറയ്ക്കുന്നു) വിവരമുണ്ടായിട്ടും കർമ്മം ചെയ്‌വാൻ കഴിവുണ്ടായിട്ടും ലോകം ഇടയ്ക്കുവെച്ച് (സൂര്യൻ നീങ്ങി അകലുമ്പോഴം) പണിമുഴമിയ്ക്കാതെ നിർത്തുന്നു. (പിന്നെ സൂര്യാഗമത്തിൽ) ലോകം മുഴവൻ കിടയ്ക്കവിട്ട്, മുഴമിക്കാത്ത പണി ചെയ്‌വാനെഴനേല്ക്കുന്നു. സൂര്യൻ വിരാമം കൂടാതെ പ്രകാശമാനനായി വരുന്നു. ഋതുക്കളെ മുറിച്ചു വേർതിരിക്കുന്നു.

5 നാനൌകാംസിദുര്യോവിശ്വമായു

ർവ്വിതിഷ്ഠതേപ്രഭവശ്ശോകോഅഗ്നേഃ

ജ്യേഷ്ഠംമാതാസൂനവേഭാഗമാധാ

ദന്വസ്യകേതമിഷിതംസവിത്രാ വ 2

അന്വയം –

പ്ര–ഭവഃ അഗ്നേഃ ശോകഃ — പ്രവൃദ്ധതമമഗ്നേസ്തേജഃ
ദുര്യഃ — ഗൃഹ്യഃ, ഗൃഹേഭവഃ
നാനാ ഓകാംസി — യജമാനാനാം പൃഥക്ഭൂതാൻ ഗൃഹാൻ
വി തിഷ്ഠതേ — അധിതിഷ്ഠതി
വിശ്വം ആയുഃ — സർവ്വമന്നം ചാധിതിഷ്ഠതി
മാതാ സവിത്രാ അനു
ഇഷിതം — ഉഷാഃ സൂര്യേണാനുപ്രേരിതം
അസ്യ കേതം — അഗ്നേഃ പ്രജ്ഞാപകം
ജ്യേഷ്ഠം ഭാഗം — പ്രഥമം അഗ്നിഹോത്രാഖ്യം ഭാഗം
സൂനവേ ആ അധാൽ — അഗ്നയേ ആദധാതി

അർത്ഥം–അഗ്നിയുടെ മികച്ച തേജസ്സ് ഗൃഹ്യമാകുന്നു, ഗൃഹത്തിൽ അഗ്നിഹോത്രൌപാസനാഗാരങ്ങളിൽ ഉണ്ടായതാകുന്നു അതു് എല്ലാ യജമാനന്മാരുടെയും ഗൃഹങ്ങളിലും എല്ലാ അന്നത്തിലും (ഹവിസ്സിലും) വർത്തിക്കുന്നു അമ്മയായ ഉഷസ്സ് സൂര്യനാൽ അനുജ്ഞ നല്കപ്പെട്ടു് പ്രഭാതത്തെ ആദ്യമായറിയിക്കുന്ന അഗ്നിഹോത്രമെന്ന ഭാഗം മകനായ അഗ്നിക്കായി വെയ്ക്കുന്നു. (ഉഷസ്സിൽ ഉൽപാദിതനും ഉത്തേജിതനും ആകയാൽ അഗ്നിക്കു് ഉഷസ്സിന്റെ പുത്രത്വം കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു)

6 സമാവവർത്തിവിഷ്ഠിതോജിഗീഷു

ർവ്വിശ്വേഷാംകാമശ്ചരതാമമാഭൂൽ

ശശ്വാഅപോവികൃതംഹിത്വ്യാഗാ

ദനുവ്രതംസവിതുർദൈവ്യസ്യ

നി-മിഷി — നിമേഷേ, സവിതൃാസ്തമയേ സതി, പ്രാണിഭ്യഃ വിശ്രാമം പ്രയച്ഛതി (വരുണസ്യരാത്രേർ ർവ്വാഹകത്വാൽ)

ജർഭുരാണഃ — ഭൃശംഗച്ഛൻ

വിശ്വഃ മാർത്താണ്ഡഃ

ആ ഗാൽ — സർവ്വഃ പക്ഷീ (ഉദ്ഗാൽ ഭിന്നാ പിണ്ഡാദുൽപത്യാ) ആഗച്ഛതി

(വിശ്വഃ) പശ്വഃ വ്രജം — ഗോഷ്ഠമാഗാൽ

സവിതാ സ്ഥ-ശഃ — സ്ഥാനേസ്ഥാനേ

ജന്മാനി വി ആ അകഃ — ജാതാനിഭൂതാനി പൃഥഗകാർഷീൽ

അർത്ഥം—രാത്രിയുടെ അഭിമാനദേവതയും നിർവ്വാഹകനായ വരുണൻ (ജീവിതപഥത്തിൽക്കൂടെ) പോകുന്നവർക്ക് ആധ്യവും പ്രാപ്തിയോഗ്യവുമായ സ്വവാസസ്ഥാനം, സൂര്യാസ്തമയത്തിൽ, വിശ്രമത്തിന്നായി കല്പിച്ചരുളുന്നു പാറുനടക്കുന്ന പക്ഷിവർഗ്ഗം (കൂട്ടിൽ) വരുന്നു പശുവർഗ്ഗം തൊഴുത്തിലെത്തുന്നു. അവിടവിടെയുള്ള ഭൂതജാതങ്ങളെ (പ്രാണിസമൂഹങ്ങളെ) സൂര്യൻ വാസസ്ഥാനത്തേക്ക് വെവ്വേറെ ആകർഷിക്കുന്നു.

9 നയസ്യേന്ദ്രോവരുണോനമിത്രോ
വ്രതമര്യമാനമിനന്തിരുദ്രഃ
നാരാതയസ്തമിദം സ്വസ്തി
ഹ്വേദേവം സവിതാരം നമോഭിഃ

അന്വയം

യസ്യ വ്രതം — സവിതുർദ്ദേവസ്യപ്രസവാഖ്യം കർമ്മ

ഇന്ദ്രഃ ന (മിനാതി), വരുണഃ (ച) ന (മിനാതി)
മിത്രഃ അര്യമാ (ച) ന (മിനാതി), രുദ്രഃ (ച) ന (മിനാതി)
അരാതയഃ ന മിനന്തി — അസുരാനഹിംസന്തി

തം സവിതാരം ദേവം
ഇദം — ഇദാനീം
നമഃ–ഭിഃ സ്വസ്തി
ഹ്വേ — അന്നരൂപൈഹ്വവിർഭിഃ സ്തൌതി

അർത്ഥം-യാതൊരു സവിതാവിന്റെ കർമ്മത്തെ ഇന്ദ്രൻ തടയുന്നില്ല, വരുണൻ മുടക്കുന്നില്ല, മിത്രനമര്യമാവും കേടേൽപിക്കുന്നില്ല, അസുരന്മാർ തടസ്ഥപ്പെടുത്തുന്നില്ല, ആ സവിതാവായ ദേവനെ ഇപ്പോൾ അന്നാത്മകങ്ങളായ ഹവിസ്സുകളോടുകൂടി ക്ഷേമത്തിന്നായി വന്ദിക്കുന്നു.

10 ഭഗംധിയംവാജയന്തഃ പുരംധിം
നരാശംസോഗ്നാസ്പതിർനോഅവ്യാഃ
ആയേവാമസ്യസങ്ഗഥേരയീണാം
പ്രിയാദേവസ്യസവിതുസ്യാമ

അന്വയം:–

ഭഗം, ധിയം — ഭജനീയം, ധ്യാതവ്യം
പുരം–ധിം — ബഹുപ്രജ്ഞം സവിതാരം
വാജയന്തഃ നഃ — ബലിനം കുർവ്വതോസ്മാൻ
നരാശംസഃ
ഗ്നാഃപതിഃ അവ്യാഃ — നരൈശ്ശംസനീയഃ ഛന്ദസാം പതിഃ സവിതാഅവ്യാൽ
(കിംച) വാമസ്യ
രയീണാം — ധനസ്യ പശൂനാം ച (''പശവോവൈരയിഃ'' ഇതിശ്രുതിഃ)
ആ–ഭയേ സം–ഗഥേ — ആഗമനേസങ്ഗമനേ ച (വയം)
ദേവസ്യ സവിതുഃ
പ്രിയാഃ സ്യാമ — പ്രിയാഭവേമ

അന്വയം —

ജിഗീഷുഃ
വി-സ്ഥിതഃ — വിജയേച്ഛുഃ യോദ്ധാ
സം-ആവവൎത്തി — യുദ്ധാൎത്ഥം പ്രസ്ഥിതഃ സമാവൎത്തയതി
വിശ്വേഷാം ചരതാം — സൎവ്വേഷാം ജംഗമാനാം
അമാ കാമഃ അഭൂൽ — ഗൃഹം പ്രതികാമഃ ഭവതി
ശശ്വാൻ — നിത്യം കൎമ്മരതഃ
അപഃ വി-കൃതം — കൎമ്മ അൎദ്ധകൃതം
ഹിത്വീ ആ അഗാൽ — ഹിത്വാ ഗൃഹമാഗച്ഛതി
(ഏതൽ സൎവ്വം) ദൈവ്യസ്യ സവിതുഃ വ്രതം അനു — ദിവി ഭവസ്യ സൂൎയ്യസ്യ കൎമ്മ അനുജായതേ

അൎത്ഥം —ജയേച്ഛുവായ പടയാളി, യുദ്ധത്തിന്ന് പുറപ്പെട്ടുപോയവൻ (സൂൎയ്യാസ്തമയത്തിൽ) മടങ്ങുന്നു. എല്ലാ ജീവികൾക്കും ഗൃഹത്തെക്കുറിച്ച് (ഗൃഹത്തിലെത്താൻ) വെമ്പലുണ്ടാകുന്നു (അല്ലെങ്കിൽ ഗൃഹംതോറും കാമം ഭവിക്കുന്നു) സ്ഥിരം കൎമ്മശീലമുററവനും പണി പകുതിയാക്കി, അതുവിട്ട് വീടണയുന്നു ഇതെല്ലാം ദിവ്യനായ സൂൎയ്യന്റെ കൎമ്മത്തെ അനുസരിച്ചാണ് സംഭവിക്കുന്നതു്. (പണ്ടു രാത്രി യുദ്ധമില്ലാത്തതിനാലാണ് പടയാളി പടക്കളത്തിൽ നിന്ന് സൂൎയ്യാസ്തമയത്തിൽ മടങ്ങുന്നതു്.)

7 ത്വയാഹിതമപ്യമപ്സുഭാഗം
ധന്വാന്വാമൃഗയസോവിതസ്ഥുഃ
വനാനിവിഭ്യോനകിരസ്യതാനി
വ്രതാദേവസ്യസവിതുൎമ്മിനന്തി

അന്വയം —

(ഹേ സവിതഃ,)
ത്വയാ അപ്-സു — അന്തരിക്ഷേ
ഹിതം അപ്യം — നിഹിതമപാം സംബന്ധിനം

ഭാഗം ധന്വ അന്ത — നിർജ്ജലപ്രദേശേഷ്വരണ്യേഷു
മൃഗയസഃ — മൃഗയമാണാമൃഗാഃ
ആ വി തസ്ഥുഃ — ആസമന്താദധിതിഷ്ഠന്തി,
(കിംച) വനാനി,
വി–ഭ്യഃ — വൃക്ഷാദീൻ, പക്ഷിഭ്യഃ
ആവാസരൂപേണ
ത്വയാഭാഗോദത്തഃ

അസ്യ ദേവസ്യ സവിതുഃ
താനി വ്രതാ — താദൃശാനി കർമ്മാണി
നകിഃ മിനന്തി — കോപിനഹിംസന്തി

അർത്ഥം–അല്ലയോ സവിതാവേ, അവിടുന്നന്തരിക്ഷത്തിൽ നിക്ഷേപിച്ചുവച്ചിട്ടുള്ള ജലങ്ങളെയാണ് വെള്ളമററ കാടുകളിൽ (മരുപ്രദേശങ്ങളിൽ) ജലാന്വേഷികളായ മൃഗങ്ങൾ പ്രാപിക്കുന്നത്. കൂടാതെ പക്ഷികൾക്ക് നിവാസസ്ഥാനമായി വൃക്ഷാദികളെ അവിടുന്ന് കൊടുത്തതാണ്. (എന്നി പ്രകാരം) ആ ദേവനായ സവിതാവിന്റെ ഇത്തരത്തിലുള്ള കർമ്മങ്ങളെ ആരും തടയുന്നില്ല.

8 യാദ്രാധ്യം വരുണോയോനിമപ്യ
മനിശിതംനിമിഷിജർഭുരാണഃ
വിശ്വോമാർത്താണ്ഡോവ്രജമാപശുർഗ്ഗാൽ
സ്ഥശോജന്മാനിസവിതാവ്യാകഃ

അന്വയം:–

വരുണഃ യാത്–രാധ്യം — യാതാം ഗച്ഛതാം സംരാധനീയം
അപ്യം, അനി–ശിതം
യോനിം — ആപ്തുംയോഗ്യം,
അതീക്ഷ്ണം, സുഖകരം
സ്ഥാനം

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, ശത്രുവിൻെറ നേരെ എറിയപ്പെട്ട (കവണ) കല്ലുകൾ അവനെത്തന്നെ ബാധിക്കുന്നപോലെ, പക്ഷികൾ വൃക്ഷത്തെ എന്നപോലെ ഹവിർധനത്തോടു കൂടിയ യജമാനനെ നേരെ പ്രാപിക്കുമാറാകണം. യജ്ഞത്തിൽ ഉക്ഥം ചൊല്ലുന്ന ബ്രാഹ്മണർപോലെ, ജനപദങ്ങളിൽ രാജദൂതന്മാർപോലെ, പലപാടു വിളിയ്ക്കപ്പെടുന്ന നിങ്ങൾ ഇവിടെ വന്നുചേർന്നാലും.

2 പ്രാതര്യാവാണാരഥ്യേവവീരാ
ജേവയമാവരമാസചേഥേ
മേനേഇവതന്വാ ശുംഭമാനേ
ദംപതീവക്രതുവിദാജനേഷു

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ)

പ്രാതഃ-യാവാനാ	— പ്രാതരേവയജ്ഞാർത്ഥം ഗന്താരൌ
രഥ്യാ-ഇവ വീരാ	— രഥിനാവിവ, സ്വകർമ്മണി വീരൌ
അജാ-ഇവ യമാ	— ഛാഗാവിവയമലൌ
മേനേ-ഇവ തന്വാ ശുംഭമാനേ	— നാര്യാവിവശരീരേണ ശോഭമാനൌ
ദമ്പതീ-ഇവ	— ജായാപതീ ഇവസംഗതൌ
ജനേഷു ക്രതു-വിദാ	— വിഷയേഷുകർമ്മവിദൌയുവാം
വരം ആ സചേഥേ	— സംഭക്താരമാഗച്ഛഥഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, പ്രഭാതത്തിൽ തന്നെ യജ്ഞത്തിന്ന് പുറപ്പെടുന്നവരും തേരാളികൾപോലെ സ്വകർമ്മത്തിൽ [illegible]രും സ്ത്രീകൾപോലെ ശരീരംകൊണ്ടു ശോഭയേറ[illegible]ക്കാർപോലെ ഒന്നിച്ചവരും വിവിധ രാജ്യ[illegible]ന്നവരുമായ നിങ്ങൾ ഉപാസിക്കുന്നവ

3 ശൃങ്ഗേവനഃപ്രഥമാഗന്തമർവ്വാക്
ഛഫാവിവജർഭുരാണാതരോഭിഃ
ചക്രവാകേവപ്രതിവസ്തോരുസ്രാ
ർവ്വാഞ്ചായാതംരഥ്യേവശക്രാ

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ,)	
ശൃങ്ഗാ—ഇവ	— പശോശ്ശൃങ്ഗാവിവ
പ്രഥമാ	— ദേവാനാം പ്രഥമൌ
ശഫൌ—ഇവ	— അശ്വാദേഃ ഖുരാവിവ
തരഃ—ഭിഃ ജർഭുരാണാ	— വേഗൈഃ ഭൃശം ഗച്ഛന്തൌ യുവാം
നഃ അർവ്വാക് ഗന്തം	— അസ്മാൻ പ്രത്യഭിമുഖമാഗച്ഛതം
(കിംച) വസ്തോഃ	
പ്രതി ചക്രവാകാ—ഇവ	— അഹഃ പ്രതി ചക്രവാകാവിവ
ഹേ ഉസ്രാ, ശക്രാ	— ശത്രൂണാമുത്സാരകൌ, സ്വകർമ്മണി ശക്തൌ
രഥ്യാ—ഇവ	— രഥിനാവിവ
അർവ്വാഞ്ചാ യാതം	— അസ്മദഭിമുഖൌ ഗച്ഛതം

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, പശുവിന്റെ കൊമ്പുകൾപോലെ ദേവന്മാർക്ക മുന്നിട്ടുനില്ക്കുന്നവരും കുതിരകൾ മുതലായവയുടെ കുളമ്പുകൾ പോലെ വേഗങ്ങളോടുകൂടി ഗമിക്കുന്നവരുമായ നിങ്ങൾ ഞങ്ങൾക്കുനേരെ വരുമാറാകണം. അല്ലയോ ശത്രുക്കളെഅകററുന്ന കർമ്മവീരന്മാരേ, നിങ്ങൾ പകലിന്നുനേരെ ചക്രവാകപക്ഷികളെന്നപോലെയും ശത്രുക്കൾക്കുനേരെ തേരാളിവീരന്മാർപോലെയും ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖരായി വരുമാറാകണം. (ചക്രവാകങ്ങൾക്ക് രാത്രി കണ്ണുകാണുകയില്ല.)

അത്ഥം—ഭജിക്കപ്പെടേണ്ടവനും ധ്യാനിക്കപ്പെടേണ്ടവനും ബഹുബുദ്ധിയുമായ സവിതാവിനെ സ്തുതികളാൽ ബലവാനാക്കുന്ന നമ്മളെ, മനുഷ്യരാൽ സ്തുത്യനായി, ഗായത്ര്യാദിഛന്ദസ്സുകളുടെ പതിയായ അവിടുന്ന് രക്ഷിക്കട്ടെ പിന്നെ ധനത്തിൻെറയും പശുക്കളുടെയും വരവിലും, കൂടിനില്പിലും ദേവനായ സവിതാവിന്ന് ഞങ്ങൾ ഇഷ്ടന്മാരായി ഭവിക്കാവൂ (ഗ്നാഃ എന്ന പദത്തിന്ന് ദേവപത്നികൾ എന്ന് മുമ്പത്തെ പറഞ്ഞപ്പോൾ ഗായത്ര്യാദിഛന്ദസ്സുകളാണ് ദേവപത്നികളെന്ന് പറയപ്പെട്ടിരുന്നു ഇവിടെ ആ പദം ഛന്ദസ്സുകൾക്കു തന്നെയാണ് ഉപയോഗിച്ചിട്ടുള്ളതു്)

11 അസ്മഭ്യംതദ്ദിവോഅദ്ഭ്യഃ പൃഥിവ്യാ
സ്ത്വയാദത്തംകാമ്യംരാധആഗാത്
ശംയത്സ്തോതൃഭ്യആപയേഭവാ
ത്യുരുശംസായസവിതർജ്ജരിത്രേ വ 3

അന്വയം —

(ഹേ സവിതഃ) അസ്മഭ്യം
ത്വയാ ദത്തം — ത്വയാനീതം
തത് കാമ്യം രാധഃ — പ്രസിദ്ധം കമനീയം ധനം
ദിവഃ, അദ്ഭ്യഃ,
പൃഥിവ്യാഃ — ദ്യുലോകാത്, അന്തരിക്ഷാത്, ഭൂമേശ്ച
ആ ഗാത് — ആഗച്ഛതു
(കിംച) സ്തോതൃഭ്യഃ
ആപയേ — സ്തോതൄണാം ബന്ധവേ, തദ്വംശജായ
യത് ശം ഭവാതി — സുഖകരം ഭവേത്
ഉരുശംസായ ജരിത്രേ — ബഹുസ്തോത്രമഹ്യം
ഹേ സവിതഃ, (തത് പ്രയച്ഛ)

അത്ഥം—അല്പയോ സവിതാവേ, ഞങ്ങരംക്ക് അവിടന്നരുളിയ പ്രസിദ്ധവും കമനീയവുമായ ധനം ദ്യുലോകത്തിൽനിന്നും അന്തരിക്ഷത്തിൽ നിന്നും ഭൂമിയിൽ നിന്നും വന്നുചേരട്ടെ. (ദേവന്മാരിൽനിന്നും നക്ഷത്രാദികളിൽനിന്നും ഭൂതജാതത്തിൽ നിന്നും വന്നുചേരട്ടെ) കൂടാതെ, സ്തോതാക്കളുടെ ബന്ധുവിന്ന് വംശജന്ന്, യാതൊന്ന് സുഖകരമായി ഭവിക്കുമോ, അത് ഏറ്റവും സ്തുതികരം ചൊല്ലുന്ന എനിക്കുതന്നരുളിയാലും.

വർഗ്ഗം —4—5—അശ്വിനൌ ദേവതാ.

1 ഗ്രാവാണേവതദിദത്ഥംജരേഥേ
ഗൃധ്രേവവൃക്ഷംനിധിമന്തമച്ഛ
ബ്രഹ്മാണേവവിദഥഉക്ഥശാസാ
ദൂതേവഹവ്യാജന്യാപുരുത്രാ

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ,)	
ഗ്രാവാണാ—ഇവ	— അരാതിം പ്രതിപ്രേഷിതൌ പാഷാണാവിവ
തൽ അത്ഥം ഇൽ	— തമരാതിമേവ
ജരേഥേ	— ജരയേഥേ, ബാധേഥാം
(കിംച) വൃക്ഷം	
ഗൃധ്രാ—ഇവ	— ഗൃധ്രൌ, പക്ഷിണാവിവ
നിധി—മന്തം	— ധനവന്തം യജമാനം
അച്ഛ	— ആഭിമുഖ്യേന (ആഗച്ഛതം)
വിദഥേ ഉക്ഥ—ശസാ	
ബ്രഹ്മാണാ-ഇവ	— യജ്ഞേഉക്ഥശംസിതാരൌ ബ്രാഹ്മണാവിവ
ജന്യാ ദൂതാ—ഇവ	— ജനപദേഷു രാജ്ഞാപ്രേഷിതൌ ദൂതാവിവ
പുരു—ത്രാ ഹവ്യാ	— ബഹുപ്രകാരമാഹ്വാതവ്യൌ (യുവാമാഗച്ഛതം)

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ,)
ഓഷ്ഠൌ-ഇവ മധു ആ
സ്നേ വദന്താ — ആസ്യായ മധുരരസവദ്വചനം വദന്തൌ

സ്തനൌ-ഇവ നഃ
ജീവസേ പിപ്യതം — ജീവനായ അസ്മാന്‍ പ്യായയതം
(കിംച) നാസാ-ഇവ നഃ
തന്വഃ രക്ഷിതാരാ ഭൂതം — നാസികേഇവ തനോഃ രക്ഷിതാരൌ ഭവതം

(അപിച) കര്‍ണ്ണൌ-ഇവ
അസ്മേ സു-ശ്രുതാ — അസ്മാകം സുശ്രവണൌ യുവാം ഭൂതം

അര്‍ത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, വായയ്ക്കു ചുണ്ടുകള്‍ മധുരരസമണയ്ക്കുന്നപോലെ മധുരമായി പറയുന്നവരായ നിങ്ങള്‍, ജീവനത്തിന്ന് മുലകള്‍പോലെ (മുലപ്പാല്‍കൊണ്ട്) ഞങ്ങളെ പോഷിപ്പിച്ചാലും. പിന്നെ മൂക്കുകള്‍പോലെ ശരീരത്തിന്ന ഞങ്ങള്‍ക്ക രക്ഷിതാക്കളായി ഭവിച്ചാലും. (മൂക്കുകളാണല്ലോ ശ്വാസോച്ഛ്വാസം വഴി ജീവനെ രക്ഷിക്കുന്നത്.) കൂടാതെ ചെവികള്‍പോലെ ഞങ്ങളെ (ഞങ്ങളുടെ വാക്കുകള്‍) നന്നായി കേള്‍ക്കുന്നവരാക്കിയാലും.

7 ഹസ്തേവശക്തിമഭിസംദദീനഃ
ക്ഷാമേവനസ്സമജതംരജാംസി
ഇമാഗിരോഅശ്വിനായുഷ്മയന്തീഃ
ക്ഷ്ണോത്രേണേവസ്വധിതിം സംശിശീതം

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ)
ഹസ്താ-ഇവ — ഹസ്താവിവ
ശക്തിം നഃ അഭി
സം-ദദീ — ആഭിമുഖ്യേന സമ്യക്പ്രയച്ഛന്തൌ ഭവതം

ക്ഷാമ–ഇവ രജാംസീ	— രോദസീഉദകാനീവ
നഃ സം അജതം	— അസ്മാകം പ്രേരയതം
(അപിച) അശ്വിനാ,	
ഇമാഃ ഗിരഃ	— ഹേ അശ്വിനൌ, അസ്മാഭിഃ കൃതാസ്തുതീഃ
യുഷ്മ–യന്തീഃ	— യുവാമിച്ഛന്തീഃ
സ്വ–ധിതം	
ക്ഷ്ണോത്രേണ–ഇവ	— അസിം തേജനശാണവൽ
സംശിശീതം	— സമ്യക്തീക്ഷ്ണീകുരുതം

അർത്ഥം–അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ കൈകൾ പോലെ ഞങ്ങൾക്ക് ശക്തി നന്നായി തരുന്നവരായി ഭവിച്ചാലും. ദ്യാവാപൃഥിവികൾ ജലങ്ങളെയെന്നപോലെ ഞങ്ങളെ വേണ്ടിടങ്ങളിലെത്തിച്ചാലും (വേണ്ടപോലെ നയിച്ചാലും) അല്ലയോ അശ്വികളേ, ഞങ്ങളാൽ ചൊല്ലപ്പെടുന്ന, നിങ്ങളെ കാമിക്കുന്ന ഈ സ്തുതികൾക്ക് ചാണയാൽ വാളിനെന്നപോലെ മൂർച്ച കൂട്ടിയാലും; കൂടുതൽ ഫലപ്രദമായ ശക്തി ഉണ്ടാക്കിയാലും.

8 ഏതാനിവാമശ്വിനാവർദ്ധനാനി
ബ്രഹ്മസ്തോമം ഗൃത്സമദാസോ അക്രൻ
താനിനരാജുജുഷാണോപയാതം
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ വ.–8

അന്വയം:–

അശ്വിനാ	— ഹേ അശ്വിനൌ
വാം ഏതാനി വർദ്ധനാനി	— യുവയോഃ വൃദ്ധിസാധനാനി
ബ്രഹ്മ, സ്തോമം	— മന്ത്രാൻ, സ്തോത്രം ച
ഗൃത്സ–മദാസഃ അക്രൻ	— ഗൃത്സമദാഃ അകുർവ്വൻ
താനി ഹേ നരാ,	— ബ്രഹ്മാണിസ്തോത്രം ച, നേതാരൌ
ജുജുഷാണാ ഉപ യാതം	— ഭൃശംപ്രീയമാണൌ യുവാമുപാഗച്ഛതം

4 നാവേവനഃപരയതംയുഗേവ
നഭ്യേവനഉപധീവപ്രധീവ
ശ്വാനേവനോഅരിഷണ്യാതനൂനാം
ഖൃഗലേവവിസ്രസഃപാതമസ്മാൻ

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ)

നാവാ—ഇവ	—	നാവാവിവസിന്ധൂൻ
നഃ പാരയതം	—	അസ്മാൻ ദുഃഖാണി പാരയതം
യുഗാ—ഇവ	—	യഥാരഥസ്യയുഗേ
നഭ്യാ-ഇവ	—	യഥാ ച രഥചക്രനാഭിഫലകേ
ഉപധീ—ഇവ	—	യഥാ തത്പാർശ്വസ്ഥ ഫലകേ
പ്രധീ—ഇവ നഃ	—	യഥാചക്രഗ്രാഹ്യവലയൌ രഥം പാരയതഃ തഥാ അസ്മാൻ ദുഃഖാണി പാരയതം
(കിംച) ശ്വാനാ—ഇവ	—	ശ്വാനാവിവ, യഥാശ്വാനൌ ബാധകേഭ്യോ രക്ഷന്തൌതനോർ ഹിംസാം അപനയതഃ തഥാ
നഃ തനൂനാം	—	അസ്മാകമങ്ഗാനാം
അരിഷണ്യാ	—	അരിഷണ്യൌ അഹിംസകൌ ഭവതം
ഖൃഗലാ-ഇവ	—	യഥാ തനുത്രാണേ തഥാ
വി—സ്രസഃ അസ്മാൻ പാതം	—	ജരായാഃ യുവാം രക്ഷതം

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, തോണികൾ പുഴകളുടെ പുറംപോലെ ഞങ്ങളെ ആപത്തുകളുടെ മറുകരയെത്തിക്കണം. തേരിന്റെ നുകംപോലെയും, തേർചക്രത്തിന്റെ അഴികൾ പിടിപ്പിക്കുന്ന നടുമൊട്ടുപോലെയും അതിന്റെ അഴികൾ ചെന്നെത്തുന്ന പുറംപോളപോലെയും (ഉറപ്പോടുകൂടി) ഞങ്ങളെ ആപത്തുകളുടെ മറുകരയെത്തിക്കണം. കൂടാതെ നായ്ക്കൾ (വളർത്തുന്നവനെ) അക്രമികളിൽ നിന്ന് ദേഹരക്ഷചെയ്യുന്ന പോലെ ഞങ്ങളുടെ അവയവങ്ങളെ കേടേല്പിക്കാത്തവരായി ഭവിക്കണം. (അശ്വികൾ വൈദ്യന്മാരാണല്ലോ). ശരീരരക്ഷകങ്ങളായ ആയുധങ്ങൾ രക്ഷിക്കുന്നപോലെ ജരയിൽ നിന്ന് ഞങ്ങളെ രക്ഷിക്കണം.

5 വാതേവാജുര്യാനദ്യേവരീതി

രക്ഷീഇവചക്ഷുഷായാതമർവ്വാക്

ഹസ്താവിവതന്വേ ശംഭവിഷ്ഠാ

പാദേവനോനയതംവസ്യോഅച്ഛ വ. 4

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ,)

വാതാ—ഇവ അജുര്യാ — വാതാവിവജരിതുമശക്യൌ

നദ്യാ—ഇവ രീതിഃ — നദ്യാവിവശീഘ്രം ഗന്താരൌ യുവാം (വ്യത്യയേനൈക വചനം)

അക്ഷീ-ഇവ ചക്ഷുഷാ — അക്ഷിണീവ ദർശനേന

അർവ്വാക് ആ യാതം — അസ്മദഭിമുഖമാഗച്ഛതം

(കിംച) ഹസ്തൌ—ഇവ

പാദാ—ഇവ — പാദാവിവ

തന്വേ ശം—ഭവിഷ്ഠാ — ശരീരായ സുഖസ്യ ഭാവയിതൃതമൌ യുവാം

നഃ വസ്യഃ — അസ്മാൻവസീയഃ, ശ്രേഷ്ഠം ധനം

അച്ഛ നയതം — അസ്മാൻ പ്രതിപ്രാപയതം

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, വായുക്കൾപോലെ ക്ഷീണിപ്പിക്കാൻ പററാത്തവരും നദികൾപോലെ വേഗത്തിൽ ഗമിക്കുന്നവരും കാഴ്ചകൊണ്ട് കണ്ണുകൾപോലെയുള്ളവരുമായ നിങ്ങൾ ഞങ്ങൾക്ക് നേരെ വരുമാറാകണം. കൂടാതെ, കൈകൾപോലെയും കാലുകൾ പോലെയും ശരീരത്തിന്ന് ഏററവും സുഖദാതാക്കളായ നിങ്ങൾ, ഞങ്ങൾക്ക് ശ്രേഷ്ഠമായ ധനം (ധർമ്മസാധനമായ ആരോഗ്യധനം) പ്രാപിപ്പിച്ചാലും.

6 ഓഷ്ഠാവിവമധ്വാസ്നേവദന്താ

സ്തനാവിവപിപ്യതംജീവസേനഃ

നാസേവനസ്തന്വോരക്ഷിതാരാ

കർണ്ണാവിവസുശ്രുതാഭൂതമസ്മേ

(കിംച) സു-വീരാഃ
വിദഥേ ബൃഹത് വദേമ — ശോഭനപുത്രാ വയം യജ്ഞേ
പ്രഭൂതം സ്തുമഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾക്ക് പുഷ്ടിയുണ്ടാകുന്ന ഈ മന്ത്രങ്ങളും സ്തോത്രവും ഗൃത്സമദന്മാർ ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു. ആ മന്ത്രസ്തോത്രങ്ങളെ ഏററവും പ്രീതരായി സ്വീകരിച്ച്, നിങ്ങൾ വന്നുചേർന്നാലും. പിന്നെ, സത്പുത്രരോടുകൂടിയ ഞങ്ങൾ യജ്ഞത്തിൽ മഹത്തായ സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്നു. (ഈ സൂക്തത്തിലെ ഉപമകളുടെ ബാഹുല്യവും സാരള്യവും സ്വാരസ്യവും ആലോചനീയമാണ്.)

വർഗ്ഗം-6—സോമാപൂഷണൌ ദേവതാ.

1 സോമാപൂഷണാജനനാരയീണാം
ജനനാദിവോജനനാപൃഥിവ്യാഃ
ജാതൌവിശ്വസ്യഭുവനസ്യഗോപൌ
ദേവാഅകൃണ്വന്നമൃതസ്യനാഭിം

അന്വയം:—

ഹേ സോമാപൂഷണാ, — സോമാപൂഷണൌ, യുവാം
രയീണാം ജനനാ — ധനാനാം ജനയിതാരൌ
ദിവഃ ജനനാ — ദ്യുലോകസ്യ ജനയിതാരൌ
പൃഥിവ്യാഃ ജനനാ — പൃഥിവ്യാഃ ജനയിതാരൌ
(കിംച) ജാതൌ — ജാതമാത്രമേവ യുവാം
വിശ്വസ്യ ഭുവനസ്യ
ഗോപൌ — സർവ്വസ്യജഗതഃ ഗോപ്താരൌ
ദേവാഃ അമൃതസ്യ നാഭിം
അകൃണ്വൻ — അമരണസ്യ ഹേതുമകാർഷുഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ സോമപൂഷാക്കളേ, നിങ്ങൾ ധനങ്ങളുടെ ഉത്പാദകരാകുന്നു. ദ്യുലോകത്തിന്റെ ജനയിതാക്കളാകുന്നു. ഭൂമിയുടെ നിർമ്മാതാക്കളാകുന്നു. കൂടാതെ, ജനിച്ചപ്പോൾ

തന്നെ ജഗത്തിന്റെ മുഴുവൻ രക്ഷിതാക്കളായ നിങ്ങളെ ദേവന്മാർ അമൃതത്വത്തിന്റെ, അമരത്വത്തിന്റെ മൂലസ്ഥാനമാക്കി.

2 ഇമൌദേവൌജായമാനൌജുഷന്തേ
മൌതമാംസിഗൂഹതാമജുഷ്ടാ
ആഭ്യാമിന്ദ്രഃപക്വമാമാസ്വന്ത
ഉസ്രാമാപൂഷഭ്യാംജനദുസ്രിയാസു

അന്വയം:–

ഇമൌ (സോമാപൂഷണൌ)

ദേവൌ	— ദ്യോതമാനൌ
ജായമാനൌ	— ഉൽപന്നമാത്രാവേവ
ജുഷന്ത	— സർവ്വേദേവാഃ അജുഷന്ത, സേവിതവന്തഃ
(കിംച) ഇമൌ അജുഷ്ടാ	— അസേവ്യാനി
തമാംസി ഗൂഹതാം	— നാശയതഃ
(കിംച) ആഭ്യാം	
സോമാപൂഷ–ഭ്യാം	— താഭ്യാം സഹ
ഇന്ദ്രഃ ആമാസു	— തരുണീഷു
ഉസ്രിയാസു അന്തഃ	— ഗോഷു മധ്യേ, ഊധപ്രദേശ
പക്വം ജനൽ	— പരിപക്വം പയഃ ജനയതി

അർത്ഥം–ശോഭനന്മാരായ ഈ സോമാപൂഷാക്കാം ജനിച്ചപ്പോൾ തന്നെ എല്ലാദേവന്മാരും അവരെ സേവിച്ചു. ഇവർ കൊള്ളരുതാത്ത തമസ്സുകളെ (ഇരുൾക്കൂട്ടത്തെ അല്ലെങ്കിൽ അജ്ഞാനങ്ങളെ) നശിപ്പിക്കുന്നു. കൂടാതെ ഈ സോമപൂഷാക്കളോട്, കൂടിയാണ് ഇന്ദ്രൻ യുവതികളിലും (അവരുടെ മുലയിൽ) പശുക്കളിലും (അകിട്ടിൽ) പാകം ചേർന്ന പാലുണ്ടാക്കിയത്.

3 സോമാപൂഷണാരജസോവിമാനം
സപ്തചക്രംരഥമവിശ്വമിന്വം
വിഷൂവൃതംമനസായുജ്യമാനം
തംജിന്വഥോവൃഷണാപഞ്ചരശ്മിം

അന്വയം:—

ഹേ വൃഷണാ സോമാ പൂഷണാ,	—	കാമാനാം വർഷിതാരൌ ഹേ സോമാപൂഷണൌ,
രജസഃ വി-മാനം	—	ലോകസ്യ പരിച്ഛേദകം, സർവ്വമാനം
സപ്ത-ചക്രം	—	സപ്തഋതുചക്രം (ത്രയോദശോമാസഃ സപ്തമഃ ഋതുഃ)
അവിശ്വ-മിന്വം	—	വിശ്വസ്യാപരിച്ഛേദ്യം
വിഷു വൃതം	—	വിഷ്വക് സർവ്വത്ര പരിവർത്തമാനം
പഞ്ച-രശ്മിം	—	പഞ്ചഋതുരശ്മിം (ഹേമന്തശിശിരയോഃ സമാസാൽ പഞ്ചർത്തവഃ)
മനസാ യുജ്യമാനം	—	മനോമാത്രേണ യുജ്യമാനം
തം രഥം ജിന്വഥഃ	—	അസ്മാൻ പ്രതിപ്രേരയഥഃ

അർത്ഥം:—അല്ലയോ കാമവർഷിതാക്കളായ സോമപൂഷാക്കളേ, ലോകത്തിന്ന് മുഴുവൻ അളവുമതിയാക്കിടുന്നതും ഏഴ് ഋതുക്കളാകുന്ന ചക്രങ്ങളോടുകൂടിയതും (പതിമൂന്നാമത്തേതായ അധിമാസം ഏഴാം ഋതു) ലോകത്തിന്ന് അളക്കാൻ കഴിയാത്തതും എങ്ങും ചുററിത്തിരിയുന്നതും അഞ്ച് ഋതുക്കളാകുന്ന രശ്മികളോട ചേർന്നതും (ഹേമന്തശിശിരങ്ങളെക്കൂട്ടി ഒന്നാക്കിയാൽ ഋതുക്കൾ അഞ്ച്) മനസ്സുകൊണ്ടുമാത്രം പൂട്ടാവുന്നതുമായ നിങ്ങളുടെ തേർ ഞങ്ങളുടെ നേരെ തിരിച്ചാലും. (ഇവിടെ ഋതുക്കളെ ചക്രങ്ങളായും രശ്മികളായും പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അതുപോ

ലെ ലോകത്തിന്ന് അതിരളവുകരം ഇടുന്നവയെന്ന് ഋത്വക്കളെ വിശേഷിപ്പിക്കുമ്പോരം ലോകഗതിക്ക്, കാലത്തിന്ന് അതിരളവിടുക എന്നാണുദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ളത്. പിന്നെ, ലോകത്തിന്നളക്കാൻ കഴിയാത്തതെന്ന് പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതും കാലത്തെപ്പററിയാണ്.)

4 ദിവ്യ/ന്യസ്സദനംചക്രഉച്ചാ

പൃഥിവ്യാമന്യോഅധ്യന്തരിക്ഷേ

താവസ്മഭ്യംപുരുവാരംപുരുക്ഷും

രായസ്പോഷംവിഷ്യതാംനാഭിമസ്മേ

അന്വയം:—

അന്യഃ — തയോരേകഃ, പൂഷാ

ഉച്ചാ ദിവി സദനം ചക്രേ — ഉച്ചൈഃ, ഉച്ഛ്രിതേ ദ്യുലോകേ സ്ഥാനം ചകാര

അന്യഃ പൃഥിവ്യാം — അപരഃ, സോമഃ, ഓഷധിരൂപേണ ഭൂമ്യാം

അധി അന്തരിക്ഷേ (ച) — ചന്ദ്രരൂപേണ സദനം ചക്രേ

തൗ പുരു—വാരം,

പുരു—ക്ഷും — ബഹുഭിർവ്വരണീയം, ബഹുകീർത്തിം

രായഃ പോഷം — ധനസ്യപുഷ്ടിം (പശ്വാത്മകം)

അസ്മേ നാഭിം — അസ്മാകം വിശ്വസ്യ ഭോഗസ്യ ഹേതുഭൂതം

അസ്മഭ്യം വി സ്യതാം — വിമുഞ്ചതാം, പ്രയച്ഛതാം

അർത്ഥം—ഇവരിൽ ഒരുവൻ, പൂഷാവ്, അത്യുന്നതമായ ദ്യോവിൽ സ്ഥാനം നേടിയിരിക്കുന്നു. അന്യനായ സോമൻ ഭൂമിയിൽ സസ്യ (വല്ലി) രൂപത്തിലും, അന്തരിക്ഷത്തിൽ ചന്ദ്രരൂപത്തിലും സ്ഥാനം ഉറപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. അവർ എവർക്കും വരണീയവും അധികംയശസ്സുറവുമായ (പശുരൂപമായ) ധനപുഷ്ടി എല്ലാ സുഖാനുഭവത്തിന്നും നിദാനമായി നമുക്ക് വിട്ടുതരട്ടെ, നല്കട്ടെ.

5 വിശ്വാന്യന്യോഭുവനാജജാന

വിശ്വമന്യോഅഭിചക്ഷാണഏതി

സോമാപൂഷണാവവതംധിയംമേ

യുവാഭ്യാംവിശ്വാഃ പൃതനാജയേമ

അന്വയം:—

അന്യഃ — യുവയോരേകഃ സോമഃ
വിശ്വാനി ഭുവനാ ജജാന — സകലാനിഭുവനാനി, ഭൂതജാതാനി അജനയൽ
അന്യഃ — അപരഃ, പൂഷാ, ആദിത്യഃ
വിശ്വം അഭി-ചക്ഷാണഃ
ഏതി — അഭിപശ്യൻ ഗച്ഛതി
(പ്രത്യക്ഷകൃതഃ) ഹേ
സോമാപൂഷണൌ, മേ — മമ
ധിയം അവതം — കർമ്മ രക്ഷതം
(കിംചവയം) യുവാഭ്യാം (ഹേതുഭ്യാം)
വിശ്വാഃ പൃതനാഃ ജയേമ — സർവ്വാശ്ശത്രുസേനാഃ അഭിഭവേമ

അർത്ഥം—സോമപൂഷാക്കളിൽ ഒരുവൻ, സോമൻ, എല്ലാ ഭുവനങ്ങളേയും, ഭൂതജാതങ്ങളെയും ജനിപ്പിച്ചു. അപരനായ പൂഷാവ്, ആദിത്യൻ, എല്ലാം നേരെ കണ്ടുകൊണ്ട് ചരിക്കുന്നു (എന്നി നേരിട്ട്) സോമപൂഷാക്കളേ, നിങ്ങൾ മനോവാക്കായരൂപമായ എന്റെ കർമ്മം ധർമ്മാനുസാരമായി രക്ഷിച്ചാലും. പിന്നെ നിങ്ങൾ ഹേതുവായി, നിങ്ങളെക്കൊണ്ട് എല്ലാ ശത്രുസേനകളെയും (രാഗദ്വേഷാദികളെ) ഞാൻ ജയിക്കുമാറാവൂ (ഇവിടെ സോമനെ സമഷ്ടിരൂപനായ ജീവാത്മാവായും സൂര്യനെ നിസ്സംഗനായ പരമാത്മാവായും കല്പിച്ചിരിക്കുന്ന തന്റെ ധർമ്മരക്ഷക്ക് രണ്ടു ശക്തികളോടും പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു.

6 ധിയംപൃഷാജിനാതുവിശ്വമിന്വോ

രയിംസോമോരയിപതിർദ്ധാതു

അവതുദേവ്യദിതിരനർവ്വാ

ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ വ 6

അന്വയം:—

പൃഷാ വിശ്വം-ഇന്വഃ — വിശ്വസ്യ പ്രീണയിതാ
ധിയം ജിന്വതു — അസ്മാകം കർമ്മ തർപ്പയതു
രയി—പതിഃ സോമഃ — ധനപതിസ്സോമഃ
രയിം ധാതു — ധനമസ്മഭ്യം ദദാതു
(കിംച) അനർവ്വാ — അപ്രത്യൃതാ, കേനാപിപ്രാതി
കൂല്യമപ്രാപിതാ
ദേവീ അദിതിഃ അവതു — അസ്മാൻ രക്ഷതു
സു-വീരാഃ വിദഥേ
ബൃഹൽ വദേമ — സുപുത്രാന്വിതാഃ യജ്ഞേമഹൽ
സ്തോത്രമുച്ചാരയേമ

അർത്ഥം—സർവ്വലോകത്തിന്നും സന്തുഷ്ടിദാതാവായ പൃഷാവു് എന്റെ കർമ്മത്തെ തർപ്പിക്കട്ടെ, തൃപ്തികരമാക്കട്ടെ. ധനപതിയായ സോമൻ എനിക്ക ധനം തന്നരുളട്ടെ. കൂടാതെ ആരും എതിരിടാത്ത, ആരാലും എതിർ ചെയ്യപ്പെടാത്ത അദിതി എന്നെ രക്ഷിക്കട്ടെ. സൽപുത്രരോടുകൂടിയ ഞാൻ യജ്ഞത്തിൽ മഹത്തായ സ്തോത്രം ചൊല്ലാവൂ.

വർഗ്ഗം 7-8-9-10 ഗായത്ര്യനുഷ്ടുബ്ബൃഹത്യശ്ഛന്ദാംസി വായുഃ ഇന്ദ്രവായൂ, മിത്രാവരുണൌ, അശ്വിനൌ, വിശ്വേ ദേവാഃ, സരസ്വതീ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ ച ദേവതാ

1 വായോയേതേസഹസ്രിണോ രഥാസസ്തേഭിരാഗഹി

നിയുത്വാന്ത്സോമപീതയേ

അന്വയം:—

ഹേ വായോ, തേ യേ — തവ യേ
സഹസ്രിണഃ രഥാസഃ — സഹസ്രസംഖ്യാകാഃ രഥാഃ
തേഭിഃ നിയുത്വാൻ — തൈഃ നിയുദ്ഭിര്യുക്തസ്ത്വം
സോമ-പീതയേ ആ ഗഹി— സോമപാനാർത്ഥമാഗച്ഛ

അർത്ഥം—അല്ലയോ വായോ, അവിടത്തെ ആയിരക്കണക്കിലുള്ള തേരുകളിൽ (നാനാരൂപങ്ങളോടും സർവ്വവിഭൂതികളോടും കൂടിയവ) നിയുത്തുക്കളെന്ന കുതിരകളോടുകൂടിയ അവിടുന്ന് സോമപാനത്തിന്നായി വന്നാലും.

2 നിയുത്വാൻവായവാഗഹ്യയംശുക്രോഅയാമിതേ
ഗന്താസിസുന്വതോഗൃഹം

അന്വയം:—

ഹേ വായോ, നിയുത്വാൻ — നിയുദ്ഭിര്യുക്തസ്ത്വം
ആ ഗഹി — ആഗച്ഛ
അയം ശുക്രഃ — ദീപ്യമാനസ്സോമഃ
തേ അയാമി — തുഭ്യം നിയതോഗൃഹീത ആസീൽ
സുന്വതഃ ഗൃഹം — സോമാഭിഷവം കുർവ്വതോ യജമാനസ്യഗൃഹം
ഗന്താ അസി — യാതാഭവസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ വായോ, നിയുത്തുക്കളെന്ന കുതിരകളോടുകൂടിയ അവിടുന്ന് വന്നാലും. ഈ തിളങ്ങുന്ന സോമം അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടി കൊണ്ടുവന്നുവച്ചിരിക്കുന്നു. സോമം സംസ്ക്കരിക്കുന്ന യജമാനന്റെ ഗൃഹത്തിൽ (യാഗശാലയിൽ) അവിടുന്ന് പോകുന്നവനാണല്ലൊ.

3 ശുക്രസ്യാദ്യഗവാശിര ഇന്ദ്രവായൂനിയുത്വതഃ
ആയാതംപിബതംനരാ

അന്വയം:—

ഹേ നരാ, ഇന്ദ്രവായൂ	—	നേതാരാവിന്ദ്രവായൂ
അദ്യ നിയുത്വതഃ	—	അസ്മിന്നഹനിനിയുത്വന്തൌ യുവാം (വിഭക്തിവ്യത്യയഃ)
ഗോ-ആശിരഃ	—	ഗവ്യംപയഃ ആശ്രയണ സാധനംയസ്യതസ്യ
ശുക്രസ്യ	—	ദീപ്തസ്യസോമസ്യപാനാർത്ഥം
ആ യാതം	—	ആഗച്ഛതം
(ആഗത്യ, സോമം) പിബതം		

അർത്ഥം—അല്ലയോ നേതാക്കളായ ഇന്ദ്രവായുക്കളേ, ഇന്നു നിങ്ങൾ നിയുത്തുക്കളെന്ന വാഹനങ്ങളൊത്തവരായി, പശുവിൻപാൽ ചേർത്തു തിളങ്ങുന്ന സോമം കുടിക്കാനായി വന്നാലും. വന്നു് സോമം കുടിച്ചാലും.

4 അയംവാംമിത്രാവരുണാസുതസ്സോമഋതാവൃധാ

മമേദിഹശ്രുതംഹവം

അന്വയം:—

മിത്രാവരുണാ, വാം	—	ഹേ മിത്രാവരുണൌ, യുവാഭ്യാം
അയം സോമഃ സുതഃ	—	അഭിഷുതഃ
ഋത-വൃധാ	—	ഹേ ഋതസ്യ, യജ്ഞസ്യ, വർദ്ധകൌ,
മമ ഇത് ഹവം	—	മമൈവാഹ്വാനം
ഇഹ ശ്രുതം	—	അസ്മിൻ യജ്ഞേ ശൃണുതം,

അർത്ഥം—അല്ലയോ മിത്രവരുണന്മാരേ, നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയാണ് ഈ സോമം സംസ്കരിച്ചിരിക്കുന്നതു്. അല്ലയോ യജ്ഞവർദ്ധകരേ, എന്റെതന്നെ വിളിയെ ഈ യാഗത്തിൽ കേട്ടാലും.

5 രാജാനാവനഭിദ്രുഹാധ്രുവസദസ്യുത്തമേ

സഹസ്രസ്ഥൂണആസാതേ വ. 7

അന്വയം:-

രാജാനൌ, അനഭി-ദ്രുഹാ — ദ്യോതമാനൌ, അനഭി ദ്രോഗ്ധാരൌ, മിത്രാവരുണൌ
ധ്രുവേ, ഉത്-തമേ — സ്ഥിരേ, ഉത്കൃഷ്ടേ
സഹസ്ര-സ്ഥൂണേ
സദസി ആസാതേ — ഉപവിശതഃ (ആഗച്ഛതാം)

അർത്ഥം—പ്രകാശമാനന്മാരും ആരോടും ദ്രോഹം ചെയ്യാത്തവരുമായ യാവർ, ആയിരം തൂണുകളുള്ള സഭയിൽ സ്ഥിരവും ഉത്കൃഷ്ടവുമായ സ്ഥാനത്തിരിക്കുന്നുവോ, ആ മിത്രാവരുണന്മാർ വന്നുചേരട്ടെ

6 താസമ്രാജാഘൃതാസുതീആദിത്യാദാനുനസ്പതീ
സചേതേ അനവഹ്വരം

അന്വയം.—

സം-രാജാ — ആജ്ഞയൈവ സർവ്വേഷാം ശാസ്താരൌ
ഘൃത-ആസുതീ — ഘൃതാന്നൌ
ആദിത്യാ — അദിതേഃ പുത്രൌ
ദാനുനഃ പതീ താ — ദാനസ്യ, ധനസ്യ സ്വാമിനൌ തൌ
അനവ-ഹ്വരം സചേതേ — അകുടിലം യജമാനം സേവേതേ

അർത്ഥം—എല്ലാവരേയും ആജ്ഞ മാത്രം കൊണ്ട് ശാസിക്കുന്നവരും നെയ് ചേർന്ന ഹവിസ്സോടുകൂടിയവരും അദിതി പുത്രന്മാരും ദാനത്തിനുള്ള ധനത്തിന്റെ സ്വാമികളുമായ ആ മിത്രാവരുണന്മാർ കൌടില്യമില്ലാത്ത, കളങ്കമറ്റ യജമാനനെ പ്രാപിക്കുന്നു.

7 ഗോമദൂഷുനാസത്യാശ്വാവദ്യാതമശ്വിനാ
വർത്തീരുദ്രാനൃപായ്യം

അന്വയം:—

ഹേ അശ്വിനാ,

നാസത്യാ, — ഹേ അശ്വിനൌ, സത്യവാചൌ

ഹേ രുദ്രാ, — രോദ്രൂയമാണൌ, ദ്രവന്തൌ യുവാം

വർത്തിഃ — മാർഗ്ഗം, തേനമാർഗ്ഗേണ

നൃ-പായ്യം — നൃഭിഃ, നേതൃഭിഃ, ദേവൈഃ പാതവ്യം സോമം

ഗോ—മൽ, അശ്വ—വൽ — ഗോയുക്തം അശ്വയുക്തം ച യഥാ ഭവതി തഥാ

ഉ സു യാതം — സുഷ്ഠ്വവഗച്ഛതം

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, സത്യവാദികളേ, ശബ്ദമുണ്ടാക്കുന്നവരേ, നിങ്ങളുടെ മാർഗ്ഗമുണ്ടല്ലൊ, അതിലൂടെ നേതാക്കളായ ദേവന്മാരാൽ കുടിക്കപ്പെടേണ്ടും സോമത്തെ, ഏപ്രകാരമായാൽ ഞങ്ങൾ പശു കുതിര മുതലായ ധനങ്ങളൊത്തവരാകുമോ, അപ്രകാരം, വേണ്ടപോലെ പ്രാപിച്ചാലും

8 നയൽപരോനാന്തരആദധർഷദ്വൃഷണ്വസൂ

ദുശ്ശംസോമർത്ത്യോരിപുഃ

അന്വയം:—

ഹേ വൃഷൺ-വസൂ, — ധനസ്യ വർഷിതാരൌ

യൽ പരഃ ദുഃ—ശംസഃ — ദൂരസ്ഥഃ ശംസനായോഗ്യഃ

മർത്യഃ രിപുഃ (യൽ) ന

ആ—ദധർഷൽ — യദ്ധനം ഉക്തലക്ഷണേതരഃ

അന്തരഃ — സമീപവർത്തീമർത്യഃ രിപുരപി യദ്ധനം

ന (ആദധർഷൽ, തദ്ധനമാവോഢം)

അർത്ഥം—ധനവർഷിതാക്കളേ, അശ്വികളേ, യാതൊരു ധനം അകലത്തിലുള്ളവനും പറയാൻ കൊള്ളാത്തവനുമായ ശത്രു അപഹരിക്കുകയില്ലയോ, അതുപോലെ യാതൊരു ധനം അടുത്തുള്ള ശത്രു അപഹരിക്കുകയില്ലയോ ആ ധനം ആനയി

ച്ചാലും, കൊണ്ടുതന്നാലും. (ബാഹ്യശത്രുവും ആന്തരശത്രുവും അപഹരിക്കാത്ത ധനം ജ്ഞാനം മാത്രമാകുന്നു. അതു തന്നരുള ണമെന്ന വിവക്ഷ)

9 താനആവോള്ഹമശ്വിനാരയിംപിശങ്ഗസംദൃശം

ധിഷ്ണ്യാവരിവോവിദം

അന്വയം:-

ഹേ ധിഷ്ണ്യാ, അശ്വിനാ,

താ — ധിഷണാർഹൌ, സ്തുത്യൌ അശ്വിനൌ, തൌ യുവാം

പിശങ്ഗ-സംദൃശം — നാനാരൂപം

വരിവഃ-വിദം — ധനസ്യലംഭകം

രയിം നഃ ആ വോള്ഹം — പശുമസ്മഭ്യമാവഹതം

അർത്ഥം-സ്തുത്യർഹരായ അശ്വികളേ, ആ നിങ്ങൾ, നാനാ രൂപവും ധനംനേടാനുപകരിക്കുന്നതുമായ ധനം, (പശുധനം) ഞങ്ങൾക്ക് ആനയിച്ചാലും. (പുണ്യധനം നേടാനുള്ള കർമ്മ ങ്ങൾക്ക് ഒഴിച്ചുകൂടാത്ത പശുധനത്തെയാണിവിടെ അർത്ഥി ക്കുന്നത്.)

10 ഇന്ദ്രോ അങ്ഗമഹദ്ഭയമഭീഷദപചുച്യവൽ

സഹിസ്ഥിരോവിചർഷണിഃ വ. 8

അന്വയം:-

ഇന്ദ്രഃ അങ്ഗ മഹൽ അഭി

സൽ ഭയം — അഭിമുഖസ്സൻ അധികമഭിഭവൽ ഭയകാരണം

അപ ചുച്യവൽ — അപച്യാവയേൽ

ഹി സഃ സ്ഥിരഃ — കേനാപി ചാലയിതുമശക്യഃ

വി-ചർഷണിഃ — വിശ്വസ്യദ്രഷ്ടാ

അർത്ഥം-ഇന്ദ്രൻ, അഭിമുഖനായി അധികമായി എന്നെ കീഴ്പെടുത്തുന്ന ഭയകാരണത്തെ വീഴ്ത്തുമാറാകണം, നശിപ്പിക്കു മാറാകണം. അവിടുന്ന് ആരാലും വീഴ്ത്തപ്പെടാൻ കഴിയാതെ ഉറച്ചുനില്ക്കുന്നവനും എല്ലാററിനെയും കാണുന്നവനുമാണല്ലൊ.

11 ഇന്ദ്രശ്ചമൃളയാതിനോനനഃ പശ്ചാദഘംനശൽ

ഭദ്രം ഭവാതിനഃ പുരഃ

അന്വയം:—

ഇന്ദ്രഃ ച	— ഇന്ദ്രഃ പരമൈശ്വര്യയുക്തശ്ചേൽ
നഃ മൃളയാതി	— അസ്മാൻ സുഖയേൽ
പശ്ചാൽ നഃ അഘം	— പൃഷ്ഠതഃ അസ്മാൻ ദുരിതം
ന നശൽ	— ന പ്രാപ്നോതി
നഃ പുരഃ	— അസ്മാകം പുരസ്താൽ
ഭദ്രം ഭവാതി	— കല്ല്യാണം ച ഭവതി

അത്ഥം—ഇന്ദ്രൻ പരമേശ്വരത്വമുള്ളവനെങ്കിൽ എന്നെ സുഖിപ്പിക്കുമാറാകണം. പിന്നെ എൻെറ പിന്നിൽ പാപമെത്തുകയില്ല. എൻെറ മുമ്പിൽ മംഗളം ഭവിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. (പിമ്പിൽ നിന്നു് പാപം എന്നെ ഓരോ വഴിക്കു് ഉന്തുകയില്ല മുമ്പിലാകട്ടെ മംഗളം നിറഞ്ഞുനില്ക്കുകയും ചെയ്യും)

12 ഇന്ദ്രആശാഭ്യസ്പരിസർവ്വാഭ്യോഅഭയം കരൽ

ജേതാശത്രൂൻവിചർഷണിഃ

അന്വയം:—

വി–ചർഷണിഃ	— വിവിധസ്യ ദ്രഷ്ടാ
ശത്രൂൻ ജേതാ	— അസുരാൻ ജേതാ
ഇന്ദ്രഃ സർവ്വാഭ്യഃ	
ആശാഭ്യഃ പരി	— പരിതഃ ദിഗ്ഭ്യഃ
അഭയം കരൽ	— കരോതു

അത്ഥം—വിവിധ ലോകങ്ങളെ കാണുന്നവനും അസുരന്മാരെ ജയിച്ചവനുമായ ഇന്ദ്രൻ എല്ലാ ദിക്കുകളിൽ നിന്നും എനിക്കഭയമുണ്ടാകട്ടെ.

13 വിശ്വേദേവാസആഗതശൃണുതാമഇമംഹവം

എദംബർഹിന്നിഷീദത

അന്വയം:—

വിശ്വേ ദേവാസഃ, — ഹേ വിശ്വേ ദേവാഃ
ആ ഗത — ഇഹാഗച്ഛത
മേ ഇമം ഹവം ശൃണുത — മദീയമാഹ്വാനമാകർണ്ണയത
ഇദം ബർഹിഃ — അസ്മിൻ ബർഹിഷി
ആ നി സീദത — ഉപവിശത

അർത്ഥം—അല്ലയോ വിശ്വേദേവകളേ, ഇവിടെ വന്നാലും. എന്റെ ഈ വിളി കേട്ടാലും. ഈ ദർഭപ്പുല്ലിലിരുന്നാലും.

14 തീവ്രോവോമധുമാഁഅയംശുനഹോത്രേഷുമത്സരഃ
ഏതംപിബതകാമ്യം

അന്വയം:—

(ഹേ വിശ്വേദേവാഃ,)
തീവ്രഃ — തീവ്രമദഃ
മധു-മാൻ, മത്സരഃ — രസവാൻ, മദകരഃ
അയം (സോമഃ) വഃ — യുഷ്മദർത്ഥം
ശുന-ഹോത്രേഷു — ഗൃത്സമദേഷ്വാസ്മാസു സ്ഥിതഃ
കാമ്യം ഏതം പിബത — കമനീയം തം പിബത

അർത്ഥം—അല്ലയോ വിശ്വേദേവകളേ, ഉൽക്കടമായ ഉത്സാഹമുണ്ടാക്കുന്നതും, രസവത്തും, ഹർഷകരവുമായ ഈ സോമം നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ഗൃത്സമദരായ ഞങ്ങളിലിരിക്കുന്നു കമനീയമായ അതു കുടിച്ചാലും.

15 ഇന്ദ്രജ്യേഷ്ഠാമരുദ്ഗണാ ദേവാസഃ പൂഷരാതയഃ
വിശ്വേമമശ്രുതാഹവം വ. 9

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര-ജ്യേഷ്ഠാഃ — ഇന്ദ്രപുരോഗമാഃ
മരുത്-ഗണാഃ — മരുത്സമൂഹരൂപാഃ

പൃഷ–രാതയഃ	—	പൃഷാഖ്യോദേവഃ രാതിഃ, ദാതായേഷാംതേ
ദേവാസഃ	—	ഹേദേവാഃ
വിശേ മമ ഹവം ശ്രുത	—	സർവ്വേയൂയംമദീയമാഹ്വാനം ശൃണുത

അർത്ഥം–ഇന്ദ്രൻ മുമ്പിൽ നടക്കുന്നവരും (ഇന്ദ്രനെ അനുഗമിക്കുന്നവരും) മരുൽസമൂഹത്തോടൊത്തവരും പൃഷാവെന്ന ദാതാവോടുചേർന്നവരുമായ ദേവന്മാരേ, നിങ്ങളെല്ലാം എന്റെ വിളികേട്ടാലും.

16 അംബിതമേനദീതമേ ദേവിതമേസരസ്വതി

അപ്രശസ്താഇവസ്മസി പ്രശസ്തിമംബനസ്കൃധി

അന്വയം:-

അംബി–തമേ	—	മാതൃണാം ശ്രേഷ്ഠേ
നദീ–തമേ	—	നദീനാം ശ്രേഷ്ഠേ
ദേവി–തമേ	—	ദേവീനാം ശ്രേഷ്ഠേ
ഹേ സരസ്വതി,		
അപ്രശസ്താഃ–ഇവഃ	—	ധനാഭാവാദസമൃദ്ധാ ഇവ
(വയം) സ്മസി	—	ഭവാമഃ
ഹേ അംബ	—	മാതഃ, സരസ്വതി
നഃ പ്ര–ശസ്തിം കൃധി	—	സമൃദ്ധിംകുരു, പ്രയച്ഛ

അർത്ഥം–അമ്മമാരിൽ വെച്ച് ഉത്തമേ, നദികളിൽവെച്ച് ഉൽകൃഷ്ടേ, ദേവിമാരിൽവെച്ച് ശ്രേഷ്ഠേ, അല്ലയോ സരസ്വതി, ദാരിദ്ര്യത്താൽ ഞങ്ങൾ അപ്രശസ്തന്മാർ (അസമൃദ്ധന്മാർ) പോലെ ആയിത്തീരുന്നു അല്ലയോ അമ്മേ, സരസ്വതി, ഞങ്ങൾക്ക് പ്രശസ്തി, സമൃദ്ധി ഉണ്ടാക്കിയാലും.

17 ത്വേവിശ്വാസരസ്വതിശ്രിതായൂംഷിദേവ്യാം

ശുനഹോത്രേഷുമത്സ്വപ്രജാംദേവിദിദിഡ്ഢിനഃ

അന്വയം'—

ഹേ സരസ്വതി, ദേവ്യാം
ത്വേ — ത്വയി
വിശ്വാ ആയൂംഷി
ശ്രിതാ — വിശ്വാനി, സർവ്വാണ്യന്നാനി ആശ്രിതാനി
(സാത്വം) ശുന-
ഹോത്രേഷു — ഗൃത്സമദേഷ്വസ്മാസു
മത്സ്വ — സോമപാനേനതൃപ്യ
(കിംച) ഹേ ദേവി, നഃ
പ്രജാം ദിദിഡ്ഢി — പുത്രാൻ ദേഹി

അർത്ഥം-അല്ലയോ സരസ്വതി, ദേവിയായ അവിടുന്നിലാണ് എല്ലാ അന്നങ്ങളും നിലനില്ക്കുന്നത്. (നദീരൂപയായ സരസ്വതിയുടെ ജലങ്ങൾ പരന്നും അവയുടെ നനവിലുമാണ് സസ്യാദികളും നെല്ലുമുതലായവയുമുണ്ടാകുന്നത്.) ആ അവിടുന്ന് സോമപാനത്താൽ ഗൃത്സമദന്മാരായ ഞങ്ങളിൽ തൃപ്തയായാലും. പിന്നെ, ഞങ്ങൾക്ക് സന്തതി തന്നരുളിയാലും.

18 ഇമാബ്രഹ്മസരസ്വതിജുഷസ്വവാജിനീവതി
യാതേമന്മഗൃത്സമദാഋതാവരി
പ്രിയാദേവേഷുജുഹ്വതി

അന്വയം —

ഹേ വാജിനീ-വതി, — അന്നവതി,
ഋത-വരി, ഹേ
സരസ്വതി, — ഉദകവതി, സരസ്വതി,
ഇമാ ബ്രഹ്മ ജുഷസ്വ — ഇമാനി ബ്രഹ്മാണി, ഹവീംഷിസ്വീകരു
യാ മന്മ — മനനീയാനി
ദേവേഷു പ്രിയാ — ദേവാനാം പ്രിയാണി തുഭ്യം
തേ ഗൃത്സമദാഃ ജുഹ്വതി

അത്ഥം—അല്ലയോ അന്നവതിയും, ഉദകവതിയുമായ സരസ്വതി, ഗൃൽസമദന്മാർ മനനീയങ്ങളും (മന്ത്രസാധ്യങ്ങളും) ദേവന്മാർക്ക് പ്രിയങ്ങളുമായ ഏതുവയെയാണോ അവിടേയ്ക്കു ഹോമിക്കുന്നതു്, ആ ഹവിസ്സുകൾ സ്വീകരിച്ചാലും.

19 പ്രേതാംയജ്ഞസ്യശംഭുവായുവാമിദാവൃണീമഹേ

അഗ്നിംചഹവ്യവാഹനം

അന്വയം:—

യജ്ഞസ്യ ശം—ഭുവാ	—	യാഗസ്യസുഖസംപാദകേ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
പ്ര ഇതാം	—	ഉത്തരവേദേഃ പശ്ചിമഭാഗം പ്രതി പ്രഗച്ഛതാം
(പ്രത്യക്ഷകൃതഃ) യുവാം		
ഇൽ	—	യുവാമേവ
ആ വൃണീമഹേ	—	പ്രാത്ഥയാമഹേ
ഹവ്യ—വാഹനം		
അഗ്നിം ച	—	(ആവൃണീമഹേ)

അത്ഥം—യജ്ഞത്തിൻെറ സുഖ (ഫല) ദാത്രികളായ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ ഉത്തരവേദിയുടെ പടിഞ്ഞാറുഭാഗത്തു് വേണ്ടപോലെ വന്നുചേരട്ടെ. (എന്നിനേരിട്ടു്) നിങ്ങളെത്തന്നെയാണു് ഞങ്ങൾ വരിക്കുന്നതു്, നിങ്ങളോടാണു് പ്രാത്ഥിക്കുന്നതു്. ഹവിസ്സേന്തുന്ന അഗ്നിയെയും വരിക്കുന്നു.

20 ദ്യാവാനഃപൃഥിവീഇമംസിധ്രമദ്യദിവിസ്പൃശം

യജ്ഞംദേവേഷ്വയച്ഛതാം

അന്വയം:—

ദ്യാവാ പൃഥിവീ	—	ദ്യൌഃ ഭൂമിശ്ച ഉഭേ
സിധ്രം	—	സ്വർഗ്ഗാദേസ്സാധകം
ദിവി—സ്പൃശം	—	ദേവാൻ ഗച്ഛന്തം

നഃ ഇമം യജ്ഞം — അസ്മാകമിമം യാഗം
ദേവേഷു അദ്യ യച്ഛതാം — നിയച്ഛതാം

അർത്ഥം—ദ്യോവും ഭൂവും രണ്ടു ദേവിമാരും, സ്വർഗപ്രാപ്തികരവും, ദേവന്മാരെ പ്രാപിക്കുന്നതുമായ ഈ യാഗത്തെ ദേവന്മാരിൽ ഇപ്പോളെത്തിക്കട്ടെ.

21 ആ വാമുപസ്ഥമദ്രുഹാ ദേവാസ്സീദന്തു യജ്ഞിയാഃ
ഇഹാദ്യ സോമപീതയേ വ 10

അന്വയം –

അദ്രുഹാ — ദ്രോഹവർജിതേ, ഹവിർധാനരൂപേ ഹേ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
വാം ഉപ–സ്ഥം — യുവയോസ്സമീപം
യജ്ഞിയാഃ ദേവാഃ — യജ്ഞാർഹാ ദേവാഃ
ഇഹ (യജ്ഞേ) അദ്യ — അസ്മിൻദിനേ
സോമ–പീതയേ ആസീദന്തു — സോമപാനായ നിഷണ്ണാ ഭവതാം

അർത്ഥം—ദ്രോഹം ചെയ്യാതെ, ഹവിർധാനരൂപികളായ ദ്യാവാപൃഥിവികളേ നിങ്ങളുടെ സമീപം യജ്ഞാർഹന്മാരായ ദേവന്മാർ ഈ യജ്ഞത്തിൽ, ഇന്ന് സോമപാനത്തിന്നായി നേരെ വന്നിരിക്കട്ടെ

വർഗം 11 ത്രിഷ്ടുപ്ച്ഛന്ദഃ കപിഞ്ജലരൂപീന്ദ്രോ ദേവതാ

1 കനിക്രദജ്ജനുഷം പ്രബ്രുവാണ
ഇയർത്തി വാചമരിതേവ നാവം
സുമംഗലശ്ച ശകുനേ ഭവാസി
മാ ത്വാ കാചിദഭിഭാ വിശ്വ്യാ വിദൽ

അന്വയം:—

കനിക്രദൽ	— പുനഃ പുനശ്ശബ്ദായമാനഃ
ജനുഷം പ്ര—ബ്രുവാണഃ (കപിഞ്ജലഃ)	— ജനിഷ്യമാണമർത്ഥം സൂചയൻ
അരിതാ—ഇവ നാവം	— കർണ്ണധാരഃ നാവമിവ
വാചം ഇയർത്തി (അഥപ്രത്യക്ഷകൃതഃ)	— പ്രേരയതി
ഹേ ശകുനേ	— കപിഞ്ജല, ത്വം
സു—മങ്ഗലഃ ച ഭവാസി (കിംപ) കാ ചിൽ	— പ്രകൃഷ്ടകല്യാണശ്ചഭവേ
അഭി—ഭാ	— കോപ്യഭിഭവഃ
ത്വാ വിശ്വ്യാ	— ത്വാം വിശ്വതഃ, സർവ്വാസു ദിക്ഷു
മാ വിദൽ	— മാപ്രാപൽ

അർത്ഥം—വീണ്ടും വീണ്ടും ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ചുകൊണ്ടും അതിൽനിന്നുളവാകുന്ന അർത്ഥം സൂചിപ്പിച്ചുകൊണ്ടും വെളുത്ത തിത്തിരിപ്പക്ഷി (ആ പക്ഷിയുടെ രൂപം പൂണ്ട ഇന്ദ്രൻ) തുഴയുന്നവൻ തോണിയെ എന്നപോലെ വാക്കിനെ വേണ്ടവിധത്തിൽ നയിക്കുന്നു, ഉച്ചരിക്കുന്നു. (എനി നേരിട്ട്) അല്ലയോ തിത്തിരിപ്പക്ഷി, നീ ഏററവും മംഗളകരനായി ഭവിച്ചാലും. ഒരു കേടും (തോല്വയും) ഒരു ദിക്കിൽ നിന്നും നിന്നെ പ്രാപിക്കാതിരിക്കട്ടെ.

2 മാത്വാശ്യേനഉദ്വധീന്മാസുപർണ്ണോ
മാത്വാവിദദിഷുമാൻ വീരോ അസ്താ
പിത്ര്യാമനുപ്രദിശംകനിക്രദൽ
സുമങ്ഗലോഭദ്രവാദീവദേഹ

അന്വയം:—

(ഹേ ശകുനേ) ത്വാ ശ്യേനഃ	— ത്വാം പ്രബലഃ പക്ഷീ
മാ ഉൽ വധീൽ	— മാ ഹിംസീൽ
(ഉത) സു—പർണ്ണഃ മാ	— ഗരുഡഃ മാവധീൽ

(തഥാ) ഇഷു-മാൻ വീരഃ
അസ്താ — ബാണവാൻ, ശരാണാംക്ഷേപ്താ
ത്വാ മാ വിദത് — ത്വാം മാ പ്രാപത്
(കിംച) പിത്ര്യാം
പ്ര-ദിശം അന — ദക്ഷിണാം ദിശം, ദക്ഷിണസ്യാം ദിശി
കനിക്രദത് — പുനഃ പുനശ്ശബ്ദം കുർവ്വൻ
സു-മങ്ഗലഃ ഭദ്ര-വാദീ — പ്രകൃഷ്ടകല്ല്യാണഃ ശോഭനവാദീ സൻ
ഇഹ വദ — അസ്മദീയവിഷയേ മങ്ഗളം സൂചയ

അർത്ഥം—അല്ലേ തിത്തിരിപ്പക്ഷി, നിന്നെ പ്രബലനായ പരുന്തു് കൊല്ലാതിരിക്കട്ടെ. ഗരുഡൻ കൊല്ലാതിരിക്കട്ടെ. അമ്പേന്തിയ ക്രൂരനായ വേടൻ നിന്നടുക്കൽ വരാതിരിക്കട്ടെ. നീ വലത്തുഭാഗത്തു് വീണ്ടുംവീണ്ടും ശബ്ദമുണ്ടാക്കികൊണ്ടു്, മംഗളാത്മാവായി നല്ലതോതികൊണ്ടു്, ഞങ്ങളുടെ വിഷയത്തിൽ ശുഭം സൂചിപ്പിച്ചാലും.

3 അവക്രന്ദ ദക്ഷിണതോഗൃഹാണാം
സുമങ്ഗലോഭദ്രവാദീശകുന്തേ
മാനസ്തേനഈശതമാഘശംസോ
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ വ. 11

അന്വയം:—

ശകുന്തേ, — കപിഞ്ജല, ത്വം
സു-മങ്ഗലഃ, ഭദ്ര-വാദീ — (ച സൻ)
ഗൃഹാണാം ദക്ഷിണതഃ — ദക്ഷിണസ്യാം ദിശി
അവ ക്രന്ദ — ശബ്ദംകുരു
(ദക്ഷിണതശ്ശബ്ദയൻ ശകുന്തഃ മങ്ഗളസൂചകഃ)
(കിംച) നഃ സ്തേനഃ
മാ ഈശത — മാ ഈശിഷ്ട

അഘ-ശംസഃ മാ	—	അനർത്ഥാനാം ശംസകോപി മാ ഈശിഷ്ട
(വയം) സു-വീരാഃ		
വിദഥേ ബൃഹൽ വദേമ	—	പുത്രാദ്യുപേതാഃ യജ്ഞേ മഹൽ സ്തോത്രമുച്ചാരയേമ

അർത്ഥം—അല്ലേ തിത്തിരിപ്പക്ഷി, നീ കല്യാണകരനായും, മംഗളഭാഷിയായും ഗൃഹങ്ങളുടെ വലത്തുഭാഗത്തു് ശബ്ദിച്ചാലും. (ഗൃഹത്തിന്നു് വലത്തു് ഭാഗത്തു് ശബ്ദിക്കുന്ന പക്ഷി ശുഭസൂചകനെന്നു് വിശ്വാസം) കൂടാതെ, ഞങ്ങളെ കള്ളൻ കീഴടക്കരുതു്. ദുഷ്യം പറയുന്നവൻ കീഴടക്കരുതു്. ഞങ്ങൾ സൽപുത്രാദികളോടുകൂടി യാഗത്തിൽ മഹത്തായ സ്തുതി ചൊല്ലാവൂ.

വർഗ്ഗം 12 ജഗത്യതിശക്വര്യൗഛന്ദസീ

1 പ്രദക്ഷിണിദഭിഗൃണന്തികാരവോ
വയോവദന്തൃതുഥാശകുന്തയഃ
ഉഭേവാചൌവദതിസാമഗാഇവ
ഗായത്രംചത്രൈഷ്ടുഭംചാനുരാജതി

അന്വയം:—

ശകുന്തയഃ	—	കപിഞ്ജലാഃ
ഋതു-ഥാ വയഃ വദന്തഃ	—	കാലേകാലേ അന്നം സൂചയന്തഃ
കാരവഃ	—	സ്തോതാര ഇവ
പ്ര-ദക്ഷിണിൽ അഭി ഗൃണന്തി	—	പ്രദക്ഷിണം അഭിവദന്തു
(കിംച) ഉഭേ വാചൌ	—	ഗാനം ച ശ്രൌതം ച
സാമഗാഃ-ഇവ ഗായത്രം ത്രൈഷ്ടുഭം ച	—	ഗായത്രം ത്രൈഷ്ടുഭം ച സാമനീ ഇവ ശകുന്തിഃ
വദതി	—	ശബ്ദയതി
അനു രാജതി ച	—	ശൃണ്വതഃ അനുരക്താൻ കരോതി ച

അർത്ഥം—തിത്തിരിപ്പക്ഷികൾ നിശ്ചിത കാലങ്ങളിൽ ധാന്യവിളവ് സൂചിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് സ്തോതാക്കളെപോലെ പ്രദക്ഷിണംവെച്ചുകൊണ്ട് അഭിഭാഷിക്കട്ടെ. പിന്നെ സാമവേദികളായ ഉൽഗാതാക്കൾ ഗായത്രസാമവും ത്രൈഷ്ടുഭസാമവും ചൊല്ലുന്നപോലെ, അവ ഗാനവും ശ്രൗതവും രണ്ടും ചൊല്ലുന്നു. കേൾക്കുന്നവർക്കിമ്പമുണ്ടാകുന്നു.

2 ഉദ്ഗാതേവശകുനേസാമഗായസി
ബ്രഹ്മപുത്രഇവസവനേഷുശംസസി
വൃഷേവവാജീശിശുമതീരപീത്യാ
സർവ്വതോനശ്ശകുനേഭദ്രമാവദ
വിശ്വതോനശ്ശകുനേപുണ്യമാവദ

അന്വയം:—

ശകുനേ, ഉദ്ഗാതാ–ഇവ — സാമഗഃ ഇവത്വം
സാമ ഗായസി — സാമസ്വനം കരോഷി
ബ്രഹ്മപുത്രഃ–ഇവ — യഥാബ്രാഹ്മണാച്ഛംസീ
സവനേഷു ശംസസി — ശ്രൗതസ്വരം കരോഷി
വൃഷാ–ഇവ വാജീ — സേചനസമർത്ഥോശ്വഃ
ശിശുമതീഃ അപി–ഇത്യ — ബഡവാഃ അഭിഗമ്യയഥാ ശബ്ദം കരോതി തഥാ ത്വമപി
ഹേ ശകുനേ, സർവ്വതഃ നഃ ഭദ്രം ആ വദ
ശകുനേ, വിശ്വതഃ നഃ പുണ്യം ആ വദ

അർത്ഥം—അല്ലേ പക്ഷി, യാഗത്തിൽ ഉൽഗാതാവ് സാമം ചൊല്ലുന്നപോലെ, സാമസ്വരത്തിൽ നീ ഗാനം ചെയ്യുന്നു. ബ്രാഹ്മണാച്ഛംസി സവനങ്ങളിൽ ശസ്ത്രം ചൊല്ലുന്നപോലെ നീ ശ്രൗത(ഋഗ്വേദ) സ്വരത്തിൽ ശബ്ദിക്കുന്നു പൗരുഷമുള്ള കുതിര, കുട്ടിയോടുകൂടിയ പെൺകുതിരയുടെ നേരെ ചെന്ന് ശബ്ദിക്കുന്നപോലെ നീയും, അല്ലേ പക്ഷി, എമ്പാടും നല്ലത് ഭാഷിക്കുക. പക്ഷി, നീ എമ്പാടും സുകൃതം ഭാഷിക്കുക.

3 ആവദസ്ത്വംശകുനേഭദ്രമാവദ
തൂഷ്ണീമാസീനസ്സുമതിംചികിദ്ധിനഃ
യദുൽപതൻവദസികർക്കരിര്യഥാ
ബൃഹദ്വദേമവിദഥേസുവീരാഃ വ. 12

അന്വയം:—

ഹേ ശകുനേ, ആ-വദൻ	
ത്വം	— ശബ്ദം കുർവംസ്ത്വം
ഭദ്രം ആ വദ	— മംഗളംവദ
തൂഷ്ണീം ആസീനഃ	— തൂഷ്ണീം തിഷ്ഠന്നപി
നഃ സു-മതിം ചികിദ്ധി	— ബുധ്യസ്വ
യൽ ഉൽ-പതൻ വദസി	— യദാഉപരി പ്രപതൻ ഭാഷസേ, തദാ
കർക്കരിഃ യഥാ	— കർക്കരിരിവ വദസി (കർക്കരിഃ വാദ്യവിശേഷഃ)
(വയം) സു-വീരാഃ വിദഥേ	
ബൃഹൽ വദേമ	— പുത്രാദ്യുപേതാഃ യജ്ഞേമഹൽ സ്തോത്രമുച്ചാരയേമ

അർത്ഥം—അല്ലേ പക്ഷി, ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന നീ മംഗളമുരച്ചാലും. മിണ്ടാതെ വെറുതെ ഇരുന്നാലും. ഞങ്ങളുടെ ശോഭനബുദ്ധിയെ മനസ്സിലാക്കുക. പറന്നുയരുന്നവനായി നീ ശബ്ദിക്കുമ്പോൾ കർക്കരി എന്ന വാദ്യവിശേഷംപോലെയാണു് ശബ്ദിക്കുന്നതു്. ഞങ്ങൾ സൽപുത്രാദികളോടുകൂടി യാഗത്തിൽ മഹത്തായ സ്തോത്രം ചൊല്ലുമാറാവട്ടെ.

(മേൽ പറഞ്ഞ 11-ം 12-ം വർഗ്ഗങ്ങൾ മംഗളയാത്രകൾക്കു് ചൊല്ലപ്പെടുന്നവയാണ്.)

2-ാം മണ്ഡലം കഴിഞ്ഞു

വർഗ്ഗം 13–14–15–16 വിശ്വാമിത്ര ഋഷിഃ ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ അഗ്നിർദ്ദേവതാ.

1 സോമസ്യമാതവസംവക്ഷ്യഗ്നേ
വഹ്നിംചകർഥവിദഥേയജധ്യൈ
ദേവാँഅച്ഛാദീദ്യദ്യുഞ്ജേഅദ്രിം
ശമായേഅഗ്നേതന്വംജുഷസ്വ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, (ത്വം)

വിദഥേ	— യജ്ഞേ
യജധ്യൈ	— യഷ്ടും
സോമസ്യ വഹ്നിം	— സോമവോഢാരം
മാ ചകർഥ	— മാം കൃതവാനസി, ത്വം മാം
തവസം വക്ഷി	— തവസ്വിനം, ബലിനം കാമയസ്വ
(കിംച) ദേവാൻ അച്ഛ ദീദ്യത്	— അഭിദീപ്യമാനോഹം
അദ്രിം യുഞ്ജേ	— ഗ്രാവാണം അഭിഷവണായ യുനജ്മി
ശം—ആയേ	— ശാമ്യാമി, ശസ്യാമി, സ്തൗമി (ച)
(കിംച) ഹേ അഗ്നേ, തന്വം ജുഷസ്വ	— ശരീരരക്ഷായൈ സേവസ്വ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് യജ്ഞത്തിൽ യജിപ്പാനായി യാതൊരുവനെ സോമവാഹകനാക്കിയോ, ആ എന്നെ ബലവാനാകാനിച്ഛിച്ചാലും. കൂടാതെ, ദേവന്മാരെ, (സ്തുതികൊണ്ടും ഹവിസ്സുകൊണ്ടും) പ്രജ്വലിപ്പിക്കുന്ന ഞാൻ സോമം ചതച്ചു സംസ്കരിക്കാനായി പിടികല്ലെടുക്കുന്നു അവിടുത്തെ സ്തുതിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞങ്ങളുടെ ശരീരരക്ഷയ്ക്കായി ഞങ്ങളെ സ്വീകരിച്ചാലും.

2 പ്രാഞ്ചം യജ്ഞം ചകൃമവർദ്ധതാംഗീ

സ്സമിദ്ഭിരഗ്നിം നമസാദുവസ്യൻ

ദിവശ്ശശാസുർവിദഥാകവീനാം

ഗൃത്സായചിത്തവസേഗാതുമീഷുഃ

അന്വയം:—

(ഹേ അഗ്നേ, വയം) യജ്ഞം	
പ്രാഞ്ചം ചകൃമ	— പ്രകർഷേണഗച്ഛന്തമകാർഷ്മ
ഗീഃ വർദ്ധതാം	— മദീയാസ്തുതിഃ വർദ്ധതാം
അഗ്നിം സമിൽ—ഭിഃ	
നമസാ ദുവസ്യൻ	— അസ്മദീയാഃ പരിചരേയുഃ
(കിംച) ദിവഃ	— ദ്യുലോകാദാഗത്യ ദേവാഃ
കവീനാം വിദഥാ	
ശശാസുഃ	— സ്തോതൄണാം ജ്ഞാനാനി അന്വശിഷൻ
(അപിച) ഗൃത്സായ	— സ്തോതവ്യായാഗ്നയേ
തവസേ ഗാതും	— വൃദ്ധയേ സ്തോത്രം
ഈഷുഃ ചിൽ	— സ്തോതാരഃ ഇച്ഛന്തി ച (ചിദിതിചാർത്ഥേ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞാൻ അവിടത്തെ യജ്ഞം വേണ്ടപോലെ പ്രാപിക്കുന്നവനാകാവൂ, അനുഷ്ഠിക്കുന്നവനാകാവൂ. എൻെറ സ്തുതി വർദ്ധിക്കട്ടെ. എൻെറ കൂട്ടർ ചമതകരം കൊണ്ടും ഹവിസ്സുകരം കൊണ്ടും അഗ്നിയെ പരിചരിക്കട്ടെ പിന്നെ ദേവന്മാർ ദ്യോവിൽനിന്നു് വന്നു് സ്തോതാക്കളുടെ ജ്ഞാനങ്ങളെ ആശംസിക്കട്ടെ. (അഭിനന്ദിക്കട്ടെ) കൂടാതെ, സ്തുത്യനായ അഗ്നിക്കു് ബലത്തിന്നായി സ്തോതാക്കരം സ്തുതിക്കാനമിച്ഛിക്കുന്നു.

3 മയോദധേമേധിരഃപൂതദക്ഷോ

ദിവസ്സുബന്ധുർജ്ജനുഷാപൃഥിവ്യാഃ

അവിന്ദന്നുദർശതമപ്സ്വ1ന്ത

ർദ്ദേവാസോഅഗ്നിമപസിസ്വസൄണാം

അന്വയം:—

മേധിരഃ — മേധാവാൻ, പ്രാജ്ഞഃ
പൂത-ദക്ഷഃ — വിശുദ്ധബലഃ
ജന്മനാ സു-ബന്ധുഃ — ജന്മമാത്രേണ ശോഭനബന്ധുഃ, സ്വത ഏവബന്ധുഃ, യഃ അഗ്നിഃ
ദിവഃ പൃഥിവ്യാഃ മയഃ
ദധേ — ദ്യുലോകസ്യ ഭൂമേശ്ച സുഖം വിദധാതി

(ദേവാനാം മനുഷ്യാണാം ച സുഖം കരോതി)

(തം) ദശതം അഗ്നിം — ദശനീയമഗ്നിം
ദേവാസഃ സ്വസൃണാം — സരണശീലാനാം നദീനാം
അപ്-സു അന്തഃ — ഗൂഢം സ്ഥിതം
അപസി — യജ്ഞവഹനരൂപേ കർമ്മണി നിമിത്തേ
അവിന്ദൻ ഉ — ലബ്ധവന്തഃ ഖലു

അർത്ഥം—ജ്ഞാനിയും വിശുദ്ധബലനും ജനനം മുതല്ക്കു സ്വതവേതന്നെ നല്ല ബന്ധുവുമായ യാതൊരഗ്നി, ദ്യോവിന്നും ഭൂവിന്നും സുഖമുണ്ടാക്കുന്നുവോ, (ദേവന്മാർക്കും മനുഷ്യർക്കും സുഖം ചെയ്യുന്നുവോ,) ആ ദശനീയനായ അഗ്നിയെ ദേവന്മാർ, ഒഴുകുന്ന നദികളുടെ വെള്ളത്തിനുള്ളിലൊളിച്ചിരിക്കുന്നതു കണ്ട്, യജ്ഞഹവിസ്സ് വഹിക്കാനായി വീണ്ടുംനേടി.

4 അവർധയന്ത്സുഭഗംസപ്തയഹ്വീ
ശ്വേതംജജ്ഞാനമരുഷംമഹിത്വാ
ശിശുംനജാതമഭ്യാരുരശ്വാ
ദേവാസോഅഗ്നിംജനിമൻവപുഷ്യൻ

അന്വയം:—

സപ്ത യഹ്വീഃ — സർപ്പണശീലാമഹത്യോനദ്യഃ
സു-ഭഗം, ശ്വേതം
ജജ്ഞാനം — ശോഭനം, ശുഭ്രം ജാതം

മഹി—ത്വാ അരുഷം — മഹതോനാരോചമാനം, അപ്സു സ്ഥിതമഗ്നിം

അവർദ്ധയൻ — സ്വകാര്യഭൃതാഭിഃ ഓഷധീഭിഃ വൃദ്ധിം പ്രാപിതവത്യഃ

(കിംച) ശിശും ന ജാതം — യഥാജാതം ശിശും

അശ്വാഃ അഭി ആരുഃ — ബഡവാഃ അഭിഗച്ഛന്തി, തഥാ നദ്യഃ ഉൽപന്നമാത്രമഗ്നി മഭ്യാരുഃ, അഭിജഗ്മുഃ

(അപിച) ദേവാസഃ

അഗ്നിം ജനിമൻ

വപുഷ്യൻ — ജന്മനി വപുർദ്ദീപ്തിമകുർവ്വൻ

അർത്ഥം-ഒഴുക്കററ മഹതികളായ നദികൾ, പ്രകാശമാനനും, ശുഭ്രനുമായി ജനിച്ച്, സ്വന്തം മഹത്വം കൊണ്ട് ഭാസമാനനായ അഗ്നിയെ (വളർത്താനായി) സസ്യാദികൾ എത്തിച്ചുകൂട്ടി. പെൺകുതിര, പെററ കുട്ടിയെ അടുക്കുന്ന പോലെ, *ആ നദികൾ അഗ്നിയെ സമീപിച്ചു (ലാളിച്ചു) പിന്നെ* ദേവന്മാർ പിറവിയിൽ അഗ്നിയുടെ ശരീരം പ്രജ്വലിതമാക്കി.

5 ശുക്രേഭിരങ്ഗൈരജആതതന്വാൻ
ക്രതുംപുനാനഃകവിഭിഃപവിത്രൈഃ
ശോചിവസാനഃപര്യായുരപാം
ശ്രിയോമിമീതേബൃഹതീരനൂനാഃ വ 13

അന്വയം:—

(അഗ്നിഃ) ശുക്രേഭിഃ

അങ്ഗൈഃ — ശുഭ്രൈസ്തേജോഭിഃ

രജഃ ആ—തതന്വാൻ — അന്തരിക്ഷമാതന്വൻ വ്യാപ്തവാൻ

ക്രതും — കർമ്മണാം കർത്താരം യജമാനം

കവി—ഭിഃ പവിത്രൈഃ — ക്രാന്തപ്രജ്ഞൈഃ ശോധകൈ സ്തേജോഭിഃ

പുനാനഃ — ശോധയൻ
ശോചിഃ പരി വസാനഃ — ദീപ്തിം വസ്ത്രസ്ഥാനീയം പരിതഃ ആച്ഛാദയൻ
അപാം ആയുഃ — അപസൃതാം, കർമ്മവതാമന്നം
ബൃഹതീഃ അന്യനാഃ
ശ്രിയഃ — പ്രഭൂതാഃ സമ്പൂർണ്ണാശ്രിയശ്ച
മിമീതേ — കരോതി

അർത്ഥം—അഗ്നി തെളിവുററ തേജസ്സുകളാൽ അന്തരിക്ഷത്തെ വ്യാപിച്ച്, കർമ്മിയായ യജമാനനെ ജ്ഞാനാത്മകങ്ങളും ശുദ്ധീകരിക്കുന്നവയുമായ തേജസ്സുകളാൽ പവിത്രീകരിച്ചുകൊണ്ട്, വസ്ത്രത്തിന്റെ സ്ഥാനത്ത് പ്രകാശം പുതച്ചുകൊണ്ട്, കർമ്മാനുഷ്ഠാതാക്കളുടെ ഹവിസ്സിനെ മഹത്തുക്കളും പൂർണ്ണങ്ങളുമായ ഐശ്വര്യങ്ങളാക്കിച്ചെയ്യുന്നു.

6 വവ്രാജാസീമനദതീരദബ്ധാ
ദിവോയഹ്വീരവസാനാഅനഗ്നാഃ
സനാഅത്രയുവതയസ്സയോനീ
രേകംഗർഭംദധിരേസപ്തവാണീഃ

അന്വയം—
(അഗ്നിഃ) ദിവഃ യഹ്വീഃ — അന്തരിക്ഷസ്യാപത്യഭൂതാഃ
അവസാനാഃ — വസ്ത്രമനാച്ഛാദയന്ത്യഃ, (വസ്ത്രസ്ഥാനീയസ്യ ജലസ്യവിദ്യമാനത്വാൽ)
അനഗ്നാഃ, അനദതീഃ — അഭക്ഷയന്തീഃ
അദബ്ധാഃ — അഹിംസിതാഃ മാതൃഭൂതാഃ ആപഃ
അത്ര സീം വവ്രാജ — തത്രസർവ്വതഃ വ്രജതി
(അഗ്നിരപാം ശോഷകഃ, തം ചാപശ്ശമയന്തി, തദ്ഭയമ് നാസ്തീത്യുക്തം ഭവതി)
(കിംച താ അപി)
സനാഃ — സനാതന്യഃ

യുവതയഃ	— നിത്യതരുണ്യഃ, നിത്യവൃദ്ധാഃ
സ-യോനീഃ	— സമാനമന്തരിക്ഷം സ്ഥാനംയാസാംതാഃ
സപ്ത വാണീഃ ഏകം	— നദ്യഃ അഗ്നിം
ഗർഭം ദധിരേ	— ഗർഭസ്ഥം ധത്തേ

അർത്ഥം—അന്തരിക്ഷത്തിന്റെ സന്തതികളും വസ്ത്രസ്ഥാനത്തു് ജലമല്ലാതെ വേറെ ഉടുപ്പില്ലാത്തവരെങ്കിലും ജലത്തിന്റെ ആച്ഛാദനംകൊണ്ടു് നഗ്നകളല്ലാത്തവരും ഒന്നും ഭക്ഷിക്കാത്തവരും ആരാലും കേടേല്പിക്കപ്പെടാത്തവരുമായ അപ്പുകളെ (ജലങ്ങളെ, നദികളെ) അഗ്നി എമ്പാടും പ്രാപിച്ചു. (അഗ്നി, വെള്ളത്തെ കുറക്കുന്നവനും, വെള്ളം അഗ്നിയെ ആററുന്നവനുമാണല്ലൊ. രണ്ടു ശക്തികളുടെ സംഗമത്തിൽ രണ്ടുമില്ലാതായി എന്നു് പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.) കൂടാതെ സനാതനികളായ തരുണികളും, (കാലപ്പഴക്കംകൊണ്ടു് നിത്യവൃദ്ധകൾ എന്നും പറയാം) അന്തരിക്ഷത്തിൽ ഏകസ്ഥാനത്തോടുകൂടിയവരുമായ ഏഴു നദികൾകൂടി ഒരുത്തനെ, അഗ്നിയെ, ഗർഭസ്ഥനായി ധരിച്ചു.

7 സ്തീർണ്ണാഅസ്യസംഹതോവിശ്വരൂപാ
ഘൃതസ്യയോനൌസ്രവഥേമധൂനാം
അസ്ഥുരത്രധേനവഃപിന്വമാനാ
മഹീദസ്മസ്യമാതരാസമീചീ

അന്വയം:—

ഘൃതസ്യ യോനൌ	— ഉദകസ്യസ്ഥാനേ, അന്തരിക്ഷേ
സം-ഹതഃ വിശ്വ-രൂപാഃ	— പുഞ്ജീഭൂതാഃ, നാനാരൂപാഃ
സ്തീർണ്ണാഃ അസ്യ	— സർവ്വത്രപ്രസൃതാഃ, അഗ്നേഃ രശ്മയഃ
മധൂനാം സ്രവഥേ അസ്ഥുഃ	— ഉദകാനാംസ്രവണേസതി തിഷ്ഠന്തി

പിന്വമാനാഃ — പൂര്യമാണാ ആപഃ
അത്ര ധേനവഃ — അഗ്നൗ പ്രീണയിത്ര്യഃ അഭവൻ
സം-ഈചീ — സമഞ്ചത്യൗ, ശോഭമാനേ
മഹീ — മഹത്യൗ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
ദസ്മസ്യ മാതരാ — ദർശനീയസ്യാഗ്നേഃ മാതരൗ ഭവതഃ

അർത്ഥം—ജലസ്ഥാനമായ അന്തരിക്ഷത്തിൽ കൂട്ടംകൂടി പലരൂപങ്ങളിൽ എങ്ങും ചിതറിയ അഗ്നിയുടെ രശ്മികൾ വെള്ളങ്ങളുടെ ഒഴുക്കിൽ നില്ക്കുന്നു. (വെള്ളച്ചാട്ടങ്ങളിൽ നിന്ന് വൈദ്യുതാഗ്നി കിട്ടുന്നുണ്ടല്ലോ, അപ്പോൾ ഒഴുക്കിൽ അഗ്നി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു എന്നത് ആലങ്കാരികമായ പ്രസ്താവമല്ല.) നിറഞ്ഞുവഴിയുന്ന ജലങ്ങൾ അഗ്നിയിൽ പ്രീതികാരിണികളായി ഭവിച്ചു. മഹതികളായ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ ദർശനീയനായ അഗ്നിയുടെ അമ്മമാരായും ഭവിക്കുന്നു.

8 ബഭ്രാണസ്സൂനോസഹസോവ്യദ്യൗ
ദധാനശ്ശുക്രാരഭസാവപൂംഷി
ശ്ചോതന്തിധാരാമധുനോഘൃതസ്യ
വൃഷായത്രവാവൃധേകാവ്യേന

അന്വയം:—

ഹേ സഹസഃ സൂനോ, — ബലസ്യ പുത്ര,
ബഭ്രാണഃ — സർവൈർധാര്യമാണസ്ത്വം
ശുക്രാ, രഭസാ, വപൂംഷി — ഭാസ്വരാണി, വേഗവന്തി, അർച്ചീംഷി
ദധാനഃ വി അദ്യൗത് — ധാരയൻ വിദ്യോതസേ
വൃഷാ യത്ര — അഗ്നിഃ യസ്മിൻ യജമാനേ
കാവ്യേന വവൃധേ — സ്തോത്രേണ വൃദ്ധിം പ്രാപ്നോതി
(തദാനീം) മധുനഃ
ഘൃതസ്യ — മധുരസ്യോദകസ്യ
ധാരാഃ ശ്ചോതന്തി — സ്രവന്തി
(യദാ യജമാനസ്തോത്രേണ അഗ്നി സ്സന്തുഷ്ടഃ തദാ വൃഷ്ടിർഭവതി.)

അത്ഥം—അല്പയോ ശക്തിപുത്ര, എല്ലാവരാലും ധരിക്കപ്പെടുന്ന അവിടുന്നു് പ്രകാശവത്തുക്കളും വേഗവത്തുക്കളുമായ തേജസ്സുകളേന്തിക്കൊണ്ടു്, നന്നായി ശോഭിക്കുന്നു. വഷ്കനായ അഗ്നി എപ്പോഴം യജമാനന്മാരുടെ സ്തോത്രത്താൽ വദ്ധിക്കുന്നുവോ, തൃപ്തനാകുന്നുവോ, അപ്പോഴം ജലത്തിന്റെ ധാരകൾ ഒഴുകുന്നു. (യജമാനസ്തോത്രത്താൽ അഗ്നി പ്രീതനായാൽ അപ്പോഴം മഴപെയ്യുന്നു.)

9 പിത്രുശ്ചിദൂധജ്ജനുഷാവിവേദ
വ്യസ്യധാരാഅസൃജദ്വിധേനാഃ
ഗുഹാചരന്തംസഖിഭിശ്ശിവേഭി
ദ്ദിവോയഹ്വീഭിന്നഗുഹാബഭൂവ

അന്വയം:—

പിതുഃ ഊധഃ	— അന്തരിക്ഷസ്യഊധസ്ഥാനീയം ജലപ്രദേശം അയമഗ്നിഃ
ജനുഷാ വിവേദ	— സ്വയമേവജാനാതി
(കിംചായമഗ്നിഃ) അസ്യ ധാരാഃ	— ഊധസ്സംബന്ധിന്യഃ പയോധാരാഃ
വി അസൃജൽ	— വിമുക്തവാൻ
ധേനാഃ വി	— മാധ്യമികാവാചശ്ചവിസൃജതി
ശിവേഭിഃ സഖി—ഭിഃ	— ശിവകരൈഃ ആത്മനസ്സഖിഭൂതൈർവ്വായുഭിഃ
ദിവഃ യഹ്വീഭിഃ	— അന്തരിക്ഷസ്യാപത്യഭൂതാഭിരത്ഭിശ്ചസഹ
ഗുഹാ ചരന്തം	— ഗുഹായാം വത്തമാനമഗ്നിം
ഗുഹാ ചിൽ	— ഗുഹായാംസ്ഥിതഃ കോപി
ന ബഭൂവ	— പ്രാപ്തും സമത്ഥോനാഭവൽ

അത്ഥം—അന്തരിക്ഷത്തിന്റെ അകിടായ ജലപ്രദേശത്തെ ഈ അഗ്നി സ്വയമറിയുന്നു. പിന്നെ ഈ അഗ്നി ആ അകിട്ടിൽനിന്നു് ജലധാരകളെ വിടുന്നവനായി. മാധ്യമികവാ

ക്കളെയും വിട്ടു. മംഗളകാരികളും തനിക്കു ചങ്ങാതികളുമായ വായുക്കളോടും അന്തരിക്ഷസന്തതികളായ ജലങ്ങളോടുംകൂടി നിഗൂഢമായി വർത്തിക്കുന്ന അഗ്നിയെ അവിടെത്തന്നെ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ആർക്കും പ്രാപിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

10 പിതുശ്ചഗർഭം ജനിതുശ്ചബഭ്രേ
പൂർവ്വീരേകോ അധയത്പീപ്യാനാഃ
വൃഷ്ണേസപത്നീശുചയേസബന്ധൂ
ഉഭേ അസ്മൈ മനുഷ്യേ നിപാഹി — വ. 14

അന്വയം:-

(അയമഗ്നിഃ) പിതുഃ ച — അന്തരിക്ഷസ്യ ച
ഗർഭം — വൃഷ്ടിപോരഗർഭതം
ജനിതുഃ ച — സർവ്വസ്യ ലോകസ്യ ജനയിതുഃ ബ്രഹ്മണശ്ചലോകം, ഓഷധ്യാദികം
ബഭ്രേ — ബിഭർത്തി
ഏകഃ പൂർവ്വീഃ പീപ്യാനാഃ — അഗ്നിരേവബഹ്വീഃ, പ്യായമാനാഃ വൃദ്ധിം പ്രാപ്താഃ, ഓഷധീഃ
അധയത് — ധയതി, ഭക്ഷയതി
സ-പത്നീ — സമാനഃ സൂര്യഃ പതിഃ യയോസ്തേ
ഉഭേ മനുഷ്യേ — മനുഷ്യേഭ്യോഹിതേ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
വൃഷ്ണേ അസ്മൈ ശുചയേ — വർഷിത്രേ അഗ്നയേ
സ-ബന്ധൂ (ഭവതഃ) — അനയോരഗ്നിരേവസമാന ബന്ധുഃ
(ഹേ അഗ്നേ, ത്വം തേ) നി പാഹി — ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ നിതരാംരക്ഷ

അത്ഥം—ഈ അഗ്നി അച്ഛനായ അന്തരിക്ഷത്തിന്ന് മഴവു ഴിക്ക ഗർഭഭൂതമായി ലോകത്തിൻെറ മുഴവൻ സ്രഷ്ടാവായ ബ്രഹ്മാവിൻെറ സസ്യാത്മകമായ ലോകത്തെ ഭരിക്കുന്നു, ധരിക്കുന്ന അഗ്നി ഒരുവൻ തന്നെയാണ് അസംഖ്യങ്ങളും വളന്നവയുമായ ഓഷധികളെ (സസ്യാദികളെ) ഭക്ഷിക്കുന്നതു് സൂര്യൻെറ ഇരുപതികളും മനുഷ്യക്കു് നന്മചെയ്യുന്നവരുമായ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ വഷകനായ ഈ അഗ്നിക്കു് ഒപ്പം ബന്ധുക്കളാകുന്നു. അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്നു അവരെ നന്നായി രക്ഷിച്ചാലും.

11 ഉരൌമഹാ അനിബാധേവവദ്ധാ
പോഅഗ്നിംയശസ്സംഹിപൂവ്വീഃ
ഋതസ്യയോനാവശയദ്ദമൂനാ
ജാമീനാമഗ്നിരപസിസ്വസൃണാം

അന്വയം—

മഹാൻ അനി—ബാധേ	— അയമഗ്നിഃ അസംബാധേ
ഉരൌ വവദ്ധ	— വിസ്തീണ്ണേന്തരിക്ഷേ വദ്ധതേ
ഹി പൂവ്വീഃ യശസഃ	— യസ്മാൽ കാരണാൽ ബഹ്വ്യഃ അന്നവത്യഃ
ആപഃ അഗ്നിം സം	— ഉദകാനി സംവർദ്ധയന്തി
(ഏവമത്ഭിർവൃദ്ധിം പ്രാപ്തഃ) അഗ്നിഃ ഋതസ്യ	— ഉദകസ്യ
യോനൌ	— സ്ഥാനേ, അന്തരിക്ഷേ സ്ഥിതഃ
സ്വസൃണാം ജാമീനാം	— സ്വതസ്സരന്തീനാം ഭഗനീ സ്ഥാനീയാനാം ഹേതുഭൂതേ
അപസി ദമൂനാഃ	— പയസിദാന്തമനാസ്സൻ
അശയൽ	— ശേതേ

അത്ഥം—മഹാനുഭാവനായ ഈ അഗ്നി ബാധയററ, പരപ്പേറിയ അന്തരിക്ഷത്തിൽവളരുന്നു, വദ്ധിക്കുന്നു. കാരണം അസംഖ്യകളും അന്നവതികളുമായ അപ്പുകൾ (ജലങ്ങൾ) അഗ്നിയെ നന്നായി വളത്തുന്നു. അപ്രകാരം ജലങ്ങളാൽ വളത്തപ്പെട്ട അഗ്നി ജലസ്ഥാനമായ അന്തരിക്ഷത്തിൽ, സ്വയമൊഴുകുന്ന നദികൾക്ക് കാരണഭൂതമായ ജലത്തിൽ (മേഘത്തിൽ) ശാന്തനായി കിടക്കുന്നു (വൈദ്യുതാഗ്നിയായി മേഘത്തിനുള്ളിൽ വത്തിക്കുന്നു.)

12 അക്രാനബഭ്രിസ്സമിഥേമഹീനാം
പ്രിദ്ധക്ഷേയസ്സൂനവേഭാഋജീകഃ
ഉദുസ്രിയാജനിതായോജജാനാ
പാംഗഭോനൃതമോയഹ്വോഅഗ്നിഃ

അന്വയം:—

ജനിതാ	— സവ്വസ്യ ലോകസ്യ ജനയിതാ
അപാം ഗഭഃ	— ഉദകാനാം ഗഭഭൂതഃ
നൃ-തമഃ	— നേതൃതമഃ, അതിശയേന രക്ഷിതാ
യഹ്വഃ യഃ അഗ്നിഃ	
അക്രഃ ന	— പരേഷാം ആക്രമിതാ ച
സം-ഇഥേ മഹീനാം	
ബഭ്രിഃ	— സംഗ്രാമേ മഹതീനാം സ്വസേനാനാം ഭത്താ
പ്രിദ്ധക്ഷേയഃ	— സവൈദ്രഷ്ടവ്യഃ
ഭാഃ-ഋജീകഃ	— സ്വദീപ്ത്യാ പ്രകാശമാനസ്സോഗ്നിഃ
സൂനവേ	— ഹവിഷാം പ്രദാത്രേ യജമാനായ തദത്ഥം
ഉസ്രിയാഃ ഉത് ജജാന	— അപഃ ഉദജനയത്

അത്ഥം—ലോകത്തിൻെറ മുഴുവൻ (വൃഷ്ടികൊണ്ടും തൽഫലമായ സസ്യാദികൾകൊണ്ടും) ഉൽപാദകനും വെള്ളങ്ങൾക്ക

ള്ളിൽ ഗർഭരൂപത്തിൽ വർത്തിക്കുന്നവനും നേതാക്കളിൽ, രക്ഷിതാക്കളിൽ ശ്രേഷ്ഠനും, മഹാനുമായ യാതൊരഗ്നി, ശത്രുക്കളെ എതിരിടുന്നവനായി യുദ്ധത്തിൽ വീര്യമുററ സ്വന്തം സേനയെ ഭരിക്കുന്നുവോ, എല്ലാവർക്കും ദർശനീയനും സ്വപ്രകാശംകൊണ്ടു് മിന്നിത്തിളങ്ങുന്നവനുമായ ആ അഗ്നി ഹവിസ്സേകുന്ന യജമാനനുവേണ്ടി ജലങ്ങളെ ഉൽപ്പാദിപ്പിക്കുന്നു.

13 അപാംഗർഭംദർശതമോഷധീനാം
വനാജജാനസുഭഗാവിരൂപം
ദേവാസശ്ചിന്മനസാസംഹിജഗ്മുഃ
പനിഷ്ഠംജാതംതവസംദുവസ്യൻ

അന്വയം:-

സു-ഭഗാ വനാ	—	സുഭാഗ്യാ വനനീയാരണിഃ
ദർശതം, വി-രൂപം	—	ദർശനീയം, നാനാരൂപം
അപാം, ഓഷധീനാം		
(പ്ര) ഗർഭം	—	(അഗ്നിം)
ജജാന	—	അജനയൽ
ദേവാസഃ ചിൽ	—	സർവ്വേദേവാ അപി
പനിഷ്ഠം ജാതം തവസം	—	സ്തുത്യംജാതമാത്രം വൃദ്ധമഗ്നിം
മനസാ ദുവസ്യൻ		
സം ജഗ്മുഃ ഹി	—	സ്തുത്യാ ഉപാഗച്ഛൻഖലു

അർത്ഥം-നല്ല ഭാഗ്യത്തോടുകൂടിയതും എല്ലാവരാലും സേവനീയവുമായ അരണി (യാഗത്തിന്നു തീയുണ്ടാക്കാൻ കടയാനുള്ള മരക്കമ്പു്) ദർശനീയനും വിവിധരൂപനും ജലങ്ങളിലും സസ്യാദികളിലും ഗർഭരൂപത്തിൽ വർത്തിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നിയെ ഉൽപാദിപ്പിച്ചു. സ്തുത്യനും, ഉണ്ടായ ഉടനെ പടർന്നു വളർന്നവനുമായ ആ അഗ്നിയെ എല്ലാ ദേവന്മാരും സ്തുതികൊണ്ടു് ഉപാസിച്ചുപോന്നുവല്ലൊ.

14 ബൃഹന്തഇദ്ഭാനവോഭാഋജീക
മഗ്നിംസചന്തവിദ്യുതോനശുക്രാഃ
ഗുഹേവവൃദ്ധംസദസിസ്വേഅന്ത
രപാരഊർവ്വേഅമൃതംദുഹാനാഃ

അന്വയം:-

അപാരേ ഊർവ്വേ അന്തഃ	—	അഗാധേ സമുദ്രമധ്യേ
അമൃതം ദുഹാനാഃ	—	ഉദകം ക്ഷരന്തഃ
ബൃഹന്തഃ ഇത് ഭാനവഃ	—	മഹാന്തഃ സൂര്യാ ഏവ
ശുക്രാഃ വി-ദ്യുതഃ ന	—	ദീപ്യമാനാഃ വിദ്യുത ഇവ
സ്വേ സദസി	—	സ്വകീയേ സദനേ, അന്തരിക്ഷേ
ഗുഹാ-ഇവ	—	ഗുഹായാം ഇവ
വൃദ്ധം ഭാഃ-ഋജീകം	—	പ്രവൃദ്ധം പ്രഭയാ ദീപ്യമാനം
അഗ്നിം സചന്ത	—	ആശ്രയന്തി

അർത്ഥം-അററമെത്താത്ത സമുദ്രത്തിന്റെ നടുവിൽ വെള്ളമൊലിപ്പിക്കുന്ന മഹിമയുററ സൂര്യന്മാർ (സൂര്യരശ്മികൾ) തന്നെ, പ്രകാശിക്കുന്ന ഇടിമിന്നലുകളെന്നപോലെ തന്റെ സ്ഥാനമായ അന്തരിക്ഷത്തിൽ ഒരു ഗുഹയിലെന്നപോലെ വളർന്ന പ്രഭകളാൽ പ്രദീപ്തനായ അഗ്നിയെ ആശ്രയിക്കുന്നു. (സമുദ്രമധ്യത്തിൽ സൂര്യരശ്മികൾ സൃഷ്ടിക്കുന്ന ബഡവാഗ്നിയും വൈദ്യുതാഗ്നിയും സൌരതേജസ്സും ആഗ്നേയതേജസ്സും ഒന്നു തന്നെ എന്ന നിഗമനം)

15 ഈളേചത്വായജമാനോഹവിർഭി
രീളേസഖിത്വംസുമതിംനികാമഃ
ദേവൈരവോമിമീഹിസംജരിത്രേ
രക്ഷാചനോദമ്യേഭിരനീകൈഃ വ. 15

അന്വയം:—

യജമാനഃ (അഹം)
ഹവിഃ—ഭിഃ ത്വാ — ത്വാം
ഈളേ ച — പശ്വാദിലക്ഷണം ധനിയാചേ
സു—മതിം നി—ക്താമഃ — ധർമ്മവിഷയാം ബുദ്ധിം
കാമയമാനഃ ത്വയാസഹ
സഖി—ത്വം ഈളേ — യാചേ
(ത്വം) ദേവൈഃ (സഹ) —
ജരിത്രേ — സ്തോത്രേ മഹ്യം
അവഃ സം മിമീഹി — പശ്വാദിവിഷയാം രക്ഷാം
സമ്യക് കുരു
ദമ്യേഭിഃ അനീകൈഃ — നിയന്തവ്യൈസ്തേജോഭിഃ
നഃ രക്ഷ ച — അസ്മാൻ പാലയ

അത്ഥം:—യജമാനനായ ഞാൻ ഹവിസ്സുകളോടുകൂടി അവിടുത്തോട് പശുക്കൾ മുതലായ ധനം യാചിക്കുന്നു. ധർമ്മവിഷയത്തിലൂന്നിയ ബുദ്ധി ആഗ്രഹിക്കുന്ന ഞാൻ, അവിടുത്തെ സഖ്യം യാചിക്കുന്നു. ദേവന്മാരോടുകൂടി അവിടുന്ന് സ്തോതാവായ എനിക്കു പശുമുതലായ വിഷയത്തിലുള്ള രക്ഷ നന്നായരുളിയാലും. അവിടുത്തെ നിയന്ത്രണത്തിൽ (അധീനത്തിൽ) ഉള്ള തേജസ്സുകളാൽ എന്നെ പാലിച്ചാലും.

16 ഉപക്ഷേതാരസ്തവസുപ്രണീതേ
ഗ്നേവിശ്വാനിധന്യാദധാനാഃ
സുരേതസാശ്രവസാതുഞ്ജമാനാ
അഭിഷ്യാമപൃതനായൂരദേവാൻ

അന്വയം:—

ഹേ സു—പ്രനീതേ,
അഗ്നേ, — ശോഭനപ്രണയന, അഗ്നേ,
തവ ഉപ—ക്ഷേതാരഃ — ഉപഗന്താരഃ
വിശ്വാനി ധന്യാ — സർവ്വാണി ധന്യാനി, ധന
പ്രാപ്തിഹേതുകാനി കർമ്മാണി

ദധാനാഃ — വിദധാനാഃ, കുർവ്വന്തഃ
തുഞ്ജമാനാഃ — ഹവീംഷി പ്രയച്ഛന്തഃ
(വയം) സു–രേതസാ
ശ്രവസാ — ശോഭനവീര്യേണ ത്വൽകൃതാന്നേന
അദേവാൻ — ദേവാനപൂജയന്തഃ
പൃതനാ–യൂൻ — ശരീരാദ്യുപദ്രവകാരിണശ്ശത്രൂൻ
അഭി സ്യാമ — അഭിഭവേമ

അർത്ഥം—നന്നായി (മനോവാഗ്വൃത്തികളെ) നയിക്കുന്ന അഗ്നേ, അവിടത്തെ സമീപിച്ച് ധനപ്രാപ്തിക്കുതകിയ കർമ്മങ്ങൾചെയ്തുകൊണ്ട്, ഹവിസ്സേകുന്ന ഞങ്ങൾ അവിടന്നേകിയ വീര്യമേറിയ അന്നത്താൽ, ദേവന്മാരെ ഗണിക്കാത്തവരും ദേഹോപദ്രവകാരികളുമായ ശത്രുക്കളെ കീഴടക്കാവൂ.

17 ആദേവാനാമഭവഃകേതുരഗ്നേ
മന്ദ്രോവിശ്വാനികാവ്യാനിവിദ്വാൻ
പ്രതിമർത്താം̐അവാസയോദമൂനാ
അനുദേവാന്രഥിരോയാസിസാധൻ

അന്വയം—

ഹേ അഗ്നേ, മന്ദ്രഃ — സ്തുത്യസ്ത്വം
ദേവാനാം കേതുഃ — യജ്ഞേഷു പ്രജ്ഞാപകഃ
ആ അഭവഃ — ആസമന്താൽ ഭവസി (സർവ്വവ്യാപകോ ഭവസി)
(കിംച) വിശ്വാനി
കാവ്യാനി — സർവ്വാണി സ്തോത്രാണി
വിദ്വാൻ ദമൂനാഃ മർത്താൻ — ജാനംസ്ത്വം, ദാന്തമനാഃ, മർത്ത്യാൻ, സ്തോതൄൻ സ്വാഭിലഷിതവസ്തുസമ്പാദനേന പ്രീതാൻ വിധായ ഗൃഹേഷു
പ്രതി അവാസയഃ — പ്രതിവാസയസി

രഥിരഃ സാധൻ	— രഥീ, ദേവാനാം ഹിതാനി കൎമ്മാണി സാധയൻ
ദേവാൻ അനു യാസി	— *അനുഗച്ഛസി ച*

അൎത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് യജ്ഞങ്ങളിൽ ദേവന്മാൎക്ക് (യാഗത്തിന്റെ ഫലങ്ങളെക്കുറിച്ചവനായും അവരുടെ പോക്കുവരവുകളുടെ സൂചകനായും) കൊടിയായി ഭവിയ്ക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടുതന്നെ എങ്ങും വ്യാപിച്ചവനായും ഭവിക്കുന്നു. കൂടാതെ, എല്ലാ സ്തോത്രങ്ങളുമറിയുന്ന അവിടുന്ന് ശാന്തമനസ്സനായി സ്തോതാക്കളെ സ്വാഭീഷ്ടംകൊണ്ടു പ്രീതരാക്കി, അവരവരുടെ ഗൃഹത്തിൽ സുഖമായി വസിപ്പിക്കുന്നു. ദേവന്മാൎക്ക് ഹിതങ്ങളായ കൎമ്മങ്ങളെ നേടി, അവിടുന്ന് തേരിലേറി അവരെ അനുഗമിക്കുന്നു.

18 *നിദുരോണേഅമൃതോമർത്യാനാം*

രാജാസസാദവിദഥാനിസാധൻ

ഘൃതപ്രതീകഉൎവ്വിയാവ്യദ്യൗ

ദഗ്നിൎവ്വിശ്വാനികാവ്യാനിവിദ്വാൻ

അന്വയം:—

അമൃതഃ രാജാ	— നിത്യഃ രാജമാനഃ യോഗിഃ
വിദഥാനി സാധൻ	— യജ്ഞാൻ സാധയൻ
മർത്യാനാം ദുരോണേ	— അഗ്നിഹോത്രിണാം ഗൃഹേ
നി സസാദ	— നിഷീദതി
വിശ്വാനി കാവ്യാനി വിദ്വാൻ	— സൎവ്വാണി സ്തോത്രാണി ജാനൻ
ഘൃത—പ്രതീകഃ	— ഘൃതേന സംധുക്ഷിതാവയവഃ
ഉൎവ്വിയാ	— വിസ്തീൎണ്ണസ്സഃ
അഗ്നിഃ വി അദ്യൗൽ	— വിദ്യോതതേ

അർത്ഥം—നിത്യനായി, തേജസ്വിയായ അഗ്നി യജ്ഞങ്ങളെ സാധിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്, അഗ്നിഹോത്രികളുടെ ഗൃഹങ്ങൾ തോറും ഇരുന്നരുളുന്ന എല്ലാ സ്തോത്രങ്ങളുമറിയുന്നവനായി, പരമ്പരാഗതൻ ആ അഗ്നി നന്നായി ശോഭിക്കുന്നു.

19 ആനോഗഹിസഖ്യേഭിശ്ശിവേഭി

മഹാൻമഹീഭിരൂതിഭിസ്സരണ്യൻ

അസ്മേരയിംബഹുലംസംതരുത്രം

സുവാചംഭാഗംയശസംകൃധീനഃ

അന്വയം:—

സരണ്യൻ	—	സർവ്വത്രസരണം, ഗമനമിച്ഛൻ
മഹാൻ (ത്വം) ശിവേഭിഃ	—	ശിവങ്കരൈഃ
സഖ്യേഭിഃ	—	സഖ്യൈഃ, സഖികർമ്മഭിഃ
മഹീഭിഃ ഊതി-ഭിഃ	—	മഹതീഭിരക്ഷാഭിശ്ച
നഃ ആ ഗഹി	—	അസ്മാൻ പ്രതിആഗച്ഛ
അസ്മേ ബഹുലം	—	അസ്മഭ്യം വിസ്തീർണ്ണം
സം-തരുത്രം	—	സർവ്വേഷാമുപദ്രവാണാം സംതാരകം
സു-വാചം	—	ശോഭനവചനം
ഭാഗം, യശസം രയിം	—	സർവ്വൈർഭജനീയം, യശസാ യുക്തം ധനം
നഃ കൃധി	—	അസ്മഭ്യം ദേഹി

അർത്ഥം—എങ്ങും ഗമിക്കാനിച്ഛിക്കുന്ന മഹാനായ അവിടുന്ന് മംഗളകരങ്ങളായ സഖ്യങ്ങളാലും മഹത്തുകളായ രക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയും ഞങ്ങളുടെ അടുക്കൽ വന്നരുളിയാലും. പരപ്പാറളും എല്ലാ ദ്രോഹബാധകളെയും കടന്നുപോകാൻ പററിയതും ശോഭനവും പ്രിയവും സത്യവുമായ വാക്കോടുകൂടിയതും എല്ലാവരാലും ഭജനീയവും കീർത്തിയുക്തവുമായ ധനം തന്നരുളിയാലും.

20 ഏതാതേഅഗ്നേജനിമാസനാനി

പ്രപൂർവ്വ്യായനൂതനാനിവോചം

മഹാന്തിവൃഷ്ണേസവനാകൃതേമാ

ജന്മഞ്ജന്മന്നിഹിതോജാതവേദാഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, പൂർവ്വ്യായ തേ — പുരാതനായ തുഭ്യം

സനാനി, നൂതനാനി ,

മഹാന്തി — സനാതനാനി, അന്യൈരവിദ്യമാനാനി അദ്യതനാനി , മഹനീയാനി

ഏതാ ജനിമ — ജന്മാനി സ്തോത്രാണി,

പ്ര വോചം — പ്രബ്രവാമഃ

ജാത–വേദാഃ — ജാതപ്രജ്ഞഃ

ജന്മൻ–ജന്മൻ — സർവ്വേഷു മനുഷ്യേഷു

(യാഗാർത്ഥം) നി–ഹിതഃ — സന്നിഹിതഃ

(തസ്മൈ) വൃഷ്ണേ — സമ്പദാം വർഷിത്രേ അഗ്നയേ

ഇമാ സവനാ കൃതാ — ഇമാനി സവനാനി കൃതാനി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടേയ്ക്കു സനാതനങ്ങളും (മററുള്ളവർക്കറിയാത്ത) നൂതനങ്ങളുമായ ഈ കൃതികൾ, സ്തോത്രങ്ങൾ വേണ്ടപോലെ ചൊല്ലുന്നു. ജാതവേദസ്സെന്ന (ജ്ഞാനവാനായ) അഗ്നി എല്ലാ മനുഷ്യരിലും യാഗത്തിന്നായി (സൽകർമ്മത്തിന്നായി, അതിൻെറ പ്രേരണയ്ക്കായി) സ്ഥിതനായിരിക്കുന്നു. ആ അഭീഷ്ടവർഷിയായ അഗ്നിക്കായി ഈ സവനങ്ങൾ ചെയ്യപ്പെട്ടു.

21 ജന്മഞ്ജന്മന്നിഹിതോജാതവേദാ

വിശ്വാമിത്രേഭിരിധ്യതേഅജസ്രഃ

തസ്യവയംസുമതൗയജ്ഞിയസ്യാ

പിഭദ്രേസൗമനസേസ്യാമ

അന്വയം:—

ജന്മൻ-ജന്മൻ — സർവ്വേഷു മനുഷ്യേഷു
നി-ഹിതഃ (യഃ)
ജാത-വേദാഃ — സന്നിഹിതഃ ജാതപ്രജ്ഞഃ അഗ്നിഃ
വിശ്വാമിത്രേഭിഃ — വിശ്വാമിത്രൈഃ (പൂജായാം ബഹുവചനം) വിശ്വാമിത്രേണ
അജസ്രഃ ഇധ്യതേ — അജസ്രം, അനവരതം ദീപ്യതേ
സു-മതൌ (വർത്തമാനാഃ)
വയം — ത്വദനുഗ്രഹബുദ്ധൗ വയം
തസ്യ യജ്ഞിയസ്യ — യജ്ഞാർഹസ്യാഗ്നേഃ
ഭദ്രേ സൌമനസേ — സുമനോഭാവേ, അനുഗ്രഹബുദ്ധൗ
അപി സ്യാമ — ഭവേമ

അർത്ഥം—എല്ലാ മനുഷ്യരിലും സ്ഥിതനായ ജാതവേദസ്സെന്ന യാതൊരഗ്നി വിശ്വാമിത്രനാൽ നിരന്തരം പ്രജ്വലിപ്പിക്കപ്പെടുന്നുവോ, ആ അവിടത്തെ (അഗ്നിയുടെ) അനുകൂലബുദ്ധിയിൽ വർത്തിക്കുന്ന ഞാൻ ആ യജ്ഞാർഹന്റെ മംഗളകരമായ സൌമനസ്യത്തിൽ വാഴാവൂ

22 ഇമംയജ്ഞംസഹസാവന്ത്വന്നോ
ദേവത്രാധേഹിസുക്രതോരരാണഃ
പ്രയംസിഹോതർബൃഹതീരിഷോനോ
ഗ്നേമഹിദ്രവിണമായജസ്വ

അന്വയം:—

ഹേ സഹസാ-വൻ, — സഹസ്വൻ, ബലവൻ,
സു-ക്രതോ — ശോഭനകർമ്മൻ, അഗ്നേ,
രരാണഃ ത്വം — രമമാണസ്ത്വം
നഃ ഇമം യജ്ഞം — അസ്മദീയമിദാനീം ക്രിയമാണം യാഗം
ദേവ-ത്രാ ധേഹി — ദേവേഷു നിധേഹി

ഹേ ഹോതഃ	—	ദേവാനാമാഹ്വാതഃ
ബൃഹതീഃ ഇഷഃ	—	മഹാന്ത്യന്നാനി
നഃ പ്ര യംസി	—	അസ്മഭ്യം പ്രയച്ഛ
ഹേ അഗ്നേ, മഹി		
ദ്രവിണം	—	പശ്വാദിലക്ഷണം ധനം
ആ യജസ്വ	—	പ്രയച്ഛ (യജിർദ്ദാനകർമ്മാ)

അർത്ഥം–അല്ലയോ ബലവാനും സൽകർമ്മയുക്തനുമായ അഗ്നേ, സന്തുഷ്ടനായ അവിടുന്ന് ഈ നടക്കുന്ന യജ്ഞത്തെ ദേവന്മാരിലെത്തിച്ചുകൊടുത്താലും. ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്ന അഗ്നേ, മഹത്തുക്കളായ അന്നങ്ങൾ ഞങ്ങൾക്ക് തന്നരുളിയാലും. അഗ്നേ, പശു മുതലായ ധനം ഞങ്ങൾക്ക തന്നരുളിയാലും.

23 ഇളാമഗ്നേപുരുദംസംസനിംഗോ
ശ്ശശ്വത്തമംഹവമാനായസാധ
സ്യാന്നഃസൂനുസ്തനയോവിജാവാ
ഗ്നേസാതേസുമതിർഭൂത്വസ്മേ വ. 16

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, പുരു–ദംസം	—	ബഹുകർമ്മാണം
ഗോഃ സനിം ഇളാം	—	ഗവാം പ്രദാത്രീം ഭൂമിം
ഹവമാനായ	—	സ്തുവതേ മഹ്യം
ശശ്വൽ–തമം സാധ	—	ചിരകാലം യഥാഭവേതിതഥാ സാധയ
നഃ സൂനുഃ തനയഃ	—	പുത്രഃ പൌത്രഃ
വിജാ–വാ സ്യാൽ	—	പുത്രപൌത്രാദിരൂപേണ സ്വയം വിജായതേ ഇതി വിജാവാ സ്യാൽ
ഹേ അഗ്നേ, സാ തേ		
സു–മതിഃ	—	പ്രസിദ്ധാ ത്വദീയാനുഗ്രഹബുദ്ധിഃ
അസ്മേ ഭൂത്വ	—	അസ്മാസു ഭവതു

അർഥം–ഇല്ലയോ അഗ്നേ, നാനാകർമങ്ങളോടുകൂടിയ വളും, പശുക്കളെ നൽകുന്നവളുമായ ഭൂമിയെ അവിടത്തെ സ്തുതിക്കുന്ന എനിക്ക് സുചിരമായി (എന്നെന്നും) നേടിത്തന്നാലും. (ദീർഘായുസ്സ് തന്നാലും. വിശ്വാമിത്രൻ ചിരഞ്ജീവിയാണല്ലോ. അങ്ങിനെ ചിരായുസ്സിന് പ്രാർഥിക്കുന്നത് സുഖിക്കാനല്ല, സൽകർമംചെയ്ത് ലോകമംഗളം നേടാനാണ്.) എന്നിട്ടു പുത്രനും പൌത്രനും ഉണ്ടാകാവൂ. അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടത്തെ പ്രസിദ്ധമായ അനുഗ്രഹബുദ്ധി ഞങ്ങളിൽ വേരിക്കട്ടെ. (സന്തതിയും കർമനിർവഹണത്തിന്റെ അനസ്യൂതിക്കാണ്. കർമസന്തതി എന്നുതന്നെ പറയാറുണ്ടല്ലോ)

വർഗ്ഗം–17–18–19 ജഗതീഛന്ദഃ വൈശ്വാനരാഗ്നിർദ്ദേവതാ.

1 വൈശ്വാനരായധിഷണാമൃതാവൃധേ
ഘൃതംനപൂതമഗ്നയേജനാമസി
ദ്വിതാഹോതാരംമനുഷശ്ചവാഘതോ
ധിയാരഥംനകുലിശസ്സമൃണ്വതി

അന്വയം:–

ഋത–വൃധേ	— ഋതസ്യ ഉദകസ്യ വർദ്ധയിത്രേ
വൈശ്വാനരായ അഗ്നയേ	— വിശ്വാൻ നരാൻ നയതീതി വൈശ്വാനരഃ
പൂതം ഘൃതം ന	— യഥാഘൃതം പ്രീതിംജനയതി തഥാ
ധിഷണാം ജനാമസി	— സ്തുതിം ജനയാമഃ,
ദ്വിതാ	— ദ്വിധാ, ഗാർഹപത്യാഹവനീയരൂപാഭ്യാംയുക്തം
ഹോതാരം	— ദേവാനാമാഹ്വാതാരമഗ്നിം
മനുഷഃ വാഘതഃ ച ധിയാ	— മനുഷ്യാഃ ഋത്വിജശ്ചകർമണാ
കുലിശഃ രഥം ന	— ആയുധവിശേഷഃ രഥമിവ
സം ഋണ്വതി	— സംസ്കുർവന്തി

അത്ഥം—ജലവദ്ധകനായ വൈശ്വാനരാഗ്നിക്കായി (എല്ലാ നരന്മാരെയും നയിക്കുന്നവൻ എന്ന് വൈശ്വാനരപദത്തിന്നത്ഥം വേറെയും പല വിധങ്ങളിൽ, പലയിടങ്ങളിൽ അത്ഥം പറയുന്നുണ്ട്, അഗ്നിയുടെ ഒരു മൂത്തിവിശേഷം) പരിശുദ്ധമായ നെയ്യ് എന്ന പോലെ, നെയ്യ്പോലെ പ്രീതികരമായ സ്തുതിയെ നിമ്മിക്കുന്നു. ഗാർഹപത്യം ആഹവനീയം എന്നീ രണ്ടു രൂപങ്ങളോടുകൂടിയവനും ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നിയെ മനുഷ്യരും ഋത്വിക്കുകളും (സാധാരണന്മാരും യാഗാനുഷ്ഠാതാക്കളും) കമ്മത്താൽ, ആയുധംകൊണ്ട് തേർ (കേടുവന്നതു് ശരിയാക്കുന്നു) പോലെ സംസ്കരിക്കുന്നു. കൂടുതൽ ശുദ്ധനും ശോഭനനുമാക്കുന്നു.

2 സരോചയജ്ജനുഷാരോദസീഉഭേ
സമാത്രോരഭവൽപുത്രഈഡ്യഃ
ഹവ്യവാളഗ്നിരജരശ്ചനോഹിതോ
ദൂളഭോവിശാമതിഥിർവിഭാവസുഃ

അന്വയം:—

സഃ (അഗ്നിഃ) ജനുഷാ — ജന്മനാ
ഉഭേ രോദസീ രോചയൽ — ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ അരോചയൽ പ്രകാശയതി
സഃ മാത്രോഃ ഈഡ്യഃ
പുത്രഃ അഭവൽ — ദ്യാവാപൃഥിവ്യോഃ സ്തുത്യഃ പുത്രോഭവൽ
ഹവ്യ–വാട് അഗ്നിഃ — ഹവ്യാനാം വോഢാഗ്നിഃ
അജരഃ — ജരാരഹിതഃ
ചനഃ—ഹിതഃ — യജമാനേ യേനചനഃ, അന്നം നിഹിതം സഃ
ദുഃ–ദഭഃ — ഹിംസിതുമശക്യഃ
വിഭാ–വസുഃ — പ്രഭാധനഃ
വിശാം അതിഥിഃ — അതിഥിവൽപൂജ്യഃ (ഭവതി)

അൎത്ഥം—ആ അഗ്നി ജനനംകൊണ്ടു ദ്യാവാപൃഥിവികൾ രണ്ടുപേരേയും പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. അവിടന്നു് ദ്യാവാപൃഥിവികൾക്കു് വന്ദ്യനായ മകനായിട്ടാണു് ഭവിച്ചിട്ടുള്ളതു്. ഹവിസ്സേന്തുന്ന അഗ്നി എന്നും ജരബാധിക്കാത്തവനായി, യജമാനങ്കൽ അന്നം (പുഷ്ടി) ഉണ്ടാകുന്നവനായി, ആൎക്കും ദ്രോഹിപ്പാൻ കഴിയാത്തവനായി, പ്രകാശമാകുന്ന ധനമൊത്തവനായി, ജനങ്ങൾക്കു് അതിഥിപോലെ പൂജ്യനായി ഭവിക്കുന്നു.

3 ക്രത്വാദക്ഷസ്യതരുഷോവിധൎമ്മണി
ദേവാസോഅഗ്നിംജനയന്തചിത്തിഭിഃ
രുരുചാനംഭാനനാജ്യോതിഷാമഹാ
മത്യംനവാജംസനിഷ്യന്നുപബ്രുവേ

അന്വയം:—

ചിത്തി-ഭിഃ	— ജ്ഞാനൈരുപലക്ഷിതാഃ
ദേവാസഃ	— ദേവാഃ
തരുഷഃ ദക്ഷസ്യ	— വ്യസനേഭ്യസ്താരകസ്യബലസ്യ
ക്രത്വാ വി-ധൎമ്മണി	— കൎമ്മണാവിധാരകേ യജ്ഞേ
അഗ്നിം ജനയന്ത	— അജനയൻ
ഭാനനാ ജ്യോതിഷാ	— ഭാസമാനേന തേജസാ
രുരുചാനം, മഹാം	— രോചമാനം, മഹാന്തമഗ്നിം
മത്യം ന വാജം	— ഭാരസഹമശ്വം അന്നമിവ
സനിഷ്യൻ ഉപ ബ്രുവേ	— ലിപ്സമാനോഹം സ്തൗമി

അൎത്ഥം.-ജ്ഞാനവാന്മാരായ ദേവന്മാർ വ്യസനഹരമായ ബലത്തിന്റെ കൎമ്മത്താൽ, (ലോകത്തിന്റെ ദുഃഖത്തിന്നു കാരണമായ പാപത്തിന്റെ മോചനത്തിന്നുവേണ്ടിയ ബലവത്തായ കൎമ്മത്താൽ,) ആ കൎമ്മം വിശിഷ്ടമായതുകൊണ്ടു യാഗത്തിൽ, അഗ്നിയെ സൃഷ്ടിച്ചു മിന്നുന്ന തേജസ്സുകൊണ്ടു് തിളങ്ങുന്നവനും മഹാനുമായ ആ അഗ്നിയെ, ചുമടേററാൻ കരുത്തുള്ള കുതിരയെ എന്നപോലെ കൊതിയോടുകൂടി ഞാൻ സ്തുതിക്കുന്നു

4 ആ മന്ദ്രസ്യസനിഷ്യന്തോവരേണ്യം
വൃണീമഹേഅഹ്രയംവാജമൃഗ്മിയം
രാതിംഭൃഗൂണാമുശിജംകവിക്രതു
മഗ്നിംരാജന്തം ദിവ്യേന ശോചിഷാ

അന്വയം:—

മന്ദ്രസ്യ — സ്തുത്യസ്യ വൈശ്വാനരസ്യ സംബന്ധിനം
വരേണ്യം അഹ്രയം ഋഗ്മിയം വാജം — വരണീയം, അലജ്ജാവഹം
സനിഷ്യന്തഃ — പ്രശസ്യമന്നം ലിപ്സമാനാവയം
ഭൃഗൂണാം രാതിം — ഋഷീണാം അഭിലഷിത പ്രദാതാരം
ഉശിജം, കവി-ക്രതും — അഭിലഷ്യന്തം, ക്രാന്തപ്രജ്ഞം
ദിവ്യേന ശോചിഷാ രാജന്തം — ദിവിഭവേനരോചിഷാ ഭ്രാജമാനം
അഗ്നിം ആ വൃണീമഹേ — സംഭജാമഹേ

അത്ഥം-സ്തുത്യനായ വൈശ്വാനരാഗ്നിയെസ്സംബന്ധിച്ചതും, (അവിടന്നേകുന്നതും) ശ്രേഷ്ഠവും ലജ്ജിക്കാനില്ലാത്തതും പ്രശസ്യവുമായ അന്നം ആഗ്രഹിക്കുന്ന നമ്മൾ, ഋഷികളായ ഭൃഗുക്കൾക്ക് അഭീഷ്ടമരുളിയവനും എല്ലാവക്കും അഭികാമ്മ്യനും കവിഞ്ഞ ജ്ഞാനമൊത്തവനും സ്വർഗ്ഗീയതേജസ്സാൽ ശോഭിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നിയെ വരിക്കുന്നു, ഭജിക്കുന്നു, ആശ്രയിക്കുന്നു. (പരാന്നം പരിഹാസ്യമാണ് എന്നാൽ അഗ്നിയരുളുന്ന അന്നം അഭികാമ്യമാണ്. അതാണ് ലജ്ജിക്കാനില്ലാത്തതെന്ന് എടുത്തുപറയാൻ കാരണം.)

5 അഗ്നിംസുമ്നായദധിരേപുരോജനാ
വാജശ്രവസമിഹവൃക്തബർഹിഷഃ
യതസ്രുചഃസുരുചംവിശ്വദേവ്യം
രുദ്രംയജ്ഞാനാംസാധദിഷ്ടിമപസാം വ. 17

അന്വയം:—

വൃക്ത-ബർഹിഷഃ — സ്തീർണ്ണബർഹിഷഃ
യത-സ്രുചഃ ജനാഃ — പ്രാപ്തസ്രുചഃ ഋത്വിജഃ
സുമ്നായ വാജ-ശ്രവസം — സുഖാർത്ഥം മനുഷ്യേഭ്യഃ പ്രേരിതാന്നം
സു-രുചം, വിശ്വ-ദേവ്യം — പ്രശസ്തദീപ്തിയുക്തം, വിശ്വേഭ്യോദേവേഭ്യോഹിതം
രുദ്രം — ദുഃഖാനാം ദ്രാവകം
അപസാം യജ്ഞാനാം — കർമ്മവതാം യജ്ഞാനാം, യജമാനാനാം
സാധത്-ഇഷ്ടിം — സാധിതയജ്ഞം
അഗ്നിം ഇഹ പുരഃ
ദധിരേ — സ്തുവന്തി

അർത്ഥം—ശാലയിൽ വിരിച്ച ദർഭപ്പുല്ലോടുകൂടിയവരും സ്രുക്കെന്ന ഹോമോപകരണം കയ്യിലേന്തിയവരുമായ ഋത്വിക്കുകൾ, സുഖത്തിന്ന്, ക്ഷേമത്തിന്നുവേണ്ടി മനുഷ്യർക്ക് അന്നമെത്തിക്കുന്നവനും സുപ്രകാശനും എല്ലാ ദേവന്മാർക്കും ഹിതകാരിയും ദുഃഖങ്ങളെ ദ്രവിപ്പിക്കുന്ന (നശിപ്പിക്കുന്ന) വനും കർമ്മവാന്മാരായ യജമാനന്മാർക്ക് മുടക്കംകൂടാതെ യജ്ഞം സാധിപ്പിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നിയെ മുൻനിർത്തി ഇവിടെ സ്തുതിക്കുന്നു.

6 പാവകശോചേതവഹിക്ഷയം പരി
ഹോതര്യജ്ഞേഷുവൃക്തബർഹിഷോനരഃ
അഗ്നേദുവഇച്ഛമാനാസആപ്യ
മുപാസതേദ്രവിണംധേഹിതേഭ്യഃ

അന്വയം:—

ഹേ പാവക–ശോചേ,	— ശോധകദീപ്തേ
ഹോതഃ, അഗ്നേ	— ദേവാനമാഹ്വാതഃ, അഗ്നേ
യജ്ഞേഷു പരി	
വൃക്ത–ബർഹിഷഃ	— സ്തീർണ്ണബർഹിഷഃ
ദുവഃ ഇച്ഛമാനാസഃ	— പരിചരണമിച്ഛന്തഃ
നരഃ	— നേതാരഃ, യജമാനാഃ
ആപ്യം തവ ക്ഷയം	— ആപ്തും യോഗ്യം ത്വൽ സംബന്ധിനം യാഗഗൃഹം
ഉപ–ആസതേ ഹി	— സേവന്തേ ഖലു
തേഭ്യഃ ദ്രവിണം ധേഹി	— ധനം വിധേഹി

അർത്ഥം—ശുദ്ധീകരിക്കുന്ന തേജസ്സുററവനും ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നേ, യജ്ഞങ്ങളിൽ എമ്പാടും വിരിച്ച ദർഭപ്പുല്ലുകളോടു കൂടിയവരും, അവിടുത്തെ പരിചരണമിച്ഛിക്കുന്നവരുമായ നേതാക്കൾ, യജമാനന്മാർ, പ്രാപ്യമായ അവിടുത്തെ യാഗശാലയെ സേവിക്കുന്നുവല്ലൊ; അവിടെ കർമ്മം അനുഷ്ഠിക്കുന്നുവല്ലൊ. അവൎക്ക, ധനമുണ്ടാക്കിക്കൊടുത്താലും.

7 ആരോദസീ അപൃണദാസ്വർമ്മഹ
ജ്ജാതം യദേനമപസോ അധാരയൻ
സോ അധ്വരായ പരിണീയതേകവി
രത്യോനവാജസാതയേചനോഹിതഃ

അന്വയം:—

(അഗ്നിഃ) രോദസീ ആ അപൃണൽ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ ആ പൂരയൽ
(തഥാ) മഹൽ സ്വഃ ആ	— പ്രവൃദ്ധമന്തരിക്ഷം ആപൃണച്ച
അപസഃ	— കർമ്മവതോയജമാനാഃ
ജാതം യൽ ഏനം	
അധ്വരായ അധാരയൽ	— യമഗ്നിം യാഗാർത്ഥം ധൃതവന്തഃ
അത്യഃ ന കവിഃ	— അശ്വഇവക്രാന്തഃ, സർവ്വത്രവ്യപ്തഃ

ചനഃ-ഹിതഃ	—	യജമാനേഷു നിഹിതാന്നഃ
സഃ വാജ-സാതയേ	—	വാജസ്യഅന്നസ്യലാഭായ
പരി നീയതേ	—	യജ്ഞാർത്ഥംനീയതേ

അർത്ഥം-അഗ്നി ദ്യാവാപൃഥിവികളിൽ നിറഞ്ഞു. വിസ്തീർണ്ണമായ അന്തരിക്ഷത്തിലും നിറഞ്ഞു. കർമ്മവാന്മാരായ യജമാനന്മാർ ഉൽപന്നനായ യാതൊരഗ്നിയെ യാഗത്തിന്നായി ധരിച്ചുവോ, കൈക്കൊണ്ടുവോ, കുതിരപോലെ എങ്ങും വ്യാപിച്ചവനും യജമാനന്മാൎക്കു ധനമുണ്ടാക്കുന്നവനുമായ ആ അഗ്നി അന്നസിദ്ധിക്കായി, യജ്ഞാനുഷ്ഠാനത്തിന്നുവേണ്ടി, നയിക്കപ്പെടുന്നു, മന്ത്രപൂർവ്വം സ്ഥാപിക്കപ്പെടുന്നു.

8 നമസ്യതഹവ്യദാതിംസ്വധ്വരം
ദുവസ്യതദമ്യംജാതവേദസം
രഥീരൃതസ്യബൃഹതോവിചർഷണി
രഗ്നിർദ്ദേവാനാമഭവൽപുരോഹിതഃ

അന്വയം:-

രഥീഃ	—	നേതാ
ബൃഹതഃ ഋതസ്യ		
വി-ചർഷണിഃ	—	മഹതഃ യജ്ഞസ്യദ്രഷ്ടാ യഃ
അഗ്നിഃ ദേവാനാം		
പുരഃ-ഹിതഃ അഭവൽ	—	പുരസ്താൽദ്രഷ്ടൃവ്യതയാ സ്ഥാപിതഃ അഭവൽ
ഹവ്യ-ദാതിം	—	ദേവേഭ്യോഹവിഷാം ദാതാരം
സു-അധ്വരം	—	ശോഭനയജ്ഞം
ദമ്യം	—	ദമേഭ്യഃ, ഗൃഹേഭ്യോഹിതം
ജാത-വേദസം	—	ജാതപ്രജ്ഞമഗ്നിം
നമസ്യത, ദുവസ്യത	—	പൂജയത, പരിചരത

അൎത്ഥം—നേതാവും മഹത്തായ യജ്ഞത്തിന്റെ ദ്രഷ്ടാവുമായ അഗ്നി, ദേവന്മാരുടെ മുമ്പിൽ കാണത്തക്കവണ്ണം സ്ഥാപിതനായിത്തീൎന്നു. ദേവന്മാൎക്ക് ഹവിസ്സേകുന്നവനും നല്ല യജ്ഞത്തോടുകൂടിയവനും, (യജ്ഞാത്മാവും) ഗൃഹങ്ങൾക്ക് ഹിതകാരിയുമായ (പാചനാഗ്നിരൂപത്തിൽ) ജാതവേദസ്സിനെ (ജ്ഞാനവാനായ അഗ്നിയെ) നമസ്കരിക്കുക, ശുശ്രൂഷിക്കുക. (സ്തുതിക്കുകളോടു യജമാനൻ പറയുന്നു)

9 തിസ്രോയഹ്വസ്യസമിധഃപരിജ്മനോ
ഗ്നേരപുനന്നുശിജോഅമൃത്യവഃ
താസാമേകാമദധുൎമ്മൎത്ത്യേഭുജ
മുലോകമുദ്വേഉപജാമിമീയതുഃ

അന്വയം:—

ഉശിജഃ അമൃത്യവഃ — കാമയമാനാ ദേവാഃ
യഹ്വസ്യ പരി—ജ്മനഃ
അഗ്നേഃ — മഹതഃ പരിതോഗന്തുരഗ്നേഃ
സം—ഇധഃ — സമിന്ധികാഃ, പ്രകാശികാഃ
തിസ്രഃ — പാൎത്ഥിവവൈദ്യുത സൂൎയ്യ രൂപാസ്തിസ്രസ്തനൂഃ
അപുനൻ — അശോധയൻ
(തേ ദേവാഃ) ഭുജം — സൎവ്വേഷാം പാലയിത്രീം
താസാം ഏകാം — താസാം തനൂനാം മദ്ധ്യേ പാൎത്ഥിവീം തനും
മൎത്ത്യേ അദധുഃ ഉ — മൎത്ത്യലോകേ ന്യദധുഃ ഖലു
(ഉത തേ) ദ്വേ (തനൂ)
ജാമിം ലോകം — ആസന്നമന്തരിക്ഷം
ഉപ ഈയതുഃ ഉ — ഗച്ഛതശ്ച

അൎത്ഥം—(ഭൂമിയിൽ കൎമ്മം) കാമിക്കുന്ന ദേവന്മാർ, മഹാനും എമ്പാടും ഗമിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നിയുടെ പ്രകാശമുററ പാൎത്ഥിവം വൈദ്യുതം സൂൎയ്യാത്മകം എന്നീ മൂന്നു ശരീരങ്ങളെ

ശുദ്ധീകരിച്ചു. ആ ദേവന്മാർ, എല്ലാവരെയും പാലിക്കുന്ന ആ ശരീരങ്ങളിലൊന്നിനെ മനുഷ്യലോകത്തിൽ സ്ഥാപിച്ചു. മററു രണ്ടു ശരീരങ്ങളും ഭൂമിക്കു ബന്ധുലോകമായ അന്തരിക്ഷത്തിലേക്കു പോവുകയും ചെയ്യുന്നു.

10 വിശാംകവിംവിശ്പതിംമാനുഷീരിഷ
സ്സംസീമകൃണ്വന്ത്സ്വധിതിംനതേജസേ
സഉദ്വതോനിവതോയാതിവേവിഷൽ
സഗർഭമേഷുഭുവനേഷുദീധരൽ വ 18

അന്വയം:-

ഇഷഃ	— പശ്വാദിലക്ഷണം ധനമിച്ഛന്ത്യഃ
മാനുഷീഃ	— മനുഷ്യപ്രജാഃ
വിശാം വിശ്പതിം	— പ്രജാനാംപ്രഭും
കവിം സീം	— മേധാവിനമേനം
സ്വ-ധിതിം ന	— അസിമിവ
തേജസേ സം അകൃണ്വൻ	— തൈക്ഷ്ണ്യായ സമസ്കുർവ്വൻ
സഃ ഉത്-വതഃ നി-വതഃ	— ഉച്ഛ്രായവതഃ, നീചൈർഭാവവതശ്ച പ്രദേശാൻ
വേവിഷൽ യാതി	— വ്യാപ്നുവൻ ഗച്ഛതി
സഃ ഏഷു ഭുവനേഷു	— ഭൂതജാതേഷു
ഗർഭം ദീധരൽ	— അരണ്യാഃ അധാരയൽ

അർത്ഥം:- പശു മുതലായ ധനങ്ങളിച്ഛിക്കുന്ന മനുഷ്യർ ജനനാഥനും മേധാവിയുമായ അവിടത്തെ, വാളിനെ മൂർച്ചയാക്കുന്ന പോലെ, തീക്ഷ്ണതയ്ക്കായി സംസ്കരിച്ചു. അവിടുന്ന് ഉയർന്നും താഴ്ന്നുമുള്ള പ്രദേശങ്ങളെ വ്യാപിച്ചുകൊണ്ടു ഗമിക്കുന്നു. അവിടുന്ന ഈ ലോകങ്ങളിൽ അരണികളുടെ ഗർഭരൂപത്തിൽ വർത്തിക്കുന്ന അവസ്ഥ ധരിച്ചു, പൂണ്ടു.

11 സജിന്വതേജഠരേഷ്വപ്രജജ്ഞിവാ
ന്വൃഷാചിത്രേഷ്യനാനദന്നസിംഹഃ
വൈശ്വാനരഃപൃഥുപാജാഅമർത്ത്യോ
വസുരത്നാദയമാനോവിദാശുഷേ

അന്വയം:—

പ്രജജ്ഞി-വാൻ, വൃഷാ	—	ജാതഃ വർഷകഃ
സഃ വൈശ്വാനരഃ		
ചിത്രേഷു	—	നാനാപ്രകാരേഷു
ജഠരേഷു ജിന്വതേ	—	പ്രാണിനാമുദരേഷു വർധതേ
(നാനാവിധേഷ്വരണ്യേഷു)		
സിംഹഃ ന നാനദൽ	—	അത്യർത്ഥം സിംഹമിവ ശബ്ദം കുർവ്വൻ
പൃഥു-പാജാഃ	—	പൃഥുവേഗഃ
അമർത്ത്യഃ	—	മരണധർമ്മരഹിതോഗ്നിഃ
ദാശുഷേ രത്നാ വസു	—	ഹവിഷാം പ്രദാത്രേ യജമാനായ രമണീയാനി വസൂനി
വി ദയമാനഃ	—	വിശേഷേണ പ്രയച്ഛൻ (ജിന്വതേ)

അർത്ഥം—ഉൽപന്നനായപ്പോഴേ ഫലം വർഷിക്കുന്ന ആ വൈശ്വാനരൻ പ്രാണികളുടെ വിവിധങ്ങളായ ജഠരങ്ങളിൽ (വയറുകളിൽ) വളരുന്നു, നാനാവിധങ്ങളായ വനങ്ങളിൽ സിംഹമെന്നപോലെ ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ചുകൊണ്ടു് അത്യന്ത വേഗമുററവനായി, അമരനായ അഗ്നി, ഹവിസ്സുകളേകുന്ന യജമാനന്നു് കാമ്യങ്ങളായ ധനങ്ങൾ നന്നായി കൊടുത്തുകൊണ്ടു് വളരുന്നു (ഇവിടെ ദേഹാന്തസ്ഥനായ ജഠരാഗ്നിയും ദാവാഗ്നിയും യാഗാനുഷ്ഠാതാക്കളുടെ ഹോമാഗ്നിയും ഒന്നാണെന്നു വെളിപ്പെടുത്തുന്നു.)

12 വൈശ്വാനരഃ പ്രത്നഥാനാകമാരുഹ
ദ്ദിവസ്പൃഷ്ഠം ഭന്ദമാനസ്സുമന്മഭിഃ
സപൂർവ്വവജ്ജനയഞ്ജന്തവേധനം
സമാനമജ്മം പര്യേതി ജാഗൃവിഃ

അന്വയം —

സുമന്മ-ഭിഃ ഭന്ദമാനഃ — സ്തോതൃഭിസ്തൂയമാനഃ
വൈശ്വാനരഃ പ്രത്ന-ഥാ — ജാതമാത്ര ഏവ പ്രത്ന ഇവ, ചിരന്തന ഇവ,
നാകം ദിവഃ പൃഷ്ഠം — ഉപരിതനപ്രദേശം
ആ അരുഹത് — ആരോഹതി
സഃ പൂർവ്വ-വത് — പൂർവ്വേഭ്യ ഋഷിഭ്യ ഇവ
ജന്തവേ ധനം — സ്തോത്രേ പശ്വാദിലക്ഷണം ധനം
ജനയൻ, ജാഗൃവിഃ — സമ്പാദയൻ, പ്രബുദ്ധഃ
സമാനം അജ്മം — സർവ്വേഷാം സാധാരണമാകാശമാർഗ്ഗം
പരി ഏതി — സൂര്യരൂപേണ ഗച്ഛതി

അർത്ഥം—സ്തോതാക്കളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നവനായി വൈശ്വാനരാഗ്നി, ഉൽപന്നമായ ഉടനെ പുരാതനനെന്നപോലെ, സുഖകരമായ സ്വർഗ്ഗത്തിന്റെ മേൽഭാഗത്ത് കയറുന്നു. അവിടെ നിന്ന് പൂർവ്വന്മാരായ ഋഷികൾക്കുവേണ്ടിയെന്ന പോലെ, സ്തോതാവിന്ന് ധനംനേടിക്കൊടുത്തുകൊണ്ട് ഉണർവ്വുറ്റവനായി, എല്ലാ ദേവന്മാർക്കും പൊതുവായ ആകാശമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ സൂര്യരൂപനായി സഞ്ചരിക്കുന്നു (ജാഠരാഗ്നിയും ഹോമാഗ്നിയും തന്നെയാണ് സൂര്യതേജോരൂപനായ അഗ്നിയുമെന്ന് സ്ഥാപിക്കുന്നു എല്ലാ തേജസ്സുകളും ആഗ്നേയങ്ങൾ തന്നെയാണ്.)

13 ഋതാവാനം യജ്ഞിയംവിപ്രമുക്ഥ്യ

മായംദധേമാതരിശ്വാദിവിക്ഷയം

തംചിത്രയാമംഹരികേശമീമഹേ

സുദീതിമഗ്നിംസുവിതായനവ്യസേ

അന്വയം:–

ഋത-വാനം, യജ്ഞിയം — ബലവന്തം, യജ്ഞാർഹം
വിപ്രം, ഉക്ഥ്യം — മേധാവിനം, സ്തുത്യം
ദിവി ക്ഷയം യം — ദ്യുലോകേനിവസന്തം യമഗ്നിം
മാതരിശ്വാ — വായുഃ, ദ്യുലോകാദാഹൃത്യ പൃഥിവ്യാം
ആ ദധേ — ആഹിതവാൻ
ചിത്ര–യാമം,
ഹരി–കേശം — വിവിധഗമനം പിങ്ഗളാച്ചിഷം
സു–ദീതിം തം അഗ്നിം — ശോഭനദീപ്തിം തം
നവ്യസേ സുവിതായ
ഈമഹേ — നവതരായ ധനായ യാചാമഹേ

അത്ഥം–ബലവാനും യജ്ഞയോഗ്യനും മേധാവിയും വന്ദ്യനും ദ്യുലോകത്തിൽ വസിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നിയെ, വായു, അവിടെനിന്ന് കൊണ്ടുപോന്ന് ഭൂമിയിൽ ആധാനം ചെയ്തു, സ്ഥാപിച്ചു. പലവിധം പോക്കുകളോടുകൂടിയവനും, മഞ്ഞനിറമുററ ഒളിയാന്നവനും, സുപ്രകാശനുമായ ആ അഗ്നിയോട് പുതുതരത്തിലുള്ള ധനത്തിന്നായി യാചിക്കുന്നു.

14 ശുചിന്നയാമന്നിഷിരംസ്വർദൃശം

കേതുംദിവോരോചനസ്ഥാമുഷർബുധം

അഗ്നിംമൂർദ്ധാനംദിവോഅപ്രതിഷ്കുതം

തമീമഹേനമസാവാജിനംബൃഹൽ

അന്വയം:—

ശുചിം, യാമൻ ന

ഇഷിരം	— ദീപ്തം, യജ്ഞേ സംപ്രതി ഏഷണീയം (ന സംപ്രത്യർത്ഥേ)
സ്വഃ-ദൃശം	— സർവ്വദൃശം, സർവ്വപദാർത്ഥ വിജ്ഞാനയുക്തം
ദിവഃ കേതും	— ദ്യുലോകസ്യ പ്രജ്ഞാപകം
രോചന-സ്ഥാം	— രോചനസ്ഥം, രോചനഃ സൂര്യഃ, തസ്മിൻ തിഷ്ഠന്തം
ഉഷഃ-ബുധം	— അഗ്നിഹോത്രികരൂപേണ ഉഷസി പ്രബുധ്യമാനം
ദിവഃ മൂർദ്ധാനം	— സ്വർഗ്ഗസ്യപ്രധാനം
അപ്രതി-സ്കുതം	— അപ്രതിഹതശബ്ദം
വാജിനം	— അന്നവന്തം
ബൃഹന്തം അഗ്നിം	— മഹാന്തം തമഗ്നിം
നമസാ ഈമഹേ	— സ്തോത്രേണ യാചാമഹേ

അർത്ഥം-തിളങ്ങുന്നവനും യജ്ഞത്തിൽ കുറിച്ചു വരുത്താവുന്നവനും എല്ലാം കാണുന്ന (അറിയുന്ന) വനും സ്വർഗ്ഗത്തിന്റെ കൊടിയും (സ്വർഗ്ഗത്തെ അറിയിക്കുന്ന അടയാളവും) സൂര്യങ്കൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നവനും അഗ്നിഹോത്രാഗ്നിയായി പ്രഭാതത്തിൽ ഉണരുന്നവനും സ്വർഗ്ഗത്തിൽ പ്രധാനനും ആരാലും എതിർ പറയപ്പെടാത്തവനും അന്നവാനും മഹാനുമായ അഗ്നിയോട് സ്തോത്രത്താൽ (അഭീഷ്ടം) യാചിക്കുന്നു

15 മന്ദ്രംഹോതാരംശുചിമദ്വയാവിനം
ദമൂനസമുക്ഥ്യംവിശ്വചർഷണിം
രഥംനചിത്രംവപുഷായദർശതം
മനുർഹിതംസദമിദ്രായഈമഹേ

വ 19

അന്വയം:—

മന്ദ്രം, ഹോതാരം,
ശുചിം — സ്തുത്യം, ദേവാനാമാഹ്വാതാരം, സർവ്വദാശുദ്ധം
അദ്വയാവിനം, ദമൂനസം — ദ്വയഹീനം, അകുടിലം, ദാനമനസം
ഉക്ഥ്യം,
വിശ്വ—ചർഷണിം — ശ്രേഷ്ഠം, വിശ്വസ്യദ്രഷ്ടാരം
ചിത്രം രഥം ന — നാനാവർണ്ണം രഥമിവ
വപുഷായ ദർശതം — രൂപാർത്ഥം ദർശനീയം
സദം ഇൽ മനുഃ—ഹിതം — സദൈവമനുഷ്യേഭ്യോഹിതം തമഗ്നിം
രായഃ ഈമഹേ — ധനംയാചാമഹേ

അർത്ഥം—വന്ദനീയനും, ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനും എപ്പോഴും ശുദ്ധനും രണ്ടെന്നില്ലാത്തവനും (നേർവഴിക്കാരനും) ദാനമനസ്സനും ശ്രേഷ്ഠനും എല്ലാം കാണുന്നവനും പല നിറമാന്ന തേർപോലെ രൂപം കാണത്തക്കവനും എപ്പോഴും മനുഷ്യക്ക് ഹിതകാരിയുമായ ആ അഗ്നിയോട് ധനം യാചിക്കുന്നു.

വർഗ്ഗം—20—21

1 വൈശ്വാനരായപൃഥുപാജസേവിപോ
രത്നാവിധന്തധരുണേഷുഗാതവേ
അഗ്നിർഹിദേവാം അമൃതോദുവസ്യ
ത്യഥാധർമ്മാണിസനതാനദൂദുഷൽ

അന്വയം:—

വിപഃ, പൃഥു-പാജസേ — മേധാവിനഃ, ബഹുബലായ
വൈശ്വാനരായ
ധരുണേഷു — ധർമ്മേഷുയജ്ഞേഷു
രത്നാ — രമണീയാനിസ്തോത്രാണി
ഗാതവേ വിധന്ത — സന്മാർഗ്ഗലാഭായകുർവ്വന്തി

അമൃതഃ അഗ്നിഃ — മരണരഹിതോഗ്നിഃ
ദേവാൻ ദുവസ്യതി ഹി — ഹവിഷാം പ്രദാനേനപരി ചരതിഖലു
അധ സനാതാ — അതഃ കാരണാൽ സനാതനാനി
ധർമ്മാണി ന ദൂഷയാത് — ന ദൂഷയതി

സാരം:- കർമ്മജ്ഞാനികൾ മഹാബലനായ വൈശ്വാനരാഗ്നിക്കായി, സ്വർഗ്ഗാദിസിദ്ധിക്കുവേണ്ടി, യാഗങ്ങളിൽ നല്ല സ്തോത്രങ്ങൾ ചൊല്ലുന്നു. അമരനായ അഗ്നി യാഗത്തിൽ ഹവിസ്സുകളേകി ദേവന്മാരെ പരിചരിക്കുന്നവനല്ലോ. അക്കാരണത്താലാണ് സനാതനധർമ്മങ്ങൾ ദുഷിച്ചുപോകാതിരിക്കുന്നത്.

2 അന്തർദ്ദൂതോരോദസീദസ്മഈയതേ
ഹോതാനിഷത്തോമനുഷഃ പുരോഹിതഃ
ക്ഷയംബൃഹന്തംപരിഭൂഷതിദ്യുഭി
ർദ്ദേവേഭിരഗ്നിരിഷിതോധിയാവസുഃ

അന്വയം:-

ദസ്മഃ, ഹോതാ — ദർശനീയഃ, ദേവാനാമാഹ്വാതാഗ്നിഃ
ദൂതഃ — ദേവാനാം ദൂതസ്സൻ
രോദസീ അന്തഃ ഈയതേ — ദ്യാവാപൃഥിവ്യോർമ്മധ്യേ ഗച്ഛതി
മനുഷഃ പുരോഹിതഃ — മനുഷ്യസ്യ, ആഹവനീയാഗ്നിരൂപേണപുരസ്ഥാപിതഃ
നിഷത്തഃ അഗ്നിഃ — നിഷണ്ണസ്സൻ അഗ്നിഃ
ദ്യുഭിഃ ബൃഹന്തം ക്ഷയം — ദീപ്തിഭിഃ മഹാന്തം, യജ്ഞഗൃഹം
പരിഭൂഷതി — അലങ്കരോതി
ദേവേഭിഃ ഇഷിതഃ — ദേവൈഃ പ്രേരിതഃ
ധിയാവസുഃ — പ്രജ്ഞാധനഃ (ഭവതി)

അത്ഥം—ദശ്നീയനും ദേവന്മാരെ വിളിയ്ക്കുന്നവനുമായ അഗ്നി ദേവന്മാരുടെ ദൂതനായി ദ്യാവാപൃഥിവികളുടെ മധ്യത്തിൽ പോകുന്നു. ആഹവനീയാദിരൂപത്തിൽ മനുഷ്യന്റ മുമ്പിൽ സ്ഥാപിതനായി, ഇരുന്ന്, സ്വപ്രകാശങ്ങളാൽ പെരിമയുററ യാഗശാലയെ അലങ്കരിക്കുന്നു. ദേവന്മാരാൽ പ്രേരിതനായി, സ്വന്തം ജ്ഞാനംകൊണ്ട് എങ്ങും വ്യാപിച്ചവനായി ഭവിക്കുന്നു.

3 കേതും യജ്ഞാനാം വിദഥസ്യസാധനം
വിപ്രാസോ അഗ്നിം മഹയന്തചിത്തിഭിഃ
അപാംസിയസ്മിന്നധിസംദധുർഗ്ഗിര
സ്തസ്മിന്ഥ്സുമ്നാനിയജമാനആചകേ

അന്വയം:—

യജ്ഞാനാം കേതും	— പ്രജ്ഞാപകം
വിദഥസ്യ സാധനം	
അഗ്നിം	— യജ്ഞസ്യപ്രാപ്തിസാധനമഗ്നിം
വിപ്രാസഃ ചിത്തി—ഭിഃ	— വിപ്രാഃ, മേധാവിനഃ സ്വകർമ്മഭിഃ
മഹയന്ത	— പൂജയന്തി
(കിംച) ഗിരഃ	— സ്തോതാരഃ
യസ്മിൻ അപാംസി	— സ്വാനുഷ്ഠേയാനി കർമ്മാണി
അധി സം—ദധുഃ	— സംദധതേ
യജമാനഃ തസ്മിൻ	— അഗ്നൗ
സുമ്നാനി ആ ചകേ	— സുഖാനി കാമയതേ

അത്ഥം—യജ്ഞത്തിന്റെ കൊടിയടയാളവും യജ്ഞാനുഷ്ഠാനത്തിന്ന് സാധനഭൂതനുമായ അഗ്നിയെ മേധാവികൾ സ്വകർമ്മങ്ങളാൽ പൂജിയ്ക്കുന്നു. കൂടാതെ, സ്തോതാക്കൾ യാതൊരഗ്നിയിൽ തങ്ങൾക്കനുഷ്ഠിക്കേണ്ടും കർമ്മങ്ങളെ സമർപ്പിക്കുന്നുവോ, ആ അഗ്നിയിൽ നിന്ന് യജമാനൻ സുഖങ്ങൾ, ക്ഷേമങ്ങൾ കാമിക്കുന്നു.

4 പിതായജ്ഞാനാമസുരോവിപശ്ചിതാം

വിമാനമഗ്നിർവ്വയുനംചവാഘതാം

ആവിവേശരോദസീഭൂരിവർപ്പസാ

പുരുപ്രിയോഭന്ദതേധാമഭിഃകവിഃ

അന്വയം:—

യജ്ഞാനാം പിതാ	— പാലയിതാ
വിപഃ—ചിതാം അസുരഃ	— വിദ്വഷാം ബലപ്രദഃ
വാഘതാം വയുനം ച	— ഋത്വിജാം ജ്ഞാനസാധനം ച
വി-മാനം	— വിമീയതേ ഫലമിതിവിമാനം, യജ്ഞാദികർമ്മസാധനം
(സഃ) അഗ്നിഃ	
ഭൂരി-വർപ്പസാ	— പാർത്ഥിവവൈദ്യുതസൂര്യാത്മക ബഹുരൂപേണ
രോദസീ ആ വിവേശ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ പ്രവിശതി
പുരു-പ്രിയഃ ധാമ-ഭിഃ	— പുരൂണാം പ്രിയഃ തേജോഭിഃ
കവിഃ ഭന്ദതേ	— മേധാവ്യഗ്നിഃ യജമാനേന സ്തൂയതേ

അർത്ഥം— യജ്ഞങ്ങളുടെ പാലകനും കർമ്മശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരാ വിദ്വാന്മാർക്ക് ബലകരനും ഋത്വിക്കുകൾക്ക് ജ്ഞാനസാധ ഭൂതനും (കർമ്മംകൊണ്ട് മനശ്ശുദ്ധി—മനശ്ശുദ്ധികൊണ്ട് ഈശ്വ ധ്യാനം—ഈശ്വരധ്യാനംകൊണ്ട് ജ്ഞാനപ്രാപ്തി) യജ്ഞം മു ലായ എല്ലാസൽകർമ്മങ്ങൾക്കും ഫലത്തിന്റെ അളവുകോ മായ ആ അഗ്നി പാർത്ഥിവവൈദ്യുതസൗരാദി ബഹുരൂപ ളിൽദ്യാവാപൃഥിവികളിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു. എത്രയോ ക്ക് പ്രിയനും സ്വതേജസ്സുകളോടുകൂടിയ മേധാവിയുമാ അഗ്നി യജമാനനാൽ സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നു.

5 ചന്ദ്രമഗ്നിംചന്ദ്രരഥംഹരിവ്രതം

വൈശ്വാനരമപ്സുഷദംസ്വർവ്വിദം

വിഗാഹംതൂർണ്ണിംതവിഷീഭിരാവൃതം

ഭൂർണ്ണിംദേവാസഇഹസുശ്രിയംദധുഃ വ.

അന്വയം:—

ദേവാസഃ	— ദേവാഃ
ചന്ദ്രം, ചന്ദ്ര-രഥം	— ആഹ്ളാദകം, ആഹ്ളാദകര ഥോപേതം
ഹരി-വ്രതം	— പിങ്ഗളവണ്ണം
അഫ്സു-സദം	— അപ്സുസീദന്തം
സ്വഃ-വിദം, വി-ഗാഹം	— സവ്വജ്ഞം, സവ്വത്രവ്യാപ്തം
തൂണ്ണിം	— ക്ഷിപ്രഗാമിനം
തവിഷീഭിഃ ആ-വൃതം	— ബലൈരാവൃതം
ഭൂണ്ണിം, സു-ശ്രിയം	— ഭത്താരം, ശോഭനദീപ്തിം
വൈശ്വാനരം അഗ്നിം	
ഇഹ ദധുഃ	— ഇഹലോകേ അദധുഃ

അത്ഥം—(മൂന്ന രൂപങ്ങളാം പൂണ്ടു് അഗ്നിയുടെ പാത്ഥിവ രൂപത്തെ ഭൂമിയിൽ സ്ഥാപിച്ചതു് വീണ്ടും പ്രതിപാദിക്കുന്നു) ആഹ്ളാദകരനും ആഹ്ളാദകമായ തേരോട്ടകൂടിയവനും മഞ്ഞ നിറമൊത്തവനും വെള്ളത്തിലിരിക്കുന്നവനും സവ്വജ്ഞനും എങ്ങും വ്യാപിച്ചവനും ഗതിവേഗമുററവനും ബലങ്ങളാൽ ചുററപ്പെട്ടവനും എല്ലാം ഭരിക്കുന്നവനും ശോഭനപ്രകാശനമായ വൈശ്വാനരാഗ്നിയെ ദേവന്മാർ ഇഹലോകത്തിൽ സ്ഥാപിച്ചു.

6 അഗ്നിർദ്ദേവേഭിർമ്മനുഷശ്ചജന്തുഭി

സ്തന്വാനോയജ്ഞംപുരുപേശസംധിയാ

രഥീരന്തരീയതേസാധദിഷ്ടിഭി

ജ്ജീരോദമൂനാഅഭിശസ്തിചാതനഃ

അന്വയം:—

ദേവേഭിഃ സാധദിഷ്ടി-ഭിഃ	— ദേവൈഃ സാധിതയജ്ഞൈഃ
ജന്തു-ഭിഃ ച	— ഋത്വിഗ്ഭിശ്ച
ധിയാ മനുഷഃ	— കമ്മണാമനുഷ്യസ്യ, യജമാനസ്യ

പുരു–പേശസം — പുരോഡാശപശുസോമഹവിർഭേദൈഃ, ഏകാഹാഹീനസത്രാത്മകഭേദൈഃ നാനാവിധരൂപം
യജ്ഞം തന്വാനഃ — കുർവ്വൻ
രഥീഃ — സർവ്വസ്യലോകസ്യനേതാ
ജീരഃ, ദമൂനാഃ — ക്ഷിപ്രകാരീ, ദാന്തമനാഃ
അഭിശസ്തി–ചാതനഃ — അഭിശസ്തീനാം, അരാതീനാം, യജ്ഞവിഘ്നകാരിണാം രക്ഷസാം ചാതയിതാ, നാശയിതാ
അഗ്നിഃ അന്തഃ ഈയതേ — ദ്യാവാപൃഥിവ്യോർമ്മധ്യ ഗച്ഛതി

അർത്ഥം–ദേവന്മാരോടും, സാധിച്ച യജ്ഞത്തോടുകൂടിയ (യജ്ഞമനുഷ്ഠിച്ച) ഋത്വിക്കകളോടും കൂടി കർമ്മംകൊണ്ട് യജമാനന്ന് നാനാരൂപമായ (പുരോഡാശം, പശു, സോമം, എന്നീ ഭിന്ന ഹവിസ്സുകളോടുകൂടിയോ, ഏകാഹം, അഹീനം, സത്രാത്മകം എന്നീ കാലഭേദങ്ങളോടുകൂടിയോ, പല രൂപങ്ങളിലുള്ള) യജ്ഞത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നവനും ലോകത്തെ മുഴവൻ നയിക്കുന്നവനും വേഗവാനും തനിയ്ക്കധീനമായ മനസ്സാന്നവനും യജ്ഞവിഘ്നം വരുത്തുന്ന ശത്രുക്കളെ, രക്ഷസ്സുകളെ, നശിപ്പിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നി, ദ്യാവാപൃഥിവികളുടെ മധ്യത്തിൽ ഗമിക്കുന്നു.

7 അഗ്നേജരസ്വസ്യാപത്യആയു
നൃജ്ജാപിന്വസ്വസമിഷോദിദീഹിനഃ
വയാംസിജിന്വബൃഹതശ്ചജാഗൃവ
ഉശിഗ്ദേവാനാമസിസുക്രതുർവ്വിപാം

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, സു–അപത്യ — സുപുത്രേ
ആയുനി — ആയുഷിനിമിത്തേ
ജരസ്വ — ദേവാൻ സ്തുഹി

ഊർജ്ജാ പിനസ്വ	— അന്നേനദേവാൻ പ്രീണയ
നഃ ഇഷഃ സം ദിദീഹി	— സസ്യാർത്ഥം വൃഷ്ടിംസം ദീപയ
വയാംസി ച ജിന്വ	— അന്നാനിചദേഹി
ഹേ ജാഗൃവേ,	ജാഗരണശീല,
ബൃഹതഃ	— മഹതോ യജമാനസ്യ (വയാംസിജിന്വ)
സു-ക്രതുഃ	— ശോഭനകർമ്മാത്വം
വിപാം ദേവാനാം	— മേധാവിനാം ദേവാനാം
ഉശിക് അസി	— കാന്തഃ ഭവസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, എന്റെ പൊന്നുമകന്ന് ആയുസ്സിന്നുവേണ്ടി ദേവന്മാരെ സ്തുതിച്ചാലും. അന്നത്താൽ (ഹവിസ്സാൽ) ദേവന്മാരെ പ്രീതരാക്കിയാലും. ഞങ്ങൾക്ക സസ്യവൃദ്ധിക്കായി മഴയെ ഉത്തേജിപ്പിച്ചാലും. അന്നങ്ങളും തന്നരുളിയാലും. (ഉപാസകരുടെ വിഷയത്തിൽ) ഉണർവ്വുററവനേ, മഹാനായ യജമാനന്ന് അന്നം നല്കിയാലും. ശോഭനകർമ്മാവായ അവിടുന്ന് മേധാവികളായ ദേവന്മാർക്ക് പ്രിയനത്രെ, ദേവന്മാരെ കാമിക്കുന്നവനത്രെ.

8 വിശ്പതിംയഹ്വമതിഥിംനരസ്സദാ
യന്താരംധീനാമുശിജംചവാഘതാം
അധ്വരാണാംചേതനംജാതവേദസം
പ്രശംസന്തിനമസാജൂതിഭിർവൃധേ

അന്വയം:—

നരഃ	— നേതാരഃ
വിശ്പതിം, യഹ്വം	— മനുഷ്യാണാം പതിം, മഹാന്തം
അതിഥിം	— സർവ്വസ്യാതിഥിഭൂതം
ധീനാം യന്താരം	— ബുദ്ധീനാം നിയന്താരം
വാഘതാം ഉശിജം	— ഋത്വിജാം കാന്തം
അധ്വരാണാം ചേതനം ച	— യജ്ഞാനാം പ്രജ്ഞാപകം ച

ഭൂതജാതങ്ങളിലും ദ്യാവാപൃഥിവികളിലും നിറഞ്ഞു. അല്ലയോ അഗ്നേ, ആ എല്ലാ ഭൂതജാതങ്ങളെയും അവിടുന്ന കയ്യൊതുക്കുന്നു.

11 വൈശ്വാനരസ്യ ദംസനാഭ്യോബൃഹ
ദരിണാദേകസ്വപസ്യയാകവിഃ
ഉഭാപിതരാമഹയന്നജായതാ
ഗ്നിർദ്യാവാപൃഥിവീഭൂരിരേതസാ വ 21

അന്വയം:—

(യതഃ കാരണാൽ)	
ഏകഃ കവിഃ	— മുഖ്യഃ അഗ്നിഃ
സു–അപസ്യയാ	— ശോഭനകർമ്മേച്ഛയാ, യജമാനാദിഭ്യഃ ധനം
അരിണാൽ	— ദദാതി
(അതഃ കാരണാൽ)	
വൈശ്വാനരസ്യ	
ദംസനാഭ്യഃ	— തോഷകാരിഭ്യഃ ക്രിയാഭ്യഃ
ബൃഹൽ	— മഹൽ (ധനം ഭവതീതിയൽ തദ്വേദിതവ്യം)
(സഃ അയം) അഗ്നിഃ	
ഭൂരി–രേതസാ	— ബഹുരേതസ്സൌ
ഉഭാ പിതരാ	
ദ്യാവാപൃഥിവീ	— പിതരൌ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
മഹയൻ അജായത	— പൂജയൻ അജായത

അർത്ഥം—യാതൊരു കാരണത്താൽ മുഖ്യനായ അഗ്നി, സൽകർമ്മത്തിലിച്ഛകൊണ്ടു് യജമാനന്മാർക്കും മററും ഐശ്വര്യമണക്കുന്നുവോ, അക്കാരണത്താൽ വൈശ്വാനരാഗ്നിക്ക പ്രിയകരങ്ങളായ ക്രിയകളെക്കൊണ്ടു് സമൃദ്ധമായ ധനമുണ്ടാവുന്നു എന്നതു് അറിയേണ്ടതാകുന്നു. ആ അഗ്നി മററും വീര്യമുററ (മഴ പെയ്യിക്കുന്ന) പിതാക്കളായ ദ്യാവാപൃഥിവികളെ, പൂജിച്ചുകൊണ്ടാണുളവായതു്.

വര്‍ഗ്ഗം 22–23 — ആപ്രീസൂക്തം—ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ, ഇദ്ധഃ, തനൂനപാൽ. ഇളഃ, ബര്‍ഹിഃ, ദേവീര്‍ദ്വാരഃ, ഉഷാസാനക്താ, ദൈവ്യൗ ഹോതാരൗ പ്രചേതസൗ, തിസ്രോദേവ്യഃ സരസ്വതീളാഭാരത്യഃ, ത്വഷ്ടാ, വനസ്പതിഃ, സ്വാഹാകൃതിഃ ദേവതാ

ഇദ്ധഃ

1 സമിൽസമിൽസുമനാബോധ്യസ്മേ
ശ്രുചാശ്രുചാസുമതിംരാസിവസ്വഃ
ആദേവദേവാൻ യജഥായവക്ഷി
സഖാസഖീന്ത്സുമനായക്ഷ്യഗ്നേ

അന്വയം:—

സമിൽ–സമിൽ	—	അത്യര്‍ത്ഥം സമിദ്ധസ്ത്വം
സു–മനാഃ ബോധി	—	ബുദ്ധ്യസ്വ
ശ്രുചാ–ശ്രുചാ	—	അത്യര്‍ത്ഥം പ്രദീപ്തകേണ ജ്യോതിഷായുക്തസ്ത്വം
വസ്വഃ	—	വസുനഃ, ധനസ്യ, ത്വദ്വിഷയാം
സു–മതിം അസ്മേ രാസി	—	ശോഭനാം ബുദ്ധിമസ്മഭ്യം ദേഹി
ഹേ ദേവ, ദേവാൻ	—	യജനീയാൻ
യജഥായ ആ വക്ഷി	—	യജ്ഞാര്‍ത്ഥം ആ വഹസി
ഹേ അഗ്നേ, സഖാ	—	ദേവാനാം സഖാ ത്വം
സു–മനാഃ സഖീൻ യക്ഷി	—	ദേവാൻ യജസ്വ

അര്‍ത്ഥം—ഏറ്റവും ഉജ്വലിച്ച അവിടുന്ന് സന്മനസ്സോടുകൂടി ഞങ്ങളെ അറിഞ്ഞാലും. ഏറ്റവും പടര്‍ന്ന തേജസ്സുകളോടുകൂടിയ അവിടുന്ന് ധനവിഷയകമായ അനുഗ്രഹബുദ്ധി ഞങ്ങൾക്കരുളിയാലും. അല്ലയോ ദേവ, യജനീയന്മാരായ ദേവന്മാരെ യജ്ഞത്തിന്നായി അവിടുന്നാനയിക്കുന്നു. അല്ലയോ അഗ്നേ, ദേവന്മാരുടെ സഖാവായ അവിടുന്ന് ചങ്ങാതികളായ അവരെ യജിച്ചാലും.

ജൂതി-ഭിഃ	— വേഗൈഃ (യുക്തം)
ജാത-വേദസം	— ജാതപ്രജ്ഞമഗ്നിം
വൃധേ നമസാ സദാ	— വൃദ്ധയേ നമസ്കാരേണ സ്തുതിഭിശ്ച സർവ്വദാ
പ്ര ശംസന്തി	— പ്രശംസാം കുർവ്വന്തി

അർത്ഥം–യജ്ഞനേതാക്കളും ജനനാഥനും മഹാനും എല്ലാ വകമതിഥിയും എല്ലാവരുടെയും ബുദ്ധികളുടെ നിയന്താവും ഋത്വിക്കുകൾക്ക് പ്രിയനും യാഗങ്ങളുടെ അറിയിപ്പുടയാളമായവനും വേഗവാനും ജ്ഞാനയുക്തനുമായ അഗ്നിയെ സമൃദ്ധിക്കായിക്കൊണ്ട്, നമസ്കാരത്താലും സ്തുതികളാലും എപ്പോഴും പുകഴ്ത്തുന്നു

9 വിഭാവാദേവസ്സുരണഃ പരിക്ഷിതീ
രഗ്നിർബഭൂവശവസാസുമദ്രഥഃ
തസ്യവ്രതാനിഭൂരിപോഷിണോവയ
മുപഭൂഷേമദമആസുവൃക്തിഭിഃ

അന്വയം –

വിഭാ-വാ ദേവഃ	— ദീപ്തിമാൻ സ്വയമാനഃ
സു-രണഃ, സുമത്-രഥഃ	— സുരമണഃ, ശോഭനരഥഃ
അഗ്നിഃ ശവസാ ക്ഷിതീഃ	— ബലേനസർവ്വാഃ പ്രജാഃ
പരി ബഭൂവ	— പരിതോഗൃഹ്ണാതി (ഉപസർഗവശാൽ പരിഗ്രഹാർത്ഥത്വം)
ഭൂരി-പോഷിണഃ	— ബഹൂനാംപോഷയിതുഃ പാലയിതുഃ
ദമേ	— യജ്ഞഗൃഹേ (നിവസതഃ)
തസ്യ വ്രതാനി	— കർമ്മാണി
വയം സുവൃക്തി-ഭിഃ	— സ്തോത്രൈഃ
ഉപ ആ ഭൂഷേമ	— സമന്താൽ ഉപഭൂഷയാമഃ, പ്രകാശയാമഃ

അൎത്ഥം—പ്രകാശിക്കുന്നവനും സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നവനും സുഭഗനും നല്ല തേരൊത്തവനുമായ അഗ്നി ബലംകൊണ്ടു് എല്ലാ ജനങ്ങളേയും പിടിച്ചു നിൎത്തുന്നു. എല്ലാററിനെയും പോഷിപ്പിക്കുന്ന (പാലിക്കുന്ന) വനും യജ്ഞഗൃഹത്തിൽ നിവസിക്കുന്നവനുമായ അവിടുത്തെ കൎമ്മങ്ങളെ നാം സ്തോത്രങ്ങളാൽ മുററും പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു.

10 വൈശ്വാനരതവധാമാന്യാചകേ
യേഭിസ്വൎവ്വിദഭവോവിചക്ഷണ
ജാതആപ്പൃണോഭുവനാനിരോദസീ
അഗ്നേതാവിശ്വാപരിഭൂരസിത്മനാ

അന്വയം:—

ഹേ വി—ചക്ഷണ — പ്രാജ്ഞ
ഹേ വൈശ്വാനര,
തവ ധാമാനി — തേജാംസി
യേഭിഃ സ്വഃ—വിൽ
അഭവഃ — യൈസ്തേജോഭിസ്ത്വം സൎവ്വജ്ഞോഭവസി താനി
ആ ചകേ — അഭിഷ്ടൗമി
ജാതഃ — ജാതമാത്രസ്ത്വം
ഭുവനാനി, രോദസീ — ഭൂതജാതാനി, ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌച
ആ അപൃണഃ — ആപൂരയഃ
ഹേ അഗ്നേ, വിശ്വാ താ — സൎവ്വാണിതാനി ഭൂതജാതാനി
ത്മനാ പരി—ഭൂഃ അസി — ആത്മനാ പരിഗൃഹീതാസി

അൎത്ഥം—അല്ലയോ മഹാജ്ഞാനവൻ, വൈശ്വാനര, അവിടുന്നു് ഏതേതു തേജസ്സുകളാലാണോ, സൎവ്വജ്ഞനായി ഭവിക്കുന്നതു്, അവിടുത്തെ ആ തേജസ്സുകളെ ഞാൻ നേരിട്ടു സ്തുതിക്കുന്നു. ഉത്പന്നനായ ഉടനെത്തന്നെ അവിടുന്നു് എല്ലാ

തനൂനപാത്

2 യംദേവാസസ്ത്രിരഹന്നായജന്തേ
ദിവേദിവേവരുണോമിത്രോഅഗ്നിഃ
സേമംയജ്ഞംമധുമന്തംകൃധീന
സ്തനൂനപാദ്ഘൃതയോനിംവിധന്തം

അന്വയം —

വരുണഃ, മിത്രഃ, അഗ്നിഃ (ഏതേ)	
ദേവാസഃ യം	
ദിവേ-ദിവേ	— ദേവാഃ യം പ്രതിദിവസം
അഹൻ ത്രിഃ	— പ്രാതർമധ്യാഹ്നതൃതീയേഷു സവനേഷു ത്രിവാരം
ആ-യജന്തേ	— പൂജയന്തി
ഹേ തനൂ-നപാത്	— തനൂനാം ന പാതയിതഃ,
സഃ (ത്വം)	
ഘൃത-യോനിം	— ഉദകസ്യ കാരണം
വിധന്തം	— വിധീയമാനം, ക്രിയമാണം
നഃ ഇമം യജ്ഞം	— അസ്മദീയം യജ്ഞം
മധു-മന്തം കൃധി	— വൃഷ്ട്യാദിഫലയുക്തം കുരു

അർത്ഥം—വരുണൻ മിത്രൻ, അഗ്നി എന്നീ ദേവന്മാർ ഏതൊരു ദിവസംപ്രതി രാവിലെയും ഉച്ചയ്ക്കും അപരാഹ്നത്തിലും സവനങ്ങളിൽ മൂന്നുതവണ നേരെ യജിക്കുന്നുവോ, പൂജിക്കുന്നുവോ, അല്ലയോ തനൂനപാത്തെന്ന അഗ്നേ, ആ അവിടുന്ന് വെള്ളത്തിനുവേണ്ടി ചെയ്യപ്പെടുന്ന ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തെ മഴ, അതുമൂലമുള്ള സസ്യസമൃദ്ധി മുതലായ ഫലങ്ങളുറ്റതാക്കിയാലും (തനൂനപാത് എന്ന പദത്തിന് തനുക്കളെ, ശരീരങ്ങളെ വീഴ്ത്താത്തവൻ എന്നർത്ഥം പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു)

ഇളഃ

3 പ്രദീധിതിർവ്വിശ്വവാരാജിഗാതി
ഹോതാരമിളഃ പ്രഥമം യജധ്യൈ
അച്ഛാനമോഭിർവൃഷഭം വന്ദധ്യൈ
സദേവാൻയക്ഷദിഷിതോയജീയാൻ

അന്വയം.-

വിശ്വ-വാരാ ദീധിതിഃ	—	വിശ്വൈജ്ജനൈർവ്വരണീയാ സ്തുതിഃ
ഹോതാരം പ്ര ജിഗാതി	—	ദേവാനാമാഹ്വാതാരം പ്രകർഷേണഗച്ഛതു
പ്രഥമം അച്ഛ വൃഷഭം	—	മുഖ്യം, ആഭിമുഖ്യേന സമ്പദാം വർഷിതാരം
വന്ദധ്യൈ	—	വന്ദിതുംയോഗ്യം
(അഗ്നിം) നമഃ-ഭിഃ	—	നമസ്കാരൈസ്സഹ
ഇളഃ	—	ഇഷഃ, ഹവീരൂപാണ്യന്നാനി
യജധ്യൈ	—	യഷ്ടും, പ്രീണയിതും (പ്രജിഗാതു)
ഇഷിതഃ, യജീയാൻ സഃ (അഗ്നിഃ) ദേവാൻ	—	അസ്മാഭിഃ പ്രേരിതഃ, യഷ്ട്യതമഃ
യക്ഷൽ	—	യജതു

അർത്ഥം—എല്ലാ ജനങ്ങളാലും വരണീയമായ സ്തോത്രം ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്ന അഗ്നിയെ വേണ്ടുംപോലെ പ്രാപിക്കട്ടെ മുഖ്യനും നേരെ ധനം വർഷിക്കുന്നവനും വന്ദനീയനുമായ അഗ്നിയെ നമസ്കാരങ്ങളോടുകൂടി യജിക്കുവാനായി, പ്രീണിപ്പിക്കുവാനായി, ഹവിരന്നങ്ങളും പ്രാപിക്കട്ടെ ഞങ്ങളാൽ പ്രേരിതനും യജമാക്കളിൽ ശ്രേഷ്ഠനുമായ ആ അഗ്നി ദേവന്മാരെ യജിക്കട്ടെ (ഇളഃ എന്ന പദം ആദിരൂപ്യം കൊണ്ടുമാത്രം ഇളയെന്ന ദേവനെ സൂചിപ്പിക്കുന്നതായി കരുതപ്പെടുന്നു)

ബർഹിഃ

4 ഊർധ്വോവാംഗാതുരധ്വരേ അകാ
ര്യൂർധ്വാശോചീംഷിപ്രസ്ഥിതാരജാംസി
ദിവോവാനാഭാന്യസാദിഹോതാ
സ്തൃണീമഹിദേവവ്യചാവിബർഹിഃ

അന്വയം:—

വാം	— അഗ്നിശ്ച ബർഹിശ്ച ഉഭൌ, യുവയോഃ
ഊർധ്വഃ ഗാതുഃ	— ഉന്നതഃ യജ്ഞമാർഗ്ഗഃ
അധ്വരേ അകാരി	— യജ്ഞേ ആശ്രയഃ ക്രിയതേ
ശോചീംഷി രജാംസി	— അർച്ചിഷ്മന്തി ഹവീംഷി
ഊർധ്വാ പ്ര-സ്ഥിതാ	— ഊർധ്വം പ്രസ്ഥിതാനി
ഹോതാ ദിവഃ	— അഗ്നിഃ ദീപ്യമാനസ്യ യാഗഗൃഹസ്യ
നാഭാ നി അസാദി	— മധ്യപ്രദേശേ നിഷീദതി
ദേവ-വ്യചാഃ	
ബർഹിഃ വാ	— ദേവൈർവ്യാപ്തം ബർഹിശ്ച (വാശബ്ദശ്ചാർത്ഥേ)
വി സ്തൃണീമഹി	— വിശേഷേണ സ്തൃണീമഃ

അർത്ഥം—അഗ്നിയും ബർഹിസ്സും (ദർഭ, അതിന്റെ അഭിമാനദേവത) ആയ നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരെ ആശ്രയിച്ചാണ്, യജ്ഞമാർഗ്ഗം ഉണ്ടാക്കിട്ടുള്ളതു്. പ്രകാശമാർന്ന ഹവിസ്സുകൾ ഉയരത്തിൽ വച്ചിരിക്കുന്ന അഗ്നി, തിളങ്ങുന്ന യാഗശാലയുടെ നടുവിലിരിക്കുന്ന ദേവന്മാരാൽ നിറഞ്ഞ ബർഹിസ്സ് (ദർഭപ്പുൽ) നാം പരത്തി വിരിച്ചിരിക്കുന്നു.

ദേവീർദ്വാരഃ

5 സപ്തഹോത്രാണിമനസാവൃണാനാ

ഇന്വന്തോവിശ്വംപ്രതിയന്നൃതേന

നൃപേശസോവിദഥേഷുപ്രജാതാ

അഭീ//മംയജ്ഞംവിചരന്തപൂർവ്വീഃ വ.22

അന്വയം:-

മനസാ വൃണാനാഃ	— പ്രാർത്ഥ്യമാനാഃ
ഋതേന വിശ്വം അഭി	
ഇന്വന്തഃ	— ആഭിമുഖ്യേന ഉദകേന സർവ്വം പ്രീണയന്തഃ ദേവാഃ
സപ്ത ഹോത്രാണി	— ഹോതൄണാം, വഷട് കർത്തൄണാം സപ്തകർമ്മാണി
പ്രതി യൻ	— പ്രതിഗച്ഛന്തി
(അതഃ പരം ദ്വാരാം സ്തുതിഃ) നൃ-പേശസഃ	— നരരൂപാഃ
വിദഥേഷു ജാതാഃ	— യജ്ഞേഷൂൽപന്നാഃ
പൂർവ്വീഃ	— ബഹ്വ്യഃ, വിഗ്രഹവത്യഃ യജ്ഞദ്വാരാഭിമാനി ദേവതാഃ
ഇമം യജ്ഞം	— അസ്മദീയം യജ്ഞം
പ്ര വി ചരന്ത	— പ്രവിചരന്തു

അർത്ഥം—മനസ്സോടുകൂടി പ്രാർത്ഥിക്കപ്പെടുന്നവരും വെള്ളം (മഴ) കൊണ്ടു് ലോകത്തെ നേരെ പ്രീതിപ്പെടുത്തുന്നവരുമായ ദേവന്മാർ ഹോതാക്കളുടെ,വഷട്കർത്താക്കളുടെ ഏഴു കർമ്മങ്ങളെയും പ്രാപിക്കുന്നു. (അപ്പുറം ദ്വാരോദേവികളെ സ്തുതി) മനുഷ്യരൂപകളും യജ്ഞത്തിലുളവായവരും പലപല ആകൃതികൾ പൂണ്ടവരുമായ ദ്വാര (ഉമ്മറ) ദേവതകൾ നമ്മുടെ യജ്ഞത്തിൽ വേണ്ടപോലെ ചരിക്കട്ടെ, പെരുമാറട്ടെ.

ഉഷാസാനക്താ

6 ആഭന്ദമാനേഉഷസാഉപാകേ

ഉതസ്മയേതേതന്വാ ഽ ഽ വിരൂപേ

യഥാനോമിത്രോവരുണോജുജോഷ

ദിന്ദ്രോമരുത്വാഉതവാമഹോഭിഃ

അന്വയം:—

ആ ഭന്ദമാനേ	— സ്തൂയമാനേ
ഉപാകേ	— പരസ്പരം സങ്ഗതേ
ഉഷസൌ	— നക്തോഷസൌ, രാത്ര്യഹനീ ആശ്ലിഷ്ടാം
ഉത വി-രൂപേ	— അപിച പൃഥഗ്രൂപേ
തന്വാ സ്മയേതേ	— ശരീരേണ പ്രകാശതേ
മിത്രഃ വരുണഃ ഉത വാ	— അപിച
മരുത്വാൻ ഇന്ദ്രഃ	— മരുദ്ഭിരുപേത ഇന്ദ്രഃ
നഃ യഥാ ജുജോഷത്	— യഥാസേവതേ തഥാ
മഹഃ-ഭിഃ	— തേജോഭിര്യുക്തേ ഇമേദ്യാവാ പൃഥിവ്യൌ കരുതാം

അർത്ഥം—മററും സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നവരും അന്യോന്യം ചേർന്നവരുമായ രാപ്പകലുകൾ വന്നെത്തട്ടെ (രാപ്പകലുകളുടെ അഭിമാനദേവതകൾ ഹവിസ്സേല്ക്കാൻ വന്നുചേരട്ടെ) വെവ്വേറെ രൂപത്തോടുകൂടിയ അവരിരുവർ ശരീരംകൊണ്ടു പ്രകാശിക്കുന്നു. പകലിരവുകളുടെ അഭിമാനദേവതകളായ മിത്രനും വരുണനും, അവകൾ പുറമെ, മരുത്തുക്കളൊത്ത ഇന്ദ്രനും ഏപ്രകാരം നമ്മളെ കൈക്കൊള്ളുമോ അപ്രകാരം ഈ ദ്യാവാപൃഥിവികളെ തേജസ്സുററവരാക്കട്ടെ

ദൈവ്യൗ ഹോതാരൗ

7 ദൈവ്യാഹോതാരാപ്രഥമാന്യൃഞ്ജേ

സപ്തപൃക്ഷാസസ്വധയാമദന്തി

ഋതം ശംസന്തഋതമിത്തആഹു

രനുവ്രതംവ്രതപാദീധ്യാനാഃ

അന്വയം:–

ദൈവ്യാ പ്രഥമാ

ഹോതാരാ	—	ദിവ്യൗ, മുഖ്യൗ ആഹ്വാതാരാവഗ്നീ
നി ഋഞ്ജേ	—	പ്രസാധയാമി
ഋതം ശംസന്തഃ	—	ഉദകം ആശംസമാനാഃ
സപ്ത പൃക്ഷാസഃ	—	അന്നവന്തസ്സപ്തർത്വിജഃ തം അഗ്നിം
സ്വധയാ മദന്തി	—	സോമേന ഹവിഷാ മാദയന്തി
വ്രത–പാഃ	—	വ്രതാനാം, കർമ്മണാം രക്ഷിതാരഃ
ദീധ്യാനാഃ തേ	—	സ്വകർമ്മഭിരഗ്നിം ദീപയന്തഃ ഋത്വിജഃ
അനു വ്രതം	—	വ്രതേഷു
ഋതം ഇത് ആഹുഃ	—	അഗ്നിമേവഋതഭൂതമാഹുഃ

അർത്ഥം—ദിവ്യന്മാരും മുഖ്യന്മാരും ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവരുമായ (ദൈവ്യഹോതാക്കളെന്ന രണ്ടു്) അഗ്നിമൂർത്തിവിശേഷങ്ങളെ ഞാൻ പരിചരിക്കുന്നു, അലങ്കരിക്കുന്നു. ജലേച്ഛുക്കളും, ഹവിസ്സേന്തിയവരുമായ ഏഴു ഋത്വിക്കുകൾ അഗ്നിയെ സോമഹവിസ്സാൽ ഹർഷിപ്പിക്കുന്നു. കർമ്മരക്ഷിതാക്കളും സ്വാനുഷ്ഠാനങ്ങളാൽ അഗ്നിയെ ജ്വലിപ്പിക്കുന്നവരുമായ ഋത്വിക്കുകൾ ഓരോ കർമ്മത്തിലും അഗ്നിയെത്തന്നെ ഋതമായി (സത്യമായി, യജ്ഞമായി) പറയുന്നു. (സാധ്യമായ സത്യവും സാധനമായ യജ്ഞവും ഒന്നുതന്നെ, രണ്ടും അഗ്നിതന്നെ)

സാരസ്വതീളാഭാരത്യഃ

8 ആഭാരതീഭാരതീഭിസ്സജോഷാ
ഇളാദേവൈർമനുഷ്യേഭിരഗ്നിഃ
സരസ്വതീസാരസ്വതേഭിരർവാക്
തിസ്രോദേവീർബർഹിരേദംസദന്തു

അന്വയം—

ഭാരതീഭിഃ	— ഭരതസ്യ, സൂര്യസ്യസംബന്ധിനീഭിഃ സ്തുതിഭിഃ
സ—ജോഷാഃ ഭാരതീ ആ	— സങ്ഗതാവാക് ആഗച്ഛതു
ദേവൈഃ മനുഷ്യേഭിഃ	— ദേവൈർമ്മനുഷ്യൈശ്ച സങ്ഗതാ
ഇളാ	— ഭൂമിശ്ച ആഗച്ഛതു
അഗ്നിഃ	— ചാഗച്ഛതു
സാരസ്വതേഭിഃ	— സരസ്വതീസംബന്ധിഭിഃ മധ്യമസ്ഥാനൈസ്സഹ
സരസ്വതീ	— മാധ്യമികാവാഗാഗച്ഛതു
തിസ്രഃ ദേവീഃ	— ദേവ്യഃ ഭാരതീളാസരസ്വത്യഃ
അർവാക് ഇദം ബർഹിഃ	
ആ സദന്തു	— ആസീദന്തു

അർത്ഥം—ഭരത (സൂര്യ) സംബന്ധികളായ സ്തോത്രങ്ങളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവളായി ഭാരതി (വാഗ്ദേവി) വന്നരുളട്ടെ. ദേവന്മാരോടും മനുഷ്യരോടും ചേർന്നവളായി ഭൂമിയും വന്നരുളട്ടെ അഗ്നിയും വന്നരുളട്ടെ സരസ്വതിയെസ്സംബന്ധിച്ച മധ്യമസ്ഥാനങ്ങളോടൊത്ത് സരസ്വതി എന്ന മാധ്യമികയായ വാക്ക് വന്നരുളട്ടെ മൂന്ന ദേവിമാർ, ഭാരതീളാസരസ്വതികൾ, നേരെ ഈ ദർഭപ്പുല്ലിൽ ഇരുന്നരുളട്ടെ

ത്വഷ്ടാ

9 തന്നസ്തുരീപമധപോഷയിത്നു
ദേവത്വഷ്ടർവ്വിരരാണസ്യസ്വ
യതോവീരഃകർമ്മണ്യഃസുദക്ഷോ
യുക്തഗ്രാവാജായതേദേവകാമഃ

അന്വയം:—

ഹേ ദേവ, ത്വഷ്ടഃ,	— സൃഷ്ടികർത്തഃ,
രരാണഃ	— രമമാണസ്ത്വം
യതഃ വീരഃ	— യസ്മാൽ സത്വവാൻ
കർമ്മണ്യഃ, സു—ദക്ഷഃ	— കർമ്മസുകുശലഃ, സുബലഃ
യുക്ത—ഗ്രാവാ	— അഭിഷവാർത്ഥഗ്രാവയുക്തഃ
ദേവ-കാമഃ ജായതേ	— ദേവാൻ കാമയമാനഃ പുത്രഃ ജായേത
അധ നഃ തുരീപം	— *അദ്യ അസ്മാൻ താരകം*
പോഷയിത്നു തൽ	— പോഷകം പ്രസിദ്ധം രേതഃ
വി സ്യസ്വ	— മോചയ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ദേവ, സൃഷ്ടികർത്താവായ ത്വഷ്ടാവേ, യാതൊന്നിൽനിന്ന് സത്വശ്രദ്ധനും കർമ്മകുശലനും ബലവാനും സോമം സംസ്കരിക്കാനുള്ള പിടിക്കല്ലേന്തിയവനും (യാഗാനുഷ്ഠാതാവും) ദേവന്മാരുടെ അനുഗ്രഹമിച്ഛിക്കുന്നവനുമായ പുത്രൻ ജനിക്കുമോ, സന്തുഷ്ടനായ അവിടുന്ന് എനിക്കു, ദുരിതത്തിൽനിന്ന് കരകയററുന്നതും അതുകൊണ്ടുതന്നെ ആത്മപോഷകവുമായ ആ രേതസ്സ് വിട്ടുതന്നാലും. (സൃഷ്ടികർത്തൃത്വം ത്വഷ്ടാവിന്നുള്ളതുകൊണ്ടാണ് സൽപുത്രലബ്ധിക്കാസ്പദമായ ശുദ്ധശുക്ലം യാചിക്കുന്നത്.)

വനസ്പതിഃ

10 വനസ്പതേവസൃജോപദേവാ
നഗ്നിർഹവിശ്ശമിതാസൂദയാതി
സേദുഹോതാസത്യതരോയജാതി
യഥാദേവാനാംജനിമാനിവേദ

അന്വയം:–

ഹേ വനസ്പതേ, ദേവാൻ
ഉപ അവ സൃജ — സമീപേ കുരു
ശമിതാ — പശോസ്സംസ്കർത്താ
അഗ്നിഃ (വനസ്പതിശ്ച)
ഹവിഃ സൂദയാതി — ദേവാൻ പ്രതിപ്രേരയതു
സത്യ–തരഃ — അത്യർത്ഥം സത്യഃ സത്യസ്വരൂപഃ
സഃ ഉ ഇത് ഹോതാ
യജാതി — സ ഏവ യജതു
യഥാ ദേവാനാം
ജനിമാനി — യതഃ കാരണാൽ സ ഏവാഗ്നിഃ ദേവാനാം ജന്മാനി
വേദ — വേത്തി, അതഃ സ ഏവ യജതു

അർത്ഥം–അല്ലയോ വനസ്പതേ, ദേവന്മാരെ സമീപത്തണച്ചാലും. യാഗപശുവിനെ സംസ്കരിക്കുന്ന അഗ്നിയും വനസ്പതിയും ദേവന്മാർക്ക് ഹവിസ്സെത്തിക്കട്ടെ സത്യസ്വരൂപനായ അവിടുന്നുതന്നെ ഹോതാവായി യജിക്കട്ടെ. കാരണം ആ അഗ്നിമാത്രമേ ദേവന്മാരുടെ ഉൽപത്തികളെ അറിയൂ.

സ്വാഹാകൃതയഃ

11 ആയാഹ്യഗ്നേസമിധാനോഅർവ്വാ

ങിന്ദ്രേണദേവൈസ്സരഥംതുരേഭിഃ

ബർഹിർന്നആസ്താമദിതിസ്സുപുത്രാ

സ്വാഹാദേവാഅമൃതാമാദയന്താം വ 23

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, അർവ്വാങ്	— അസ്മദഭിമുഖഃ
സം—ഇധാനഃ	— ജ്വാലാരൂപേണ ദീപ്യമാനസ്ത്വം
ഇന്ദ്രേണ, തുരേഭിഃ	
ദേവൈഃ	— ത്വരമാണൈർദേവൈശ്ച
സ്—രഥം	— സമാനരഥം യഥാഭവതിതഥാ
ആ യാഹി	— ദേവതാരൂപേണാഗച്ഛ
(കിംച) സു—പുത്രാ	
അദിതിഃ	— സൽപുത്രോപേതാ അദിതിരപി
നഃ ബർഹിഃ ആസ്താം	— അധ്യാസ്താം
സ്വാഹാ (ആകാരേണ	
യുക്താഃ) അമൃതാഃ	— നിത്യാഃ
ദേവാഃ മാദയന്താം	— തൃപ്യന്തു

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖനായി, ജ്വാലകളാൽ കത്തിത്തെളിഞ്ഞു്, ഇന്ദ്രനോടും ശീഘ്രഗാമികളായ ദേവന്മാരോടുംകൂടി ഒററത്തേരിലേറി ദേവതാരൂപത്തിൽ വന്നാലും. പിന്നെ സൽപുത്രന്മാരോടുകൂടിയ അദിതിയും ഞങ്ങളുടെ ദർഭയിൽ ഇരിക്കാവു. സ്വാഹാശരീരത്തോടുകൂടിയ അമരന്മാരായ ദേവന്മാർ തൃപ്തരാകട്ടെ.

വർഗ്ഗം—24–25—അഗ്നിർദ്ദേവതാ

1 പ്രത്യഗ്നിരുഷസശ്ചേകിതാനോ

ബോധിവിപ്രഃപദവീഃകവീനാം

പൃഥുപാജാദേവയദ്ഭിസ്സമിദ്ധോ

പദ്വാരാതമസോവഹ്നിരാവഃ

അന്വയം:—

ഉഷസഃ ചേകിതാനഃ — ജാനൻ
വിപ്രഃ, കവീനാം
പദ-വീഃ — മേധാവീ, ക്രാന്തദൃശാം മാർഗ്ഗാൻ ഗച്ഛൻ
(യഃ) അഗ്നിഃ പ്രതി
അബോധി — പ്രതിബുധ്യതേ
പൃഥു-പാജാഃ — പൃഥുതേജാഃ
ദേവയത്-ഭിഃ
സം-ഇദ്ധഃ — ദേവകാമൈസ്സമ്യഗ്ദീപ്തഃ
(സഃ) വഹ്നിഃ തമസഃ — അഗ്നിഃ അജ്ഞാനസ്യ
ദ്വാരാ അപ ആവഃ — ആഗമനദ്വാരാണി അപാവൃണോതി

അർത്ഥം—ഉഷസ്സുകളെ, (ഉഷസ്സുകളുടെ സമാഗമത്തെ) അറിഞ്ഞ്, മേധാവിയും എല്ലാററിൻെറയും അപ്പുറം കാണുന്നവരുടെ മാർഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ ഗമിക്കുന്നവനുമായ യാതൊരഗ്നി ഉണർന്ന്, വിസ്തീർണ്ണതേജസ്സായി, ദേവന്മാരുടെ അനുഗ്രഹമിച്ഛിക്കുന്നവരാൽ നന്നായി കത്തിച്ച് തെളിയിക്കപ്പെടുന്നുവോ ആ അഗ്നി ഇരുട്ടിൻെറ, അജ്ഞാനത്തിൻെറ വരവിടം അടയ്ക്കുന്നു.

2 പ്രേദ്ധോഗ്നിർവ്വാവൃധേസ്തോമേഭി
ർഗ്ഗീർഭിസ്തോതൄണാംനമസ്യഉക്ഥൈഃ
പൂർവ്വീരൃതസ്യസംദൃശശ്ചകാന
സ്സംദൂതോഅദ്യൌദുഷസോവിരോകേ

അന്വയം:—

നമസ്യഃ (യഃ) അഗ്നിഃ — നമസ്കാരാർഹഃ യോഗ്നിഃ
സ്തോതൄണാം സ്തോമേഭിഃ,
ഗീഃ-ഭിഃ, ഉക്ഥൈഃ — സ്തോത്രൈഃ, വാഗ്ഭിഃ ശസ്ത്രൈശ്ച
പ്ര വവൃധേ ഉ — വൃദ്ധിം പ്രാപ്നോതി ഹി
ദൂതഃ — ദേവാനാം ദൂതസ്സഃ
പൂർവ്വീഃ ഋതസ്യ സം-ദൃശഃ — ബഹ്വീഃ ആദിത്യസ്യ ദീപ്തീഃ
ചകാനഃ ഇൻ — കാമയമാന ഏവ സൻ

ഉഷസഃ വി–രോകേ — വിരോചനേ, പ്രാതഃകാലേ
സം അദ്യൌൽ — സമ്യക് ദ്യോതതേ

അത്ഥം–പൂജ്യനായ യാതൊരഗ്നി, സ്തോതാക്കളുടെ സ്തോത്രങ്ങളാലും വാക്കുകളാലും ശസ്ത്രങ്ങളാലും വളർച്ച പ്രാപിക്കുന്നുവോ ദേവദൂതനായ ആ അഗ്നി ആദിത്യന്റെ അസംഖ്യങ്ങളായ പ്രകാശങ്ങളെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നവനായിത്തന്നെ പ്രഭാതത്തിൽ ശോഭിക്കുന്നു.

3 അധായ്യഗ്നിർമ്മാനുഷീഷുവിക്ഷ്വ൪

പാംഗർഭോമിത്രഋതേനസാധൻ

ആഹര്യതോ യജതസ്സാന്വസ്ഥാ

ദഭൂദുവിപ്രോഹവ്യോമതീനാം

അന്വയം:–

മിത്രഃ — യജമാനാനാം മിത്രഭൂതഃ
ഋതേന സാധൻ — സത്യേന കാമാൻ സാധയൻ
അപാം ഗർഭഃ അഗ്നിഃ — അപ്സുഗൂഢഃ അഗ്നിഃ
മാനുഷീഷു വിക്ഷു
അധായി — മനുഷ്യാസു പ്രജാസു ദേവൈരാഹിതഃ
(കിംച) ഹര്യതഃ, യജതഃ — സ്പൃഹണീയഃ, യഷ്ടവ്യഃ സഃ
സാനു — ഉച്ഛ്രിതം, ഉത്തരവേദ്യാഖ്യം ധിഷ്ണ്യം
ആ അസ്ഥാൽ — അധ്യതിഷ്ഠൽ
വിപ്രഃ — പ്രാജ്ഞോഗ്നിഃ
മതീനാം ഹവ്യഃ അഭൂൽ ഉ — മന്ത്രാണാം സ്തുത്യോഭൂൽ ഖലു

അത്ഥം–യജമാനന്ന് മിത്രഭൂതനും സത്യംകൊണ്ട് കാമങ്ങളെ നേടിക്കൊടുക്കുന്നവനും വെള്ളങ്ങളിൽ ഗർഭരൂപനായി വർത്തിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നി മനുഷ്യജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ ദേവന്മാരാൽ സ്ഥാപിതനായി. കൂടാതെ, ആശാസ്യനും യജനീയനുമായ അവിടുന്ന് ഉത്തരവേദിയെന്ന ഉയൻ്റ സ്ഥാനത്ത് ഇരുന്നരുളി. ജ്ഞാനവാനായ അവിടുന്ന് മന്ത്രങ്ങൾക്ക് (മന്ത്രങ്ങളാൽ) സ്തുത്യനായി ഭവിച്ചു.

4 മിത്രോ അഗ്നിർഭവതി യത് സമിദ്ധോ
മിത്രോ ഹോതാ വരുണോ ജാതവേദാഃ
മിത്രോ അധ്വര്യുരിഷിരോ ദമൂനാ
മിത്രസ്സിന്ധൂനാമുത പർവ്വതാനാം

അന്വയം:–

യത് അഗ്നിഃ സം–ഇദ്ധഃ — യദാഗ്നിസ്സമ്യഗ്ദീപ്തഃ
(തദാ) മിത്രഃ ഭവതി — സൂര്യോ ഭവതി
മിത്രഃ (ഏവ സൻ) ഹോതാ — ഹോമനിഷ്പാദകോ ഭവതി
വരുണഃ — പാപനിവാരകോ ഭവതി
ജാത–വേദാഃ — ജാതപ്രജ്ഞാനഃ
മിത്രഃ അധ്വര്യുഃ — യജമാനസ്യ സഖാ അധ്വര്യുർഭവതി
ദമൂനാഃ — ദാന്തമനാസ്സന്നേവ
ഇഷിരഃ — പ്രേരകഃ വായുർഭവതി
ഉത സിന്ധൂനാം
പർവ്വതാനാം മിത്രഃ — നദീനാം ശൈലാനാം ച മിത്രോ ഭവതി

അർത്ഥം:- അഗ്നി വേണ്ടപോലെ കത്തിജ്വലിച്ചവനാകുമ്പോൾ മിത്രനായി (സൂര്യനായി) ഭവിക്കുന്നു. (ജ്വലിച്ച അഗ്നി സൂര്യനെപ്പോലെ പ്രകാശിക്കുന്നു.) മിത്രനായിത്തന്നെ ഹോതാവായി (ഹോമനിർവ്വാഹകനായി) ഭവിക്കുന്നു. പാപപരിഹർത്താവായ വരുണനായി ഭവിക്കുന്നു. ജ്ഞാനവാനായ അവിടുന്ന് യജമാനന്ന് സഖാവായ അധ്വര്യുവായി ഭവിക്കുന്നു. ശാന്തമനസ്കനായിത്തന്നെ, എല്ലാം ഇളക്കുന്ന വായുവായി ഭവിക്കുന്നു കൂടാതെ നദികളുടെയും പർവ്വതങ്ങളുടെയും ചങ്ങാതിയായും ഭവിക്കുന്നു.

5 പാതിപ്രിയം രിപോ അഗ്രം പദം വേഃ
പാതി യഹ്വശ്ചരണം സൂര്യസ്യ
പാതിനാഭാ സപ്തശീർഷാണമഗ്നിഃ
പാതിദേവാനാമുപമാദമൃഷ്വഃ

അന്വയം:—

ദൃഷ്ടഃ അഗ്നിഃ	— ദർശനീയോഗ്നിഃ
വേഃ രിപഃ പ്രിയം അഗ്രം	— ഗന്ത്ര്യാഃ, സർവ്വവ്യാപ്തായാഃ അഗ്ര്യം, ഭൂമ്യാഃ പ്രിയം, പ്രഥമം
പദം പാതി	— സ്ഥാനം രക്ഷതി
യഹ്വഃ	— മഹാൻ
സൂര്യസ്യ ചരണം പാതി	— ചരത്യത്രേതിചരണമന്തരിക്ഷം, രക്ഷതി
നാഭാ	— അന്തരിക്ഷസ്യമധ്യേ
സപ്ത-ശീർഷാണം പാതി	— സപ്തഗണംമരുത്സമൂഹം രക്ഷതി
ദേവാനാം ഉപ–മാദം പാതി	— ഉപമാദകം യജ്ഞം രക്ഷതി

അർത്ഥം—ദർശനീയനായ അഗ്നി എങ്ങും നിറഞ്ഞ ഭൂമിയുടെ പ്രിയവും പ്രഥമവുമായ സ്ഥാനത്തെ (നിവാസയോഗ്യമായ അടിപ്പരപ്പിനെ–Surface) രക്ഷിക്കുന്നു. സൂര്യൻ ചരിക്കുന്ന മഹത്തായ അന്തരിക്ഷം രക്ഷിക്കുന്നു. അന്തരിക്ഷമദ്ധ്യത്തിങ്കൽ ഏഴുഗണങ്ങളുള്ള മരുത്സമൂഹത്തെ രക്ഷിക്കുന്നു. ദേവന്മാർക്ക് ഹർഷമേകുന്ന യജ്ഞത്തെ രക്ഷിക്കുന്നു.

6 ഋഭുശ്ചക്ര ഈഡ്യംചാരുനാമ
വിശ്വാനിദേവോവയുനാനിവിദ്വാൻ
സസസ്യചർമ്മഘൃതവൽപദംവേ
സ്തദിദഗ്നീരക്ഷത്യപ്രയുച്ഛൻ

അന്വയം:—

ഋഭുഃ	— മഹാൻ
വിശ്വാനി വയുനാനി വിദ്വാൻ	— സർവ്വാണി ജ്ഞാനാനി ജാനൻ
ദേവഃ ഈഡ്യം	— അഗ്നിഃ സ്തുത്യം
ചാരു നാമ ചക്രേ	— മനോജ്ഞം ജലം കരോതി

വേ: സ്വസ്യ — വ്യാപ്തസ്യ, സ്വപതഃ, ശാന്ത ജ്വാലസ്യാഗ്നേഃ
ചമ്മ ഘൃത—വൽ — രൂപം ദീപ്തിമത് (വേതി)
(സഃ) അഗ്നിഃ തൽ പദം — ജലസ്ഥാനം
അപ്ര-യുച്ഛൻ ഇൽ രക്ഷതി — അപ്രമാദ്യന്നേവപാലയതി

അർത്ഥം—മഹാനും അറിയേണ്ടതു് മുഴുവനറിയുന്നവനുമായ ദേവൻ, (അഗ്നി) സ്തുത്യവും മനോഹരവുമായ ജലത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു വ്യാപിച്ച് ജ്വാലകളടങ്ങി ഉറങ്ങുന്ന അഗ്നിക്കും രൂപം (വേണ്ടപ്പോൾ) തെളിവേല്ലുന്ന ആ അഗ്നി ജലസ്ഥാനത്തെ പിഴവരാതെ (വീഴ്ചകൂടാതെ) തന്നെ കാക്കുന്നു (മേഘങ്ങളിൽ ഉറങ്ങി, ഒളിഞ്ഞ് കിടക്കുന്ന അഗ്നിയാണ് അവയിലെ ജലത്തെ വീഴ്ചകൂടാതെ രക്ഷിക്കുന്നതു്, മഴപെയ്യിക്കുന്നതു്)

7 ആയോനിമഗ്നിർഘൃതവന്തമസ്ഥാൽ
പൃഥുപ്രഗാണമുശന്തമുശാനഃ
ദീദ്യാനശ്ശുചിരൃഷ്വഃ പാവകഃ
പുനഃപുനർമ്മാതരാനവ്യസീകഃ

അന്വയം —

ഉശാനഃ അഗ്നിഃ — കാമയമാനോഗ്നിഃ
ഘൃത—വന്തം,
പൃഥു—പ്രഗാനം — ദീപ്തിമന്തം പൃഥുഗീതിം
ഉശന്തം യോനിം — കാമയമാനമായതനം
ആ അസ്ഥാൽ — ആതിഷ്ഠതി
ദീദ്യാനഃ, ശുചിഃ — ദ്യോതമാനഃ, ശുദ്ധഃ
ഋഷ്വഃ, പാവകഃ — മഹാൻ, ശോധയിതാഗ്നിഃ
മാതരാ — മാതരൌ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
പുനഃ—പുനഃ നവ്യസീ കഃ— നവതരേ കരോതി

അർത്ഥം—(യജ്ഞത്തെ) ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന അഗ്നി പ്രകാശമാനവും പടന്ന (സാമ) ഗാനത്തോടുകൂടിയതും അവിടത്തെ കാമിക്കുന്നതുമായ യാഗശാലയെ ആസ്ഥാനം ചെയ്യുന്ന ശോഭ

മാനനും ശ്രദ്ധനും മഹാനും ശ്രദ്ധീകരനമായ ആ അഗ്നി മാതാപിതാക്കളായ ദ്യാവാപൃഥിവികളെ വീണ്ടും വീണ്ടും പുതുപുതുതാക്കിച്ചെയ്യുന്നു.

8 സദ്യോജാതഓഷധീഭിർവ്വവക്ഷേ
യദീവർദ്ധന്തിപ്രസ്വോഘൃതേന
ആപഇവപ്രവതാശുംഭമാനാ
ഉരുഷ്യദഗ്നിഃപിത്രോരുപസ്ഥേ

അന്വയം:—

സദ്യഃ ജാതഃ യദി	— അഗ്നിഃ യദാജാതഃ തദാ
ഓഷധീഭിഃ വവക്ഷേ	— ഉഹ്യതേ
പ്ര–വതാ	— പ്രവണേന മാർഗ്ഗേണ ഗച്ഛന്ത്യഃ
ആപഃ–ഇവ ശുംഭമാനാഃ	— ശോഭനോസ്മാ ഓഷധ്യഃ
പ്ര–സ്വഃ	— ഫലാനി പ്രസുവാനാഃ
ഘൃതേന വർദ്ധന്തി	— ഉദകേന വർദ്ധയന്തി
പിത്രോഃ ഉപ-സ്ഥേ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യോർമ്മദ്ധ്യേ വർദ്ധമാനഃ
അഗ്നിഃ ഉരുഷ്യൽ	— അസ്മാൻ രക്ഷതു

അർത്ഥം—അഗ്നി ഉൽപന്നനായ ഉടനെ സസ്യാദികളാൽ (കത്തിപ്പടൎന്നുപടൎന്നു്) വഹിക്കപ്പെട്ടപ്പോഴും താഴ്ന്ന ഇടങ്ങളിലെ മാർഗ്ഗത്തിലൂടെ പോകുന്ന ജലങ്ങളും പോലെയുള്ള ആ സസ്യാദികൾ കായ്ച്ചു്, ജലത്താൽ അവിടത്തെ വളൎത്തുന്നു. അച്ഛനമ്മമാരായ ദ്യാവാപൃഥിവികളുടെ നടുവിൽ വളൎന്നുവൎത്തിക്കുന്ന അഗ്നി നമ്മളെ രക്ഷിക്കട്ടെ. (ജലത്താൽ വളൎത്തുന്നു എന്നു് പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു് ജലത്താൽ സ്വയം വളൎന്നു് പിന്നീടു് അഗ്നിക്ക ഭക്ഷണമായി ഭവിച്ചു് അവിടത്തെ വളൎത്തുന്നു എന്നൎത്ഥമെടുക്കാം.)

9 ഉദുഷ്ടുതസ്സമിധായഹ്വോദ്യൗ
ർവർഷ്മന്ദിവോഅധിനാഭാപൃഥിവ്യാഃ
മിത്രോഅഗ്നിരീഡ്യോമാതരിശ്വാ
ദൂതോവക്ഷദ്യജഥായദേവാൻ

അന്വയം:—

സ്തുതഃ സം-ഇധാ യഹ്വഃ — അസ്മാഭിസ്തുതഃ സമിന്ധനേന മഹാൻ

അഗ്നിഃ പൃഥിവ്യാഃ അധി
നാഭാ — ഉത്തരവേദ്യാം മധ്യപ്രദേശേ സ്ഥിതഃ

ദിവഃ വർഷ്മൻ — അന്തരിക്ഷസ്യ വർഷ്മണി രൂപേ

ഉൽ അദ്യൌൽ ഉ — ദ്യോതതേഹി

മിത്രഃ, ഈഡ്യഃ — സർവ്വേഷാം മിത്രഭൂതഃ, സ്തുത്യഃ

മാതരിശ്വാ — യഃ മാതരി അന്തരിക്ഷേ ശ്വസതി സൂര്യരൂപേണ ചേഷ്ടതേ, സഃ അഗ്നിഃ

ദൂതഃ യജഥായ — ദേവാനാം ദൂതോഗ്നിഃ യജ്ഞായ

ദേവാൻ ആ വക്ഷൽ — ആവഹതു

അർത്ഥം—സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവനും ജ്വലിപ്പിയ്ക്കപ്പെട്ടു വളർന്നവനും മഹാനുമായ അഗ്നി ഉത്തരവേദിയുടെ നടുവിലിരുന്നു്, അന്തരിക്ഷത്തിന്റെ രൂപത്തിൽ-അതായതു് എങ്ങും വ്യാപിച്ചുകൊണ്ടു്, പ്രകാശിക്കുന്നുണ്ടല്ലൊ. ഏവർക്കും ചങ്ങാതിയും വന്ദ്യനും അന്തരിക്ഷത്തിൽ സൂര്യരൂപനായി ചേഷ്ടിക്കുന്നവനും ദേവദൂതനുമായ അഗ്നി ഈ യജ്ഞത്തിന്നു് ദേവന്മാരെ ആനയിക്കട്ടെ.

10 ഉദസ്തംഭീൽസമിധാനാകമൃഷ്വോഽ
ഗ്നിർഭവന്നുത്തമോരോചനാനാം
യദീംഭൃഗുഭ്യഃപരിമാതരിശ്വാ
ഗുഹാസന്തംഹവ്യവാഹംസമീധേ

അന്വയം:—

യദി രോചനാനാം — യദാ ശോഭമാനാനാം തേജസാം മധ്യേ

ഉൽ—തമഃ ഭവേൻ
മാതരിശ്വാ — ഉൽകൃഷ്ടതമഃ ഭവൻവായുഃ
ഭൃഗു—ഭ്യഃ — ആദിത്യസ്യരശ്മിഭ്യഃ
ഗുഹാ സന്തം
ഹവ്യ—വാഹം — ഗുഹായാംസന്തം ഹവ്യാനാം വോഢാരമഗ്നിം
പരി സം–ഈധേ — പരിതഃ സമൈന്ധ
(തദാ) ഋഷ്വഃ അഗ്നിഃ — മഹാനഗ്നിഃ
സം—ഇധാ നാകം — തേജസാസ്വർഗ്ഗം
ഉൽ അസ്തംഭീൽ — ഉദസ്തഭ്നാൽ

അർത്ഥം–ശോഭമാനന്മാരായ തേജസ്വികളുടെ ഇടയിൽ ഏററവും ഉൽകൃഷ്ടനായി ഭവിക്കുന്ന വായു ആദിത്യരശ്മികളിൽ ഒളിഞ്ഞിരിക്കുന്ന, ഹവിസ്സേന്തുന്ന അഗ്നിയെ എപ്പോൾ മുററും പ്രജ്വലിപ്പിച്ചുവോ, അപ്പോൾ മഹാനായ ആ അഗ്നി സ്വതേജസ്സുകൊണ്ട് സ്വർഗ്ഗത്തെ സ്തംഭിപ്പിച്ചുനിർത്തി, താഴെ വീഴാതെ നിർത്തി.

11 ഇള്ളാമഗ്നേപുരുദംസംസനിംഗോ
ശ്ശശ്വത്തമംഹവമാനായസാധ
സ്യാന്നസ്സൂനസ്തനയോവിജാവാ
ഗ്നേസാതേസുമതിർഭൂത്വസ്മേ വ 25

അന്വയം:–ഇത് പതിനാറാംവർഗ്ഗത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്.

വർഗ്ഗം—26—27

1 പ്രകാരവോമനനാവച്യമാനാ
ദേവദ്രീചീന്നയതദേവയന്തഃ
ദക്ഷിണാവാഡ്വാജിനീപ്രാച്യേതി
ഹവിർഭരന്ത്യഗ്നയേഘൃതാചീ

അന്വയം:—

ഹേ കാരവഃ, ദേവ-യന്തഃ — കർത്താരഃ, ദേവകാമായൂയം
മനനാ വച്യമാനാഃ — മന്ത്രേണ പ്രേര്യമാണാസ്സന്തഃ
ദേവദ്രീചീം — ദേവാൻ ഗച്ഛന്തീം സ്രുചം
പ്ര നയത — പ്രകർഷേണ നയത, പ്രാപയത
ദക്ഷിണാ-വാട് — ആഹവനീയസ്യ ദക്ഷിണഃ ഉഹ്യമാനഃ
വാജിനീ, പ്രാചീ — അന്നവതീ പ്രാഗഗ്രാ
അഗ്നയേ ഹവിഃ ഭരന്തീ — അഗ്ന്യർത്ഥം ഹവിർധാരയന്തീ
ഘൃതാചീ ഏതി — ഘൃതേനാക്താ സ്രുക് ഗച്ഛതി

അർത്ഥം—അല്ലയോ യജ്ഞകർത്താക്കളേ, ദേവന്മാരുടെ അനുഗ്രഹം കാമിക്കുന്ന നിങ്ങൾ മന്ത്രത്താൽ ഉത്തേജിക്കപ്പെടുന്നവരായി, ദേവന്മാരെ പരിചരിക്കുന്ന സ്രുക്ക് (ഹോമോപകരണം) വേണ്ടപോലെ കൊണ്ടുചെല്ലുക ആഹവനീയാഗ്നിയുടെ തെക്കുപുറത്ത് എത്തിക്കപ്പെട്ട്, അന്നവതിയായ ഇതിനെ കിഴക്കോട്ടു തലയാക്കിപിടിച്ച്, അഗ്നിയ്ക്കുവേണ്ടിയുള്ള ഹവിസ്സുതിലേന്തി, നെയ് ഒഴുക്കികൊണ്ട് ആ സ്രുക്ക് വന്നുചേരുന്നു, വന്നുചേരട്ടെ

2 ആരോദസീ അപൃണാജായമാന
ഉത പ്രരിക്ഥാ അധ നു പ്രയജ്യോ
ദിവശ്ചിദഗ്നേ മഹിനാ പൃഥിവ്യാ
വച്യന്താം തേ വഹ്നയസ്സപ്തജിഹ്വാഃ

അന്വയം —

ഹേ അഗ്നേ, ജായമാനഃ — ഉൽപന്നസ്ത്വം
രോദസീ ആ അപൃണാഃ — ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ ആപൂരയഃ
ഉത ഹേ പ്ര-യജ്യോ — അപിച പ്രയഷ്ടവ്യ
അധ നു ദിവഃ പൃഥിവ്യാഃ ചിത് — അനന്തരമന്തരിക്ഷാൽ ഭൂമ്യാശ്ച
മഹിനാ പ്ര രിക്ഥാഃ — മഹിമ്നാതിരിക്തശ്ചാസി

(ഏവം വിധസ്യ) തേ
വഹ്നയഃ — ത്വാംശഭൂതാ അഗ്നയഃ, ആഹവനീയാദയഃ
സപ്ത-ജിഹ്വാഃ വച്യന്താം — സപ്തജിഹ്വാത്മകാഃ സ്തുതാഭവന്തു

അത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, ഉൽപന്നനായ അവിടന്നു് ദ്യാവാപ്പഥിവികളിൽ നിറഞ്ഞു. ഏററവും യജനീയ, അനന്തരം അവിടന്നു് വേഗത്തിൽ സ്വമഹത്വം കൊണ്ടു് ദ്യോവിനേക്കാളും ഭൂവിനേക്കാളും കവിഞ്ഞവനായി. അപ്രകാരമുള്ള അവിടത്തെ അംശഭൂതന്മാരായ ആഹവനീയാദികളായ അഗ്നികരം കാളി, കരാളി മുതലായ ഏഴു നാവുകരം (നാളങ്ങരം) ചേന്നവരായി, സ്തുതിക്കപ്പെടട്ടെ. (ഇവിടെ അഗ്നിയുടെ അഭിമാനദേവതയെ ഏകദേവനായും ആഹവനീയാദി വിവിധാഗ്നികളെ ആ ഏകാഗ്നിയുടെ അംശഭൂതന്മാരായും സങ്കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു.)

3 ദ്യൌശ്ചത്വാപ്പഥിവീയജ്ഞിയാസോ
നിഹോതാരംസാദയന്തേദമായ
യദീവിശോമാനുഷീർദ്ദേവയന്തീഃ
പ്രയസ്വതീരീളതേശുക്രമച്ചിഃ

അന്വയം:—

യദി മാനുഷീഃ
ദേവ-യന്തീഃ, — യദാ മനോസ്സംബന്ധിന്യഃ
പ്രയസ്വതീഃ — ദേവകാമാഃ ഹവിഷ്മത്യഃ
വിശഃ ശുക്രം അച്ചിഃ
ഈളതേ — പ്രജാഃ, ഹോതാരഃ ദീപ്തം തേജസ്സ്വന്തി

(തദാ) ദ്യൌഃ
പൃഥിവീ ച — അന്തരിക്ഷം ഭൂമിശ്ച
യജ്ഞിയാസഃ — യജ്ഞാർഹാദേവാശ്ച

ഹോതാരം ത്വാ മമായ — ദേവാനാമാഹ്വാതാരം ത്വാം യജ്ഞായ

നി സാദയന്തേ — ഉപശമയന്തി

അർത്ഥം-ദേവന്മാരുടെ അനുഗ്രഹം കാമിക്കുന്നവരും ഹവിസ്സേന്തിയവരുമായ ജനങ്ങൾ, ഹോതാക്കൾ എപ്പോൾ അവിടുത്തെ ഭാസമാനമായ ജ്യോതിസ്സിനെ സ്തുതിക്കുന്നുവോ, (അതായതു് യാഗകർമ്മത്തിനു മുതിരുന്നുവോ,) അപ്പോൾ ദ്യോവും ഭൂവും യജ്ഞാർഹന്മാരായ ദേവന്മാരും, ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്ന അവിടുത്തെ യജ്ഞത്തിനുവേണ്ടി ഉപശമിപ്പിക്കുന്നു. (മെരുക്കിയിണക്കുന്നു.)

4 മഹാന്ത്സധസ്ഥേധ്രുവആനിഷത്തോ
ന്തർദ്യാവാമാഹിനേഹര്യമാണഃ
ആസ്ക്രേസപത്നീഅജരേഅമൃക്തേ
സബർദുഘേഉരുഗായസ്യധേനൂ

അന്വയം:—

മഹാൻ ഹര്യമാണഃ — അധികഃ, യജമാനാദിഭിഃ കാമ്യമാനഃ അഗ്നിഃ

ദ്യാവാ അന്തഃ — ദ്യുഭൂമ്യോർമ്മധ്യേ

മാഹിനേ സധ-സ്ഥേ — മഹിമ്നായുക്തേ സ്ഥാനേ

ധ്രുവഃ ആ നി-സത്തഃ — നിഷണ്ണോ ഭവതി

ആസ്ക്രേ സ-പത്നീ — ആക്രമണശീലേ, സമാനഃ ഏകഃ സൂര്യഃ പതിഃ യയോസ്തേ

അജരേ അമൃക്തേ — ജരാരഹിതേ, അന്യേനാഹിംസിതേ

സബഃ-ദുഘേ — സബരീത്യുദകം, തസ്യ ദോഗ്ധ്ര്യൗ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ

ഉരു-ഗായസ്യ — അധികസ്തുതേരഗ്നേഃ

ധേനൂ — പ്രീണയിത്ര്യൗ (ഭവതഃ)

അൎത്ഥം—മഹാന്മം യജമാനന്മാരാലും മററും (അനുഗ്രഹത്തിന്നായി) കാമിക്കപ്പെട്ടുന്നവനുമായ അഗ്നി, ദ്യോവിന്നും ഭൂവിന്നുമിടയിൽ ഉൽകൃഷ്ടമായ സ്ഥാനത്തു് അചലനായിരിക്കുന്നു. എമ്പാടും ക്രമിക്കുന്ന (വ്യാപിക്കുന്ന) വരും സൂര്യന്റെ സപത്നിമാരും, എന്നും ജരബാധിക്കാത്തവരും, ആരാലും കേടേല്പിക്കപ്പെടാത്തവരും വെള്ളത്തെ (മഴയെ) കറന്നുതരുന്നവരുമായ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ ഏററവും സ്തുതിക്കപ്പെട്ട അഗ്നിക്കു് പ്രീതിയേകുന്നവരായി ഭവിക്കുന്നു.

5 വ്രതാതേഅഗ്നേമഹതോമഹാനി
തവക്രത്വാരോദസീആതതന്ഥ
ത്വംദൂതോഅഭവോജായമാന
സ്ത്വംനേതാവൃഷഭചേർഷണീനാം വ. 26

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, മഹതഃ തേ — സൎവ്വോൽകൃഷ്ടസ്യ തവ
വ്രതാ മഹാനി — കൎമ്മാണി മഹാന്തി (ഭവന്തി)
തവ ക്രത്വാ — ക്രതുനാ, പ്രകാശേന
രോദസീ ആ തതന്ഥ — ദ്യാവാപൃഥിവ്യൌ
വിസ്തൃതവാനസി
ത്വം ദൂതഃ അഭവഃ — ദേവാനാം ദൂതോഭവഃ
ഹേ വൃഷഭ, ത്വം
ജായമാനഃ — ഉൽപന്നസ്സൻ
ചൎഷണീനാം നേതാ — യജമാനാനാം
ഫലപ്രാപകോസി

അൎത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, സൎവ്വോൽകൃഷ്ടനായ അവിടത്തെ കൎമ്മങ്ങൾ മഹത്തുക്കളാകുന്നു. അവിടത്തെ പ്രകാശത്താൽ ദ്യാവാപൃഥിവികളെ അവിടന്നു് വിസ്തൃതകളാക്കി. അവിടന്നു് ദേവന്മാരുടെ ദൂതനായി ഭവിച്ചാലും. അല്ലയോ കാമവൎഷക, അവിടന്നുൽപന്നനായി യജമാനന്മാൎക്കു് ഫലപ്രാപ്തിയുണ്ടാക്കുന്നവനായി ഭവിക്കുന്നു.

അന്വയം:—

ഉരൌ അന്തരിക്ഷേ വാ — വിസ്തീർണ്ണേന്തരിക്ഷേ
യേ ദേവാഃ മദന്തി — ഹൃഷ്യന്തി
ദിവഃ രോചനേ വാ — സൂര്യസ്യപ്രകാശനേ ആലോകേവാ
യേ സന്തി — യേ ദേവാഃവന്തി
ഊമാഃ വാ — ഊമസംജ്ഞകാഃ പിതരസ്സന്തി
യജത്രാഃ യേ — യഷ്ടവ്യായേദേവാഃ
സു-ഹവാസഃ — ശോഭനാഹ്വാനാഃ
ആ-യേമിരേ — ആയച്ഛന്തി
രഥ്യഃ — രഥിനസ്തവയേ
അശ്വാഃ (സന്തി) ഹേ അഗ്നേ, (തൈസ്സർവ്വൈസ്സാർദ്ധമായാഹി)

അർത്ഥം—പരന്ന അന്തരിക്ഷത്തിൽ യാവരായ ദേവന്മാർ ഹർഷിക്കുന്നുവോ, സൂര്യപ്രകാശത്തിന്റെ കാഴ്ചപ്പാടിൽ ഏവർ വാഴുന്നുവോ, ഊമന്മാരെന്നു പേരുള്ള പിതൃക്കളും യാവരുണ്ടോ, യജനീയരായ ഏവർ നന്നായി വിളിക്കപ്പെടുന്നവരായി വരുന്നുണ്ടോ, അല്ലയോ അഗ്നേ, തേരാളിയായ അവിടുത്തെ കുതിരകളേവയോ അവയോടും അവരോടുമെല്ലാംകൂടി വന്നാലും.

9 ഐഭിരഗ്നേസരഥംയാഹ്യർവ്വാങ്
നാനാരഥംവാവിഭവോഹ്യശ്വാഃ
പത്നീവതസ്ത്രിംശതംത്രീംശ്ചദേവാ
നനുഷ്വധമാവഹമാദയസ്വ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ഏഭിഃ — പൂർവ്വോക്തൈർദ്ദേവഗണൈസ്സാർദ്ധം
സ-രഥം നാനാ-രഥം വാ — സമാനരഥം പ്രത്യേകരഥോപേതംവാ (ത്വദരഥം സമാരോപ്യ)

അച്ഛാങ്ങ് ആ യാഹി ഹി — അസ്മദഭിമുഖമാഗച്ഛ ഹി
(യതഃ കാരണാൽ തേ)
അശ്വാഃ വി—ഭ്വഃ — സമർത്ഥാഃ
പത്നീ—വതഃ — പത്നീഭിസ്സഹിതാൻ
ത്രിംശതം ത്രീൻ ച — ത്രയസ്ത്രിംശതം
ദേവാൻ (ച) അനു—
സ്വധം — സോമമുദ്ദിശ്യ
ആ വഹ, മാദയസ്വ — ആനയ, സോമേനഹർഷയ,

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, മുൻപറഞ്ഞ ദേവഗണങ്ങളോടൊപ്പം ഒരു തേരിൽ തന്നെയോ പല തേരുകളിലൊ അവരെ (കയററി) ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖമായി വന്നാലും അവിടുത്തെ കുതിരകൾ പ്രസിദ്ധമായി സാമർത്ഥ്യമുള്ളവയാകയാൽ പത്നികളൊത്തവരായി മുപ്പത്തിമൂന്നു ദേവന്മാരെയും സോമ (പാന)ത്തിന്നായി ആനയിച്ചാലും, സോമത്താൽ ഹർഷിച്ചാലും.

10 സഹോതായസ്യരോദസീചിദുർവ്വീ
യജ്ഞംയജ്ഞമഭിവൃധേഗൃണീതഃ
പ്രാചീഅധ്വരേവതസ്ഥതുസ്സുമേകേ
ഋതാവരീഋതജാതസ്യസത്യേ

അന്വയം:—

ഉർവ്വീ രോദസീ ചിൽ — വിസ്തീർണ്ണേ ദ്യാവാപൃഥിവ്യാവപി
യസ്യ യജ്ഞം—യജ്ഞം — അഗ്നേസ്സർവ്വം യജ്ഞം
വൃധേ അഭി ഗൃണീതഃ — സമൃദ്ധയേ പ്രശംസതഃ
ഋത—ജാതസ്യ — ജാതസത്യസ്യഹോതുഃ
സു—മേകേ, ഋത—വരീ — സുരൂപേ, ഉദകവത്യൌ
സത്യേ, പ്രാചീ — സത്യസ്വരൂപേ, അനുകൂലേ
അധ്വരാ—ഇവ തസ്ഥതുഃ — ആധ്വരാവിവതിഷ്ഠതഃ
സ (ഏവ) ഹോതാ (ഭവതി)

6 ഋതസ്യവാകേശിനായോഗ്യാഭിർ
ഘൃതസ്നുവാരോഹിതാധുരിധിഷ്വ
അഥാവഹദേവാന്ദേവവിശ്വാ
ൻസ്വധ്വരാകൃണുഹിജാതവേദഃ

അന്വയം:—

ഹേ ദേവ, കേശിനാ	— പ്രശസ്തകേശവന്തൗ
യോഗ്യാഭിഃ	— യോജനസാധനഭൂതാഭിഃ രജ്ജുഭിഃ യുക്തൗ
ഘൃത-സ്നുവാ, രോഹിതാ	— ഘൃതം ക്ഷരന്തൗ, രോഹിതാവശ്വൗ
ഋതസ്യ ധുരി വാ	— യജ്ഞസ്യ ധുരിച (വാശബ്ദ ചാർത്ഥേ)
ധിഷ്വ	— ധേഹി, യോജയ
അഥ വിശ്വാൻ ദേവാൻ ആ വഹ	— സർവ്വാൻ ദേവാൻ രഥേ സമാരോപ്യാനയ
ഹേ ജാത-വേദഃ,	— ജാതപ്രജ്ഞ,
(താൻ) സു-അധ്വരാ കൃണുഹി	— സ്വധ്വരാൻ, ശോഭനാധ്വരാൻ കുരു

അർത്ഥം-അല്ലയോ ദേവ, മികച്ച കുഞ്ചിരോമങ്ങളുള്ളവയും പൂട്ടിക്കെട്ടാനുള്ള കയറുകളോടു കൂടിയവയും, മെയ്യിൽ നെയ്യ് ഒലിക്കുന്നവയും (നെയ്യൊലിപ്പു തോന്നുന്നപോലെ മിനുമിനുപ്പുള്ളവയും) ആയ അവിടത്തെ രോഹിത്തുകളെന്ന കുതിരകളെ ഈ യജ്ഞത്തിന്റെ മുമ്പിൽ കൊണ്ടുനിർത്തിയാലും. അനന്തരം എല്ലാ ദേവന്മാരെയും, അതിൽ കയറ്റി ഇങ്ങോട്ടാനയിച്ചാലും. അല്ലയോ ജ്ഞാനവാൻ, അവരെ നല്ല യജ്ഞമൊത്തവരാക്കിയാലും. (വേണ്ടപോലെ യജിച്ചാലും)

7 ദിവശ്ചിദാതേരുചയന്തരോകാ
ഉഷോവിഭാതീരനുഭാസിപൂർവ്വീഃ
അപോയദഗ്നഉശധഗ്വനേഷു
ഹോതുർമ്മന്ദ്രസ്യപനയന്തദേവാഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, യൽ വനേഷു — യദാരണ്യേഷു
അപഃ ഉശധക് — കാമയമാനഃ ദഹംശ്ച വർത്തസേതദാ
തേ രോകാഃ — ത്വദീയാദീപ്തയഃ
ദിവഃ ചിൽ ആ
രുചയന്ത — സൂര്യാദപി ആരോചന്തേ
വി—ഭാതീഃ — വിശേഷേണ പ്രകാശമാനാഃ
പൂർവ്വീഃ ഉഷഃ അനു ഭാസി — പുരാണീരുഷസഃ അനുസൃത്യ പ്രകാശയസി
മന്ദ്രസ്യ ഹോതുഃ — സ്തുത്യസ്യ ഹോതുസ്തവരോകാൻ
ദേവാഃ പനയന്ത — സ്തോതാരസ്തുവന്തി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, എപ്പോൾ കാടുകളിൽ വെള്ളം കാമിച്ചും എല്ലാം ദഹിപ്പിച്ചും അവിടുന്ന് വർത്തിക്കുന്നുവോ, അപ്പോൾ അവിടുത്തെ ദീപ്തികൾ. സൂര്യനേക്കാൾ പ്രകാശിക്കുന്നു. നന്നായിശ്ശോഭിക്കുന്ന സനാതനികളായ ഉഷസ്സുകളെ അനുസരിച്ച്, അവിടുന്നു ഭാസിക്കുന്നു. സ്തുത്യനും ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനുമായ അവിടുത്തെ പ്രകാശങ്ങളെ സ്തോതാക്കൾ സ്തുതിക്കുന്നു.

8 ഉരൌവായേഅന്തരിക്ഷേമദന്തി
ദിവോവായേരോചനേസന്തിദേവാഃ
ഊമാവായേസുഹവാസോയജത്രാ
ആയേമിരേരഥ്യോഅഗ്നേഅശ്വാഃ

അർത്ഥം—വിസ്തീർണ്ണകളായ ദ്യാവാപൃഥിവികളുംകൂടി യാതൊരഗ്നിയുടെ എല്ലാ യജ്ഞങ്ങളെയും സമൃദ്ധിക്കായി സ്തുതിക്കുന്നുവോ, കൊണ്ടാടുന്നുവോ, സത്യസ്വരൂപനും ഹോതാവുമായ ഏതു് അഗ്നിക്കു്, സുന്ദരികളും, ജലവതികളും സത്യവതികളും അനുകൂലകളുമായി (അവർ) ഇരുയജ്ഞങ്ങൾ പോലെ (അത്ര ശുദ്ധിയും പ്രകാശവും പൂണ്ടു്) നില്ക്കുന്നുവോ, ആ അവിടുന്നുതന്നെയാണു് ഹോതാവു്, ഹോമനിർവ്വാഹകൻ.

11 ഇളാമഗ്നേപുരുദംസംസനിംഗോ
ശ്ശശ്വത്തമംഹവമാനായസാധ
സ്യാന്നസ്സൂനുസ്തനയോവിജാവാ
ഗ്നേസാതേസുമതിർഭൂത്വസ്മേ വ. 27

അന്വയം:—

ഇതു് പതിനാറാം വർഗ്ഗത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

രണ്ടാമഷ്ടകം എട്ടാമധ്യായം സമാപ്തം

ശുദ്ധിപത്രം

പേജ്	വരി	അബദ്ധം	സുബദ്ധം
2	23	അനുചരന്മാരുരോ ക്കൂടി	അനുചരന്മാരോട് കൂടി
8	2	പൃക്ഷ്യാമേക്ഷ്യ	പൃക്ഷ്യാമേഷ്യ
11	28	ശബ്ദഃ തരഃ	ശബ്ദഃ—തരഃ
ടി	10	ഭവിഷ്യന്നു?	ഭവിഷ്യന്നു,
12	18	ഹവസ്സുരേ	ഹവംസ്സുരേ
23	21	പ്രകാശികുവ്വത്തു	പ്രകാശികവ്വന്തി
ടി	29	ഉന്മിഷത്തു	ഉന്മിഷന്തു
38	23	(കിച)	(കിം ച)
46	13	പ്രജാംപോഷയൽ	പ്രജാം പോഷയൻ
58	26	കൊടക്കന്നവയും	കെടക്കന്നവയും
59	27	ബന്ധുക്കളായവരെ,	ബന്ധുക്കളായവരേ,
61	13	(യതോഹമീഭൃശി	(യതോഹമീദൃശി
ടി	14	സമ്പൂർണ്ണാവയവ	സമ്പൂർണ്ണാവയവാ
78	9	(പുഷ്ടി, ബലം)	(പുഷ്ടി, ബലം)
79	34	ചുറാം	ചുററും
ടി	22	യജനീയ	യജിക്കുന്നവ
88	26	ജ്യേന്യഃ	ജേന്യഃ
90	26	കെടക്കന്നവനും	കൊടക്കന്നവനും
93	20	അന്യനൈരപേക്ഷ ണ്യൈവ	അന്യനൈരപേ ക്ഷ്യണൈവ
103	23	ഉതിഭിഃ	ഊതിഭിഃ
104	4	രിഷയദ്യൈ	രിഷയദൈധ്യ
113	24	ഭൂമിയിലെത്തി	ഭൂമിയിലെത്തിച്ചു.
116	7	പ്രാപ്തു	പ്രാപ്തും
117	5	ഗ്രാമണോ	ഗ്രാംമണോ
125	2	അനുന്നത	അനുന്നത
ടി	8	അനന്നസ്യ	അനന്നസ്യ

154	3	വോഢാരാ	വോഢാരാ
163	21	യുക്ഷ്വാൻ	യുഷ്വാൻ
165	26	(യുവാം പിബത)	(യുവാം പിബതം)
169	26	ഏവം സ്ഖ	ഏവം സ്വ
172	5	ള്ളയദ്ഭ്യോ	ള്ളയദ്ഭ്യോം
ടി	13	സ്തുത്യസ്വായം	സ്തുത്യാസ്വായം
173	3	ആധാഷിതും	ആധഷിതും
ടി	5	ആധാഷിതും	ആധഷിതും
174	7	സമത്ഥാ ത്മവേൻ	സമത്ഥാത്മവേൻ
ടി	14	തം നാമക	തന്നാമക
175	28	അനസൌ	അനലസൌ
179	2	നിയന്താദേവ	നിയന്താദേവഃ
196	24	മധുനി	മധ്വനി
208	14	ധാസിം ഇവ	ധാസിം-ഇവ
215	22	പാലയിത്രോഃ	പാലയിത്ര്യോഃ
220	13	പാദോപേതാ	പാദോപേതാം
223	10	ജഗദ്യവഹാരം	ജഗദ്വ്യവഹാരം
226	32	ഞധര്യ	ആധ്വര്യ
230	7	വ്യാപ്തോ	വ്യാപ്തോ
233	15	മഹാദ്രമിണീയ	മഹാദ്രമണീയ
234	10	(അയമഗ്നിഃ	(അയമഗ്നിഃ)
241	19	ഖോരദേവി	ഘോരദേവി
249	20	ഒഴകി	ഒഴുകി
254	5	പ്രവൃത്തിഃ	പ്രവൃത്തിഃ
262	26		വർഗ്ഗം 14 ദീർഘതമാഃ ഋഷിഃ ജഗതീത്രി ഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ
272	25	രാകന്നപ ശ്രുകാരം,	രാകന്ന പശ്രുകാരം)
286	4	കഴിയുകയില്ല	കഴിയുകയില്ല
287	20	ജീവപിത—സർഗ്ഗഃ	ജീവപീത-സർഗ്ഗഃ
292	24	ചെയ്യുന്നു	ചെയ്യുന്നു)
302	18	നകോപി)	നകേപി)
307	22	ശില്പഗാമ്യശ്വ	ശില്പഗാമ്യശ്വ
ടി	28	സദ്ധ്രോയണ	സദ്ധ്രോയണ

308	17	സസ്ലിന്നൃധൻ	സസ്ലിന്നാധൻ
314	15	വ-24	വ-24 വിഷ്ണാർദ്ദവതാ
329	25	ന്തോനമചി	ന്തോനാമചി
330	13	സങ്കീൎത്തയ	സങ്കീൎത്തയന
ടി	16	ജോമഃ	ജോമഹേ
337	5	രശ്ലിനാ	രശ്മിനാ
353	4	തൽപിറവി	നൽപിറവി
358	3	നിശ്ചയതവ്യം?	നിശ്ചേതവ്യം?
369	2	മുടന്തിപയ്യനെ	മുടന്തിപയ്യിനെ
370	27	വഷ്ക	വഷ്ഥ
392	10	ഹിംസ്യതേ	ഹിംസ്യസേ
400	3	(ഏവം ഗമനാന്തരം	(ഏവം ഗമനാനന്തരം
417	3	ധ്യാന്യങ്ങളുടെ	ധാന്യങ്ങളുടെ
419	21	വരിദ്യോ	പരിദ്യോ
425	10	സ്ത്രീയസ്സുതി	സ്ത്രീയസ്സുതി
427	22	കു സ്വാൻ	കു സ്വിൻ
437	26	ഛന്ദാസ്യതി	ഛന്ദാംസ്യതി
451	19	ഉപനിഷദാച:	ഉപനിഷദാചാ:
465	20	ദ്രയിഷ്യാൻ	ദ്രമിഷ്യാൻ
466	11	സലിലാധാാ	സലിലാധാരാം
ടി	12	ന്യടാകാദീനി	ന്യടാകാദീൻ
484	16	റെധാ-ഇവ	റെധാ-ഇവ യധാ-ഇവ തവിഷാണി കൽപന
ടി	17	മഹാമന ഇവ	മഹാമന ഇവ യധ നിമിന്നാ ബലാനിവ
487	21	തോംഗിറി	തോംഗിറോ
494	12	മിത്രയിനാ:	മിത്രയിനാാ:
497	4	ജാന്താസ	ജന്താസ
505	11	പാണി	പാനി

506	5	അസ്ര	അസ്രാ
517	16	ജനയന്ത	അജനയന്ത
523	19	പൃഥ–ബുധ്നാസഃ	പൃഥു-ബുധ്നാസഃ
524	30	നരൌ	നേരൌ
526	15	ജാനതീതി	ജാനാതീതി
529	10	ഹവിംഷി	ഹവീംഷി
532	25	ഉർധ്വാ	ഊർധ്വാ
536	19	ഉരൈത്യ	ഊരൈത്യ
538	24	ഉൽഗാതാവു	ഉത്ഗാതാവു
ടി	27	സ്തുതിസ്സുശേഷം	സ്തുതിസ്സുശേഷം
539	13	ഹരിണാദി രിവിവി	ഹരിണാദിരിവ
546	21	ശതൈത്രഃ	ശതൈസ്രഃ
554	18	സ്വിഷ്ടധരി	സ്വിഷ്ടധരി
558	7	മാല -വാ	മാല–വാ
563	18	,നീ,	,തീ,
573	12	(ഹേ ശക്ര,	ഹേ, ശക്ര
576	1	177	178
ടി	21	അയം)	(അയം)
ടി	22	(നൃ–ഭിഃ	നൃ–ഭിഃ
586	6	ഗച്ഛന്തി	ഗച്ഛതി
588	25	പേരിന്ന	പോറിന്ന
603	8	ഋഗ്യജുസ്സാ	ഋഗ്യജുസ്സാ
610	14	ഭ്രജ്യ	ഭൃജ്യ
ടി	13	ചനസ്രോ	ചതസ്രോ
633	14	ജാഃ പതിം	ജാഃപതിം
657	11	ധ്വിബ്ലിഃ	ധ്വിലിഃ
663	20	തനതായ	തനയായ
668	17	ഗമനപതി	ഗമനവതി
671	9	ദേവോനിച്ഛതാം	ദേവാനിച്ഛതാം
674	32	അനഗൃഹീതം	അനുഗൃഹീതം
687	19	വിഷ്ഫുലിംഗകാ	വിഷ്പുലിംഗകാ

തുടർച്ച

687	25	വിഷ്ഫുലിങ്ഗകാഃ	വിഷ്പുലിങ്ഗകാഃ
689	24	കഷ്ടംഭകേ	കഷ്ടംഭകേ
700	9	ഭ്രാത്രായ	ഭ്രാത്രായ
ടി	18	ഭ്രാതൃത്വകാമായ	ഭ്രാതൃത്വകാമായ
705	26	(തേഷാമദ്ധ്യേ	തേഷാം മദ്ധ്യേ
707	31	പോലേ	പോലെ
719	9	ഖ്ഃ	ഖഃ
727	11	ഇദം ബഹി	ഇദം ബഹിഃ
739	31	കുര്യുഃ	കുര്യുഃ
745	25	ഹോമോപകരണങ്ങൾ	ഹോമോപകരണങ്ങൾ
747	2	ന്വയം:–	അന്വയം:–
754	7	സേക്ത്രഭിഃബ്ബലി	സേക്ത്രഭിർബ്ബലി
ടി	13	(അഷ്ടാപദീകം	(അപദീകം
755	17	സമീപമേത്യ	സമീപമേത്യ
756	10	(അജയ്യ്യനം)	(അജയ്യനം)
761	22	സധസ്ഥേ	സധസ്ഥേ
ടി	30	അന്തരിക്ഷേ	അന്തരിക്ഷേ
762	11	അതിന്നുതാഴേ	അതിന്നുതാഴെ
ടി	11	അന്തരിക്ഷ	അന്തരിക്ഷ
764	8	ദ്യുമദത	ദ്യുമദ്വത്
766	14	ഗീഃ–ഭിഃ	ഗീഃ–ഭിഃ
777	13	ദ്വരത്തി	ദ്വരത്തി
781	5	ഊർജ്ജി	ഊർജ്ജം
801	12	പുരോഡാശാദി ഹനിസ്സ്	പുരോഡാശാദി ഹവിസ്സ്
821	30	ലെത്തില്ലുക	ലെത്തില്ലുക
836	15	ക്രത്തുംഭ	ക്രത്തുംഭ
853	25	മപേയം	മപേയം

853	13	ക്രമച്ഛൻ	ക്രമച്ഛ
860	20	സ്സൂര്യസ്യ	സ്സൂര്യസ്യ
861	6	അതസാര്യഃ	അതസായ്യഃ
869	5	മുചഥാ	മുചഥാ
891	9	മനുഷ്യാദേവീമഹി	മനുഷ്യാദേവീമഹി
894	3	കാമമാത്രേച്ഛ്ഉ	കാമമാത്രേച്ഛു
897	23	ബ്രാ്ഹമണനെ	ബ്രാഹ്മണനെ
905	16	ബ്രഹ്ണാ	ബ്രഹ്മണാ
ടി	34	കമ്മസ്വഭാവം	കമ്മസ്വഭാവം
908	18	ഹവിരണത്തെയും	ഹവിരന്നത്തെയും
916	15	ദ്രഢാൻ	ദ്രഢാൻ
920	24	ഗോഭീരയിം	ഗോഭീരയിം
928	24	സുജന്മനാ	സുജന്മനാ
952	12	കൃണ്വന്തം	കൃണ്വന്താം
953	23	മുച്ഛിരി	മുച്ഛരി
954	4	ഭ്രൂയസ്വിരു	ഭ്രൂയസ്വീരു
960	1	മ സൂ 29	മ. 2 സൂ 29
964	9	ച്ഛത്രുമിന്ദ്രഃ	ച്ഛത്രുമിന്ദ്രഃ
984	28	അഭീമുഖ്യേനാഗ്നൌ	ആഭീമുഖ്യേനാഗ്നൌ
989	18	ചക്രൂധാമ	ചക്രൂധാമ
997	17	മായോഭ്രനി	മയോഭ്രനി
1021	30	അന്നം പ	അന്നംച
1041	2	അജ്ജൂഷത	അജ്ജൂഷത
1052	15	തൃതശംസാ	തൃതശംസാ
1053	29	ഹ്വാതവൈ്യൗ	ഹ്വാതവൈ്യൗ
1057	22	കണ്ണകം	കണ്ണകം
1059	10	സംശിശീതം	സം ശിശീതം

1062	15	വിഷു–വ്രതം	വിഷു–വൃതം
1063	7	ദവ്യ ഽ	ദിവ്യ ഽ
1064	20	കണ്ടുക്കൊണ്ടു്	കണ്ടുകൊണ്ടു്
1071	22	ദിഥ്ഭ്യഃ	ദിഗ്ഭ്യഃ
1102	8	ഏനിസ്സു	ഏനിസ്സു്
1106	21	ക്ഷേരത്തിന്നു	ക്ഷേമത്തിന്നു
1107	10	സംബബിനം	സംബന്ധിനം
ടി	29	അധാരയൽ	അധാരയൻ
ടി	30	സവ്വ്ത്രവ്യപ്തഃ	സവ്വ്ത്രവ്യാപ്തഃ
1129	9	വൃശം	വിശം
ടി	26	യഞ്ജ	യജ്ഞ
1131	27	ജ്വലിപ്പിക്കന്നവരു	ജ്വലിപ്പിക്കുന്നവരു
ടി	28	അഗ്നിയത്തെന്നെ	അഗ്നിയെത്തന്നെ
1152	9	പുരുദംസം	പുരുദംസം

